

MEminescu

Opere vol. XIII

EDITORIAL ACADEMIEI REPUBLICII ROMANE

ACADEMIA REPUBLICII •
SOCIALISTE ROMÂNIA

MUZEUL LITERATURII
ROMÂNE

M. EMINESCU

OPERE

XIII

PUBLICISTICĂ

1882-1883, 1888-1889

„TIMPUL”, „ROMANIA LIBERA”, „FINTINA BLANDUIZIEI”

CU 64 DE REPRODUCERI

1985

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R-79717 BUCUREŞTI, CALEA VICTORIEI 125

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE UN COLECTIV DE CERCETĂTORI
DE LA MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

DIMITRIE VATAMANIU

PETRU CRETĂ

OXANA BUSUIOCĂNEANU

SIMONA CIOCULESCU

ANCA COSTA-FORU

AURELIA CRETĂ

CLAUDIA DIMIU

EUGENIA OPRESCU

responsabilul secțiunii de publicistică, stabilirea paternității textelor și comentarii

responsabilul filologic al ediției

transcrierea filologică a textelor

Secretar tehnic ILEANA RATIU

Coordonatorul ediției

AL. OPREA

LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN 1882—1883 ȘI 1888-1889

1. Tipărim în acest volum articolele, notele, traducerile publicate în „Timpul” între ianuarie 1882 și iunie 1883, în „România liberă” în noiembrie 1888 și în „Fântâna Blanduziei” în decembrie 1888 și ianuarie 1889. Volumul se înscrie în continuarea celor anterioare consacrate publicisticii din 1870—1877(IX), 1877—1880 (X), 1880 (XI), 1881 (XII) și încheie această secțiune a operei Eminesciene.

2. Eminescu conduce ziarul „Timpul”, ca redactor-șef între februarie 1880 și decembrie 1881, ca din ianuarie 1882 să-și asume răspunderea numai pentru partea politică. „Telegraful” își informează cititorii în 11 noiembrie 1881 că Eminescu urma să fie înlocuit la conducerea cotidianului conservator întrucât îl transformase într-o tribună a opinilor sale personale. Cotidianul lui I. C. Fundescu, cu care polemizează Eminescu, prezenta schimbările în redacția „Timpului” numai ca o chestiune personală, ignorând aspectele politice.

Partidul liberal își consolidează poziția politică după proclamarea regatului, în martie 1881, act politic la care conservatorii nu participă, dar își dau adeziunea. „O întrebare rămâne acum de dezlegat — scrie Maiorescu în editorialul publicat în „Timpul” în 21 martie 1881 — : care mai este deosebirea de principii între partidul numit liberal, astăzi la guvern, și partidul numit conservator, astăzi în opoziție ?” Maiorescu prevedea orientarea spre Partidul liberal a grupării junimiste din Partidul conservator. P. P. Carp primește să reprezinte guvernul liberal, ca ambasador la Viena, P. Mavrogheni trece, în aceeași calitate, la Roma, iar T. Rosetti preia președinția Curții de Casatie, cel mai înalt for judecătoresc din țară. Gruparea junimistă este numită, pentru orientarea spre Partidul liberal, „opozitia miluită”.

Eminescu conveni să treacă conducerea „Timpului” lui Grigore G. Păucescu, ca urmare a acestei orientări a grupării junimiste spre Partidul liberal. Noul „director politic” al cotidianului conservator se face cunoscut ca fondator al revistei „Dreptul” (1871) și mai târziu, tot ca „director politic”, al ziarului „Epoca”, la care colaborează cele mai de seamă personalități ale vremii. Gr. G. Păucescu este și primul editor al articolelor lui Eminescu. Activitatea la „Timpul” ca „director politic” își începe cu un lung editorial programatic, pe care îl publică în primul număr din ianuarie 1882. Declară că lupta politică se mărginea la polemica din presă, cu acuzații reciproce între cele două partide politice. Liberalii îi învinuiau pe conservatorii că apărau privilegiile boierimii și favorizau politica expansionistă străină în țara noastră. „Iar ziarele opozitiei — scrie Gr. G. Păucescu — și mai ales cele conservatoare, exasperate de această îndoială insinuare calomnoasă, exprimau în termeni prea colorați dezgustul ce simțeau cu drept cuvânt în fața acestor manopere. Si căutau din parte-le idei tot așa de defăimătoare cu care să vestejească pe defăimătorii lor”. Eminescu putea subscrive la această justificare a activității „Timpului” sub conducerea sa, de nu cumva o introduce chiar el în editorialul programatic. Să mai notăm și faptul că r. G. Păucescu ține să semneze editorialul programatic, spre a face cunoscută și publică schimbarea la conducerea cotidianului conservator. Pregătește în acest sens și o înștiințare către cititorii în care își informează asupra măsurilor sale administrative. Sunt aduși în redacție G. arian, „destul de cunoscut prin scrierile sale anterioare” și N. Christescu, considerat „tânărul talent”. Noul director anunță și constituirea unui comitet pe lângă redacție, format din „cățiva din tinerii cei mai distinși”, cu misiunea să vegheze ca „ideile susținute în ziar să fie conforme cu tendințele partidului”. Deși magistrat, ca și Gr. G. Păucescu, și prieten apropiat al acestuia, G. arian se vede silit să părăsească redacția după două săptămâni pentru a colabora la publicațiile antijunimiste. N. Christescu, adus de la „Dreptul”, revista lui Gr. G. Păucescu, ca redactor politic, alături de Eminescu, rămâne în redacție până în 9 februarie 1883. Se va dovedi deosebit de activ și va ține locul lui Eminescu în absență sa mai îndelungată din

redacție. Despre tinerii distinși, cu misiunea să supravegheze orientarea politică a ziarului, nu avem informații, însă se poate presupune că lor le aparțin unele din editorialele cu caracter orientativ privind politica internă. Se impun atenției îndeosebi acele editoriale în care sunt criticați Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu pentru lovitura de stat prin care înfăptuiesc reforma agrară și se fac rezerve față de T. Maiorescu pentru faptul că se desolidarizează „opozitia miluită”.

Presă liberală comentează favorabil, cum era și de așteptat, schimbările la conducerea cotidianului conservator. „Românil” avea numai cuvinte de laudă pentru măsurile administrative luate de Gr. G. Păucescu cu privire la supravegherea materialelor ce se publică și salută înălțarea primejdiei care pândează presa românească prin căderea ei pe mânile „junilor” ce se considerau „talentați și distinși”. Sunt evidente referirile la redactorii „Timpului” din anii 1880—1881, precum și la „tinerii” de la „România liberă” care polemizau cu oficiosul guvernamental. Măsurile lui Gr. G. Păucescu sunt interpretate de „Telegraful” ca o mărturisire că pentru „Timpul” începea „un an de pocăință”. „Poporul” se bucură, la rândul său, că fusese luată condcu-cerea ziarului din mâinile „unui fanatic”. Presă liberală îl face vinovat numai pe Eminescu pentru orientarea politică a „Timpului”, fapt explicabil de vreme ce el se manifestă ca cel mai virulent critic al guvernului instalat la conducerea țării în 1876.

Conservatorii formează împreună cu „liberalii sinceri”, gruparea lui G. Vernescu, „opozitia coalizată” în vederea alegerilor din 1883. Discuțiile pentru realizarea acestei înțelegeri se poartă în noiembrie — decembrie 1882 și în presă apar știri despre sistarea apariției „Timpului” și scoaterea unui nou ziar, „România” organ de presă al „opozitiei coalizate”. Cele două grupări politice hotărăsc totuși să mențină apariția „Timpului” și a „Binelui public”, ziarul lui G. Vernescu, pentru toată durata campaniei electorale. Din februarie 1883, „Timpul” găzduiește tot mai multe atacuri la adresa oamenilor politici liberali și conservatori care dezaproba formarea „opozitiei coalizate”. Aceasta va ieși înșă înfrântă în alegeri și atât „Timpul” cât și „Binele public” își vor înceta apariția în martie 1884. Maiorescu justifică atacurile din „Timpul” la adresa oamenilor politici care dezaprobau „opozitia coalizată” prin „vederi momentane” în orientarea politică. Nu se poate însă opri să nu recunoască faptul că „Timpul” folosește, după formarea „opozitiei coalizate”, un „limbagiu” care ilustră nivelul cel mai scăzut din întreaga existență a cotidianului conservator.

3. Orientarea politică a „Timpului” sub noua conducere determină schimbări și în statutul lui Eminescu în redacție. Poetul își asumă obligația să dea trei articole pe săptămână, fără prezență zilnică în redacție și să urmărească presa străină, îndeosebi cea germană. Dublarea sa cu N. Christescu, ca al doilea redactor politic, se impune să fie judecată în acest context. Gr. G. Păucescu, care îl prețuia pe poet, îi lăsă în felul acesta deplină libertate să comenteze numai acele evenimente politice care se înscriau în vederile sale. Activitatea lui Eminescu nu mai apare la fel de susținută ca în epocile anterioare. Schimbarea statutului său în redacție nu este însă singura explicație pentru această constatare. Poetul elaborează în cursul anului 1882, în forma definitivă, poemul *Luceafărul* și trece pe acela plan colaborarea la cotidianul conservator. Munca susținută la elaborarea poemului se explică prin faptul că i se cerea să răspundă la o „comandă socială” a Societății „România Jună” din Viena care îl număra printre intemeietorii ei. Rețin atenția, pe de altă parte, absențele sale mai îndelungante din redacție. În iunie 1882 pleacă în concediu, la mare, pentru tratament medical. Acum vede prima dată mare, fapt important pentru interpretarea elegiilor sale. Este pentru a doua oară când își ia un concediu, după cel din vara anului 1878, când traduce la Florești, în Oltenia, primul volum din tratatul lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*. În ianuarie 1883 se internează în spital, ca urmare a muncii intelectuale excesive. Când își reia colaborarea la „Timpul”, în

februarie 1883, N. Christescu părăsește redacția încât îi revine întreaga răspundere pentru partea politică. Acum ia cunoștință de colaborarea clandestină a lui N. Basarabescu și adreseză o scrisoare de protest lui Lascăr Catargiu, președintele Partidului conservator. „Permiteți-mi a vă de-clara — îi scrie Eminescu în 16 februarie 1883 — că mie unuia nu mi-mea cu totul indiferent cu cine împărtășesc onoarea de-a colabora la una și aceeași publicație”. Scrisoarea este și o mărturie a dezacordului lui Eminescu cu orientarea politică ce-o da Gr. G. Păucescu cotidianului conservator. Poetul îi atrage atenția lui Lascăr Catargiu, fapt semnificativ, că păstra credința în „principiile conservatoare”, cum se putea vedea și din coloanele „Timpului” pe întinderea a „șapte ani”. De altfel Eminescu activa și în Societatea „Carpății”, înființată în ianuarie 1882. În notele trimise din București Biroului de informații vienez și în rapoartele către Ministerul de Interne al Imperiului austro-ungar se arată că Societatea „Carpății” urmărea, împreună cu societățile culturale românești din Viena, București, Cluj și Cernăuți, înfăptuirea „Daciei Mari”. Eminescu figurează și în lista „tinerilor” care militau pentru înfăptuirea idealului nostru de unitate națională.

4. Eminescu își asumă sub noua conducere a cotidianului conservator obligații limitate, care îi lasă deplină libertate de acțiune. Opinia potrivit căreia poetul ar fi fost îngrădit în

activitatea sa, motiv pentru care ar recurge la pseudonime, nu are nici o bază documentară. Articolele semnate cu pseudonimele *Cenzor*, *Nemesis* și *Fantasio*, care i se atribuie, sunt scrise de noii redactori N. Christescu și ceilalți „tineri” aduși de Gr. G. Păucescu în redacție. Îi aparține lui Eminescu o singură *Cronică bucureșteană* semnată cu pseudonimul din urmă și două *Răspunsuri*, date lui C. A. Rosetti, pentru care se păstrează concepe și în manuscrise. Dacă nu se poate susține că Eminescu ar fi fost îngrădit în activitatea sa la cotidianul conservator — nu era de altfel nici omul care să îngăduie așa ceva — nu este mai puțin adevărat că nu se ocupă în articolele sale decât de problemele pentru care avea, cum scrie Slavici, o „particulară slăbiciune”. Se situează în primul plan reforma *Legii tocmelelor agricole*, eligibilitatea magistraturii, introducerea votului universal, chestiunea dunăreană, răscumpărarea căii ferate Cernavoda-Constanța și situația românilor din afara granițelor, de atunci, ale țării.

Eminescu se angajează în dezbaterea publică din 1882 privind reforma *Legii tocmelelor agricole*, propusă de C. A. Rosetti în octombrie 1881, pe când se afla în fruntea Ministerului de Interne. Poetul pornește de la constatarea că aceasta se număra printre puținele documente legislative care se întemeiau pe realitățile din țara noastră și nu constituia un „produs de import”. Promulgată în 1886 și modificată în 1892, *Legea tocmelelor agricole* acționa paralel cu Constituția țării și avea, în consecință, un regim de excepție. Eminescu consideră că situația țărănimii se agrava pe zi ce trecea prin faptul că intrără în stăpânirea sa prea puține suprafete de pământ și nu se prevăzură îngrădiri în privința fărămăților proprietăților țărănești prin împărțiri succesive între membrii familiei în curs de două decenii. Legea nu cuprindea, pe de altă parte, nici prevederi prin care să se interzică transformarea izlazurilor în pământ cultivabil, ceea ce duse la îngustarea considerabilă a bazei pentru creșterea animalelor.

Eminescu împărtășea convingerea, întemeiat și pe unele documente, că la început tot pământul a fost „domnesc” și că domnitorii îl fac donație supușilor lor pentru fapte de arme sau de altă natură în apărarea independenței țării. Poetul se pronunță în apărarea acestei proprietăți, cu condiția ca succesorii vechilor luptători să trăiască pe aceste proprietăți, să le administreze singuri și să manifeste purtare de grija față de „cultivatori”. Condițiile pe care le punea se înscrău, de fapt, ca o critică al adresa moșierilor, membri în cea mai mare parte ai Partidului conservator, care trăiau la oraș sau în străinătate, se îndeletniceau cu politica și lăsau în seama arendașilor exploatarea proprietăților agrare.

Problema reformei *Legii tocmelelor agricole* provoacă dezbateri aprinse în presă și se organizează numeroase întâlniri, în care se condamnă practica circularelor către prefecti, folosită de C. A. Rosetti în înfăptuirea acestei măsuri legislative cu implicații în viața socială și politică a țării. Politica reformelor, aşa cum înțelegea C. A. Rosetti să o pună în aplicare, este interpretată ca o propagandă electorală, cu scopul de-a căștiga țărăniminea de partea Partidului liberal. Opinia aceasta nu este lipsită de temei, de vreme ce Partidul liberal guverna încă din 1876 și aduce în discuția publică reforma acestei legi abia în ajunul pregătirilor pentru noile alegeri comunale, orășenești și parlamentare. Participanții la întâlniri, liberali și conservatori, se pronunță pentru modificarea legii, însă propun efectuarea, în prealabil, a unui studiu temeinic, extins în toate județele țării.

Eminescu se raliază la propunerile înscrise în petiția întâlnirii de la Iași, prezidată de V. Alecsandri, și la care participă conservatorii ca P. P. Carp și Lascăr Catargiu și liberali ca M. Kogălniceanu și N. Gane. Problema țărănească, se arată în petiție, fiind una de interes național, nu putea fi rezolvată prin circulări ministeriale și înaintea unor „studii aprofundate și conștiințioase”. Poetul împărtășea temerea cu privire la introducerea în lege a unor prevederi care să favorizeze transformarea României în colonie a Europei apusene prin dirijarea spre țara noastră a reprezentanților „capitalului prădalnic”. Fărămățarea proprietăților țărănești, care crea teren favorabil extinderii „capitalului prădalnic” în lumea satelor, putea fi oprită, credea el, prin introducerea în lege fie a maioratului, fie a minoratului și îndrumarea celorlalți membri ai familiei spre meserii și alte îndeletniciri practice. Eminescu pledează, cu o temeinică argumentare, pentru deplina libertate a părților contractante în încheierea învoielilor agricole, pentru respectarea cu strictețe de ambele părți a obligațiilor asumate și pentru scoaterea în afara legii a muncii forțate (manu militari). Prevederea din urmă se introduce în lege în 1872 și poetul o critică în repetate rânduri când vorbește de executarea țărănimii „cu dorobanții”.

Eminescu pledă, în realitate, pentru scoaterea legii de sub regimul de excepție, ceea ce nu puteau accepta nici liberalii, la guvern, și nici conservatorii, în opozitie. Supusă dezbatelor Adunării deputaților și Senatului, legea este menținută în regimul de excepție, dar i se aduc modificări care marchează un progres față de prevederile ei anterioare. Legea nu rezolvă însă nici după această reformă problema țărănească. Cățiva ani mai târziu vor izbucni răscoalele țărănești care duc la căderea guvernului liberal.

Eligibilitatea magistraturii și introducerea votului universal, alte două reforme supuse dezbaterii publice de guvernul liberal, ocupă, de asemenea, un loc important în articolele din acest

volum. Eminescu este împotriva eligibilității magistraturii pe motiv că aceasta își pierdea independenta față de partidele politice și se deschidea drum pătrunderii în magistratură a unor elemente fără pregătirea corespunzătoare. Articolele lui Eminescu se înscrău în consens cu protestele unor cercuri largi împotriva acestei reforme. Guvernul liberal se vede silit să amâne aduce-rea ei în dezbaterea Corpurilor legiuitoră.

Conservatorii vedea în desființarea colegiilor electorale și introducerea sufragiului universal o amenințare a pozițiilor pe care le dețineau în viața politică a țării. Eminescu se desparte de conservatorii și se declară în favoarea acestei reforme, cu condiția să se ridice nivelul cultural al corpului electoral. Acest aspect îl consideră esențial în prevenirea transformării alegătorilor în clientelă a partidelor politice. Această previziune a poetului se va confirma în viața politică de mai târziu din țara noastră.

Chestiunea dunăreană intră în 1882—1883 într-o nouă etapă și Eminescu o discută, cum face și mai înainte, sub raport economic, politic și național. Imperiul austro-ungar își menținea pretenția să participe la lucrările Comisiei Dunărene Mixte și stăruia să i se acorde președinția și vot preponderent în luarea hotărârilor, deși nu era țară riverană de la Porțile de Fier la Marea Neagră. Lucrările Comisiei Europene Dunărene se țin la Galați și în noua sesiune din mai-iunie 1882 se întocmește un *Regulament de navigație...*, ce urmă să fie aplicat și de România, ca țară riverană. *Regulamentul* este primit de Conferința de la Londra din martie 1883, care hotărăște amânarea aplicării lui pentru o perioadă de șase luni. Guvernul liberal este acuzat de M. Kogălniceanu și de alții membri marcanți ai Partidului liberal, cum fac și cei ai Partidului conservator, de trădarea intereselor naționale. Criticile cele mai

vehemente sunt îndreptate împotriva lui V. Boerescu care, în calitatea sa de ministru de externe, face concesii Curții din Viena, însă nu le aduce la cunoștința Adunării deputaților și Senatului și nici a opiniei publice românești. Eminescu se situează pe această poziție încă din primele articole pe care le publică în chestiunea dunăreană și nu se va îndepărta de ea nici în cursul dezbatelor din anii 1882—1883. Explicația stă în faptul că chestiunea dunăreană viza însă suveranitatea națională. Poetul face loc în coloanele ziarului, alături de articolele personale, la un mare număr de traduceri din presa străină spre a informa opinia publică românească asupra demersurilor diplomației austro-ungare pe lângă marile puteri să obțină adeziunea la politica sa de subordonare economică a țării noastre. Schimbările survenite în politica națională determină Imperiul austro-ungar să renunțe la pretențiile sale. Astfel și prevederile Tratatului de la Londra, deși se mențin în teorie, nu se aplică în practică și România supraveghează navigația fluvială de la Porțile de Fier în jos, ca țară riverană, cum nu era și aici Imperiul austro-ungar.

Problema răscumpărării căii ferate Cernavodă-Constanța în condiții dintre cele mai oneroase pentru statul român este prezentată de Eminescu ca o reeditare a afacerii Strousberg, care formează obiectul a numeroase articole din volumele anterioare. Se alătără la această răscumpărare oneroasă și diferite construcții, ca cea a cheiului din Brăila, executate necorespunzător, cu pagube materiale și fraude din vîstiera statului. Eminescu este necruțător în denunțarea participării „parlamentarilor” liberali la aceste întreprinderi pe care le consideră nu numai frauduloase, ci și „scabroase”.

Eminescu nu era împotriva înființării de întreprinderi, mai ales industriale, care să aducă schimbări în structura agrară a țării. Poetul se declară pentru dezvoltarea industriei naționale și cere luare de măsuri protecționiste împotriva concurenței străine. Muncitorii sunt prezentați în articolele din acest volum ca parte constitutivă a „claserelor pozitive”. Munca industrială este privită într-o perspectivă largă, care depășește pe cea a multor economiști, care o judecau cu precădere în funcție de producția materială. Poetul atrage atenția, fapt cu deosebire semnificativ, că erau importante, în egală măsură, și deprinderile noi care se câștigau în munca industrială. Stăpânirea tehniciilor industriale modifica fundamental, susține poetul, profilul psihologic și contribuia la ridicarea nivelului cultural.

Programul lui Maiorescu, de apropiere a României de Imperiul austro-ungar este respins de Eminescu, cum am văzut din articolele din volumele anterioare, pe motiv că ignora existența Pactului dualist prin care se desființa autonomia Transilvaniei. Poetul nu face în această privință nici o concesie și stăruie ca România, situată între trei mari imperii, să păstreze cea mai strictă neutralitate. Poetul invocă împotriva orientării spre Imperiul austro-ungar și situația românilor din granițele sale și denunțarea politiciei de maghiarizare se sprijină, aici, pe o bogată documentare. Se impun atenției și considerațiile sale cu privire la consecințele demagogiei în imperiul vecin și în țara noastră. Eminescu își informează cititorii și asupra situației românilor din alte zone geografice ale Europei, însă apelează la studii din publicații străine, pe care le dă în traducerea sa.

Înființarea Mitropoliei catolice din București în 1883 este prezentată de Eminescu ca o acțiune în sprijinul politiciei expansioniste austro-ungare. Poetul inițiază o campanie de presă în această problemă și-i consacră articole, cu o bună informație istorică. Măsurile administrative, pentru care se pronunță conducerea bisericii ortodoxe, sînt respinse de Eminescu în termeni fără echivoc, cu argumentarea, pe deplin justificată, că acestea contraveneau spiritului de ospitalitate al poporului român. Măsurile pe care le propune privesc ridicarea morală și culturală a poporului, încît să fie înaccesibil propagandei catolice. Biserica ortodoxă este supusă unei critici se-veră pentru înstrăinarea de popor și decaderea morală a slujitorilor ei. Biroul de informații vinez este ținut la curent prin note trimise din București asupra campaniei de presă susținută de Eminescu cu privire la propaganda catolică în țara noastră.

Problema ospitalității poporului român este pusă în dezbaterea publică și în alt context și tot ca urmare a politiciei Imperiului austro-ungar în raporturile sale cu poporul român. Mai multe familii românești din Banat părăsesc în ianuarie 1882 ținutul natal din pricina persecuțiilor stăpînirii austro-ungare și cer guvernului liberal să fie colonizate în Dobrogea. Băjenarii sunt însă extrădați și măsura aceasta indignează opinia publică românească. M. Kogălniceanu ia cuvîntul în Adunarea deputaților și condamnă guvernul liberal pentru faptul că măsura sa contravenea spiritului de ospitalitate al poporului român. Eminescu merge mult mai departe și acuză guvernul liberal că practica o politică antinațională față de românii din provinciile de sub stăpîniri străine și favoriza, în schimb, surgearea spre țara noastră a elementelor improductive din im-periile vecine. Discursul critic anticipatează, prin virulență, pamfletele politice argeziene.

Evenimentele culturale din acești ani sunt marcate de apariția volumului lui I. Slavici *Novele din popor* care reunește cîteva din capodoperele literaturii române. Eminescu este printre cei dintîi comentatori ai prozei lui Slavici și dă o definiție, devenită clasică, atît a personalității cît și a artei sale. Pledoaria lui Nicu Xenopol pentru o literatură care să înfățișeze viața nrîbană se impune să fie bine înțeleasă. Criticul nu face distincție între clasele producătoare și cele exploatatoare și se pronunță, în realitate, pentru prezentarea în literatură a „orașului para-zitar”. Stau mărturie în acest sens și exemplificările pe care le face din literatură universală. Eminescu stăruie pentru orientarea spre viață „claserelor pozitive”, reprezentate în concepția sa de țărănimie, meseriași și muncitori. Poetul interpretează considerațiile estetice ale lui N. Xe-nopol ca o pledoarie pentru „americanizare” literaturii noastre naționale. Polemica ia un curs pe care nu-l putem urma, cu expresii nedoreite, de ambele părți. Eminescu ținea însă să arate că polemica sa cu cronicarul de la presa liberală survenea ca un „accident” în activitatea sa publicistică. Spre a atrage atenția asupra acestui aspect, își semnează articolele, cum nu proce-dează în nici o altă împrejurare pe întreg parcursul activității sale la cotidianul bucureștean. De altfel Eminescu îi publică lui N. Xenopol romanul *Brazi și putregai*, care ocupă în coloanele „Timpului” foiletonul a 44 de numere și tot el atrage atenția cititorilor asupra importanței acestei opere în mișcarea noastră literară.

Eminescu se ocupă și în acest volum de o suiată de personalități ale vieții noastre politice din secolul trecut. Se situează pe primul loc C. A. Rosetti împotriva căruia îndreptă cele mai virulente critici pentru faptul că în propunerile sale de reforme nu ținea seama de realitățile naționale. Metodele la care apela în impunerea acestora țineau de practicile demagogice și C. A. Rosetti este înfațiat c.a părintele demagogiei din țara noastră, iar „Românul”, organul de presă pus în slujba ei. Poetul este învinuit de C. A. Rosetti că îndreptă atacuri și împotriva membrilor fami-liei sale și apelează la conducerea Partidului conservator să-i dea satisfacție. Eminescu își pregătește cu multă grijă răspunsurile, cum se vede și din concepțele din manuscrise, însă ele nu erau de natură să-l satisfacă pe C. A. Rosetti și apelează la judecata opiniei publice. Va trebui să fie părasită opinia potrivit căreia C. A. Rosetti se mărginea să citească cu interes articolele poetului îndreptate împotriva sa și-i admira incisivitatea și verva polemică.

Mare atenție acordă Eminescu și altor doi membri marcanți ai Partidului liberal. M. Kogălniceanu este elogiat pentru apărarea suveranității naționale în chestiunea dunăreană și-i prezintă în coloanele „Timpului”, cărțile în care se ocupă de această problemă. Are cuvinte de laudă și pentru Dumitru Brățianu, fratele lui I. C. Brățianu, primul ministru. Directorul „Națiunii” critică sever guvernarea liberală, atît în organul său de presă cît și în ședințele Corpurilor legiu-toare. Eminescu îl prețuia încă din timpul serbării de la Putna, din 1871, pentru patriotismul său și lupta împotriva corupției și abuzurilor administrației liberale. Eminescu invocă în numeroase articole cuvintele lui Dumitru Brățianu rostite la tribuna Parlamentului, prin care cere ca hoții să fie trimiși la

pușcărie iar cei necinștiți puși în carantină.

Eminescu se ocupă și de alți oameni politici ca D. A. Sturdza, „baronul Hahn”, autor de lucrări antadinastice, ministru în slujba monarhiei, Gh. Chițu, „ministru voiajor” pe la diferite minister, V. Boerescu, victimă a diplomației Curții din Viena în chestiunea dunăreană; redactori

de ziare ca Emil Costinescu, de la „Românul”, cu patru clase primare și un curs de violoncel, I. C. Fundescu, de la „Telegraful”, găzduitor, în coloanele ziarului său, de pamflete triviale, N. Basarabescu, de la „Poporul”, colaborator clandestin la „Timpul” cu articole antimaioresciene, militari și scriitori ca Al. Candiano-Popescu și N. T. Orășanu, antimonarhici deveniți susținători ai monarhiei; funcționari superiori ca Simeon Mihăescu, „mucenicul”, amestecat în „afaceri scabroase”. Portretele eminesciene sunt cele întâlnite și în articolele din volumele anterioare, însă completate cu elemente noi din viața politică cotidiană.

Schimbări importante se produc numai în galeria „parlamentarilor”. Nume cu mare frecvență în publicistica anterioară nu mai apar; ne întâmpină în schimb altele, la fel de necunoscute. Explicația stă în faptul că o parte din „parlamentari” părăsesc scenă vietii politice, odată cu alegerile din 1883, ca să o urce alti „parlamentari”, de a căror existență nu aveam cunoștință mai înainte. Si peste aceștia s-ar fi așternut uitarea dacă nu i-am întâlni în publicistica eminesciană.

Portretele lui Eminescu sunt tot atâtea ilustrări, cu exemple concrete, a tezei sale privind înlocuirea muncii cu alte îndeletniciri în promovarea în ierarhia socială.

Activitatea lui Eminescu la „Timpul” se încheie cu polemica cu presa din Imperiul austro-ungar. Poetul participă, ca delegat al cotidianului conservator, la festivitatea dezvelirii statuui lui Ștefan cel Mare, la Iași, în iunie 1883. Manifestația din capitala Moldovei este interpretată de presa austriacă și maghiară ca fiind îndreptată împotriva imperiului vecin. Eminescu consideră că nu erau pregătite toate condițiile pentru înfăptuirea idealului nostru de unitate națională și aducerea sa în discuția publică nu depășea stadiul unor declarații demagogice. Poetul era pentru acțiuni practice, ca cele pe care le propunea la Societatea „Carpății” și pentru care Biroul de informații vienez îl trecea printre cei ce activau pentru înfăptuirea „Daciei Mari”. Poetul își asuma, în tot ce întreprindea, cum se desprinde și de aici, o înaltă răspundere în fața istoriei, atât de zbuciumate, a poporului român.

Eminescu își începe activitatea cu o polemică cu presa din Imperiul austro-ungar în sprințul revendicărilor românilor de sub stăpânirea sa și o încheie la „Timpul”, în ajunul prăbușirii sale intelectuale, tot cu o polemică, cu aceeași presă, în care condamnă asuprirea națională și practicile demagogice în lupta politică.

5. Colaborarea lui Eminescu la „România liberă”, în noiembrie 1888, marchează reintrarea sa în gazetărie, după o întrerupere de mai bine de cinci ani. Cotidianul „tinerilor liberali” se declară, încă din 16 ianuarie 1885, organ de presă al grupării junimiste din Partidul conservator. Foiletonul ziarului este ocupat, aproape număr de număr, de lucrări reproduse din „Convorbiri literare”, mutată la București în aprilie 1885. Redactorii „României libere” se numărău, cum se poate vedea și din volumul de față, printre cei mai statonici admiratori ai publicisticii eminesciene. Se explică de ce țineau să colaboreze la ziarul lor cu articole politice. Eminescu pledează și aici pentru schimbarea „relațiilor de muncă” spre a veni în sprințul „celor nemulțumiți”. Poetul avea în vedere răscoala tăranilor din primăvara anului 1888.

Eminescu trece de la „România liberă” la „Fântâna Blanduziei”, scoasă de un grup de transilvăneni cu începere din 4 decembrie 1888. Poetul frecventea cercurile acestora și cele ale bucovinenilor încă din epoca preuniversitară. Întocmește pentru noua publicație editorialul programatic și colaborează în decembrie 1888 și ianuarie 1889 cu alte câteva articole. Discuția care se purta în Adunarea deputaților și în Senat în legătură cu o nouă reformă a Legii tocmaiilor agricole trebuia să ducă, cere el, la luarea unor măsuri grăbnice pentru ridicarea „stării igienice și materiale a cultivatorilor”. Aceste măsuri nu se vor lua și, un deceniu mai târziu, izbucnesc noi răscoale tăărănești, care se extind în toată țara și duc la căderea guvernului conservator.

Exegetii operei lui Eminescu întâmpină cu rezerve colaborarea la „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”, pe motiv că poetul n-ar fi scris nimic după prăbușirea sa intelectuală, în iunie 1883. Semnătura sa, cu care sunt însoțite aceste articole — și numai cu inițiale — nu ar constitui un argument suficient în atribuirea paternității eminesciene. Opinia că poetul nu scrie nimic după îmbolnăvirea sa este infirmată de documente. Acestei epoci aparține traducerea gramaticii sanscrite, mărturie impresionantă a unui efort intelectual susținut și cu totul remarcabil sub raportul stăpânirii mijloacelor de expresie. Nu poate fi trecută cu vederea, pe de altă parte, corespondența sa din acești ani, de-o perfectă acurateță și luciditate. Nu întâlnim însă în aceste articole desfășurarea amplă a discursului critic și virulentă limbajului polemic. Dar colaborarea la „România liberă” și „Fântâna Blanduziei” se înscrise ca un epilog în ansamblul publicisticii eminesciene.

6. TEXTUL. CORPUS ȘI ORGANIZARE. Organizarea textelor se face, ca și în volumele anterioare, strict cronologic, cu includerea în locurile respective și a traducerilor. Textele din manuscrise le tipărim în succesiunea utilizării lor parțial sau numai ca referință. Am întocmit și câteva grupaje pentru textele aparținând aceleiași problematici. Facem loc, într-o secțiune separată transcrierilor

după diferite documente integrate de Eminescu în articolele sale sau la care trimite. Tipărim articolele cu titlurile date de Eminescu și după sintagma inițială în toate celelalte cazuri. Sintagma inițială nu este revelatoare întotdeauna, însă reprezintă un titlu ce aparține textului eminescian. Evitam în felul acesta și falsurile săvârșite de editorii anteriori, care induc în eroare. Însoțim textele și cu indicarea datei apariției, pentru o mai ușoară urmărire a problemelor puse în discuție.

7. STABILIRE ȘI TRANSCRIERE. Stabilirea textului și a variantelor, precum și transcrierea lor, se fac după principiile anunțate în OPERE, VII (p. 47—69), cu completările din OPERE, IX (p. 55—56). Textele le tipărim integral, după prima apariție în „Timpul”, „România liberă” și „Fântâna Blanduziei” și după manuscrise când le transcriem din caietele sale. Reproducerile din publicațiile românești, integrate de Eminescu în comentariile sale, le tipărim cu corp de literă mai mic, drept, iar traducerile din presa străină, cu același corp mic, cursiv, spre a face distincție între textul original și reproduceri sau traduceri. Notele, culese cu același corp de literă ca textul lui Eminescu, aparțin poetului. Parantezele drepte [...] marchează întregirile introduse de editor iar <>, segmentele necontextuale, pe care editorul nu s-a crezut îndreptățit să le eliminate. Semnul [...] indică omisiunile, ca urmare a deteriorării publicațiilor respective, încât nu s-a putut stabili textul în întregimea sa.

8. COMENTARIILE. Comentariile cuprind o secțiune bibliografică unde consemnăm prima apariție în periodice și facem mențiune dacă articolul este semnat. Consemnăm, pentru primul editorial, titlul din „Timpul” (București, 26 ianuarie 1882, București, 16 februarie 1883), facem mențiune pentru editorialele programatice, pentru al doilea și al treilea editorial, iar pentru articolele din celelalte pagini indicăm rubrica în care se publică (Bibliografie, Cronică dramatică, Informații). Reținem și reproducerile în publicațiile românești și străine, precum și prima tipărire în volum, fără însă să trimitem și la titlurile din edițiile anterioare. Pentru textele transcrise din caietele lui Eminescu indicăm manuscrisul și paginile. Dăm informații despre așezarea în pagină, grafie, mențiunile poetului, iar când este cazul, prima tipărire în periodice.

Asemenea informații sunt importante pentru cunoașterea statutului articolelor în paginile publicațiilor respective și în manuscrise, a circulației lor în presa vremii și a primei tipăririi a textelor din manuscrise și în edițiile anterioare.

Comentariile cuprind, cu puține exceptii, și o două secțiune în care prezentăm probleme legate de textul respectiv și dăm informații asupra ecoului stârnit în presa românească, precum și în cea germană și franceză din țară. Am crezut important să facem mențiune și de fragmentele reproduce de aceste publicații din articolele eminesciene și pe care le integreză în comentariile lor. Se situează pe primul loc „România liberă” și „Binele public”, iar din presa străină, „Bukarester Tagblatt”, care comentează, cu extrase, aproape toate editorialele poetului din acești ani.

Eminescu consacră aceleiași probleme, ca reforma *Legii tocmelilor agricole* sau chestiunea dunăreană, o suită de articole în care folosește, în general, aceeași argumentare în susținerea tezei sale. Expunem problemele principale acolo unde se pun mai întâi în discuție iar la reluarea lor prezentăm numai chestiunile de istorie literară.

Cele trei publicații la care colaborează Eminescu în 1882—1883 și 1888—1889 folosesc datarea după calendarul iulian, ca de altfel cea mai mare parte a presei noastre din secolul trecut. Respectăm datarea din aceste publicații. Să mai precizăm că presa românească folosea datarea anticipativă cu o zi. Pentru publicațiile străine, care folosesc datarea după calendarul gregorian, dăm în paranteze drepte și datarea după calendarul iulian, spre a evita confuziile în succesiunea evenimentelor.

Eminescu semnează, cum am arătat și în *Lămuririle...* la volumele anterioare, numai câteva articole pentru care facem, de altfel, mențiune. Problema stabilirii paternității formează principala dificultate întâmpinată de editor. Dacă articolele semnate sunt extrem de puține într-o activitate publicistică prodigioasă, se păstrează în manuscrise un număr impresionant de ciorne integrale sau fragmentare ale articolelor publicate. Manuscrisul miscelanu 2264 însumează câteva sute de pagini, cu texte de această natură. Texte cu caracter publicistic se păstrează însă risipite și în celelalte caiete eminesciene. Stabilirea paternității articolelor din această epocă a gazetării eminesciene ridică însă dificultăți și ca urmare a statutului ce i se creează poetului în redacție în ianuarie 1882. Acum Eminescu nu mai deține o rubrică permanentă, în general al doilea editorial, ca în anii 1880—1881. Noua conducere a cotidianului conservator renunță la ea sau îi face loc în coloanele ziarului sporadic. Editoriale sunt scrise de Grigore G. Păucescu, ori de N. Christescu care îl dublează pe Eminescu pentru partea politică, precum și de alți colaboratori. Din februarie 1883 intră în redacție, după toate probabilitățile, și un redactor de la „Binele public”, organul de presă al „liberalilor sinceri”, cu care urma să fuzioneze cotidianul conservator.

Orientarea politică a articolelor nu mai constituie, în absența mărturiilor din manuscrise, un criteriu în stabilirea paternității eminesciene și nici expresiile tipice pe care se întemeiază editorii anterioari. Eminescu își fixează însă o ortografie a sa, pe care și-o menține, cu puține exceptii, și în această epocă a publicisticii sale. Gr. G. Păucescu și N. Christescu vin cu ortografia de la „Dreptul”, iar ceilalți colaboratori cu cea de la „Binele public” care nu se deosebea prea mult de a „Poporului” și a altor publicații bucureștene. Există însă și aici primejdia imixțiunilor în articolele poetului de vreme ce nu trecea zilnic pe la redacție să urmărească tipărirelor. Aceste posibile imixțiuni explică sporirea neașteptată, în raport cu volumele anterioare, a textelor cu paternitate incertă.

Comentariile noastre au un caracter orientativ și informativ. Atragem atenția, cum facem și în *Lămuririle...* la volumele anterioare, că ele nu sunt destinate să se substituie studiului publicisticii eminesciene.

9. ANEXELE. Volumul este prevăzut cu o *Listă a siglelor publicațiilor periodice întocmită după Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970) Volumul I Opera* (București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 15—24), cu completarea siglelor făcută de noi în OPERE, VII (p. 72—74), OPERE, IX (p. 59—62), OPERE, XI (p. 13—14) și OPERE, XII (p. 11). Anexele mai cuprind *Indicele numelor de persoane* și o *Listă a facsimilelor*. Pentru *Tabloul edițiilor* trimitem la OPERE, IX (p. 63—75), cu completările din *Bibliografia* la OPERE, XI (p. 605—607) și OPERE, XII (p. 645—647).

Addenda cuprinde texte din manuscrise identificate în cursul elaborării volumului de față. Sunt orânduite în ordinea utilizării lor în volumele anterioare. Facem loc aici și la trei texte pentru care nu avem indicații certe cu privire la data elaborării lor. Ne folosim de elemente exterioare și de conjunctură și le repartizăm epocii studiilor vieneze și berlineze. Dintre cele trei texte, de un interes aparte este articolul polemic cu „Neue freie Presse”, redactat de Eminescu în germană, și în care dezvoltă probleme ce vor sta permanent în activitatea sa publicistică de mai târziu. Articolul a fost desifrat și tradus de Gerhardt Csejka.

Corrigenda aduce noi informații cu privire la izvoarele folosite de Eminescu într-un mare număr de însemnări din manuscrise, tipărite de noi în OPERE, XIV, în secțiunea *Articole și excepte*. Astfel pe măsură ce se lărgește câmpul investigațiilor ne apropiem tot mai mult de cunoașterea totală a miracolului eminescian.

Cadrul istoric al publicisticii lui M. Eminescu —Cronologie reprezintă un mijloc de orientare pentru cititorul întregii publicisticii eminesciene (volumele IX—XIII). *Cronologia* acoperă perioada cuprinsă între 1821, data care marchează intrarea României în epoca modernă a istoriei sale, și 1889, anul morții lui M. Eminescu, și urmărește, dincolo de simpla datare și consemnare a evenimentelor, o succintă și cât mai obiectivă deslușire a relațiilor lor în desfășurarea istoriei.

Dubla datare a unui eveniment indică folosirea concomitentă a calendarului iulian, oficial în România până în 1924, și a celui gregorian, adoptat în Europa occidentală începând cu 1582, calendarare între care, în epoca lui Eminescu decalajul era de 12 zile. Când un eveniment este notat cu o singură dată, ea este cea a calendarului gregorian.

Mulțumim istoricilor D. Berindei și F. Constantiniu pentru competența lectură a *Cronologiei*.

Adaugăm un grupaj de fotografii ale principalelor persoane care au avut un rol în viața politică și socială a României și a Europei în perioada publicisticii eminesciene.

10. DIFICULTĂȚI. Colecția ziarului „Timpul” de la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România pe 1882 este incompletă. Lipsesc numerele 3, 68, 85, 97, 99, 101, 113 și 277 din 5 ianuarie, 28 martie, 18 aprilie, 5, 8, 11 și 28 mai și 17 decembrie, iar numărul 56, din 12 martie, este legat greșit la 12 ianuarie. Materialele din numerele 3, 68, 99 și 277 au fost recuperate din colecția cărturarului G. T. Kirileanu, intrată în fondurile Bibliotecii Municipale din Piatra Neamț. Nu se păstrează în bibliotecile noastre în colecții complete „Apărătorul”, „Armonia”, „Curierul”, „Fraternitatea”, „Gazeta de Bacău”, „Gazeta de Fălticeni”, „Legalitatea”, „Luptătorul”, „Mesa-gerul de Brăila”, „Plugarul”, „Reforma”, „Resboiul român”, „Scrânciobul”, „Steaua României”, „Suceava”. Comentariile lui Eminescu privind unele din aceste publicații reprezintă, ca și pentru cele înșirate în *Lămuririle...* la volumele anterioare, texte de referință pentru istoricul presei românești.

Eminescu face traduceri sau trimite la multe publicații străine care nu se păstrează în fondurile bibliotecilor noastre. O parte din aceste publicații au fost consultate în Biblioteca Națională din Viena și în Biblioteca Națională din Paris.

Activitatea scriitoricească a lui Eminescu se deschide cu un prolog, poeziile din tinerețe, și se încheie cu un epilog, publicistica de la „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”. Creația sa majoră se circumscrică între 1870, anul debutului în publicistică și colaborării cu poezii la „Con-vorbiri literare”, și 1883, cu publicarea *Luceafărului* și a ultimelor articole în cotidianul bucureștean. Asistăm însă la o situație paradoxală, neîntâlnită, probabil, în nici o altă literatură europeană. Exegeza eminesciană din ultimii ani este orientată aproape exclusiv spre cele sub o sută de poezii și câteva proze publicate de poet în timpul vietii și spre producția literară, rămasă în manuscrise, poezie, teatru, proză, deși nu știm ce forme ar fi îmbrăcat în elaborarea definitivă. Publicistica sa, care însumează sute de articole, apărute sub răspunderea sa, este tratată mai puțin.

Maiorescu atrăgea atenția încă în 1892 că genialitatea lui Eminescu se „vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză și risipite în diferite reviste și ziare”. și G. Călinescu apreciază că publicistica nu este cu nimic mai prejos decât poezia. Pentru producția literară dispunem de ediții integrale în vreme ce publicistica s-a tipărit fragmentar în ediții de acum o jumătate de secol și este judecată cu această optică îngustă, adesea și viciată prin supra-licitarea de texte fragmentare. Secțiune cu pondere majoră în sensul lui Eminescu, publicistica împlineste imaginea asupra personalității sale titaniene și va conduce, cum se întrevede de pe acum, la reevaluarea, cu perspectiva integralității, și a creației sale literare.

D. VATAMANIUC

SIGLELE PUBLICAȚIILOR PERIODICE

Siglele sănt preluate din *Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970). Volumul I. Opera*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 15—20; M. Eminescu, *Opere VII. Proza literară*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, p. 72—74; M. Eminescu, *Opere IX. Publicistică 1870—1877*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 59—62; M. Eminescu, *Opere XI. Publicistică 1880*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984, p. 13—14; M. Eminescu, *Opere XII. Publicistică 1881*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 11. Pentru publicațiile care nu figurează în aceste lucrări s-au întocmit sigle noi. Anii care însoțesc titlurile privesc perioada cercetată. Publicațiile „Allgemeine Zeitung”, „Die Presse”, „Deutsche Zeitung”, „Fremden-Blatt”, „Neue freie Presse” și „Wiener allgemeine Zeitung” au fost consultate în Biblioteca Națională (Osterreichische National Bibliothek) din Viena, iar „L'Echo de France”, „L'Europe diplomatique”, „Figaro”, „Figaro littéraire”, „La France”, „Gaulois”, „L'Indépendance belge”, „Journal des débats”, „Kolnische Zeitung”, „La liberté”, „.Messager d'Athènes”, „Le Mot d'ordre”, „Le Nord”, „Le Parlament”, „Die Post”, „Le Renseignement parisien”, „La République française”, „Le Temps” în Biblioteca Națională (Bibliothèque Nationale) din Paris.

AAZ	„Allgemeine Zeitung", Augsburg, 1880—1883
ALA	„Adevărul literar și artistic", București, 1923
APA	„Apărătorul", București, 1883
BME	„Buletinul Mihai Eminescu", Cernăuți, 1932-1939
BOR	„Biserica ortodoxă română", București, 1888
BP	„Binele public", București, 1882—1883
BSC	„Biserica și școala", Arad, 1882—1883
BTAG	„Bukarester Tagblatt", București, 1882—1883, 1888—1889
CFIN	
CI	„Curierul finanțiar", București, 1883
CRO-1	„Curierul de Iași", Iași, 1876-1877
DPR	„Cronica", Iași, 1980
DREPTUL	„Die Presse", Viena, 1882-1883
DREV	„Dreptul", București, 1882
DV	„Deutsche Revue", Berlin, 1879—1880
DZ	„Dacia viitoare", Paris, Bruxelles, 1883
ECFR	„Deutsche Zeitung", Viena, 1880—1883
ECHINOX	„L'Echo de France", Paris, 1881
EDIPL	„Echinox", Cluj, 1974
EGY	„L'Europe diplomatique", Paris, 1881
F	„Egyetertes", Budapest, 1881
FBL	„Familia", Oradea, 1900
FIG	„Fântâna Blanduziei", București, 1888—1889
FIGLIT	„Figaro", Paris, 1880-1883
FRAT	„Figaro litteraire", Paris, 1881
FREM	„Fraternitatea", București, 1882
GAUL	„Fremden-Blatt", Viena, 1882—1883
GROM	„Gaulois", Paris, 1881
GT	„La Gazette de Roumanie", București, 1882—1883
INDB	„Gazeta Transilvaniei", Brașov, 1882—1883
INDR-1	„L'Independance belge", Bruxelles, 1880—1883
JDEB	„L'Independance roumaine", București, 1882—1883, 1888—1889
JL	
KZEIT	„Journal des debats", Paris, 1880—1883
LF	„Junimea literară", Cernăuți, 1923
LFR	„Kolniscene Zeitung", Köln, 1881—1882
LFRA	„Luptătorul", Focșani, 1882
LIB	„Le Francais", Paris, 1883
LIT	„La France", Paris, 1881
LL	„Liberalul", Iași, 1882-1883
LLIB	„Literatorul", București, 1882
LMDO	„Limbă și literatură", București, 1965
LNO	„La Liberté", Paris, 1880
LPAR	„Le Mot d'ordre", Paris, 1880
LPROM	„Le Nord", Bruxelles, 1880—1883
LUC-B	„Le Parlament", Paris, 1880
	„Le peuple roumain", București, 1883
	„Luceafărul", București, 1982-1984

LUM	„Luminatorul", Timișoara, 1882 — 1883
MANUSCRIPTUM	„Manuscriptum", București, 1972—1984
MESA	„Messenger d'Athènes", Atena, 1882
MO	„Monitorul oficial", București, 1882-1883
MOA	„Monitorul oastei", București, 1883
MZO	„Monitorul, ziar oficial al României", București, 1868
N-1	
NFP	„Națiunea", București, 1882--1883, 1888-1889
OBS	„Neue freie Presse", Viena, 1880—1883
ORT	„Observatorul", Sibiu, 1881
PASO	„Orthodoxul", București, 1883
PEL	„Pactul social", Iași, 1883
POST	„Pester Lloyd", Budapest, 1880-1883
REFR	„Die Post", Berlin, 1880—1883
REPAR	„La Republique française", Paris, 1880—1883
RESB	„Le Renseignement parisien", Paris, 1881
RF	„Răzbuiul", București, 1882-1883
RFR	„Revista de filozofie", București, 1964
RITL	„Revista Fundațiilor regale", București, 1939
RL	„Revista de istorie și teorie literară", București, 1965
ROM	„România liberă", București, 1882—1883, 1888-1889
SCRÎN	

SMIM	„Românul", Bucureşti, 1882—1883, 1888-1889
ST	„Scrânciobul", Bucureşti, 1868, 1879
T	„Studii şi materiale de istorie medie", Bucureşti, 195
TEL	„Steaua", Cluj, 1964—1985
TELR	„Timpul", Bucureşti, 1882-1884
TEMPS	„Telegraful", Bucureşti, 1882—1883, 1888-1889
TOMIS	„Telegraful român", Sibiu, 1882—1883, 1888-1889
TRIB	„Le Temps", Paris, 1880—1883
TRIB-1	„Tomis", Constanţa, 1969
ȚN-B	„Tribuna", Sibiu, 1888-1889
VA-TM	„Tribuna". Cluj, 1972
VE	„Tara nouă", Bucureşti, 1911
VNAȚ	„Vatra", Târgu Mureş, 1975
VR-2	„Viaţa economică", Bucureşti, 1964
VRE	„Viaţa naţională", Bucureşti, 1888—1889
WAZ	„Viaţa românească". Bucureşti, 1964, 1983, 1985
	„Vremea", Bucureşti, 1943
	„Wiener allgemeine Zeitung", Viena, 1882

I. Mihai Eminescu
(Muzeul Literaturii Române)

DIN PERIODICE

1882

CRONICA ANULUI 1881

I. ROMÂNIA

Nu putem porunci timpului să stea pe loc, nici putem face ca evenimentele să încremenească pe câteva ceasuri împrejuru-ne, ca să le putem fotografia , căci ele 'și urmează cursul lor neconenit, puțin păsându-le daca ne dor ori ne bucură. În zadar minutul ceasornicului ar sta pe loc; timpul curge alături cu el, și numai omul, având pururea în față ziua de azi, eternul prezent, pune pietre de hotar între lucruri ce au trecut pentru totdauna și fixează pe orizontul negru al viitorului dorințele sale ca ţinte luminoase, uneori pe de-apurarea neajunse .

Și anul trecut e greu de izolat din cei ce-l preced și din cei ce-l vor urma, căci din ziua lui întâia ne aruncă *in medias res* , în vârtejul împrejurărilor și ne 'ncarcă memoria cu reminiscențele rușinoase ale răscumpărării drumului de fier, cu cele odioase ale atentatului Pietraru. Spiritul rău al demagogiei române își alesese de jertfă pe unul din chiar părinții demagogiei. Mulțumită lui Dumnezeu și prezentei de spirit a victimei alese, atentatul n-a avut nici o urmare fizică gravă, dar a lăsat adânci urme psicoligice în spiritul d-lui I. Brătianu și l-a deziluzionat desigur în privirea simpatiilor sale anterioare pentru demagogie.

La 1 (13) martie sosi în București știrea îngrozitoare despre săvârșirea tragică a împăratului Alexandru II. Voind a vizita în acea zi manejul Mihail din Palatul de Iarnă, la întoarcere două bombe explosive lăși cad în cale și-l rup bucăți. Camera noastră în momentul întâi uită a lăs act de această îngrozitoare știre. Dar în curând se aude că secta nihilistă din Iași, care momise în sănoul ei profesori tineri și studenți, a dat un banchet în onoarea succesului atentatului. Dr. Russel (recte Sudzilowsky) e arestat, profesorii români sunt dată în judecata unui juriu și se descoperă o asociație de vro 20 de studenți români și 50 de evrei cari propagau în școalele publice ideile de răsturnare. La 9 martie procesul Pietraru ajunge înaintea Curtii cu Jurați și, într-o sedință care ține 22 de ore încontinuu , procesul se încheie prin condamnarea lui Pietraru la 20 de ani muncă silnică și a lui Cârlova la nouă ani de recluziune . În iunie un juriu compus prin profesorii din Iași condamnă la pedepse disciplinare pe acia cari luaseră parte la propaganda nihilistă .

În ianuarie încă, având a se face mai multe alegeri pentru împlinirea vacanțelor din Cameră, candidații opoziției au avut ocazia de-a supune criticei multe acte ale guvernului, între care vicioasa aplicare a legii recensimântului , care dăduse loc la cele mai vii protestații din toate colțurile țării.

Tot în luna aceasta s-au făcut inaugurarea clubului " Binelui public" printr-un banchet dat în otelul Steiner , cu care ocazie s-a consacrat uniunea dintre grupul Vernescu și frații unea din Moldova.

Cabinetul suferea de-o criză latentă care forma obiectul certelor din adunările de la Herdan și în cari o parte a partidului căuta să eliminate din ministeriu pe d-nii Boerescu, Conta și Teriachiu.

Pentru ca anul să se înceapă sub auspiciile lui Mercur, se descopere tot în ianuarie returnarea a 83000 franci de către un funcționar fiscal , George Bilcescu.

Din începutul anului mai e de notat îvoiala intervenită între guvernul rusesc și cel român, prin care acest din urmă primește drept bani materialul de suprastructură a liniilor construite de ruși, deși părerea guvernului nostru fusese că acest material i se cuvine de drept pe baza convenției rusu-române.

În februarie tribunalul comercial al imperiului la Lipsca pronunță sentența sa în favoarea reclamantului Landau - kaufmann și anulează urmările convențiunii de răscumpărare încheiată la 1880 între stat și Societatea Acționarilor C.F .R. Pe liniile noastre, ce încep a fi administrate de directori princiari , plătiți cu enorme lefuri, se 'ntimplă o serie de accidente; în iunie chiar mai multe dupăolaltă, precum cele dintre Hanu Conachi—Ivești, Serbești — Preval, Severin—Prunișor.

proclamarea regatului, d. Ion Ghica, ministrul considerat ca antidinastic din vremea scandalului Slătineanu, face aceeași propunere în Senat, care e primită cu adeziunea formală a opoziției și cu unanimitate de voturi.

Cu ocazia discutării bugetului, după propunerea făcută în Cameră, se sporește leafa miniștrilor la îndoit și se înființează un al optulea ministeriu fără portofoliu pentru președintul Consiliului. Între acestea se ivesc în Cameră și în adunările de la Herdan disensiuni grave între d. Brătianu și coreligionarii săi politici și el [i]și dă demisia, cu dezaprobație vie a partidului și a ziarului "Românul".

D. Dumitru Brătianu e chemat din Constantinopole ca să ia moștenirea fratelui său, de unde și sosește, iar la 10 aprilie compune cabinetul său nou, care s-ar putea numi cabinetul Încoronării. La 25 aprilie d. Dumitru Brătianu dezvoltă în Cameră un curios program ministerial, prin care promite puterilor binevoitorul său concurs și amenință pe-un adversar necunoscut cu figuri retorice foarte energice.

La 10 mai e serbarea în adevăr frumoasă a Încoronării și câteva zile de-a rândul durează festivitățile cu cortejul istoric al breslelor.

Ne vine știrea despre încetarea din viață a generalului Ion Ghica, fiul lui Grigorie Vodă Ghica, ministru plenipotențiar al României la Petersburg.

În timpul în care d. Dimitrie Brătianu acuză în Cameră pe d. Boerescu că ar fi făcut promisiuni cari au indus pe puteri în eroare, că primim Comisia Mixtă, se ține un meeting la Galați în cestiunea Dunării. D. Al. Lahovary espune printr-un discurs în Cameră toate erorile comise de cabinetul trecut în această cestiune și d. G. Chițu confirmă opinia opoziției ca împărtășită fiind și de partidul roșu. În urma acestora, grave neînțelegeri se ivesc din nou în sănul partidului; cabinetul e amenințat de un vot de blam. Îmblânzit de jurământele de fidelitate ale coreligionarilor săi politici, d. Ion Brătianu se întoarce în capitală, frate - său [i]și dă demisia la 9 iunie și e ales președintă al Adunării, iar la 10 iunie se formează actualul cabinet I. Brătianu - C.A. Rosetti.

În Berlin Reichsratul votează tractatul de negoț cu România. Cu ocazia aceasta partidul conservator german blamează presiunea făcută asupra României în cestiunea evreilor.

D. Dimitrie Brătianu, venind pe scaunul președintelui Adunării, ține din nou un discurs foarte caracteristic, în care face grave acuzații partidului său. Până și ziarele din America țin seamă de acest discurs, care nu lasă nimic de dorit ca sinceritate. Comisiunea Europeană din Galați [i]și încheie sesiunea.

În iunie d. Mancini, ministrul de externe al Italiei, adreseză o notă ambasadorului italian de la Londra, prin care oferă serviciile de mediatizare ale guvernului său în cestiunea Dunării. Corpurile noastre legiuitorale se închid, nu fără scandalul proiectului de răscumpărare a liniei Cernavodă - chiustenje.

D. C.A. Rosetti [i]și inaugurează ministerul său de interne prin o circulară adresată prefectilor, prin care cere ca aceștia să-i recomande de subprefecți tineri cari ar avea licență sau doctoratul în drept, ceea ce deosebești Chirăpopoli și Simulești nu întârziează și face.

În urma lovirii de stat din Bulgaria, șefii liberalilor de acolo, d-nii Slaveicof, Zancov și Caravelov, au de gând a trece în București și a lucra de aci în sensul ideilor lor. Generalul Ernroth sosește la București cu pretinsa misiune de-a se înțelege cu guvernul român asupra opririi liberalilor de-a înscrena din România vo mișcare în contra guvernului bulgar.

În august are loc întrevăderea de la Gastein între împăratul Austriei și al Germaniei. Contele Andrassy sosește la Sinaia și e primit în mod foarte simpatic. I se atribuie călătoriei lui intenția de-a câștiga consentimentul României pentru antiproiect. În același timp foile ungurești fac un zgomot infernal asupra unei pretinse încălcări de granițe ce-ar fi avut loc la Sân-giorgiu din comitatul Trei Scaune din săcuiime. Comisia de graniță constată o eroare de 3500 pași, rezultată din deosebirea între două documente de graniță din a. 1792, și conflictul se aplanează.

În septembrie are loc întrevăderea de la Danzig.

La 27 septembrie redacția „Românului” serbează aniversarea a douăzeci și cincea a acestei gazete printr-un banchet dat în onoarea d-lui C.A. Rosetti, la care a luat parte mulți străini din București.

Moartea subită a baronului Haymerle tine în suspensu tratările în cestiunea Dunării. În octombrie regele Italiei, împreună cu regina, vizitează pe împăratul Austriei la Viena. D. de Rosny, sinologul, călătoresc prin România și prin Dobrogea.

M. Sa Regina publică un apel călduros pentru încurajarea industriei textile de casă a satelor noastre.

La 21 noiembrie se dezvăluie cu solemnitate statua lui Ion Eliad.

La 15 noiembrie se deschid Corpurile legiuitorale cu mesajul regal, care coprinde un pasaj energetic cu privire la cestiunea Dunării. Austria se crede atinsă prin aceasta și ordonă (fără notificare oficială) contelui Hoyos, ministrului său plenipotențiar din București, să suspende relațiunile sale personale cu guvernul român. Ziarele austriace declară că, în cazul cel mai rău, sunt mulțumite cu status quo, dar că România să fie încredințată că nu se poate face nimic în cestiunea dunăreană nici fără Austro-Ungaria, nici în contra ei. Ele amenință cu desființarea Comisiei Europene din Galați.

Proiectul de răspuns al majorității Camerei reafirmă pasajul privitor la Dunăre, proiectul minorității prezentat de d. Carp se mărginește a asigura pe Coroană că țara e gata la orice sacrificiu de căte ori drepturile ori onoarea ei va fi în joc. Cu ocazia discuției răspunsului la mesaj, d. Carp declară, fără a angaja responsabilitatea coreligionarilor săi politici, că, în favorul unei comisii europene compuse din delegații tuturor puterilor semnătare Tratatului de la Berlin, ar putea să sacrifice în materie de poliție fluvială unele din drepturile suverane ale țării, dacă prin acest sacrificiu să garanteze neutralitatea Dunării și mediată a țării. Neputându-se însă obține o asemenea comisie colectivă a Europei întregi, atunci d-sa nu admite nici un fel de comisie de riverani în care ar intra numai Austria, sau numai Rusia, sau numai ele amândouă. În asemenea caz comisia de riverani ar trebui să primească o a treia putere moderatoare căreia să-i încredeze chiar preșidenția. Dar în favorul unei comisii compuse astfel d-sa crede că țara nu trebuie să renunțe la nici una din prerogativele suveranității sale. D. Carp crede că Tratatul de la Berlin cuprinde o lacună. Guvernul e asemenea de părere că în privirea aplicării regulamentelor nu se poate face nici o concesie ce ar atinge suveranitatea țării, dar, în privirea dreptului de supraveghere, maniera de-a vedea a guvernului e foarte laxă.

D. Maiorescu, susținând proiectul de răspuns al minorității, dezvoltă un program întreg de reorganizare conservatoare înăuntru. D. Lahovary e de opinie că, de vreme ce Tratatul de la Berlin nu zice nimic despre aplicarea și supravegherea aplicării regulamentelor, ci numai despre facerea lor, pe care-o atribuie Comisiei Europene din Galați, reintrăm în dreptul comun al țărilor, conform căruia aplicarea se face de fiecare stat ca suveran pe malul său și supravegherea de țările Europei cari au subsemnat tratatul. Din momentul ce această supraveghere nu se face numai de o singură putere în mod separat și pentru un interes esclusiv, nu poate să atingă nici drepturile, nici interesele noastre. Liberalii independenți (grupul Vernescu-Ionescu) cer de la guvern să

declare că nu acceptă nici supravegherea navigației din partea Europei. Aceste săntă ideile ce s-au ivit cu privire la cestiunea Dunării în urma conflictului austro-român.

Tot cu ocazia discutării răspunsului d. Brătianu ține un discurs prin care declară că n-a fost intenția să de-a aduce prin mesaj o atingere Austriei. Aceste declarări găsindu-se insuficiente în Viena, săntă urmate de scuze formale ale d-lui Stătescu, după cari incidentul se declară închis și relațiile se restabilesc. În urma acestora d. C.A. Rosetti și-a dat demisiunea din ministeriu.

Mai avem de subsemnat că, spre sfârșitul anului, s-a deschis cursurile Facultății de Teologie, înființate din inițiativa episcopatului român și în favorul căreia P.S.S. Ghenadie de Argeș a făcut o donație de 30 000 lei noi.

II. STRĂINĂTATEA

Multe din cestiunile cari în străinătate au fost la ordinea zilei n-au dispărut încă și începutul anului trecut e încărcat cu serii de evenimente ce neliniștesc până azi spiritul public.

Pe la începutul anului și în vederea alegerilor pentru Reichsrat se accentuează în Germania animozitatea publică în contra influenței

economice și politice a evreilor, ceea ce dă principelui de coroană al Germaniei ocazia de a se rosti, într-o întrunire a Institutului de invalizi, în contra mișcării antisemite.

D. Barthélemy de Saint Hilaire, ministru de externe al Franței, adresează puterilor o circulară prin care explică înțelesul protocolului no. 13 al Congresului de la Berlin și cere mijlocirea puterilor pentru înlesnirea negociațiunilor între Turcia și Grecia în privirea cesiunilor de teritoriu; adăugă însă că puterile nu au de gând să dispună după voie-le de teritorii ce nu le aparțin. Această propunere de arbitraj e respinsă de către Turcia ca atentând la suveranitatea Portii și Franța și-o retrage. Ghazi Muctar Pașa e numit comandant al trupelor de observație din teritoriile ce sănt să ceda. Poarta, amenințată de revolte grave în Siria, în Curdistan și în Albania, înclină să rectifice granița față cu Grecia și, sub presiunea puterilor, ea-și preschimbă la 14 iunie ratificările convenției care dădeau Greciei bucați mari din Epir și din Tesalia. De atunci începând cu evacuarea s-au și realizat.

În ianuarie dura încă războiul dintre Peru și Chili. Lima, capitala Peru-ului, a fost ocupată în acea lună de trupele chilene care au rămas acolo până acum.

Anglia era ocupată și înlăuntru și în afară. Înlăuntru cestiunea agrară din Irlanda se manifestă prin exploziune de dinamită, prin greve, iar deputatul irlandez Parnell declară că cea de întâi arestare va fi semnal pentru suspendarea generală a plății arenilor (18 ian.) ceea ce s-a și împlinit de atunci începând. Ministerul, grămată de aceste neorânduieri, prepară două biluri, unul de cestiune pentru a putea restabili liniștea în Irlanda, altul pentru a regula raporturile între proprietari și arădeni. Fiindcă în Parlamentul englez nu există înciderea discuției deputaților irlandezi aveau de gând să vorbească în infinit în privirea proiectelor guvernului și să nu le lăsa să ajungă la vot. În fine în februarie d. Gladstone obține un vot de 415 contra 65 ca bilul de constrângere să se voteze imediat. La Cork în Irlanda se sparge o magazie de iarbă de pușcă, se descoperă mine de dinamită sub localitatea diferitelor autorități, fratele contelui Montemores, carele fusese asasinat în anul trecut, și asemenea asasinat; la 11 martie se întemeiază 74 membri ai Ligii agrare. De atunci începând cu turburările durează într-o lățime, deși un tribunal agrar instituit în Irlanda, în urma unei legi agrare, a îndeplinit cererile legitime ale arădenilor, spre marea nemulțumire a proprietarilor. Guvernul a suprimat Liga, a pus pe șefii ei în închisoare, Liga femeilor a fost asemenea interzisă și Irlanda e pusă în stare de asediu. Cu toate acestea dezordinea și crimele urmează, arenilor nu se plătesc, atacurile personale se înnoiesc.

În Afganistan Abdur - rhaman, ieșind în sfârșit învingător, a anunțat pe viceregele Indiilor că o să-l viziteze, ceea ce va contribui să-i întări tronul și bunele relații cu Anglia.

În Africa australă *boerii*, țărani olandezi colonizați, s-au opus cu arma în mâna anexiunii republicei Transval la monarhia engleză și au repusat mai multe victorii strălucite. În momentul în care gen. Roberts a fost trămis să-i combată, Anglia a intrat în tratări de pace cu el, împinsă de opinia publică din Olanda și le-a concesionat o autonomie locală, păstrându-se însă suzeranitatea Angliei.

Liber - cugetătorul d. Bradlaugh, refuzând a depune jurământ la intrarea în Camera Comunelor, a fost exclus. Reales de colegiul său, i s-a refuzat intrarea în Parlament și cestiunea așteaptă încă o soluție.

În Germania vederile economice și financiare ale principelui - cancelar primează orice altă cestiune. Încă la începutul anului cancelarul convocase un Consiliu economic (*Volkswirthschaftsrath*)

Spre a-l consulta în privirea măsurilor de luat pentru ridicarea industriei și îmbunătățirea sortii lucrătorilor. C-o fină ironie, cancelarul observă specialiștilor din acest consiliu că e silit să-l consulte în acest chip, de vreme ce ei, nefiind nici avocați, nici profesori, nu pot ajunge în Parlament. E drept că Germania nu a dat cancelarului său o majoritate parlamentară favorabilă vederilor sale. Dar el a găsit remediu în contra acestui neajuns făcând pe împăratul - rege să îscălească un rescript prin care aduce aminte că actele guvernului prusian și ale celui imperial sunt libera emanație a voinei monarhului și că, dacă există Constituție și Parlament, acestea însă nu sănt pornite decât din libera voine și din inițiativa regelui: „Nu voi ca o coală de hârtie să se pună între mine și poporul meu” a zis Frideric Wilhelm IV și tot acest dictum de tradiție monarhică [î]l repetă Wilhelm Gloriosul. În urma energeticului rescript imperial principalele au avut ocazia de a se pronunța din nou asupra sistemului său de organizare economică și a accentua interesul ce crede că statul creștin e dator a-l avea pentru soarta lucrătorilor.

În sistemul pe care am a-l reprezintă, conform voinei împăratului, zise principalele de Bismarck, măștin principiul că numărul acelora care n-au de purtat în stat decât sarcine trebuie să fie cât se poate de redus. Je suis le Roi des gueux, au zis Frideric cel Mare; Frideric Wilhelm III a eliberat țărani și actualul rege se crede fericit că la adânci - bătrânețe i-a fost dat să inspire clasei celei mai slabe din stat, lucrătorilor, încredere mai multă în puterea statului și în viitor... Chiar aceia care nu mai cred în revelația creștinismului trebuie să conceadă că morala lor, cu posturile ei de iubire și aproapelui, de onoare și a.m.d., la care jin și ei, nu sănt decât rămășițe fosile ale creștinismului. Credința mea că morala e o emanație a doctrinei revelației, la care fine și împăratul, mă face să-i dau o formă și în legislație.

În Austria ministerul Taafe se bucură în Parlament de o majoritate compusă printr-un compromis dintre naționaliști și conservatori. În cabinet însuși sănt mai mulți reprezentanți ai naționaliștilor, precum celul Prazak, ministru de justiție, polonul Dunajewski la finanțe și.a.m.d. Încă în ianuarie cabinetul Taafe a anunțat o serie de proiecte pentru îmbunătățirea sortii populațiunilor rurale. Întâlnirea de la Gastein și vizita regelui italian la Viena au întărit relațiile exterioare ale monarhiei.

Introducerea serviciului militar obligatoriu în Bosnia și Herțegovina, provincii care de nume stau sub suveranitatea Portii și a căror administrare temporară a luat-o asupra - și Austria, a dat ocazie Portii să proteste în contra acestei măsuri. În Bocche din Cataro muntenii slavi se opun din nou introducerii serviciului militar, de cări fuseseră dispensați prin învoieri anterioare cu guvernul central.

În Ungaria și țările anexate au avut loc alegerile pentru Dietă, ale căror pregătiri s-au început însă cu mult înainte. Încă de prin iulie 1880 dr. Hodoș și d. G. Barăi adresaseră o circulară a atitudinii lor. O a doua circulară s-a adresat de către d-nii N. Popa și G. Barăi în noiembrie 1880, iar în martie 1881 un Comitet electoral central, constituit în Sibiu, a convocat o adunare generală a alegătorilor români din Transilvania în care ficea cerc electoral să fie reprezentat prin doi delegați. Obiectul conferinței era: „stabilirea atitudinii alegătorilor români în fața alegerilor apropiate pentru Dietă”. La 30 aprilie au și început acea conferință electorală, la care a luat parte și delegații cercurilor electorale române din Banat și din Țara Ungurească, pe lângă cei ardeleni. Rezoluția conferinței a fost ca români din Ardeal să observe ca până acum politica pasivității și să se abție de la alegeri, atitudine ce implică nerecunoașterea *de jure* a întregiei legislații ungurești de la 1866 (de la dualism) începând. Români din cercurile ungurești și bănățene să ia însă parte la alegeri, accentuând în Dietă atitudinea ardelenilor. În ajunul alegerilor (prin iunie) doi membri ai episcopatului român, mitropolitul gr[eco]- or[todox] al Ardealului și episcopul gr[eco]- cat[olic] din Gherla fac — sub presiunea guvernului din Pesta se vede — circulară către preoți și credincioșii lor, îndemnându-i să ia parte la alegeri. Episcopul din Gherla le recomandă chiar pe candidații guvernamentalii. În definitiv naționalitățile sănt bătute în alegeri, căci tocmai partidul guvernamental e cel care e ales în cercurile electorale ale lor, pe când stânga, partidul uniunii personale și a politicei dezlipirii de Austria, se alege în cercurile curat maghiare. În octombrie se adună Congresul bisericică române din Sibiu și are, între altele, de obiect înființarea a încă două episcopii. În Congres, d. Parteniu Cosma face o propunere în favorul retrăirii cu litere a cărților rituale înțelegerile cu episcopatul din România și cu mitropolitul din Bucovina.

În Bucovina partidul național dispune de 2/3 a Dietei provinciale. În gimnaziul de la Suceava se introduce limba română ca limbă de propunere în clasa paralelă și consistoriul îndeamnă prin circulară pe părinții români de-a se folosi de această ocazie și de-a popula c-un număr suficient de elevi clasa paralelă.

În Serbia vine, prin influență austriacă, un cabinet care și plăsmuiește o majoritate docilă, care votează jocuriile căilor ferate cu Austria și tractatul de comerț.

În Bulgaria anul începe cu ministerul liberal. Aceasta declară puterilor că crearea drumului de fier Rusciuc-varna e o sarcină prea grea pentru

a dărâma cetățile de pe Dunăre, conform Tratatului de la Berlin. Ministerul se mai plângă, în februarie, în contra imigrației prea numeroase din Macedonia. În aprilie prințul Alexandru (Battenberg) adresează o proclamație poporului bulgar prin care-i impune condiții constituționale pentru rămânerea sa mai departe pe tron. Prin alegeri, ieșite cu totul în sensul guvernului dar după energice presiuni, s-a consumat o lovitură de stat analogă cu cea de la noi de la 2 mai 1864.

O seamă de români din ținuturile locuite de ei în Bulgaria, atinsă de închiderea școalelor și bisericilor române, reclamă la regele Italiei, la al României, la d. Gambetta și la papa în contra actului arbitral al închiderii instituțiilor lor de cultură.

În Rusia, de la începutul anului încă, prințul Gorciacof se retrage de la conducerea afacerilor exterioare. Atentatul odios de la 13 martie provoacă indignarea lumii civilizate și strigătă sălbatică de bucurie din partea nihilistilor și a sectelor radicale înrudită. Țarul Alexandru III se suie pe tron, amenințat pururea și până azi, ca și părintele său. Procesul în contra asasinilor Rysakoff, șeliabov, Perovscaia și a. se sfârșii la 7 aprilie cu sapte condamnați la moarte. La 15 aprilie 5 din condamnați sunt spânzurați în piață publică, iar Iessyi Helfmann, însărcinată fiind, i se reduce după facere pedeapsa la munca silnică pe timp nedeterminat. Împăratul se retrage la Gacina, unde se iau cele mai minuțioase precauții în contra vizitatorilor. El trăiește rău cu doi din unchii lui și CU un văr pe cari faima publică [!] acuză de conivență la comploturi.

În mai încep în Rusia de sud răscoalele în contra evreilor, urmate de măsuri administrative pentru depărțarea lor din sate. Loris Melicof demisionează și generalul Ignatief devine ministru de interne. Prin ucaz imperial s-a anexat teritoriul turcmenilor tekinți. În noiembrie se face din nou un atentat asupra prefectului de poliție Cerevin și se descoperi un complot din cele mai fabuloase. Un balon cu bombe esplozive era să fie lăsat deasupra Gacinei pentru a arunca castelul în aer. În decembrie procesul Mrovinski dovedi că corupția se află până și în cele mai nalte sfere de încredere. În iunie se constată că finanțele Rusiei prezintă un deficit de 125 milioane ruble.

Politica exterioară a Rusiei își urmează însă cursul neconvențional.

În februarie marchizul Tzeng îscăli la Petersburg un tractat de pace cu Rusia, în virtutea căruia China va plăti 9 milioane de ruble și cedează Rusiei o bucată de teritoriu în Ili apusean ;

Rusia are dreptul de-a avea în China consulații numeroase; poate avea negoț nevăruit cu mongolii .

Războiul cu turcmenii tekinți s-a început încă din anul 1879, când generalul Lomakin fu biruit, cu cei 4 000 de soldați, înaintea întăriturilor de la Ghiok-tepe. Dar rușii durără un drum de fier prin stepă. Douăzeci de mile de departe de lacul Caspic apără Scobelef înaintea întăriturilor tekinților. La 4 ianuarie se făcu o paralelă, la 7 și 8 o a doua; în fine la 24 asalt general și luarea întăriturilor. "Totul a trecut sub sabie" telegrafie Scobelef. Acum obiectivul cuceririlor asiatici e cetatea Merv, numită regina lumii.

Întrevederea de la Danzig a avut de obiect de a asigura pe împăratul Germaniei ca Alexandru III nu încurajează panslavismul și că Rusia va urmări o politică generală conservatoare.

În Italia afacerea Tunisului a făcut mult sânge rău. Expediția franceză a adus după sine demisia cabinetului Cairoli, care s-a găsit că n-a fost destul de energetic în afacerea asta, precum și demisia gen. Cialdini, ambasador al Italiei la Paris. D. Depretis a constituit un ministeriu nou, cu d. Mancini la Esterne. Dezordini tumultuoase pentru cestiunea Tunisului, atacarea legii garanției papei din partea radicalilor, dezordini la transportarea corpului lui Piu IX și în fine lărgirea dreptului electoral și reducerea cenzului sunt evenimentele care-și dispută interesul zilei în Italia. Cauzele întâlnirii regelui cu împăratul Franz Iosif nu sânt tocmai cunoscute, dar urmările sânt în favorul României în cestiunea Dunării.

Serviciul funebru ținut în Panteon spre reamintirea anului al patrulea de la moartea lui Victor Emanuil are o însemnatate esențială prin participarea tuturor partidelor. Serbarea ia un înțeles demonstrativ față cu știrea că Germania ar fi invitând puterile să intervină în favorul restabilirii puterii lumești a papei.

În Franța multă sfară și mici rezultate. Scrutinul pe liste patronat de d. Gambetta n-a pătruns. Evenimentul cel mai însemnat e că d. Gambetta, dictatorul pe scaunul prezidențial al Adunării, a fost în fine silit de împrejurări să primească prezidenția Consiliului de Miniștri. Marele ministeriu, așteptat cu atâtă nerăbdare, s-a dovedit însă un cabinet compus din amici și oameni credincioși ai tribunului, fără vro altă însemnatate. Expediția tuniziană a dat loc la un scandalos proces de calomnie înaintea juraților cari au achitat pe Rochefort.

În Spania ministerul Canovas del Castillo au făcut loc unui cabinet Sagasta și Martinez Campos. S-a votat o conversiune a datoriei publice. Regele Alfons s-a întâlnit cu regele Don Luiz de Portugalia. În Portugalia a venit ministerul conservator de Fontes.

În Statele Unite președintul James Garfield a căzut victimă unui asasin, anume Guiteau, despre care nu se poate ști dacă cauzele politice sau dezordine intelectuale l-au împins la această crimă.

[1, 3 ianuarie 1882]

„ZIARUL «PRESSE» DIN VIENA”

Ziarul „Presse” din Viena care trece de oficioș publică, asupra crizei ministeriale din România, șiurile pe care le publicăm mai la vale. Acest articol a format deja obiectul unor controverse polemice în foile noastre și de aceea [!] reproducem nu atât pentru ceea ce coprinde, ci mai cu seamă pentru că poate să fi răsfrângând până la un grad oarecare opinile sferelor guvernamentale din Viena. Așa pate orice guvern care sacrifică interesele țării pentru a se ține la putere. Străinul, după ce-l compromite, [!] dă cu piciorul. Observăm pentru foia din Viena că deosebirea ce o face între veche dreaptă și jună dreaptă n-a existat și nu există în realitate și că această deosebire subtilă e o creație ad-hoc, parte a adversarilor noștri politici de căte ori le convine, parte a unora cari așteaptă ca și în partidul conservator să domnească acea strictă disciplină ca-n partidul roșu care face [cu] neputință orice discuție de idei.

Iată articolul:

În România guvernă de șase ani de zile partidul liberalilor sau al roșilor. El a avut șericea de-a fi la cărmă într-un timp în care Rusia a declarat război Turciei și în care România a putut să devie, prin Tratatul de la Berlin, nu numai neatârnărată dar și regat. Ceea ce s-o mai și făcut în acest timp pentru țară și poate mai puțin meritul partidului roșu pe cătă a conducețorului Ioan Brătianu, care de la iulie 1876 a purtat aproape fără întrerupere prezidenția Consiliului. Daca partidul s-a putut să întăriască atât de mult timp în Parlament meritul este a-i se atribui pe altă parte influenței lui Rosetti, carele, ca șef-redactor al „Românilui” și ca președinte al Adunării s-a îngrijit de toate de către Brătianu n-avea dibăcia sau timpul de a se îngriji. Ceea ce stătea îndărătul acestor doi n-a fost nicicând mai mult decât o gloată bine disciplinată, căreia - i lipseau atât talentele cătă și caracterul. Cu atât mai dibaci erau însă membrii acestui partid în exploatarea practică a funcțiilor, demnităților și geșteștilor care le sătăcă la dispoziție în cursul atât anilor. Rosetti, acest Girardin al României, cunoștea bine slăbiciunile omenești și necesitățile partizanilor săi, și supozătuna tăcută „de-a trăi și a lăsa și pe alții să trăiască” era cleul care lipsea existența și forma țării partidului liberal din România. Oameni cu mâni curate și principii catonice ca Brătianu ori Ionescu erau corbi albi

în partidul roșu și când aceștia — entre eux — condamnau și blestemau pe propriii partizani, acestora sau le era rușine nișel sau nu le era de loc, dar la urma urmelor lucrurile rămâneau în săgașul lor vechi, căci Rosetti, pe atât de popular pe cât de lipsit de scrupul, prefera domnia partidului său oricării considerații morale și oricării grije pentru binele adevărat al țării.

Luând lucrurile un astfel de curs, partidul liberal trebuia să apuce spre criză îndată ce se iveau în față-i cerința de a face ceva pentru reformele dinăuntru — ceea ce în România era echivalent cu înlăturarea corupțiunii.

În măsura în care se dezlegau cestiunile esterioare, se prezenta tot mai peremptorie cerința aceasta și, pentru că Brătianu n-a izbutit în vara trecută de a face pe partidul său să taie cu dezinteresare în carne proprie, se retrase, spre a nu fi îngropat și el sub ruinele partidului său. Atunci intră de dragul partidului al doilea dioscur, Rosetti, în cabinet.

Dar nici intrarea acestuia n-ar fi împiedecat declinarea politică a roșilor daca cestiunea dunăreană n-ar fi revenit pe tapet și nu l-ar fi împins din nou în fotoliul de ministru pe Ioan Brătianu, care se bosumflase.

Rosetti și Brătianu nu sunt însă, numai dioscuri politici de 35 de ani încoace, ci, până la un grad oarecare, sunt și rivali, deci, când cestiunea dunăreană se ivi din nou, unul din ei trebuia să iasă din ministeriu. De astă dată se duse Rosetti, nu fără oțărire, precum ne spun știrile din București, pentru că refuza de a mai lua prezidenția Camerei și preferă a face politică de șef - redactor al „Românilor” în Parlament și afară de el. Dar daca Rosetti trece în opoziție deschisă sau numai periodică în contra guvernului, atunci roșii se desfac în adevăr după cum vedem din foile române în „junt” liberali și „bătrâni” liberali și atunci s-a sfârșit nu numai cu ministerul Brătianu, ci cu chiar domnia partidului liberal din România. Cu toate meritele și cu toată popularitatea pe care o posedă, Brătianu, el nu se va putea susține în Parlament față cu Rosetti nici pe sine, nici pe colegii săi ministeriali.

Lui Brătianu, omului bătrân și în adevăr obosit, nu i-ar mai rămânea nimic alt de făcut decât de-a se retrage CU totul de pe arena politică sau de-a încerca să-și reformeze partidul cu elemente de convingeri mai conservatoare, adeca cu adversari de-a săi de până acum. O poate însă face, este în stare de-a o rupe cu totul cu tradițiile vechi și cu partizanii vechi? lată un lucru de care cătă să ne îndoim. Dar că Brătianu a avut gust să facă o asemenea întoarcere 'imprejur ne-o dovedește atitudinea sa în anul trecut, când fratele și adversarul său, Dimitrie Brătianu, a luat prezidenția Consiliului.

Această icoană a situației situației politice din România n-ar fi tocmai interesantă, dar ea ne deschide o perspectivă cam vastă la o deplină criză de partizi și de guvern în România. Deplina dărâmare dinăuntru a partidului liberal va aduce la cărmă un nou partid, pe cel conservator, și această împrejurare e destul de însemnată nu numai pentru România, ci și pentru relațiile ei cu străinătatea. E cu putință, ba verisimil chiar, ca, după ieșirea lui Rosetti, căruia-i vor urma și miniștrii Stălescu și Urechia, Brătianu să încerce încă o dată a-și reconstrui ministerul cu mediocriți, dar mult nu poate ține situația. Brătianu, sătul de guvern și obosit, Rosetti în opoziție, partidul depravat — iată necesitatea impusă a unei schimbări a sistemului politic.

E adevărat că conservatorii nu formează azi un partid puternic și strâns organizat. Roșii s-au priceput să neutralizeze pe adversarii lor cei mai talenți prin posturi diplomatice și de alt soi; în fine știe oricine că partidul boieresc, bătrâna dreaptă — pe cari Rosetti îl-ar fi recomandat zilele din urmă ca succesor politic — n-o să-i ajute tocmai mult României. Dar între capacitatele mai tinere ale conservatorilor există bărbați patrioți cu o cultură superioară și de un caracter

3. Articolul DIE RUMÂNISCHE MINISTERKRISIS, „Die Presse”, 2/14 ianuarie 1882, tradus de Eminescu [„ZIARUL «PRESSE» DIN VIENĂ...”], „Timpul”, 10 ianuarie 1882.

dezinteresat, precum Maiorescu, Carp, Lahovari și-a, cari, ca odinioară, Epureanu, sunt destul de capabili de a lăua asupră-le o moștenire atât de destrăbălată ca aceea a roșilor. Dacă gădим la relațiile actuale dintre Austro-Ungaria și România nu e desigur optimism de-a crede că aceste relații să ar putea numai ameliora sub un regim conservator. Austrofobii și rusomanii sunt mai rari în ſirurile conservatorilor decât între partizanii unui Rosetti, Cogălniceanu sau Stătescu, ceea ce nu poate fi decât în favorul dezvoltării și a neațărării României.

Deocamdată cată să așteptăm ce curs va lăua criza ministerială din București. Soluția ei va arăta dacă pronosticul pus de noi se va realiza în decursul sau după seziunea încurândă a Camerei. Dacă regele Carol se va hotără să cheme un ministeriu conservator, trebuie neapărat să urmeze disoluția Camerei față cu puterea cantitativă a majorității liberale. Tabloul ce ni-l vor prezenta evenimentele parlamentare din București nu vor fi tocmai vesele. Oțărărea și patima au lăuat atât de mari dimensiuni în ziarele opozitiei și a majorității în timpul din urmă că nu e de gădit la o priuțăoașă campanie parlamentară, nici la o sanificare a partidului astăzi la putere.

[10 ianuarie 1882]

UN PROFESOR DE LIMBA ROMÂNĂ FĂRĂ A O STI

Citim următoarele în "Războiul Weiss"

Greșeli de limbă. Mai toate ziarele, atât din capitală cât și din județe, sunt pline de greșeli, nu numai ortografice, ci de limbă chiar. Despre cele dintăi nu mai vorbim; ortografia noastră nefiind definitiv fixată, fiecare scrie cum [i]l taie capul, în căte 5—6 feluri, deși ar trebui să aibă cel puțin un sistem

ortografic. Lucrul principal este că se **comite** (!?) greșeli gramaticale neieritate și, ceva mai mult, asemenea greșeli se strecoară chiar în „Monitorul oficial” în actele ce poartă îscălitura M. S. Regelui.

Astfel, ca să dăm un exemplu, în fruntea „Monitorului oficial” d-alaltăieri; pagina I, coloana I, figurează, un înalt *ordin de zi* al Regelui către oștire, în care se zice între altele: „siliștele voastre” *dau roade noi* — [î]n loc de *dă* (!?).

Tot în „Monitorul oficial” numărul de ieri, la discursul de felicitare adresat Regelui cu ocazia Anului Nou de către d. ministru de interne Rosetti, citim: „Români... cu iubire și cu credință *crescânde*” Forma aceasta de *crescânde*, *crescânde* nu există în limba noastră românească, ea este curat maimuțărie după franțuzește, introdusă de oarecare pretinși literați.

Greșeli de felul acesta sunt foarte multe și ar fi de dorit ca, cel puțin în foaia oficială, să nu se mai repete, căci șeade rușine.

Ar fi fost mai bine ca cei de la ..Războiul” să fi tăcut! *Si tacuisses, philosophus mansisses!*...

[10 ianuarie 1882]

[„SE PARE CĂ ZÂZANIA”]

Se pare că zâzania ce caută „Românul” să arunce în rândurile opozitiei și-a produs efectul și confrății noștri de la „Binele public” au căzut cei dintâi în cursă.

Am zis într-unul din numerile trecute că ÎN țara noastră nu vedem în acest moment decât două tendințe politice, deci două partide: cei ce se multămesc cu bazele puse de Constituția din 1866, care, în exercițiul suveranității, asigură predominarea celor mai inteligenți, ca mai capabili de a se pronunța, și proprietății fonciare, ca mai interesantă la prosperitatea țării; și cei ce, după ce și-au ascuns mult timp tendințele, s-a hotărât să atace bazele Constituției din 1866 și să asigure predominarea celor mai ignoranți.

„Binele public” crede că e loc și pentru un al treilea partid, al cărui caracter să fie independență, lipsa de galioane, de livrele și de anticamere, și ne moștră de ce vrem să fie numai două partide.

Dar lucrul este simplu. Trebuie să ne împărtășim în două pentru că în Corpurile legiuitoroare nu sunt decât două urne și nu putem vota decât pentru *or contra*; și experiența de toate zilele ne arată că, în alegeri, trebuie să ne împărtășim asemenea în două, să votăm pentru un candidat sau pentru altul, căci altminteri pierdem voturile; pentru că, în sfârșit, în regimul parlamentar nu există decât două roluri pre scena politică, rolul guvernului și acela al opozitiei.

„Binele public” are mult spirit. Dar în aceste momente în care toate interesele au fost îngrijate de legile propuse de guvern avem ceva mai bine de făcut decât un duel de spirit. Adunarea din lași ne-a dat un exemplu pe care ar fi în interesul țării să-l imităm cu toții.

Ne mărginim dar a mulțumi confrăților noștri pentru propunerea ce ne fac de-a ne introduce în templul democrației ridicat prin Constituția din 1866 și aceasta pentru că partidul conservator, fiind factorul principal al Constituției, se găsea neapărat într-însul înainte de-a se fi gândit d. Vernescu să proscrive livrele și să formeze un partid pe care să-l constituie portar al acelui templu.

O singură observație ne cerem voie de-a face „Binele public” și aceasta este că, după părerea noastră, prea țin mult la toaletă. Credem galioanele și livrele indiferente, chiar în democrație: ceea ce trebuie, după părerea noastră, ca să prindem loc în templul de care vorbim, este curajul de-a ne dezbară de prejudicii nejustificate, voința de a căuta țaria în principii, iar nu în pizma ce inspiră sufletelor slabe casele frumoase și trăsurile luxoase, și, mai pe sus de toate, agerimea de-a descoperi omul sub haină și ideea sub frază.

[13 ianuarie 1882]

[„ROMÂNUL” ESTE ȘI MAI NEDREPT”]

„Românul” este și mai nedrept cu noi și, ce n-ai crede, se apucă să ne dea lecții de logică! Ce logică și ce profesori!

„Românul” nu pricepe cum noi, cari credem că liberalismul cere dreptatea deopotrivă pentru toți, nu recunoaștem că suveranitatea trebuie să se exercite deopotrivă de toți.

Dar nu e vina noastră dacă „Românul” care pronunță de 40 de ani cuvintele de liberalism și democrație, nu și-a dat niciodată osteneala de-a le înțelege. Nu e vina noastră dacă el și astăzi confundă liberalismul cu demagogia și aplică la exercițiul suveranității ceea ce am zis noi despre respectul cuvenit persoanei.

[13 ianuarie 1882]

[„DISCUȚIA ISCATĂ”]

Discuția iscată prin observările ce „Binele public” le-a făcut la adresa noastră nu e sleită desigur prin întâmpinarea noastră din numărul de ieri. Am avea multe de adaos, mai ales împotriva intențiilor reaționare pe care ziarele au obiceiul de-a ni le atribui, deși am dovedit de atâtea ori, cu documente și cu istoria în mâna, că asemenea intenții sunt cu neputință în România, a cărei dezvoltare a fost întreruptă și ștearsă o sută și mai bine de ani. Cine mai contestă, în adevăr, libertățile materiale și morale garantate prin constituție, cine își poate arăta dreptul de a le contesta?

Nimeni nu-i contestă celui mai sărac și mai neînsemnat cetățean al statului nostru dreptul și putința de-a ajunge prin muncă și înțelegere oricără de sus va vrea pe scara socială și e o curată inventie de-a mai crede că există cineva în țara aceasta care să susție privilegiile de clasă, onori și prerogative deosebite pentru familiile cutare ori cutare. Aceste prerogative s-au îngropat și au trebuit să se îngroape. Un popor care a avut nefericirea de-a fi guvernat o sută douăzeci și unu de ani de străini și care, prin această împrejurare, a trebuit să-și piarză simțul său istoric și conștiința marilor datorii către stat, ce erau legate de vechea organizare socială, nu mai admite, nici poate admite o organizare pe clase, cari se distingeau nu prin multimea drepturilor, ci prin gradul datorilor.

Care e dar sămburul cestiunii de controversă?

Nici un altul decât de-a se asigura prin organizarea dinăuntru ridicarea sigură a meritului și a muncii la un nivel superior și a răsplăti această muncă, dându-i o influență relativ mai mare în afacerile publice.

Cine însă distinge între merit și demerit, între fondul serios al învățăturii și al curajului și aparențele lui împrumutate, între autorul original al bunei sale stări, al sorții, al învățăturii lui și între plagiatorul aparențelor?

„Românul” răspunde: „poporul” în care toate voturile sunt egale și unul nu valoarează mai mult decât altul.

Noi zicem asemenea „poporul” dar aşa cum l-au creat Dumnezeu, nu cum și-l închipuiesc demagogii c-ar fi făcut după un singur colegiu. Poporul, cu destingerile pe care natura le-a pus în el când i-a dat unuia mai multă minte, altuia mai mult curaj, unui al treilea un mai vast spirit de întreprindere, armonia c-un cuvânt, nu unisonitatea monotonă. Poporul, da! Dar în acest popor noi credem că d. Vernescu bunăoară, care are talent și avere, cătă să aibă o înrăurire mai mare asupra sorții lucrului public decât un alt cetățean, care n-ar avea nici talent, nici avere, nici spirit de muncă.

Și legea 'i dă o sferă mai mare de influență, înscriindu-l în colegiul I.

Nu există în adevară decât două forme ale tiraniei și ale decadentei unui stat omenesc: despotismul și demagogia. Și despotismul egalizează pe oameni, supuindu-i unui singur, lăsând să degenerze cele mai nobile facultăți ale lor, patimile bune și inteligența; precum demagogia are același fatal efect prin indiferentismul care-l inspiră naturilor deschise și mari, văzând în față-le biruința constantă a mediocrității și a şiretlicului.

Așadar încă o dată: nimeni nu gândește, nici poate gânde la restabilirea unor privilegii a căror esență medievală, datorile către stat, au dispărut.

Un boier vechi sub domniile române era aproape sclavul statului. Lui i se tăia capul dacă un punct al țării era călcăt de străini, el trebuia să servească fără plată în mai toate funcțiile publice, el trebuia să fie gata la orice chemare a Domnului și răspunzător cu viața pentru dreptatea oricărui din actele sale.

Și prerogativele? Vro bucată pustie de pământ spre șesul ce mărginea țara către dușmani, pe cari le vindea... pe-un cal alb, precum dovedesc o sumă de documente, și dreptul de-a coloniza acea pustietate, dacă putea și în condițiile în care putea. Aceste condiții au fost poate originea acelor privilegii.

Din momentul în care esența acestor prerogative, datorile către stat, au încetat, din momentul ce prerogativele politice s-au prefăcut în drepturi private, ele au trebuit să cață și au căzut.

Dar *de facto* mai există familii istorice în România? Cu atât mai bine pentru ele și pentru țară. Dacă sunt în stare să-și păstreze averile întregi și numele vechi curat, e fără îndoială un folos. Dar *de jure* nu mai există; de aceea cel care nu e vrednic a-și păstra numele sfînțit de istoria acestor țări va cădea fără îndoială și se va duce acolo de unde întoarcere nu mai este, în sănul nimicniciei și al uitării.

Deci nu în ordinea de idei a privilegiilor de clase mai pot consista deosebirile de vederi între partizile din România, ci numai în organizarea luptei pentru existență a poporului românesc în contra piedicelor ce i le opune superioritatea străinilor, lipsa lui proprie de cultură și de prevedere.

În decursul atâtării ani de luptă nu ne-am ținut numai pe terenul negaționii și al polemicelor, ci am susținut în mod consequent și am rezumat în programul nostru: că vomomnărișia constituțională, alegerile pe colegii, pentru ca să nu se neutralizeze înrăurirea firească a învățăturii și a muncii; conservarea elementului național prin conservarea proprietății imobiliare în mâinile Lui; conservarea și dezvoltarea meserilor ca corespondențăoare cu tot atâta de aptitudini naționale; mijloacele protectoare ca sprijin vremelnic al acestor aptitudini; simplificarea organizării prea costisoitoare; crearea unui învățământ real paralel cu cel clasic; condiții de admisibilitate pentru funcționari administrativi; stabilitatea celor judecătoreschi.

Este una din aceste idei cu care liberalii independenti de la „Binele public” să nu se unească? Credem că nu e.

Dar asupra mijloacelor de executare sunt deosebiri? Fie.

Le vom discuta și nu ne îndoim că onor, confrății ne cred îndestul de capabili de-a primi pe cele mai bune, fără a invidia sau contesta paternitatea ideilor cuiva. Dacă onor, confrății împărtășesc asemenea idei și se intitulează liberali și democrați, am putea să o facem și noi, deși nu ne-a fost nicicând rușine de-a ne intitula conservatori, de vreme ce vom a păstra și țara, și libertățile, și avutul, și aptitudinile poporului românesc; vom să le păstrăm și să le întindem, prezervându-le de primejdiiile despotismului pe de-o parte, ale demagogiei pe de alta.

„Binele public” afirmă că noi am fi susținând că nu există decât două tabere: albi și roșii. Noi nu știm nimic de afirmarea aceasta.

Ceea ce putem susține însă de bună credință este că două curenturi de idei există numai în țară, unul conservator, pe care-l împărtășește „Binele public” cu „Timpul” și unul demagogic, care tinde la republici, la sufragiu universal, la lipsa de orice garanție de onestitate și învățătură pentru, demnității publici, c-un cuvânt la domnia oarbei întâmplări și a patimilor oarbe în locul stabilității și a progresului prin merit și prin muncă.

Repetăm o idee a lui Montesquieu, zicând: primejdiiile unui stat liber sunt totdeauna înlăuntru, nu în afară. A asigura uzul libertății și a încunjoara abuzurile, iată menirea unui partid conservator într-o țară liberă. Nu Cartago a învins pe romani pe căt timp la ei domnea libertatea disciplinată, care i-a ridicat atât de sus; dar a dărâmat Roma și a umilit-o demagogia în cele două forme ale ei, a maselor și a despășorilor.

Dar nă se vorbește de emigrati, de dizidenți și așa mai departe. Nu cerem și nu putem cere ca cineva să se grupeze decât împrejurul steagului. Aceasta ar fi în contracicere cu libertatea în discuția ideilor și noi căutăm să convingem oamenii, nu să-i siluim. Se convinge mintea, se siluiește și se înduplecă voința. Motivele de separare între grupuri cu aceleași idei sunt adesea atât de adânc personale, atât de determinante numai pentru cel ce se desparte, încât am fi nedrepti să erigem în vină pururea capitală necesitatea care înduplică voința individuală a căutării ori căutării. Ni se vorbește bunăoară de Centru. Ei bine, „Presa” nu ne-a spus nicicând și credem că nici „Binele public” nu știe pentru care cuvinte politice s-au făcut acea scizie. Motive practice care au determinat voința acelor domni pot să fi fost multe; cuvinte, rațiuni de stat n-au fost nicicând.

Dar „Binele public” prin ce se deosebește de noi? Prin nume, prin etichetă: „Liberali independenti” O serie de idei diametral opuse ideilor noastre, sufragiu în contra colegilor, republică în contra monarhiei, străinismul în contra naționalității, eligibilitatea demnităților statului în contra numirii lor pe temeiul învățăturii, onestității și stagiuului nu am văzut până acum în „Binele public”

Să-i spunem noi însă prin ce se deosebește: prin temperament. De-un temperament mai energetic și mai verde, nu ne-am sfidit niciodată de-a numi conservatoare ideile de păstrare ale statului român și a opune demagogiei cosmopolite, botezate cu numele de „liberalism” și desfrâului naturilor catilinare care tind să pună mâna pe demnitățile statului fără a compensa suirea lor prin merit, prin muncă, prin talent.

Alții, speriați de calomniile repetitive douăzeci și cinci de ani de-a rândul de organul demagogiei, s-au sfidit de-a se numi conservatori.

Aceasta nă se pare singura deosebire între conservatori și celealte grupuri ale opoziției, o deosebire despre care cititorul ne va permite să credem că nu merită o discuție serioasă.

[14 ianuarie 1882]

[„ROMÂNUL” NU ARE CUVÂNT ”]

„Românul” nu are cuvânt, ni se pare, când ironizează întrunirile atât de importante ale proprietarilor de la Iași. După ce am tradus o sumă de legi din franțuzește, am ajuns în fine a ne ocupa și de organizarea muncii reale și se 'nțelege că vederi care ar avea de țintă modificarea raporturilor vechi cată să turbure în mare grad opinia publică. Numai acele sunt legi adevărate care modifică o veche sau o greșită ordine de lucruri și numai ele sunt în stare a agita în adevară cugetarea și voința unui popor.

Două serii de idei sunt chemate a agita adânc opinia publică din țară: 1) organizarea muncii agricole; 2) crearea și apărarea muncii industriale; amândouă de-o valoare egală, chemate a asigura existența națională a statului nostru în contra primejdiiilor politice ce pot veni din nord-estul Europei, a cotropirii economice ce poate veni din Apus.

Iată idei vrednice de-a agita pe români, dar vrednice și de-a-i uni, pentru a căuta soluțiunea cea mai practică și mai patriotică totodată.

Degeaba foaia guvernamentală încearcă a ne face pe noi români mai rai decum suntem; în fundul inimii, de căte ori e vorba de interesele țării, ne putem uni, adesea chiar și roși cu albi și albi cu roșii.

Dacă pe d-nii ce ne-au guvernat săse ani de-a rândul nu i-ar fi mâncat sărăcia în opoziție și nu s-ar fi prea îndulcit de foloasele materiale ale puterii, nici când lupta n-ar fi fost atât de înverșunată precum a fost. Și, drept mărturisind, nu sărăcia anterioră a roșilor ne-a supărat vreodată, nici măcar apetiturile lor de avere. Invidie de milioanele Caradalelor n-am simțit niciodată, așa să ne ajute Dumnezeu! Dar ceea ce am cerut era o compensație pentru aceste foloase: munca intelectuală, studiu serios al trebuișelor țării, punerea în armonie a marilor interese agricole, crearea muncii industriale. În loc de aceasta ne-am pomenit cu diletantismul economic și social al d-lui C.A. Rosetti, care au ridicat protestări în toată țara.

Să începem cu cestiunea agrară.

Cestiunea raporturilor între proprietatea mare și cea mică nu e pur și simplu economică, ci amenință a degenera în cestiune națională, de

existență chiar pentru statul nostru și pentru naționalitatea română.

Țărani, în Moldova mai cu seamă, sărăceaște și scade la număr, iar urmarea acestei stări de lucruri, ce se putea prevedea cu siguranță matematică, e că și proprietarii mari dau îndărăt, că moșiile încap pe mâni străine și împreună cu ele influență determinată asupra sorții istorice a acestei țări. Stările de lucruri din Moldova de nord căă să fie însăspăimântătoare. În Dorohoi, județ puțin populat, au murit într-un singur an (1877) cu 1126 țărani mai mult decum s-au născut, în Botoșani cu 300, tot astfel în Iași, în Suceava, pe când în aproape tot restul țării populația rurală e 'n continuă creștere. Vlașca, Râmnicu-sărat, Ialomița, Ilfovul prezintă chiar foarte însemnate sporiri. Oare nu se va mira orice om aflând că în județul Brăila populația rurală crește cu 2500 înși pe an pe când în încercatul Covurlui această creștere se urcă abia la 900 ?

E știu apoi că suflarea cuceritoare a Miezenopții e mai tare spre Moldova. Ce sămbure de rezistență ar putea prezenta în contra vreunei călcări o țară compusă din proletari agricoli, proletari negustorești, precum e marea majoritate a evreilor și o mână de boieri cufundați în datorii ?

Cu toate acestea moldovenii sunt mai buni agricultori decât muntenii. Dar ce folos? Raporturile sunt în adâncul lor nesănătoase, între popor și clasele dirigente s-au întreprins o întreagă rasă sterilă de mijlocitori, care ruinează și pe unii și pe alții, înzestrată cu toate instinctele rapace ale lipsei de patrie și ale lipsei de tradiții. Când ne-aducem aminte de starea de odinioară din Moldova, când proprietari și săteni nu erau oameni deosebiți, ci vechi prietini neam de neamul lor, cu raporturi întemeiate de amândouă părțile pe-o absolută bună credință, și le comparăm apoi cu procederile vestitului Uhrinovski și vedem țara plină de arendași și proprietari evrei, ni se face silă și... scârbă de-o cădere atât de cumpălită. Ajunsese lucrurile că întîndeau jidanii oameni bâtrâni și cinstiți la pământ și le scuipau în gură !! Aceasta sub un guvern liberal, sub legi liberale, în județul cel mai roșu din Moldova, în Dorohoi.

Această stare dinăuntru nu poate ființă de căci, afară de neajunsul ei în sine, mai cuprinde mari primejdii politice.

Prin ea se agravează primejdiiile de dinăuntru, cari rămân necontentit atârnate asupră-ne. Să nu vorbim de curentul de cotropire politică din partea slavilor, de cari suntem împresuți din toate părțile; acesta e cunoscut îndeajuns și viu în conștiința oricui. Un altul, de cotropire economică, vine despre Apus, de care putem vorbi mai liber, pentru că el nu ne poate strivi decât numai cu complicitatea ignoranței și a inepției noastre, pe când, întâmpinându-l cu puteri organizate, el ar fi mai mult binefăcător decât stricăios. Acest curent căă să-l caracterizăm asemenea, căci, dacă cel dintâi devine periculos din cauza slăbiciunei noastre, al doilea contribuie a ne slăbi și mai mult și a face din poporul nostru un popor inept, incapabil decât de salahorie agricolă.

Nu mai e azi îndoială asupra întinei a o seamă de politici germani de-a preface Orientalul într-un teren de colonizare și a abate spre el superfluența de populație care merge azi să alimenteze puterea de producere a Statelor Unite. Astfel cel mai genial dintre economiștii germani, Friedrich List, în „Sistemul său național de economie politică” (Cartea IV, cap. 4), după ce propune diferite mijloace pentru a pune mâna pe întinderile meridionale ale Americii, nu uită nici țările noastre.

Aceeași politică, de colonizare, zice List, ar trebui să se urmeze în privirea Orientului, a Turciei europene, a țărilor Dunării de Jos. Germania are un interes nemărginit de-a vedea dominind în acea regiune siguranța și ordinea și emigrația care se va 'ndrepta în acea parte e cea mai lesnicioasă pentru indivizi și cea mai folositoare pentru națiunea germană.

Cu cinci ori mai puțini bani și timp decum costă transportul pe malurile lacului Erie, un locuitor al Dunării de Sus poate merge în Moldova ori în Țara Românească sau în Serbia sau pe țărmul de sud - ost al Mării Negre. Ceea ce-l atrage de preferință căă Statele Unite e marele grad de libertate, de siguranță și de ordine care domnește acolo. Dar în situația în care se află Turcia nu va fi cu neputință statelor germane ca, în înțelegere cu Austria, să opereze în starea socială a acelor locuri îmbunătățiri cari să nimicească piedicile colonilor germani, mai cu seamă dacă guvernele vor fonda companii de colonizare, la cari vor participa ele însăși și cărora le-ori da un sprijin stăruitor. E dar în interesul statelor asociate ca Austria să faciliteze că se poate de mult nevoișul de tranzit pe Dunăre, ca navigația vapoarelor de pe acest fluviu să ia o mare activitate și ca spre acest sfârșit să fie susținută cu vigoare de către guvernele Germaniei.

Tot astfel profesorul Roscher, autorul mai multor volume de economie politică cari servesc de cărti de studiu la mai toate universitățile Germaniei, zice:

Emigranții noștri cari se duc în Rusia, America, Australia, Algeria sunt pierduți pentru patria lor, devin clienți și furnizori ai altor popoare, cari sunt adesea rivali și vrăjmași nouă. Altfel s-ar petrece lucrurile dacă emigranții germani s-ar duce să se așeze căă alte colonii germane în localități fertile și mai de tot pustii ale Ungariei, în provinciile poloneze ale Rusiei, în acele regiuni ale Turciei menite de-a fi într-o zi moștenirea Germaniei. Fără îndoială nu s-ar putea să se invite emigranții ca să Populeze acele regiuni decât când terenul va fi pregătit. Ei trebuie să afle acolo garanțiiile legale în toată întregimea: mai cu seamă dreptul de proprietate, libertatea personală, religioasă și, dacă nu libertatea politică, cel puțin libertatea comunală.

Ar trebui ca nu numai germanii să fie în număr considerabil, dar populația locală să nu posedeză în același grad dezvoltarea politică și sentimentul național. Altfel, după puțin timp am vedea că emigranții se dezgermanizează.

Cititorii noștri își vor aduce asemenea aminte că, în iulie 1881, a apărut în „Berliner Boersen Courier” un lung articol, care dădea următoarele curioase amănunte și sfaturi:

Muncitorul român — zicea foaia berlineză — e de-o lene estraordinară după ideile noastre; îmblă trândăvind îndată ce-a căștigat prin muncă scurtă subsistență lui pe mai multe zile... O concentrare a colonizației germane nu se va putea organiza și recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotără mai întâi de-a da coloniștilor germani avantajele corespunzătoare. Între aceste avantaje numărăm mai întâi înlesnirea emigrației spre România prin reducerea cheltuielilor de transport. Guvernul român nu numai că ar trebui să reducă pe căile sale ferate taxele de călătorie la 1/2 sau 2/3, ci prin anume convențiuni cu Austria ar trebui să obțină și de la ea reducții. Afară de aceste sacrificii financiare sunt de trebui să măsuri prin protecția coloniștilor germani în România. E din nenorocire adevărat că, antipatia instinctivă contra unei inteligențe superioare ar da loc la esecese varii. Contra acestor esecese căă a se lăua din capul locului garanții pentru protecția eficace a coloniilor. Numărul consulilor germani în România căă să se 'nmulțească, în mod considerabil.

Genialul List a scris acum patruzeci și mai bine de ani. De atunci încoace Societatea de Navigaționi îngrijește de tranzitul necesar și colonii numeroase de manufacturieri și industriași au împânzit țara noastră.

Iată dar situația în care ne aflăm. Ne-am modificat legislația dinăuntru după mintea d-lui Boerescu și după placul străinilor. Toate garanțiiile de inalienabilitate a bunurilor imobiliare s-au dus din obiceul pământului, ca și din legile scrise, și, neavând nici industrie nici negoț, suntem în pericol a pierde până și țărâna cea amestecată cu oasele strămoșilor.

Incident in Scylam qui vult vitare Charrybdin.

Înghesuți între două influențe egal de puternice și egal de primejdioase, reazemul nostru nu poate fi decât în țară, în întărirea ei, în dezvoltarea aptitudinilor ei.

Pentru aceste cuvinte, nemaivorbind de practicitatea imediată a lucrului, toată grija noastră căă să se 'ndrepte spre cele două ordini de idei de-a căror soluție salutară atârnă chiar existența patriei noastre.

Nu credem că și opinile cari s-au ivit în discuția acestor idei ar putea să servească de pretext în luptele politice. Dacă roșii sunt de înălțat de la regularea lor cauza e nu că ne-am îndoi de patriotismul lor, ci pentru că s-au dovedit cu totul incapabili de-a prinde o mare idee organică, pentru că, în mare majoritate, sunt prea ignoranți, prea necunoscători de istoria și obiceiele țării pe de-o parte, de știința vastă a organizării muncii pe

de alta.

[15 ianuarie 1882]

[„DIN FRANȚA NE-A VENIT”]

Din Franța ne-a venit ieri știrea că d. Gambetta a prezintat președintelui Republicii demisiunea colectivă a cabinetului său. „Marele ministeriu” atât de buciumat de presa republicană, se duce aşadar fără a fi lăsat nici o urmă de însemnat. Dovadă că, cu tot zgromotul, cu toate aparențele, demagogia e în sămburele ei sterilă. Față cu un demagog,oricăt de intelligent ar fi, se ivese totdeauna un altul care-l întrece în exagerări și făgăduințe și pe care patimile vrăjmașe îl suie numai pentru a fi răsturnat și el la rândul său de un alt treilea. Cine s-a servit o singură dată de arma demagogiei pentru a frângă pedicele legitime ce se opuneau surorii lui să știe că curențul de patimi, ridicat odată, va respecta cu atât mai puțin pedicele mai mici ce se mai pot opune, și cel ce evocă acest spirit al adâncimii prin el și osândit a cădea. Dacă lucrurile mari s-ar putea compara cu cele mici și fierberea unei societăți vechi și uriașe s-ar putea asemăna cu turburarea dintr-un moșoroi de furnici, am putea zice că și la noi astăzi demagogia care-a semănat vânt a început să culeagă furtună.

[17 ianuarie 1882]

[„ÎN SFÂRȘIT «ROMÂNUL» NE-A SPUS”]

În sfârșit „Românul” ne-a spus că d. Rosetti s-a retras definitiv de la guvern și că d. Brătianu s-a înșarcinat cu interimul Ministerului de Interne. Astfel omul privilegiat care apăsa singur asupra țării căt 2175 de boieri regulamentari, care în viață să n-a făcut decât să critice, a recunoscut singur că nu este bun decât de critică și nu poate decât să răstoarne.

[19 ianuarie 1882]

[„NU MAI E LA MODĂ”]

Nu mai e la modă, precum ar zice d-nul Brătianu, de-a ne îndoie de patriotismul adversarilor noștri politici. Dar avem a ne tângui de chipul strâmt și hain cu care „Românul” tratează până și cestiunile acele de-a căror soluții atârnă soarta și existența țării. Avem cuvinte de-a pune [la]-'ndoială acel patriotism steril care, în loc de-a fi un sentiment adânc ce fice cetățean e dator să-l aibă, degenerăză într-un fel de negustorie politică, în goană după popularitate, într-un titlu de-a pune mâna pe destinele, dar mai cu seamă pe resursele țării, fără a compensa acestea folosite prin lucrare intelectuală, prin înțelegerea marilor interese cari atârnă de organizarea muncii.

Proiectul de reformă a legii tocmelelor agricole, atingând tocmai organizarea muncii în ramura de căpăterie și cea mai productivă a activității noastre naționale, ar fi fost de așteptat ca espunerea de motive a proiectului să coprindă un studiu al cestiunii în amănuntele ei locale, după diversitatea economiei rurale din țară. Se pretinde în adevăr că fostul ministru de interne ar fi consultat toate consiliile județene din țară. Care a fost rezultatul acelor consultări? Căci oricăt de gingga și de complicată ar fi cestiunea în amănuntele ei, oricăt de divergente ar părea interesele la întâia vedere, pentru specialist și de mai nainte sigur că, prin chiar natura lor, ele sunt nu mai armonizabile, ci în originea lor armonice. Crede redactorul - șef al „Românului” că, croindu-se legi *a priori*, cari amestecă, fără nici un punct comun de vedere, raporturile din Țara Românească cu cele din Moldova, se poate ajunge la altceva decât la introducerea dezordini și vrajbei între proprietarii mici și cei mari?

De ce oare „Românul” nu deschide coloanele sale, sporite de la anul nou încoace, oamenilor speciali cari cunosc întreaga însemnatate a cestiunii?

Când a fost vorba de electivitatea magistraturii „Românul” a făcut loc la o sumă de studii privitoare la cestiune, dar aci, unde milioane sunt angajate și producția agricolă pe ani înainte pusă în rizic, unde pripa unei soluții greșite ar putea duce la o catastrofă economică generală, aci să nu mai încapă discuții, aci d. C. A. Rosetti, care n-are un petec de pământ pe toată suprafața României..., să reguleze după cum [i]l taie capul cestiuni cari, la dreptul vorbind, nu-l privesc cătuși de puțin?

Acestei imperturbabile suficiente se opunea toată țara; d. C. A. Rosetti o vede aceasta.

Toți proprietarii mari din România ar fi în contra unei reforme care ar tinde a nimici chiar raporturile de absolută bună credință că există până acum; o țară întreagă de plugari, de la vădăcă pînă la opincă, ar fi în picioare în contra unor reforme nemisurate și, cu toate acestea, cine s-ar grăbi să realizeze în ciuda și în paguba țării? D. C. A. Rosetti, care nu mai că nu are o palmă de arătură, dar n-o fi putând distinge meul de ceapa - ciorii.

Dar care e competența, cari cunoștințele acestor oameni pentru a ceteza să reglementeze ca din senin cestiuni pe cari nu le pricep și cari nu-i ating?

Ignoranța "Românului" merge atât de departe încât compară stările de lucruri din Irlanda cu cele de la noi. Fără a cunoaște originea proprietății din Irlanda, unde un popor cuceritor și-a aprop[r]iat averea imobiliară a unui popor cucerit, fără a ținea seamă de împrejurarea că irlandezul, în țara sa proprie, nu poate deveni nicicând proprietar și e supus aceluia sistem de rentă pe care-a formulat-o cu toată cruzimea ei inerentă David Ricardo; fără a vedea că Irlanda e condamnată a fi săracă, fiind pusă de împrejurări în imposibilitatea de-a avea vrodată industrie și manufactură, acest corelat necesar al unei dezvoltări agricole sănătoase, "Românul" citează acele raporturi vrăjmașe că și când ele ar fi având a face cătuși de puțin cu realele de la noi, a căror origine nu este nici cucerirea, nici deprinderile agricole, ci supraîncărcarea țăranului cu dări ale statului, județene și comunale, constrângerea prin dorobanți de-a plăti acele dări, necesitatea lui de-a se împrumuta, vânzându-și munca pe ani înainte. Astfel toată organizarea noastră costisitoare îl silește să abuzeze de creditul relativ mare pe care i-l fac proprietarii, căci aceștia îl împrumută în adevăr, întemeiați pe cunoscuta onestitate a țăranului nostru, deși nu e nici vina proprietarului, nici a țăranului, dacă creditul cerut e cu desăvârșire în disproportie cu puterea sa de producție.

Dar — zice "Românul" — d-nul ministru de interne a voit să rezolve o cestiune de existență națională.

A voit! Iată vorba cea mare care se pune înainte. Iadul asemenea e pavat cu bunevoiințe.

Cestiunea e dacă a *putut*; dacă o viață întreagă de demagog rătăcitor și cosmopolit, preocupat de ameliorarea universului întreg, de revoluțiile comunarde și de ideile d-lui Blanqui, a *putut* vrodată să conceapă într-un chip dar natura acestor raporturi ce voiește a le regule. A voi *in abstracto* e lesne, a putea e greu.

Așadar: cestiunea nu poate fi dezlegată fără serioase studii premergătoare. Aceste raporturi, atârnând de natura brazdei, de deprinderi contractate în timp de sute de ani, altele la munte, altele la șes, într-un chip în Moldova, într-altele în Țara Românească, au nevoie de un serios studiu analitic și comparativ. Abia după facerea unei asemenea se poate procede la sinteză, la o reformă generală care să unească raporturile sub puncte de vedere comune și să le reglementeze în mod echitabil.

Cum că cei interesați, proprietarii mari și mici, sunt cei mai competenți în materie nu va tagădui nici "Românul"

Singura teză ce se poate stabili *a priori* este că orice măsură menită a lovi interesele proprietății mari se va traduce în reale incalculabile asupra producției în genere și a proprietății mici îndeosebi, precum și viceversa. Încolo nu se poate decreta nimic *a priori*, necum ideile nesănătoase ale unei gazetării care-n toată viața ei s-a ocupat cu orișice, numai cu condițiile economice ale producției agricole nu.

De aceea bine - au făcut proprietarii de peste Milcov cerând anchete compuse din bărbați competenți și nepărtinitori, căci oricât de competent ar fi fost fiecare din ei, și desigur fiecine cunoștea materia mai bine decât apologistul lui Blanqui, experiența regională oarecum a fiecărui să-simtă nu fi îndeajuns pentru regulararea unor cestiuni ce privesc țara întreagă.

Oricât de răi oameni i-am fi crezut pe redactorii "Românului" atât de răi români nu ne aşteptăm să fie încât să ne facă nouă o imputare din recunoașterea francă și leală a relelor cari bântuie mai cu seamă unele din ținuturile de nord ale Moldovei.

Dar [i]i prevenim pe confrății să nu se prea joace în această privire. Dacă am cerceta caz cu caz unde raporturile agricole sunt mai nesănătoase, am afla că mai cu seamă acolo unde proprietarii cei moșneni și istorici au dispărut și că, dacă există exploatare neomenoașă, ea se practică mai cu seamă *pe moșii coreligionarilor politici ai d-lui C. A. Rosetti*. Unde un ateu sau un cosmopolit ca părintele democrației noastre va fi proprietar, raporturile iau forma cea mai rea din toate și, dacă venerabilul redactor al „Românului” și-ar da osteneala de-a vedea moșii pe cari biserică e acoperită cu spini, școală cocină, primarul trecut zeci de rânduri pe după zăbrelele mănăstirii Văcăreștilor, să întrebe numai a cui e moșia și va afla desigur numele vreunui ilustru amic politic al său. Iar satul în care va vedea semnele curăției și averii, biserică frumoasă, școală populată și cărciuma pustie va afla aproape totdeauna că e proprietatea vreunui reacționar, a vreunui Pașcanu, Rosnovanu, Gr. Sturza. Căci degeaba am tagădui-o : una din cauzele sărăciei țăranului și a relelor raporturi este suplantarea vechei și patriarhalei clase de proprietari mari prin oameni îmbogătiți și suiți în sus pe alte căi, nu zicem neonorabile, dar desigur mai comune decât caracterul, abnegația și curajul acelor strămoși cărora vechii proprietari datoreau averea lor imobiliară. Afără de aceea, relațiile fiind seculare, întemeiate pe obiceiul admis de toți și necontestate de nimeni, legăturile între marea proprietar și oamenii așezați pe moșia lui erau prin chiar natura lucrului mult mai intime, mai înrădăcinat și mai prietenești decât cele de acum. Ar trebui cineva să nu cunoască natura omenească pentru a ignora adevărul că obiceiuri statornice, admise pe tâcute și cu deplină mulțumire de toți, fac de prisos orice legiuiri artificiale, scornite de minți teoretice înstrăinate de țară și de geniu poporului lor.

[21 ianuarie 1882]

„CREDINCIOȘI OBICEIULUI”

Credincioșii obiceiului nostru de-a reproduce din ziarele străine părările ce privesc țara, comunicăm articolul de mai la vale, pe care „Neue freie Presse” [i]l consacră fazei nouă în care a intrat cestiunea Dunării.

Ieri (29 ianuarie) am primit din Berlin informațiunea telegrafică că Austria a acceptat în cestiunea Dunării propunerea Franței (Barrère) și au renunțat la votul preponderant în Comisiunea Mixtă. Dacă informațiunea aceasta e exactă atunci guvernul austriac operează o retragere foarte regretabilă într-o cestiune în care toată populația monarhiei e unanimă, fiind vorba de un mare și însemnat interes al statului. Guvernul s-ar fi învoit atunci de-a se mulțumi cu o comedie, vană cu onoarea ștefanoră și a prezidiului în loc de a-și menține cu energie pretențiile lui primitive și de a-și păstra influența pe marea cale de comunicație a Austriei spre Orient. Am pregetat dar de-a da crezământ acestei știri; ne credeam obligați la una ca aceasta săfătă cu declarațiunile pe cari le-au făcut guvernul în cea din urmă, ședință ordinără a delegațiunilor.

Ci în zadar am așteptat o dezmintire oficială sau oficioasă măcar. Două zile au trecut fără ca să ne fi liniștit, fără să ni se fi spus: "Nu e adevărat; Austria n-a primit propunerea franceză" Acum speranța începe a dispărea că ni s-ar

fî relataț o inexactitate și că să ne familiarizăm cu ideea că guvernul, descurajat, a renunțat la lupta pentru buna lui dreptate, lucru ce l-am presupus, de care ne-am temut de atâtea ori.

Comparând anteproiectul austriac cu propunerea franceză ne convingem lesne de înțelesul ce-l are primirea acestei propunerii. Deși am spus de atâtea ori că propunerea austriacă nu credem de prisos a reveni asupră-le pentru a elucida contrastul între ele și propunerea franceză. Art. 3 și 4 din anteproiect, care nu corespundeau numai cu punctul de plecare al Austriei, ci erau elaborate de delegatul austriac în unire cu cel german și cel italian, dispun instituirea unei Comisii Mixte pentru supravegherea navigațiunii pe Dunăre în care sunt reprezentate: Austria, Serbia, România și Bulgaria, Austria având prezidiul, iar în caz de paritate de voturi dând hotărârea. Se știe peste ce îndărătnică opoziție au dat aceste articole. Nu numai România, care respingea din principiu Comisia Mixtă și care apără până azi părerea că instituirea ei e în contracicere cu Tratatul de la Berlin, ci și Anglia și Rusia se opuseră din răsputeri Austriei, iar Franța, pe al cărei sprijin contaserăm cătva timp, se ținea neutrală pentru a face, în fine, prin gura d-lui Barrere acea faimoasă propunere care se pretinde o mediațiune fără a fi. Din această propunere reiese că, sub aparența prevenitoare de-a ținea seamă de rangul de mare putere al Austriei, i se răpesc toate folosurile practice ale anteproiectului; nu se lasă decât coajă și se pune alt miez în ea.

Propunerea franceză atribuie Austriei prezidiul, [i]i ia însă votul preponderant. E vorba ca monarhia habsburgică să nu aibă mai multă putere și mai mult drept asupra raporturilor de pe Dunărea de Jos decât miciile state țărmurene, din cari unul nu e nici suveran și măcar, iar hotărârea în toate cestiunile să fie în mâinile delegatului aceluia pe care Comisia Europeană-l va trimite ca pe-al cincilea membru în Comisia Mixtă. Alegerea acestui delegat se va face după alfabetul francez (Allemagne, Autriche etc.), încât ar veni la rând întâi delegatul german, apoi cel austriac și mai târziu reprezentanții celorlalte puteri, după cum le ajunge rândul. Dacă durata mandatului pentru delegații singulari ar fi hotărâtă și fixată pentru un timp mai îndelungat, optimiștii ar putea găsi admisibilă propunerea franceză. Dar această propunere nu spune nimic în privirea duratei mandatului, iar unele puteri se zice că tradează înclinarea de-a cere o succesiune repede a delegaților Comisiei Europene. Dacă va pătrunde maniera aceasta de-a vedea e aproape primejdia că, chiar în timpul elaborării reglementelor, Austria să rămână în minoritate și să nu poată opri primirea unor dispoziții cari i-ar prejudea negoțul și ar opune piedeci circulării corăbiilor ei.

Se pretinde că misiunea contelui Wolkenstein la Paris ar fi având scopul de-a înlătura urmările cele mai rele pentru Austria ale propunerii franceze și de-a determina pe guvernul francez să se învoiască c-o succesiune căt se poate de lentă a reprezentanților delegați de Comisia Europeană. Misiunea aceasta presupune deja faptul regretabil de care ne îndoim încă. Dacă contele Wolkenstein e însărcinat a trata cu cabinetul francez în privirea aceasta, atunci guvernul nostru căt să fi primit deja propunerea franceză; atunci retragerea Austriei s-a consumat deja și ea a renunțat de bunăvoie la o poziție pe care o putea apăra chiar în cazul cel mai rău când nu s-ar fi putut stabili între puteri o înțelegere în favorul ei. Dar atunci nu înțelegem de ce contele Wolkenstein s-a dus întâi la Berlin. Când a plecat într' acolo ni se spunea că e menit de a se asigura din nou de consentimentul Germaniei pentru atitudinea Austriei în cestiunea dunăreană. Dacă contele Kalnoky primește propunerea Barrere, ocolul contelui Wolkenstein ni se pare cu totul de prisos. Amici îți trebuie pentru a izbuti cu cererile tale; cine le lasă să cază și se acomodează o poate face singur și pe seamă sa.

Anevoie înțelegem cum o putere mare ca Austria se poate retrage cu atâta sfială, poate depune armele într-o cestiune care e de cea mai mare însemnatate pentru ea. Ne zbatem contra ideei de a vedea triumfând... România în cestiunea aceasta. Știm prea bine că datorim insuccesul diplomatic Angliei și Rusiei, însă folosul practic va fi al celor din București. Edificantă misiune pentru cronistul austriac daca va avea de

înregistrat evenimentul că monarhia noastră a fost biruită de România în lupta pentru Dunăre !

Perspectiva puțin ademenitoare de-a ne împlini într-o zi datoria aceasta nu ne-ar amenința daca politica orientală a Austriei s-ar fi condus pe căile adevărate și cu limpede cunoștință de cauză. Prea des am ridicat plângeri zadarnice asupra erorilor grave ale Ministerului nostru de Esterne pentru a mai avea gust să repetăm din nou tristul cântec al mustrării . Evenimentele ne dău dreptate din nenorocire și nu e o întâmplare că tocmai în momentul acela se răspândește știrea despre retragerea Austriei în cestiunea dunăreană, pe când insurecționea din Herțegovina duce ad absurdum politica de ocupație. Daca se confirmă știrea de mai sus conexistența e învederătă ; am renunțat în acest caz la prerogativele noastre pe Dunăre pentru blidul de linte al cuceririi unor provincii fără valoare, ba chiar ne mănâncă încă bani și oameni.

[23 ianuarie 1882]

[„ŞEDINȚA ADUNĂRII DE VINERI”]

Şedinta adunării de vineri, 22 ianuarie, a avut o însemnatate deosebită, nu numai prin înălțarea de simțire și vederi a oratorilor opoziției, ci și ca dovedă de cădere morală a guvernului.

Se știe în adevăr, și toate organele de publicitate din capitală au înregistrat faptul că, în decembrie anul trecut, mai multe sute de familii române din Banat sosiseră în București, pentru a cere pământuri în Dobrogea, că aceste pământuri li s-au refuzat și că sărmănenii emigranți s-au întors în Banat, ducându-și morții în spinare. O prilejște sfâșietoare se prezinta ochilor omenești de-a lungul drumurilor țării. Crivățul, acest dușman de la nord al sesurilor noastre, fi sufla din urmă ca frunzele, cu toate acestea era mai blând decât oamenii de piatră cărora le ceruse o patrie și un cămin; iar în locul în care se întorceau fi așteptau bântuirea străinătății, siluarea limbii și legii, robia sufletească, mai greu de purtat decât robia trupului.

În zadar țărani accea își bat câinii în amintire că n-au păzit Capitoliul de galii lui Brennus! Nu galii amenință azi Capitoliul naționalității române, ci apoloștii lui Blanqui și ai nihiliștilor,

oamenii cari n-au în memoria lor nici colindele, nici legenda grațioasă a băilor lui Ercul, nici avutul istoric al acestui mare și nefericit popor care se numește poporul românesc.

Cât triumf a avut ministrul de interne al Ungariei când, la 27 decembrie anul trecut, a adresat o circulară către toate prefecturile din județele locuite de români, opt județe între Crișuri, în Maramureș și Banat, treisprezece județe în Transilvania, circulară prin care obligă pe prefecti de-a spune și moțiilor și mocanilor și câmpenilor și pădurenilor și celor de pe Mureș și celor dintre Crișuri că... d. ministru de externe al României a declarat prin anume notă oficială că guvernul din București nu permite nicidcum colonizarea străinilor în Dobrogea. Străinilor!

Trebuia să li se spue odată aceasta consângenilor noștri din Transilvania și din Țara Ungurească, că pentru onor. Stătescu și pentru d. I. Brățianu ei sunt... străini, și guvernul din Pesta a fost însărcinat cu aceasta ginggaș și ironică misiune.

A! dacă ar sosi la Predeal ori la Vârciorova jucători de cărți de profesie, mironosițe ale cafenelelor cântătoare, cavaleri de industrie, speculații care-și drapează evreul lor fizic în maniere franțușe, vânători de noroc, întreprinzători fără capitaluri, regele Stroussberg cu suita lui de conți și baroni silezieni, c-un cuvânt neagra speculă, feneantismul, străinul în forma lui cea mai amăgiitoare, cea mai improductivă, cea mai speculantă... cu atât mai bine! Largi fi stau porțile țării deschise, ofițerii salută, de-a doua zi trăsuri aurite fi duc în sferele cele mai nalte chiar, un democrat își va alege cumnatul printre ei, un print de sânge ginerele; dar daca poporul nostru, al nostru de șaisprezece veacuri, bate umilit la poarta țării și cere nu ranguri, nu demnități, nu întreprinderi, ci ocazia de-a munci onest și de-a păstra în inima lui neaținsă conștiința marii lui origini și caracterul lui înrădăcinat, poarta e închisă; el nu are bilet de emigrare, n-are acte. Pe d. C. A. Rosetti, pe onor. său cumnat, nu i-a întrebat absolut nimeni daca s-a lepădat de vreo protecție străină, daca au pașaport de emigrare, de ce origine sunt. Dar țărani român, același pretutindenea între Tisa și Nistru, e... străin... de origine română!

Căci care-i opinia blondei umbre a d-lui Brățianu în această privire? Escelența aceasta e atât de rău informată încât nici nu știe nimic de circulara ministerului unguresc, făcută pe baza notei sale oficiale (cu al cărui număr și dată îl servim mai sus), iar d. I. Brățianu zice: „Ar voi d. Lahovari să populăm Dobrogea cu supuși străini de origine română”

Străini de origine română! *Contra dictio in adjecto*. Străini cari nu știu altă limbă decât a noastră, cari sub orice regim se simt și se numesc români, cari au trecut din Oltenia în Banatul Severinului, acea veche posesiune a banilor olteni de unde până aici a rămas vorba *ban*. Bătrânelul Mircea, *Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodiic Despotus*, împreună cu toți banii Basarabi erau străini de origine română. Străini de origine era, după maniera de-a vedea a d-lui Stătescu, însuși Bogdan Dragoș, întemeietorul Moldovei, pe care Ludovic I al Ungariei, prin hrisovul de la 2 februarie 1365, îl numește, împreună [cu] toată dinastia Dragoșilor Maramureșului, sperjur și uitător de datorii, unealtă oarbă a unei neastămpărate ambiții, pentru că, părăsind vasalitatea în fruntea poporului său, fondase un stat neatârnăt, alături cu Ungaria? Străin de origine română a fost Alexandru Basarab care a înfrânt pe regele Carol Robert și toți acei pe care mater parens, muma născătoare a neamului românesc, Transilvania, i-a revărsat în sesul Dunării, pentru a crea cu spada și plugul moștenirea istorică a neamului latin de lângă Dunăre? și Bogdan și Radu Negru au ieșit fără pașaport de emigrare de sub dominația străină, pentru că preferau libertatea lor de conștiință onorilor și siguranței ce le prezenta dependența de coroana Sf. Ștefan, și străini de origine română au creat România pe teritoriul ce fusese ocupate de Changanii cumanilor și de oarda nogailor. Dar oare tot sesul acesta, bolnav și spus fără curmare invaziilor despre miazănoapte și miazăzi, rămas-ar-fi românesc fără ca din veac în veac să se fi împrospătat populația lui istorică cu *străini de origine română*?

Dar destul despre aceasta. Ar însemna a nu cunoaște elementele istoriei noastre pentru a ignora fenomenul constant al reîmprospătării etnice a țării noastre de cără elementele vergine ale munților noștri și a celor ardeleni, pentru a nu ști că Basarabii chiar au venit de unde au venit familiile bănățene, și Moldova din Maramureș.

Daca până acum am făcut puțină vorbă în privirea cazului acestuia este pentru că nu voiam să ni se substituie veleități politice, căci popularitatea n-o gonim niciodată cu prețul vexățiunilor consângenilor noștri. Numai d. Brățianu, când e în opoziție, încalcă și calul de bătaie al unui ideal politic, nerealizabil în forma lui urmărită pentru a căștiga popularitate și a face paradă de naționalism, o paradă care induce atât de lesne în eroare ziarele de pește Carpați. Avem prea mare credință în vitalitatea poporului românesc de pretutindeni și o prea geloasă temere de înrăutățirea stării lui, deja destul de rele, ca să gonim popularitate pe seama nefericirilor lui actuale.

Aci însă nu e vorba de veleități politice ori naționale, ci de ceva cu desăvârșire practic, de bun simț comun: de colonizarea cătorva sute de familii române în Dobrogea, care ieșiseră din Banat fără pasport de emigrare. În realitate nu există nici un cartel de estradare între Austria și România, nici măcar pentru dezertori. A rămas până acum la aprecierea judecătorilor de instrucție

și a procurorilor de a recomanda estradarea oamenilor vinovați de crime comune și nimic mai mult. Oamenii nu aveau nici o vină; pe nici un cuvânt juridic, mai ales pe nici unul constituțional, nu se putea acorda estradarea lor.

D. Cogălniceanu, în discursul său pe căt de elocuent pe atât de adevărat și în moțiunea propusă, n-a cerut decât ca

guvernul să păzească cu sfîrșenie vechea ospitalitate, vechiul obicei al pământului, de vreme ce România nu are cu statele vecine convențiuni care să oblige la dureroasa estradare a unor familii de origine română.

Ce-a răspuns Camera prin gura ilustrului său Fleva, nu străin de originea română, ci român de origine oacheșă?

A respins moțiunea.

Va să zică majoritatea Flevilor cere să nu se respecte ospitalitatea, cere să se estradeze familiile române care ar trece Carpații pentru a se așeza în țară.

Iată ceea ce trebuia constatat. Pe d. Fleva, de-o origină cât se poate de îndoiește și de-o cetățenie română și mai problematică dacă se poate, nu-l întrebă nimenea dacă are pasport de emigrare din țara turcului. Familiile care or avea nefericirea de-a fi române vor fi însă estradate din România.

Iată ceea ce nu înțelegem și ne pare absurd, dar ceea ce trebuie constatat: că votul de alătării al majorității și respingerea moțiunii Cogălniceanu creează un precedent statoric și o regulă de drept internațional pentru înțelepciunea guvernelor roșie. Să fie deci bine să iei că orice străin, fie speculant, fie colportor, aibă ocupării imorale chiar, e primit în România fără restricție, iar țăranul care vine să muncească e estradat fără ca să existe cartel de estradare între noi și străinătate și că această teorie a fost erijată în lege prin votul de sămbătă.

Nu putem sfârși fără a releva unele cuvinte rostite de d. Cogălniceanu în privința însemnatății naționale a proclamării regalității. Străneputul cronicarului Ioan Cogălniceanu zise:

Regalitatea însemna ridicarea conștiinței naționale, afirmarea demnității și independenței țării... Când acei ce trebuie să apere drepturile acestei țări nu au curajul pe care-l aveau acei gospodari, acei Domni regulamentari, acei vasali din trecut, atunci permiteti-mi să declar că am proclamat un rege, dar nu am făcut un regat român, căci regatul însemnează neumilire.

D. Stătescu se simți împuns de aceste cuvinte și răspunse:

D. Cogălniceanu, după ce-a făcut paralelism între cum se petreceau lucrurile sub Domnii pământeni și cum se petrec acu, a zis că țara, proclamând regatul, nu a întemeiat și regalitatea și că români ar fi mai puțin ocrotiți astăzi în țară de cum erau sub Domnii regulamentari.

Protestez contra acestor cuvinte.

Nu scrutăm cestiunea de principiu a regalității. Ceea ce putem afirma însă, cu istoria în mână, este că Domnii pământeni erau Domnii rasei române, erau duci ai neamului românesc. Ca atari ei erau solidari cu rasa română și pururea gata a-și pune capul la mijloc pentru drepturile acestei individualități etnice. Nouă ni se pare însă că în otelul actual intitulat „România” expresia etnologică e prea mult deconsiderată în favorul expresiei geografice, fie aceasta locuită de orișcine. Aceasta e atât de adevărat pentru trecut încât pururea se deosebea rasa pământeană de rasele străine, din care unele (bunăoară armenii) erau mai vechi în țară decât români însăși. Nu doar că români ar fi fost vreodată netoleranți. Dar ceea ce voiau să păstreze aci era caracterul lor național, exprimat în limbă, în datini, în legi. Ni se pare deci că, în această privire, în privirea protectoratului firesc ce Domnii pământeni îl exercitau asupra elementului românesc față cu orice alte elemente, d. Stătescu degeaba protestează. Era nouă a României este aceea în care elementele vechi și naționale ale țării au fost în parte suplantate de elemente, nu zicem stricăcioase, dar în orice caz de o occultă noutate. Nu voim să urmărim până la extrem această problemă, observăm însă că noi am fost cei deveniți care am relevat-o, statoricind totodată că coroana română cătă să fie solidară cu rasa română mai cu seamă. Nu zicem că sub cerul acestei țări să nu trăiască și să nu înflorescă oricăți oameni de altă origine. Dar ceea ce credem, întemeiați pe vorbele bâtrânlui Matei Basarab, e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în carte veacurilor că acest element să determine soarta și caracterul acestui stat.

Avantaje trecătoare ale producției, cauze economice și politice pot în adevăr să grămădească înălăuntrul expresiei geografice elemente străine și cu drept cuvânt împăratul Emanoil Paleologul zice că oameni mai toleranți, mai primitori de străini ca români nu mai sunt pe fața pământului, deci în această privire nici noi nu dorim să fie altfel... dar până aci și nu mai de parte. Cel care respectă caracterul propriu și libertatea de manifestare a oricărui alt geniu național

contractează prin aceasta el însuși dreptul de a fi respectat în toate ale sale și când Vasile Vodă Lupul poruncește ca „Cel ce-și violențește moșia și neamul, mai rău decât ucigașii de părinți să se certe” el stabilește prin aceasta solidaritatea între români, făcând din fiecare un ostaș deștept al naționalității sale.

[26 ianuarie 1882]

[„INTR-UN LUNG ARTICOL”]

Într-un lung articol, prin care ni se impută nouă îndeosebi boala morală de care n-am suferit niciodată, reaua credință, „Românul” substituie adunării proprietarilor, ținute la Iași, intenția de-a amâna la calendele grece reforma legei tocmelelor agricole.

Întrebăm cu mirare cine îndreptățește pe scriitorii organului oficios de-a presupune o asemenea intenție unui Vasile Alecsandri, unui Nicolae Roset - rosnovanu, unui Grigorie Sturza? Noi am sfătuin din nou pe confrății, precum i-am si sfătuin și în rândul trecut, să vizitez moșii acestor bărbați și să conste în ce stare sunt locuitorii de pe ele în asemănare cu cei de pe moșii coreligionarilor politici ai d-lui C. A. Rosetti. Se vor convinge atunci că interesul pe care o sum de proprietari îl au pentru soarta țăranului nu este deloc platonic, nu este un mijloc de-a câștiga popularitate și pensii reversibile, ci e un interes adânc, înrădăcinat în patriotismul acestor bărbați, în conștiința de solidaritate națională și economică dintre marea proprietate moșneană și mica proprietate țărănească.

De ce se acuză însă o clasă de oameni pentru reale a căror izvor n-au fost niciodată ei? De ce „Românul” nu ține seamă că această spolia fratruzească, această brumă de civilizație rău înțeleasă și copiată de la străini costă mult, disproportionat de mult, pe poporul nostru și că cauza de căpetenie a sărăciei lui nu sunt învoielile agricole, pe care mai n-ar fi avut nevoie să le facă decât pentru a-și procura leme și pășune, ci dările cătră stat, cătră comună, cătră județ, care se traduceau în bani împrumutăți, iar aceștia în muncă? De ce nu se ține seamă că pensiile reversibile pentru pretinse merite politice și naționale trebuie plătite de undeva și de cineva și că ele apăsă în ultima linie pe producător și anume pe producătorul de căpetenie, pe țăran?

Lovitura de stat de la 1864 a avut o generoasă intenție, dar a fost viciată prin pripă. La 1 mai țăranul s-a culcat încă clăcaș, neavând de plătit statului într-un an de zile decât faimosul galben găurit și șase zile de șosele, fără nici o îndatorire cătră comună, fără nici una cătră județ. La 2 mai — peste douăsprezece ore, fără nici o tranziție — el s-a trezit om liber, dar cu sarcini înzecit de grele, stăpân absolut pe o bucată de pământ, dar acea bucată grevată cu însemnate anuități cătră stat; cu îndatorirea de-a susține self - governmental comunei și al județului, cu sarcina miielor de noi postulanți, ieșiți din pământ, din iarba verde, pentru a aplica reformele. Atunci băieții din băcăinii și ateliere de meseriași părăsiră pacinica lor ocupări, pentru a se boieri în notarii comunali, învățători rurali, arhivari, paraarhivari — o generație nenumărată de logofeti fără învățătură și fără seriozitate morală, care nu știau decât a scărțai două slove pe hârtie, deveni elementul dominitor în România și pepiniera actualilor roșii. Astăzi există, după calculele ingenioase ale d-lui A. V. Millu, aproape patruzeci de mii — o armată mai mare decât cea permanentă — de asemenea logofeti din care mulți au ajuns deputați, milionari, aspiră a deveni miniștri. Toată armata aceasta a contractat trebuințe occidentale pe care nu le poate satisface prin producție proprie, deci cineva trebuie să le satisfacă. Acest cineva e în ultima linie poporul producător.

Nu raporturile juridice dintre marii și micii cultivatori sunt cauza sărăciei țăranului, ci declasarea generală a societății vechi, improvizarea a sumedenie de cenușeri în oameni de stat, înărcarea fără tranziție a țăranului cu sarcine publice, enorm de mari în asemănarea cu sarcinile aproape

ridicole pe care le purta poporul nostru în vremea Domnilor regulamentari.

Așadar nu se vorbească de cestiunea agrară la noi, unde ea n-a existat niciodată, unde țăranul a fost pururea liber, pururea capabil de-a deveni proprietar și de-a lui, pe căt îl iertau puterile, scara înaintării sociale. Nu se compare Irlanda înfeodată cu datinele pe deplin drepte și echitabile ale vechii noastre țări. Vechile clase dirigente aveau în grad mare cunoștință practică a țării și un admirabil simț istoric. Pentru a dovedi că de adevărat este aceasta, ce drepte, ce întemeiate, ce echitabile erau totodată vederile generației abia trecute în privirea raporturilor agricole, credem oportun a publica un document încă inedit și de cel mai înalt interes în materie.

Este raportul comisiei numite acum treizeci de ani, în virtutea stipulațiunilor Tratatului de la Balta - liman, pentru a revizui și regula relațiile dintre proprietari și mici cultivatori, pentru a fixa drepturile și îndatoririle reciproce și totodată pentru a pune reformele care erau judecate necesare în diferitele ramuri a serviciilor publice din Țara Românească.

Oricine va lua cunoștința acestei remarcabile lucrări se va putea convinge că, cu toate că situațiile sunt diferite, *principiile care au fost atunci stabilite slujesc încă azi ca bază la raporturile mutuale între proprietari și săteni*, dovedă nouă că solid și durabil este numai ceea ce are temelie pe justiție și echitate, precum și pe ceea ce este avantajos părților interesate. În urma acestui raport a fost elaborată și promulgată legea din 23 aprilie 1851 relativă la legăturile și îndatoririle reciproce dintre proprietari și lucrători, lege care-a regulat materia până la reforma lui Cuza Vodă. Rezultatele salutare au fost imediate, au restabilit liniștea și răspândit un trai mai bun în țară.

Într-adevăr, își aduce lumea aminte că, în urma turburărilor revoluționare din 1848, al cărora cea mai principală unealtă a fost vasta propagandă anarhică și antisocială întreprinsă în mijlocul sătenilor și pentru izbutirea căreia toate mijloacele au fost puse în joc spre a seduce și rătăci pe locuitori, aceștia, dând crezare făgăduielilor mincinoase ce li se făcuse, suspendase orice muncă agricolă, refuzau d' a cultiva pământul și d' a achita datorile ce le aveau către proprietari. A rezultat astfel o criză care s-a prelungit vreo doi-trei ani și care era să ruineze țara, după ce răspândise foamea. Credem de prinos a ne mai întinde în această privință; ne referim chiar la textul menționatului raport, constatănd în treacăt că este de notorietate publică și netăgăduit că de la legea din 1851 a început în adevăr să progreseze agricultura, prăsila vitelor, starea săteanului, arendașului, a proprietarului.

Legea rurală, regulând o mare cestie socială, a pus un capăt și neobositelor intrigii ale agitatorilor, care izbutiseră a aduce în țară o anarhie devenită intolerabilă. Onoarea rezolvării acestei mari cestii revine domniei lui Cuza, sub auspiciile d-lui Cogălniceanu. Aplicarea s-a făcut, lucru extraordinar, fără zguduire. Explicarea acestui fenomen se poate atribui în mare parte legii din 1851, care a fost ca o lege pregătită, dovedă că instituția ei a fost așa de bună încât *astăzi în practică tot pe aceeași tradiție urmează agricultura*.

Legea rurală dedese o nouă impulsivitate agriculturii și, dacă legiuitorul ei ar fi prevăzut să oblige pe săteni să conserve și să nu spargă izlazurile vitelor, ar fi fost mult mai avantajos pentru conservarea vitelor, al căror număr a scăzut treptat cu 25 la sută de la 1866 încoace. O cestie mare socială s-a rezolvat, impulsivitate nouă s-a dat agriculturii, cu toate acestea arendașii sunt tot ruinați, țăranii nu stau mai bine, proprietatea funciară este disprețuită.

Dacă am fost fericiti să ieșim din legea rurală fără zguduire, să nu provocăm un mare pericol, de-a lăsa să se încerce a se inventa o cestie socială neîntemeiată, care - ar aduce iar foamea ca la 1848 și la 1866.

Învoala de bunăvoie sau libertatea tranzacțiunilor a existat totdeauna și trebuie menținută: săteanul liber și stăpân pe munca sa, pe vitele sale, proprietarul pe proprietatea sa. Însă trebuie garantată o deplină securitate pentru părțile contractante, ca nici una nici alta să nu fie victimă celeilalte. O bună administrație cinstită, experimentată și vigilentă ar fi primul, cel mai bun și folositor remediu.

Așa, viciul organic al lipsei unei administrații instruite, echitabile și binevoitoare, a creat starea actuală de lucruri și a fost izvorul abuzurilor. Ar fi de dorit deci ca să nu se atribuie rezultatele de azi unei cauze factice și neadevărate, ci să se raporte la cauza lor adevărată, la declasarea generală, la lipsa unei administrații oneste și capabile. Dacă o lege generală este posibilă în asemenea materie, ca să îmbunătățească starea actuală și să nu aducă o perturbație îngrozitoare în economia țării ea va trebui să sănătoase principiile legilor din trecut și să nu vizeze la nici un sistem nou. Reforma ar consista așadar mai cu seamă în măsuri care ar zădărni posibilitatea abuzurilor.

Relevăm dar că aceeași comisie de acum treizeci de ani a propus acele reforme care ar fi garantat o sănătoasă dezvoltare a vieții organice a statului și care până-n ziua de azi au rămas deziderate.

Comisiunea, după ce s-a ocupat de cestia agricolă care-i fusese recomandată să fie principalul scop al deliberărilor sale, a indicat într-un mod sumar reformele care i-au părut cele mai necesare în diferitele ramuri ale administrației.

Ne vom mărgini a cita între altele:

regularea modului de numire și înaintare în funcțiunile publice;

revizuirea legii asupra alegerii membrilor adunării generale;

regularea legii asupra celor șase zile de lucru ce săteanul era dator să facă pentru construirea podurilor și șoselelor;

regularea sentențelor judiciare date definitiv și în ultimă instanță.

Este de constatat că aceste reforme, a căror urgență era demonstrată în 1849, n-au fost realizate și a căror importanță majoră încă astăzi așteaptă execuția lor.

Modul de admisibilitate și înaintare în funcțiunile publice a dat loc, într-adevăr, la câteva regulamente, dar în fapt a rămas literă moartă. Favoarea și *interesul electoral* singure prezidează la alegerea amploaților statului, cu toate că cine nu știe că capacitatea, experiența, integritatea și probitatea factorilor însărcinați d' a aplica legile și regulamentele sunt condiții esențiale a mersului regulat al unei bune administrații, a garanției drepturilor și apărării intereselor fiecăruia și prin urmare a bunului trai și liniștei publice? Dar sub regimul actual interesul personal, conveniențele de coterie primează interesul general și binele public. Necesitatea d' a conserva o majoritate compactă și devotată în Adunări trece peste oricări alte considerații. Pentru a dobândi glasurile deputaților trebuie exigențele lor satisfăcute, se încredințează funcțiunile delicate de prefecti și subprefecți creațurilor deputaților care, sub numele lor, administrează districtele după plac și dispun fără nici o responsabilitate de interesele, de avereia și de onoarea cetățenilor. Funcțiunile publice sunt adesea în mâinile unor oameni stricăți, loviți de sentințe judecătoare; astfel anarhia și dezorganizarea domnescă pretutindenea, și muncitorii de pământ sunt supuși la vexături, la acte arbitrale, adevărate cauze care aduc mizeria între arendași, proprietari și săteni.

Cât despre legea electorală, avem tristul și scandalosul spectacol al necontentelor violări la care este supusă sub presiunea oficială care se etalează fără podoare și sub arbitrajul care domină toate operațiunile în aplicarea ei.

Aducerea la îndeplinire a sentințelor definitive și date în ultimă instanță este în vecie amânată, încât interesații sunt siliți și aștepta zece ani și mai bine bunul plac al oamenilor de la putere pentru a intra în posesiunea drepturilor lor, dacă nu sunt servicii devotăi ai guvernărilor, încât justiția, subordonată politicei, a devenit o ficțiune și nu mai există nici o garanție pentru cele mai prețioase interese ale societății.

Situația țării devine astfel din zi în zi mai gravă, mai întristătoare; rădăcinile răului devin mai adânci și criza este de natură a preocupa oamenii bine cugetători. Ar fi vremea ca toate puterile să se unească strâns pentru a aviza serios la mijloacele d' a preveni pericolele iminente care amenință starea socială, economică și politică a acestei țări, încredințate unei exploatari din cele mai lipsite de podoare.

[„UN CABINET NOU”]

Un cabinet nou. Iată un lucru cu care ne-am obișnuit atât de mult sub regimul d-lui Brătianu încât publicul cititor îngăduie lesne, dacă ziarele nu prea fac mare caz de un asemenea eveniment ce se repetă, daca nu c-o matematică regularitate, dar desigur într-un număr mai mare decât acela al lunilor de când partidul actual e la putere. Nici un motiv parlamentar, nici un vot al Camerei privitor la cutare ori cutare reformă n-a cauzat această remaniere, precum n-au cauzat nici pe celelalte;

oamenii intră și iese în cabinetul Brătianu fără ca cineva în lume — cu regele începând și sfârșind cu orice personalitate politică determinată — să presupună căcăruite de ce se schimbă păpușile în acest teatru de figurine.

Pretutindeni în lume cad miniștrii și vin alții în locu-le ; dar pretutindenea o cauză publică determinată e îndărătul acestor schimbări. A căzut d. Gambetta, dar toată lumea știe pentru ce. Când, în Germania, ministru cultelor, d. Falk , și-a dat demisia toată lumea știa că legile din mai privitoare la poziția clerului catolic din Germania și mai cu seamă maniera de-a aplica aceste legi făcuse poziția ministrului cu neputință față cu faza de reconciliare în care intrase Germania cu Sf. Scaun. Dacă a căzut d. Camphausen cauza a fost că sistemul fiscal al cancelarului nu intra în vederile sale. Când lord Derby și-a dat demisia din cabinetul englez cauza era că nu se unea cu politica esterioră a cabinetului; când contele Andrassy a căzut motivele retragerii erau a se căuta în atitudinea sa din Congresul de la Berlin și în urmările politice grave ale acelei atitudini.

De ce vin, de ce se retrag la noi miniștrii ?

Nimeni n-o știe. Culisele parlamentare singure, ambițiile personale ale membrilor marelui partid și, poate, din când în când, perspectiva unei grase afaceri de întreprindere sau de împrumut sunt unicele cauze a acestor permutații caleidoscopice.

Și apoi cine vine la minister?

Nu vorbim aci de d. general G. Angelescu, care se bucură de numele unui corect militar și de la care am dori numai să vedem că e un adevărat ministru și nu un șef de secție al d-lui Brătianu.

Dar la finanțe? D. G. Leca. Cine e d. G. Leca, se va întreba lumea cu mirare. Acest senator care s-a distins prin... tăcere în toate cestiunile și printr-un trecut politic cât se poate de necunoscut... ce însemnează la resortul greu al finanțelor, în care au funcționat un Mavrogheni, un Strat, un Teodor Rosetti, un G. Cantacuzin? Ce mai însemnează și improvizarea acestei individualități cu totul necunoscute, care n-a dat până acum nici o probă de capacitate, în om politic, ba în om de finanțe? Nu sunt oare finanțele o știință care trebuie învațată și care stă în legătură atât cu economia politică cât și cu știința administrației generale a statului, pentru ca oricine — un nimeneu politic — să poată fi erijat în finanță, în om care judecă asupra gingeșei materiei a contribuționilor pe de-o parte, a cheltuirii lor productive pe de alta?

Așadar, încă odată... ce caută, ce însemnează d. G. Leca la Finanțe? Iată ceea ce am dori să ne spui ziarele oficioase. Un mare punct de întrebare după o mare nulă, iată figura noului ministru.

[29 ianuarie 1882]

[„D. KOGĂLNICEANU PUBLICĂ...”]

D. Kogălniceanu publică o scriere privitoare la cestiunea Dunării de care suntem obligați a ține seamă, chiar dacă dezaproba, ca și în cazul d-lui Kallimah-Catargiu, publicarea prematură de documente în cestiuni esterioare pendente. Lucrarea aceasta se începe prin reproducerea a două memorii pe care le-a scris fiind ministru plenipotențiar la Paris. Cel de-al doilea este memoriu, lucrat pre larg și cuprinzând istoricul cestiunii dunărene precum și starea ei legală, e adresat ministrului de externe al României; cel de-al doilea e adresat ambasadorului acreditat la Paris al unei mari puteri. Aceste două acte formează cuprinsul fasciculei întâia; în a doua fostul ministru plenipotențiar va da istoricul neînțelegerii ce au avut cu guvernul d-lui I. C. Brătianu în privința modului de-a apăra cestiunea Dunării.

Oricâtă imputări ar avea cineva de făcut omului de stat de la 2 mai, un lucru nu îl poate contesta nimenea: claritate de vederi, judecată cuprinzătoare, sigură și fără şovăire; o mare inteligență unită cu talentul de-a se manifesta cu toată viocuinea în scris și prin viu grai.

D. Kogălniceanu urăște fraza, punte pe cititor totdeauna și fără încunguri *in medias res* sămburul cestiunii apare clar și dezbrăcat de subtilități. Izvorul său nu e nici limonada dulcie a notelor Stătescu, nici subțieriile de stil și logică ale notelor Boerescu; e apă curată și limpede ca din izvorul de munte. Nicăieri nu se vede dorința de-a îndupla prin motive aparente, pretutindene puterea de-a convinge și luată din chiar natura cestiunii.

Memoriul cu care scrierea se începe e atât de clar și de deplin încât nu lasă nici o îndoială asupra cestiunii în genere, nici asupra amănuntelor ei.

Pretențiunea monarhiei vecine de-a avea o poziție preponderantă pe Dunărea de Jos datează încă de la 1856; începutul ei e formulat în protocolul Conferinței ținute la Viena la 2 februarie acel an, când se statoreau preliminariile păcii între Rusia pe de-o parte, Turcia și aliații ei pe de alta.

Estrase scurte din discursurile ținute atunci de contele Buol-Schauenstein dovedesc că scopul Austriei era atunci același ca și astăzi. Aceste pretențiuni, respinse atunci, s-au ivit din nou în Congresul de la Berlin, unde asemenea reprezentanții puterilor au știut să le zădărnicească din nou, căci, după cum d. Kogălniceanu constată prin compararea deosebitelor texte ce privesc cestiunea, starea ei legală, stabilită de Congresul din Berlin, e următoarea:

1) Libertatea navigațiunii Dunării este deplină și pusă sub garanția colectivă a Europei. Drepturile excepționale pentru state riverane (cabotajul etc.) au fost respinse de întregul Congres;

2) Austro-Ungaria nu are nici o poziție excepțională sau privilegiată pe Dunăre între celelalte puteri subscrise Tratatului, afară de dreptul ce îs-a dat de-a sparge Portile de Fier spre înlesnirea navigațiunii.

3) Comisiunea specială a Statelor Riverane (reapărută acum sub numele de Comisiune Mixtă) numai există; ea a fost combătută de chiar plenipotențiarii Austro-Ungariei și Congresul s-a unit cu părerea lor;

4. Lucrarea lui M. Kogălniceanu CESTIUNEA DUNĂRII prezentată de Eminescu în „D. KOGĂLNICEANU PUBLICĂ...”, „Timpul”, 2 februarie 1882.

4) Regulamentele de navigație și de poliție fluvială pentru toată întinderea Dunării de la Porțile de Fier până la Galați trebuie a fi puse în armonie cu cele care sunt sau vor fi făcute în privința Dunării de la Galați până la gurile ei. Elaborarea regulației este încredințată Comisiei Europene, asistată de delegații statelor riverane. Comisie Europeană se recunoaște permanentă.

5) Modificațiuni la această stare legală, consacrată printr-un tractat solemn, nu se poate face prin comisiuni speciale, principii nouă putându-se consfinții numai prin autoritatea unui congres (opinie exprimată de d. dr. Haymerle).

Pe această bază clară s-au și mișcat apărarea cestiunii Dunării, pe ea s-a întinut delegatul român din Comisia Europeană, pe ea se bazau instrucțiile date reprezentanților din străinătate, când, ca din senin, d. Kogălniceanu primește la 21 iulie anul trecut depeșa nr. 11623, care-l pune în cea mai mare nedominire. Prin această depeșă se zice textual „că i se atrage atențunea asupra cestiunii cabotajului, care este cea mai importantă pentru noi” și se întrebă „daca nu se teme, că, daca Comisie Europeană a Dunării va fi să redige regulației de navigație până la Porțile de Fier, ea nu va păstra dreptul cabotajului pentru toate națiunile spre paguba statelor riverane”

Din acest moment d. Kogălniceanu vede limpede că guvernul a intrat cu totul în alte vederi. El răspunde:

Daca d-voastră sunteți otărât a reclama păstrarea cabotajului numai pentru statele riverane, așa că pentru Austria în detrimentul pavilioanelor statelor neriverane și în special ale Angliei, Franției, Germaniei, Greciei, Italiei și Turciei, care acestea au întemeiat prosperitatea Dunării de Jos și prin urmare a porturilor noastre, în asemenea caz noi nu mai suntem în conflict cu Austro-Ungaria, noi suntem în conflict cu Europa. Cu o asemenea teorie noi devenim strânsii aliați ai Austro-Ungariei, care de la 1856 se încercă, deși pururea respinsă de Europa, de-a păstra pentru dânsa toată mișcarea navigațiunii pe Dunărea de Jos.

Așadar cabotajul, privilegiul plutirii pe lângă țărmuri rezervat riveranilor, era blidul de linte pentru care România ar fi putut renunța la dreptul ei de primogenită, la neutralitatea Dunării, această chezăsie a neutralității țării.

Pentru acest blid de linte oferit cu un fel de compensație țărmurenilor, cu iluzia că în acest chip [î] și vor putea crea o marină națională, d. Brătianu cu prețiosul său d. Boerescu au intrat în mlaștina făgăduielelor pripite, de cări părându-le rău, au voit să le neutralizeze prin limbajul

exagerat al mesajului, ceea ce, în loc de-a ameliora situația, au condus din contra la conflict și umilire.

Dar această abatere a d-lui Brătianu din calea clară a Tratatului de la Berlin ne-au costat mai mult încă: încrederea puterilor.

Este de datoria postului ce-l ocupă, zice d. Kogălniceanu, de-a arăta guvernului țării mele *clar și explicit* că ceea ce face grea pozițunea reprezentanților României în străinătate — și cred că, unii din colegii mei v-au și spus-o înaintea mea — este ideea eronată, însă în general stabilită, că guvernul român *are deja angajamente luate, că de multe ori noi ne prefacem că susținem o cestiu, când această cestiu este demult deja rezolvată în înțeles opus rezoluției ce afectăm a sprijini.*

Într-adevăr, ce patriotism poate fi acel care simulează a apăra interesele țării pe când în realitate cestiuile s-a pus la cale? Astfel, luându-ne după nenorocita manieră de-a se exprima a mesajului regal, ne vine a crede că și în cestiuarea Basarabiei d. Brătianu poate să fi simrat numai de-a apăra acea provincie, pe când în realitate întrevederea de la Livadia [î]i pusesese capăt de mult încă.

[2 februarie 1882]

TEATRUL FRANCEZ

În sala Orfeu o trupă mică însă aleasă de artiști francezi dă reprezentații în fice seară, oferind astfel publicului bucureștean câteva ore foarte plăcute de distracție.

Efectul binefăcător al acestor reprezentații constă în acea scânteie de artă adevărată prin care se disting oaspeții noștri teatrali. Jocul lor e natural, caracterele cu grija studiate și libere de exagerare sau de parodie; nimic fals, nimic greoi nu întunecă unitatea sigură și deplină cu care se reprezintă scrierile dramatice. Aceste scrieri pot fi uneori neînsemnante din punct de vedere literar; ceea ce le ridică întotdeauna și le face plăcute este modul de interpretare al artistului dramatic.

De multe ori de-a rândul se dă vodevilul *La Rousotte*, și putem zice că reprezentațiile ar servi de model prin unitatea care domină întreaga reprezentație (*l'ensemble*) cât și prin interpretarea foarte nimerită a rolurilor.

D-nul și d-na Verneuil, d. Ferumont — artist de mare talent și multă deprindere —, d-na Pepito, d-nii Perier și Galin, c-un cuvânt toți la un loc și fiecare în parte se întregesc atât de deplin pentru a reda totalitatea unei piese încât am dori ca artiștii români mai tineri să viziteze aceste reprezentații, spre a vedea cât respect au francezii pentru piesă și pentru public, cum nici unul din ei nu caută și ieși în relief asupra celorlați și a monopoliza oarecum efectul, cum toți contribuie pentru a produce un singur efect, acela al totalității piesei, acel dorit de autor și de public.

[4 februarie 1882]

[„MULTI PRESUPUN”]

Mulți presupun, și nu hotărâm încă de au ori nu cuvânt, că interesul escesiv pe care d. C.A. Rosetti și „Pseudo - românul” său îl manifestă în timpul din urmă pentru clasa țărănilor nu este un interes întemeiat pe vederile unei politici de stat, concepute cu siguranță și preciziune, ci pe necesitatea ce-o are partidul său demoralizat de - a - și reîmprospăta popularitatea și alegătorii mai cu seamă, atrăgând în sfera sterpelor lupte politice o clasă numeroasă de cetățeni, pe țărani.

Marfa de fraze a ziarelor roșii s-au învechit, au ieșit din modă; lumea orășenească s-a cam săturat de ea.

Din zilnică repetare a unei serii de vorbe cu sferă nedeterminată și lipsite de cuprins a rezultat la început o boală obștească a spiritului public în România: găgăuția generală în judecarea cestiuilor de interes public, o periculoasă beție de cuvinte, care a amețit clasele noastre de mijloc și le-a făcut a confunda formele goale și spărirea pe deasupra ale civilizației cu fondul acesteia, care consistă nu în egalitate, fraternitate și libertate, ci în muncă și în adevăr. Încet - încet orașele și-au deschis ochii; fiecine înțelege că fără muncă nu există bunăstare materială decât pentru gheșeștari și cavaleri de industrie; că fără adevăr nu există cultură. Încet, publicul s-au convins că a lua ochii prin discursuri patriotice și fraze bine lustruite nu va să zică a munci și că toți acei cari iau de zece ori pe zi patria, libertatea, naționalitatea în gură le iau numai ca etichete și ca pretexte, adevărata lor întărire fiind îmbogățirea sau traiul bun de pe spatele altora, din spinarea poporului producător. Cei ce exercită industria patriotismului subliniat, înmulțindu-se peste măsură, își fac ați concurență între ei, se dau pe față unul pe altul; albeața care a acoperit ochii spiritului nostru public de la 1858 și până azi a început a se lăua binișor; nimeni nu mai crede în povestea glumeață a unui progres de pe saltea, fără corelatul muncii musculare și intelectuale.

Asta a început și înțelege Burtă verde cum am zice și de-aci discreditul mărfuii patriotismului subliniat în piață, căci nu mai are trecere și nu se mai ia drept bani buni. Orășenii s-au convins că nu e nimic, absolut nimic îndărătul înțelepciunii apocaliptice a politicei roșie, că fraza goală care nu exprimă nici o necesitate economică, nici o cerință de organizare nu e decât o nadă pentru a prinde și ameții pe cei săraci cu duhul. Formulele mistice ale d-lui C. A. Rosetti nu le mai cred nici copiii din școală; dicționarul său politic începe a muri, terminologia sa moare precum a murit aceea a alchimiei și a astrologiei. Gândirea publică devine în România mai pozitivă și mai concretă; oamenii nu se mai mulțumesc cu cuvântul, ci urmăresc înțelesul lui, ba evoluținea chiar a acestui înțeles.

Această schimbare a spiritului public a observat-o d. C.A. Rosetti. Ca acei dascăli bătrâni cari repetă în fice seară aceleasi glume, însă pururea *al tor* urechi, mai tinere, astfel ilustrul părinte al demagogiei române căută urechi nouă pentru farsele sale învechite și crede că le va putea găsi prin demagogizarea acelei clase de oameni care, păstrătoare caracterului național al românului, iubitoare de adevăr și dreaptă, rămăsese până acum neatinsă de veninul demagogiei. Această clasă și cea țărănească.

Un articol de fond al „Pseudo-Românului” se citează în Cameră ca espunere de motive printr-un proiect de lege prin care să se hotărască că numai țărani pot fi delegații colegiului [al] IV-lea, deși, e învederă că e indiferentă treapta socială a acelui pe care țăraniul [î]i delegă pentru a-i reprezenta interesele și că criteriul acestei alegeri ar fi cunoștința stării economice și de cultură a țăraniului, nu împrejurarea că delegatul e sau nu țărân.

Un alt mijloc pentru a atrage pe țărani în sfera luptelor politice este exploatarea violentă a neajunsurilor legii tocmelelor agricole.

“Românul” numește legea „barbară, ilegală, ucizătoare”

Dar cine a propus-o, cine a votat-o?

D. C. A. Rosetti și I.C. Brătianu, la 7 martie 1866, după căderea lui Vodă Cuza.

Deși însă legea actuală e în cea mai mare parte creația partidului pe care-l reprezintă „Românul”, nu vom numi-o astfel cum o numesc acei cărora li se cuvine paternitatea ei.

E rea, dar ținta ei a fost bună. Producțunea agricolă e legată de anume condiții de *temp*. Un obiect industrial se poate produce și vara și iarna, și noaptea și ziua, oricând și oriunde. Cine însă nu ară la vreme, nu prășește la vreme, nu seceră la vreme, acela nu recoltează nimic și degeaba și-a băgat capitalul în producțune. Spiritul legii tocmeilor a fost a asigura termenele deosebite ale muncilor agricole, a căror neținere ar fi echivalentă cu ruina sigură a producțunii, deci cu ruina țării. Orice reformă s-ar face, spiritul acestei legi nu se poate înălța și tăgădui dacă nu vom ca izvorul de căpătenie al avuției publice să cață în totul în părăginire.

Ceea ce rămâne curios e întrebuițarea acestei legi, făcute mai cu seamă de roșii, în contra altor elemente politice, care poate să îi contribuie și ele la facerea ei, dar nu sunt autorii ei de căpătenie. Dacă roșii au făcut-o sau au contribuit la a face, ci au creat o lege "barbară, ilegală și ucizătoare" și contra lor însile ar căta să-și îndrepte armele polemice. Dar precum am zis la început: nu legea tocmeelor e în cestiune pentru roșii. Ei vor să-și creeze și din grea și gingașa cestiune a organizării muncii o armă electorală căci polemicele „Românilui" și propunerea din Cameră privitoare la delegați au amândouă acceași țintă: demagogizarea locuitorilor săteni.

[5 februarie 1882]

[„DIN ACTELE PUBLICATE”]

Din actele publicate în numărul de ieri cititorul a putut constata că delegații comitetului central de inițiativă din Iași și ai comitetelor din districtele de peste Milcov, rugându-se, după însărcinarea comitenților (în număr de 600) de a li se acorda o audiență la Maiestatea Sa Regele, pentru a solicita înalța Sa protecțune în favorul intereselor agricole și economice din Moldova, această audiență li s-a refuzat.

D. Mareșal al Curții, luând ordinele M[aiestății] Sale, a fost însărcinat de a pune în vedere delegațunii nu o lege, nu un text constituțional, nu un drept care se poate opune unui drept, ci regulile stabilite de *ceremonialul și uzurile Curții*.

Acel prețios ceremonial și acele prețioase uzuri, despre care nu putem tăgădui că ar constitui o piedică pentru a se apropia de persoana privată a regelui, nu știam că se pot invoca și atunci când țara vrea să-și espue păsurile ei înaintea autorității publice a Coroanei.

D. mareșal al Curții a fost dar însărcinat a comunica că prețiosul regulament al ceremonialului, la puțin cunoscută sa pagina 75, stabilește următoarele reguli :

Audiențe *in corpore* în mod oficial nu se pot acorda de MM. LL. la deputațiuni, delegațuni, comitete etc. decât când aceste fac parte din corpuri și autorități constituite ale statului și au un mandat regulat, îndeplinit în virtutea unei legi. Cererea și obiectul audienței trebuie încunoștiințat mai întâi în acest caz ministerului respectiv sau autorității superioare de cari resortă acele delegațuni, deputațiuni etc. În ceea ce privește audiențele *particulare*, d. mareșal face cunoscut că M[aiestatea] Sa binevoiește a le acorda *individual* la oricine se adresează cu cerere.

Audiențe particulare!

Înțelegem să se ceară acestea din partea provincialului curios de-a conversa lucruri indiferente cu persoana regelui, curiozitate pe care nu oricine o poate prețui după valoarea ce i-ar da-o curtezanii și camarila sau eroii de la 11 februarie și prezidenții republicei ploieștene, cari se răsfăță azi pe sofalele statului ce împodobesc palatul. Dar nu, audiențe particulare, nu satisfacerea vanității sau curiozității de-a sta față în față cu M[aiestatea] Sa i-a făcut pe proprietarii din Moldova să solicite audiență, ci nevoile lor, păsurile țării, cărora pururea Domnii vechi țineau, urechea deschisă [la] primejdia ce amenință moșia și munca lor, [la] turburarea vărătă oficial în raporturile de bună credință ce le au cu muncitorii. Nu în particular au așteptat ceva, ca îmbunătății fanarioți, aceste urechelnițe care se fură în auzul și farmecă mintea Domnilor, ci pe față și verde erau să vorbească și să arate M[aiestății]

Sale că " sub pretextul de reformă a legii tocmeelor, un consiliar al M[aiestății] Sale au răspândit circulări cari au înălțat legi în vigoare și au provocat patimi rele între muncitorii în contra agricultorilor mari"

Nu dar cu persoana privată a regelui și nu în particular veniseră proprietarii din Moldova ca să se puie la vorbă, ci autorității Coroanei se adresau și aveau dreptul de-a face, conform art. 28 al Constituției, care zice:

Fiecare are *dreptul* de a se adresa la autoritățile publice prin petițuni subscrise de către *una* sau mai *multe* persoane, neputând însă petiționa decât în numele subscritorilor.

Nu cumva alineea a doua a acestui articol:

Numai autoritățile constituite au dreptul de-a adresa petițuni în *nume colectiv*.

Este originea prețioaselor dispozițuni din prețiosul regulament al ceremonialului?

Dar care-i acel nume *colectiv*? Sau nu știe onor. d. Brătianu, inspiratorul acestei cabale, ce este un nume colectiv? Nisip, grâu, apă, aur, popor, națiune sunt nume colective. Copiștii ignoranți ai articolelor noastre constituționale nici habar n-au ce însemnează, lexical, nume colectiv, întrebuițat în texte franceze de lege. Pe când Anglia, în petiții date de unul sau de mulți, semnăturile individuale erau riguroșe cerute, Adunarea franceză legislativă de sub Revoluție, Conventul, primeau petiții îscălită cu *numele unei comune sau a unui departament întreg*, ba într-o zi Adunarea franceză a angajat o discuție lungă asupra unei petiții îscălită *Le Peuple*. Pentru că nu un anonim să se substituie unei colectivități abstrakte de oameni și să îscălească se cere că, oricără de generală ar fi necesitatea invocată, ea să poarte semnături individuale, pe când se știe că o autoritate constituță cu titulare cunoște nu are nevoie de semnături. Aceasta este singurul înțeles pe care constituția [i]l dă *numelui colectiv*. Obligația semnăturilor individuale existând în Anglia, toate reformele s-au făcut acolo în urmă de petiții. 20 000 de petiții au cerut abolirea sclavajului, tot prin ele s-a făcut reforma Parlamentului, emanciparea catolicilor, abrogarea legii asupra cerealelor și a.m.d.

Așadar: "fiecare are dreptul de-a se adresa la autorități prin petițuni subscrise de una sau mai multe persoane" și, acest drept corespunzând cu o datorie, autoritatea e datoare de-a primi petițunea, autoritatea înalță a Coroanei ca și oricare alta. Fiecare are dreptul?

Nu, ne 'nșelăm. Delegațunea izraeliților are acest drept și i se și recunoaște. D-nii Rosenthal, Israel Iancu Schonfeld, Dr. Blumenfeld, Alpern, Šapira, Kohn, Wahrmann, Herșcu Schechter, Strul Avram Ringelblum, acești d-ni pot prezenta regelui petițuni în numele unei colectivități fără ca regulamentul prețios al ceremonialului să fie atins. Mai mult, d-nii de mai sus au dreptul de-a se pretinde persecuție în România, de-a cere abrogarea legilor existente și libertatea de-a vinde rachiul, de-a lăti și exploata vițiu betiei în poporul românesc. Pentru nobilul Pherekydes, ambasadorul de la Mazar Pașa pe de-o parte, și pentru Herșcu și strul Avram pe de alta, pentru crema, cum am zice, a neamului istoric al românilor M[aiestatea] Sa Regele e acasă.

Dar în cazul de față nu se prezintă și stăpânitorii ai expresiei geografice ai României. Nu. Erau *numai* niște proprietari din Moldova, un Rosnoveanu, un Pogor, un Cogălniceanu, un Ciupercescu, un Catargiu, un Corjescu, un Mortun, deci nu se pot primi *in corpore*.

Se înțelege că acest refuz de a primi delegațunea i se datorează d-lui ministru președinte I. Brătianu, care, prin șeful poliției, au cerut regelui de a nu primi.

Speciosul regulament al ceremonialului, pag. 75, cată să fie de-o origine foarte recentă și confectionat ad-hoc. El nu se aplică nici la foști colegi ai d-lui Brătianu, cari, trecuți prin călugăria cuviosă a Văcăreștilor, cer dispensă de termen, nici la iluștrii copii ai ortalei, cari, aplicând prea cu multă religie principiile partidului roșu, încap după zăbrele, nici la evreii cari au maltratat preuteasa cu ocazia înmormântării rabinului Șor . Ori de câte ori oameni de-o probată malonestitate din partidul roșu sau evrei, vinovați de acte de escrocherie și de brutalitate, vor cerea să pătrunză la picioarele tronului, precum și colectivul mazarist Pherekydes, porțile palatului le sunt deschise și acolo găsesc nu numai o ureche binevoitoare, ci chiar îmblânzirea asprimilor legii în favorul lor.

Dar niște proprietari ai pământului Moldovei cari cer numai respectul legilor, numai buna credință , numai adevăr ? Aceștia nu merită nici o băgare de seamă. Tara aceasta pare a fi a străinilor și străini nu mai sunt în ea decât români însăși.

[7 februarie 1882]

[„ROMÂNUL”, PROMIȚÂNDU-NE PROGRAMUL NOU”]

„Românul” promițându-ne programul nou, revăzut, corijat și adaos al partidului roșu, nu poate făgădui aceasta fără a se lege din nou de conservatori.

Ar fi de dorit ca confrății să și modereze condeiul. Când foaia oficioasă zice despre partidul conservator că a căzut în trecut „cu tot sprijinul Turciei, Rusiei și Austriei” atunci ori nu știe ce zice, ori se face a nu ști. Interesele acestor trei puteri fiind pururea diametral opuse, nu pricepem cum se țelegeau într-un mod atât de spontan asupra *unui singur* lucru: măntinerea partidului conservator la putere în țările române. Un partid care convenea Austriei nu mai putea conveni Rusiei sau Turciei și viceversa. Deja punerea alături a acestor trei nume este absurdă și „Românul” ar fi trebuit să fie măcar atât de prevăzător pentru a alege din trei puteri numai pe una, care - ar fi sprijinit pe boieri la putere.

Dar altă contracicere.

Partida care se numește boierească și după 1860 conservatoare, zice „Românul” avea averea, proprietatea, guvernul și deprinderea țării de a i se supune orbește.

Dacă țara se supunea orbește acestui partid, prin deprindere, ce nevoie mai avea el de sprijinul Rusiei, Austriei, ori Turciei ?

Dacă venim însă la partidul roșu, lucrurile se schimbă foarte în favorul lui.

Aci Eliad și Bălceascu nu văd în d. C. A. Rosetti decât un „agent provocator” al unei singure mari puteri, om făcut pentru această meserie, căci n-are patrie, patria lui fiind universul lui Blanqui, n-are naționalitate, naționalitatea lui fiind umanitatea întreagă a comunarzilor , n-are trecut și tradiții, c-un cuvânt nimic de pierdut, totul de căștigat.

”Pseudo - românul” și cu el d. C. A. Rosetti se laudă că, la 1848, toată țara „a aclamat standardul” dumnealor.

Dar ce e 1848 în România îndeosebi ? Ce însemnatate istorică a avut acest an pentru noi ?

Să i-o spunem noi. Toată mișcarea română de la 1848 n-a fost decât *pretextul* căutat pentru ca rușii să treacă în Transilvania, un pretext pe care d. C. A. Rosetti s-a găsit să li-l dea, în mod dezinteresat se va zice, dar ne îndoim de dezinteresarea acestei personalități. *Fecit cui prodest*, zice latinul , a făcut-o acela căruia i-a folosit.

Ce-a urmat pentru țară din mișcarea al cărei merit și-l însușește ?

Invasion și foamețea.

La 1875 vedem pe d. C. A. Rosetti agitându-se spasmotic. Ce era în perspectivă ? Războiul rusu-turcesc. Cui era să facă drum d. C. A. Rosetti venind la putere cu creaturile sale ? Rușilor. *Fecit cui prodest*.

Ce-a urmat din agitația al cărei purtător de steag era Pherekydes ? Invasion și cărăturile peste Balcani.

Acum, la 1882, d. C. A. Rosetti se mișcă. L-a apucat focul reformelor și dorul de țărani. El, care nici cunoaște pe țărani, nici gândește la soarta lor, el care numea maniac pe oricine se ocupa de această cestiune, ajunge a se improviza în promotorul îmbunătățirii sortii țăranului.

Întrebăm: ce e la mijloc ? Ei bine, avem onoare a o repeta din nou d-lui C. A. Rosetti: *fecit cui prodest*. Prea miroase anul 1882 a Scobelef, a Bosnie , a turburare în Orient pentru ca d-lui C. A. Rosetti să nu-i trebuiască o cestiune agrară improvizată, spre a pune țara în neputință de-a lua o atitudine hotărâtă, încât, turburată înăuntru și neputincioasă în afară, să fie silită a transige cu invazia, precum deja de două ori a făcut-o, conform intențiilor d-lui C. A. Rosetti.

Și ce va urma din această agitație ? Invasion și foamețe.

„Binele public” povestea într-un rând că d. I. C. Brătianu însuși a declarat despre amicul său politic, d. C. A. Rosetti, că nu cunoaște istoria țării, nici are sentiment de naționalitate.

Lăsăm pe seama d-lui Brătianu aceste cuvinte; vom povesti ceea ce am auzit de la un martor ocular. Într-un rând d. C. A. Rosetti se află pe vapor, încunjurat de-o curioasă promiscuitate de orientali, greci, turci, bulgari, sârbi, evrei și alte neamuri. Cam cu chef, ca-n genere după masă, spuse următoarele:

De la toți oamenii din țară ani văzut bine, de la greci, de la bulgari, de la evrei (fratele Rosenthal), numai de la români nu. Să nu mor eu până n-oi aduce pe toți români în sapă de lemn.

Au trecut douăzeci de ani de atuncea, dar martorul ocular trăiește. Ceea ce ni se povestește cu ceea ce afirmă d. I. Brătianu despre amicul său se potrivește de minune una cu alta.

Dar să nu creză că amăgește pe cineva. Precum d-sa urăște pe român, așa românul [!] urăște pe el. „Hidoasa pocitură” zice Alecsandri, „spirit infernal” zic marginile Bucureștilor, și, dacă țăranul n-a ajuns să zică nimic, e că nici știe de existența acestei caricaturi.

Crede poate d. C. A. Rosetti că-l urâm pentru aceasta ? Nu, ne-ar fi rușine să-l urâm. Ura presupune oarecare respect, pe care nu l-am simțit niciodată pentru d-sa. Ne e scârbă și rușine. Scârbă a vedea pe un om străin ca origine și apucături conducând destinele celui mai numeros și mai cuminte popor de lângă Dunăre, rușine de noi însine, de amortirea noastră națională, că am putut îngădui unui asemenea panglicar oriental, bun pentru a bate toba înaintea unei menajerii , să se pretindă conducător al spiritului public de la noi. Mai bine, zicem, rob sub vechile Domnii dreptă și sub legile lor creștine, cu conștiință că deasupra-ți se 'tinde marele arbor al poporului și al geniuului românesc, decât la banchet alături cu gheșteștari ca Carada, cu eroi ca Candiano, cu oameni de onestitatea lui S. Mihăescu. Mai bine rob în țara dreptilor decât om mare în țara în care malonestitatea, trădarea nocturnă, vicleșugul și pehlivănia sunt merite și titluri de înaintare. Toată mândria noastră de rasă, tot săngele strămoșilor, toată vigoarea și înțelepciunea lor, naivă și Tânără, buna lor credință și dreptatea lor neclintită protestează în contra pângăririi istoriei noastre naționale de către un asemenea venetic.

Se va zice însă: „Se poate ca un om să mință viața întreagă, să facă zilnic protestațiuni de patriotism și naționalitate în care să nu creză ”

Se poate, pentru că vorbele ce le întrebuiuțează au alt înțeles în dicționarul criptografic al său.

Știm de ex. că expresia "națiune" însemnează în coloanele foii sale „partidul roșu”

Un întreg dicționar de chei și cifre foiește în „Pseudo - românul” pe care nu-l pricepe decât d. C. A. Rosetti și confidenții săi. "Vegheati, ora a sunat" „Ale tale dintru ale tale” „Națiune” „Românul” toate acestea au în dicționarul lor o altă însemnare decât în lexiconul limbii noastre. Precum roșii se 'nțeleg într-o limbă a cărei cuvinte au un sens convențional, nu, pe cel lexical, tot astfel ei sunt ținuți la un loc prin trecutul lor de crime și de fărădelegi comune. "Vă am pe toți la mână" le șoptește d. C. A. Rosetti în Cameră și fețele rotunde și grase ale milionarilor improvizati devin galbene ca ceară la acest cuvânt. Maffia și Camorra? Sunt o jucărie pe lângă acest partid în care nu există om necompromis, a cărui viață descrisă clar să nu merite ocna.

Și acest partid, discreditat în ochii săi proprii, amenințat de propriile sale căpetenii cu „pușcăria și carantina” ținut la un loc nu prin comunitate de principii, ci prin complicitate de fapte rele, acest partid și organul lui îndrăznește a zice că „conservatorii sunt deconsiderați prin felurile abuzuri în cari se 'inomoliră' și că a fost „sprijiniți de Rusia, Turcia și Austria”?

Dar pentru Dumnezeu, unde e Caradaua, unde Candianoul, unde Mihălescul nostru? Cine dintre noi a călătorit la Livadia? Cine au făcut milioane cu răscumpărări, cine au prefăcut Parlamentul în local de rulă și de joc de bursă?

Quousque tandem...?

[10 februarie 1882]

REFLECȚIUNILE UNUI AGRICULTOR ASUPRA LEGEI TOCMELELOR AGRICOLE

Ne-am întreținut în mai multe rânduri și foarte pe larg cu o persoană care în toată viața ei s-a ocupat de agricultură, de un caracter moderat și foarte imparțial, care niciodată nu s-a ocupat nici preocupat de politică. Este prin urmare un om special și competent în materie, a căruia opinione are mare greutate, și vom încerca, după ce ne-am inspirat de vederile sale asupra materiei la ordinea zilei, d-a-i reproduce ideile în această privință.

Există sau nu în realitate o cestie agricolă a căruia soluțione interesează bunul trai al țărei? Subt impresiunea agitațiunii pe care se încearcă unii a o răspândi în țară, se vor găsi mulți oameni care, din interes sau lăuați de curent, vor răspunde într-un mod afirmativ. Toți se pun la lucru și caută un remediu, și se văd multime de legiști, trăiți în codice și în procedură, care n-au văzut niciodată un plug, nu știu să deosibesc grâul de ovăz sau de porumb, fără nici o cunoștință de munca câmpului, nici de obiceiurile țăranilor, nici de nevoile și dorințele lor, ignorând chiar limba țăranului, [fii] vedem rezolvând în materie de arătură, de seceră, de prășilă, de vite, de transporturi, cestii abstrakte de drept. Oameni practici și pricepuți în materie, desperând d' a înțelege aceste disertații, le spun în zadar că, înainte d' a propune remedii, trebuie studiate cauzele răului. Așadar care sunt aceste cauze? Ele nu sunt acolo unde le văd doctorii în drept. Sistemul după care

învoiile trebuie să fie libere între proprietari și cultivatori este bun și n-am să mulțumim îndestul memoriei lui Vodă Știrbey care, cu perfecta sa cunoștință de nevoile țărei, a consacrat pentru prisoase sistemul cel mai bine adaptat intereselor reciproce și echităței, și care, cu toate transformațiunile prin cari am trecut, slușaște și astăzi de regule comune.

Este incontestabil pentru orice om de bună credință că singura și unica cauză a răului sunt abuzurile și esacțiunile impiegaților administrativi care nu se tem d' a falsifica spiritul și d' a viola litera legilor și regulamentelor. Aceasta este adevărată rană a țării, acolo trebuie remediul radical.

La ce slujesc legile cele mai bine cântărite și cele mai echitabile dacă agenții însărcinați d' a le aplica nu sunt nici inteligenți, nici conștiincioși, nici onești și nu țintesc decât la interesele partidului de la putere, decât la profitul lor personal?

Citii instrucțiunile și circulările care au urmat promulgarea legii din 1851. Ideea dominantă pe care o veți găsi la fiecare linie este d' a asigura părților interesate cea mai bună garanție a intereselor lor mutuale, cea mai mare securitate și un respect scrupulos al drepturilor lor. Ele apărău pe sătean contra avidităței unor arădeni inginoși a le proba că ei le dătoresc îndoit munca contractată, aviditate ajutată prin conivența amploaiaților administrativi și, pe de altă parte, d' a nu lăsa pe proprietari victimă nesupunerei țăranilor cari refuză de a-și împlini angajamentele lor, nesupunere mai totușa zgândărită de administrație pentru a aduce pe proprietar la discrețiunea guvernului, mai cu seamă în vremea alegerilor sau pentru a-i smulge o sumă de bani.

Aviditatea într-un caz și întrigele administrației în celălalt cheamă necesitatea unei esecuții revoltagoare.

Cu o bună administrație care ar să aleagă agenți onești și conștiincioși asemenea abuzuri n-ar fi posibile și dacă, prin excepție, s-ar produce câte unul ar trebui să fie sever reprimat. Mă adresez la puternicii zilei și le spun:

Nu faceți politică cu pâinea concetătenilor voștri; loviți fără milă în toate abuzurile, susțineți și încurajați munca; veți avea bunul trai general, veți obține progresul, ameliorări în cultură, în loc d' a avea ruina arădenilor și deprecierea proprietății fonciere care sunt rezultatul sistemului vostru. Destul ați semănat corupțiunea, ați excitat ura între diferitele clase ale populației. Mai puneti-vă într-un punct de vedere mai înalt decât acela al spiritului de partid, a inspirațiunilor de coterie, gândiți-vă la patria voastră a căruia existență și viitor depinde de conduită ce va urma.

România trebuie să se impieze stimei Europei prin ordine și liniște, să înlăture primejdiiile care ar amenința-o dacă ar deveni o cauză de îngrijiri pentru puternicii noștri vecini.

Agricultorul nostru ne-a pus sub ochi numeroase contracte agricole a căror analiză o vom publica. Cititorii noștri se vor convinge că aceste contracte ar îndeplini perfect scopul lor dacă ar fi executate *ad literam* precum în adevăr o cere interesul reciproc al părților. Am expus mai sus că, dacă mai adeseori nu se îndeplinesc, vina trebuie atribuită exclusiv administrației.

Care este prin urmare mobilul agitațiunii pe care unii încearcă prin toate mijloacele a o propaga în toată întinderea României?

Sunt oameni cari nu se pot ridica decât prin dezordine, cari s-au însemnat prin ignoranță și incapacitatea lor în afaceri; dar în schimb, printre-o dibăcie nespusă, în intrigă suterane, în manopere perfide, în comploturi și conspirații de orice fel. Mijlocul lor cel mai mare, unealta cea mai puternică este d' a excita grija în spirite și d' a provoca agitațiunea generală. Numai pescuind în apă turbure pot deveni necesari și ajunge scopurile lor.

Sunt câteva luni, au pus pe tapet eligibilitatea magistraturei, sistem imposibil și condamnat de toate spiritele serioase.

După ce au văzut că nu pot pune mâna pe puterea judecătoarească, agitatorii noștri s-au, aruncat pe un nou mijloc de agitațiune, i-a găsit deodată mila de soarta săteanului și vărsau lacrime de crocodil asupra suferințelor uneia din clasele muncitoare. În fața circulărilor guvernului care, sub cuvânt d' a lumina spiritele asupra cestii puse pe neașteptate, provoacă adunări populare, nu se mai poate îndoi nimeni că scopul lor este a întări pasiunile puind în luptă interesele.

Bunul simț și patriotismul Adunărilor noastre legiuitoroare vor trece ele în sfârșit înaintea vederilor interese și înaintea cuvântului de ordine ce le dău cei doi sau trei corifei ai partidei care până astăzi au robit voințele mandatarilor națiunii?

Aicea este toată chestia pentru moment, ne spune agricultorul nostru în limbagiu lui.
[12 februarie 1882]

„PARTURIUNT MONTES...”

Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus, gem munții și se naște un șoarece.

După vântul care și-l luase " Pseudo - românul " când făgăduia noul program al partidului său, ne aşteptam la lucruri, de nu mari, dar cel puțin însemnate, la idei organice, care în adevăr să puie dezvoltarea țării pe o cale mai bună.

Când colo... ce să vezi? Cinci principii — mari și late — ne înșiră foia guvernamentală ca program viitor al partidului roșu.

1. Dreptatea *nu* este așezată pe temelii.

2. Instrucțiunea în sate *nu* este.

3. *Nu* s-au îngrijat nime ca sătenii să nu fie din nou robiți prin tocmele agricole.

4. În comune *nu* sunt drumuri, plantații, poliție, spitaluri.

5. Bătaia *nu* e bună.

Știam până acum că un program cată înainte de toate să fie pozitiv. Din negațiunile : „*nu* este dreptate” „*nu* este instrucție” „*nu* 'ngrijește nime de săteni” „*nu* sunt drumuri” nu rezultă nimic. JUDICIILE negative dovedesc un grozav gol intelectual, prin nedeterminarea lor infinită; se pot înmulții în infinit fără, ca cineva să știe ce lipsește în adevăr. Nu e bun cutare lucru, nu cutare, nu aşa, nu pe dincolo, nu și iar nu, și nimeni nu poate ști din șirul de negațiuni ceea ce ar fi în adevăr bun și folositor.

Demult am observat lipsa de idei a confrăților și adeseori am avut ocazia a ne bate joc de micul bagaj de fraze cosmopolite care garnisește într-un chip atât de sărăcăios localitățile strămte și cranioscopic curioase în care rezidă creierii lor.

Oare acestea sunt naturi de adevărăți reformatori ?

Permită-ne confrății a le-o spune; semnul dumnezeiesc prin care se deosebesc adevărății reformatori de panglicarii ce vor să ia ochii mulțimii cu lucruri nouă, steaua în frunte cu care se nasc în lume este iubirea trecutului, simțul istoric. „Nu voi să stric legea veche, zise Isus Nazarineanul, voi s-o restabilesc” — " Nu voi să ating biserică, zice Luther, voi s-o fac cum a fost" — " Voim să punem la loc bunele și bătrânele datini ale țării" zice Matei Basarab; " Vă cer trecutul țării mele îndărăt cu Domnia ei, cu legile ei vechi, cu datinele ei" zice Tudor cătră împăratul Turciei, și numai în trecut văd toți rădăcinile regenerării.

" Spitaluri trebuie să fie în sate; abia s-au înființat câteva și nu mai ajungeau paturile" zice " Românul"

Da, într-un spital ați prefăcut țara, pe care, prin importul vostru de fraze, ați îmbolnăvit-o moralicește și fizicește. Spitaluri pentru bolnavii morali, temnițe, spitaluri pentru bolnavii fizici! Spitaluri pentru jertfele politicii voastre economice și sociale, căci poporul întreg e bolnav de hatârul cu care milionarizați creaturile voastre, de hatârul cu care cercetați crimele cărăturiilor peste Balcani, de hatârul cu care faceți din rebelul din Ploiești pe adjutantul Maiestății Regelui. Da, spitaluri, căci acest popor nu mai crede în merit... Uzanțele principiului " facem treburi" apucăturile violente s-a substituit meritului. El nu mai crede în onestitate, căci malonestitatea este un titlu de înaintare, și din oameni vrednici " de pușcărie și carantină" se compune sfatul legiuitor al țării. El nu mai crede în eroii săi, după ce eroii noștri de la 11 februarie sunt mari și tari, după ce trădarea și infamia s-a botezat în numele eroismului . Ați războtezat cuvintele, ați suplantat înțelesul pe care li-l dăduse secolii vieții noastre istorice, ați scornit limba păsărească în locul celei românești, ați desființat, Erostrăți străini și nelegiuți , toate vertebrele de drept, de echitate și de tradiție ale acestei străvechi și de Dumnezeu păzite țări.

Pentru voi n-a preexistat nimic înaintea voastră și putin vă pasă de ce va exista după voi. " După voi potopul"

Forme de guvernământ și principii nu sunt pentru voi decât niște expediente care oricare altele; le luați nu din adâncul inimii voastre proprii, ci de la alții. Noi — această foaie îndreosebi — am fost cei dentăi care am dat șipătul de alarmă în privirea stării rele a țăranului. Dar n-am uitat a cita cauzele. Cauza cea adevărată e că cea mai mare parte a păturii superpuse în acești din urmă treizeci de ani nu compensează prin merit și știință munca poporului care-i susține. Ați înzecit sarcinile acestui popor pentru a hrăni cu birul lui o seamă de plagiatori pe catedre universitare, trădători și rebeli ca ofișeri superiori, directori de drum de fier, advocați plătiți cu 30—40 de mii de franci pe an.

Ați făcut din plăgiat, din nulitate, din feneantism un merit, un titlu de înaintare; i-ați dat poporului formele goale a unei civilizații străine, fără umbră din cuprinsul și bucuriile ei; ați făcut ca plebea, plebea ultiților orașelor, să domnească peste nobilul popor românesc; mai mult, ați constituit privilegii pentru ca această arhipleagă pururea să rămâne deasupra.

Și nu e dreptate azi? Dar de unde să fie, când ați atins-o în sămburele ei, în dreptul consue tudinar , parte viu, parte cuprins în codicii vechi, și ați impus legislațiuni străine?

Și azi, când ați prefăcut dreptul, obiect al datinei și conștiinței publice, în știință vastă a unor legiuiri străine, când judecătorul cată să fie om special, voiți să îndreptați justiția prin electivitate? Cei ce nu cunosc codicele să știe pe cei cari și-au făcut din aplicarea lor o misiunea vieții?

Nu e instrucțiune azi? Dar de la cine să învețe poporul? De la declasații din cari ați făcut profesori ce, având înșși patru clase liceale, devin profesori de liceu sau de facultate?

Stă rău comuna și județul? Și mijlocul de a le îndrepta starea, consistă în sufragul universal, în seducerea populațiunilor prin amăgitori de profesie, prin oameni cari și-au făcut o meserie din a promite marea cu sarea și a nu ținea nimic? Sunt rele tocmelele agricole?

Dar cine l-a silit pe țăran să se tocmească decât sarcinile impuse de stat, de comună, de județele cu selfguvernamentalul lor plătit și compus din simpli postulanți? Și azi — spre îndreptare — voiți să desființați libertatea tranzacțiunilor, stipulând tocmai contrariul unicului principiu de drept care domnește în materie de când lumea? Principiul tuturor legislațiunilor de când i-a venit în minte unui legiuitor să dispue ceva e că absolut libere sunt tocmelele, dar făcute odată, îndeplinirea lor e obligatorie. Voi întoarceți principiul pe dos și ziceți: Tocmelele nu sunt libere, se vor face cum zic eu, iar îndeplinirea lor rămâne la discrețiunea fiecăruia. Cum o vrea și de-o vrea o face.

Și acum, după ce toate expedientele și panglicările s-au înfundat, vine „Pseudo - românul ” și proclamă că „Partida națională și liberală culpabilă este” „Pentru realele în instrucțiunea publică sunt răspunzători toți membrii partidei naționale și liberale” c-un cuvânt de toate reale economice, sociale, igienice chiar, e răspunzător și culpabil partidul roșu. Culpabil!

Colpa presupune știință și premeditare . Prea sunt ignorantă, prea neînsemnată membrii partidului roșu, pentru a fi culpabili *in publicis* . Singura lor țintă a fost de a se îmbogăți, de a-și crea sinecure și averi; ei n-au avut nici o însemnatate politică, prin urmare nu culpabili , ci greșești sunt. Greșalele însă în politică sunt, după cum zic francezii, crime; căci în urma lor sufăr milioane de oameni nevinovați, se 'mpiedică dezvoltarea unei țări întregi și se 'ntunecă pentru zecimi de ani înainte viitorul ei.

[13 februarie 1882]

Credem necesar a reveni asupra revistei " Românului" de care am vorbit în numărul de ieri, căci e plină de învățăminte pentru oricine știe să descifreze frazele apocaliptice ale acestui ziar.

Confratele nostru, ocupându-se de reformele și îmbunătățirile pe care partidul său *trebuia* să le introducă, dar pe care nu le-a introdus, aruncă această acuzație cel puțin neașteptată:

Vinovați pentru măntinerea acestei ucideri morale a națiunei, pentru cești șase ani din urmă, sunt senatorii, deputații și guvernul partidei noastre.

Da, puneti-vă cenușă pe cap, bateți-vă pieptul, strigați: *Mea culpa*, căci culpabili sunteți, le zicem și noi care-i vedem la lucru de atâtă vreme. Da, sunteți culpabili, și e bine că o recunoașteți înșivă în cele din urmă, căci niciodată prestigiul justiției n-a fost mai compromis, niciodată administrația n-a fost mai slabă și mai coruptă, instrucțiunea publică mai părăsită, prevaricațiunile mai dese, jafurile, tâlhăriile și omorurile mai numeroase, țăranul mai săracit și mai mizerabil, nivelul moralităței publice, în fine, mai scăzut.

Caine, ce ai făcut pe Abel? suntem în drept a vă întreba. În timp de șase ani de când țineți puterea în mâna ce ați făcut cu acest popor pe care l-ați momit întotdeauna cu fraze sforăitoare și care nu v-a întrebat niciodată de unde ați venit și unde vă duceți? Să v-o spunem noi, căci epoca răfuielei a sosit, o anunțăți voi înșivă cu spaimă, ca păsările sălbaticice ce tipă speriate de apropierea furtunii.

Apostoli ai unui liberalism înșelător, ați falsificat simțul națiunei prin promisiuni irealizabile, considerând negreșit că a promite e nobil, a-și ține cuvântul și burghez. Patrioți fățurnici, v-ați prefăcut că vărsați lacrime pe nenorocirile poporului și, îndată ce ați ajuns la guvern, cea dântăi

grijă a voastră a fost de a arunca sorții pe cămașa lui și de a vă împărți funcțiunile și grasele sinecure, căci niciodată nu v-ați gândit decât la satisfacerea poftelor voastre nesătioase. Ați întreit dările săteanului, l-ați executat cu dorobanțul și i-ați vândut cenușa din vatră, l-ați bătut și torturat prin subprefecții și agenții voștri și astăzi pozați în apărătorul lui; căci interesul vostru este să întrețineți necontentul zizania între proprietar și sătean. Aroganță în cuvinte, când a fost vorba de fapte ați îngenunchiat înaintea străinului și i-ați oferit față fără să vă gândiți că palma aplicată pe dânsa o resimțea țara pe obrazul ei. Cu gura plină de principie mari, n-ați neglijat niciodată miclele voastre interese și, de șase ani, prezentați către spectacolul scandalos ce-l vedem în istoria popoarelor numai în timpuri de decadență; îmbuiați însă nesatisfăcuți, vă certați unii pe alții, vă acuzați între voi de imoralitate, vă aruncați în față epitetele de cumularzi și concesionari — toate acestea în ochii națiunei uimită de atâtea turpitudini!

Ați comis păcatul neierat de care istoria vă va cere un compt sever: acela de a fi zdrenținat cu desăvârșire sentimentul onestității între cetățeni. Ah! răspunderea vă este teribilă, căci o națiune coruptă este o națiune pierdută. Lumea v-a văzut cu mirare transformându-vă de azi până mâine în milionari, fără să poată a-și explica misterul acestei extraordinare schimbări.

Cetățeanul onest și-a zis atunci cu descurajare că secretul avuției nu e în muncă, ci aiurea: îndoiala s-a introdus în sufletul lui, dezgustat, el a repetit cuvântul lui Catone: Virtutea e o ficțiune. Exemplul pormind de la cap, contagiunea s-a lătit, cangrena a coprins parte din corpul social, și astăzi amenință să prăvălească națiunea în prăpastie.

Vă trebuie sătiriți ca Juvenal și ca Barbier spre a vă descrie, cu vîi culori, opera voastră, de care singuri vă spăimântați. Ați batjocorit întotdeauna libertățile publice, cari sunt patrimoniul poporului, iar nu al vostru, căci ați introdus tirania mediocrităților patente, ați înființat o sumă de satrapi în miniatură, cari au căzut ca lăcustele pe spinarea județelor, spre a le exploata și jefui. Aceia din voi cari au rămas onești au devenit compliciti lor, căci n-au avut niciodată destul curaj patriotic spre a-i denunța națiunei indignate.

Acum vă uitați fără voie în urma drumului parcurs și, ca femeia lui Loth, rămâneți împietriți de groază. Vă întrebați singuri fără să vă gândiți că întrebarea ce vă faceți este condamnația voastră:

„Dreptatea este ea oare bine așezată pe puternice temelii”

În loc de a-i așterne „puternicele temelii” de cari vorbiți ați voit să-i clădiți un edificiu pe nisip, spre a o lăsa în voia vânturilor.

„Instrucțiunea publică în sate stă în față și cea din orașe bolnavă este” ziceți acum. A cui e vina? Unde vă sunt socotilele, unde vă este solitudinea pentru țăran, „temelia casei” solicitudine de care faceți atâtă parădă în cuvinte fără a o traduce niciodată în fapte? Numărăți printre voi proprietari mari, capitaliștii de frunte, oameni învăluți din sudoarea poporului: unde le sunt localele de școale construite, bisericile reparate, binefacerile răspândite pe seama populațiunilor rurale? Acestea le lăsați pe sarcina „conservatorilor” a „sincerilor reaționari” Ciocoi! ciocoi! mai străini în patria voastră decât lepădăturile Fanarului!

„Îngrijit-au, vă mai întrebați, proprietarii cei liberali, prefectii, subprefecții, deputații și senatorii, conform art. 8 al legei rurale, despre pământurile celor morți fără copii și cari sunt furate de către primari, notari și notabili răpitori ai dreptăței sătenilor”

„Îngrijit-au de dreptul săteanului la pădure, de hotărnicie și de împietrirea islažurilor” Întrebați-vă, căci noi v-am făcut de mult aceste cestiuni. În loc să înțelegeți însă nevoie săteanului, în loc să-l instruiți și să-l luminați asupra adevăratelor lui interese, în loc să-l ocrotiți și să-l ajutați, l-ați asmușit, prin circulări perfide, în contra proprietarului, făcându-l să credă, în naivitatea lui, că nu mai are trebuință să muncească pământul, căci d. Ruset îngrijește de fericirea lui. Și, lucrul neauzit: în numele nu știm căror principie, ați amenințat pe funcționarii publici cu destituire dacă vor continua să aplice legea votată de Corpurile legiuioare și sancționată de capul statului!

Lăsați țăranul în pace, căci progresul nu se improvizează prin comotiiuri violente. El este opera înceată și înțeleaptă a timpului.

Tara v-a făcut experiență în decurs de șase ani și a văzut că n-ați învățat decât a vă rotunji averile pe spinarea ei. În această privință dibăcia voastră va fi o tristă lecție pentru generațiunile viitoare.

Dacă vă va face bilanțul, el va fi scurt și duros: mizerie înlăuntru! umilință în afară!

Duceți-vă de unde ați venit!

[14 februarie 1882]

[„ÎN ZIUA OMINOASĂ”]

În ziua ominoasă de 11 februarie s-a continuat în Adunare discuția reformei tocmelelor agricole și, ca și când această zi ar fi păstrat pentru de-a pururea însemnatatea ei, a dat naștere unui schimb de idei care, dacă nu mai trădează pe alții, a fost în stare cel puțin a trăda pe deplin cugetările celui mai puternic șef de partid, ale d-lui C.A. Rosetti și ale coreligionarilor săi politici, ale roșilor.

Ne permitem deci a face abstracție deocamdată de la interesantele discursuri ale d-lor Cozadini, Cogălniceanu, Carp și Vernescu, abstracție de la cestiunea tocmelelor chiar.

O putem face aceasta cu atât mai mult cu cât de patru ani¹ noi și numai noi am dat alarmă în cestiunea stării țăranului. De patru ani ilustrăm traiul său rău și exploatarea neomenoasă căreia este supus, de patru ani am încercat, cu toată puterea și căldura convingerii, să atragem atenția sferelor dirigente, fie conservatoare, fie liberale, asupra mizeriei în care trăiește cea mai numerosă, cea mai importantă, cea mai conservatoare și — verde vorbind — cea mai nobilă parte a poporului românesc.

Dacă nu întreg poporul e de aceeași descendență, fără îndoială în el sunt elementele aceleia cari au determinat soarta țării aceștia; în el s-au rescufundat, precum se știe, până a nu mai fi cunoscute, multe din familiile vechi și mari ale țării, în rezășimea lui aflăm nume cari au stat adesea

față cu cei mai puternici regi ai pământului, în el există și azi ceea ce cu sute de ani înainte a fost mare, generos și viteaz în țările române. Unul și același în limbă, în datini, în dreptul consuetudinar, pretutindenea distingându-se prin o adâncă blândețe de caracter și prin multă inteligență, acest popor prezintă un mare problem istoricului, etnologului și lingvistului, problemul unui popor în adâncime conservator, care păstrează în caracterul său neaținsă *unitatea originară, preexistența ramificațiunilor* și despărțirii lui. El, care e obiectul studiului și iubirii noastre, a fost acela de care ne-am ocupat cei dentăi și cu toată căldura și daca, în cestiunea tocmelelor, am dat loc în aceste coloane studiilor celor mai diverse a fost pentru a lumina obiectul din toate punctele de vedere, cu supozitia de sine înțeleasă că orice neajuns care împiedică sau face cu neputință prosperitatea țăranului cată să fie înlăturat. Va să zică nu nouă ni se poate face imputarea de-a nu fi voit din toată inima îmbunătățirea stării lui.

Deci nu în contra straniilor acuzări ridicate în această privire de d. C. A. Rosetti ne vom ridica, nici vom polemiza cu d-sa în privirea manierei ce are sau afectează a avea în tratarea istoriei de la 1848 înceoace. Necunoscător cauzelor economice și sociale care determină fenomenele publice ale unei societăți omenești, d-sa face ca istoric ceea ce face și ca politician, judecă toate cele *a priori*, măsurându-le cu micimea insuficienței propriilor sale cunoștințe, ba vede chiar mărire și înălțare acolo unde decadența e invederă și-și face un merit din fapte absolut condamnabile.

Ceea ce voim să constatăm astă dată e altceva.

De câte ori afirmam că d. C. A. Rosetti e republican, socialist chiar, ni se contesta aceasta, ni se zicea că e o insinuație de rea credință. De astădată orice recriminare cată să cază; d. C. A. Rosetti a vorbit însuși, a declarat-o formal, franc, pe față, că aşa este și aşa va fi pururea.

În *Revista Dunării* declară d-sa c-a scris și îscălit:

...am fost, sunt și voi fi republican.

Astăzi zice:

Cât pentru republică, aceasta este treaba *copiilor* mei și a copiilor lor... Eu mă mulțumesc cu *titlul* de rege și cu *faptul de republică*.

Așadar să fie bineînțeles : d. C. A. Rosetti a fost și este republican; copiii săi și ai copiilor săi au misiunea de a stabili republică și ca titlu al statului român; regalitatea de azi nu e decât un titlu fără esență și fără spirit monarhic; în fapt trăim în republică.

Așadar fostul președinte al republiculei ploieștene bine - a făcut c-a proclamat-o ; el n-a proclamat decât înlăturarea unui " titlu" căci *de fapt* republică există. Bine - au făcut tinerei Rosetti și Caligari când, în ziua încoronării, au băut, la cafeaua Procope, în unire cu altă adunătură socialistă, în sănătatea Republicei române. Cui aveau să închinde? Unui simplu titlu, fără însemnată monarhică?

Mai mult încă. Recompensă chiar s-a dat de statul monarhic - ereditar al României celui ce „a fost, este și va fi republican" iar părțile reversibile ale acestei recompense se vor plăti regulat de același stat monarhic... pentru a înlesni materialmente treaba acelor care vor să desființeze până și titlul monarhic și să realizeze definitiv republica.

¹ În ziar urmează *de când*, care strică, din inadvertență, sintaxa frazei.

Și... să se țină bine minte, acest d. a fost ministru, președintele de Cameră, este șef de partid, și partidul împărtășește și aplaudă frenetic ideile creatorului său: a fost, este și va fi republican, se mulțumește deocamdată cu titlul de rege, dar în realitate menține *faptul* republicei.

Dacă regele ar voi să izeze de prerogativele monarhice ale Coroanei, dacă ar da sceptrului său acea energie grea și măntuitoare care e esența monarhiei și scapă statele în decadență de păture ca ale Mihăileștilor și Caradalelor, dacă, în sfârșit, amic și părinte al poporului său, care va fi și poporul fiilor și nepoților săi, ar avea îndurare de soarta lui, de necultura lui, de sărăcia lui și ar alege El — nu altul — elementele acelea care vor în adevăr " binele și ridicarea poporului, iar nu faptul republicei cu corolarul exploatației sistematice, ce-ar zice d. C. A. Rosetti atunci?

Ce ar zice?

„Nu ne mai trebuie titlu de rege, ar zice, căci începe să nege faptul republicei. Jos titlul! „Și ar zice - o pentru că d-sa nu se sfiește de-a o zice aici, când semnătura *voluntară* a acelui " titlu" l-a făcut om avut pe el și pe copiii săi.

Închipuiască și cineva dacă și poate închipui... că d. de Bismarck, contele Taaffe, Gladstone sau Ignatief, sau oricine a fost ori este ministru atotputernic ar declara... nu în intimidarea amicilor, ca reminiscență școlară sau ca problem de istoriografie, ci înaintea Parlamentului: „Am fost, sunt și voi fi republican; Regele? Un titlu. Treaba copiilor mei de a-l desființa. Îl îngădui pe acest rege pentru că-mi dă faptul republicei" Pe ce picior ar sta a doua zi acel om de stat și partidul care-l aplaudă cu Coroana și cu monarhul?

Va să zică titlul stă numai pentru că-1 *îngăduie* d. C. A. Rosetti, se mulțumește cu el de vreme ce avem faptul republicei?

Are și aceasta înțelesul său. Numai în zilele lui Carol îngăduitorul, adânc îngăduitorul, un panglicar străin, negustor de gazetă, rătăcit într-un popor din vechimea sa monarhic, poate să proclame că, dacă există monarhie, e numai pentru că o îngăduie acest zgârie - hârtie.
[16 februarie 1882]

[„CITIT-A VREODATĂ”]

Citit-a vreodată d. C. A. Rosetti resturile sofistilor greci, eristica filozofilor din India, scrierea lui Gerard Hamilton asupra sofismelor parlamentare, cartea lui Dumont din Geneva asupra aceleiași materiei? Nu știm în adevăr dacă are cunoștință de lucrurile acestea, dar ceea ce știm e că un sofist politic mai perfect decât părintele democrației române arareori se va găsi. Nu cunoaștem în adevăr apucătura, subțire sau din topor, pe care redactorul „Românului" să n-o întrebuițeze față cu noi și trebuie o minte călită oarecum în toate subiectările ce se obișnuesc de oameni spre a falsifica adevărul pentru a întări curioasele, dar intenționatele sărituri ale spiritului său.

E prea adevărat că mai nu e om politic care să nu facă sofisme, căci sofistica e logica patimei și a interesului și patima e oarbă, iar interesul uite tot, pentru a nu se vedeă decât pe sine.

Ne-ar duce prea departe dacă am analiza și clasa după Gerard Hamilton tot ce spune d. C. A. Rosetti, care — un sofist naiv și convins poate de aceea ce zice — îndrănește și afirma în Cameră și prin ziarul său că n-a spus niciodată neadevărul. Niciodată! Dar să ne ierte Dumnezeu și verde vorbind: d. C. A. Rosetti este incapabil de a spune un singur adevăr, precum e incapabil a-l pricepe. Există o boală de ochi numită daltonism. Ochii cuprinși de ea văd culorile altfel; în loc de roșu văd verde bunăoară. Această boală poate deveni foarte primejdioasă dacă o contractează un conductor de trenuri de drum de fier, căci pricepe semnele ce i se dau cu steaguri sau discuri colorate altfel decum i se dau și, aplicându-le cum le vede, poate spune pe pasageri ciocnirilor celor mai dezastroase. Ei bine, [i]i cerem iertare d-lui C. A. Rosetti că ne permitem a-i face diagnoza ochilor săi intelectuali, dar d-sa s-a născut cu daltonismul minții, și incapabil de-a distinge culorile, pricepe sau se preface a pricepe pe dos ceea ce zicem și ne atribuie aproape pururea contrariul de ceea ce am afirmat. Dacă ar fi mai tânăr, calea valea, îndreptare ar fi cu putință: un bun *collegium logicum*, cu insistența profesorului de-a nu uita punctul controversei, i-ar ajuta mult. Dar bătrân și atât de deprins cu mânuirea instrumentelor erorii, noi mai nu putem scrie pentru d-sa, ci pentru bunul simț al publicului, care ne pricepe credem, căci nu vorbim nici chinezesc, nici apocaliptic.

Astfel „Românul" de ieri spune bunăoară cititorilor săi că, după ce d. Maiorescu a susținut în Cameră necesitatea reformei tocmelelor agricole, alegătorii săi se întruniră, și-l dezaprobară; că noi avem tristul curaj de-a *combate astăzi ceea ce am susținut ieri*; că acuzând pe ministrul

ce-a propus reforma, a cărei necesitate nici noi n-o putem nega, facem act de politică cu scopuri nemărturisite și de răi patrioți.

Deie-ne voie d. C. A. Rosetti a contesta cu desăvârsire ceea ce zice. Nimeni n-a dezaprobat pe d. Maiorescu pentru că a susținut necesitatea reformei; nimeni din noi n-a tagăduit această necesitate; nimeni n-a acuzat pe d. ministru *pentru că* a propus reforma. *Cum* a propus-o, asta a fost cestiunea; asupra modului am insistat și l-am găsit revoluționar și propriu a agrava, nu a ușura situația. Dar modul *cum* se face un lucru e în toate celea esențial. Cântă pe violină Don Pablo de Sarasate și cântă, pardon de expresie, și onor. Costinescu. Cum cântă unul și altul, asta e cestiunea.

D. C.A. Rosetti voiește reforma magistraturii. Și noi o voim, dar cum? Noi cerem numirea prin concurs de titluri și vechime de serviciu, precum și inamovibilitatea; d. Rosetti voiește să fie aleasă de garda orășenească a venerabilului autor de versuri neogrecești, Serurie. În privința necesității reformei ne înțelegem deci cu onor. d. Rosetti, dar în modul cum pricepem unul și altul lucrurile, ne cam deosibim, n-ar fi cu bănat, și încă binișor.

Și noi am voi răul țăranului?

Dar, dacă, de ani încoace, a fost foaie care-n nenumărate rânduri s-a ocupat cu de - amănuntul și se va ocupa încă de soarta țăranului, acea foaie a fost " Timpul" Numai răposatul Bolliac a mai scris poate cu atâta convingere ca și noi în cestiunea aceasta, și colecția din anul trecut și din cel curent e față pentru ca oricine să se convingă că e poate singura cestiune în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea și cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai țăranul, acest unic și adevărat popor românesc.

El, căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin limbă și datini unitatea noastră națională; el e păstrul caracterului nostru în lumea aceasta franțuzită și nemțită, el e singurul care de zece veacuri n-a despră de soarta noastră în Orient. Așa chilos și greoi cum este, e o putere de rezistență în el pe care nimeni n-o poate sfârâma, nimeni îndupleca. Lipit în Basarabia de colosul ucigaș de nații al Rusiei, el, neamul răzător al lui Miron Costin, își bate joc de muscali sub nasul lor, parcă a lui ar fi toată împărăția musicalului. În Ardeal scoate cusur ungurului și neamului; pretutindeni aelași, pretutindeni întruparea tineretii etnice, pretutindeni simțindu - se și fiind superior celor ce-l înconjoară.

Și noi i-am voi răul?

Dar dovada cea mai vie e istoria recentă chiar. Două din trei părți a întreg pământului României îl dădea Regulamentul Organic în posesiunea țăranului în schimbul a 22 zile de lucru pe an. Astăzi? Sub domnia banului cosmopolit și a posesiunii cosmopolite, d. C.A. Rosetti e silit să prevăză în lege ca cel puțin 2 zile pe săptămână să rămână pe seama țăranului, ca să-și cultive pământul său propriu. Va să zică nu 22 de zile ale Regulamentului, ci 220 de zile ale erei liberale, încercând atâtă cât muncea înainte, muncește astăzi, și e mai sărac decât oricând.

Și cine e de vină dacă țăranul nostru nu mai e la largul lui?

Cine, decât reformatorii cari au voit să 'ndrepteze datinele aşezate de Domnii cei vechi și adunate în această privire în Regulament?

Cine, decât inovatorii cari credeau a putea inventa o altă țară, cine decât cei ce au introdus trebuințe străine, legiuiri străine, mode străine, cine decât cei fără știință de carte și fără seriozitate morală s-au improvizat în stăpânitorii ai acestei vechi și binecuvântate țări? Nu ne mai silească d. C.A. Rosetti a repeta crudele adevăruri despre plebea nesăchioasă de străini și semistrăini pe cari i-a înțolit din sudoarea același țăran pe cari se preface azi a-l compătimi, căci, când ajungem a vorbi de ea, d-sa știe fără îndoială din experiență că tot fanatismul nostru de rasă se dezlănțuie atunci și că praful se alege din gheșefărri și patrioții de meserie cari-l servesc.

Așadar încă o dată: voim reforma legii tocmelelor, dar nu cum o voiește d. Rosetti, căruia nu tocmelele, ci popularitatea și vrajba socială [f]i îmblă prin cap. O voim cu serioase și amănunțite studii, cu păstrarea celor două principii necesare în materie: libertatea tranzacțiunii și obligativitatea strictă a îndeplinirii; o voim de bună credință și înțemeiată astfel încât să nu mai poată fi o armă de influență electorală în mâinile guvernului.

Și, fiindcă pe d. C.A. Rosetti nu-l mai putem îndrepta, am dori ca treaba copiilor săi să nu fie a realiza republica, ci aceea de-a se pune serios pe carte și pe muncă, pentru a compensa prin ele darea țăranului care-i susține. Puindu-se pe carte, studiind datinele drepte și vechi ale țării lor și ale altora, se vor convinge că mare mult bine a fost odinioară în această țară și mare mult la largul lor și în dragă voie trăiau oamenii înainte de epoca reformelor și înnoitorilor; se vor convinge că statul omenesc nu e rezultatul unui *contract sinalagmatic*, ci un organism produs de natura intimă și de înclinațiile unui popor și că arta politică e ca arta medicului; are să sub-vină acțiunii și reacțiunii beneficătoare a naturii, nu să impună legi *a priori* unui organism care

nu poate trăi decât în conformitate cu legile lui înăscute. Atunci se vor convinge tinerii că boala imigrării străinilor, boala simplificării muncii naționale, boala feneantismului sunt toate a se atribui ideilor și trebuințelor nesănătoase și disproporționate introduse în țară de mînii semidocte, de barbari pospăti.

Și... mai știi?... poate vor deveni reacționari ca și noi, poate se vor convinge că un popor Tânăr nici nu e în stare a fi altceva decât reacționar și că demagogia și republica universală nu sunt decât semne de marasm senil la o rasă învechită în zile reale, ale cărei puteri morale s-au sleit.

/18 februarie 1882/

PABLO DE SARASATE

E greu a descrie impresia adâncă care-o face acest artist. Acoperit de aplauzele zgomotoase ale unui public fermecat de admirabila curăție și putere a sunetelor vioarei sale, Sarasate privea cu ochii lui mari și de-o liniștită energie, neînădând prin nici o mișcare a feței acea simțire adâncă care inspiră și dictează o atât de măiastră execuție...

Din nefericire numele marelui violonist fiind mai puțin cunoscut în părțile noastre semiorientale, sala teatrului nu era îndestul de plină.

Acești artiști executoiri iau arta lor cu sine și cine nu se folosește de puținele ocazii ce li se oferă pentru a-i auzi au pierdut pentru totdeauna o plăcere artistică fără seamă, senzaționi muzicale pe care numai artistul acesta și nu altul le poate produce. A auzi de la un altul oricât de celebru aceeași piesă muzicală chiar nu echivalează pierderea de-a nu fi ascultat pe acesta, care-și are felul lui de-a execută, puterea și geniul lui individual, cum nu se mai află în altul. Sperăm că, știindu-se odată cumă abia mai există un alt violonist în lume de talentul lui Sarasate, publicul se va grăbi a da semne mai vii de respectul ce-l are pentru arta adevărată și se va grăbi a asista în număr mai mare la concerte sale.

/18 februarie 1882/

[„ÎN URMA STĂRUITOARELOR INSISTENȚE”]

În urma stăruitoarelor insistențe a unui public fermecat de sunetele vioarei sale, don Pablo de Sarasate va mai da încă un concert; al doilea și cel din urmă.

Numai unul? întrebăm cu măhnire.

Acești artiști executoiri duc cu sine tot farmecul cu care natura i-a înzestrat într-un moment de estraordinară liberalitate. Deodată cu ducerea lor ei ne iau ce ne-a dat, lăsându-ne numai părerea de rău că nu-i mai putem asculta. Ei sunt despojii în republica artelor! De pe chipurile marmorelor antice putem avea copii în ipsos, de pe tablourile lui Rafael fotografii și gravure, operele maiștrilor compozitori le putem avea și ne putem împrieteni cu ei mai bine decât cu cunoștuții și cu rudele, dar acești artiști al căror geniu consistă în priceperea adâncă și în execuțunea măiastră a creaționilor muzicale, aceștia ridică înainte-ne o lume proprie numai lor și, după ce ne-au îngănat un ceas în acea lume, ei o duc cu sine.

La cel de-al doilea concert publicul n-a fost tocmai numeros, pentru că nu se dăduse, se vede, o publicitate destul de întinsă știrii despre sosirea artistului. De astă dată nimeni nu mai poate invoca această ignorare nici ca explicație a neexistării sale, necum ca scuză.

Concertul al doilea se dă mâni, vineri, la 19 februarie, în sala Teatrului Mare. Deși presupunem că succesele ce artistul le-a avut în calea sa nu vor fi suferind nici o asemănare cu ovațiunile unui oraș de pe marginea Orientului, totuși publicul bucureștean e dator a se întrece a-i face onoarea cea mai cuvenită unui artist: aceea de a-l asculta în număr mai mare decât în rândul trecut, spre a fi răpit de farmecul puternic al producționilor sale.

Programa concertului al doilea e următoarea:

Partea I: 1) Uvertură ; 2) *Concert pentru vioară* (de Wienawski) cu acompaniament de orchestră — a) *Allegro* b) *Romană* c) *Finale r la Zingara* ; 3) *Retraite anglaise* , executat de orchestră; 4) *Fantasia apassionata* pentru vioară (de Vieuxtemps) cu orchestră.

Partea II: 5) Uvertură ; 6) *Suite espagnole* pe tema din opera *Carmen*, pentru vioară (de Sarasate); 7) *Melodii țigane* (de Sarasate) cu acompaniament de piano.

Biletele credem că s-ar mai afla încă la magazinul d-lui Gebauer .

[19 februarie 1882]

[,,NEVOIND A FI VICTIMA LEGII"]

Nevoind a fi victimă legii *ad-hoc* votate pentru garantarea secretului profesional (!), d. M. Kogălniceanu, în partea a II-a a scrisorii asupra *Cestiunii dunărene*, care tratează conflictul său cu guvernul d-lui Brătianu, nu se mai poate servi de alte acte confidențiale ce relatează convorbirile și opinile diplomaților străini, ci e mărginit în argumentarea sa de-a se ține de actele publicate deja de d-sa, de d. Kallimach - catargiu , de d. Boerescu însuși.

Acte nouă nici nu ni se par de nevoie. D. Kogălniceanu prea cunoaște cestiunea Dunării în toată începătura și în toate amănuntele ei pentru ca să nu se întrevăză pretutindenea ceea ce știe d-nialui și ceea ce nu ne comunică.

Natura și fazele acestui conflict sunt cunoscute.

Tratatul de la Berlin, art. 55, zice clar:

Regulamentele de navigație, de poliție fluvială și de supravegheare de la Porțile de Fier până la Galați vor fi elaborate de Comisia Europeană, asistată de delegații statelor ţărmurene.

Nicări nu e vorba de Comisie Mixtă de riverani, nicări de-o preponderanță a Austro-Ungariei în o asemenea comisie, nicări de prezidiul ei perpetuu și precumpărător. Soluțunea indicată prin Tratat pe de o parte, prin dreptul ținătorilor pe de alta și că: regulamentele se elaborează , de Comisia Europeană; se aplică de riverani; aplicarea se supraveghează de Comisia Europeană.

Aceasta nu e numai soluțunea indicată de Tratat; ea este susținută de chiar baronul Haymerle, în ședința de la 2 iulie 1878 a Congresului (Protocol no. 11), în care răposatul cancelar a propus ca

un comisar delegat de Comisiunea Europeană să priveze executarea acestor reglemente,

sperând poate că acest comisar va fi pururea cel austriac.

Însă în 1879 încă, pe când d. Kogălniceanu era ministru de interne, prinde de veste că Austro-Ungaria, care urmărește de atâtă timp supremația pe Dunăre, caută și smulge de la puteri concesiuni în privirea aceasta, mai cu seamă dreptul de supravegheare a navigației. O depeșă vagă și întunecoasă a d-lui Bălăceanu din Viena dă și înțelege că, dacă guvernul român nu se va uni cu vederile guvernului imperial, acesta se va adresa *aiurea...* la Sofia, presupunem, promițându-se Bulgariei că reședința inspectoratului general de supravegheare va fi la Rușciuc, în detrimentul Giurgiului.

În decembrie 1879 Comisia Dunăreană întrunindu-se , stabilește că , prin art. 55 al Tratatului , are dreptul și datoria de-a elabora reglementele în cestiune; decide a însărcina un comitet cu elaborarea unui *anteproiect* ca bază a discuțiunii; ca acest anteproiect să fie conform Tratatului de la Paris; ca în comitet să nu ia parte decât **neriveranii** .

Aci intervine un incident curios.

D. baron de Haan, delegatul Austro-Ungariei, votează propunerea ca **neriveranii** să elaboreze anteproiectul; intră în calitate de **neriveran** în comitet, și....? Si vine apoi c-un anteproiect în care Austro-Ungaria e prefăcută în riverană, ba în arhiverană chiar, căci cere prezidiul permanent și vot preponderant.

În iunie 1880 se respinge anteproiectul, întâi pentru că nu prevede hotărâtor libertatea de navigație, apoi pentru că Austria, nefiind riverană, nu poate face parte dintr-o comisie de riverani și se admite a se schimba delegații statelor riverane (Serbia și Bulgaria) pentru ca, împreună cu Comisia Europeană, să elaboreze reglementele la care-i îndatorează art. 55. În cursul dezbatelor d. colonel Pencovici, delegatul român din Comisia Europeană, fusese însărcinat a reprezenta,

ca pe niște idei ale sale *personale*, nu ale guvernului central, următoarele puncte: libertatea completă a navigației; comisia de supravegheare a aplicării reglementelor să fie compusă numai din riverani (România, Serbia, Bulgaria). Aceste idei sunt susținute în două memorii pe care d. Boerescu le comunică, la 23 iunie, miniștrilor plenipotențiari din străinătate, c-o circulară în care se zic următoarele:

Vă trimit două memorii... numai pentru uzul d-voastră personal. Ședințele Comisiunii au să fie la începutul lui noiembrie. *Numai* dară la acea epocă-au să se pună în discuție cestiunile de cără tratează memorile. Până atunci însă este bine ca terenul să fie preparat...

Căutați să susțineți ideile din aceste memorii sau să le sugerați când ele nu se vor produce spontaneu. Se înțelege că ar fi de prisos de-a provoca pe acele cări știți de mai nainte că nu au să fie acceptate .

Cu modul acesta (?) vom ști dacă la timpul oportun vom avea perspectiva de a avea majoritatea în favorul lor în sănul Comisiunii. Vă voi fi recunoscător dacă 'mi veți comunica impresiunile d-voastră și rezultatul practic ce gradat ați putea obține.

Aceasta e deci singura instructivă instrucțiune dată de d. Boerescu reprezentanților noștri din străinătate: " Sugerați ideile colonelului Pencovici"

D. Kogălniceanu, care simte că Austria nu așteaptă, ca d. Boerescu, începutul lui noiembrie, că lucrează din răsputeri pentru a obține concesiuni în favorul ei, sfătuiește pe ministrul nostru de externe să se explice franc și leal cu cabinetul din Viena:

Nu trebuie să așteptăm până la noiembrie spre a lua o atitudine pronunțată. Adunarea Comisiunii nu va fi decât o formalitate pentru a regula otărârea europeană pe care Austria căută a o obține de pe acum... Ar trebui a ne explica cu cabinetul din Viena, a-i spune că România nu poate primi ca Austro-Ungaria să ia parte în Comisia riverană, pentru că nu e riverană. Austria lucrează pe lângă puteri; ea voiește a câștiga Bulgaria și Serbia la cauza sa... Trimiteți instrucțiuni *clare și pozitive*! Nu așteptați întunirea Comisiunii pentru a vă pronunța, căci *până atunci poate totul să fie regulat între puteri...*

Se cere să spunem *franc* ce voim noi, să ținem pe lângă toate cabinetele *același limbaj, aceeași atitudine*. România va fi ascultată; *pe proiectul ei se va face discuțiuinea*.

Mi-ăți cerut opiniunea mea? Iată-o. *Să facem să triumfe soluțiuinea ce-a pus-o înainte Austria însăși, baronul Haymerle la Berlin.* Tratatul de la Berlin nu prevede comisie riverană... Este mai bine să nu fie deloc comisie de state riverane și în locul ei să fie însăși Comisia Europeană care să redige și să supravegheze regulamentele de navigație până la Porțile de Fier. Astfel fiecare stat riveran ar putea aplica pe teritoriul său regulamentele promulgate de către Comisia Europeană și-n fiecare an Comisia Europeană ar delega un comisar însărcinat a supravegherea executarea.

Această soluție, *v-o mai repet*, a fost prezintată de baronul Haymerle în Congres. Vedeti protocolul **unsprezece!**

Ce răspunde la aceasta d. Boerescu?

Că d-sa

nu a găsit această opiniune rostită în protocolul unsprezece.

Dar atrage atențiuinea

asupra cestiunii cabotajului, care e cea mai importantă pentru noi. Oare Comisia Europeană nu va păstra cumva dreptul cabotajului pentru toate națiunile? Nu va lipsi pe statele riverane de el?

Bine, zice d. Kogălniceanu — de cabotaj e vorba? Să zicem aşadar cabinetelor pe lângă cari suntem acreditați:

"Rogu-vă interesați-vă de chestia Dunării, apărați-ne de pretențiile Austriei, care vrea să fie riverană unde n-are palmac de pământ. Drept recunoștință... o să vă escludem pavilioanele voastre de la navigațiuinea pe Dunăre"

Guvernul susține libertatea navigației pe Dunăre și în același timp rezervă cabotajul pentru statele riverane? Cum se pot concilia aceste două principii contrarii?

întrebă d. Kallimach - catargiu și adaogă:

În Londra am pierde toate simpatiile. Presa engleză afirma deja prea mult că politica noastră este cu totul înfeodată celei germane... Occidentul nu va mai pune nici o bază pe noi.

Ce răspunde d. Boerescu la aceste întâmpinări atât de substanțiale ale ambasadorilor săi?

Un general, înainte de-a începe bătălia, trebuie să sondeze terenul și să pregătească apărarea sa. Avem rațiuni numeroase de-a nu procedee pentru moment alminterlea decât v-am indicat. *N-aveți nevoie de-a lovi pe nimeni, nici pe Austria. Ce spuneți în privința cabotajului este atât de puțin adevărat că Anglia, în tractatul ce a încheiat anume cu noi, a recunoscut dreptul acesta de cabotaj.* Tineți-vă dar de instrucțiuni!

De cari instrucțiuni să se țină? De nota alăturată la memoriile d-lui Pencovici? Aceste memoriile erau în contra rezervării cabotajului, pentru libertatea deplină a Dunării?

De aci înainte se încurcă trebile. Miniștrii noștri plenipotențiari nu mai văd nimic clar; simt numai că Austria câștigă teren; că pe ei nici-i crede cineva, nici-i ia în serios, că străinătatea presupune cumcă guvernul din București e pe sub mână în înțelegere cu Austria.

Sub cuvintele cele mai dulci, zice d. Kogălniceanu, mi se arăta un dureros scepticism în *privința otărârii guvernului nostru de-a apăra Dunărea în contra pretențiunilor cabinetului din Viena*. Suntem încredințați, i se zicea, că ceea ce d-voastră ne spuneți despre îngrijirea ce se manifestă, în România, de-a vedea Dunărea pusă în sfera unei influențe esclusive, este o dreaptă preocupăriune a țării și corespunde ideilor și simțimintelor d-voastră proprii. Dară *guvernul* d-voastre oare tot așa privește cestiunea? Limbajul d-voastre nu-l țin unii din colegii d-voastre! Unde aveți reprezentanți i-are și Franța; ei bine, miniștrii noștri ne raportează că pe lângă alte cabinete nu se ține tot limbajul ce-l țineți d-voastră.

Ba i se dădea a pricepe că se știe pozitiv că Viena și București se înțelesese, că existau angajamente și că, dacă aceste se negau, erau spre a liniști șovinismul român. Mai mult. În Comisia Mixtă baronul de Haan zicea d-lui Pencovici:

Aceasta e opiniunea d-tale, nu a guvernului d-tale.

Ba la finele anului 1880 i-a zis:

Sunt în poziție de-a afirma și dovedi că guvernul român va primi Comisia Mixtă.

Nu cumva cuvintele baronului de Haan au rămas necunoscute cabinetelor europene? În sfârșit, dintre miniștrii plenipotențiari români își ia unul inima-n dinții și întrebă să i se răspunză deslușit:

a) Guvernul vrea ori nu Comisia Mixtă?

- b) Vrea în comisie, pe lângă, riverani, *numai pe Austria* ori și o altă putere mare?
c) Este pentru dreptul de apel în toate cestiunile, ori numai în unele, și în cari anume?

Nici un răspuns.

Reprezentantul nostru — răspunde d. Boerescu — nu are nevoie de instrucții. Pentru ca guvernul să aibă idei definitive trebuie să cunoască mai întâi terenul...

De ce această nehotărâre, această duplicitate, această tăcere? Nu mai relevăm cenzurile aplicate d-lui Kogălniceanu și d-lui Kallimach - catargiu ; ele sunt descrise în cartea de față și nu apărarea acestor oameni de stat e ținta dării noastre de seamă. O fac ei însăși mai bine decât noi.

De ce dar toate întârzierile , toată neclaritatea, tot şiretlicul, toată simularea de a pipăi pulsul puterilor?

De ce?

Pentru că — afirmă categoric d. Kogălniceanu — ministerul din Viena păstrează scrisori *autografe* ale d-lui Boerescu, prin care acesta acceptă *Comisiunea Mixtă*, scrisori pe cari nu le publică, pentru că nepublicarea [î]l raportă mai mult decât publicarea.

Partea a doua a interesantei scrisori a d-lui Kogălniceanu se 'ncheie cu afirmarea că,

desi d-sa, țara, miniștrii [î]și fac iluzii, Dunărea e pierdută. Comisiunea Mixtă, primită de toate puterile, de România însăși, este... rezolvarea cestiunii în favorul Austriei. Fie ca toți membrii Comisiei Mixte să aibă dreptul de-a apela la cea Europeană; fie ca votul *preponderant* să fie înlocuit, (după d. Barrere) prin votul unui delegat al Comisiei Europene; fie acest delegat numit după alfabet ori prin sorți, schimbe-se acesta din an în an ori tot la şase luni, faptul pozitiv este că Austro-Ungaria a dobândit în apele române poziția de stat riveran pe care-o urmărea fără succes de douăzeci și cinci de ani încocace.

Fără îndoială din toate reiese aceasta că, întru cât s-atinge de campania d-lui Kogălniceanu în contra politicei esterioare a guvernului actual, niciodată om politic n-a strivit pe adversarii săi în modul în care-a făcut-o d-sa. Fără îndoială buna dreptate, bunul simț , claritatea de vederi e în partea sa; nehotărârea , bizantinismul , *şiretlicul prost*, cum zice autorul foarte nimerit, în partea guvernului, care, preocupat de singura idee de-a se măntine pe el și pe capiodlașii săi în buget , se arată pe cum [î]l dovedește chipul, viclean, fără idei mari și organice, oportunist , negustor de expediente, incapabil de-o hotărâre energetică și clară.

Tocmai prin aceasta se și explică de ce orice cestiune mare pe care pun mâna cată să se compromită. Iată concluzia la care ne îndreptăște rezumatul fidel pe care-l facem operei d-lui Kogălniceanu.

[21 februarie 1882]

[„UN PROIECT DE LEGE”]

Un proiect de lege depus în Camera Ungariei avea de țintă a introduce în școalele secundare ale confesiunilor — deci și în acele ale bisericii române — limba de propunere maghiară. Învederat că scopul acestei legi era de-a maghiariza cu totul învățământul secundar și de-a pune limba națională a populațiunilor (pe cea română bunăoară) în linia a doua, a unui obiect abia tratat în mod extraordinar și cât se poate mai pe deasupra.

În afacerea acestui proiect privitor la școalele secundare I.P.S.S. Miron Roman, arhiepiscop și mitropolit al românilor răsăriteni din Ardeal și Țara Ungurească, a adresat Camerei ungare un memoriu din care „Pester-Lloyd” estrage următoarele:

Caracterul principal al proiectului de lege relativ la școalele secundare consistă -- în aparență -- în egală îndreptățire a tuturor confesiunilor; dar acest caracter nu exclude contrazicerea aparentă că proiectul culminează în tendență de-a maghiariza pe cetățenii de altă limbă în detrimentul autonomiei tuturor confesiunilor chiar, voind a supune pe credincioșii confesiunilor de naționalitate nemaghiară unui sistem de învățământ care să-i silească a neglijă limba lor maternă și să-i împingă pe căile maghiarizării , rezervându-și guvernul facultatea de-a aplica gradat rigorile sau favorile sale față cu deosebitele confesiuni. Cum că acesta e scopul proiectului dovedesc stipulațiunile lui, după cari limba de propunere a institutelor secundare ce s-ar înființa de acum înainte nu va fi pe viitor decât exclusiv cea maghiară (§ 29), iar limbile nemaghiare ale țării nu vor fi propuse în toate școalele secundare -- fie ale statului, fie confesionale -- decât ca obiecte extraordinare de învățământ § § 9, 78). În fine ministru are dreptul de-a determina programa obiectelor în așa măsură încât învățământul sistematic al limbilor nemaghiare ale țării să fie curat cu neputință.

Biserica română a Răsăritului nu are nimic de zis dacă legislația voiește a stabili minimul materialului de învățământ pentru școalele secundare sau, c-un cuvânt, dacă voiește să reguleze esența învățământului public, nici are ceva de zis dacă statul, în virtutea dreptului său de supraveghere, controlează dispoziția și succesul școalelor secundare confesionale corespunzător cu starea confesiunilor; dar de îndată ce proiectul ceară a transmite asupra autorității statului o mare parte din drepturile și agendele cari se exercitau și se exercită până acum de către confesiunile autonome — între cari calificarea profesorilor bunăoară — biserică română a Răsăritului, voind a păstra autonomia ei, garantată prin lege, cată să protesteze cu atât mai tare cu cât biserică aceasta au ținut totdeauna seamă de interesele statului și de avantajele unui sistem unitar de învățământ și pentru că au căutat și va căuta a nu rămânește întru nimic îndărătul institutelor statului în privirea rezultatelor învățământului secundar.

...Față c-un proiect de lege care — ca cel în cestiune — primejdivește caracterul național al bisericelor de limbă nemaghiară , cată să relevăm în deosebi împrejurarea că în naționalitățile nemaghiare ale patriei conștiința proprii lor naționalități și atât de dezvoltată încât nu poate fi înădușită prin nici un fel de reglementări și sisteme de învățământ. Această conștiință, nutrită prin respectul de sine însuși, se bazează pe temelii morale de așa natură încât din ele poate răsări până și puterea legitimei apărări. Orice experiment menit a înăduși conștiința națională a gînților de limbă nemaghiară poate degenera într-o eroare politică care ar putea să aibă urmările cele mai stricăcioase pentru liniștea dinlăuntru și pentru interesele superioare ale statului. De aceea biserică română a Răsăritului se roagă ca învățământul secundar să se reguleze, în interesul statului însuși, pe baza principiilor libertății, egalității și fraternității, cari nu îngăduie nici suprematie religioasă, nici națională.

Felicităm pe I.P.S.S. pentru acest ton demn și energetic față cu încercările pe cât de puerile pe atât de neputințioase ale fraților maghiari de-a cufunda într-o singură apă de botez elemente etnice egale ca număr și cel puțin egale în cultură cu elementul maghiar însuși. Ceea ce am avea de observat fraților maghiari este că, dacă elementul lor etnic ar fi avut o putere înnăscută și firească de asimilare, această maghiarizare atât de mult dorită s-ar fi întâmplat fără nici o îndoială cu sute de ani înainte. Dacă de la anul 1000 după Hristos până în ziua de astăzi n-au putut s-o facă — în curs de nouă sute de ani aproape, cu toate săngeroasele încercări ale regilor de-a topii într-o religie și într-o limbă toate naționalitățile —, vor face-o astăzi în chiar epoca naționalităților, vor face-o astăzi amenințând cu pumnul cele trei mari grupuri etnice ale Europei, latini, germani și slavi, a căror creațiune este Europa însăși, cu toată cultura și civilizația ei? Oricăt de mari oameni ar fi maghiarii — și desigur vom fi cei din urmă de-a nu recunoaște calitățile acestui popor, în inima sa drept și generos —, față cu marea mișcare națională a secolului nostru ne e

permis să ne îndoim în mod absolut de succesul tendințelor de maghiarizare și — precum orice acțiune trezește reacțiunea — maghiarii ni se pare că nu fac, în aceste momente de cumpăna pentru Europa, decât a-și crea pericole de prisos acolo unde ele nu existaseră și-a ignorat pericolele adevărate, cari vin cu totul din altă parte.

[24 februarie 1882]

MOMENTE DIN VIAȚA LUI CUZA VODĂ

Daca d. Boerescu merită deplină crezare, actul de la 11 februarie cătă a fi privit dintr-un punct de vedere și mai rău decum s-a făcut până acum. Estragem aci din discursul d-lui Boerescu,

tinut la Ateneu, următoarele pasaje caracteristice, din cari personalitatea fostului Domn răsare clară și mare, cum a fost în adevăr.

[26 februarie 1882]

[„ÎN SFÂRȘIT, DUPĂ ZECE ZILE”]

În sfârșit, după zece zile de așteptare a apărut discursul tinut de d. V. Boerescu la 14 februarie în meetingul roșu din sala Ateneului. A apărut, caracteristic, ca suplement la "Românul" căci d. Boerescu însuși e un suplement cam târziu, și de prisos al partidului roșu, care, cu bunul simț al gardelor lui Serurie, a și afirmat cu drept cuvânt în acea memorabilă seară: „Nu-i d-ai noștri”

Ne pare rău, dar nu mai recunoaștem pe d. Boerescu. Odinioară, și nu sunt mulți ani de atunci, discursurile sale făceau efectul estetic al unei rafinării logice, al unei finețe care, deși nu ajută nimic în lămurirea cestiunilor, produce în auditoriu un fel de senzație picantă. Nu era arhitectura clară și măreță a templelor multicolone ale vechimii, în cari orice mutare pe cer a soarelui adevărului produce alte, însă pururea frumoase bătăi de umbră; opera cugetării sale nu era decât filigrană subțire și frumos lucrat. Nu mari erau adevărurile sau neadevărurile pe cari avea a le spune, dar erau atât de îngrijit spuse și formau o țesătură atât de fină de argumentări încât asupra cunoșătorului produceau farmecul ce-l are dantela veritabilă pentru femei.

Ei, nu mai e. De astă dată d. Boerescu a vorbit mult și rău. O jumătate a discursului a fost procesul făcut lui 2 mai, crimei de la 2 mai, cum o numește d-sa. O, dacă ar fi convins de aceasta! Dacă ar fi în fundul inimii încredințat că actul de la 2 mai a fost în adevăr o crimă? Cât de caldă și vie, cât de detuștoare ar fi fost filipica sa în contra acelei zile? Abstractie făcând de la împroprietărea tăranilor, țara chiar a fost împroprietății c-o a cincea parte din teritoriul ei, de pe care Cuza Vodă a alungat acele adunături de bizantini sodomiti, punerea în luptă cu biserică națională, oploșii aci nu pentru răspândirea creștinătății, ci pentru a populariza uzura, adulteriul, concubinajul și păcatele Gomorei. Acea lepră imorală de greci n-o putea scoate decât Cuza din țară. Îngăduitorii de mai târziu n-ar fi pătruns niciodată în mizeria morală a celor sectari ai vitelului de aur. De aceea cu greu se încovoia d. Boerescu sub sarcina de-a dovedi că 2 mai ar fi fost în toate cele o crimă.

Fără a prejudeca ceea ce Clio va înscrie pentru de-a pururea în tablele ei de bronz și fără a ne face cătușii de puțin apoloștii lui 2 mai, l-asigurăm pe d. Boerescu, din intuiție și convingere, că incapabil, absolut incapabil, ar fi fost un venetic ca d. C. A. Rosetti, un bizantin ca Brătianu și toată seria de stârpituri etnice și intelectuale ce formează partidul lor să rezolve una măcar din cestiunile pe cari le-a rezolvat Vodă Cuza. Le-a rezolvat, și drept, ca Alexandru nodul gordian, dar a curățit atmosfera de toate sofismele de temporizare și n-a cumpărat nici o reformă dinlăuntru cu concesiuni în afară. Trebuia un spirit franc și în mare grad capabil de adevăr, ceea ce roșii nu sunt nici pot fi, trebuia un soldat nedezgrosit, o inimă curajoasă care să intre în colivia inteligențelor feline și nebărbate cari se ridicau pe-atunci și cari azi guverna România.

Daca actul de la 2 mai a fost o crimă, ea a fost francă și pe față, făcută cu brațele încrucisate.

Actul de la 11 februarie însă, participarea gardei palatului la răsturnarea Domnului e o infamie și o lașitate.

Vor trece veacuri și nu va exista român căruia să nu-i crape obrazul de rușine de căte ori va răsfoi istoria neamului sau la pagina lui 11 februarie și stigmatizarea acelei negre felonii va răsări pururea în memoria generațiilor, precum în orice an răsare iarba lângă mormântul vândutului Domn. C-un cuvânt crima de la 2 mai a fost un act de curaj, cea de la 11 februarie un act de lașitate și istoria scuză cinismul, scuză crimele cari au sinceritatea de-a fi cum sunt, scuză oamenii cari au curajul caracterului și înclinațiilor lor, căci ei sunt din lemnul din care se cioplesc oamenii mari, dar ceea ce istoria nici unui popor din lume n-a scuzat vrodată și lașitatea. Și oamenii cari conduceau pe soldat la rușine o știau aceasta, le era frică de soldatul de rând, le era frică de tăranul acesta onest care, cu pumnul lui vârtos, i-ar fi strivit să fi știut unde-l duce. "Doamna a născut un prinț" li s-a zis oamenilor și numai greco - bulgarii ce dezonorau uniforma ofițerească, știau ce e la mijloc.

Dar să lăsăm procesul lui 2 mai, pe care d. Boerescu l va pierde împreună cu toți contemporanii, căci, daca nu tăgăduim greșalele lui Vodă Cuza, cea mai constantă greșală a lui era pripa, răsărită din silă de temporizare, pe de altă parte orbi am fi și răi români dacă am tăgădui meritele lui. Am înțelege chiar ca să-i arunce mănușa oamenii nepărtinitori; am înțelege-o să i-o arunce viitorul. Trecutul n-are acest drept, căci nu e unul din contemporanii săi care să fie vrednic de una ca aceasta.

În partea a doua a discursului său, d. V. Boerescu ceară a justifica apucăturile demagogice ale d-lui C. A. Rosetti.

D-sa, ca om de legi, e în contra eligibilității și pentru inamovibilitate. „De aci ar urma însă să dau cu parul în capul aceluia care ar fi pentru eligibilitate”

Nu zicem cu parul, dar ce caută d. Boerescu alătura cu susținătorii eligibilității? Căci propunerea d. C. A. Rosetti nu este, precum binevoiește a admite d-sa, legitimă, ci subversivă. Azi, când magistratii sunt numiți, advocații roșii amenință a-i destitui pe aciai cari nu i-ar face să căștige toate procesele. E vorba, pentru d. C. A. Rosetti, de-a face din justiție un monopol al advocaților roșii de mâna a treia cari abia știau a citi și a scrie, e vorba ca legea să fie pururea în favorul clientilor advocaților roșii și ca aceștia să vânză justiția pe bani.

Mi-e frică a merge până la vot universal, zice d. Boerescu, dar, aceasta nu va să zică că cei ce propun votul universal direct sunt niște anarhiști.

Ba astă va să zică. Acestea nu sunt cestiuni de apreciație, precum binevoiți a admite, ci *realități*. Votul universal înseamnă pretutindenea despotismul maselor și se găsește sau în state demagogice sau în state monarhice cari vor să aibă pururea în mână *putința despotismului*. În orice stat monarhic în care există sufragiu universal despotismul personal e în orice moment cu putință: acolo guvernul se joacă de-a constituția.

În legi, zice Garat, dar mai cu seamă în principiile fundamentale ale legilor, vorbele sunt lucruri reale și termenii, improprii cari fac a se naște idei false pot conduce la calamități naționale.

D. Boerescu sfărșește discursul dând sfaturi binevoitoare partidului conservator. Nu ne-ar permite oare ca în schimb să-i dăm asemenea un sfat? Daca renunțăm la satisfacția ieftenă de a mai deschide colecția "Presei" și a înșira epitele la adresa roșilor, nu putem tăgădui pe de altă parte că compararea acelor epite cu atitudinea de-acum a d-lui Boerescu iese în defavoarea personalității sale politice. Spinoza zice că

următoarele: „Adevărul există în sine și pentru sine. Oricât de drepte ar fi argumentările în contra lui, el tot rămâne adevărat; oricât de strâmbă și stângace apărarea lui, el tot adevăr este” Când vedem dar pe adversarul eligibilității magistraturii și al sufragiului universal alături cu sușiiitorii acestora, tot filigranul artei sale retorice nu e în stare a neutraliza impresia rea, întemeiată pe adevăr, pe care ne-o face.

Lucrul pe care l-am sfătuī d-lui Boerescu e aşadar: pocăința. Dar o pocăință adâncă, care să reformeze oarecum modul său de-a fi. Să se convingă că nici un om nu se aliază nepedepsit cu nulitățile catilinare ale țării sale în contra talentelor și trecutului ei și să-i fie silă că a existat o zi în viața sa în care-a putut da mâna cu tot ce epoca de tranzitie între fanarioți și istoria națională a putut produce moralicește mai bolnav, intelectual mai sterp și mai felin.

Iată ce i-ar rămânea de făcut dacă mai e în stare să-o facă.

[27 februarie 1882]

[„CA SĂ CUNOASCĂ CINEVA”]

Ca să cunoască cineva din ce elemente nesănătoase e compusă majoritatea roșie din Dealul Mitropoliei cată să citească ședința Adunării de la 24 februarie, ocupată aproape toată de interpelarea d-lui Nicorescu.

În ziua de 15 februarie, pe când cei mai influenți deputați lipseau, ocupați cu proiectul de lege al tocmelelor agricole, pe când în Cameră nu erau decât 58 deputați, în lipsa raportorului, se dă citire unui proiect de lege, compus *dintr-un singur* articol — ca să treacă mai repede — și se votează cu 37 glasuri (adică c-o majoritate reglementară de *un singur* vot) o tranzacție între stat și sindicatul Financiarei, substituit d-lui Eliade, prin care statul e păgubit cu 1780000 lei și mai renunță și la o garanție de 930000 lei ce o are în mână.

Si să se observe bine următoarea împrejurare.

În ziua de 15 februarie d. Nicorescu, fiind în comisia pentru tocmelele agricole, roagă împreună cu alți deputați pe d. Ion Brătianu ca să propună Camerei să lucreze în secțiuni, pentru că nu voia ca în lipsa sa să se voteze acea tranzacție.

D. Ion Brătianu face această invitare Camerei.

Dar abia pleacă și — ca niște conspiratori rămași singuri în visterie — banda Mărgăriteștilor și Cârciumăreștilor s-aruncă asupra tranzacției, fără chiar ca raportorul să fie față și o votează prin surprindere, cu majoritate de *un* vot, acel vot fiind desigur al d-lui Eliad însuși.

Fără ca actul să fi fost citit, fără discuție, în deplină necunoștință de cauză, se votează o tranzacție care păgubește statul cu... 1780000 lei în favorul societății falite și îndeosebi a unui fost negustor de spiroase care, întrând în compania de exploatare „C. A. Rosetti” a adunat prin asemenea afaceri avere.

Dar să dăm pe scurt istoricul acestei afaceri.

În ianuarie 1873 primăria de Brăila încheie contract cu d-nii E. Rosenthal și Gr. Eliad pentru construirea unui chei în port. (Acest contract rămâne în curând numai asupra d-lui Eliad, Rosenthal retrăgându-se, iar la 1876 Eliad ceseionează întreprinderea aceasta Societății Financiare care — un an în urmă — cade în faliment.) Lucrările se urcau la valoarea de 2 850 204 lei; iar cheiul avea să înceapă a se lucra în martie 1873 și să fie sfârșit cu totul în patru ani, așa că în ianuarie 1877. Primăria avea să plătească pe antreprenori, în proporție cu înaintarea lucrărilor, în obligațiuni înadins confectionate ale orașului Brăila, emise pe cursul de 85 la sută, purtând 8 la sută dobândă și 4 la sută amortisment.

Lucrările deci încep în 1873.

Din mai încă, colonelul Peiu, care supraveghează lucrarea, propune modificări în construcție, recunoscute și admise și de consiliul tecnic de căi antreprenorii erau obligați să le seamă. Ei însă *nu se supun* și se împotrivesc oricării ameliorări a construcției. Colonelul Peiu respinge o cantitate însemnată de material prost și nepotrivit cu condițiile contractului. Cu toate astea antreprenorii nu țin în seamă respingerea și *întrebuiuțează* acel material de proastă calitate.

La 1875 se constată că, din lungimea totală a cheiului, de 158 metri, o întindere de 30 metri trebuie considerată ca pierdută din cauza adâncelor crăpături, iar restul de 128 metri începuse a crăpa tare. O comisiune de ingeri constată că 50 metri de chei sunt atât de deteriorați, încât trebuie să fie făcuți din nou și... „această dezordine a se atribui proastei calități de beton pe care stă zidăria”

În ianuarie 1877, când espiră termenul contractului și cheiul trebuie să fie gata, s-a dresat o situație care constata lucrări pentru suma de 600722 lei.

În socoteala acestor lucrări antreprenorii luaseră:

Avans, lei.....735000

Anuități, conform tabelei de amortizare...1045040

Total.....1780040

Aceasta dar este colosala sumă plătită de Brăila unor antreprenori care au făcut o lucrare ce s-au surpat numai de căuza de nouă ani nămoloșe portul și aduce cele mai mari pagube negoțului.

În ianuarie 1877 termenul contractului espiră, iar antreprenorul (substituit: Societatea Financiară) cade în faliment.

Construcția cheiului însuși, greșită ca plan, detestabilă ca executare, se prăvalează frumos în Dunăre și, împreună cu ea, 1780000 lei ai statului și ai comunei!

Garanția care se află actualmente în mâna Ministerului de Lucrări Publice și din care să ar putea despăgubi este astfel compusă:

Numerar, lei.....500

Obligațiuni ale orașului Brăila, care au înlocuit pe cele domeniale...99000

Moșia Călugărenii a fraților Vartiadi, lei.....838500

Total lei.....938000

Moșia Călugărenii a fost pusă garanție întâi o jumătate și a doua oară cealaltă jumătate.

Jumătatea cea dintâi a fost pusă de căpitanul P. Vartiadi pentru două treimi din valoarea estimării. Ea a fost estimată la 585 mii și a afectat-o ca garanție pentru 390000. Partea cealaltă a fost estimată la suma de 897000 și a fost afectată pe la 1876 pentru 448500.

În ce consistă acum tranzacția trecută cu *un* vot, cu al d-lui Eliad însuși?

În rezumat tranzacția cuprinde: rezilierea contractului; descărcarea masei falimentului Societății Financiare (substituită lui Gr. Eliad) de orice responsabilitate; ministerul devine proprietar pe toate grămezelile de nomol și imundicii de pe malul Dunării, botezate cu speciosul nume de *lucrări efectuate și materiale aprovizionate*; garanțiile depuse de antreprenor (938000 lei) se desființează; ministerul radiază ipoteca; eliberează 99 obligațiuni (99000 lei) de la Casa de Depuneri; obligă

Brăila să plătească obligațiile *în circulație*; dezistă de la orice pretenție și... pentru toate acestea? Primește 300 000 lei.

Așadar: Statul, păgubit cu 1 780 000 lei — asigurat însă pentru această sumă într-o garanție de 930 000 lei —, renunță la orice pretenții și se mulțumește cu 300 000 lei.

Dar la ce să se mai rezilieze oare un contract espirat deja, reziliat prin falimentul antreprenorului? Cari sunt motivele care au îndemnat pe Ministerul Lucrărilor Publice de-a face pe placul a d-alde Gr. Eliad și Mărgăritescu?

D. ministru și-a spus aceste motive în sănul comitetului delegaților că

întrepronorul putea să intenteze proces statului și să ceară *despăgubire*.

Un râs homeric a cuprins adunarea la citarea acestui motiv. Antrepronorul face lucrări de 600000 — pe cari le prețuiește cel mult cu 900000 —, primește pentru aceste lucrări putrede 1 780 000 lei și ... și mai cere și despăgubire? Că

antrepronorul sau garantul ar putea cere să fie lăsat să continue lucrarea cheiului și c-ar face astfel un chei rău proiectat...

Și aci d. ministru se înșală. Art. 35 al contractului zice:

În caz de faliment al antrepronorului , contractul va fi asemenea reziliat *fără judecată, rămânând ministrul liber a primi sau nu propunerile creditorilor pentru continuarea antreprizei* .

Alt argument e:

Antrepronorii ar putea invoca înaintea justiției *evenimentele* politice din timpul răzbelului ca cazuri de forță majoră și motive de scuză sau de ușurare a responsabilității lor.

Are haz!

Contractul espără în ... *ianuarie 1877*; războiul se declară în *vara* anului 1877. În ianuarie deja cheiul era surpat, Financiara în filament , iar câteva luni în urmă, vara, se dezgheata abia cazarile de forță majoră, pentru a avea efecte retroactive.

Motivul principal al d-lui ministru e că garanția n-ar fi valabilă pentru următoarele cuvinte. Întâi, garanția de 830 000 lei n-ar fi sigură, pentru că unul din frații *Vartiadi* ar fi fost minor când celalt ar fi constituit întreaga moșie drept garanție.

E inexact, după cum probează d. Nicorescu.

În adevăr se zice în dosar că garanția s-a constituit de către cel mai mare din frații, însă acesta a angajat numai partea sa, adică numai o jumătate din moșie; iar cealaltă jumătate s-a constituit mai târziu de al doilea frate, când acesta era major.

E curios, observă d. Nicorescu ironic, că, ori de câte ori e vorba de o garanție cu statul, totdeauna iese înainte către cu un minor . Și cu toate acestea nici o garanție nu se constituie fără să fie supusă și încuviințată de *consiliul de advocați*. Se vede că este o profesiune nouă, necunoscută de noi, care se exercită la Ministerul Lucrărilor Publice și la Domenii: *profesiunea minorilor*.

O a doua obiecție a d-lui ministru în ceea ce privește moșia Călugăreni e că

această moșie, evaluată la 800 000 lei, n-ar valora astăzi nici pe jumătate atât.

D. ministru se înșală asupra evaluării , căci moșia a fost evaluată la 1 400 000 și afectată garanție pentru 830 000. Asupra acestei garanții sunt la dosar o mulțime de piese care dovedesc grija cu care s-a înscris ipoteca: deci nu se poate zice că s-a procedat cu ușurință și că garanția ar fi fictivă. Dar, presupunând pentru moment că este fictiv evaluată la 1 400 000 moșia Călugărenii și n-ar valora decât 800 000, oare competența Camerii este să examineze asemenea afaceri? Ce precedent s-ar crea în Parlament când acesta s-ar substitui justiției și ar judeca și rezolva prin majoritate pretențiile și contestațiile dintre stat și particulari?

D. ministru a mai adăos că garanția în moșia Călugărenii nu ar fi valabilă și pentru cuvântul că

acea moșie deși ar fi fost evaluată 800 000 însă, când s-a luat inscripție, nu s-a arătat suma pentru care s-a înscris ipoteca.

Obiecția aceasta ar fi gravă dacă ar fi exactă. Dar nu este exactă. Sunt în dosar dovezile cari statonicesc într-un mod clar și perfect că moșia a fost evaluată la țifra precisă de 1 400 000 lei și înscrisă ca garanție pentru suma de 838 500 lei.

Tranazația aceasta este atât de scabroasă încât a scandalizat până și pe d. Fleva, care desigur nu e sfânt în cestiuni de antrepriză . D- sa a cerut ca legea să nu se promulge :

Are aerul că această cestiune s-a tratat în Cameră, *quasi de la antrepronor ia antrepronor...* Legea s-a votat în majoritate de un vot și acel vot s-a dat poate tocmai de acel deputat care este și antrepronor.

Cu toate astea „Pseudo - românul ” a și avut un articol prin care — în contra opiniei d-lui Fleva — cere *promulgarea* tranzației acesteia. În adevăr nu se mai cere decât semnătura M. Sale pentru că această afacere bună, solidă ca betonul d-lui Gr. Eliad, trainică cum a fost cheiul său, să intre în rândul legilor cari guvernează fericitul popor românesc.

Băuturile pe cari d. Gr. Eliad le administra odinioară muștiilor săi s-au metamorfozat cu vremea în antreprize, tranzații, societăți financiare, beton, cheiuri , căi ferate și... patria merge bine. Treabă nu se face, căci nu îngăduie Dunărea, dar parale ies.

[2 martie 1882]

[„DĂDUSEM DUPĂ «PESTHER LLOYD» UN ESTRAS”]

Dădusem după „Pesther Lloyd” un estras din reprezentanția înaintată de I.P.S.S. Mitropolitul Ardealului către Camera legiuitoră a Ungariei, reprezentanță în care se exprimau rezervele bine accentuate ale bisericii române a răsăritului în contra unui proiect de lege privitor la școalele secundare. Prin acest proiect se propunea a se introduce, în contra legii naționalităților, în contra chiar a Constituției ungare și în contra Statutului Organic sănătății de M. Sa Împăratul, limba maghiară ca limbă de propunere în școalele confesiunilor nemaghiare și degradarea limbii române la rangul de studiu facultativ , de căci autoritățile scolare să poată până și dispenza pe elevi, chiar pe cei români.

Acum „Telegraful român” din Sibiu ne aduce textul întreg al acestei reprezentanții pe care ne grăbim a-l reproduce în cele următoare:

Biserica greco - orientală română din " Ungaria și Transilvania care, în împrejurări vitrege, a fost expusă în curs de secole întregi la grele suferințe, îndată, ce, din părțileasă îngrijire a Prea Înaltei Case domitoare și din bună - voință legislației, a fost primită și ea în rândul bisericilor și confesiunilor libere și egal îndreptățite din patrie, a luat conform cu misiunea ei măreță, între primele sale îngrijiri: de-a îmbrățișa în sferă ei proprie de activitate educațională poporului și de-a înclesni, după putință, acelora dintre credincioșii ei care tind la o cultură mai înaltă, calea către științe.

Pe când biserica aceasta privește pe de o parte cu bucurie sufletească și c-un încordat dor de progres la rezultatele ce le-a produs pe terenul culturii cari, în proporție cu mărginitatele ei mijloace materiale, se pot numi îndestulătoare, tot pe atunci vine pe de altă parte o împrejurare care deprimează pe credincioșii acestei biserici și trezește și în autoritățile ei superioare îngrijiri îndreptățite; acea împrejurare este că regimul statului a supus prea - onorabilei Case reprezentative un proiect pentru regularea instrucțiunii în gimnaziu și în școalele reale, care e astfel întocmit încât tinde a șterbi autonomia bisericii greco - orientale române — baza existenței sale — și a lăsa în mare parte în deconSIDerare interesele de cultură ale acestei biserici.

Când, în urma reclamațiunilor stăruitoare din partea tuturor eparhiilor, îmi iau libertatea de-a prezenta prea onorabilei Case reprezentative, din pozițunea mea oficială, îngrijirile aceste ale bisericii greco - orientale române, fac mai întâi, pentru a determina pozițunea bisericii mele, observarea următoare: biserica greco - orientală română, după dezvoltarea ei canonica și după dispozițiunile clare ale legilor cardinale în vigoare, cuprind loc în rândul bisericilor *autonome* din patrie și ca atare ea este în drept ca, în marginea legilor țării, să conducă și să reguleze în mod independent afacerile sale, nu numai cele strict bisericești, ci și cele scolastice totdeodata, precum și cele ce privesc fundațiunile și e în drept de-a le administra și dirige independent prin organele sale proprii, rămânând neatins dreptul de supremă, inspectiune pe care-l are statul.

Biserica greco - orientală română, — știind că chemarea legislațiunii nu consistă în a restrângi, necum a detrage drepturile acordate și asigurate prin lege, ci, din contra, în a le da o extensiune tot mai mare în conformitate cu pretențiunile juste ce se dezvoltă — simte cu îndreptățită nedumerire că, mai ales pe terenul instrucțiunii publice, s-au introdus deja niște instituții regnicolare cari, abătându-se de la legile cardinale făcute pentru a asigura confesiile și naționalitățile din patrie, zguduiu autonoma bisericii și, în practică, retrogradează interesele ei de cultură; iar în menționatul proiect de lege ea vede un pas nou în acea direcție care-n cele din urmă, răsturnând cu totul autonomia bisericească, poate primejdui chiar existența bisericii însăși.

Având conștiință de pozițunea ei autonomă și de drepturile ei care decurg din acea poziție, biserica greco - orientală, română, organizată în mod legal pe baza principiului naționalității, nu poate rămâne indiferentă când credincioșii ei învață și se cultivă în niște institute unde spiritul religios nu se răspândește în direcția cerută sau unde *conștiința națională* — baza întregului nostru organism — nu se cultivă îndeajuns; din contra, biserica aceasta caută chiar cu îngrijire specială să-și ridice școli populare și institute superioare de caracterul ei confesional propriu și cauță a le institui pe cele existente în mod corespunzător, tocmai pentru că lipsa unor asemenea școli nu se poate suplini îndeajuns — din punct de vedere al intereselor ei confesionale și în parte naționale — nici prin institute de stat, nici prin cele ale altor confesiuni.

Precum însă biserica greco - orientală română ține pe de-o parte mult la interesele sale religioase și naționale ale credincioșilor ei, tot astfel, pe de altă parte, ea-și dirige pururea îngrijirea ei într' acolo ca să țină interesele și vitale, atinse mai sus, în cea mai strictă legătură cu interesele statului și cauță îndeosebi să înrădăcineze în inima tinerimii sale studioase patriotismul — suprema virtute cetățenească — dorind astfel a crește statului cetățeni credincioși și folositori. Așadar alipirea fermă a autorităților și a credincioșilor bisericii greco - orientale române către religia și naționalitatea lor nu poate fi excepțională din punct de vedere al intereselor statului și al patriotismului anume, afară

doar dacă nu s-ar erige la valoarea unui principiu de stat teoria: că într-un stat în genere nu e permis a se suferi mai multe religiuni sau mai multe naționalități, lucru care, în raporturile noastre speciale, nu se poate susține.

De vreme ce însă, din nefericire, menționatul proiect voiește să smulgă din mâinile confesiunilor autonome instrucțiunea școalelor secundare; de vreme ce, pentru limba maghiară ca limbă oficială a patriei, el vrea să ocupe teren la toate institutele de învățământ, peste marginea îndreptățirii și cu restrângerea celorlalte limbi ale patriei și de vreme ce proiectul vrea să întindă dreptul aproape nemărginit de-a dispune al regimului și asupra școalelor secundare confesionale, se vede numai de către că prin acestea proiectul voiește să facă servicii — nu dezvoltării în direcție naturală a populațiunii din patrie, de diferite religiuni și naționalități, nici intereselor ei de cultură temeinică, — ci mai vârtoș acelui fatal curent politic care, purceând din o greșită concepție a relațiunilor și intereselor vitale ale patriei, și-a propus de scop maghiarizarea popoarelor nemaghiare din patrie.

E adevărat că, proiectul în cestiuțe tinde a regula în mod uniform pentru toate confesiile afacerile instrucțiunii și, abstracție făcând de la o mică excepție, proiectul nu face deosebire între confesiunile din patrie, fie ele după naționalitatea lor maghiare sau nemaghiare, ceea ce în aparență trece ca argument în contra concepției de mai sus; însă tocmai nuanța aceasta a conservării egalității de drept a confesiunilor face să răsără și mai bine punctul cardinal al proiectului, carele, combinând toate, se vede a fi consistentă în voință: ca maghiarizarea compatrioților de naționalitate nemaghiară să se realizeze chiar cu prețul autonomiei tuturor confesiunilor, supunând pe credincioșii bisericii de naționalitate nemaghiară unui sistem de instrucție publică care să-i silească a-și neglijă propria lor limbă maternă și să-i atragă prin aceasta pe calea maghiarizării, pe când în celelalte și de atribuția regimului de-a aplica față cu deosebitele confesiuni, după propriile lui vederi, gradurile de rigoare sau de favor ce-i stau la îndemână.

Cumcă în acest punct de plecare se rezumă toată intenția proiectului în cestiuțe se vede curat din dispozițiile ce le cuprinde, conform cărora mai întâi limba de propunere în toate gimnaziile și școalele reale de stat, ce se vor înființa de-acum înainte, nu poate fi alta decât cea maghiară § 39); apoi limba deosebitelor ținuturi — dacă n-o fi cea maghiară — nu se poate propune la toate gimnaziile și școalele reale, deci și la cele confesionale, decât numai ca studiu extraordinar auditorilor de bună voie, ba încă în așa chip încă în corpul profesoral să poată eventual opri pe cei interesați de la învățarea ei § 9, 78), iar ministrului i se rezervă dreptul de-a statornici dimensiunea studiilor obligatorii în așa chip încă propunerea sistematică a limbilor provinciale să devie cu neputință § 77); cu toate acestea legea fundamentală despre egală îndreptățire a naționalităților, anume art. XLIV, § 17 și 18 din 1868, asigură limbilor nemaghiare din patrie un teren mai larg de cultivare și pune îndeosebi în vedere îngrijirea statului ca cetățenii patriei de orice naționalitate, cari conlocuiesc în mase mai mari, să se poată cultiva în apropierea ținutului locuit de ei în limba lor maternă până unde se începe cultura mai naltă academică.

O trăsură caracteristică a menționatului proiect de lege e: că pune sub pază oarecum polițienească toată mișcarea confesiunilor în afacerile școlare prin aceea că voiește a înarticular în legile patriei o neîncredere esprimată fățu în expunerea de motive a ministrului, în contra celor de naționalitate nemaghiară; pe când confesiunile și între acestea biserica greco - orientală română, precum în trecut au făcut mari servicii țării prin îngrijirea școalelor lor, tot astfel și în viitor tot numai statului voiesc la urma urmelor să-i consacre întreg rezultatul interesării și ostenelelor lor somptuoase în partea învățământului; așadar neîncrederea ce respiră din acest proiect de lege și tinerea sub ochi polițienești a confesiunilor de naționalitate nemaghiară (daca greutatea principală nu se va fi punând pe maghiarizare) — nu numai că, n-are nici un temei, dar încă neîncrederea producând după natura ei neîncredere reciprocă poate fi stricăcioasă intereselor mai nalte ale statului, mai cu seamă în relațiunile politice nu tocmai consolidate de astăzi, după a căroră matură cumpărire ar trebui ca, în sănul popoarelor patriei de diferite religiuni și naționalități, să se cultive alipirea cu conștiință către statul bine închegat, adecă patriotismul prin respectarea tuturor pretențiunilor juste și echitabile.

O asemenea neîncredere s-a esprimat deja față cu biserica greco - orientală română prin împrejurarea că, pe când la compunerea acestui proiect de lege și în urmă la tratarea lui, începută deja în subcomisiunea de instrucție publică a Casei reprezentative, bisericile celelalte au fost invitate de-a dreptul spre acest scop și au putut interveni, sau intervin în realitate prin reprezentanții și bărbații lor speciali, tot atunci biserica gr.-or. română din patrie, care numără aproape două milioane de suflete, neamintind pe cea sârbească, s-au

înlăturat cu totul de la preparativele acestui obiect însemnat și de mare importanță. Nu voi să văz în aceasta o expresie de ură sau de dispreț, însă în orice caz aceasta este o procedere care nu se poate motiva nici pe egală îndreptățire de stat a confesiunilor, nici pe relațiunile proprii bisericii greco - orientale române, ba nici măcar pe bunul tact.

Biserica greco - orientală română, privind afacerea învățământului din punct de vedere al statului, nu poate avea și nici are nimic de zis, dacă legislațunea determină minimul studiilor obligatorii ce sunt a se propune în școalele secundare și daca în genere indică esența instrucționii publice; de asemenea nu are nimic de zis dacă regimul statului, în virtutea dreptului său de supremă inspecție, controlează, în mod convenabil poziției confesiunilor, întocmirea corespunzătoare a institutelor confesionale de învățământ precum și rezultatele acestuia. Înădă ce însă proiectul de lege în cestiune are de gând a transmite în competența regimului statului partea cea mai mare din drepturile și agendele acele din sfera școalelor secundare pe cari, până acum, le exercitau sau le îndeplineau în mod independent confesiunile autonome însile, atrăgând în parte și până și calificarea profesorilor, biserica greco - orientală română se vede silită, în interesul autonomiei sale, asigurate prin lege, să-și ridice vocea sus și tare în contra acestora, cu atât mai vârtoș cu cât biserica aceasta, când dorește a-și regula liberă toate afacerile învățământului în sfera autonomiei sale, nu vrea să se ascundă nici dinaintea intereselor statului, nici dinaintea exigențelor unei adevărate culturi științifice. Din contra, punând mare greutate pe avantajele unui sistem de învățământ cât se poate de uniform, precum a făcut-o aceasta până acum la întocmirea institutelor sale de învățământ, ea a avut atenție pentru interesele statului și pentru sistemele de învățământ introduse în alte institute de aceeași categorie și tot astfel având toate aceste și pe viitor în vedere voiește a emula — în ce privește rezultatele instrucționii în școalele secundare — atât cu instituțile secundare ale statului cât și cu cele ale altora confesiuni, dorind totodată a asigura prin aceasta institutelor sale și dreptul de publicitate.

Abia mai poate fi îndoială că, dacă în afacerile școalelor secundare ale confesiunilor s-ar da regimului statului acel drept de ingerință imediata și de dispunere aproape nemărginită, pe care proiectul de lege intenționează a-l intinde și statornici până la cele mai neînsemnate amănunte, pe cât timp la noi subzistă nefericita discordie națională, a cărei existență nu se poate nega și care se manifestează foarte vie în asuprirea celor mai slabii, urmările triste ale amintitului drept de ingerință și de dispunere ar lovi mai cu seamă bisericile de naționalitate nemaghiară, urmări pe cari afară de vexățiuni și de alte neplăceri ce pot interveni ni le pregătește însuși proiectul de lege ca o sabie a lui Damocle, când pune în perspectivă lipsirea școalelor secundare confesionale de dreptul de publicitate, eventual închiderea lor și — așa zicând — confiscarea averilor lor; citându-se ca motive suficiente nu numai unele defecte neînsemnate în aranjament, ci la urmă chiar și zelul confesiunilor pentru propria lor conservare.

Proiectul de lege, în urma motivării ministeriale, presupune despre instituțile confesionale de învățământ că ele pot deschide teren la rele morale și la direcționi contrarii statului — ce nu s-ar putea vindeca în mod radical decât prin închiderea provizorie sau definitivă a instituților.

Întrucât privește biserica greco - orientală română și instituțile ei, provocându-mă la credința acestei biserici documentată în toți timpii cătră tron și stat și la lealitatea ce n-a părăsit-o niciodată, trebuie să protestez în contra presupunerii de mai sus cu observarea că dacă în adevăr s-ar afla la instituțile vreunei biserici astfel de rele morale sau tendențe contrarie statului, în contra căror ar trebui să se aplice remedii și represaliile prevăzute în proiectul de lege, atunci nu numai ar trebui închisă definitiv cu putere guvernamentală astfel de instituție, ci ar trebui totodată înălțat și autoritatele bisericești superioare, cari nu pot sau nu vreau a vindeca astfel de rele; dar fiindcă, așa ceva nu se poate presupune despre nici o confesiune din patrie, această dispoziție riguroasă a proiectului, transpusă în lege, ar prezenta relațiile noastre interne într-o coloare, care nicidcum nu răspunde adevărului.

Pe terenul legislaționii mai nouă e un fenomen caracteristic acea dispoziție a proiectului de lege, după care *gimnaziile și școalele reale confesionale și preste tot confesiunile și bisericile nu pot nici cere nici primi ajutoare și sprijin material de la statele din afară și de la domnitorii sau guvernele, acelora*. Precum această dispoziție, după cum e și în proiectul de lege, dezvoltat ca material la un proiect de lege dintr-un caz provenit la un gimnaziu greco-oriental român, așa și afară de îndoială că ascuțișul ei este îndreptat cu deosebire contra învățământului bisericii greco - orientale române; pentru că pot fi cazuri singulare și se pot dezvolta din când în când astfel de relații, cari din punct de vedere al intereselor mai înalte de stat îndreptătesc pe guvern la astfel de măsuri; dar — a le transpune din cadrele dreptului internațional într-o lege de instrucție publică și a face tot atunci excepție în favorul ordinelor monacale ale unei religiuni, care de secoli s-a împărtășit în abundanță de toate favorurile ; aceasta este semnul intenției : că bisericii greco - orientale române, care de secoli a fost espusă la lipse deprimătoare, să i se ia toată posibilitatea de [a] putea fi în concordanță în privirea înființării și întocmirii instituților de învățământ cu celelalte confesiuni, care parte încă de la opera cea mare a intemeierii patriei se bucură de abundantele donațiuni ale statului, parte mai târziu, însă totuși în secoli trecuți și[-] au elutat o poziție astfel în stat, care le-a făcut posibilă dezvoltarea și starea favorabilă materială în care se află; pe când biserica greco - orientală română, care mult mai târziu s-a eliberat și care din cauze conexe cu tristul ei trecut a rămas și materialmente îndărătat, întrucât privește îngrijirea instituților sale de învățământ, fiind lipsită de orice ajutor din partea statului, e avizată exclusiv la dinarii săi proprii.

Biserica greco - orientală română, credincioasă și devotată statului, totodată a respectat legile și conform acestora limbile oficiale ale statului și îndeobsebi pune mare greutate ca tinerimea, ce se pregătește pentru științele mai înalte, să învețe cu temei limba maghiară, nu numai pentru că aceasta în timpul mai nou a devenit limba oficială de stat, ci și pentru că, în împrejurările noastre, limba maghiară e un factor însemnat pentru cultura științifică. Însă acele dispoziții ale proiectului de lege, ca testimoniile de maturitate în instituțile confesionale cu limbă de propunere nemaghiară să nu se deie în limba de propunere a institutului, ci în cea maghiară §§ 38, 89), apoi ca rigoroasele candidaților la profesură să se facă asemenea în limba maghiară §§ 69, 71) și ca preste tot să se pretindă de la fiecare profesor confesional, fără privire la specialitatea lui, ca să, cunoască limba și literatura maghiară, cursul dezvoltării acesteia și operile scriitorilor mai însemnați maghiari § 60, 62 și 69): toate acestea sunt pretenții ce trec preste scopul propriu al instrucționii publice, cari nu numai taie în drepturile de autonomie ale bisericei, ci încă și îngreuiază foarte mult calificarea profesorilor confesionali și dovedesc că la studierea dispozițiunilor luate în proiectul de lege în favorul limbii maghiare s-a pierdut din vedere; că și în cauză de limbă orice pretenție exagerată poate produce reacție și poate zădărni și cea mai bună intenție, că aşadar, prin aplicarea unei astfel de sile , limba maghiară poate numai să piardă din puterea sa atractivă , în loc ca să se facă plăcută în cercuri căt mai întinse și astfel să-și asigure generalizarea ce se poate ajunge treptat, precum aceasta între alte împrejurări mai că-i succesește limbii germane, care e mai depărtată de noi.

Pe când de o parte proiectul de lege în cestiune îmbrățișează limbă maghiară cu cea mai călduroasă îngrijire și-i dă avantajele ce trec peste îndreptățire, tot atunci de altă parte el exclude mai de tot posibilitatea ca, în rândul tinerimii bisericii de naționalitate nemaghiară, școlarii greco - orientali români, și cu deosebire aceia cari se pregătesc pentru cariera preoțească sau învățătoarească , să poată învăța din temei propria lor limbă maternă, care, conform legilor în vigoare și după prescripțile statului organic al bisericii greco - orientale române, premunit cu prea - înalta sanctiune, în administrarea internă și mare parte și în corespondență cu autoritățile, e singura limbă oficială a bisericii; apoi preste toate școalele secundare de naționalitate română, se aduc prin proiectul de lege în contrastul că limbă lor de propunere poate fi cea română § 79), dar și în acest caz însăși limba română se poate învăța numai ca studiu estraordinar , în ore extraordinaire §§ 4, 5, 6, 7, 9, 77, 78).

Față cu un proiect de lege care — după cum e și cel în cestiune — periclită caracterul național al bisericiilor de limbă nemaghiară, trebuie să se ia cu deosebire în băgare de seamă o împrejurare de fapt, de care sferele agitătoare și cele determinante nu par

a îclina să ţie seama, și această împrejurare este: că în toate clasele naționalităților compacte nemaghiare din patrie e în așa grad dezvoltată *conștiința naționalității lor proprii încât aceasta nu se mai poate sugruma*, aplice-se în contră-i orice sistem sau orice măsuri. O conștiință este aceasta care — ca bunăoară și la naționalitatea maghiară — fiind nutrită prin stima de sine însuși, se razină pe baze morale și din aceste baze [î]și ia putere și pentru apărarea sa. *Orice încercare așadar, care tinde la suprimarea conștiinței de naționalitate, pe lângă că va tăma interesele bisericelor naționale, poate totdeodată degenera într-o eroare politică*, care, pentru liniștea internă a cetățenilor și deopotrivă pentru interesele mai înalte ale statului, poate să nască urmări păgubitoare, ale căroră înlăturare posibilă este o datorie de conștiință pentru fiecare patriot.

Și tocmai pentru că așa este și pentru că biserică greco - orientală română în credință și alipirea sa, care nimenei nu i-o poate pune în îndoială, voiește să fie totdeauna în serviciul statului și se silește și înaintea din toate puterile interesele statului aduse în armonie cu ale sale proprii — ea își permite pentru apărarea intereselor sale vitale a înfățișa în cele de mai sus intemeiatele sale îngrijiri în privirea proiectului de lege pentru instrucțunea în gimnaziu și școale reale și prin umilita mea reprezentanție de față se apropie de preaonorabila Casă reprezentativă cu rugămintea ca, luând de bază principiile fundamentale care singure pot asigura țără, puterea și prosperitatea statului, adică sublimile principii de libertate, egalitate și fraternitate, care exclud orice suprematie fie religioasă fie națională, să binevoiască, înainte de-a trata în special amintitul proiect de lege pentru gimnaziu și pentru școale reale, a-l înapoia domnului ministrului de culte și instrucțione publică cu avizul ca să-l aducă în armonie cu legile cardinale ale patriei care asigură autonomia confesiunilor și drepturile naționalităților și astfel prelucrat, cu ascultarea confesiunilor și între aceleia și a bisericii greco - orientale române, să-l supui într-o redactare nouă.

Cuvintele mele de încheiere le rezum în fierbinte rugămintă: ca atotputernicul îngrijitor al indivizilor și al popoarelor, spiritul păcii și al dreptății, să se pogoare peste bărbații care conduc destinele naționii, să-i lumineze și să ia sub scutul său scumpa noastră patrie, Ungaria!

Sibiu, 8 (20) februarie, 1882

În numele bisericii greco - orientale române din Ungaria și Transilvania:

Miron Românul m.p.

arhiepiscop și metropolit.

Atât în privirea proiectului de lege menționat mai sus, precum și în aceea a reprezentanții Mitropolitului. " Biserica și Școala" foia interesele religioase și educative a diocezei române a Aradului (Ungaria), face următoarele apreciații nemerite :

Ministrul Cultelor și Instrucției Publice în Ungaria a depus în Cameră un proiect de lege pentru școalele secundare (gimnaziu și școale reale) prin care tinde, nu să reformeze învățământul secundar pe temeiul rațiunii și al principiilor pedagogice, ci să, introducă mai cu seamă o nouă lege în scopul de-a maghiariza cu totul învățământul în școalele confesionale, ca apoi, prin maghiarizarea învățământului, să izbutească cu timpul a maghiariza și a contopi în elementul unguresc toate naționalitățile din patrie!

Inverdat că la noi în Ungaria instrucțunea nu are de scop, ca în alte state, cultivarea și luminarea cetățenilor statului, ci *întunecarea mai ales și suprimarea conștiinței și demnității naționale în tot ce nu e maghiar!* În contra acestei fanatice porniri, care formează, așa - zicând, esența politicei maghiare, noi români n-avem nici măcar posibilitatea de-a ne apăra și asigura pozițunea și drepturile noastre naționale, căci în Parlament, unde se tratează soarta popoarelor țării, români nu au reprezentanții lor naționali și dacă se și ridică din când în când câte-o voce pentru apărarea intereselor și a drepturilor poporului român ea este vocea celui ce strigă în pustie!

În astfel de împrejurări, ce e dar de făcut? Dacă ca națiune ni s-a luat exercițiul drepturilor politice în stat, până și dreptul de-a ne apăra limba și cultura națională, totuși noi români formăm încă o societate religioasă, formăm încă o biserică națională și, ca societate religioasă, ca biserică ortodoxă română suntem un cor destul de matur și de compact pentru a ne împotrivi la orice tendințe, care ar jigni libertatea conștiinței și cultura noastră națională. *Bisericele ortodoxe ale răsăritului toate sunt constituite de la originea lor apostolică pe principiul naționalității*, este dar în natura acestor biserici *ca ele să rămână naționale*, română, greacă ori serbă, după cum e naționalitatea sau poporul credincios.

Ierarhia bisericii noastre, condusă numai de acest principiu mare, a ridicat glasul în contra proiectului de lege pentru școalele secundare. Căci biserică nu este numai cea dântăi școală la oricare popor, dar îndeosebi la noi e singura instituție care îngrijește de progresul instrucției în poporul românesc. Legea noastră organică (statutul organic) sănătătă de Maiestatea Sa Împăratul și Regele apostolic, [î]și dă acest drept necondiționat. „Biserica gr.-or. română din Ungaria și Transilvania, zice statutul, [î]și regulează, administrează și conduce independent afacerile sale bisericești și școlare etc”

De aceea, văzând consistoriile din metropolie că drepturile și autonomia bisericii noastre sunt atacate, în modul cel mai flagrant prin amintitul proiect de lege, și consultându-se asupra remedialor posibile, s-au înțeles între sine ca să însărcineze pe Preosântul d-nu Arhiepiscop și Metropolit, *Miron Românul*, d' a face la Dieta țărei o reprezentanță în numele întregei biserici ortodoxe a românilor din Ungaria și Transilvania.

Înalt Preas . Sa Metropolitul *Miron* a și împlinit însărcinarea ce i-a dat biserica, cu conștiința și demnitatea ce caracterizează pe iluștrii păstori ai bisericii creștine! " Reprezentanța Escenței Sale, zice " Luminatorul " (din Temișoara în Banat), este un cap d'opera și o faptă din acele ce vor transmite la nemurire zelul și bunavoință Esc . Sale pentru biserica și școala credincioșilor încrezători sale"

În fața unui limbaj atât de clar și de hotărât nu credem să se afle român care să nu felicite pre demnul prelat pentru solicitudinea și energia cu care a procedat în apărarea intereselor bisericii sale.

[4 martie 1882]

[„ZILELE ACESTE”]

Zilele aceste s-a produs în sferele didactice din capitală o agitație care poate avea curioase urmări pentru instrucția noastră publică. Unul dintre cei mai dălhigenți profesori de la liceul Matei Basarab, d-l Filibiliu , a dat unui băiat insolent o palmă.

Băiatul, repetent și-o adevărată calamitate pentru clasa I a acelui liceu, n-a îndrăznit să ceară de la direcție satisfacție pentru acest atac la demnitatea lui de om și de cetățean liber; părintele lui însă, știindu-se om cu trecere în sferele astăzi dominante, a cerut satisfacție de la ministeriu și a mai publicat în același timp prin " Războiul" articole pline de insulte la adresa d-lui Filibiliu , ba nici nu s-a mulțumit cu atâtă, ci s-a mai dus și la cancelaria liceului, ca să " facă gură" Ministerul, strâmtorat cum se vede și supus vreunei porunci de „mai sus” în loc de-a privi întreagă această " cauză" ca un bagatel , trimițându-l pe copil cu tată-său cu tot la

direcția liceului, cum cereau interesele bunei orânduieli, a dat ordin ca din profesorii de la liceul Sf. Sava să se constituie un juriu care să-l judece pe d. Filibiliu. Juriul informându-se despre cele petrecute și aflând că băiatul pălmuit nu numai că e repetent, ci totodată unul din cei mai înrăuățități, care strică prin pertarea lui întreaga clasă, și că părintele lui a făcut o cauză celebră din pălmuirea fiului său, s-a pronunțat pentru primirea concluziunilor raportului dat de revizorul general care anchetase cazul și exprimase părerea că ar fi destul să i se ceară d-lui Filibiliu declarația că nu va mai aplica pe viitor asemenea pedepse.

Suntem de părere că juriul a mers prea departe.

Înainte de toate a da o palmă cuiva nu va să zică a-i aplica o *pedeapsă corporală*; cu totul alta trebuie să înțelegem sub „pedeapsă corporală” Pălmuirea e o calamitate la care chiar oameni mai puțin nervoși pot fi adeseori ademeniți față c-o absolută insolență sau înrăuățire. Nu sunt aceștia copii binecrescuți și deprinși la buna cuviință, ci în partea lor cea mai mare niște copii stricăți, care au mâncaț, vorba românilui, în viață lor mai multă bătaie decât pâne și sunt așa de mult deprinși cu ghiointurile încât trebuie să te întrebi dacă mai e cu putință ca școala să-i lecuiască de deprinderea aceasta. Față cu asemenea copii palma nu e o pedeapsă, ci un act de mișcare reflexă ca tusea și strănutul: i-am dat palma și ne ducem să ne spălăm pe mâna cu care I-am atins.

Apoi cum rămâne cu spiritul de disciplină când chiar pentru-o palmă dată unui elev ca acela pe care l-a atins d. Filibiliu se face atâtă amar de tapaj? Nu e destul ceea ce-a făcut părintele copilului la ministeriu, în „Războiul” și la cancelaria liceului? Voim să stabilim în mintea copiilor convinerea că profesorii nu sunt decât un fel de slugi plătite? Apoi bine, oricare profesor a avut ocazia să stea de vorbă cu părintii care-i zic: "Dacă nu învăță și dacă nu se poartă bine, bate-l, domnule profesor." Aceștia sunt părinții la care trebuie să ne gândim, iară nu aceia cărora prea puțin le pasă dacă copiii lor vor înainta ori vor rămâne tot atât de zăpăciți ca dânsii. Un singur copil stricat ține întreaga clasă în Loc și încetul cu încetul o strică dacă nu-l vom depărta din ea la timp; cu atât mai stricăios trebuie să fie dar efectul votului de blam dat unui profesor față c-un asemenea elev.

Să zicem că rău a făcut d. Filibiliu. Să-l pedepsim; însă interesul instrucției cere ca pedeapsa aceasta să nu fie publică și să nu se pronunțe în fața tinerimii, fiindcă astfel ea izbește în autoritatea întregului corp profesoral.

Cu toate aceste unul dintre membrii juriului a stărtuit pentru o mai aspră pedeapsă. Aceasta e d. Frederic Dame.

Nu e destul nici atât; onorabilul Ministeriu al Cultelor și Instrucției Publice, ascultând consiliul permanent, a pus sentența juriului *ad acta* și a dispus, drept pedeapsă, permisiunea d-lui Filibiliu la gimnaziul din Focșani.

Iacă ceva și nou și nemaipomenit în țara noastră: amovibilitatea profesorilor cu titlu definitiv. Nu mai rămâne decât ca să se voteze o lege prin care să se stabilească ca de aici înainte copiii să-și aleagă singuri profesorii, ca să avem și în instrucție corelatul celebrei electivități a magistraturii.

La examenele ținute în anul trecut s-au văzut profesori *cari n-au trecut materia prescrisă în program*; alții au căutat fel de fel de preteze *spre a nu se prezenta la examene*, pentru ca astfel să scape de controlul comisiunilor de examinare; iar alții *vând notele pe prețuri curente*. Ni se mai asigură că este la Liceul Sf. Sava un profesor care a lipsit în anul acesta de 54 de ori, altul a lipsit de 40 de ori de la lecție, petrecându-și timpul prin berării, unde beau în *socoteala elevilor lor*. Ni se mai asigură că la Liceul Matei Basarab un profesor ar fi fost bătut de cără elevi și alte multe de felul acesta.

Iată dar destulă materie pentru anchetă și procederi viguroase.

Cât pentru cazul cu palma dată insolentului din clasa I, nu era decât o consecuență fatală a lipsei de disciplină de care suferă instrucția noastră. Este un lucru natural ca acolo unde sunt profesori cari demoralizează ei singuri tinerimea profesorii conștiințioși să-și piarză cîteodată îndelunga lor răbdare. De aceea măsura luată contra unui profesor care și-a pierdut pe o clipă răbdarea este nedreaptă și păgubitoare instrucției noastre publice.

Era natural ea „Pseudo - românul” să ceară pedepsirea d-lui Filibiliu și conformarea ministrului cu opinia d-lui Frederic Dame... mai ales pentru că, d. Filibiliu fiind profesor de limba franceză, în caz de permisiunea s-ar naște vro vacanță pe care - ar suplini-o prin cumul celebrul foiletonist al „Românului” care se destinge prin enormă sumă a absentelor de peste an, corespunzătoare numai cu riguroasa încasare a lefii la sfârșitul lunei.

Apoi mai e un folos. Foiletonistul „Românului” e — el zice — francez, însă nu știe franțuzește, pe când d. Filibiliu, numai român fiind, știe perfect limba aceasta, de vreme ce nu și-a pierdut vremea prin prăvălii de mărunțișuri și de pălării de paie. E drept, e o exigență a mai bunei instrucții publice ca mărunțușarul pretins francez, vânzătorul de perii de dinți, de prafuri

și de suliman să înlocuiască pe învățătorul român care-și înțelege profesiunea. E asemenea firesc lucru ca d. Urechia, a cărui poziție atârnă de satisfacerea caracudei roșie, să se conforme înțelegătorilor sfaturi ale calfei de bărbier care trage perda fără săpun limbei noastre și bunului simț în foiletoanele „Pseudo-Românului”

[5 martie 1882]

[„PROIECTUL DE LEGE”]

Proiectul de lege al tocmelelor venind luni la ordinea zilei, multele idei eronate cari s-au produs în anii din urmă asupra originii proprietății precum și a clăcii în România și pripa reformelor răsărîte din aceste erori ne face să ne întoarcem încă o dată la istoria adevărată a relațiunilor vechi dintre proprietatea mare de pământ și muncă, căci ni se pare că o descriere clară a evoluționii unor raporturi atât de necesare e adesea esențială pentru cunoașterea istoriei.

Se va zice că reformatorii și agitatorii, că d. C. A. Rosetti îndeosebi, au voit binele, și dacă rele sunt, nu sunt a se atribui intențiilor lui, ci împrejurărilor.

Aceasta — o repetăm de atâtea ori — ar putea fi o scuză pentru un om privat, nu este pentru unul public. Greșelele unui om public se traduc în nenorociri asupra a milioane de oameni nevinovați; mai mult încă: d-sa *trebuia* să greșească și să greșească pururea. Neavând un cui în țara aceasta, nici cuiul lui Pepelea din poveste, neavând un petic pe toată față pământului țării, străin prin origine, dar și mai străin prin apucături și prin idei, pentru d-sa politica este o pură afacere de inventie și de combinație, de negustorie de idei și de principii. Din cîte de cărți franțuzești și *a priori* și-a croit în minte o serie de principii demagogice, o idee de stat cosmopolită, neistorică și neromânească, un fel de Americă cel puțin, dacă nu de-a dreptul Comuna, și, c-o stăruință vrednică de un scop mai bun, au propagat în curs de douăzeci și cinci de ani tot ce i-a trecut prin minte, indiferent dacă stătea sau nu în legătură cu starea de cultură, cu stadiul de evoluție a statului român.

Care era starea țării, dreptul ei, înainte de Regulament, căci fără îndoială Regulamentul Organic, făcut din inițiativa Imperiului despotic al țărilor, a trebuit să fie în opozitie, în unele părți măcar, cu „bătrânele și bunele datini” ale țării precum zicea Matei Basarab.

Cronicile amânduror țărilor ne-o spun limpede: „La început tot pământul țării domnesc era” *ager publicus*, indiviziunea. Acest pământ se împarte într-oasăii cuceritori, gentes, moșneni sau răzeși, între căpitani lor — boieri — și restul rămâne pământ domnesc. Moșile cari se dau boierilor li se dau cu privilegiul de-a le coloniza cu ce condiții vor putea; favoarea cea mai mare pentru colonizări era aceea de-a forma *“slobozii”* (*asylum*) — loc în care oamenii robiți, condamnați la pedepse, străini, așezându-se, scăpau de urmărire. Roma chiar a fost la început o *“slobozie”* precum se știe, căci slobozie însemnează *“libertate”*

Cine se așeza pe aceste moșii, originea proprietății cărora este dania domnească, se așeza în condițiile cu cari convinea cu proprietarul

și aceste condiții, îndealtmintrelea cam uniforme peste tot locul, sunt originea clăcii și a dijmei. Cu desăvârșire aceleași raporturi domneau în Ardeal și Ungaria. Și aci pământul românilor: Făgărașul, Maramușul, cele opt ținuturi ale Banatului de Severin, Munții Apuseni, sunt împărțite între ținutile războinice de români așezate acolo, sunt inalienabile, sunt proprietatea lor. Celălalt pământ, domnesc sau regal, fusese dăruit parte la nobili unguri, parte sașilor colonizați, parte nobililor români. Dar, ținutile libere înmulțindu-se repede în ținuturile lor, parte intră pe moșii dăruite nobililor, sub condiții convenite cu aceștia, parte, nesuferind raporturile bisericesti din Ardeal și Ungaria și mai ales presiunile de convertire ale papei, trec munții și întemeiază Țara Românească și Moldova. Cu prisoasele ținutelor așezate în țările noastre se colonizează moșii mari, cu prisoasele ținutelor din câteva ținuturi ale Ardealului și Ungariei se colonizează moșii de colo, și individualitatea etnică a românilor suplantează tot ce întâlnește în cale și câștigă, prin muncă, țări întregi.

Din aceste fapte, dovedite prin sute de documente, se arată, întâi, că români au fost un popor pururea liber și că nelibertatea e de-o proveniență foarte târzie. În Ardeal și în Țara Românească *glebae adscriptio* e introdusă, din cauze curat temporare și de oportunitate, de Mihai Viteazul.

Al doilea, se dovedește că era un popor ce respecta dreptul altuia cu sfîrșenie. Ieșind din locurile părintești, câștigate prin merite războinice, și așezându-se pe moșia altuia, câștigată tot prin asemenea merite, el transigea în privirea condițiilor așezării, păstrându-și un singur lucru caracteristic pentru un popor eroic: libertatea personală. Chiar când ia arma în mâna n-o face pentru a cucerii proprietatea nobilului, ci pentru a restabili condițiile primitive cu care s-a așezat prin liberă tranzacție

pe acea proprietate. Crunte și viteze bătălii au avut țărani clăcași din Ardeal cu universitatea nobililor și adeseori izbutesc a-și revindica condițiile primitive de așezare.

Raportul privitor la cestiunea agrară adresată de-o comisie ad-hoc lui Barbu Vodă (Știrbei) spune identic același lucru, care rezultă din întreaga istorie a dreptului român. Proprietarul e liber pe proprietate, țăraniul pe munca sa și pe averea mobiliară. Așezarea pe moșii s-a făcut prin tranzacții, păstrându-și țărani deplina libertate personală.

Erau aceste raporturi favorabile țăraniului? Fără îndoială, căci statistica ne-o dovedește. De la începutul secolului până la 1864 populația română creștea repede, după formula lui Malthus, am putea zice, de la 1864 ea începea să scăde și scade din ce în ce mai repede.

Daca d. C. A. Rosetti și - însușește meritul de-a fi reformat țara, vază cu ce preț a făcut-o. Cu mortalitatea poporului românesc.

Să venim însă și la Mihai Viteazul, acest om fenomenal prin vitejie și prin minte, aceasta jertfă tragică a unui mercenar de rând ca Basta. Mihai decretează pentru Ardeal și Țara Românească *glebae adscriptio*, vecinătatea, legarea de pământ. Un act nedrept, se va zice, care ridică libertatea personală. Dar oare ce zicea Matei Basarab despre tendința capitalului bănesc de-a suplanta, prin efectul cametelor, pe vechii proprietari prin noi proprietari de origină străină? Noul proprietar — neistoric — putea zice locuitorului: „Daca ai dreptul de-a te muta de pe pământul meu, am și eu dreptul de-a te alunga când voi” Mihai răspunde: „Tot pământul țării acesteia la început domnesc a fost; proprietatea absolută nu există în zilele mele. Noi, Domnul, îți-am dat acest pământ, dar îți l-am dat cu rezerva că-l vei exploata în anume condiții. Aceste condiții sunt pozitive după obiceiul pământului: parcelarea în ferme, cu dreptul de dijmă și o zi de lucru pe săptămână. Tie-ți trebuie muncă? Bine. Îți-o dau. Dar mie-mi trebuie popor, pentru că am de purtat războiul și nevoie de contribuabili. De aceea 'l leg de pământul tău pe acest popor și, oricât s-ar înmulții, tu ai să-i dai pământ”

Ceea ce-i uimitor în documentele noastre vechi și-ii umple inima de duioșie și iubire este profunda naivitate și bună credință de căi sunt dictate. Oamenii, poate unde erau de aceeași rasă și înrudiți fizic și moralicește, nu erau numai cuminți ci și binevoitori. În acest aluat nu intrase încă drojdiile ulițelor Tarigradului, cari să-l facă să fermenteze. Astfel și măsura lui Mihai Vodă era de-o mare bună - credință. În mai puțin de 40 de ani populația Țării Românești ajunge la două milioane pe atunci, veniturile statului la 200 000 de galbeni; Matei Basarab este acela care culege fructele semănate de marele și nefericitul său predecesor.

Astăzi nu se mai poate o întoarcere la trecut — care la 1848 ar fi fost posibilă poate.

Legea rurală a scos proprietatea de sub vechiul drept public, a șters orice urmă a principiului indiviziunii, precum și originii de agru public. Proprietatea mare și cea mică sunt azi *absolute*. Fără îndoială din punct de vedere social și politic acesta este un progres, încă de așa natură încât o retrogradare să nu mai fie cu putință.

Ne îndoim însă că acest progres, în momentul în care s-a realizat, a fost potrivit cu stadiul de evoluțione al societății române.

Daca, la 1848, generația de agitatori ar fi fost compusă din oameni serioși, cunoscători țării, poporului și datinelor Lui, nu bonjuriști pomadați și frizați, daca ar fi fost Tudor și nu C. A. Rosetti, acesta ar fi căutat îndreptarea în întoarcerea la trecut.

Ars trebuia „Regulamentul organic” să-șa, dar trebuia ars în favorul vechilor instituții românești, nu în favorul bagajului de idei cosmopolite și *a priori* ale Revoluției Franceze.

Aceasta din urmă a fost o revoluție a burgheziei, deci cu toate fibrele și rădăcinile străine de nevoie și trecutul țării noastre de plugari și păstori.

[6 martie 1882]

[„D. MAIOR ARMĂȘESCU”]

D. maior Armășescu s-a crezut atins prin apreciațiunile cuprinse într-unul din numerile trecute ale „Timpului” asupra incidentului d-lui Filibiliu. Ne credem datorii a declara că n-am înțeles să atingem prin acest articol susceptibilitățile nimănui și nici chiar a aproba faptele d-lui Filibiliu, după cum s-au prefăcut a crede unele ziare cum e „Românul” Am crezut numai că faptul imputat d-lui Filibiliu nu merită destituirea deghizată de care a fost izbit.

[11 martie 1882]

[„D. C. A. ROSETTI, VENERABILUL”]

D.C.A. Rosetti, venerabilul părinte al democrației, pretinde a fi în genere mai conservator decât conservatorii. În adevăr, judecând după împrejurarea că d-sa singur cumulează c-o reversibilă fatalitate privilegiile a 2175 boieri de sub Regulament, cată să admitem că în predmetul acesta și întrucât privește prețioasa sa persoană, d-sa e nu numai conservator, ci reaționar chiar, un reaționar multiplicat cu 2175 de boieri de ai Regulamentului.

Întrucât privește persoana sa zicem, căci acolo unde începe interesul public, d-sa devine foarte liberal. Când e vorba de-un gheșeșt de făcut cu străinii, atunci „Românul” scutură din mânci toate argumentele seducătoare ale milioanelor: acolo d. C. A. Rosetti e dănic, e prea dănic chiar cu banii visteriei cari pe d-sa nu-l costă nimic. Când e vorba de răscumpărarea unei linii părăginate ca Cernavoda chiustenge, atunci C. A. Rosetti se oferă a plăti nu numai costul liniei, ci voiește să mai capitalizeze și veniturile actuale, pe cari compania le ia tocmai pentru a rambursa acel cost.

Căci în adevăr, iată ce zice „Românul”

organul guvernamental.

Mai cumpărăm dreptul companiei de-a o exploata 90 de ani. Oare acest drept nu face 1300000 ?

Apoi cumpărăm dreptul de-a ne folosi de portul Constanța, ceea ce asemenea valorează 2000000.

În fine mai cumpărăm dreptul companiei de-a lua lemne de construcție din pădurile statului. Oare acest drept nu face parale?

Dar bine, onorabililor, oare asta nu-i socoteala lui Nastratin? Ce fel de negustorie e asta?

Apoi dreptul companiei de-a exploata linia 90 de ani și de-a se folosi de portul Chiustenge nu constituie tocmai *plata* actuală a *costului construcției*? Costul construcției pe de-o parte, dreptul de exploatare și de port pe de alta nu formează două sume ce se pot aduna la un loc, ci două sume în raport. Daca presupunem că costul liniei de 6000000, iar drepturile amintite echivalează cu X, atunci avem să plătim, nu 6000000 + X ci 6000000 = X, adecă ori costul, ori echivalentul veniturilor actuale, menite a restituî acel cost.

Se oferă Sir John bunăoară să zidească o casă pe moșia turcului și-i zice: „Bani nu-ți cer, fiindcă știi că turcul n-are parale. Dar îți zidesc o casă frumoasă și drept plată cer să am dreptul de-a ședea eu însuși zece ani în casă, să iau lemne din pădurea d-tale de alături și să prind pește în lacul d-tale.

— Bine, zice turcul, mă 'nvoiesc. Trece un an, casa e gata, în vremea asta vine proprietar romanul, moștenitorul turcului, om cu dare de mâna și fecior de bani gata.

— Știi ce? zice sir John românului — plătește-mi costul casei și intră în posesiunea ei. Să eu m-am săturat să mai șed în ea, și d-ta ai de unde plăti.

Se 'nvoiește românul, prețuiește costul construcției și i-l oferă lui sir John.

— Ba nu, zice sir John, nu așa ne-a fost vorba. Numai costul mi-l plătești? D-apoi dreptul meu de-a ședea zece ani în ea, de-a lua lemne și a pescui, unde-l pui? Să acela trebuie plătit.

— Apoi ori una, ori alta, sir John. Sau îți plătesc numai costul construcției, sau numai dreptul de-a te folosi zece ani de ea. Amândouă nu se poate, sir John, căci fi colac peste pupăză. Căci drept plată a construcției, d-ta te bucuri de dreptul de-a ședea în casă. Sau construcția îți-o plătesc, sau dreptul de-a ședea în ea.

Ce-am zice asemenea, dacă societatea acționarilor căii ferate Stroussberg ar veni și ne-ar zice: "Linia costă 260 mil. Suma aceasta ne-a plătit-o. Dar acu vă rog să-mi plăti și dreptul ce-l aveam de-a mă folosi 90 de ani de ea. Capitalizați-mi venitul ce-l luam în fiecare an de la linie!"

Dar — ar răspunde toată lumea — acel venit intra în *anuitate*. Cu acel venit se plătea costul construcției. Dacă-ți plătesc acest cost, d-ta 'l plasezi oriunde vrei și-i iezi anuitatea dintr-alt loc, dintr-altă întreprindere, nu din aceasta pe care îți-o răscumpără.

După mărturisirea "Românului" dreptul companiei de-a exploata linia 90 de ani echivalează cu 1300000, dreptul de-a se folosi de port valorează 2000000. Iată dar că noi am avut cuvânt din capul locului. Atâtă face linia în realitate: 3300000 lei, adică un capital echivalent cu dreptul de exploatare pe 90 de ani și cu venitul portului. Nici un ban mai mult, nici unul mai puțin.

Dar s-au prețuit lucrările 13 milioane? Să fie prețuitorii sănătoși, nu de astă e chestia. Cât produc acele prețioase lucrări? Ele produc venitul de la 3300000 lei și nimic mai mult; deci atâtă fac.

Cine-a văzut argumentarea de mai sus a „Românului” și-a adus fără îndoială aminte de vestitul întru ale societelor, Nastratin.

Timur - lenk, adică Timur cel Schip (răsboezat de apuseni în Tamerlan) era contemporan cu Baiazid I și cu Mircea cel Mare. Se știe că biruința lui Timur la Angora asupra lui Baiazid a avut

efectele cele mai bune pentru Țara Românească, căci în urma ei, Mircea punea și scotea pe tronul otomanilor la împărați după plac. Timur avea un hoge caraghioz pe care îl chama Nastratin, identic cu acela ale cărui taclale și cabazuri le-a cules și le-a pus în versuri răposatul Anton Pann. Oare nu cumva finanțierul „Românului” în chestia liniei Cernavoda chiustenge să fie un străneput al vestitului Nastratin, contemporanul caraghioz al unei epoci de mari eroi? În adevară și Mircea era *Dominus terrarum Dobrodicis. Dristri despotus*. Nil cumva Timur [i] va fi trimis în glumă marelui său contemporan, Mircea, pe Nastratin ca pe vremea aceea să-i reguleze Dobrogea? Nu cumva să fi rămas de-atunci o fatalitate istorică ca societile ce privesc Dobrogea tot Nastratin să le facă?

[12 martie 1882]

[„BABELE AU TRECUT”]

Babele au trecut. Ca să dezmintă tradițunea populară, care le aruncă în spinare toate intemperiile începutului Lui Marte, ele s-au făcut amabile estimp, au cumpărat soarele și elementele, s-au îmbrăcat în haine de primăvară, și-au pus ghoicei și viorele la ureche și, cu surâsul pe buze, au poftit lumea la plimbare zicându-i: Ia uitați-vă cât suntem de frumoase! Lumea, neîncrezătoare la început, a prins curajul încetul cu încetul și, în locul blestemelor ce le adresa altădată, le-a acoperit de binecuvântări.

— Giaba, nu mai sunt babe! ne zicea triumfătoare o cucoană bătrâna, căreia - i făceam complimente pentru frumusețe maltenabilă a timpului. Oricine poate recunoaște adevărul acestei afirmații, privind mai cu seamă părul negru și pelita lucie a Doamnei X ..., care reușește să ascundă așa de bine, grație cosmeticurilor, unguentelor și apelor farmaceutice de tot felul, cei săptezeci ani ce numără până acum.

Cu toată voioșia timpului, cronica are să înregistreze încă un caz de sinucidere, din fericire neizbutită. Un biet servitor anume Tudor Orzaru, hotărâ să părăsească această vale de lacrime, cum zic poetii, și-a ales o cracă de arbor într-o din aleile Șoselei și, punându-și streangul de gât, a încercat să zică: Adio, lume!... El începuse deja să se legene cu melancolie în aer „ca o trestie bătută de vânt” cum se exprima un procuror cu idei poetice într-un raport devenit celebru printre camarații săi, când mâna generoasă a unui grădinar veni să taie firul fatal care-l ținea suspendat deasupra eternității și-l readuse la viață. Văzându-se iar pe pământ, Tudor deschise ochii, se pipăi bine ca să se convingă că trăiește încă și, făcându-și cruce, jură din toată inimă că n-are să mai reînceapă. Căci, poetul a zis-o de mult:

Iubesc și-mi place viață,
Deși 's nefericit!

Nu era de ajuns cele două colosale catastrofe de la Nizza și din Viena; un nou sinistru a venit să sporească numărul incendiilor de teatre. Palatul de Cristal din Marsilia a ars cu desăvârșire și cât p-aci era să-l urmeze și teatru imperial din Sant-Petersburg. S-a observat cu drept cuvânt că de aci înainte, oricine se va decide să asiste la vreun spectacol, să-și facă mai întâi testamentul și să se grijească, dacă va - crede în Christos, ca să fie gata pentru orice întâmplare.

Daca, în străinătate, ard teatrele, la noi, vai! flăcările incendiului consumă orașe și târguri întregi. Sute de familii au rămas pe drumuri. Se pare că focul Sodomei și al Gomorei s-au abăut asupra tărei spre a o pustii. Târgul Fălcușului, Târgul Neamțului, Târgul Cucului, focul din Brăila și mai știm noi câte altele! Suntem ispitii a crede că aceste sinistre consecutive, cari au răspândit groaza și mizeria în atâtea localități prospere, sunt opera vreunor mâini criminale. E cu neputință ca hazardul singur să cauzeze în același timp atâtea nenorociri.

Oricum ar fi, niciodată caritatea publică n-a avut o ocasiune mai dureroasă de a se manifesta. Să dea și mic și mare, căci suferința e la

culme! Până ce comitetul „Presei” deja constituit, va putea să funcționeze, să se organizeze în grabă liste de subscrisori, căci ajutoarele trebuie să fie grabnice spre a fi de vreun folos.

În ceea ce ne privește, redactiunea „Timpului” are deja deschise asemenea liste și va publica imediat numele oricărui generos donator.

Scenile de jale de cari vorbirăm nu împiedică scandalurile bucureștene de a se produce. Nu putem rezista plăcerei de a comunica cititorilor noștri următoarea întâmplare care face de două zile să râdă cu hohot saloanele capitalei. E vorba de o păruială în regulă între două femei celebre prin luxul lor. Nu vom imprima numele în speranța că fiecine va ghici despre cine vorbim.

Frumosul Adonis e iubit cu pasiune de Doamna X... al cărei nume sonor poartă bonetul frigian... Însă Adonis are un caracter foarte sburdalnic și-i place să imiteze fluturul zburând din floare în floare. Doamna X..., simțind că amantul său o înșală cu una din prietenele ei cele mai intime, prietenă foarte cunoscută în București prin pieptul său de cauciuc și prin toaletele-i zgomotoase, s-a decis să-i surprindă în flagrant delict. În acest scop s-a pus la pândă și a aflat că culpabilii își daseră întâlnire alătării într-un otel depărtat din capitală.

La ora indicată, pe când amanții se pregăteau să-și dea probe elocvente de amor, doamna X... ca Nemesis, zeitatea răzbunării, năvălește în cameră și, nici una nici două, apucă de coade pe infidela amică. Vai! coadele erau false și-i rămân în mâini. Furioasă, vindicativă amanță o apucă de gât spre a o sugruma și-i zgârie obrazul cu unghiile-i formidabile, cu rizicul de a-i scoate ochii.

În acest timp, Adonisul, profitând de învălmășeală, o șterge repede din cameră, cu capul gol și cu îmbrăcămintea în dezordine, se suie într-o birjă și dispăre.

Cu mare greutate servitorii otelului au putut scoate pe infortunata femeie din ghearele teribilei sale antagoniste.

De două zile, această victimă a amorului n-a apărut pe șosea. Gurele rele afirmă că-i va trebui mai bine de o lună pentru ca figura ei să-și poată lua aspectul obicinuit.

O amor, tu ai pierdut Troia!

Fantasio

[14 martie 1882]

[„NEFIIND DE IERI DE ALALTĂIERI”]

Nefiind de ieri de alaltăieri, e de neînțeles de ce entuziasmul factice și de paradă nu mai prinde rădăcină, de ce zile a căror însemnatate s-a exagerat acum un an trec azi nesărbătorite ca cele de rând și de lucru.

Ieri a fost în adevăr aniversara proclamării regatului. Ea a trecut modestă, în vîrful picioarelor, ca și când ar fi voit să nu scoale din somn pe soră - sa, cestiunea Dunării. Și românii au lăsat-o să treacă ca și când n-ar fi fost niciodată, ca și când nu acum un an ar fi fost perindarea alaiului care se 'ncepea cu istoria românilor de la Decebal până la cei din urmă Basarabi, dar se 'ncheia vai! cu lungul, aproape nesfârșitul săr al societăților ovreești, într-un mod pe căt de ominos pe atât de puțin cuvenit. Parcă ne-ar fi spus imigrătunica „Treceți voi înainte, cu Basarabii voștri cu tot, căci apartineți trecutului: noi venim în urmă, căci al nostru e viitorul și... republica. Regișorii Moldovei și ai Țării Românești? Basarabi și Mușatini? Ce sunt toți aceștia pentru noi, ce ne pasă cine au fost sau cum au trăit? Ce ne pasă nouă de sângele vărsat în șiroiaie cu care e udat orice palmă a acestui pământ? Moșile voastre voim să avem dreptul de-a le cumpăra noi, noi români, români "Românului"; restul e o lungă poveste care nu ne privește întru nimic.

și 'ntr-adevăr de ce reamintirea acelei zile să mai fi fost sărbătorită ca-n rândul trecut, când aproape toți simt ce intimă legătură a fost între ea și cestiunea, până azi pendentă, a Dunării. De pe atunci se zicea încă că pentru noua poreclă a țării noastre, îndealtmintrelea vechi și cinstite, unul din generoșii vecini ceruse o compensație reală în concesiuni pe valea Dunării și că strălucirea purpurei fusese destul de ademenitoare pentru o seamă de oameni politici spre a-i îndupla să facă făgăduință de natură a dezbrăca noua regalitate de drepturi suverane, pentru a o îmbrăca în pete de samur. În adevăr se mai editase într-un rând „Arta diplomatică” a marelui om de stat, când pentru onoarea de-a înceheia o convenție cu ministrul austriac se sacrificaseră interesele reale, economice ale țării pe ceze ani înainte; a doua ediție a acelei arte diplomatice apărea *in folio* și consistă în a schimba cu dibăcie suveranitatea pe Dunăre pe-un titlu. N-ar mai rămâne decât să ne proclăm și împărătie, în schimb cu România întrreagă, păstrându-ne pentru rezidarea mărimii noastre împărătești nemăsuratele întindere ale Fefeleiului.

Fraza ne omoară pe noi, aparențele în locul fondului, în locul adevărului. Adevărata regalitate ar consista în onestitate politică, căci onestitatea deprinderilor și vederilor e caracteristică pentru

monarhii întemeiate; pe când şiretlicul, amăgirea maselor cu vorbe, malonestitatea politică sunt atribute ale demagogiei pe de-o parte, ale despotismului pe de alta. Sub monarhia adevărată nu se aruncă în apă două milioane pentru un chei ca al Brăilei; nu are nimenea curajul de-a propune răscumpărarea liniei Cernavoda—Chișinău; nu se fac biourouri de împământire în Adunare, unde tuns, ras [!] trece pe ovrei între cetățenii statului român pentru parale; nu se jefoiează visteria și publicul cu lefuri ad-hoc de căte 40 000 fr. create pentru patrioți improvizați din advocați fără pricini și sabioze ignorante în directori de bancă și drum de fier; nu se cumulează căte zece funcții pe căciulă, lată ceea ce nu se face sub regalitatea adevărată, pentru că nu îngăduie monarhul să se despăgubeze poporul său fără a-i se da în schimb vreo compensație materială sau morală din partea cavalerilor de industrie.

Cine are deci dreptate e tot d. C. A. Rosetti care zice în Cameră: „Ce-mi pasă de forma monarhică, dacă trăim sub republică” Și sub republică trăim, anume sub cea mai rea din formele republicei, când nu domnesc nici Pisistratizii cei iubitori de adevăr și de arte, nici medicii cei generoși și mari, nici patricii Romei, ai Veneției, ai Olandei, ci plebea... plebea în sensul cel mai rău al cuvântului, adunăturile fără trecut și fără tradiție din căteșipatru unghiuurile lumii; căci acel care e cu totul înlăturat de la conducerea acestei țări și suplantat prin această plebe este poporul românesc însuși, adevăratul popor românesc de rasă, *gens Quiritum*.

Și de-aceea lucrurile nu pot merge bine, nici pot provoca entuziasmul popular. Surogatul frazei roșie substituie patriotismului adevărat își arată pretutindenea arama; pentru popularitate și menținere la putere sacrifică interesele vitale și lipsește chiar forma cea mai serioasă de guvernământ, cea monarhică, de încrederea pe care cătă s-o inspire unei națiuni. În adevăr, ce suveranitate se poate numi aceea când contele Wolkenstein cutreieră Europa în dragă voie pentru a pune la cale țărurii noștri și apele noastre — *de nobis sine nobis* — și nu află în drumul lui decât esențele neoplatonice a la Pherekydes sau transparente ca nimicnicia, ca autorul vestitelor scuze, ridicăte la patrat? Contele poate în adevăr să urmărească, fără știrea noastră, realizarea făgăduințelor făcute în schimbul poreclei regatului. Iluzia serbărilor au trecut de-un an de zile ca efectele unei trecătoare amețeli; permanentă însă se arată în fundul scenei paguba, se arată cucerirea Dunării pe care puternica vecină o urmărește cu stâruiuță.

[16 martie 1882]

[„LA REFLECȚIUNILE NOASTRE”]

La reflecțiunile noastre asupra cazului d-lui Filibiliu, profesorul permuat prin hotărâre a consiliului, la Focșani, pentru că într-un moment de nerăbdare a lovit — desigur *nu* ca pedeapsă corporală — pe un elev repetent, „Pseudo - românul” ne-a răspuns cu două articole pline de insinuații și, se 'nțelege, ne-a substituit, ca de obicei, idei pe cari nu le-am enunțat și nu le-am avut niciodată.

Ceea ce am voit să zicem și repetăm acum este ca să nu se dea prea mare gravitate unor nimicuri. Voltaire spune într-un loc „*l'homme est l'animal méchant par excellense*” și ceea ce omul este, cel pătit, trecut prin suferință și devenit simțitor, e cu atât mai mult copilul care nu are conștiință deplină despre neacazul ce ni-l poate pricina. Unii, fără a fi răi, sunt răutăcoși și încăpățânați, la mulți mijloacele de cari dispune pedagogia rămân cu totul nefolositoare și oricât am admite că profesorii sunt, conform proverbului latin, oameni osândiți de zei la chinuri, nu putem aștepta de la ei ca, față cu îndărătnicia sau cu rezultatele unei reale creșteri de familie, să rămâne totdauna în echilibru.

Nu admitem nici bătaia, nici pălmuirea în școale, nu pentru cuvintele democratice sau politice pe cari le citează ”Românul” ci pur și simplu pentru că puținile noțiuni de psicologie și de pedagogie căte au ajuns până acuma să se formuleze exact ne-au dovedit inutilitatea acestor mijloace de îndreptare. Deci nu ca mijloc pedagogic am considerat ceea ce-a făcut d. Filibiliu, ci ca o eroare care n-are gravitatea ce i-o atribuie ”Românul”

Am găsit aşadar că pedeapsa disciplinară aplicată profesorului e exagerată, cu totul în disproportie cu eroarea comisă, că tot cazul nu merita importanță ce i se dă din cauze ce le ignorăm, dar cari trebuie să fie străine interesului școalei. O admonițiune verbală din partea autorității școlare ar fi fost, după o noastră părere, îndeajuns.

Din aceste considerații ale noastre ”Românul” deduce că cerem *ca bătaia să se reguleze în școale în mod oficial, că cerem ca învățătorii să pălmuiască, dar să-și spele mâna pentru c-a atins pe copilul mojicului*.

”Românul” își permite, cu acea rară doză de arroganță care-i e proprie, să ne atribuie idei pe cari nu le-am emis niciodată, ba nici nu le-am putut emite.

Copilul mojicului n-are nevoie de bătaie. O știm din experiență că nici un elev nu e mai ascultător, mai harnic, mai în bună orânduiuială în toate ale lui decât copilul țăranului. Aceasta își îndrăgește învățătorul și-i intră în voie. Daca vrounul dintre ei e îndărătnic, departe de-a corumpe el clasa, clasa l'îndrepteașă pe el. Profesorul n-ar avea decât să se plângă de-un elev către clasă pentru ca copiii de țărani, constituții în mică republică, să-i dea celui rău și singuri, din proprie inițiativă, bani pe miere și să-l facă om. Aceasta o poate spune oricine din experiență.

În orașe și altceva. Aci copiii trăiesc uneori în împrejurări produse de amestecul nostru de pseudo - civilizație și de orientalism, necunoscute în sat, împrejurări ce le viață instințele; aci copiii au uneori ocazia de - a - și numără tații ori mumele consecutive ca merele; aci se află părinți cari dau fetelor sfatul să cochetize, băieților sfatul să nu spuie adevărul, sau alte lucruri de aceste cari au— *chic*.

Sunt oameni în orașe și cărora viață e un șir de destrăbălări în care sunt atrași și copiii; sunt copii cari în viață-le n-au fost naivi, cari din părinți degenerați moralicește s-au născut bătrâni. Când te uiți în ochii clari și naivi ai copilului de țăran îți aduce aminte de ochii celor doi îngeri de sub Madonna Sixtina a lui Rafael; dar în orașe vezi uneori ochi de copii cu clipirea ascuțită, vicleană și rea cari dovedesc că sufletele acestor mici și de plâns ființe și pângărit de instințe nepotrivite vârstei lor.

Cine se interesază de deosebirea aceasta n-ar avea decât să viziteze o școală normală, populată de copii de țăran și să-o compare cu elevii unui liceu, populat de orășeni.

Așadar înc-o dată: nu bătaia cerem în școală, nici vom cere - o vreodată. Ceea ce trebuie să exigem în interesul disciplinei este însă ca elevi ce, prin proprie vină, sunt în stare a scoate din fire pe un profesor oricât de liniștit, să nu umble reclamând pe la ministeriu și să nu erige cauza lor în cauză celebră.

Tot de această opinie au fost juriul de profesori cari au judecat cazul d-lui Filibiliu, precum și corpul profesoral din București. O petiție acoperită de semnăturile a o sumă de profesori, între cari întâmpinănumele cele mai cunoscute ale corpului didactic din România, precum St. C. Mihăilescu, Angel Dimitrescu, G. Dem. Teodorescu, Dim. Aug. Laurian, Ir. Circa, Dr. Barbu Constantinescu, I. Maniliu și alții, relevă d-lui ministrul instrucțiunii împrejurarea „că pentru *întâia dată* se ivește cazul ca un învățător pe care judecătorii săi legali (juriul) îl achită, căruia dânsii nu-i dau nici o penalitate, să fie cu toate acestea pedepsit, prin înlăturarea sentenței, și pedepsit atât de grav cu o permisare *care e o destituire mascată*. — Când o asemenea permisare se face pentru că zelosul profesor a voit să aducă la ascultare pe un elev neastămpărat, aceasta însemnează să slabă cu totul disciplina în școală, a anihila prestigiul și autoritatea oricărui învățător”

Îată dar de ce e vorba. Degeaba ”Românul” încalică calul de bătaie al demnității omenești și a.m.d. Demnitatea cere ca cineva să aibă conștiință de răul cel-principiu și de necazul cel-face altuia, ceea ce la copii nu se află. Năzbutiile ce le fac uneori le fac fără a cunoaște importanța lor și daca, în această privire, sunt uneori espuși a purta urmările cam involuntare și neplăcute ale neascultării sau ale neastămpărului lor, nu e cuvânt ca să se facă numai de către gaură în cer, ca cele două virtuți de iască ale adunărilor, P. G. din Senat și P. G. din Adunare, să se aprindă, ca presă, ministeriu și legislațiune să se năstoare ca frunzele codrului la suflare de vânt.

E un nimic, o excitație involuntară și momentană, de care mai totdauna profesorului [i] pare cu mult mai rău decât elevului, ceva ce se explică lesne și trebuie trecut cu vederea, după ce se va fi făcut o remonstrare verbală din partea autorității școlare.

[18 martie 1882]

[„ODATĂ APUCÂND”]

Odată apucând pe clina unor reforme cari nu țin seamă nici de datina țării, nici de aptitudinile poporului, nici de trecut, desigur că onor. d. C. A. Rosetti și compania sa politică nu se vor opri numai la regularea tocmelelor agricole, ci vor încerca să răstoarne totul cu susu 'n jos, pentru a ara pământul istoriei române în toate direcțiunile, să nu rămâne nici sămbure, nici rădăcină din ideile trecutului, pentru ca brazda să fie îndestul de infoiață și moale să primească în ea sămânța nouălor idei... ale republicei.

Se știe că toate cele în țara aceasta sunt pentru onor. tagmă, nu lucruri ce-au rațiunea lor de-a fi în chiar natura statului și a poporului, ci afaceri de combinații temporare și de expedient. Chiar coroana Regelui nu este forma consacrată a existenței politice a poporului românesc din suta a treisprezecea începând, nu este coroana Basarabilor pe fruntea unui dinast european — ci un mijloc de menținere la putere a partidului roșu, căci d. C. A. Rosetti declară că e — „republican” și că e treaba copiilor săi de-a „realiza republică” Coroana există, pentru că onor. părinte ale democrației o îngăduie să existe și o îngăduie pentru că sub eticheta monarhică ”trăim în realitate în republică”

Dar dacă însuși felul nostru de-a fi, chipul de existență tradițională și monarhic al statului român, e numai o chestie de timp și oportunitate, cum o fi privind onor. tagmă patriotică celelalte instituții ale țării? Magistratura? Cu toate opinioile clare și espuse ale țării și ale organelor ei judecătoarești, tagma voiește eligibilitatea ei și proiectul în cestiune e și depus pe biroul Camerei. Un proiect voluminos, plin de cărriocuri, menit a face din justiție unealta de ocară a partidului roșu, o slavă a patimelor momentane, o îngăduitoare a apetiturilor, o creațiune a stării temporare de corupție.

Împărțirea țării în plăiuri și ocoale? Un alt proiect de lege șterge cincizeci de plăiuri c-o singură trăsătură de condei. Dar multe din aceste au istoria lor proprie; unele ascund începuturile legendare ale statului român, unele sunt leagănușii vechilor și nouălor noastre oștiri teritoriale și a eroilor? Ce 'nsenmează toate acestea în ochii unor oameni pentru care România e numai *din întâmplare* o patrie, cărora formele ei moștenite nu vorbesc în nici o limbă și nu au nici un înțeles?

Biserica? Creațiunea aceasta eminamente națională a unui Iuga Vodă, carele la a. 1399 încă o face neatârnată de orice ierarhie bisericească sau lumească, biserica Lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are

stat, ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voiește a introduce în Sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători și pe atei; tinda templului devine un teatru pentru advocați fără pricini și banul roșu al văduvei, o fisă pentru jucători de cărți.

E asemenea vorba ca în locul votului pe colegii să se introducă în mod clandestin sufragiu universal, vorba ca voturile tuturor să fie egale, indiferent fiind de unde-i, cine-i, ce are ori ce știe fiecare. În locul teoriei de "român și român" se erige teoria de „om și om" în materie electorală, care realizându-se va pune majoritatea în mâna imigranților, încât noi însine să ajungem poate să fim considerați ca străini în țara noastră strămoșească.

Îată pe scurt tendințele viitoare ale partidului roșu. Patria un otel, poporul o amestecătură, biserică un teatru pentru politicieni, țara teren de exploatare pentru străini, viața noastră publică o ocazie pentru ilustrarea și ridicarea în sus a imigranților din cîteșipatrul unghiușilor lumii.

Și toate le îngăduim noi, o țară de oameni, îngăduim ca un venetic să se atingă de tot ce constituie trecutul nostru ~ de tot ce e menit a măntine caracterul și unitatea poporului nostru.

[20 martie 1882]

[„ÎN ȘEDINȚA SENATULUI DE LA 16 MARTIE”]

În ședința Senatului de la 16 martie d. ministru de finanțe a adus în discuțione un proiect care-l autorizează a împrumuta de la Casa de Depuneri un maximum de 2000000 lei noi pentru a cumpăra porumb și a veni în ajutorul sătenilor din județele unde recolta a fost rea în an agricol 1881.

Aprobăm fără îndoială proiectul, căci aceasta este la urma urmelor esența statului: a pune puterea și sucursul colectivității naționale în serviciul cetățeanului sau a grupului de cetățeni, pe cari intemperie, nedreptatea altuia ori alte împrejurări sunt pe cale de a-i nimici.

În privirea aceasta nu începe discuție și în contra proiectului de lege îndeosebi nu e nimic de zis. Senatul l-a admis chiar cu unanimitate.

Dar s-a relevat în Senat atât din partea d-nului Teodor Rosetti cât și din partea d-nului F. Grădișteanu că asemenea proiecte de legi, desigur folositoare pentru moment, sunt numai niște paliative temporare în contra unor cauze prea generale, prea periodice pentru ca să ajute tocmai mult populațiunilor noastre din sate.

Tara noastră, cu pământul ei în mare parte aluvial și sub o climă nestatornică, e în adevăr de-o rodire fenomenală — însă, ca toate țările roditoare, ea e supusă unei irregularități constante a producției. Hanovra; nisipelnita sfântului imperiu germanic, Prusia; Polonia au o rodire mare ori de mijloc, însă regulată. Și ploile torențiale ori putrede sunt rare și seceta asemenea. În genere se poate calcula de mai multe producție și rizicul semănătorului e mic; Dumnezeu nu-i dă poate mult, însă în orice caz [î]i dă deajuns, [î]i dă cam atât sau ceva peste atât cât prevăzuse el însuși c-o să culeagă.

Din cauza irregularității producției la noi, poporul nostru din vremile vechi încă și-ales de hrana niște plante, a căror rodire e relativ mai sigură decât a grâului; în vechime meiu, în timpul din urmă porumbul. Până azi încă păstrăm indicația mierticului de mei ce se împărtea la crucea de voinici în vremea lui Mircea, căci patru voinici de rând formau o cruce, de unde până azi a rămas vorba populară „un voinic căt patru ori o cruce de voinic" Hrana originară cată să fi fost grâu, dar a fost suplantat tocmai prin natura climatică a țării, tocmai prin irregularitatea producției.

Astfel ingeniușul poporului s-a luptat în contra climei cu două plante; mai târziu s-a luptat cu pătulele de rezervă cari, la 1864, au fost desființate.

Recoltele reale de porumb sau se repetă peste toată țara din patru în patru ani, sau sunt locale și apăsă mai cu seamă unele județe. Lipsiți printr-o rea recoltă de hrana zilnică a lor și a familiei, țărani sunt siliți să se împrumute fie cu bucate, fie cu bani, fie că n-au avut rod, fie pentru că nu le-au ajuns cum zic ei „din porumb în porumb" adică de la recolta trecută până la cea viitoare și, în acest chip, încap adesea în mari nevoi.

Se știe că românul nu cerșește, nici a cerșit vrodată. Chiar „breasla cerșetorilor" cunoscută în secolii trecuți era compusă din țigani și din alți venetici. Prea cu greu se atingea asemenea de lucrul altuia, exceptând — fie spus în parantez — slăbiciunea lui pentru cai; și chiar dacă în timp de reale recolte furturile sunt mai dese, în orice caz n-au a face cu multimea crimelor ce se întâmplă la crize analoge în alte țări. Silit deci să se împrumute în condiții uneori foarte oneroase, cari atârnă de natură, adesea de proveniența creditorului, începe în datorii, cari la rândul lor, întreținându-se cu nevoi nouă, nasc alte datorii, până ce nu-și mai vede capul de ele și se lahmăște, se dezgustă de lucru și de viață, uneori își ia lumea-n cap, lăsându-și Ogorul părlogă, via paragină și casa pustie. Nu toți sunt așa — dar poate a patra parte a populațiunii din orice sat cată și fi apărată de-un guvern prevăzător în contra proprietății sale neprevederi și a incuriei economice. Gustul de-a strângе bani albi pentru zile negre asemenea nu se află la toți țărani, incuria, trăirea de pe-o zi pe alta e, din nenorocire, încă un semn caracteristic pentru o seamă de oameni de la țară. Zicem din nenorocire pentru că urmările sunt adeseori foarte rele. În sine această incurie corespunde că-o calitate a românilor, cu caracterul lui senin și vesel. Dar această calitate, care e pe de altă parte întunecată de propria ei umbră, de neprevederea economică, nu trebuie să devie o piedică constantă pentru dezvoltarea lui, un mijloc de-a exploata, de-a face să se înomorească în datorii. Fără a-i dăruia ceva și fără a-i impune prea mari sacrificii, să nu fie oare cu putință de-a găsi un mijloc care să-l prezeve în contra proprietății lui neprevederii? În adevăr administrația veche găsise acest mijloc, ea mai cu binele, mai cu zorul, îndemnă pe locuitor, când avea recolta bună, să puie ceva la o parte pentru zilele rele. Astfel țărani nu era în poziția de-a face datorii, ci trăia dintr-o economie, făcută cam cu de-a sila, însă anii grei și zilele negre treceau fără ca să-i micșoreze sau să-i nimicească chiar pozițunea lui economică. Dar se va îndatora cătră stat, dar cătră proprietar sau arendaș, dar cătră consăteni uzurari poate, lucrul rămâne același: se îndatorează și trebuie neapărat să plătească, ceea ce și face, adeseori însă în condiții foarte oneroase.

Va să zică atât introducerea meiului și a porumbului ca alimente, că și magazinele de rezervă au fost mijloace întrebuințate în contra irregularității producției țării, o irregularitate constantă, periodică ca însăși natura brazdei și a climei. Ele au fost asemenea mijloace îndreptate în contra unui rău psicolologic, incuria răsărită din aceleși cauze climatice. În adevăr o climă care-și răde de prevederea omului, care promite zâmbind un an bun și te surprinde că-o recoltă rea, care azi te îmbogățește, mâine te aduce în sapă de lemn, e un mare inamic al prevederii și al muncii liniștite și sigure; ea împrumă producției și căstigului caracterul de incurie și de ușurință pe care-l dă jocul de hazard.

E vorba dar de-a se afla în contra unui rău permanent un remediu permanent, căci subveniile din partea statului, din buget, ni se par un paliativ de prea mică și prea locală însemnatate. D. V. Boerescu a propus a se combată seceta prin irigaționi. Oricât de amici ai irigațiunilor am fi, ele sunt rezultatul unei temeinice dezvoltări rationale ale agriculturii și nu pot veni decât gradat, cu timpul, și mai ales ridicându-se cu mult nivelul cunoștințelor tehnice ale populațiunilor noastre. Deocamdată suntem avizați la cultura tradițională, deci și la unele neajunsuri ale ei.

La întâmpinarea d-lui ministru de finanțe că legile s-ar opune la o muncă silită, ca facerea pătulelor de rezervă etc., avem onoare a răspunde acestui improvizat om de stat că nu oamenii se chinuiesc în favorul legilor ci legile se fac pentru oameni, pentru bunul lor trai și pentru siguranța lor.

Atâtă măcar ar trebui să știe un creștin care pretinde a da consiliu regelui său și țării sale.

Ar rămânea în adevăr a se alege între două mijloace: casele de economie și pătulele de rezervă. Noi credem în superioritatea absolută a celui din urmă mijloc, care nici măcar nu exclude pe cel deosebit, căci se pot și unele și altele.

Cu banii din casa de economii nu se pot cumpăra produse decât pe prețul curent — urcat în vreme de lipsă. Pe când din pătule ţăranul își ia porumbul cu prețul cel mai mic posibil, cu acela care l-a avut porumbul în anul de bielșug, în care-a fost pus în pătul. Obiectiunea că s-ar fi comis abuzuri în trecut cu, pătulele nu e de nici o valoare. Abuzuri s-au făcut totdeauna în toate cele și în toate țările. Daca abuzurile de cari e susceptibilă o reformă ar împiedeca realizarea ei nici o îmbunătățire nu s-ar mai face pe fața pământului .

[21 martie 1882]

[,,AM DESCRISS PÂN' ACUM"]

Am descris pân' acum noua industrie lucrativă descoperită de patrioți, industria plenipotențiarilor însărcinați cu mânarea gândacilor la adăpătoare .

O altă industrie foarte periculoasă se răspândește însă în țară, de natură a falsifica și a viația toată viața noastră publică. Un patriot, bunăoară, n-are nimic, dar absolut nimic decât focul de-a trăi pentru și *de la* patrie. Căscioara lui ? Stelele privesc de-a dreptul în umbra singurătății patriotice și căte-un câine slab de-l răstoarnă vântul păzește ceea ce nimeni n-are de gând să ia. Cu toate acestea consiliul comunal, compus din coreligionari politici, [i]l trece pe patriot în colegiul I. Toate listele electorale din țară sunt pline de asemenea amăgori, cari, trecuți odată în lista colegiului I, își speculează votul ba cerând slujbe pentru rude, ba locuri în internatele statului. Astfel slujbele se dau la idioti; stipendiile și locurile din internate, menite pentru copiii de talent ai poporului, se dau adesea unor stârpitori din care nici dascăl, nici școală nu poate alege nimic. Acești speculanți ai unui drept pe care nu-l au sunt numeroși. Degeaba cetățenii ar contesta înscrierea lor la primărie. Primăria nu judecă cazurile, lasă să treacă termenele de apel la tribunal și de recurs în casărie, patrioții rămân buni înscrisi în lista colegiului I și contestatorii avizați la calendele grece. Acești oameni — între cari dr. Râmniceanu bunăoară, căruia votul în colegiul I [i]l importă cumulul a 5, 6 funcții plătite — sunt cei mai aprigi agenți electorală ai guvernului, ba contestă ei la rândul lor înscrierea unor cetățeni cari au dreptul învăderat de-a figura în listele colegiului I. Două cazuri de asemenea natură s-a relevat de către d. Teodor Rosetti în Senat, Ele s-au petrecut cu conivența consiliului comunal din Vaslui. D. ministru a promis îndreptare, dar promisiunea aceasta va împlini-o credem la Sfântu - aşteaptă . Ce-ar însemna în adevăr roșii în țară fără acești oameni introduși pe fură și în mod fraudulos în colegele cele mai importante, de oameni neatârnăți , cu scopul anume de-a altera și falsifica opinia și votul acestor colege asupra actelor guvernului ?

[24 martie 1882]

[,,ÎN SEARA DE 30 MARTIE"]

În seara de 30 martie procurorul general al Consiliului de Război din Cieie a fost ucis pe bulevard c-o descărcătură de revolver. Ucigașul a fost arestat,

adaogă telegrama. E aproape indiferent a și daca ucigașul a fost sau nu arestat, precum e indiferent de-a se și cum [i]l cheamă. Numele lui, ar zice *Biblia*, e „legiune”

De un și de ani Rusia e frământată de-o mișcare întinsă și surdă care amenință a surpă statul din temelii și-a pune "nimicul" în locul lui. E în natura statelor despotică ca sa fie totdeauna lângă marginea prăpastiei , căci despotismul și demagogia sunt două văstare ale unui și aceluiși

principiu, a egalizării condițiilor sociale. Într-o aglomerație atât de inorganică de popoare și de regiuni, lipite la un loc de puterea oamenilor, nu de puterea lucrurilor, despotismul, care nu îngăduie alte legături între oameni decât putinile care-i convin lui, [i]l silește pe fiecare de-a se restrângă în el însuși și de-a vedea numai de interese materiale. Luându-li-se cetățenilor orice patimă comună, orice trebuință mutuală , orice necesitate de-a se înțelege, orice ocazie de-a lucra împreună, [i]l zidește oarecum în viața privată. În societatea despotică , ca și în cea demagogică, omul prin sine însuși nu însemnează nimic, banul e totul. Banul devine semnul distinctiv care clasează și deosebește oamenii între ei și, fiindcă el are o mobilitate proprie naturii lui, trece din mâini în mâini, transformă condițiile indivizilor, ridică sau înjoiosește familii, de aceea nu e aproape nimenei care să nu fie obligat a face încercări desperate și continue pentru a-l păstra sau pentru a-l căștiga. Dorința de-a se îmbogăți cu orice preț, iubirea căștigului, căutarea bunului trai și-a plăcerilor materiale, iată pasiunile cari devin comune în state despotice și în cele demagogice. Ele se răspândesc în toate clasele, pătrund și în acele cărora le erau străine și ajung a enerva și a degrada națiunea întreagă iar esența despotismului consistă în a favoriza și a întinde aceste instințe.

Aceste pasiuni slăbitoare [i]i vin în ajutor; ele abat și ocupă imaginea oamenilor departe de afacerile publice. Despotismul și demagogia creează ici secretul și umbra, dincolo nepăsarea publică, cari pun la adăpost lăcomia și permit căștiguri maloneste, bravând deznoarea . Fără despotism aceste patimi sunt tari, cu el ele devin dominante. Aceste nu sunt idei pe cari să le spunem de la noi: maniera de-a judeca evenimentele și stările de lucruri ale istoriei în chipul acesta se datorează lui Tocqueville .

Întâmplarea pare că a pus două exemplare ale unui și aceluiși principiu alături: Rusia și România. Cine cunoaște hoții căte s-au făcut în timpul celui din urmă război în armata imperială, răsărite din dorința de-a se "mbogăti" cu orice preț, venalitatea funcționarilor administrativi, adesea și a celor judecătoreschi, și compară dezvoltarea acestor instințe sub regimul egalității despotică cu dezvoltarea acelorași fenomene sub regimul egalității demagogice de la noi, cine vede dincolo religia căzută în stare de fetișism ca și la noi și formalismul uzanțelor suplantând convingerea morală și religioasă, cine cunoaște spiritul cu totul materialist și vânător de căștig din Rusia și-l aseamănă cu abjecta goană de bani a advocaților de mâna a treia și a străinilor cari stăpânesc România, acela se convinge că aceleasi cauze produc pretutindenea aceleasi efecte, că demagogia unui C. A. Rosetti și despotismul tradițional al împărăției vecine sunt două surori gemene, având amândouă de bază nu gruparea oamenilor după cultura, inteligența și meritul lor, ci disconținutarea lor în indivizi egali, din cari nici unul să nu plătească mai mult decât celălalt

Despotismul se 'ntemeiază pe lipsa de gândire a maselor, demagogia pe ideile greșite pe cari panglicari politici le inspiră acestora, făcându-le să creză că aceste idei constituie voința lor.

De ce de ex. în Austria, care e cuprinsă de-o adâncă fierbere etnică, nu se 'ntâmplă lucruri analoge cu cele din Rusia? Pe când în Rusia suma de ambiții și de nevoi individuale, suma dorințelor de căștig și de bun trai e aceea care tinde la răsturnarea statului, în Austria vedem colectivități etnice luptându-se între ele pentru cele mai înalte bunuri ale omului pe pământ. În Austria nu există socialism nici de nume și nu va exista poate decât atunci când rasele s-ar asimila și când interesele morale ale lor ar fi substituite prin meschine interese materiale ale claselor. Cu toată violența și cu tot fanatismul cu care se poartă lupta între naționalități, ea nu degeneră nici în atentate, nici în nihilism. De ce? Pentru că legăturile între grupurile de oameni sunt de natură morală, pentru că fiecine respectă până la un grad oarecare în adversar sentimentele aceleia de naționalitate și de patriotism pe cari voiește a le vedea respectându-se în el însuși. Chiar bochezul învins într-o luptă pentru bunuri nimic mai puțin decât materiale e un om respectabil pe când în statul despotic și-n cel demagogic puterea desprețuiește poporul și poporul desprețuiește puterea. Despotism și demagogie nu egalizează numai pe oameni, ci-i animalizează totodată; o libertate însă care înlesnește gruparea lor după interese publice și asigură grade de inegalitate socială pe cari oricine să fie liber a le trece prin muncă și merit stimulează instințele cele bune ale lui și-l prefac într-o ființă eminamente ideală. Libertatea aceasta adevărată și cea care prezervă statele în contra primejdiei despotismului pe

de-o parte, a demagogiei pe de alta.

E drept că monarhia austriacă e departe de-a fi ajuns la idealul ei, la cristalizarea unui sistem federativ care să asigure atât dezvoltarea liniștită a elementelor sale etnice cât și unitatea și tăria de acțiune a statului în afară. Mulți au naivitatea de-a crede că, din cauza discordiei între naționalități, Austria ar fi politicește slabă. Aceia nu cunosc dictonul de predilecție al împăratului Francisc I. „*Popoarele mele sunt atât de deosebite între dânsene încât niciodată nu vor ajunge a se înțelege ele 'n de ele în contra monarhiei'*” Și-n adevăr înclinăm a crede că nici un stat nu poate fi slab în care oamenii se luptă mai cu seamă pentru interese morale și de cultură, în care lenea intelectuală și dezinteresarea pentru viața publică se răzbună devenind un pericol pentru existența națională a grupului etnic.

Cu toate acestea monarhii Casei habsburgice au multe și prețioase prerogative cari îlesnesc inițiativa și libertatea lor atât în privirea reformelor din lăuntru cât și în aceea a acțiunii în

afară. Ei fac ce vor, la dreptul vorbind, fac tot ce le dictează interesul monarhiei și al Casei, fără ca conștiința națională și cea religioasă a popoarelor să fie jignită, precum se întâmplă sub sistemul cezaro - papist al d-lui Pobedonoszew.

[25 martie 1882]

UN RĂSPUNS D-LUI C.A. ROSETTI

Sub propria încălitură a d-lui C. A. Rosetti, „Românul” de alătăieri publică în prima pagină aceste uimitoare rânduri, pe cari le intitulează: *Moralitatea partidei conservatoare*.

„Timpul” este organul direct și oficial al acestei partide.

Organul cel mare și direct al conservatorilor a inventat și publicat cea mai mare și murdară calomnie în privința două femei din societate.

Una din aceste două femei, anume arătată, este fia mea.

Eu și familia mea nu ne apărăm onoarea prin alte mijloace decât prin faptele noastre.

Ne-am răzbunat și ne răzbunăm de calomniatori mărginindu-ne în a-i denunța opinioare publice.

Astfel, și-acum denunț opinioare publice moralitatea și respectul ce au pentru adevăr și onoarea familiei și-a femeiei șefii partidei conservatoare, reprezentată oficial de către ziarul „Timpul”.

Nu putem lăsa fără un scurt răspuns această neașteptată întâmpinare din partea bătrânlui director al „Românului”.

Fantasio se va face un moment serios, spre a fi la înălțimea acuzatorului său.

Întâi, n-am inventat nici o calomnie, făcându-ne, după cum este uzul tuturor cronicarilor, ecoul nevinovat al unui zgromot, pe care de altminteri nu-l garantăm, în privința unui scandal ce s-ar fi petrecut.

Al doilea, n-am numit nici direct, nici indirect, persoanele despre cari întrețineam pe cititorii noștri și nu ne costă să afirmăm că n-a fost vorba de fica d-lui Rosetti.

Dacă d. Rosetti voiește a arunca publicitatei numele ficei sale nu noi suntem culpabili de lipsă de respect „a familiei și a femeiei”, cum se exprimă cu emfază d-sa.

În cele din urmă, prevestim pe toți că nu numai șefii partidului conservator, dar chiar direcțunea politică a ziarului este cu totul străină de cronicile noastre. Aceasta o declarăm odată pentru totdeauna.

Terminând, nu ne mai rămâne decât să constată că d. Rosetti, spre a lovi cu orice preț în adversarii săi politici, nu se sfiește a târzi în publicitate nume cari pentru d-lui cel puțin ar trebui să fie sacre. Acest eroism nu-l putem nici înțelege nici aproba.

Fantasio

[27 martie 1882]

NOVELE DIN POPOR DE IOAN SLAVICI

Un volum de 456 pag. București 1881. Editura librăriei Socec et comp.

Sub titlul de mai sus d. I. Slavici publică, întrunite în volum, novele sale: *Popa Tanda*, *Gura Satului*, *O viață pierdută*, *La crucea din sat*, *Scormon*, *Budulea Taichii și Moara cu noroc*.

Autorul e de mult cunoscut cititorilor „Convorbirilor” și celor ai „Timpului”, mai mult, e cunoscut publicului german și va fi credem în curând celui francez, deși se pare că publicul său propriu, pentru care sunt menite, cel românesc, n-a dat atenția cuvenită activității sale literare.

E înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție; problemele psihologice pe cari le pune sunt desemnate cu toată finețea unui cunoșător al naturii omenești; fiecare din chipurile cari trăiesc și se mișcă în novele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori

ale satului, nu seamănă în exterior cu țărani români, în port și în vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc și simt ca el.

Poate nu e o idee nouă dacă spunem că orice lucrare literară însemnată cuprinde, pe lângă actul intelectual al observației și conceperei, o lucrare de resumțiune a unor elemente preexistente din viața poporului. Sunt scriitori — și numărul lor e legiune — cari sugându-și condeiul în gură, scornesc fel de fel de cai verzi, creațiuni ale fantaziei pure fără corelațiune cu realitatea, creațiuni ce, prin nouitatea lor, atrag poate câțiva timp publicul și sunt la modă. Descriind situații factice, personaje factice sau manierate, sentimente neadevărate sau simulate, umflând un sentimentalism bolnav — în volume întregi, acești autori — numărul lor în străinătate e foarte mare — au un public mai numeros de cum ar merita și primejduiesc în mare grad gustul, sentimentul adevărului și bunului simț.

Credem că nici o literatură puternică și sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decât determinată ea însăși la rândul ei de spiritul acelui popor, înțemeiată adecă pe baza largă a geniului național. Aceasta nu e adevărat numai pentru literat, ci se aplică tot atât de bine la legiuitor, la istoric, la omul politic. Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicile unor țări depărtate ce au trăit și trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va și să codifice datina țării lui și soluțiunea pe care poporul în adâncul convingerilor sale o dă problemelor în materie.

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa și va combina sisteme nouă, ci acel care va rezuma și va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuințele și aspirațiunile preexistente ale poporului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase va lăuda sau va batjocori întâmplările în trista și searbăda lor conexiune cauzală, ci acela care va căuta rațiunea de-a fi a acelor întâmplări și va descoperi-o în adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleasi rațiuni cari au făcut pe români să crească i-au făcut să și căză; aceleasi calități cari au ureat pe osmani la înălțimea de stăpânitorii a trei continente au fost rădăcinile pierzii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare și puternic ca patimă are în consecuență cu sine însuși rădăcinile fericirii și nefericirii sale. Numai oamenii cari au țaria de-a fi credincioși caracterului lor propriu fac impresie în adevăr estetică, ei numai au farmecul adevărului, reprezentarea lor zguduie adânc toate simțurile noastre și numai aceasta e obiectul artei.

Fără îndoială există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pământul, în modul de-a fi al poporului lor, pentru a

produce ceva permanent. Autorii generației trecute — un Eliad, un Gr. Alexandrescu, sunt cu tot talentul lor natural scriitori cosmopoliti. Alecsandri numai e în generația veche acela care și-au încuscris din capul locului talentul său individual cu geniul poporului românesc și de aceea el, împreună cu Negruzzii, Donici și-a. e intemeietorul unei literaturi, nu copiate, sau imitate după lord Byron și Lamartine, ci în adevăr naționale. Tot această cale, care rezumă poporul pentru a-l reda ca-ntr-o oglindă și însuși o urmează și Slavici.

Popa Tanda e un mărgăritar de popă românesc, vrednic a figura în orice carte de citire pentru sate, un popă cu gura de lup și inima de miel, care mai cu bătaia de joc, mai cu sfatul, dar cu pilda proprie mai cu seamă, ridică nivelul moral și material al unei pustietăți cum i-a Săracenilor.

O viață pierdută descrie traiul unui țăran ardelean, care, naiv și onest, vine în mlaștina morală a Bucureștilor, unde pierde tot ce un om are mai scump. Înăușit în adevăr prin muncă, el dă foc casei și averei lui și părăsește mocirla morală într-același cărucior, sărac, șezând pe aceeași ladă de Brașov, fără să se uite îndărăt, nevoind să ia nimic de la pământul care-i mâncase copilul. El se 'ntoarse în Ardeal, tot atât de vesel precum venise odinioară, lăsând în urmă tot, tinerețe, avere și mormintele familiei.

La crucea din sat și Scormon sunt două gingeșe idile câmpenești; iar *Budulea Taichii* — poate nu atât de sobră în formă ca *Popa Tanda* — e de-o adâncime psihologică mai mare încă. Scrisă cu umor, e de-un gen necunoscut până acum la autorii români. Adâncimea marii seriozități morale a autorului e acoperită cu bruma usoară a bătăii de joc și a comicului. S-ar fi crezut că „umorul”, întristarea și patimile îmbrăcate în haina comică a glumei și a ridicolului e străină geniului nostru popular și propriile numai englejilor și germanilor — „Budulea” d-lui Slavici e o dovedă învederată de contrariu. Se poate scrie umoristic și românește.

Ceea ce face meritul scrierilor unui Slavici, Creangă, Nicu Gane nu este numai talentul autorilor, concepția lor curat românească, ci și împrejurarea că într-un mediu pe deplin stricat, cum e pătura superpusă de plebe din România, în mijlocul unei corupții care împreună în ea viciile orientului turcesc cu ale occidentalului, și-au păstrat sănătatea sufletească, reflectă tinerețea etnică, curăția de moravuri, semințul neamului românesc. Când vede cineva ce soiu de literatură se prăsește în România, cum o revistă literară din București, care întrunește într-un snop o adunătură

de tineret semistrăin, își duce cititorii prin locuri malfamate sub pretextul de-a face poemuri *a la Alfred de Musset*, cum spitalul, balamucul și cârciuma sunt singurele locuri care furnizează sujete artistice literatorilor de la „Literatorul” și de la alte întreprinderi scandaluoase, acela cată să fie recunosător puținelor pene în adevăr românești, care ne scapă din atmosfera infectă a spitalurilor, ce se pretendă reviste literare. În aceste spitaluri, unde mărginirea intelectuală a pretinșilor autori nu e întrecută decât de malonestitatea lor plagiări și de obrăznicia cu care ei pe ei își se proclamă mari autori, literele române au relații, firește sterpe, cu niște catări intelectuali, ceea ce nu oprește ca o seamă de acești catări să fie împodobiți cu medalia *Bene merenti*. Atâtă aveam de zis despre mediul mlaștinios și bolnav, cu care trebuie să lupte literatura sănătoasă pentru a-și scoate capul la lumina soarelui.

Căci închipuiașcă și cineva — *risum teneatis amici* — până și gazeta oficioasă a republicei din cafeneaua Procope, „Pseudo - românul”, își dă părerea asupra novelelor lui Slavici, ba criticul — *non emunctae naris* — spune chiar alb pe negru că autorul nu-i place când face spirit. Ceea ce aștepta criticul spiritual al „Pseudo-Românului” sunt calambururi, proprii autorilor jidani din Germania și din Franța, vorbele de șic din romanuri scrise pentru cocotele din Paris, lucruri care învederăt nu se pot găsi în scrierile unui autor român. Ba criticul gazetei cafenelei Procope combată chiar teoria estetică, emisă de d. Maiorescu în „Converbiri”, că terenul vieții naționale e singurul pe care pot răsări romani bune. Citează — *in contrarium* cum s-ar zice — pe Daudet, căci e citit băiatul. Și noi am avea poate de citat ceva — *in contrarium* — la teoria d-lui Maiorescu: romanurile genealogice ale lui Emil Zola. Ar fi interesant să se constată, bunăoară, ce minti, dar mai cu seamă ce caracter s-ar naște din încrucișarea rasei ovreești cu cea neogrecoasă, încrucișare ce se operează uneori în România. Fără îndoială amestecătura între două rase egal de vechi, egal de decrepite fizic și moralicește, ar produce niște exemplare de caracterologie patologică, care ar fi o adevărată pepinieră pentru viitorul redacțunii „Pseudo-Românului”. Dar acest roman al viitorului cată, după a noastră părere, să fie amânat până în momentul în care poporul românesc însuși, ajuns la starea ce i-o pregătesc patrioții, nu va mai putea fi un obiect destul de estetic pentru românări și aceștia ar fi siliți a pescui în promiscuitatea San - franciscului din America dunăreană.

[28 martie 1882]

[„CEEA CE DĂ GUVERNULUI”]

Ceea ce dă guvernului roșu aproape caracterul unui guvern străin, tot atât de vitreg precum ar fi domnia muscalilor sau a turcilor, este atât lipsa de respect pentru tradiție și trecut cât și deplina necunoaștere a naturii statului și a poporului românesc, pe care le privesc, pe amândouă, ca pe niște terene de experimentare.

John Stuart Mill observă deja în scrierea sa asupra guvernului reprezentativ că sunt spirite, „care privesc arta guvernământului ca o chestie de afacere”. O mașină de vapor sau una de trei, o moară, c-un cuvânt orice operă mecanică cu resorturi moarte a cărei activitate și repaos se regulează după legile staticei și ale dinamicei și pentru ei ceva asemănător cu statul; maniera lor de-a privi lumea, societatea, poporul e o manieră mecanică. Formulele și frazele care umplu programele acestor oameni nu sunt adevăruri în sine, ci numai niște expediente temporare, pe care și e sau nu oportun de-a le aplică.

Tradiția? Nu-i nimic. Vechile datini de drept ori de cuvintă ale poporului sunt niște prejudecăți. Modul de-a exista al statului, forma lui monarhică bunăoară, sunt lucruri despre care e în sine indiferent de există sau nu; valoarea lor e numai relativă și are numai atâtă preț pe căt contribuie la realizarea ambiiției personale a unui om sau a unui grup de oameni care văd în stat un mijloc de-a face avere, de-a și căstiga nume, de-a ajunge la ranguri și la demnități.

Dar se ruinează poporul? Le e cu totul indiferent. Dar se altarează dreptatea moștenită a caracterului național, dar se viață bunul simț, dar se împrăștie ca de vânt comoara de intelepciune și de deprinderi pe care neamul a moștenit-o din bătrâni mai vrednici decât generația actuală? Ce-i pasă liberalului de toate astea? Toată lumea să piară numai Manea să trăiască! Orice idee *a priori*, răsărită în creierii strâmbă a unui om curios, orice paradox și bun numai să aibă puterea de-a aprinde imaginația mulțimii și de-a o duce pe calea aceea care n-o conduce *pe ea* spre bun trai, spre muncă și adevăr, ci care poate ridica o pătură nouă de oameni în sus,

o pătură turbure, despre care să nu știi bine nici ce voiește, nici ce tradiții are, nici dacă e capabilă a conduce un stat ori nu.

„Există alți logicieni politici — continuă John Stuart Mill — care privesc știința de-a guverna ca o ramură a științelor naturale”. Nu pe ales aşadar sunt formele de guvern, nu expediente sunt, nu opera unor intenții premeditate, ci un produs organic al naturii, gingeș ca toate produsele de soiul acesta; afacerea noastră e de-a cunoaște proprietățile lui naturale și nu de-a-i dicta noi legi, ci a ne adapta legilor care-i sunt înnăscute.

Genialul Montesquieu însuși, intemeietorul cercetării naturaliste în materie de viață publică, zice (în carte *De l'esprit des lois*) că, înainte de-a exista legi, existau raporturi de echitate și de justiție. „A zice că nu există nimic just și nimic injust decât ceea ce ordonă sau opresc legile pozitive este a zice, adăugă el, că înainte de-a se fi construit un cerc razele lui nu erau egale”.

Această îndoită manieră de-a vedea am găsi-o petrecând istoria tuturor statelor; ea e istoria paralelă a ideilor conservatoare pe de-o

parte, a celor demagogice pe de alta. Deosebirea pătrunde școală, justiție, administrație, vederi economice, tot.

Pe terenul muncii liberalul, care nu vede decât rezultatele, va zice: scopul economiei politice e producționă.

Producționă numerosă, bănoasă, ieftină, iată singura întă ce-o urmărim. De aci apoi o împărtășă a muncii după națiuni; una să producă numai un lucru și să fie absolut ineptă și incapabilă de-a produce altceva; alta alt lucru. În adevăr imens, ieftin, bănos. Ființă intelligentă a omului, redusă la rolul unui șurub de mașină, e un produs admirabil al liberalismului în materie de economie politică.

Oare nu are mai multă dreptate acela carele zice că obiectul îngrijirii publice e *omul* care produce, nu lucrul căruia-i dă ființă? E vorba ca toate aptitudinile fizice și morale ale omului să se dezvolte prin o muncă intelligentă și combinată, nu ca să degenereze și să se închiricească în favorul uneia singure. E vorba apoi ca totalitatea aptitudinilor unui popor să se dezvolte, nu să degenereze toate și să se condamne poporul întreg la un singur soi de muncă care să-l facă unilateral, inept pe toate terenele afară de unul singur.

Natura poporului, instinctele și înclinațiile lui moștenite, geniu lui, care adesea, neconștiut, urmărește o idee pe când țese la războiul vremii, acestea să fie determinante în viața unui stat, nu maimuțarea legilor și obiceiilor străine. Deci, din acest punct de vedere, arta de-a guverna și știința de-a ne adapta naturii poporului, a surprinde oarecum stadiul de dezvoltare în care se află și a-l face să meargă linistit și cu mai mare siguranță pe calea pe care-a apucat. Ideile conservatoare sunt fiziocratice, am putea zice, nu în sensul unilateral dat de d-rul Quesnay, ci în toate direcțiile vieții publice. Demagogia e, din contra, ideologică și urmărește aproape totdeauna realizarea unor paradoxă scoruite din mintea omenească.

Legile demagogiei sunt factice, traduse de pe texte străine, supte din deget, pe când ele ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinei juridice, cel puțin dictată și născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimenea sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol, ca eligibilitatea magistraturii, pe care nimeni n-o cere. Măsurile economice ale demagogiei sunt o maimuțarie. Îi vezi creând drumuri nouă de fier, tot atâtea canaluri pentru scurgerea industriei și prisorului de populație din străinătate, pe când adevărate măsuri ar fi aceleia menite a dezvolta aptitudinile care sunt în germene în chiar poporul românesc.

Căile ce se deschid concurenței absolute, departe de-a dezvolta unul din acei germani, [f]i face să se usuce și să degenereze, restrângând pe român numai la acel teren mărginit pe care mai poate suporta concurența, la agricultură. Dar, nefiind toți plugari, ce devine restul? Restul caută funcții și liberalii exploatează inepția economică pe care ei au creat-o, deschizând din ce în ce mai multe funcții pentru mii de nevovnici economici cărora le-a dat naștere tocmai liberalismul în materie de economie politică.

De teapa aceasta sunt toate planurile de reformă și organizare ale d-lui C. A. Rosetti.

[1 aprilie 1882]

„COLUMNA LUI TRAIAN”

Fără îndoială unul din meritele d-lui B. P. Hăsdeu este de-a fi introdus un nou metod, pozitivist oarecum, în cercetarea istoriei naționale. Înzestrat c-o memorie imensă și c-o putere de combinație aproape egală cu această memorie, întrunind deci cele două calități ce caracterizează inteligențele

geniale: memoria și judecata, cunoscând o sumă de limbi vie și moarte, între cari pe cele slave, d-sa ne-a descoperit cel deținut izvoarele slavonești atingătoare de istoria noastră, cu atât mai prețioase cu cât, fiind încunjați de slavi, aceștia ne cunoșteau poate mai bine decât popoarele apusene. Cronice polone, colecțiuni de documente slavone, poezia poporană a neamurilor balcanice și a celor de la nord, multe din acestea au fost atrase în cercul cercetărilor sale și înceț- înceț istoria noastră se reconstruiește piatră cu piatră ca manifestare uniformă a unui singur geniu național, al geniului poporului românesc.

La început poate nici d-sa însuși nu-și cunoscuse calea și marginea puterilor. Scriind uneori novele sau drame, alteori economie politică, ba ascuțindu-și pana chiar în foi umoristice, spiritul său părea a nu se fi înțeles pre sine însuși. Chiar „Columna lui Traian” era la început un ziar politic, mai pe urmă a devenit o revistă în care se publicau și drame și poezii de-o valoare problematică. În forma însă în care reapare — cu sfera mărginimă la istorie, lingvistică și psicologie poporană — dezbrăcată de sterpe polemici politice și de alte materii străine, „Columna lui Traian”, ale cărei două prime fascicule le avem dinainte-ne, promite a deveni o prețioasă revistă și a da o nouă impulsivitate științei române. Științei române, zicem, pentru că, dacă științele naturale și matematice sunt prin chiar natura lor cosmopolite, știința istoriei, a limbei, a manifestărilor artistice ale unui popor, a vieții lui juridice, a datinelor, este o știință națională. Acestea din urmă întăresc vertebrele naționalității, acestea fac pe un popor să se cunoască pe sine însuși, îl păstrează în originalitatea și tinerețea lui și-l măntuie de plătitudinea unei culturi cosmopolite.

Dacă luăm aminte la stricăciunile pe care le-au adus întregime vieții noastre naționale emigrația tinerimii orășenești în străinătate, care nu ne aduce de-acolo în schimb decât o sumă de trebuințe costisitoare, uitarea de țară, stârpicina intelectuală și o completă lipsă de interes pentru limba, literatura și istoria noastră, pentru tot ce ne deosebește în bine chiar de străini, cătă să recunoaștem că era necesară o reacție care să ne emancipeze de sub înrăurirea intelectuală a romanilor lui Daudet și a comentatorilor Codului Napoleon și — reacționari fiind — salutăm reacția și în „Columna lui Traian”, dorindu - i cea mai deplină izbândă.

„Columna” va apărea o dată pe lună, abonamentul e minim, numai de 20 lei pe an, ajustarea tipografică destul de îngrijită.

N-rul I cuprinde:

N. Densușeanu: *Monumente pentru istoria țării Făgărașului*.

B. P. Hăsdeu: *Un nou, punct de vedere asupra ramificațiunilor gramaticei comparative*.

Climescu, Curpă și Petrov : *Din obiceiele juridice ale poporului român în districtul Bacău*.

Dr. D. Brândză : *Limba botanică a țăranului român*.

B. P. Hăsdeu: *Manuscriptul românesc din 1574 aflat la London în British Museum*.

E. Băican : *Din anecdotele poporului român*.

Mai mult decât interesant este studiul d-lui N. Densușeanu. Zicem mai mult decât interesant pentru că documentele publicate rezolvă în mare parte cestiunea dreptului public al românilor de sub Coroana Habsburgilor. Pe când opinia maghiarilor era că poporul românesc n-ar fi avut în trecut nici libertate, nici nobilitate, nici drept propriu, d. Densușeanu citează un vraf de izvoare, dovedind că de la secolul al Xiv-lea al lui Mircea cel Mare e plin dincolo de munți de *Knezii et seniores Olachales*, de districte române, de *veri nobiles*, adevărați nobili, între cari întâlnim chiar Basarabi, de *possessiones valachales* având veche și aprobată lege proprie, *antiquam et approbatam legem districtuum valachicalium universarum, jus Wolachie*, și autoritați elective din oameni onesti și nobili, *ut certos probos nobiles viros ad id sufficientes iuxta ritum volochie elegant et adoptent*. Ba chiar a înnobila se chama boeronisare, a boieri. Din acest studiu se vede mai mult: identitatea instituțiunilor române de pretutindene, o unitate a poporului românesc, preexistentă formațiunii statelor dunărene, unitate ce cuprinde în unele priviri și pe români de peste Dunăre.

O interesantă culegere promite a deveni aceea și răspunsurilor pe care învățătorii rurali le dă la cestionarul ce li s-a împărtit în 1877. Încă sub ministrul Maiorescu se împărtise, după cum știm, un asemenea cestionar privitor la datinele poporului, la naștere, nunți, înmormântări

și la alte ocazii solemne. La cestionarul întâi a lucrat mai cu seamă Ion Creangă, al doilea cestionar e făcut de d. Hăsdeu și se mărginește la obiceiele juridice ale poporului nostru.

Ca prime specimene se publică răspunsurile a trei învățători din județul Bacău.

D. dr. Brândză începe a publica în „Columna” numele ce-l dă poporul plantelor, pururea în alăturare cu numele botanice latine. D. Hasdeu face în aceste două fascicule istoricul extern și o analiză filologică a manuscrisului românesc din British Museum, cel mai vechi daca datează cu certitudine din anul 1574. E un text român al celor patru evanghelii scrise cu frumoase caractere. În catalogul Museului figura ca text slavon. Cartea a fost odinioară proprietatea unui nepot de frate al lui Mihai Viteazul.

În fasciculul II e peste tot continuarea aceloraș materii, plus o notă asupra unei excursiuni făcute de d. Bianu în mănăstirile din Moldova, o poveste de P. Ispirescu și o traducere — în proză — a Infernului lui Dante, despre care nu știm tocmai bine ce-o fi căutând în „Columna”.

Cercetările istorice, filologice și de psicologie poporană n-ar prezinta un interes atât de viu dacă am avea o epocă de înaltă civilizație în urmă-ne, daca ființa noastră națională s-ar fi păstrat, în haina neîmbătrânirii, în scrierile unor cugetători anteriori. Dar civilizația noastră e falsă, străini și semistrăini născuți în București ori în orașele de pe Dunăre și franțuși la Paris, aceștia au falsificat și drept, și viață publică, și datini, au prefăcut Cuventele *den bâtrâni* în limba păsărească a gazetelor și a pledoariilor dinaintea tribunalelor, încât chiar dicționarul limbii în circulațiuni trebuie trecut prin depărțirea și ne vedem nevoiți a face istoria fiecării vorbe pe care-o întrebuițăm pentru a-i păstra înțelesul.

Am putea zice că e luptă de toată ziua pentru toate bunurile naționalității noastre. Lucrările acestea nu ar fi atât de însemnante daca n-ar fi prezentat greutăți la fiecare pas, daca nu ar fi un continuu stimул pentru acțiunea intelectuală. Ceea ce se dezgropă prin aceste documente istorice și lingvistice nu sunt dar numai materialuri de interes arheologic, ci și România însăși, e geniul poporului românesc de pe care se înălțurează păturile superpuse de ruine și de barbarie. Fiecare pas înainte se face aci în înțelesul reconstruirii naționalității române și pentru ca ea însăși să se recunoască pe sine, să-și vie în fire. Blestemul din Biblie, „în sudoarea frunții tale îți vei căștiga hrana”, n-a fost un blestem, ci o binecuvântare. „În sudoarea frunții tale te vei cunoaște pe tine însuți” zicem cercetătorilor pe terenul istoriei și a lingvisticei bucurăți de aceste rezultate ale unei munci naționale, rezultate greu de căștigat în comparație cu deprinderea mecanică a formelor esteroare ale unei civilizații străine.

[1 aprilie 1882]

I., CONTELE WOLKENSTEIN S-A ÎNTORS"

Contele Wolkenstein s-a întors din Paris la Viena și, după mărturisirile sale proprii, e foarte mulțumit de rezultatele misiunii lui în cestiunea Dunării.

„Pester Lloyd” ne spune că aranjamentul pe care contele l-a pus la cale cu d. Camille Barrere, delegatul Franței în Comisiunea Europeană din Galați, e de pe acum sigur de consentimentul Germaniei și al Franței, precum pe de altă parte e de asemenea aproape sigur că Austria nu ar tăgădui punerile la cale ale plenipotențiarului ei. Amănuntele acestor puneri la cale nu sunt cunoscute încă, deci nu se poate aprecia daca Austro-Ungaria are cauze de-a împărtăși pe deplin satisfacțiunea ce-o simte contele. Daca e adevărat, zice organul oficios al guvernului unguresc, că, precum se exprimă contele, noi am turnat apă în vinul nostru și că am sacrificat multe din pozițiunile noastre esențiale chiar, atât ale punctului nostru de plecare, cât și ale propunerii Barrere, atunci, în dorința noastră de-o înălțăre neîncredere celorlalte puteri și de-a mărtui cu agitația politică care fără trebuință s-a atârnat de cestiunea aceasta, am mers învederat până la acea margine delicată unde începe însăși sacrificarea drepturilor noastre, ba poate chiar dincolo de această margine. Cată îndelmițintrele să așteptăm indicațiuni mai exacte asupra compromisului până a fi în stare de-a judeca cu temei în cestiunea aceasta. Altfel desfășurarea afacerii e departe de a fi ajuns la capăt. Vor trebui silințe nouă pentru a căștiga și consentim celorlalte puteri și în urmă abia proiectul se va putea supune aprobării Comisiei Internaționale a Dunării. Redeschiderea sesiunii acestei Comisii era fixată pentru ziua de 24 aprilie, însă răstimpul scurt care ne desparte de termenul acesta nu credem să ajungă pentru toate preparativele ce sunt a se face, încât e cu puțință ca începutul sesiunii extraordinare să se amâne pe mai târziu.

Îngrijirile lui „Pester Lloyd” că d. conte ar fi trecut dincolo de marginea delicată unde începe sacrificarea a chiar drepturilor Austro-Ungariei sunt îngrijiri ele însile de-o natură foarte delicată și dovedesc o stare de extremă nervozitate. D. conte n-a putut trece dincolo de acea gingește margine de vreme ce Austro-Ungaria nu are în apele Dunării de Jos *nici un drept*, absolut nici unul decât doar acela pe care-l are China și Japonia și orice altă putere de pe glob: dreptul liberei navigațiuni. Interese o fi având, nu tăgăduim, dar drepturi nu are, și o dovedă că nu le are e că umblă după ele cu lumânarea și poate că va găsi din nou ceea ce căută: pricină și ceartă.

Și sperăm că nici nu le va avea până când Austro-Ungaria se va sili din răspunderi să rămâne străină poporului românesc, până ce acest popor nu va avea dincolo de munți un teren public de dezvoltare cum îl au celelalte. Până ce domnii maghiari vor pretinde a-l maghiariza cu de-a sila zece milioane de guri și zece milioane de inimi vor striga în contra Austro-Ungariei, căci politicește putem fi despărțiti, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atât de mare și de energetică încât nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui. Ei, să nu fi trăit Matei Basarab, nici Teofan al Ardealului, nici Varlaam al Moldovei, să nu fi fost suta și cugetătorii ei, vă puteați bate joc de noi încă mult timp, dar astăzi nu se mai poate. Azi limba este una de la Satmar până în Cetatea Albă de lângă Nistru, de la Hotin până în Granița militară, aici datina e una, rasa e una și etnologic e unul și același popor, care nu mai doarme somnul pământului și a veacurilor.

Ceea ce numesc maghiarii ideea lor de stat e istoricește un neadevăr și, ca realitate etnologică, asemenea un neadevăr. Încă din suta a treisprezecea poporul românesc avea ținuturile lui proprii, legea lui proprie — *antiquam et aprobatam legem* —, principii proprii, autoritățile proprii elective, fără nici un amestec din partea Coroanei ungurești. Era un neam de ostași, oameni de arme, un popor aliat maghiarilor, nu supus lor, atât de puțin supus încât notarul regelui Bela nu se sfiește a-și încuscri pe cei întâi regi de rasă arpadiană cu ficele Domnilor români anteriori înființării statelor dunărene. Notarul poate fi apocrif, poate fi dintr-un veac mai târziu, dar psicolologic și pentru respectul ce-l are pentru poporul nostru e desigur o probă când lasă să răsără chiar dinastia cea mai veche maghiară din leagănul unei mame române. Dar s-au întins români, dar au cuprins ținuturi în cari nu fuseseră, dar dintr-un mic neam de ostași a devenit un mare neam de agricultori? Afacerea lor. S-au întins prin dreptul cel mai sfânt din toate, prin dreptul muncii. Cu munca și-a procurat pământul strămoșesc și, prin colțurile unde intraseră străini, cu munca-l va și ținea. Daca iobăgia a existat, ea a fost un contract de muncă și această muncă seculară au cucerit Ardealul. Ati condamnat părți întregi ale poporului nostru la iobăgie, repetând asupră-i blestemul ce Dumnezeu l-a rostit asupra lui Adam: „În sudoarea frunții tale îți vei căștiga hrana de toate zilele”! Dar rasa de stăpânitori fino - tartari a uitat că Dumnezeu nu poate blestema, că blestemul biblic a fost o binecuvântare, căci în acea muncă era viitorul poporului românesc, în acea muncă numărul lui mare, sănătatea [in]extricabilă a sufletului și a trupului lui. Prin muncă și-a cucerit ținuturile, prin muncă a ajuns a se cunoaște pe sine însuși, prin muncă a ajuns acolo încât îi e rușine și silă de a deveni maghiar.

Daca dar din realitatea că există negoț austriac pe Dunărea de Jos, și există pentru că am îngăduit să existe, poate rezulta ceva, din realitatea și mai mare că o jumătate a poporului românesc trăiește în statul Habsburgilor — pe cari Dumnezeu să-i alibă în sfânta sa pază — rezultă în mod legitim așteptarea ca să ne vedem respectată limba, datina, individualitatea noastră etnică,

bunurile conștiinței noastre. Pacea națională cată să precede pacea economică. Când poporul românesc va avea în monarhie drepturi egale cu cele ce le au croații, polonii, cehii, Austro-Ungaria va înceta de-a fi un stat străin pentru noi și puțin ne va păsa daca produsele Ardealului românesc ar inunda piețele noastre ori viceversa. Poporul românesc, politicește despărțit sub doi monarhi, ar forma două zone deosebite de

produciune și de schimb și nu ne îndoim că român cu român s-ar înțelege și că niciodată n-ar mai fi vorba de conflicte economice, nici de aversiuni politice între monarhia habsburgică și statul latin de lângă Dunăre.

E adevărat că pretutindenea — chiar în statul României — poporul românesc este asuprit, că, precum în Ardeal, și aci îsau superpus pături de străini cari falsifică și împiedică dezvoltarea lor. Lupta în contra rămășitelor fanariote de la noi, pentru cari patriotismul și naționalitatea sunt niște mărfuri ce se cumpără la mezat prin pensii reversibile, propuse de fanariotul Giani și primite de fanariotul C. A. Rosetti, e o luptă foarte grea și existența acestor dușmani ai românilor, predominarea lor în politica statului include pericolul permanent de-a vedea drepturile noastre pe Dunăre trădate străinului. Dar să sperăm că nu vor mai izbuti a pune la mezat decât virtuțile lor casnice prin coloanele „Pseudo-Românilui”.

[3 aprilie 1882]

[„ROMÂNUL”, DÂND SEAMĂ”]

„Românul”, dând seamă de apelul conservatorilor cătră țară, zice că din nou am fi început propaganda de „acuzații zădarnice și false”.

Este timpul — zice în adevăr apelul — ca toate elementele sănătoase din țară, fără deosebire de nuanțe politice, să se întrunească într-o energetică rezistență.

Rezistență în contra cui și pentru ce? întrebă „Românul”.

Pentru a apăra tronul? Dar cine-l atacă?

Știm bine că „Românul” [!] dă acum mâna să întrebe „Cine-l atacă?”, dar această întrebare, cu toată aparența ei de naivitate, nu amăgește pe nimeni. Ca azi curg protestările de lealitate de pe buzele patrioților; ca mâni le vedem spulberate în vînt de încercări de republică ploieșteană, de „Vivatene” aduse la Procope, la vîr aniversară a încoronării, republicei universale; ca mâni vedem iar vîru diplomat însărcinat cu gîngăsa misiune de-a spune M. Sale „să scutească țara de-o crîmă”. Toate facerile și prefacerile acestea ale partidului roșu sunt numai configurațiunile caleidoscopice ale unor și acelorași apucături demagogice.

Dar cu ocazia dezbaterei legii tocmelelor ce-a zis însuși d. C. A. Rosetti?

Că în realitate trăim în republică, cu tot titlul de rege, și că dumnealui nu se împiedică deocamdată de titlu;

Că e treaba copiilor săi de-a înființa republică.

Și acum ne întrebă: „Cine amenință?”

Instinctele amenință înclinații, poftele nesătioase de îmbogățire din avere publică, dorința de impunitate a Mihăileștilor, ruleta răscumpărărilor de drum de fier introdusă în Adunări, corupția adâncă a partidului roșu și lipsa lui de convingeri politice și de moralitate. Toate aceste amenință și tron și țară. Prin aceea că, numiți în funcții înalte militare oameni ce, la 11 februarie, și-au înfrânt jurământul și onoarea militară, se amenință din fundament toată organizarea statului român, întemeiată și ea pe jurământ și pe onoare. Decorând pamphletarii cari au până în Coroana încurajați acea pângărire, încurajați lipsa de respect cătră autoritatea Coroanei.

Și să vă spunem cine amenință mai cu seamă. Veneticul.

Când d. C.A. Rosetti, la luarea Plevnei, n-a găsit alte vorbe de zis celor adunați sub fereastra sa decât că: „Mai e o Plevnă de luat, cea internă a reacțiunii”, aci, creață-ne, a vorbit din el nu omul de stat, nu gazetarul, nu politicul prudent și, în genere, n-a vorbit din el omul *in abstracto*, ci ... veneticul. În fundul neconștiut al existenței sale a încolțit veneticul, pentru a dovedi din nou toată mizeria și perversitatea acestui caracter, incapabil de-a se înălța un moment măcar, unul singur, asupra urelor unei inimă înrăutățite, la ideea mai naltă și mai luminoasă a patriei, care e una pentru toți, și a respectului pentru acea reacțune în țara căreia trăiește de ieri alătări și dumneasa și din birul căreia și îne zilele.

De aceea nicicând nu credem afectațiile de nevinovăție și naivitate a redactorului „Pseudo-Românilui”.

Viclenie și perversității de caracter datorește succesele de până acumă; tot această viclenie și perversitate [!] va și surpă — căci scris este ca din aceeași rădăcină să răsără succes și insucces, suire și cădere, și aceasta este esența oricării vieții și a oricării tragediei. Cu tot aerul de farsă pe care l-a dat vestitul gazetar vietii sale proprii de la începuturile ei și până acum, sfârșitul nu va fi de farsă, căci legile naturii, realizeze se în stat, manifeste-se în inima individului, lucrează cu nepăsarea atribuită zeilor anticității și ne răzbună pe toți.

[4 aprilie 1882]

[„NEUE FREIE PRESSE” SPUNE”]

„Neue freie Presse” spune că, în urma știrilor ce i-au sosit, nu mai e îndoială că soluțiunea cestiunii dunărene e asigurată. Foaia vieneză primește din Paris următoarele informații:

Guvernul francez n-ar fi încheiat împreună cu contele Wolkenstein dacă nu s-ar fi asigurat de mai "nainte de consimțimântul guvernului englez, căci guvernul Republicei o ține una și bună că ÎN toate cestiunile mari cată să meargă mâna în mâna cu Marea Britanie. Afără de asta aci se pretinde a se ști că, din considerație pentru Austria, Italia va consuma la toate dorințele cabinetului vienez, încât întrebarea ce se cuvine a se face numitelor două guverne nu va fi decât o simplă formalitate. Ar mai rămâne să adăra România și Rusia cari ar putea să facă o opozitie cam izolată propunerii Barrere. Guvernul francez va lăsa propunerea aceasta în mâna lui și-o va recomanda puterilor în numele său propriu. În ceea ce privește cuprinsul punerilor la cale dintre contele Wolkenstein și d. de Freycinet două puncte sunt mai cu seamă importante, și anume: durata Comisiei Mixte, pentru care s-au propus cinci și zece ani, și durata mandatului delegatului Comisiei Europene, pentru care s-a propus o sesiune și un an.

Se crede că în amândouă cazurile se va primi durata mai lungă.

[4 aprilie 1882]

AL DOILEA RĂSPUNS D-LUI C.A. ROSETTI

Cerem iertare cititorilor noștri dacă ne vedem siliți să revenim asupra incidentuluiizar provocat de bătrânul director al „Românilui”.

D. Rosetti, printr-o nouă scrisoare pe care o adrezează de astădată d-lor ... Lascăr Catargi, general Florescu, Teodor Rosetti, Al. Lahovari, Titu Maiorescu și Gr. Păușescu, ne declară că răspunsul dat de noi, oricât de categoric și de precis ar fi el, este cu totul nedemn de adevăr, de moralitate, de acești membri ai partidului conservator și de d-sa. Toate acestea le însoțește, conform unui obicei care a devenit a două natură la „Românilui”, de epitetele grațioase de: „crima de calomnie”, „înfierarea criminalilor” etc.

Mărturisim că, daca n-am ținut seama de dragostea părintească în numele căreia vorbește puternicul nostru adversar, ocaziunea ar fi din cele mai nemerite pentru a râde un moment cu lectorii noștri. Vom fi însă serioși și acum, ca semn de deferință din parte-ne pentru acest respectabil sentiment.

De astădată cel puțin d. Rosetti ne spune lămurit cari - i sunt griefurile în contra noastră: 1. fiindcă am simțit plăcere publicând un fapt „degradător”; 2. fiindcă am zis: „Nu vom imprima numele, în speranța că fiecine va ghici despre cine vorbim” (Aceaștă frază constituie, după d-sa, un „subțire gaz”); 3. în fine, pentru că am adăugat în cronică: „Doamna X, al cărei nume sonor poartă bonetul frigian”. Și d. Rosetti binevoiește a ne spune că fiica d-sale se numește Libertatea - sofia, de unde deduce că la această persoană am voit să facem aluziune.

Ultimul punct merită singur să fie relevat, căci celelalte sunt atât de anodine încât se combat prin ele însăși. Ne vedem însă nevoiți să-i răspundem printr-o întrebare: De când oare *Libertatea și înțelepciunea* poartă pe cap bonetul frigian care l-a supărat atât de mult? Știam până acum că Republica, uneori și Comuna, de ordinar, sunt coafate în acest mod; niciodată însă *Libertatea* și încă mai puțin zeitatea senină a *Înțelepciunii*.

Și apoi crede oare acest părinte de familie că nu sunt și *alte nume* la cari s-ar putea aplica figura retorică de care ne-am servit? ... Nu putem zice mai mult, căci ne e teamă să nu deșteptăm nouă susceptibilități ...

N-ar mai trebui, ca o încoronare a acestui "bizar incident, decât ca vreun Făt-frumos de contrabandă să-și închipuiască că am vorbit de el când am menționat pe *Adonis* sau că vreo doamnă care din păcate obișnuiește corsaje de cauciuc să susție că de însă am întreținem pe cititorii noștri! Tribunalul din Sena a condamnat pe Emile Zola să suprime numele de *Duverdy* dintr-un roman al său, pentru că întâmplarea făcuse să existe în Paris un consilier de Curte cu acest nume. Iată-ne osândiți [și] noi să nu putem imprima nici doamna X, nici d. Y! Dară cu aceste abracadabrante pretențiuni, ilustre confrate, jurnalismul devine ceea ce spune *Figaro* în faimosu-i monolog și cel dintâi lucru ce am avea cu toții de făcut, începând cu „Românul”, ca cel mai bătrân organ de publicitate, este să ne aruncăm condeiul în Dâmbovița.

Ceea ce ne cauzează însă o surprindere nemărginită este stăruința adversarului nostru de a ne face cu orice preț să zicem ceea ce n-a fost în intențunea noastră: că am voit să vorbim de fiica d-sale! Aceasta ne aduce aminte apostrofa nevestei lui *Sganarelle* dintr-o comedie a lui Moliere, apostrofă adresată unui trecător care voia să scape din mânele bătrâului ei, care o bătea: *Și dacă eu vreau să fiu bătută?*...

Noi am crezut și credem că, în urma declarațiunii precise și categorice ce am făcut zilele trecute, orice susceptibilitate de părinte nu mai are rațiune de a fi. Este învederat că nu stă în putința noastră de a scoate pe bătrânu ziarist din ideea nenorocită ce și-a format. Treaba d-sale!

Am arătat deja, în primul răspuns, care este convicțiunea noastră în privința acestei fenomenele închipuiri. Fiindcă d. Rosetti face apel la opiniunea publică, lăsăm și noi cu plăcere acestui „tribunal suprem” sarcina de a se pronunța asupra incidentului ce a născocit și de a-l califica după cum merită.

Fantasio

[6 aprilie 1882]

CESTIUNEA DUNĂRII [, „NEUE FREIE PRESSE” DE LA 15 APRILIE”]

„Neue freie Presse” de la 15 aprilie, st. nou, publică următorul articol, din care se vede și mai mult cât de slabe sunt toate argumentele ce ar putea aduce Austria în favoarea pretențiilor sale. De altminteri noi nu dăm crezământ celor spuse de „N[eue] fr[eie] Presse” sau „Românul”, ci doară numai celor nespuse de asemenea foi:

Știrea că negoțiile din Paris ale comitelui Wolkenstein cu d. Barrere au avut un rezultat favorabil și că guvernul francez în curând va ieși în public, oficial, cu cunoscuta propunere ni se pare că li s-a urcat în cap românilor. Cel puțin aceasta o putem zice de redactorii „Românului”, căci numita foaie se zbate ca un smintit. Ea publică un articol pe care l-am înțeles daca s-ar fi format o coaliție europeană spre a răpi României independența și a-i impune vecnea dependență de Poartă. Când patria se află într-o poziție desăvârșită, când poporului nu-i mai rămâne altceva de făcut decât sau să se supuie cu rușine jugului străin sau să moară cu arma în mâna, atunci o foaie poate vorbi astfel cum o face „Românul”. Când însă nu e vorba de altceva decât de instituirea unei comisiuni mixte pentru elaborarea și supravegherea regulamentului pe Dunărea inferioară, atunci un asemenea esces de patos este cel puțin foarte de prisos. Singur cuvântul „comisiunea” exclude orice element tragic și „Românul”, care face gălăgie când tocmai nu e timpul, ne aduce aminte de omul care în casa sa zbiară și strigă amenințând că se va împușca pentru că medicul i-a prescris să înghită un hap amar.

Foaia din București asigură că România nu va comite o sinucidere. Așadar primirea propunerei lui Barrere, prin care votul decisiv în cestiuni controversate se dă delegatului Comisiunii Dunărene Europene, este pentru fantazia aprinsă a românilor atât cât o sinucidere. Ciudat mod de a vedea. Nici chiar adoptarea anteproiectului austriac n-ar fi atins independența politică și demnitatea națională a României. Nici în Anglia chiar cererea Austriei de a avea președinția și votul preponderant în Comisia Mixtă nu s-a găsit că ar fi nedreaptă sau că ar viola tânără independență a românilor. Acum regretăm că Austria a lăsat în cestiunea dunăreană atât de mult din primitivele sale pretenții încât mai că nu i-a rămas decât președinția. Avantajul că Austria, pentru un timp oarecare, poate avea doi reprezentanți în Comisia Mixtă și România [î]l va câștiga mai târziu și apoi Dunărea inferioară, al cărei mal sudsic este sărbesc și bulgar, nu aparține numai României!

Dacă am voi să luăm în serios articolul „Românului” am trebui să conchidem din el că români ar avea eroica intenție să opună la trebuință o rezistență înarmată instituirei Comisiei Mixte și, deoarece este de prevăzut că propunerea franceză va fi acceptată de toate puterile, ar trebui să mai deducem că cei din București vor răspunde declarând război Europei. Aceasta negreșit că ar fi o tentativă de sinucidere, dar să nu ne fie grijă că guvernul român o va comite. „Românul” asigură că români nu se vor lăsa să fie vânduți sau intimidați cu nici un preț. Dar nu li se cere nici una nici alta. De la ei se așteaptă numai că vor fi așa de cu minte ca în fine să înțeleagă că nu numai ei singuri pot decide asupra condițiilor de navigare pe un fluviu care pentru ei, deși au câștigat Dobrogea, este numai un râu de graniță.

reamintește iarăși foarte viu păcatele de omisiune ale politicei externe a Austriei și de aceea nu-l putem citi cu aceeași ilaritate curată pe care desigur o va produce în alții cari nu sunt interesați.

[7 aprilie 1882]

MATERIALURI ETNOLOGICE PRIVIND ÎN PARTE ȘI PE D. NICU XENOPULOS, CRITICUL LITERAR DE LA «PSEUDO - ROMÂNUL »

D. Nicu Xenopoulos, criticul literar de la „Românul”, binevoiește a se juca de-a baba oarba cu cititorii „Telegrafului - fundescu” în socoteala mea. Se *preface* a se supăra pe un pasaj din darea mea de seamă asupra novelelor lui Slavici; *s-a supărat în realitate pe alt pasaj* și sfărșește prin a mă face bulgar și a descrie după cum îi place esteriorul și deprinderile mele.

Ceea ce spune d. N. Xenopoulos în privirea mea sunt creațiunile unei fantazii nervoase, escitate prin lovirea ce i-am aplicat-o în darea mea de seamă. Căci dumnealui nu s-a *supărat pe ceea ce citează „Telegraful”* ci pe-un pasaj pe care *nu-l citează* și care e următorul:

„Si noi am avea ceva de citat — *in contrarium* — la teoria d-lui Maiorescu: romanurile genealogice ale lui Emile Zola. Ar fi interesant a se constata ce mintă, dar mai cu seamă ce caractere s-ar naște din încrucișarea rasei ovreiști cu cea neogrecoasă, încrucișare ce se operează uneori în România. Fără îndoială amestecătura între două rase egal de vechi, egal de decrepitate fizic și moralicește, ar produce niște exemplare de caracterologie patologică care ar fi o adevărată pepiniere pentru viitorul redactiunii „Pseudo-Românului”.”

Asta dar v-a supărat, onorabile, iar nicidecum, după cum vă prefaceți, aluziile la cafeneaua Procope. Ati văzut în acest pasaj, ceea ce și este în el, o aluzie la originea dv., lucru de care mi-a părut că trebuie să v-aduc aminte și iată de ce.

În critica d-voastră asupra novelelor lui Slavici citesc următoarele:

Acolo unde d. Slavici voiește să facă spirit *el devine nesuferit*.

... Stilul parcă, merge pe brânci și nuvela e atât de lungă încât chiar nemții au zis că putea să fie mai scurtă.

...Nu era nevoie, pentru a explica, să inventăm o teorie *ad-hoc*, aceea a romanului târănesc, precum a făcut-o d. Titu Maiorescu în studiul său *Literatura română* etc.

Astfel toată atitudinea dv. e de sus în jos, ca și când ați avea a da seama despre scrierile unor oameni *inferiori* d-voastră; e scrisă cu acea cărnire din nas propriei scriitorilor izraeliți din toate țările, cu acea suficiență care se crede superioară oricui. În acest instinct de suficiență greco-ovreiască

am lovit prin pasajul de mai sus. Dar cine ești d-ta pentru ca, de la vîrstă care-o ai și cu cunoștințele ce nu le ai, să-ți fie permis a-ți da aere de superioritate?

Cine ești?

Ceea ce nu puteți tăgădui a fi, pentru că nu puteți tăgădui fizionomia, nici o puteți șterge cu buretele.

De aceea v-ati și supărat foc pe spusele mele — căci adevărul doare — pe când eu nu mă supăr deloc de modul cum se reflectă persoana mea în ochii d-tale, căci de la aşa oglindă nici nu mă pot aștepta la alt reflex. Dar acest reflex nu schimbă deloc realitatea; el nu mă oprește de-a fi dintr-o familie nu numai română, ci și nobilă neam de neamul ei — să nu vă fie cu supărare —, încât vă asigur că între strămoșii din Țara de Sus a Moldovei, de cari nu mi-e rușine să vorbesc, s-ar fi aflând poate tărani liberi, dar jidani, greci ori păzitori de temniță măcar nici unul. Deși eu însuși nu dau în genere nici o importanță acestor lucruri, ele sunt reale și se pot schimba tot atât de puțin ca și evreul d-voastră fizic și intelectual.

Actele aceste de flagelare le voi repeta de câte ori voi avea să lovesc în instinctele bastarde ale acelor străini, romanizați de ieri de alătări, cari privesc toate în țara aceasta „de sus în jos”. Unul abia sfărșește liceul, vine să vânză măruntișuri și suliman la București, și merge rău o negustorie și s-apucă de alta: de negustoria literară.

Și acea fizionomie de frizor nu s-apucă doar să critice ceva de-o seamă cu el; nu, de Alecsandri se leagă.

D. N. Xenopoulos învață doppia scrittura și alte lucruri atingătoare de negoț în străinătate, dar, întors aci, s-apucă de negoț estetic în coloanele „Pseudo-Românului”, judecând iar de sus în jos autori de cari nici nu e în stare să-și deie bine seama.

C-un cuvânt, nu în d. Xenopoulos *in abstracto* am lovit, ci în defectele înnăscute rasei, cari nu se pot schimba. Aceste defecte trebuie să fie temperate, trebuie să fie intimideate prin lovitură dureroasă, pentru a nu deveni stricăcioase vieții noastre publice.

Dar această lămurire ce i-o dau d-nului mai sus citat n-ar avea nici o valoare, căci nu credem ca evreul său fizic, pe care-l drapează fără îndoială cu mai multă eleganță decât eu partea mea muritoare, să intereseze tocmai mult pe cititor. Această lămurire [î]mi dă mie ocazia de-a mă rosti asupra unui adevăr pe care-l cred nestrămutat și care-mi pare de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea ulterioară a poporului nostru.

Am avut neplăcuta datorie — căci pentru individ poate deveni o continuă neplăcere — de-a constata un adevăr despre care mă mir că nu-l formulaseră altii înaintea mea, de vreme ce plutea în aer și se impunea de sine însuși, de-a constata adecă că tocmai în România poporul românesc n-a ajuns — decât cu rare excepții — *de-a da expresie ființei sale proprii*. În viață publică, în școli, în literatură chiar s-a superpus o promiscuitate etnică, din părinți ce nu vorbeau în casa lor românește, și această pătură superpusă e cuprinsă de-un fel de daltonism intelectual față cu calitățile unuia din cele mai inteligente și din cele mai drepte popoare, poporul românesc.

Întâmplarea m-a făcut ca, din copilarie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începând, în cruciș și-n curmeziș, până în Tisa și-n Dunăre, și am observat că modul de-a fi, caracterul poporului este cu totul altul, absolut altul decât acela al populațiunilor din orașe din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputații și.a.m.d. Am văzut că românul nu seamănă nicăieri nici a C.A. Rosetti, nici a Giani, nici a Carada, nici a Xenopoulos, că acest popor e întâi, fizic, cu mult superior celor numiți mai sus, intelectual asemenea, căci are o inteligență caldă și deschisă adevărului, iar în privirea onestității cugetării și înclinațiilor e incomparabil superior acestor oameni. Am observat și mai mult: că clasa veche superioară, rea - bună cum o fi fost, seamănă în toate cu mult mai mult poporului; că are mai multă francheță de caracter și incomparabil mai multă onestitate, că sunt în ea rămășițe de vrednicie dintr-o vreme anterioară epocii fanariotilor.

Se putea oare să nu conchid că pătura superpusă de roșii nu e nici româna de origine, nici asimilabilă măcar? Dovada cea mai strălucită despre aceasta mi-a dat-o banchetul d-lui C.A. Rosetti, la care mesenii erau într-adevăr de-o stranie, de-o absurdă promiscuitate.

Din citirea izvoarelor istorice m-am convins că în cursul evului mediu, care pentru noi a încetat cu venirea fanarioșilor, n-am avut clasă de mijloc decât ca slave începături și că această clasă — excepție făcând de olteni și ardeleni — e cea mai mare parte de origine străină. De aci abia am putut să-mi explic revoluția socială petrecută în zilele lui Cuza Vodă, al cărei apogeu e sub domnia lui Carol îngăduitorul. Este în realitate nimic mai mult, nimic mai puțin decât proclamarea perpetuă a predominării elementelor străine asupra poporului istoric, compus încă până azi din țărani mici și mari. Odată ajuns la această convingere, totul era hotărât pentru mine; era o datorie de a fi și de-a rămânea în partea poporului istoric, din care însuși fac parte, și în contra păturii superpuse de venetici.

M-am convins că acea ură în contra trecutului, acea aruncare în apă a tuturor tradițiilor, acel abis creat între trecutul de ieri și prezentul de azi nu e un rezultat organic și necesar al istoriei române, ci ceva factice și artificial.

Nu omul *in abstracto* se mișcă în d. C.A. Rosetti în contra boiarilor, ci grecul: nu omul *in abstracto*, Fundescu, înjură în „Telegraful”, ci tiganul din el; nu talentul înăscut al d-lui Xenopoulos își dă în coloanele „Pseudo-Românului” un aer de superioritate, luând cam peste picior novelelor lui Slavici sau o teorie a lui Maiorescu, ci „jidanul” din el își dă aceste aere. Caracterul — din nefericire — se moștenește.

Un popor bâtrân și unul Tânăr sunt două ramuri din copacul omenirii, dar cari s-au despărțit de mult și s-au deosebit de mult. Vai de poporul Tânăr, cu instințe generoase, cu inteligență mlădioasă și primitoare de adevăr, când vine în atingere cu uscăturile omenirii, cu resturi de popoare vechi cari au trecut prin toate mizeriile unei civilizații stinse, cu acele resturi în care vertebre și crani sunt osificate și condamnate la o anume formă, resturi intelectual sterpe, fizic decăzute, moralicește slabe și fără de caracter. Toată viața publică a poporului Tânăr se viază, moralitatea lui decade, inteligența lui sărăceaște și se usucă. Nu e nici un pericol pentru români de - a - și asimila rase tineri de orice origine ar fi, dar un pericol mare de-a asimila rase bâtrâne, cari au trecut prin o înaltă civilizație și prin mare corupție, și cari în decursul vieții lor și-au pierdut pe de-a pururea zestrea sănătății fizice și morale.

Și cum să nu fie așa? Plebeia aceasta e recrutată din Bizanț, din împărăția grecească a Răsăritului. Trebuie să-și reprezinte cineva istoria acestei împărății, mia de ani de crime scărboase, de mizerii, de demagogie, trebuie să-și aducă aminte că era împărăția în care tații își desvirginau fiicele, copilul scotea ochii părintelui, părintele copilului, în care căsătoria era o batjocură, în care suflet și trup erau venale, și atunci va vedea că niște cauze cari au durat o mie de ani nu e cu putință să nu se fi întrupat, să nu se fi materializat în rasa de oameni ce trăia acolo. Legea cauzalității și absolută; ceea ce s-a petrecut ca cauză o mie de ani în Bizanț și până azi a trebuit să treacă în organizarea fizică și morală a acelui neam, s-a încubat în privirea vicleană, chiorășă și mioapă, în fizionomia de capră, în înclinarea de-a avea cocoașă. Cu violența din privire corespunde daltonismul intelectual pentru orice bun moral, fie onoare, fie demnitate, fie adevăr; cu înclinarea cocoașei fizice corespunde cocoașa morală. Căci cine nu minte niciodată e natura. Când pune-n două picioare o caricatură, ea știe foarte bine de ce-a pus-o, și ceea ce ea fizic condamnă la uriciune e și moralicește urât și trebuie să culmineze în Tetzis și în Scarvul, connacționali ai celor mai mulți dintre roșii.

Această opinie nu este numai a mea. Vestitul etnograf francez Lejean contestă acestei rase orice putință de onestitate, iar un autor modern vorbește astfel despre ea:

Grecul nu se bucură în România de nume bun. Oamenii avuți dintre ei sunt aproape fără excepție jucători de cărți și de o completă imoralitate sexuală; ceea ce le dă oarecare aparență de oameni de societate este politețea lor pospătă. Din clasele de jos ale acestui popor se recrutează în România cei mai mulți escroci, pungași, hoți și ucigași.

Cât despre *funcționarul* grec, la el e total de vânzare pentru bani și sperjuriul nu e pentru el o faptă condamnabilă. Daca evreilor poloni cată să li se conteste orice morală, grecului trebuie să i se conteste și mai mult încă, căci nu cred ca neogrecul să afle în dicționarul său vorba moralitate. Atacuri nocturne și hoți la drumul mare se comit mai cu seamă de acești oameni și, fiindcă cei mai mulți advoați sunt asemenea greci, nu se descoperă în genere nimic sau, daca se și descopere, i se dă drumul hoțului să fugă sau se achitează, pretextându-se că nu se poate proba nimic în privire-i.

Grecul începe cu lada de portocale ce le precepă și încetează prin a fi dublu și triplu milionar. În acest timp *conștiința nu joacă la el nici un rol*; el devine evlavios abia după ce avea și pusă bine în lada de fier. Pentru a căștiga această avere, el nu se sfiește de nici un mijloc și oricare-i permis după opinia lui, moral sau imoral, onest sau malonest, drept sau criminal. (V. R. Henke, *Rumanen*, pag. 37, 38).

Din cele ce preced d. N. Xenopoulos se va fi convins căt de puțin mă poate atinge ori supăra ceea ce spune despre mine.

D-șa îmi face onoarea de a-mi batjocori scriserile. [Î]i pot spune că singura insultă gravă ce mi-ar putea aduce ar fi de-a mă lăuda în coloanele „Pseudo-Românului”. Lauda în acel organ, pentru care însuși numele poporului nostru e o marfă ce se vinde pe 20 bani numărul, o asemenea laudă m-ar face să mă îndoiesc de mine însuși și să cred că am început a fi de-o teapă intelectuală și morală cu roșii. Si aceasta m-ar durea, căci nu știu să fi greșit ceva lui Dumnezeu și oamenilor pentru a merita o atât de amară pedeapsă. Pentru a mă curăță de vina de a fi lăudat în organul în care a fost lăudați și cei ce și-au înfrânt până și jurământul și onoarea militară la 11 februarie ar trebui să intru în sfântul fluviu Gange și să mă încchin, recitând imne ale Vedelor, scrise în sfintele începuturi, când omul era încă adevărat ca natura și natura adevărată ca omul.

M. Eminescu

[8 aprilie 1882]

DUNAREA [, „NEUE FREIE PRESSE” VINE DIN NOU”]

„Neue freie Presse” vine din nou să ne deie interesante revelații. Ea scrie:

Guvernul francez a notificat propunerea lui Barrere tuturor puterilor interesate, de asemenea și României. Cercurile politice speră că toate guvernele reprezentate în Comisiunea Internațională vor accepta propunerea. Nici din partea României nu se așteaptă o opoziție în principiu. În privința aceasta e desigur un ce important că guvernul român, după cum ni se anunță din București, protestează foarte categoric contra ideii că „Românul” ar avea vreun mandat să vorbească în numele guvernului regelui Carol. „Românul” nu mai e organul cabinetului din București și părurile emise de această foaie sunt a se privi numai ca opinii private ale proprietarului ei, d. Rosetti, care, nefiind nici ministru, nici președinte al Camerei, poate vorbi numai în numele său și nu al guvernului sau al reprezentanții naționale. De aceea România nu este deloc indispușă să accepte atât instituirea Comisiunii Mixte cât și președinția Austriei într-însă și delegarea unui membru al Comisiunii Europene în Comisiunea Mixtă. Guvernul român dă acestei Comisiuni și dreptul celui mai sever control relativ la executarea regulamentului și a deciziunilor Comisiunii Europene, dar pretinde numai ca, pe teritoriul său riveran, atât regulamentul cât și deciziunile Comisiunii să se execute de organele sale proprii. Deci guvernul român va prezenta Comisiunii Europene un amandament pentru conservarea dreptului executiv al statelor riverane. După cum se știe, Comisiunea Europeană se va întunii deja pe la finalul lui aprilie și, cum se crede, la începutul Lui mai va examina propunerea Barrere. Dar afară de România poate vor prezenta amandamente și alte puteri.

[9 aprilie 1882]

[, „CÂND NE-ADUCEM AMINTE”]

Când ne-aducem aminte de bunul simț de - odinioară a poporului nostru ne atmosferizăm oarecum c-o altă epocă, plină de senin și de cuminție, lipsită de pretenții, sănătoasă. Poporul citea pe atunci scriserile unui Anton Pann, ale unui Gherasim Gorjan. Azi citește *Dramele Parisului, Mizeriile Londrei, Misterele Pușcăriei*. Nu era vrunt lucru mare Tilu Buhoglindă, Arghir ori Leonat din Longobarda, dar formau — de bine de rău — o atmosferă intelectuală de-un admirabil bun simț și adesea cu mult haz. În orice caz nu se corumpea fantazia oamenilor și nu li se viață judecata.

Astăzi, dacă am judeca intelectul popular după ceea ce el citește, am trebui să rămânem uimiți de corupția de fantazie și judecată care se introduce sistematic în el, dar totodată am înceta de-a ne mira de ce acest ogor al creierului omenesc a devenit atât de primitor pentru orice idee suptă din degete, de ce judecata omului din popor nu mai e în stare de-a rezista nici celei mai comune sofisme făcute de-o gazetă guvernamentală, de ce acest teren e atât de pregătit pentru a primi absurdul în el și a rămânea indiferent față cu cele mai elementare adevăruri.

E desigur ceva elementar ca o reformă, înainte de-a fi introdusă, să fi devenit necesară, să fie cerută de cineva, de grupuri ale populației sau de populaționea întreagă.

Am dori să știm cine în țara aceasta cere electivitatea magistraturii, cine sufrajul universal? Nume.

Cu toate acestea zilnic „Românul” readuce pe tapet când una, când alta și aproape totdeauna cu acuzarea că partidul conservator se ridică contra drepturilor poporului, contra națiunii.

Până când aceste fraze banale, lipsite de orice cuprins, mai pot afla urechi crezătoare?

Dar cine vă cere electivitatea, cine vă cere sufrajul? Ceea ce vă cere lumea nu e să-i luați ochii cu formări, deformări și reformări; munca vă cere. Dacă avem nevoie de ceva este mai înainte de toate o administrație cu știință de carte și insuflată de spiritul probității; același lucru se cere de la judecători, de la profesori, de la orice organe ale statului. În loc de-a restitu poporului prin muncă serioasă ceea ce vă dă ca buget al cheltuielilor, ne veniți zilnic, cu aerul tragic al *Dramelor Parisului și al Mizeriilor Londrei*, să cereți ba reformarea legii electorale, ba electivitatea magistraților, ba câte toate.

Toate acestea nu ajută nimic, nu șurează c-un grăunte măcar sarcina socială, din contra o îngreui fără de nici un folos și țara stă tot pe loc, țărani ară tot cu plugul lui Mircea cel Mare, administrația tot rea, școala tot mediocră, justiția tot înjghebată din oameni ce vor să-și facă în tribunale practica de advocațură.

După cum ni se pare nouă, legile și organizarea politică ar fi putut să rămâne cu totul aceleiași cari erau înainte de 1700; nu l-ar fi durut pe nimenea capul de toate acestea. De ce căutăm

în legi, în forme și în reforme scrisă ceea ce nu este, nu poate fi cuprins în ele: probitatea aplicării lor și cunoștințele tehnice de resort? Legile cele mai bune nu fac din subprefect un om cu știință de carte; cea mai bună constituție din lume nu poate face pe-un Simeon Mihăescu să știe altceva decât a se îscăli și a se învoi cu Warszawsky; legi scrisă nu pot înlocui munca, nu probitatea, nu cunoștințele și practica afacerilor publice.

Acesta este însă blestemul demagogiei, de-a vedea realele acolo unde nu sunt și de-a nu le recunoaște acolo unde sunt în adevăr. Ele sunt în ignoranță, în cele patru clase primare erigate în om de stat; ele sunt în lipsa de probitățe, în lipsa de creștere și de cultură; în contractarea de trebuințe străine, pe cari inepția de-a munci nu le poate satisface decât recurgând la mijloace maloneste și la șarlatanerie politică. Acestea sunt realele ce trebuie combătute, nu legea electorală ori numirea magistraților de către guvernul regelui. Și, dacă organele roșii ar avea mai multă onestitate de cugetare, s-ar pune să combată asemenea reale, nu cele fictive și imaginare; ar căuta remedii în contra ignoranței și improbității, iar nu remedii scrisă pe hârtie în contra organizației actuale.

[10 aprilie 1882]

[„D. N. BASSARABESCU NE ÎNTREABA”]

D. N. Bassarabescu ne întreabă dacă din partea redacției a fost inserat în „Timpul” articolul privitor la d-sa și semnat de d. Miulescu, tipograful. Acel articol purtând o semnătură personală e pur și simplu o inserțiune prin care tipograful se apără în contra acuzațiilor ce i se adusese și nu privește deloc redacția acestei foi.

[10 aprilie 1882]

CESTIUNEA DUNĂRII [„CORESPONDENTUL DIN BERLIN”]

Corespondentul din Berlin al ziarului „Neue freie Presse” scrie următoarele:

Se susține cu deschiderea Comisiunei Europene, ce era să fie la 24 aprilie, se va amâna poate pentru luna lui mai. Până atunci se speră a ajunge la o înțelegere a tuturor statelor interesate. Nu se poate să exact dacă această așteptare se întinde și asupra rezistenței ce se bănuiește că va face România. Din sorginte bună se aude că proiectele României nu se îndrepteză contra Comisiunii Mixte ca atare, ci se raportă la competența ei, între altele la numirea inspectorilor de porturi. România are să propună ca fiecare stat riveran să-și aibă inspectorii săi, așcă în porturile austriace să fie austriaci, în cele române inspectorii de porturi să fie români. Se zice că propunerea Barrere nu conține nimic asupra acestui punct.

[11 aprilie 1882]

[„NU EXISTĂ FĂRĂ ÎNDOIALĂ”]

Nu există fără îndoială o mai mare tiranie decât cea demagogică. Nu-i vorba, nici absolutismul unui singur om nu-i vro poamă. Și-aci te pomenești că un individ cu sistemul nervos compromis prin viții și desfrânrări se constituie în reprezentant absolut al statului și-i impune ca lege fel de fel de insanități cari - i trec prin minte, fără a ținea seamă nici de deprinderile abituale ale oamenilor, nici de necesitățile aievea ale statului. Dar la despojii din mila lui Dumnezeu se întâmplă totuși că interesul lor propriu și interesul statului sunt până la un grad oarecare identice;

despotul știe că puterea statului e puterea sa proprie și deja interesul său [î]i impune mai multă circumspecțiune în dictarea măsurilor sale.

La demagog lucrurile stau cu totul altfel. Și el dispune de-o putere absolută, căci și demagogii sunt toți tirani și liberalismul lor e-o frază, dar interesul statului nu este identic cu al lor propriu. Ei n-au absolut nici un interes ca mașina guvernamentală să funcționeze exact și regulat; din contra, cu căt dezordinea și neclaritatea de idei va fi mai mare cu atât demagogul e mai sigur de-a rămânea sus. Și demagogii sunt aproape toți vițioși, netrebnici, lași ca caracter și nerozi ca minte — doavă aproape totalitatea partidului roșu de la noi —, lipsiți cu totul de un complex de idei morale cari să constituie normativul unei viațe oneste și serioase, fără stăpânire pe faptele și cugetul lor, dar pe lângă aceste reale se adaogă și acela că interesele lor private și personale sunt departe de-a fi identice cu ale statului, sunt din contra opuse acestora, căci statul, cu natura sa permanentă și moralizătoare, este cel mai mare adversar al destrăbălării de idei și de instințe.

De aceea ei caută să-l sape în toate chipurile, să-i sustragă toate elementele de statornicie și de dreptate de care dispune.

Acum justiția le stă încale.

Toate autoritățile consultate până acum s-au pronunțat în contra electivității, toate organele presei independente asemenea. Cu toate acestea o mână de demagogi susțin numaidecăt izbutirea acestei reforme americane, pe care nimenea nu le-a cerut-o și care-a fost inventată în

coloanele „Românului” de unul dintre reformatorii universului din cafeneaua Procope. Nu mai înțelegem până unde o să ajungă cinismul acestor oameni cari au mereu în gură opinia publică și cări în mai puțin seamă decât oricine de aversiunea hotărâtă a opiniei și a națiunii în contra electivității. Fiecine simte că justiția ar deveni în chipul acesta un instrument, o proprietate privilegiată a unui partid; se simte că advocații roșii ar specula-o ca pe o marfă, că clienții acestor advocați, ce sunt și agenți electorali, ar avea privilegiul de-a câștiga procesele în contra oricui și cu toate acestea ne vin mereu cu idei *a priori*, a căror realizare chiar în America se dovedește a fi o nemorocire publică.

Relevăm asemenea că prin reformă se tăgăduiește un drept al Coroanei, acela de-a numi judecători după cunoștințele ce le posed, după gradul de încredere ce inspiră, precum și dreptul de-a-i depărta pe cei venali și ignoranți, drepturi ce nu se pot lua fără pericol absolut din mâinile regelui.

Dar toate acestea nu împiedică pe demagogi. Republicani, după propria lor mărturisire, ei nu îngăduiesc pe rege decât pe căt timp trăiesc în realitate în republică, și-i amenință prin agenți diplomatici viața chiar din momentul în care ar vrea să-și afirme prerogativele pe cari i le asigură Constituțiunea.

[16 aprilie 1882]

SULTANUL ȘI CHEDIVUL

După cum e informată o foaie din Berlin, *Poarta a dat ordin reprezentanților săi din străinătate să pună pe tapet situația egipteană, deocamdată în mod confidențial. Totodată ei sunt însărcinați să atragă cu tot dinadinsul atenția puterilor asupra neapăratei necesități de a înlătui pe chedivul Tewfik, lipsit de orice autoritate, printr-un prinț care să fie în stare a restabili autoritatea guvernului precum și totodată să asigure prosperitatea prea amenințată a țării, drepturile și interesele sultanului conform cu tratatele căt și ale puterilor europene. Reprezentanții otomani au să mai adauge că sultanul consideră de un ce imperios ca Egiptul să se reîntoarcă la principiul succesiunii conform legii Islamului.*

Într - acestea sultanul și trimis la Cairo o comisiune, în frunte cu Osman Pașa, apărătorul Plevnei. Zilele chedivului Tewfik par a fi numărate.

Este de remarcat că și „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”, organul d-lui Bismarck, accentuează asupra necesității pentru Egipt, unde a dispărut orice autoritate și anarhia bate la ușă, de-a avea în frunte o mână de soldat, o mână de fier. Dar nici în Africa lucrurile n-au ajuns aşa de departe ca în noul Regat român, unde destrăbălarea oamenilor guvernului, unde jafurile și omorurile ar trebui să îndemne la o acțiune mai energetică pe toți bărbații cu dor de țară.

[17 aprilie 1882]

[„SENATUL MODIFICÂND ÎN SECTII”]

Senatul modificând în secții unele articole ale proiectului tocmelelor agricole, „Românul” găsește ocazie de-a spune:

Să bage de seamă, cei cari nu vor loviri de stat de sus în jos, ci *de jos în sus* !

Nu provocați noi loviri de stat!

Nu vorbim de modificările introduse de Senat în proiectul Camerei, pentru că legea ni se pare un paliativ neputincios în contra unui rău organic.

Nu sunt de vină nici proprietarii mari, nici cei mici de înrăutățirea raportului între muncă și capital, ci de vină este și rămâne dezvoltarea liberală, căreia i-au dat naștere în țară partidul roșu, ridicarea în sus a unei păture numeroase de feneanți cari, sub titlurile cele mai diverse și cele mai specioase, sunt avizați a trăi din spinarea claselor producătoare.

Începând cu Crăcănel, saltimbanc caraghioz, fost matelot pe-o corabie grecească de pe Dunăre, care azi ia o pensie de 4 000 franci pe an sub *pretextul* că ar fi fost artist dramatic, un om de care lumea râdea înăndu-se de inimă de căte ori [f]il vedea jucând *tragedie*, și sfârșind cu saltimbancul politic C. A. Rosetti; punând la mijloc toată seria de cumularzi și de reputații uzurpate către trăiesc din bugetele statului, comunelor, județelor, vom vedea că aceasta este noua aristocrație care suge măduva poporului, că aceasta este cauza adevărată a relelor economice ce ne bântuie. Și n-o descooperim noi aceasta, în mod izolat și individual. Acum douăzeci de ani constată începurile boalei sociale un Constantin Cretzulescu și a. Dac - am numără zecile de mii de feneanți cari, direct ori indirect, trăiesc, fără nici o muncă musculară sau intelectuală, din sudoarea poporului de jos, am înțelege de ce azi există o cestiune socială și de ce înainte nu putea să existe. În adevăr de la 1270 și până în zilele de acum ale roșilor nu întâlnim în izvoadele țării nici umbră de cestiune agrară ori socială. Ce cestiune agrară putea exista în adevăr când clase dominante foarte puțin numeroase se întemeau pe baza largă a unui numeros popor? Piramida avea temeliile largi și vârful ascuțit, mulți dedesupră, puțini deasupra, și de aceea mergeau bine și cei mulți dedesupră și cei puțini deasupra; de aceea pe atunci boierul numără banii lui cu baniță, iar tăranul pe ai lui cu căușul; și suflet de om din țara aceasta nu cunoștea mizeria, decât doar din auzite.

Iată dar cauza adevărată a răului: stricarea proporției între clasele consumatoare și cele producătoare. Azi, în locul a o mână de oameni cari nu-i cereau poporului românesc decât 10 milioane pe an pentru conduceră afacerilor lui publice au venit zeci de mii de postulanți și de lefegii cari - i cer aceluias popor, acelaș ca număr și ca putere de producție, de douăzeci de ori pe atâtă, căci azi și Giani și boier, și Carada este, și mulți alții al căror număr nu mai are sfârșit.

Asta e buba, onorabilă tagmă! În generația întâia erați unde v-a găsit Ypsilant al d-voastră, la coada trăsurilor, și-n generația a doua toți boieri, toți scoși din cutie, toți rozând pita lui Vodă cum vine vorba, și toți nemuncind nimic, neprincipându-vă la nimic, toți având o singură prăvălie și un singur negoț, prăvălia principiilor ponosite și spălate 'n săpte ape, negoțul vorbelor goale din cari nici paserile n-au cu ce se sătura. Muncă, onorabilă tagmă, iată ce vi se cere, și atunci nu va mai exista cestiune de tocmele agricole ori cestiune agrară. Simeon stâlpnicul, cu patru clase primare, la tăiat lemn, nu director de ministeriu; violoncelul, cu patru clase primare, între lăutari, nu director de bancă; Giani la menajerie nu la ministeriu! Munca vi se cere și poporul nu va mai fi apăsat, căci nu va avea *de cine* să fie apăsat. Fiți economic și social ceea ce sunteți intelectual și moralicește; fiți plebea care - ați fost, plebea scursă din căteșipatru unghiuurile lumii pe ulițele orașelor noastre, și poporul românesc nu ar mai avea a se plâng de apăsat, ci ar deveni tot acela care- a fost mai înainte.

Loviri de stat de jos în sus?

Dar știe d. C. A. Rosetti în contra cui s-ar îndrepta ele? Știe d-sa că asemenea loviri ar putea preface grădinile de virtuți ale partidului său în grădini pendente, dar nu ca ale Semiramidei, ci atârnând de felinare?

Loviri de stat de jos în sus?

Dar știe d. C. A. Rosetti că atunci cânepa ar începe a crește și pe scama domnii - sale , și pe seama românilor „Românului” în țara aceasta?

Ei măre, au trecut vremea în care treceați de martiri și patrioti. Azi lumea vă știe și firele de păr din cap și păcatele mai multe decât acele fire. Nu mai va să dați vina pe boiai și iar pe boiai; acu vi s-a arătat și arama d-voastră și lumea vede limpede cine sunt adevărații exploataitori de țară, adevărații ei apăsatori . Nu mai va să facă pacoste caprele și oile să le tragă rușinea ; am început a ne cunoaște, domnilor. Odinioară și țara era naivă, și boierii naivi, și poporul naiv, naivi cu toții ca copiii din doi părinți, crescute sub acelaș acoperământ. Dar au venit

Basarab, și ne-am deșteptat și noi. O lovire de stat de *jos în sus* n-ar fi pentru cine se pregătește, adică pentru d-voastră, ci pentru cine se nemerește, după cum spune povestea vorbei, că mai știe aiducul nostru ș-altă potecă, nu numai cea bătută de d-voastră.

[18 aprilie 1882]

O ÎNTÂMPINARE [,ÎN «RĂZBOIUL» D-LUI GR. H . GRANDEA"]

În „Războiul” d-lui Gr. H . Grandea citim cu justă mirare următoarele șiruri:

Către cititori

Acest organ, „Războiul” (român), prin neatârnarea și nepărtinirea cu care a spus și spune *adevărul* oricărui, fie alb, fie roșu, *n-a putut să placă nici opoziției albe*.

Pentru că n-am voit a ne înfățișa la Tribunal sau apela la Curte (dorind a ne spăla rufe în familie) a rămas definitivă și executorie o sentință prin care se recunoaște d-lui Miulescu (fost comisar în poliția conservatoare, iar acum întreprinzător tipograf) o creață discutabilă, dată spre a-i servi la nevoie.

Interesele coteriei cărei servește numitul domn cerând compromierea organului nostru a aplicat o urmărire care, prin felul ei, a împiedecat apariția ziarului.

Acum însă am primit a îndura cheful d-lui Miulescu până la o lămurire judecătorească, ca o deferință, către publicul căruia datorau existența acestui organ, căci toate cele zise, că cutare și cutare a contribuit la fundarea și existența lui, sunt cele mai nerușinante calomnii.

Aceasta ca răspuns la publicația din ziarul conservator „Timpul”.

Am rugă pe onor. confrate să nu confundă procesele de datorii ce le are și sentințele ce le obțin creditori de-a săi de la tribunalele civile cu opoziția albă. Asemenea l-am rugă să nu atribuie redacției „Timpului” cuprinsul anunțurilor de pe pagina a patra, unde în adevăr între „Vinul de Chapoteaut cu peptione de pepsină” și „Pastilele Dethan cu sarea lui Bertholet” întâlnim un aviz al custodelui, ce, conform c-o sentință a Tribunalului Ilfov, secția comercială, încasează în socoteala d-lui N. Miulescu, tipograf, veniturile „Războiului” — Grandea.

Ce au însă a face toate acestea cu opoziția albă, cu pretinsele interese ale coteriei de-a compromite ziarul d-sale? Opoziția albă dă sentință la tribunalul comercial sau ea pune custode? Avem a împărți așa de puțin cu procesul d-lui Grandea ca și cu vinul Capoteaut sau cu sarea Bertholet. D. Grandea afirmă că spune totdeauna adevărul. Tocmai adevărul ani dori să-l spună totdeauna. Atunci desigur n-am fi avut ocazia a-i da dezmințirea de față.

[18 aprilie 1882]

[,UN EXEMPLU IZBITOR"]

Un exemplu izbitor de modul cum prosperă la noi instituțiunile cele mai folosite sunt școala de Belle - arte. Creată în 1864, această școală atât de necesară a vegetat în părăsire până astăzi și amenință a se pierde cu totul, din cauză că nu i se da[u] mijloacele necesare pentru a trăi și a da roadele ce are drept să aștepte societatea de la o asemenea instituție. Un guvern serios ar face din două lucruri unul: or i-ar da mijloacele necesare, or ar desființa-o cu totul. Guvernul de astăzi, guvern al vorbelor sunătoare și al frazelor seci, se mulțumește a conserva titlul de școala de Belle - arte, fără a-i da mijloacele necesare de a trăi. De aceea on. d. Aman, iubitul nostru pictor, s-a văzut nevoit încă de anul trecut să-și dea demisiunea ce urmează:

Domnule ministru,

La 1864 s-au creat mai multe școale profesionale, între care și școala de Belle - arte. Necesitatea unei asemenea creaționi s-a dovedit îndată prin înscrierea a 40 de elevi. Mulți dintre ei au părăsit funcțiuni bine retribuite pentru a îmbrățișa această artă. Profesorii asemenea au arătat mult zel și satisfacție văzându-se înconjurați de atâtii juni deciși a lucra.

Trei ani trecuseră și, școala de Belle - arte nefiind prevăzută în legea Instrucțiunii Publice, putu fi cu înlesnire ștearsă din buget în anul 1867; această supresiune fiu făcută sub motiv de echilibrare a bugetului, motiv care se invoca că

întotdeauna de câte ori se simte necesitate de economii în prejudiciul bugetului Instrucțiunii Publice. Să constatăm aci dezinteresarea d-lor profesori ce au continuat cursurile d-lor gratis în timp de 6 luni, până când ministrul succesor d-lui Strat a căutat să repare greșeala făcută de predecesorul său, înființând din nou școala. Mulți din elevi, și încă din cei mai buni, în intervalul acesta, și-au pierdut orice iluziune care nutrea speranțele și viitorul lor și au părăsit școala.

Cu toate peripețiile și descurajările de tot felul, școala și urmă cursul și putem lesne constata că rezultatele sale au fost mai presus de așteptare. Toate catedrele de desemn și caligrafie, ce erau ocupate în mare parte de străini fără cunoștință de ceea ce li se cerea a preda, sunt acum ocupate de tineri ieșiți din școala de Belle - arte; mai mulți au devenit artiști cunoscuți publicului, trăind independență în urma profesioniilor lor. Espozitiiunile anuale ce s-au putut face în urmă cu opere și creaționi naționale au dovedit asemenea începutul artei existente la noi. Toate acestea, d-le ministru, d-voastră personal le cunoașteți ca unul ce ați urmat progresele sale, la care nu puteți decât a vă interesa, fiindcă ați lucrat pentru instituirea ei ca secretar general al Ministerului al cărui șef suprem sunteți astăzi. Nu-i mai lipsea acestei școale decât o lovitură puternică pentru dezmembrarea ei și această ultimă lovitură a fost dată de predecesorul d-ei voastre ștergând bursele ce mai rămăseseră elevilor fără mijloace.

Este constatat, domnule ministru, că nu numai la noi, dar în genere, afară de mici excepționi, cei ce vin a îmbrățișa artele frumoase aparțin junimii fără mijloace; de aceea mai la toate națiunile, chiar în secolii trecuți, s-au instituit burse pentru întreținerea elevilor lor. Căci iată ce se întâmplă fără această măsură salutară: elevii se înscriu pe toată ziua și urmează mai mult sau mai puțin regulat; însă, îndată ce au putut obține cel mai mic rezultat, cauță a profita pentru întreținerea lor și de acolo faceri de portrete după fotografii etc., de la care nu pot trage decât folosul bănesc sau a se înscrie la vro catedră vacanță a vrunui pensionat și prin urmare a neglijă școala. Iată cauza de unde profesorii se văd înconjurați necontenti de începători și, abia și pun speranțele pe unii din ei pentru a obține un rezultat satisfăcător pentru dânsii și, când să devie utili țării, [i]i vede dispărând.

Ce satisfacție poate dar avea un profesor al unei asemenea instituții? Apunctamentele desigur că nu, fiind mai mult decât ridicol, de 200 și 300 lei maximum. Cum vedeați, domnule ministru, această școală, cu toate rezultatele ce a putut da și de care mă îndoiesc a le mai obține în viitor de vom continua pe aceeași cale, trebuie să se desființeze ea un ce inutil sau, ceea ce este dorit de toți, să se reformeze serios, după cum subsemnatul am avut onoarea să cer în repetiție rânduri; rapoartele din 17 septembrie 1879, din 1 decembrie 1879 etc. vorbesc în acest sens.

După o experiență de 17 ani la direcțiunea acestei școale să-mi permită, domnule ministru, a vă espune vederile mele, spre a putea servi când s-au constatat de domnia voastră că școala aceasta, de unde s-au recrutat până acum profesorii pentru școalele secundare, are necesitatea să i se prelungească existența.

Propun dar :

1. Zece bursieri cu o subvenție de cel puțin 60 lei pe lună pentru fiecare elev.
2. Ca orașele principale să trimită câte un bursier care, după terminarea studiilor, să stăruiască în comuna ce l-a subvenționat ca om special pentru tot județul.
3. Să se stipuleze prin lege ca școala să fie tratată ca școalele speciale cu facultățile de la Universitate, potrivit proiectului de lege alipit la raportul no. 73 din 1 decembrie 1879.
4. Înființarea secției de *Arhitectură*, indispensabilă pentru a se învăța desenul liniar cerut concurenților aspiranți la catedrele secundare.
5. A se spori apunctamentele profesorilor conform specialității ce profesează.
6. Să se prevăză o sumă drept recompensă pentru artiști ce vor produce opere de merit și naționale.

Până la acordarea celor de mai sus arătate, fără de care nu se poate aștepta nici un rezultat serios, binevoiți, d-le ministru, a primi demisiunea mea de director al Pinacotecii și Școlii de Belle - arte din București.

Primiți vă rog, domnule ministru, încredințarea prea distinsei mele consideraționi.

În urma acelei demisiuni i s-a promis din toate părțile concursul pentru a așeza școala pe baze serioase și puternice. Și d-l Aman a consimțit și-o retrage. Dar speranțele sale au rămas zadarnice. Și, după ce l-au trâmbis câtăva vremi de la comisia bugetară la primul ministru și de la primul ministru la comisia bugetară, d-l Aman s-a convins că guvernul nu căută să aibă o instituție folositoare, ci numai un titlu frumos, Școala de Belle - arte, și și-a dat din nou demisiunea ce urmează, de astă dată definitiv.

Astfel prosperă instituțiile cele mai neapărate sub guvernul liberal!

Astfel se încurajează chiar oamenii cei mai zeloși pentru a servi țara lor.

Iacă cea de a doua demisiune:

Domnule ministru,

La 29 septembrie 1881 am avut onoarea a vă adresa un raport asupra situației Școalei de Belle - arte, ce am onoare a dirige, raport în care espuneam îmbunătățirile indispensabile școalei pentru a o face să dea rezultatele ce țara este în drept a aștepta de la o asemenea instituție. Terminam acest raport prin următoarele linii:

„Până la acordarea celor de mai sus arătate, fără de care nu se poate aștepta nici un rezultat serios, binevoiți, domnule ministru, a primi demisiunea mea de director al Pinacotecii și Școalei de Belle - arte”.

Atunci ați binevoit, domnule ministru, a mă ruga să, rămâi la postul meu, făgăduindu-mi a introduce în viitorul buget îmbunătățirile reclamate de mine și eu m-am conformat dorinței domniei voastre.

Acum însă, primind bugetul și esaminându-l, am dovedit că nu numai nu s-a adus cea mai mică îmbunătățire, ci, din contră, s-a suprimit și suma alocată pentru expozițiile anuale, singura încurajare pentru artiștii români.

În asemenea condiții cred de prisos a mai stăru la postul meu și vă rog din nou, d-le ministru, a primi demisiunea mea.

Așa cum se află Școala de Belle - arte din București nu poate produce nici un rezultat satisfăcător; o îmbunătățire este de urgență necesară sau, dacă aceasta nu se poate, școala trebuie suprimită; căci banii ce se cheltuiesc pentru a fi rău întreținută, după cum se află în momentul acesta, se numesc bani pierduți.

Primiți, domnule ministru, încredințarea distinsei mele consideraționi.

[20 aprilie 1882]

[„DE ALALTĂIERI S-A RĂSPÂNDIT”]

De alaltăieri s-a răspândit zgromotul că d. Ioan Brătianu ar fi dat demisiunea sa și a cabinetului. Dacă i-ar fi abătut a face una ca aceasta ca din senin, precum i-abate uneori, lucrul n-ar avea însemnătate specială. Vro ceartă cu majoritatea, observații supărăcioase asupra relei purtări a partidului, puțin sânge - rău și după aceea iar tovărășie, astă ar fi seria de fenomene pe care am așteptă să se desfășure dinainte-ne, pentru a se încheia cu reîmpăcarea deplină în sănul marei tagme patriotice.

Dar lucrul are un cusur.

În adevăr, încă de la 12 ale lunei curente ministrul de externe a fost prevenit din partea ambasadei austriace că proiectul Barrere privitor la regularea cestiunii Dunării s-a și espedit din Paris ambasadei franceze din București și că aceasta e însărcinată de-a comunica proiectul numai de către sosire-i guvernului român.

Proiectul Barrere se află aşadar deja în mâinile guvernului și sub ochii Parlamentului nostru, în mijlocul căror nu va întârzia a produce o intensivă piroteală.

În ce consistă acest proiect în forma sa cea din urmă?

El coprinde în 14 paragrafi dispozițiile generale pentru supravegherea navigației între Galați și Porțile de Fier, dispoziții din care estragem următoarele amănunte:

Art. 1 al proiectului stipulează că, pentru supravegherea navigației între punctele mai sus arătate, se instituie o *Comisiune Mixtă* (neprevăzută în Tratatul de la Berlin, ba chiar contrară dispozițiunilor lui), în care comisie delegatul Austriei va avea *prezidiul permanent*, iar celelalte trei state țărmurene (Serbia, Bulgaria și România) vor fi reprezentate fiecare prin căte un delegat.

Art. 2 prevede că, pentru a se evita paritatea eventuală de voturi, Comisia Europeană va trimite în fiecare sesiune, adică din șase în șase luni, un delegat al ei în Comisia Mixtă. Trimitera acestui delegat se va face în ordine alfabetică, deci în chipul următor: Allemagne, Autriche, France, Grande - Bretagne, Italie, Roumanie, Russie, Turquie. Propunerea Angliei de-a acorda delegatului Comisiei Europene dreptul de apel nu s-au trecut în propunerea franceză; reprezentantul Comisiei Dunărene rămâne însă liber de-a cere instrucțiuni de la Galați.

Art. 3 stipulează că delegatul al cincilea, fiind trimis în Comisia Mixtă din mijlocul celei Europene, cea dețină nu poate exista fără cea din urmă, deci se admite o conexitate oarecare între amândouă comisiunile.

Celelalte paragrafe ale proiectului tratează despre executarea amanuntelor tehnice și a regulamentului de navigație și au fost copiate, cu mici modificări, din anteproiectul austriac. Cestiunea duratei Comisiei Mixte nu e prevăzută în proiect, dar fiindcă în comisia de la Galați sunt reprezentate opt puteri și fiindcă fiecare din ele are a-și trimite delegatul pe rând pe căte-o sesiune, adică pe căte șase luni, durata e fixată prin chiar această rotație pe patru ani cel puțin. Guvernul francez însă, precum și câteva alte cabinete, doresc ca fiecare din puteri să vină

măcar de două ori la rând, încât mandatul Comisiei Mixte ar avea atunci o durată de opt ani.

Această perindare — *le roulement des puissances*, zice proiectul—se va regula încolo - de cătră chiar Comisia Europeană.

În orice caz, însă, în anul întâi Germania și Austria (Allemagne et Autriche) sunt chemate a-și trimite reprezentanții în Comisia Mixtă, ceea ce constituie un mare avantaj pentru Austria, de vreme ce în anul întâi se numesc *toți funcționarii* și se vor face oarecari modificări reglementului . Așadar în anul întâi Germania și Austria, având două voturi în Comisia Mixtă, [i]și vor putea impune influența.

Proiectul a fost comunicat deja tuturor puterilor, dar nici una din ele n-a răspuns pân - acuma , încât e probabil ca comisia din Galați să nu poată începe în luna aceasta deja activitatea ei.

Propunerea pe care-o reproducem mai la vale *in extenso* a fost comunicată de două ori pân' acum și în întruniri la cari au luat parte senatorii și deputații. Ea e însoțită de-o somătire oarecum de-a răspunde numai de către Comisia Mixtă, ceea ce constituie un mare avantaj pentru Austria, de vreme ce în anul întâi se numesc *toți funcționarii* și se vor face oarecari modificări reglementului . Așadar în anul întâi Germania și Austria, având două voturi în Comisia Mixtă, [i]și vor putea impune influența.

Care e opinia d-tale, d-le ministru președinte? cată să 'ntrebe țara întreagă. Care e soluțunea a cărei responsabilitate o ie i d-ta? Nu descoperi Parlament și țara întreagă înaintea săgeților străinătății, ci ia odată răspunderea unei propunerii pozitive, căci nu o manieră, ci șase și mai multe sunt pentru a garanta cu toată învederarea libertatea Dunării, fără preponderanță austriacă. Această evazivitate, această sfială de-a lăua asupră-ți responsabilitatea unei propunerii, această manieră de-a te ascunde după spatele Parlamentului când cestiunea e pendentă și a veni apoi c-un *fait accompli*, pe care el să fie silit a-l înregistra, dovedește că vei fi având o soluție preconcepță,

pe care-o vei realiza, în ciuda formalității goale a consultării Parlamentului. Pentru realizarea soluției preconcepțe dispuse de culise retragerii aparente. Aparent zicem, pentru că demisia ar însemna că vrei să aduci în locu-ți pe cine 'ti place și-ți convine d-tale pentru a realiza soluțunea ce-o ai *in petto*.

Îată dar care e însemnatatea actuală a zgromotului răspândit. Nu putem crede în seriozitatea retragerii d-lui Brătianu. Aceste demisii și remisiuni nu sunt decât mijloace de presiune asupra partidului pentru a obține de la el orice ar voi. Ne-am deprins atât de mult cu falsele ieșiri ale cancelarului nostru încât în calculul politic această mărime a ecuației nu ne mai este necunoscută. Ceea ce se poate dar întâmplă e că d. Brătianu să se retragă în adevăr, ci numai spre a se întoarce cu una din persoanele cari, pentru gloria de-a fi miniștri, fac bucuros orice deviație de la consecuență, fie în ce-i privește pe ei, fie în ce privește țara. Astfel bunăoară prințul Dumitru Ghica, președintul tip, președint în toate și pretutindenea, s-a ales senator cu majoritatea dovedită conservatoare din colegiul I de Ilfov, a trecut în partea guvernului și s-a lăsat ales președint al Senatului roșu, fără umbră de scrupul măcar dacă această schimbare la față se și aprobă de alegătorii săi *conservatori*. Tot d-sa credem că nu ar avea asemenea nici un scrupul de-a da sprijinul său și al d-lui Boerescu pentru a înlesni d-lui Brătianu poziția sa la darea concesiilor mai sus citate către Austria.

Adevărat că aceste concesii: Comisia Mixtă neprevăzută în Tratatul de la Berlin, ba chiar contrarie lui, preșidenția permanentă etc., se vor face unei puteri a cărei țintă constantă pare a fi călcarea în picioare a poporului românesc. Dar ce știe și ce înțelege prințul în chestie de asemenea lucruri, ce înțelege de luptele acelor pe cari în naiva sa ignoranță [i]și confunda odinioară într-o apă cu creștinii toți, cu bulgarii bunăoară ori cu alții, și cu toate astea o singură neomenie de dincolo ar fi de ajuns a atinge spiritul cel mai liniștit al unui popor care are demnitate și conștiință de sine însuși. Astfel de ex. în colțul de nord - vest al Transilvaniei ministrul unguresc a făcut mai multor ținuturi românești ceea ce n-ar fi îndrăznit a face niciunui trib de negri, desigur nu unei comunități izraelite măcar: le-a numit cu de-a sila și fără să întrebe pe nimenea un episcop care vrea să introducă liturgia latină în biserică și limba ungurească pe amvon . Acest episcop al Gherlei , deși atâtă în mod ierarhic de mitropolitul Albei-Lulii, în trei ani de când e numit n-a îndrăznit măcar a da ochii cu șeful său bisericesc, ci persistă a rămâne agentul ocult și introdus pe furiș al unui ministru de culte de altă lege și de altă limbă. Ei bine, o asemenea neomenie nu se întâmplă niciunei confesii afară de români. Nicăi evreilor nu li se comandează rabinii, nici unor triburi sălbaticice nu li se comandează în afaceri de religie și de conștiință un agent al guvernului unguresc care să-i dreseze ; numai românilor li se contestă până și libertatea conștiinței . Si aceasta este puterea europeană pentru care, de la români tocmai, se cer concesii pe Dunăre.

Dar ce-i doare capul pe cei din București de asemenea lucruri? D. Brătianu își va face seria sa de false ieșiri pentru a înlesni facerea de concesii cătră o putere care pân' acum nici nu încearcă a respecta individualitatea națională și conștiința religioasă a unei jumătăți a poporului românesc, ba nici nu vrea măcar să respecte drepturi căstigate și sancționate de suveranul acelor țări. Avem a face, dincolo, cu o lipsă de podoare publică, cu călcarea unor drepturi atât de pozitive, atât de mult exercitate și atât de întemeiate încât nici un despot măcar nu le-ar putea ignora în chipul în care o face guvernământul inepț și mărginit al maghiarilor. Si oare de toate acestea să nu se țină seamă la noi, când e vorba nu de-a recunoaște drepturi Austro-Ungariei pe Dunăre, de vreme ce n-are nici unul, dar încă de-a i se acorda favori și preponderanță în apele noastre și pe țăruri noștri, bineînteles în detrimentul suveranității statului român? Dar destul ne desprețuiește dincolo, destul tratează peste picior o jumătate a poporului nostru în țara lui proprie și strămoșească — să ne mai piue piciorul în piept și dincoace, să aibă satisfacțunea de-a trata *întrig* poporul românesc în chipul în care-a fost călcat palidul Stătescu?

Îată ce găsim de cuvintă a-i observa d-lui Brătianu în evoluționea ce-o încearcă cătră concesii. Teamă ne e că nu face decât a căuta ocazie ca să dea o flagrantă dezmințire aureolei de mare naționalist pe care crede a o avea.

[22 aprilie 1882]

[„CEEA CE ÎNLĂTURĂ”]

Ceea ce înlătură și nimicește principiul responsabilității, încât, orice s-ar întâmpla, opinia publică și lumea alegătorilor să nu știe, la deputul vorbind, pe cine să arunce răspunderea, este obiceul d-lui I. Brătianu de-a nu avea nici o opinie în nici o cestiune din lume, de-a nu lăua

în numele său și al guvernului nici o atitudine față cu propunerile nesănătoase și nemistuite ale coreligionarilor săi politici.

Se prezintă bunăoară legea tocmelelor agricole, din inițiativa unui ministru căzut de la guvern tocmai fiindcă se făcuse imposibil prin circulări, prin tendență de-a semăna discordia între clasele societății române, prin anarhia ce-o răspândise în timpul cât a ocupat fotoliul ministerial. Căzând tocmai din această cauză și în urma unei învederări nemulțumiri a țării, proiectul său totuși se măntine, se votează în Cameră, ajunge în Senat.

Dar care-i opinia guvernului în cestiunea asta?

Nici una.

Unui adept al republicei din cafeneaua Procope i-abate a propune electivitatea magistraturii. Pentru a da vînt cestiunii, toată țara se pune în mișcare, se consultă Facultăți, Curți, corpuși de advocați, și toate fără deosebire se pronunță în contra electivității. Cu toate acestea electivitatea se cuiarbă și face pui sub pălăria onor. Giani și se prezintă în Cameră sub formă de proiect de lege.

Care e opinia guvernului, întreabă toată lumea, îngrijită deja de starea sănătății a d-alde Giani, de vreme ce un asemenea nimenea poate dezorganiza justiția unui popor întreg?

Nici una.

D. Brătianu, șeful guvernului țării, persoana determinantă în cestiunile acestea, nu are nici o opinie în cestiunea electivității.

În toate țările pot veni în adevăr propunerile din inițiativa parlamentului, la noi chiar din inițiativa mușteriilor cafeneaua Procope; dar guvernul cată să ia o *attitudine* față cu ele, trebuie să și le însușească sau să le respingă, trebuie să declare a putea sau a nu putea primi responsabilitatea unor asemenea reforme.

La noi nimic. Poate țara să tragă la răspundere cafeneaua Procope pentru ideile ei socialiste sau să comande cură de apă rece onor. Giani? Singurul organ care, prin chiar natura lucrului, e chemat a purta răspunderea acestor afaceri este guvernul. Din momentul ce respinge, declină solidaritatea cu propunerile nesănătoase ale demagogilor, răspunderea sa e se 'ntelege degajată și cafeneaua Procope poate fermenta în ungherul ei fără ca cineva să o bage 'n seamă. Din momentul asemenea în care guvernul se afirmă în cestiunile acestea, și însușește propunerile, se declară solidar cu ele, țara știe ce să crează despre intențiile guvernului și le poate primi sau respinge, în orice caz are putință de-a le controla.

Rolul pe care d. I. Brătianu și-l atribuie nu este acela al unui președinte de consiliu, ci al unui președinte de republică. Acest din urmă are să consulte partidele și oamenii politici din țară ce opinie au în cutare ori cutare cestiune; guvernul trebuie să-și aibă o opinie a sa formată și constantă; guvernul reprezintă un sistem și în direcția acestui sistem se asociază și se declară solidar cu propunerile cari - i convin, respinge solidaritatea cu cele ce nu-i convin și le renegă.

D. Ioan Brătianu nu afirmă nimic și nu negă nimic; d-sa n-are nici o idee a guvernului său în cestiunile cele mai vitale și mai arzătoare chiar; ci pipăie în întuneric când pulsul unuia, când al altuia; nu om de sistem, nu reprezentant de partid, nu șef al unui guvern liberal, ci cancelar, președinte de republică, suveran care alege între opiniile supușilor lui, făcându-i pe ei responsabili de ele, iar el rămânând de-o parte, sacrosanct, inviolabil, Dalai - lama .

Îa să fim nițel mai muritor, d-le ministru președinte. Mai ia-o pe mâne că singur, mai dă la lumină adâncimile spiritului de administrație și de stat despre care mitologii susțin că l-a fi având. Care e opinia guvernului în cestiunea tocmelelor, care în cestiunea electivității, care, în fine, în cestiunea cea mai arzătoare, a Dunării? Călcările pe cari le mănâncă blonda umbră în seama d-tale, dar reflectându-le și asupra țării, nu ne dau nouă nici o idee clară despre soluțunea ce-o crezi admisibilă în cestiunea Dunării și a cărei răspundere istorică și parlamentară ai fi în stare a o lăsă asupră-ți.

Guvernul nu poate pretextsă măcar că-i lipsesc ideile în cestiunea Dunării, căci d. Dim. Sturza s-a însărcinat a-i furniza o serie întreagă de soluțuni.

Afără de Comisiunea Mixtă, propusă pieziș de Austria prin mijlocirea Franții, mai sunt după opinia d-lui Sturza următoarele alternative

O comisiune riverană, care să gereze interesele navigațiunii, în felul aceleia a Rinului, la care să participe toate statele de la Linz și până la gurile Dunării, adică toate statele de pe parcursul navigabil;

întinderea autorității Comisiunii Dunărene, de la Mare și până la Porțile de Fier, cu condiția ca fiecare stat să aplice deciziunile acelei comisiuni pe teritoriul său, sub priveghere europeană;

executarea întocmai a Tractatului de Berlin, înființându-se o comisiune riverană, fără amestecul niciunui stat străin și care comisiune să garanteze libertatea Dunării și apărarea imparțială a intereselor ei de tot felul;

în fine, amânarea soluției până la 1883, când Europa este chemată, după Tractatul de la Berlin, a se pronunța asupra comisiunii de la Galați, cerând a se fixa atunci un singur regim fluvial, de la Mare și până la Porțile de Fier.

Desigur e legitimă așteptarea țării de-a ști care din aceste soluții și-o însușește guvernul, pe care o apără în mod solidar și, dacă nu-i convine nici una și are în vedere o alta mai bună, care-i acea alta? Să nu ne pomenim că din toate soluțiunile posibile se admite în mod clandestin tocmai cea mai rea, că iar se introduce pe furiș în cabinet vrun om al promisiunilor pripite, care să compromiță din nou un teren de drept luat cu asalt de opinia publică și manșinut de ea cu toată puterea convingerii.

[23 aprilie 1882]

VASILE CONTA

Miercuri, 21 aprilie seara, s-a săvârșit din viață fostul ministru de culte și instrucțiune publică, Vasile Conta. Răposatul, fiul unui bătrân preot din Iași, după copilărie bântuită și-a completat studiile juridice în Belgia și a fost numit, după un concurs susținut cu mult talent, profesor de dreptul civil la Facultatea din Iași.

Ca profesor avea fraza limpede și elocuentă, dicțiunea simpatică.

Din tinerețe însă l-au fost atrăs problemele metafizice și, în timpul liber pe cari i-l lăsa catedra de drept, se ocupa cu citirea scriierilor de filozofie pozitivistă apărute în Anglia, Franța și America. Mulți ani membru al societății literare Junimea, el publică în „Convorbiri” *Teoria fatalismului*, pe care-o traduse singur în franțuzește, și *Teoria ondolației universale*, o încercare metafizică materialistă. După convingerile sale politice Conta era socialist, credea însă că nu e timpul venit, mai cu seamă nu în România, de-a încerca realizarea unor asemenea idei.

Ci chiar teoriile acestea el nu le privea ca adevăruri sociologice permanente și absolute, ci se explică adeseori, întemeiat pe teoria fundamentală a ondolației universale, că: ideea sociabilității e în popoare pe curba *suitoare*, că va culmina în socialism și că, după aceea, va începe a declina pe curba *coborâtoare*, pentru a se stinge și a face loc altor idei, cari și vor începe traiul atunci când cele socialiste vor fi învechite. Teoria ondolației universale, concepută cu atâta predilecție de inteligența lui, nu e nouă nici în aplicarea la ordinea mecanică a lumii, căci este ideea fundamentală a filozofiei lui Eraclit din Efes, nici în aplicarea la ordinea morală, căci se regăsește în fragmentele lui Protagoras din Abdera, care-a aplicat doctrina lui Eraclit despre „eterna curgere a tuturor lucrurilor” și la lumea intelectuală. Plato, în anticitate încă, combătea amândouă teoriile, numindu-le „o generalizare nejustificată a teoriei relativității”.

Cum că socialismul nu e decât forma în care organismul unui stat moare, spre a face loc barbariei sau cuceririi prin popoare mai tinere, era o întâmpinare ce i s-a spus ades, dar pe care n-a admis-o.

Ales deputat în Camera revizionistă ca reprezentant al liberalilor moderati din Iași, Conta se distinse prin atitudinea sa în cestiunea izraelită. În adevăr, era un om îndestul de citit pentru a nu întelege că aci era o cestiune de rasă, iar nu de religie și ca însușirile contractate în decurs de veacuri de către rasa veche a izraeliților făceau din admiterea ei la cetățenie un pericol pentru existența unui popor tânăr și neexperimentat ca cel românesc. Prin atitudinea sa în această cestiune își atrase atenția a d-lui Ion Brătianu, un fin cunoșător de oameni, care nu-l mai slăbea de atunci cu invitațile la via Măgura, până ce în sfârșit îl atrase în cabinet c-un portofoliu ministerial, unde intră asemenea ca reprezentant al liberalilor moderati din Iași. Dar moderati erau o piedică pentru d. Ion Brătianu în calea de-a forma un partid roșu în Moldova. Și într-adevăr paralel cu această se formă în Iași un grup compus din d-alde Gheorghian, Verussi etc., cari începuseră a-și propaga ideile lor în foaia „Ștafeta”. Răposatul, fiind ministru, a părut a voi să atragă grupul liberalilor moderati către noua grupare Herșcu -gheorghian și a le contopi astfel în partidul guvernamental, în cursură ieșană a roșilor.

Dar moderati nu se lăsau nici convingi, nici înduplați prin făgăduințe, și Conta nu îndrăznea să-o rupă pe față cu ei, de vreme ce acel grup forma îndreptățirea sa politică și parlamentară de-a figura în cabinetul Brătianu. Noii săi amici politici voiau însă să-l rupă cu totul de liberalii moderati. Aceasta era opinia sa proprie în cestiune și prin aceasta el își explică misterioasa trimisire prin poștă către „Timpul” a unei

scrisori confidențiale, adresate cătră Guță Panu, care văzu lumina zilei în coloanele ziarului nostru și avu în adevăr de rezultat ruperea definitivă de partizanii

săi de la „Steaua României”. Pentru noi publicarea avea importanță numai pe atât pe căt dovedea încercările de formare ale unui grup roșu la lași și că aceste încercări—precum nici nu se poate altfel la roșii—erau alimentate în focul lor patriotic de sume administrate pe sub mână din fonduri publice. Aceste sume au întemeiat existența „Liberalului”, apărut în locul „Stafetei”. Intriga, pe care pretenții săi amici politici o îndreptără în contra lui, nu ne privea, se înțelege, precum am și avut ocazia a-i-o spune.

Dar de aci înainte poziția sa în ministeriu trebuia să devie nesigură. În genere poziția sa între roșii, a căror privilegiu e de-a fi cu totul ignoranți și de-a se cățăra în demnitățile publice cu căte patru clase primare, c-un curs de violoncel sau cu o doză minimă din Codul Boerescu, era precară și îndoieșnică. Rupt de liberalii moderați, cari, de bine de rău, erau cel puțin în stare de a-l înțelege, și rămas izolat în tagma celor săraci cu duhul, conduși în materie metafizică de Serurie și Mihăescu, Conta simți în ce mediu intelectual și politic încăpuse și preferă în cele din urmă un post de membru la Casăție.

Dar de 10 ani deja era bolnav de plămâni, de-o mare iritabilitate nervoasă tocmai din cauza acestei boale, încât portofoliul ministerial trebuie să fi agravat starea sănătății lui în loc de-a fi fost o favoare a sorții.

În dealtmintrele fondul caracterului lui era bland și inteligența sa caldă: nici nu se putea altfel, căci era originar din ținutul Neamțului, din acea rasă arhiromână de munteni care vorbește și cugetă încă și astăzi precum se scria în secolul al șaptesprezecelea. De aceea s-o fi și ocupat cu metafizica și nu cu tripotajul de bursă; cu căutarea adevărului după putințele lui, nu cu sofisme în favorul răscumpărării liniei Cernavoda chiustenge, căci, cu tot pasul său greșit cu liberalii moderați, Conta era român get-beget și ca atare onest în fundul inimii lui și iubitor de adevăr. Ce-o fi căutat alături cu Giani, Carada, Mihăescu e un mister pentru noi și pentru mulți din căți l-au cunoscut, căci desigur că locul lui nu era alături cu acele bipede pentru cari adevărul e o farsă și onestitatea o nerozie.

Dar... *de mortuis nil nisi bene*. Erorile legate de-o mână de pământ se desfac deodată cu ea, și e destul dacă, în urma unei existențe atât de chinuite precum este aceea a omului ce cugetă și simte, avem a constata o urmă de bine și de adevăr, un gol. Desigur după moartea Gianiilor și Caradalelor nu va mai rămânea nimic de constatat și nici un gol în urmă-le, căci aceștia sunt dintre cei ce se nasc spre a muri și mor spre a se naște și despre a căror existență e cu totul indiferent dacă a fost sau n-a fost.

[25 aprilie 1882]

„,DINTRE DEOSEBITELE SOLUȚIUNI”

Dintre deosebitele soluționi posibile, după d. Dimitrie Sturza, în cestiunea Dunării, aceea care pare a răsări mai mult din spiritul Tratatului de la Berlin, fiind conformă cu interesul european al libertății de navigație pe Dunăre, este: „Întinderea autorității Comisiunii Europene de la Marea Neagră până la Portile de Fier, cu condiția ca fiecare stat să aplice deciziunile comisiunii pe teritoriul ei, sub priveghere europeană”.

Astfel execuția reglementelor de navigație ar fi pe seama fiecărui dintre state, conform dreptului lor de suveranitate, iar comisiunea din Galați ar fi instanța de apel în contra iregularităților sau abuzurilor de cari fiecare dintre state s-ar putea face vinovat.

Întinderea autorității comisiunii până la Portile de Fier acoperă interesele tuturor puterilor laolaltă și a fiecareia în parte. Nu vedem aci umbră de nedreptățire pentru nici una din ele și nici suveranitatea statelor țărmurene nu se atinge. Fiecare stăpân pe apele și țărmurii săi: nu un funcționar român inspectând țărmurii bulgari ori viceversa; iar stăpânirea aceasta având drept margine interesul comun al Europei, interesul navigației libere și neîmpiedicate.

Dincolo de această margine nu vedem nici un cuvânt pentru a acorda uneia din puteri o poziție privilegiată; nu vedem motive de-a pune Dunărea în mâna țărmurenilor numai, prezidați în perpetuitate de-un netărmurean care-i mai puternic decât ei toți împreună. Avându-i pe toți în mână, putând instiga pe unul în contra celuilalt, i-ar putea lesne dezbină pentru a-i stăpâni.

Chiar dacă Europa întreagă ar găsi propunerea Barrere admisibilă, totuși rămâne întrebarea până unde Europa are dreptul de-a mărgini suveranitatea unui stat independent și din ce precedente poate deduce îndreptățirea de-a crea *uneia* dintre puteri o poziție precumpăratoare.

Propunerea Barrere, accentuată din partea Franței prin titlul de ministru ce i-s-a conferit delegatului ei și prin termenul de zece zile, păcătuiește în prima linie prin a nu reprezenta un punct de vedere *colectiv* european, ci unul *singular* austriac. Ne permitem a ne îndoi dacă Franța ori altă putere e competentă a reprezenta interesul austriac pe Dunărea română. Raporturile noastre cu Viena sunt, credem, încă îndestul de deschise ca să putem trata noi însine, în numele nostru, pentru concesiile ce ar fi a se face statului vecin, dacă am fi dispusi a le face, și e greu de înțeles cum interesele austriace ne-ar putea deveni mai plăcute recomandate prin mijlocirea Franței decum nu ne sunt recomandate de cătră cel interesat. Aci se naște următoarea dilemă: sau Franța vine în numele Europei, dar interesul Europei e întinderea autorității comisiei sale de la Galați până la Portile de Fier, încât propunerea Barrere e contrară acestui interes; sau vine în numele Austriei, și atunci s-ar putea recuza mijlocitorul, de vreme ce cu Austria ne-am înțeles mai de mult, adecă ne-am înțeles a nu îngădui nimic ca privilegiu unilateral, rugând-o să binevoiască a rămânea în sfera de drepturi de cari se bucură toate celelalte puteri mari ale Europei, dreptul liberei navigațuni.

Toate foile austriace—până și „Bucurester Tagblatt”—citează ca motiv principal în favorul propunerii Barrere că Austria are *mari interese* pe Dunărea de Jos!

Le-o fi având, n-o săgăduim, dar niciând un *interes* nu e un *titlu de drept*. Dacă s-ar admite teoria că un *interes* e totodată un *drept* am putea susține că noi români avem cele mai mari interese în Ardeal. O jumătate a poporului românesc e ținută în condiții de inferioritate națională de către maghiari; la Gherla s-a numit un agent guvernamental episcop; guvernul face cele mai nepomenite presiuni pentru a introduce un idiom finotartaric în școalele primare și secundare, precum și în biserici; se amenință zilnic cu stingerea intelectuală și etnică milioane de români în țara lor proprie și strămoșească, în județele lor, românești *ab antiquo*; se introduce limba maghiară până și în ținutul Făgărașului, până mai ieri al Tării Românești. Ei și? Din aceste interese naționale ale noastre rezultă un drept pentru noi de-a ne amesteca în lucruri ce se petrec pe teritoriul austriac? Nici unul. Privim cu durere dincolo de munți; principiul chiar al existenței noastre e zilnic batjocorit și călcat în picioare de-o rasă străină, fără instințe de dreptate și fără sentiment de stat, și cu toate acestea nu numai că nu putem reclama un drept de amestec pe teritoriul austriac, dar chiar drepturile noastre vechi ce le aveam în Ardeal au căzut [în] desuetudine și nu le mai putem exercita. În adevăr, aveam dreptul de-a sfînti în București pe mitropolitul arhidicezei Ardealului și a-l delega pe el ca să sfîntească episcopii sufragani își erau de trebuință. Aceasta pretutindenea sub coroana Sf. Stefan, unde trăiau români. Oare dacă am îndrăzni să facem una ca aceasta, conform și intereseelor și dreptului nostru, constatat prin zeci de acte publice, cine ne-ar îngădui? Domnii Tării Românești au dreptul suveran, nedesființat niciodată, de-a confirma alegerea magistraților publici în ținutul Făgărașului. Daca, conform interesului, am pretinde să executăm acest drept, ne-ar îngădui cineva?

Dacă dar nici interese, nici drepturi căzute în desuetudine nu justifică nici o pretenție a noastră pentru modificarea stării de lucruri dincolo de munți—ce rezultă din marile interese ce Austria le are pe Dunărea de Jos?

Nimic; nimic până atunci până când dreptul e un titlu cu care se rezistă puterii; nimic pe căt timp un stat oricât de mic se razimă pe drepturile ce decurg din suveranitatea sa.

Se pot în adevăr cere sacrificii României; dar sacrificii făcute *colectivității* puterilor europene, nu uneia din ele. Numai *colectivitatea* lor prezintă României oarecare siguranțe de neutralitate și de neutărare; preponderanța căt de neînsemnată a *uneia* din ele înseamnă începutul atârnării și a robiei. Și am înțelege încă un raport de dependență de un stat binevoitor, care ar respecta individualitatea noastră etnică. Dar să atârnăm de cine? De Austro-Ungaria, în care maghiarii pot zilnic călcă în picioare o jumătate a poporului românesc!

[27 aprilie 1882]

„NU NUMAI MOTIVE”

Nu numai motive politice ne comandă o precauție deosebită în cestiunea Dunării, ci și cauze economice și naționale.

Interesele mari pe care Austro-Ungaria le invoacă ca un fel de titlu de drept împotriva noastră nu sunt toate și în complexul lor armonice cu interesele poporului nostru propriu. Asupra

acestor din urmă avem a decide noi și numai noi, căci, politicește independenți, nu credem ca cineva să ne poată contesta dreptul de-a regula prin tratate nouă de negoț politica noastră economică aşa cum vom crede de cuviință și a apăra, pe căt putință este și întrucât e practic și folositor, propria noastră activitate industrială.

Axiomul cumcă am făi o țară esclusiv agricolă și condamnată de-a rămânea agricolă s-a învechit în vederea tuturor. Nu e nimeni în țară — afară doar de d. Boerescu și de cățiva liber schimbiști plătiți cu lefi din buget ca să învețe pe popor cum să se ruineze la sigur — care să nu se fi convins că importanța producționii industriale nu constă în scumpetea sau ieftinătatea articolelor, ci în partea ei *educativă*. Un popor se crește prin industrie proprie. Toate calitățile lui, toate predispozițiile de gust, de arte, toate resorturile lui intelectuale și morale se pun în mișcare prin munca industrială; el își deindeplinește mânile la o sumă de lucrări ce până la un grad i - erau necunoscute și toate deprinderile acestea sunt aptitudini nouă, talente nouă, activități nouă, a căror sumă constituie puterea colectivă a poporului.

Liberul schimb absolut e atât de periculos pentru calitățile unui popor, le târpește atât de mult pe toate încât genialul List poate spune cu drept cuvânt: cel mai mare rău ce ne-ar putea face dușmanul e ca să ne dea marfa lui nu ieften, ci *gratis*. Toate puterile și toate instințele naționale ar amorti și ar degenera; o nație de matufi pe care cineva ar răsurna-o c-o lovitură de picior. În dar de ne-ar da toate bunurile, acest dar ar fi ca pescheșul frânghei de mătăsă pe care Sultanul [î]l trimitea demnităților Portii de cări voia să se curețe.

Și în adevăr nu vedem urmările fatale ale liberului schimb în țara noastră proprie? De-o parte țărani, munca agricolă fiind singura în stare a mai tîne concurență pe piața cosmopolită a universului, pe de altă parte zeci de mii de aspiranți la funcții publice, pepiniera nesfărșită a partidelor demagogice, elemente pururea nemulțumite, a căror conștiință și onestitate are o tarifă foarte redusă de prețuri.

Boala economică explică fără nici o îndoială existența partidului roșu în țară. Sub domnia altor vederi economice decât aceleia ale absolutului liber-schimb fiecare și-ar fi găsit o ocupație conformă cu teapa lui intelectuală, și erau toți oameni onorabili în loc de-a fi șarlatani politici. Boala economică și aşadar în mare parte genitoarea păturei de paraziți sociali avizăți la banul public; prin lipsa unei piete în care să-și ofere brațele acești oameni au fost siliți a se constitui în societate de esplorare a bugetului și, nefiind în stare de-a produce altă marfă, produc fraze patriotice, plătite însă prin realitatea muncii grele și puțin producătoare a țăranișului.

Așadar, din punctul de vedere al dezvoltării noastre proprii, marile interese ale Austriei, departe de a fi identice cu ale noastre, sunt cel mult armonizabile, și mânile cată să ne rămăie libere pentru a le putea pune în armonie, pentru a îngădui introducerea acelor articole pe care ar fi nepractic de-a le produce noi înșine, dar a mărgini concurența pentru acele articole a căror producere se poate opera în condiții bune în țara noastră proprie.

A concede o poziție preponderantă pe marea arteră de import a Dunării tocmai puterii care e în stare a paraliza toată activitatea noastră în această direcție ar fi cea mai gravă eroare ce am putea comite pentru viitorul nostru. Libertatea de navigație pentru toate puterile neutralizează cel puțin până la un grad oarecare preponderanța uneia singure dintre ele și acest echilibru ne dă libertatea de-a lua măsurile ce le vom crede de cuviință pentru a da viață propriei noastre activități industriale.

Acest punct de vedere al absolutei necesități de-a da dezvoltare tuturor facultăților poporului nostru propriu, ținând piept concurenței străine fie prin război de tarife, fie prin alte restricții, s-ar putea modifica, precum am zis-o, numai prin o împrejurare care nu atârnă de la noi, prin schimbarea situației politice a poporului românesc din Ardeal și Țara Ungurească.

Ceea ce ar fi de dorit dar e ca raporturile între România și Ardeal să fie cele din trecut. În adevăr trebuințele economice ale poporului nostru sunt unele și aceleași pretutindenea: același port la Sătmar ca și-n Moldova. De aci se explică de ce în toate orașele din România există câte o anume stradă de Brașoveni, de oameni ce debitau marfă ardelenească pentru țăranișul român. Articole produse de români de dincolo, vândute de negustori români țăranișilor noștri, făcuse din aceste țări două zone deosebite de producție ale unui și aceluiași popor. Daca Ardealul ar avea astăzi numai atâta autonomie încât să-și poată pune în legături constante producționea lui industrială cu cea agricolă de la noi; daca țăranișul de dincolo ar fi pus în poziția de-a schimba industria sa de casă pe grăul cestui de dincoace situația ar deveni cu totul alta.

Când raporturile noastre economice ar fi regulate după considerația ce am avea-o pentru munca celeilalte jumătăți a poporului românesc Austria ar înceta și o putere străină pentru noi, căci am pierde teama că despre apus ne-ar amenința un pericol național. Veleități de cucerire nu există nici dintr-o parte, nici dintr-alta. Dar ceea ce e legitim în tendența noastră e de-a vedea emancipându-se, pe terenul intelectual ca și pe cel economic, întreg poporul românesc și, oricât e despărțit prin politică, istorie și configurația brazdei ce-o locuiește, să aibă libertatea de-a se dezvolta în

direcția ce i-a prescris-o Dumnezeu, dându-i aceeași limbă, aceleași datine, același port, aceleași trebuințe fizice și morale c-un cuvânt.

Poate că spiritelor conducătoare din Viena le-ar zâmbi o asemenea perspectivă. A ne cucerii prin propria noastră naționalitate, prin propriul nostru principiu de existență, a face din țăranișul Dunării tributarul țăranișului din Carpați, a stinge veleitățile politice prin satisfacerea instinctului adânc de dezvoltare sădit în poporul nostru ar fi o idee demnă de omul de stat al unei monarhii poliglote.

Dar, din nenorocire, oricâtă simpatie ar avea peintr-o asemenea idee sferele domnitoare din Viena, ea devine neputincioasă față cu purtarea consecutivă fanaticei a guvernului maghiar. Singurele două popoare care sunt puse de-a curmezișul oceanului slav au atâtă tact politic încât se urăsc de moarte și nu urăște românul pe maghiar ca maghiarul pe român. Deși cazurile în care un român s-ar fi maghiarizat sau un maghiar s-ar fi romanizat sunt extrem de rare, totuși din Buda-Pesta persistă a crede că ceea ce n-au putut face de la Ștefan cel Sfânt încocă vor putea face acum, când spiritul național e deștept, acum când rasa lor proprie constituie abia a treia parte din populația Regatului. În loc de-a cerceta cu scumpătate natura etnologică a patriei lor și a se convinge că Ungaria e un stat poliglot, deci trebuie tratat ca atare, trebuie ca dezvoltarea statului să consiste în dezvoltarea paralelă a tuturor elementelor sale aliate prin istorie, maghiarii persistă a impune la zece milioane de oameni de alte limbi, altă origine și altă lege prețiosul lor idiom tartaric. Cine cunoaște în mod căt de elementar ce va să zică *limba*, cine știe că ea acopere pe deplin spiritul și că dezvoltarea limbei și chiar dezvoltarea inteligenței, iar această din urmă e laboratorul întregiei activități musculare și cerebrale, acela va înțelege că a *sili* pe un popor să învețe altă limbă înseamnă a-l tâmpă, a-l face intelectual inept, deci și economic și politic inept.

Arareori se va găsi un stat care să urmărească cu mai multă stăruință politica degenerescenții decât statul maghiar.

Această ideocrație care supune vertebrele și craniile vii a milioane de oameni sub șurubul unor nerozii scornite de căpătinile brahicefale

a unei rase mongolice cată să înceteze pentru ca o înțelegere temeinică și pe de-a pururea cu monarhia vecină să fie cu puțință. O asemenea înțelegere ar avea însă după noi o influență determinantă asupra întregiei situații din Orient și numai maghiarii cu impotenta lor sete de absorbire i-opun o piedecă constantă. Ei ar bea marea și totuși stomacul lor e atât de slab încât nu suferă nici câteva picături, ci le varsă îndărăt sub forma pocită de preținși maghiari ce vorbesc nemetește și pentru cari patria e stomacul.

Această ideocrație, această domnie a unor abstracțuni fără realitate ar trebui să facă loc unor vederi mai sănătoase, întemeiate pe împărțirea reală și aievea a populației după naționalități din cari fiecare are, în marginile unității statului, dreptul de a-și determina singură viața ei intelectuală. O asemenea schimbare de vederi ar însemna și pentru români emanciparea de sub predominanța unei rase radical străine de ei. Monarhia vecină ar înceta și fi față cu noi un element de absorbire și, în locul antagonismului de interes politice și economice, ar începe epoca armoniei acestora.

[29 aprilie 1882]

[„AVÂND A DA SEAMĂ”]

Având a da seamă de discuția urmată în Senat cu ocazia proiectului privitor la tocmelele agricole, ne-am adus fără voie aminte de-o istorioară autentică, pe care credem că nu trebuie să-o tănuim publicului, întru căt ne ajută memoria.

Regele convorbea într-o din zile c-un proprietar din Moldova, dar cu unul din cei băstinași, de pe unde și-a întărcat dracul copiilor, cum ar zice românul, c-un om în sfârșit care reprezintă proprietatea istorică, nu cea cumpărată cu bani, de prin locuri ca acelea unde Ștefan Vodă era ca acasă, de vorbesc oamenii de el ca și când ar fi trăit ieri între ei.

Maiestatea Sa binevoia a avea o idee priințiosă și măgulitoare despre o seamă din preținșii noștri oameni de stat, despre d-alde Boerescu, C. A. Rosetti bunăoară și alții; îi credea chiar destoinici de-a realiza o înaintare aievea în ale țării.

Proprietarul nostru răspunse foarte serios: „Pare-mi-se că Măria Ta dă greș cu gândul. Nimic mare, nimic bun, nimic frumos nu se va produce în țara aceasta nici de-un om străin neamului românesc și român numai din întâmplare, nici de-un advocat de profesie”.

Daca aținem urechea la ceea ce se vorbește în Adunări ne încredințăm pe zi ce merge mai mult de adâncimea acestui adevăr.

Bine, mare și frumos natura nu îl dă individului x sau y ca pe-un lucru ce l-ar găsi din întâmplare pe ulița sau în cafeneaua Procope; din contra, individul dat e un rezultat al principiului conservator al moștenirii; el moștenește calitățile acelea care au asigurat în lume existența și puterea strămoșilor săi. Aceste calități constituie caracterul individului; ele corespund c-un complex de idei abituale cu cari el măsură, coordonează, judecă cursul pururea nestatornic al împrejurărilor și al lucrurilor. Oriunde am sta, cerul ne pare o boltă deasupra, o jumătate din lăuntrul unui glob, dar bolta pare a se învârti împrejurul pământului de la răsărit spre apus; unele stele descriu împrejurul Lui cercuri mari, altele cercuri mici; numai două locuri ale cerului par a sta în nemîșcare, două puncte: cele două poluri ale globului sideral. Împrejurul osiei statornice dintre aceste două poluri statornice se "nvârte în mișcare aparentă universul (*motus communis*) și după aceste puncte stabile putem număra curgerea veacurilor cu exactitate matematică.

Astfel și în universul intelectual și moral al fiecărui trebuie să existe poluri, idei dominante împrejurul axei căror să se opereze mișcarea celorlalte gândiri. Aceste idei sunt vertebrele caracterului individual și, când ele aparțin unui popor întreg, ele constituie caracterul național. Însă aceste idei dominante nu sunt invenționi *a priori*, nu sunt culese de prin gazete franțuzești și parastisite ca marfă nouă pe malurile Dâmboviței. Ele cată să răsări din elemente statornice ca și dânsene, din natura pământului de sub picioare, a cerului de deasupra, a statornicilor datini și gândiri ale rasei naționale demprejur. Aceste idei se moștenesc în bunul simț comun al poporului, în aptitudini și înclinații de caracter pe cari le lasă părții din părții străneștiilor lor; ele sunt însă lucruri pe cari străinii nu le pot înțelege chiar dacă ar vorbi cu sunete românești. Degeaba Giani, Carada ș.a. ar încerca, cu toată bunăvoiețea, să fie români. Nu pot să fie, cu toate silințele, căci în lăuntrul organismului lor nu există nici o urmă fosilă de vrednicia poporului românesc preexistentă epocii fanarioșilor, pentru că partea fosilă din ei e vicleșugul și pehlivă din Bizanț, e malonestitatea și meschinăria de caracter, e tertipul ca cocoașă intelectuală, corespunzător cu cocoașa fizică. Prea bătrâni ca rasă ca să se poată adapta poporului și pământului pe carele furtuna istoriei orientale i-a aruncat cum vântul aruncă frunzele veștede de pe-un copac uscat, ei încearcă nu a se adapta, ci a modifica mediul social în care au picat, după natura lor proprie, a demagogiza poporul românesc, cel Tânăr, cel cu bun simț, cel lipsit de invidie. Cu indivia, comună veneticilor din toate țările, cu veninul dizolvant al scepticismului și al calomniei, cu egalitarismul celor ce n-au nimic de pierdut ei au târât în mlaștină lor morală poporul crescut puternic în umbra Basarabilor și a neamului Mușatin, i-au împestrițat limba, i-au sustras istoria și datinele, i-au escamotat și-a spinării, comoara de idei și înclinații abituale cari făceau ca poporul nostru să semene în toate cu strămoșii lui.

Dar în zadar le fu: ceea ce este este și nu se poate tăgădui. La toate ocaziile reăpare deosebirea între breasla cărciocărească a stârpiților intelectuali, între produsul străin, corcit cu pseudocivilizație occidentală și între caracterele și mințile ce constituie eflorescența organică a chiar poporului nostru. Și cu ocazia dezbatelii legii tocmelelor agricole am avut o înregistrare discursuri bune, idei sănătoase și temeinice, vederi organice răsărite din capete organizate, dar nu de la advocații de profesie, nu de la cei ce au perindat toate partidele pentru a se pripăsi acum, pentru cine știe ce interese, în partidul roșu, ci de la oameni neschimbați în ideile lor, de la bărbați a căror purtare și cuget sunt regulate de-un complex de convingeri stabilite prin cunoașterea poporului românesc și prin experiența de toate zilele a unei vieți lungi, răsărită și petrecută în mijlocul acestui popor.

Reproducem deci, în ordinea în care au fost rostite, discursurile cari au dovedit experiență, claritate de vederi, cunoaștere de țară. Între acestea cităm întâi pe al d-lui Pera Opran, în care bătrânu liberal se arată și nimic mai puțin decât roșu în vederile lui; însă lauda zilei i se cuvine fără îndoială prințului Grigorie Mihail Sturza. Arareori Parlamentul a avut o auzi un complex de idei atât de statornice, atât de limpezi și totodată atât de conciliante pentru toate interesele ca acelea rostite de fiul lui Mihai Vodă Sturza. Ne întoarcem iar la teoria moștenirii. Cine dintre contemporani nu va recunoaște în fiu cuminția caldă și vastă, memoria cea în adevăr miraculoasă și caracterul părintelui? Nu mai pomenim de un merit esențial al discursului: prințul vorbește o limbă românească atât de curată și de frumoasă precum arareori se aude și care contrastează, spre lauda ei fără îndoială, cu păsăreasca lustruită și pe sponci a d-nilor Boerescu ori Grădișteanu.

Vom reproduce asemenea cuvintele rostite de d. Lascăr Catargiu, inspirate de-o deplină cunoștință a țării, precum și cele importante ale d-lui Teodor Rosetti.

Ceea ce ne pare un semn caracteristic al vremii este că în Senat se vorbește românește; bine, de-a dreptul, fără încunjur și fără frază. Cine știe însă ce însemnatate mare are limba asupra spiritului, cum ea-l acopere și îl pătrunde, cum limba noastră veche trezește în suflet patimile vechi și energia veche, acela va înțelege de ce ne pare bine de lucrul acesta. Fie cineva

ateu și păgân, când va auzi muzică de Palestrina sentimentul întunecos, neconștient al creștinătății îl va pătrunde și păgânul sau ateu va fi, pe căt ține impresa muzicii, creștin până în adâncimile sufletului. Și limba strămoșească e o muzică; și ea ne atmosferizează cu alte timpuri, mai vrednice și mai mari decât ticăloșia de azi, cu timpuri în care unul s-au făcut poporul și una limba.

Suta a șaptesprezecea e purtată de ținta de-a da unitate limbei și poporului și ne pare bine că în Senat se începe a se vorbi românește, pentru a restatornici de sus unitatea compromisă prin experimente filologice și prin înrăurirea dicționarului franțuzit al breslei advocaților.

[1 mai 1882]

[„ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DE LA 30 APRILIE”]

În ședința Camerei de la 30 aprilie d. Teodor Boldur Lățescu a relevat cu drept cuvânt scandalul listei civile a directorului general al căilor ferate.

Listă civilă constituie în adevăr cei 36 000 de franci, plătiți la noi în țară săracă, la om care n-a dovedit prin nimic a fi superior oricărui absolvent al unei școale politehnice. În adevăr, imediat sub leafa directorului, de 36000, vedem urmând aceea a ingerului șef de numai 18 000, a inspectorului cu 7 000, a ingerilor de tracțiune cu 3 000 pe an, și cu toate acestea nimeni nu poate contesta că personalitățile următoare trebuie să știe, ba vor fi știind, tot atâtă carte în ale drumului de fier, dacă nu mai multă, decât polcovnicul Săbiuță.

Trăim în țara aceasta ca-n Halima. Oameni ca Cogălniceanu, ca C. A. Rosetti ne vorbesc cu tonul cel mai serios de necesitatea de-a răsplăti adecuat cu meritele lor specialitățile în mecanică, se zice că leafa de 36 000 franci e chiar prea mică pentru o ilustrație și te - așteptă, după tiradele acestea, să ți se indice acel Lesseps al României, acel mare geniu în mecanică pe care țara săracă să se simtă onorată a-l plăti atât de splendid — și? Ce ți s-aduce înainte? — Polcovnicul Săbiuță, inventatorul unui cot pentru măsurătoarea cuprinsului cubic al buștilor cu băuturi spirtoase, un om ce până mai ieri se mulțumea pe leafa de polcovnic și pe care — slavă Domnului — nici una din puterile mari ale Europei n-a cercat să ni-l momească până acum la marile întreprinderi de comunicație ce le au în vedere.

Nu ne mirăm de d. C. A. Rosetti. E un om cu desăvârșire stricat și cinic, care n-are întru nimic a declară într-o Adunare ce se pretinde serioasă că acei cari sunt în contra lefei polcovnicului sunt „inamicii poporului, inamicii libertății și ai națiunii române democratice” (*ipsissima verba!* Cititorul curios ne poate controla prin „Monitor”).

Ba d. C. A. Rosetti ne mai spune că o leafă așa de mare trebuie, pentru ca ilustrul om să „rămâie la noi, să nu se ducă în țările străine, cum auzirăm că se duc toți acia cari sunt Gianii, Cantilii, Naci[i] pe terenul de ingeri!”.

Călătorie sprâncenată! Ducă-se unde a dus surdul roata și mutul iapa toți Gianii și toți cei asemenea lor. Atâtă pagubă și dobândă pe neamul românesc că ar pierde din emigrațiunea tuturor reputațiilor improvizate sau uzurate. Pare că, dacă s-ar duce polcovnicul, orice absolvent al unei școale politehnice nu i-ar putea ține locul în tot bunul? Ba încă cum! Fără a fi favoritul politic al nimănui, căutându-și în conștiință de treabă, neavând căte șase ciocniri de trenuri pe săptămână, necomandând traverse metalice prea lungi ori prea strâmte și având sfială de superiorii lui ierarhici și teamă de răspundere, pe când acești oameni, ce fac și politică și ingerie, nu au sfială de nimic și se furișează, prin conivența bandei de exploatare, alături cu răspunderea.

Crede în adevăr d. C. A. Rosetti că, dacă d-sa ori polcovnicul ar fi fost niște giuvaieruri atât de rare, nu-i ademeneau alte țări, ce le-ar fi oferit căștiguri mai mari decât a noastră?

Vedem de ex. un ambasador rusesc, d. Onu, care nu e decât fiu de moșnean român din satul Oancea, în care pe toți [i]i cheamă Onu. A avut omul talent și probitate; s-au înălțat în mijlocul numeroasei aristocrații și biurocratii rusești și azi e un personaj însemnat. Dar a trebuit să aibă capacitate și merit. D-alde C. A. Rosetti și Săbiuță vor căuta din contra un mediu în care să poată ajunge la pensii reversibile și la retribuții grase fără muncă, fără merit și c-o capacitate de mâna a treia.

Dar ne prinde în adevăr mirare când vedem pe un om cu minte în puterea cuvântului[ui] cum e d. Cogălniceanu susținând același punct de vedere ca bătrânlul și stricatul demagog. D-sa vorbește de directori generali din țări străine și bogate, vorbește de lefile ce și le creaseră ingeriei străine de sub regele Straussberg... .

Dar sunt aceștia termeni de comparație cu polcovnicul Săbiuță, ca gen și ca specie? Si cu toate acestea d. Cogălniceanu cunoaște țara, ba a citat chiar cazul inspectorului liniei Lemberg - cernăuți-iași -Roman, care are o mie de fiorini pe lună. Iată în adevăr cazul ce se potrivește cu noi într-o singură privire. Si acea linie trece prin țări sărace, pline de jidani, cu populația rurală istovită de camete și de betie, reduse la producere agricolă și lipsite de industrie. Ei bine, o mie de fiorini hărtie sunt cam 2 000 de franci, ceea ce-a propus d. Lățescu pentru directorul nostru general. Să nu uităm însă că chiar aci e o deosebire. Inspectorul nu e numit de stat, care-n Austria plătește lefuri neînsemnate, ci de-o societate de acționari care n-are și ține seamă de pe spatele cui se plătește acea leafă. Statul însă... statul are a face calculul că 36 000 franci sunt 36 000 zile de muncă într-o țară săracă, sunt 36 000 de oameni ce ar lucra din zori de ziua până-n asfintit de soare, că un om simplu ar trebui să muncească 100 de ani de-a rândul și ne - întrerupt că să plătească leafa pe un an a polcovnicului. O societate privată ce are-n vedere căștigul ei propriu judecă și plătește altfel decât statul, care are în vedere grăutățile mulțimii. Statul modern e prea sărac pentru a plăti lefuri mari. El n-are ca statul antic un imens agru public, el n-are populațiunea de sclavi care forma instrumentul producător averii: statul modern e stat creștin și ca atare e sărac. El plătește cu panglicuțe și cu titluri, cu recunoașterea publică că cineva și-a îndeplinit datoria, iar individul se plătește cu conștiința de-a fi ușurat prin muncă compensatorie, prin sacrificii personale chiar un grăunte din mizeria la care neamul omenesc pare de-apurarea condamnat. Pentru a-și permite cineva lefile proconsulare ale anticității și mesele ce costau milioane de sesterții ale unui Lucullus ar trebui să existe sclavia anticității, rochia maselor. Si iată ceea ce nu voiește statul modern, a cărui țintă este a nu lăsa ca poporul muncitor să fie măcinat și să degenerizeze sub pături superpuse de feneanți, de reputații uzurate, de săbiuțe ce gonesc liste civile regale cu cotul de măsurat butoaie.

Leafa dar e un echivalent al muncii *reale*, al cheltuielii de forță nervoasă sau musculară; arareori ea poate fi o compensare a meritului, adecă a superiorității organice. Care e munca colosală a polcovnicului care să compenseze munca musculară a 36000 de oameni, iată o cestiu la care d. Cogălniceanu n-ar putea răspunde; căci nu este vorba nici de-un Ercul al inteligenței, nici de unul al musculaturii .

În realitate nu este vorba nici de merit, nici de muncă. E vorba de favori politice, e vorba că cineva e *persona grata* sau nu în ochii guvernărilor, e vorba de ceea ce zice cu sfială un membru al majorității docile, de *protecții și favoritism*.

Acesta e răul care ridică nulitățile în sus, care preface spirite de mâna a doua ce, plătite conform muncii lor, ar rămânea oneste și folositoare, în tripotori politici, în reputații uzurate, în ambiții nejustificate prin nimic, acesta e răul care ridică patru clase primare la directorate de bancă.

Răposatul Strat avea dreptate admirând natura democrației române. Democrată la dări, arhiaștocratică la lefuri. Aci unul ia drept leafa de la națiune, numai pentru că aplică abecedarul, ceea ce Filipescu - vulpe abia o fi avut ca venit de pe moșiiile sale strămoșești; iar noua aristocrație are trebuințe înzecit de mari, pe cari le împlineste din banul public, decât aristocrația veche, ale cărui trebuințe apelau la avereia proprie, iar nu la buget.

[6 mai 1882]

[„ÎN ȘEDINȚA DE VINERI A CAMEREI”]

În ședința de vineri a Camerei d. M. Cogălniceanu a prezentat petițiunile mai multor sate din județele Ilfov și Vlașca, prin cari acestea cer a li se da pământ pe moșiiile statului.

Dar nu numai petițiuni au dat țărani. Daca la barierile Bucureștilor nu se posta jandarmerie, însărcinată a respinge cu sila pe țărani ce ar fi venit, daca zilele acestea nu i-ar fi oprit pe unii pe uliță pentru a fi duși și interogați de poliție; aveau de gând să vie în număr de mai multe mii la București și să stâruiască în persoană pentru împlinirea cererii lor.

Daca am fi la începutul sutei acesteia, la 1821 bunăoară, mișcarea ar fi avut poate un caracter mai pronunțat. Domnul Tudor n-a început-o pe a lui decât cu 25 de înși; pe drumul la Pitești s-au făcut 36, la Padışte, în plaiul Cloșani, 150 și de atunci încolo au prins a se îngloa lume sub steagurile lui. De aceea, față cu acest zgromot au cam sfecit-o pseudoromâni de la foaia guvernamentală, am putea zice că au simțit fiorii funiei trecându-le prin șira spinării.

„Românul” zice: o dată ce conspirația a fost denunțată *națiunii*, ea este și rămâne spulberată.

Care națiune, onorabilă tagmă? Oare nici țărani nu mai e *națiune* în ochii voștri de venetic și a rămas redusă nația la voi? Oare nici opt mii de țărani nu mai fac parte din națiune și ea se compune numai din promiscuitatea banchetului C. A. Rosetti?

Învederat este că faptul nu este *românesc*, adăugă „Pseudo - românul”.

Cum aşa? Opt mii de oameni cari nu știu altă vorbă decât cea românească să fie destoinici de alte fapte decât românești?

Asta însemnează a vorbi 'ntr-aiurea și în dodii și a nu ști ce înțeles au cuvintele. Oare românesc să fie numai ceea ce vă convine d-voastră, numai afacerile Warszawsky, numai contabilitatea Slăniceanu, numai pensia reversibilă, numai pantahuza Brătianu, și *neromânesc* tot ce nu vă convine?

Ba e foarte românesc ceea ce fac țărani și nici nu poate fi altfel, căci ei sunt, la dreptul vorbind, singurii cari au rămas *numai* români în această țară; dar pentru asta nu trebuie să fie bine ceea ce fac, căci nu tot ce e românesc e și bine totodată.

Și, dacă nu e bine, nu ei sunt de vină.

Ei sunt un popor cu mult bun simț care, din ceea ce se 'ntâmplă, trage o concluzie repede și exactă. Au văzut fel de fel de Campinii înjghebându-și moșii sub pretextul că ar fi însurătei, au văzut o sumă de oameni împroprietăriți fără drept, fără să fie coborâtori de clăcași, au auzit făgăduințele ce le făceau roșii pe când îmblau după deputație, or fi auzit citindu-li-se circularele Rosetti, au fost frâmântați de agenții administrativi, cari după cum mărturisește d. Nic. Ionescu, fac propagande, și din toate acestea au tras concluzia că toți au dreptul de-a avea pământ și s-au pornit spre București ca să ceară împlinirea făgăduințelor pe cari d-alde Pătărlăgeni, Fundești, Caradale le făceau populațiilor din sate când umblau cu lumânarea după deputație și după foloasele ei.

Tocmai daca n-ar face ceea ce fac, daca n-ar stăruia și li se 'mplini făgăduințele nesăbuite ce li s-au făcut am zice că ar fi *neromânc*, căci românul nu-i târziu la minte și nu-l duci de nas numai cu vorbe.

„Ale tale dintru ale tale”, d-le Rosetti.

Știm prea bine că o administrație onestă l-ar aduce pe român la alte gânduri, dar aceasta nu e administrația roșie.

Apoi tot paradă cu țărani; paradă azi, paradă mâni, se înfundă odată.

Când e vorba ca, la serbări ca aceea de 10 mai, să se facă Vifleim cu țărani, s' aduc în adevăr din toate unghuirile țării o sumă de oameni cari să dea reprezentanții teatrale în ochii aristocratizatului Giani, căci de comedie și de hazul păturii superpuse sunt buni oamenii. Dar când vin cu cereri de ale lor proprii, cu cereri substanțiale și de bună - voie la București, atunci violoncelele și abecedarele aristocratizate se fac la față vinete ca măslinile și... faptul nu mai e româncă și se denunță *națiunii* că țărani conspiră.

Ei mări, tagmă patriotică, nu cunoașteți pe român, nu l-ați cunoscut nicicând și, prietenesc vorbind, să vă păzească sfântul ca să-l cunoașteți vreodată. Rar și arată arama, dar când și-o arată atunci s-a sfârșit cu d-alde voi. Românlui dacă-i dai un pumn, îți zice: „Rogu-te mai dă-mi unul, să fie doi, s-avem pentru ce ne socotii”, dar după aceea las-pe el.

Din paradă în paradă, din circulară 'n circulară, din Carada 'n Carada, teamă ni-i că veți trezi lupul din el și că-și va întoarce cojocul pe dos și - atunci ține-te pânză să nu te rupi!

Constatat rămâne însă că dăinuirea la guvern a roșilor începe a deveni un pericol social pentru țară. Când ideile cafenelei Procope vor intra în capetele țăraniilor, nu știu zău unde ajungem, căci ele se combină cu caracterul pilos și cumpătăreț al rasei române, care e cumplit de îndărătnic în felul lui. În capul lui Flueră - vânt și-a lui împușcă 'n - lună ideile socialiste nu înseamnă decât solicitare de pensii reversibile ori de posturi, în capetele țăraniilor însă ele ar căpăta o însemnatate atât de gravă încât urmările nu sunt de prevăzut.

[12 mai 1882]

[„OARE NU SE PREGĂTEȘTE”]

Oare nu se pregătește cumva o a doua ediție augmentată a afacerii Stroussberg? De la un timp încoace, mai cu seamă de când d. Dabija conduce resortul Lucrărilor Publice, vedem manifestându-se, prin o sumă de proiecte de legi, o sete de construcții de drum de fier, de gări, de docuri ș.a., care, drept vorbind, nu ni se pare deloc sănătoasă, nici dictată de prisosul de puteri tehnice ori financiare de cari ar dispune țara.

Astfel Adunările au votat crearea unor ramuri nouă de căi ferate, și anume nu mai puțin de 11 linii.

Nu discutăm utilitatea acestor lucrări.

Orice lucrare de comunicație e utilă pentru *cineva*, dar prea adeseori nu pentru poporul care-o face, ci pentru altul; nu pentru cine se găștește, ci pentru cine se nimerește.

Chiar marea rețea de căi ferate care s-a construit până acum e departe de a fi fost de-un folos absolut pentru țară. Daca ea înglesnește esportul productelor noastre brute, nu e îndoială că înglesnește și mai mult importul de mărfuri străine și de marfă vie, de oameni străini cari pe zi ce merge ne inundează. Aceasta este atât de adevărat încât balanța comercială a României arată, an cu an și c-o fatală regularitate, că esportul nostru reprezintă o valoare mai mică decât importul de mărfuri străine și că proporția între producția și consumația țării e pururea în favorul nostru. Aceste drumuri de fier ne mai aduc câte 20 000 de străini pe fiece an, câte-un oraș întreg, care însă nu se adaugă în genere claselor producătoare, ci celor consumatoare, a căror ocupație nu e munca, ci mediațiunea și specula.

Ar fi fost mai firesc și mai cuminte de-a urma — în materie de comunicație — căile ce le urma pluțașul român de la munte, când transporta pe bârne, puse una lângă alta, lemne și grâne la porturile Dunării; ar fi fost mai folositor și mai ieftin de-a canaliza râurile noastre și de-a construi drumuri de fier numai în măsura în care cunoștiințele tehnice proprii și mijloacele bănești proprii ne-ar fi permis.

Dar generația actuală n-a făcut nicicând ceea ce ar fi fost mai bine, ci în genere ceea ce convenea mai mult intereselor străine. Asta a fost și va rămânea, ne temem, linia de purtare a acestor oameni, până se vor stinge și până va veni în locu-le o altă generație, mai vrednică și mai bărbătă, dacă România mai e în stare să o producă și dacă canalele de scurgere ce îngheță le-am creat supraproducerii și suprapopulației străine nu vor ajunge să ne înmlăștina și să ne nimici cu totul. Drumurile de fier, făcute cu deridicata au fost mijlocul principal pentru prefacerea României în Americă dunăreană, în o țară a nimănui și a tuturor.

Mijloacele de comunicație au însă două efecte cu totul deosebite, după cum străbat o țară civilizată sau una necivilizată.

Dacă poporul e civilizat și poate concura cu toată lumea cu articolele sale, comunicația l pune în contact cu toată lumea; dacă el e necivilizat și nu poate concura, atunci se sting, prin introducerea de mărfuri străine, toate ramurile sale proprii de producție și el e redus la singura ramură capabilă a se susține pe piața universului, precum noi la agricultură.

Producția devine unilaterală, nația lucrează cu un singur braț, iar celalt i se taie; o singură clasă e condamnată la muncă, celelalte sunt avizate a se hrăni în mod cu totul improductiv prin speculă, tertipuri și șarlatanerie politică. Astfel s-au stins meseriile la noi în țară și ne-am ales c-o pătură de oameni cari fac gazetărie, politică și literatură, pătură bună poate de rotărie ori tăbăcărie, dar absolut incapabilă de orice activitate intelectuală.

Omul, economic vorbind, este o mașină care să trebuie hrănătă și ale cărei aptitudini SE dezvoltă prin exercițiu, se tăpesc și se pierd prin neexercitare. Dacă guvernul are destulă știință și prevedere economică pentru ca măsurile lui să ţie aceste mașini vîi în execuția puterilor lor, ele vor produce și vor fi folosite; dacă însă măsurile sale tind la punerea în repaus a acestor mașini, ele devin netrebnice și ne dău Gianii, Caradale și Costinești, oameni ce, cu patru clase primare, în loc de-a se ocupă de cizmărie, se ocupă de politică și trăiesc ca niște adeverăți paraziți din sudoarea semenilor lor.

Ei bine, politica noastră în crearea căilor ferate rezultatul acesta l-a avut. Ea a pus în șah mat aproape toate meseriile din orașe, precum și iarna țăranului. Industria orașelor și ramificata industrie de casă a satelor noastre s-au strivit sub roțile regelui Stroussberg și această strivire o plătim noi însine prin anuități; noi plătim posibilitatea pentru mărfurile străine și pentru oamenii străini de-a veni la noi și de-a aduce poporul nostru întreg la sapă de lemn.

Dar dacă politica noastră generală în materie de comunicații și de economie se ncheie prin o condamnare, dacă nu a intențiilor, desigur a ignoranței generației de la 1848, amănuntele sub domnia cărora se fac la noi lucrări publice ne conving că nici intențiile nu sunt respectabile,

că nu interesul real, ba nici chiar cel imaginar al țării e consultat în asemenea afaceri, ci prea adeseori apetiturile de câștig a o seamă de politiciani, precum și a pletoirii de cavaleri de industrie străini care ne-au inundat.

Auzim bunăoară că se proiectează construirea unei gare *centrale* în București. De ce folos, de ce însemnatate poate fi o asemenea lucrare de lux, când cele două gări ale Bucureștilor, care ne pun în comunicație cu toată rețeaua noastră, stau în legătură întreolaltă.

De ce folos? De nici unul. Însă există o societate care nu-și poate desface acțiile. Societatea de construcții, pretinsă română, ce-ar vrea să puie mâna pe vro afacere grasă, care să-i urce creditul ei și al Mobiliarei corespunzătoare.

și 'nainte de toate, ce urgență are lucrarea aceasta? Niciuna. D. ministru știe că podurile de peste Argeș (Cosmești, Bistrița, Griva) sunt unele provizorii de lemn, iar celealte de fier sunt parte stricate, parte susținute prin schele de lemn de mai mulți ani, iar unele chiar amenință a cădea. Oare aceste lucrări de mare însemnatate, care garantează traficul liniilor întregi și siguranța călătorilor, nu sunt mai urgente decât gara centrală, care mai poate aștepta fără pagubă încă cincizeci de ani? Podurile de pe linie să se ție cu proptele, iar Bucureștii să aibă un fumatoriu central, fără nici o însemnatate pentru traficul liniilor ?

Să luăm un alt caz.

Se știe că pentru realizarea lucrărilor tehnice necesare porturilor se percepă în toate orașele de pe Dunăre taxa de 1/ 2%.

Concentrarea acestor bani sau sistematizarea cheltuiului lor ar fi făcut cu puțință ca cheiurile să se construiască, fie pe rând, fie deodată, din piață și solid lucrate.

După cum aflăm însă, banii se vor arunca în Dunăre pe cheiuri de *lemn* și tot Societatea, pretinsă română, de construcție le va face și pe acestea.

Astfel, oriunde se cer lucrări de o utilitate permanentă și care se impun de la sine, pentru că vecinul Dunărea are să curgă lângă țărmi noștri și râurile de munte vecinice vor străbate România, acolo ne mulțumim cu proptele de lemn, cu cheiuri de lemn, cu înjghebături provizorii de care și bat joc puternicele noastre ape.

Iar dacă e vorba ca feneanții Bucureștilor să plece la Sinaia să se aerisească, atunci, pentru a le economisi banii de birjă sau de *tramway* până la gara Târgoviștei, le durăm un falnic palat în mijlocul capitalei, lângă bulevardul Elisabeta, palat plătit în ultima linie din banul țăranului din Rucăr și din Vrancea.

Am dori ca în instinctele noilor noștri Apollodori să predomine mai mult cumpăt și mai multă echitate pentru banul românului. La orice întreprindere să se judece nu cu ce se folosesc cavalerii cu bețișoare care tocesc păvelele orașului, ci cu ce se alege poporul românesc. Mai multă sănătate și mai multă trezvie intelectuală ar trebui în materia aceasta, căci altfel totul degeneră într-o scabroasă goană de întreprinderi superflue.

[14 mai 1882]

[,,PSEUDO - ROMÂNUL » NE CERE"]

„Pseudo - românul " ne cere un mic curs de istorie națională, lucru pe care cu dragă voi e.

Dar buni, dulci și nobili protivnici — zice foiașa guvernamentală de ieri — contra lor noștri s-au ridicat Domnul Tudor cu sătenii săi ?

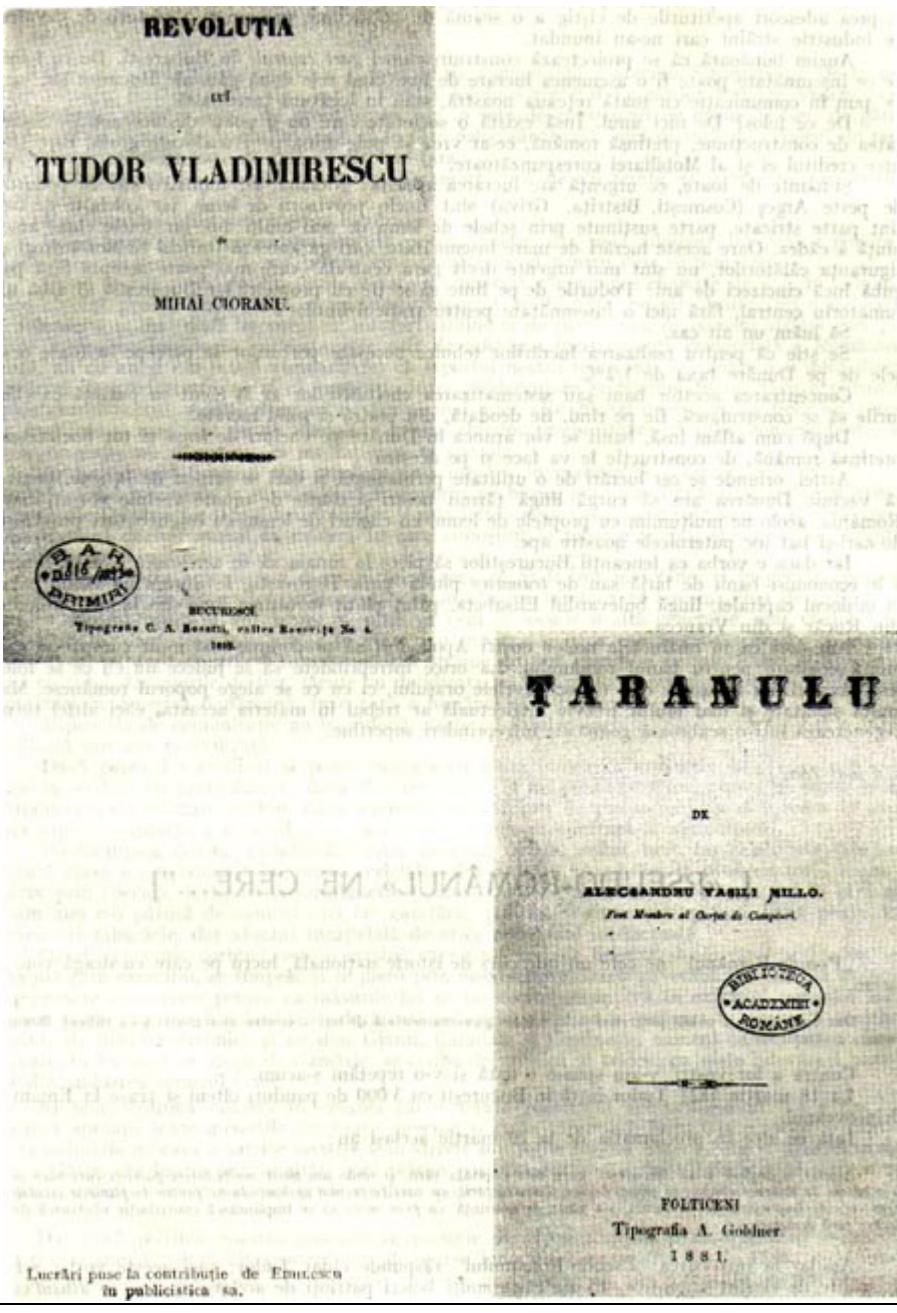
Contra a lor voștri, v-am spus-o o dată și v-o repetăm și acum .

La 18 martie 1821 Tudor intră în București cu 3000 de panduri olteni și trase la Emanuel Brâncoveanul.

Iată ce zice în proclamația de la 20 martie același an:

Așadar, ajungând și în București, care este capitala țării, și unde am găsit mulți boieri patrioți care să găsească de aceleași simțiri cu mine, pentru fericirea țării, cu care împreună chibzuindu-ne pentru împlinirea greutăților ce se cere de împrejurările de astăzi, s-a găsit de cuvîntă ca prin mine să se împlinească contribuție obștească de la fiecare fără deosebire.

Așadar la întrebarea „Pseudo-Românului" răspunde chiar Tudor; căci aceste vorbe scrise și îscălită de el sunt autentice. El au găsit mulți boieri patrioți de aceleași simțiri cu dânsul cari,

constituî în sfat, l-au autorizat să perceapă dări de la toți *fără deosebire*, sancționând astfel prin votul și adeziunea lor puterea pe care moșneanul din Gorj și-o asumase.

Și pentru ce scop s-au ridicat Tudor?
Aci îl punem tot pe el să răspunză.

Nu pentru alt scop decât pentru întoarcerea drepturilor acestei de Dumnezeu păzite țări, cari din vechime le-a avut și niciodată de nimeni cu sabia nu i s-au luat, ci mai vârtoș cu sabia și cu săngele strămoșilor și a celor vrednici de toată slava cu sfîntenie s-au păzit.

Dar în sfârșit în petiția către Poartă Tudor vorbește foarte clar :

Cătră prea strălucita Poartă alergăm noi *tot* poporul Țării Românești, spuind cu mare jale neconitenite și neauzitele patimi și chinuri ce suferim neîncetat de la *Domnii greci*, cum și de la *suita* ce aduc cu dânsii și *de la toți grecii, neamul lor, ce s-au înclibat în pământul nostru*.

Oare nu-i asta destul de clar pentru d-nii Giani, Cariagdi, Carada, Pherechydes, C. A. Rosetti etc. etc.? Oare gura lui Tudor, pana lui, nu sunt destule dovezi pentru a se ști în contra cui era îndreptată mișcarea?

Lecție de istorie voiți, onorabililor? Lecție de istorie vă dăm.

Teoria despre pătura superpusă de străini cari formează partidul roșu în țară, fără tradiții și fără moralitate, este din nenorocire o teorie exactă și stârpiturile din cafeneaua Procope nu sunt decât urmări străinilor în contra căror Domnul Tudor s-a ridicat.

Dar, se 'nțelege, s-au înălțat ca pluta pe apă. Ypsilant i-a găsit,

îndărâtul trăsurilor boierilor pământeni, batjocură și rușine încă neauzită de locitorii Eladei

precum zice în proclamația ce le-o adresează; iar azi sunt membri la Curți, ambasadori și nu mai știm ce. Au știut chiar să suplanteze aristocrația străveche și istorică a țării; dar nu face nimic, onorabililor, aduersus hostem aeterna auctoritas esto! zice fragmentul din legea Duodecim Tabularum și nu ne îndoim că poporul român va ști, într-un secol poate, să șteargă până și urmele rușinii sociale de-a fi fost stăpânit de greci și de jidani. Mulți ochi ce strălucesc încă nu se vor închide până nu vor fi văzut rasa română, care se destinge de promiscuitatea

radicală, învingând în această țară și impuindu-și, îndărătnică și mare cum a fost odinioară, modul ei de-a fi, dreptul ei, seriozitatea ei morală regimului de sustractori și de hetere care ne stăpânește acum.

Ei, când cineva își dă osteneala a răsfoi istoria acestui pământ, acela e de mai nainte sigur cine va sărui pe el și cari sunt elementele efemere. La 300 goți, la 375 hunii, la 500 gepizii, la 567 longobarzii și avarii, la 700 francii și moravii, la 800 ungurii, la 900 pecenegii, la 1 000 cumanii, apoi tătari și slavii! Ei, ce s-au ales de toți? Ceea ce se va alege de d. C. A. Rosetti, de Giani și de Carada. Nimic. Rasa română e cea istorică în aceste țări, e cea care își impune caracterul, limba și datina, și să nu se crează că acest caracter energetic și drept, această minte de-o înăscută claritate și iubire de adevăr, vor putea fi pe mult timp întunecate de tertipurile, apucăturile sofistice și mizeria de caracter a stârpiților bizantine ce ne guvernă azi. Domnia acestor oameni e o domnie a străinilor cari și-au romanizat numai pielea — doavadă banchetul C.A. Rosetti —, dar nu e în natura lucrurilor ca aceste elemente debile, intelectual sterpe și fizic degenerate, să rămăie în perpetuitate deasupra unui popor Tânăr și îndărătnic, al cărui spirit de dreptate a fost atât de viu încât de la 1300 și până în secolul al XIX-lea n-a avut nevoie nici de cod pentru a se judeca, nici de recrutare pentru a se bate, nici de școală pentru a fi mai cu minte decât toți vecinii lui.

Dar ca un merit pentru popor cătări că ati cerut împroprietărea?

Nu împroprietărea ar fi cerut-o un român cuminte, ci ceea ce era *înainte* de Regulament: *posesiunea ereditară* în condițiile vechi, istorice. Prin împroprietăre s-au atomizat societatea și s-au rupt legăturile străvechi dintre cultivatorul mare și cel mic. Ba, sub regimul actual al eredității, poporul e amenințat de diviziune în infinit a pământurilor și de proletarizarea tuturor.

Cu toate acestea nu acesta e răul mare ce l-ați introdus în țară, căci orice rău ce derivă din regim prin regim se poate îndrepta. Răul esențial care amenință vitalitatea poporului nostru este moral, e demagogie. Din începutul istoriei române și până în suta noastră n-au existat mișcări demagogice în țară, nu i-au venit în minte că românul că, fără muncă și fără merit, omul poate ajunge la ceva. Din Purice Ștefan Vodă a făcut Movilă și Movilești, dar pentru un merit oarecare. Domnul au dat caracterului aceluia aprobat locul ce i se cuvenea și pe care Movileștii au dovedit că-l meritau.

Numai în zilele voastre individualități fără talent, fără caracter, fără muncă ajung miniștri și oameni mari; numai voi dați zilnic poporului învățământul că nu trebuie decât vicleșug și mizerie de caracter pentru a ajunge oriunde. Voi ati făcut din felonia nocturnă de la 11 februarie un merit, voi arătați prin zilnică pildă că corupția e mijlocul cel mai lesnicios de trai în România. Aceasta

este spiritul cel rău care desface societățile omenești și le nimicește până în sfârșit; acesta e veninul care dă loc la mișcări sociale și la nemulțumire. Orice om ce are patru clase primare în țara aceasta e blesat că unul, în condiții egale cu el, e director de bancă. Orice om ce știe numai paragrafii Codului și nimic încolo e atins când vede pe omul ce nu știe mai mult decât el director de drum de fier. Decorarea feloniei nocturne este o insultă pentru orișice soldat onest; canonizarea afacerilor Warszawsky — o injurie adusă justiției. Toate acestea contribuie la destrâma spiritul public, a-l face să nu mai creză nici în drept, nici în bine, a nu mai aștepta nimic de la muncă, totul de la tertip și de la apucături. Ce să muncești când e destul să aperi afacerea Cernavoda chiustenje ca să faci parale? Ce să-ți pui osul ori creierul la jug când cu negustorie de vorbe capeți pensie reversibilă? Ce să te ocupi de meserii când poți, actor caraghioz, scuipând pe un senator în față, să aibi mii de franci pe an din Casa Pensiilor?

Când dar toate acestea se 'ntâmplă', când un popor întreg asistă la priveliștea de-a vedea risipindu-se banul public între feneanți, cumularzi, reputații uzurpate, caraghioși, plagiatori și abecedare aristocratizate, de ce să nu pretindă și țăranul că un stat care hrănește pe nulități cu câte zeci de mii de franci pe an și pe C. A. Rosetti cu câteva mii de galbeni să-l hrănească și pe el, dându-i moșiile statului fără bani?

Acesta e dar răul ce l-ați introdus în poporul românesc. Adevărat că e popor Tânăr, care are puterea de a rezista venin social, dar tinerețea nu e o garanție absolută în contra boalei. Demagogia la un popor bătrân îl descompune repede, dar unuia Tânăr îi ia pentru câtva timp mintile. Căci, în adevăr, ce e mai periculos decât iluzia la care dă naștere Costinescu, Carada, Stolojan *e tutti quanti*, că fără muncă, fără merit, fără un dram de creieri sănătoși poți ajunge milionar? Este visul moleșitor al minelor de aur câștigate prin astuție care întunecă mintea poporului românesc, încât nu vede că singura cale a avuției e munca, singura e înălțării sociale meritul.

[16 mai 1882]

„SE ZICE CĂ PREA DĂM”

Se zice că prea dăm gură de lup onorabililor adversari și că în scrierea noastră nu se observă acele dresuri și cochetării stilistice prin care strălucesc învățății „Românul”.

Gura păcătoșilor adevărătă. Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau îñăspresc lucrul, ci după cum acopăr mai exact ideea noastră. Vorba nu e decât o unealtă pentru a exprima o gândire, un signal pe care-l dă unul pentru a trezi în capul celuilalt, identic, aceeași idee, și când suntem aspri nu vorbele, ci adevărul ce voim a-l spune și aspru. De aceea nu prea întrebuiuțăm eufemismi. Oricât de împodobit cu titluri și ranguri ar fi un cumulard ori o nulitate, în ochii și sub pana noastră rămâne ceea ce este, iar luxul orbitor al unei virtuți problematice nu ne va îndupela să-i dăm un atestat de moralitate. Ne pare rău că în țara aceasta nu s-au aflat pururea destui oameni cari să aibă curajul de-a numi lucrurile cu numele lor propriu, NU cu cel figurat.

Cităm, exempli *gratia*, pe eroii nocturni de la 11 februarie. În lexiconul oricărei limbi din lume purtarea gardei și-a ofițerilor se numește frângere de jurământ și de onoare militară, felonie.

La noi s-a botezat treaba aceasta „contract sinalagnostic” și cei ce au comis asemenea acte de virtute au fost răsplătiți nu cu cordonul ce li se cuvenea, ci cu cordoanele „Stelei României”. Și, de căte ori cităm acest caz monstruos, „Pseudo - românul” vine cu argumentarea *ad hominem* că și conservatorii ar fi conspirat în contra lui Vodă Cuza. Dar de la a conspira cu pericolul vieții și averii până la a-și frângi jurământul militar e deosebire cât celul de pământ. Niciunul din oamenii pe cari - i citează „Românul” nu și-ar fi frânt jurământul îndoit dacă suveranul l-ar fi însărcinat cu paza persoanei sale. Militarii în cestiune, dacă au crezut în adevăr că participarea lor la conspirație e necesară, trebuiau să înțeleagă că n-o puteau face decât cu sacrificiul numelui, carierei, vieții lor morale. Dacă cineva crede că trebuie să moară pentru o idee să se hotărască a primi moartea, care-n cazul acesta nu era fizică, ci *civilă*. Unul singur din acei oameni a avut destul sentiment de soldat pentru a înțelege aceasta. El a simțit că trebuie să scutească Tânără armată de priveliștea odioasă a rămânerii în rangurile ei, a simțit că existența sa e imposibilă într-un corp constituit pe baza fidelițății și onorii ostășești; s-a ascuns și s-a izolat, s-a sinucis cetățenește. Pe ceilalți i-am văzut grămadindu-se înainte, ba șezând în cupeaua suveranului; alături de el, chiar în urma recidivei de la Ploiești.

Dar „Românul” insistă asupra împrejurării că partidele politice s-au folosit de faptul trădării.

Da, de trădare, nu de trădători.

O armată în campanie se folosește de spioni, dar nu-i decorează, nu face din ei demnitari publici. I-o îplătind poate, dar îi plătește din fonduri nemărturisite, căci *conștiința niciunui popor nu suportă remunerarea publică a trădării și a feloniei*.

Acestea le știe „Românul” tot așa de bine ca și noi, știe prea bine că o crimă politică comisă de un om privat încetează a fi o crimă când e purtată de vederi mai înalte și dictată de cugetul curat, fie chiar greșit, de-a măntui statul, pe când frângerea unui jurământ de două ori depus nu încetează de a fi o crimă, nu politică, ci *comună*. Dar simularea de a nu putea distinge lucrurile nu ne obligă deloc pe noi de-a boteza faptele altfel decât cu numele ce li se cuvine.

Și dacă le dăm acest botez n-o facem din ură pentru adversari ci pentru că exemplele de felonie, decorate și răsplătite, corup spiritul public. Un popor cată a fi convins de vorbele pe cari Franklin le-a rostit: „Când cineva își propune câștig și onori, fără muncă și merit, e un otrăvitor. Ridică piatra și aruncă în el”. Acest venin însă l-a semănat demagogia roșie. Ceea ce, în orice țară și după conștiința publică a oricărui popor, e absolut condamnabil, absolut rău, absolut înjosit, a fost la noi... recompensat, înaintat, împodobit cu decorații. Va să zică nu muncă-i trebuie românlui, nu sobrietate, nu merit, nu inteligență pentru a se ridică și a face avere, ci trădare, vânzarea celui care te plătește pentru a-i păzi viață; specularea credulității publice; trezirea patimilor reale din sufletul omenesc. Puțin îți pasă dacă un popor întreg pierde prinț - asta deosebirea eternă ce există între bine și rău, între lăudabil și condamnabil; că moralitatea unei națiuni întregi degenerăză; că copilul dă în tată și tata 'n copil, că e ca în ziua de apoi, cum zice Scriptura, tu cu acest prete te ridică deasupra tuturor, demoralizarea și mizeria generală sunt condiția și izvorul bunei tale stări private.

Ei, aceste trebuie să înceteze odată dacă e vorba ca statul român să nu fie coprins în mod epidemic de boala imoralității și a feloniei, dacă e vorba ca spiritul public să rămâne sănătos și pururea în stare a condamna ceea ce e rău și a aproba tendințile oneste și munca onestă.

Nu devenim prin aceasta apoloquistii fostului Domn, precum nu ne facem nici judecătorii lui.

Cu tendențele sale absolutiste, el n-a făcut decât ceea ce orice absolutist face, el a lovit în puterile istorice ale țării și a ridicat din noroi tocmai pe acela cari în noaptea de la 11 februarie i-au păstrat — recunoscători — atâtă credință. Soarta oamenilor e tragică.

Creaturile ignorante și nule pe cari a avut generozitatea a le ridică, acelea i-au pus revolverul în piept; plebe semistrăină au ridicat din întunericul făcăleriei și a birturilor, plebea aceasta semistrăină l-au dat pe mâna inamicilor săi. Oamenii politici ce-au conspirat în contră-i și erau adversari, inamici, oameni loviți și umiliți poate de fostul Domn; prietenii uniformați, jurați și plătiți pentru a-l păzi, erau trădători. Între inamicitatea leală și trădare e o substanțială deosebire, învederă pentru orice spirit onest și asupra căreia insistăm pentru atâtă oară spre a invalida insinuațiunile foii guvernamentale.

[21 mai 1882]

[,,O OBSERVAȚIE ÎN TREACĂȚ”]

O observație în treacăț. „Românul”, strivit de vorbele autentice ale lui Tudor, ne acuza în n-rul de miercuri c-am fi citat *fals* pasajul din arzmazarul cătră Poartă.

Îi dăm foii guvernamentale cea mai formală dezmințire în privirea aceasta.

Noi am citat *exact* după cartea *tipărită* de chiar adjutantul lui Tudor, carte asupra veracității căreia n-am avut nici o cauză de-a ne îndoi. O luptă pentru autenticitatea izvoarelor e o luptă de vorbe. Însemnările autentice ale unui contemporan și confident de toate zilele a lui Tudor ni se par îndestul de vrednice de crezare pentru a nu putea fi invalidate decât prin opunerea unui document asemenea autentic. Precum „Românul” afirmă că noi am fi citat fals, din parte-ne putem afirma același lucru despre el, cu mai mult cuvânt încă, pentru că foia guvernamentală s-a dovedit în atâtea înduri măiastră în falsificări. Numai producerea unui document autentic ne-ar putea convinge că nu noi, ci adjutantul lui Tudor însuși a înregistrat în cartea sa arzmazarul cătră Poartă cu erori de text.

[21 mai 1882]

[,,«ROMÂNUL» REPRODUCΕ”]

„Românul” reproduce din „La Riforma” din Roma următoarele:

D. I. C. Fundescu, unul din bărbații *notabili* (!) din România, *poet de talent* (?), director al ziarului politic din București „Telegraful” și reprezentante al țării în Camera Deputaților României, se află printre noi ca reprezentante al României la Congresul internațional.

D.I. C. Fundescu, multămătă stăruitoarei sale munci pentru binele țării, a ajuns a ocupa *UN loc însemnat în lumea politică* (!) și-a presei din România. D-sa face parte din partida liberală condusă de d-nii Brătianu și Rosetti se bucură de stima și considerațiunea tuturor concetăjenilor săi (! !)

Urăm o bună venire colegului nostru din București și prin mijlocirea sa trămitem o salutare din inimă presei din România.

(Merci)

[21 mai 1882]

[,,DAR DULCI, NOBILI ȘI POLITICOȘI”]

Dar dulci, nobili și politicoși adversari — ne întreabă „Românul” — contra alor noștri s-a sculat Domnul Tudor?

Contra alor voștri, am răspuns noi!

Și am citat cuvintele autentice ale acestui boier român care declara că, în unire cu mulți boieri iubitori de țară, s-a sculat în contra Domnilor greci și contra străinilor cari s-au încubat în țară.

Contra alor voștri prin urmare s-a sculat românnii la 1821, căci s-a sculat contra elementelor străine după vremea aceea, și voi reprezentați astăzi acele elemente străine, am adăogat noi, făcând aluziune nu atât la săngele care curge în vinele fiecăruia cât la simțurile ce-l însuflătă și la faptele ce săvârșește.

Și amândouă aceste afirmații ale noastre sunt adevărate.

„Românul” însuși nu poate să tagăduiască că ceea ce a supărat mai mult pe români sunt tendințele străine, apucăturile străine ale Domnilor greci, înrăurirea străină și disprețul a tot ce era românesc: al tradițiunilor, al gloriilor, al deprinderilor românești.

Și oricine va voi să cugete un moment la mijloacele prin care roșii s-au ridicat și prin cari se țin la putere va vedea că ceea ce-i caracterizează sunt tocmai apucăturile străine, și ideile străine și înrăurirea străină.

Pseudo - liberalii noștri nu s-au ridicat în adevăr decât hulind tot ce este românesc, mai ales pre Domnii români și pre boierii români, adică toată gloria și tot trecutul acestui popor. Căci cine, mă rog, a făcut trecutul glorios al acestei țări dacă nu Domnii și boierii țării?

Chiar mai deunăzi n-am auzit oare pe d. Stătescu, după banca ministerială, și pre domnul Brătianu, după tribuna Camerei, zicând că coroana României și a Moldovei au fost coroane de cositor?

Nu sunt acestea simțurile unor străini necunoscători de istoria țării?

Nu s-au mulțumit a batjocori gloriile noastre naționale, au disprețuit apucăturile, deprinderile, tradițiunile, adică tot ce face dintr-un popor să fie el iar nu altul. Și au venit cu idei noi, cu apucături străine, cu tendințe cosmopolite. După capul lor tot ce a fost în țară a fost rău; numai ce au făcut ei este bine.

Până la venirea lor poporul român nu avea nici o lege, era o turmă de sclavi și țara aceasta a creat-o dd. Rosetti și Brătianu din nimic!

Chiar mai deunăzi d. Stătescu, lingător de rând, striga că acest bătrân, d. Brătianu, ne-a dat o țară mare și liberă!

Toate legile ce propun, toate măsurile ce iau nu sunt decât ideile demagogiei franceze, îndulcite și aurite ca să le primim noi.

Niciodată n-a ținut seamă de felul de a fi al poporului român, de deprinderile lui, de tradițiile lui.

Astfel s-au ridicat liberalii, hulind trecutul glorioz al acestei țări și desprețuind tot ce era românesc și cătând să puie în loc idei străine, ca niște adevărați străini.

Și, după ce s-au ridicat, se țin la putere numai prin înrâurirea străină, prin apăsarea străină, căreia servesc de instrumente.

Oricine caută să-și dea seama de faptele guvernului liberal, de la venirea lui la putere și până azi, nu e cu putință să nu dobândească această convicție: că d-lui Brătianu puțin [i]ji pasă de ce vrea țara, de ce sufere țara, de ce zice țara; destul să menajeze interesele străine și să împlinească dorințele străinilor. Numai astfel se poate explica purtarea d-lui Brătianu în cestiunea Stroussberg și în cestiunea răscumpărării, în cestiunea ovreilor și în a Basarabiei, în cestiunea Cernavoda - constanța și Arab Tabia!

Preste tot aceeași idee: să dau străinilor ce-mi cer; cât pentru români, puțin [f]mi pasă!

Partidul liberal reprezintă dar în această țară, de-o parte, ura a tot ce e românesc și apucături străine și, de alta, înrâurirea apăsătoare a străinilor.

Apoi contra acestor două lucruri s-a ridicat Domnul Tudor. Deci contra alor voștri s-a ridicat!

Aceasta am zis, și aceasta este adevărat!

„Românul” însă ne spune că, după proclamațiile lui Tudor, cum le știe el, Domnul Tudor, cu pandurii lui, s-ar fi ridicat și contra apăsării boierilor pământeni și ne acuza că falsificăm textul ca să ascundem aceasta.

Dar acest adevăr nu se poate ascunde. Chiar daca n-am fi știut nimic sigur, tot am fi bănuit că, și pe vremea aceea, se găseau boieri pământeni rătăciți cari serveau de instrumente prin cari străinii despuiau și apăsau pe români, precum se găsește astăzi un partid întreg care servește de unelte ca să apese țara.

Am fi bănuit aceasta chiar daca n-am fi știut nimic; dar din nenorocire avem și documente istorice cari adeveresc acest prepus. Astfel cunoaștem, din întâmplare, o anaforă a veliților boieri și un ofis al lui Grigore Vodă Ghica cari veștejesc purtarea unui oarecare boieră din spate Pitești, un vătaf de plai, care, împreună cu un altul, au siluit prin măglisiri, cum zice anaforaua, și mai ales prin îngroziri, pe moșnenii Caineni să vânză moșia lor moștenească prințesei Frusina Șuțu, adică:

Întâi au cumpărat printre ascuns părțile celor mai săraci, apoi, văzând că află și cei mai aleși, pre care nu-i pot îndupla, au început a-i îngrozii, cu mari înfricoșări, zicându-le, de o parte, că niciodată nu vor putea stăpâni părțile lor de-a valma cu un Domn și că poate să cadă vreunii și în urgia domnească cum și în pedeapsa ocnii, arătându-se cu împotrivire etc...¹

Și ca acești doi rătăciți vor fi fost desigur mulți alții cari, pentru slujbe și ranguri, să primească a servi de instrument de apăsare a neamului lor în mânele străinilor.

Și, dacă este adevărat, după cum spuneți, că și din cauza împilărilor acelor pământeni s-a scutat Domnul Tudor, atunci tot contră alor voștri s-a scutat; căci cine dacă nu voi reprezentă astăzi în această țară elementul împilator, elementul care se îmbogățește din politică, din sudoarea tuturor fără muncă și fără merit?

Dar pre vremea aceea oamenii ca acel vătaf de plai și ca acel vameș erau înfrânați și dojeniți de adevărații boieri ai țărei.

Știrbey, Crețulescii, Grădiștenii, Fălcioienii, Raleții cu mitropolitul și arhierei în cap, înfrinț [au] prin judecățile lor alunecările unor astfel de nenorociți și Domnul țării scăpa pre români de apăsările neleguite.

Astăzi fapte mult mai mișești se săvârșesc pre o scară întinsă.

Concesii peste concesii, întreprinderi peste întreprinderi, abuzuri peste abuzuri se grămadesc. Oamenii de meserie devin milionari în clipă!

Moștenitorii și semenii acelor mijlocitori ascunși cari atunci mărturiseau tremurând înaintea arhieilor și a boierilor păcatul lor și se pocăiau acum domină țara și-i dau legi.

Și țara, legată de mâini și de picioare, spumează de mânie, căci n-are cui se plângă: mitropolitul și arhiepii țării nu mai au milă de dânsa sau nu îndrăznesc să ridice glasul în favoarea celor asupriți!

Boierii țării, unii și-au dat mâna cu împilatorii, iar ceilalți sunt asupriți și huliti!

Și Domnul țării are urechile astupate de strigătele de ură ale oamenilor politici și de gălăgia sărbătorilor.

Ce poate să iasă dintr-o asemenea stare de lucruri? Nemulțumirile sunt generale, indignația oamenilor este ajunsă la culme și toate caută să izbucnească. Așa încât nimeni nu știe ce poate să aducă ziua de mâne!

¹ Vezi Condica de anaforale ale lui Grigore Ghica, volumul III, anul 1824—1825, filele 266 urm.

Iacă unde ați adus țara în 6 ani de guvernare: este mai rău decât în momentul în care Lascăr Catargiu a venit în 1871 să scape tronul și instituțiunile din valurile de nemulțumiri grămadite ce stau să le potopească.

Iacă răspunsul nostru la întrebarea „Românului”: Cine provoacă răsturnările?

[23 mai 1882]

CERNAVODA CHIUSTENGE

Am spus în atâtea rânduri viciile răscumpărării liniei. Cernavoda chiustenge, am arătat atât de lăptă de a se proiectează a se cumpăra cu 16 milioane nu face în realitate decât șase, încât credem de prisos a repeta din nou cele zise. Drepturile asupra portului, terenuri etc., de folosirea căror se bucură societatea, nu sunt decât un echivalent al anuității ce i se cuvenea pentru capitalul pus în construirea drumului de fier, încât prin restituirea aceluia capital, prin răscumpărarea drumului *numai*, se răscumpără de sine și fără o plată deosebită drepturile mai sus citate. E o adevărată sofismă a pretinde să plătim și drumul și veniturile pe cari el le aduce. Ar însemna a plăti o moșie de două ori, o dată prețul ei, apoi un capital reprezentând veniturile ei, sau a plăti o casă de două ori, o dată prețul cătă a costat zidirea din temelie până la acoperământ, apoi o capitalizare a chiriei anuale ce-o aduce. Sau una sau alta se plătește, sau costul construirii sau capitalizarea venitului. A plăti amândouă la un loc e absurd. Presa capitalei e unanimă în condamnarea acestei răscumpărări, exceptând se nălege pe Don Quixote al „Românului” și pe Sancho Pansa a „Telegrafului”.

Reproducem deci articolele scrise în „România liberă” și în „Binele public” asupra acestei afaceri.

[23 mai 1882]

[„AM ARĂTAT ÎN MAI MULTE RÂNDURI”]

Am arătat în mai multe rânduri că rămânerea la putere a roșilor va degenera într-un pericol social. Nimic nu e mai periculos pentru conștiința unui popor decât privaliștea corupției și a nulității recompensate, decât ridicarea în sus a demeritului. Această privaliște îi ia poporului încrederea în valoarea muncii și în siguranța înaintării prin merit. Dându-i-se zilnic exemplu că, fără și ceva și fără a fi muncit,

cineva poate ajunge bogat și om cu vază, arătându-i-se zilnic împroprietări de oameni ce n-aveau alt drept decât favorile oamenilor zilei, contagiu intelectual și moral devine din endemic epidemic, trece de la restrânsul grup al Campiniilor la grupuri din ce în ce mai numeroase de cetățeni, cărora le vine asemenea în minte ceea ce nu le-ar fi venit niciodată fără molipsirea prin exemplul celor împroprietări fără drept și a celor ce, prin esplițări sofistice a legii, au știut să-și înjingebe moșii sub pretextul că ar fi însurăte.

Am constatat asemenea că nicicând în România n-a existat cestiunea agrară. De la începuturile acestor țări și până la împroprietărire regimul moșilor era proprietatea mare și cea mică pe de-o parte, posesiunea ereditară în anume condiții, stabilite prin tranzacție liberă, pe de alta. Niciodată nu i-a venit românului în minte de-a pretinde ceea ce nu este al lui, tot precum, pe de altă parte, simțul de drept era atât de puternic în el și iubirea ogorului atât de înrădăcinată încât pentru un petec că de neînsemnat de pământ se judeca până în pânzele albe.

În decursul unei vieți de sine stătătoare de câteva sute de ani poporul nostru n-a avut nevoie nici de Cod civil, nici de Cod penal pentru a avea un adânc sentiment de drept și, precum roial de albine nu are lipsă de legi și regulamente scrise, de recrutări etc., tot așa și la poporul nostru toate lucrurile mergeau strănuș printre un înnăscut spirit de echitate și de solidaritate.

Fără recrutăție Mircea și Ștefan-Vodă ridicau țara în picioare, ba adesea nici nu puteau să-o înfrâne și să-o domolească când era vorba de năvăliri în afară. În tot decursul acestei lungi epopee nu găsim însemnându-se de niciunul din cronicarii noștri o mișcare agrară; nicicând acest popor

îndărătnic și viteaz nu atinge nici în clin nici în mâncă averea sau dreptul altuia; din contra, vedem o energetică statornicie în păstrarea și moștenirea proprietății. A înstrăină un petec de moșie în vremea veche era o afacere de stat și avea nevoie de sancțiunea Domnului și a sfatului suprem.

Astfel istoria s-a înșărcinat, prin mersul ei organic, să dea creștere poporului românesc, o creștere ale cărei principii conservatoare deveniseră atât de abituale, atât de constitutive pentru chipul de a vedea a fiecăruia, încât un om nici-și putea închipui măcar că poate să-și arunce ochii asupra lucrului altuia.

Dar, pe căt educația unui popor se câștigă și se păstrează cu anevoie, tot atât de lesne se pierde și se compromite o asemenea moștenire când se dau de sus exemple de neorânduială, de nedreptate, de incoerență. A fost destul ca, în curs de câteva luni, un demagog cosmopolit să stea ministru, pentru ca conștiința de drept a poporului să înceapă a se întuneca, pentru ca să se nască în el dorință nelegitimă, cari înainte nici prin vis nu i-ar fi trecut, pentru ca să se zdruncine în el complexul de idei abituale cari, din neam în neam, constituise că vederile sale juridice și morale.

Dar și mai odios în toate acestea e că guvernul, în loc de-a izola ceea ce s-a întâmplat în mod izolat în Ilfov și Vlașca, se servă de evenimentul petiției colective din aceste județe pentru a imprima chiar cererilor drepte ale țărănilor caracterul neliniștit al unei mișcări agrare; că, nevrând să facă dreptate sătenilor de pe moșia arendată de un Pișca, i-acuză fără cuvânt și fără umbră de adevăr că ar fi cerând același lucru ca și țărani din Vlașca și Ilfov.

Iată dar o mișcare nelegitimă și neîndreptățită devenind un pretext pentru persecutarea și maltratarea acelora cari au cereri drepte; iată un Chirilescu, fost camardiner, servindu - se de poziția de prefect pentru a caracteriza de mișcare agrară reclamații făcute în contra unor măsurători strâmbă și asupratoare ale ogoarelor ce oamenii s-au obligat a le munci arendașului. Pe de o parte dar se înscenăază mișcarea, pe de alta ea servă de pretext de persecuție în contra oamenilor fără vină și a căror reclamații sunt drepte.

Toate acestea nimicesc influența educativă pe care statul îl exercită în alte țări, prin corectitudinea actelor sale, asupra conștiinței cetățenilor. Vechi și drepte vederi de cuvință și de echitate se discompun în această atmosferă, poporul - o ființă organizată prin nestăvătate vederi intelectuale și morale — devine o adunătură inorganică de indivizi, predispusă spre anarhie atât în urma instigațiunilor vinovate ale agenților demagogici ai partidului că și prin lipsa de dreptate și prin pierderea încrederei în stat.

Oare să fim un popor atât de bătrân încât să fi pierdut memoria trecutului? Să nu știm că numai în păstrarea bunurilor morale cu greu câștigate în trecut, în păstrarea elementelor educative ale istoriei române e rădăcina spornică a viitorului? Să nu vedem limpede că instințele demagogice nu sunt decât rămășițele invidiei venetice, care dușmănează tot în această țară: și familie, și biserică, și limbă, și datină? Oare noi să nu știm că vrajba socială și politică n-a avut altă tîntă decât a altera caracterul și inima dreaptă pe care părinții din părinți au lăsat-o moștenire poporului nostru, pentru a le asimila instinctelor bastarde și veninoase ale rămășițelor de venetici?

Zilnicile atențate ale guvernărilor asupra principiilor ce asigură dezvoltarea liniștită a unui popor să nu fie în stare a trezi rezistență tuturor elementelor sănătoase din țară? Coroana poate rămâne înăgăduitoare față cu tentative capabile a săpa și dezrădăcina orice societate din lume, necum una subrezită prin o lungă și sterilă epocă de tranziție?

Iată întrebări cari se impun de la sine în situația grea ce se creează țării prin rămânerea la putere a partidului roșu, putrezit moralicește de variile afaceri impure începute cu cărăturile Warszawsky și încheiate cu Cernavodă - chiștege.

Numai un guvern onest și o administrație onestă sunt în stare a readuce poporul la ideile sale de drept, a-i reda creșterea și maniera de-a vedea pe care i-o dăduse în trecut statornicia datinei sale juridice și simțul său de echitate, nutrit de biserică și de lege. Astfel, din destrăbălare în destrăbălare, am ajunge a se șterge cu totul din conștiința publică deosebirea între bine și rău, între drept și nedrept; anarhia de idei ar da naștere anarhiei ordinii materiale.

Dar, în caosul acesta, ce-ar mai fi statornic, ce-ar mai fi sigur? Daca am trăi încă izolați în Peninsula Iberică sau în grupul Insulelor Britanice, disconștirea ar fi foarte pagubitoare progresului, dar nu ar nimici statul. Dar, înțeștiți între mari și puternice monarhii, mișcările nesănătoase din lăuntru s-ar preface oricând într-un pericol pentru chiar existența statului și caosul stingerii ar amenința însăși individualitatea etnică și istorică a poporului românesc. Oare roșii să nu înțeleagă că acel caos i-ar înghiți și pe ei împreună cu țara ntreagă? Să nu înțeleagă că în urma repetărilor greșeli de guvernământ e o datorie pentru ei de-a suporta discreditul ce și l-au grămatit asupră-le și de-a se curăță de el? Iată O cestiune pe care n-o punem, se înțelege, masei interese a partidului, dar care merită fără îndoială atenția oamenilor lui conducători.

[26 mai 1882]

[„CE ȚI-E CU OMUL ISCUSIT”]

Ce ți-e cu omul iscusit! Cum află el, așa ca din senin, vindecare la toate relele, cum află oricărui sac petecul ca și care nu se mai poate! Așa bunăoară vestitul Nastratin [î]și cărpea într-o zi giubeaua, fără nod la ată. Dar, fiind ața răsucită tare, s-a 'nnodat de la sine și Nastratin a cunoscut numai de cătă vine mai bine astfel și, îngâmat de născocirea sa cu totul nouă, a pus crainic prin oraș să strige, ca să afle cu toții, mic și mare, că după moda scoasă de el ața se 'nnodă întâi la căpătăi. Un turc luă un pumn de sare și veni foarte serios lângă Nastratin: „Hogeo, zise turcul, cască gura să-ți sar vorba!”

Așa și cu liberalii noștri.

Ei și numai ei au aflat cum se 'nnodă ața, ei și numai ei fac legile cele mai bune și mai înțelepte, ei numai înțeleg nevoie poporului. Crainicul gazetar din Strada Doamnei bate toba cea mare, propuind bunăoară, o nouă lege de tocmai agricole. Pentru care cuvânt? Pentru că se comiteau abuzuri. Dar, daca se comiteau, nu legea trebuia modificată, ci abuzurile trebuiau să 'nceteze prin aplicarea strictă și exactă a ei. Altădată crainicul propune o lege nouă pentru neînstrăinarea pământurilor țărănești. Această neînstrăinare e prevăzută atât prin legea rurală că și prin Constituție, dar sub administrația roșie dispozițiile se calcă și se comite abuzuri. Ei bine, în loc de-a stăru pentru aplicarea strictă a

textelor existente și pozitive, Nastratin [f] și dă aerul de-a descoperi el cel dintâi că ața trebuie sănădată și vine c-un proiect de lege. De astădată se face iar sfără 'n țară cu ștergerea rămășițelor de dări din trecut.

Dăruite să fie rămășițele pentru șapte neamuri suitoare, zice „Pseudo - românul”, spre mai mare lăudă a tagmei noastre patrioticice. Nu mai luăm dări decât de la cei de față și viitori. Altfel conservatorii ar fi în stare de-a pretinde aceste restanțe și a echilibra bugetele cu ele.

Și toate astea „Pseudo - românul” le spune cu aerul cel mai serios din lume, lăudând cu îngâmfare o nouă lege votată, cu totul de prisos, de vreme ce legea perceptiei din 26 mai 1868, și azi în vigoare, e foarte clară în privirea aceasta.

Iată în adevăr ce zice art. 25 al. 4 a acelei legi:

Dreptul agentilor fiscale de-a urmări contribuționile datorite statului, împreună cu zecimile adiționale, *încețează la finele anului al treilea de la începutul fiecărui exercițiu.*

Dar asta ce e decât tot dispozițiile legii celei nouă? Însă, în loc de-a aplica cu stricteță legea veche, se face una nouă, pentru două cuvinte. Una pentru a face să se creză că până acum nu-a existat nod la ață și că numai patrioții au făcut descoperirea, alta pentru că o nouă lege sună în coloanele „Românului” și dă a înțelege națiunii ce grija au patrioții de ea, pe când o simplă circulară de admonițiuie către agenții fiscale de-a aplica strict art. 25 ar fi intrat, fără sunete de tobă și trâmbiți, în memoria și deprinderile agenților respectivi.

Astfel liberalii noștri sunt extraordinari în descoperirea unor lucruri pe care toată lumea le știa înaintea lor și confundă neștiința lor proprie de legile pozitive ale țării în care trăiesc cu absența acestor legi. Fiindcă toate lucrurile merg în lumea astă *crescendo*, ne vom pomeni într-o din zile că unul dintre patrioții descoperă tabla pitagoreică ca un lucru cu totul nou și că alt onorabil cere patent de inventiune pentru descoperirea, asemenea nouă, că de la Galați la București sunt exact atâtia chilometri cât și de la București la Galați și că zero e egal cu zero. La multe descoperiri de soiul acesta ne putem aștepta din partea unor bărbați atât de încușați și atât de învătați, precum sunt confrății noștri.

[29 mai 1882]

[,,AUZIM CĂ D. POPULEANU ”]

Auzim că d. Populeanu, procuror al Curții, ar fi fost trimis să cerceteze la față locului CAZUL d-lui G. Alexescu din Teleorman. Nu punem la îndoială caracterul magistratului delegat, dar ne VINE a ne îndoi, pentru multe cuvinte, de eficacitatea deplină a misiunii sale. Deși ministru de interne e convins că acuzarea adusă d-lui Alexescu e o mișcare a d-lui Kirițescu, prefectul fără scrupule și fără rușine a județului Teleorman, totuși [f] măntine în funcție. Acuzarea nu e făcută decât cu scopul de-a masca măncătoriile unui arendaș al statului și de-a boteza de mișcare agrară reclamațiile

drepte în contra unor măsurători strâmbăde ogoare, făcute nu cu stânjenul Șerban Vodă, ci cu cel fraudulos, al onor. Pișca. Măntinând pe prefect în funcție, împreună cu toată droia sa de agenți, d. Populeanu va fi, ni se pare, menit a face cercetări sub auspiciile și cu ajutorul administrativ al acestui om și astfel toată acțiunea sa poate să n-aibă alt rezultat decât acela de-a spăla pe funcționarul abuziv și de-a legitima strâmbătățile comise, de-a lungul ogoarelor, de faimosul stânjen Pișca.

[29 mai 1882]

[,,DE LA UN TIMP ÎNCOACE SE OBSERVĂ...”]

De la un timp încocace se observă o disproportie mare între numărul fictiv al deputaților înscriși ca prezenți în Adunare și între numărul cel real al celor ce sunt în adevăr față la dezbatere. O mulțime de voturi s-au dat, o sumă de legi s-au votat fără ca să fie față numărul cerut de regulament și, cu toate acestea, lucrurile merg strună și voturile nu sunt lovite de nulitate, ci rămân legale și date de-a binele, pentru că cei care în realitate absentează nu tăgăduiesc nicicând de-a fi dat un vot ce nu l-au dat și pentru că bioul Adunării pare a trăi în același cerc vicios în care se 'hvărtește majoritatea. S-a întâmplat într-un rând cazul ca un deputat înscriș ca prezent în procesul-verbal al Adunării să fie, chiar în vremea în care votul său se număra în Adunare, într-un oraș de provincie, unde plăea un proces. În București răspunde la apelul nominal și în aceeași clipă, dincolo de Olt, plăea.

Dar... ce nu se 'ntâmplă în această Adunare?

În timpul în care reforma legii tocmelelor agricole intrase în sfera de discuție a Adunării, s-a ales, precum se știe, o comisie de 21 care să revăză proiectul de lege. Pe când acești 21 de însă — dintre deputații cei mai inteligenți, unii chiar dintre cei mai onești — lipseau din Adunare și după ce rugaseră pe ministru - președinte să nu pună în dezbaterea Adunării nici un proiect important, grupul Eliad - Cârciumărescu se folosește de absența colegilor și, fără discuție, fără a se citi sau a se fi împărțit raportul, se votează prin surprindere tranzacția privitoare la cheiul Brăila, prin care statul aruncă în Dunăre un milion și mai bine de franci pentru lucrări înceterminate, făcute în condiții reprobate de inginerii statului și de comisiile de anchetă trimise la față locului.

D. Nicorescu a arătat atunci cu toată claritatea că votul era viciat prin împrejurarea că o mare parte dintre deputați fuseseră opriți, prin lucrări legislative, de-a lua parte la ședință și obținu de la Adunare ca să se cerceteze cazul din nou și să se opreasă promulgarea. Motivele materiale aduse în contra tranzacției erau zdrobitoare și Camera, văzând că votul i se escamotase prin subrepțiune și surprindere, putea în adevăr să revie asupră-i.

Proiectul, votat gata, a reîntrat deci în comitetul de delegați al secțiunilor.

Dar ce s-a întâmplat în acel *onorabil* comitet?

La început majoritatea era pentru moțiunea d-lui Nicorescu, deci în contra promulgării tranzacției. Dar, în timpul sărbătorilor Paștilor, doi din membri se numesc *prefecți* și li se substituie alții. Altul e trimis în Moldova să cumpere porumb. Noul comitet, suplantat celui vechi, nu mai cercetează deloc tranzacținea în fond, ci prin gura raportorului său, d. V. Maniu, are îndrăzneala de-a spune că e *neconstituțional* de-a reveni asupra unui vot... escamotat prin surprindere de cărăță partizanii lui Cârciumărescu.

Adăugăm că d. C. A. Rosetti e asemenea de opinia d-lui Maniu și nici nu ne-am fi așteptat la altceva de la un panglicar venetic care, în opinere cu chiar elementele mai curățele și mai românești ale partidului, s-a constituit în apărătorul absolut al tuturor veneticilor malonești din partidul roșu.

Filosofia pozitivistă a descoperit că moralitatea publică și privată nu este decât *simul colectiv de conservare al rasei*, pentru că imoralitatea și malonestitatea poate înainta pe un individ, dar pentru colectivitatea rasei ele însăși disoluție și moarte. Un străin nu e părță aceluia simb, nu-i este înăscut, iar efectul său asupra moralității publice va fi dizolvant. În adevăr, ce simb colectiv de conservare a rasei române poate fi în niște venetici ca C. A. Rosetti, Eliad, Cârciumărescu, Simeon Mihăescu, cari nu sunt destul de vechi în țară pentru a se fi adaptat și împărtășit din acel simb colectiv de conservare a rasei, ci sunt niște simpli cavaleri de industrie pripășiți aci ca să se hrânească și să câștige prin orice mijloc, indiferent de e moral sau imoral, onest sau malonest?

D. C. A. Rosetti s-a supărat deci foc asupra d-lui Nicorescu și rezultatul acestei supări a fost că Adunarea a trecut la ordinea zilei asupra moțiunii. Numai sănătinea M. Sale mai e necesară și una din cele mai scabroase afaceri va deveni *lege*, lege sfântă, fericitoare poporului românesc.

[1 iunie 1882]

[„ALEXANDRIA, ODINIOARĂ...”]

Alexandria, odinioară al doilea oraș după Roma și numărând în vremea lui Cezar 900 000 de locuitori, e astăzi teatrul întristător al aceluia din urmă eveniment războinic. Lordul Seymour comandă bombardarea forturilor lui, pentru...? Pentru că egiptenii actuali au îndrăznit să pretindă a fi stăpâni în țara lor proprie.

Nu vom face reflecțuni sentimentale asupra intervenției armate a Angliei, care are deja aprobarea mai multora dintre puterile mari. Cuvânt au egiptenii, dacă vor ca țara să fie a lor, cuvânt pe de altă și Europa, dacă voiește a-și măntine influența ce au câștigat-o cu timpul acolo. Considerația însă ce i se poate opune lui Arabi Pașa și partidului său național e că târziu, prea târziu s-a trezit și că neatârnarea Egiptului nu se pierde azi, ci s-a pierdut din acel moment în care țara a devenit terenul de colonizare și de imigrăție a tuturor popoarelor.

Un popor, ca și un copac și ca oricare altă ființă organică, nu poate înainta decât din sine însuși, decât dezvoltându-și treptat aptitudinile și puterile sale înăscute. A trăi în iluzia că, introducând în Egipt muzică de Offenbach și farse de Meilhac și Halevy, țara se civilizează conduce la rezultatul la care Egiptul a ajuns.

În genere când într-o țară, agricolă mai cu seamă, vedem grămadindu-se oamenii în centre comerciale, vedem că preferă a trăi din mijlocuri negușoarești decât din producție, putem deduce cu lesnicuine că numărul producătorilor scade, că ocupația lor se simplifică din ce în ce și devine mai grea, pe când pe de altă parte numărul consumatorilor improductivi crește. Si numărul acestora crește totdeauna repede, căci global întreg se țârcă și furniza nefericitului popor care-a ajuns a fi redus numai și numai la munca câmpului.

Precum vedem România devenită un teren de imigrăție pentru prisoasele de populație ale statelor învecinate, precum aci oameni de ieri alătări se urcă cu repejune pe scara socială, fără scrupul de mijloacele ce le întrebuițează pentru a se urca, tot astfel ni se descrie că s-au petrecut lucrurile în Egipt. Din căteșii patru unghiuurile lumii curgeau baroni și conți ruinați, roind ca fluturii în strălucirea seraiului chedivilor și având atâtă analogie cu suita de numiri sunătoare a regelui Straussberg. Un popor de feneanți, recrutat din toate națiile Europei, s-a grămadit pe umerii aceluia sărac și nefericit felah și Alexandria însăși, având la începutul secolului și sub Mehmed-Ali abia 30 000 de locuitori, ajunsese în câteva decenii la sute de mii, toți aproape trăind din negoț, adeca din o meserie care nu sporește întru nimic masa producției, ci are cel mult efectul de-a o scumpi și de-a stinge prin concurență producția indigenă pe căt existase. Sute de funcții ad-hoc s-au creat pentru toți nobilii venetici și feneantismul, adesea malonestitatea, era privită ca un titlu de-a aspira la retribuții din casa statului. Îndată însă ce, prin introducerea de trebuințe străine și prin concurența negoțului, se stinge *varietatea ocupațiunilor* la un popor căt de primitiv, el e redus întreg la rolul de salahor, de lucrător cu ziua, care trăiește de la mâna la gură.

Aceasta a fost cauza nemulțumirilor populației, a formării partidului național și a popularității lui imediate, a hotărârii târzie de-a înlătura influența străină.

Cu toate acestea robia economică a populației a devenit deja atât de mare încât, deși voiește a alunga pe străin, nu poate trăi fără el.

De aceea, cu fuga europenilor, foamea amenință populaționile orășenești.

Astfel, războiul din afară, mizeria și foamea înăuntru sunt epilogul acelei spoilei egiptene, al aceluia pospai de pseudocivilizație, atât de costisitor și atât de netrebnic ca și al nostru.

Și la noi străinii se înmulțesc pe zile ce merge; ba toate reformele și îmbunătățirile, căte ne vine-n minte să le facem, au mai cu seamă de obiect dezvoltarea negoțului, nu însă diversificarea ocupațiunilor economice. Si la noi negoțul a desființat toate breslele din trecut și a substituit vechei noastre clase de mijloc o clasă de străini mijlocitori cari nu adaugă nimic nici la masa producției noastre, nici la aceea a producției ce-o importă. Si noi suntem în multe priviri pe calea Egiptului.

Idolatri moderni, încinători nu de pietre și de lemn săpate, ci de cuvinte goale și de fraze sunătoare, am îngăduit ca negustorii de vorbe dinăuntru, aliați cu cavalerii de industrie din afară, să escamoteze una căte una toate vertebratele societății și să i se substituie românului în toate celea și oriunde. Prevăzătorii decadentei bat în zădar la poarta lăului noastră aminte. În zadar medicul recrutor constată degenerarea rasei române, perceptorul săracia ei, învățătorul ignoranță, economistul ineficiență ei produsă în mod artificial — noi urmăm, ca bizantinii decăzuți, a tăia înțelesul cuvintelor în două și, cum pentru aceștia vorba filioque era pretextul de război civil și de împărecheri, tot astfel la noi vorba *liberalism* constituie pretextul sub care o ceată de negustori de principii monopolizează și nimicesc puterile întregei țări.

[2 iulie 1882]

[„„NAȚIUNEA”, PERINDÂND ACUZĂRILE...”]

„Națiunea”, perindând acuzările ce se fac administrației liberale de cătră foile de orice nuanță, deși nu contestă adevărul acestor acuzațiuni, crede însă a putea afirma că faptele și apreciațiunile sunt, și într-o parte și într-alta, pline de exagerație.

N-am voi în adevăr să facem o cercetare lexicală asupra vorbei exagerație, care însemnează a face din tanăr armăsar, a da lucrurilor proporțiuni ce nu le au. Cu toate acestea nu o convingere preconcepță, ci experiența de toate zilele ne dovedește că foile române, departe de-a exagera, sunt, din contra, mărginită prin numărul cuvintelor din dicționar de-a putea zugrăvi cum se cuvine tot ce se petrece în România ca viață politică și ca viață de stat. Ne-ar părea bine dacă s-ar mai putea exagera; din nenorocire însă o descriere căt de pesimistă a stării de lucruri e departe de-a ajunge umbra măcar a mizeriei morale care bântuie țara, o mizerie mai adâncă, dacă se poate, decât cea materială.

Un rău există, zice „Națiunea”, nimeni nu poate sădău acest fapt. Avem nevoie de ameliorații. Ele nu se pot efectua cu *personalul* ce-l avem. El s-a obișnuit a se ocupa mai mult de discuțiuni politice decât de sarcina ce e chemat a îndeplini.

Dar oare de ce se ocupă cu discuțiuni politice, adeca cu negustorile de vorbe, decât cu îndeplinirea serviciului pentru care e plătit și pe care-l datorește?

Cauza care a produs aceste triste rezultate este, după opiniunea generală, că oamenii cari conduc partidul s-au depărtat de principiile adevărat liberale.

Cum? Astă-i tot? Cauza tuturor relelor să nu fie alta decât că oamenii s-au depărtat de la principiile? Oare dacă un om e sărac cauza e că s-a depărtat de la principiul cutare? Daca e bolnav, daca e incult, daca degenerăză cauza e că nu se închină la o definiție politică? Oare orbul e orb pentru că nu cunoaște formulele opticei, săracul sărac pentru că nu știe economia politică, bolnavul bolnav pentru că nu știe anatomicie și

fiziologie?

Nu, onorabili confrăți, n-au a face principiile nimic cu relele ce ne bântuie; omul cel mai bun și mai de treabă din lume poate avea principii eronate cu totul, omul cel mai mizerabil le poate avea pe cele mai bune; ei rămân cum sunt din alte împrejurări, căci deea Seneca, învățătorul lui Nero, care-a avut obiectul sub mâna lui și a putut constata adevarul, zice: *Velle non discitur* — a voi nu se învață, precum nu se 'nvață a naște sau a fi născut, precum nu se 'nvață a fi bun ori rău.

Nu dar în principii ori în abatere de la ele consistă răul. El e mai adânc; e social înainte de toate; din răul social a rezultat declasarea și relele economice, din acestea demoralizarea deplină a societății române.

Răul social consistă în ridicarea unei păture nenumărate de oameni ignoranți, de vânzători de abecedar.

Dacă vom lua lista prefectilor și subprefectilor din țară și în genere personalul administrativ, vom afla că aproape toată generația consistă din cenușeri, din oameni cu patru clase primare care în viață-le n-au muncit nimic și care nu știu să administreze, pentru că n-au învățat nimic.

Acest *personal* se ocupă deci cu discuții politice, pentru că nimic nu știe încolo decât ceea ce citește prin gazete și pentru că golul intelectual, lipsa de cultură cată a se umplea cu ceva.

Cei însă ce-i dau nutrimentul zilnic al inteligenței sunt tot atât de ignoranți. Redactorii faimoși ai celei mai mari foi din țară n-au în sacul lor de grăunțe intelectuale decât patru clase primare și vorbe, vorbe goale culese din gazete străine. O logomahie stearpă, iată tonul tuturor foilor aproape, o ceartă pentru abstracțiuni fără sferă determinată și fără cuprins determinat, iar sub pretextul subțire al acestei certe de vorbe, animalul organic își caută hrana zilnică, fără nici un scrupul pentru binele aproapelui său.

Organizațiunea noastră liberală n-a făcut-o nimeni în serios, nici n-a luat-o nimeni ca atare.

Nu libertarea materială s-a cerut, nu libertatea muncii, ci libertatea ignoranței de-a acapara funcțiile publice. Bugetul nostru este piața în care se vând scump cele patru clase primare, ce, în locul unei meserii onorabile, scărție slove negre pe hârtie albă.

Clasa aceasta a feneanților avizată la buget e nenorocirea noastră socială. „Națiunea” va concede că tot ce e deasupra în societatea română e o pătură nenumărată de *mijlocitori*, nu de producători. Nici prefecti, nici subprefecti, nici avocați, nici negustori nu sporesc c-un fir de grâu măcar producția unei țări, nu dau materie o schimbare de *formă*, singura ce dă valoare adevarată muncii omenești. Avocați, negustori, amplioați etc. nu mijlocesc decât schimbul de posesiune a lucrurilor, fără a spori masa lor, fără a le da o valoare superioară prin schimbarea formei. Multimea nenumărată de ovrei nu are altă ocupație decât aceea ce face toată clasa imediat superpusă țăranului, a transmite de la o mână la alta posesiunea lucrurilor, dar a opri pe această cale cea mai mare parte drept recompensă a acestui serviciu de mijlocitor. Deci există două națiuni deosebite în această țară, una stoarsă și săracită de producători, alta îmbuibătă de mijlocitori: poporul și plebea.

A afirma că „liberalism” sau „conservatism” de principii poate leculi o asemenea stare de lucruri este, ierte-ni-se, o credință ușoară. Orice principii am pretexts că avem și unii și alții, mizeria și lipsa de cultură vor fi umbra pseudocivilizației noastre. Numai o organizare strictă care ar sili pe poporul de mijlocitori la muncă și la producție, o organizare care ar îngreuna parvenirea la funcții publice, dar care le-ar deschide, prin alt regim economic, o piață în care să-și deprindă și să-și ofere brațele la muncă reală, ar putea să vindece relele de care suferim.

În loc de principii *politice* ar trebui să pătrunză în societatea noastră știința exactă, putința de-a aplica principii *mecanice*. Gradul de civilizație al unui popor nu se măsură după numărul botinelor lustruite, a frazelor franțuzești și a gazetelor, ci după aptitudinea lui de a supune puterile orabe ale naturii scopurilor omului. Cu cât omul e stăpân pe vânt, pe apă, pe abur, și-și face din ele slugi muncitoare, cu atât civilizația e mai înaltă, cu cât omul stăpânește mai mult asupra omului, cu atât barbaria este mai mare.

Înmulțirea clasei de mijlocitori a produs răul social al împuținării și săracirii claselor producătoare; iar mizeria are de efect imediat demoralizarea. Aceasta apoi merge mână 'n mână cu degenerarea rasei chiar. Un popor sărac, dar sănătos, are tot lungul viitorului înaintea lui; dar un popor fizic degenerat, un popor compus din stârpitori, e condamnat a pieri pentru totdeauna. Medicul recrutor ce constată degenerarea fizică a rasei, cel igienist care constată morbiditatea și mortalitatea ei, iată ce ne arată în adevăr rezultatele negustoriei de vorbe cu care ne 'ndeletnicim toți, din nenorocire, de la 1848 până astăzi. Acia însă care față cu faptul decăderii fizice sunt în stare să admită un progres *real* în țară sunt sau amăgiți sau amăgoriți.

[„CORESPONDENTUL DIN BUCUREȘTI...”]

Corespondentul din București al „Gazetei generale” din Augsburg, printr-un articol intitulat *Progresele Rusiei la Dunărea de Jos*, se face organul acelor amânuțe curioase care ar fi circulând asupra sciziunilor din partidul roșu. Reproducem acea corespondență, deși ni se pare a cuprinde multe apreciații eronate, pentru că în ceea ce scriitorul în cestiunea sa a dovedit în curs de mulți ani statoric amic al partidului și guvernului roșu. Deci, oricăr de numeroase ar fi ingredientele erorii în descrierea sa, întrucât privește încordarea dintre vechii amici politici, Rosetti și Brățianu, ea poate să ne fi dând câteva deslușiri exacte.

Iată acea corespondență:

Văzând maniera naivă cu care ziarul „Russ”, redijat de Aksakoff, încearcă să tagădui orice complicitate morală a guvernului din San Petersburg cu agitațiunile de înaltă trădare propagate între rutenii din Galicia și descoperite cu ocazia procesului din Liov, e îndoit de interesant a urmări căile ascunse cu care s-a silit Rusia să combată, nu fără succes, influența

austriacă la Dunărea de Jos. Fiindcă în Petersburg există convingerea că, după experiențele asupra gratitudinii rusești pe care le-a făcut România imediat după războiul oriental, ea va trata c-o justă neîncredere orice propunere directă de amicie, s-a crezut că influența pierdută în urma anexiunii Basarabiei și a cestiunii Arab - tabia s-ar putea recăști pe cale indirectă. Acest sistem era în adevăr mai circumstanțial și mai migălos, dar, cunoșcându-se stăruința și răbdarea diplomației rusești, metodul promitea un succes ce părea sigur, din cauză că atitudinea Austro-Ungariei în cestiunea dunăreană și multicolorele împrejurări de partid din România prezintă puncte de razim pentru a submina relațiunile dintre România și Austro-Ungaria. Înainte de toate era important de-a scoate din cabinetul Brățianu pe acel membru carele, ca conducător al politicei esterioare, avuse ocazia de-a încerca mai mult dezinteresarea Rusiei față cu tânărul stat de la Dunărea de Jos. Se știe că ministrul Boerescu era suspectat ca partizan mascot, ba chiar mituit, al politicei orientale vieneze. Cea mai nejustificată imputare ce se putea face. Din contra, Boerescu, care compusese memorandul tipărit în Paris asupra anteproiectului, întâia și cea mai însemnată scriere polemică în contra pretențiunilor austriace, consideră influența Austro-Ungariei ca răul cel mai mic dintre două reale. Ba părerea aceasta a sa concorda atât de mult cu vederile primului ministru, Brățianu, încât știrile aduse de ziarele din Viena, că înălțurarea ulterioară a lui Boerescu avea de cauză divergența de opinii în politică esterioară, că să le numim scornite din nimic. Ceea ce-a adus căderea lui Boerescu n-a fost nimic alt decât ișteția cu care Rusia a știut să exploateze în favorul său și al influenței sale neîncredere României, pricinuită prin atitudinea Austriei, arătându-se pe neașteptate concesivă în cestiunea despăgubirilor de război.

Brățianu n-a dispărut împreună cu Boerescu pentru mai mult timp de pe arena puterii, dar aceasta are și o mulțumă întâi inepției frâțânești, chemat ca urmaș la prezidenția Consiliului și mai cu seamă marei sale popularități. El nu datorește Rusiei rămânerea sa

la putere și-n genere cată să blamăm ușurința cu care Viena l acuză pe Brățianu c-ar fi având dispoziții rusofile numai și numai pentru că n-a putut ocraci pe colegul său mai puțin popular, Boerescu, în contra influenței crescânde a Rusiei.

Altceva însă nu s-a relevat până acum după cătă și: chipul în care Rusia, în timp atât de scurt, a căstigat o atingere atât de intimă cu partidele politice din România încât acestea, cu toate protestele lor în contra retrocesiunii Basarabiei, au ajuns totuși a face servicii de salahor politicei rusești. Cei inițiați însă cunosc faptul învederat că principalele Obolensky, comisar în cestiunea despăgubirilor de război ruso-române, avea, pe lângă însărcinarea sa oficială, și aceea a unui comisar politic și a exercitat această din urmă profesie cun succese destul de mare, pentru că cercetările sale oficiale în privirea mărimii despăgubirilor de război l-a pus în contact cu cei mai influenți dintre marii proprietari. Mai cu seamă în Moldova rămășile fostei fracțiuni, din care făcea parte și pensionariul statului rusesc, Cogălniceanu (?!), s-au folosit de orice putea serviciu ca armă în contra regimului valahian al lui Brățianu. Făcând în mai multe rânduri drumul dintre București și S. Petersburg, lui Obolensky i-a trebuit un an și jumătate pentru afacerea, desigur nu grea, a despăgubirilor și-n același timp a aplanat calea pe care Brățianu să fie silit, prin marii proprietari din partidul său propriu, ca sau să-și părăsească poziția sau să intre în apele rusofilor din Moldova (?). Aceasta s-ar fi întâmplat deja cu ocazia revizuirii reformei agrare, daca, în această cestiune, Brățianu n-ar fi avut sprijinul amicului său politic, Rosetti, părintelui proiectului de reformă agrară. Dar ceea ce iar nu s-a relevat îndestul este că între cei doi vechi coreligionari politici există o divergență de opinii în privirea politicei exterioare, și îndeosebi a cestiunii Dunării, încă de pe timpul pe când Rosetti era alături cu Brățianu ministru de interne.

Pentru direcțiunea pe care de pe atunci încă o apucase Rosetti și semnificativă împrejurarea că spiritualul jurnalist Ventura, care, prin mijlocirea lui Cogălniceanu, dăduse publicitatea anteproiectul și săcuse din el obiectul unei agitații, evident contrare Austriei, a fost numit în toamna anului trecut șef al unui biurou de presă ce se pretindea că atârnă de Ministerul de Esterne, dar în realitate era inspirat de Rosetti. Nu se știe nici până acum cătă de mari devenirea divergențele de opinii între Rosetti și Brățianu când, acum o jumătate de an, cel dintâi să-a retrăs din capul Ministerului de Interne. Numai un lucru e de observat: că, deodată cu retragerea sa, s-a desființat și biuroul de presă și Ventura a fost demis, fără de-a i se fi denunțat angajamentul de mai nainte. E cunoscut apoi că și pe urmă, Rosetti au sprijinit politica Rusiei în cestiunea Dunării, opusă Austro-Ungariei și Germaniei, pre când Brățianu crede, din contra, că trebuie a se evita atât o atitudine prea accentuată împotriva vecinului stat habsburgic cătă și o concesivitate care ar atinge demnitatea României. Nu mai e îndoială că neînțelegerea dintre cei mai de căpetenie, ba chiar unicii conducători eminenți ai partidului liberal, au contribuit a aduce o discompunere totală a actualei majorități parlamentare, iar că împrejurările stau astfel nu se poate atribui decât agitaționii partidului rusesc. Rosetti, a căruia ambiție de șef de partid merge adesea mai departe decât chiar idealismul său, pare a trece cu totul cu vederea că deocamdată vecinul de la nord vrea înlăturarea lui Brățianu (?) și că, în caz dacă acest om eminent ar cădea jefită întrigelor aripei stânge a naționalilor liberali, ce ține cu Rosetti, și atacurilor amicilor Rusiei din Moldova, strălucirea guvernamentală a liberalilor ar ajunge curând la capăt și s-ar face loc unui cabinet care ar sta în solda Rusiei (?). Brățianu vede mai departe decât coreligionarul său politic de odinioară și —putem fi convingiți — ca mai degrabă ar avea recurs la dizolvarea Camerilor decât să înainteze poftele de supremație ale Rusiei prin măinanarea actualei stări a partidului. Dar chiar în acest caz persistă pericolul ca, la nouă alegeri, influența Rusiei să fie mai tare decât creditul omului de stat în contra căruia, cu toate numeroasele merite pentru ridicarea patriei sale, se poate ridică imputarea c-a îngăduit atât de mult timp corupțiunea înlăuntrul propriului său partid și mai cu seamă în șirurile partizanilor mai de aproape ai lui Rosetti.

[4 iulie 1882]

[„LOCKE, FILOZOFUL ENGLEZ...”]

Locke, filozoful englez care, cu un spirit de critică neobicinuit pe vremea lui, a analizat cugetarea omenească în elementele ei oarecum ne dă în câteva săruri o descriere exactă a manierei de-a cugeta și de-a se purta a partidelor, fie politice, fie religioase, încât din citirea acestor săruri cineva vede bine ce rol cu desăvârșire secundar joacă așa-numitele principii în viața partidelor.

Iată ce zice scriitorul englez:

Oricât de mare ar fi zgometul ce se face în lume asupra erorilor sau opiniilor, totuși trebuie să fiu atât de drept cu omenirea și să constat că cei pătrunși de erori și de opinii false nu sunt atât de numeroși precum ar crede cineva la întâia vedere. Nu doar că ar fi cunoscând adevărul, ci pentru că în privirea acelor doctrine, cu care-și fac de lucru și altora, ei în realitate nu au nici o părere și nici o opinie. Daca am catehiza puțin partea cea mai numeroasă a coreligionarilor celor mai multe secte din lume am găsi că, în privirea lucrurilor pentru cari ei s'aprind atât de tare, nu au nici o părere, ba, vom vedea că n-avem nici o cauză de-a crede că ei ar fi admis o părere oarecare în urma unei cercetări a rațiunilor ei sau a unei apărări de adevăr. Ei sunt hotărâți de-a ținea morțis la partidul la care i-a angajat creșterea sau interesul lor și, asemenea soldatului de rând în război, [i]și manifestă curajul și zelul după comanda șefilor, fără de-a examina sau a cunoaște măcar lucrul pentru carele se luptă. Când viața de toate zilele a unui om ne dovedește că nu prea ține seama cu seriozitate de religie, cum și de unde am avea dreptul de-a deduce că-și va sfârâma capul cu posturile bisericii și va cerceta cuvințele pro și contra a doctrinei cătreia sau cătreia pentru care se luptă? Lui i-ajunge daca, ascultător capilor lui, are mâna și limba pururea gata pentru a sprijini cauza comună, pentru a se recomanda în ochii acelora cari pot să-i procure considerația, înaintare și protecție în societate. Astfel oamenii se fac mărturisitorii și anteluptătorii unor opinii de cari n-au fost niciodată convingiți, ai căror prozeliti n-au fost nicicând, ba cari poate nici nu le-a imblat vrodată prin cap. Așadar, deși nu se poate zice că numărul opințiilor neverisimile sau eronate și mai mic în lume decum se arată în adevăr, totuși e sigur că sunt cu mult mai puțini aciai cari se țin în realitate de ele și greșesc, crezându-le adevărata, decum avem obiceiul a ne'ncipui.

Unul din ziarele bucureștene, „Națiunea”, și-a luat sarcina a face din când câte-o analiză — îndealtmintrelea elegant și neted scrisă — a principiilor ce le atribuie conservatorilor și liberalilor. Noi am rugă pe confrăți să citească pasajul de mai sus al lui Locke și să ia apoi, nu pe liberalii de-a doua mână, ci pe șefi chiar, pe cei mai însemnați și mai inteligenți dintre ei, să-i catehizeze asupra principiilor ce pretind că le profesează. [i]l asigurăm de mai nainte că nici unul nu va avea o idee exactă de ceea ce gândește în materie politică și că, dedesupult ideilor ce pretează la le avea, adevărul motor al acțiunii lor e interesul personal imediat, interesul partidului mediat.

Daca aşadar partidul roșu e numeros, s-ar însela cumplit cine ar crede că oamenii cari-l compun au aceleași principii. Poate unul dintre o mie și-a bătut capul cu analiza ideilor ce pretinde a le avea: restul ascultă de comandă, căci comandanții la rândul lor [i]i căpătuiesc. Ca să se mănce la putere, aceștia au înmulțit peste măsură numărul funcțiilor plătite de stat, au abătut curentul dorului de căstig de pe piața firească a producției pe piața postulantismului. Locke are deci dreptate. Cine oferă leafă bună și taină afă oricând o armată numeroasă de mercenari politici, fie cauza lui cea mai nedreaptă din lume.

Daca dar ne-ar întreba cineva cari sunt progresele realizate prin ființa roșilor la putere, am răspunde : Înmulțirea funcțiilor publice, imposibilitatea din ce în ce mai mare de - a - și căstiga subzistență independent de bugetul statului, dependența din ce în ce mai mare a claselor conducătoare de puterea centrală și de oameni ce-o țin în mână. Daca guvernul ar ști să ne - nțeleagă , i-am repeta sfatul pe care Montalembert

[i]l dădea odinoară oamenilor de stat din Anglia:

Să ajungă la cunoștința că pofta generală și nemăsurată după funcții de-ale statului e cea mai rea dintre boalele sociale. Ea răspândește în tot corpul națiunii un spirit servil și venal, ceea ce nu exclude, chiar la cei bine căpătuți, spiritul de partid și de anarchie.

Acest sistem creează o armată de muritori de foame, capabili de orice descreierare, când cred că prin aceasta se va stâmpăra apetitul lor și aptii pentru actele cele mai de rând și mai înjositoare, îndată ce foamea le-a fost stâmpărată. O națiune de vânători de funcții e cea mai înjosită din toate națiunile; nu există umilire în lume pe care să nu fie 'n stare s-o suporte. (De l'avenir politique de l'angleterre)

[6 iulie 1882]

[,,DACĂ ÎN TIMPUL ADUNĂRILOR...”]

Dacă în timpul adunărilor de la Mazar Pașa, când ni se promitea domnia virtuții, cineva ar fi prezis ceea ce are să se întâmple peste câțiva ani, desigur ar fi fost declarat proroc mincinos.

Să fii zis cineva că-n nu mai mult de șase ani cei ce promiteau economii vor spori bugetul cheltuielilor cu 40%; că cei ce protestau contra convenției comerciale vor supune-o îscăliturei Capului statului și vor sancționa-o; că cei ce combat funcționarismul vor spori numărul posturilor cu sutele;

că cei ce sunt pentru independența alegătorilor vor face pe funcționar să atârne atât de mult de autoritățile supreme încât aceste mii de oameni să voteze conform comandei din București;

că cei ce-au trădat se vor decora!

că cei ce-au hulit prin pasquili Coroane vor fi decorați cu *Bene-merenti*;

că se va specula averea statului la bursă, că se vor cumpăra de stat cu 60% hârtii ce valorau în piață de efecte 20% și că, prin această haiducie parlamentară, o sumă dintre roșii vor deveni milionari;

că se vor da 17 milioane pe drumul de fier Cernavoda chiustenge, care nu face nici cinci, și că 4 milioane din prețul de cumpărătură se va împărtăși între membrii Adunărilor;

că se va constata prin dezbatări publice într-un stat vecin cum că o seamă de judecători și de administratori în România sunt tovarăși la căștig ca bandiții din codru;

că administrația va ajunge la halul de-a prinde cetățenii ce-i displac pe ulițe și a-i trimit sub escortă la București, pretextând că sunt nebuni.

Daca cineva ar fi prezis toate acestea lumea ar fi râs de dânsul și totuși nu numai acestea, ci multe altele s-au întâmplat și se întâmplă zilnic, fără ca opinione publică să se mai poată irita măcar. Ca-n vremea cezarilor din Roma, opinia publică e ostenită și moleștită; ea nu mai are putere de reacțiune. Un fel de eres orb că așa trebuie să fie, că „lumea moștenire tâlhărilor s-a dat”, precum zice Gr. M. Alecsandrescu, a cuprins toate spiritele și le-a umplut de apatie față cu interesele publice.

Noi credem că-n orice altă țară singur cazul Simeon Mihăescu, faptul că un om asupra căruia se fac cercetări de natură criminală e menținut în funcție și conduce singur cercetarea făcută în contra sa și — după ce judecătorul declară că nu e caz de urmărire — își numește pe judecătorul său propriu într-o funcție bine plătită din administrația spitalelor, această protecție reciprocă dintre preventul atotputernic și judecătorul amovibil ar fi fost îndeajuns pentru a răsturna guvernul celor ce protejează asemenea oameni.

La noi însă nu numai că lucrul nu mai face nici un efect, ci, din contra, ostentativ acest om a fost ales senator și majoritatea comandanță să-l spele în public. Acolo — în maturul Corp — onorabilul stâlpnic nu a contestat doar adevărul denunțărilor d-lui Moldoveanu, nu, *le-a confirmat*, ridicând un colțuleț al vălului de pe scabroasa afacere, voind însă a arunca vina pe altul. Senatului puțin i-a păsat că *vină există*, a lăsat pe unul numai s-o desearce pe umerele altuia, a luat drept bani buni declararea unui om în contra căruia cercetarea era viciată din capul locului și a trecut la ordinea zilei.

Aci ne aducem aminte de [o] istorioară povestită de un ziar american:

Onorabilul Josua Quiney spunea, într-o prele căută la Boston, că a văzut pe cineva în New-York dând, cu ocazia alegerii de deputat în Congres, 25 de dolari pentru un singur vot și, mirându-se onorabilul că un om poate da *atâta* pentru un singur vot, i s-a dat asigurarea că, dacă acel candidat va fi ales, va și să căștige însuțit cât a dat. În sesiunea din urmă primise 30 000 dolari pentru că izbutise a trece un bill, deci poate plăti preț bun. Există oameni, zice foaia americană, cari, prințul unui serviciu de 5—6 ani în Congres, de unde n-aveau cinci dolari au ieșit c-o jumătate de milion de dolari din Parlament.

Noi găsim că sistemul roșu ar trebui completat și, fiindcă țara pare osândită a fi guvernată de deputați identici cu cel din New-York, alegătorii să-și facă un tarif de prețuri pentru vot. Ei ar fi mai folosiți; și țara? — tot așa de bine ar merge. Putem asigura că mulți dintre candidații viitorii au ajuns la așa stare încât ar putea răsplăti acest ușor serviciu al unei dări de vot în mod foarte generos.

Căci să nu se uite. După răscumpărarea Cernavoda chiustenge a mai rămas poduri peste Dunăre de construit și aceste poduri, împreună cu rețelele corespunzătoare de căi ferate, promit a fi bune de muls.

[7 iulie 1882]

[,,MAI MULTE FOI...”]

Mai multe foi din capitală încep a face „Națiunii” întrebarea pe care noi i-am pus-o din capul locului: Ce vrea și la ce tinde.

Drept vorbind, noi n-am și ce răspuns s-ar putea da la o asemenea întrebare.

Fiecare-și aduce aminte că, la suirea d-lui Dimitrie Brătianu pe jetul prezidenției Consiliului de Miniștri, d-sa rostise cuvinte de o excepțională gravitate la adresa coreligionarilor săi politici.

Pentru a realiza îmbunătățiri, zicea d-sa, fiecine trebuie să fie la locul său: *hoții la pușcărie*, cei ce *speculă interesele publice* la carantină, omul onest la muncă. Mulți oameni cu cari d. Dumitru Brătianu vorbise [i]l asiguraseră că nu va găsi pe nimeni care să-l sprijine, pentru că nu mai sunt oameni onesti în această țară. Dar dumnealui nu e atât de sceptic, crede că există încă oameni onesti și, admisând chiar că n-ar fi, [i]l putem face onesti, pentru că românul lesne se schimbă din bun în râu și din râu în bun. C-o justiție nepărtințitoare și c-o voință energetică mulți cari până acum treceau de corupți s-ar îndrepta și ar deveni folositorii țării: ba ei singuri s-ar simți fericiți *când ar avea conștiință liniștită*.

Ei bine, același d. D. Brătianu, trecând de la prezidenția Consiliului la a Camerei, îngăduie în această din urmă calitate răscumpărarea liniei Cernavoda chiustenge și multe alte mai mărunte, dar de aceeași valoare morală.

Cum rămâne aşadar cu aprecierile sale de mai sus și ce voiește acum?

Noi încai nu ne-am făcut nici când iluziile ce și le făcea d. Dumitru Brățianu... la bătrânețe, după ce-a cunoscut în curs de zeci de ani țara. Prin studii xenoscopice am arătat că roșii nici nu sunt măcar români, ci străini pripăși din căteșipatu unghiarile lumii în decursul secolului trecut și a celui actual și că lor li-i de țară cum ni-i nouă de mere acre. Imorală în gradul cel mai mare, fără umbră de sentiment de patrie sau naționalitate, ei n-au avut nicicând naivitatea de-a crede cătuși de puțin în principiile ce pretind a le profesa. Născuți bătrâni, stricați și panglicari, guvernământul lor nu este numai o xenocrație destrăbălată, o domnie a tot ce Oriental a avut mai putred, dar, privind la conștiințele lor venale, la înclinările lor constante de trădare și de rea credință, la apucăturile lor de lingușire și de malonestitate, la stupiditatea lor intelectuală, unită c-o mare doză de şiretic comun, am putea zice că ei au introdus un fel de pornocrație morală în țară.

Când d. Dimitrie Brățianu, amicul și președintul lor, declară că nu mai sunt oameni onești în țară cătă din parte-ne să constatăm ceea ce și dumnealui știe : că odinioară existau oameni onești, și încă mulți, și că maturitatea pentru pușcărie și carantină datează de la formarea partidului roșu încoace.

Ceea ce fac uneori deputații roșii rezistă descrierii oricărui condei. Și cu toate acestea d. Brățianu crede că se pot îndrepta, pot deveni folositori, pot fi fericiți, având conștiință împăcată?

Dar au ei conștiință?

O seamă din enciclopediști făcuseră o analiză a acestei funcțuni a sufletului și au constatat că cele mai multe elemente din ea sunt un rezultat al creșterii naționale îndelungate, un rezultat al principiului conservator al istoriei, lucru ce cătă să le lipsească acestor indivizi de vreme ce ei n-au naționalitate hotărâtă. Dar nici măcar baza conștiinței, aversiunea îm contra trădării, n-o au. Ucigașii de rând, eroii de codru sunt oameni onorabili pe lângă trădători. Banditul nu i-a jurat nimănui că-l va apăra: liber, cu riscul vieții lui, de-a ataca alt om, a comis o crimă de bună credință oarecum, care să poată espia . Eroii de la 11 februarie, azi adjutanți regali și generali, au jurat a-l apăra pe omul pe care l-au trădat. Crima e îndoită: scriitorii vechi zic că înaintea trădării chiar zeii își acopereau fețele. Dante le dă fundul cel mai adânc al infernului, locul unde nici ochiul lui Dumnezeu nu mai străbate.

Ei bine, ura și aversiunea îm contra trădării, iată un instinct fundamental, comun conștiinței întregului neam omenesc. Numai aceste gunoaie etnice nu au nici acest instinct măcar.

Ei disting trădarea, ei o înlătă în societate și o decorează, ei n-au nici atâtă conștiință cătă au sălbateci.

Și d. Dumitru Brățianu putea să aibă naivitatea de-a crede că, cu asemenea oameni, din asemenea materie putredă, din aceste scârbe ale omenirii se poate face ceva de-acum înainte prin morală teoretică? Cânepea, iată mijlocul cu care țara s-ar putea scăpa de aceste stârpituri morale și intelectuale.

Nu vorbim aci de principii politice, facem chiar abstracție de ele. Roșii ar fi ceea ce sunt chiar având principii diametral opuse celor ce au astăzi, căci organisme degradate rămân degradate în toate împrejurările. Oricari ar fi credințele lor, la apucături și la fapte ne uităm.

Ce testimoniu de sărăcie intelectuală și de cădere ne-am da găsind că milionarii răscumpărării și confratele lor Simeon sunt oameni onești, că administrația Chirilopolilor e bună, că plagiatorii sunt genii și escrochii martiri?

Nimic nu degradează mai mult decât admirarea sau lauda răului. Helvetius zice: „Le degré d'esprit nécessaire pour nous plaire est une mesure assez exacte du degré d'esprit que nous avons”.

Daca n-am fi în stare a cunoaște sau a prețui binele, calea-vale; binele e în genere mai greu de cunoscut. Dar a lăuda sau a îngădui chiar cele rele, false, stupide nu are nici o scuză; aceasta ar fi o probă de slăbiciune nevindecată a judecății.

Ceea ce-ar fi necesar e ca d. D. Brățianu să se convingă că îndreptare a roșilor nu e cu putință, precum nu se poate ca mătrăguna prin botez să devie stejar. Țara Românească a fost

și este încă ventilul de siguranță al relelor sociale din statele vecine; roșii sunt în mare parte elementele rele și decrepite de cari împărăția turcului s-a curățit prin acest ventil. Ei sunt pentru generația trecută ceea ce jidani sunt pentru cea actuală: necurățenia socială a unor state străine. Oare nu e mirare că toți jidani sunt liberali, tot așa precum toți roșii sunt liberali? Cu toate acestea lucrul e foarte firesc; aceeași cauză, aceleași efecte. Străini și unii și alții, liberali și unii și alții.

[8 iulie 1882]

[„CINE-AR CITI FOILE...”]

Cine-ar citi foile din Capitală ar constata un fenomen ciudat, care se repetă, nu cu regularitatea lumii siderale , dar ca din senin și în genere în epoca în care Adunările nu pun țara la cale în Dealul Mitropoliei și răscumpărările nu sunt la ordinea zilei. Acel fenomen e : discutarea de principii, dar o discuție de-o generalitate și de-o abstracție extremă. E o jucărie ca oricare alta, ca de ex. a căuta rădăcina patrată a numărului 7. Poți să tot socotești mereu și să bați apă 'n piuă; aproximația va deveni din ce în ce mai mare, dar o rădăcină care, multiplicată cu ea însuși, să dea exact 7 nu se va găsi. Și-aci se operează cu două abstracțuni de-un cuprins empiric cu totul neînsemnat și poți vorbi și socoti zile întregi fără a fi făcut o treabă de seamă.

Așa de ex. „Românul” discută în multe coloane principiul că roșii au credință în viitorul națiunii și opoziția n-ar fi având-o și că-n aceasta consistă superioritatea celor dentăi asupra celor din urmă. Pe temeiul a trei abstracțuni: *credință, viitor, națiune*, se durează un articol de fond de trei coloane, care nu zice absolut nimic și care e 'ndreptat , ca totdauna, în contra opoziției .

Acstei trei vorbe, abstrakte ca și niște numere, se pot permuta după voie și ar da alte teme, tot atât de bogate în vorbe : de ex. „Românul”, care azi a discutat credința în viitorul națiunii, poate discuta mâni viitorul din credința națiunii sau națiunea viitorului prin credință, viitorul credinței în națiune sau credința națiunii în viitor și are să - ajungă tot la rezultatele fenomenale la care a ajuns în numărul său de azi.

E o școală privată în București care poartă deviza : „Școala e altarul civilizației”. S-ar putea zice : Altarul e școala civilizației, civilizația altarul școalei ș.a.m.d.; fraza nu căștigă mai mult înțeles decât are, adeca nici unul. Asta se numește o frază goală.

Altfel, acesta este semnul caracteristic al unei totale lipse de cultură, precum și a lipsei de gândire proprie.

Tot secretul intelectual al demagogiei consistă însă tocmai în negustoria cu asemenea fraze de-o goală și tristă universalitate , fraze cari n-au conținut, nu spun nimic aievea și cari, se 'ntelege , amețesc capul bietului om din popor, care, știind că pește, pâne, carne sunt vorbe ce înmensează ceva, crede că și abstracțiunile de mai sus cată să fi înmensează ceva și mult încă, numai el nu e 'n stare să le priceapă. Asta se cheamă pe românie: „A îmbăta pe cineva cu apă rece”.

Orice abstracție, căt de subtilă, pentru a înmensea ceva aievea, pentru a avea înțeles, trebuie să poată fi redusă la un echivalent *material*. Daca i-am întreba pe acei onorabili ce molecul material coprind cele trei abstracțuni ce le întrebuințează, cu ce echivalent aievea corespund, ar sta ca viței înaintea porții nouă și nu ne-ar putea da nici un răspuns.

Tot în acel articol fenomenul se vorbește și de război.

Despre participarea noastră — de voie de nevoie — la el „Românul” vorbește iar în termenii cei mai emfatici .

Națiunea triumfă din nou cum a știut să triumfe întotdauna... făcu un răzbel glorios... și-a câștigat pintenii...

Da, a câștigat pinteni, dar a pierdut Basarabia: iată reagentul chimic pe care foaia guvernamentală uită să-l toarne în vinul său glorios,

căci atuncea el ar fi, se 'nțelege , pe drojdi.

Real în toate aceste tirade e : că trupele române, considerate ca trupe tinere, s-au bătut bine, adică s-au lăsat ucise cu mult curaj. Iată un lucru însă pe care oricine, nu numai în România dar și aiurea, o putea ști de mai nainte, afară de roșii.

Aceștia judecau armata după ei însăși: presupuneau că ea consistă din băieți de jidă, ca redacția „Pseudo-Românului”, și de aceea au rămas uimiți de ceva ce pe român nu l-ar fi ui-mit nicidcum.

Daca, înainte de război, ar fi întrebat cineva pe I.S.I. Arhiducele Albrecht cum e soldatul român, ar fi răspuns că e un foarte bun soldat, că-n cele mai grele împrejurări nu se descurajează. Rasa este însă una și aceeași dincoace și dincolo, din evul mediu cunoscută ca rasă războinică; și, desigur, calități contractate în cursul sutelor de ani ai Domniilor române nu se puteau pierde numai în câteva generații ale domniei răpitoare a fanarioșilor. În genere vechii fanarioși asupreau poporul, dar nu-l corupeau. Cu această misiune s-a însărcinat abia copiii și nepoții lor, actualii roșii.

Dar care-a fost roadele culese de guvern din sacrificiul de sânge al omului din popor?

Au câștigat independența. Cum? Au silit pe turc să-o recunoască ? Nici n-a fost primiți măcar la tratativele de pace și alții au dictat condițiile oneroase ale acestei independențe.

Le-am da un sfat roșilor, dar știm că nu-l vor urma, pentru că nu-i în folosul lor: Vorbiți ca oamenii și nu 'mbătați lumea cu apă rece. Spuneti ce aveți de spus concret și nu vindeți zilnic măța-n sac cu vorbe goale.

Dar negustoria de vorbe ce să face atunci dacă și ei ar vorbi ca lumea? Astă-i marfa pe care-o produc zilnic. Chinejii umflă puii tăiați pe care-i vând în piață injectându-le apă caldă sub piele, ca să-arate grași.

„Românul” vinde puținul ce are de zis injectându-i căte-o abstracție goală. Lucrul arată mare, dar nu-i nimic de el.

[9 iulie 1882]

[,,ZIARELE VESTESC...”]

Ziarele vestesc că partidul german, democratic din Austria înclină a atrage elementele mai conciliabile din partidele naționalităților în sănul său; și, de asemenea, un partid liberal imitează astăzi, deși nu știm cu ce succes, încercările actualului ministru președinte, contele Taaffe, al cărui sprijin parlamentar [î]l constituie partidul conservator și naționalitate.

Un semn caracteristic al timpului. În adevăr monarhia habsburgică se compunea toată din naționalități din care nici una nu e îndestul de mare pentru a fi în stare să absorbă pe celelalte. Francisc I, un monarh foarte intelligent, zicea că o singură grijă nu are: a existenței Austriei. Popoarele sunt atât de deosebite între ele încât nu se vor întelege niciodată în contra monarhiei; când unul se ridică, celelalte fac numai decât act de fidelitate și aleargă în ajutorul tronului. Când în unul se dezvoltă puterea centrifugală, în celelalte se manifestă, ca printr-o lege fizică, cea centripetală.

A crede că atât de naționalități, dintre care cea mai mică chiar și are biserică și școală și națională, gazetele ei, literatura ei, mică mare cum dă Dumezeu , și istoria ei, chiar dacă aceasta ar încăpea într-o monografie de-o coală, a crede că le poți contopi pe toate a fost o naivitate. Acestea nu sunt grupuri de materie brută cu care cineva poate face orice vrea: sunt grupuri organice, din care fiecare are rădăcinele sale în pământ și propriul său principiu de existență. Rasele din Austria sunt în genere foarte puțin amestecate și, unde or fi deosebirile de religie la mijloc, ele nu sunt aproape deloc amestecate. Numai identitatea religiei îmlesnește la unele apropiajări, și nici acolo în mare grad.

Fiecare grup organic e o lume pentru sine, c-o limbă vie pe care clasele dominante n-o cunosc și n-o vorbesc, adesea c-un drept consuetudinar propriu, cu date și tradiții proprii.

La un asemenea stat decentralizarea e cea mai firească formă de viață publică, pe când centralizarea trebuie să degenerizeze în domnia elementelor necaracterizate , a mijlocitorului și a advocatului . Își-a devărat, centralizarea și liberalismul austriac au și avut drept rezultat ridicarea unei rase de mijlocitori, a evreilor, și milionarizarea advocaților din partidul numit constituțional. De la 1866 până mai alătării Austria era țara făgăduinței pentru evrei și scena politică pentru gloriai advocațești; adică pentru oameni care, prin dialectica continuă ce-o cere profesiunea lor, sunt mai puțin decât oricine în stare de-a avea convingeri puternice și de-a voi binele altuia. În Ungaria se observă același lucru: pretinția domniei a elementului maghiar se traduce în realitate într-o domnie de postulanți, advocați și evrei, pentru care a fi ungur e o negustorie lucrativă ca oricare alta. Daca China ar cucerii Ungaria cei dintâi care să arătă chinezi ar fi evrei și advocații, credem.

E o priveliște curioasă aceasta. Vedem o sumă de popoare cu vertebrate bine închegate și tari exploataate de elemente fără vertebrate morale, fără caracter propriu.

Aceste elemente sunt însă prin natura lor dizolvante .

Daca mereu se 'nmulțesc , se 'ntâmplă nu ceea ce se intenționa poate, dizolvarea și contopirea naționalităților, ci tendențe de dizolvare a statului.

Deși nu împărtășim pe deplin ideile d-lui E. Renan în privirea naționalităților, deși nu admitem că unitatea de idei e un *premis*, iar consistența unui stat urmarea, totuși, intervertind termenii, lucrul devine adevărat. Unitatea de rasă produce ca rezultat firește unitatea de tendințe, iar unde rasa dominantă e cu mult mai numeroasă sau cu mult mai cultă decât cea supusă, cea deosebită impune acea tendință. Privită în afară, unitatea statului corespunde în adevăr c-o unitate de tendințe și de idei.

Ceea ce însă e comun în toate naționalitățile Austriei (nesusceptând pe germani ori pe unguri) este tendința de a-și menține naționalitatea cu orice preț. Iată dar punctul comun de atingere, iată ideea organică. Când toți vor avea același lucru, când pentru cei mai mulți existența Austriei e singura garanție că individualitatea lor etnică va putea exista și ea, ni se pare că singura idee organică e aceasta. La realizarea acestei idei se împotrivesc însă elementele superpuse (germanii și ungurii), ei persecută în altii ideea naționalității, care cu toate acestea e propriul lor principiu de existență, ei crucifică pe altul pentru religiune care este a lor proprie. Împăcarea între naționalități nu va izbuti să fără a se înlătura subordonarea cu coordonarea, recunoscându-se adică că și la altul e o virtute civică ceea [ce] în ungur sau în german e o virtute: iubirea de naționalitatea sa proprie.

O decentralizare bazată pe coordonarea naționalităților în grupuri administrative autonome și în marginile exigentelor unității de acțiune în afară și înlăuntru ale statului ar însemna însă o nouă epocă de înflorire pentru monarhia vecină. Fiecare din aceste centre locale ar avea o viață proprie, o producție proprie, un caracter propriu și, cu cât diversitatea e mai mare, cu atât e mai mare putința combinațiunilor de orice natură, singurele care produc în lume mișcare și putere, iar mișcarea e viață.

Ceea ce în natură e adevărat e și în stat, căci acesta e la urma urmelor un produs al naturei . Oxigen cu oxigen, hidrogen cu hidrogen nu produc nici o mișcare. Dar elemente deosebite, puse în contact, se atrag și produc cantități de putere. A ține naționalitățile apăsatate, a ține puterile lor latente să zică a le condamna la somnul plantelor: a elibera puterile lor latente ca să se combine între ele ar însemna a deschide calea unei mari și neprevăzute dezvoltări.

[10 iulie 1882]

[,,LA 15 IULIE CONFERENȚA DIN CONSTANTINOPOL...”]

La 15 iulie conferența din Constantinopol a celor șase puteri a hotărât în fine a invita pe Turcia prin notă colectivă să trimeată trupe în Egipt. Această notă proclamă în principiu oportunitatea unei interveniri otomane, arată că ar fi urgent de-a pune capăt unei crize dezastroase pentru populațiunile din valea Nilului, pline de pericole pentru Europa, și propune sultanului de-a se înțelege cu Conferența asupra restricțiunilor cărora ar avea a se supune guvernul turcesc în împlinirea mandatului său.

Suveranitatea Turciei asupra Egiptului e mai mult nominală, e un titlu cu pagubă, ale căruia cheltuieli întrec foloasele. Deci nota aceasta, care e 'n stare a-l pune pe sultan la cheltuieli, ba, în cazul de complicații internaționale, poate provoca chiar primejdii nouă pentru Imperiul lui, a fost primită fără îndoială cu oarecare ezitație. Ezitația s-a tradus, ca de obicei, prin o schimbare de cabinet și în locul lui Abdurraman s-a chemat Said Pașa la ministeriu. Said a convocat un fel de Divan extraordinar, la care-au fost invitați toți foștii miniștri aflați la Constantinopol, obicei turcesc ce se 'ntrodusese și la noi în vremea fanarioților și, în fine, în zilele lui Carol îngădăitorul. Nu știm atât de bine ce or fi hotărât divanii musulmani; la noi știm însă că una a sfătuit ei, alta a făcut d. C.A. Rosetti, încât acest domn a avut placerea dublă de-a purta oamenii pe la icoane spre a-și bate mai pe urmă joc de sfaturile lor și de-a face tot după bunul său plac ceea ce i-a venit în minte.

Tinutu-s-au Said de sfaturile Divanului ori nu, e indiferent; destul că o depeșă de ieri ne comunică răspunsul Porții, semnat ieri, la nota colectivă.

El certifică primirea notei de la 15 iulie, prin care i se cere trămiterea de trupe în Egipt, devenită necesară prin situația acelei țări.

Răspunsul mai declară că, dacă guvernul otoman nu s-a otărât din proprie inițiativă a espedi trupe, cauza e că avea, cu drept, cuvânt, convingerea că măsuri de rigoare puteau fi

înlăturare. Având însă încredere în solicitudinea puterilor pentru restabilirea ordinei în Egipt și luând act și d' astădată, cu satisfacție, de deferință ce ele au binevoita-i arăta într-un mod solemn și-n mai multe rânduri pentru drepturile de suveranitate de netăgăduit și netăgăduite ale sultanului asupra Egiptului, Poarta informează pe d-nii ambasadori că ea consumte a lua parte la Conferința întrunită, însă numai pentru afacerile din Egipt, spre a discuta și decide măsurile necesare pentru a asigura reîntoarcerea unei stări de lucruri normale și regulate.

Puterile au obținut dar consumarea Porții de-a participa la Conferință: o promisiune pozitivă de-a trimite trupe nu e în răspuns.

Anglia pe de altă parte nu știa ce să facă de-acum înație, căci celelalte puteri o țin în nesiguranță asupra intențiunilor lor. Secretarul de stat, Dilke, declarase în Parlament că intervenirea Angliei se făcuse cu consumarea Austriei și a Germaniei.

Foile oficioase din amândouă imperiile însă au contestat declarația lui Dilke. Întrebat în Parlament dacă a văzut dezmințirea pe care-a dat-o foile germane afirmațiunii sale că Austria și Germania ar fi recunoscut de perfect legitimă acțiunea Englterii în Alexandria, d. Dilke a spus că „n-are cuvinte pentru a-și modifica declarația”. În același timp însă oficiul „Fremdenblatt” din Viena pretinde că guvernul austriac n-a avut nici un motiv spre a-și da părerea asupra legitimității bombardamentului și asigură că în exacăt că ambasadorul austriac din Londra ar fi aprobat măsura. Măsurile luate de amiralul Seymour au fost private ca un fel de incident, din nenorocire inevitabil, deși explicabil, însă cabinetul din Viena nici le-a apreciat, nici le-a aprobat.

În fine o depeșă oficioasă, trimisă din Berlin „Gazetei de Colonia”, afirmă cam aceeași atitudine din partea Germaniei.

Relațiile noastre cu sultanul, zice depeșă, sunt și devin esențiale. *Noi n-am recunoscut legitimitatea unui act care-a atins drepturile de suveranitate ale unui monarh care e amicul nostru; dar pe d' altă parte nici nu-l putem sprijini cu efect în politica sa de inacțiune, prin care s-a pus în opozitie cu toată Europa. Apoi nu e treaba noastră de-a da guvernului englez un sfat pe care nu ni-l cere și de-a exprima o opinie care - ar putea să displacă la Londra. În definitiv, dacă puterile occidentale, după ce se vor fi înțelese, vor avea trebuiță de adeziunea Europei pentru a stabili o situație normală în Egipt și a aduce un acord durabil între puteri, atunci, însă numai atunci, cestiuarea va putea fi tranșată de Germania.*

C-un cuvânt: faceți voi ce vă place, nu zic nici da, nici ba. Urma alege.

Cântăriind tonul cam perfid al celor zise mai sus, se poate deduce că, dacă Turcia ar consuma să intervie în Egipt, Anglia s-ar simți ușurată de multe nedumeriri.

[11 iulie 1882]

[,UN SEMN AL DECLASĂRII...”]

Un semn al declasării și al înmulțirii oamenilor cari nu lucrează nimic și trebuie să hrăniți din bugete este fără îndoială sporirea dărilor directe și indirekte și greutatea extremă cu care oamenii le plătesc. Dări se grămadesc pe dări, de ajung orice articol ce intră-n gură sau acoperă trupul, dare pe căldură și dare pe lumină, dare pe mișcarea din loc în loc, pe tot ce trăiește pe pământ ori în apă.

Cine cunoaște stările de lucruri de acum douăzeci și cinci de ani în materie fiscală știe că deosebirea e cât celul de pământ. Darea era directă: statul se adresa sincer către omul care, posedând ceva, avea nevoie de apărarea lui. Statul modern se adresează într-o sumă de cazuri indirecții, escamotând din buzunările oamenilor suma ce-i trebuie. E însă evident că orice dare, sub orice formă s-ar percepe și oricum s-ar chama, e plătită la urma urmelor de către pământ și de către producția reală.

O dovedă oarecum elementară despre aceasta este bunăoară regia tutunurilor. Desigur tot mecanismul sutelor și parasutelor de funcționari, apoi toți acei care trăiesc din milioanele ce le produc această dare nu produc ei însă un fir de tutun, nu adaugă o centimă la valoarea lui. Toți sunt mijlocitori între producător și consumator, dar în calea acestei mijlociri producătorul capătă prețul cel mai mic posibil, consumatorului i se cere cel mai mare posibil, și din această diferență din care cel doi membri de căpetenie ai tranzacțiunii economice nu au nici un folos, ci pierdere, mii și iarăși mii de paraziți sociali trăiesc.

Acest exemplu îl dăm pentru că, de o elementară claritate, ne dovedește într-un caz produs în mod artificial netrebnicia marelui număr al claselor de mijlocitori. Precum agenții regiei, în întrepunerea lor între producător și consumator, nu produc în realitate nimic, ci trăiesc din diferență

impusă între prețul obținut de unul și cel plătit de celalt, tot așa trăiesc toți mijlocitorii din acea artificială și ruinătoare diferență.

Darea directă ar fi deci singura dreaptă și singura care are un element de moralitate în ea. Cerută direct de la oameni, ei sunt în stare să simtă când marginea impozabilității s-au ajuns pe deplin și statul nu-și poate permite să face înnoituri de prisos, când, de unde n-ai ce lăsa, nici Dumnezeu nu poate lăsa.

Se simte numai că puterea impozabilă e sleită cu desăvârșire și atunci zbirii guvernamentali acopără țara ca lăcusele ori ca o armată de invazie și se dezvoltă, sub protecția guvernului, un fel de brigandaj oficial.

Ş-apoi se mai zice că la toate reale din țară reacțiunea e de vină. E în adevăr regretabil că lipsește un partid reațional; un partid adecvat cu destule mijloace și destulă înrăurire ca să readucă trecutul, cam necioplit în felul lui, dar sănătos și vrednic.

Spună oricine dintre contemporanii ce țin minte ziua de alătării daca, în timpul adevărării reacțiuni, s-a vândut vreunui om averea pentru neplată de bir sau daca era cu puțință măcar una ca aceasta?

Altfel acum. Pe lângă sechestre, se 'ntâmplă omoruri chiar cu ocazia împlinirilor.

O foaie din Târgoviște ne spune că o biată femeie, pentru o dare de 10 franci pretinsă cine știe sub ce titlu, a fost bătută de un perceptor și că a murit din acea bătaie. În București, o altă femeie, scutită de-o amendă comunala de 5 franci, a fost bătută de perceptor pentru ea. De la birjari se sechestrăză trăsurile, adeca instrumentul lor de muncă, scutit de lege. Înainte-ne avem 8 chitanțe de dări împlinite, tăiate dintr-un registru *a souche*, fără nici o *iscălitură* și fără ca numărul din roluri să fie trecut.

Și-n același timp în care agenți fiscali ucid oamenii și lumea tipă de săracie, de neputință de-a suporta atâtea misuni în străinătate, atâtea pensii reversibile, atâtea răscumpărări, atâta lux guvernamental și atâta brigandaj parlamentar, în același moment foile oficioase ne spun că finanțele merg bine, că mai trebuie cîteva zeci de milioane pentru poduri peste Dunăre și pentru nouă linii de căi ferate și o gară centrală la București, pentru tinerimea elegantă, ce vrea să economiseze banii de birjă până la gara Târgoviștei.

Apoi — deie-ni-se voie — sub vestita reacțiune, în trecutul cel odios, omul cu car, cu boi, cu pământ plătea un galben pe an și atâta tot. Nici chiar darea aceasta, cât de mică, nu se repărtea în mod nedrept. Satul se aduna, făcea cislă, plătea fiecare după avereia lui, vornicul aduna banii și — fără leafă și fără remiză — îi ducea cînstit la sămeșie.

Nici hoții, nici bilete *a souche* fără iscălituri, nici perceptori, nici nimic.

Văzând oare mizeriile de acum, nu avem cuvânt să spunem că e epoca noilor fanarioți?

Zi cu zi se adaugă greutățile asupra țării și, cu toate acestea, populația lui producătoare n-a primit *nimic în schimb* cu aceste greutăți. Tot plugul lui Mircea Vodă brăzdează acest nefericit pământ și, pe când, după vechile așezămintă, țăranul nu datorea pentru pământ și pășune decât 12 zile pe an și aducerea unui car de lemne de Crăciun, astăzi guvernul decretează ca măcar 2 zile pe săptămână să fie ale țăranului. Toată diferența între munca celor 12 zile ale codului consuetudinar și munca actuală a țăranilor o îngheță clasele de mijlocitori, căci țăranul acum stă mai rău decât înainte.

Și-n asemenea condiții detestabile, când vedem producătorul tot atât de incult, însă cu mult mai sărac decât sub regimul vechi, când se constată că însăși constituția fizică a poporului nostru degenerăză, că nu numai nu mergem înainte, dar, prin degenerare, pierdem și posibilitatea progresului, tot atunci limbuți lustruiți, închinători de vorbe, ne spun zilnic pe zeci de coloane ce imense progrese ar fi făcut România.

[13 iulie 1882]

[„NAȚIUNEA” PROPUNE GUVERNULUI...”]

„Națiunea” propune guvernului înființarea cadastrului, adeca al aceluui soi de registru în care să fie trecută cantitatea, calitatea și valoarea tuturor bunurilor imobiliare din țară.

Acum câteva luni a apărut o broșură a d-lui Mihail Balș, scrisă tot asupra acestei materii, în care se arată atât greutățile permanente pe care facerea unei asemenea cărti le opune, mai cu seamă în privirea exactității, precum și un non metod de-a se apropia de evaluări pe cât se poate de exacte și de lesne de stabilit.

Fără îndoială cuvinte de regularitate și mai ales de echitate în repartiția unei și aceleiași dări funciare recomandă înființarea unui asemenea registru, însă totuși adevarata bază a unui impozit nu este și nu poate fi întinderea suprafeței proprietății nemîșcătoare, ci venitul pe care ea-l aduce. Pământ e și Bărăganul și Dobrogea, chiar bun pământ, însă unde nu sunt oameni și muncă nu există valoare. Facultatea de-a preface brazda într-o mașină prin care materie anorganică se transformă în materie organică, iată cine plătește dările, nu însă numărul kilometrilor pătrați.

Ni se pare atât de elementar lucrul acesta încât nu l-am fi relevat dacă în „Națiunea” n-am afla esprimată mirarea

că impositul funciar figurează în buget numai pentru suma de 7 milioane și câteva sutimi de mii.

Dar, dați-ne voie, pentru cât să figureze?

„Națiunea” pare a uita adevarul că toate dările cîte împlinesc cele 120 de milioane ale venitului anual al statului se plătesc de cătră *același* pământ și de cătră *aceeași* muncă. Și nu numai dările. Literile așezate în sir de zăriul foii liberale sunt plătite cu fire de grâu; hârtia pe care se tipărește, condeul cu care se scriu articolele asemenea. Cine plătește în ultima linie toate acestea decât producătorea, adeca țăranul și proprietarul? Oare samsarul care caută grâu, grânarul care-l cumpără, corabia care-l transportă, comisionarul care-l primește, toti aceștia, cari plătesc ei însăși dări, le plătesc de la ei, sau venitul, precum și darea, nu consistă decât din câtimi pe care le iau din același grâu, pe drumul de la mâna celui ce-l produce până la gura consumatorului?

Daca valoarea reală a unei banițe ar fi însemnată cu litera *V*, toate actele de mijlocire, până ce ajunge la Marsilia, sunt reprezentate prin valori negative (*V-a-b-c-x*).

Această serie de transmisiuni și mijlociri poate fi atât de lungă încât suma reprezentată prin ele să mistue aproape valoarea întreagă a produsului, iar producătorul să nu capete aproape nimic, adică un preț de batjocură pe munca sa. Cine dar plătește dările și din ce se plătesc ele, mai ales într-o țară în care numai țăranul muncește, iar ceilalți trăiesc din mijlociri?

Cine alt decât munca ce se ntrebuiează pentru producerea grâului, lănei și.a. pe de o parte, munca pe de alta, care le dă o schimbare de formă și preface lâna în postav, bumbacul în pânză bunăoară? La noi, unde nu se operează mai nici un fel de schimbare de formă decât cea mai primitivă, aceea de-a prepara pământul pentru ca, din carbon, oxigen, azot, idrogen și alte câteva substanțe, să se producă grâne, cine să plătească dările decât cel care le produce pe aceste? Samsarul nu produce nimic; negustorul nu adaogă absolut nimic nici la calitatea, nici la cantitatea produsului, perceptorul nu dă ajutor pământului în activitatea lui chimică. Daca perceptorii, advocații, negustorii ar și să facă din carbon, idrogen, oxigen și azot ceea ce planta face din ele, adică făină și albumină, admirabili oameni ar fi toți. Dar pentru un asemenea lucru toate seriile de oameni de mai sus sunt absolut netrebnice; cu aceasta se însărcinează săruri acido - fosforice și alcaline, cari fac serviciul gratis, fără remiză și fără dobânzi la dobânzi, și-l fac de-ar exista perceptori ori nu, de-ar fi ori n-ar fi politiciani, gazetari, proroci și alte soiuri de creștini. Țăranul este singurul care contribuie la această producție, căci arând pământul, [f] face capabil de-a absorbi dementele ce-i trebuesc din aer și din apă și de a le combina în materia organică a plantei nutritoare.

Așadar pământul și munca lui plătesc la urma urmelor toate dările, oricum să ar percepă ele și oricum să ar numi; ba încă ele hrănesc toate clasele de mijlocitori. Secretul unei sănătoase dezvoltări economice ar fi așadar de-a elibera pe căt se poate termenii mijlocirii și a face ca valoarea oferită de producător să ajungă întreagă sau aproape întreagă în mâna consumatorului. Cu căt mai numeroase vor fi mâinile prin cari trece un obiect de consumație, fără a i se fi modificat forma, cu atât mai multe ocazii sunt de-a-l impune *indirect*; dările indirecte sunt dar așa cu toate escamotate asupra acelui obiect, asupra aceluiăș producător. Prin mijlociri și remijlociri țăranul ce produce grâu e sărac și lucrătorul care-l mânâncă în Marsilia asemenea.

E evident prin urmare că darea plătită pur și simplu pentru instrumentul de muncă, căci pământul nu e alt decât un instrument, e destul de mare de vreme ce toate celelalte dări sunt plătite asemenea de el. Cadastrul ar fi să contribuie numai la o repartiție echitabilă a sumei, nu însă la o sporire a ei.

Lucrul se pare atât de elementar încât e greu de înțeles cum cineva nu l-ar înțelege.

Accize și patente nu plătește cărțiumarul, ci acela ce produce băuturile. Venitul tutunurilor nu l-o fi plătit doar directorul, funcționari și agenții; din contra, ei iau cu toții; ci consumatorul și producătorul.

Indemnăm pe confrății să nu se facă cumva jertfa unei erori economice și să creză că darea fonciară e prea mică, ca și cănd celelalte dări n-ar fi plătite tot de același pământ. Cea fonciară îndeosebi nu e decât începutul direct al tuturor greutăților indirekte.

[,,ȚI-AI GĂSIT...”]

Ti-ai găsit să 'nțeleagă învățății „Pseudo-Românului” un adevăr cât de simplu.

Am arătat în unul din numerele trecute că darea directă e cea mai dreaptă și cea mai morală dintre toate. Bucurie pe confrății acum că susținem și noi ceea ce dumnealor susțin și că dumnealor sunt demult pentru *substituirea impozitelor indirecte prin cele directe*.

Asta va să zică și tu se pricpe defel în materie de economic politică. În adevăr dările directe sunt cele morale; în adevăr ele sunt direct simțite de popor și opinia lui se formulează mai lesne pentru sau contra unui guvern când darea e directă și nu i se escamotează pe nesimțite din buzunar. Dar politica impozitelor nu e un act de liber arbitru. Un finanță nu poate alege sistemul care e mai bun, ci acel care e mai aplicabil și dă rezultate practice mai imediate.

Dările directe sunt idealul politicii finanțării, însă acest ideal nu se poate 'introduce *a priori*, ci e rezultatul dezvoltării și stării economice a unui popor.

Daca privim mai de aproape în ce consistă viața economică a societății vom constata următoarele:

Omul nu poate scădea sau adăuga la materia existentă un atom măcar. Eternă, pururea tot în aceeași cantitate ca-n ziua cea de atunci a creațiumii, natura ne-o împrumută să putem opera schimbări asupra ei; a spori sau împuțina nu putem.

Schimbările deci pe care le operăm asupra ei sunt numai de trei feluri:

Înțâi, schimbările de formă. Aceasta este adevărata producție, aceea care hrănește pe toți, îmbracă și încalță pe toți, aceea care în definitiv plătește toate dările. A produce cereale nu va să zică decât a da materiei o schimbare de formă, a ajuta adecă combinarea unor materii anorganice în materie organică. A crește turme și o schimbare de formă. Cu planta produsă se hrănește animalul și astfel aceleși elemente anorganice se prezintă, prin schimbare de formă, în lapte, în lână, în carne. A toarce e o schimbare de formă. Lâna brută se 'ntinde 'n fire, apoi se trasează și așa mai departe.

Vin acum schimbările de loc. Drumuri de fier, canaluri, poduri, trăsuri, hamali, sacagii, birjari nu îmantează decât schimbările de loc. Schimbările de loc sunt improductive și, cu cât mai puține se fac, cu atât mai mult folos are și producătorul și consumatorul. Ele devin cu atât mai mici și mai puțin costisitoare cu cât producătorul e mai aproape de consumator și se pot întâlni în aceeași piață, fără mijlocire negustorească sau cu cât mai puțină mijlocire se poate.

În fine vin schimbările de posesiune, actele de transmisiune, în adevăr cele mai improductive din toate și cu toate aceste cele mai bănoase. Reprezentanții acestora sunt samsarii de tot soiul, neuitând se 'nțelege pe advocați.

În realitate toate, absolut toate dările sunt plătite la urma urmelor de schimbările de formă, de adevărata producție. Și-n adevăr, daca ne-am închipui că-n țara noastră se produce tot ce ne trebuie: și grâu, și mașini, și țesături de toată mână, că aceste nu pierd nimic prin transporturi îndelungate, prin comisii etc., că cel mult a treia mână este deja a consumatorului și că nu trec din mână 'n mână spre a se scumpi în mod artificial, ce dare mai dreaptă, mai morală s-ar putea imagina decât cea directă? Oricare factor economic ar fi un *producător* real și el însuși ar hotără că din puterea sa de producție are să dea statul.

Cu cât diversitatea de ocupații productive e mai mare într-o țară, cu cât prețul alimentelor se apropie mai mult de prețul fabricatelor, cu cât necesitatea de negustori și alte soiuri de mijlocitori e mai mică cu atât un popor e mai liber, mai avut, mai sănătos, cu atât darea directă căătă a se recomanda mai mult.

Așadar regimul economic al unui popor hotărăște regimul lui finanțării. Producție omni-[la]terală corespunde cu darea directă.

Ce vedem însă la noi?

Afără de activitatea tăranului și a brumei de câțiva meseriași care - i avem și noi, o sumă de lume, dacă nu toată, trăiește nu din schimbările de formă, ci parte din schimbările de loc, parte din transmisiuni care amândouă se și confundă uneori. În locul seriei firești de schimbările de formă, singurele producătoare, vine seria de schimbările de loc și nesfârșite schimbările de posesiune. Tot costul acestor nenumărate mediațiuni se scade din valoarea naturală a produsului; producătorul dă mult pentru a primi puțin în schimb, consumatorul asemenea. Factorii de căpetenie ai tranzacțiilor economice sunt atât de despărțiti prin o lume întreagă de intermediatorii încât nu se simt reciproc; producția s-aruncă în rangul al doilea și în rangul întâi intră mijlocitoare și clasele mijlocitoare, negustori, advocați, funcționari etc.

Se 'nțeleagă că actul economic nemaifiind producția în locul întâi, ci transmisiunea, *asupra actelor de transmisiune încep a se plăti dările*. Ca exemplu clar și elementar cităm Regia Tutunurilor. Cine-ști cunoaște producătorul, pe omul al căruia tutun îl fumează? Un aparat întreg de mijlocitori — Regia — s-a întrepuș într-o țară și el, Regia, care ne vinde c-un franc ceea ce ea a cumpărat cu 5 parale. Va să zică 95 la sută se iau asupra actului de transmisiune dintre producător și consumator.

Fiindcă în țara noastră actele de transmisiune constituie imensa majoritate a actelor economice, asupra lor, fără îndoială, se percep dările indirecte. În ultima linie e drept că se răsfrâng întregi asupra producției, e drept că tot producătorul le plătește, dar le plătește mai pe nesimțite decât pe cele directe.

Așadar încă odată: regimul economic al unui popor hotărăște regimul lui finanțării. Producție unilaterală și preponderarea actelor de transmisiune corespunde cu darea indirectă.

În două cuvinte lucrul s-ar exprima astfel: regim comercial, dare indirectă; regim industrial, dare directă.

Așadar un partid politic, oricără de reacționar ar fi, — și ne pare rău că nu există un fel de arhitectură — nu-ști poate alege politica sa finanțării. În momentul de atunci starea economică a țării îi impune regimul finanțării. Încercările lui căătă să se îndrepte îmante de toate la schimbarea regimului *economic* și al celui social, la sporirea și diversificarea muncii, la eliberarea ei de sub robia cheltuielilor de transport și de transmisiune, la deprinderea fiecăruia individ cu munca productivă la care e predispus, la încurajarea acesteia, la descurajarea ocupațiunilor improductive. El nu poate substitui dărilor indirecte pe cele directe fără ca societatea însăși să ajunsă a suprima enormele sume ce le mistuie mijlocurile de tot felul. Numai când aceste sume enorme se economisează de către producători și consumatori se poate proceda la darea directă.

O ultimă observație.

Capitația, bună rea cum o fi fost, era o dare directă; acest caracter nu-l pot lua nici învățății „Românului”. E neîndoios că ea nu era absolut echitabilă la origine, dar echitatea o 'ntroduceau tărani din sat. Satul avea de ex. 100 de gospodari, plata totală către stat era deci de 1 175 franci. Însă nu fiecare gospodar plătea un galben deplin, căci repartitia acestei sume se făcea de satul întreg, adunat în comisii, încât cel sărac nu plătea nimic aproape, cel avut mai mult, adecă în proporție cu avereala lui. E o falsificare conștientă și intentionată a istoriei de a pretinde, ceea ce face zilnic „Pseudo - românul”, că tărani stă azi mai bine decât îmante de Regulament. Averea lor mobiliară, mai ales în vite, e cunoscut că era foarte însemnată, căci locurile erau largi și pășunea aproape *gratis*. Codul Caragea prevede un *miel* pentru pășunea unei turme întregi de oi; de la produsele agricole una din zece (dijima adevărată, decima), afară de astă 12 zile de lucru pe an și căratul unui car de lemne de Crăciun. Astă era tot. Cine apăsa și asuprea nu era regimul economic consuetudinar al țării, ci pătura de pungași țărigrădeni care umpluseră țara cu mii și jefuiau lumea, mai ales de la 1808—1821, timpul în care s-a pripăsit în țară părinții celor mai mulți dintre roșii. Se pretinde că la această invazie elementară trebuia să reziste boierii și lipsa lor de rezistență e și cauza pentru care Tudor [i] învinuiește. El [i] face pururea pe greci tâlhari, pe boierii români [i] nu este ticăloș. Tudor avea cuvânt să le facă asemenea imputări și să aștepte mai mult de la aristocrația țării lui. Dar, la dreptul vorbind, ce influență mai avea ea, ce putere politică în vremea fanariotilor?

Aproape niciuna. Un Brâncoveanu, un Știrbei, un Bâlean, vro trei Golești, vro patru Filipești, vro doi Crețuleschi, peste tot cincisprezece - douăzeci de inși — la acest număr se redusese boierii de rangul I în vremea fanariotilor; restul în funcțiile mari erau greci. A pretinde de la 20 de inși să opreasă acea invazie de străini care veneau ca stolurile de corbi într-o țară părădită de război și uitată de Dumnezeu și a pretinde ca

cineva să stăvilească c-un băt apele Dunării. Nu dar regimul vechi economic, grecii asupreau țara. Glasul și puterea boierilor pământeni se 'necau în acea inundăție de pungă și de bandiți.

Dar daca Tudor a putut imputa boierilor de un neam cu dânsul ticăloșia, adeca lipsa de energie, acest drept nu-l are foaia redijată de un grec, foaia d-lui C.A. Rosetti. *Quod licet Jovi, non licet bovi.* Ca Tudor s-o facă, înțelegem; ca urmașii acelor venetici nemernici să facă asemenea imputări nu se cuvine. De căte ori „Românul” vorbește de fanarioti, de C.A. Rosetti vorbește, de Carada, de Pherekydes, de Fleva și de toată țară roșie, căci toți aceștia nu sunt decât fiii păturei de străini pripășită în țară între anii 1808 și 1821.

Dar cestiunea aceasta nu suportă cadrul unui articol. E istoria epocii de tină și degradare a acestei țări, e timpul în care patria aceasta s-a schimbat în oțel pentru tot soiul de venetici.

[15 iulie 1882]

[„GAZETA GENERALĂ DE AUGSBURG” PRIMEȘTE...”]

„Gazeta generală de Augsburg” primește din București știrea că s-a hotărât dizolvarea Camerelor române pe la finea lui septembrie și că imediat se vor decreta alegeri nouă pentru o *Constituantă*. Motivarea formală a acestei măsuri va fi schimbarea titlului de „Domn” în „Rege”, care face

necesară o revizie a Constituției, căci în textul acesteia e vorba de Domn, nu de Rege. Dar corespondentul observă:

E cunoscut că soluțiunea cestiunii Dunării nu mai suferă întârziere, pentru că espira mandatul Comisiei Europene, pe când pe de altă, parte iar nu e un secret că, așa cum Adunarea e compusă, guvernul ar întâmpina cele mai mari greutăți parlamentare dacă ar voi să se primească propunerea Barrăre, care apropie pe România de puterile garante ale Tratatului de la Berlin și evită izolarea ei.

Astea deci sunt, după cum se pare, cuvintele adevărate pentru dizolvarea la toamnă a Corpurilor legiuioare.

[16 iulie 1882]

[„GAZETA GENERALĂ DE AUGSBURG” ARE ÎN BUCUREȘTI...”]

„Gazeta generală de Augsburg” are în București un corespondent care, în toate dările de seamă pe care le-a făcut acestei foi, s-a dovedit amic partidului roșu. În adevăr, n-am cunoscut opinie rea exprimată de roșii în privirea partidului conservator de ex. sau a altora al căreia răsunet să nu se fi făcut corespondentul. Având dar, în ce privește informațiunile sale anterioare, pururea de sorginte sferele guvernamentale, sprijinindu-le și făcându-se organ al inspirațiunilor lor, e probabil că și informațiunea ce-am dat-o ieri și pe care o repetăm azi să fie luată din aceleasi sorginți.

Foaia germană din Augsburg zice așadar: că dizolvarea Camerelor e hotărâtă pentru finele lui septembrie și că imediat se vor scrie alegeri pentru o Constituantă sau, mai bine zis, pentru o Adunare de revizuire. Pro forma sau ca pretext al acestei dizolvări va servi necesitatea de-a se introduce în textul Constituției vorba „Rege” în locul vorbei „Domn”, căci aceasta vorbește pururea de „Domn” nu de „Rege”. Cauza adevărată însă a dizolvării este atitudinea Adunării în cestiunea Dunării. Majoritatea neprimind propunerea Barrăre, România ar fi cu totul izolată; guvernul deci voiește ca ea să se primească de viitoarea Adunare, subînțelegându-se că evenimentele ce amenință pacea Europei [i]i dictează României necesitatea de-a evita izolarea și de-a se alipi la un grup sau la altul de puteri.

„L'Indépendance belge” se face asemenea organul acestei știri. Ea zice:

Situația parlamentară în România e de mult timp turburată și dificilă. Se vorbește de-o apropiată dizolvare a Camerei deputaților. Aceasta este în majoritatea defavorabilă propunerii Barrăre privitoare la cestiunea Dunării, propunere pe care guvernul — în lipsă de altceva mai bun — se vede în ajun de-a fi dator s-o apere, pentru a nu lăsa România cu totul izolată între puterile europene. Pe de altă parte, căă a se procedă la revizuirea Constituției pentru a modifica, titlul de Principe, care se dă încă regelui Carol, deși România a fost proclamată Regat. Ar trebui dar să se întrunească o Constituantă. Acestea sunt cuvintele ce se invocă în favoarea dizolvării, care de altfel nu este încă decât în stare de proiect.

„Românul” — despre care nu mai știm până la ce grad e oficios — dezmințe aceste știri în chipul următor:

Judecând după cele ce toți știu, credem că „l'Indépendance belge” e rău informată.

Într-adevăr, nu e nici o deosebire între vederile majorității Camerei și, putem adăuga, ale națiunii, și vederile guvernului în cestiunea propunerii Barrăre.

Toți, fără osebire de păreri, consideră acea propunere nu numai ca atingătoare drepturilor de suveranitate ale țării, ci și ca jicnităre libertății Dunării și deci comerțului puterilor occidentale.

Deosebire în această privință nu e și nu poate fi.

Cât pentru revizuirea Constituției în vedere d' a schimba titlul ce se dă suveranului, toată țara știe că nici o trebuință nu este.

Cuvântul „Domn”, cum s-a explicitat în Parlamentul român, însemnează suveran, deci nu numai principe, ci și rege și împărat.

Deci întru nimic proclamarea Regatului român nu motivează o revizuire a Constituției.

Într-un cuvânt, nu e până acum cunoscută nici o rațiune pentru dizolvarea Parlamentului, care acum nu este nici întrunit și care nu mai are a trăi, după lege, decât numai până la 15 februarie 1883. Astfel învederat ne pare că ziarul belgian a fost indus în eroare.

Lăsăm cu totul de-o parte sofismă „Românului” că, după explicațiile date în Parlament de oameni ignoranți, „Domn” ar fi însemnat și „Rege”, și „Împărat” chiar. Domn nu poate avea decât înțelesul pe care-l dădeau Domnii români însăși: Dux, Magnus Dux, Princeps (transalpinus).

Constituția, întrebuințând același nume, nu-i dă decât același înțeles. E cu desăvârșire nedemn de-a substitui prin sofisme și jucării de cuvinte unui termen din Constituție alt înțeles decât acela pe care-l are.

Pe de altă parte, pe căt ne-a fost de indiferentă modificarea titlului, în schimbul recunoașterii căruia se făcuseră promisiuni lunecoase în cestiunea Dunării, tot atât de indiferentă ni se pare schimbarea cuvintelor în text. În realitate nu trăim în monarhie, precum bine - a zis-o d. C. A. Rosetti, ci în republică. Republică având și încă în cea mai rea formă a ei, consistând din dominația străinilor, postulanților și samsarilor, e cu totul indiferent care e eticheta acestui regim republican. Ce-i pasă turmei în veci nenorocite ce nume colectiv au apăsătorii ei, zicem, schimbând un vers al lui Alexandrescu.

Prin urmare deie-se orice echivalent lexical vorbei „Domn”. Fie Dalai - lama , fie taikun , fie şahinşah , papă ori împărat, esența monarhică a cuvântului a căzut și nu mai însemnează nimic; nici una din prerogativele monarhice nu se exercită pentru a pune frâu viciilor și turpitudinelor unui partid ignorant și corrupt; trădarea e recompensată și feloniea decorată; academia Văcăreștilor a devenit pepinieră pentru recrutarea de prefecti și financari, bugetul e falansteriul nevolniciei intelectuale și morale: indiferent ce titlu o mai fi când esența nu mai este. De aceea e și firesc ca schimbarea unui lucru atât de indiferent precum e titulatura să fie numai *pretextul* pentru înaintarea unui interes străin, pentru concesiuni reale în cestiunea Dunării.

Dezmintirii „Românului” nu i se cuvine decât crezarea pe care o merită o foaie care-a spus de-atâtea ori neadevărul.

Proiectul de-a dizolva Adunarea trebuie să fi existând sau să fi existat cel puțin. El va exista, ca efect necesar al unei cauze fatale, de căte ori un interes al țării va fi de pus la mezat. Nu doar că Adunarea actuală ar fi absolut intratabilă ; dar s-au îmbogățit aproape toți și vor fi urcat tarifa conștiințelor lor. Se vede că d-lui Brătianu [î]i trebuie una cu tarifele mai scăzute ca să meargă lucrurile strună.

[17 iulie 1882]

INFORMATIUNI [,,ESTE MULT TIMP...”]

Este mult timp de când am dat, sub toate rezervele, știrea că guvernul ar fi având de gând să convoace pe toamnă Corpurile legiuitoro spre a le dizolva apoi îndată. Această știre a fost anunțată și de alte ziare locale, precum și de unele din străinătate, din cele mai autorizate, ca „Gazeta generală de Augsburg” și „L'indépendance belge”. Acum vine „Românul”, după trecere de o lună, și dezmine această noutate, spunându-ne încă că actualele Corpuri nu au viață decât până la 15 februarie anul viitor. Luăm act de această dezmințire oficioasă.

[17 iulie 1882]

[,,„NAȚIUNEA” CONSTATĂ...”]

„Națiunea” constată în fine și ea că starea noastră economică e primejdiașă. Agricultura lâncezește ; nici cantitatea, nici calitatea produselor nu mai atrage cumpărători; concurența ne omoară; comerțul român dispare și străinul îl înlocuiește; balanța comercială arată că-n fiecare an România jertfește milioane pe altarul civilizației străine. Mergând astfel ajungem la inanițiu, la sleirea puterilor.

Îată lucruri pe care noi le spunem, de patru ani de zile, fără ca nimeni să fi voit să ne asculte. Credem necesar a observa aceasta, căci „Națiunea” face apel la presă, ca să-și îndrepte activitatea în acest sens și să caute mijloace de vindecare.

În adevăr, vindecarea ar fi lesnicioasă, calea sanificării economice e teoretic lesne de indicat; dar de la teorie până la aplicație asupra oamenilor, și mai ales asupra unei generații cu desăvârșire corupte, e o deosebire mare.

Rețeta cea mai simplă în contra sărăciei ar fi următoarea:

Feece organism omenesc, prin inspirare de oxigen și prin combinarea acestuia cu carbonul în acid carbonic , dezvoltă căldură. Căldura produce putere musculară și intelectuală sau ceea ce c-un termen din fizică se numește: echivalentul mecanic al căldurii . Acest echivalent omul îl poate întrebuița spre a produce lucruri utile sau îl poate cheltui dormind la umbră. Deci fiecine să miște numai din mâni, să producă obiecte de utilitate și nu va exista sărăcie. Acest sfat însă îl poți da unui om în toată firea și nestricat. Pungașul care trăiește înșelând pe alții, desfrânatul care fugă de lucru ca dracul de tămâie vor râde de tine dacă le vei da sfatul să muncească, să întrebuițeze într-un mod util echivalentul de putere mecanică pe care îl produce organismul lor viu.

Tărâmul întrebuițează acest echivalent mecanic pentru a ara, a semăna, a secera; adică pentru a da materiei o formă nouă, aceea a granelor, de o utilitate incontestabilă.

Ce fac însă ceilaltă cu acel echivalent, la ce întrebuițează mecanismul fizicului lor prețios ? Spre a produce lucruri de utilitate ? Ferească Dumnezeu. Unii, nefăcând nimic, îl pierd pur și simplu, unii joacă cărți, alții scriu articole insipide de gazete, alții precupeștesc lucruri ce nu sunt produse de ei, scumpindu-le artificial, c-un cuvânt: secături, pierde-vară, și cum [î]i mai cheamă, nu fac decât o întrebuițare inutilă de mecanismul de muncă cu care i-a înzestrat natura. Echivalentul mecanic se pierde pe nimicuri și pe zădărnicii .

Dacă consideram pe om ca pe-o mașină care trebuie alimentată cu material combustibil , a cărui ardere se preface în putere și care putere cată a se 'ntrebuița la producție, dacă e să nu se prefacă fără nici un folos în acid carbonic și dac - am face bilanțul celor mai mulți, punând de-o parte suma de bunuri ce o consumă și de altă parte ceea ce în schimb produc, am rămânea uimiri de risipa, de irosirea de puteri și ce se face în această țară. Mii de franci, reprezentând zeci de mii de kilograme metrici de putere vie, i se dău ca pensie reversibilă unui om ce nu e 'n stare a scrie decât nerozii; mii de franci se dau pentru a plăti venalitatea cutării deputat, ignoranța cutării profesor, corupținea cutării funcționar, trădarea și feloniea cutării ofițer superior, negustoria de vorbe a cutării advocat. Milioane de kilogrammetri de putere se cheltuiesc pentru a întreține mii de mașini omenești care nu sunt bune de nimic și nu sunt în stare a produce nimic.

Căci, când e vorba de producție, nu trebuie s-o luăm după cum o ia limbajul ordinar, care nu ține seamă nici de *utilitatea* lucrului produs, nici de cheltuielile ce le exige acul producției. Producție nu poate fi numită decât opera din care rezultă un produs *superior* serviciilor de tot felul pe care le-a absorbit operațiunea. Numai obținându-se acest bilanț poate fi vorba în adevăr de producție. Cât costă însă tăcerea unui deputat ? Mii de franci. Cât produce ? Nimic. Cât costă pledoariile ? Milioane. Ce produc ? Absolut nimic. Cât costă plagiatorii intelectual sterpi care uzurpează catedre universitare și secundare ? Sute de mii. Ce produce însă un om care însuși nu știe nimic ? Nimic, fără îndoială.

Însă cine-a introdus mizeria aceasta economică și intelectuală, domnia inepției și a ignoranței, dacă nu liberalismul ? Liberalismul a scos din gunoi oameni ignoranți și netrebnici care, în loc de a fi avizati să se hrănească din muncă proprie, li se 'nlesnește a trăi din munca altora. Liberalismul a înmulțit clasa consumatorilor improductivi, care nu adaugă, prin toată negustoria lor de vorbe, un centigram la greutatea grăului nostru, liberalismul înmulțește funcțiile, atrăgând din ce în ce mai mulți incapabili în serviciile publice; liberalismul, care-a amețit capetele oamenilor, care nu i-a lăsat la teapa lor, în sfera lor de activitate materială, ci i-a declasat, ridicând la demnități înalte bulgari cu 2—3 clase primare, buni de grădinărie poate, dar netrebnici pentru a administra ministerii și servicii ca al Domeniilor.

Căci o laudă adesea făcută partidului liberal, dar pe care nimeni nu îndrăznește a o mărturisi în public, e că-și căpătuiește oamenii, că hrănește o sumă de lume care-n dealtmintrele n-ar avea mijloace de trai. Rolul partidului e de a declasa indivizii și-n acest rol mulți găsesc superioritatea partidului roșu asupra celorlalte.

Alte partide — ni se zicea — au nainte de toate [în vedere] necesitățile reale ale țării, pe care nu le sporesc în mod factice, ci caută a le acoperi, de bine de rău, din veniturile existente . Roșii au alt principiu: *primum vivere* , mai întâi să trăim noi și ai noștri cu toții; veniturile necesare se vor găsi ele, căci pentru asta suntem la putere, ca să le scoatem din piatră seacă.

Deci asta e grijă lor cea deosebită: căpătuirea numărului nesfârșit de nulități, de oameni absolut improductivi din care se compune partidul. Si în adevăr, nu e unul, cât de mic, cât de ignorant, cât de inepț, cât de leneș, care să nu fie încuiaț undeva la un loc sigur și cu bune retribuții. Dar patru clase primare aibă, dar să nu știe absolut nimic din resortul a cărui administrare

i-a fost încredințată, lucrul e indiferent. Dar mire-se el singur de ce l-a găsit și cum a ajuns să dispue de interese pe care nu le pricepe? Puțin le pasă conducătorilor. *Primum vivere*. Dar s-o potrivi, nu s-o potrivi; dar o ști ceva, n-o ști nimic. A fi roșu e un privilegiu de a trăi din munca altora, fără a se cerceta dacă ai vrun merit, vro capacitate, vro aptitudine.

Pentru a căptăui suma aceasta de bulgari tâmpă și de grecotei pornoscopi și netrebnici, cari n-au nici posibilitatea de a se ocupa cu o muncă productivă, se creează din ce în ce mai multe funcționi cari să atârne direct de stat. Astfel Regia Monopolului Tutunurilor, răscumpărarea drumurilor de fier și multe alte creațiuni nouă au dat ocazia să se înmulțească din ce în ce numărul semistrăinilor avizați la buget, deci la munca altora. E din ce în ce mai greu de-a agonisi mijloace de subzistență în neatârnare de guvern și sporirea funcțiilor sporește numărul celor ce aleargă după ele, înzecind servilismul și băseța acestora cătră cei cari dispun de distribuirea posturilor.

Prin distragerea oamenilor de la ocupațiuni productive, prin aruncarea pe terenul politicei, prin avizarea lor de a trăi speculându-și drepturile politice și votul, populația întreagă a orașelor va ajunge la ideea fatală că e mai lesne și mai bine de a trăi din munca altora decât din a sa proprie și urmările unei asemenea maniere de a vedea sunt cunoscute de toți.

Astfel, atenianii în decadență se prefăcuseră toți în samsari, în advocați, în aspiranți de funcții, în oameni politici; din buget începu a se plăti multimea care asista la întruniri publice; se plăteau mărturiile false înaintea judecății, se plăteau membrii juriilor judecătoreschi. Un popor care întreg își consuma vremea în afaceri de-ale statului cătă să și fie plătit întreg din buget. Sărăcia ajunsese atât de generală încât oamenii alergau cu lăcomie după un obolus (10 bani) ca recompensă pentru o ședință în tribunale, corupția și desfrânarea deveniseră din ce în ce mai mari. Filip al Macedoniei și Alexandru cel Mare aveau oricând în mâna tarifa conștiințelor cetătenilor atenianii și n' avură decât să dea cu priorul pentru a nimici acea comunitate politică putredă prin demagogie.

Așadar, dacă economic stăm rău, nici merităm să stăm altfel. Echivalentul mecanic al vieții celor mai mulți oameni nu se întrebuiștează în producțiiune, în imprimarea de forme utile materiei, ci se pierde pe mijlociri, pe negustorii de vorbe și în exercițiul viciilor. Unde însă nu produce nimenea se 'nțelege că sărăcia trebuie să sporească. Capitalul acumulat de strămoși prin lupta cu arma și prin lupta cu plugul trece în mâni străine; ziua nu e aproape, ci a sosit, în care românul și străin în țara sa proprie și străinul stăpân. Și aceasta va merge mereu înainte, până ce nu vom mai avea nimic de vândut decât votul și drepturile politice. Dar chiar acestea au început a fi un obiect de cumpărătură, despre cari tainicile biurouri de împământare ne-ar putea spune multe.

Un singur remediu există în adevăr în contra acestor rele, dar trebuie aplicat cu toată rigoarea, cu tot exclusivismul: munca, acest corelat mecanic al adevărului; adevărul, acest corelat intelectual al muncii. Dar muncă, nu nimicuri, nu mâncare de muști la apă; și adevăr, nu fraze lustruite și negustorii de vorbe.

[22 iulie 1882]

[„BANCHETUL DIN SEVERIN...”]

Banchetul din Severin, dat în onoarea scriitorilor maghiari inspiră lui „Pesther Lloyd” o serie de reflecții cari merită a fi cunoscute și de cititorii noștri, nu pentru c-ar fi cuprînzând adevăruri, ci pentru că dovedesc oarecum neputința înăscută a maghiarilor de-a se dezbată de prejudecățile lor politice.

Dar o fi împăcare, dar n-o fi, ei să rămâie tot așa cum sunt: ideea de stat maghiară, adecația aceea de-a maghiariza prin 4 1/ 2 milioane de maghiari unsprezece milioane și mai bine de populațiuni eterogene, nu le iese din minte la nici o ocazie. Nicicând nu vedem răsărid convingerea împede că acest lucru e peste putință, că ideea de stat trebuie să fie rezultatul naturii țărei, a factorilor etnici reali și în viață, nu o idee *a priori* inventată de vrun baron la țară. Nicicând nu vedem ideea că Ungaria este și cată să rămâie un stat poliglot cu naționalități coordonate, nu superpuse, și că egemonia politică a maghiarilor nu le-o contestă nimeni, dar ceea ce vor toți e egalitatea națională. Până ce această convingere însă [i]și va face loc, nu speră în nici o apropiere serioasă dintre naționalități. Cu această lipsă de speranță reproducem șiurile de mai la vale.

Au amușit sunetele serbărilor cu cari scriitorii și artiștii maghiari au fost întâmpinați în călătoria lor prin Ungaria de sud; au amușit discursurile patriotice cari s-au preschimbăt în curs de-o săptămână și mai bine între voioșii călători și oșpitalierii lor amici din deosebite locuri și, după sărbători de entuziasm național, se-ntoarce zia de lucru cu privirea ei sobră și cu datorile ei prozaice. Aceste ni se pare momentul cel mai potrivit pentru a prețui fără amăgire de sine însemnatatea serbării și a trage bilanțul bucuriei de înfrățire care-a unit, de mult timp pentru întâia oară, pe maghiari, pe sârbi și pe români.

Cine se poate îndoia de însemnatatea faptului când națiuni cari stau departe una de alta, ba de multe ori cu animozitate, își întind de buna lor voie mâna și cine e orb de-a nu vedea geniul înalt al umanității în încercările de-a se apropia a unor popoare deosebite prin origine și religiune? Legăturile de simpatie cari UNESCO un popor cu celălalt sunt dintre fenomenele cele mai frumoase ale timpului nostru, fenomene ce durează peste multe prăpăstii ce s'adâncea de mult între popor și popor. Dar am comite o greșeală dacă, din punctul de vedere al relațiunilor internaționale, am atribui un caracter mai mult decât modest acestor apropiere sociale dintre două națiuni. Evenimentele celor din urmă doi lustri au fost îndestul de învederă pentru a ne inspira o doză de scepticism în privirea aceasta. Eram în mijlocul unui flux național de entuziasm pentru cauza turcească: tinerii noștri fură sărbătoriți în Stambul ca crainici unei alianțe, ca din basm, între Semilună și Crucea apostolică și intrarea triumfală a soțialelor în capitala noastră e încă vie în memoria tuturor. Nu mai cercetăm cu ocazia aceasta ce parte aveau simpatiile spontane, ura comună contra rușilor și agitațiile abile în acea demonstrație, unică în felul ei; constatăm numai că toată bucuria entuziasmată căt fulgii în cumpăna politicei noastre esterioare, că, cu toate aceste, am intrat în Bosnia și că maghiari au fost aciia cari au fost uciși de osmani, din dosurile de la Maglaj. Numai comunitatea de interes leagă în mod durabil popoare și state și, dacă nu ne va succede de-a atrage Serbia și România în sfera intereselor noastre și a aduce pe aceste două regate ale Peninsulei Balcanice la convingerea că interesele lor nu colidează cu ale monarhiei austro-ungare, atunci vizita făcută de voiajorii noștri la Belgrad și Severin nu are mai multă însemnatate decât aceea pe care opinia democratică o dă schimbului de politețe diplomatice. Ne 'ndoim cumcă partidele extreme din România și din Serbia, numai de dragul ochilor noștri frumoși ori a vorbelor noastre frumoase, se vor simți înclinate a renunța la acele aspirații cari, în Belgrad, au de fțintă formarea unui mare regat sârbesc, în București formarea unui mare regat dacic. Ei însă își vor năduși aspirațiunile dacă ne vor ști pe de-o parte îndestul de tari pentru a putea respinge verde orice pretenții neîndreptățite și când, pe de altă parte, vor recunoaște în noi o mare putere, care e dispusă de-a nu-și urmări interesele în socoteala condițiilor de existență a vecinilor mai slabii.

E așadar afacerea serviciului nostru de externe de-a da o sancțiune proprie politică relațiunilor de bună vecinătate cari s-ar fi născut prin această vizită, presupunând, se 'nțelege, că vecinii noștri doresc tot atât de mult să trăiască în pace și amicitate ca și noi.

O mai mare însemnatate [i]atribuim însă părții aceleia a călătoriei scriitorilor și artiștilor noștri care i-a dus prin regiuni cu populațiune amestecată. Căci prin comunicația dintre națiunea dominantă și celealte naționalități, cari au o atitudine atât de îndărătnică și de puțin amicală față cu ideea maghiară de stat, apropierea socială este cel deținător și cel mai hotărător pas cătră o mai intimă unire politică. A se cunoaște întreolală însemnată și cunoștința reciprocă și intimă pare cea mai proprie pentru a

face să dispară prejudecături și pentru a șterge antipatii cari, în cea mai mare parte, sunt opera odioasă a unor instigatori egoiști. Și de aceea aşteptăm mult de la asemenea încercări de apropiare, cari vor lipi într-o intimă înfrângere rasele deosebite de sub coroana Sf. Ștefan. Călătoria voiajorilor noștri atinse în mai multe puncte regiuni cari nu demult au fost incorporate în constituția statului nostru, de unde până acum stătuseră sub un strict regim militar care nu era chemat a nutri simpatii pentru ideea de stat maghiară. A face regiunile acestele primitoare pentru semănătura patriotismului maghiar, a câștiga în aceste regiuni pentru ideea națională preponderanță asupra ideei naționalităților, a pune în circulație săngele patriotic între inima țării și membrele depărtate până acum, iată marea și frumoasa țintă care-a putut fi favorizată pe calea care-a luate-o Societatea scriitorilor și artiștilor maghiari. Poate că fără nici o intenție expresă scriitorii și artiștii maghiari au recurs de la naționalitățile rău informate la naționalitățile ce sunt și se informă mai bine. Compatroșii noștri de altă limbă se vor convinge în curând că e onorabil și cu totul deznemant de-a se alipi de-o națiune, care, nu numai pe terenul politic și a puterii politice, dar și pe acela al științei și al tuturor ramurilor artei, are rolul conducător în țară și că egemenia naționii dominante nu este numai politică și istorică, ci și prin cultura ei precumpăratoare (?)

Dar și la naționalitățile noastre propaganda socială nu poate face totul, mai cu seamă nu la acele cari se află de puțin timp în posesiunea deplină a drepturilor constituționale și cari n-au încă o idee exactă despre valoarea ce-o are cetățenia maghiară. În comitatele ce s-au ținut de graniță militară lipsește factorul însemnat vulgar care, în alte comitate, cu limbi amestecate, e purtătoarea nestrămutată a ideei naționale. Ar fi afacerea administrației ungare din nou introduse de-a face, prin activitatea spornică și dezinteresată, ca nouăle relații să devie prețioase și plăcute oamenilor, de-a le arăta că soarele Constituției, care le luminează și lor, nu este numai o iluzie, ci un astur ceros care priește terenului întreg al activității civile. Tocmai în aceste comitate căă a se dezrădăcina arborul veninos al corupției, căci ar fi a lucra în folosul adversarilor noștri dacă comparația dintre regimul de mai nainte și cel actual ar ieși în defavorul nostru.

Societatea scriitorilor maghiari poate arăta la Dunărea de Jos, în regiunea Timișului și a Cernei, cât de sus am ajuns pe scara culturii; dar numai o bună administrație poate dovedi că merită rolul de conducători pentru că știm a guverna mai bine.

[23 iulie 1882]

[„ȘCOALELE NOASTRE SUNT RELE ...”]

Școalele noastre sunt reale — iată o temă adeseori repetată de ziare politice și literare; cu toate acestea puțini au aflat cauzele adevărate ale decadentei învățământului nostru public și cei mai mulți sunt predispuși a atribui starea de lucruri unor cauze imaginare sau cel mult unor fenomene cari nu sunt ele înșile decât urmarea unei cauze generale și mai adânci.

Și „Românul” constată că școalele noastre

sunt încă departe de a răspunde la cerințele unui stat care voiește a fi și trebuie să devie un focar de civilizație și de progres în *Oriente*.

Cauzele, după ziarul oficios, sunt a se căuta în organizațiunea generală a învățământului. Mulți profesori se dedau la diferite ocupări incompatibile cu exercitarea apostolatului lor; dar și acest rău e rezultatul unui viciu de organizațiune. Trebuie să facem ca existența profesorului să fie asigurată în limitele unui trai modest dar îndestulător, pentru a-i permite să nu caute alte mijloace de viață. „Românul” nu cere abnegație de la profesori; căci nu se poate cere de la cetățean în orice profesiune decât îndeplinirea datoriei lui în schimbul unui echivalent moral și material în raport cu munca sa. Foia oficioasă cere dar sporirea lefilor și reînființarea... răposatei Eforii a școalelor.

Ia să 'ntoarcem odată chestiunea cum stă în adevăr.

Pentru a fi profesor de gimnaziu ori de liceu se cer studii academice — cel puțin acum; deci 18—20 de ani de învățătură continuă. E în adevăr singura ramură a serviciului public unde, în schimbul unei retribuții neînsemnate, a unui *echivalent material* mic, se cer garanții de capacitate.

Acest lucru e nemaiauzit și foarte nedrept într-o țară în care asemenea garanții nu se mai cer de la nimenea și nicăieri. Căci ce se cere bunăoară pentru a fi redactor al „Românului”? Patru clase primare, plus un curs de violoncel. Care e *echivalentul material* al acestei mari capacități? Deputație, delegație pentru a răscumpăra valori de un sfert de miliard, directorat de bancă — *milioane*. Va să zică pentru a îmbuzunări un *echivalent material* de milioane nu se cer în România decât patru clase primare, violoncel — și negustorie de vorbe. Dacă am întreba ce se cere pentru a fi director la Ministerul de Interne ne-am aduce numai decât aminte de omul care a ocupat acest post cu oarecare virtuozitate, de mucenicul Simeon. Ce s-a cerut de la el? Patru clase primare și poate meritul de-a fi bulgar. Care e *echivalentul material* al colosalei muncii de-a fi pătruns misteriale abecedarului și a celor patru operații? Mii de galbeni, mobilier din Paris etc. etc.

Cum? Pentru un echivalent de 300 de franci profesorul să fie obligat să ști atât de mult și a munci atât de mult și celălalt, pentru mii de franci, să nu fie obligat să ști nimic? Ce se cere la noi pentru a fi general, locotenent - colonel, adjutant regal? Patru clase primare — întrebând pe generalul de la Bacău — plus poate o teșchere de drept de prin Italia, plus unul sau două acte de înaltă trădare. Care e *echivalentul material* al feloniei și trădării? Lefuri de mii de franci.

Teoria echivalenților este, onorabili confrății, împumutată din științele exacte. În aceste științe nu se 'ncap mofturi și negustorie de vorbe. Când lipsă de știință, cursuri de violoncel, tâlhării, cumul, malonestitate sunt titluri pentru *mari*, pentru milionare echivalente materiale, nu i se poate cere profesorului de-a fi altfel decât toată lumea, de-a nu vâna câștiguri ilegitime într-o țară în care toți le vânează, de-a nu căuta bun trai și avere fără muncă ca toți ceilalți.

Cauza decadentei școalelor e dar declasarea generală care se răsfrângă asupra corpului profesoral ca asupra țării întregi. Răul trebuie scos din rădăcină; trebuie ca fiecăruia, fie director de bancă, fie amplioat la Regie, la Domenii, la drumul de fier, să i se ceară în schimbul echivalențului material probe că posedă un capital intelectual de resort, probe că a 'nvățat carte, că pricepe treaba la care e pus. Dar când măsura generală de cultură ce li se cere Mihăileștilor, Costineștilor și Caradalelor sunt patru clase primare, iar echivalențul material, plătit din munca altora în schimbul acelei prețioase culturi, se suie la milioane, nu se poate pretinde nici de la profesori să fie altfel decum sunt, să nu fie gonitori de funcții ca toți, cumulărzi ca toți, și să lege de gard o carte care-n România nu-ți ajută nimic dacă n-ai doza necesară de violență pentru a te 'ntrece cu semestrinii la pescuit în apă turbure.

Mai mult; pentru ca asemănarea să fie și mai mare, căci natura e unitară în fenomenul ei, observăm că, precum sustractorii și trădătorii ajung departe în celelalte ramuri, tot astfel în sfera instrucțiunii, corelatul hoților materiali, hoții intelectuali, plagiatorii cumulează ei cele mai multe funcții, trec ei cei mai învățăți oameni, sunt ei cei mai influenți profesori. Ei, iată ce va să zică consecuență și artă de-a trăi. Această artă consistă din timpii cei mai vechi încă în a se adapta cu mediul social în care trăiești. Când nu se mai află oameni onești în țară, cum zice dr. Dumitru Brătianu, nu e nebun acela care, în ciuda lumii și pentru ca să râză toți de el, încearcă a fi onest? Când cu patru clase primare și violoncel ajungi prim redactor, deputat, director de bancă, răscumpărător de drum de fier, milionar — apoi nu e nebun acela care 'nvăță însuși și 'nvăță și pe alții, pentru ce? Pentru 200—300 de franci pe lună?

Nu, să fim drepti. Ceea ce nu se cere de la nimeni nu se ceară nici de la profesori. Și ei sunt oameni ca toți oamenii; când unul plăgiaza

nu face decât să urmeze exemplul ministrului său; când e neglijent urmează pe cei mai iluștri dintre concetățenii săi, c-un cuvânt ei sunt ca

toți și toți sunt ca dânsii. Daca există excepții lucrul să nu ne mire. E câte unul care a prins dragoste de știința lui, care, în sfera ei senină, găsește un adevărat liman de scapare din putrezirea și mizeria ce-l încorajă; pentru care iubirea adevărului pentru el însuși e un echivalent moral suficient al muncii lui.

Dar... „Românul” singur o zice... „asta nu se poate cere”. Asta e... virtutea sufletelor alese, pe care le salutăm cu respect și... atâtă tot. Directori de bancă, răscumpărători de drum de fier, deputați, miniștri nu vom face din ei. Îi salutăm cu respect, pe căt ne stau în față, iar când ne 'ntorc spatele, le dăm cu tifla: Amă!

[24 iulie 1882]

[„ÎN URMA DEZMINȚIRII...”]

În urma dezmințirii pe care foile noastre oficioase au dat-o știrii despre dizolvarea Adunărilor, „Gazeta generală” din Augsburg primește din București următoarea corespondență în privirea aceasta:

Afară de divergențele de opinii mai vechi dintre cei doi conducători ai liberalilor naționali, par a exista diferențe însemnate între Rosetti și I. Brătianu și în privirea dizolvării Parlamentului pe care-o plănuiește ministrul președinte. Numai astfel ne putem explica cum „Românul” lui C.A. Rosetti, în acord cu informațiunea mea, spune că regularea titulaturii nu e un cuvânt îndeajuns pentru convocarea unei Constituante, afirmando că de astă că, în privirea cestuiunii Dunării și a atitudinii României față cu propunerea Barrere, nu există între guvern și majoritatea parlamentară o divergență de opinii atât de mare încât să se poate deduce din ea necesitatea dizolvării Parlamentului. Îndeajunțarea „Românul” evită cu precauție de-a da o dezmințire formală știrii ce-am adus-o eu că în septembrie se vor dizolva Camerele pentru a căști ocazia de-a convoca numai de către o Constituantă, o știre pe care-a confirmat-o atât corespondentul oficios al lui Ioan Brătianu, care informează pe „Noua presă liberă”, că și corespondentul „Independenței belgice” care, după toată aparență, se inspiră asemenea din sorgință oficioase. Asemenea se lasă cu totul nerelevat faptul că discordia internă în tabăra liberalilor naționali și prestigiul moral în decadență a actualei majorități parlamentare nu-i permit unui bărbat de dezinteresarea patriotică a lui Ioan Brătianu decât alegerea într-o retragere să și o regenerare fundamentală a majorității parlamentare. Dar fie cum o fi — destul că „Românul” nu întâmpină cu simpatie intenționarea Brătianului de-a trimite la primblare actualele Corpuri legislative înainte de espirarea mandatului lor. Și mai puțin o mistuire aceasta „Telegraful”, care, pentru realele cele mai strigătoare din viața publică, așă pururea o scuză, numai dacă sunt acoperite de bandiera liberală - națională. Pentru opinia acestei foi, pretinse liberale, care și nutrește existența într-un mod săracăios din beneficiile ce i se avizează de către partidul dominant, e caracteristică furia comică în care-a căzut prin articolul strict obiectiv al corespondentului d-voastră asupra progreselor rusești la Dunărea de Jos. E adevărat că acest articol a fost reprobus de-o parte a presei române: dar asta desigur nu e un motiv de a cere ca corespondentul „Gazetei generale” să fie lovit peste mâini pentru descoperirea a o seamă de adevăruri fără îndoială neplăcute gălăției poftitoare de pradă a partidului dominant. Recunoașterea pe care corespondentul, în relațiile sale anterioare, a făcut-o meritelor netăgăduite ale sistemului liberal pentru ridicarea prestigiului României față cu străinătatea era plăcută negreșit: dar îndată ce acel corespondent aduce vorba asupra stării deplorabile dinlăuntrul partidului, care face cu neputință o consolidare a stărilor de lucruri dinlăuntru în România, atunci, cu tot radicalismul, am fi mulțumiți dacă incomodul observator imparțial s-ar da afară din țară, prin întrebuințare de mijloace silnice ale politiei! Explicabilă, deși nu de scuzat, e această procedare numai prin faptul că orice reorganizare serioasă de partid s-ar îndrepta mai cu seamă în contra trântorilor liberalismului național cari, asemenea „Telegrafului”, consideră statul ca pe-o vacă bună de muls, la dispoziția necondiționată a partidului dominant. Până și „Națiunea”, foarte ce apare sub patronatul lui Dimitrie Brătianu, fratele ministrului președinte, spune că vânătoarea după portofolii ministeriale și după funcții administrative face cu neputință consolidarea stărilor de lucruri dinlăuntrul României și pune în neorânduială aparatul administrativ. Oricât de aspre ar fi cuvintele pe care „Binele public”, organul marilor proprietari liberali independenți, le aruncă în fața naționalilor liberali, totuși e exact că mulți dintre partizanii actualei majorități parlamentare, cari, acum șase ani, n-aveau ce mâncă și trebuiau să-și cárpească singuri pantalonii, au devenit milionari prin exploatarea speculativă, a situațiunii politice și în socoteala contribuabililor. N-avem a ne mira de asemenea, metamorfoze financiare într-o țară unde exploatarea influenței politice în favorul întreprinderilor se face într-un mod atât de dezghețat ca-n România. Dar ar trebui să fie cineva orb dacă ar ignora efectele triste pe care le exercită asupra viitorului situației economice și financiare asemenea manieră de - a - și fructifică profesiunea sa politică de credință.

Deja azi, în urma supraspeculației, din care trag foloase materiale numai căiva faiseurs și întreprinzători, se simte o mare lipsă de bani. O criză care ar fi păgubit pe mulți ani înainte bunăstarea României ar fi fost inevitabilă dacă recolta bună a anului acestuia n-ar fi preîntâmpinat amenințarea catastrofă. E posibil ca această întâmplare fericită să mai fie cătva timp deasupra apei acest sistem de exploatare speculativă. Dar mult timp nu poate fiinea căci, cu toate perspectivele bune de recoltă, bursa de București nu poate realiza nici cele mai mici avansuri asupra hârtiilor indigene, o împrejurare al cărei înțeles o pricepe așa de bine toată lumea, încât comentariile ni se par de prisos.

[25 iulie 1882]

[„NU SE POATE RIDICA MOVILĂ...”]

Nu se poate ridica mobilă fără ca alături să [nu] se facă groapă; nu putem spune un adevăr fără ca „Românul” să nu producă o platitudine.

Espusesem în unul din numerile trecute un adevăr din cele mai elementare: ca cheltuielile de transport, transmisiune și repartiție ale productelor scad valoarea acestora, că această scădere se traduce 'n pagubă pentru cei doi membri de căpătenie ai tranzacției economice, producătorul și consumatorul, că în fine, cu căt aceste cheltuieli mijlocitoare se suprimă, cu atât folosul amânduror părților e mai mare.

Nimeni în lume nu se plâng că are prea mult grâu, lână sau bumbac. Fiecare se bucură să aibă căt de mult. Daca transportul ar produce, ar trebui ca omul să se bucură cu atât mai mult cu căt produsele sale vor fi transportate mai departe și mai mult. Dar tocmai contrariul e adevărat. Cu căt piața e mai aproape și transportul mai puțin costisitor cu atât ne bucurăm; cu căt necesitatea de-a face transporturi e mai mare cu atât valoarea productului se absoarbe de către cheltuielile de schimbare de loc, cu atât păgubim.

A-[n]mulți grâu, bani, lână ne bucură, căci e o înmulțire a averii, a înmulțit transport se consideră ca o pagubă, și ceea ce transportul consumă e pierdut.

Daca transportul e o producție, atunci căt să constituie o îmbunătățire a obiectului; cu căt mai mare și mai multă îmbunătățire cu atât mai mare valoarea. Dar aici e invederat contrariul: cu căt mai mare și mai mult transport cu atât mai depreciat obiectul. În orice caz ciudat soi de producție căt să fie acesta. La toate celelalte producții, cu căt sunt mai copioase, cu atât mai bine: la transport cu căt e mai puțin necesar,

mai mic, mai suprimat prin schimb direct, cu atât mai bine. Cu cât mai multe chile produc și folosul mai mare, cu cât mai numeroși sunt kilometrii de-a lungul cărora cătă să le transportă cu atât paguba e mai însemnată.

Cu toate acestea „Românul” susține că transportul produce.

Cu tonul lui fastidios ne spune că aceste idei sunt ale fizioocratilor și am rămas foarte îndărăt cu vederile economice. *Valoarea transportului este foarte mare pentru producere. În secolul trecut chila mare se vindea cu 5 lei vechi și azi se vinde cu 100 lei noi, și aceasta se datorează valorii transportului.*

Iată ceea ce va să zică să nu știe cineva ce vorbește.

Valoarea transportului a scăzut și tocmai de aceea grâul s-a urcat. Prin suprimare de cheltuieli de transport și mijlocire s-a urcat produsul, încât exemplul „Românului”, de parte de-a fi o tăgăduire, e o confirmare a teoriei noastre, și cei ce-l dau ajung la proba contrarui de ceea ce voiau să ne probeze.

Căci să ne închipuim bunăoară că în secolul trecut cineva ar fi avut fantasia să trimiță 50 de chile la Paris cu carul cu boi. Deja după o mie de kilometri de cale *valoarea transportului* ar fi fost mai mare decât a grâului; la Paris în fine s-ar fi vândut c-o pagubă enormă, căci valoarea mutării din loc în loc ar fi fost de zeci de ori mai mare decât aceea a produsului transportat.

Se face însă drum de fier.

Ce se operează prin el decât suprimarea unei lungi serii de cheltuieli de transport printr-o mașină făcută cu scopul anume de a le reduce?

Dar cu toate că seria e redusă, încât producția de grâu a devenit mai rentabilă decât în secolul trecut, totuși cheltuielile nu sunt deloc atât de mici precum ar vrea să ne facă să credem „Românul”.

În ce chip primitiv voiește să-și inducă cititorii în eroare când încearcă a-i convinge că cheltuiala de transport a grânelor e reprezentată numai prin taxa ce-o plătesc după tarifă?

Dar oare ceea ce li se dă ca înlesnire de transport nu li se ia, în calitate de contribuabili, pentru plata anuităților datoriei publice exorbitante pe care-o reprezintă căile noastre ferate? Oare aceste anuități corespundătoare c-un capital de sute de milioane nu sunt cheltuieli de transport? Fără nici o îndoială.

Nu credem că ieftinătatea aparentă a tarifului să înșeale pe cineva asupra faptului că ceea ce economisează îci i se ia dincolo sub forma de dare indirectă sau directă menită a acoperi anuitatea. și aceste dări se iau — se 'ntelege — de la cel ce n-are nimic de transportat, pentru a se iefteni transportul celui ce are ce trimite în străinătate, precum țăranul din Vrancea plătește anuități pentru ca redactorii „Românului” și ai „Telegrafului” să se poată preumbla *gratis* pe la băi.

Dar, pe lângă aceste cheltuieli, combinarea înlesnirilor de transport cu regimul liberului schimb produce pierderi de-o însemnatate și mai mare.

Dacă înlesnirile de transport favorizează până un punct oarecare esportul, ele favorizează și mai mult importul: doavadă balanța noastră comercială.

E drept că pentru țări industriale balanța comercială nu are însemnatate. A introduce lână brută de-o sută de franci și a exporta lână fabricată numai de 50 însemnează că cea mai mare [parte] a materiei introduse au fost fabricată pentru necesitățile din lăuntru, că, prin fabricare , ea a primit o valoare încincită sau înzecită, că cu atât s-au sporit în lăuntru avuția publică și că numai un prisos netreburitor se exportează .

În țara agricolă se introduc însă fabricate și se exportă din ea materii brute. Aci lucrul stă cu totul altfel. Locuitorul Indiei orientale vinde bumbacul brut cu 35 bani funtul , din cari guvernul ia jumătate sub formă de bir, cămătarul altă jumătate și când, după ani de zile, același bumbac se-ntoarce în formă de materie ţesută, el plătește 120, 150, 200 de bani funtul , adică de 10, de 20 de ori atâtă cât primise el însuși pentru același bumbac. Ce se face toată diferența aceasta și cine-o înghite? Ea se absoarbe pe drumul de la locul pe care bumbacul se produce până la coliba, în același câmp, în care locuiesc cei ce au să-l poarte. Dar ce ocol a făcut? Din fundul Indiei la Bombay și Calcutta , de-acolo la Manchester și 'ndărăt . Ocolul lumii, pentru a ajunge de la câmpul muncitorului până la coliba lui.

Tot acest lucru se 'ntâmplă cu lâna pe care-o plătim înzecit când se 'ntoarce 'ndărăt sub forma de postav.

O mică parte din această plată o ia producătorul lânnii , una mică țesătorul de postav — diferența o înghite transportul și transmisiunile .

Dacă deci am calcula diferența între prețul articolului brut ce-l exportăm și prețul lui când ni se-ntoarce sub formă de fabricat ar rezulta sume de milioane, din care cel puțin 90 la sută s-ar dovedi că au fost consumate de transport.

Unde mai punem că înlesnirea de a introduce articole străine de lux naște într-o societate primitivă cum e și noastră pofta și trebuințe cu totul disproporționate cu puterea ei [de] producere și că, atunci când această din urmă nu ajunge pentru a acoperi trebuințele nouă, se atacă capitalul strămoșesc, trece moșiile în mâna străinilor sau se încarcă cu sarcini ipotecare, scăzându-se astfel însuși capitalul fix al poporului.

Dacă însă produsele importate sunt în stare a altera atât de mult gusturile și trebuințele oamenilor încât toți acei industriași cari le satisfăceau în trecut să nu mai fie în stare a concura cu marfa străină, să nu aibă timpul necesar a se deprinde cu satisfacerea nouălor trebuințe și să fie reduși a nu mai avea de lucru — atunci serii întregi de industriași cu meserii anticuati ajung la sărăcie și sarcina socială de-a suporta clase devenite fără vina lor improductive se numără asemenea între *pagube*. Nu mai vorbim de inepția intelectuală și economică în care lipsa de muncă și de varietate de ocupări aruncă pe-un popor și care e desigur o pagubă atât de mare încât nu se află echivalent bănesc care să o reprezinte.

Deci toate întâmpinările ni se par zadarnice. Pentru o țară agricolă cheltuielile de transport rămân darea cea mai oneroasă și au efectul de-a secătui din ce-n ce productivitatea brazdei, a reduce pe om la rolul de salahor agricol, a înmulții castele improductive, a spori trebuințele în disproportie cu puterea de producere, a răspândi inepția economică și intelectuală, a mări sărăcia și corupția.

Înfințarea treptată a industriei suprimă de sine cheltuielile de transport sau le reduce la puțin. Industria dă totodată ocazia fiecărui individ de-a se aplica în ramura ce convine aptitudinilor lui, de-a se specializa , de-a deveni un caracter și un talent. Brațul care muncește nu dă timp capului să gândească la nimicuri. Munca moralizează ; și dacă există atâtă imoralitate, atâtă cinism, atâtă malonestitate în societatea noastră, cauza e în mare parte lipsa de ocupație, lipsa de muncă veritabilă.

E pură naivitate din partea „Românului” de - a - și închipui că nouă ne sunt necunoscute definițiunile ce le copiază dumnealor din Dunoyer sau J. B. Say.

Dacă restrângem înțelesul acelor definiții și pentru că nu ne prezintă cuvinte suficiente spre a explica o sumă de fenomene economice.

Fără îndoială și atunci când nu existau drumuri de fier definiția că negoțul ridică valoarea unui produs prin transportul dintr-un loc într-altul era aceeași.

Existau și atunci negustori și transportori și cu toate acestea grâul era tot 5 lei vechi chila.

Nu transportul ca atare, nici mijlocirea ca atare au produs urcarea, ci o putere mecanică supusă intențiilor omului care înlesnește comunicația. Scânteia electrică nu face negoț, dar prin reacțiuni operate de un acid asupra unui metal, deci prin o schimbare de formă, înlesnește comunicația. Prin apropierea consumatorului de producător, prin contactul lor direct în aceeași piață se 'ntelege că comunicația între ei e mai înlesnită și se suprimă aproape toți termenii de mijlocire. Lucrul ni se pare îndestul de clar pentru a justifica critica ce-o facem definiției vulgare a productivității actelor de mijlocire.

[„DE MAI MULT TIMP...”]

De mai mult timp se vorbește că neînțelegeri ar fi subsistând între șefii de căpetenie ai partidului roșu, d-nii I. Brătianu și C. A. Rosetti. Ce caracter or fi având însă neînțelegerile n-a putut spune nimeni într-un mod pozitiv. D. Brătianu, întorcându-se alătării în capitală, a făcut o lungă vizită amicului său politic din Strada Doamnei, încât relațiile dintre dioscurii politici nu par a avea caracterul atât de acut cum se însăși imaginea cuprinse de panică a partidului. Căci nu mai e nici o îndoială că o neînțelegere serioasă între acești doi oameni ar însemna dizolvarea partidului roșu, precum încetarea din viață a unuia dintre ei sau a amândurora ar coincide cu înlăturarea definitivă din viața publică a tuturor elementelor din care partidul demagogic se compune.

De la 1866 până azi se manifestă existența unei generații nouă, care-a învățat incomparabil mai mult decât cea veche și pentru care existența acelei adunături ignorante și străine ce guvernează țara e un adevărat scandal.

E aproape de neînțeles cum într-o țară în care există în realitate și cultură adevărată, deși într-o măsură mult mai mică, unde există o sumă de capete de-o inteligență luminată și solid disciplinate, tocmai acestea să fie aproape cu totul înlăturate din avansarea vieții publice, pentru ca pe ea să se desfășure comedie bizară a unui guvern și a unui partid dominant ai cărui membri în genere abia știu scrie și citi. E curios a vedea directori de bancă cari n-au decât abecedarul și cari, prin ignoranța lor în materie de finanțe, au prefăcut acest institut de-o înaltă însemnatate pentru creditul și munca națională într-un institut de joc de bursă și de speculație. E curios asemenea a vedea administrându-se domeniile, al căror capital fix reprezintă miliarde, de oameni cari n-au nici cunoștințe agricole, nici altfel de cunoștințe tehnice și cari, după un tipic cenușăresc cu totul netrebnic, dirijează în același mod primitiv de acum 250 de ani exploatarea unor averi imense. Daca acestea s-ar fi exploatați în mod rațional, demult ar fi servit de model țării întregi, ar fi ridicat nivelul intelectual al cultivatorilor, s-ar fi regenerat și îmbunătățit rasa vitelor de muncă, s-ar fi ajuns la eliberarea claselor muncitoare de sub robia sistemului învechit și greu de cultură.

E curios asemenea a vedea pe-un plagiator de-o rară și demult dovedită ignoranță administrând instrucțiunea și biserică națională. De aci se văzu bunăoară trimițându-se un Pantazi Ghica, acea chintesență de crapulozitate și de neștiință, să viziteze mănăstirile pentru a face dări de seamă asupra istoriei și asupra valorii arhitectonice a monumentelor și cu aceasta s-a început misiunile științifice și literare, continuante de d-alde Fundescu, Macedonski, Pătărlăgeanu ș.a. Se pare deci că ministrul acesta al imoralității publice a înșărcinat anume tot ce era mai ignorant și mai pornograf în țară cu cercetarea monumentelor bisericesti, cu vizitarea congreselor literare și institutelor școlare.

E învederat că asemenea lucruri ar fi absolut cu neputință din momentul în care partidul roșu, sprințul de căpetenie al neștiinței și imoralității, s-ar dizolva; precum e pe de altă parte învederat că această disoluție s-ar fi întâmplat demult daca între capii acestui partid n-ar fi existat această lungă solidaritate, sau mai bine zis lungă complicitate.

Din momentul în care s'auzise că această complicitate va înceta panica intrase între roșii, deși fără cuvânt precum se vede. E mai probabil că pretinsele neînțelegeri nu sunt decât un mijloc pentru a abate atenția publică de la turpitudinile partidului. Lucrurile au ajuns în adevăr atât de departe încât nimeni nu mai e în stare a le sărgădui. Îmbogățirea speculanților intereselor publice, decorarea trădătorilor, trimiterea în misiuni științifice a unor ignoranți cunoscuți ca atari de toată lumea, corupția adâncă a administrației, specula pretutindeni, munca și adevărul nicăieri, toate aceste nu le mai sărgăduiește nici d. Dumitru Brătianu, nici frațele său, ministrul - președintă, nici chiar d. C. A. Rosetti. Unul zice că „nu mai sunt oameni onești în țară” și-și trimite partizanii la pușcărie și carantină, altul că n-a venit încă vremea de-a se despărți de hoți, al treilea amenință pe cei rebeli cu descoperirea trecutului lor. A intrat neînțelegerea între complici și învinovățirile curg reciproc. E cu toate astea probabil ca discordia pretinsă între cei doi capi să nu fie decât un pretext pentru a le aduce aminte celorlați că din momentul în care nu vor mai fi uniti la rele precum au fost în trecut ei trebuie să cață.

Astfel, pentru a amăgi nemulțumirea țării, se preface capii că s-au revoltat în contra corupției ciracilor lor politici, doar - doar ar putea să întâmpine discredul în care au căzut cu toții împreună. Această pretinsă discordie ar mai avea însă și efectul de a reintroduce vechea complicitate solidară care unea în vremea lui Mazar Paşa pe toți membrii societății de exploatare.

[28 iulie 1882]

[„O NEFĂȚARNICĂ PĂRERE DE RĂU...”]

O nefățarnică părere de rău pătrunde presa europeană, chiar pe aceea a adversarilor Franței, la priveliștea mizeriei parlamentare din acea veche și vestită țară. Din nenorocire Franța e prada demagogiei. Nu e greu a descrie această stare de discompunere socială, care s-a repetat atât de des în istorie și care s-a sfârșit aproape totdeauna cu slăbirea continuă și cu pieirea statului. Deja atitudinea cabinetului Freycinet, ezitațiunile lui și lipsa lui de voință energetică și colectivă era un semn că guvernul trăiește de pe-o zi pe alta cu tranzacțiuni și expediente, că trebuie să fie pururea seamă de nemulțumirile și ambițiile fiecărui partizan al republicei și că aceste nemulțumiri, opuse între ele și eschizându-se una pe alta, se sumau orișicând în tendență negativă de-a răsturna guvernul. În fine, ca din senin, i se refuză cabinetului creditul cerut pentru o cooperare eventuală în Egipt, guvernul se retrage și trecură zile până ce unii din membrii Parlamentului să poată fi mișcați a primi onoarea de-a dirige afacerile republicei.

E leșne de prevăzut că acest cabinet nu va avea o soartă mai bună decât cel ce l-a precește.

Nu trebuie să ne mai amăgim în privirea aceasta. Franța nu mai are tradiții, nu mai are simț istoric. Activitatea politică, militară, diplomatică a unui popor se cristalizează împrejurul unor tradiții statonice. Dacă ar urmări cineva istoria Germaniei, ar constata că de la din timpul războiului de 30 de ani, epoca celei mai mari și mai complete disoluții, se născuse mișcarea unionistă. Nu se poate escita într-un corp electricitate negativă fără ca celalt capăt să se escite în același timp una pozitivă corespunzătoare: nu se poate ca discompunerea să se opereze fără ca paralel să nu fie începuturi de recompunere. Puținii publiciști cari vedeau clar în haosul războiului de 30 de ani prevedea că neînsemnatul marchionat al Brandenburgului, cu spiritul său de ordine, de dreptate, de disciplină, va fi sămburul împrejurul căruia se va coordona viitorul imperiului. În politica Austriei constatăm asemenea o strictă continuitate. Chiar în numele monarhiei (Imperiu) se adună ca-ntr-un monogram tendințele și tradiția ei politică seculară. Spre răsărit a tins, spre răsărit tinde și naționalitățile ei sunt puncte de razim pentru a cuprinde alte fragmente de naționalități. În Rusia vedem de la începuturi o tendență de cucerire spre fostul Imperiu bizantin: a pune crucea pe biserică Sf. Sofii e fantasma istorică pe care-o urmărește un popor de optzeci și atâtea de milioane.

Ce tradiții mai are Franța? Si cine le reprezintă?

Vedem aci apărând un nou cabinet, al cărui președinte e un fost corector de gazetă liberală, devenit director de Credit Mobilier în Spania; apoi doi advocați, un doctor în medicină, nu profesor de liceu. Oameni inteligenți fără îndoială, buni advocați, buni doftori, buni corectori de gazetă dar, desigur... răi muzicanți.

Asemenea oameni par a avea un destin fatal: nu acela de-a rezuma în ei încrederea unei țări, ci de-a escita invidia tuturor foștilor lor colegi, tuturor egalilor lor. Fiecare medic, fiecare advocat, fiecare gazetar [!] și zice în fundul inimii lui: De ce el și nu eu? Iată un sentiment pe care nimeni nu l-ar concepe față c-un Bismarck, față c-un Moltke, față cu Gorciacof. Toți acești oameni au trecut, au tradiții. O țară întreagă poate fi în contra opinioilor lor, dar va fi în contra cu oare-care sfială. Acești oameni au dovedit în curs de decenii că judecata lor era justă, că combinările lor erau roditoare. Iată o dovadă pe care ne-o datorește toți oamenii noi, toți cei ce n-au un trecut public îndărățul lor. Orice ar face un asemenea *homo novus* fiecare zice: ceea ce face el și fi putut face și eu. Desprețuit înainte de-a apărea și înainte de-a lucra, inspirând ură adversarilor, invidie amicilor politici, inspirând, prin neînsemnatatea lor, fiecăruia dreptul de a-i controla faptele și de-a le critica, escitând prin

energie indignarea adversarilor și amicilor, prin modestie persiflajul și ironia lor, ei sunt pururea între cele două stânci de cari Machiavelli sfârțuiește pe guvernanți de-a se păzi: ură și dispreț.

Dar alte lucruri se vor descoperi încă în urma acestor guverne slabe și neînsemnate. Se va constata bunăoară, precum ne previn unele foi, că starea financiară a Franței e departe de-a fi înfloritoare, că bugetele au fost echilibrate în mod *fictiv*, ca prin neadevăr să-măștănuță încrederea publicului.

Discredital finanțări unit cu cel politic e fără îndoială o stare de faliment, precum o și numește „Le Temps”.

Deja se simte în consiliile europene lipsa de influență a Franței și nu e foaie de orice nuanță, fie republicană, fie monarhică, care să nu recunoască că niciodată țara n-a fost politică mai paralizată în afară decât în vremea de-acum.

Și la noi starea de lucruri prezintă analogii, deși, se știe, treapta noastră de cultură nu se poate compara cu cea franceză, încât ceea ce acolo e ridicol și neînsemnat, la noi e grotesc și scârboș. Și la noi nulitatea demagogică suplantează nulitatea; dar ceea ce în Franță e încă o comedie la noi e o farsă de păiațe. Fiecare din păiațele inculte, adeseori din natură stupide, râvnește

la cârma statului, voiește să fie ministru, director de serviciu, deputat, om mare, și d. Brătianu are strâna plăcere de-a permuta în diferite chipuri aceste figurine de patruzeți și mai bine de ori în câțiva ani, lăsându-le să răsără într-un moment pe scenă și reafundându-le în nimicnicia lor, spre marea veselie a publicului.

Și la noi, sub aparența bugetelor echilibrate, se ascunde ruina finanțării pe care moștenitorii acestui regim vor avea să o constată. Numai de la anul 1880 încăzăce s-au emis titluri nouă pentru 466 de milioane, o sumă în adevăr fabuloasă când se compară cu sărăcia generală a țării, cu producția ei unilaterală și grea, espusă concurenței americane și rusești, ce lucrează în condiții mult mai favorabile. Și, dacă acest guvern va mai dura, nu e îndoială că-n fiecare an sarcinile publice se vor spori cu zeci și cu sute de milioane, până ce nimeni nu va mai putea opri ruina, precum nimeni n-a putut-o opri în Egipt ori în Turcia.

[29 iulie 1882]

[„ALEXANDRIA, POVESTE...”]

Alexandria, povestea despre viața și vitejile lui Alexandru - împărat, spune că Neftinav al Egiptului n-avea nevoie să se bată cu oștirile străine ce năvăleau asupra împăratiei lui. El făcea o sumă de chipuri de ceară, suflă asupra lor c-o circulară ministerială și numai de cănd se topea oștirea persoană a lui Darie. Se vede că o seamă din oamenii noștri de stat cred asemenea că cu vrăji, cu circulare frumoase vor descăntă decăderea industriei de casă la români și că de dragul spuselor dumneelor, războiul și fusul, răghila și depărtătoarea se vor pune din nou în mișcare.

După o seamă de vorbe pormite de mai sus, vedem acum și pe d. ministru al instrucțiunii adresându-se cătră învățători. D-sa le aduce aminte că 'nainte războiul făcea toată îmbrăcămintea trebuitoare țăranului, iar azi toată lumea poartă americană și madipolon. D. ministru vrea să redeștepte în locuitori vechile lor deprinderi de a se îmbrăca românește cu produse de-ale industriei casnice; exemplul, cuvântul și sfatul învățătorilor or să facă mare treabă în privirea asta.

Asta vrea să zică că bate apa-n piuă și aștepta să iasă unt.

Dar de cănd o industrie s-au născut prin sfaturi și de cănd au dispărut prin vorbe?

Necesitatea a creat-o, necesitatea a stins-o. Grâul sămănat în zonele tropice nu produce Spice. De ce? Pentru că-n acele locuri, nefiind iarnă, grâul se reproduce prin rădăcinile sale proprii, ca la noi o seamă de ierburi; fără sila climei el nu are necesitatea și nu-și ia osteneala de-a produce Spice și de a-și granula fructul. În clima de mijloc, unde iarna-n nimiceste rădăcinile, el produce semințe silit de climă.

Tot astfel, când tot ce-i trebuie țăranului se introduce din străinătate, fie chiar de o calitate proastă, dar ieftenă, el nu-și ia osteneala de-a mai semăna în și câinepă, de-a le supune variilor operațiuni ale topirii, melitării, curățării, torsului, adecă a întrebuiță zile de muncă pentru a produce o substanță textilă care-i vine mult mai ieftenă din străinătate. El nu mai simte necesitatea aceasta. Dar el pierde acele zile fără nici un folos? Le pierde în adevăr, dar nici un sfat nu-l poate face să judece faptele economice altfel decum le judecă orice om din lume. O țesătură ieftenă reprezintă pentru el o economie de timp și de muncă și de aceea o cumpără, chiar dacă el însuși ar risipi, nefăcând nimic, timpul economizat. Sub regimul libertății comerțului omul numai muncește decât ceea ce poate concura pe piața universului întreg și de aceea această libertate însemnează ruină într-un popor rămas îndărăt.

Așadar cum s-ar putea introduce industria de casă?

Prin circulare ministeriale, prin vrăji și descântece? Niciodată.

Chiar la noi țăranii cari se mai ocupă cu industria de casă sunt cei săraci, aceia cărora nu le e cu puțință de-a cumpără nici țesătura ieftenă străină, țăranii despre munte, cei cari mai simt această necesitate. Cei de la șes, a căror locuri sunt mai roditoare și mai largi, cumpără industrie străină.

Mijlocul de a reintroduce industria de casă este deci: de a crea *din nou necesitatea ei*; de a o crea în mod artificial, prin introducerea de taxe mari asupra similarelor străine. La început fără îndoială produsele industriei de casă s-ar scumpi, dar cu cât, prin înlesnirea crescândă de-a le reproduce, ele s-ar înmulții, s-ar și iefteni totodată. E singurul chip de a încărca momentan prezentul pentru a desărcă viitorul.

Ni-i teamă că aceste circulare vor avea un efect contrar până și pentru, restul de industrie de casă pe care-l mai posedem. Daca prin aceste circulare și prin inițiativa mai înaltă se va reintroduce gustul portului național, fără a-i se da condițiile neapărate pentru producerea lui, industria străină va constata lesne currentul de modă creat în țară și ne va produce ea tot soiul de obiecte care să semene absolut cu cele făcute la munte, încât am avea în adevăr portul național, dar introdus din străinătate. Ni s-ar întâmpla în industrie ceea ce s-a 'ntâmplat cu niște tragedii. Teatrul Național manifestând dorință de-a avea piese originale, cineva a îmbrăcat pe spanioli bulgărește și toată lumea i-a luat drept produs dunărean. De dunărean nu mai au încotro.

Producția națională nu se poate nici mărtine, nici naște chiar, fără măsuri protecționiste. O dovedă despre asta ne-o dau toate statele. Anglia și America, Franța și Germania, Rusia, Austria, toate au protejat industria lor pentru a o avea, l-au crescut pe copil cu cheltuiulă și, după ce a devenit bărbat, i-a dat voie să se ia la trântă cu toată lumea. Și copilul industriei naționale trebuie crescut întâi, ferit de lupta cu industria barbată a străinătății și abia când se va împotrini și va ajunge egal în tările [i] putem lăsa să concureze sub regimul libertății comerțului.

Ne pare rău a constata acest diletantism curios, aceste bune intenții lipsite de știință guvernând statul român. Poate că la urma urmelor nici bune intenții nu sunt, ci un chip comun de - a - și face popularitate, bătând în struna celor ce văd necesitatea unei industrie naționale.

Cu vorbe însă nu s-a făcut de cănd lumea nimic decât negustorile de vorbe, nefolosităre nimăriu, ci numai celui ce le debitează. E în adevăr o nenorocire pentru România de-a vedea cum convingerile altora, bazate pe știință și pe cunoștință de cauză, sunt escamotate de șarlatani incapabili de-a le pricepe, numai pentru a goni popularitate. S-a vorbit de starea mizerabilă a țăranului și există în adevăr capete în țară cari au combinat un sistem întreg de măsuri de reformă socială pentru a ridica nivelul economic și cel intelectual al țăranului. După ce noi însine am lucrat ani întregi în această direcție, vine un șarlatan de rând, d. C. A. Rosetti, și se-ncearcă a realiza, prin circulare demagogice, lucruri pe care nu e în stare nici a le pricepe. De ani întregi vorbim în contra sistemului de liber-schimb absolut, această cauză unică a decăderii industriei și meserilor, și alți șarlatani, neînțelegând nici cauzele, nici natura lucrului, se leagă de niște simptome exterioare ale răului și vor să le lecuiască

prin cataplasme de circulare platonice.

Oameni pe cari nu-i durea nici capul de soarta țăranului, de soarta meserilor sau. a industriei, văzând că alții se ocupă cu asemenea lucruri fără nici un folos personal oblicesc momentul în care ideile devin populare, le escamotează fără a le pricepe și le exploatează în favorul lor. Am vorbit bunăoară de dreptatea sistemului dărilor directe. Numaidecăt „Românul” s-a agățat de această idee, apropiindu-și-o și neînțelegând deloc că acest sistem preconizat de noi stă în legătură c-o întreagă reformă a vieții noastre economice. Vorbim de industria națională? Numaidecăt trezim circularomania cuiva, care nici habar n-are de condițiile de existență ale unei asemenea industriei și care crede a spune același lucru pe care l-am spus noi, înșirând sfaturi platonice pe hârtie.

Non idem est si duo dicunt idem. Altfel înțelegem noi un lucru pe care-l pricepem și altfel cei ce aud numai vorba, fără a avea idee de ceea ce ea însemnează.

[30 iulie 1882]

[,,ANTON PANN NE SPUNE...”]

Anton Pann ne spune povestea despre un bărbat gelos care-n ruptul capului n-ar fi poftit pe vreun prieten la masă ori la petrecere, numai pentru că-și temea femeia. În sfârșit, se pune femeia pe capul lui, și azi una, mâne alta, [î] înduplecă și pe el de-a pofti mosafiri. Bărbatul, cam cocoșat și nu tocmai drăgălaș, se duce-n piață și caută în mulțimea de oameni cătiva cocoșați ca el, c-un ochi la făină cu altul la găină, apoi umblă cu ei pe la negustorii de vechituri de le cumpără antereie întocmai ca ale lui, pentru ca niciunul să n-aibă nuri deosebite de-a lui. El și cu mosafirii păreau una și aceeași caricatură, șchiopătând în sapte chipuri, încât, când porniră din piață, se luară câinii după ei, iar lumea râdea țindu-se de inimă. Femeia, când [î] i vede, i se păru că visează, că i se năzare bărbatu-tău de sapte ori înaintea ochilor.

Așa și d. Brătianu cu noul cabinet. Ar da mult cineva să afle deosebirea între d. Aurelian și d. Ureche, între foștii membri și cei actuali ai cabinetului: aceleași antereie, aceleași fizionomii, iar d. I. Brătianu prototipul tuturor figurinelor rânduite pe banca ministerială. D. I. Brătianu,

care preferă atât de mult pe miniștrii necaracterizați, pe cei cari nu răsar c-un lat de deget asupra lui, ar trebui să-și procure șase mumii din Egipt — trebuie să fie ieftene de la arabi încoace — și să le numească miniștri. Ar avea folosul unei mai mari stabilități a cabinetelor. O mașină de iscălituri pusă în mișcare de un curent electromagnetic ar furniza zilnic cele câteva sute de scărțiuri oficiale cari se numeau de bătrâni „laba gâștei” și mecanismul guvernamental ar merge tot atât de bine, dacă nu mai bine decât azi.

Căci, în adevăr, ce 'nsemnează această nouă configurație ; care e cauza parlamentară, care deosebirea de sistem prin care să ni se esplice înlocuirea d-lui Ureche prin d. Aurelian, a d-lui Stătescu prin d. Dimitrie Sturza, a d-lui Chițu prin d. Stătescu și viceversă? Toate aceste personaje s-au perindat la ministeriu în cele patruzeci și atâtea de combinații ministeriale cu care-a petrecut d. Brătianu anii săi de guvernământ; fantele de cupă a urmat craiului de treflă ; ca-ntr-un joc de cărți s-au mutat și permuat acest personal în mâinile abilului cancelar de la Florica, fără ca țara să fi observat o schimbare de sistem, o schimbare în vederile organizatorii sau administrative ale guvernului. Ce avem de așteptat de la noua combinație ? Nimic fără îndoială, pentru că nu-nsemnează nimic, pentru că valori negative au fost înlocuite prin valori negative, pentru că nici o idee nouă, nici o necesitate nouă, nici o vedere fecundă nu constituie sprințul acestei configurații caleidoscopice.

Singurul lucru căruia i se dă oarecare importanță este trecerea d-lui Brătianu la Război. E prea adevărat că prețiosul nostru cancelar nu se prea pricepe în treburile militarești, unde se cer o sumă de cunoștințe tehnice, încât, dacă l-am întreba căți metri cubici de pământ trebuie să fie lucrați pentru a face o întăritura în care să 'ncapă o companie de infanterie și două tunuri sau dacă l-am întreba de căte grade trebuie să fie unghiul format de orizontul unei întăriri și de parapetele ei pentru ca focul să fie razant, d. Brătianu n-ar prea ști ce să ne răspundă. Dar asta nu face nimic. Dumnealui tot cel mai mare și mai ilustru ministru de război rămâne și venirea sa la hătmănie însemnează totdauna ceva — deși nu știm ce.

Oarecare însemnatate i se atribuie și venirii d-lui Dimitrie Sturza la Esterne. D. baron de Hahn simpatizează cu germanii și, ca pretins descendent din o familie maghiară, simpatizează poate și cu maghiarii. Se vorbește totodată despre o încurândă călătorie a cancelarului nostru la Ischl, unde se - ntâmpinară deja împăratul Germaniei cu al Austriei și cu M. Sa Regele Serbiei. Ar fi păcat ca un om atât de însemnat pentru politica „Oriintelui” să nu fie față unde se adună atâtea fețe cinstite de împărați și de crai.

Astea se vorbesc: de prin lume adunate și iarăși la lume date — *relata referentes* — le dăm și noi oricui o poftă să le povestească mai departe, ca să treacă ca căscatul din om în om. Nouă însine schimbarea nu ne pare a avea nici o însemnatate deosebită și nici va avea până ce d. Brătianu nu va avea bunătatea să schimbe sistemul, să introducă un spirit de ordine, de muncă și de adevăr în guvernul său, în loc de-a reintroduce figuri cari au apărut și dispărut de atâtea ori de pe scena politică fără nici un folos pentru mersul deplorabil al afacerilor publice.

[31 iulie 1882]

[,,«LUPȚĂTORUL » DIN FOCȘANI...”]

„Luptătorul” din Focșani, în numărul său de la 30 iulie, comunică următoarea publicație a perceptorului din comuna Odobeasca, plasa Marginea de Sus, jud. R. Sărat.

Subsemnatul, agent de urmărire perceptor, conform art. 12 din legea de urmărire, fac cunoscut prinții' aceasta că în ziua de 25 iulie până la 2 august 1882, la ora 10 de dimineață, se va vinde prin licitație la primăria comunei Odobeasca, din plasa Marginea de Sus, județul R. Sărat, obiectele ce se-ă sechestrat pentru neplata dărilor datorite din *contribuții directe, răscumpărarea clăcii, prestații județene și altele*. Obiectele sechestrante sunt:

51 vaci, 8 boi, 88 mânzați cu mânzate, 2 cai, 15 iepe, 5 noateni, 13 capre, 5 iezi, 83 oi, 12 mieri, 3 berbeci, 5 râmători, una căruță de boi nouă, 1 sucman, 3 căzi, 2 antale, 1 clacie cu fân, 28 locuitorii cu brațele, cari se vor da cu luna sau cu ziua până la acoperirea datoriei ce debiteză către stat, și 455 pogoane pământ după legea rurală, în care pământ sunt diferite roade, adică vii, livezi de pruni, meri, peri și fân.

Semnat agent A. Comănescu
(No. 26 din 13 iulie 1882)

Toate foile din Capitală au publicat și comentat actul de mai sus, exprimându-și indignarea și mirându-se de acest lucru, la întâia vedere neauzit.

Vedem aci o scoatere în vânzare din partea fiscului cu totul egală cu cele din vremea fanarioșilor: vacă, bou, mânzat, cal, mânz, capră și ied, oaie și miel, sucmanul de pe om, carul și căruța, cada și butea, totul se vinde și, când toate aceste nu mai ajung, se scoate în vânzare... ce?

Locuitorul, care va fi închiriat de cătră stat ca vita, cu luna sau cu ziua, până la acoperirea datoriei. Peste aceasta se scot în vânzare pogoanele de pământ a căror inalienabilitate e garantată de Constituție și de legea de împroprietărire.

Ce zice „Românul” la acest specimen de perceptie liberală?

Ce zice? Băieții cari-l redijează n-au ochi să citească. În loc de-a constata de ce natură sunt dările neplătite: contribuții directe, răscumpărarea clăcii, prestații județene și altele, se leagă de capitație. Capitația nu este *justificată*. Capitația amânduror țărilor, pe când nu

există nici o altă dare, constituia abia a douăsprezecea parte a bugetului actual de venituri și nu se va găsi un singur caz, de la gonirea fanarioților până la reabilitarea lor de acum pe cale piezișă, în care un om să fi fost vândut rob pentru capătăie. A pune aceste vânzări monstruoase în socoteala capătăiei, a dării celei mai mici și mai neînsemnate, este un act de estraordinară rea credință și o apucătură pentru a ascunde adevăratul izvor al răului și a-i substitui o cauză fictivă.

Deși cauță să fim mulțămitori presei întregi pentru că în sfârșit au început a da alarmă în privirea aceasta, constatăm pe de altă parte cu părere de rău că, mirându-se în mod atât de estraordinar de acest act, dovedește că puțin cunoaște țara.

În realitate, de când bugetul nostru au ajuns la cheltuieli de 110 și 120 de milioane, dările nu se mai percep nicăieri decât în modul arătat mai sus, căci acest mod e introdus de roșii încă de la venirea lor la guvern, în anul 1866. De atunci deja s-au introdus practica de a măna satul ca pe o turmă la arendașul protejat de guvern și de a angaja *cu de-a sila* pe piece locuitor în socoteala dărilor pe cari le avansa arendașul. Căci cine nu poate rămâne dator nici în daraverile sale private, nici ca datornic al statului este românul. Daca un grec sau un jidian nu-și poate plăti datorile dă faliment și s-a încheiat. Daca nu-și poate plăti dările, i se constată insolvența și s-a încheiat asemenea. Țaranul trebuie să plătească. Un om poate fi oricât de necinstit în țara aceasta, el poate lua o moșie a statului fără a plăti arenda pe ani de zile: statul va pierde pur și simplu suma ce i se datorește. Dar ceea ce țaranul ar fi datorind acestui om se împlinește cu cea mai mare rigoare.

Dura lex, sed lex zice „Românul”? NU legile sunt însă de vină la toate acestea, ci starea societății. Când vedem deasupra unui popor sărac, incult și nenorocit, superpuindu-se milioane de mijlocitori și de cocote, când vedem luxul și desfrânarea unei clase întregi, a cărei singură cunoștință constă în a scrie neortografic și a citi, când socotim sutele de milioane cu care se întrețin clase imprudente și netrebnicice cată să deducem neapărat că pensii reversibile, căștiguri din răscumpărări, misiuni, diurne, cumul, toate trebuie plătite în ultima linie prin sudoarea omenească, prin muncă omenească. Și fiindcă producția actuală nu mai ajunge spre a acoperi bugetul Sodomei și Gomorei, spre a întreține lenocinile stăpânitorilor, de aceea se scoate la mezat până și persoana țaranului.

Și-n acest popor nenorocit nu se mai află destulă energie morală pentru a ridica securitatea și a se scăpa de asupratori. În toate provinciile Daciei lui Traian poporul autohton e o vită menită a ține în spate populației străine. În Ardeal muncește pentru ungur, în România pentru greco-bulgar și pentru jidian, căci zeci de mii de zile de lucru abia acopăr pensia reversibilă a unui grecotei.

șampania băută cu comunarzii din Paris, mătasa ce îmbracă cocotele capitalei, monoclele ce armează ochii pornoscopilor, toată mlaștina aceasta etnică și morală, toată adunătura astă secură din căteșipatru unghurile lumii trăiește în ultima linie din vânzarea de brațe omenești cu luna și cu ziua, căci orice braț care nu produce nimic trăiește de la brațul ce produce ceva.

Iată în adevăr încă o frunză de laur în coroana lui Carol Îngăduitorul.

Despotismul, oricât de odios ar fi, totuși are mai multă îngrijire de popor decât republica străinilor din România, cu eticheta ei monarhică. Căci această republică nu are și nu a avut o altă menire decât a constitui din străini clase privilegiate, din român un sclav al lor. Adunături de rase degenerate, cari coboară cu zi mai jos pe scara organică, până ajung a se îngropă ca câinii și ca maimuțele, acestea domnesc asupra poporului românesc; pentru a plăti trebuințele lor, lenea, inepția economică și sterilitatea lor intelectuală, poporul românesc se scoate la mezat și se închiriază, asemenea catârilor și cailor de birjă, cu luna și cu ziua.

[3 august 1882]

[„D. C. A. ROSETTI E, SE VEDE...”]

D. C. A. Rosetti e, se vede, în ajunul de-a pleca la Paris și de aceea adresează un fel de enciclică de adio d-lor săi alegători și iubiților săi concetăteni.

În această scrisoare găsește ocazia a recapitula anume o seamă de lucruri pe cari le-a zis în trecut, a căror repetare în momente atât de solemne cată fără îndoială să fi având un înțeles esențional.

D-sa zice că propaganda ce-a făcut-o e cuprinsă în programul de la 9 august 1857.

A trecut cam mult de-atăunci, multe conștiințe și-au format și reformat profesiile de credință, încât ar fi fost interesant, pentru cititorul „Românului” chiar, ca acel program vestit, pe care nimeni nu-l cunoaște, să vază din nou lumina zilei. D. C. A. Rosetti nu îl comunică însă, dar ne dă câteva pasaje din el, precum și din vestitele sale enciclice, tipărite acum un an și ceva.

D-sa a zis aşadar:

Toți oamenii sunt egali dar nu și *semeni*; fiecare om trebuie să se lumineze necurmat și să 'nțeleagă că binele nu se dobândește printr-un om, printr-un guvern, printr-un *dictator*, ci prin unirea tuturor.

Tinta d-lui C. A. Rosetti va fi *omul*;

Fiindcă d-sa e pentru luminarea omului și a *națiunii*, se va sili a

smulge din mintea oamenilor închinarea la *stăpân*, sub toate formele și orișice fel de *stăpân*.

Astfel vorbește d-sa,

în această epocă în care *națiunea este în toate atât de sus urcată încât căderea ei ar fi zdrobitoare*.

Trebuie mai cu seamă ca țara să fie pătrunsă de un mare principiu pe cari foarte puțini îl înțeleg; acela că

o națiune *salvată de un singur om* se deprinde a nu mai cugeta, a nu mai lucra ea însăși. Ea cade sub jugul despotismului.

În fine d. C. A. Rosetti își încheie scrisoarea zicând că,

până ce nu ne vom face singuri afacerile, până ce n-om sili pe deputați să-și dea seama de actele lor, până nu vom preface legea electorală etc., nu vom merge bine.

Acesta le zice d-sa

în momentele cele mai zdrobitoare ale vieții și pe la sfârșitul ei.

Curios e în adevăr de-a vedea pe un om bătrân care-n viață lui a făcut numai politică găsind relele sociale acolo unde nu sunt și fiind cu totul orb pentru izvorul lor adevărat. D. C. A. Rosetti își ia adio de la alegători, le strângă mâna, poate a renunțat la mărire și deșertăciuni și cu toate astea nu se - ndură să-și calce pe inimă să spuie odată verde care e cauza răului, pe care trebuie s-o fi cunoscând.

Daca d. C. A. Rosetti ar iubi această țară și acest popor măcar cătu-i negru sub unghie le-ar zice alegătorilor următoarele: „Oameni buni

! Ce-ați zice voi daca pe cancelarul Germaniei l-ar chema Pherekydes, pe miniștri Carada, Fleva și Chirțopol, pe ambasadori Pandrav ori Giani, ce ați zice, c-un cuvânt, daca într-o țară în care pe toată lumea o cheamă Meyer și Muller, tot ce e deasupra sa clasă guvernantă, ar fi străin? Ce-ați zice? Ticălos popor, ați zice, osândit a munci ca vita pentru a hrăni străini, străini și iarăși străini".

Dar oare ce e de zis pentru o țară în care pe oameni îi cheamă Bucur, Bodea, Codrea și Florea, Păun și Catalin, Terinte și Pârvul, Ursu și Balaur, Lupu și Bărcan și unde pe clasele superpuse le cheamă Pehlivanidis și Zvezzocopol, unde din grec dai în bulgar și din bulgar în grec ?

Ce să se zică decât că ticăloasă țară și ticălos popor !

Și aceasta este epoca în care după d. C. A. Rosetti națiunea este în toate atât de sus urcată încât căderea ei ar fi zdrobitoare ?

În adevăr sus urcată trebuie să fie o națiune ai cărei membri se vând ca vitele, cu ziua și cu luna!

D. C. A. Rosetti zice că ținta d-sale e *omul* ? Da, orice om din lume, căci e cosmopolit în privirea tuturor; o singură rasă de oameni s-au bucurat de ura d-sale specială și de persecuțione — rasa română. Între oamenii pe cari, cu patru clase primare, ba și mai cu puțin, i-a

ridicat de la rachierie ori de la făclerie, din subcomisariate de poliție și de la corectura gazetei sale vom găsi tot soiul de străini, egali ca nulități, dar nu vom găsi un singur român.

D. C. A. Rosetti se teme de despotism, de salvarea printr-un singur om ?

Doamne al veacurilor, unde e acel *singur om* ?

Îl asigurăm de mai înainte că acel om nu va fi străin.

Unde e acel singur om să prețuiască plebea aristocratizată a d-lui C. A. Rosetti cu cât face, cu câte un capăt de funie de fiecare ? Unde e acel singur om care să puie pe străini la locul lor, să curețe România de tot ce-a fost mai decrepit, mai ocolitor de muncă, mai stricat dincolo de Dunăre, de ciuma astă orientală ? Unde e acel singur om, ca să nu mai vedem Pandravi și Caradale, Mihăilești și Chirțopolii figurând în societatea română, ca să nu li se mai pară țara astă o colonie greco bulgară, o societate străină de exploatare, condusă de cel mai străin dintre ei, de d. C. A. Rosetti ?

Dar să i-o spunem, spre mângâierea d-sale și a partizanilor, nu mai sperăm în venirea unui asemenea om. Acest popor românesc e atât de săracit, atât de amețit prin fraze, atât de căzut încât un asemenea om ar muri sub garduri, ca Șincai ori ca Avram Iancu, sau să găsi cineva să-l vânză, precum pe Tudor l-a vândut sărbul Macedonski, și, în același timp în care acel singur om ar zăcea în pușcărie sau la ocnă, tot unui C. A. Rosetti sau unei Caradale i s-ar vota pensie reversibilă, pentru că ar fi scăpat țara de acel om. Glontele care a lovit în Barbu Catargiu trebuie să fi având pensie și decorație căci, din neam în neam, cei ce au vândut țările acestea, cei ce au trădat acest popor, aceia au fost destiniști, aplaudați și populari.

Da, națiunea este în toate atât de sus urcată ! Atât de sus încât statura oamenilor scade, că ei degenereză în maimuțe și încep a semăna cu Pantazi - ghica ; atât de sus precum nu putea fi nici în epoca fanarioșilor și cum n-a putut ajunge decât sub fiii Pazvaniilor și Cârjaliilor, sub urmașii bandelor lui Caragea și ale lui Ypsilant.

În mod general am spus demult că înmulțirea disproportională a claselor improductive și împuținarea celor producătoare este răul de căpătenie, care devine și mai grav prin împrejurarea că consumatorii improductive sunt aproape toți străini. Fără îndoială toți liberali, căci liberi de a exploata vor să fie; fără îndoială egalitari, căci egali vor să fie, ei pripăști de ieri alătări, cu toți acei ale căror nume s' amestecă cu începiturile țării: Egali da ! dar semenii noștri nu sunt, precum bine observă d. C. A. Rosetti.

Așa de puțin încât e preferabil să fim tiranizați de un român decât egali și liberi alături cu aceste stârpituri orientale; așa de puțin încât singurul bine veritabil ce-ar putea să ne facă d. C. A. Rosetti și conaționalii săi transdanubianii ar fi să ne slăbească cu dragostea și să nu se mai intereseze nici de-o țară care nu-i a lor, nici de-un popor din care nu fac parte.

[4 august 1882]

[„CREDEM A FI DEMONSTRAT...”]

Credem a fi demonstrat destul de limpede că d. C. A. Rosetti sau ignorează starea țării, sau se preface a o ignora.

Programa sa din 1857 n-a avut decât un singur rezultat: de-a înlesni tuturor străinilor din țară libertatea de-a *exploata*, căci libertatea de-a munci n-a cerut-o nimenei, de vreme ce-a existat totdeauna. Nici una din legile vechi n-a oprit pe stâlpnicul Simeon de-a căpăta cizme sau de-a cultiva dovleci ; dar piedici pentru a deveni exploataatorul acestui popor, neavând alte cunoștințe decum le are un cârpaci, asemenea piedici vor fi existat în adevăr.

Asta e însemnatatea întregei revoluții sociale, patronată de d. C. A. Rosetti și de naturile catilinare adunate împrejururi. Trebuia să se creeze un mijloc pentru a face din ignoranți, din străini, din oameni fără trecut, fără patrie proprie și fără naționalitate proprie o pătură de exploataitori în România. Acest mijloc au fost reformele liberale, egalitatea politică a acestor oameni fără documente de împământare cu populația proprie a țării.

Pe când țaranului din Ardeal i se cer documente că s-au împământat, precum i se cere aceasta și unui german, unui francez sau italian, precum li se cere acelor evrei care sunt de sute de ani în țara noastră, nimeni până acum n-a întrebat pe d. C. A. Rosetti când, din supus turcesc,

a devenit cetățean român, precum în genere cererea aceasta i se face omului ce vine din Apus niciodată celui pripășit de peste Dunăre. Astfel Laurian bunăoară, Bărnuț, Maiorescu erau străini și trebuiau împământeni. Fleva și Cariagdi, Carada și C. A. Rosetti n-aveau nevoie să fie împământeni, căci erau considerați ca pământeni.

Ei bine, acești oameni de peste Dunăre, *de jure* supuși străini până azi, s-au constituit în societate politică la noi, au scos gazeta „Românul”, ba au jucat chiar frumoasa farsă de-a se da de mai români decât români, făcând din naționalitate și patriotism o marfă pe care-o debitează de 25 de ani.

De atunci păcurarul din Rucăr și rotarul din Vrancea au crezut că acești oameni sunt în adevăr ce pretendă și le-a cumpărat marfă de fraze patriotice de o plăștește an cu an. De atunci elementele cele mai decrete ale Orientului au devenit elemente politice la noi în țară, au pus mâna pe Adunări, pe funcții, pe buget.

De atunci a fost cu putință de-a vedea pe mucenicul Simeon, armat cu cunoștință deplină a abecedarului, devenind director de Interne, alt bulgar director de Domenii și a.m.d. *in infinitum*. Orice demnitate publică e în România apanajul ignoranței și al străinătății.

„Gazeta de San - petersburg”, dând seamă despre carteaua d-lui Martens asupra Egipetului, zice că egiptenii nu sunt o nație, ci o adunătură de naționalități, că nu pot fi independenți, căci o sumă de interes europene sunt angajate acolo, că pseudoautonomia țării e un rezultat al rivalității puterilor care-și țin cumpăna și că soluțunea cea mai bună e de-a menține *statu-quo* și a face ca Canalul de Suez să nu încapă sub predominarea escluzivă a unei singure puteri.

Puneți în loc de egipteni români, în loc de Suez Dunărea și e exact starea României în care-a adus-o partidul liberal și d. C. A. Rosetti.

Români nu mai sunt o națiune, ci o adunătură de naționalități. Negoț, funcții publice, proprietate fonciară - toate foiesc de numiri străine, cărora li-i de România cum ni-i nouă de China. Și asta merge *crescendo*. În fiecare an, de la venirea lui Carol Îngăduitorul încoace, intră câte 20 000 de străini în țară, un oraș întreg de exploataitori. Între acești 20 000 abia vor fi cinci sute de români din alte provincii și poate abia 1 000 de oameni dispuși a munci. Restul sunt oameni incapabili de muncă, speculanți, mijlocitori, rase neeuropatice, fără musculatură, cari fug de muncă ca dracul de tămâie. Grec plugar sau meseriaș mai nu se va găsi în România; funcționari și speculanți căt păr [în cap].

Când vede cineva suma imensă de pierde-vară care populează orașele, sutele de mii de oameni cari se ocupă cu treburi fără de nici o *utilitate*, e silit a admite că întreținerea acestor oameni căt să se traducă undeva, într-un punct al țării, în muncă veritabilă, căci numai munca produce bunuri. Când vedem dar că se vând țărani cu ziua și cu luna, lucru care se 'ntâmplă an cu an, de la 1866 încoace, am ajuns la punctul în care pensii reversibile, pomenele bugetare, mătasa care-o îmbracă cocotele, misiunile pretinse științifice, plagiatele ignoranților, discursurile insipide, enciclicele d-lui C. A. Rosetti se traduc în muncă veritabilă, în muncă vândută de administrație pentru a întreține aceste pături superuse.

D. C. A. Rosetti spune că reformele sale sunt luate în mare parte după opiniunile emise de-un bărbat dintre cei mai conservatori, d. Carp.

Ne îndoim daca d. Carp l-au autorizat pe redactorul „Românilui” de-a face o asemenea declarație. Afară de aceea, după căt știm, opiniunile d-lui P. Carp nu se iau nici în *mare* parte, nici în *mică* parte. Sau se admite întregul său sistem de reorganizare socială, și atunci în adevăr proiectele sale speciale, ca părți ale acelui întreg, sunt necesare, sau, daca nu se admite întregul, părțile truncheate nu mai au însemnatate organica.

Întoarcerea la trecut mai nu mai e cu putință. În vremea Basarabilor mai exista încă o națiune română; ea exista încă la 1830 și a existat până la căile ferate ale regelui Stroussberg. De atunci încoace națiunii române i se substituie din ce în ce o adunătură de naționalități, precum s-a întâmplat în Egipt de la deschiderea Canalului de Suez încoace.

Cu căt țara se saturează cu elemente străine cu atât ea decade economic, intelectual și moral.

Încă cincizeci de ani de domnie liberală și România nu va mai fi decât o expresie geografică, în care elementul istoric va fi substituit cu totul prin Ginii, Caradale, Pherekyzi, Pandravi; o țară care numai românească nu va mai fi, precum nu mai este azi în mare parte.

Acesta va fi rezultatul final al xenocrației și, de departe de-a se supăra, d. C. A. Rosetti se poate duce la Paris în tinenă; scopul întregei sale vieți, înstrăinarea totală a României din vîrf până în temelii e asigurat pe generații înainte.

Peste-o sută de ani poporul latin de lângă Dunăre nu va mai fi decât o legendă cântată în limba Fanarului.

[5 august 1882]

[„PRECUM PREVĂZUSEM...”]

Precum prevăzusem la înregistrarea schimbării ministeriale, numirea d-lui Dim. Sturza face cel mai bun efect asupra foilor austriace și ungurești. „Pesther-Lloyd” scrie de ex.:

Numirea d-lui D. Sturza ca ministru de externe se consideră ca un act de apropiere către politica Germaniei și Austriei. Dacă se va adeveri aceasta, atunci negreșit că trebuie să sim mulțumiți cu această schimbare. Nu dorim altceva decât să putem întreține relații amicale cu România. Monarhia noastră a făcut ce a fost necesar spre a întemeia solid acea posibilitate. Însă cei din România au ignorat toate acestea. Tocmai făță cu Austro-Ungaria, adică în raporturile cu acea putere cu care România are o naturală solidaritate de interes, cei din București au avut gustul să-și arate prisosul de presupuții națională și politică. Nu s-a ivit cestiu la a cărei soluție avea să coopereze și România fără ca România să nu se fi pus în cel mai brusc antagonism cu Austro-Ungaria. Istorul cestiupei dunărene, care a ajuns în stare de stagnație prin obstinența României, ne vorbește destul de eloquent. Negreșit că aci nou regat și-a periclitat propriele sale interese. În cazul cel mai rău monarhia noastră poate isprăvi cu opoziția României într-o formă sau în alta; ea e destul de tare și dispune de conexiuni destul de puternice spre a nu-și pierde cumpătul daca cei din București vor păstra cu orice preț o atitudine ostilă. Din contra, România se așfătă într-o poziție oarecum mai nefavorabilă și o politică de necontente provocații contra monarhiei noastre i-ar fi în cele din urmă fatală. Poate că în fine cei din România vor fi recunoscut aceasta, și într-adevăr numirea lui Dimitrie Sturza semnifică o schimbare spre bine.

„Bukarester Tagblatt” spune asemenea că numirea d-lui Dimitrie Sturza a făcut o bună impresie atât la Viena cât și la Berlin. Lucrul prin care se distinge spre lauda sa noul ministru e atitudinea sa moderată etc.

Cătă să constatăm că, mai cu seamă în momentele actuale, o mai rea laudă nu i se poate face unui ministru român decât aceea de a-l proclama amic al Austriei și al părții ei de dincoace de Leita, a Ungariei.

În săptămâniile din urmă ungurii au umplut cupa amărăciunilor pentru o jumătate a poporului românesc. Nu mai vorbim de călătoria arhiducelui moștenitor în Ardeal. Ziarele ungurești au falsificat până și numele localităților din Unedoara; numele munților, ca Retezatu și ca Negru, au fost transcrise fals în ziarele ungurești; s-au maghiarizat nume de râuri și de sate — toată descrierea vânătorii seamănă a se fi petrecut în Tartaria sau în Turkestan, nu în ținutul Corvinilor, a acelei familii române care le-a dat ungurilor pe cel mai bun rege al lor.

Episcopii români au fost prezenți arhiducelui nu de-un om superior în rang, bunăoară de mareșalul Principelui, ci... de-un subprefect. După asemenea formalitate ierarhică credem că subprefecții maghiari trebuie să fie prezenți de călău, spre a se păstra unitatea de principiu în eticheta maghiară de Curte.

Spre caracterizarea furiei de persecuție ce-a cuprins pe maghiari în contra naționalităților și în contra românilor îndeosebi, cari sunt naționalitatea cea mai numeroasă, reproducem următoarele după „Telegraful român” din Sibiu:

Ziarul „Egyetertes”, organul principal al unei partide cu popularitate în Ungaria, al revoluționarilor Kossuthiani, salută cu bucurie hotărârea adunării protopresbiteratului de confesia augsburgică din Hont.

Protopresbiteratul numit a ținut în zilele din urmă o adunare în care s-a decis cu unanimitate:

1. *Numai acela poate fi preot și învățător care are simțăminte patriotice și știe perfect ungurește. Nu poate fi prin urmare preot cine nu știe ungurește și despre care se va dovedi prin fapte că este panslavist.*

2. *Numai cine și-a făcut studiile în institut unguresc poate fi preot sau învățător.*

3. *Preotul și învățătorul despre care se va dovedi că are simțăminte panslaviste se va destitui din post.*

4. *Autonomia bisericăcească nu poate servi de manta a agitațiilor panslavistice și cine va face așa să se estradă oficielor politice.*

5. *Guvernul va fi rugat să opreasca broșurile nepatriotice panslavistice.*

6. *Limba adunărilor protopresbiterale pe viitor va fi exclusiv numai cea ungurească.*

Cititorii noștri știu ce înțeleg ungurii politici sub „patriotism” și „simțăminte patriotice”. Știu cu cătă furie s-au pus ungurii politici pe maghiarizare. Ne simțim dispensați de la comentarea concluziilor reproduse mai sus și, ca o curiozitate, reproducem comentariul ziarului din care le-am estras.

Era timpul suprem să se facă pasul acesta. Țara aceasta trebuie să fie ungurească și totodată liberă. Îndată ce se pierde maghiarismul și se oprimă libertatea înceată de a mai fi Ungaria.

E sfânt în ochii noștri interesul libertății, însă și mai sfânt este cel al maghiarismului. Nu ne putem închipui că ele vor veni vreodată în coleiune și, dacă se va întâmpla vreodată, nu vom ezita nici un moment de a sacrifica libertatea pentru maghiarism, în măsura care se va cere, ca să salvăm și să întărim maghiarismul.

După aceste, trece „Egyetertes” la autonomia confesiunilor și se pune pe coarda insinuărilor ; după el toate bisericele se folosesc de autonomie spre agitațuni. Protestanții de confesia augustină sunt panslavisti. Români greco - orientali , nota bene, numai cei gr.-orientali, sunt daco-români , iar serbi gr.-orientali panslavisti, sașii din Transilvania pangermaniști . Și, stând lucrurile astfel, li se mai poate lăsa oare libertatea, li se mai poate lăsa autonomia?

Și mai departe:

Amvonul , școala elementară, școalele medie, reunurile școlare și literare, reunurile preoțești, învățătoarești și ale școlarilor, toate au făcut conjurațiuni zi cu zi în contra Ungariei.

Starea aceasta nu mai era de suferit. „Națiunea” a venit la convingerea că trebuie suprimată autonomia bisericilor, căci ea e pericul permanent pentru maghiarism .

Asta va să zică după „Pester-lloyd” :

Solidaritate naturală de interese;

Dorința de a întreține relații amicale.

Ungurii sunt cuprinși de turbarea comună în contra românilor și se pretinde ca statul național al românilor să le facă concesii în cestiunea Dunării și să fie cel mai bun amic al maghiarilor. Absurditate fără pereche!

[6 august 1882]

[„ÎN NUMĂRUL DE IERI AL «ROMÂNULUI»...”]

În numărul de ieri al „Românului” citim șirurile următoare într-un articol de fond:

Eram obicinuți ca:

stăpânul să învețe pentru noi, stăpânul să cugete, stăpânul să ne boteze, să ne căsătorească , să ne hrănească, stăpânul să facă tot, el să fie tot și noi să, ne supunem numai și să ne încinăm lui. și această stingere, această sinucidere a omului se înfipsează în noi atât de adânc încât, de vom cerceta, vom găsi c' adesea mulți din cei cari strigau contra stăpânilor strigau nu fiindcă voiau a fi oameni, ci fiindcă credeau că le-a venit rândul a fi și ei stăpâni.

Adevărul de la 1857 este și adevărul de azi; putem chiar prevedea momentul în care vom da voie stăpânilor noștri să ne și îmbrace după placul lor.

Dar stăpânul de azi nu e același de la 1857. Altă dată erau boierii, astăzi avem guvernul nostru; lui ne supunem, lui ne încinăm, lui sacrificăm.

Osebirea este în formă însă, dar nu și în mintea noastră.

E destul ca unul din noi să aibă la visterie o funcțiune cât de mică pentru ca numai decât să capete o însemnatate capitală. Lumea zice: „Iacă un funcționar, un membru al guvernului!” și capetele se pleacă droaiă înaintea lui.

Nu ca să criticăm, ci ca să ne luminăm și să creștem ca națiune ne spunem s' atingem o atare cestiune.

Am spus d' atâtea ori lumii întregi că suntem poporul cel mai liberal; că moravurile, Constituțiunea și legile noastre sunt cele mai democratice din lume, încât ar fi vreme, dacă nu dorim să devenim ridiculi , să începem odată a pune faptele în acord cu zisele.

În adevăr avem o Constituție liberală, legile noastre sunt în bună parte ca și cele din Europa; nu e însă mai puțin adevărat c' avem obiceiul d' a ne treba totdauna, până nu săvârșim un act, ce va zice guvernul?

După mari lupte stăpâni au devenit slugi, iar cei plătiți ca să ne slujească sunt în fapt adevărații stăpâni; se poate zice că viața politică nu există în țara noastră, căci toți am luat în astfel de grad obiceiul indiferenței încât acum, ca și-n timpii sclavie , nu ne dăm măcar osteneala de-a cugeta; evenimentele cele mai însemnante ne lasă reci; aşteptăm să vedem ce va zice, ce va face guvernul și, rău sau bine, mai că nu știm nici aproba nici dezaproba.

Va să zică:

Cei ce strigau contra stăpânilor strigau nu fiindcă voiau să fie oameni, ci fiindcă credeau că le-a venit rândul să fie stăpâni.

Ceea ce noi pururea am zis.

Invidia celor cari credeau că le-a venit rândul să fie stăpâni este cauza liberalismului în România. *Fecit cui prodest*, au făcut-o cui [î]i folosește și, dacă vom cerceta numele celor ce au fost folosiți prin reformele liberale, străini vom găsi.

Altă dată erau boieri, azi guvern.

Quod erat demonstrandum.

În locul boierilor s-au introdus sute de postulanți și vânători de buget, cari costă de zece ori mai mult decât odiosul guvern al boierilor.

Stăpâni au devenit slugi, iar cei plătiți ca să ne slujească sunt în fapt adevărații stăpâni.

Așa e! Slugi, intelectual și moral vorbind, au devenit stăpâni în România. *Vide valetul Chirțopol!*

Se poate zice că viața politică nu există în țară !

Iată ceea ce spunem de mult. Nu există viață politică, pentru că adunătura de naționalități nu e o națiune și o asemenea adunătură a biruit România, fără arme, numai prin demagogie și prin amăgire.

Toate acestea le constată „Românul” pe baza unor enunțări ale d-lui C. A. Rosetti.

[î]i mulțumim că spune o dată adevărul. Dar oare d. C. A. Rosetti azi le vede astea? Oare nu știa că acestea vor fi rezultatele politicei sale care încuraja pe oameni de-a fugi de muncă onestă și de-a deveni stăpâni salariați ? Oare când face gardă națională, în care cel mai cocoșat

devine locotenent - colonel nu creează aci stăpâni din oameni fără merit, cari abia știu citi și scrie? Oare d. C. A. Rosetti s-a informat când a făcut din Mihăilești stăpâni cu câte patru clase primare? Oare toată viața d-sale politică, de la început până azi, a fost altceva decât tendență nu de-a face oameni, ci de-a crea stăpâni din slugi pe spatele poporului nostru?

Pe de altă parte însă nu se poate aștepta ca aceste reale, introduce odată, să înceteze prin alegeri. Aceiași oameni ar alege pe aceiași oameni, răul ar rămâne identic, tocmai pentru că nu există viață politică, tocmai fiindcă fiecine crede că i-a venit rândul să fie stăpân, tocmai pentru că slugile au devenit stăpâni. Asemenea reale nu se pot repara printr-o voință spontană, pentru că actele de voință sunt și ele determinate de corupția epocii, de apucăturile care-a prins rădăcină și au întunecat opinia publică.

E o curată absurditate de-a aștepta de la [o] colectivitate ignorantă altceva decât o reprezentanță și un guvern ignorant; e absurd de-a spera ca alesul unui om să nu fie chipul și asemănarea lui. Nici un om nu poate vedea lucrurile decât cu ochii săi proprii, nu le poate judeca decât cu mintea sa proprie, le automorfizează, precum ar zice Herbert Spencer, adică le dă forma pe care-o prinde el. E cu neputință ca o generație stricată de demagogi în cap cu d. C. A. Rosetti să mai judece clar trebuințele obștești.

Singurul rezultat este convingerea că întregul sistem demagogic e cu totul steril, o altă convingere, că deosebirea dintre oameni cătă a se stabili pe grade, capacitate de muncă și de adevăr, trebuie să prință rădăcini pentru a sanifica spiritul public.

Relevăm în fine următoarele mărturisiri:

Adevărul de la 1857 este și adevărul de azi.

Avem moravuri, Constituție și legi democratice, dar suntem ridicoli, căci n-am pus faptele în raport cu zisele.

Una am zis, alta am făcut.

„Românul” adaugă că „se espune” atingând o atare cestiu.

În adevăr se espune. Mărturisiri mai prețioase și mai adevărate totodată ca cele [de] mai sus arareori se găsesc în foaia roșie.

[6 august 1882]

[„D. DIMITRIE STURZA NU ÎNCETEAZĂ”]

D. Dimitrie Sturza nu începează să obiecteze unor aprețări măgulitoare din partea presei germane. „Berliner Tagblatt” și-a comandat la „unul dintre corespondenții ei” până un fel de schiță biografică a d-lui ministru de externe, pe care nu ne putem opri de-a o comunică:

Schimbarea în Ministerul Afacerilor Străine din România pe care o aduse cu sine formațiunea noului cabinet — zice foaia berlineză — nu e fără însemnatate pentru o pacină aplanare a diferențelor austro - române în cestiuarea dunăreană și pentru atitudinea României în complicațiunile eventuale ale Orientului. Antecedentele, precum și opinile politice ale noului ministru, bine caracterizate și cunoscute, ne indică limpede direcțiunea ce are de gând a o observă cabinetul Ion Brătianu - Sturza, o direcție care nu va întârziă a produce satisfacție în Germania, dar și mai mult încă în învecinata Austro - ungarie, între amicii păcii și partizanii sinceri ai alipirii României la alianța austro-germană, de vreme ce, după cât știm, nu există un singur om de stat român care - ar putea să justifice mai mult această supoziție decât d. Dimitrie Sturza. E cel mai germanofil și tot ce e german poate fi sigur de protecția sa.

Să nu se zică că, în cabinetul român, nu se prea ține seamă de ceea ce zice ministrul de resort, că primul ministru Brătianu e atotputernic. Cu d. Sturza nu stă tot astfel. Dacă el se va și conforma uneori cu opinia ce va predomina în cabinet, în cestiuuri principale Sturza nu numai cu nu-și va sacrifica opinia sa politică, dar va face-o să străbată. Pentru asta ne garantează întreaga sa individualitate, tăria și neatârnarea vederilor sale politice, căci dacă acestea ar fi mai puțin tari și mai puțin neatârnate desigur că multilateralul și genialul Sturza ar fi mai plăcut și mai dorit de către partizanii săi proprii. Această neatârnare a fost cauza pentru care ministrul - președintele a ezitat mai multe săptămâni până a alege pe Sturza. Dar, după ce primul ministru totuși s-a hotărât în fine pentru el, nu se poate admite altceva decât că d. Brătianu însuși s-a hotărât pentru o politică care cel puțin nu e opusă direcțiunii ce-o urmează d. Sturza.

Din contra, credem a putea deduce din mai multe semne ce le-am observat de două luni începând că d. Brătianu cugetă foarte serios la aplanarea diferențelor cu puternica monarhie vecină, presupunere ce se poate numai confirma prin intrarea d-lui Sturza în cabinet la Ministerul de Esterne. Credem că în curând se va pune la cale o înțelegere directă între România și Austro-Ungaria în privirea cestiuenei dunărene și cine știe dacă o asemenea înțelegere nu ar fi mai profitabilă pentru amândouă părțile interesate decât intervenția Europei? Oare nu zic români însăși că propunerea franceză a d-lui

Barrere e mai pernicioasă pentru România decât antiproiectul austriac?... Deci numai înțelesul acesta 'l poate avea numirea, și în Berlin, unde d. Sturza e persona grata pentru cunoștina sa germanofile, ea desigur va fi primită, cu satisfacție. La Curtea din Viena lucrul va fi tot astfel, de vreme ce un Sturza ca ministru de externe nu poate fi decât plăcut pentru Austro-Ungaria.

Pentru cabinetul Brătianu, Sturza e fără îndoială o achiziție eminentă, care va satisface și țara, în care meritele sale sunt cunoscute și apreciate. Fiind în alt rând ministru de finanțe, el a dovedit foarte folositor, mai cu seamă pe terenul economic, și n-a încetat nicicând să pună talentele în serviciul binelelui țării sale. El a fost acel care-a luat inițiativa răscumpărării căilor ferate și a executat-o dimpreună cu comisarul român din Berlin, d. Calinderu. Prin răscumpărarea acestor căi el a pus țara să în posesiunea celei mai importante rețele de căi ferate române.

Următoarea întâmplare ne va servi ca mic exemplu spre a dovedi ce germanofil e Sturza. Acum trei luni luă direcțiunea unui institut de credit, a Creditului Funciar. Predecesorul său comandase niște rechizite la Paris, a căror modeluri se aflau față. Numaidecă Sturza revocă comanda, pentru că nu-i convineau modelurile, și insistă ca obiectele să se comande la Berlin! Ceea ce se și întâmplă, deși nu fără greutăți, pentru că „obiectele” erau un soi de fabricat francez care nu se aflau la Berlin, încât au trebuit anume fabricate de-un mare industrial de aci. Dar noui director al Creditului Funciar își făcu gustul — avu „marfa sa germană”.

Studiile sale și le-a făcut la Berlin și oricine s-ar preumbula cu el poate fi sigur că Sturza își va arăta o casă în colțul format de Jagerstrasse și Friedrichstrasse cu cuvintele: „Aici am locuit când eram student!”

Precum vedem, foile germane nu sunt parcimonioase în relaționi asupra germanofiliei noului ministru de externe și admirăm numai naivitatea cu care ele nu se tem a discredită în ochii poporului său propriu pe omul pe care-l laudă.

[8 august 1882]

[„GAZETTE DE ROUMANIE” NE DĂ LECȚII...”]

„Gazette de Roumanie” ne dă lecții de tact în privirea articolelor noastre etnografice. Ne pare rău, dar lecții de la noi subvenționate din fondurile reptilelor nu primim, pentru că asemenea lecții se comandă ca ori și care altă marfă politică și nu ne vine nici în minte de-a discuta opinii atât de ieftene. Când opinia politică e o marfă, care poate fi și conservatoare și liberală, după cum dictează interesul momentan, când cineva se oferă cu aceeași lesniciune a fi redactorul unei foi conservatoare, cu care devine al unei foi guvernamentale, ni se pare că acelaia i-am putea da noi lecții de onestitate politică și să ne dispensem de lecțiile sale de tact. Adevărul etnologic pe care-l repetăm adeseori își are înțelesul lui și nu atinge „oameni de înaltă onorabilitate, care în orice ocazii au dovedit că sunt buni români”, pentru că nu de aceștia vorbim. Când

vedem însă înființându-se o foaie cu scopul anume de-a începe prin opoziție și de-a se pune apoi la dispoziția guvernului pentru o funcție și o subvenție, atunci adevărul nostru etnologic devine foarte substanțial și dovedește că nu de „oameni de-o înaltă onorabilitate” vorbim, nu de acei cari prin caracter și fapte s-au asimilat și cu spiritul și cu caracterul acestei țări, ci de aceia pentru cari patriotismul și naționalitatea, precum și principiile politice sunt o simplă marfă, când albă când roșie, după plac și după darea de mâna a cumpărătorului.

Iată dar ceea ce combatem în pretinșii români și e foarte indiferent dacă cel ce anunță acest adevăr e bulgar sau turc, armean sau arnăut. Ce vă pasă cine trage clopotul, dacă acest clopot sună adevărul.
[8 august 1882]

„DE MAI MULTE ORI AM OBSERVAT...”]

De mai multe ori am observat tendința foilor grecești de-a tăgădui existența până și a celor resturi de populațiune traco - romană care-n evul mediu, mult mai răspândită decât astăzi, își întindea insulele sale etnice în toate teritoriile împărației Răsăritului.

În adevăr Peninsula Balcanică era în anticitate o peninsulă tracică și numai vârful ei extrem era populat de greci. În comedierea lui Aristofan — în *Paserile* de ex. — intră în scenă un zed tracic și o doavadă că încă în vremile aceleia grecii nu cunoșteau limba populației autohtone a peninsulei și că acest zed pronunță sunete fără de nici un înțeles. Asemenea e și în adevărul că dacii

erau traci care trecuseră Dunărea două sute de ani înaintea vremii lui Traian și că statul lor, în momentul în care l-au subjugat Imperiul, nu avea decât vîrsta de douăzeci de decenii. În contact cu românii populațiunile tracice — cele mai vechi după Herodot, deci autohtoni Peninsula Balcanică — s-au romanizat, au devenit români. Spre a întrebuința un termen din chemie, tracii Peninsula și cei din Dacia erau izomorfi cu românii și s-au contopit pretutindenea în popor românesc, care-n evul mediu era mult mai numeros decât azi, după cum ne dovedesc o sumă de izvoare. Filip II și Alexandru cel Mare au fost traci. E prea adevărat că acesta cucerind țările Asiei și ale Africei grecii i s-au substituit pretutindenea, dar tot ei li s-au substituit și românilor în împărația Răsăritului, încât calitatea grecilor de-a escamota în folosul lor cuceririi făcute de alții și de-a intra pe furis în moștenirea istorică a altor popoare este proverbială. Oare în România nu ne-am pomenit într-o bună dimineată cu sute de moșii mănestirești escamotate prin subrepțiuni testamentare și-n secolul trecut România nu părea o țară aproape grecească?

Ca doavadă a acelei tendențe de tăgăduire lăsăm să urmeze un articol din „*Messager d'athenes*” privitor la românii din Macedonia, scris cu ocazia unei pretinse misiuni a d-lui Pencovici și a unui pretins raport al său.

Iată ce zice foaia din Atena:

Am aruncat o privire asupra raportului unui d. Pencovici trimis de guvernul român pentru a inspecta școalele pe cari guvernul din București le-a stabilit cu mari cheltuieli în Macedonia. Acest inspector surd și miop n-a văzut decât români și câțiva bulgari în patria lui Alexandru cel Mare. Nu există un singur grec, cu toate astea ideea greacă e dominantă, pentru că au îmbrățișat-o români. E vorba acum de-a reduce aceste o rătăcire la turma naționalității române. Aceasta este fără nici o îndoială opera pe care o urmărește propaganda cu mai multă ardoare decât succes și al cărei pontif e d. Urechia.

Se știe că elementul grec a dispărut cu totul din Macedonia. E drept că se vorbește grecește, dar numai pentru că grecii dispun de biserică și de școală. Ar fi de ajuns să se închidă aceste școli și aceste biserici pentru a reduce la nimic elementul grec și a-l vedea contopit și absorbit de elementul român, care constituie fondul populațiunii macedonene.

Pentru d. Pencovici elementul grec, care e elementul indigen, nu are dreptul de-a exista în țara sa natală sau nu trebuie să existe decât pentru a augmenta, prin superioritatea civilizației lui, prestigiul și gloria numelui român. Nu e destul pentru cea mai veche și mai ilustră din rasele europene?

Loc tinerilor, va striga desigur d. Pencovici. Viitorul e al lor. Cât despre acele rase vechi cari au creat lumea după asemănarea lor, turnând-o oarecum în forma civilizației lor, trebuie să dispară ca acele vechi triburi ale lumii nouă cari n-au lăsat în urmă-le nici o urmă de existență.

S-ar părea că numai pentru a face 'n ciuda visătorilor de la Dunărea de Jos grecii nu vor să fie absorbiți de coloniile de cuțovlahi stabilite în mijlocul lor. Cătă îndealtă să simă drepti față cu spiritul ce animă aceste colonii. Nu numai că n-au avut niciodată de gând să constituie un grup etnic independent, dar totuși s-au asimilat puțin câte puțin cu grecii, ale căror aspirații naționale le împărtășesc. Ceea ce d. Pencovici constată c-o tristețe în stare de a stoarce lacrimi tuturor patrioților români.

Tot aceasta am constatat-o și noi adeseori înaintea lui, înaintea tuturor acestor apostoli ai urei, acestor misionari ai discordiei pe cari bunii noștri frați de la Dunărea de Jos i-au dezlănțuit asupra patrioticelor noastre populațiuni din Macedonia. Fac un trist oficiu, o rea săptă. Națiunile ce vor cucerirea orientului le sunt mulțumitoare. N-am decât să citim, pentru a ne convinge, articolele de laudă pe cari foile austriace și cele panslaviste le consacra din când în când propagandei române în țările de limbă greacă.

Prin acțiunea timpului, prin comunitate de interese și afinitate de rasă, colonii români, iar nu români stabilii în Macedonia, s-au contopit și asimilat cu grecii, elementul autohton al țării, după ce aceste țări au fost cucerite de români. Cu toate acestea ei au continuat a vorbi un patois care s-ă propune mult mai mult de limba provensală decât de cea română, ceea ce dovedește într-un mod victorios că cuțovlahii, de rasă greco - latină, veniți din Occident, nu sunt deloc, precum se pretinde în București, coloni veniți de pe malurile Dunării. Numai dacă români s-ar pretinde moștenitorii ai vechilor români — ceea ce ar fi absurd, de vreme ce marile națiuni neolatine ale Occidentului au mai mare drept la aceasta — ar putea să pretină drepturi de proiecție asupra cuțovlahilor din Imperiul otoman. Francejii, italienii și spaniolii ar fi mult mai întemeiați să pretindă protectoratul acesta, pentru că acel patois pe care-l vorbesc pretinșii compatrioți ai d-lui Urechia se apropie, precum am zis, mult mai mult de diferențele idiome ce se vorbesc până azi la ei decât de limba română. Ca sprijin al celor ce zicem e de ajuns a spune că d. Pencovici și toți compatrioții săi nu se pot înțelege cu cuțovlahii decât prin interpret.

Își fac iluzii la București când și 'nchipuie că prin emisari și institutori români vor separa pe cuțovlahi de naționalitatea greacă. Admițând chiar cu d. Pencovici că-n Macedonia nu sunt decât români grecizați, e sigur că aceștia, mândri cum sunt de numele de grec, nu se vor lăsa duși de întrigați pe o cale care - ar izbuti fatalmente la lupte intestine cu grecii, pe cari pururea i-au considerat ca pe singurii lor compatrioți. Daca aceste lupte ar veni, ceea ce nu credem, ele n-ar ajuta decât înamicilor declarati ai grecilor și ai românilor. Oare asta se cauță în București? D-nii Urechia și compania, cari poartă ură numelui grec, cari recomandă trimișilor lor de război civil, precum am demonstrat-o, cea mai mare animozitate contra grecilor, au intrat cu îndrăzneală pe această cale. Daca să ar realizea vredinoioară odioasele lor proiecte se va putea zice cu poetul italian: Messena piange, Sparta non ride.

Puținul succes ce l-a obținut d. Dimitrie Brătianu pe lângă cuțovlahii de lângă Olimp, nedezrădăcinata lor alipire, când au fost lărați de-o sumă de agenți trimiși din București și Constantinopol cu instrucții de-ale fostului ministru al României pe lângă Înalta Poartă, patriotelelor lor protestări față cu intrigile acestor agenți, pe cari i-au alungat cu lovituri de picior, ar fi trebuit să deschiză ochii ultrapatrioților din București, cari dau încă crezare minciunilor îndrăznețe ale unui Mărgărit și raporturilor nesăbuite ale unui Pencovici. După Margaritis și alții oameni ejusdem farinac locuitorii Olimpului ar fi trebuit să se ridice în masă la apropierea trupelor grecești, pentru a afirma naționalitatea lor română și chiar vărsându-și sângele. La apropierea trupelor noastre ei au mers în masă

spre întâmpinare și și-au plecat standardul, ceea ce pentru ei era un semn invederat de supunere națională. Acestea erau sentimentele acestor români pe căi d. Brățianu întreprinsese, într-un voiaj ce l-a făcut anume la Londra și la Paris, de a-i reprezenta ca inamici incarnați ai naționalității grecești. Cei din Macedonia nu se vor purta altfel în ziua în care vor vedea desfășurându-se în mijlocul lor măndrele noastre colori naționale.

Nu vom insista asupra opinioilor politice din articolul de mai sus, ci vom releva numai erorile istorice și filologice.

Deja Theophylact, sub anul 579, și Theophan sub același an pomenesc de români în oastea trimisă în contra avarilor; sub anul 976 Cedrenus povestește că între Prespa și Castoria călători români au ucis pe David, fratele țarului bulgar Simeon. De aci înainte existența românilor balcanici nu mai e tăgăduită de nimeni. Anna Comnena [i] citează în jumătatea a doua a secolului al XI-lea lângă Exeava. În jumătatea a doua a secolului al doisprezecelea călătorul evreu Benjamin de Tudela [i] găsește în munții Tesaliei, nesupuși de nimeni, cu totul neatârnăți și o spaimă a grecilor. Nicetas Choniates în fine numește munții Tesaliei Valahia Mare. În toată suta a treisprezecea numirea veche de Tesalia ieșise din uz și se 'ntrebuința numai numirea de Valahia. George Acropolita, G. Phrantzes, catalanul Ramon de Muntaner, Henry de Valenciennes, apoi chiar hrisoavele împăraților bizantini numesc țara Vlahia Mare, Blaquie la Grant. Etolia și Acarnania se numesc Vlahia Mică (Phrantzes), partea de sudost a Epirului, vecnea Dolopie, se numea Vlahia Superioară.

Teodor Angelos Comnenos Ducă domnește în suta a XIII-a peste Epir, Tesalia, Albania și Macedonia, cari toate la un loc se numesc Vlahia, atât de cătră scriitorii bizantini cât și de cei occidentali.

Departă dar de-a fi numai o mână de coloni români, români erau în evul mediu unul din popoarele cele mai numeroase ale Peninsulei, după toată probabilitatea traci romanizați, ca și cei din Dacia. Rolul cel mai însemnat [i] joacă sub asanizi, dintre cari Ioanițiu, în răspunsul dat papei Inocențiu III, se declară a fi el, împreună cu poporul, de origine romană, mulțumind papei că l-a adus la această cunoștință. Poporul românesc al Peninsulei a fost aşadar absorbit de greci și de bulgari și din el n-au rămas decât aceste puține fragmente ce le vedem azi, dar despre cari nu e nici o îndoială că ei sunt autohtoni, și grecii — coloni ce locuiesc între ei. Nișă nu se poate altfel, de vreme ce grecii sunt pretutindenea coloni, în Asia Mică, pe țărmii Mării Negre și-n alte locuri.

Cât despre limba macedoromânilor, și aici un adevăr cunoscut de toți că e numai un dialect al limbei dacoromâne și că n-are a face deloc cu limbile neolatine ale Occidentului. Studiile recente ale lui Miklosich au dovedit-o cu toată evidență. Atât dialectul din Istria cât și cel macedoromân sunt varietăți a limbei dacoromâne, cu mici deosebiri fonologice și cu mari și hotărâtoare asemănări.

Ne rămâne numai să admirăm ignoranța grecilor moderni în privirea istoriei și etnografiei unor țări asupra căroră pretind a avea drepturi.

Dacă se află români în Macedonia cari vor redeșteptarea poporului lor și readucerea lui la conștiința națională ei au cuvânt să lucreze în acest sens și nu injuriile foilor grecești [i] vor opri. În mozaicul de popoare orientale credem că e loc și pentru români și că nu există nici o necesitate ca ei să fie anexați la Grecia. Gazete însă cari combat un raport *ce nu există*, a unei misiuni *ce n-a fost trimisă*, luând de sprijin fantaziile etnocratice ale d-lui Paparigopolu în locul adevărului etnologic aievea și făcând analogii filologice din lună dovedesc pe de o parte o deplină ignoranță în materia ce-o tratează, pe de alta că o rea cauză susțin dacă, în favorul ei, au nevoie de-a înainta neadevăruri.

[11 august 1882]

[„«ROMÂNUL» ȘI «NAȚIUNEA» SE PLÂNG...”]

„Românul” și „Națiunea” se plâng de slabele rezultate ce le dă școala noastră rurală. În adevăr, chiar în județul Ilfov, în care e situată capitala și unde influența acesteia asupra populației rurale e sădită, abia 15% dintre copiii obligați a umbla la școală o și vizitează în adevăr; 85% continuă vara a paște gâștele, iarna a nu face nimic.

Se citează o sumă de cauze pentru a explica această înapoiare: unii zic că administrația e rea, alții că învățătorii sunt neglijenți, alții acuză aversiunea țăranului în contra școalei și numai cauza adevărată n-o spune nimici.

E prea adevărat că administrația vede în școli o sarcină odioasă. Învățătorul și școala sunt concurenții postulanților la bugetul comunei; adesea primarul e [un] om trecut prin pușcărie, notarul de chipul și asemănarea lui, perceptoarul un bandit, toți numiți de subprefect și constituții

în comitet de exploatare a comunei rurale. Dispreț pentru biserică și ură pentru școală este semnătura așa numitei administrații comunale.

Adesea învățătorii sunt ignoranți și vicioși. Pentru că și școala să rămăie 'n familie, prea adeseori o rudă a primarului ocupă postul, care-n același timp când e învățător și perceptoar sau îngrijește de interesele private ale primarului. Nu e o raritate ca revizorul, sosind pe neașteptate în comună, să afle școala prefăcută în cotej sau în staul pentru vîtele de ispas și pe d. Învățător cale de două poște, făcând pe vătejelul primarului. Cu toate acestea se trimit raporturi regulate, ba chiar dări de seamă despre examene făcute, contrasemnate de primar și întărite cu sigiliu comunei, asupra unor lucruri cari n-au existat deloc, asupra unor școli cari n-au fost nicicând deschise.

Aversiunea țăranului în contra școalei e asemenea explicable. El vede zilnic că această școală nu-i produce decât dușmani și exploataitori. Abia unul a ajuns și înșira două slove pe hârtie și aspiră a se face sau notar sau ajutor de notar sau arhivar în comună. Boala funcționarismului a intrat din nefericire și în sate; o sumă de oameni fără știință de carte și corupți de administrația noastră imorală s-a întins ca lăcustele asupra țării întregi. Acești tirani direcți ai țăranului, acești zilnici spoliatori, cărora le e rușine de muncă și cari introduc vițiu în comuna rurală, sunt din nenorocire ieșiți ei însăși din școala rurală. Oricare a absolvit două clase primare nu mai vrea să știe de plug ori de coasă. E mai comod pentru el a fi demnită public, funcționar.

Dar totuși cauzele de căpetenie a relelor rezultate nu sunt acestea, ci una mai generală și mai apăsătoare: sărăcia. D. A. V. Millo a dovedit condei cu condei că până și bugetul de venituri al unui țaran fruntaș e întrecut de bugetul sarcinilor pe cari trebuie să le poarte. Vara țăran are nevoie de muncă, oricât de neînsemnată, a copilului — măcar de coarnele plugului trebuie să tie, măcar vitele să i le pască. Iarna nu are cu ce-l îmbrăca și nu-l poate trimite la școală. Cine-a vizitat o școală rurală se va fi mirat de aerul bolnăvicios al bieților copii cari, goi, galbeni și ca vai de capul lor, tot mai vizitează școala. E un tablou de adâncă mizerie acesta — să trebui să fi arătând copiii irlandejiilor și lucrătorilor din Londra. Mortalitatea între cele mai multe județe din România nașterile. Cine cunoștea fizionomiile vesele ale copiilor de țăran pe la 1850 și înainte nu le mai recunoaște azi. Mizeria părinților e deci cauza determinată a pustietății școalelor rurale și a slabelor rezultate ce ele dau. Peste aversiune țăranul ar trece, ba a trecut în realitate în Ardeal, a trecut în satele noastre de moșneni, cari, cu toate că n-au pământ, au deprins câte un meșteșug, mai cu seamă lemnăria și rotaria, și a căror stare economică e ceva mai bună. Fără a desființa cauza aceasta — mizeria — școala nu se va popula și orice măsuri administrative, departe de-a fi folositoare, vor fi numai o vexătire mai mult asupra unui popor stors cu desăvârșire de demagogia superpusă.

Învățământul e obligatoriu, dar această obligativitate e o ironie. A-l obligă pe țăran să-și trimită iarna copilul rău îmbrăcat la școală înseamnă a-i l ucide. Există sate pustie de copii, unde generația viitoare doarme în cimitir; pământurile date de legea din 1864 rămân pustii, casele — vizuine părăsite, moartea și aliatul promiscuității etnice din orașe, un aliat sigur al Caradalelor și Mihăileștilor pentru stingerea poporului românesc.

Aceste sunt lucruri nu imaginare, ci văzute cu ochii, constatare zi cu zi și pas cu pas. Există fără îndoială — adesea unde nici nu te aștepți — câte un învățător bun și harnic care-și pune toate silințele, care ar vrea să facă uneori mai mult decât poate. Există, rari dar cu atât mai

meritoși, asemenea oameni, dar starea de care se sparg toate silințele lor e mizeria populației.

Comunele sunt compuse din mai multe cătune depărtate una de alta, adesea cale de-un ceas și două. Câți copii se află împrejurul școalei, în apropierea ei imediată, pot suporta frigul și vin, cei mai din depărtare rămân acasă.

Mizeria, în forma crudă în care există la noi, e dușmaniașa școlii. În Anglia sunt destule și bune școli, cu toate acestea o a cincea parte a populației nu știe a citi și scrie — și tocmai această a cincea parte e clasa muncitoare care poartă Anglia pe umerele ei. Astfel, chiar în state vechi și ipercivilizate mizeria e dușmaniașa școalei elementare. Și această mizerie, de departe de-a înceta, merge și va merge crescând. În fiecare an bugetul se încarcă cu sarcini nouă în favorul negoțului străin, cari sarcini în ultima linie cătă a se plăti din munca producătorului. Dacă am întreba la țărani vânduți robi pentru dări căte procente din datoria lor sunt destinate a acoperi anuitățile drumului de fier, căte pentru plata unor funcționari de prisos, căte pentru cheltuieli de lux am vedea clar că, cu asemenea organizare, unde predomină decorarea trădării și pensionarea negustorilor de vorbă, țărani nostri rămâne condamnat la ignoranță și la mizerie.

[13 august 1882]

[„DE CÂTE ORI «ROMÂNUL» ERA ÎN OPOZIȚIE...”]

De câte ori „Românul” era în opoziție se ocupa cu oarecare stăruință de starea conaționalilor noștri din Ardeal și Țara Ungurească. De când însă roșii veniră la putere „Românul” părea a se feri de-a mai rosti chiar numele Transilvaniei.

Această dezinteresare deplină forma un contrast cu restul presei române.

Nu e vorba de *România irredenta*, care nu există decât în imaginația maghiarilor, nu de „Daco - românia”, o invenție austro - rusească, făcută pentru a fi opusă de-o putere celeilalte, ci de-un adevăr, de-o realitate etnologică.

Deși munții despart poporul românesc în bucăți, deși acești munți, care le-a păstrat naționalitatea în evul mediu, constituie azi o piedică statonnică pentru unirea politică a lor, totuși, din suta a șaptesprezecea începând, au prins a se naște un contact intelectual între diferitele provincii în care acest popor locuiește. Faptul cel mai curios și mai important din toate este unitatea de limbă, de datine juridice, religioase și de viață familiară. Miron Costin este cel deținător care-n suta a șaptesprezecea constată această unitate vrednică a inspira mirare.

El descrie curăția și frumusețea limbei vorbite în Maramureș și viața neatârnătă a românilor de acolo, ne dă legenda fondării Moldovei și a Țării Românești, constată iden [ti]tatea de origine și limbă a poporului. În același timp cărțile bisericești, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Țara Românească, opresc procesul de diversificare și de dialectizare a graiului viu; acesta primește prin cărți o normă unitară în rostire și în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii și scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Țara Românească și-n o parte a Ardealului, căci la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci. Poate să fi fost un instinct de adevăr, poate c-a fost însă chiar cunoștința limbei latine care i-a îndemnat la aceasta. Alături cu limba există ca element de unitate literatura populară, a cărei răspândire uniformă nu e de tăgădui. Aceleasi balade ce s-au cules în munții Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că piesele nemerite de literatură populară aveau tendență de-a se răspândi la toți români.

Pe lângă acestea aflăm în decursul evului mediu unitatea datinei juridice. În Ungaria, în Banat, în Ardeal, la noi, în Polonia chiar, oriunde românii ar fi fost așezăți din vechi sau veniți din nou, ei cer cu stăruință să se judece după dreptul românesc, *jus olachale*, care va fi corespuns pretutindenea cu ceea ce la noi se numea „obiceiul pământului”. Dar o trăsătură de unitate și mai caracteristică întâlnim la poporul întreg. În evul mediu românii erau în Peninsula Balcanică și în Ardeal castrenses, ziditori și apărători de cetăți, sub orice Coroană ar fi trăit. Ei bine, aflăm la domnii din epoca noastră eroică o adevărată manie de-a zidi mănăstiri întăriri; numai Ștefan cel Mare a ridicat vro patruzece. Toate aceste asemănări, anterioare chiar formațiunii statelor române, am numit-o într-un cuvânt - unitatea preexistentă a rasei.

Precum Italia evului mediu, cu toată bucătătirea ei politică, își păstrase unitatea intelectuală, precum și-a păstrat-o Germania după războiul de treizeci de ani, tot astfel ar fi fost bine ca românii să fie pretutindenea atât de conservatori ca să păstreze în viață lor publică și-n cea privată elementele de unitate dintre ei.

Din nenorocire nu s-a întâmplat astfel.

Orice zgârie - hârtie care n-avea idei nouă a crezut că poate înlocui această lipsă prin vorbe nouă, de-aci în România mania generală a neologismelor.

Deși rostirea normală a limbei românești e indicată fără abatere prin scrierile trecute, totuși români moderni n-au găsit încă mijlocul de a scrie în mod unitar. Câte capete, atâțea ortograffii. Literatura populară stagnează, căci afară de doi-trei scriitori nimeni din noi nu mai e în stare să reproduce graiul viu al poporului. Limba săracă a gazetelor a scos din uz miile de locuțuni frumoase și caracteristice care formau avuția lexicală a limbei. Cât despre legi, e aproape de prisos să vorbim. Nimeni nu știe în ce consistă obiceiul pământului. Peste noapte și prin surprindere s-au introdus codici, tradișii rău din franțuzește, o organizare comunală tradusă, regulamente traduse; toate formele esterioare ale unei civilizații străine s-au introdus la noi: scumpe, sterpe, ultraliberale, neavând alt rezultat decât favorizarea străinilor în toate afacerile lor din România. Astfel statul român nu este un produs al geniuului rasei române, ei un text franțuzesc aplicat asupra unui popor ce nu-l înțelege și nu-l va înțelege niciodată. Unitatea ideală ce există între români se nimiceste zi cu zi; în loc de-a sămâna în toate cele, începem a ne deosebi. Nu mai vorbim de nepăsarea noastră națională, care-a făcut cu putință ca o promiscuitate etnică din cele mai curioase să formeze clasele culte și consumatoare din România. Destul numai că limba e gonită de păsăreasca gazetelor, muzica de-o admirabilă adâncime e gonită de cântece nemetești și franțuzești sau trasă pe calapodul celei străine, încât își pierde caracterul

și naivitatea; literatura — o reproducere rea a celor străine; legile — o traducere; organizația — o maimuțare.

Îată ceea ce înțelegem noi sub tradiție: păstrarea elementelor caracteristice și naționale ale unui popor. Pentru noi nu e îndoială că, dacă s-ar fi putut păstra prerogativele politice ale familiilor noastre vechi, tara aceasta ar fi fost cu mult mai românească decum e azi — și că d-nii C. A. Rosetti și Giani, oameni cari, fără vina lor, nu tăgăduim, sunt noi în România, nici au înțeles vreodată importanța tradiției, nici au crezut în necesitatea păstrării ei.

Am spus că, pe când „Românul” era în opoziție, se ocupa mai des de stările de lucruri de peste munți. O făcea în modul său superficial, nu pentru că l-ar fi interesat soarta românilor de acolo, ci pentru a câștiga popularitate. E de ex. un fapt constant pentru foile din România că, în descrierile ce le plagiază cine știe din ce foi străine asupra provinciilor române din Austria, numele de localități citate nu sunt cele românești, ci cele ungurești sau nemetești. Chiar „Monitorul” scrie Cronstadt și Hermannstadt, când e vorba de Brașov ori de Sibiu. De când însă roșii au venit la putere, relațiile lor gingește cu Austro-Ungaria [i]i făcea să nu mai zică o vorbă măcar de căte se petrec dincolo.

Și-n adevăr curioase lucruri se petrec. Pe când presa germană și maghiară [i]i dă zilnic zor cu identitatea de interes între România și Austro-Ungaria, o jumătate a poporului nostru e supus unui tratament cu totul excepțional. Naționalități egale la număr cu români au de mult o poziție politică. Cehii discută în Dieta Boemiei, au școli și o universitate plătită de stat; în Galitia limba polonă e oficială, atât la autorități cât și în învățământ. Croații au Dieta proprie și guvern propriu; românilor, nu numai că n-au o reprezentanță politică ori un teren de viață publică, dar li se tăgăduiește până și dreptul de - a - și face școli cu banii lor proprii.

Ziarele române de peste munți începuseră a se mira cum „Românul” tace în privirea aceasta. Noi nu ne-am mirat de aceasta. Oamenii politici ai roșilor nu au nici o pricină pentru cestioni naționale, n-au avut-o înăuntru, n-o au în afară: Fraza au repetat-o pururea: *vorba*

naționalitate au fost înscris-o pe drapelul lor; *esența* însă n-au înțeles-o nicicând. De vorbă s-au servit gonind popularitate, dar în faptă s-au dovedit a fi intelectual străini, a nu prinde nimic din tot ce constituie viața proprie a unei naționalități. Desprețind biserică noastră națională și înjosind-o, atei și francmasoni cum sunt toți, ei ne-au lipsit de arma cea mai puternică în lupta națională; desprețind limba prin împreștrări și prin frazeologie străină, au lovit un al doilea element de unitate; desprețind datinile drepte și vechi și introducând la noi moravurile statelor în decadență, ei au modificat toată viața noastră publică și privată în așa grad încât românul ajungea a se simți străin în țara sa proprie.

Ne temem deci că interesul pe care din nou și pe neașteptate îl arată „Românul” pentru stările de lucruri de dincolo de munți va avea un caracter cu totul platonic, de vreme ce toată viața politică a roșilor ne dovedește incapacitatea lor înăscută de-a înțelege ideea naționalității și lipsa de pietate pentru toate elementele căre-o constituie.

[14 august 1882]

[„**NĂȚIUNEA** NE CAM IA...”]

„Națiunea” ne cam ia a nume de rău că am reprodus din ziarele germane impresa pe care actualul ministru de externe o face asupra sferelor dominante din Viena, Pesta și Berlin. În realitate însă vina noastră e? Cine-i pune pe prietini să scrie atât de lăudăros despre noua noastră Escoala? Sau crede „Națiunea” că e de prisos de-a cunoaște opiniile unei străinătăți direct interesate în privirea schimbării noastre ministeriale? Dimpotrivă, în loc de-a fi pricină de supărare, credem că am făcut foarte bine a reproduce acele impresa, pentru a da ocazie presei guvernamentale de a-și reafirma credințele și programa în cestiunea dunăreană. Noi nu luăm responsabilitatea celor produse de ziare străine: *relata referimus*, cele scrise le copiem și noi pe românește, și rămâne cu totul la apreciația cititorului din țară dacă le găsește conforme cu adevărul local au ba. Căteodată asemenea corespondențe ne descopără în adevăr lucruri care ar fi păcat să se piarză pentru posteritate, căci uneori „știe satul ce nu știe bărbatul”, astăzi corespondentul mai mult decât aflăm noi. Apăruse odinioară o broșură în Germania, picantă, plină de interes dramatic și de malitie. N-ar fi fost păcat ca foile române să nu ia notiță despre broșura d-lui Erdmann baron de Hahn? Tot așa precum „Românul” reproducea atunci pasaje

scrise de un străin, ne luăm și noi permisiunea de-a reproduce impresa de foile germane, ba le dăm o importanță chiar mai mică de cum l[e] dădea „Românul” citaționilor din acea broșură. Noi nu comentăm; tale - quale, cu istoria cam naivă despre rechizitele de la Creditul funciar, așa prietinoase și cam nătângă cum sunt, le redăm și noi cititorilor noștri.

„Românul” face mai mult; el dezmințe foile germane prin citate autentice ale ministrului nostru de externe, care fără îndoială sfârâmă în mod victorios asertările foile germane. Noul nostru ministru e cunoscut în toate ca un om de o rară consecuență, care nu se abate nici cătu-i negru sub unghie de la ceea ce-a statuat; prin urmare ne putem înțelege pe deplin pe ceea ce-a zis odată.

Fără voie ne aducem aminte însă de o serie de incidente, foarte comune în țara noastră. Există un om care scrise pascuile în contra Coroanei. A fost decorat cu Bene-merenti. Un altul vedea o prăpastie între tron și țară; prăpastia e acoperită cu desăvârșire de-un portofoliu ministerial și de-un directorat de bancă. E ciudat — dar consecuțele și principiile sunt cam fragile în țara noastră.

Spre a nu trece de părtinitorii reproducem tot aci unele informații care i se trimit „Gazetei generale” din Augsburg, tot în privirea noului cabinet. Se poate că tema, tratată cum e mai jos, să convie mai mult confrăților noștri.

Îată acele informații:

Numirea d-lui Dimitrie Sturza la Ministerul de Esterne se tratează de presa austro-ungară într-un mod care are nevoie de-o rectificare, cel puțin întru că privește aserțiunea foilor din Pesta și Viena, că chemarea sa la ministeriu ar fi semnalând o întoarcere a României în cestiunea dunăreană. Căci, deși nu se poate contesta că simpatiile personale ale lui Dimitrie Sturza pentru Germania și Austro-Ungaria ne dău o garanție că noul ministru de externe [i]și va pune silințele de-a favoriza cu toată puterea bunele relații cu marile puteri ale Europei centrale, totuși am exagerat influența unui singur om dacă am admite că poate avea o influență determinantă asupra atitudinei guvernului într-o cestiune de principiu, la căreia tratarea ministerială Brătianu a făcut majoritatea parlamentare toate concesiile cerute. Dar totuși e un mare avantaj ca astăzi portofoliul Esterelor să fie în mâinile unui om politic carele, fiind o capacitate eminentă pe terenul economic și finanțier, posedă o judecată îndestul de nepreconcepță pentru a dezaproba părerile acelei direcții șoviniste care uită cu totul, asupra cestiunii politice a Dunării, puse în avansenă, valoarea reciprocității de politică comercială dintre România și învecinata Austria. Afară de asta, Dimitrie Sturza, care și-a început cariera politică în rândurile conservatorilor, face parte, ca și Aurelian, ministru Instrucțiunii, din aripa moderată a naționalilor liberali, încât mirarea acestor doi în cabinet se poate considera ca un progres spre bine. Chiar, care fusese vicepreședinte al Camerei înainte de-a fi numit ministru, e dintre amicii intimi ai lui C. A. Rosetti și de aceea e de așteptat că va face tot ce-i va sta prin putință pentru ca să favorizeze, în noua sa poziție, planurile de reformă ale vechiului său protector. Căt despre Rosetti, se pare că s-ar fi restabilit între el și Brătianu, cel puțin în parte, vechea înțelegere. Aceasta o deduc din textul proclamației pe care Rosetti o adreseză alegătorilor și prin care conducătorul parlamentar al naționalilor liberali arată că retragerea sa de la Ministerul de Interne, la începutul Lui Ianuarie, precum și depunerea mandatului său de deputat e motivată prin opoziția sa ce s-a făcut planurilor sale de reformă. Despre o retragere din viața politică nu e nici vorba în manifestul publicat în „Românul”. Nu se știe dacă restabilirea, concordie între cei doi mai eminenți oameni ai partidului guvernamental se întinde și asupra proiectului patronat de Brătianu, combătut de Rosetti, de-a disolva Camerele.

După căt se vede, ceea ce unii strică altii dreg.

[15 august 1882]

[„**NI SE PARE CĂ VORBIM...**”]

Ni se pare că vorbim destul de limpede pentru oameni cu mintea normală ca să fim înțeleși și să nu se substituie cuvintelor noastre alt senz decât acela pe care li-l dă lexiconul, graiul viu și convenția mutuală stabilită între oamenii ce vorbesc aceeași limbă.

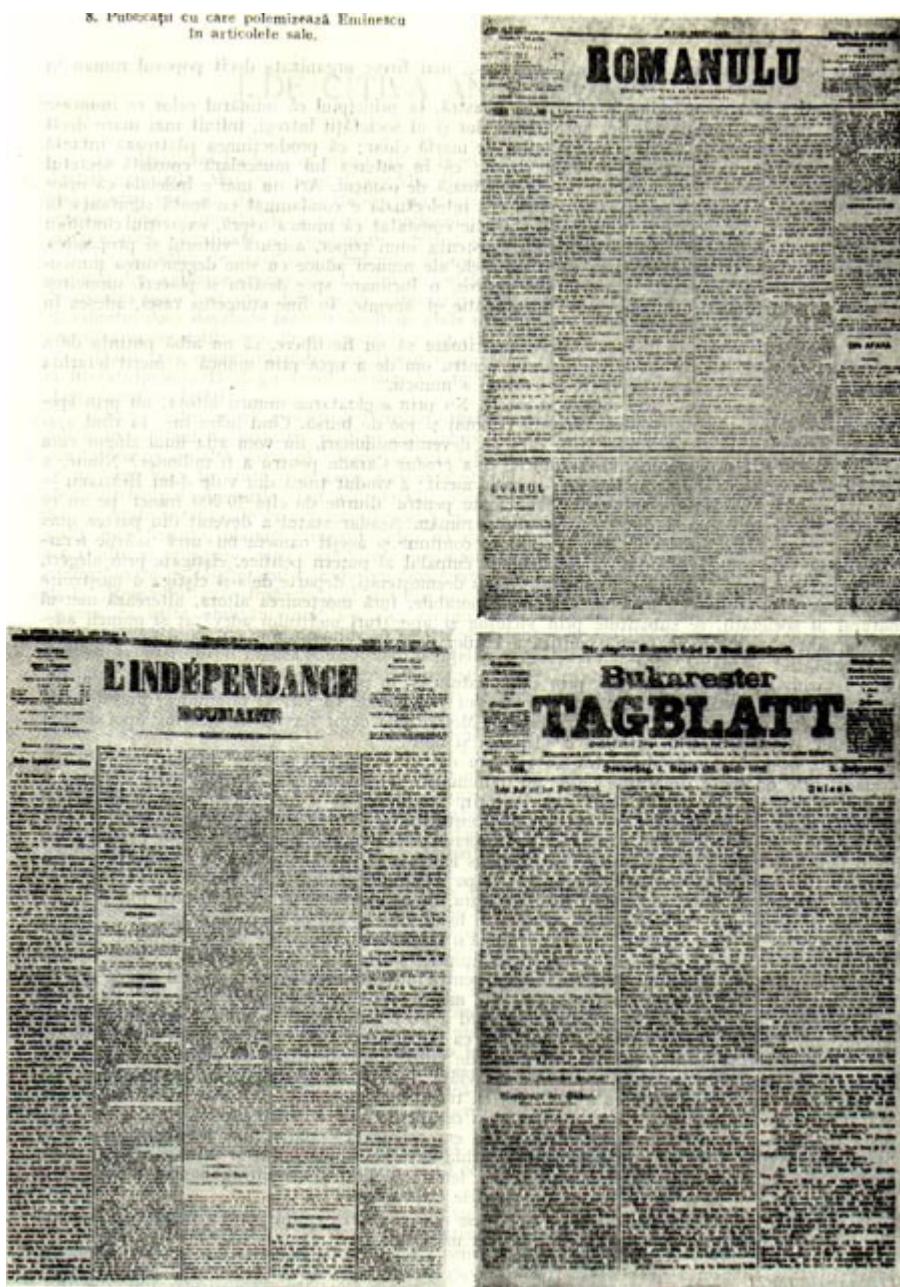
Cu toate acestea „Românul” nu se sfiește a ne atribui următoarea idee:

Partida conservatoare voiește mai presus de orice o stare de lucruri în care mulțimea să fie dedesupă și puținii deasupra; ea dorește ca clasele de jos să nu se ridice la o viață mai largă și mai deplină și privirile ei se întorc cu iubire la starea de lucruri ce domnea în trecut.

E adevărat că am afirmat și afirmă că o societate bine constituită și sănătoasă cată să aibă forma unei piramide. O lopată de grâu aruncată în vânt, când recade la pământ, ia această formă, cea mai sigură pentru durata ei. Dacă ar lua forma unui cub sau al unui cilindru ar cădea la cea întâi suflare de vânt. Astfel și cu un popor și cu un stat. Pe căt timp Roma era înconjurată de sate cuprinse de țărani, pe căt timp baza ce purta această cetate era largă, Roma a cucerit pământul; când însă Lațul și Italia s-au pustiit, când întreg poporul s-a prefăcut în

politicieni care cereau panem et circenses de la guvern, subzistența din banul public, piramida era întoarsă cu vârful în jos, toți domneau și nimenei nu muncea, și Imperiul a căzut în fața unor

8. Îndecăpi cu care polemizează Eminescu în articolele sale.

popoare barbare, dar mai drepte, mai sănătoase, mai firesc organizate decât poporul roman în decadență.

La atâtă însă se mărginește afirmarea noastră, la principiul că numărul celor ce muncesc pentru a produce trebuie să fie, spre binele lor și al societății întregi, infinit mai mare decât numărul negustorilor de vorbe și negustorilor de marfă chiar; că producționea păstrează intactă sănătatea și puterea musculară a unui popor; că în puterea lui musculară consistă secretul tinereții lui, siguranța de-a rămânea o rasă sănătoasă de oameni. Azi nu mai e îndoială că orice om care părăsește munca musculară pentru cea intelectuală e condamnat cu toată siguranță în coborâtorii săi la degenerare și la pieire. E statistic constatat că munca aspră, exercițiul continuu al puterilor fizice asigură pentru totdeauna existența unui popor, asigură viitorul și propășirea lui, pe când fuga de plug, ocolirea soiurilor grele ale muncii aduce cu sine degenerarea muscularului, dezvoltarea anomală a sistemului nervos, o înclinare spre desfrâu și plăceri, nimicirea gradată a puterilor de reproducție, neuropatie și anemie, în fine stingerea rasei, adesea în condițiile cele mai rușinoase.

Cu aceasta n-am zis însă ca clasele muncitoare să nu fie libere, să nu aibă putința de a se ridica. Oricând trebuie să existe putință pentru om de a urca prin muncă și merit ierarhia socială, care n-ar trebui să fie decât o ierarhie a muncii.

Dar să ne-țelegem: prin muncă și merit. Nu prin exploatarea muncii altora, nu prin speculă, nu prin șarlatanerie politică, nu prin tripotaj și joc de bursă. Când luăm însă la rând așa numiți dezmoșteniți ai partidului roșu cari au devenit milionari, nu vom afla unul singur care să se fi îmbogățit prin muncă. Ce-a muncit, ce-a produs Carada pentru a fi milionar? Nimic, a fost copil de casă al d-lui C. A. Rosetti — unicul merit; a vândut țuică din viile d-lui Brătianu — singura muncă. Acestea nu sunt titluri suficiente pentru diurne de căte 70000 franci pe an ce le primește acest onorabil din partea statului român. Așadar statul a devenit din partea unei societăți de exploatare obiectul unei spoliări continue și acești oameni nu urcă scările ierarhiei sociale prin muncă și merit, ci prin abuzul culpabil al puterii politice, câștigate prin alegeri, prin frustrarea statului cu sume însemnante. Acești dezmoșteniți, departe de - a - și câștiga o moștenire proprie pe pământ pe singura cale a muncii onorabile, fură moștenirea altora, altereză mersul natural al societății, se substituie prin vicleșug și apucături meritului adevărat și muncii adevărate, sunt o reeditare în formă politică a hoților de codru, instituind codri guvernamental și parlamentari.

Ierarhia muncii se constituie, prin chiar natura ei, în piramidă. La zece mii de oameni învățați pe toate terenele se naște un Darwin sau nu Buckle ca vârf al piramidei; din sutele de mii de soldați ale unei armii mari se alege un Moltke, ale căror servicii se răsfrâng apoi asupra

întregului. Această ierarhie firească o susținem și noi.

Ceea ce însă numiți d-voastră „o ridicare din ce în ce mai mare a claselor care au fost dezmoștenite de toate drepturile” este nu o înmulțire a cunoștințelor și a puterii de muncă a acestor clase, ci, din contră, amăgirea lor prin fraze politice și „o ridicare din ce în ce mai mare” a unor panglicari cari nu fuseseră dezmoșteniți de nimic, pentru că de moștenirea ce-a adus-o din țara turcească au căutat să se dezbere, prin săpun și pieptene, nu s-o păstreze. În locul ierarhiei muncii și-a meritului s-a introdus ierarhia vicleniei stupide și a apucăturilor maloneste. Un bandit ca cuviosul Simion, o vulpe vânătoare de diurne și afaceri tăinuite cum e Carada, jucători de bursă și nulități cărora natura, drept compensație a stupidității lor, le-a dat perfidia și instinctul necinstei, iată clasele ce le-ati ridicat din ce în ce mai sus.

A existat în lume un stat care-a apus după o viață de șapte mii de ani — Egiptul. Înlăuntrul anticitatii de la Egiptul era o anticitate proprie, și Homer putea vorbi de ea cum noi azi vorbim de Homer. Egiptenii erau cunoscuți pentru înțelepciunea, pentru spiritul lor de adevăr și de dreptate. Unui popor care-a existat șapte mii de ani d' a rândul nu i se poate tăgădui o calitate: arta de-a guverna. Cel puțin ar fi absurd a-i o tăgădui după o probă continuă de atâta mii de ani. Egiptenii erau asemenea cunoscuți ca poporul cel mai conservator al anticitatii. Ei au voit să eternizeze pentru urmări din veacurile viitoare într-o icoană de piatră secretul lungii lor vieții pe pământ și au zidit — piramidele. Viața altor state comparată cu a Egiptului este ca viața unei muști comparate cu unui om, ca traiul unei buruieni comparat cu unui stejar. Statul egiptean era ierarhic. Nu este exact ceea ce afirmă unii, că oamenii nu știau trece din castă în castă. Din contra, puțină de-a trece era asigurată — dar numai meritului și muncii. State demagogice, cari nu țin seamă de ierarhia naturală a meritului și a muncii și cari, din contra, aflu mijloace de-a privilegia înaintarea feneantismului și sterilității oamenilor vicleni și maloșenți, răsări și pier, fără înflorire, ca plantele criptogame

Dacă dar secretul pentru existența unei rase este păstrarea calităților ei musculare, secretul vieții lungi a unui stat este păstrarea ierarhiei meritului.

[17 august 1882]

[„DE CÂȚIVA ANI ÎNCOACE...”]

De câțiva ani încocace se manifestă și la noi o tendență învederătă pentru crearea unei industrii naționale. Mai cu seamă Concordia Română din București au știut să adune în sănul ei mai mulți bărbați din deosebitele clase ale societății cari, deplorând părăginirea în care zac aproape toate ramurile de activitate națională, au simțit în ei îndemnul de-a trezi la o nouă viață munca, paralizată de concurență străină și de lipsa unui învățământ special.

Ca o probă de activitate Concordia Română a deschis expoziția ei, fără concurs guvernamental, din mijloace proprii, în localul ei restrâns. Dacă acea expoziție de obiecte confectionate de români n-au fost splendidă ca să uimească ochii lumii, a dovedit pentru cine știe a vedea că talentul de-a deține meserii oricât de grele nu-i lipsește românului, ci ocazia și puțină de-a dezvolta acele aptitudini, de-a și exercita puterile.

Dacă vrea cineva să judece un popor n-are decât să ia nu legile lui scrise, nici trecutul lui, ci literatura actuală și guvernul actual. Aceste sunt semne sigure, cari arată ca un termometru starea unei societăți.

Când constatăm că guvern și Camere consistă, după mărturisirea d-lui Dimitrie Brătianu, din indivizi buni de pușcărie și din „speculanți ai intereselor publice” buni de carantină, când constatăm pe de altă parte că băieții de ieri alătării scot gazete literare și științifice, oameni ce nu sunt încă în stare a pricepe nici ce e știință, nici ce e literatură, evident că, dacă în sfera intelectuală lucrurile stau atât de rău, nici în sfera muncii materiale ele nu pot sta sus. Nu se poate aștepta de la o generație care, cu abecedarul în buzunar, administrează, scrie tragedii, face finanțe, planuri strategice etc., ca ea să aibă un interes serios pentru lucruri cari cer studiu și pricepere, cum e activitatea economică, atât de multilaterală și de varie. Cu spirite conducețoare ca tejghetarul Carada, cu financiari ca Eliade Cârciumărescu, cu redactorul Adonis de la „Românul” care, însărcinat al statului în cestiunea răscumpărării, a confundat interesele reciproce cu atâtă abilitate încât s-a ales cu milioane, cu asemenea oameni în capul țării nu se poate cere ca industria sau meserile să se fi bucurat de cea mai mică atenție din partea plebei dominante. A trăi din munca altora, asta o înțeleg ei; a încuraja această muncă, a o diversifica, a o crea unde nu există, a da aptitudinilor naționale libertatea de-a se aplica după soiul lor la ramuri diverse de producție, a aduce prin măsuri combinate înțelepțește poporul, până azi agricol, la diviziunea muncii, a-i da ocazia de a-și întrebuița timpul iernei, pe care-l pierde în zădar — așa ceva nici nu le-a trecut prin minte acestor oameni, pe căt de vicleni pe atât de sterpi și neputincioși pe terenul adevărului.

Concordia Română era deci creată într-un mediu social căt se poate de nefavorabil. Cea deținătă piedecă a propășirii, sub presiunea căreia se resimte orice meserie și orice început de industrie, este concurența străină, condusă cu abilitate, încurajată adeseori prin premii de către guvernele străine. A doua piedecă și lipsa de capital. În adevăr, munca și sterilă fără concursul capitalului și, cu căt capitalurile puse la dispoziția muncii vor fi mai numeroase, aceasta va fi mai bine retribuită și va prospera mai repede.

Însă aci se întrebă totdeauna a cătă parte din capitalul ce există într-o țară se pune la dispoziția muncii, a cătă se risipește pe plăceri și în mod cu totul neproductiv. Dacă vom cerceta acest punct important vom observa că aproape toate capitalurile cătă le produce agricultura se cheltuiesc pentru mărfuri introduse din străinătate, adevărat pentru servicii făcute de străini; că ele se risipesc pe lux și în mod improductiv, că la dispoziția muncii din țară nu rămâne aproape nimic. A treia piedecă, cea mai grea din toate, și lipsa de aptitudini, de forțe productive. Brațe și creieri au toti, dar nimici nu i-a învățat cum să le întrebuițeze în modul cel mai folositor. De aceea românul e redus la cele mai grele și mai puțin productive soiuri de muncă: o clasă de mijloc în care munca să consiste în combinarea forței musculare cu cea nervoasă NU există la noi decât în începuturile unei industrii nouă, în resturile anticuante ale unei industrii vechi.

Iată dar mediul asfixiant în care se mișcă începuturile de industrie națională, și desigur e un merit cu atât mai mare de-a lupta în asemenea grele împrejurări, un merit pe care cu dragă înină il recunoaștem și-l prețuim.

Acum societatea „Concordia” și Clubul comercianților și meseriașilor din Iași se unesc pentru a convoca un congres pentru ziua de 10 octombrie, la Iași, unde se va discuta starea economică a țării.

Deși felicităm societatea Concordia pentru inițiativa luată, mărturisim că Clubul comercianților și meseriașilor din Iași ne inspiră oarecare neîncredere. Acest din urmă club este eminentamente politic după căt știm, constituit nu pentru a încuraja comerțul și industria, ci pentru a da materialul trebuințos de agenți electorală guvernului roșu. În acest Club sunt și mulți negustori de vorbe cari nu s-ar sfii a se folosi de concursul Concordiei, ce până acum s-a ferit de veleități

politice, pentru scopuri electorale de-o importanță apreciată numai de trinitatea Gheorghian - Guță Panu - Verussi.

Iată punctul asupra căruia credeam de datorie a atrage atenția membrilor Concordiei. Această societate n-a făcut nicicând politică militantă, din contra, ea a căutat să atragă în cercul ei oameni de cele mai diferite vederi, al căror scop e încurajarea muncii naționale. Asociindu-se cu un club eminentamente politic, [i]i dă acestuia o importanță pe care n-o merită, dă un lustru firmei Herșcu Goldner et Comp., de care aceasta - ar fi onorată, dar care n-are a face cătuși de puțin nici cu negoțul, nici cu industria națională. *Caveant consules.* Să nu se întâmpă ce toată inițiativa Concordiei să degenerizeze într-un fel de manipul electoral, pentru a vedea la alegerile viitoare ieșind din urnă pseudozugravul chefalonit Verussi, scandalosul dascăl Guță Panu și evreofilul Gheorghian.

Ar fi păcat de scopurile eminente naționale ale Concordiei de-a le vedea puse în serviciul personal al vânătorilor de funcții, de diurne și

de subvenții oculte cari au inundat de la un timp încocace Iași.

[18 august 1882]

[„DUPĂ CUM NE ASIGURĂ...”]

După cum ne asigură ziarele inițiate în tainele guvernului Camerele se vor convoca în octombrie, c-o lună înainte de termenul reglementar, pentru?... pentru a rezolva unele cestiuni cari nu mai sufăr nici o întârziere.

Se știe înțelesul acestei diplomatice parafraze. De câte ori am auzit-o ne-am închipuit, în naivitatea noastră, următorul lucru: muncim pământul cu același plug cu care-l munceam la anul o mie două sute după Hristos, în vremea voievodului Bărbat și a Radului din Făgăraș; se vede că Adunările s-au convins că, după o întârziere agronomică de aproape șapte sute de ani, azi nu e timp de pierdut; că să modificăm sistemul nostru de cultură, ca să putem ține pas cu alte țări. Cel puțin aşa ne închipuia. Când colo, care era lucrul ce nu suferea întârziere? Vro pensie reversibilă, vro răscumpărare de drum de fier cu căstiguri pentru deputați ș.a.m.d.

Curioși copii suntem noi români!

Cel mai simplu om care-a observat că albina adună miere și ceară, iar cuca își pune ouăle în cuiburi străine deduce că aşa va face albina în veci de veci, că tot astfel va rămânea și nevasta cucului, care, ca femeile cele stricate, își leapădă copiii pe mâni străine. În toate cele recunoaștem necesitatea absolută a legilor naturii, știm că o piatră aruncată va cădea în jos după o anume lege, că repezimea ei va crește succesiv în patrat, știm că apa nu curge la deal, știm că soarele cătă să iasă la răsărit și să se cufunde la apus în noapte; numai despre oameni ne facem iluzii. De la oameni pe care prezentul lor [f]i numește „buni de pușcărie și de carantină”, pe care d. C. A. Rosetti [f]i numește „soitarii”, de la oameni cari au dovedit că sunt moralicește putrezi, intelectual sterpi, mai putem aștepta îmbunătățiri? Pretexează cineva de a-l fi cuprins iluzia că din acești oameni poate răsări lumină și libertate?

Caracterul empiric al oamenilor e aşa de fix, rămâne aşa de unul și - același precum e una și - aceeași forma și sămânța plantelor, forma lupului și a maimuței. De la lup nu poți aștepta fapte de miel, de la pisici nu apucături de căprioară — numai de la oameni, a căror natură e constatat rea și netrebnică, suntem încă în stare a aștepta lucruri bune, cu totul neconforme cu natura și cu inteligența lor? Nimeni nu așteaptă de la lemn calitățile fierului, de la lut calitățile aurului și totuși sunt oameni cari de la soitarii, maturiți pentru Văcărești și carantină, pretexează a aștepta fapte mari.

Iată în ce consistă iluzia. Suntem dar siguri că cestiunile cari nu mai sufăr întârziere s-ar putea amâna tot aşa de bine precum amânam reforma plugării noastre de la 1 200 și până azi. Altceva e la mijloc, iar interesele țării numai un pretext sub vălul căruia se pregătesc nu reforme, ci nouă grupări de persoane și de ambiții.

Să vedem cari sunt lucrurile ce se petrec?

Căpeteniile roșii, văzând că în adevăr nu mai merge, că țara e uimită de corupția adâncă și de ignoranța neagră a partidului roșu, s-au sfătuit între ei să pară că se dezbină. Ei să-și facă lorusi opozitie — astă-i cestiunea. „Românul” să facă opozitie guvernului, „Națiunea” asemenea — să crează lumea că există scizii profunde în sănul partidului. Se știe că Corpul nostru

electoral nu prea face deosebiri de nuanțe; opozitie e opozitie orișice-ar gândi, guvernul, guvern. Ca la manevre, unde o parte a armatei joacă pe inamic, astfel o parte a roșilor au început să joace opozitie și să reprezinte partidul virtuții. Oricât voturile alegătorilor s-ar împărtăși, tot unul de ai lor cătă să iasă din urnă. Când manevra va fi sfârșită pe câmpul electoral, în Cameră se vor împreuna rangurile în aceeași armată de exploatare și de băieți de procopseală care-a existat și până acum.

N-ar fi minune ca aceste mari manevre electorale să izbutească și să vedem că pretinsa opozitie și pretinșii guvernamentalii, odată adunați în Dealul Mitropoliei, se arată a fi de un chip și de-o asemănare, unii lupi goi, alții îmbrăcați pe timpul alegerilor în piei de oaie, dar aruncând în lupăria din Deal, în codrul parlamentar, o deghizare devenită de prisos.

Se vorbește asemenea de-o intrare a grupului „Binelui public” în rangurile roșii. În adevăr, pretinsa reorganizare a partidului liberal ar fi o admirabilă ocazie pentru a se opera o accesiuie mai pronunțată către putere. Poate că cine citește „Binele public” n-ar crede una ca aceasta — dar la Dumnezeu și-n țara românească toate sunt cu puțință.

Se poate asemenea ca-n toamna aceasta Camerele sau să lucreze înainte, sau să fie dizolvate. Daca s-ar dizolva, tot planul acesta de operațiune va fi norma de conducere a roșilor. Vor juca unii pe opozanți, alții pe guvernamentalii și, dacă țara va fi dispusă a vota pentru opozitie, are să cumpere pisica 'n sac și se va deștepta prea târziu că oaia din urnă s-a transfigurat, în Cameră, în lup.

A întroduce acest joc pare a fi misiunea „Națiunii”. În adevăr, pielea de oaie e blândețea cu care se face opozitie; o blândețe care-a prezidat de-atâtea ori actele din Dealul Mitropoliei și le-a îngăduit întră în cadrul comparațiunii noastre. Statul major al unei și aceleiași armate s-a despărțit deci în două: unul din frații generali conduce pe pretinșii inamici ai partidului roșu, pe cei travestiti, celălalt frate conduce partea netravestită a turmei. Lupta aparentă va începe; se vor auzi împușcături, dar oarbe, fără glonț, vor bubui tunuri, dar fără ghiulele. Si de-o parte și de alta soldații se vor da prinși fără a fi încercat să se apere cu baioneta și, când lupta aparentă se va fi sfârșit, toți vor vedea că n-a fost decât o manevră. Glonții purtători de moarte nu vor fi fost decât pe hârtie, uciderile nu se vor fi întâmplat decât în coloanele gazetelor; toți își vor depune lăncile și coifurile de carton în bufetul Camerelor și un vesel banchet va încheia dușmâniile teatrale, banchet făcut în intimitate, pentru a râde de țară și a se admira reciproc cum au fost în stare eroii să tragă atât de bine pe sfsoară opinia publică.

Comedie, comedie!

Tragic e lucrul numai pentru țară, pentru poporul nostru, sărmănu. Aceasta va continua a purta în spate o pătură întreagă de feneanți și de ignoranți, de oameni incapabili de-a se hrăni prin muncă onestă și avizati la banul public; administrația va continua a fi o bandă de hoți și mizeria va crește din ce în ce, până ce vru popor mai Tânăr și mai drept se va îndura să puie capăt nouilui Bizanț. Sub un guvern cu limbă străină țăranul nostru va începe a răsufla, precum răsuflă azi în Basarabia rusească. Am vorbit adesea cu țărani de lângă Cetatea Albă, ba chiar de la Movilău de dincolo de Nistru și toți, văzând starea ticăloasă a fraților lor din România pretinsă liberă, ziceau că „bun și mare e Dumnezeu” de i-a scăpat de stăpânirea română. E trist a constata acest adevăr; e trist a constata că faimoasa noastră pseudocivilizație nu s-a tradus decât într-o cumplită apăsare a poporului nostru. La urma urmelor însă nici un popor nu e osândit de Dumnezeu de a fi vecinic robul invaziunii stârpiților orientale și când, fără nici un bine pe pământ și fără rază de speranță în inima sa amărătă, cade ostenit în umbra străinătății, el a murit pentru istorie, dar moartea va fi fost o binefacere supremă și o mântuire pentru el.

[19 august 1882]

[„„LUPTĂTORUL” DIN FOCSANI CONTINUĂ...”]

„Luptătorul” din Focșani continuă a ne da tabloul stării economice a țării, descoperind vânzări silnice de obiecte scutite de lege pentru plata dărilor. Ziarul comunică de astă dată două publicații de vânzare ale perceptorilor din comunele Bonțești - cărligele și Măicănești, jud. R. Sărat:

Obiectele secuistrate locuitorilor din Bonțești sunt: 600 scânduri de căte 16 palme una lungimea; 10 dulapi; una scurteică femeiască de atlas de

lână gri, blănă cu blană neagră și vulpe; două așternuturi, unul verde și altul conabiu; 198 vedre vin alb, recolta anului curent; 14 oi; rodul de la 98 pogoane vie; precum și, de la 22 „pogoane porumb”, recolta anului 1882; 2 iepe; 3 cai; o jumătate pogon fâneață, livadă; 100 doage; un râmător; 1 zăbun; 1 ferăstrău cu coardă; arendarea pre doi ani a două pogoane vie; un junc; 18 bucăți lemn de construcție de case; 10

căzi; 1 curătoare; 1 butie; 1 mânzată; 1 boloboc; 1 oglindă de perete. Licităția s-a ținut în ziua de la 24—26 iulie expirat, 1882. Iscălit p. agent Zoicărescu (originalul se află la redacțunea „Luptătorului”).

La comuna Măicănești s-au secuestrat: 6 oi; 1 gonitor; 3 iepe; 90 coți velinte; 2 vaci; 1 pereche foi; 23 coți așternut; 3 țoale de car; 1 așternut; 20 banițe porumb; 2 cai și 3 butoiae. Vânzarea acestor obiecte va avea loc de la 15—25 august. Agent Ionescu — No. 139.

Așternut, haine, instrumente de muncă, recoltă — totul i se vinde țăranului pentru a hrăni nesătiosul buget. Și în același timp în care vie, vite, grădini, animale de muncă, vasele pentru fabricarea vinului, c-un cuvânt tot ce susține viața țăranului de pe-o zi pe alta se vinde la mezat pentru neplată de dări, în momentul în care starea poporului nostru e mai rea decum a fost vrodată și puterea lui imposabilă istovită după probele de mai sus, ilustrul Carada e trimis la Berlin ca să contracteze o nouă datorie publică de 134 de milioane. Pentru ce? Pentru a construi nouă drumuri de fier, pentru a transporta un grâu ce nu se vinde, o producție brută care nu mai află cumpărători.

„Românul” însuși constată în numărul său de azi că nimic din banii realizați cu toba pe așternuturi, zăbune, ferestraie nu se restituie sub nici un chip contribuabilului muncitor.

Debitanții de tutun în loc de-a fi români, după cum prescrie legea, sunt, sub ochii directorului, în capitală chiar, străini. Dispoziția legii nu e respectată nici de stat, care administrează el însuși monopolul. Prin legea de la 1864 se prescrie ca cărțimarii din sate să fie români; nu sunt. Primăria cheltuiește cincisprezece milioane, dar nici măcar lucrătorii cu mâna nu sunt români. La căile ferate, după dispozițiile contractului de întreprindere, jumătate din funcționari ar trebui să fie români. Nu sunt. Și așa în toate. Capitaluri de sute de milioane se iau an cu an din punga contribuabililor și nimic, absolut nimic nu li se restituie. Pe când datoria publică s'adaogă cu sute de milioane și acestea se cheltuiesc pentru a plăti servicii străine, „Monitorul” publică în toate zilele vânzări de case de-ale muncitorilor, pentru sume neînsemnante. Efectele sunt? „Românul” recunoaște în fine ceea ce de șase ani [f]i spunem necurmat — recunoaște că ipocriția și nepăsarea guvernamentală conduce la sărăcia muncitorilor, la mortalitatea lor, la degenerarea lor fizică și morală.

Iată ceea ce-am zis și am repetat de atâtia ani de când „Românul” face mereu apologia îmbunătățirilor introduse de partidul liberal. Foia guvernamentală ne dă chiar azi o serie lungă de pretinse îmbunătățiri în favorul negoțului și se laudă cu ele. Fără cuvânt. Prin aceste îmbunătățiri atât făcut ca țara să atârne din ce în ce mai mult de-un negoț străin, dovedă umplerea până la superfluență a orașelor noastre cu negustori din căteșipatru colțurile lumii, cari, introducându-ne până și fâna din străinătate, paralizează în germene orice activitate proprie. Fără cultură, fără bani, fără aptitudini, negoțul ne-a prefăcut — copii economici — în concurență ai națiunilor celor mai înaintate. Meseriașul nostru este silit de negoțul ce-i introduce similarele străine să concureze cu acestea sau să lucreze cu pagubă. Ș-așă în toate cele.

Până azi liberalii nu văd că interesele negoțului internațional pe de-o parte, și acele ale educației noastre industriale pe de alta nu sunt identice, ci opuse. Până azi nu s-au convins că nu e permis a confunda, negoțul din lăuntrul țării, menit să introduce diviziunea muncii după condiții climatice și după repărțirea materiilor brute, cu comerțul internațional, menit din contra, nu a diviza munca, ci a o reduce la un singur soi, la cel mai ingrat din toate.

Și, cu toate acestea, în folosul comerțului internațional Carada contractează o nouă datorie publică de 134 de milioane.

Puțin trebuie ca populațiunile noastre să întreacă în degenerare fizică și morală populațiunile Indiei, supuse guvernului britanic, și pe foști sclavi negri din statele de sud ale Americii. Și cu toate că mizeria crescândă produsă prin sarcini publice împiedică pe muncitor de-a se hrăni bine, de-a locui bine, de-a și trimite copiii la școală și-l face să retrogradeze în toate cele, suma deja enormă a datoriilor publice se sporește din nou cu sute de milioane și universalul Carada e trimis să menajeze aceste lucruri, cu cele mai mari foloase private pentru complicitii săi din partidul roșu.

[20 august 1882]

[„CONFRĂȚII NOȘTRI DE LA «BINELE PUBLIC»...”]

Confrății noștri de la „Binele public” s-au găsit cu drept cuvânt atinși prin câteva linii ce a apărut într-unul din cele din urmă numere ale „Timpului” și care făcea aluziune la niște zgomote după cari s-ar fi căutând o apropiere între partidul „Binelui public” și partidul de la guvern.

Confratele noștri declară în modul cel mai formal că acele zgomite sunt neîntemeiate:

Nici faptele petrecute până astăzi, nici conduită noastră corectă și sinceră nu autorizează pe cei de la „Timpul” ca să ne presupună că cochetăm cu un guvern care s-a ilustrat numai prin fărădelegi sau că facem cauză comună cu o cete de jefuitori ai averei publice.

Avem mult de luptat împotriva răului comun și este de dorit ca asemenea bănuieri, vătămătoare din toate punctele de vedere, să dispară pentru totdeauna.

Rugăm pe confrății noștri să creză că în intențunea noastră nu a fost de a da vreun crezământ acelor știri, ci numai de a le denunța, pentru ca să poată fi dezmințite, cum au și fost în modul cel mai categoric.

Confrății noștri mai observă că s-ar putea mai cu drept cuvânt să ni se atribuie nouă intențunea de a ne apropia de guvern, deoarece chiar de curând dă Mavrogheni și T. Rosetti au primit funcțiuni de la guvernul actual. Dar credem că la rândul lor sunt și ei nedrepti și cu acești bărbați și cu partidul conservator.

În ce privește pe d. Mavrogheni, vom observa că în toate țările civilizate funcțiunile diplomatice sunt considerate ca afară din luptele de partide.

Și tocmai de aceea, dacă între noi și în țară putem să ne împărtășim în mai multe partide, conservator, liberal, liberal sincer, independent etc., în fața străinilor nu putem fi decât români și constituim toți un singur partid, partidul național.

În Anglia, de exemplu, miniștrii plenipotențiari rămân la posturile lor deși guvernele se schimbă, afară numai de cazurile rare în care e vorba de a se schimba cu total atitudinea politică a guvernului față cu una din puteri.

Astfel fiind, d. Mavrogheni, care și-a servit țara în timp de 30 ani pe terenul politic și a cărui sănătate nu-i mai permitea să rămână în Parlament, a putut primi să și-o servească și de acum înainte într-o funcție care este afară din luptele politice și pe care putea să o îndeplinească mai bine decât oricare altul, fără ca să-și schimbe convicțiunile sale politici și fără ca să aibă dreptul cineva de-a califica purtarea sa de defectiune.

În ce privește pe d. T. Rosetti, unul din cei mai demni reprezentanți ai principiilor partidului conservator, caracterul său cumpătat și pacnic, temperamentul său liniștit și bland [i]l destina natural la magistratură și-i impunea, ca să zicem așa, funcția pe care a exercitat-o cu atâtă succes și pre care va împlini-o și de acum înainte cu același succes pentru binele țării și onoarea justiției. Și, oricare ar fi părerea noastră de rău că în luptele politice active vom avea un luptător mai puțin, partidul conservator o uită gândind ce bun și demn magistrat a câștigat țara.

Altele sunt faptele cari se pot numi defecțiuni și cari ne-au făcut bănuitori, după cum observă, cu multă dreptate, confrății noștri de la „Binele public”.

[22 august 1882]

[„PRIN NATURA PRINCIPIILOR LOR...”]

„Prin natura principiilor lor, Conservatorii văd cu ochi răi deșteptarea economică” aceasta e cea mai nouă frază ce-o debitează „Românul” și, ca s-o probeze, citează deviza „mulți dedesupuți puțini deasupra”. Ne impută asemenea că noi, vorbind de congresul economic, ne-am exprimat neîncrederea față cu Clubul comercianților din Iași.

Dar oare nu contrariul e adevărat? Prin natura principiilor lor, roșii ar trebui să fie adversari ai deșteptării economice.

Întâi, daca sunt consecuții în liberalismul lor, că să fie partizani ai liberului schimb. Din punct de vedere *liberal* e nedrept de a-l pune pe consumator să plătească mai scump articolele ce-i trebuie când le poate avea mult mai ieftine din străinătate căci, conform teoriei liberalismului, fiecare om că să fie absolut liber de a cumpăra în piață care-i convine și de-a vinde asemenea.

E fără îndoială neliberal și neegalitar de-a scumpi prin măsuri protecționiste, chiar pentru un timp mărginit, obiectele industriale, căci prin scumpire ele devin accesibile numai numărului mic al acelor bogăți și neaccesibile oamenilor mai săraci. Iată dar că protecționarea favorizează inegalitatea și restrâng libertatea omului sărac de a - și satisfacă cu banii muncii de el necesitatele

sale, de-a cumpăra obiectele pe piață cea mai favorabilă lui, pe cea mai ieftină, pe cea străină.

Afără de asta un sistem care încurajează industria națională constituie privilegii cari se răsfrâng asupra industrialilor și le asigură câștiguri. Nimic mai neliberal, mai reacționar decât privilegiul.

Introducerea industriilor favorizează totodată inegalitatea. În măsura în care într-o industrie intervine concursul inteligenței, se introduce între oamenii ce o profesează o ierarhie a muncii contrarie egalității. Idealul liberalismului e o societate în care toți să fie egal de incultați, egal de săraci, egal de guvernabili prin frazele d-lui C. A. Rosetti.

În realitate liberalii și sunt în toate țările partizani ai liberului schimb și nu se sfiese de-a stigmatiza cu porecla de „reacționar” orice măsură de protecție; pentru că în alte țări liberalii știu ce vorbesc, se ntemeiază pe principii și n'țeleg foarte bine că, sub firma liberalismului, nu pot debita idei reacționare.

Numai la noi e altfel. Înclină țara în favorul ideilor conservatoare? Numaidecăt se află oameni abili cari să le escamoteze și să le boteze liberale.

Când cei ce pretind a împărtăși vederile liberalilor din țările apusene adoptează idei protecționiste nu dovedesc alt decât că nu și-au dat seama de sistemul ce pretind a-l profesa, că n-au avut nicicând idei veritabile și că, vorbe nedefinite umplându-le capul, cu vorbe și pentru vorbe s-au luptat.

Coloanele acestei foi sunt de ani încoace marture că, în margini practice și dictate de experiență, am fost pentru încurajarea, pentru protegerea industriei naționale. Inconvenientele măsurilor protecționiste le-am considerat ca o dare plătită în favorul educațiunii noastre industriale și am sperat că dintr-un regim de protecție și educație va rezulta diviziunea muncii. Pururea am văzut în diviziunea muncii principalul mijloc în contra mizeriei actuale, dar am constatat că această diviziune nu se poate întâmpla pe căt timp meseriile vor fi paralizate prin concurența fabricatelor străine și în fine că *educația noastră industrială* este cea care cere sacrificii și că le merită mai mult decât acea educație stearpă care produce zecile de mii de aspiranți la funcții.

„Românul” ne-a escamotat ideile și nu e minune ca azi să pretină că sunt ale sale. Plagiarea e un obicei atât de înrădăcinat în România încât nu suntem nici cei dentăi nici cei din urmă cari au fost obiectul unei asemenea spoliațiuni. Meșteri de a-și propria lucru străin, confrății se mândresc azi cu bunul altuia și pretind că niște idei, poreclite reacționare sau conservatoare în toate țările celelalte, devin liberale la noi din momentul ce dumnealor vor binevoi a le lua de la alții.

Credem că în privința controversei e destul de lămurit că ideile protecționiste nu sunt, nici pot fi liberale și trezem la cazul cu Clubul din Iași.

În afara de ordinea de gândiri pe cari le susținem, am afirmat că Clubul comercianților din Iași e — din nenorocire — un club eminentamente politic.

Am fi dorit aşadar ca o societate ca Concordia, care s-a ferit cu îngrijire de veleități politice și electorale, să nu se amesteece în activitate c-un club ca cel din Iași, a cărui *unică* țintă până acum a fost de-a influența alegerile. Iată ceea ce am zis: nimic mai mult, nimic mai puțin. Societatea Concordia, care a dat probe de activitate neobosită, ai cărei membri s-au distins prin zel, inteligență și nepărtinire, care s-a ferit cu nestrămutare de orice mișcare politică, fie opozițională, fie guvernamentală, și-ar ignora ținta din momentul în care - ar intra în comunitate c-un club condus, după cum toată lumea știe, de agenți electoralni subvenționați de guvernul central din fonduri secrete. Menirea acelui club n-a fost până acum cel puțin nici negoț, nici industrie, ci chip de-a pune cerul și pământul în mișcare pentru ca deputați roșii să iasă din urnele Moldovei. A dat deci concurs în alegeri oamenilor adunați sub firma d-lui Herșcu Goldner, cari nici trecut au în Moldova, nici amici politici, nici măcar un nume respectabil, și pentru cari orice idee, fie politică, fie economică, e bună să serve de pretext la vânătoarea de voturi, diurne și funcții.

Așa a fost până acum cel puțin și nu credem că acea asociație viciată de veninul politicei în chiar originile ei, să poată da alte rezultate decât acele pentru cari au fost făcută. Dar poate că suntem prea pesimisti! Cu atât mai bine. Dacă Clubul ar fi în stare a împlini misiunea economică pe care 'necarcă și-o atribui, va rămânea vorba noastră jos și fapta dumnealor sus. Dar, până la dovedă, insistăm a crede că Congresul economic, întru căt s-atinge de Clubul din Iași, e un mijloc din cele multe pentru a câștiga popularitate și voturi sectei politicianilor roșii cari au început a se cuibări și în Moldova.

[26 august 1882]

MACEDOROMÂNII

D. Alexandru Pencovici ne trimite câteva notițe pe cari le publicăm mai la vale, culese cu ocazia călătoriei făcute între români și balcanici. Din aceste notițe se va vedea că un popor întreg, aproape egal la număr cu grecii, e supus unui sistem de deznaționalizare din cele mai odioase, prin presiunea unei biserici străine și a unor societăți de agitatori străini al căror scop e dezmembrarea Imperiului otoman și substituirea etnocaștigătorie turcești prin etnocaștigătorie grecească, pentru a ne servi de termenul consacrat de d. Paparrigopulu.

Ca fost director al serviciului statistic în România, ca participant la congresele de statistică căte s-au ținut în Europa până acum, ca amic al celor mai cunoscuți bărbați de știință în materie de statistică, notițele d-lui Pencovici merită desigur crezare. Ele confirmă, prin intuiție proprie, ceea ce au constatat deja geografi și istoriografi Peninsulei și probează că, de la venirea turcilor în Europa, elementul latin, odinioară cel mai numeros al Peninsulei, au fost absorbit în cea mai mare parte de către popoarele conlocuitoare și că grecii moderni se silesc acum a asimila până și resturile, încă destul de însemnate, căte și-au păstrat limba națională.

Ni se pare că mijlocul cel mai eficace pentru a emancipa această populație latină de influența bizantină ar fi despărțirea ei bisericească de greci, ceea ce au făcut bulgarii, ceea ce au făcut românii din Banat și granița militară. Biserica răsăriteană e națională; ea nu numai admite,

comandă chiar ca serviciul în biserică să se facă în limba grăită de popor. E, o constatăm cu durere, o rușine ca în suta a nouăsprezecea membrii unui popor de douăsprezece milioane aproape să fie siliți, sub un guvern negrecesc, de-a întrebuița în școală și biserică limba unui stat străin și lor și poporului dominant al osmanilor, și să fie prada unor agitații îndreptate în contra existenței Imperiului otoman și a însiși existenței lor.

Iată și scrisoarea în cestiune.

[27 august 1882]

[„ÎNTRE MULTELE ÎMBUNĂTĂȚIRI...”]

Între multele îmbunătățiri economice pe cari, cu și fără cale, le propun onorabilii confrăți din Strada Doamnei, este una — și anume cea din urmă — care nu e lipsită de originalitate. Organul d-lui C. A. Rosetti crede că se pot realiza capitalurile necesare pentru a crea o societate de navigație româno - bulgară, unită cu una franco - engleză care, făcând concurență societății austriace, să împiedece *înstrâinarea* definitivă a Dunării de Jos.

Ideea aceasta nu e cu totul nouă; noi însine am susținut în diferite rânduri că e cu putință a se face concurență Societății de Navigație, că drumurile noastre de fier i-o și fac chiar în mod considerabil și că antreprenori străini cari ar împodobi vasele lor cu colorile noastre ar putea să constituie un surogat, nu tocmai esențial, al unei navigații naționale. E aproape sigur că Domnii vechi, stăpâni [i] Dunării și Mării Negre, cum erau Alexandru cel Bun și Mircea I, posedau în statele lor o navigație exercitată de genovezi și venetieni, care, fără a fi națională și în mâna poporului muntean al românilor, a înflorit pe țărurile noștri până-n vremea lui Mohamet II. Dar fost-au aceasta o navigație proprie a noastră? Dezvoltat-au românul aptitudinile sale nautice, dacă le are? Daca poporul nostru ar fi contractat deprinderile navigației din epoca aceea încă, ea ar fi subzistat și în vremea predominației turcești și altă față ar fi avut Dunărea. Din nenorocire, ea nu era decât un copil adoptiv care-a fugit îndată ce l-au alungat turcii; o educație anume în această direcție a chiar poporului nostru n-a avut nicicând loc și, cu toate că țările amândoai ai Dunării sunt ocupate de populații de limbă și rasă română, român corăbier abia se va găsi. Numai oamenii de munte coboară pe plute cu repejunea săgeții apele Bistriței și-a altor râuri, pentru ca, ajunși la port, să se 'ntoarcă acasă pedeștri.

E dar cam bizară forma în care foaia guvernamentală gândește a se realiza dezvoltarea navigației române, căci o societate bulgaro - franco - engleză, în parenteză și română, e căci pe trei sferturi tot atât de puțin română ca cea austriacă — căci ce-mi sunt franco - bulgaro -englezii, ce-mi sunt austriaci? Ce-mi e unul, ce altul? Deși însine am formulat o asemenea idee, când era vorba de-a preântâmpina preponderanța marei monarchii vecine pe Dunăre, cată să recunoaștem

că, substituind unui termen străin un altul tot atât de străin, poate fi un expedient minunat de-o însemnată valoare momentană, dar rămâne un expedient, o măsură preventivă care nu va folosi tocmai mult răspândirii gustului de navigație între români.

Ar fi dar practic ca confrății să ne spui ce cred în privirea aceasta. Am făcut drumuri de fier cari, după lege și natura lucrului, au să fie odată administrate numai de români. Cu toate acestea până în ziua de azi n-a gădit nimeni la înființarea unei școli politehnice din a cărei elevi buni să se recruteze inginerii și administratorii viitori ai rețelei noastre de căi ferate. E adevărat că o sumă de români se aplică în străinătate la studii tehnice, ba par a avea chiar o înclinare și un talent deosebit pentru științe pozitive; e adevărat asemenea că la o școală înființată imediat, funcțiile s-ar ocupa, ca după obicei, nu după merite, ci după protecțiile de cari se bucură concurenții; cu toate astea nu credem că, într-un timp îndelungat, să ne putem dispensa de o asemenea școală înaltă. În toate zilele aproape coloanele optimiste ale ziarelor guvernamentale ne vorbesc de dezvoltarea agriculturii noastre, de întrebuițarea mașinelor în locul brațelor, de sute de alte îmbunătățiri. Cu toate acestea, într-o țară a cărei producție se 'ntemeiază aproape exclusiv pe plugărie, se află o singură, zi una, școală de agronomie, și chiar despre acest institut unic nu se poate afirma că ar putea servi de model. Dar oricine pronunță vorba „mașină” spune totodată că aceste instrumente, daca înlătăriesc puterea brațelor, cer pe de altă parte concursul inteligenței omenești. Deși românul e din natură inteligent, proroc nu e și nu putem aștepta de el, ca fără cunoștințe mecanice, să poată conduce o mașină. Dovada? Aproape toți mașinștii sunt străini. Se vorbește în același ton de dezvoltarea industriei și a meserilor. Dar cum se pot aceste fără educație profesională, fără ca încercările și începuturile să fie încurajate și sprijinate. Dovadă că nu se poate e că unul dintre magnații noștri, carele s-a 'ncercat a fonda o fabrică, e azi aproape ruinat după căt auzim, cu toată activitatea și cu toată cunoștința sa de cauză. El nu poate lupta cu primele de export ale statelor vecine.

Tot astfel foaia guvernamentală vorbește azi de navigație națională „bulgaro - franco - engleză”. Cum își închipuiesc confrății istoria aceasta?

Cred că, substituindu-se unei companii străine o altă companie străină, aptitudinile nautice ale poporului românesc se vor dezvolta mult? Fără îndoială, multe și curioase abateri s-au comis de către Societatea de Navigație, mai cu seamă multe uzurpații și, pentru a reafirma dreptul țării și a nu-l lăsa să cază în desuetudine — deși în asemenea cazuri nu există prescripție —, poate fi, precum am zis, un expedient practic de-a opune pe-o altă societate celei existente. Dar e un expedient; să nu ne 'nchipuim că fără muncă proprie, fără ca populații proprii ale noastre să deprindă arta navigației, vom avea vreodinioară vase și marinari. Oriunde intervine concursul inteligenței, deprindere și o educație specială se cere, căci e mare deosebire între a ridica o sarcină în spate numai cu putere musculară și între a dirige un vas.

Aceasta am avea de observat la istoriile pe apă ce ni le zugrăvește foaia guvernamentală. Nimic nu se căștigă în mod durabil fără muncă proprie, fără deprindere proprie. A substitui pe unul altuia poate fi necesar pentru cuvinte de drept; dar cu dezvoltarea ca atare a navigației o asemenea măsură nu are a face.

[28 august 1882]

[„DACĂ VOR MAI FI EXISTÂND...”]

Dacă vor mai fi existând încă, din păcate, oameni nărăviți, cu sufletul și cu tendințele reacționare, cari să se îndoiască de propășirea noastră socială și de omenia guvernului actual, le recomandăm cu stăruință următorul anunț, al cărui original redacție „Luptătorului”, din Focșani, de pe care-l reproducem, declară că-l are în birourile sale:

De vânzare sunt: 38 țoale, 1 vacă, 2 cămăși bărbătești, 3 cămăși femeiești, 3 scurteici femeiești, 2 fețe de ghete, 8 așternuturi, 1 iapă, 3 scoarțe de lână, 3 perne, 95 pogoane porumb și arenda, 8 flanele, 4 rochii, 1 șerbet, 49 pogoane fân și arenda, 3 zăbune femeiești, 1 zăbun bărbătesc, 3 vase deșerte pentru vin, 2 pieptare de postav, 1 pereche pantaloni femeiești, 4 1/2 pogoane pârloagă, și arenda rodul, 2 brâie roșie, 1 pereche cioareci, 3 plăpome, 1 mîntean, 1 polcă femeiască, 1 manta și 6 coță materie.

P. Agent: M. Cursarie

Toate aceste obiecte, ne spun confrății noștri, au fost secuistrate locuitorilor din comuna Risipitii, plasa Marginea de Jos, județul Râmnicul Sărat; iar vânzarea s-a și efectuat în zilele de 24, 25 și 26 iunie expirat.

„Luptătorul” mai însiră o mulțime de alte fapte gingeșe de felul acesta, căci pomelnicul e lung și fericirea sătenilor desăvârșită.

Desculți ne-a făcut Dumnezeu; se pare că desculți voiește să ne lase și d. Brătianu. Zicem *desculți* prin eufemism, căci în realitate e

vorba de o adevărată despuiare .

De altminteri, căutând bine, aceste procedări sumare ale perceptoilor regimului fac parte dintr-un întreg sistem de guvernământ. Daca ar fi izolate, am fi dispus să credem că ele sunt dictate de interes, sau pornite dintr-un exces de zel condemnabil ; din nenorocire ele sunt generale, se petrec pretutindeni și pe fiecare zi și, putem adăuga fără teamă de a fi dezmințiți, că țara „prădă perceptoilor s-a dat”, dacă ne este permis să schimbăm un vers celebru. Mezatul a devenit o adevărată maximă de guvernământ, căci d. Brătianu ține cu orice preț să dovedească, lumii că situațiunea noastră finanțiară este din cele mai înfloritoare.

Astfel, pe când lăzile vistieriei se umplu de bani, săracia rămâne lucie prin sate, căci totul a fost vândut cu toba de percepto. Nimic nu scăpă acestui teribil agent administrativ.

Se vinde omului până și cele mai neapărate obiecte de îmbrăcăminte pentru dânsul, pentru femeie și pentru copiii lui! Și setea de urmărire a mers aşa de departe încât ne-a fost dat să vedem zilele trecute chiar brațele sătenilor scoase la licitație. Bietul țăran, văzându-și casa pustie, vitele vândute, femeie și copii goi și nemâncăți, își ia câmpii de disperare și trece granița—doar va da de un cer mai ospitalier!

Această ticăloșie adâncă în care zace țara de atâtă vreme nu împiedică întru nimic pe ministrii Maiestății Sale de a se duce pe la băi sau prin vilegiaturi de luni întregi. Prețioasa d-lor sănătate are trebuința de cele mai mari îngrijiri. Daca perceptoii execuță fără milă și fără lege, atât mai rău pentru aceia cari nu-și plătesc dările ! Regatul se ține cu cheltuială; trebuie lefuri mari și diurne încă și mai mari miniștrilor și deputaților; trebuie mai cu seamă sinecure și pensiuni droaie nesfârșite a favoriților acestora. Daca țăranul nu va munci ca să plătească biroul cine oare va îngrijii de soarta lefegiilor ce se hrănesc din buget?

Nu știm câtă vreme încă țăranul se va supune acestei barbare și stupide exploatari din partea guvernărilor săi. Căci răbdarea are și marginile ei, răbdare îndelungă, de săpte ani de când strigoii administrativi [î]i sug săngele și-l schingiuiesc !

De câte ori a fost vorba de soarta lui pe hârtie s-au ridicat sute și mii de voci din tabăra zisă liberală ca să protesteze de devotamentul și de solicitudinea lor pentru temelia casei și a naționalității române...

Fiecare s-a grăbit a recunoaște că condițiunea eroului de la Plevna este din cele mai mizerabile și că trebuie să se aducă o îndreptare retelelor de cari sufere, sub pedeapsă de a fi tratați de barbari și de a pierde stima lumii civilizate.

Toate vorbele frumoase ce s-au spus necontentit prin ziarele oficioase, toate făgăduiilele ce s-au făcut s-au tradus întotdeauna prin cea mai odioasă împilare de fapt.

Probă sunt nenumăratele scandaluri și nelegiuiri în contra cărora tipă districte întregi, fără ca nimeni să le audă plângerile. Probă sunt aceste mezaturi neomenoase și infame, cari ne umple sufletul de scârbă și de rușine și ne face uneori să disperăm de viitorul acestei țări.

[1 septembrie 1882]

[„ROMÂNUL” DE LA 29 AUGUST...”]

„Românul” de la 29 august înserează următoarele rânduri, sub rubrica *Abuzuri*:

Multe ziare publică un număr de mari abuzuri ce s-ar fi făcând la proprietatea de la Ungureni a d-lui G. Lecca.

Nu vedem anunțat nici o cercetare și nici o întâmpinare făcută în această privință.

Suntem de prinși a avea multă stîmă pentru familia Lecca.

Avem însă o datorie mai mare; aceea d’ a cere dreptate și legalitate pentru toți.

Astfel fiind, suntem datori a reproduce și noi, ca extras, următoarele linii ce sunt în fruntea „Gazetei de Bacău” de la 26 august:

„Aici, de ani întregi, săteanul muncește câte cu 6 fr. falcea de arătură; aici li se vând vitele și cenușa din vatră pentru așa numitele datorii ale boierului; aici se omoară oamenii între ei provocați de feciorii boierești; aici se torturează ; aici se ia cu forță dreptul altuia; aici legea nu poate intra; aici sătenii au ajuns la sapă de lemn”.

Ne aducem aminte că țăranii de pe moșia Neaga sau Socetul din Teleorman au reclamat în nenumărate rânduri în contra abuzurilor neomenoase ale liberalului senator Pișca. Ei au mers chiar cu jalbă la rege spre a-și expune păsurile.

Toate plângerile lor au rămas zadarnice până astăzi. De ce oare „Românul” n-a cerut dreptate și pentru ei ?

[3 septembrie 1882]

[„CE IMPERTURBABILI SUNT CONFRĂȚII...”]

Ce imperturbabili sunt confrății de la „Românul” ! Se vede c-au uitat cu desăvârsire catehismul liberalismului când [î]i prinde gustul a spune că sistemul protecționist nu are a face și nu stă în legătură cu seria de idei politice pe care un partid le profesează.

„Românul” nu se sfiește chiar a parafraza o metaforă întrebuiată de noi tocmai în favorul educației industriale:

E ceva firesc ca un *copil* să nu se poată lupta în contra unui bărbat; el are nevoie de protecție până ce să ajungă bărbat, ca să se lupte cu bărbății. Aruncându-l deodată în luptă [î]l vom ucide.

Aceștia sunt termeni întrebuienți de noi în aceeași materie pe care o discută „Românul” în polemica sa actuală.

Daca însă din punct de vedere economic un popor e copil, e tot așa în privire politică. De când lumea nu s-a văzut ca un popor să stea politicește sus și economic jos; amândouă ordinele de lucruri stau într-o legătură strânsă; civilizația economică e muma celei politice. Când cineva e conservator în principiile economice ar fi obligat a fi și în principiile politice. A cîta America ca exemplu de protecționism însemnează că nu ține seamă de istoria acestei țări și a confunda etichetele cu realitatea. Și-n America ideile protecționiste sunt conservatoare, deși formula pe care ele <le> [o] iau într-o republică va fi nominal alta decât într-o monarhie. Căci ideile conservatoare și cele liberale există pretutindenea ca predispoziție a spiritului public și indiferent dacă forma generală a organizației statului le impune numiri improprii. Ideile protecționiste au fost și sunt combătute în Franță, în Germania, pretutindenea, în numele libertății negoțului și a muncii. În Europa continentală cel puțin, de-al cărei dicționar politic ne servim, ele sunt taxate de idei reaționare și un exemplu zilnic despre aceasta ne-o dă presa liberală din Germania. Reproducem mai la vale câteva pasaje din declarația liber - schimbășilor franceji, compusă de Bastiat; din ele se va vedea în numele căror *idei politice* se cere liberal - schimb.

Schimbul e un *drept natural* ca și proprietatea. *Orice cetățean* care-a creat un produs trebuie să aibă opțiunea sau de a-l aplica imediat să trebuiență sau de a-l ceda *oricui de pe suprafața pământului* care consumte a-i da în schimb obiectul dorințelor sale; a-l priva de această facultate când nu face un uz contrar ordinei publice și bunelor moravuri, numai pentru a satisface conveniențele unui alt cetățean, înseamnă a Legitima o *spoliație*, a atinge *legea justiției*.

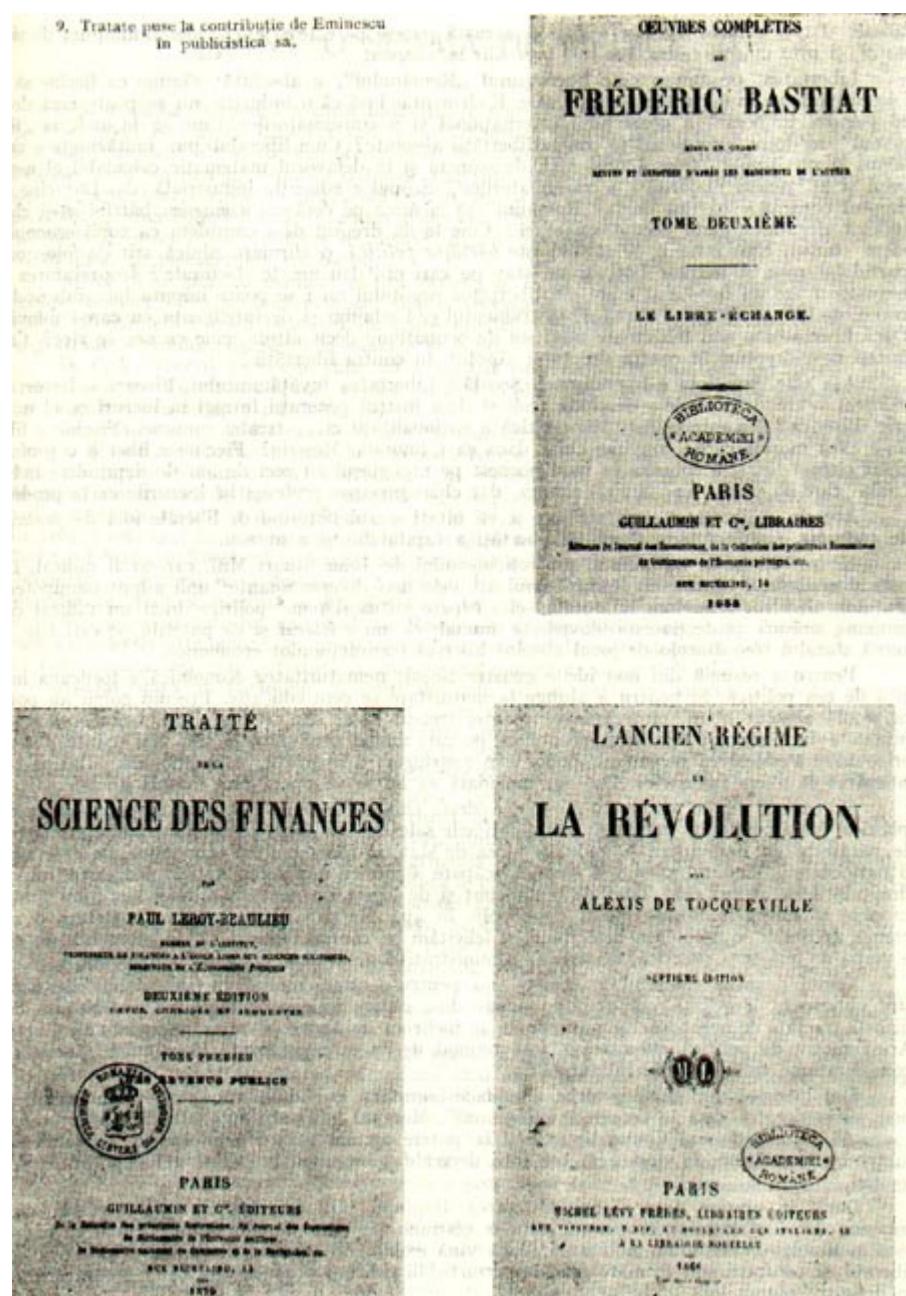
Se violează *condițiile ordinei*, căci ce ordine poate exista în sănul unei societăți unde orice industrie sprijină de lege și puterea publică își cauță succesele în *opresiunea* tuturor celorlalte.

Se ignorează *cugetarea providențială* care prezidă la destinele oamenilor, manifestată prin infinita varietate a climatelor, anotimpilor, puterilor naturale și aptitudinilor, bunuri pe care Dumnezeu nu le-a împărtit atât de egal între oameni decât pentru a-i uni prin schimb, cu legămintele unei *frății universale*.

Se contrariază *dezvoltarea prosperității publice*, pentru că cel ce nu-i liber a schimba nu-i liber nici a-și alege munca și se vede constrâns a da o direcție falsă silințelor, facultăților, capitalurilor și agentilor pe care natura i-a pus la dispoziția sa.

Se compromite *pacea* între popoare, căci înseamnă a sfârma relațiunile care le unesc și care vor face războaiele imposibile, pentru că le vor face oneroase.

Și într-adevăr cum s-ar putea ca protecționismul să nu fie reacționar când el constituie o mărginire considerabilă a libertății individuale în favorul educației economice. După teoria liberalismului orice om e absolut liber de a-și întrebuința banii și munca oricum voiește. E fără îndoială în folosul lui individual și o sporire a libertății sale individuale ca cu banii săi să-și procure suma cea mai mare de bunuri, pe care nu le poate afla cu prețul cel mai redus decât în piața universului. A-l săli, prin măsuri de intervenție din partea statului, ca să producă singur ceea ce-i trebuie, însemnează a-i cauza o pagubă de timp și de bani, a-l lipsi de-o sumă de bunuri pe care ar fi fost în stare să le procure sub regimul liberului schimb, a-l face să plătească mai scump ceea ce-i trebuie, c-un cuvânt a-i pune restricții — ca la un copil — folositoare după mintea celor ce joacă rolul de *epitropi*, dar desigur epitropia economică ca și cea politică nu este *liberală*. Fără îndoială puterea lui de-a produce va crește și această putere și cel mai însemnat rezultat ce-l poate obține colectivitatea. El se va deprinde a face ceea ce nu mai

făcuse; dar este evident că n-a ajuns la această putere pe calea liberei determinații de sine însuși, ci prin măsuri restrictive care l-au silit la aceasta.

Libertatea, precum o cere liberalismul „Românului”, e absolută; rămâne ca fiecine să se folosească de ea în marginile putinței sale. E elementar însă că o industrie nu se poate crea decât cu paguba temporară a comerțului internațional și a consumatorilor. Cum și de unde ia „Românul” un drept esențial în contra libertății absolute? Cum liberalul pur îndrăznește să creă favori și privilegii în folosul unei serii de oameni și în favorul matematic calculabil al negoțului și al imensei majorități a consumatorilor? Scopul e educația industrială, da. Dar cine dă dreptul oamenilor bătrâni de la „Românul” să silească pe cetățeni asemenea bătrâni să-și cheltuiască altundeva banii decum voiesc ei? Cine

le dă dreptul de-a considera ca copiii economici niște oameni cărora nu li se tăgăduiește *bărbăția politică*, o afirmare zilnică atât de folositoare partidului roșu și marilor bărbăți de stat pe cari ni-i dau urnele electorale? Împrejurarea că negustorul are un folos mai mare din libertatea negoțului nu i se poate imputa lui; sub același regim, mulțimea câștigului atâtă de instrumentul ce-l mânuim și de inteligența cu care-l mânuim. Dacă libertatea e mai folositoare unui soi de ocupație decât altuia, cine ce are ce zice? Cum puteți crea drepturi în contra dreptului absolut, în contra libertății?

Așa este, și acesta e liberalismul. Școală? Libertatea învățământului. Fiecare — fie ori nu calificat — are dreptul de-a deschide școli și de-a instrui generații întregi în lucruri ce el nu le știe. Biserica? Nu este o instituție istorică a naționalității ci... treaba comunei. Fiecare e liber de-a avea morală care-i convine, chiar dacă ea e imorală. Meserie? Fiecare e liber a o profesă, chiar cârcaci fie, și a concura în mod neonest pe meseriașul cu zeci de ani de deprindere industrială care-și pune nu numai munca, dar chiar onoarea profesiei în lucrurile ce le produce.

Aceasta e libertatea, onorabililor, și vă uitați crezul botezând de liberale idei de *protecție*, de *epitropie*, restrângătoare absolutei libertății a capitalului și a muncii.

Ne vorbiți ca de un amic al protectionismului de John Stuart Mill, care - ar fi radical. Dar radicalismul nu e liberalism. Radicalismul are cele mai diverse nuanțe; unii admit omnipotența statului, alții vor nimicirea lui totală; câte capete atâtea sisteme politice, încât un radical care propune măsuri protectioniste dovedește numai că nu e *liberal* și că puterile pe cari i le rezervă statului trec dincolo de jocul absolut liber al tranzacțiunilor economice.

Pentru a rezuma din nou ideile noastre zicem: nematuritatea economică e totdeauna însotită de cea politică. Și pentru a ajunge la maturitate se cere educație. Precum copiii nu pot fi în școală absolut liberi, ci trebuie să învețe, trebuie să se supuie disciplinei, trebuie să se deprință a face singuri temele și socotelele pe cari numai profesorul le știa mai nainte, tot așa orice măsură educativă pentru un popor e o restrângere a libertății, e reacționară. Dar se cere neapărat să avem industrie? Da, dar niciodată ea nu se va opera prin măsuri liberale.

Și cumcă nu se va opera ne-o dovedește chiar „Românul”. Atât de liberală în materie politică, foia partidului dominant simte că ideile sale sunt cu totul sterpe în materie economică, le părăsește cu desăvârșire și vede în ideea de stat, în ideea poliției economice, pe care zilnic o batjocurește, singurul sprijin și singura scăpare a muncii naționale. Astfel „Românul” nu are dreptate decât atunci când, izbit de bunul simț și de logica imanentă a ordinei lucrurilor, aruncă utopiile și sofismele liberalismului cosmopolit în apă. Ne pare bine că putem constata o asemenea apostazie, o asemenea defecțiune, și felicităm pe confrății noștri că, în momentul în care e vorba de misiunea practică, materială, administrativă a statului, ei devin reacționari.

Venim acum la tractatul de comerț, nu pentru a aduce motive în favorul lui, căci aceste sunt cunoscute. Tendința era precum se știe de-a căștișa în genere libertatea pentru țară, de-a încheia tractate de negoț, căci până atunci ele se încheiau de Turcia și ni se impuneau de Europa. Acest motiv de politică *esterioară* a fost terenul de pe care, conform „Românului”, „orice altă considerație trebuie să fie înălțată”.

Dar în orice caz, dacă e vorba a se face imputări partidului conservator, nimeni nu are mai puțin dreptul de-a le face decât „Românul”. Mergând la Domn cu „jalba 'n protap" ca să-l roage să nu sănctioneze Convenția, veniți la putere tocmai pentru a împiedeca pe Domn de-a întări cu semnătura sa acel act, cel întâi decret *după* venirea la putere a fost întărirea Convenției.

Dacă, în preziua unui război, afirmarea dreptului țării de-a încheia tratate era un căștig superior considerațiunilor economice este o cestiu pe care n-o discutăm, pentru că nici nu este în discuție. Constatăm numai că, dacă vină există, cei ce au consumat-o definitiv au fost liberalii, și confrății sunt în mare grad imperturbabili ridicând o acuzație a cărei greutate recade în definitiv asupra lor.

[4 septembrie 1882]

[„SUNT O SEAMĂ DE MEDICI...”]

Sunt o seamă de medici a căror îndărătnicie teoretică este atât de mare încât puțin le pasă daca bolnavul lor merge bine ori rău: odată diagnoza făcută, acest din urmă e condamnat să beie seria întreagă de decocturi prescrise de discipolul lui Ipocrat. Zvârcolească-se cât o poftă, meargă-i cum i-o merge, hapurile trebuie să îngrijește, fumurile trebuie să inhalate, pentru că așa scrie la carte. Dar s-o potrivi starea bolnavului ori nu cu cele spuse în carte, astă nu-l privește pe medic; e vina bolnavului dacă, tratat sistematic, după idei preconcepute și *a priori*, a dat ortul popii. Fost-ai tratat conform regulelor? Astă-i cestiu. Daca și-a zvârlit potcoavale și ni s-a închinat cu plecăciune e treaba lui.

Astfel ni se pare și medicul nostru politic, d. C. A. Rosetti. Legea electorală, iată cauza tuturor relelor; sufrajul universal sau măcar apropierea de el, iată medicamentul sigur care, aplicat României, are s-o lecuiască de toate urmările domniei fanarioșilor, invaziunilor rusești, imigrațiunii străinilor, decăderii economice și politice.

D. C. A. Rosetti ne spune chiar că a studiat istoria în curs de atâția ani de zile și că la aceste rezultate teoretice a ajuns; aşadar nu mai rămâne îndoială că, cu câțiva paragrafi noi de lege, starea se va 'ndrepta numai de către.

Permită-ne d. C. A. Rosetti a-i face o mărturisire modestă, căreia va binevoi a-i da puțină crezare. Și noi am studiat istoria. Din această istorie, scrisă de oameni nepărtinitori, am constatat cu mirare că starea bună sau rea a unei societăți nu atâtă mai niciodată nici de forma de guvernământ, nici de legi, ci cu totul de alte împrejurări. Am constatat cu mirare cum despotii cari considerau statul ca o proprietate a lor și legile ca pe niște acte de bunăvoie personală au produs cele mai fericite rezultate în țările supuse lor. Un Frederic II, un Iosif al II[lea], un Petru cel Mare, o Elisabeta a Angliei au întemeiat cultura, buna stare economică, dreptatea în statele lor; guvernul unui despot ca Napoleon I a făcut mai mult pentru bunăstarea și administrația regulată și îngrijită a Franței decât tot șirul de regi dinaintea lui. Pe de altă parte, state cari au avut sufrajul universal, ca Roma sau ca republicile Greciei, au decăzut până unde numai o colectivitate omenească poate cădea și tocmai medicamentul prescris de d. C. A. Rosetti au fost unealta cea mai puternică a unei tiranii cumplite, adeseori bestiale.

Așadar, dacă nu tăgăduim că multe din cele [ce] se petrec în vremea alegerilor sunt conforme adevărului, nu e pentru că am crede că prin reforme s-ar putea aduce vrun bine. Suntem siguri că o altă stare de cultură, că mai multă știință, o mai îngrijită educație, o accesibilitate mai reglementată la demnitățile publice, după măsura meritului și învățăturii, ar da rezultate mai bune, oricare ar fi forma de guvernământ în România; și că, din contra, cele mai esențiale legi scrise pe hârtie nu vor avea nici un efect într-o țară unde munca agricolă se face cu aceleasi instrumente primitive și cu aceeași risipă de putere musculară ca acum cinci sute de ani, unde munca industrială nu există, unde învățământul de la bază până în vâră e mediu.

De aceea am zis: „Corupțiunea este generală, e expresiunea culturii vicioase a românilor”.

D-za ne răspunde că aceasta-i o credință a conservatorilor, pe care-o respectă, dar o combate, fiind cu totul *greșită* și foarte *periculoasă* pentru viitor.

Greșită? D. C. A. Rosetti ne dorește proba în contrariu. Oare dorește o listă de toate nulitățile cari joacă cel întâi rol în țara noastră, de toate inerții administrative răsărite din pură ignoranță, un album de portrete al partidului dominant? Ni s-ar zice că insultăm și facem personalități, cu toate acestea unui asemenea album nu i-ar putea contesta nimeni veracitatea.

Periculoasă e maniera noastră de-a vedea? Pericolul nu consistă însă în ceea ce afirmăm noi, ci în realitate. Oricât de întunecos ar fi tabloul ce l-am face stării noastre de cultură, realitatea aievea 'l întrece, și-n această realitate rezidă în adevăr periclitarea viitorului nostru.

Noi vedem aşadar în starea de cultură răul acela care nu poate fi vindecat prin o lege, ci numai prin munca constantă și afirmăm că oricine crede a putea înălțări celele printr-un text paragrafăt se înselă pe sine, dacă nu vrea poate să înselă pe alții. Din acest punct de vedere orice reformă e sterilă, dacă nu stricăcioasă, și acest punct de vedere critic l-am opus proiectului de reformă. Venind însă la proiect în sine, am

cerut un singur lucru d-lui C. A. Rosetti, abstracție făcând de eficacitatea problematică a propunerii sale: să fie consequent cu sine însuși.

D-sa nu e consequent.

Nu se unește când zice că „numărul nu este nicicând o cauză de lumină” . . . „În multime, din contra, domnește totdauna moralitatea.”

„Între 20 de răi se găsesc tovarăși la păcătuire , între o sută mai cu greu, între o mie se vor găsi cenzori ”.

Care-i consecuția firească a acestei enunțări ? Votul universal.

Cu toate astea d-sa nu-l cere.

Supremul *număr* fiind suprema moralitate, virtute, lumină, de unde ia d. C. A. Rosetti dreptul de-a excludere de la o egală participare a votului toată suflarea cătă există în țara? De

ce toți alegătorii din comune urbane, știu ori nu a citi, să voteze direct, iar țărani numai prin delegație ? Cu cât mai mulți vor fi cu atât mai multă lumină și moralitate.

Stim bine că mulți vor fi zâmbind la teoria cu totul nouă că numărul, nu calitatea și cultura, ar fi determinând lumina unei adunări de oameni. D. C. A. Rosetti o crede însă și această credință o respectăm. Dar ar fi bine să o respecte d-sa însuși.

N-o face însă ; căci „domnia fiind numai în mânele claselor dirigente, ele vor respinge desigur astăzi votul universal”, de aceea d-sa „propune numai ce s-ar putea face în epoca, în zilele în care vorbește”.

Această concesiune prețioasă, însă temporară, pe care-o face claselor dirigente e o abatere serioasă de la principiul absolut, o apostazie a credințelor proprii în favorul credințelor politice a adversarilor. Din momentul în care, incidental chiar, se recunoaște rațiunea de-a fi a claselor dirigente, ba chiar li se fac concesii foarte vătămoare ortodoxiei „sufrajului universal”, am intrat cu totul în apele acelor clase dirigente cari, consistând ele înșile din grupuri deosebite prin cultură și avere, au recunoscut între ele această inegalitate firească care le stăpânește și au admis împărțirea pe grupuri, pe colegii. Votul claselor dirigente e dat în privirea aceasta; ele, precum însuși d. C. A. Rosetti mărturisește, ar respinge desigur votul universal. Dacă l-ar respinge tale - quale , în întregul lui, oare nu l-ar respinge și ca măsură prealabilă, și ca reformă care tind, într' acolo ? Cine nu vrea scopul nu vrea nici mijloacele ce tind a-l realiza; cine nu vrea votul universal nu vrea fără îndoială nici o reformă care s-apropie de el.

[7 septembrie 1882]

[„SUB TITLUL «SITUATIA POLITICA DIN ROMANIA»...”]

Sub titlul „Situată politica din România” „Gazeta generală” din Augsburg publică următorul articol ce i se trimite din București, cu data de 11 septembrie.

Astăzi românii serbează aniversarea celei de-a doua lupte victorioase după sute de ani de apăsare a naționalității lor. Luarea redutelor de la Grivița, care constituia o parte din formidabilă întărire de pământ de la Plevna, li se reamintește azi tuturor locuitorilor țării printr-un Te Deum oficial în toate bisericele. La Sinaia, reședința de vară a regelui, serviciul divin se celebrează de mitropolitul Moldovei, cel primat lipsind din țară.

Au trecut cinci ani de când principalele Carol de Hohenzollern comanda dinaintea Plevnei armata rusu-română de împresurare care, la 12 septembrie, au întreprins asaltul asupra întăririlor turcești. Primită din toate părțile de un cumplit foc de artilerie și de puști, dat din poziții cu totul acoperite, trupele naționalității române dădeau înapoi pe toată linia, când principalele Carol se aruncă în fața batalioanelor române cu cuvintele „Scăpați onoarea zilei și a națiunii”. El le făcu să se întoarcă, să repete asaltul asupra sănțurilor Griviței, pe a cărei înălțimi fălfăi o oră mai târziu tricolorul român. Din ziua aceea mersul răsboiului se schimbă, în decursul căruia mica armată română se mai distinse prin multe lupte vîțeze. Rușii aveau aşadar toate cuvintele pentru a fi mulțumiți de aliații lor.

Dar alianța era nenaturală și nu se făcuse decât prin puterea împrejurărilor. E cunoscut că, la începutul răsboiului, Rusia respinsese alianța României. Rusia singură voia să învingă pe turci și să libereze națiunile oprimate, pentru ca, după război, să poată dicta legile ei atât celui învins cât și celor eliberați. Când însă opunerea neașteptată a unei armate turcești sub Osman Pașa nu opri numai oștirea rusească în loc, ci o amenință cu nimicirea, comandantul suprem rus se văzu silit să adresa României cu rugămintea de a-l sprijini și de peșeșa Marele Duce Nicolae către principalele Carol „Au nom de Dicu, venez vite!” e înscrisă în carteia istoriei tot astfel ca și gratitudinea cu care Rusia a răspălit României după încheierea campaniei. E cunoscut pe de altă parte că, la deschiderea războiului, românii se temeau mult mai mult de liberatorul rus decât de opresorul musulman; că —în zadar — s-au adresat puterilor garante cerând sfat și ajutor, că au protestat în contra intrării rușilor; că s-au văzut siliți și încheia o convenție cu Rusia pentru a nu fi tratați ca inamici de armia ei supraputernică și că, la urmă — urmă, românii fură siliți să dea ajutor Rusiei, pe de-o parte pentru a opri pe turci de-a intra pustiind în România în urma unei oștiri rusești bătute și a preface țara în teatru războiului, pe de altă parte pentru ca, în caz de victorie, să nu fie cu totul dați pe mâna așa numiților liberatori.

Și-n adevăr ajutorul României i-a costat mult mai scump pe ruși decum se admite în genere. E drept că alianța cu România nu a oprit pe Imperiul țărilor să-i ia aliatului, cu toate protestele, ținuturile din Basarabia; dar Imperiul a fost silit să țină seamă de activitatea proprie a națiunii române și de atitudinea bărbătească, eroică chiar, a armatei ei; au trebuit să-i lase acesteia deplina neațărare și prin aceasta Rusia a pierdut roadele victoriilor sale. Scopul războiului întreprins nu era desigur eliberarea bulgarilor de sub jugul turcesc, ei crearea unui stat sau a unei confederații de state care să atârnă cu totul de Rusia și să se prefacă cu timpul într-o secundogenitură rusească. Acest stat sau această confederație de state avea să cuprindă Bulgaria, Muntenegru, Serbia și România și să serve pe de-o parte de stațiune spre Constantinopol, pe de altă să fie un zăvor în contra unei înaintări eventuale a monarhiei austro-ungare către Orient, în cazul dărâmării Imperiului otoman.

Să nu ni se observe că acest plan s-a împiedicat, nu prin atitudinea României, ci prin aceea a Congresului din Berlin; nu ignorăm deloc puterea areopagului european și suntem departe de-a-i opune greutatea relativ mică a națiunii române; dar atitudinea României în timpul războiului rus-turcesc a fost un factor în mâna Congresului. Situația Rusiei în fața Congresului ar fi fost cu totul alta dacă reprezentanții ei s-ar fi putut înșăti că cuceritorii sau liberatorii ai tuturor statelor balcanice. Afără de - astă cabinetul din San-petersburg nu-a renunțat la dorința și la scopul de-a forma un stat federativ

din țările balcanice, ci urmărește și acum acest scop cu toate mijloacele ce-i stau la 'ndemâna , prin ambasadorii și agenții săi din București. Știrea răspândită acum câteva zile de către un agent rusesc despre o întâlnire încurândă a regelui României și al Serbiei cu principalele Bulgariei la Rusia cată a se considera ca un ballon d'essai pentru a afla pe de-o parte ce-ar zice puterile europene despre o asemenea întâlnire a principilor statelor balcanice și a trezi pe de altă parte neîncrederea Austriei și Germaniei în contra României și Serbiei. Daca s-au zădărnicit până acum toate silințele și 'ncercările agenților ruși de-a realiza o confederație a popoarelor balcanice cauza e că în București au pătruns demult convingerea că interesele României nu se pot uni defel cu aceleia ale statelor slave din vecinătatea ei și apoi instinctul de neațărare al națiunii care nu îngăduie ca România să cedeze ceva din independența sa, pentru care s-a luptat atât de mult; în fine — last not least — pentru că România posedă un rege din Casa Hohenzollern, care în nici o

împrejurare nu s-ar hotărâ a se degrada devenind vasalul Coroanei rusești.

Daca instinctul de neatârnare și de libertate al românilor, care se manifestă atât în politica lor esterioară cât și în cea interioară, i-a ferit până acum de-a ajunge să atârne de Rusia, el pe de altă parte a creat un conflict cu monarhia austro-ungară și i-a pus în opozitie cu toate puterile europene, căci în cestiunea dunăreană ei au insistat cu prea multă îndărâtnicie asupra punctului lor de vedere, care e, bland vorbind, unilateral, iar inamicii guvernului român — interiori și exteriori — n-au întârziat a făuri din cestiunea dunăreană o armă în contra guvernului, a dinastiei și a țării.

Spațiul nu ne permite de-a cerceta cestiunea aceasta complicată; mă mărginesc dar numai la observațiunea că fiecare, națiune, mare ori mică fie, are misiunea deplină de a-și apăra drepturile și interesele ei, dar că nu trebuie să meargă atât de departe ca să ignoreze sau să atingă interesele și drepturile unei alte națiuni, mai ales când aceasta e un stat vecin cu mult mai puternic. Dreptul, strict în multe cazuri nu se poate, aplica fără pagubă nici măcar într-un litigiu între două persoane private; cu atât mai puțin între două state învecinate a căror interese se întrețin în mii de direcții și sunt atât de variate încât prudența impune fiecărei din părți concesiuni în unele cazuri, pentru că și partea ceadală să încline și să facă concesiuni în alte cazuri. Chiar un stat mai mare și mai puternic decât România să arătă că în timpul prin conflicte continue cu toți vecinii săi; afară doar dacă are un protector foarte tare într-o din puterile mari și dominante în Europa. Un asemenea protector România l-poseda odinioară în Franța, sub Napoleon III; dar azi nu mai există în Europa nici o putere care să exercite o influență dominantă, căci singura care ar putea-o nu voiește să-o exercite.

Nu e îndoială că România se bucură în prezent de mare bunăvoie din partea Germaniei: nu numai pentru că regele e un Hohenzollern, ci pentru că conducătorul politicei germane a recunoscut marea vitalitate a poporului românesc, pentru că știe și apreția importanță situației geografice a țării și o serie de alte împrejurări care crează României pentru viitor o misiune politică și militară la porțile Orientului.

Dar, oricât de mare ar fi părtinirea cancelarului german pentru România, ea nu e îndestul de mare pentru a o favoriza în socoteala Austro-Ungariei, care e și mai importantă pentru el. Se pare așadar că din Berlin i s-a dat regelui României sau guvernului său sfatul urgent de-a aplana cât se poate de curând diferențele pendente între Austro-Ungaria și România cu privire la cestiunea Dunării, într-un mod cât se poate de echitabil pentru amândouă părțile.

E sigur însă că, după ce s-a făcut o schimbare în direcția Afacerilor Esterioare ale României și după ce d. Dimitrie Sturza a luat portofoliul Esterelor, România va renunța la punctul ei vechi de vedere, la non possumus, în cestiunea dunăreană. Deși nu s-a aflat încă modul de învoială cu Austria, totuși se caută și, dacă se va fi aflat, putem aștepta cu siguranță că în România se va fi creat un nou element puternic pentru garantarea păcii europene.

Aceste sunt aprețierile corespondentului „Gazetei generale.” Din parte-ne observăm că concesiile de natură cerute în cestiunea dunăreană nu numai că ating autonomia și suveranitatea României, dar creează totodată un precedent pentru ca alte puteri rivale să pretină concesii analoge. Este însă interesul bine înțeles al României de-a evita până și părerea că ar nutri vre preferență fie pentru Austro-Ungaria, fie pentru Rusia. Nu voim și nu e de nici un folos pentru autonomia noastră de-a încărca într-o parte ori într-alta și de-a ne preface de bună - voie în mărul de ceară între cei doi puternici vecini. O măștinare strictă a autonomiei noastre în politica esterioară, o egală evitare a influenței fie a uneia, fie a celeilalte dintre puteri, e o garanție mai sigură pentru măștinarea păcii decât concesii unilaterale, menite să câștige poate simpatiile unuia, dar cu atât mai proprii pentru a stârni rivalitatea celuilalt.

[10 septembrie 1882]

[„ROMÂNUL» COMENTEAZĂ ASEMESEA...”]

„Românul” comentează asemenea unul din pasajele noastre, care făcuse deliciile „Telegrafului” în curs de o săptămână, un pasaj pesimist, n-o tăgăduim, prin care arătăm că toată pseudocivilizația noastră, stăpână economic și intelectual, s-a tradus în o cumplită apăsare fiscală și administrativă a țăranului și că sub statul național el nu poate înțelege azi decât stăpânirea privilegiată a unui milion și mai bine de oameni pe care-i consideră ca străini, străini poate nu cu limba, dar cu inima, cu caracterul și cu înțelegerea pentru lucrurile țării. Nu era îndoială că „Românul” va striga numai decât că e provocată la străini etc., deși în fond nu e decât un crud adevăr. Un sistem a cărui esență e spoliația [i]l face indiferent pe omul din popor pentru țara și naționalitatea lui; purtând numai sarcini fără nici o compensație, un asemenea sistem face asupra lui efectul unei dominații mai odioase decât cea în adevăr străină.

Poate ca acest pesimism să nu fie îndreptățit; poate chiar ca esprimarea lui să nu fie politicește practică; dar nu aceasta e în cestiune. Supere-se marii patrioți pe faptele ce ne inspiră un asemenea raționament, supere-se pe *realitate* înainte de toate, nu pe concluziile pe cari, cu ori fără cuvânt, le tragem din asemenea fapte.

Oare nu e caracteristic pentru tratamentul de care se bucură populațiile noastre din partea administrației ȘI a fiscului când constatăm că, în același timp în care zeci de mii de străini imigrează în fiecare an, români, din contră, părăsesc țara lor, ca șoareci o corabie care arde, și că emigrează? D. G. Obedenaru constată în opera sa *La Roumanie économique* că tocmai în secolul acesta, al liberalismului, o sumă de români, poate o jumătate de milion, au trecut în Dobrogea pe când era turcească, în Bulgaria, în Serbia.

D. Ioan Ghica constată în *Convergiri economice* același lucru:

Sunt localități unde plugari *împroprietăți*, după ce-au plătit anuitateașapte - opt ani, au părăsit pământul, s-au făcut servitori și argați sau au trecut Dunărea.

Din Moldova țărani își părăsesc căminele și trec în Basarabia rusească.

Toate aceste sunt fapte.

Aceste fapte dovedesc decadența statului, căci nu sunt unice în istorie, ci se repetă ori de câte ori decadența intervine și mai curios este desigur că, pe când oamenii care se complac în decadență se bucură și se veselesc, tot atunci spiritele mai bune înclină a vedea lucrurile în culori negre și sunt atinse de pesimism.

Salvianus, un preot din Marsilia născut pe la 390, care a scris tractatul, ce se păstrează încă, *De Gubernatione Dei*, toată viața sa a afirmat cu multă elocuență teza că „barbarii cuceritorii sunt însărcinați de Dumnezeu să pedepsească viciile și nedreptățile lumii romane”. Acest pesimist al timpului său observă în carte sa (V, 8) că românii fug la goți și că nu se tem de nimic mai mult decât *ca să redevie romani*. Ba chiar toți oamenii din popor ar căuta refugiu la goți dacă ar putea lua cu sine puțina avere ce-o posedă; căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, de-a asupri nepedepsiți pe cei mici

(*Una et consentiens illic Romanae plebis oratio*, ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincuntur a nostris patribus Gothi, cum malint apud eos esse quam apud nos Romani? Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt sed ut ad eos configuant, nos relinquunt).

Nimeni n-a numit pe acest călugăr trădător sau nebun pentru că constata că starea de nedreptate în Imperiu făcea pe poporul roman să prefere domnia barbarilor.

Bizantinul Priscos fu trimis în solie, la anul 448, la Curtea lui Attila, regele hunilor, unde află o sumă de români. Ce-i spuse unul din ei, spre marea mirare a lui Priscos? Că

sub acești barbari oamenii nu sunt pururea șicanăți ca în Imperiu, că judecările sunt drepte, că judecătorii nu sunt venali, că dările nu sunt, ca-n Imperiu, în permanență *insuportabile*. Ceea ce cineva câștigă cu muncă onestă poate să și folosească în liniște, cu totul opus stărilor de lucruri în Imperiu.

Acesta e chiar secretul cuceririlor uimitoare. Când Alexandru a cucerit Persia, desigur stăriile de lucruri fuseseră pentru popor atât de rele încât acesta nu i-a opus; cu satrapii lesne a putut să scoată la capăt. Norocul lui Napoleon în Germania se explică în același mod. El purta în raniță sa o îndreptare a stării sociale a Germaniei, care era insuportabilă în cele mai multe din statele mici. A trebuit mari îmbunătățiri înălăuntru, a trebuit o generație crescută în universități cu totul în alt spirit, adânc național, pentru ca Napoleon să poată fi învins.

Iată lucruri clare și învederă.

Când vedem zilnic că perceptorii nu iau darea de la țăran din *prisosul* producționii lui precum se 'ntâmplă în toate țările din lume, ci din vânzarea instrumentelor lui de muncă, scutite de lege, din haina de pe el, din pânea de toate zilele, când constatăm, din raportul asupra portăreilor, cum se aplică împlinirile judecătoarești, când adăogăm peste acestea spoliațiunile administrative, ne mai rămâne oare cuvânt de-a ne mira de vorba țăranului de la Cetatea Albă, care găsește starea lui preferabilă celui din România liberă?

Dar să zicem că, dacă țăranul nostru stă rău, are cel puțin satisfacția de a-și vedea respectat sentimentul lui național, că acesta rămâne izvorul lui de speranță în viitor, steaua care-l conduce și-l mângâie în căderea sa materială.

Să vedem ce se face în privirea aceasta.

Cozia, unde e înmormântat Mircea I, cel mai mare Domn al Țării Românești, acela sub care țara cuprindea amândouă malurile Dunării până-n mare, Cozia unde e înmormântată familia lui Mihai Vodă Viteazul, un monument istoric aproape egal în vechime cu țara - ce-a devenit acesta? Pușcărie!

Turci și austriaci au ocupat țările, dar pușcărie tocmai din această mănăstire n-a făcut. A trebuit „roșii”, „naționalii” să vie, cu ilustrul lor Simulești, ca să facă și asta.

Dar oare Carol Îngăduitorul nu va înceta din viață când va sosi sfârșitul prescris de Dumnezeu și regilor și oamenilor de rând? Oare pușcărie se va face deasupra mormântului său? Oare nu există nici o solidaritate istorică între cel ce poartă azi coroana Țării Românești și cel ce a purtat-o acum cinci sute de ani?

Iată panteonul care se pregătește eroilor și regilor poporului românesc — pușcăria. Nu suntem siliți să-l sfătuim pe primul nostru ministru să treacă granița la Putna, să vază cum străinii respectă mormântul lui Ștefan cel Mare, cum și ați, ca acum o sută și două sute de ani, o candelă pururea aprinsă luminează la capul marelui Domn român, că poporul vorbește de el ca și când ieri ar fi trăit?

Când dar vedem un popor atât de maltratat în privirea stării sale materiale și maltratat și mai rău în privirea tuturor amintirilor mari și sfinte pe care le-a avut, mira - ne - vom de mărturisirea publiciștilor că români emigrează, mira - ne - vom că preferă o domnie străină barbară în locul celei pseudocivilizate ce se pretinde a fi a lor? „*Non solum transfugere ad nos omnino nolunt, sed ut ad eos configuant, nos*

relinquunt", zice Salvian și același cuvânt se aplică și la noi.

Nu vă prefaceti a vă supăra pe ceea ce zicem, supărăți-vă mai bine pe ceea ce se 'ntâmplă, *pe realitate*. Ceea ce se 'ntâmplă în viața materială și morală e trist, nu icoana slabă pe care noi o dăm în scris despre această realitate.

Poate cineva comentă oricum voiește ceea ce zicem; nu de comentarii e vorba, nu de intențiile ce ni se atribuie sau ni se tăgăduiesc, ci de realitate. Realitatea aparține ordinei materiale a lucrurilor, unde totul e pipăit, învederat, capabil a fi măsurat. Oricât de crudă ar fi forma în care ne exprimă impresia, ceea ce e mai crud și mai odios e realitatea însăși.

Toate protestările de patriotism nu modifică întru nimic realitatea, precum procesele intentate lui Galilei nu opreau ca în realitate soarele să fie centrul sistemului și pământul să se 'nvârtă împrejurul lui. A modifica realitatea, nu a parafraza vorbele noastre, iată ce-ați trebui să faceți.

[12 septembrie 1882]

[„FRIGURI DE REFORME...”]

Friguri de reforme au cuprins capetele, până acum destul de pozitive, ale oamenilor noștri de stat, cari pregătesc viitorul în coloanele gazetelor.

În unele foi din străinătate apare pe pagina a treia, după anedote și diverse, câte-un „sfat pe zi”, care cuprinde când rețete pentru a obține o mai bună recoltă de sparanghel, când un leac în contra boalelor de ochi, când prepararea unui nou fel de șoriceasă. Foaia de căpătenie a partidului dominant ne fericește asemenea aproape zilnic cu câte-o rețetă de reformă: azi se reformează justiția, mâine agronomia, apoi biserică, școala, regimul economic, administrația comunală și județeană — c-un cuvânt totul. Se știe că noi români suntem oameni lesne crezători. Nu ne-am îndoit nicicând că un text de lege, votat fără a fi fost citit, e în stare să schimbe obiceiele reale ale administrației și ignoranța tuturor. Un șir de paragrafi trăduși repede din franțuzește de vrun șef de birou e după părerea noastră în stare să schimbe brazda țării și caracterul populațiunilor, încât din ziua promulgării și până mai apoi să ne trezim atât de departe în privirea tuturor progreselor realizabile încât să ne mirăm noi însine de ceea ce ne-a găsit.

Cu toate acestea observatorul chiar superficial al maniei de reforme va vedea lesne că boala aceasta devine acută mai cu seamă în unele momente — asupra alegerilor. Când alegerile sunt aproape totul e rău, totul trebuie reformat. Atunci în istoria monotonă a unei mizerii permanente, în contra cărei nu există alte remedii reale decât munca și cultura, intervine epizodul vesel al bunelor intențiuni, al propunerilor de reformă radicală, cari, ca varga magică a vrăjitorilor, să preschimbe ca din senin pustiatea în grădină, colibele în palate și un popor sărac într-o turmă de regi. Aceste planuri de reforme ne dau în adevăr ocazia de-a făgădui, de-a deschide pentru câteva săptămâni cutia vestită a Pandorei și a lăsa să fluture pe dinaintea oamenilor iluziile transparente ale tuturor bunurilor din lume. Odată alegerile făcute, marii reformatori de ieri recăstigă temperamentul lor apatic și oriental și țara...? merge mereu cum a mers sute de ani, sub auspiciile singurei divinități care-a mai rămas în fundul cutiei Pandorei — a mizeriei...

În România mai avem a luptă c-un inconvenient statoric în viața noastră publică. Din ceea ce oamenii scriu și zic nu poți deduce ceea ce ei vor. În cele mai multe cazuri trebuie să

lași tot vratul de vorbe de-o parte și să ghicești intenția lăudabilă a reformatorului, care e în genere cu totul alta decât aceea pe care marele om o pretează.

Astfel ni se 'ntâmplă și cu reforma electorală propusă de d. C. A. Rosetti. Teoretic o discutăm destul de bine și arătăm în destul de învederat că zadarnică e orice reformă pe căt timp oamenii asupra cărora se aplică nu știu nici a citi și a scrie, neavând posibilitatea de-a judeca interesele publice. Aceste cuvinte, cari ar fi în stare să convinge pe omul ce caută adevărul și care nu se ferește de-a fi convins, nu vor avea nici un efect asupra omului care știe prea bine unde tinde și a cărui țintă e mai mică decât cea pretextată — paralizarea corupțiunii în alegeri — însă e cu mult mai practică și mai pozitivă.

Această țintă este de-a se perpetua la putere.

Se știe că, dacă fost vrodată cu putință a răsturna un guvern la noi prin opinia publică, inițiativa a plecat de la colegiul I și al II[-lea]. Colegiul al IV-lea votează aproape totdeauna cu guvernul și după comanda administrației; colegiul al III-lea, mai ales în orașele din provincie, unde clasă de mijloc mai nu există, e asemenea guvernamental.

Dacă vom enumera pe membrii opoziției conservatoare și liberale vom vedea lesne că cei mai mulți deputați opoziționali își dătoresc mandatele lor acestor două colegii, unde, cu toată corupțiunea, tot mai există neatârnare materială și morală. Ce voiește dar d. C. A. Rosetti? Să nimicească cu totul influența acestor colegii, băgând în ele pe delegații țăranilor, cari, struini de subprefecți și perceptori, vor vota pururea cu guvernul. Pentru a ajunge la acest scop dumnealui nu se dă 'ndărăt nici înaintea celei mai reaționare idei; propune restrângerea dreptului politic al țăranilor. Țăranii vor alege numai pe jumătate atâtă delegați, decum aleg astăzi. Va să zică când e vorba de-a paraliza colegiul I și al II[-lea] prin delegați țărași, pururea guvernamentală, dăsa devine chiar neliberal și restrângere capacitatea politică a trei din patru părți a populațiunilor României.

Reforma fiind constituțională are nevoie de votul unei Camere de revizuire. Precum Victor Hugo propune pacea eternă, cu condiția ca un ultim și mare război să înlătureze toate nedreptățile de pe pământ, marele nostru reformator [î]și promite că, prin o ultimă presiune electorală, să obție o asemenea Cameră și o asemenea reformă de la colegiile actuale. După ce acestea se vor desfîntă presiunea nu va mai fi necesară. Colegiul I, II și al IV[-lea] intrunite vor cuprinde pretutindenea o majoritate guvernamentală în mâna prefectului, compusă din delegații țăranilor. Minoritatea proprietarilor mari va rămâne pururea, prin natura lucrurilor, învinșă de-o majoritate inconștientă, fără a primi preceperile pentru interesele publice și mânuită de guvern ca o unealtă mecanică.

Care este deci rezultatul ce cauță să se obține? Punerea întregului corp electoral sub puterea discreționară a guvernului, asimilarea tuturor cu delegații țăranilor ce votează cum li se poruncește. E evident că atunci parlamentarismul ar fi o minciună, o aparentă manșinută de ochii lumii și că, în fond, guvernul autocritic ar putea face orice - ar voi.

Absolutismul nu este pururea și pretutindenea o nenorocire. Adeseori el e necesar și mari creațiuni istorice îi se dătoresc. Dar... absolutismul *sincer*, înțemeiat ca atare pe dreptul public al poporului, absolutismul care nu se rușinează de sine însuși și care crede că, prin o biuracă energetică, cu învățătură de carte și incoruptibilă, se poate produce mai mult bine decât prin discuțiile adesea sterpe ale unor parlamente inculte. Dar a avea un absolutism bazat pe minciuna parlamentară însemnează a avea o companie de exploatare în capul țării, care, păzind cu ipocrizie formele esterioare ale parlamentarismului, e despotică nu în folosul statului și al populațiunilor, ci în folosul [a] o mână de oameni lacomi de avere și moralicește putrezi.

[17 septembrie 1882]

[„D-LUI COLONEL CANDIANO - POPESCU ...”]

D-lui colonel Candiano - popescu s-a conferit medalia *Bene-merenti* clasa I, pentru scrisurile sale poetice - militare (?!). În adevăr că și merita; ne mirăm numai cum de nu a primit această medalie mai înainte. Săracă țară!...

[„ROMÂNUL”, ÎN NUMĂRUL SĂU...”]

„Românul”, în numărul său de duminică, ne dă un frumos exemplu de confuzie.

De căte ori ziarul guvernamental se prezintă dinaintea alegătorilor nu e nimic bun în țară care să nu se datorească ideilor liberale; când e însă vorba de realele economice și sociale, atunci — conservatorii au guvernat țara, ei sunt de vină la toate.

Cu toate acestea lucrul trebuie judecat cum este; ideile liberale în aplicarea lor trebuesc luate cu rezultatele cele bune și cele rele și să li se facă bilanțul, ca să vedem cui i-au folosit și cui i-au stricat.

Să zicem — *posito sed non concessso* — că înaintea erei liberale nu era nimic în țară. Averi mari nu erau, dar nici mizeria nu era cunoscută. Cu ocazia discutării legii rurale în cel întâi Parlament al României unite d. Cogălniceanu citea documente prin cari arăta că pământul era atât de larg încât țăranul putea să-și înfigă plugul Oriunde i-ar fi plăcut, fără să 'ntrebe al cui e locul, și că n-avea să dea decât una din zece a produsului. Codul Caragea prevede tot una din zece. În fine proiectul de 'mproprietărire de la 1848, prezentat de proprietari, dă țăranilor oricât pământ ar dori și oriunde l-ar dori, în posesiune ereditară, dând una din cinci la arături și una din trei la fânațe (nefiind aci altă muncă decât coasa și strânsul). Țăranii erau săraci atunci, dar nimenea nu era bogat. Meserile erau și ele ocrotite. Cineva trebuia să-și fi învățat meșteșugul bine pentru a-l putea exercita. Libertatea de comerț nu exista pentru obiectele de prima necesitate. Se socotea prețul grâului și al vitelor, se adăuga câștigul legitim al negustorului, încât pâine, carne, lumânări aveau prețuri taxate și cât se poate de reduse. Nu erau atâta case frumoase în București, nu atâta trăsuri strălucite, nu erau străde pavate cu pietre aduse din Scoția și din Belgia; bugetul amânduror țările nu era decât de vro 20 de milioane; o mie de oameni — boieri li se zicea, cu și fără cuvânt — guvernau țara, bine - rău cum o fi fost, însă foarte ieftin.

Iată că, deodată cu Unirea, vine la ordinea zilei era liberală. Nu se poate săgădui că Vodă Cuza era liberal; autoritar da, însă democrat autoritar, liberal autoritar. Daca ne aducem aminte de elementele numeroase pe cari Vodă Cuza le-a ridicat pentru a le opune boierilor și ne uităm azi împrejurul-ne, le vedem pe toate foarte sus, le vedem constituind... partidul roșu, exceptie făcând poate de capi. Abia doi ani trec de la Unire și bugetul cheltuielilor se ridică de la 20 la 40, 48, 50 de milioane. E drept că poporul primește o sumă de libertăți; dar orice libertate nouă, de care până în ziua de azi încă nu e în stare a se folosi, corespunde cu cheltuielă căci libertatea, chiar dacă n-o știi să-o întrebui, e scumpă. Înainte boieri, adică funcționari mari și mici, plătiți și gratuși, erau o mie de toți. Vodă Cuza introduce autonomia comunală și județeană; în fiecare comună câte un primar, ajutor, notar, vătășei, toti plătiți; în locul a o mie de boieri de ai Regulamentului se nasc în țară, ca iarba din pământ, 40 până la 50 de mii de boieri noi, săraci dar fădui și pretențioși, așteptând să fie slujiți de alții, văzând în poziția lor improvizată un mijloc de-a trăi din munca altora. Toată această aristocrație nouă ține bani. Pârcălabii și vornicii cei vechi, vatamanii și bâtrâni satului nu țineau nimic. Pe lângă aceea că bugetul general al statului era de două ori și jumătate mai mare, fiecare centru mic de populație era încărcat cu cheltuieli comunale de zeci de mii de franci pe an. Aproape tot CE căștigă țăranul i se escamotează sub titlurile cele mai diverse de către organele politice: statul, județul, comuna. Mai intervine o foamete generală; țăranul se împrumută ca să poată trăi de pe-o zi pe alta; cu toate acestea perceptorul vindea căldările de pe foc.

În fine regimul percepției, precum și regimul în genere, se discreditează și o conspirație aduce, în locul liberalismului autoritar, liberalismul pur. Se durează o Constituție — cea mai liberală din Europa — în care se stipulează: egalitatea deplină a străinului cu românul în țara acestuia, fără a se ține seamă că superioritatea economică și de cultură a străinului [i]l face pe acesta, prin natura lucrurilor, stăpân românului. În toate opera aceasta de liberalism cosmopolit nu e un articol de incolat, care să mărginească relațiile dintre străinul cult,abil, cu deprinderi economice fixate, și între românul incolat, naiv și deprins numai cu munca grea a câmpului. Din cauza aceasta până-n ziua de azi țăranul își vinde grâul cu 30—40 la sută mai ieftin decât proprietarul, arendașul sau alții. Fiecare lă înșeala și nimeni nu-i deschide ochii. Imediat vine și era drumurilor de fier. E drept că ele încărcău o țară săracă cu o datorie de sute de milioane pe 90 de ani înainte — dar articolele de lux veneau mai grabnic din străinătate, noua aristocrație se puteau întări mai cu înlesnire. Și pe când fiecare sezon aruncă petecările de dincolo de graniță pe umerii românului, străini ce le introduceau își fixau frumușel capitalul realizat din aceste petece, ridicând prăvălie după prăvălie, palat după palat în București. Într-adevăr imens progres! În sfârșit, cu mila Domnului, d. Brătianu mai vine un al doilea rând la putere, înmulțește iar funcțiile, ridică bugetul cheltuielilor în sase ani cu 40%, mai face drumuri de fier, se mai ridică palate la București, în același timp în care se vinde cămașa de pe țăran, ba se vinde el însuși rob cu brațele.

Daca toate acestea nu s-ar fi chemând progres, apoi nu mai știm ce e progresul.

„Românul” se preface și atât de naiv pentru a număra anii căți au fost conservatorii la putere și găsește că sunt mai mulți decum ar fi stat liberalii. Da! asta vrea să zică a confunda „cauza” cu „timpul”, lucruri cari n-au a face una cu alta. Cauza marei datorii publice sunt drumurile de fier și înmulțirea funcțiilor și această cauză li se datorează liberalilor de toată mâna. Cincizeci de ani ar fi putut sta conservatorii după votarea concesiei Stroussberg și anuitatea tot ar fi avut s-o plătească. Prezența lor la putere nu desființă întru nimic angajamentele luate în numele țării de roșii, prezența lor la putere nu putea reduce capitalul unei datorii contractate de alții, tot așa precum ea nu putea lua legilor organice caracterul lor liberal - cosmopolit care li s-a imprimat [de] roșii.

Nu întrebați căți ani au stat unul și celălalt la putere, ci ce-au făcut fiecine în acești ani. Conservatorii nu au făcut nimic — să zicem — și au opus numai cu îndărătnicie la binele ce voiați a-l realiza. Dumneavoastră ați făcut totdeuna ceva, și ceva rău. De căte ori partidul liberal a fost în fruntea țării, el a creat căte-o cauză permanentă de mizerie, pe care urmașii lui n-au mai putut-o desființa. Și încă — de-ași putea face tot ce voiți! De ași putea introduce eligibilitatea magistraturii, și cu ea împreună venalitatea ei și nesiguranța averii; dacă ați putea desființa colegiul I, înecându-l într-al patrulea, pentru ca să nu mai fie cu puțină de-a alege un singur deputat independent — atunci opera ar fi încoronată. Atunci în adevăr țara, avere publică și averi particulare, ar deveni proprietatea exclusivă a unei coterii lacome de aur căștigat fără de muncă și de demnitate acaparate fără știință și merit.

Să nu confundă „Românul” timpul în care efectele unei cauze durează cu cauza însăși. În acest timp, și după ce veninul liberalismului cosmopolit a pătruns în România, fără îndoială și conservatorii au trecut pe la putere. Dar în contra unor reale organice, infiltrate de alții, ei nu au dispus de mijloace destul de energice și n-au dispus de ele pentru că ar fi compromis poate și mai mult starea socială. Machiavelli zice: un rău politic se poate vindeca pe cât timp puțini-l văd; când [i]l vede toată lumea, el nu mai e vindecat. Putrejunea moravurilor private produsă prin declasarea generală își are reversul în putrejunea și libertinajul moravurilor publice; într-o țară de oameni declasați și moralicește căzuți statul nu poate fi decât icoana lor; el nu va fi un sanctuar ci un lenociniu. Nu se poate aștepta de la un partid, oricât de onest și de energetic ar fi, de-a schimba ca prin minune rolele organice pe cari alții le-au introdus. Căci răul se introduce lesne.

Roma a putut să arse într-o zi, pe când pentru zidirea ei s-a cerut o mie de ani.

[21 septembrie 1882]

[„CÂTEODATĂ NE CUPRINDE...”]

Câteodată ne cuprinde o adevărată admirație de modul în care confrății de la „Românul” binevoiesc a ne combate.

Nu există stat pe față pământului în care bugetul cheltuielor să se fi făcut, în douăzeci și patru de ani, într-o generație de șase ori mai mare decum fusese, ca în România, și cu toate acestea se crede că un citat din Leroy - beaulieu despre tendință ce-au cheltuitele de-a crește poate acoperi monstruozitatea de la noi.

Ne permitem și noi a cita pe același autor:

Daca examinăm, zice, currentul general al civilizației noastre, de două secole începând cu seamă, suntem izbiți în mod singular de progresiunea cheltuielor statului. Cei mai mulți contemporani sunt spăimântați de acest fenomen, pe cari sunt ispitii a-l atribui relei administrații și neprevăderii guvernărilor. Cumătă această neprevădere și dezordine figurează asemenea între cauzele dezvoltării cheltuielor publice n-o poate contesta nici un om cu minte; însă dezvoltarea aceasta e un fenomen prea universal pentru a nu-i recunoaște cauze mai adânci și cum am zice mai independente de voința oamenilor... Lăsând de-o parte războiale, cari se pot considera ca imputabile viciilor oamenilor și guvernelor, trebuințele statului augmenteză din două cauze: sporirea serviciilor pe cari o populație mai rafinată le exige de la stat, apoi augmentarea prețurilor, fie a salarelor, fie a subsistențelor... Daca de la 1818 până la 1877 (59 de ani) bugetul Franței s-au întrebat nu trebuie să uităm că moneta însăși și-a schimbat valoarea reală în acest interval, așa încât deosebirea între cheltuiurile efective d' atunci și cele d' acum e mai mică în fond decât în aparență.

Facem acest citat pentru a completa șururile reproduse de „Românul” și pentru ca să nu i se substituie scriitorului francez maniera ușoară de-a vedea a făii noastre liberale.

Autorul francez n' arată alt decât că membrii proporției cresc, dar proporția rămâne în fond aceeași. Daca în Franță s-au întrebat cheltuielile, cauza e, una, că, în proporție directă, populația s-a îmbogățit în 60 de ani, al doilea, că banul și-a schimbat valoarea sa în proporție inversă.

Dar în nici o țară din lume cheltuielile n-au devenit, în douăzeci și cinci de ani, de șase ori mai mari. S-au îndoit, s-au întrebat (ca-n Olanda, pe care o citează „Românul”), însă paralel cu o dezvoltare imensă a bogăției naționale: nicăi bugetul n-au devenit de șase ori mai mare, rămânând populația aceeași la număr și fiind tot atât de săracă ca mai nainte.

Populația noastră cea rafinată, care exige de la stat o sumă de servicii nouă, consistă, precum „Românul” bine știe, din milioane de oameni cari se hrănesc aproape exclusiv cu mălai, cari nu știu scrie și citi, cărora pentru dări li se vând hainele de pe ei și instrumentele de muncă, a căror persoane chiar se scot la mezat pentru a fi închiriate ca vitele. În favorul acestei populații *rafinate* s-au înșesit bugetul cheltuielilor ?

Dar, în genere, ce comparație se poate face între noi, popor agricol, rămas îndărăt în toate privirile, cu Olanda bunăoară, care nu e — cum zice „Românul” — țară *mică*, ci un stat vechi, ce-n decursul secolelor trecute a dominat mările și a jucat rolul de putere mare ? Ce comparație între noi și Franța ori Anglia ? E o adevărată ironie, e o batjocură a celui mai de rând bun simț de-a compara mărimi incomensurabile și de-a vorbi de augmentarea bugetului Olandei pentru a explica neprevăderea și dezordinea de la noi.

Suntem departe de-a voi trecutul, pentru că această voință ar fi în deșert. Orice pripă în dezvoltarea organică nu se poate face nefăcută, odată porniți pe această clină, întoarcere nu mai e cu putință.

Nu contestăm asemenea că averile s-au înmulțit în România — numai nu în mânile românilor; nu că există mai multe palate și zidiri mari în orașele noastre, numai nu sunt ale indigenilor; nu contestăm că suma averilor existente pe acest pământ e mai mare decât acum douăzeci și cinci de ani, dar e aşa repărtită încât prea puțin din ea e în mână indigenă. Daca însă acest lucru e indiferent, daca *prosperitatea pe expresia geografică* e totul, iar expresia etnologică a naționalității nu 'nseamnă nimic, atunci fără îndoială e mare progres și ne-am mira de un singur lucru, de ce „Românul” n-ar propune mijloace pentru ca acest progres să fie și mai mare ? Există oameni cari susțin cu toată seriozitatea că colonizarea țării c-un popor străin i-ar schimba cu desăvârșire față, că *țara* ar merge înainte chiar dacă poporul românesc ar pieri.

Ca să venim dar de unde am plecat, susținem din nou că starea veche de lucruri — care nu se mai poate reintroduce în nici un chip, să fie bine înțeles — era mai favorabilă existenței și dezvoltării normale a poporului nostru. Atât am zis și nimic mai mult. Poporul poate era sărac, dar nu era mizer, nu sleit. Sunt fără îndoială oameni cărora dezvoltarea aceasta le-au folosit, pe cari i-au ridicat din nimic, i-au făcut bogăți și puternici; dar acei oameni nu sunt poporul românesc.

Nu e om cu oarecare cunoștințe cari să conteste faptul că un popor relativ înapoiat, adus prea repede în contact c-o civilizație străină superioară, e în pericol de-a pieri. Degeaba ne-am zbată împotriva acestui dureros adevăr. Din momentul în care românul a intrat în contact cu mii din oameni cu deprinderi economice mai energice, de-un egoism mai pronunțat, de o cultură mai mare, desigur acei oameni au devenit vânătorii lui și el vânătul.

Nu le luăm confrăților placerea ieftenă de-a se uimi de progresele ce pretind a le fi realizat, dar, de un temperament mai puțin fericit decât ei, nu împărtăşim iluziile lor și vedem lucrurile cum sunt.

Nicicând, în decursul istoriei, elementul român de lângă Dunăre n-a fost într-o stare mai rea și mai periculoasă. Nu există vecin, mic sau mare, care să nu alibă sub stăpânire-i căte un fragment al acestui popor, pe care caută a-l absorbi; nu există unul deci ale cărui interese să nu ne fie opuse până la un grad oarecare. Străbătuți în cruciș și-n curmeziș de curente politice și economice străine, în loc de-a strângă cu mână rezășească petecul acesta de pământ, am făcut din el patria tuturor popoarelor, un otel pentru oricine și pentru orice; în loc de-a ține morții la dreptul vechi, la tradiții și lege, am crezut a putea uimi lumea prin aparențele unei civilizații ce nu există și, paralel cu importul de marfă străină, ne-am îmbolnăvit sufletul cu importul unor instituții și idei, potrivite poate cu stările de lucruri din Apus, dar nepotrivite c-un popor sărac și unilateral în ocupaționile lui.

Acum douăzeci și cinci de ani condițiile unei dezvoltări normale și sănătoase existau intacte aproape. Dar politica economică cât și cea socială insuflată pururea din vederi liberale au nimicit mare parte din ele. La toate laudele căte și le - aduce partidul în privirea acestui progres, răsărit din ruina poporului nostru propriu, am zice o vorbă veche populară: Doamne, fă să fie cum zic ei, nu cum știm noi că este.

[25 septembrie 1882]

[„DACA SE VA ADEVERI...”]

Daca se va adeveri că pe la 'nceputul lui octombrie or să se deschidă Adunările și vom avea iarăși fericirea de-a perindă fizionomiile interesante ale acelor bărbați cari îngrijesc atât de mult de binele țării și de-al lor va rămânea să ne 'ntrebăm în ce raport reciproc vor fi grupurile în cari majoritatea de până acum se preface a fi despărțită.

Până acum majoritatea era compactă. Cum era, bună — rea, își făceau treaba cu ea, zice - o vorbă, și lucrurile mergeau strună. Rău mergeau fără îndoială, pentru că legiferomania pe de-o parte, lăcomia de averi pe de alta, săracia de minte pe deasupra, au făcut în adevăr ca țara întreagă să se sature demult de acești pretinși aleși ai ei. Nu se poate sătăchi că nemulțumirea generală e mai mare decât oricând, că nu e om — nu cu vro minte deosebită sau pretențios, ci oricum l-ar fi lăsat Dumnezeu — care să nu simță că Parlamentul e în mare parte compus din farsori și că administrația maltratează lumea și o despăgăie. Daca până și tătarii au început a părăsi Dobrogea, oameni fără nici un fel de

necesități și mulțumiți cu orice soi de guvern din lume, necum să n-o simtă altcineva.

Dar, așa cum era, majoritatea stătea compactă și statornică în mijlocul mișcării continue de funcționari administrativi, judecătoreschi și fiscali cari se ridică și se cufundă în grăția ministerială ca stolurile de umbre în infernal lui Dante. De cincizeci de ori s-a schimbat ministerul sub prezența d-lui Brățianu: d-sa pare a fi avut atâta cabinețe în șase ani câte au avut toți Domnii pământeni de la întemeierea țărilor până azi; dar două poluri rămâneau neclintite în această necontentită rotație: d. Ioan Brățianu pe de o parte, majoritatea sa parlamentară pe de alta.

De la un timp lucrul au început a se cam turbura. Fie că prea mulți și-or fi zis „omul face banii și banii pe om”, fie că unii prinsese cheag la inimă, alții nu; că unii sunt stuși neretizați, alții nu prea au de moară; destul că dihonia și pizma reciprocă dintre cei mici pare a fi înrăurit asupra celor mari, încât azi foașta majoritate, atât de strânsă prin apetituri, seamănă a se despărții în trei, ca râul fericit ce curgea în mijlocul raiului. Ordinea logică a acestei împărțiri nu prea e clară, e chiar enigmatică pentru public; cea cronologică însă se poate urmări.

Întâi s-a supărăt d. Dumitru Brățianu pe majoritate. I-a trimis pe unii la pușcărie, pe alții la carantină și, în intervalul de când Adunările sunt închise, s-au înjghebat un nou partid „al virtuții”. A răsărit unde nu-l sameni, ar zice vorba, dar a răsărit. Deși membrii partidului virtuții nu prea sunt cunoscuți publicului, despre existența lor reală nu se poate îndoia nimenea; iar îndoilele asupra virtuții lor ar fi, se zice, și mai neîntemeiate. Am scris-o deci și noi pe lumânare pentru neuitare și ne rugăm lui D-zeu ca așa [să] fie.

Apoi s-a supărăt d. C. A. Rosetti. Și-a dat demisia din Adunare, a depus mandatul său în mâna alegătorilor și, cu inima plină de amărițiu, a părăsit țara, pentru a mânca din nou pânea neagră a exilului, udată cu lacrimi. Un alai de jalnici patrioți l-au petrecut până la marginea târgului, unde, luându-și toagul în mâna și scuturând de pe încălcămintă praful unei patrii ingrate, au plecat spre depărtatele deșerturi ale Galiei, unde cu post și în pustnicie să-și petreacă rămășița zilelor, scârbătă de răutatea oamenilor.

Ci nainte de-a pleca a spus de ce. Majoritatea n-a voit să-i primească reformele. Aceste sunt: decentralizarea, reforma legii electorale, electivitatea magistraturii, libertatea învățământului cu dezgroparea răposatei Eforii și — ca ton fundamental al muzicei — scăparea țăranului de asuprare. Cum și ce fel nu se spune, dar în sfârșit scăparea lui. Aceasta e drapelul lăsat în mâinile viguroase ale onor. Costinescu care, cu inima în dinți și cu funia 'n traistă, [f]lă va apăra. Iată dar un alt fragment al majoritatii grupat pe lângă acest drapel, fragment care n-are ridicola pretenție de-a fi virtuos. Din contra, unde găsește ceva pus râu, el pune bine.

Iată deci două centre de atracție dintre cari unul virtuos, „fetișoara mărită fetișoara”; altul mai puțin virtuos dar „sutele mărită slutele”. Atât virtutea de zile mari a unora cât și cea mai de zile de lucru a celorlalți arată opoziție în contra Vizirului. Nu e îndoială nici pentru unii nici pentru alții că d. Ioan Brățianu e un vizir, că guvernul său e o mașină pneumatică care absoarbe toate puterile vîi ale țării.

Cine dar mai rămâne sincer și neconditionat sub drapelul marelui nostru cancelar? Iată o întrebare pe care oricine și-o face cu curiozitate. Altfel, de partizani să nu te plângi când tii sacul cu grăunte 'n mâna. Vor veni ei, chiar prea mulți, chiar peste voie; dar, în aparență măcar, o majoritate care să voteze bugetele înțeleptului Sihleanu și răscumpărările cu toată supunerea datorită pare a nu mai exista.

Oare unul din ziarele inspirate n-ar putea lămuri publicul? Pare c-am fi rămas fără umbră de ziar guvernamental care să ne spue, bunăoară, ce gândește d. Brățianu în privirea acestor nouă grupări a majoritatii sale, precum și în privirea -reformelor propuse de d. C. A. Rosetti.

Căci, deși acele reforme a fost întâi prezentate în numele personal al redactorului „Românului”, prin scrisoarea de adio ele au devenit un program. Făcut pentru a forma obiectul de căpetenie al sesiunii Parlamentului — de vreme ce atinge cestiuni constituționale —, propriu a servi de drapel în vederea nouălor alegeri, acest program e dezaprobat de marea parte a țării, ca să nu zicem de toată, din cauza înnoiturilor și a improvizăriilor ce cuprinde.

Cine din majoritate se unește cu ele, cine nu, și mai cu seamă ce cugetă guvernul în privirea lui? Oare nu e dator a liniști țara măcar în mod oficios în privirea intențiilor sale?

Respinge-va majoritatea acele reforme, precum părea dispusă în trecut? Aproba - le - vor unii, nu le vor aproba alții? Iată auspicii de deschidere cari par încărcate de furtună, dacă dăm crezământ semnelor de dezbinare de până acum.

Mulți însă înclină a admite că această dezbinare nu este decât o farsă, cu totul neseroasă în esență, de vreme ce nici pe unii nici pe alții nu-i doare capul de îmbunătățirile și reformele ce le promit. În ajunul alegerilor însă e practic de-a se despărții în două; de-a juca unii pe guvernamentali, alții pe opoziție, încât oricare ar fi rezultatul, tot în favorul lor să iasă. Deprinși de ani încoace de-a urmări această politică stearpă de panglicării, care face cu neputință orice îmbunătățire serioasă, oamenii cred că, cu toată furtuna într-un pahar de apă, cu toate indignările partidului virtuții pe de-o parte, cu toată setea de reforme a grupului celor nevirtuoși, ceea ce va rămâne neschimbat în sesiunea viitoare sunt iarăși cele două poluri statornice: d. Ioan Brățianu și majoritatea sa parlamentară.

[28 septembrie 1882]

[„ROMÂNUL” ÎNȘIRĂ...”]

„Românul” înșiră cu înlesnire îmbunătățirile pe hârtie pe cari guvernul liberal le-a decretat în favorul țăranilor. Nu-i luăm această plăcere. În loc de-a aplica pur și simplu texte de legi existente, au creat legi nouă pentru a stipula neînstrăinarea pământurilor țărănești, trecută până și-n Constituție, și împroprietărirea însurățeilor, cuprinsă asemenea în legea primitivă. Nu ne-am opus la această substituție, la acest nou *cachet* dat unor legiuiri pe cari dumnealor însă nu le aplicaseră decât din momentul în care li s-a părut practic.

Dar de altceva e vorba.

Aceste pretinse reforme, reîmprospătări a unor legi existente, îndreptat-au starea țăranului îndeosebi, a țării în genere? Nu. Scoaterile în vânzare a chiar persoanelor, necum a vitelor și a instrumentelor de muncă, dovedește că aceste reforme n-au folosit nimic, pentru că nu sunt făcute decât de ochii lumii. A da c-o mâna, a lua întreit cu cealaltă nu va să zică a face cuiva bine. Paralel cu aceste pretinse îmbunătățiri s-au atomizat din nou țara în comune mici, din mari ce erau. În locul unui primar sunt azi trei, încât s-au întreit numărul personalului plătit din bugetul comunal, deci s-au întreit fără nici un folos cheltuielile, numai pentru a hrăni nouă păture de absolvenți a patru clase primare. În același timp bugetul cheltuielilor statului s-au sporit cu 40%. Funcțiile dependente de ministerii s-au [f]ndoit. Atârnarea acestora de autoritățile supreme e atât de mare încât, până la ajutorul de scriitor, li se poate comanda acestor zeci de mii de oameni voința puternicilor zilei.

Cu ce s-au ales deci populațiunile daca, paralel cu orice îmbunătățire, se introduce o cauză permanentă și mai grea de înrăutățire și de mizerie? Cu nimic fără îndoială, precum o dovedesc procedările zilnice ale administrației și fiscului, precum o dovedește emigrarea oamenilor din țara noastră — până chiar și din pustia Dobrogei.

Pururea se zice: „Conservatorii n-au făcut nimic”. Chiar așa fie. A nu face nimic e mai bine decât a face rău. Ceea ce-au făcut însă conservatorii știm bine. Ei au avut sarcina ingrăță și odioasă a impune dări pentru a plăti anuitățile Stroussberg și datoriile flotante moștenite: au avut asemenea rolul ingrat de-a privi la ruina crescândă a populațiunilor, în neputință de-a dezrădăcina rele adânci și organice introduse în țară de liberalism în genere, de guvernele oricât de scurte ale roșilor îndeosebi.

Nu ne facem nici o iluzie în privirea aceasta. Evoluționea ideilor conservatoare e împiedecată prin cădere societății. Spre a conduce statul după idei conservatoare, s-ar cere o altă generație decât cea actuală, compusă din aspiranți la funcții; s-ar cere o biserică puternică care să înrăură permanentă și determinată asupra creșterii și a țării de caracter a oamenilor; s-ar

cere gratuitatea demnitateilor publice; s-ar cere o monarhie cu mai multe tradiții, c-un cuvânt ceea ce în România nu mai e de la 1700 încoace.

Improvizatia actuală nu mai e un stat organic; e o adunătură.

Daca liberalismul pretinde a fi introdus toate reformele în țară, [i]i concedem bucuros paternitatea aceasta. Conservatorii pot fi învinovăti însă că rezultatul acelor reforme e rău în toate ?

Să zicem că liberalismul i se datorește împroprietăreira. Cine nu știe că această reformă — departe de-a îmbogăti pe țaran, departe de-a-l face mai neatârnat — i-au îngreuiat sarcinele. Cele douăsprezece zile pe an datorite pentru pământ și pășune s-au înmulțit azi într-atăță încât o lege anume trebuie să stipuleze că două zile pe săptămână i se rezervă lui.

Să zicem că tot liberalismul i se datorește guvernul parlamentar. Ce-au devenit însă acest Parlament decât o unealtă pentru a spori, pentru a încinci și a îngesa cheltuielile în douăzeci de ani, pentru a contracta datorii în disproportie absolută cu puterea de producere a țării, pentru a urca zilnic dările către stat, către județe, către comune ? O unealtă în care cavalerii de industrie, prin speculații asupra tranzacțiilor statului, devin milionari, o adunare de oameni în cea mai mare parte imorali și cinici, compusă de tot ce noul Bizanț a putut produce mai pornoscop și mai venal ?

Să zicem că tot liberalismul a introdus învățământul.

S-au decretat într-o zi înființarea a mii de școale în toate comunele rurale. A doua zi s-a recrutat învățătorii din băieți de prăvălie ce nu știau scrie și citi și s-au umplut comunele c-un corp didactic improvizat din senin.

Cum s-au înființat școalele secundare ? S-au decretat asemenea ridicarea lor, s-au luat absolvenți de liceu cu cunoștințe filologice și exacte elementare, s-au improvizat din ei un corp didactic care, în parte, stă până azi pe picior de război cu gramatica românească, necum cu alta, și iată că ne trezim c-o generație de tineri crescută sub auspiciile unei ignoranțe patente.

Universitățile s-au înființat în același chip. Buni profesori de liceu s-au prefăcut în mediocri profesori de universitate.

Să zicem că liberalismul i se datorește autonomia comunală. S-a întins o rețea întreagă administrativă și fiscală asupra țării, c-un personal care nu era deloc pregătit pentru misiunea ce i se 'ncredință'. O generație de oameni cari ar fi putut deveni folositorii s-au distras de la orice ocupație serioasă și s-au aruncat în viață publică a statului. Legi peste legi, regulamente peste regulamente se traduceau din franțuzește, încât numai cele privitoare la comunele rurale, adunate de Epureanu, formează un volum de-o mie și mai bine de pagini. Tot văruul acesta de legi era să se aplice de primări ce nu știau citi, de notari cari abia tineau condeul în mâna.

Daca toate acestea s-ar fi petrecut gratis ne-ar fi părut rău de colosala risipă de puteri vii în decursul atâtăor ani; dar, din nenorocire, toate tineau bani. Tot personalul acesta imens de oameni ignoranți și stricăți e plătit din bugetul comunei, al județului, al statului. Astfel s-a înmulțit, într-o disproportie străgătoare la ceriu, numărul oamenilor trăitori din buget, numărul celor improductivi.

Daca în sfârșit se vor realiza și cele din urmă propunerile de reformă ale d-lui C. A. Rosetti — eligibilitatea magistraturii și schimbarea legii electorale — efectele vor fi, daca se poate, și mai dezastruoase. Închipuiască și cineva o justiție aleasă de agenții electoralori ai guvernului, un Parlament în care, prin desființarea de fapt a colegiului I și II, ar intra numai partizani ai guvernului ! Iată absolutismul, cel mai rău absolutism din toate. Nu absolutismul monarchic, în care interesele dinastiei și ale Coroanei sunt până la un grad oarecare o garanție pentru interesele populațiunilor, ci absolutismul unei coterii fără trecut și fără viitor, dominată de lăcomia căștigului fără muncă, de poftele și de răzbunările momentului.

Daca dar „Românul” pretinde a fi introdus toate reformele în țară, tăgădui-va că rezultatul aproape al tuturor acestor reforme e absolut rău ? Ce rol a putut avea conservatorii de la Unire încoace decât a întâmpina cu paliative veninul organic pe care liberalismul cosmopolit l-a introdus în țară, un liberalism care-a folosit numai străinilor și a ruinat cu totul poporul nostru propriu ?

A fost în adevăr marea operă a maestrului din Strada Doamnei de-a face pe lume să creză că interesele naționale sunt identice cu aceleia ale liberalismului cosmopolit, de-a combina în unitate liberalismul cu naționalitatea și de-a sacrifica pe nesimțite pe cea din urmă celui dentăi. Ei bine, lumea l-a crezut și orice reformă în sensul său rupea bucăți câte unul din elementele vieții naționale; azi prerogativele politice ale proprietății istorice, mâni biserica, poimâni breslele, până ce toată combinarea organică, datorită veacurilor, s-au prefăcut într-o grămadă de indivizi fără nici un fel de legături între ei decât acelea ale unui interes momentan. Dar o grămadă de indivizi nu e un popor, precum o movilă de frunze și rădăcini uscate nu e pădure.

Acet rezultat l-a avut în România lepădarea tradiției, lipsa de simț istoric, pripa de-a ajunge, fără cultură și fără avere suficientă, la rezultatele civilizației apusene.

Un copac nu poate crește decât din rădăcinele sale proprii, nu poate da decât frunzele și fructele sale proprii. Tot astfel și un popor. Frunzele și fructele de carton, atârnate pe arborul dezrădăcinat al naționalității nu sunt un produs organic, ci un artefact sterp, incapabil de-a se regenera.

[30 septembrie 1882]

[,NU-NTELEGEM CE FOLOS..."]

Nu-nțelegem ce folos poate să aibă „Românul” din falsificarea și esplicarea strâmbă a statisticei ? În dorința ce are de-a ne combate și de-a lăuda progresul imens realizat în țară prin sistemul ideilor liberale, cifrele statisticei trebuie să i se închine, vrând-nevrând, ca și când plăcerea copilăroasă de-a părea că ne dovedește nouă contrariul ar schimba ceva din realitatea lucrurilor.

D. Aurelian, actual ministru al instrucțiunii, autoritate pe care confrății de la „Românul” credem că nu vor contesta-o în cât [î]i privește, ne spune în opera Tara noastră următoarele:

Nu trebuie să ne scape din vedere că, de la 1859, adepă de când am intrat într-o eră nouă (liberală) politică și socială, cheltuielile și veniturile noastre s-au urcat într-un mod foarte simțitor. În adevăr veniturile statului erau de 29388614 lei în anul 1859, iar în 1876 se urcaseră la 90354614 l[ei], adepă se întreiseră. Cheltuielile la 1859 se suiau la 28 911844 l[ei], iar la 1876 ajunseseră la suma de 110 423 904 lei, adepă se împătriseră.

În același interval datoria statului s-a sporit cu una sută șasezeci și șase de ori. Statul datoră 2 820 117 lei, iar în 1876 suma datorită se suia la 468 677 730 lei.

Se știe că de la 1876 înceoace datoria publică s-a sporit cu mult, bugetul cheltuielilor asemenea.

Ținut-au pas înmulțirea populației și a averii generale cu această colosală sporire a cheltuielilor și a datoriei publice ?

Fără-ndoială nu.

Nu-l credem capabil nici pe „Românul” de-a afirma că sutele de milioane ale datori[e]i publice și zecile de milioane ale bugetelor s-au cheltuit în mod productiv. Reorganizarea dinlăuntrul țării făcându-se cu oameni de aceeași calificație ca ale guvernelor trecute, nu s-au făcut decât a se spori personalul și a se plăti îndoit și-ntrerit Mihăilești și Chirătopolii, Ciocârlanii și Ciocârlaile moștenite din trecut. Sporul deci, făcut în favorul acestui personal, a fost aruncat în apă. Improductive au fost cheltuielile pentru armată, pentru o sumă de școli care există *pro forma* sau care au dat rezultate rele ș.a.m.d. C-un cuvânt: nivelul cheltuielilor s-a înzecit, nivelul culturii și averii generale a rămas același, ba pentru marea majoritate a poporului acest nivel e chiar scăzut.

La 1859 țara număra 4 425 000 locuitori: azi numără 5 200 000 după datele d-lui Bibicescu, va să zică cu 775 000 mai mult. Nu trebuie însă să uităm că de la 1864 înceoace intră peste 20 000 de străini pe an în țară, care s-ăsează la noi, încât sporirea populației noastre proprie nu intră pentru nimic în cifra totală a înmulțirii.

Cea din urmă dare de seamă statistică a Ministerului de Interne asupra mișcării populației e pentru anul 1877.

Din acea lucrare constatăm că creșterea populației române e în douăzeci de județe cu totul neînsemnată. Dacă-n Tutova populația rurală se-nmulțește într-un an cu 20 suflete, în Roman cu 47, oare asta se poate numi spor ? E stagnație, e regres chiar. În alte județe, precum Dorohoi, Suceava, Botoșani, Gorj, Râmniciul-Vâlcii, populația scade; la Dorohoi într-un mod însămicător: într-un singur an au murit 1 126 de țărani mai mult decum s-au născut. Zece județe numai sunt în care populația sporește întrucătiva, și anume Ialomița, Buzău, Prahova, Ilfov, Vlașca, Brăila, Dolj, Dâmbovița, R. Sărat și Teleorman; în toate celelalte, adepă în două treimi ale țării, populația scade. Pe îci pe colo există în adevăr un escedent de nașteri asupra deceselor, dar acest escedent e ridicol și dovedește în realitate stagnație și regres. Totalul nașterilor, comparat cu al deceselor, e din an în an mai mic, natalitatea scade în progresiune, încât se poate să fie în curând întrecută de cifra mortalității. La 1859 mureau 57 de oameni și se nășteau 100; de atunci înceoace mortalitatea s-a suiat la 79, la 95, la 100, la 121 procente chiar. Aceste sunt lucruri cunoscute de toată lumea, tipărite în cărți și gazete; numai „Românul” găsește că populația s-a-nmulțit și s-a îmbogățit.

S-a îmbogățit într-un mod curios. Ne aducem aminte de „expunerea situației” pe 1879 publicată de prefectul de Bacău, d. A. Vidrașcu.

La 1864 locuitorii din acel județ posedau numai boi de jug 22 428. Acest număr de vite a scăzut foarte, locuitorii nu mai au *nici pe jumătate* din vitele căre au avut înainte. Fizicește vorbind, populația au fost și sunt bântuite de boale contagioase. Anghina diferență a distrus o mare parte din generația viitoare. Moralicește vorbind, ele nu au făcut nici un progres în cultură, mulți din ei nu au idee de morală. Produsul muncii lor [î]l consumă la cărciumă. Alții petrec timpul cu furturi și desfrânrări. Căsătoria nu este respectată; clerul de la țară se află pe-o scară de cultură inferioară; copiii mici n-ascultă decât vorbe rele, sudâlmi și bătăli se aplică lor și mumelor lor; bărbății se bat foarte des între dânsii. Bătăliile lor sunt foarte violente, ca la niște adevărăți sălbateci europeni; se rănesc grav, adeseori se ucid. Această generație *neomenoasă, rușinea unui stat civilizat*, acești oameni perverși și fertili în crime, delicte și contravenții de tot soiul se ruinează prin mișcări și rea viață.

Iată tabloul pe care nu noi, ci un prefect al guvernului actual [î]l face despre populația noastră.

Acesta e un tablou care se potrivește cu toată Moldova și cu multe județe de munte din Tara Românească. Gorjul, Râmniciul - vâlcea, Argeșul, Muscelul, Oltul sunt în aceeași stare de decreștere în care se află Tutova, Putna, Romanul, c-un cuvânt douăzeci de județe, două din trei părți ale României.

Ce ajută dar întărimarea că producția și esportul au crescut când toate acestea nu se răsfrâng asupra populației decât sub forma de cădere economică și morală ?

Dar au crescut suma bunurilor existente în România ? Aceasta ar fi un rezultat fericit pentru adepții școalei din Manchester, pentru care bunurile sunt totul, omul nimic; dar când acest rezultat au fost obținut cu sacrificarea imensei majorități a populației indigene un român nu se poate felicita. S-ar putea felicita oameni pentru care țara îmsemnează totalul chilometrilor pătrați, indiferent fiindu-i cine trăiește pe ei, dar nu omul pentru care țară și naționalitate sunt noțiuni identice.

S-au zidit fără îndoială multe palate în București, s-au înmulțit numărul acelora care trăiesc numai în capitală sau numai în străinătate, țara muncește înzecit pentru a întreține absenteismul și luxul, precum și pătura numeroasă de oameni care și-au făcut din politică o profesie lucrativă; dar tot acest lustru occidental e urmat de umbra viații și a unei mizerii care, orice s-ar zice, acum douăzeci și cinci de ani nu există în țară, nu era cu puțină să existe.

„Românul” are naivitatea de-a spune că bugetul de 30 milioane de acum 25 de ani era relativ mai oneros decât cel actual ? Ca dovadă de inanitatea acestei aserții pomenim ceea ce toată lumea contemporană știe : fiecare buget se 'ncheia c-un escedent însemnat la venituri, o dovadă că oamenilor nu le trebuia nici măcar atât cât luau. Nu numai bugetele statului, ci toate, ale

comunelor rurale, ale institutelor de binefacere, se ncheiau cu excedente, o dovadă că pretutindenea se cumpăneau exact trebuințele cu mijloacele disponibile. În zilele lui Ștefan Vodă excedentul anual al cutiilor satelor era de câteva milioane de franci. Se știe că acești bani nu se datorau unor dări comunale deosebite, ci erau o parte a dărilor către stat ce rămânea în folosul comunei. Prin urmare nu existau resturile de dări, nu împrumuturi cămătărești spre a le plăti, nu dorobanți împlinitori, nu biletelor galbene ale perceptorilor, c-un cuvânt nimic din căte azi [i] aduc pe locitor de-a î se face negru dinaintea ochilor.

Ce-i folosesc „Românlui” spoarea cu colori trandafirii a acestei realități? El nu poate amăgi pe nimeni decât doar pe sine însuși și face ca struțul, care, băgându-și capul sub aripă, crede că, dacă el nu vede pe nimeni, nimeni nu-l vede pe el. Repetăm: acum douăzeci și cinci [de ani] condițiile unei dezvoltări normale existau intacte; astăzi dezvoltarea e compromisă prin acea era nouă (liberală fără 'ndoială) de care pomenește d. Aurelian.

[2 octombrie 1882]

[„GAZETA GENERALĂ” (PRONUMITĂ DE AUGSBURG)...”]

„Gazeta generală” (pronumită de Augsburg), cunoscută pentru nepărtinirea ei, primește din Ungaria o dare de seamă mai lungă asupra „cestiunii izraelite” care merită să fie reprodusă, de vreme ce situația economică, astfel precum se descrie, prezintă multe analogii cu cea din Moldova. În orice caz, după atâtea denigrări repetitive de Alianța izraelită și de presa apuseană, care-n mare parte e în mâini evreiești, începe să se facă lumină și în această cestiune. Știm prea bine că există mulți publiciști pentru cari evenimentele din Ungaria vor fi o oroare, însă nu de indignarea

lor poate fi vorba, nici de umanitarismul ideologic, ci de realitatea economică și de neajunsurile ei, produse prin activitatea singulară a izraeliștilor.

Se va observa din cele mai de jos că evreii exercită o acțiune dizolvantă atât asupra moravurilor cât și asupra echilibrului economic al populațiunilor rurale. Țăranul și proprietarul, oameni ocupați cu producția unea brută, fără aptitudini negustorești, cad în genere jefă rafineriei speculanților. Cu toate acestea bunăstarea claselor ce se ocupă cu înmulțirea obiectelor de primă necesitate și mai importantă pentru societate decât starea acelor ce nu se ocupă decât cu traficul acestor obiecte. În fine clasele rurale mai au pentru un stat și altă însemnatate. Ele nu sunt numai păstrătoarele cele mai credincioase ale acelor formațiuni istorice pe cari le numim națiune și stat, ci totodată apărătoarele lor în vreme de război; ele reprezintă principiul conservator al istoriei. Nu e așa pentru nimeni o 'ndoială că proletarizarea claselor rurale are drept efect nimicirea statului.

Aceste zise, lăsăm să urmeze articolul în cestiune.

Circulara în termeni aspri și energici, pe care ministrul - președintele tuturor municipiilor din țară, e o dovadă mai mare decât goana din Pojoră că există optimă forma o cestiune izraelită în Ungaria.

D. Tisza ordonă capilor municipiilor să fie cu băgare de seamă la agitațiunile ce pornesc din partea așa numiților antisemiti în contra populațiunii evreiești și să intervie numai decât la orice turburare a ordinei publice, pentru că viața și averea izraeliștilor să nu sufere neajunsuri. Antisemitismul e aşadar în floare și antisemiti formeză în țară un partid puternic, cu multe ramificații. S-ar putea zice că partidul numără membri pe față, activi, și afiliați pasivi și secrete. Numărul celor din urmări se pare mult mai considerabil decât al celor dentăi și tăria partidului consistă mai cu seamă în împrejurarea că posedă o sumă de aliați secrete în toate sferele populațiunii, până sus în birourile guvernului și în cancelariile autorităților militare. Aci se 'ngăduie multe, se 'nchid ochii asupra multor lucruri, multe nu se observă deloc; în cazuri serioase intervin, însă nu se prea grăbesc, astăzi s-a putut vedea și cu ocazia turburărilor din Pojoră. Agitatorii își făcă treburile în liniste, se 'ngăduiră chiar adunăturile plebei și, când autoritatea a intervenit, a făcut-o cu mijloace insuficiente, cu blândețe, încât a trebuit să vie din capitală un anume comisar regal pentru a insufla plan și energie în măsurile luate spre năbușirea turburărilor. Pe afiliații secrete ai ligei antisemite și caracterizează vorba următoare ce s-aude rostindu-se des: „Nu strică să-i ciupe nițel pe ovrei”. Așadar foarte mulți sunt de părere că evreii, ce nu le sunt simpatici, să fie ciupiți nițel, ca să-și mai domolească aspirațiunile, să fie mai puțin fiduți și fastidioși, să mai puie margini lăcomiei lor de bani, să nu mai exploateze și mai mult populația prin apucături negustorești, prin manopere rafinate, prin specule asupra prostiei și onestității oamenilor. Nu e fum fără foc. Antisemitismul, care s-a dezvoltat din începuturi modeste, dacă a putut ajunge atât de departe că să fi având cuvântul lui de-a fi. Pentru că agitațiunea antisemita să aibă izbândă, precum a avut-o în realitate, sămânța aruncată a trebuit să cață în pământ priincios, trebuia să existe condițiile sub cari să se dezvoltate o cestiune izraelită în Ungaria.

Cestiunea izraelită nu e confesională ori religioasă. Nimău nu-i abate a crea legi excepționale relative la exercițiul religiunii lor; nimeni nu vrea să-i împiedice în obiceiele lor rituale. În vremea turburărilor, poporul s-aruncă asupra prăvăliilor negustorilor evrei, nu asupra sinagogelor comunității religioase. Afacerea Tisza - eszlar, menită să aprindă fanatismul acestora, precum unii din agitatorii antisemiti au și sătul să utilizeze, n-a făcut nici un efect în țară, lucru de care au și se felicită atât fără cât și evreii. Cestiunea evreilor nu e nici politică sau națională, căci locitorii evrei au convingeri maghiare; în ținuturile slovace sau sârbești ei nu iau parte la demonstrațiuni antimaghiare, ci sunt și acolo partizani ai sistemului actual. Junimea evreiască din clasele mai bune exageră chiar în unele priviri, voiește să se arate, în vorbă și port, mai maghiară decât maghiarul însuși. Mulți s-au făcut ridicoli lepădând numele lor vechi, cari poate nu sunau tocmai bine, și primind nume cari sună curat ungurește. Trăsătura caracteristică speculativă a acestui neam s-a manifestat chiar și în privirea aceasta: evrei, oriunde au putut numai, au uzurpat numele unor vechi familii nobile existente, schimbând cel mult o literă în ele. Nu dăm mult pe sentimentele naționale - maghiare ale evreilor, căci ei țin pretutindenea cu puterea dominantă. Ei au ținut tot astfel cu Bach și cu sistemul lui; simțind însă de cu vreme schimbarea situației, părăsiră repede corabia ce se cușunda, rămaseră cățiva ani în expectativă, apoi intrără cu pânzile pline în curențul mișcării naționale când prevăzură că acest curenț are să învingă. Apoi ținură cu Deák și cu partidul lui; acum sunt partizanii cei mai zeloși ai regimului Tisza, încât acesta nu-și face numai datoria, ca șef al administrației, ci împlineste totodată un act de recunoștință, apărând energic pe evrei, după ce ei au votat de atâta de ori pentru el și pentru candidații săi electorali.

Cestiunea izraelită e în Ungaria curat economică, fără nici un fel de amestec confesional sau politic. Am ajuns de departe dacă am discutat toate împrejurările în cestiune; dar în Ungaria nu e cestiune nici de liber-schimb, nici de școală Manchester, ci de lucruri cu mult mai simple. Mai cu seamă în părțile sale de miază-noapte țara e populată de mulți evrei; fiecare orășel, fiecare sat, fiecare localitate, oricără de mică, are câteva familii evreiești. Toți se ocupă cu speculația și cu

negoțul; ei țin cărciumele, iau în licitație accizele și în arendă ogoarele, deși nu se ocupă mult cu agricultura. Arenda ogoarelor servă mai cu seamă ca pretext pentru a putea specula cu grâne, rachiu și lână. Astă o fac cei mici ca și cei mari. Cei mici sunt cămătarii și precupeții țăranilor. Un negustorăș sau un cărciumar evreu are într-un sat o poziție analogă cu Rothschild între puterile mari ale Europei. Toți țăranii [i]i sunt datori; el se 'mbogățește din dobânzile ce, i se plătesc. Dobânda ordinară e de 52 la sută: adecă, pentru fiecare florin împrumutat, țăranul plătește un creițar pe săptămână. Însă țăranul care 'mprumută în asemenea condiții trebuie să fie om sigur, să n-ai că multe datorii, căci altfel dobânzile se 'ndoiesc și se 'ntreiesc. Tot ce căștigă țăranul prin muncă trece în mâna evreului, care l-a ajutat cândva la nevoie c-un mic împrumut și care și în alte ocazii e gata să-l ajute — c-o dobânda de sută la sută. E leșne de 'nțeles că, prin asemenea lucruri, nu se poate naște vreun inclinațion amicabilă a populației față cu evreii. Daca mai vin și agitatorii cari-l lămuresc pe țăran că e stors, antipatia se schimbă leșne în ură. În districtele mai sărace din nordul Ungariei jidovimea de jos joacă, cu speculațiunile și camătă ei, un rol mai mare decât în districtele mai bogate, populate de maghiari; dar și în acestea întâlnim alt tip: marele arendaș evreu care s-a făcut stăpân boierănașilor după ce, au fost împrumutătorul lor. Boierănașii, mica nobilime maghiară dispără — nu cercetăm cauzele, ci constatăm numai faptul — iar în posesiunea moșilor ei intră evreul, adecă un arendaș evreu, negustor din Pesta sau bancher din Viena. Se 'nțelege că și pătura de mijloc a țării, din care se recrutează amplioații municipali și guvernamentali, are mai multe antipatii decât simpatii pentru evrei și că nu prea pune piedici agitației antisemitismului. În miciile orașe din provincie negustorii creștini, deci burgheria și aceea care 'ntâmpină c-o ură intensivă neamul evreiesc. Evreul îmbogățit în sat emigrează, la oraș, deschide prăvălia și, în armonie cu coreligionarii săi, precum și sprijină de ei, izbutește și învinge pe negustorul creștin. Cunoaștem localități unde acum treizeci de ani nu există nici o prăvălie evreiască, iar azi nu mai e nici una creștină. Negustorii neevrei luptă pentru existența lor, dar lupta nu e lesnicioasă, pentru că negustorii evrei combat pururea cu puteri unite. Chiar dacă oricine ar fi convins că evreii datoresc poziția lor preponderantă în viața economică a Ungariei numai desterilității, zelului și mulțumirii pe puțin, totuși ar fi explicable antipatia cu care sunt întâmpinați, căci nimău nu-i place ca altul să se puie deasupra Lui, chiar dacă el ar fi de vină; dar încă unde o asemenea convingere nu există! Cestiunea izraelită izvorăște din starea de lucruri economică a țării și-n ea agitația unei antisemitecă aflată pururea nutriment.

[7 octombrie 1882]

[,,DE CE VICLEȘUGURI ...”]

De ce vicleșuguri de iarmaroc mai sunt capabili și neprețuții confrății de la „Românul”?

Într-un număr foaia liberală dădea seamă despre intenția Rusiei de-a ne face navigabil brațul Chiliei, făcea imputări Comisiunii europene că e neglijență și zicea între altele:

Odată acest braț (al Chiliei) devenit mai favorabil navegației, Comisiunea va putea primi din splendiful său palat de la Sulina cum comerțul [i]i ocolește spre a trece pe la Chilia...

Altfel, după cum Rusia se gândește azi a face brațul Chiliei navigabil, mâni desigur se va gânde și România a-și face navigabil brațul Sf. Gheorghe. Atunci, pentru marea părere de rău a însuși românilor, Comisiunea dunăreană va pierde fatalmente toată însemnatatea sa.

Întreg articolul e ținut pe tonul acesta, pe coarda, cum am zis, a presei rusești.

„Românul” azi binevoiește a ne spune c-a mai avut un articol. Știm și l-am citit, dar *posterior derogat priori*.

Prin șirurile de mai sus „Românul” dă dreptate presei rusești și prevede momentul când Comisiunea, mărginită la gura Sulinei, va fi redusă la rolul chietist de-a primi cele ce se petrec din splendiful său palat. Ba i se dă României sfatul de-a face același lucru ca Rusia, pentru ca Comisiunea dunăreană să piardă (spre platonica noastră părere de rău) toată însemnatatea sa.

Ne pare îndealtmintrele bine că, prin observațiunile noastre, am făcut pe foaia liberală să se 'ntoarcă de pe calea pe care pornise. Apucătura de-a zice că noi ne-am înșelat asupra celor enunțate de „Românul” e, cum am zis, un tertip de iarmaroc. Articolul pe care l-am relevat e inspirat de vederi rusești; dacă foaia l retrage, să-i fie de bine, și să nu mai fie vorbă.

[8 octombrie 1882]

[,,DE CÂTE ORI CONTESTĂM...”]

De câte ori contestăm realitatea progresului ce se pretinde că România l-ar fi făcut în decursul celor din urmă treizeci de ani avem fericirea a vedea pe confrății de la „Românul” înmulțind în mod considerabil numărul frazelor durate în favorul partidului roșu, calificându-se rezultatele pseudocivilizației cu fel de fel de epite mari, dându-ni-se nouă numele de reacționari, legitimiști etc. E țara poreclelor.

Rolul confrăților e comod, al nostru cam ingrat: ei se adreseză suficienței oamenilor, căci aceștia sunt pururea predispusă a crede tot ce li se spune de bine de ei, pe când noi nu măgulim pe nimeni, ci facem apel la spiritul lor de adevăr.

Dacă se găsesc instrumente pentru a măsura fenomene atât de simple cum e urcarea și scăderea căldurii, să nu se fi aflată nici un chip pentru a măsura gradul de cultură a unui popor? Am dori în simplitatea noastră să ni se enumere marii oameni cari ar fi făcut la noi descoperiri în mecanică ori în chimie, ori în genere pe terenul științelor naturale, pe care descoperirile sunt lese de făcut din cauza vastității domeniului lor. Am dori să ni se enumere operele de fond apărute în țară de 30 de ani încăpătă, ca să vedem gradul de cultură. Nimic din toate acestea. Buni bucuroși dacă apare câte-o carte *elementară*, în care autorul a știut cel puțin să traducă bine, să-și aproprieze într-un mod cuvintelor știința altora. Chiar cazul acesta e extrem de rar

și constituie aproape un merit. Cele mai multe cărți, chiar elementare, dovedesc din contra că autorii lor nu sunt în stare nici să înțeleagă texte străine, necum să producă ceva de la dânsii.

O a doua măsurătoare a gradului de cultură este dibăcia unui popor de-a substitui forței musculare agenți naturali, de-a crea și întrebuiența mașinii. Și aci vom constata că mașinile introduce sunt în genere puse în mișcare de mecanicieni străini și că românul e întrebuiențat ca lucrător cu brațul.

Acest nivel de cultură scăzut și sus și jos n-ar fi o nenorocire absolută. Un popor incult care tinde cu stăruință, însă gradat, de-a ajunge la civilizație, care se deprinde el însuși și cu a-și apropria îndemnările și cunoștințele altora, ajunge în adevăr să

egaleze pe ceilalți. Dar la aceasta nu gândește nimenea. Lucrul la care aspiră toți este a se folosi numai de avantajele civilizației străine, nu însă a introduce în țară condițiile de cultură sub cari asemenea rezultate să se producă de sine.

Natura omenească și natura organică însă își au economia lor, care nu se poate ignora decât în detrimentul vitalității. Când o societate contractează necesități nouă ca și noastră ea trebuie să contracteze totodată și aptitudini nouă. Un organism și rezultanta a două puteri opuse: a eredității, principiul conservator, prin care rasa și individul păstrează și transmite la urmări calitățile cari i-au fost favorabile în lupta pentru existență, și a adaptabilității, principiul progresiv, prin care rasa caută a-și propria aptitudini nouă, ce i le impune noul mediu înconjurator.

Dar pentru ca adaptabilitatea să câștige calitățile nouă se cere timp. Mediul social și economic în care un popor trăiește nu trebuie schimbat peste noapte, ci încet, pentru ca oamenii să aibă timpul necesar să se adapteze condițiunilor nouă. Dacă reforme și schimbări vin peste noapte, ca la noi, cu aruncarea în apă a oricărui tradiție, se ajunge unde am ajuns noi. Calitățile din trecut devin insuficiente pentru a susține exigențele prezentului, bilanțul puterilor risipite întrece pururea pe-al celor puse la loc, organismul își încheie socoteala sa zilnică cu deficite cari se traduc în morbiditate și în mizerie.

A sconta viitorul e lesne, și cămătarul cel mai facil e timpul. Un copil poate avea plăcerile bărbatului, o nație incultă rezultatele civilizației, dar cu ce preț? Cu acela al degenerării și al stingerii timpurie, căci scontul pe care-l face timpul e mai scump decât oricare altul.

Din cauza acestui punct de vedere, adevarat pentru totalitatea ființelor organice, suntem numiți reacționari. E matematic sigur cu toate astea că tot ce se face fără o dezvoltare paralelă a culturii în zadar se face, că orice progres real se operează nu în afară, ci înlăuntrul oamenilor și că, cu cât apărantele nejustificate ale progresului sunt mai mari, cu atât regresul real cată să fie și el mai simțitor.

Și acest regres e foarte mare, orice s-ar zice; e un regres organic care atinge sănătatea, făptura fizică, bunul trai, bunele moravuri, c-un cuvânt întreaga constituție fizică și morală a populațiunilor noastre.

Ceea ce ne dă dreptate nu sunt fără îndoială lungile articole de fond ale „Românului”, în care se vorbește de civilizațiu, de libertate, ca de bunuri câștigate de liberalism pentru poporul nostru, ceea ce ne dă dreptate — în contra voinei noastre și din nenorocire — e realitatea. Chiar de - am voi să calomniem, nu putem. De - am voi să zugrăvim lucrurile mai rele decum sunt condeiul nostru abia e 'n stare a atinge umbra realității. Pentru a putea exagera ceea ce se 'ntâmplă în țară, în Parlament, în administrație, în viața economică și morală a imensei majorități a poporului, ar trebui cineva să 'mprumute colorile negre din *Infernul* lui Dante.

Și oare nu este această Românie pentru poporul ei propriu un adevarat infern? Am dori să treceți granița pe oriunde poftiți, să ne spunem unde veți găsi atâta boală, atâta mizerie, atâta rău trai și totodată atâta gol sufletesc ca la populațiunile din țara noastră. Un corespondent al „Românului” compara, pe la Slănic, pe granițierii noștri cu cei austriaci, români și unii, români și alții; cei din urmă însă rumeni și sănătoși, cei dentăi — tipuri clasice de morbiditate și mizerie. Astfel stă cu toată populația. E lesne a înfrumuseța lucrurile, dar ceea ce nu se schimbă prin teorii și tirade e realitatea. Se vede că redactorii „Românului” n-au ochi de văzut, n-au oglindă în care să se uite.

În unele județe populația scade, în cele mai multe stagnează și s-apropie de scăderea absolută, numai în câteva de-a lungul Dunării, prin locuri mai puțin populate, sporește. E verisimil că nici școala nu ajută în contra mizeriei. Ea poate ridica un popor sărac, dar săracia dispune de condiții de existență; unde e mizerie acolo condițiile de existență sunt nefavorabile, cel mizer se zbate în zadar, puterile cheltuite sunt pururea superioare celor reproduse, el sfârșește prin a se istovi, prin a-și slei viața în silințe zădarnice.

Și de ce aceste condiții de existență lipsesc? Pentru că poporul are un guvern cu mult prea scump pentru nivelul lui de cultură; pentru că trebuințele claselor lui superioare sunt cu mult prea numeroase ca munca lui să le poată satisface, pentru că e un popor incult, agricol, ce fusese menit a trăi poate o sută de ani încă, în condiții mai primitive pentru a ajunge numai

la dezvoltarea agriculturii, pe când trebuințele statului și ale societății sunt moderne, ultramoderne chiar: sunt ale unui stat industrial; pentru că în locul vecunei organizări, care nu costa aproape nimic, avem azi o nouă aristocrație, cu totul improductivă, de sute de mii de oameni cu aspirații imense, cu capacitați nule.

E acum vina noastră dacă această pseudocivilizație, această înmulțire a trebuințelor fără o sporire paralelă a aptitudinelor economice și intelectuale, s-a îmbrăcat sub forma liberalismului, s-a numit liberalism din România? Arătăm atât rezultatele cât și cauza; o facem după îndreptarul unui adevarat valabil pentru lumea organică. Dacă rezultatele sunt de netăgăduit, dacă cauza e asemenea stabilită, de puțin interes și de-a ne da porecla de reacționari sau legitimiști. Lucrurile rămân din nefericire aşa cum sunt, chiar dacă celul ar fi o hârtie și marea o cerneală, pentru a dovedi contrariul în contra evidenței probe nu există.

[12 octombrie 1882]

[„ERA GREU DE ADMIS...”]

Era greu de admis să mai existe vro grădină de guvern undeva pe fața pământului care să aducă cu-al nostru. Cu toate acestea el are pereche în guvernul unguresc. Nu se putea altfel. În Ungaria, ca și la noi, cine nu se pricepe la nimic se ocupă de politică. Și acolo, „maghiarism”, „patrie maghiară” etc. sunt o marfă politică, a fi maghiar — de orice origine — este, nu o cestiune de rasă, ci o industrie, un negoț adesea foarte lucrativ, întocmai precum la noi și o breaslă anume a fi patriot — orideunde ai fi. Poziția sectei patriotismului cu degete lungi e aproape mai favorabilă dincolo decât dîncoace de Carpați, căci imensa majoritate a populațiunii, adevărată 2/3, neștiind ungurește, își poate închipui oricine că a și această prețiosă idiom constituie un privilegiu pentru a ferici țara.

„Gazeta generală” cuprinde o descriere a Banatului Timișorii, provincie locuită în cea mai mare parte de români. Ea prezintă un îndoios interes, întâi asemănările cu starea de lucruri de la noi, apoi tabloul unei populațiuni române guvernate de maghiari.

Era un timp — zice autorul — în care Banatul Timișorii se numea grânarul monarhiei austriace pentru că aci se cultivau aproape exclusiv grâu și porumb, iar recoltele rele erau necunoscute până-n anul 1863. Înaintea acelei cumplite veri, fusese treizeci de ani de-a rândul recolte bune. O singură recoltă redă a fost îndeaunsă pentru a da loc la mare foame. Statul a trebuit să intervie în ajutorul oamenilor cu grâne, făină și alte mijloace de subzistență. Cu toate acestea Banatul fusese considerat ca țară bogată, ca grânar al monarhiei. Iluzia se pierde numai de către. Ceea ce oameni cuninți prevăzuseră demult, s-a învederat pentru toată lumea; populația Banatului trăea — afară poate de-o seamă de fărăni

bogați —de la mână la gură. Puțini câștigau de cu vară mai mult decum le trebuia iarna. La vremea secerii ne și lipsește pâinea. Cel întâi grâu ce secerăm se preface literalmente în pâine, celălalt e vândut de pe câmp, fiind încă în spică, sau se duce numai decât în piață — pentru a împăca pe perceptoř.

Sarcinile ce-i se impun populației de aci sunt neauzite și sute de mii de oameni muncesc zi și noapte pentru nimic alt decât pentru a-și ținea sufletul, căci ceea ce nu le ia statul pe cale legală le mânâncă funcționarii cei coruși și advocațimea cumplit de cărcioarească și sugătoare de sânge. Mana de-a SE judeca a fost cultivată în mod sistematic aci și nu e casă să n-aibă procesul ei care-o stinge până în sfârșit. Toată populația s-a brutalizat în nesfârșita luptă pentru existență; muncesc ca animalele și nu se poate să aibă altfel de simțiri decât acestea.

Deasupra acestei situații deplorabile din inima populației chiar, faimoasa artă de guvernământ a maghiarilor [f]iși ridică biciul, un stat, care în teorie și în fața străinătății pretinde a trece de stat civilizat, pentru că în practică să se poată resfăta în bună voie în maximele lui asiatici. În teorie de ex. cestiunea limbilor s-a rezolvat în modul cel mai minuțios; regimul Taafe ar putea învăța de la maghiari. Fiecare condicuță de dări are bunăoară trei rubrici, una maghiară, una germană, una română; funcționarul e obligat în aparență de-a umplea contribuabilului maghiar rubrica întâia, celui germană două, românului a treia. Departe una ca asta! Deși în tot Banatul nu sunt la țară nici o sută de contribuabili maghiari, deși în cele mai multe locuri nici rândășii nu știu acest idiom, totuși autoritățile nu cunosc, ÎN relațiile lor cu germanii, românii, serbi ori bulgarii, altă limbă decât pe cea maghiară.

Cine n-a trăit pe aci nu-și poate face o închiriere de încurcătură fără capăt, de mizeriile ce nasc din această singură împrejurare. Poporul neștiut e dat cu totul pe mâna cavalerilor de industrie cari știu ungurește, căci există localități unde, dintre patru mii și mai bine de suflete, nici unul nu știe boabă ungurește. În asemenea localități persoanele problematice își câștigă existența tălmăcind țărănilor în limba lor pe acea a autorităților. Acești paraziți de adresați de a treia mână și de scriitoriași existau cu de prisos și înainte, dar acum sporesc ca buruiana cea rea, căci au o sferă de activitate determinată. Această canalică traduce actele și adresele autorităților, sfătuiește pe țărani, [f]iți instigă, își dă aerul că ar fi având trecere în sferele politice, caută și trage pe sfârșit pe cel necunosător, i se plătesc bine serviciile de interpret, ia avansuri în procese pendente și a.m.d.

Însă toate lipitorile astea mari și mici n-ar fi încă în stare de-a ruina țara și de-a aduce populația la sărăcie deplină, dacă o legislație defectuoasă și o administrație care-și bate joc de orice idee de dreptate n-ar merge mână 'n mână cu toate acestea.

dau oarecum cu licitație. E foarte caracteristic că există sute de își cari se prezintă spre a ocupa asemenea funcții de călăi ; existențele problematice foiesc în Ungaria cu de prisos și un astfel domn, care-și pricepe treaba, știe să-și facă avere, în poziția aceasta, în timp de câțiva ani.

Cu revolverul în buzunar călătorescă acest „domn”, în numele guvernului și pe cheltuiala comunelor, în plasa sa din loc în loc și o spaimă ce paralizează, și precede. Înainte de a sosi, averea tuturor locuitorilor cari sunt în restanță cu darea se trece într-un proces verbal; un scriitor și un om al autorității (în genere un țăran) merg din casă'n casă. Deja scriitorul acesta e pungaș, de mituit în orice caz, pentru că aci, în țara aceasta, toți se pot mitui.

Încruntând sprincenele întreabă pe o biată văduvă: „D-ți ai o vacă?” Tremurând, femeia-i pune-n mâna un biet fiitorin — poate cel din urmă pe care-l are — și zice nu. El scrie „Nu” și apoi continuă cu blândețe: „Nu-i aşa că n-ai nici vin?” Apoi și lasă o hârtie goală pe care ea are s-o îscălească. C-o clăpăre de ochi semnificativă, el părăsește casa și biata femeie crede că a scăpat cu puțin. Cum s-a înșelat. Executorul vine-n ziua viitoare în persoană, o amenință cu temniță pentru indicațiunea ei mincinoasă și daca acum nu dă cinci sau zece florini pentru manipulațiune analogă, se execută fără de milă. Adesea nici miturile nu folosesc, căci executorul nu poate gândi totdeuna numai la sine, ci trebuie să gândească și la ministrul de finanțe care-i cere bani.

Oare un popor care vede guvernul reprezentat de indivizi atât de venali și atât de mojici poate să mai aibă conștiință de stat și respect de legi, în existența căror nici nu crede? Nu e de mirare daca 'n timpul din urmă au fost uciși în curs de opt zile doi executori și un consilier fiscal în Ungaria, unul dintre ei în Banat chiar.

În modul cel mai brutal paraziții aceștia scormolesc în carneia proprie a statului unguresc, prădând țara, ruinând în fiecare an sute de oameni, adeca tot atâții contribuabili. Se 'nțelege că numărul contribuabililor împuținându-se, sarcinile celor ce mai sunt în stare a plăti devin din ce în ce mai grele. Această împuținare crește prin emigrațiunea în mase spre America, care ia dimensiuni din ce în [ce] mai mari, încât ministerul de interne al Ungariei s-a văzut silit a convoca o anchetă pentru oprirea „emigrațiunii în mase”. S-au cerut expertize de la comune și de la societățile agricole asupra acestui fenomen însărcinător și din toate părțile s-a răspuns că, principala cauză e mărimea dărilor și asprimea încasării. Așadar fugă generală înaintea executorului! Nu știu ce va decide ancheta, un lucru însă e sigur: nu există alt mijloc de îndreptare decât scăderea dărilor și o purificare fundamentală a personalului administrativ. Dar e sigur de mai înainte că acest mijloc n-o să se aplice. Farsorii se vor tăvăli înaintea până când s-o putea.

„Ungaria e o țară bogată, binecuvântată și popoarele ei sunt dintre cele mai ferice ale pământului” — așa stă scris în fiecare carte de școală, în care învață a citi copilul țăranului, care nici de nume nu știe ce-i fericește. Da! e bogată țara dar locuitorii sunt săraci.

Săraci, pentru că prea multe lipitori [i]i sug, pentru că statul întreg trăiește pe-un picior prea mare, pentru că numai o idee, numai o tendență a cuprins puterile intelectuale din această țară și le absoarbe pe toate: ideea statului pur maghiar, tendența de-a impune țării întregi, tuturor popoarelor, fiecărui cătun, fiecărei table de cărciumă sigiliul maghiarismului.

Deocamdată fenomenul emigrațiunii în mase se observă mai mult în Ungaria de nord. Comisarii și agenții preced cu temei și n-au pătruns încă până-aci; poate că unii nu presupun că vorbele și momelelor lor ar da de urechi ascultătoare și de inimi deschise; căci populația din Bănat nu e numai săracă și nemulțumită, ci chiar prea multă la un loc, și tendența de-a emigră și vie în toți. Deocamdată lipsește tinta ademenitoare și mulți nu emigrează decât în alte părți ale Ungariei sau în Bulgaria, căci aci numai e loc pentru ei.

Cum vine însă că Ungaria, aci populată, dar în mare parte pustie, retrogradează din deceniu în deceniu în privirea populației sale, că întreaga ei prosperitate economică e lovită de regres? Cifrele ce pătrund penibil în publicitate sunt spăimântătoare, nici acum, în anul cel bun, nu se vede o scădere a răului. Această împrejurare ne spune îndeajuns că n-am a face cu neajunsuri trecătoare, ci cu reale sociale și economice adânci, a căror înlăturare, în actualele împrejurări politice, li s-au părat cu neputință celor ce-au rupt-o de fugă. Recensământul din 1870 spunea că în Ungaria sunt 4 417 574 persoane care trăiesc din agricultură; pe când recensământul ultim, făcut asupra popoarelor în anul 1880, dă un minus de 784 457 persoane, căci numărul acelora care, în 1880, se mai ocupau cu agricultură e numai de 3699117 însă. Fiindcă în cei din urmă doi ani tendența de emigrație a sporit — Bulgaria și Bosnia sunt atât de aproape — se poate zice că, în ultimii 12 ani, agricultura Ungariei a pierdut un milion, aproape 25% a capitalului ci de brațe. Din nenorocire statistică națională maghiară, a cărei exactitate și bună credință întrece pe aceea a geografilor francezi, nu ne spune nimic pozitiv despre proporția diferențelor naționalității în aceste pierderi colosale. Ar fi interesant și ar lămuri problema dintr-un punct de vedere care ar contribui a dezlegă cu siguranță cestiunea anchetei ministeriale.

[14 octombrie 1882]

[„ADUNĂRILE SE REDESCHID ...”]

Adunările se redeschid în sesiune estraordinară și o sumă de cestiuni importante, mai cu seamă unele de caracter internațional, vor ocupa atenția lor.

Nu se poate tăgădui cu toate acestea că un fel de apatie generală a cuprins țara, că ea nu mai posedă nici un fel de elasticitate a puterilor ei în fața complicațiunilor, că ceea ce se observă în genere e un fel de nepăsare, de dezinteres în cestiuni politice, încât chiar încercările de galvanizare făcute prin proiectele de reformă ale d-lui C. A. Rosetti nu produc efect asupra publicului.

Sunt o sumă de oameni — desigur nu proști — capabili din contra de-a se interesa de orice manifestație a activității omenești afară de una singură, de politică. Naufrajul pe care l-au suferit aproape toți în iluziile lor politice [i] împinge să caute un refugiu, un liman asigurat înlăuntrul egoismului lor chiar. Nimic n-a putut să cauzeze atâta deceptiuni decât acea himeră care se pretinde arta de-a guverna și care nu însemnează la urma urmelor decât triumful limbuitei și a şiretlicului, triumful inteligențelor sterpe asupra celor adevărate.

Orice - ar face cineva în lume, orice ocupație cu care s-ar deda de gust ori de nevoie, care e scopul ce urmărește? O sporire morală a persoanei sale însăși, a augmentațiunea a ființei sale. Această augmentare se găsește pretutindeni, în toate ramurile de muncă, de aspiraționi: meserie proastă — afară de meseria politică — nu există.

La ce servește politica? Câtă înjoscire, câtă umilire, câtă împuținare a omului nu cuprind acele explicații mai mult ori mai puțin întortocheate, acele precauțiuni oratorii, acele vorbe cu două înțelesuri, reticențele neleale, scuzele, făgăduințele de-a nu mai face pe viitor ceea ce s-a făcut în trecut, programele propuse și.c.l. Niciodată strengar n-a tremurat așa înaintea dascălului,

niciodată lacheu parvenit nu s-a plecat înaintea stăpânului său ca lacheii politici înaintea pretinserilor suveranități politice. Nu e unul care să-și spuie vrodată gândirea de-a dreptul și întreagă, nu e unul să n-aibă recurs la circumlocuțiuni și cărciocări, unul care, vorbind, să nu fi ascuns sau să nu fi exagerat ideea sa, unul care să nu fi justificat într-o măsură oarecare portretul ce Sallust [i] îl face de Catilina ... *simulator ac dissimulator* — dibaci a simula ceea ce nu e și a disimula ceea ce este.

Mai cu seamă sesiunea aceasta promite a ne prezenta spectacolul unor discuții și unor intrigi pe cât de absorbatoare pe atât de sterpe. Foasta majoritate prezintă deja trei grupuri deosebite, al virtuții, al d-lui C. A. Rosetti și al d-lui I. Brătianu, plus numărul celor mediatori, gata a combate orice guvern și a se alătura oricărui.

Mai la vale publicăm un articol pe care *Delfinul* nu-l trimite din Galați și în care cauza adevărată și profund personală a acestor scizii e zugrăvită cu cunoscuta vigoare a penei autorului. Se poate că în privirea planurilor politicei istorice autorul să fi atribuind d-lui I. Brătianu un rol pe care acesta nu-l merită; în privirea însă a stărilor de lucruri dinlăuntru descrierea e de-o plastică fidelitate, proprie a atrage atenția deosebită a cititorului.

[17 octombrie 1882]

[„DE CÂTE ORI GÂNDIM...”]

De câte ori gândim la dezvoltarea vieții economice în România ne vine-n minte ideea, în aparență paradoxală dar cu atât mai adevărată, pe care o afirmă un economist american: pentru o țară rămasă îndărăt în cultură comunicația cu străinătatea e pernicioasă.

În adevăr, un popor primitiv se distinge mai cu seamă prin lipsa sa de trebuințe, prin modestia proverbială a exigențelor sale materiale. Nu e bine, fără 'ndoială , ca aceste trebuințe să rămâne staționare , căci atunci ar lipsi impulsul pentru o activitate mai mare, ar lipsi principiul progresiv; dar pe de altă parte e și mai rău ca aceste trebuințe să se înmulțească ca din senin, fără ca înăuntrul poporului să fi pătruns diviziunea muncii; aptitudinea multilaterală de-a satisface el însuși prin activitate proprie trebuințele sale.

Din momentul în care Dunărea a fost deschisă pentru esportul nostru, mijloacele claselor relativ luminate s-au înmulțit în adevar, dar și trebuințele lor au crescut cu totul în proporție

cu aceste mijloace. Aproape toate trebuie să schimbe. Din creștet până în tălpi orice obiect de îmbrăcăminte au început să se introducă din străinătate: vechile clase de meseriași, având deprinderea a lucra pentru alte vremi și pentru alte gusturi, neavând timpul necesar și nici conducători de la cari să învețe a lucra europenește, au început să dea îndărăt și azi nu mai există. Negustorul care introduce din străinătate obiectele necesare devine factorul de căpătenie al pieței și era mai lesne ca acest negustor să fie străin decât indigen. Pe de altă parte brațele și inteligențele indigenilor neafălând o altă piață, nici o altă ocupăriune decât aceea ce le-o oferea statul, s-au născut în țară acea nefastă tendență de-a privi funcțiunile ca singurele ocupăriuni onorabile, o tendență constatată demult în contra căreia, din nefericire, nu s-au opus aproape nici un guvern.

Nu avem nici scuza că răul nu s-ar fi constatat demult. Încă la 1863 Camera de pe atunci a admis a se trece, în răspunsul la adresa tronului, amendamentul următor:

Este drept a recunoaște că obiceiul înrădăcinat în clasele cele comparativ luminate ale societății noastre de-a disprețui orice altă profesiune și de-a se îmbulzi în aceea a serviciului public au adus concurența ce-și fac cetățenii într - această carieră la un *grad funest moravurile noastre publice*, astfel încât s-ar putea zădărniци orice încercare de serioasă îmbunătățire din partea unui guvern luminat, cu intențiune sinceră. Totuși *Adunarea deplângă că guvernele Măriei Tale, nu mai puțin decât acele ale predecesorilor Măriei Tale, departe de-a circa a combată acest defect al moravurilor noastre, care este una din cauzele principale ale paraliziei societății noastre, v-a făcut decât a-i favora dezvoltarea, întorcând-o în folosul lor ca un mijloc legitim de conservație.*

Acest amendament, propus de C. Cretulescu, s-a votat în unanimitate — fără nici un folos însă — de Adunarea de atunci.

Își poate închipui oricine că trebuie să fie rezultatele acelei tendențe funeste. Aproape toată ura, toată învenirea luptelor politice, solidaritatea dintre nulități pentru a combate și răsturna orice merit adevărat — acest concurent periculos al nimicniciei și ignoranței —, disprețul reciproc și necuvînța reciprocă, frazeologia goală, puținătatea de caracter — toate aproape — [î]și au izvorul în acea tendență funestă, în împrejurarea că aproape toți românii relativ luminați deveniseră candidați interesăti la demnitățile publice. Până azi încă România e în pericolul de-a deveni ceea ce erau republicele în decadență ale Greciei și Roma în timpul discompunerii sociale.

După cîte vedem astăzi nu se poate admite că dezvoltarea României a fost normală. Din contra: a fost în gradul cel mai mare anomală, sacrificîndu-se, în favorul ei, bunăstarea, sănătatea și moralul tocmai a acelor clase pe cari liberalismul exploataitor și ignorant pretindea a le emancipa.

Ceea ce dar a adus dezvoltarea de pe năvăză acum n-a fost o nouă clasă de producători, nu ridicarea muncitorului la un nivel mai înalt de cultură și de bun trai, ci o nouă clasă de stăpânitori, o aristocrație nouă, compusă din oameni cu puțină știință de carte dar cu multă impertinență, cu mult spirit de sicană și de-o rușinoasă mlădioșie de caracter.

Congresul economic adunat la Iași n-a avut nici un cuvânt de laudă pentru dezvoltarea economică a României și nici l-a putut avea. Din contra, regresul zilnic al negoțului și meserilor între români, substituirea zilnică a elementelor indigene prin cele străine, rezia administrație, decăderea bisericii, insalubritatea regimului sub care trăiește țăranul, toate acestea au preocupat, incidental sau de-a dreptul, luarea aminte a congresului. Progrese n-au putut constata nimenea, nici căutându-le cu lumânarea.

Când lucrările Congresului se vor publica în ediție autentică vom reveni asupra lor. Deocamdată suntem numai că caracterul tuturor deziderațelor acestei adunări este constatarea de enorme goluri pe toate terenurile vietii materiale și morale.

Admitem ca apreciația oamenilor asupra cestiunilor de pură politică să poată fi determinate prin temperamentalul fiecărui: ca unul să creză că e bun ceea ce alții cred că ar fi rău. Dar oare tot astfel e cu realitatea? Tot astfel e când ochii cari văd atribuie realității realele pe care ea le cuprinde în adevăr?

Zilnic vedem foile guvernamentale polemizând cu noi în privirea aceasta, lăudând starea actuală, batjocorind pe cea din trecut. Suntem depare a fi *laudatores temporis acti* în mod absolut; ceea ce afirmăm însă în puterea cuvântului este că, cu acele trebuințe puține ale societății din trecut și cu mijloacele prisositoare de-a le realiza, starea oamenilor era mai fericită decât azi. E drept că Domnul nu era Rege, dar avea mai multă autoritate în țara sa proprie; e drept că bogății enorme nu se grămădiseră în lăzile industriașilor politici, dar ceea ce nu exista deloc și nicăieri era mizeria. Nu era om în țară care să n-aibă o ocupație certă, o piată

sigură pentru munca sa. Azi e fără 'ndoială altfel. Toate silințele ce și le dău oamenii în direcția ideilor economice sunt la dreptul vorbind o încercare de-a se-ntoarce în multe priviri la trecut, când munca națională, multă - puțină , era organizată de tradiții și așezămintele, când proprietatea imobilă era îngrădită de protecția legilor, când intrarea străinului în organismul social era mai grea.

Inițiativa luată de societatea Concordia e lăudabilă în orice caz. Dar succesul dezideratelor congresului atârnă în mare parte de-o bună administrație a statului, care nu știm dacă în mersul

actual al lucrurilor mai e cu puțină a se introduce. Pentru a favoriza dezvoltarea economică se cere ca mecanismul administrativ să fie mai puternic, mai puțin atârnător de fluctuațiuni politice decum e la noi. Din contră, observăm că toate propunerile de reformă, mai ales cele preconizate de d. C. A. Rosetti, tind a preface și mai mult organele statului într-o pleavă bătută când încolo când încocă de vântul întâmplării și de vicisitudini electorale.

[21 octombrie 1882]

[„GRUIE SÂNGER...”]

Gruie Sânger în traducere germană a apărut acum de curând la librăria Wlh . Friedrich din Lipsca. Este o broșură [de] 28 pagini, în ediție elegantă. Traducerea e făcută de d. L. V. Fischer din Erlangen , lângă Passau , în Bavaria. D. Fischer e unul dintre literații germani care-n anii din urmă au atras atenția publicului german asupra literaturii noastre, comunicându-i în traduceri mai mult ori mai puțin reușite unele dintre produsele noastre literare pe care le-au socotit mai bune, parte proză, parte versuri. Îndeosebi d. Fischer a tradus până acum , pe căt știm, numai versuri, pe care le-au publicat în deosebite foi periodice din Germania. Astfel ne aducem aminte de o traducere a Răsunetului lui A. Mureșianu, publicată în *Magasin für die Literatur des Auslandes* și de câteva poezii ale lui Alexandri publicate în *Dioskuren* , în Oester *Gartenlaube*. *Gruie Sânger* nu este dar prima încercare a traducătorului și asta se vede aproape la fieștecare vers. Metrul e cel original și în foarte multe versuri traducătorul a izbutit să reproducă farmecul deosebit pe care-l are limba marelui nostru poet.

[22 octombrie 1882]

[„ARTICOLELE CE NI LE TRIMITE...”]

Articolele ce ni le trimite din când în când *Delfinul* au proprietatea de-a escita organele roșii până la furie.

Știm prea bine, și organele adversarilor știu asemenea, că în lumea ziaristică e o regulă de-a respecta în întregul ei individualitatea unui autor, de-a respecta stilul lui, care e în genere în legături intime cu natura și cu temperamentul lui, și ei știu că a atribui unui partid întreg ceea ce un singur membru afirmă este o sofismă comună, de tot recomandată deja de Gerard Hamilton ca mijloc lesnicios, însă nu onest, de-a sprijini trebuințele cauzei.

Daca recomandăm aceste articole atenției deosebite a cititorului, din aceasta dumneala deduc numai de că împărtășim cu desăvârșire, ca în reproducere galvanoplastica , punctul de vedere al autorului, pe când în realitate considerația noastră de căpătenie este că articolul e interesant, scris c-o deosebită energie de stil și meritând — ca orice lucrare interesantă — atenția cititorului, chiar atunci când n-ar reflecta pe deplin sau în toate punctele opinia noastră.

Audiatur ! Nu 'nțelegem ce fel de libertate de cuvânt ar fi aceea când cineva n-ar putea să-și susție vederile cu toată energia naturii sale proprii. Stilul și judecata sunt tocmai la oameni talentați cestiuni de temperament. Precum fiecare instrument are tonul său specific tot astfel fiecare om are predispoziția sa firească, pasională , de-a aprecia și zugrăvi lucrurile; ar fi o goală pedanterie , demnă de bucherii foilor roșii, de-a rețeza un stil viu, o apreciație energetică, numai pentru că nu împărtășim toate ideile sau punctul de vedere din care autorul scrie.

Admitem ideea determinismului întru cât privește caracterul individual precum și acel al unui partid. Unui om i se pot arăta exemplele cele mai strălucite de îmbogățiri prin fraudă , de înălțări prin trădare, de impunitatea aproape proverbială de care sunt apărate mariile crime și marii criminali — toate acestea el le va recunoaște ca adevărate, dar a le imita nu va ajunge niciodată. Pentru că nu poate. *Velle non discitur*, zice sfântul Augustin , a voi nu 'nvață nimenea din faptele altuia.

E drept că roșii au venit la putere prin influența străină, și anume sub presiunea vestitei alianțe de trei din Reichstadt, apoi prin amâgirea a o seamă de elemente liberale și conservatoare

pe cari le-au eliminat îndată ce a trebuit să lucreze sub acea influență care-i adusese. E oare asta un cuvânt ca conservatorii să-i imiteze sau, în genere, sunt ei în stare de a-i imita ? Noi credem că nu. Ei, a cunoaște și a constata ceea ce fac ei și a face ceea ce fac sunt două lucruri foarte deosebite.

Imputarea acelora cari ignorează frumoasa lege descoperită de un sfânt și confirmată de științele moderne este aşadar în esență următoarea: „De ce nu imitați pe roșii ?”.

Pentru că nu putem. Există cu toate acestea oameni de bine cari cred a putea vorbi astfel:

De ce nu sunteți ca ei ? În loc de-a crede că puteți împinge lumea lăsațivă împinși. De ce nu faceți, fiind la putere, ceea ce fac adversarii voștri ? E drept că ci au pururea patriotismul în gură; faceți și voi astfel, dezrădăcinăți-l însă din inimă, unde degeaba 'l aveți în adevăr, și veți vedea ce folositor lucru este de-a spune una și a face alta. Știți prea bine că pretinsul patriotism al lor e un moft. Un patriot nu fură; ei fură pe un cap de sting. Prefecți numiți de pomană în funcțiile lor au plătit în doi-trei ani, de pe spinarea unor județe sărace, milioane de datorii; Warszawsky a fost numit director de ministeriu; cel însărcinat cu afacerea răscumpărării a făcut milioane — și totuși patrioți sunt. Relele ce vin din afară ori din lăuntru, trebuie să le considerați ca fatale, ca aduse de împrejurări neatârnate de voința oamenilor. În loc de-a vă opune curentului fatalității acomodați-vă cu el. În vorbă, în gazete, în adunări puteți spune orice v-ar putea dezvinui sau arunca vina asupra altora. Dar în realitate, în taină, faceți ceea ce împrejurările și interesul personal vă dictează. Uite cum face Brățianu. Știa că, de la Reichstadt încă, se hotărâse cedarea Basarabiei ? Ce să se opuea dar la un rău inevitabil ? S-a dus singur la Livadia. Știa că războiul oriental are să se facă ? E drept că la Mazar Paşa era turc, dar a intrat în apele războiului omul numai de către.

amicilor să devie milionari de unde n-aveau de pe ce bea apă, încât aceleași rele pe cari împrejurările v-ar fi condamnat poate să le faceți voi le-a făcut el ca un om cuminte, numai le-a făcut cu mult mai rele decum ați fi fost în stare voi să le faceți vreodată. Daca domnia împrejurărilor e absolută și fatală, în loc de-a vă opune acelei fatalități, ca eroii tragediilor vechi, mai bine ați intra în apa lor, căci oricât de răi ați fi, atât de înjositori, atât de străini, atât de adânc de putrezi ca roșii tot nu sunteți. Daca răul trebuie să se facă, faceți-l încai voi, căci ar fi mai mic de cum [i]l fac acești oameni. În orice caz trădători n-ați fi decorat și înălțat, directori la ministerii n-ați fi pus bandiți; oricât de răi ați fi fost, mai răi decât aceștia nu puteați fi. Cât despre țară? Dar cui [f]i pasă de ea? Singurul ei folos ar fi doar că, din natură, nu sunteți predispuși de-a fi atât de comuni, de haini la inimă și de malonesti cum sunt roșii, că, personal vorbind, sunteți mai curați decât ei. Ceea ce însă ei au făcut era în ordinea lucrurilor să se facă, oricât v-ați fi opus, căci patriotismul și sentimentele sunt răi conducători în viața practică. Vorbiți ce poftiți, dați-vă aere de mari patrioți cum își dau ei; fiece șir, fiece vorbă să fie umflate de fraze patriotice, dar faceți ceea ce e inevitabil a se face, chiar rău fie, și umpleți-vă buzunarele înainte de toate. Auzi miniștri, ca cei conservatori, cari să iasă săraci din cabinet? Ba încă încărcați de datorii? Apoi miniștri ați fost? Care e dintre roșii care - ar fi ieșit sărac, doar să fi fost din cale afară prost? Stolojan, C. A. Rosetti, Giani, ba însuși ilustrul Brătianu? Dar ce-ar zice lumea întrebați? Lumea? Ceea ce zice de ei. Sunt ișteți, sunt oameni de afaceri — cel ce se conduce de patriotism, de sentimente, de principii și pur și simplu naiv și ridicol.

Ei bine, modul de-a scrie satiră cu aerul tentației nu e atât de nou pre căt s-ar părea. Un autor spaniol, Baltazar Gracian, pune pe doi tineri să călătorescă prin lume sub conducerea unui personaj mitic, anume Desengano — dezamăgirea, deziluzia. Amândoi tinerii văd aceleasi lucruri, aud aceeași explicație din gura dezamăgirii, dar fiecare din ei se poartă cu totul altfel; pe Critil [f]i indignează ceea ce vede, pe Andrenio-l atrage de întră-n danț. A fost din partea *Delfinului* o trăsătură de satiric de-a sfatui pe conservatori să lase focului idealismul lor politic și să imiteze pe roșii.

— Dar daca ne vor imita, zic onorabilii, ne răstoarnă?! Si c-o furie dictată de instinctul de conservare foile lor se aruncă asupra articolului *Delfinului* să-l sfășie, nu altceva.

Se știe că acest punct de vedere nu este al nostru și că nu suntem în stare să imităm pe roșii. Cine-o știe mai bine decât oricine e *Delfinul* însuși. Autorul acelui articol întrunește în el graiul dezamăgirii cu sfatul pe care Andrenio l-ar da, pe când în realitate Critil [f]i aude. Orice partid care va ști să practice virtuțile roșilor, în urma legii progresului [i]l va întrece în aceste virtuți. Tot ce spune *Delfinul* e adevărat. Adevărat că, prin convență cu străinii, roșii au ajuns la putere, adevărat că n-a existat cestiușe internațională în care să nu cedeze — făcând mendre de opunere de ochii lumii — adevărat că nu le pasă lor de țară cum nu ne pasă nouă de China; adevărat asemenea că partidul există numai prin impunitatea absolută a tâlhăriilor și mizeriilor ce le comit zilnic membrii lui, adevărat că nu există om în țara aceasta care să nu simtă dezgust de aceste naturi profund necinstit și catilinare, dar de imitat nu-i poate imita nimenea care nu e născut din tina și din minciuna din care ei s-au născut; căci *velle non discitur*: a voi nu se învăță. A constată că toate acestea sunt adevărate și a le imita sunt două lucruri atât de deosebite pre cătă deosebire există între judecătorul ce constată faptele și între cel ce le comite. Indignarea „Românului” în contra articolului citat e atât de mare din cauză că în el partidul roșu își vede urâciunea proprie, enormă, își cunoaște trăsăturile insuportabile pentru ochii lui chiar.

Ei, ceea ce *Delfinul* sfătuiește pe Catargiu să facă Brătianu a făcut de mult și va face-o pururea. Între un sfat platonic de-a face și între realitatea „s-a făcut” deosebirea e căt cerul de pământ.

[23 octombrie 1882]

„CÂND ANTISEMITISMUL E LA ORDINEA ZILEI ÎN GERMANIA...”

Când antisemitismul e la ordinea zilei în Germania, Austro-Ungaria și Rusia, iar România nu mai e singura țară asupra căreia să se descarce oprobriul persecuțiunilor, e interesant să lămuri, ca termen de comparație, situația juridică și socială pe care au avut-o evreii până la 1848 în Austria.

Cată să premem următoarea considerație. Afară de calități pe cari evreii le vor fi având ab antiquo, de la strămoșii lor, multe deprinderi rele ale neamului, multe scăderi de caracter sunt contractate sub presiunea regimului sub care trăiau în diferitele țări ale Europei, din evul mediu începând și până mai ieri. Era aşadar cu totul nedrept de-a impune României — prin Tratatul de la Berlin — să suporte necondiționat toate defectele numeroasei sale imigrații, defecte ce nu se datoreau tratamentului din România, ci celui suferit în alte țări.

D. baron de Helfert, cunoscut ca istoric și etnograf, în colecțunea etnografică a cărui au apărut și interesanta scriere asupra românilor din Austro-Ungaria, ne dă într-o carte Asupra cestuii confesionale din Austria următoarele amănunte asupra situației din trecut a evreilor austriaci:

Ei trebuiau să poarte petece galbene ca semn distinctiv, asemenea ciandalilor din India. Dar afară de asta legislațiunea le impunea o sumă de umiliri. Purtătorii de litiere erau oprită de-a purta în șeruri persoane atinse de boale contagioase, servitorii în livrea și... evrei. Cu toate că ei plăteau o anume dare pentru persoana lor, nu se puteau servi de orice mijloc de comunicație. Abia sub Iosif II fură liberi a se arăta în locuri publice. N-aveau dreptul nici de-a fi cetăteni, nici maiștri, nici să aibă proprietăți imobile, ba chiar libertatea de-a se căsători atârnă de vacanța unui loc în familie. Pentru căștigarea acestui loc se cereau cinsprezece documente deosebite și în urmă locul totuși se punea la un fel de licitație. Apoi numai primul născut se putea însura, împrejurare prin care se escitau multe patimi urâcioase și a.m.d.

Să se mai mire cineva că evreii, în amărârea lor în contra opresorilor, s-au oțărât cu totul, că caracterul întregului popor e corupt, să ne mai mirăm că mai târziu încercără a deveni din nimic totul? Se știe că corupțiunea nu se putea tăgădui, în fabricație și negoț evreii introduseră procederi pe de o parte cărpănoase, pe de alta nesolide; unde se șculibau la țară țărănește începea să dea îndărăt în privirea averii și corupția morală asemenea se întindea, căci ei creau țărănește o sumă de necesități nouă, ademeneau pe femei la cheltuieli de lux și de mâncări, făceau din slugi hoți și gazde de hoți. În Boemia li se făcea îndeosebi imputarea că oriunde s-asează ei slugile se abat de la calea dreaptă, hoții desfăc leșne lucruri furate și a.m.d.

Daca li se impută însă evreilor înclinarea de-a precupeți și a neguță și că nu se fac fierari sau lăcătuși, lucrul e explicable: ei nu iubesc nici o muncă la care se cere puțină mișcare intelectuală și poate nici n-or fi având putere fizică îndeajuns pentru ocupăriile de mai sus.

Daca evreii se plângneau de fanatismul religios de pe-atunci, ei alterau, cu ori fără stire, punctul principal al cestiunii : ei trebuie considerați ca națiune, „naționalitate cu dispoziții netăgăduite favorabile și cu facultăți intelectuale”, dar, precum zice Mommsen, „un ferment activ de discompunere națională”.

Asemenea un ferment politic. Ca atare se dovediră de la 1848 și până azi. Închipuiască-și cineva că evreii ar fi alungați din Austria ! Nu numai librarii și comercianții de obiecte de arte ar simți lipsa lor, dar și în salele de prelecțuni și concerte s-ar observa multe goluri, asemenea ar scădea mult puterea opozitiei politice, căci evreul e din natură om al progresului. Aceasta se arăta numai de către din luna martie a anului 1848. Evrei erau oratori în Dieta din Viena la 13 martie; un evreu (dr. Brühl) era deputat al mulțimii adunate în curte, libertatea cuvântului și a presei, libertatea învățământului, reprezentanța unea în Confederația germanică, publicitatea și verbalitatea procedurei judecătorești, constituțione, egală îndreptățire a tuturor confesiunilor. Afără de el vorbără și alții, asemenea semiți.

Un semn distinctiv al neamului este fără 'ndoială lăudăroșia, crearea de legende de vitezie. Se știe că chiar în România, în timpul ultimului război, s-a făcut încercări de-a constitui legende glorioase în favorul sergenților de rit mozaic și— în treacăt vorbind — în favorul altor creștini a căror nume nu sunt de origine română. D. de Helfert ne dă un asemenea caz din anul 1848, care, oricât de simplu povestit, nu e lipsit de ironie.

Îată cum stă cu alt eveniment în orice caz trist, dar care-au fost umflat la importanța unei acțiuni capitale și de stat: un fapt simplu a fost împodobit cu cele mai bogate înflorituri de fantezie orientală, aci s-a născut o înjghebare istorică în spiritul lui Josephus Flavius, care e un cuvânt se poate numi legenda Spitzer.

Până la aparițunea cărții d-lui Helfert toată lumea credea că în zilele din martie 1848 mulți evrei ar fi căzut pentru cauza libertății, chiar în orațiunile funebre ale rabinului era totdeauna vorba de evrei căzuți. Critica minuțioasă a lui Helfert reduce numărul lor la... unul, Heinrich Spitzer, student în tehnică din Moravia, și chiar acesta n-a căzut, ca un Winkelried ebraic, ca anteluptător sau predictor al libertății, ci ca jertfă nevinovată a unei salve date asupra unei mulțimi grămadite. Prin adaos nejustificate și prin o frazeologie comună în zilele noastre s-au făcut din acesta „cel dentăi care și-a vărsat sângele pentru libertate”; cel dentăi care c-o oratorie inspirată a apărăt libertatea; în discursuri, în scris și în desemne, a fost sărbătorit ca „cea mai nobilă jertfă care a căzut la 13 martie”; el prezise „ca un profet” revoluția; „el se săvârșă și numele său va rămâne etern în pantheonul istorici”. O descriere cu portret

zice chiar următoarele:

Tocmai rostea Carl (!) (Spitzer) cuvinte suspirate înaintea Dietei cătră conșcolari și popor când apăru armată. Atunci Spitzer înaintă: „Să dea foc! Voi fi cel dentăi care va cădea pentru libertate?” s.a.m.d.

Dar destul despre acestea; dacă evreii n-au fost adevărați anteluptători în fața baionetelor, totuși au fost conducătorii mișcării intelectuale. Deja în manifestul autorilor din Viena găsim că între 29 de semnatari a treia parte sunt evrei. A fost natural ca evreii să gândească numai de către emanciparea conaționalilor lor și că n-au lipsit enunțările în acest înțeles. E adevărat însă că cei mai însemnăți dintre ei gândeau că trebuie să se procedeză fără a se băga înainte, ci să se lase creștinilor meritul emancipării. Un predictor izraelit zicea între altele:

Ce e de făcut pentru noi ? Pentru noi ? Nimic. Totul pentru popor și patrie, nimic pentru noi. Niște o vorbă de emanciparea evreilor dacă alții nu vor spune-o pentru noi. Întâi dreptul omului de-a trăi, de-a respira, de-a gândi, de-a vorbi; întâi dreptul cetățeanului, a nobilului liber în îndreptățirea sa, apoi vie evreii ! Să nu ni se impune că pururea și pretutindenea gândim la noi și numai la noi ! Nu faceți nimic. Timpul nostru vine și nu poate să lipsească !

Observații escelente, de-o valoare chiar mai generală, făcea Moritz Markbreiter ; el zicea între altele:

Cestiunea evreilor nu este o cestiune de drept, ci un *obiect al simpatiei*. Evreul e pentru marea parte a poporului un obiect al antipatiei. Dar un obiect al antipatiei nu poate învinge prin aceea că se impune, ci, dacă e cu puțință, prin atitudine liniștită și modestă.

Am afirmat adeseori că roșii sunt în cea mai mare parte străini de origine. Descrierea de mai sus ne dă ocazia de-a face o analogie, justă după cum ni se pare. Și ei au fost liberali la 1848, în scris și în vorbă, și ei înțearcă a crea un fel de aureolă de martiriu și de vitezii cari n-au existat niciodată în favorul membrilor partidului lor. C. A. Rosetti și ai săi au fost un „ferment activ de discompunere națională” dacă aplicăm dictonul lui Mommsen. În adevăr, un ferment atât de activ încât din toată țara veche, din datini, biserică, legi n-a rămas nici urmă. Analogia între roșii Țării Românești și liberalii semiți ai Austriei e mare în multe puncte.

E o idee pe care adesea am repetat-o, că liberalismul la noi e de origine străină, că a fost manifestarea invidiei elementelor imigrate în contra claselor vechi și a instituțiilor cam grele și protectoare ale României istorice. Precum țara noastră a fost în urmă condamnată a purta efectele morale ale relei tratări pe care evreii au suferit-o în alte țări, tot astfel, de la 1848, dincă de Milcov, ea a început a suporta efectele morale ale tratamentului de care a avut parte imigranții transdanubiană pe când trăia încă sub turci. Aceeași lipsă de respect pentru orice element tradițional al vieții publice pe care evreii o arăta în aproape toate țările au fost și zestrea politică a roșilor la noi în țară. Și acestei lipse de pietate pentru elementele moștenite ale vieții noastre naționale, acestui daltonism oarecum față cu calitățile și natura poporului nostru, îi dătoresc succesele lor de până acum.

[24 octombrie 1882]

„DE CÂTE ORI AM SPUS PUBLICULUI...”]

De câte ori am spus publicului cititor că societatea anonimă de exploatare a roșilor nu are nici un fel de principii politice, n-a gândit niciodată asupra reformelor ce le introduce, nu înțelege nici litera, nici importanța lor, ci totul se reduce la un singur lucru, unul, etern același, etern nepreschimbăt : mutrele confiscate ale patrioților de meserie să rămână la putere.

În Adunare se discută acum un proiect pentru modificarea legii comunale, proiect a cărui întreagă tendență, de sus până jos, e electorală.

Într modificările propuse aflăm următoarele:

Colegiul electoral comunal se compune:

În comunele *urbane* de alegătorii col . I, II, III și de... *delegații colegiului* al IV [-lea] pentru Cameră... Ei formează un singur colegiu și aleg *prin scrutin de listă*... Alegerea delegaților colegiului al IV [-lea] se face conform dispozițiunilor legii electorale pentru Cameră.

Aci vedem sufragiul universal al d-lui C. A. Rosetti, cu cunoscuta svârlire a colegiului al IV[-lea] sub epitetul delegației. Amestec straniu de demagogie și despotism!

Dar și mai interesant:

În comunele rurale primarul și ajutorii săi se aleg de consiliul județean (provizoriu de comitetul permanent).

Ceea ce va să zică: se numesc de comitet, *recte* de prefect.

Ei bine, acești liberali, acești „frați de popor, chica topor” — cum zice Millo în Paraponașul — propun prin reformă ca colegiul al Iv-lea din orașe, în alegerile comunale bineînțeles, să voteze prin delegație, nu direct. Tot în această lege electorală *sui generis*, fenomenală desigur chiar pentru imperiul moscovit, se zice că primarii și ajutorii de primari din comunele rurale vor fi *numiți*. Ș-apoi să ni se mai zică că noi suntem reaționari!

Colegiul al IV[-lea] în orașe, care plătește toate dările indirecte, căruia, prin faimoasele și costisitoarele îmbunătățiri a-dalde Cariagdis și a altora de această teapă, î se scumpește pânea din gură, lumânarea și chibritul, să nu poată zice decât prin *delegație* dacă toate aceste-i convin. Am înțelege, până la un grad oarecare, ca colegiul IV să joace un rol de inferioritate față cu alegerile din Adunare. Interesele ce se discută în Adunări ating o țară; mizeria din Dorohoi ori din Râmnicul - vâlcii nu va fi pricepută de meseriașul din Dealul Spirei; el poate nu-și dă seamă de influențele ce se exercită acolo asupra populațiunilor, el nu va putea pricepe problemul economic sau social care s-ar ivi acolo; pentru priceperea acestora se cer poate elemente mai culte, pe cari adesea și din nefericire nici colegiile superioare nu ni le dau. Dar în mahala lui, în orașul lui, pe ulița lui chiar, omul să nu poată să judece isprăvile primăriei, să fie pus sub epitet, să aleagă prin delegație, iată ceea ce nu înțelegem, nu zicem din partea oricui, căci am înțelege-o de la guvern autoritar, absolutist, care vrea să le facă oamenilor bine cu de-a sila, n-o înțelegem însă din partea unei Adunări care se poreclește liberală, a unui guvern ce se pretinde liberal.

Poate în adevăr ca să fie bună o eforie numită în locul unui consiliu ales — dar în acea eforie desigur guvernul, asemenea autoritar, n-ar numi pe Cariagdi, ci ar alege un om cu cunoștințe tehnice, în stare a pricepe lucrările de resort ale municipalității. Un guvern autoritar are a judeca oamenii pur și simplu după aptitudinile lor, certificate prin școală și antecedente, nu după simpatii sau antipatiile ce le inspiră alegătorilor.

Odată însă pe terenul electoral, odată la discreția simpatiilor ce le poate escita cutare paralitic sau cutare vânător de funcție, să și rămânem pe acest teren.

În viața comunala, sub o democrație adevărată și istorică, stă temeiul libertății în genere. Omul mic din colegiul al IV[-lea], care *du reste* știe a scrie și citi tot așa ca onor. Cariagdi, cată să se intereseze în mod intensiv de afacerile comunei, fie aceea rurală, fie urbană. Acest om mic nu ar putea să aibă sarcina de-a judeca afacerile complicate ale țării, fie în afara, fie în lăuntru, căci se cere aci o putere de combinație care exige studii, studiile cer capital și vreme, lucruri pe care omul mic nu le are.

Dar întru cât s-atinge de casa, ulița, mahala, orașul lui el va dovedi o pricepere mai exactă, și mai clară a lucrurilor decât mulți oameni teoretici.

Altceva s-ar fi putut face demult pentru comune și anume pentru cele rurale: se pot descărca de variile, infinitele servicii cec au și le presta statului. Dar la aceasta nu gândește nimeni, din contra, pe zi ce merge comunele devin mai mult instrumente directe și servile ale administrației centrale. Afacerile comunei stau baltă din cauza poruncilor guvernului, cum zice țăranul, și de la ministrul până la notarul de sat toți stau în legătură pentru a aplica iluziile căte se născocesc de capete ingenioase în aerul mefitic și bolnăvicios al Bucureștilor. Astfel se guvernează din nefericire de zeci de ani și de aceea n-avem nici urmă de autonomie comunala, de aceea atribuțiile organelor comunale, în loc de-a interesa pe oameni și a-i atrage, [i]i respinge; de aceea fice primar, ajutor, membru etc. sunt plătiți anume... ca să se intereseze ? nu, ca să nu se intereseze de comună.

Oare secretul unei vieți comunale energice și autonome să fie un privilegiu al raselor germanice ? Nu tocmai. Vedem un stat vecin, Austria, unde populațiuni de rase foarte deosebite au o viață comunala de model alăturată cu slugănicia către subprefecți pe care-o au comunele noastre. Și cu toate acestea autoritatea statului e acolo cu mult mai tare și mai concretă decât la noi, unde personajele ce ne administreză, de departe de-a fi obiectul stimei cetățenilor, sunt din contra tot ce societatea consideră ca mai abject și mai de nimic.

Dar unde mai punem una ? O modificare a legii comunale imediat înaintea alegerilor. Dar nu se va putea spune că o asemenea reformă *ad hoc*, imediat înaintea unor alegeri certe, este triculită anume pentru trebuințele electorale ale actualilor deținători ai demnităților comunale ? Că toată reforma e pusă la cale de oamenii interesați în chestie, interesați anume să iasă la viitoarele alegeri ? Lucrul e atât de bătător la ochi încât nu ni se pare necesar a mai insista asupra lui. Și-n adevăr, demult se șoptește că variile și costisitoarele nerozii făcute de primăria actuală

ar fi inspirând părinților cumularzi ai comunei o frică semnificativă în fața unor eventuale alegeri; de aceea, schimbând legea, deci cu necesitate și rezultatele ei, ar spera să obție de la alegeri tricuite o ratificare mai spontană a onerosului trecut al primăriei.
[26 octombrie 1882]

[„ÎN ZILELE DE 12, 13 ȘI 14 MAI 1881...”]

În zilele de 12, 13 și 14 mai 1881 se adunase la Sibiu, din toate ținuturile Ardealului și Țării Ungurești locuite de români, un număr însemnat de delegați, trimiși de cără alegătorii lor pentru ca să se consulte ce atitudine să ia românii în fața alegerilor ce aveau a se face pe atunci pentru Camera din Pesta.

Am dat seamă de-atunci de încheierile luate de acea conferință de alegători. Acele încheieri cuprind programul partidului național - român, care se obligă a lupta pe cale legală pentru obținerea următoarelor drepturi: 1) recăștigarea autonomiei

Transilvaniei; 2) introducerea limbei române ca limbă oficială a administrației și justiției în ținuturile locuite de români; 3) numirea de funcționari români sau, dintre neromâni, numirea acelora care știu să scrie și să vorbească limba română; 4) revizuirea legii asupra naționalităților; 5) autonomia bisericilor și școalelor confesionale; 6) crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal sau cel puțin investirea cu drept electoral a oricărui cetățean care plătește o dare directă; 7) colaborare cu cei care țin seamă de interesele și bunăstarea poporului.

Conferența de atunci a înșărcinat pe comitetul ei electoral să compună un memorand esplicativ în cauză și să-i dea cea mai întinsă publicitate.

Această lucrare a apărut acum în limbile franceză, germană și maghiară, precum și în cea română, și poartă titlul: *Memorial compus și publicat din înșărcinarea Conferenței generale a reprezentanților alegătorilor români, adunată la Sibiu în zilele de 12, 13 și 14 mai st.n. 1881*—(Sibiu 1882/1 vol. 144 pag.).

Constatăm cu multă părere de bine că lucrarea aceasta, dictată de un adânc sentiment de naționalitate, e scrisă totuși cu multă liniște, cu o demnă obiectivitate. Ne rezervăm plăcerea a da o seamă mai amănunțită despre cuprinsul ei; deocamdată însă credem a putea repeta ceea ce zic confrății de peste munți: „nici un român știut de carte să nu întârzie să și procura această lucrare”. Repede și în corectă grupare urmează datele autentice care dovedesc dreptul de autonomie al Ardealului, însemnatatea politică a românilor în evul mediu atât în Ardeal cât și în județele dintre Tisa și Carpați; c-un cuvânt un curs de istorie și de drept public *in nuce*. *Până acum* nu a apărut nici o carte care să fi descrisă în mod atât de lăptede situația politică a românilor din monarhia Habsburgilor.

Ziarele maghiare au și început a discuta cuprinsul lucrării acesteia și ceea ce constatăm până acum e că tonul ei liniștit și plin de demnitate a impus adversarilor. Ar fi acum de datoria politicilor influență din România de-a da scierii răspândirea ce i se cuvine în coloanele presei europene. Trebuie să se știe odată că o jumătate a poporului românesc are și suferi, sub dominațiune maghiară, cele mai mari nedreptăți; că fizice și aduce cu sine o nouă tentativă în contra existenței naționale a acestui element, considerabil ca număr, dar și mai considerabil încă prin aptitudinile și calitățile lui. Popor militar în decursul evului întreg, producând din mijlocul lui mari eroi și mari regi, români au fost înțeles - înțeles jertfa unor uzurpații pe care astăzi nu le justifică nimic, precum nu erau justificate nici în trecut.

Pentru noi nu e îndoială că consângătății noștri din Ardeal vor izbuti să obțină de la Coroană și de la împrejurări realizarea întregului lor program, pentru că presunile maghiarilor, departe de-a le folosi acestora, au trezit și mai adânc sentimentul național al vrednicului și statoricului popor românesc. Observăm cu bucurie că, chiar în acele ținuturi unde sufletul părea mai adormit, un spirit nou, dățător de viață, s-a deșteptat. Cine are dreptate la urma urmelor nu este prețințul drept istoric sau dreptul public, durat în favorul unei singure naționalități, a celei maghiare, cine are dreptate este realitatea etnologică, este adevărul. În numele adevărului și sub suflarea lui binefăcătoare e scrisă și această lucrare și, pentru că niciodată în cursul istoriei n-am văzut adevărul învins ci pururea învingător, de aceea și acum putem prezice că, *per ardua ad astra*, cauza română va triomfa.

[28 octombrie 1882]

ÎN FINE... TOT BINE

Suntem bine informați că Ministerul Instrucțiunii Publice a dat ordin d-lui Cumbaris *a expulza pe Vetzis din școală...*, din școală profană de el despre care am vorbit în atâtea rânduri. În același ordin d. ministru impune directorului de formă, Cumbaris, ca să fie un director de fapt și să organizeze școala și să trimită programă școalei, care nu este aprobată, Ministerului spre aprobare; dacă d. Cumbaris nu va dovedi că știe să organizeze o școală și se va retrage dreptul ce i s-a dat și, dacă n-ar executa în parte sau în total ordinul ministrului, școala se va închide.

În același timp ministrul a înșărcinat pe revizorul școlar a circumscripției a observa dacă ordinul dat d-lui Cumbaris s-a executat sau nu și a raporta ministerului.

Felicităm pe d. ministru pentru măsura energetică și conformă demnității țărei. Așa trebuie să lucreze bărbății erudiți, morali și cu durere de viitorul țărei. Dacă până aici ne-am bazat pe credințe, acum ne bazăm pe fapt și sperăm că cei care au dat asemenei ordine vor să le execute.

Adevărul trebuie să triumeze; minciuna și crima trebuie să cadă! Când este vorba de interes mari, naționale, între care ocupă primul loc educația și instrucțiunea tinerimii noastre, toți români trebuie să aibă un singur sentiment, o singură inimă, și-n ea trebuie să fie gravate cuvintele: progres și moralitate!

[29 octombrie 1882]

[„PRECUM ASTRONOMUL...”]

Precum astronomul așteaptă cu minutul în mână trecerea unui corp ceresc printre un anumite punct către care își îndreaptă instrumentul său optic, tot astfel și noi am putea sta cu ceasornicul înainte-ne, să urmărim cum se scurge nisipul și cum se apropie din ce în ce termenul fatal al înțelegătorilor publici, al dictaturii personale a d-lui I. C. Brătianu.

Degeaba foile guvernamentale ar face parădă de liberalismul lor; se apropie ora în care, în România, omului de la guvern îi va fi permis totul, cetățeanului nemic; ora în care aparatul electoral, construit după rețeta tuturor stăpânilor absolvenți din lume, nu ne va mai da din urme decât creațuri ale unei persoane, ale unui singur om, ale despotului, ale d-lui I. C. Brătianu.

Chiar până acum lumea numea vizirat domnia ministrului nostru președinte. Ne putem închipui ce va fi de acum înainte, când, în comună, nu va exista decât un singur colegiu, a cărui majoritate va fi pururea compusă din delegații guvernamentali ai colegiului al IV[leia]; iar Adunările vor fi alese asemenea de delegații acestui colegiu, trimiși de subprefecți să majorizeze pe alegătorii din colegiul I și II.

Ca o cetate lăuată prin surprindere opinia publică, opoziția în Parlament, presa nu au avut nici timpul material necesar pentru a băga de seamă ce se pregătește: schimbarea, nemicirea întregului sistem electoral și reprezentativ din România, substituția clandestină a sufragiului universal, însă nu direct, ci strunit, legat bine de mâini și de picioare, pentru a fi pururea o unealtă în mâinile despotismului.

Iată ceea ce am fi trebuit să știm demult.

Toți oamenii aceștia s-au îmbogățit. Pe ce cale e de prisos a o spune; nu e aproape unul care nu s-ar putea aranja sub un paragraf din Codul lui Vasile Vodă Lupu, după carele abuzul unei vrednicii publice pentru a face avere se pedepsea încă cu cordonul Sfintei Cânepe. Ei bine, acești oameni nu pot risca căderea. Ce s-ar alege, pentru numele lui Dumnezeu, de cei ce au trimis pe țărani sub suliți căzăceaști până dincolo de Balcani; ce s-ar alege de cei cari, însărcinați cu răscumpărarea, au făcut în acel timp milioane; ce s-ar alege, social vorbind, de toate elementele acestea oculte, brutale, comune, cari s-au cocoțat deasupra țării, cari s-au îmbogățit, cari, mai mult, s-au aristocratizat ?

Se 'nțelege . Mutre confiscate, cărora orice om onest le-ar fi închis ușa înaintea nasului, s-au ridicat sub domnia d-lui Brățianu în sferele de sus, formează așa numita societate la balurile și la curtea regelui. De gâtul unor bandiți sau a unor trădători notorii s-au atârnat semnele de onoare ale țării; corectorii gazetelor roșii au ajuns milionari; toată plebea astă politică e azi scoasă din cutie, parfumată, înmănușată , lustruită. E firesc lucru ca aceste elemente declasate ridicate din întuneric și din ocupațiuni adesea maloneste, intrate odată în atmosfera luminată de razele coroanei, să și vrea să rămâie acolo.

Acești oameni vor să păstreze ce au. Nu numai avere — căci asta n-ar însemna nimic — nu! influență, vaza, rangul în ordinea socială, jeturile din Adunare, cu un cuvânt tot ce sărmana vale a Dunării au avut de oferit meritului sau talentului, tot ce d. Brățianu a monopolizat pentru creaturile sale. Toate trebuie păstrate în mâna Pătărlăgenilor și Costineștilor, toate trebuie să rămâne zestre inatacabilă a nulităților, o schimbare de guvern să nu mai fie cu putință; arholiberalii au devenit arhiconservatori în ceea ce-i privește și nu se sfiese nici înaintea... dictaturei personale a d-lui Brățianu.

Credem că cititorul care e deprins cu Tara Românească, cu mecanismul ei administrativ de-o perfectă onestitate, cu instinctele generoase ale subprefecțiilor, cu independența aproape legendară a colegiului al Iv-lea , nu-și vor face iluziuni în privirea aceasta.

Contopite toate colegiile într-unul singur, în care delegații celui al Iv-lea vor decide, soarta oricărei alegeri îndeosebi și a tuturor laolaltă e de mai nainte cunoscută: ele vor fi de prisos, vor fi o ocazie dată ministerului de a-și plăti cu diurne creaturile numite de subprefecți și de organele polițienești, vor fi atotputernicia guvernamentală, fără umbră de opozitie, fără putință ca un glas independent să mai pătrundă în Adunări, căci izvorul a toată independența, colegiile neatârnate de pân' acum , se desființează.

Toate astea sunt bune și frumoase.

Înțelegem chiar ca d. Brățianu să ne aducă aminte soarta gladiatorilor : *Morituri !* E drept să ne aducă aminte: clasele vechi ale României au sărăcit și au căzut; vremea lor a trecut pentru totdeauna; toți români sunt săraci, toți sunt egali. „Nu mă vreți voi pe mine, dar vă voi eu pe voi. Am în mâna mea colegiul IV, inerția pe care-o mișc încotro voi, și din care fac colegiu I, cu el am în mâna țara, prin el fac din nulități oameni mari”.

Ave Caesar !

O grijă își vor lua desigur oamenii atunci; grija opoziției, a controlului, a afacerilor publice. Vorba românului: „De ce 'ncărurunțește nebunul ? De grija altora". Asemenea lucruri vor fi atunci naturalmente de prisos. Măria Sa, stăpânul nostru, d. Brățianu, ne va împărtăși pe fiecine, după dragostea și credința ce vom avea pentru el, cu câte un scaun în Parlament , cu câte-o funcție, cu câte-o misiune; vom fi cu toții — noi, supusul neam românesc — reduși la rolul de-a solicita favorurile onor. Pătărlăgeanu sau Dimancea, favori prețioase, precum numai un valet le poate da. Poporul ? Dar cine vorbește de popor ? El nu votează *direct*. Nimici nu va putea să strige înaintea a o mie de înși: Iată, oameni buni, unde mergeți. O nu ! O mie nu vor fi nicicând la un loc. Grupușoare adunate sub supravegherea poliției vor alege... un delegat pe sprâncenă, om al stăpânirii, credincios, trecut prin toate. Apoi delegații aceștia vor majoriza colegiul I și al II-lea și vor alege pe cel recomandat de Escelența sa d. subprefect.

Ave Caesar !

În sfârșit d. Brățianu va putea să-și realizeze fantasia de-a fi singur stăpânitor în România, de-a putea face tot ce vrea și tot ce nu vrea. Tot ce nu vrea înafără. Un parlament îndărătul căruia să se ascunză în cestiuni exterioare nu va mai avea. Oricare putere îi va putea spune:

„Fii mai espeditiv , d-le prim ministru , știm cum stau lucrurile la d-voastră. Vrei să pretinzi că ridicolele figurine pe care le-ai numit deputați îți rezistă ? Nu ne jucăm de-a baba oarba".

Mișelia înlăuntru, umilirea în afară — iată care va fi caracterul acestei dictaturi în România. Căci acesta nu este absolutismul monarchic, răsărit din iubirea unui mare cap încoronat pentru clasele de jos; nu, este absolutismul unui ambicioz pentru a asigura impunitatea creaturilor sale. Nu este Frideric II sau Iosif II... e Vitellius cu compătirea adâncă, cu mijloacele moleșitoare, cu dezbarbătare .

Dar vor întreba unii: ce se va face monarhul în România când alătura cu el — cel mai liber dintre români, acela a căruia libertate se răsfrângă asupra tuturor — se va ridica al doilea monarh, al valeșilor și creaturilor, când România toată va fi îmbrăcată în livrarea celui din urmă?

Ce se va face ? Nu știm. Știm noi dacă d. Brățianu mai are necesitate de El ? Poate că nu mai are. În orice caz, cu acest aparat electoral care nu e suficient nici măcar pentru a masca dictatura regentului-ministru , rolul monarhului e redus la nimic. *[2 noiembrie 1882]*

[,, «MEMORIALUL» COMITETULUI...”]

„Memorialul " comitetului ales de Conferența română din Sibiu ne descopere situația curioasă și umilitoare ce li s-a creat românilor din monarhia habsburgică prin dualism și prin măsurile guvernamentale ale maghiarilor. Popor străvechi pe teritoriul unei țări autonome, care și-a măntinut independența ei în curs de sute de ani atât față cu regii Ungariei cât și față cu turci, români, cari singuri formează două treimi a populației țării — pe când maghiarii și germanii abia formează o a treia parte — sunt puși cu totul în afară din viața publică prin fel de fel de măsuri machiavelice și persecuții în toate ale lor, cu o stăruință demnă de o cauză mai bună.

Începând cu pseudoistoriografii cari contestau originea și vechimea poporului nostru în munții Ardealului și sfârșind cu măsurile d-lui Trefort , maghiar de origine franceză, care introduce cu de-a sila limba maghiară în școalele rurale, vedem o lume întreagă, popor, diplomați, învățăți, conspirând pe întrecute în contra unui biet popor rustic din străvechime așezat în acele locuri, viteaz la război, harnic și liniștit în timp de pace, și toate acestea — pentru ce ? Știm noi bine pentru ce ? Pentru că n-are

Dumnezeu de lucru, am zice.

În adevăr, nu s-ar crede și cu toate acestea există până azi istoriografi cărora li se pare nimica toată a escamota un popor întreg de zece milioane de suflete din Dacia, a-l pune în Pind și a-l face să vie de acolo îndărăt, prin suta a douăsprezecea, de peste Dunăre. Această teorie, susținută întâi de Rosler, se bucură și de favoarea maghiarilor și astfel, cu vorbe, cu deducții hazardate, cu combinații asupra unor timpuri egal de fabuloase pentru toate elementele din țară, ei ar vrea să tăgăduiască drepturile și existența unui popor de trei milioane, a unui element aievea care trăiește, vorbește limba lui proprie, are cultura și istoria lui proprie, cu un cuvânt al unui popor radical deosebit de cel maghiar.

Ce curioasă idee vor fi având maghiarii despre natura oamenilor și a lucrurilor când încearcă a face într-o zi ceea ce o mie de ani n-au putut face? Ce copilărie e din partea lor de - a - și închipui că națiunile pier de pe-o zi pe alta. Bascii din Spania vorbesc până azi limba bască, sudul Franței vorbește și cultivă limba provensală, în Belgia, sub pătură subțire de cultură franceză, subzistă două naționalități deosebite, după dispariția Imperiului bizantin și a celui turcesc, adecă după o mie cinci sute de ani, vedem încolțind, cu toată lunga dominație străină, toate națiunile vechi ale Peninsulei tracice: albaneji, români, bulgari, sârbi, greci, unele scăzute la număr, altele crescute; dar toate vii. Ceea ce n-au putut face cultura bizantină sau cucerirea otomană vor face ungurii prin societăți de maghiarizare? În Rusia, dacă s-ar cutremura absolutismul ei actual, am vedea zeci de naționalități deosebite răsăritind intacte de sub pătură foarte subțire de predominanță moscovită.

Până la sfârșitul sutei Xv-a români sunt în Ardeal și Tara Ungurească unul din elementele cele mai considerabile în viața politică. Trăind sub voievozi proprii și sub legile lor proprii, fără amestec din partea Ungariei, ziditori și apărători de cetăți, pururea buni ostași, epoca de aur din țările noastre, începută cu Mircea și încheind cu Ștefan cel Mare, e o epocă de aur și dincolo. Români sunt atât de numeroși în munții Ardealului încât fragmente ale populației Maramureșului fondează sub Dragoș statul Moldovei, fragmente din ținutul Făgărașului, Tara Românească. Cine vrea să-și facă o idee de energia CU totul elementară a acelui popor să considere că, optzeci de ani după fondarea ei, Moldova ajunge din colțul Țării de Sus până-n Nistru și la Cetatea Albă, Tara Românească într-o sută de ani până în Dobrogea și pe întreg malul drept al Dunării. E o epocă aceasta care în Ardeal produce pe Voievodul Iancu, cum îi zic baladele române și slave, pe Ioan Huniad Corvin. Papa Piu II (Aeneas Silvius Piccolomini) născut pe la 1405, deci contemporan cu toată seria strălucită de eroi ai poporului românesc, zice despre Iancu

„Ioannes Hunniades, cuius nomen caeteros obnubilat, non tam Hungaris quam Valachis, a quibus natus erat, gloriam auxit”.

Încă în suta a șaptesprezecea Miron Costin scrie regelui Poloniei că cel mai frumos și mai corect dialect românesc, cel mai apropiat de graiul italic se vorbește în Satmar, unde, cu toată emigrarea lui Dragoș, români rămași acolo sub fratele lui, Voievodul Balc, sunt atât de numeroși ca și când n-ar fi ieșit nimenea din țară. E curios a auzi azi că, tocmai în acele clasice locuri, d-nii maghiari vor să înființeze o episcopie *maghiară* de rit greco - catolic pentru români și ruteni.

Și când privim la munca seculară a acestui popor, la suma de putere musculară cheltuită, ne prinde mirarea. Tinuturile în care locuiesc români sunt răpite pustietății și codrului. Fiece palmă de pământ de hrană e câștigată prin estirpare de codri seculari, prin curătură.

II. Editorialul [„MEMORIALUL, COMITETULUI...”], „Timpal”, 4 noiembrie 1882, reproducă în „Telegraful român”, 6/18 noiembrie 1882 și „Gazeta Transilvaniei”, 10/22 noiembrie 1882, „Luminișul”, 26 noiembrie 1882, „Luminișul”, 8 decembrie 1882.

Pe când maghiarul și-a câștigat șesurile patriei sale păscându-și caii și plimbându-se, [î]l vedem pe român cucerind palmă cu palmă pământul de sub puterile naturii, [î]l vedem curățind rădăcinile codrilor seculari și creându-și patria lui muntoasă pas cu pas.

Cred oare ungurii că caracterul acestei munci grele și statornice nu s-a imprimat în toată ființa poporului românesc, cred ei că această viață n-a lăsat adânci urme psicoligice în acest popor, atât de liniștit în aparență, dar de o cumpătă îndărătnicie în fundul sufletului său? Românul nu uită nici binele, nici răul. N-a uitat fărmânturile de grație ce li s-a aruncat de către echitatea Casei de Austria; de aceea e unul din popoarele cele mai dinastice ale monarhiei; dar românul nu uită în veci nici răul ce i l-au făcut alții. Moștenirea de aversiune și de iubire o păstrează intactă și de aceea orice încercare de-a-i contopi este zădarnică și copilăroasă. E zădarnică în Rusia, unde un colos de zeci de milioane apăsa asupra căteva sute de mii, unde limba se transmite numai prin viu grai din generație în generație; cu cât mai zădarnică va fi în Ungaria?

Între mijloacele de-a înlătura pe români de la viața publică, cel mai de căpătenie e legea electorală excepțională, măňinută ad-hoc pentru Transilvania. Legea aceasta e făcută în favorul esclusiv al populațiunilor orașenești — și români sunt în cea mai mare parte țărani — apoi în folosul nobiliilor — toți maghiarii sunt nobili și votează direct, fără cens, fără nimic — și a secuilor, cari iar votează direct. Astfel s-au creat o lege anume pentru Ardeal, care pune alegerile în mâna neromânilor, încât numărul de reprezentanți pe cari l-ar putea obține poporul în asemenea condițiuni e cu totul ridicol.

Totodată guvernul se silește prin legi agrare a aduce pe român la sapă de lemn. Deși țărani au fost împroprietăriți, deși despăgubirea pentru pământurile ce s-au conferit e strălucită, totuși, prin aşa numita comasare, i se iau locurile lui roditoare și i se

dau în schimb locuri reale, apoi i se iau curăturile și i se dă în schimb pădure. S-au restrâns dreptul de pășune, încât numărul vitelor de muncă a scăzut în proporții enorme. Sate depoziitate, familii aruncate pe ultiți, mii de locuitori amenințați a fi alungați din vatrele strămoșești — iată justiția, iată administrația maghiară. Pe de altă parte cărciumele constituie un privilegiu, evreii le arendează și acolo — și debitează băturile lor nesănătoase; populaționea română descrește și degeneră.

Și, deasupra acestei mizerii produse în mod artificial de către înțelepciunea de stat maghiară, mai vine mizeria morală, siluirea zilnică a limbii.

Un corespondent al „Gazetei generale” își propusese să descrie corupția administrației maghiare. Dar omul mărturisi în fine că condeul îi cade din mâna, că o carte, nu un articol de jurnal abia ar fi în stare să o descrie. Și de ce nu scrie această carte? Pentru că

simțim scârbă — zice el — de acest organism care putrezește înlăuntru și care cu toate astea trăiește, ba chiar se 'ngrășă'. Se înfioară cineva să arunce mai adânc privirea în rulajul acestei mașine și nu e om care să crează că va putea funcționa în mod durabil, că e capabilă a trăi. Funcționarii decretează dări fictive, care se încasează pe jumătate daca cel lovit de ele știe a se precipăti — împrejurare ce dovedește că totul e o escrocherie; aci sunt case de economie care refuză a înapoia capitalurile depuse; aci i se cer țăranului taxe pentru orice înregistrare cadastrală și, oriunde ar vrea să se informeze, i se 'ntinde mâna goală. Judecătorului îl iți duci un rămător ori o butie cu vin și ești sigur să-ți căștigi procesul — daca partea adversă n-o aduce doi rămători. Prădăciuni și omoruri chiar se fac mușama pentru mită; e o justiție care amenință a se 'năduși în grăsimea ei.

Iată regimul atrăgător de la care se pretinde să exercite asupra a trei milioane de români farmecul de - a - și renega limba și istoria lor și de-a deveni maghiari.

Postulatul de căpetenie al memorialului și așadar: autonomia Ardealului, căci autonom a fost în toți timpi și până acum săisprezece ani, până la fuziunea făcută în contra voinei exprese a românilor; în contra tractatelor din trecut, în contra dreptului și bunului simț, poate chiar în contra voinei Coroanei, căci s-a făcut nu sub influența unei necesități dinlăuntru, ci sub presiunea împrejurărilor create de războiul austro - italo - german, când emigranți maghiari, știuți pe atunci de contele Usedom, deci și de principale de Bismarck, pregăteau insurecția și dezmembrarea monarhiei habsburgice.

Aci, sub presiunea unor împrejurări independente de voința sa și contrarie intereselor dinastiei îndeosebi, a Imperiului în genere, mâna monarhului a putut fi siluită să îscălească un act nedrept pentru unul din popoarele cele mai credincioase ale monarhiei și favorabil pentru schimbăcișii maghiari. Chiar în acest moment de cumpăna și de silă, monarhul și-a adus aminte de români; garantarea autonomiei lor bisericești și școlare au format cetatea îndărătul căreia națiunea a mai putut lupta în contra cotropirii. Dar tocmai de această autonomie ministrului modern ai Ungariei ceară zilnic a se atinge și vor cerca poate până în momentul în care îndelung -- răbdătorul popor românesc va îngropa în ruine și sânge tentativele lor.

[4 noiembrie 1882]

[„PE CÂND ÎN POLITICA ESTERIOARĂ...”]

Pe când în politica esterioară se operează o dislocație și o schimbare de front, d. C.A. Rosetti ne fericește din nou cu o scrisoare deschisă, adresată iubitorilor săi alegători. Se știe că membrii majorității, pentru a împăca pe bătrânu lor șef, așteptau să fie realea în colegiul devenit vacant și, reîntrat în Adunare, să-l pună din nou, cu entuziasm patriotic, în jetul de președinte al Camerei. Speranța de-a readuce pe păstorul rătăcit la turma cuvântătoare a patriotilor se cam evaporează prin scrisoarea publicată în numărul de azi al „Românului”. D-șa cere de la alegători să-i respingă candidatura în alegerea parțială, căci

nu poate lua parte la lucrările unei Camere care, ajungând acum la sfârșitul carierei sale, nu mai are timpul și poate nici putința de-a se mai ocupa de legile ce *demult* le-a propus d-șa (reforma electorală, electivitatea magistraturii) și pe care acum este silit să le supune dezbatelor viitoarelor colegii electorale.

Nu putem să cădău că această scrisoare are proprietatea a pune multe enigme opiniei publice. Amicul cel mai călduros al d-lui Brătianu și cu toate acestea exilat de buna sa voie în Luteția, cu toate astea supărat foc pe majoritatea sa fidelă, rezistând rugăciunilor prin viu grai și înscriere ale credincioșilor, respingând genuflecționile a însuși ilustrului d. Câmpineanu, iată lucruri care, spuse deodată și pe aceeași pagină, sunt proprii a escita o setoasă curiozitate, cu atât mai setoasă cu cât enigma va rămâne pură neexplicată. Chiar duioasa reîntoarcere a păstorului la turma sa, chiar călduroase îmbrățișări și fericite lăcrami de revedere ar da poate enigmei o încheiere mai mult ori mai puțin teatrală, dar n-ar dezlega-o.

Onțioasă cum este și cu duhul blândeței, ca toate scrisorile ilustrului nostru adversar, ne întrebăm împreună cu cititorul până unde ne îndreptăște ea de-a admite o scizie în partidul liberal. Nimeni nu va putea zice că acest act, oricât de neted în formă și oricât de ținut în tonul bland - cuvântătorului Nestor, este o afirmație a concordiei din sânul majorității. Din contra, el dovedește neînțelegere între majoritate și d. C. A. Rosetti, deci între grupurile majorității ele 'n de ele. Până unde însă aceste neînțelegere se răsfrâng și asupra d-lui I. Brătianu e o cestiune la care nu noi, ci evenimentele vor răspunde.

[6 noiembrie 1882]

[„GRABA CU CARE...”]

Graba cu care s-a promulgat legea comunală cu aparatul ei electoral ne dovedește că de mult era interesat partidul și guvernul ca această lege să intre cât se poate de curând în vigoare. Graba a fost atât de mare încât un ziar din Capitală calculează că cu drept cuvânt că, între votul ultim al Camerei și publicarea prin „Monitor”, n-a fost nici timpul material suficient pentru a supune noua lege sancțiunii regelui. Legea s-a promulgat deci fără să se fi sancționat; d. ministru președinte pare a fi anticipat sancțiunea precum se scontează o poliță înainte de termen.

Când vedem că o lege care modifică din temelie întregul electoral al țării se votează cu repejunea vaporului și se promulgă fără să se fi sancționat poate, putem constata din partea guvernului și a legiuitorilor o mare ușurință, din partea opiniei publice o nepăsare tot atât de mare. Aceasta și este caracterul dezvoltării noastre întregi de la Unire încocă: ușurința advocaților legiuitori trădează zi cu zi texte străine de legi, copiate din țări unde ele se potriveau și aplicabile într-o țară unde nu se potriveau

nici cu starea de cultură, nici cu gradul civilizației economice; iar ignoranța nepăsătoare le aplauda, crezând că prin paragrafii tradiși din franțuzește starea țării noastre va deveni egală cu aceea a Franței sau a Angliei. Urmările au fost dezastroase precum se știe. Neînțelese de popor și de judecători, lesne de mănușit în favorul cametei și mijlocitorilor, neputincioase întră a apăra pe român și proprietatea lui funciară, ele au dat în curând precumpărare socială unei clase hibride de oameni, încât astăzi poate trei din patru părți ale proprietății române au trecut în mâni străine și semistrăine. Așa numita revoluționare socială, care s-a operat în țara noastră de la Unire încoace, n-a avut de rezultat numai nivelarea deosebirilor de clase ce existau între români: nu, ea a fost totodată o suplantare a românilor prin elemente străine, o substituție națională. Acest proces de discompunere națională s-au accelerat

și mai mult în zilele Regatului; trebuia dar să se afle și semnatura acestei stări de lucruri, printre-un nou regim electoral, copiat din Statele Unite bunăoară, în cari în piece an imigrează aproape o jumătate de milion de oameni din toate țările din lume și unde încetul cu încetul spaniolui au fost suplantați prin anglosaxoni, iar aceștia sunt din ce în ce înlocuiri prin germani.

În toate țările monarhice ale Europei Constituția și legile păstrează urme ale trecutului; piece popor a făcut mari progrese, însă le-a făcut în mod organic, păstrând pe de-o parte capitalul acela de instituții care s-a dovedit bun în trecut, adaptându-se pe de altă parte împrejurărilor nouă prin alte legi. La noi trecutul e tabula rasa: totul e nou, de la numele statului până la atribuțiile primarului; veche este numai mizeria, care crește din ce în ce, și ceea ce promite a se învechi și a crește într-o sună datorii publice, sporite din nou c-o sută treizeci și patru de milioane.

Noua lege comună, ce constituie tiparul după care se va croi reforma electorală în genere, este poarta prin care intră sub regimul demagogiei autoritare. Rolul economicos care i se atribuie colegiului al patrulea, putința de-a majoriza prin delegații acestui colegiu pe toți ceilalți alegători pune soarta țării întregi în mâna d-lui Brătianu și-l preface în dictator pe căt timp va trăi, pe căt timp împrejurări neprevăzute n-ar răsturna partidul său de la guvern. Împrejurări neprevăzute zicem, pentru că țara nu va mai putea-o face nici într-un chip. Rolul Coroanei se va reduce asemenea la nimic, căci, ales după principiile preconizate de d. C. A. Rosetti, ce devin lege prin admirabila dexteritate a d-lui I. Brătianu, Parlamentul viitor nu va putea cuprinde nicicând o minoritate atât de însemnată prin valoarea sau numărul membrilor săi încât aceasta să poată atrage în parte-i țara prin activitatea ei parlamentară. E aproape de mintea omului că un asemenea Parlament, compus numai din recomandanți și din creaturi, ar fi tot atât de [de] prisos ca și Parlamentul de sub Napoleon III, unde glasurile izolate ale opoziției se pierdeau ca în pustiu și unde bărbați de stat ca bătrânu Thiers chiar puteau rămânea nebăgați în seamă.

Și ce va face oare d. Brătianu cu puterea absolută ce-o solicită? Va perpetua mecanismul administrativ și fiscal de până acum? Va spori *ad libitum* datoria publică, deja insuportabilă? Va spori dările și taxele, de-a căror zilnică introducere gem coloanele „Monitorului” precum gem contribuabilită? Cine-o poate ști? Ceea ce știm numai este că materialul de oameni de căi ilustrul om de stat e încunjurat se compune din tot ce e moralmente decăzut în țară și că regimul demagogiei autoritare este și mai favorabil dezvoltării viciilor și cupidității. De aceea am încheia cu proverbul: Să nu dea Dumnezeu omului că poate purta.

[10 noiembrie 1882]

[„ÎNCĂ DIN SESIUNEA TRECUTĂ...”]

Încă din sesiunea trecută se ascundeau în cutile evenimentelor vestita lege privitoare la consiliile județene, acest fiel dependent al proiectelor cari au deținută introducerea votului universal în România. Prin această lege, fragmentară și ad-hoc ca și cea comună, se dispune și pentru personalul menit a administra județul metodul de alegere sănătională deja pentru comune. Aceasta este al doilea pas spre demagogia autoritară, căci mai suntem încă în poziția de-a putea număra acești pași.

Nu vorbim aci de închitarea sufragiului universal, mai ales în forma propusă de d. C. A. Rosetti. Oamenii sunt o dată din natura lor inegali, unul prin muncă și merit se ridică pe scara socială, un altul rămâne pe loc, și poate că trecerea din colegiu în colegiu, înălțarea politică a unui om într-o sferă din care [să poată] determină cu mai multă greutate voința publică să se fi considerat ca o răsplătă datorită meritului sau, ca-n vremile vechi, ca o datorie pe căi calitățile superioare să fie obligate a le presta statului. În vechime aproape toate prerogativele, căștigate prin lupte și muncă, erau în realitate datorii, era obligațiunea celui ce o merita de-a servi statul mai mult și mai bine decât altul care nu se distinsese. Votul universal le confundă toate acestea într-o apă; omul ce ar avea putință de-a se ocupa cu afacerile publice se confundă cu cel pentru care alegere și elegibilitate sunt o belea, toți sunt puși pe aceeași linie: cel ce nu cauță căștig în politică și pus în acelaș rang cu cei ce, prin industria aceasta modernă, nu au nimic de pierdut, ci totul de căștigat. Interesele claselor celor mai vechi și mai importante ale poporului nostru se pun pe-o linie cu votul imigranților de ieri de alătări; și cu toate acestea închitarea poate defectul cel mai mic al legii. La imputarea cumă și nedrept de-a se șterge prin măsuri politice

deosebirile dintre oameni, rezultate din natura și aptitudinile lor, ni s-ar putea răspunde că politica nu are a face nimic cu morală, că nu echitatea, ci rezultatele practice ale unei legi este ceea ce se are în vedere. Cari însă vor fi rezultatele acestei reforme, ce bine pentru țară și pentru instituții poate rezulta din ea? Decretată pentru comună și județ și în curând pentru Cameră, ea șterge până și urma independenței de caracter în colegiile electorale; colegiul al IV-lea, devenit majorizator al tuturor alegătorilor, pururea guvernamentală, ne va conduce la un despotism pseudo - parlamentar lipsit de orice control.

Chiar acum, când o mână de oameni independenți tot mai găsesc mijlocul de-a pătrunde în Adunări, controlul nu este nimic mai puțin decât eficace; miniștri și partid guvernamental trec peste întâmpinările cele mai justificate cu căte-o sofismă calculată după ușurință auditorului sau cu căte-o contraacuzare vulgară. Ce va deveni însă controlul ce are a-l exercită puterea legiuitoră când atotputernicia guvernamentală nu va mai avea a se teme nici de criticile cuviincioase ale unei opozitii moderate?

Abatele Galiani, o figură cunoscută în saloanele din vremea lui Ludovic al XV [-lea], zicea între altele:

În țări neroditoare găsești datini republicane și guvern republican, navegație și industrie, pace, liniște, economie, istoric și ură; în țări roditoare afli inegalitate de clase, glorie, onori, biruri mari, mult zgromot, mari răsturnări și o istorie care are haz la citit.

Fără îndoială România cată a se număra între țările roditoare și, deși poate promiscuitatea etnică și nestatornicia climei nu ne predispune la mari răsturnări, nici ne lasă să-ajungem la mare glorie — dar haz are istoria aceasta, mai ales cea modernă și,

veacurile viitoare nu vor putea să treacă fără un zâmbet de dispreț peste ușurința cu care aruncăm de la noi bunuri morale pentru care un alt popor, mai aspru, mai primitiv și mai Tânăr, ar risca liniștea publică chiar. Ei bine, prin proiecte fragmentare și votate ad-hoc se escamotează în România Constituția și regimul electoral și această răsturnare cu susu 'n jos a sorții politice a țării, această desființare prin subrepțiune a libertăților publice nu mai are puterea de-a turbura apatia în care am căzut.

Ce ne mai interesează pe noi, ce mai e în stare a ne mișca ?

S-ar părea că ne-am săturat de spectacolul inegalității, decretate oficial, între nulitate și merit. Atâtea nulități s-au ridicat în cei din urmă ani, atâtia cavaleri de industrie s-au îmbogățit încât spectacolul nu ne mai interesează și pare că-am voi să vedem ceva nou, fie chiar cu prețul libertăților publice, fie chiar sub absolutism.

Nu mai e îndoială pentru nimenea că reformele ce se operează acum constituie începutul dictaturei d-lui I. Brătianu; nu e îndoială că colegiul sau al IV-lea nu va majoriza pe toți, ne va închide gura tuturor. Pare că-am voi să vedem și asta, pare că-am voi să asistăm la spectacolul ridicării unei păture de noi comedianți politici, unei nouă serii de păpușe dătătoare din mâni, unor noi speculații ai intereselor și banului public.

Și care e scopul măreț pentru care sacrificăm cu ușurință ceea ce greu va fi de recâștigat ? O mare acțiune în afară, mari îmbunătățiri înăuntru, cărora li s-ar opune cineva ? Această lovire de stat, pe care o aprobă Parlament și Coroană, are un scop superior actualității, o menire providențială, o justificare istorică ? Nimic din toate acestea. Singura menire este perpetuarea la putere a unor ambiții bolnăvicioase și a unor nulități atât de comune și atât de maloneste precum nici o țară din Europa nu le mai poate produce.

[12 noiembrie 1882]

[,,CU OCAZIA UNOR APRECIĂȚIUNI...”]

Cu ocazia unor apreciații asupra partidelor din opoziție, o foaie din capitală (,,Războiul"- Weiss) crede a putea afirma că „peste puțin ziarul „Timpul" va înceta, iar membrii rămași în clubul conservator se vor contopi cu grupul d-lui G. Vernescu".

Nu este un mister pentru nimenea că grupurile opoziției caută de mult un teren comun de acțiune, o linie comună de purtare în activitatea lor politică și parlamentară. Deosebirile de vederi fiind în mare parte puțin esențiale, e natural ca din amândouă părțile oamenii politici să fie dispuși a desista de la o seamă din ele, în interesul consolidării opoziției. Dar despre încetarea ziarului „Timpul" nu este, nici a fost vodată vorba și suntem autorizați a nega hotărâtor afirmarea ziarului menționat mai sus.

[12 noiembrie 1882]

[,,CÂTE ACTE ARE FARSA...”]

Câte acte are farsa și al cătelea s-a jucat alătăieri în Adunare ? După jâlnica plecare a d-lui C. A. Rosetti la Paris lumea credea a fi scăpat pentru câțiva timp de d-sa și de proiectele d-sale; unii aveau chiar naivitatea de-a atribui d-lui I. Brătianu puțin simț de om de stat, căt e firul de muștar măcar. S-ar fi putut crede în adevăr că, după atâtia ani de experimentare consecutivă , d. prim ministru se va fi convins că nici frazele, nici principiile electorale chiar nu însemnează mult în viața unui popor; că ceea ce se cere înainte de toate pentru a-l administra bine și pentru a-l conduce este muncă și știință. Ar fi fost de crezut că d. prim ministru s-a convins în sfârșit de sterilitatea absolută a partidului său roșu și a vecinicelor lui tendențe de reforme, precum și că țara s-a sărat de ele, aşteptând, din contra, de la stabilitatea instituțiunilor o dezvoltare mai sănătoasă a intereselor ei.

Cine-a crezut-o s-a înșelat. Plecarea d-lui C. A. Rosetti la Paris, mânia sa aparentă asupra majorității Camerei, sciziunea de principii între el și dioscurul său politic n-au fost decât tot atâtea scene de farsă, pentru a masca invazia ohlocrației autoritare, pentru a masca venirea acelor legi care, modificând regimul electoral de până acum , pun pe toți alegătorii la discreția guvernului, fac cu neputință orice alegere liberă, prefac pe viitorii deputați în valeți patenți ai guvernului, iar pe viitoarele guverne în creaturi nerеспonsabile a unui singur om.

O mască a fost deci totul și nimic alta. Colegiul al III-lea a reales pe d. C. A. Rosetti, o Cameră fără biurou — deci legal incapabilă de-a lucra — l-a proclamat deputat și, după ce această Cameră au comis în două zile două ilegalități consecutive, tot ea l-au proclamat președinte.

Nu mai există aşadar nici o îndoială că Adunarea împărtășește vederile d-lui C. A. Rosetti: ea vrea contopirea colegiilor electorale, vrea electivitatea magistraturii. Pe de altă parte majoritatea aceasta fiind a guvernului Brătianu, iar d-sa, tăcând față cu proiectele radicale ale amicului său politic pare a consuma la ele, împreună cu tot cabinetul.

Alegerea d-lui C. A. Rosetti la președinția Adunării însemnează aşadar: contopirea colegiului I, al II-lea și al IV-lea într-unul singur, deci majorizarea tuturor drepturilor prin delegații guvernamentalii ai colegiului al IV-lea ; apoi electivitatea magistraturii, deci robia justiției sub regimul de partid, punerea onorii, vietei, averii oamenilor la discreția banielor electorale ale lui Serurie.

Iată dar la ce avem a ne aștepta. Funcțiile de judecător ca și cele de deputat vor deveni adevărate moșii, pe cari guvernanți inteligenți le vor putea pune în toată regula la licitație, precum se și face în Statele Unite, și ceea ce s-a întâmplat deja în unele ocazii se va repeta de regulă: judecătorii viitorii din România vor putea stabili înțelegeri permanente cu Radu Anghel și Palma -lată , precum și cu alte instituții oneste, spre a împărti, cu prețul impunității , venitul meseriilor lucrative, precum se 'ntâmplă asemenea în Statele Unite. În genere, lipsind orice control, ba chiar posibilitatea acestuia, guvernul va putea să-și recruteze deputați și administrația din elemente esclusiv energice, încât cuviosul Simeon și eroii de la 11 februarie să fie oarecum norma și prototipul personalului onest și fidel de care se va servi viitoarea omnipotență Rosetti brătianu .

[19 noiembrie 1882]

[,,S-A ZIS CĂ ACELEAȘI CAUZE...”]

S-a zis că aceleași cauze produc de ordinar aceleași efecte. Aceasta explică îndeajuns, credem, noi, pentru ce prilejtea la care asistăm de șase ani nu este decât reproducția fidelă a epocii agitate din 1868, care dezgustase țara întreagă de regimul reprezentativ.

Camera de atunci, produs al reteveielor electorale și al celei mai monstruoase ingerințe administrative ce s-a văzut vrodată în România, rămăsese ca un model unic de servilism și de plătitudine parlamentară. Faimosul strigăt: Sus, băieți ! Jos, copii ! a intrat deja în domeniul istoriei și va înflera pentru totdeauna această nenorocită pagină a vieții noastre constituționale.

Nu credeam totuși ca reînnoirea ei să mai fie posibilă. Lucru ciudat ! a fost de ajuns ca D. Brătianu să revie la putere pentru ca aceleși scene rușinoase să se repete cu o preciziune aproape matematică. Desfrâul demagogic din 1868 se răsfăță astăzi cu o intensitate încă și mai mare, cu toată condamnația trecutului, cu tot progresul realizat de atunci. Aceiași oameni

ignoranți, maloșeți și cupizi cari au aruncat asupra trecutului un reflect atât de trist sunt și astăzi „în fruntea bucatelor”, dacă ne este iertat să ne servim de o expresiune scumpă vocabularului roșu. Toate lepădăturele, toate putregaiurile lui 1848 și ale lui 1868 au ieșit iarăși la lumină. Tara nu mai poate răsufla din cauza Seruilor, Pătărlăgenilor, Mărgăriteștilor, Grigoreștilor, cari au năpădit-o de toate părțile ca o droaie de căini flămânzi.

Punctele de contact și de asemănare între cele două epoce sunt în adevăr uimitoare. Camera slugarnică din 1868 își vede imaginea reprodusă în Camera „automatelor” din 1882. Cuvântul de „automat” va rămânea, căci rareori el a fost mai bine aplicat. Scandalul chiverniselei nerușinante pe socoteala statului continuă, fie sub formă de grase pensiuni viagere, fie sub titlu de recompense patriotice atât de gustate odinioară, fie prin mijlocul diurnelor, misiilor în străinătate cari se cifrează la mii de lei, cumulului funcțiunilor practicat pe o scară întinsă, răscumpărărilor de lucrări problematice sau imaginare și atâtea alte invențiuni maestre datorite acestor lacomi patrioți. De altă parte, favoarea și nepotismul au luat niște proporții necunoscute până și în cele mai nefaste timpuri ale Regulamentului. Pretutindeni administrațiunile publice sunt împănatate de neamurile puternicilor zilei până la a zecea săptămână. N-a rămas locuitor în buget care să nu fi fost întrebuițat pentru căpătualia protegiatului cutăriu sau cutăriu roșu influent.

Din această cauză funcționarii publici nu mai sunt astăzi servitorii țărei care-i plătește, ci creaturele supuse ale partidei care i-a numit; și cetățeanul care, din păcate, are nenorocirea să nu împărtășească ideea că d. Brătianu este un mare om de stat sau d. Costinescu un finanțier fără seamă se vede expus zilnic la cele mai incalificabile vexături.

Astfel asistăm cu totii la o ediție revăzută și augmentată a tuturor turpititudinilor cari au făcut atât de celebră prima trecere la putere a roșilor. Oriîncotro întoarcem privirile dăm peste aceeași falsificare sistematică a instituțiunilor și aceeași batjocură a principiilor cari constituiesc patrimoniul sfânt al omenirii. În numele libertății, oamenii de la putere au comis și comit pe toată ziua cele mai cutezătoare abuzuri de putere. Prefecții și subprefecții regimului arătează, bat și schinguiesc pe cetățeni, în disprețul Constituției și al legilor. Lumea se plângă; se numesc anchetă spre a se dovedi adevărul celor reclamate. Daca procurorul are destulă integritate de caracter spre a nu menaja pe culpabili și a nu ceda nici unei intimidări rezultatul cercetărilor sale rămâne îngropat în cartoanele ministerelor și funcționarul abuziv continuă a desfide opinionea publică indignată. În numele egalității, de care le este gura plină în totdeauna, acești satisfăcuți și-au atribuit toate onururile, toate sinecurele, toate privilegiile, ca o dovadă strălucită a dezinteresării și a patriotismului lor. În numele fraternității, în fine, ei au mers cu nerușinarea până a vinde oamenii cu toba la mezat !

În mijlocul acestei dezlănțuirii de poftă și de patime patriotice s-au operat și câteva schimbări la față impuse de evenimente. Deodată cu cărunteala părului, ermitul de la Florica a fost acclamat de semizeu. Cu ocazia acestei deificării toate dobitoacele apocalipsei au devenit ființe inteligente: „asini” de odinioară, ca să ne servim de forma neologistă întrebuițată de d. Maiorescu, s-au îmbrăcat în piele de leu și Kogălnicenii, Lahovarii, Ioneștii s-au văzut nevoiți să recunoască și să proclame atotștiori și atotputernici pe dd. Dimancea, Serurie și Iepurescu.

Să nu ni se zică că exagerăm lucrurile numai pentru plăcerea de a face opozitie guvernului. Înainte de a condemna noi pe acești oameni, împreună cu întreaga opinie publică din țară, ei s-au condamnat singuri între ei, și-au aruncat unii altora epitetul de „hoti”, spre marele scandal al tuturor oamenilor de bine, s-au amenințat cu pușcăria și chiar din mijlocul atmosferei vițiate ce-i încjoară să-a ridicat un glas spre a le striga: „E timpul să vă moralizați !”.

Este adevărat că glasul a răsunat în pustiu, căci el pierduse demult dreptul de a le vorbi pe acest ton. Este însă netăgăduit astăzi că atmosfera politică a țărei are trebuință să fie purificată de miasmele pestilențiale ce o apăsă; „moralitate” este cuvântul ce se află pe buzele tuturor.

Moralitate în alegeri, moralitate în administrație, moralitate în justiție chiar, iată trebuințele imperioase ale momentului. În fața chiverniștilor și a îmbuibațiilor zilei, opozitia de toate nuanțele, unită asupra acestui program comun, va fi sigură de triumful ei.

[20 noiembrie 1882]

ROMÂNII, ÎNTEMEIETORI IMPERIULUI AL DOILEA BULGAR, AL ASANIZILOR, 1186-1257

Căderea Imperiului bulgar prin împăratul Basilius, ucigătorul de bulgari, la 1018 e una din întâmplările cele mai însemnante și mai determinante din suta a unsprezecea, ba din întreg evul mediu. Imperiul roman al Răsăritului (numit cel romaeic) se restabili din nou și ajungea de la Marea Adriatică până la Marea Neagră, de la Dunăre până la vârful

de sud al Peloponesului. Înlăuntru se înfrânsese domnia străină, visul unui imperiu bulgaro - roman se evaporase, sămburul poporului bulgar căzuse pe câmpile de luptă, oasele uriașe ale bulgarilor se 'nnălbeau pe câmpul de bătălie de la Spercheios, pustite erau șesurile de la Niș, Sophia și de lângă Ovcepolye; tăriile din munți, ce păreau a nu se putea lua, palatele împărătești de la Târnovo și Kastoria trecuseră în mânele romaeilor; discordia și trădarea membrilor Casei șismanilor grăbiseră căderea împărăției, iar căderea aceasta cătă să înlesnească, ba să împlinească definitiv contopirea bulgarilor cu slavii și slavizarea celor dentăi. Dar pe căt de greu a fost pentru romaei de-a aduce căderea acelei împărății, care le fusese atât de fatală adeseori, tot atât de greu era de-a umple golul pe care-l produsese căderea dinastiei indigene și pielea politică a poporului. Deja, în interesul lor propriu, bulgarii fuseseră păzitori ai Dunării; cele mai scumpe amintiri istorice ale lor erau relative la respingerea rușilor lui Svjatoslav, a cărui incursiune, la a. 969, adusese cu sine căderea Imperiului bulgar de la Preslav și incorporarea lui cu Imperiul romaeic sub Ioan Zimisches, la 971. Abia atunci, după căderea Imperiului de la răsărit, urmă ceartă pentru moștenirea, între cei patru fii ai lui Șisman, carele, la 963, se lepădase de Imperiul de căpetenie și de țariul acestuia, Petru, și întemeiașe Imperiul de

la Prespa (Ochrida, Kastaria). Dezbinaarea între cele două imperii, la care poate c-o fi luat parte precum părțile populațiunii slave de pe lângă Ochrida, au înlesnit victoria românilor. Lupta de exterminare de sub Basiliu, care-a ținut patruzeci de ani, stricase cumplit nu numai celor învinși, ci și învingătorul suferi pierderi nemăsurate. Când Bulgaria era cucerită de judecătorul Petru Deljan, pretins fiu al țarului Gavril, până ce și acesta pierde prin alt sășimanid, Alusian, fiul țarului Vladislav. Dar după acestea chiar se mai nimici o mare oastă românească în strămoșurile de lângă lacul Scutari. Aceste stări înfricoșate grăbiră invazia polovitilor (pecenegilor) în Tracia veche și în Macedonia. Ceea ce crucea războiul bulgar pierde acum (1048–1051) și când pecenegii, după ce sfârșitul de trei ori despărțimintele de armata românească, trecută îndărăt peste Dunăre, veniră apoi, de la 1065 începând, crunții cumanii, se uniră cu pecenegi și prădări, ucisă și părăduiră țările dunărene până adânc în suta a douăsprezece. Când la 1122 a succedut a-i bate bine pe pecenegi, vin cumanii în locul lor; țără și locuitorii cad în starea unei nemărginire barbare; Tracia aparține unor păstori, unor nomazi români.

Se născuse o anarhie generală. Basiliu lăsa să subziste cele treizeci de episcopii bulgare și instalase în Ochrida un arhiepiscop grecesc, atârnător de patriarhul de la Constantinopol; poate speră să poată exercita prin episcopii o influență asupra locuitorilor din țara supusă. Dar domnia militară de sub strategi și apăsarea fiscală a românilor, înstrăinând provinciile de Imperiu, îngreiau stăpânirea recășită; clerul grecesc nu se putea împrieteni cu poporul bulgar, cu acești barbari „murdari și puturoși”. Theophylaktos, arhiepiscop din Ochrida, scria că acest popor „nu e bogat decât în răutate, că e decăzut la extremitate, că se îmbracă în piei puturoase și face cu neputință petrecerea grecilor acolo”. Apoi se mai întâmplă că „sârbii care se numesc și croați” făcăuz în folosul lor de catastrofa bulgarilor, cercără și supune împărăția de la Ochrida, arseră bisericile, pustiură totul cu foc și sabie, încât la 1073 arhiepiscopul scria că nici un diacon, nici un preot nu mai e în vestita odinioară biserică a bulgarilor. Această disoluție se manifestă, în toate privirile. Theophylakt menționează pe un apostol¹ care neliniștea Mokoi, o parte a Ochridei. Un bogomil trebuie să fi fost, fără îndoială. Nu mai puțin Dobromir, care adună la 1078 în Mesembria o gloață puternică de oaste. Un altul se mărină la Beljatovo, se căsătorește cu fiica unui principăru cuman și părăduia după plac în Tracia. Nu e neverisimil că agresiunea armată a bogomilor au înlesnit alipirea croaților la Roma, precum pe de altă parte papa Grigorie VII, acordând coroană regală lui Zwonimir, s-a îndemnat la o cerere analogă și principalele sârbesc Mihail, un fiu al aceluia Ștefan Vojslav care s-a mărinăt în contra românilor și care, la 1053, au obținut titlul de protospătharios. Mihail apare în adevăr în scrisoarea papei ca rege slav, rex Slavorum, dar e recunoscut, mai mult ca rege de fapt decât legitim. El avea neînțelegeri cu arhiepiscopul din Spalato, în contra căruia favoriza pe episcopul din Raguza. Acest din urmă, avea fără îndoială să primească palliul, pe care Mihail [f] solicita pentru un arhiepiscop, iar el însuși pretindea pentru sine în dar un steag ca acela ce i se dăduse din partea papei nouului rege al Croației. Dar lucrurile începă curând să se clătine, căci Robert Guiscard, duce vasal al papei, incuse în Imperiul românească, regatul Croației se uni cu Coroana Ungariei, sub Manoil Comnenul (1143–1181), stăpânirea românească se răspândi învingătoare până la Adriatica, Ungaria pare a se fi anexat pentru un timp oarecare la Împărăția românească, ba chiar regele de „Tschechis”², Vladislav din Boemia, deveni vasal al împăratului românească, care credea a putea realiza unirea celor două împărații, a celui german cu cel românească, folosindu-se de cearăta papei Alexandru cu Frideric I.

Aci apare deodată în fruntea unor evenimente nouă o naționalitate care până atunci pare a nu fi avut o altă menire decât aceea de-a fi călcătat de-a călare de slavi, bulgari, români, pecenegi, cumanii.

Lumea slavilor de sud nu și mai avea pe atunci centrul lângă Dunăre, ci la Ochrida și în Dioclea sârbească, pentru care s-a întemeiat arhiepiscopia din Antivari, care deveni chiar Scaunul primatului sârbesc. Episcopii latini, care dispărură mai în urmă³, corespundeau cu populațiunea latină (romană) și tărmului. Înlăuntrul țării însă urmășii provincialilor romani se prezintă sub formă de vlahi, așezăți în mijlocul bulgarilor, încât orașele Ochrida, Prespal, Perlepe, Belgrad în Macedonia superioară, se prezintă ca orașe vlaho-bulgare⁴. Încă în suta a paisprezece locuiau în Cataro, Antivari, Dulcigno, Svac, Scutari, Drivasto latini, în suta a douăsprezece locuitorii din lăuntrul Dalmatiei vorbeau în adevăr slavonește după Guilelm de Tyrus (1188), însă nu locuitorii din orașele de pe tărmuri. Existau vlahi înainte de toate în Thessalia, care se numea Marea Vlahie, με???? β?α??α⁵ o Mică Vlahie era de cealaltă lăture a Pindului, o Vlahie Neagră în Moldova⁶; apoi erau vlahi în Rodope, în Dobrogea, lângă Anchialis și Bizye⁷. Ansbert, autorul plin [de] cunoștințe și istoriei cruciatei împăratului Frideric I, cunoaște în apropiere de Thessalonika o țară roditoare pe care-o numește Flachiam⁸. Mai mult. El, care numește pe marele Nemanja Mare Duce al Serbiei și Rasiciei (Crassiae), el, care destinge foarte bine bulgari, serbi și vlahi, numește de-a dreptul Blachi pe întemeietorii Imperiului al doilea bulgar, care apare sub numele domniei Asanizilor; Petru, care se cheamă și Kalopetru, e domn al vlahilor (dominus Blachorum). Puterea lor, care se întemeia pe unirea vlahilor cu cumanii, era la 1190 atât de mare încât putură face împăratului Frideric I propunerile cele mai mari în luptă în contra românilor; oastă sârbească avea să se unească cu el și să ajute la cucerirea Constantinopolului, iar Petru, care și așezase deja pe fruntea cercului de aur, după ce câștigase pentru el pe bulgari, avea să devie

¹ a servo et apostata. Ep. LXIV. Traducerea latină a scrisorilor lui Theophylakt la Baronius după un Codex vaticanic nu coincide însă cu totul cu scrisorile publicate în ediție separată.

² Cum scrie Kynamos.

³ Episcopatus Swarinensis, Polatinensis, Arvastinensis, Svacensis, Dulcinensis, Sarcanensis, Theiner, Vetus monum. I și XIV.

⁴ Hopf., Griechenland, p. 333.

⁵ Hopf., p. 328-335.

⁶ I.c., pag. 61.

⁷ Jirecek, p. 218. Serbii numeau despotatul Epirului Țara Vlachilor. Rosler, Locuințele românilor în evul mediu, p. 105 et sq.

⁸ Nicetas zice în mod expres că vlahii trecu peste Istru și se aliază cu învecinați Skyți: ??? st??? d?ap???s?με??? t??? ? e?t???? S???a?? p??s?μ??a? p. 487.

prin împăratul german (allemanic) stăpânitor al Constantinopolului. Rosler, în Romanische Studien, are pe deplin cuvânt când atribuie o enormă consecuență hotărârii pe care - ar fi luat-o împăratul, căci poporul românesc, care umplea pe atunci partea din lăuntrul tuturor provinciilor Traciei, Macedoniai, Thesaliei, Moesiei, întrecea ca număr și putere fizică pe poporul grecesc. Dar, trebuia să se organizeze, el nu era organizat, [f]i lipseau înainte de toate centrele orășenești, nu era unit nici politicește, nici bisericicește, nici teritorial, era pretutindenea și nicăieri și câștiga un sămbure consistent totuși numai prin bulgarii trăitori în orașe.

Cumcă însă mișcarea care, de la 1186 începând, a dus la ridicarea unui mare Imperiu vlahic a pornit de la vlahi, iar nu de la bulgari, se ștelege și cumcă acest Imperiu se numește în mod impropriu bulgar, n-o spune numai Ansbertus, căruia, cu tot spiritul său foarte exact de observație, i s-ar putea atribui, străin fiind, o concepție eronată a raporturilor naționale. Într-un mod tot atât de hotărât concordă cu el unul din cei mai buni martori ai zilelor acelora, Choniatul Niketas¹, precum și autorul german al cruciilor împăratului Frederic. El arată că frații vlahi au fost aciia care au răscusat întregul popor al vlahilor, de căi se țineau și ei², și-i înseamnă pe Asanizi ca vlahi, nu ca bulgari.

E înainte de toate necesar de-a privi mai de aproape darea de seamă a Choniatului, de vreme ce-a fost contemporan cu răscoala vlahilor și de vreme ce, ca cunoșător eminent al evenimentelor din timpul său³, merită o deosebită recunoaștere.

El cunoaște așezările lor, zice că sunt mystii, moesianii de odinioară, numește pururea vlahi⁴ pe frații Petru și Asan, amintește cauzele răscoalei lor, destinge pe bulgari de vlahi, pe care frații voiesc să-i miște la o răscodă comună, și anume cu intenția de-a nimici pe romaei⁵, încoronarea lui Petru de cătră sine însuși în orașul Pristhava, războiul întâi cu vlahii și cum într-acesta Petru și Asan fură goniți cu ai lor peste Istru și cum se amestecă acum cu skytii (cumanii) învecinați⁶, încât în răscoala aceasta se iveste și un al treilea component etnic constitutiv: blachii, bulgarii, cumanii. Blachii se supuseră în aparență împăratului Isaak Angelos, care neglijă de-a sfărâma cu totul răscoala și le dătă prință de-a se reculege și de-a izbucni din nou. Cum se întâmplă aceasta, Asan se ștorește acum cu puternic sprijin din partea cumanilor și acum ființa sa era de-a face din blachi și bulgari un singur imperiu⁷, precum fusese și mai înainte. Acesta a fost așadar stadiul al doilea al ridicării. În lupta proximă Petru și Asan răpără flamura imperială și hainele împăratului și se împodobiră cu ele⁸. Apoi urmă un nou război cu blachii⁹, lupta împăratului cu blachii și cumanii la Berrhoea, prinderea soției [lui] Asan și predarea fratelui său Ioan ca ostatec; războiul fu rău purtat. Când campoducele Constantinos Aspietes [i]l observă împăratului Isaak că oastea nu se poate lupta tot într-un timp și în contra vlahilor și în contra foamei, împăratul puse să-i scoată ochii. Blachii, ce sâcuse tăriile lor înaccesibile, pustiau împreună cu cumanii provinciile romane, împăratul pierdă, la 1190, oastea și podoaba capului său (??s??)¹⁰. Descrierea pe care Niketas o face despre purtarea împăratului Isaak Angelos confirmă pe deplin ceea ce tot el relatează, cumcă frații vlahi nu doreau nimic mai mult decât păstrarea acestui împărat¹¹, a căruia incapacitatea garanta vlahilor și amicilor lor skythici victoria armelor. Cetele lor nu se puteau oare înmormâna cu armele pe care romaeii fugari le pierdeau în strămtorile munților și pe care le luau de la romaei oamenii lor ce se cățărau ca și caprele¹². Ei, vlahii și cumanii, sunt aciia care luptă mereu cu oștirile lui Isaak Angelos¹³. Vlahii sunt acei care înving¹⁴. Ei prefac Tracia într-o pustietate, ei dărâmă orașele, ucid pe locuitorii sau îi vând în robie în mari depărtări; ogor, pădure și vie, orice semănătură și sădire pierde și singurul rod al ridicării noului Imperiu din Trnovo este nimicirea culturii romaeice și a rasei romaeice, ori pe unde numai o pot stârpi vlahii și skytii, cumanii. Tracia trebuia să devie o vizuină pentru animale sălbatice¹⁵. Un indiciu nu puțin semnificativ în privirea vlahilor, care acum jucau rolul cel mare și n-aveau așezări numai din a dreapta Dunării, este că la disoluțunea Imperiului romaeic al lui Angelos și la întemeierea unui Imperiu latin nu se nasc state nouă grecești numai în Nicaea, Herakleia, Sinope și Trapezunt, ci Sguros Leon întemeiază unul în Korinth și Nauplion¹⁶, Chamaretos Leon în Sparta, Mihail din neamul sebastocratorului Ioan în Nicopoli și Durazzo (Epidamnos), marchizul latin Bonifaciu în Thessalonici și Thessalia inferioară, iar în Thessalia superioară, care acum se cheamă Vlahia Mare, se ridică un alt principie, pe care Niketas nu-l citează cu numele. Dar și francul Robert de Clary, care au scris în limba franceză lupta latinilor cu greci, grecii, și care descrie luarea Constantinopolului la 1204, nici el cunoaște pe inamicul de moarte al latinilor și romaeilor, Johannes, altfel decât sub numele de Johans li Blaks¹⁷ și tot așa 'l numește pe nepotul și urmașul lui, după ce Sf. Dimitrie ucisese pe cel de-al doilea în octombrie 1207, în timpul odihnei de noapte. Erau regi ai Vlahiei, rois de Blakie. În același chip se exprimă Geoffroy de Villeharduin: Johanris li rois de Blakie; dar întrebuiuțează și expresia le rois de Blakie et de Bougrie¹⁸. Traducătorul neofrancez și-a permis însă libertatea neistorică de-a face din el le bulgare sau rois de Bulgarie, ceea ce apoi a trecut în cărțile noastre de istorie¹⁹. Chiar acolo unde Geoffroy spune expres rois de Blakie traducătorul pune rois de bulgares²⁰. Geoffroy nu vorbește, ca Niketas, de skyti, ci de cumanii și vlahi²¹.

Locuitorii prinși ai orașelor romaeice se târasc, după porunca regelui Ioan, în încisorare¹. Încet, încet se aude vorbindu-se (de la 1206 începând) și despre un țar al vlahilor și bulgarilor², curând apoi numai despre unul cuman.

Și Henry de Valenciennes, urmașul lui Geoffroy de Villeharduin, vorbește regulat de blas et comains³, el menționează că Esclas, vărul domnitorului peste blas et comains, anume Burille, este vasal al împăratului Enric, pentru Blaquie la Grant.

Faptele acestea ar trebui de sine însăși să fie îndeajuns pentru a dovedi că nou Imperiu bulgar al Asanizilor a fost înainte de toate un imperiu vlahic, deci românesc, și că caracterul lui a fost cu precumpărare acesta.

Ceea ce pare a se opune încă acestei maniere de-a vedea este împrejurarea că frații Petru și Asan au întemeiat Imperiul nou la Târnovo, capitala veche bulgări, afară de asta recunoașterea Asanizilor de vlahi și în aparență contestată de însăși afirmarea lor directă că s-ar fi coborât din neamul vechilor țări bulgari, încât imperiul și Casa domnitoare ar fi veritabil bulgare și nu vlahe. Această obiecție va trebui să se cercetă cu amănunțime.

Nimeni nu va tăgădui faptul de [mai] sus și dacă cei doi frați vlahi voia să câștige importantul Târnovo și po-porul bulgar, pentru o împreună ridicare în contra romaeilor, trebuiau să se îndrepte cătră vechiul oraș al țărilor și să facă din el punctul de plecare al răscoalei lor, să implice pe poporul bulgar în revoluția care avea de scop nimicirea romaeilor. Nimic nu pricepeau bulgarii mai lesne decât că, după un ucigător de bulgari romaeic din Constantinopol, să urmeze un ucigător de romaei din Târnovo.

Cât s-atinge însă de originea ridicării bulgare, e sigur că ea nu-a plecat de la bulgari, ci de la cei doi frați vlahi, CARI, precum se va vedea mai târziu, se numeau ei însăși romani, iar nu romaei sau latini. Cererea pe care Petru și Asan o adresă împăratului Isaak Angelos și a cărei impetuozitate i-a atras lui Asan o palmă peste obraz, după porunca sebastocratorului Ioan, palmă ce s-a plătit mai târziu cu atâta sânge romaeic, cererea aceasta era relativă nu la bulgari, ci la intrarea vlahilor în serviciul militar romaeic și, abia când cererea a fost respinsă în modul cel mai insultător, cei doi frați întreprinzători hotărâră a turbura și pe bulgari, de a se avânta în fruntea lor și, precum Nemanja între sârbi tindea la rumperea de domnia romaeică, tot astfel să lucreze și ei în contra clătinătoarei domnii a Casei Angelos.

Dacă Petru și Asan ar fi fost, precum se afirmă din nou, coborători din vechii țări bulgari, ridicarea lor ar fi avut o formă foarte simplă. Ar fi trebuit numai ca în Târnovo să se refere la descendența lor și bulgarii, care să cuceră încercarea de-a scutura jugul romaeic ori de câte ori un descendant veritabil sau minciună al vechilor țări împlântase flamura independenței, să-ar fi adunat cu entuziasm împrejurul lor⁴. Dar nu se-ntâmplă nimic din toate acestea. Cei doi vlahi avură mai întâi nevoie de-un soi de profetese și profeți, care spuneau că e în voință lui Dumnezeu ca vlahii și bulgarii să se ridice. Ba de mirare e că însuși Sf.

Dimitrie trebuie să intervie, carele atât în Patras cât și în Salonic se dovedise ca cel mai mare adversar al slavilor, căci, precum cehii obiciuiau și ieși la război în contra germanilor după ce invocase pe Sf. Wenzel, aşa romaeii ieșau în contra slavilor după ce invocase pe Sf. Dimitrie. Acum însă, după pusătirea Salonicului de către normani, sfântul își părăsise sanctuarul din orașul grecesc, pentru a căuta un nou sanctuar în Târnovo, care nu fusese zidit de bulgari, ci de vlahul Petru. Daca însă Kalopetru avea de gând a influența și asupra populațiunilor grecești nemulțumite cu domnia familiei Angelos, de-a-i răsturna pe aceștia și de-a deveni împărat al romaeilor, desigur nu exista un mai bun mijloc decât de-a atrage în joc și pe Sf. Dimitrie, patronul apărător al grecilor, care, precum Sf. Veit călătorise de la saxonii la boemi, călătorea acum de la Salonic la Târnovo. Dar, cu toate acestea, lucru nu mergea atât de lesne. Bulgarii și vlahii trebuiau să se razime încă pe cumanii, între cari fără nici îndoială locuiau și vlahi, pe malul stâng al Dunării. Întemeierea regatului sărbesc sub marele Nemanja pricinuia, după cum se exprima Ansbert, mari neajunsuri romaeilor, cari în mai multe rânduri bătuse pe bulgari. Unirea țării vlah al bulgarilor cu cumanii era însă atât de intimă încât Kalopetru putu să ofere împăratului german, în certurile acestuia cu bizantinii, o oaste auxiliară de 40 000 de bulgari și de cumanii, dacă-l va recunoaște pe el de împărat romaeic. Frideric I respinsese însă oferirile serbilor din Dioclea; el nu intră nici în voia principelui vlahilor și bulgarilor și merse neoprit spre Ierusalim. Dar, în loc de a ajunge la Iordan, ajunse numai până lângă Saleph; cadavrul fu înmormântat în Antiohia eliberată. Cu greu împăratul Isaak își scăpă viața, la 1190, în lupta cu bulgarii de lângă Berrhoea; când aceștia cuceriră Niș și Sophia, ei duseră de acolo la Târnovo reliquiile veritabilului patron al bulgarilor; S-tul Ioan din Ryl înlocuie curând la bulgari pe romaeizândul sfânt Dimitrie. El nu putu scăpa însă pe Ioan Asan I nici de trădare, nici de ucidere. Fratele mai mic fu ucis la 1196, cel mai mare, Kalopetru, la 1197, amândoi de către bulgari. Al treilea frate fu ucis de-un cuman, la 1207⁵. După legendă căzu însă de mâna Sf. Dimitrie din Salonic, neocroit de Ioan din Ryl, patronul bulgarilor.

E important a afla cum indicau membrii nouăi Case vlahe de țari originea lor. Această cestiune pare dezlegată de-o scrisoare a papei Inocențiu III către legatul său, ca răspuns la plângerile regelui Ungariei de la 1204, în care scrisoare papa spune expres că Petru și Johannicius, cari se coboară din săngele foștilor regi, nu tind a ocupa, ci numai a recupera țara părinților lor⁶.

Cu aceasta pare a se potrivi un pasaj din scrisoarea lui Johannicius (Kalojohannes), împăratul (imператор Bulgarorum et Blachorum), în care se zice: „Dumnezeu privi la umilirea noastră și ne aduse aminte de săngele și de patria de la care descindem”⁷. Pe lângă această scrisoare, care, privită mai de aproape, se exprimă cu mare precauție și care cerea papei o coroană (1202) precum o avea Petru și Samoil, cari însă nu sunt numiți strămoși (progenitores), mai există ca pendent o scrisoare a lui Basilius, arhiepiscop din Zagora, cătră același papă, în care, ca motiv că demn este de-o coroană imperială, se citează întâi înclinarea lui Kalojohannes, precum și-a întregului Imperiu, pentru biserică romană, apoi descendenta acestuia din sânge roman (1202). ⁸ Într-o scrisoare anterioară, pe care Kalojohannes o adresase papei Inocențiu și din care acesta citează un pasaj, domitorul bulgarilor și vlahilor (Bulgarorum et Wlachorum) zice de-a dreptul că strămoșii săi descindeau din Roma⁹ (1199 ?), că prin urmare nu erau bulgari.

Altfel cancelaria romană este aceea care numește pe foștii țari, veritabili bulgari, progenitores al lui Ioannițiu, în loc de praedecessores, încât din asta se naște eroarea că vlahul, românul, care se laudă a fi de origine curat romană, n-a avut pe bulgari ca predecesori, ci ca strămoși ! Inocențiu menționează rugămintea lui Kalojohannes pentr-o coroană romană, precum li se dăduse lui Petru Samoil și altor predecesori ai lui Kalojohannes și orânduiește ca legatul destinat pentru

¹ p. 93, 94. Aci, în sfârșit, traducerea franceză zice Valachie.

² p. 102.

³ Michaud I, p. 121, Traducerea franceză iar zice: les bulgares et les comains.

⁴ ?? ? e?? t?? t?? ?????????? ?a? t?? ?????? ?????? ??e??e??a? ??d??se , Niketas p. 385.

⁵ Acropolita, p. 236.

⁶ duo fratres — de priorum regum prosapia descendentes terram patrum suorum non tam occupare quam recuperare ceperunt. Theiner, Vet. mon. Slav. merid. I, p. 36.

⁷ reduxit nos ad memoriam sanguinis et patrie nostre a qua descendimus. Theiner, l.c. p. 15.

⁸ tamquam heredes descendentes a sanguine Romano. Theiner, l.c. pag. 27.

⁹ quod de nobili Urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerint. L.c. p. 11.

Bulgaria să facă cercetări îngrijite în privirea coroanei acordată de biserică romană acestor predecesori¹. Johannicius să poarte deocamdată de grija ca statutele aduse de legat să fie primite de întreaga biserică a bulgarilor și vlahilor și să fie observate. O expresie egală pentru duplul imperiu o întrebuiștează Inocențiu în scrisoarea cătră arhiepiscopul din Zagora (27 noiembrie 1202²).

Kalojohannes însă se numi după aceasta împărat Bulgarorum și-l asigura pe papa că grecii [i]i făcuseră prin patriarch propuneri de a-l încorona de împărat și de-a-i da și un patriarch, căci, fără un asemenea, împăratie nu poate sta³. Dar el voiește să fie serv al S-tului Petru și al Sfintităii Sale. După asta Inocențiu, care încă la 10 septembrie 1203 [i]l numea pe Kalojohannes „Domn al bulgarilor”, se decise la 25 februarie 1204 să-l recunoască de rege al bulgarilor ai blachilor⁴, să-i trimiță coroană și sceptru, să puie să-l încoroneze rege, să ridice pe arhiepiscopul din Trnovo la rangul de primat (nu patriarch) al Regatului bulgarilor și vlahilor, să-i dea acestuia dreptul de-a încorona pe regii vlahilor și bulgarilor, de-a sfinți în orice biserică a Bulgariei și Vlahiei chrisma, după care urmă declararea decisivă a împăratului întregei Bulgariei și Vlahiei.⁵

În scrisoarea prin care Kalojohannes predă, în calitate de împărat al întregei Bulgariei și Vlahiei, imperiul său Scaunului papal vorbește de repetate ori de foștii împărați ai Bulgariei, Simeon, Petru și Samoil⁶. Este așadar semnificativ că, chiar acolo unde era în interesul lui de a-i numi strămoșii săi, el întrebuiștează numai termenul praedecessores, numindu-i cu toate acestea împărați, precum se numește el însuși, și pe lângă cari vorbește de un Imperiu al Bulgariei și Vlahiei. Abia atunci când ceru direct de la papa Inocențiu ca nou arhiepiscop de Trnovo și primat al întregei Bulgariei și Vlahii să fie ridicat patriarch, să se erige un patriarch permanent în imperiul său, el însuși să fie încoronat⁷, vorbește de împărații Simeon, Petru și Samoil nu numai ca de niște predecesori, ci ca de strămoși. Inocențiu se ferește a-l recunoaște de împărat; dar vorbește despre el cu termenii „rex bulgarorum et Vlachorum qui imperat”⁸; menționează că bulgarii și vlahii coboară din sânge roman⁹, ceea ce în orice caz nu se putea zice decât pentru cei din urmă. Abia acum, la 15 septembrie 1204, papa, în scrisoarea cătră regele Ungariei, numește pe

frații Petru și Johannicuș coborători din vechiul neam al regilor (bulgari)¹⁰, ceea ce ca fapt istoric nu are mai multă valoare decât mențiunea de mai sus că bulgari și vlahii ar fi de origine română.

*Kalojohannes însă obținuse ceea ce voise. Voise să fie împărat, ca țările de mai înainte; o putea face numai dacă se răzima pe aceștia și astfel predecesorii deveniră străbuni; papa consimți la acestea, pentru a dovedi regelui Ungariei că noua ridicare nu era în sine o inovație, că nu se făcea pe seama sau în paguba Ungariei, ci că frații victorioși cereau numai îndărăt ceea ce era al lor. Numai în una papa nu intră în voia lui Kalojohannes: niciodată nu-l numi direct imperator, nici pe primat patriarh; și când acum Balduin, conte de Flandra, deveni împărat (latin) la Constantinopol, nici încoronarea, nici trimiterea de sceptru, coroană și flamură (vexillum) nu mai erau de ajuns; imediat după victoria latinilor se arată la noul rege o supărare, care se manifestă deja în scrisoarea asupra încoronării îndeplinite. Kalojohannes se numește acum rege al întregei Bulgaria și Vlahii¹¹, iar domnia sa regnum, ceea ce înseamnă că nu exclude cuvintele *βασ?*??*ε?*??*ε?*??*α*. Arhiepiscopul primat vorbește, din contra, de încoronarea împăratului, împlinită la 8 noiembrie 1204, stil bulgar¹². Împărtea Imperiului Romaniei a urmat. Balduin de Flandra e acum împăratul peste un imperiu consistând din a patra parte decum fusese și lupta între el și împăratul - rege bulgar - român izbucnește. În curând contele Enric, fratele lui Balduin, regent al Imperiului (moderator), are a ne vesti despre reaua reușită a bătăliei de la Adrianopol, de la 15 aprilie 1205, despre prinderea lui Balduin și închiderea lui în temniță lui Johannicuș, domnul vlahilor¹³, care l-a atacat pe acesta c-o mulțime nemunărată de vlahi și cumanii. Innocențiu III se văzu silit de a interveni pentru pace între bulgaro - vlahi și latini; dar nu-i succese nici de-a obține cărui eliberarea lui Balduin, a căruia închisoare deveni poate ceva mai suportabilă - la început fusese 'ncărcat cu lanțuri până în gât - , dar totuși în urmă fu aruncat într-o prăpastie, cu mâinile și picioarele tăiate, unde pieri în mod vrednic de plâns. Oraș după oraș de pe teritoriul latino - grec fură acum prădate, populația ucisă; nou imperiu fu cel puțin întru atâtă, bulgar, întrucât, ca-n zilele lui Krum, tara cea mai frumoasă deveni pustiatecă: numai animale sălbătice, dar nu romaei și latini s-o mai poate locui. În sfârșit, trebui să vie însuși Sf. Dimitrie și să-l omoare, la vreme de noapte, pe Romaeoktonos; Johannicuș se dezbinase cu conducătorul bulgarilor și acesta preferă, în loc de-a fi ucis, să ucidă el însuși pe împăratul - rege (1207).*

Din cele mai de sus va fi rezultând însă cu siguranță o serie de fapte:

1) Imperiu bulgar în adevăratul înțeles al cuvântului a fost numai cel mai vechi și e despărțit de domnia Asanizilor prin sângeoroasa domnie a lui Basiliu Bulgaroktonos și prin dominarea romaeică.

2) Întemeietorii reînnoitorului Imperiu bulgar erau vlahi, și nu bulgari, de origine români, iar nou Imperiu din anul 1186 era, vlaho - bulgar.

3) Ridicarea din anul 1186 a pornit de la vlahi, s-a sprijinit mai cu seamă, pe cumanii, a altor în curentul ei și pe bulgari și astfel al doilea Imperiu bulgaro - vlah se deosebește în mod esențial de cel de înainte; e un imperiu mai cu seamă vlah, care [se] numește bulgar pentru că fraților vlahi le succese de-a deveni domni și ai Bulgariei.

4) Abia după ce aceasta s-a întâmplat s-a născut silința de-a pune pe nou neam de domnitor vlahi în relaționi istorice și de înrudire cu vechiul neam bulgar, ceea ce-a fost cu totul arbitrar și eronat.

5) Întregul raport al vlahilor către bulgari și cumanii cătă deci a se considera altfel decum se consideră până acum. Ce deducții sunt însă a se face dintr' aceasta pentru istoria românilor nu mai este obiectul acestor cercetări.

¹ *Scrisoare de la 27 noiembrie 1202: et aliis progenitoribus tuis in libris tuis regitur concessisse*, l.c.p. 16 (p. 21) — l.c. p. 17.

² n. XXIX.

³ quia imperium sine Patriarcha non staret.

⁴ l.c. n. XLI.

⁵ me dominum et imperatorem totius Bulgariae et Vlachiae, l.c. n. XLIII.

⁶ n. XLIII.

⁷ n. XLVI praedecessorum meorum Imperatorum Bulgarorum et Blachorum -- Symeonis Petri et Samuelis progenitorum meorum, l.c. pag. 29.

⁸ Archiepiscopis Belesbuldensi et Prostlavensi, n. XLVII.

⁹ Bulgarorum et Blachorum populis - descenderunt etiam ex sanguine Romanorum, n. XLVIII.

¹⁰ l.c. p. 36.

¹¹ n. LXI.

¹² n. LXI.

¹³ a Johannicuș Blachorum domino, n. LXIII.

6) Nu se mai cade desigur de-a vorbi de Imperiul Asanizilor ca de-un imperiu bulgar. S-ar comite numai aceeași eroare în care au căzut, după cum am dovedit, traducătorul francez al lui Villeharduin, când a schimbat arbitrar *Blaquie* în *Bulgarie*, ștergând astfel tocmai deosebirea caracteristică între Imperiul Asanizilor și cel bulgar de mai înainte. Daca prin aceasta se și pierde o bucată din istoria pur slavă, adevărul istoric poate câștiga numai. Imperiul era vlaho - bulgaro - cuman, dinastia vlahia.

(Monografie de C. cav. do Höfler, în „Analele Academiei din Viena”)

[21 și 23 noiembrie 1882]

[„SUNT DOI ANI ȘI MAI BINE...”]

Sunt doi ani și mai bine de când foaia „Indépendance Roumaine” a publicat pentru prima oară mult discutatul *Avant-projet* al Austriei, acel reglement care se elaborase pentru supravegherea navigațiunii pe Dunăre între Galați și Porțile de Fier. Trei delegați ai Comisiei Europene, întemeindu-se pe art. 55 al Tratatului de la Berlin, prezintă la 12 mai 1880 proiectul stabilit pe baza unui elaborat preliminar al delegatului Germaniei.

În acel proiect se zicea la art. 3: „Executarea reglementului e pusă sub autoritatea unei Comisiuni, numită «Comisiunea Mixtă a Dunării», care rezidă în Rusciuc și în care vor fi reprezentate Austro-Ungaria, Bulgaria, România și Serbia, prin căte un delegat”; iar la art. 4: „Prezidiul [!] va avea delegatul Austro-Ungariei. Hotărârile Comisiunii se vor lua cu majoritate de voturi: în caz de paritate, votul președintelui decide.”

Se știe la câtă discuțiune au dat loc acest proiect, prefăcut în urmă în propunerea Barrăre, cum, în decursul tratărilor asupra lui, s-au schimbat miniștri de externe și reprezentanți din străinătate, cum a dat ocazia la acele pasaje vitejești din discursul tronului cari mai la urmă au fost plătite c-o atât de amară umilire; c-un cuvânt asupra acestor două articole s-au vârsat multă mânie și multă cerneală, s-au destituit un ministru plenipotențiar, un caz fără precedent în analele noastre, s-a dat întregei afaceri aparențele și aerul unei mari acțiuni de stat... cu ce rezultat însă și cu ce perspective, iată întrebarea ?

Ne-ar place a crede că rezultatul va fi mai bun decât acele cu cari guvernul ne-au obicinuit în cestiunile exterioare. Deocamdată însă înregistrăm știrea ce ne-o aduce presa străină că Anglia ar fi adresat puterilor o invitare pentru întunirea unei conferințe internaționale la Londra, referindu-se la art. 54 și 55 ai Tratatului de la Berlin.

Acești articoli, privitori la Dunăre, se rostesc în următorul chip:

Art. 54. Un an înainte de espirarea termenului hotărât pentru durata Comisiunii Europene a Dunării puterile se vor înțelege asupra prelungirii mandatului ei, precum și asupra modificațiunilor ce vor crede necesare a SE introduce.

Art. 55. Regulamente pentru navigațiune, poliția fluvială și supravegherea de la Poarta de Fier până la Galați se vor elabora de cătră Comisiunea Europeană, asistată de delegați ai statelor țărmurene, și se VOR pune în concordanță cu cele ce s-au stipulat și se vor stipula de acuma-nainte pentru parcursul din jos de Galați.

La conferența aceasta puterile vor fi reprezentate, după cum se afirmă, de cătră ambasadorii lor respectivi din Londra, pe lângă cari se va mai delega câte un al doilea plenipotențiar. Poate că Conferența își va începe activitatea ei chiar în decembrie curent și se presupune că în patrusprezece zile lucrările ei vor fi terminate. De pe acum deja se afirmă că nu mai există nici o divergență esențială de păreri între puterile mari, nici în privirea prelungirii mandatului Comisiunii Dunărene, nici în privirea reglementului de navigație și supraveghere, pe cari ea l-a elaborat în sesiunile închise. Desigur că sub acest reglement nu se poate înțelege decât Antiproiectul, fie în forma lui primitivă, fie cu modificațiunile propunerii Barrăre. Aceleași sorginți cari ne dau amănuntele de mai sus asupra viitoarei conferențe cred a putea afirma că acordul general dintre puteri va sili și pe România să desiste de la opunerea ei de până acum în contra stipulațiunilor acelora ale reglementului menționat cari au format obiectul protestărilor ei.

[23 noiembrie 1882]

[„RAPORTORUL ÎNSĂRCINAT A APĂRA...”]

Raportorul însărcinat a apăra răspunsul la discursul tronului, onor. Costinescu, având a răspunde d-lui Al. Lahovari în privirea balanței continuu nefavorabile a negoțului nostru internațional, a crezut a putea afirma că balanța aceasta nu are nici o însemnatate și că teoria ei e condamnată de știință.

Cată să constatăm că raportorul e în contracicere cu redactorul „Românului”. Foia partidului cuprinde din contră o sumă de articole cari, de departe de-a ridiculiza teoria aceasta, afirmă că nefavoarea continuă a balanței comerciale amenință țara cu *inanțuire*, cu sleire. Contracicerea între raportor și redactor, cari amândoi sunt una și aceeași persoană, se explică însă lesne. Raportor avea a combate discursul unui adversar politic pe când redactorul scria sub impresia adevărului.

E ceva elementar ca oricine care cheltuiește mai mult decât produce să se ruineze cu timpul; și ceea ce e adevărat pentru individ n-ar fi adevărat pentru colectivitate ?

Statele industriale ne prezintă în adevăr cazul aparent că, cu toată balanța nefavorabilă, starea economică dinlăuntru e bună. Dar în realitate statele acele produc mai mult decât consumă ; materiile brute cari formează obiectele de import capătă 'nlăuntrul țării, prin activitatea industrială, o valoare încințită și înzecită decum aveam înainte, încât, deși ar importa mai mult decât exportă, bunurile dinlăuntrul țării se înmulțesc și ceea ce se 'nmulțește și mai mult este aptitudinea de-a produce aceste bunuri, e puterea productivă a industriei naționale. Națiile agricole, din contră, exportă materii brute a căror valoare nu se poate suporta decât în margini restrânse, a căror masă chiar nu poate spori în infinit; în schimb ele importă obiecte industriale menite să se consumă și deteriora, fără a lăsa nici o urmă din aptitudinea națională, fără a spori puterea de producție a poporului.

Această deosebire, întemeiată pe natura lucrurilor, face ca balanța comercială să aibă o însemnatate mai mare pentru un popor agricol decât pentru unul industrial. Ne permitem dar aci și aminti cuvintele pe cari le-am produs și cu altă ocazie în această cestiune, întemeiați pe critica căreia a fost supusă teoria balanței de cătră economiști moderni.

Școala liberului schimb zice în adevăr că balanța comercială, proporția dintre exportul și importul unei țări e ceva ce nu merită să fie relevat, ceva ce n-are nevoie de-a fi observat și îngrijit de către economia politică a statului, pentru cauza că un excedent al importului asupra exportului trebuie în scurt timp să se echilibreze de la sine. Această doctrină e însă numai pe jumătate adevărată.

Se 'nțelege că excedentul importului asupra exportului trebuie să se echilibreze, *dar cum și cu ce mijloace* ? Considerând cazurile acele în care exportul rămâne în mod permanent în urma importului, an cu an, precum se 'ntâmplă la noi, vom descoperi că echilibrarea balanței comerciale nu se face prin schimb de valori reale, ci numai prin *contractarea de datorii*. Plusul importului se acopere prin exportarea de *efecte de-ale statului, de obligațiuni, de acții etc.* Producția unor asemenea înscrișuri de datorie e în realitate mijlocul prin care economia unui popor, strivită de-o puternică concurență străină, e pusă în starea de-a consuma anii întregi mai mult decât produce. Dacă am putea afla suma enormă reprezentată de obligațiunile statului, de scrisuri funciare, c-un cuvânt de efecte române de pe piețele străine, am constata lesne că aceasta, adică datoria, a fost mijlocul de-a echilibra balanța nefavorabilă.

S-ar putea răspunde la aceasta că exportul de efecte de-ale statului, de obligațiuni etc. nu poate fi în infinit; că există o limită a creditului oricărui popor față de străinătatea la care ajungând străinătatea nu mai face credit țării îndatorate sau [î] face cu condiții din ce în ce mai grele. Până să ajungă însă o țară de - a - și slei cu totul creditul în străinătate, până ce cursul efectelor și acțiilor ci să ajungă să nu se mai poată impune piețelor saturate decât cu mari pierderi, până atunci experiența ne învață că e prea cu puțină ca o țară să cumpere ani îndelungați mai mult din străinătate decum [î] și vine și că nu poate echilibra balanța nefavorabilă decât prin datorii din ce în ce mai mari.

O balanță continuu nefavorabilă are însemnatate și pentru țările acele cari, din alte cauze, necomerciale, sunt deja îndatorate față cu străinătatea. Astfel de ex. un stat care va voi să aibă o influență politică ce stă în disproportie cu puterea lui face cheltuieli mari decât poate suporta producția anuală indigenă, deci acoperă plusul, consumat pentru scopuri politice, cu

datorii contractate în străinătate.

Daca un asemenea stat va avea, pe lângă greutățile financiare, și o balanță comercială continuu nefavorabilă, poate fi sigur că, pe calea aceasta de retrogradare economică, va ajunge la faliment.

Daca, după cele de mai sus, am întreba prin ce s' acoperă disproportia dintre consumațiunea noastră și producționea am răspunde: prin datorii ipotecare asupra moșilor și caselor noastre, prin datorii publice, c-un cuvânt prin împuținarea capitalului național. În lupta economică pe care-o reprezentă pentru noi cifrele proporției dintre import și export, România e învinsă gradat și pe zi ce merge, până ce va ajunge la starea Egipetului și a Turciei. Atunci poate că nimeni nu va mai încerca a închide ochii publicului asupra însemnatății balanței comerciale, dar atunci va fi prea târziu. După părerea noastră chiar azi e prea târziu, țara fiind supusă unui continuu proces de înstrăinare economică și de dezorganizare politică.

[26 noiembrie 1882]

[„E GREU A AFLA...”]

E greu a afla o formulă pentru cele ce se petrec; cu toate astea nu credem să fie cineva care să poată afirma că dispoziția spiritelor la noi e normală și sănătoasă. Oamenii simt o apăsare, asemenea celei produse de atmosfera îngreunată de furtună, apăsare de care nimeni nu-și poate da seama de unde vine, dar care se manifestă prin o sumă de incidente. Desigur nu e pură întâmplare că se "nmulțesc omorurile, aceste morți fizice prin violență, precum se sporesc falimentele, aceste decese economice asemenea violente. Nu credem ca circulare să poată înălțătura cauzele sociale din cari răsar asemenea fenomene. În sfera vieții morale pare a nu mai fi existând nici o idee serioasă care să "ncâlzească sufletele și să le ridice din mizeria vieții dă toate zilele. Ideile religioase sunt subminate de-un materialism brutal, ideile morale substituite prin maxime epicureice și prin cinism; scandalele se "nmulțesc și iau formele cele mai degradatoare; ideea naționalității chiar, atât de roditoare și în stare a ține loc multor goluri ale culturii, e subminată de teoreme cosmopolite și socialiste. C-un cuvânt, zi cu zi ne americanizăm, zi cu zi devinem mai nepăsători față cu soarta poporului nostru propriu și-n mijlocul acestei nepăsări, caracteristice numai pentru popoarele guvernate de despotism, singurul nerv care mișcă elementele dominante este goana după influență și aur.

Precum corporile cerești răsar și apun, tot astfel credința popoarelor vechi le dădea zeilor un răsărit pe orizontul conștiinței omenești și le dădea un amurg de seară și o asfintire. După apunerea lor ce putea să rămâne în urmă decât întuneric și haos?

Tot astfel constelațiunea de idei morale și naționale cari au luminat trecutul nostru, care ne-a mânat pe calea dezvoltării, înclină spre apus, nici una din credințele din trecut nu rezistă digoluțiunii și, ca să întrebuițăm un frumos cuvânt al Bibliei, semnele vremii se înmulțesc.

Mânați de spiritul străin a unor mizerii străine, ne luptăm pentru sufrajul universal sau pentru electivitatea magistraturii. Marii oameni ce se pretind reprezentanți ai poporului românesc întreg, cei ce pretind a personifica idealurile noastre naționale, lupta de emancipare ce ne absoarbe de un secol și jumătate, aceștia nu au în vedere decât utopii cosmopolite, proprii a ne dezorganiza și mai mult, a slabî în noi simțul de conservație națională și, daca se servesc din când în când de ideile comune poporului românesc, o fac numai debitându-le ca pe-o marfă, pentru a-și câștiga popularitate.

Față cu aceste fenomene de discompunere pe toate terenele nu e oare o datorie pentru oamenii de bine de-a se opune uniți acestui curent fatal care amenință atomiza pe cel mai numeros popor din răsăritul Europei? Căci la ce alt tinde demagogia la noi și pretutindenea decât de-a nimici clasele, identitatea lor de interes și de vederi, de-a le desface în indivizi, de-a opune pretutindenea numărul și mulțimea valorii, culturii și meritului? A confunda pe toți românii independenți în colegiul al Iv-lea, a majoriza prin acesta, ce alt poate să "nsemneze decât a nimici din rădăcini clasele purtătoare de idei, pe cele cari înțeleg interesele naționii, și a le îneca în masa celor ce, neștiind nici scrie și citi, nu sunt în stare a înțelege interesele lor proprii, necum aceleia ale colectivității naționale?

Amenințări dinlăuntru și din afară de discompunere, având a lupta cu dușmanul demagogiei interne, care, ca o boală organică, mănâncă încheieturile societății, pe când dușmanul estern caută a absorbi naționalitatea, suntem în prada frigurilor dinlăuntru și loviturilor din afară, stăpâniți cu toate acestea, în timpul crizei, de-o mâna de feneanți și de facem-treburi, de-un grup de exploataitori pentru cari nu există alte cestiuni decât acelea ale stomacului lor propriu.

Se 'nțelege că pentru aceste elemente orice mijloc de-a rămâne deasupra e binevenit; nici unul din ilustrațiunile lor nu va avea slăbiciunea de-a se întreba care e prețul cu care se perpetuă domnia cupidității și a corupției. Foile lor vor încerca să dovedească că nenaturală e unirea elementelor din opozitie. În realitate însă pericolele ce amenință statul și naționalitatea sunt cu mult superioare deosebirilor de vederi ce vor fi existat vreodată între membrii opozitiei.

[27 noiembrie 1882]

[„DEPEȘA DIN URMĂ...”]

Depeșa din urmă prin care d. C. A. Rosetti a declarat a nu putea primi nici scaunul de deputat, nici acel de președinte al Adunării, din cauză că între d-sa și majoritate există deosebiri de principii, a avut asupra multor spirite din partid efectul unui ferment de discompunere.

Onorabili senatori și deputați se adună și se sfătuiesc de mai multe zile ca să afle un mijloc: cum i-ar pune capăt legei electorale actuale, pentru a o pune în concordanță cu reforma communală deja votată și mai cu seamă cu dorința d-lui C. A. Rosetti de-a democratiza colegiile.

Se știe că pentru a împlini dorința marelui om nu se cere nimic mai mult, nimic mai puțin decât convocarea unei Adunări de revizuire, în care părerile predilecțe să întrunească o majoritate de două treimi.

În Cameră sunt aşadar elemente destul de inclină a cere convocarea unei asemenea Adunări, cu scopul de-a desființa colegiul I și al II-lea, temeiul oricărui opozitie, și a pune în mâna partidului, cel puțin pentru timpul în care împrejurările ar îngădui rămânerea lui la putere, această armă cu două tăișuri.

Alții, înzestrați cu o doză mai mare de precauție, cari știu din experiență că soarta puternicilor din această lume schimbătoare este, întrevăd momentul în care alt partid ar putea ajunge sus, care, uzând la rândul său cu aceeași înlesnire de

aparatul electoral preconizat de d. C. A. Rosetti, ar face orice opozitie cu neputință.

Daca acest aparat e propriu a asigura domnia unui partid pentru un timp nedeterminat, el e un instrument totodată care, ajuns la mâna adversarului, ar servi de minune la nimicirea partidului liberal. Considerând mijloacele multiple de presiune, de cari dispune un guvern, atârnarea a o sumă de alegători de bugetul statului, miile de favori pe cari puterea are mijlocul de-a le împrăștia, ne întrebăm ce-ar mai deveni un partid în opozitie, fie acela conservator, fie liberal, fără acea mâna de oameni independenți din colegiul I a căror cultură și neatârnare [î] face capabili a rezista ademenirilor și a-și formula votul după opinia lor mai bună, nu după interes? Daca în împrejurările actuale, când aceste colegii există, lupta e atât de grea și atât de nepotrivită între guvern și opozitie, ce-ar deveni ea sub un regim electoral în care colegiile să fie astfel compuse încât de mai înainte să se stie că sunt guvernamentale ? Orice opozitie ar fi nimică; atotputernicia absolută n-ar mai găsi nici o margine, nici un frâu, nici un control în acțiunea ei.

Iată dar inconvenientele proprii a neliniști pe partidul liberal, chiar și a-i inspira teamă de acea atotputernicie pe care reforma Rosetti o pune în mâna unui om.

Guvernul, pe de altă parte, păstrează o completă rezervă față cu amicile reformei electorale. D. Ion Brătianu, care nu opune niciodată o părere proprie tendențelor democratice ale amicilor săi, dar care cu toate acestea stie a le înălătura de minune și a face ceea ce voiește, stă cu brațele încrucișate, un adevărat sfinx, înaintea partidului în discordie; nici țara, nici amicul săi nu au mijlocul de-a afla în care parte înclină cancelarul, daca el voiește reforma legii electorale și convocarea unei Adunări de revizuire sau daca nu le voiește.

Din experiență stie fără îndoială că, în vremi de restrînte pentru el și partid, singurul azil pe care-l află aspirațiunile sale de mărire politică era acel colegiu I pe care reforma amicului său [î]l desființează. În Tara de Sus a Moldovei, pe unde și-a 'ntărcat dracul copii[i], cum zice românul, pe unde lupii Hotinului își dau bună dimineață cu lupii Dorohoiului, acolo a trebuit să alerge un om astăzi atât de popular, un om care râvnește la renume european, pentru a fi ales ! Căci atât de impopular devenise, în toate colegiile, în urma concesiei Strusberg, încât numai în acel colț de țară se mai află o mâna de oameni cari să-i apreciază talentele, cu toate greșalele sale din trecut. Întrucât privește deci experiența personală a primului nostru ministru, desigur că valoarea pe care o dă colegiului I trebuie să fie foarte mare, desigur stie ce pavăză puternică

a libertății tuturor o formează tocmai acea mâna de oameni, acele resturi de rasă încăpătănată pe cari banul străin nu le-a putut desființa încă.

Opune-va odiseea sa personală tendențelor de reformă ale exilatului amic, primi-va atotputernicia cu picioare de lut care i se oferă ? Nu stă, dar, fiindcă omului [î]l place a spera ceea ce dorește, ne permitem a crede că rezerva guvernului însemnează că el nu voiește nici reforma electorală, nici electivitatea magistraturii. Deși din relațiile președintelui de consiliu cu vestitul descoperitor al melcilor simpatici stă sămburii demagogiei au fost semănăți din tinerețe încă în creșterea sa politică, stă pe de altă parte că, pe lângă teoremele abstracte de liberalism cari formează urzeala cugetării sale, mai are și o doză de oportunism care-l ferește de aplicarea până în ultimele consecvențe a sofismelor anarhice.

[28 noiembrie 1882]

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DIN URMĂ...”]

În numărul său din urmă „Românul” contestă însemnatatea balanței comerciale, pentru a se pune de astă dată în acord cu opinile esprimate de d. Costinescu în Cameră, unde d-sa a arătat

că balanța comercială, astfel cum rezultă din statisticile oficiale, nu este un element cu ajutorul căruia s-ar putea judeca despre situația economică a unei țări.

Discuționea noastră cu foia guvernamentală e lesnicioasă. Pe când astăzi „expresiunea de balanță comercială” este pentru „Românul” „goală și fără de nici un înțeles”, tot această foie emitea o opinie absolut contrară acum doi ani. Deși azi nu mai e „un element cu ajutorul căruia s-ar putea judeca drept situația economică a țării, totuși foia acestuia d. Costinescu, reproducând după „Monitor” statistică importului și exportului pe 1879, zicea următoarele:

Cifrele acestei statistică sunt foarte elocinți. Ele dovedesc că Balanța comercială a României e foarte rea și îngrijitoare...

În cursul anului trecut avea publică a României a jertfit pe altarul progresului străinătății enormă sumă de aproape 66 milioane lei.

Oricări ar fi teoriile ce se pot face asupra balanței comerciale, *nimic nu va putea suprăfapătul, dat pe față de aceste cifre, că producerea noastră nu e îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, că pe fiecare an capitalul național se micșorează în loc de-a crește și, în sfârșit, că, mergând tot astfel, vom slăbi din ce în ce, până ce vom ajunge la inanțuire.*

Situația e grea și perspectiva ce ne discopere din cele mai îngrozitoare.

Precum cititorul vede, limba nepreocupată a „Românlui” era cu totul alta decât limba preocupată a oratorului care avea a combate pe un adversar politic. Pe atunci cifrele erau elocinți, ele dădeau pe față faptul că producerea noastră nu e îndestulătoare, că capitalul național se micșorează, că mergem spre inanțuire, iar astăzi ? Astăzi aceleasi cifre... sunt goale și fără de nici un înțeles.

Astăzi „Românul” ne opune autoritatea d-lui Leroy - beaulieu. Între el și „Timpul” nu stă nici un moment la îndoială.

Ca să venim în ajutor confrăților, le putem spune că acum doi ani ne puteau opune o autoritate și mai mare încă, pe însuși Adam Smith, împreună cu toată școala anglo - franceză a liberului schimb . Autorități de citat în contra teoriei balanței există de mult.

Așadar poziția noastră față cu „Românul” e lesnicioasă: n-am decât să-i opunem propriile sale cuvinte.

Dar nu de aceasta e vorba, căci de puțin interes e daca, într-o discuție teoretică, noi sau adversarul ar avea dreptate. Lucrul cel important e decăderea economică a țării, în special a elementului românesc, o decădere care ne face a lă apărarea „Românlui” de-acum doi ani în contra sa însuși și de-a repeta ceea ce am zis în aceste coloane. Balanța comercială defavorabilă dovedește, pentru o țară agricolă, că ea consumă mai mult decât produce.

Plusul consumației ei se acoperă prin datorii contractate în străinătate. Puține înscrișuri se află în țara noastră; cele mai multe titluri ale statului și ale societăților de credit sunt peste hotare, în mâini străine. Am putea zice că proprietarii adevărați și în

perspectivă ai bunurilor ipotecate din țară sunt detentorii străini de titluri române.

De ce însă o balanță nefavorabilă are o însemnatate excepțională pentru o țară agricolă ?

Pentru că țările industriale introduc materii brute, plătite ieften, cărora prin muncă industrială le dău o valoare înzecită, încât același volum, aceeași greutate de materie e înzestrată, prin concursul aptitudinilor și meșteșugului , cu calități ce nu le avuse înainte și care-i sporesc utilitatea. Astfel producțunea țărilor industriale nu are virtual nici o margine; numai debușeuri destule de-a avea, ar merge evident în infinit. Din contra, producțunea țării agricole are margini determinate: pământul nu se poate înmulții din cât este; productivitatea lui nu se poate spori în infinit, produsele în fine au, relativ, o valoare constantă. De 'ndată ce anual se cheltuiște mai mult peste această valoare constantă țara nu mai află alt mijloc de a-și acoperi deficitul decât ipotecând însuși capitalul cu care lucrează—pământul.

Pentru noi nu e îndoială că statul agricol, pentru ca să prospereze , are nevoie de-o organizație mult mai simplă, mai patriarhală , mai puțin costisoare decât statele industriale că cel dețină, încarcându-se cu sarcini disproporționate cu puterea lui de producere, ajunge a-și împinge populațiile în mizerie, o mizerie atât de acută încât pentru dări publice se vând oameni în piață, precum se vindeau negri pe tărții Africei.

Dar creditul statului e sus, ni se zice. Să nu se uite cumă aveți încă ce vinde. Mai sunt de vândut trupurile de moșii ale statului, mai e de vândut dreptul de-a le cumpăra; mai sunt de vândut încă multe din România din căte strămoșii au păstrat.

Și, dacă ne veți întreba care e împrejurarea ce inspiră străinătății încredere în solvabilitatea statului român, vă vom spune asemenea care e.

Din ce în ce elementele naționale sunt substituite prin cele străine; siguranța că România devine un simplu nume pentru a însemna colonia din centrul Europei lângă Dunăre, siguranța că poporul nostru nu mai e în stare de - a - și recâștiga vreodată pământul patriei sale din mâini străine, pe această siguranță că viitorul e al lor în această țară, ei creditează guvernului.

Mai zilele trecute reproducem în „Timpul” un articol asupra situației averii fonciare în România, scris fără îndoială de-un economist:

Oricine cunoaște starea plugarului român — zice autorul — poate spune că o mare parte din proprietățile cedate acum opt-sprece ani celor 800000 de foști clăcași sunt vândute într-un mod mai mult sau mai puțin *latent*... Și să nu se creză că lucrurile se petrec altfel cu proprietarii cei mari. Luăti de curiozitate o plasă și cercetați cine erau acum 50 de ani proprietarii moșilor celor mari din acel ocol și comparați acele nume cu ale proprietarilor lor de astăzi: veți găsi că *trei pătrimi* din ele au trecut în mâinile grecilor, bulgarilor și la evrei deghizați. Să nu ni se zică ca toți vechii proprietari români au fost incapabili, risipitori și jucători.

Ei bine, acesta e modul cu care se plătesc anuitățile și disproportia balanței comerciale, acesta modul în care în genere un popor își plătește diferența între consumație și producție: înstrăinarea capitalului național. Această vorbă pe care foaia guvernamentală a rostit-o acum doi ani ar trebui să mențină și astăzi.

Pentru cel care observă substituția zilnică a elementelor române prin elemente străine, care vede cum totul ne scapă din mâna și că advocații și politicianii noștri sunt cu desăvârșire prinși de curentul de-a înstrăină prin toate mijloacele țara lor, pentru acela perspectiva unui viitor mai bun pentru poporul românesc nu există. Rămas îndărăt din cauza nestatorniciei istoriei sale, trebuie să deprimă *a priori* și prin școală oarecum ceea ce alte popoare au deprins prin tradiție și experiență proprie, fără putere de a putea rezista în afară, subminat de-o imigrație lacomă, numeroasă și desprețuitoare de țară, guvernăt chiar de elemente străine, pentru cari patrie și naționalitate sunt nu convingeri ci prețe de-a parveni, acest popor, cel mai numeros și cel mai intelligent în Orient, e condamnat la o sigură pieire, precum e condamnat la mizerie. Dar se vor mai inventa încă zece, douăzeci de ani decorații pentru trădători și pornografi , dar se vor mai improviza demnități publice pentru nulități și pentru naturi catilinare, dar se vor mai vinde țărani în piață pentru a hrăni pe acești oameni, în sine vorbind, istoria românilor se încheie în secolul acesta poate pentru totdeauna.

[1 decembrie 1882]

[„**MORALITATE ÎN ALEGERI...**”]

„Moralitate în alegeri, moralitate în administrație, *moralitate în justiție chiar*, iată trebuințele imperioase ale momentului: opozițunea de toate nuanțele, unită asupra acestui program comun, va fi sigură de triumful ei.”

Cu aceste cuvinte am terminat noi primul București al ziarului de la 20 noiembrie trecut. Dacă ne-am permis a le reproduce astăzi cauza este că faptele au venit să ne dea dreptate foarte curând. Demisiunea motivată a d-lui Ion S. Brătianu, fost președintele al Tribunalului de

Comerț din Ilfov, demisiune pe care am publicat - o în numărul de alătăieri, ridică cu brutalitate vălul ce acopere planurile guvernamentale și ne pune din nou față-n față cu vestita „influență morală” care va face celebru pentru vecie numele actualului șef de cabinet.

Negreșit ar fi multe de zis asupra acestei demisiuni, venită tocmai în ora din urmă și în momentul unei permutări. Lucrul este însă fără interes pentru cititorii, cari probabil nu se așteaptă să găsească caractere catoniane printre membrii familiei de la putere.

Lăsăm deci la o parte mobilul ce a împins pe Tânărul magistrat să-și dea demisia și luăm act numai de revelațiunile sale, revelațiuni cu atâtă mai zdrobitoare cu cât ele vin din partea unui membru credincios al partidului și aliat prin legături de sânge cu primul ministru chiar.

Or, ceea ce rezultă în mod netăgăduit prin această petiție este că guvernul caută, uzând și abuzând de atotputernicia sa, să transforme pe magistrați în agenți electorală.

Cunoșteam de mult colosalele preparative ce se fac în vederea viitoarei campanii electorale. După căte știm, ele vor întrece cu mult tot ce țara a avut ocaziunea să vadă în trecut în asemenea materie. Nu credeam totuși ca cutezanța oamenilor de la putere să meargă până a dezonora justiția, făcând-o unealtă de partid și servindu - se de dânsa în alegeri spre a oprimă voința și conștiința alegătorilor.

Nimeni nu mai trebuie să-și facă astăzi iluziuni asupra monstruoasei ingerințe guvernamentale ce se pregătește în umbră. Căteva alegeri parțiale ce au avut loc de curând au dovedit până la evidență că nu mai este nimic de așteptat de la guvern și că cetățeanul, spre a-și putea da votul în libertate, trebuie să conteze numai pe energia lui, legile și oamenii fiind neputincioși spre a-l apăra în contra presiunii puterii executive. Astfel, bunăoară, prefectul Chirțopolu, în ajunul unei alegeri de deputat la colegiul IV din județul ce administrează, a schimbat cu grămadă pe toți învățătorii de sate bănuți că nu simpatizează cu guvernul și i-a înlocuit cu creațuri de al căror devotament este sigur întotdeauna.

Pe cătănsă sunt de fățișe și de nerușinare planurile guvernului față cu viitoarele alegeri pe atât trebuie să fie de energetică și de încordată rezistență opozitiei. Nu este demn pentru țară a se lăsa să fie intimidată de o mână de oameni cari și-au făcut demult din patriotism o meserie și al căror trecut ne spune îndestul vor ce fi capabili să facă în viitor.

Toată lumea este sătulă de domnia acestor paraziți. Națiunea voiește să răsuflă un moment, căci grumajii [i] sunt apăsați de politica d-lui Brătianu, care o înăbușește. Ea are trebuință de repaos spre a-și reculege puterile și a reîncepe munca zilnică, muncă fără de care popoarele ca și indivizii nu pot trăi.

Acest repaos, această liniște, de care simte atâtă trebuință, ea nu o va putea găsi căt timp „dictatorul” și partizanii săi vor fi la putere. Înlăturarea lor, prin urmare, se impune ca o cestiușă politică și socială de prima ordine.

Atât mai rău daca cetățenii nu vor înțelege acest adevăr !

[2 decembrie 1882]

[„DE ÎMBUNĂTĂȚIRI RELE...”]

„De îmbunătățiri rele căt vrei suntem sătui”, zicea un scriitor pe la anul 1840; și, dacă vrea cineva să judece acest sațiu de îmbunătățiri din ce în ce mai rele, n-are decât să măsurre gradul de nepăsare politică cu care publicul întâmpină vestitele propunerii de reformă ale Constituției și legii electorale.

Dar se va da regelui sau Parlamentului dreptul de a declara război ? Dar se va introduce noul titlu în Constituție ? Dar se vor șterge din număr, ca o definitivă recunoaștere a faptului îndeplinit, județele ce s-a șters demult din trupul, indivizibil, dragă - doamne, al țării ? Cine mai ia în serios toate acestea, cui i-ar veni în minte să atribuie acestor lucruri importanță unor acte de stat ?

Zece — douăzeci de ani de luptă parlamentară și ziaristică se desfășoară în țările Apusului când legea fundamentală e să se schimbe; la noi pensia reversibilă votată unui patriot merită cu drept cuvânt mai multă atenție decât o schimbare a Constituției.

Cu drept cuvânt zicem. Nu prin vorbe tipărite și votate de două treimi a Adunării chiar se întemeiază monarhia într-o țară, ci prin spirit monarchic, prin încredere în această formă de stat. Acest spirit nu se face, nu se improvizează; el se naște din istoria națională, e inherent poporului. Noi însă, după mărturisirea celui mai de căpătenie politician, trăim în realitate sub republică

și cată să credem ceea ce ne zice d. C. A. Rosetti, căci e un om, ce e drept, străin în România, care însă a văzut multe lucruri și știe desigur a destinge între monarhie și republică; distinge cu atât mai bine cu căt elementele politice republicane în țară sunt tot atât de venetice ca și el.

În realitate, în noaptea în care Carada și C. A. Rosetti, două venituri orientale, au pus la cale textul Constituției actuale, s-a ucis principiul monarhic în România, au murit pentru totdeauna Mircea Bătrânul și Ștefan cel Mare; au murit atât de mult în inima tuturor încă un Simulescu poate preface în pușcărie mormântul celui dentăi, cum ar preface și pe-al celui de al doilea dacă acesta n-ar avea fericirea de a dormi în pământ străin. Prin acea carte pusă la cale de doi samsari politici s-au declarat egali samsarii popoarelor străine cu poporul țărilor române. În acel moment naționalitatea română din aceste țări și-au lepădat armele, recunoscând că pe veci merită a fi exploatață de străini. În decursul întregului nostru trecut, exceptând epoca de tină și înjosire a fanarioților, monarhul avea puterea de a-și apăra poporul. El [i] știa nevoie și greutățile, nu punea pe umărul românului mai mult decât poate purta, distinge bine între ceea ce este drept și neclintit din această țară și-ntră ceea ce e venit și suprapus. Matei Basarab răscumpără cu bani din visterie pământuri încăpute pe mâini străine; astăzi trei din patru părți ale acestor pământuri sunt în asemenea măini. Se înțelege că cu pământul trec drepturile publice, cu acestea Parlamentul, cu Parlamentul puterea.

Astfel doi conspiratorii au aplicat cuțitul de disecție asupra principiului monarhic precum rezulta din istoria noastră și au făcut din el o umbră, luându-i inițiativa, luându-i orice voință, orice gândire, orice acțiune proprie. E indiferent dar titlul când el se dă umbrei unei instituții.

Domnul nu mai are dreptul de a pedepsi pe tâlharul pus în funcție, el n-are dreptul de-a apăra poporul în contra celor ce învaderă și exploatează, nici asupra vânzătorilor de țară și Domnie el nu mai are dreptul spadei. Luându-se puterii supreme atributele ei înalte, ele s-au depus în mâna Caradalelor; prin chiar legea fundamentală s-au consfințit domnia veneticilor și a parveniților — republica C. A. Rosetti.

Să urmărim dar gradele de tranzitie în care domnia acestor elemente se întărește și mai mult, să urmărim cu câte palme devine tot mai adânc mormântul poporului nostru în țara sa proprie.

Ingrăță misiune în adevăr, și cel ce simte zî cu zi cam relele politice se schimbă în rele fizice, cum exploatarea exercitată de aceste elemente asupra poporului se preface în morbiditate, săracie și moarte, cum viața poporului nostru este prețul cu care se plătește această pseudocivilizație, acela ar fi vrut de mult să 'nchiză ochii, ca să nu mai văză ce se petrece.

Suntem însă condamnați de-a asista și la cel [din] urmă atentat făcut asupra elementelor rămase independente în țară, la modificarea electorală, care, nimicind drepturile politice ale proprietății istorice, sfârâmă pavăza din urmă care apăra capul acestui popor.

[3 decembrie 1882]

[„AVEM SUB OCHI EXPUNEREA OFICIALĂ...”]

Avem sub ochi expunerea oficială a situației județelor țării pe anul 1880. Impresiunea ce ne-a produs citirea acestei lucrări făcute de comitetele permanente este din cele mai dureroase. Cine mai păstrează încă iluziunea că guvernul d-lui Brătianu a umplut țara de fericiri n-are decât să-și arunce privirea asupra acestor expunerii și va vedea deosebirea enormă ce există în fapt între declamațiunile ziarelor oficioase și realitatea lucrurilor.

Bilanțul cu care se încheie situaționa fiecăruia județ este mai prețutindeni același:

În prima linie, descreșterea populației, descreștere provocată de traiul mizerabil al locuitorilor și de epidemiiile variate ce-

i bântuie periodic;

Scădereea avuției publice prin împuținarea vitelor, cari constituie principala avere a țăranului român ;

Nesiguranța proprietății și a averii cetățenilor prin sporirea numărului făcătorilor de rele

Părăsirea cultului, multe din biserici fiind văduve de servitori

Instrucțiunea publică aflată în cea mai deplorabilă stare, din cauza condițiunilor cu totul primitive ale localelor de școală acolo unde se găsesc și a soartei precarie de care se bucură învățătorii

Căile de comunicație lăsate în plata lui Dumnezeu. În fine, administrația comunelor încredințată pe mâna unor oameni netrebnici, coruși și venali, a căror singură țintă este de a se învăluji pe nedrept din averea administrațiilor lor.

Iată, în lineamente generale, binefacerile realizate pe socoteala țării de regimul actual.

Cum vedem, decrepitudinea morală și intelectuală de care suntem izbiți merge în paralel cu degenerarea fizică; una servește de complement celeilalte.

Astfel, tot progresul de care ni se împuiază urechile există numai la suprafață; fundul este o adevărată mocirlă. Pe când droiai satisfăcuților și a chivernișuților zilei se răsfăță în onori și se îngrașă din sinecure, masa națiunii suferă de toate neajunsurile fizice și morale.

Hrana țăranului este redusă astăzi la cea mai simplă expresiune, pentru că toată munca lui de peste an nu ajunge să plătească nenumăratele biruri pe care stăpânirea părintească a d-lui Ion Brățianu i le-a pus în spinare. Daca [el] reușește a-și scăpa viața din bătătură din gheara teribilului percepto, vine peste noapte hoțul și i-o fură și, oricum ar face, el este obligat să rămâne tot sărac.

În asemenea condiționi este de toată evidență că țara merge către o adevărată ruină. S-a zis, și cu drept cuvânt, că țăranul este temelia casei. Ori, slăbindu-se necontenit această temelie, edificiul întreg al statului român poate să se prăvălească. Daca aceia care au în mâna soarta și viitorul țării nu văd primejdia, atât mai rău pentru ei, — atât mai rău mai cu seamă pentru cetățenii care - i sufără încă în fruntea afacerilor publice.

Este un adevărat dureros astăzi că administrația d-lui Brățianu nu are altă preocupăție, nu urmărește alt scop decât măntinerea sa la putere prin toate mijloacele putincioase, morale și imorale. Aceasta explică pentru ce, de șase ani, asistăm la repetirea uneia și aceleiași drame, care se numește decadență fizică și intelectuală a României. Grijă prefectului roșu nu este de a sili pe sătean să-și trimită copiii la școală arătându-i foloasele instrucțiunii; nu este de a-l ajuta și de a-l ocroti în vremuri de nevoie, de a-l învăța principiile de igienă casnică, de a-l îndemna să nu lase în părăsire biserică, de a-i inspira idei de patrie și de solidaritate națională; grijă prefectului roșu este ca alegerile să se facă după chipul și asemănarea guvernului. Aci se mărginește tot rolul său: încolo lucrurile vor merge cum va da Dumnezeu! Sub domnia acestor falși patrioți prefectul nu mai este mentorul și părintele administrațiilor săi; el este sicarul puterii centrale, asupritorul lor. Ce-i pasă acestei slugi credincioase, care, lipsită de orice valoare proprie, nu însemnează ceva decât prin partidul din care face parte, ce-i pasă lui Chirilopol, lui Anastasiu și lui Stătescu, bunăoară, daca numărul morților din județul său întrece pe al născuților, daca epizootia decimează vitele locuitorilor, daca tâlharii se înmulțesc, daca siguranța publică descrește și daca belșugul de odinoară al satelor este înlocuit prin sărăcie lucie? Nu pentru îndreptarea acestor reale a fost numit el prefect; el are o misiune mai înaltă, mai nobilă și mai demnă de dânsul: aceea de a asigura alegerea de deputat a unui Iepurescu, a unui Dimancea, a unui Pătărlăgeanu și a atât altări ale talente distinse care onorează partidul său. Din momentul ce această grea sarcină este realizată, prefectul își freacă mâinile cu satisfacție, căci rolul său a încetat.

Cât timp, prin urmare, destinele țării vor fi încredințate pe mâinile unor astfel de oameni, pentru care cuvintele de patriotism și de conservație națională nu sunt decât mijloace întrebunțăte pentru căpătuiala partidului, vom avea să înregistram cu durere bilanțul de care am vorbit mai sus și care se traduce prin degenerarea fizică și intelectuală a națiunii.

[4 decembrie 1882]

[„S-O LOVI...”]

S-o lovi nu s-o lovi, iat-o frântă că ți-am dres-o. Cam aşa, în bobote, ni se răspunde de cătră foile guvernamentale de căte ori relevăm lucruri reale și pozitive, ca și când le-am vorbi chinezescă și nu ne-ar pricepe. Una zicem noi, alta răspund dummealor.

Să zicem că toate foile sunt pline de mizerie reale de care suferă țara? Să venim cu statistică, multă - puțină câtă se face la noi, pentru a proba că în țara aceasta, care se numește românească, elementul românesc este cel care scade la număr, el e cel atins de morbiditate și moarte, că nici catolici, nici izraeliți, nici oameni de vro altă lege n-au a înregistra pierderi anuale atât de însemnate ca poporul ortodox, adevărat cel de limbă română? Să cităm din nou economiști

vrednici de credință care arată că trei din patru părți ale proprietății rurale au trecut deja în mâna unor străini deghizați? S' arătăm cum douăzeci la sută din copiii născuți sunt nelegitimi, făcuți în concubinaj? Să spunem în fine că aproape 30 000 de oameni, numai în capitală, sunt trecuți în recensimentul din urmă între *indivizi fără nici o profesie*?

Nu mai vorbim de Moldova. Stările de lucruri, incuria administrativă din acea jumătate a României — mizeria țăranului, creșterea populației rurale și morbiditatea ei, toate acestea își bat joc de orice descriere, lasă în urmă puterea oricărei pene.

Și dacă le relevăm acestea, dacă arătăm nu ceea ce noi zicem, ci lucruri ce le constată în scările lor teoretice chiar membri ai partidului: un Aurelian, un Ioan Ghica și.a., dacă afirmăm că e clar ca ziua că, cu toată pretinsa civilizație, dăm îndărăt — ce ni se răspunde?

Români s-au bătut bine la Plevna.

Ba ni se citează pasajele din „Timpul”, privitoare la purtarea oștirii noastre ca și când ar fi având a face una cu alta.

Ei, și turci s-au bătut bine la Plevna și cu toate acestea praful s-alege de Împărația turcească.

O satiră din anul 1821 zice:

Toate ar fi mers mai bine, dacă turcul n-ar fi fost
Vrednic numai la război, dar în politică prost.

Același lucru 'l putem spune despre căte se petrec la noi. Politică proprie nu numai că nu s-a făcut vrodată, dar cei mai

mulți oameni par a avea o înăscută incapacitate de-a înțelege importanța cuvântului. Nu este și n-a fost nicicând politică frâmântarea bizantină de a parveni, intrigile personale de harem și serai și goana după aur a o mână de străimi deghizați, constituți în societate de exploatare.

Nici o reformă din căte se propun nu se face din punct de vedere obiectiv, pentru că așa ar fi bine să se facă, ci pentru că e oportun, pentru că un interes de partid o dictează.

Oare politică să se poată numi apucăturile bizantine ale unui I. Brătianu, acestui om care și bate joc de toți bărbații din țară, care-i înalță pentru a-i sfârâma, pentru a-i arunca apoi într-un colț, ca să le fie silă lor înșile de ei?

Oare politică să fie a se servi de oameni coruși, a căror viață și privată și publică e un adeverat scandal, și-a face din ei sămburul partidului său? Politică e din partea acestui om de stat de-a acoperi hoțiile coreligionarilor săi, politică de - a - și îmbogați soiurii prin afaceri scabroase, politică oare de-a da pradă țara și instituțiile, viitorul poporului, bunăstarea lui în mâna unor elemente inculte și perverse totodată, de cari sunt pline Adunările? Politică e de-a decora pe trădători și de a-i pune în evidență, când asemenea oameni, chiar folositorii să fi fost faptelor sale, cătă să rămâie în umbră, pentru a nu răpi poporului întreg credința în onestitate?

Și care-i scopul cu care se nimicește moralmente și fizic poporul nostru, căci statistică ne dă dreptate în toate privirile: se nimicește.

Daca în fruntea guvernului ar fi o comisie străină am și scopul: substituirea. Există străini cari nu fac nici un mister din aceasta; alt popor pe aceeași expresie geografică e parola multora din ei.

Care poate fi scopul d-lui Brătianu îndeosebi?

D-sa știe, oricât de puțină istorie să fi învățat, că liberalismul e dizolvant, cu atât mai dizolvant când, paralel cu el, avem zilnic imigrătuna? D-sa știe că, oricât de rău ar fi fost trecutul — retrograd chiar — al țării noastre, această țară era înainte de toate a românului, ceea ce azi nu mai este? D-sa știe că toate elementele c-o ambiție extravagantă de-a parveni sunt naturalmente eterogene și că a le da vânt, precum le dă, înseamnă a înstrăina țara? Le știe fără îndoială sau, dacă nu le știe, n-are decât să privească mutrele dimprejurul său pentru a se convinge pe deplin. Le pasă acestor cumularzi, acestor samsari politici, acestor ignoranți, de țară, cum ne pasă nouă de China.

Și când toate acestea sunt învederate, când, mulțumită unei politici vitrege de chiverniseală, în toate punctele se observă un regres înspăimântător a elementului român, ce ni se răspunde?

„Românii s-au bătut bine”. „N-aveți încredere în vitalitatea poporului”, o frază a d-lui Dim. Sturza.

Toate popoarele agricole și păstorești sunt războinice. Dar ce dovedește asta? Dovedește poate că, cu toată bravura, al nostru nu dă îndărăt?

Daca politica străină, împreună cu străinii ce ne guvernează, tind la substituirea elementului român prin scursături din toate unghurile lumii, dacă nici unul din realele ce bântuie populațiunile noastre nu merită atenția așa numișilor oameni de stat și dacă la toate mizeriile ce relevăm nu primim alt răspuns decât digresiuni asupra gloriei militare [î]i putem asigura pe adversari că — din nenorocire — va veni o zi în care nimeni nu va mai putea conta pe un popor săracit

și demoralizat. Istoria își are logica ei proprie; nici un neam nu e condamnat de a suporta în veci un regim vitreg, corupt și minciinos, chiar dacă acel regim se exercitează de cătră fiii lui proprii, cu atât mai puțin când se exercită de stăpături orientale. Ne temem că aproape și ziua în care simțul conservaționii fizice, revoltat de maltratările administrative și fiscale și de exploatarea excesivă din partea străinilor, va preface poporul nostru într-o unealtă lesne de mânuite în contra a chiar existenței statului.

[5 decembrie 1882]

[„OBSERVĂM CĂ UNIREA...”]

Observăm că unirea între grupurile opoziției nu-i face multă plăcere „Românului”. Onorabilii confrăți găsesc că deosebirile între sinceri - liberați și sinceri - conservatori sunt atât de mari încât nu e cu puțină a se stabili o programă comună, că grupurile sunt una numai în negațiu, pentru a forma un partid obstrucționist și a.m.d. Când lipsește ideea răsare numai decât un cuvânt nou care nu prea are înțeles, dar care ține locul ideii. „Obstrucționisti” e bine și felicităm pe confrăți pentru îmbogațirea dicționarului de porecle. Trăim în țara poreclelor, ne-am deprins cu toate, încât, precum am suportat titlul de reaționari, fără a o fi, credem că putem suporta fără pagubă și pe acesta. Unde-a mers mia, meargă și suta.

Din nou ni se spune bunăoară că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700, că „vorbim cu deliciu de un Domn român de sânge, înconjurat de-o aristocrație istorică”, ba „Românul” are chiar aerul de-a ne face o imputare din aceasta. Să nețelegem: nu dorim nici una, nici alta.

Dar de ce n-am aminti cu iubire trecutul? Fără îndoială vechii Domni cari și-a întins armele până-n Dunăre și Nistru, ei, „scut creștinătății” precum [î]i numea biserică și evul mediu, n-au existat pentru a face rușine generației actuale, și acea aristocrație, cu independență ei de caracter, cu curajul ei, ale cărei privilegiu consistau în datorii cătră țară mai grele decum alții aveau a le purta, asemenea n-ar fi vro pagubă dacă ar exista și astăzi. Dar de la părerea de rău după veacuri trecute de neatârnare până la dorința nerealizabilă de-a restabili trecutul e o mare deosebire.

Daca ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce.

Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătoarește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce au revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, țaria sufletească, credința, abnegația nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină daca nu pot umplea sufletele cu smeruirea și credința celor vechi.

Ci nu de ei poate fi vorba când discutăm ceea ce se petrece în zilele noastre; nu virtuțile lor de eroi și de sfinti pot fi măsura virtuților confiscate ale ilustrațiunilor actuale. Nu abnegația, onestitatea vulgară, care e dator s-o aibă orice om de rând, nu eroismul, sentimentul celei mai simple datorii, iată ceea ce căutăm în zădar la adversarii politici. Nu restabilirea trecutului; stabilirea unei stări de lucruri oneste și sobre, iată ținta la care se mărginește oricina din noi.

Este sau nu adeverat că președintul acestei Adunări a numit-o compusă din oameni vrednici de pușcărie și carantină? Este sau nu adeverat că nu există, între șefii partidului chiar, nimenea care să creză în onestitatea acestui partid? Daca n-ar fi decât această mărturisire, ea ar fi îndeajuns pentru a face cu neputință perpetuarea la guvern a unor asemenea elemente. Stigmatizați de chiar șefii lor cu epitetul de putregai și de oameni coruși, orice ar pretinde că vor să facă de acu-nainte, la ce ne putem aștepta de

la ei ? Din coada de câine sită de mătasă nu se face. Corupția dinlăuntrul partidului, vânătoarea brutală după aur și influență ar fi motive îndeajuns pentru ca toți oamenii de bine, fie chiar deosebiți în principii, să se unească în contră-le , nu pentru a opune reforme la reforme, ci pentru a restabili domnia celei mai vulgare onestități , celui mai vulgar spirit de echitate. Nu poate o nație să fie pururea condusă de ne-adevăr și de corupție. Nu i se poate spune zi cu zi ce progrese enorme face, în același timp în care membrii ei sunt scoși în vânzare ca vitele la târg. Nu se poate vorbi de sporirea avuției

publice în același timp în care populaționea decrește pe-un pământ roditor și înzestrat cu toate de natură. Nu se poate vorbi de progresul luminii când nici trei la sută nu știu citi și scrie.

Când toate concurg pentru a dovedi că domnia ignoranței și cupidității privilegiate e cu neputință în România și că ceea ce se cere înainte de toate e un guvern onest, ni se spune că unii din opozitie sunt prea liberali, alții prea reaționari și că o unire între ei nu e cu putință. Noi credem însă că sunt o sumă de lucruri care n-au a face cu subtilitățile teoretice ale deosebirii între principii liberale și conservatoare. Asemenea deosebiri nu mai pot exista între partide de vreme de principiile supreme nici nu sunt în discuție. Nu e în discuție alegerea între monarhie și republică, nu drepturile sau datorile cetățenilor, nu Constituția; o luptă pentru religia politică nu mai e la loc și cu cale de vreme ce problemele ei sunt rezolvate prin legile actuale, prin Constituția actuală. Toată discuția asupra unor lucruri ce nici nu sunt în cestiune, nici formează pentru cineva obiectul vreunei controverse e stăpână, fără soluție practică, și, după cât știm, nu preocupă pe nimeni și nu de ea e vorba.

Ceea ce simțim cu toții însă sunt realele reale care bântuie țara, reale care nici au a face măcar cu principiile conservatoare sau cu cele liberale și pentru a căror înlăturare nu se cere dialectică și oratorie, ci muncă, echitate și adevăr.

Mizeria materială și morală a populațiunilor, destrăbălarea administrației, risipa banului public, cumulul, păsuirile , corupția electorală, toate acestea n-au a face, la dreptul vorbind, cu cutari sau cutari principii de guvernământ. Oricare ar fi guvernul și oricare vederile sale supreme, corupția și malonestitatea trebuie să lipsească din viața publică; oricare ar fi, pe de altă parte, religia politică a unui guvern, ea nu-i dă drept de-a se servi de nulități venale, de naturi catilinare, de oameni de nimic pentru a guverna. Chiar numai tendența, clar formulată, ca statul să fie guvernat de oameni de cea mai elementară probitate și să 'nceteze de-a fi mărul de ceartă între cavaleri de industrie și de facem-trebură, cuprinde un întreg program față cu aceia care nu cred în nimic și pentru care principiile politice n-au fost decât preteze de-a parveni și de-a se îmbogăți.

[9 decembrie 1882]

[„ÎN SFÂRȘIT SENATUL...”]

În sfârșit Senatul a scuturat amorteala în care zacea de atâția ani sub influența sirenei Brățianu. Un curent galvanic a străbătut membrele îmbătrânește ale acestui corp și, pentru prima oară, ne-a fost dat să-l vedem răspunzând cu demnitate și bărbătie la presiunile cutesătoare ale puterii centrale.

Oricât s-ar masca faptul de cei interesați, este netăgăduit că votul de la 7 decembrie, care trimite în judecata Înaltei Curți de Casătire și de Justiție pe generalul Slăniceanu, constituie o înfrângere umilitoare a „dictatorului”. Opiniunea publică nu s-a înșelat un singur moment asupra importanței politice a acestei ședințe și toată lumea este de acord spre a recunoaște că ceea ce un cap de cabinet, respectuos către reprezentanține națională, ar trebui să facă în asemenei împrejurări ar fi să-și depui demisiunea în mâinile M. S. Regelui.

Că d. Brățianu nu va urma această linie de conduită, singură demnă, singură admisibilă pentru un ministru constituțional care se respectă, aceasta o știm mai dinainte. Acest ministru n-a iubit niciodată situațiunile limpeze și onorabile; caracterul său respinge orice rezoluție virilă . Om de tenebre și de politică bizantină, el va căuta să escamoteze acest vot care-l lovește cu brutalitate în față și, prin influența atotputernică, dizolvantă, fatală, de care dispune, va sili pe venerabilele momâni din palatul Academiei să revie asupra neașteptatei lor hotărâri. Aceasta nu va fi nici cea dintâi, nici cea din urmă încercare a sa.

Nu dară de consecințele ce va avea acest vot, cu privire la tristul erou al zilei, ne interesăm astăzi, ci de veleitățile de independență față cu „Vizirul” ce s-au manifestat deodată în sănul maturului corp.

Nu mai era un mister pentru nimeni că d. Brățianu luase sub înalta sa protecție pe ministrul de război acuzat că a fost mituit de ovrei ca cel mai de rând membru al partidului roșu. Faptul era de o gravitate fără seamă și cel mai elementar bun simț impunea în mod imperios atât protectorului că și protegiatului să ceară ca lumina să se facă degrabă, pentru onoarea armatei care avusese pe acel militar în fruntea ei, pentru onoarea țărei care-i încredințase un post atât de înalt. Din nenorocire, păcatul era vădit, pipăit, indisutabil și d. Brățianu

n-a putut găsi alt argument spre justificarea protegiatului său decât să strige senatorilor: — Si eu am făcut tot așa ! Atât de mult era convins primul ministru de devotamentul, de supunerea, de plătitudinea acelora la care se adresa, atât de mult desprețuia el opiniunea publică, înaintea căreia făcea atâțea temenele ipocrite odinoară, încât căpătase convicționea că este destul să afirme solidaritatea sa cu tripotagurile ovreiești ale actualului reprezentant al Râmniciului Sărat spre a-l scăpa curat ca argintul din încurcătura în care-l aruncase teribilul d. Grădișteanu.

Știm cu toții scandalul ce a urmat acestor incalificabile intervenții , scandal fără precedent în istoria politică a oricărui țară constituționale. Nu numai ministrul abuziv sau taxat n-a fost trimis înaintea suprêmei instanțe judecătoarești a țărei, după cum cerea legea și morala publică, după cum a reclamat-o el însuși, dară încă a fost numit șef al statului - maior al armatei, pe care raportul d-lui Grădișteanu afirma că a dezonorat-o , și, acum în urmă, ca încoronare a operii, numit — căci nu este cu putință a se zice că a fost ales — numit senator !

Desfășarea aruncată opiniunii publice nu putea fi mai pe față, nici voința Coroanei siluită cu mai mare cutesanță. Trebuia în adevăr la cîrma statului un ministru autoritar și fără sfială de legi și de oameni ca d. Brățianu pentru ca să asistăm la desfășurarea unui atare cinism guvernamental.

Astfel, grație presiunii sale neobosite , ceea ce se anunțase la început ca o dramă, destul de tristă, căci era vorba de onoarea unui ofițer superior român, era aproape să se termine ca o mizerabilă farsă, în care generalul Slăniceanu și protectorul său făceau *le pied de nez* Senatului întreg. Femeia frumoasă se termina în coadă de pește...

Din norocire, înscenarea farsei a lăsat mult de dorit; lucrurile au fost ticiuite așa de transparent încât și cei mai credincioși au stat la îndoială în fața rușinei ce li se cerea să sănctioneze. De aceea, când nevinovatul d. Orleanu și-a citit raportul, făcut în

numele faimoasei comisiuni de „informațiune”, prin care fostul ministru de război era spălat de toate păcatele comise și se conchide că nu e necesitate de trimitere înaintea Curții de Casație, murmurul destul de expresive s-au ivit printre senatori. Palidul ministru de justiție abia a avut curajul să răspundă discursului virulent al prințului Dimitrie Ghika, care a sfărșit prin a înțelege în cele din urmă că ceea ce pretindea guvernul însemna pur și simplu sinuciderea morală a Senatului.

Rolul decisiv însă în această afacere a fost rezervat generalului Florescu care, cu un tact superior, cu o sobrietate de cuvinte exemplară, a arătat colegilor săi căte pericole pot decurge pentru prerogativele și demnitatea Senatului din imixtitunea continuă și fățișă a guvernului în voturile sale.

Numirea d-lui Slăniceanu ca șef al statului - major al armatei în condițiuni atât de anormale, când un vot de blam al Senatului stă suspendat d-asupra capului său, acuzându-l de concușie și de tripotagiuri, — această numire este o adeverătă *crimă* din partea guvernului, căci șeful statului - major nu este destul să fie intelligent și capabil în lucrările sale, el trebuie să fie *cinstit* și, până la proba contrarie, cinstea d-lui Slăniceanu este bănuitură.

Se știe cări au fost consecințele acestui discurs: cu o majoritate de 20 voturi în contra a 8, Senatul a decis trimiterea fostului ministru în judecata Curții de Casație, numind în același timp și comisiunea de acuzare.

Ce va face această comisiune, compusă din elemente atât de disparate, ne este cu greu să o spunem. Oricare va fi rezultatul final al cestuii Slăniceanu, un lucru rămâne de aci înainte câștigat pentru toată lumea: votul de blam ce a izbit deopotrivă atât pe fostul că și pe actualul ministru de război.

[11 decembrie 1882]

[„DIN CAPUL LOCULUI AM OBSERVAT...”]

Din capul locului am observat că rău și fără cale Creditul Funciar Rural se adresează la tribunal în procesul ce-l intentează d-lui Alex. Ciurcu. Distingerea care se face între acțiune publică și acțiune privată nu se pare o subtilitate arbitrară în materie de presă, cu atât mai arbitrară în chiar cazul de față. Activitatea Creditului nu este o activitate privată. Concesionată de stat, având privilegiile ei, prin urmare drepturi excepționale, stând în legătură cu toată lumea capitaliștilor precum și cu toată lumea proprietarilor, având o activitate publică și o răspundere

publică, se prea poate întâmpla ca gestiunea Societății să fie supusă unei critice aspre, mai mult — se poate zice, fiindcă suntem la noi în țară — că se fură.

Ei, și nu s-o fi furând la noi în țară !

Când vedem atâția oameni cari din nimic au ajuns milionari, fără a înființa fabrici, fără a face agricultură, și când știm că pentru majoritatea oamenilor banul se dătorează muncii, la ce să atrăiem aceste îmbogățiri ca din senin ? Dar vom numi-o agiotaj, dar păsuală, dar favoare guvernamentală, destul că sume de aur se duc în mâni cari n-au oferit societății un echivalent de servicii pentru ele și poate ca juridic lucrul să fie îngăduit sau să poată scăpa printre picături; moralmente și economic vorbind e o spoliație. Spoliație sistematică, de sus până jos. O pensie reversibilă de ex. care se plătește unui om ce nu și-a petrecut timpul în serviciul statului, ci urmărește ambii sale personale, e după a noastră părere o spoliație a tezaurului. Da-ne-va d. C. A. Rosetti în judecata tribunalului că nu poate mâncă și el o pâine de răul nostru ?

Nu credem.

Dar, pentru a ne întoarce la cazul nostru, orice delict, fie de natură privată, fie de natură publică, care se consumă și se comite *prin presă* nu poate veni decât înaintea Curții cu Jurați. Cuvântul tipărit, iată termenul de căpetenie. Cuvântul tipărit se judecă de Curtea cu Jurați. D. Ciurcu a afirmat ceva prin cuvânt tipărit. D. Ciurcu vine înaintea juraților. Daca jurații vor judeca că afirmarea d-sale tipărită e o calomnie, că această aserțiune calomnioasă au adus pagubă Creditului, cestuiunea acestor pagube poate fi urmărită mai departe, până atunci însă nu.

Nu vorbim aci ca amici ai libertății presei. Se poate că noi înșine am dori să vedem respectate multe lucruri; am voi să vedem respectate credințele religioase și tradițiile naționale, am voi poate să vedem neatinse bunurile ideale ale poporului și ale istoriei noastre, dar n-o putem face. Vorbim aci de textul pozitiv al legii fundamentale, care nu permite nici o urmărire a presei decât înaintea juraților. La conștiința publică se adresează tiparul, conștiința publică să-l judece.

Poate cineva să nu fie mulțumit cu libertatea absolută a presei. Indiferent. Pe cât timp Constituția subzistă și trimite orice enunțare a presei, de orice natură ar fi, înaintea juraților, acolo trebuie să și meargă. Cine nu e mulțumit se va plângă de Constituție, va cere modificarea ei; dar, până nu se modifica, tribunalele nu devin competente de-a judeca nici ceea ce se petrece, nici ceea ce nu se petrece în presă.

Și s-au petrecut multe în presa din țară. Ziare scrise în limbi străine sau și de străini au insultat adesea poporul și istoria noastră. Mai mult. Era destul să sosească în mijlocul nostru vrum om dintr-o bună familie română pentru ca o pană ocultă să-l denigreze în ochii publicului, nu pentru altceva decât pentru singura cauză că e român și că familia lui a fost domnească în România. Denigrări de cea mai înjositoră speție, a căror sorginte era cu toate astea foarte sus, al căror instrument era vrum erou de tristă figură. Ei, pe tribunalul secția cutare nici nu l-a durut capul de asta, pentru că n-avea dreptul să se ocupe. Curtea cu Jurați ar fi trebuit să judece și la dânsa nu s-a adresat nimenea. Sunt cestuii acestea cari se țin de conștiință chiar a poporului românesc și când această conștiință suportă injuriile ce se aduc oamenilor de frunte ai nației aceștia sunt destul de generoși pentru a nu apela la ea, pentru că rușinea națională ar fi rușinea lor. Libertatea presei poate fi un rău, dar e înscrisă în Constituție; nici o excepție, nici o tâlcuire într-altfel a Constituției nu se încape.

Singura pedeapsă care s-a aplicat regulat celora cari au abuzat de această libertate, celora ce-au insultat Coroana și familia regală de ex., a fost câte-un *Bene merenti* aplicat pe piept.

Daca Creditul Funciar Rural se crede calomniat, calea la Curtea cu Jurați [f]i e deschisă, cealaltă cale însă, mai recomandabilă, e de a solicita pentru jurnalistul de care se crede atins una din acele plăci de metal cu care s-au decorat Orășanu și semenii lui.

[12 decembrie 1882]

DEZMINȚIRE

Unele ziare par a-și fi făcut o plăcere din a comunica fel de fel de știri eronate asupra „Timpului”. O asemenea știre, într-o

formă neobicinuită și puțin colegială, o găsim trecută în „România liberă” de azi. N-am decât a repeta declararea categorică făcută în atâtea rânduri că nici este, nici a fost vrodată vorba de încetarea „Timpului” și că toate amănuntele date în această privire de „R[omânia liberă]” sunt inexacte.

[12 decembrie 1882]

ROȘII DIN PARIS

Următoarele rânduri le reproducem dintr-o foaie străină și anume „Wiener Allgemeine Zeitung”:

Consiliul radical roșu din Paris face adeseori demonstrații politice, dar că să-i dăm oarecare dreptate dacă discută din când în când cestiunea prefecturei poliției, căci în privința aceasta Parisul se află într-o stare excepțională, ce nu întâlnim nici într-o țară europeană, afară doară în Turcia și Rusia. Poliția prefecturei e un stat în stat, ba și mai mult. La 12 aprilie 1881 președintele actual a Camerei a zis în ședință publică despre prefectul poliției: „Acest funcționar poate, după plac, a se substitui șefului său ierarhic (ministrului de interne) și chiar autorității guvernului”. Albert Gigot, ca prefect, a dat o circulară în care a recunoscut expres că „poliția poate numai cu multă greutate să observe dispozițiunile legei (!) privitoare la apărarea libertăței personale”. Un alt prefect de poliție de mai nainte mărturisește că, „deși însuși este legist, totuși în cele din urmă s-a deprins de a nu-i mai păsa de legalitate”. Poliția prefecturei e suverană, împiedecând și mersul justiției chiar în cazuri importante criminale. Astfel s-a întâmplat că scandaluri publice ce preocupaau tot orașul, n-au ajuns înaintea tribunalului. Nici chiar prefectii cunoscuți ca republicani n-au permis măcar un control oficios asupra faptelor lor. Din aceste cauze consiliul comunal adeseori a voit să refuze cele 23 milioane pentru întreținerea prefecturei poliției, cerând desființarea sau reorganizarea poliției. Câte cheltuieli nu se fac aci despre cari nu se dă nici o socoteală, căci nici nu pot fi justificate? Să ne aducem aminte de prefectul de poliție Leon Renault; de procesul Cissey - yung și de tot spionajul de atunci, plătit în timp de mai mulți ani și aceasta numai pentru niște intrigi nedemne și infame...”

[12 decembrie 1882]

[„PE CÂND LA NOI...”]

Pe când la noi în țară atenția publică e absorbită de fenomenele de corupție și de cădere, ce le prezintă un partid în disoluțiu, ale cărui miasme se răspândesc, umplând spiritele cele mai bune de slăbiciune și de îndoială, în afară de marginile țării noastre se pregătesc lucruri proprii a da o altă față Europei.

Deși, până mai ieri, se știa de toată lumea că relațiile dintre Germania și Austro-Ungaria sunt bune, că, în aproape toate cestiunile esterioare, aceste puteri merg mâna 'n mâna, totuși nimici nu cunoștea mai de aproape natura acestor relații, nu știa dacă ele consistă într-un consumționământ de mai nainte stabilit asupra tuturor cestiunilor ce s-ar putea ivi în urma Tratatului de la Berlin sau dacă ele mergeau mai departe, constituind o alianță adeverată, fixată prin documente autentice.

Ocolul pe care d. de Giers, ministrul de externe al Rusiei, l-a dat — în afaceri de familie — Curților Europei au dat însă ocazie la o sumă de descoperiri cari au început a neliniști spiritul public și a dovedi că situația politică e plină de furtună și de pericole.

Imediat în urma plecării sale din Germania, unde fusese foarte bine primit și avuse o întrevorbire cu principalele de Bismarck, o foaie acreditată, ale cărei inspirații se datorează oficiului de externe, a afirmat că înțelegerea între Austria și Germania nu este numai un fel de acord în privirea intereselor comune, ci e stabilită în scris prin act autentic.

Austria n-a prea fost mulțumită cu enunțarea aceasta publicistică, căci, când un lucru se întâmplă în taină și e menit a rămâne tăinuit, descoperirea nu poate fi decât neplăcută, mai ales când ea e de natură a da loc la explicații între două puteri de o potrivă și rivale cum e Austria și Rusia. Cu toate acestea, în momentul întâi către aceasta era de natură a liniști lumea financiară și politică. Oricât de puternic ar fi imperiul de la nord, nu poate risca un război în contra celor două mari puteri ale Centrului Europei. În contra uneia din ele chiar succesele ar fi neînsemnate și pierderile mari; în contra amânduror Rusia ar rămâne învinsă.

Dar numai decât se ivi o altă știre care slăbi în mod considerabil efectele celei de la „Gazeta de Colonia” comunică condiția de căpetenie pe care se întemeiază alianța austro-germană. Nu în orice caz era valabilă și obligatorie pentru amândouă părțile. Numai atunci când una din aceste două puteri ar fi atacată din două părți, cealaltă e obligată să-i veni în ajutor. Dacă atacul s-ar întâmpla numai dintr-o singură parte, cealaltă aliată e liberă în acțiunea ei și poate decide orice crede că ar fi practic pentru dânsa. Cheia acestei convenții pare a fi următoarea: după încheierea Tratatului de Berlin, Germania a prevăzut posibilitatea unei alianțe ruso-franceze, pe când Austria, care, prin ocuparea Bosniei și Herțegovinei, iritase în grad mare

Wiener Allgemeine Zeitung.

Sternenblatt

№. 1919.

Wien, Montag den 18. Decembr.

1898.

Zu „Wisser Räsonne Seinen“
erscheint dermal täglich.

11000, 17, December.

Die Untersuchungen im Zusammenhang mit der Entwicklung und Reife des Kindes sind in der Regel nicht so leicht durchzuführen wie die Untersuchungen im Erwachsenenalter. Die Untersuchungen im Kindesalter sind schwieriger, weil die Kinder nicht so leicht auf die Untersuchungen eingehen. Die Untersuchungen im Kindesalter sind schwieriger, weil die Kinder nicht so leicht auf die Untersuchungen eingehen.

mit der Steiggeschwindigkeit bis hinunter, nachdem die erste Überholung zweckmäßig auf Gelenkwellen ausgeführt

But the stable pacification of a society
can only be achieved by the rule of law.

Julian und seinem Geschwistern lebte er in
einem kleinen Hause auf einer Insel im See.

member of the *Espresso* staff. In 1912, *Espresso* became a weekly newspaper. In 1913, *Espresso* became a daily newspaper.

Wiederholung: „Für die Religion war
Gott selbst der Gottesgott.“ — „Für die
Wissenschaften: „Die Natur ist der Gottesgott.“ — „Für die
Technik: „Die Maschine ist der Gottesgott.“ — „Für die
Politik: „Der Staat ist der Gottesgott.“ — „Für die
Ethik: „Der Mensch ist der Gottesgott.“

28 of 29

2014, 33, 2000-2005

12. Editorialul WIEN 17. DECEMBER, publicat în „Wiener Allgemeine Zeitung”, 6/18 decembrie 1882, din care Eminescu traduce un fragment.

susceptibilitatea Rusiei, putea să presupună că această din urmă va apela și la Italia. În decursul politicei sale de unitate, Italia ar cam perindat alianțele; ea a câștigat Lombardia prin alianță franceză, Veneția prin cea germană, se putea deci presupune că, pentru a câștiga Triestul și Trentinul, nu va fi surdă la propunerile Rusiei.

Cum însă ar ieși alianța austro-germană, calculată cauzistic pe aceste eventualități de mai nainte determinate, dacă Germania n-ar avea o face decât cu Franța și nu cu Rusia, dacă Austria n-ar avea în contră-i decât Rusia și nu Italia? Aceasta a fost întrebarea gravă ce s-a născut în urma descoperirii de mai sus și care a imprimat înțelegerii un caracter și mai problematic. Abia se pusese în avanscenă aceste amănunte asupra înțelegeriei austro-germane și se născuse siguranța că în ea nu mai e loc pentru un alt treilea, când ni se detine un nou signalment al ei: nu este încheiată decât pe cinci ani; s-a stabilit la 1879 și expiră în octombrie 1884.

Toate aceste desouveriri la un loc au făcut a se presupune că evenimentele la cari ele se referă se apropie, o presupunere întărită încă prin înarmările Rusiei, prin crearea de nouă drumuri de fier strategice spre marginea Poloniei, prin întărirea granițelor ei. În fine, zilele din urmă secretarul cel mai intim al princepului de Bismarck, fiul său, contele Herbert, a sosit la Viena cu decesul

pentru ambasadă și pentru contele Kalnoky. Acest din urmă eveniment caracterizează pe deplin gravitatea situației. Va fi avut a aduce admoniții Austriei de-a nu se încrede în asigurările de pace ale Rusiei și de a se pregăti repede în vederea unui apropiații război? Aceasta se presupune că ar fi cuprinsul misiunii sale, căci același sfat l-au repetat foile germane la adresa Italiei, căreia i-au făcut grave imputări pentru că n-a creat căi ferate strategice și nu e îndestul de preparată pentru ofensivă când ar veni momentul de a-și ținea cuvântul cu care a intrat în alianța austro-germană.

E curios că în prezua unor evenimente, ale căror urmări sunt aproape incalculabile, cei ce ne guvernează să nu aibă alte griji decât de-a semăna dezbinarea și neliniștea prin proponeri de reformă constituțională. Oamenii aceștia, care-n fice zile inventează un nou teren pentru aplicarea maniei lor de înnoire și prefacere, par a voi să amețească țara, să o preocupe atât de mult cu luptele dinlăuntru încât, în cazul unor complicații esterioare, să nu știe unde-i e capul.

N-ar fi oare bine ca primul ministru, în loc de-a se preocupă de prefacerea colegilor și de electivitatea magistraturii, să aibă ochii atinții asupra celor ce se petrec în afara și să recomande amicilor săi politici nu numai cumpăt, dar chiar o renunțare momentană la planurile lor de reforme demagogice?

[15 decembrie 1882]

„ÎN FINE PRECEDENTUL...”]

În fine precedentul e creat.

Tribunalul de Ilfov secția I s-a pronunțat asupra cestiunii competenței în procesul Ciurcu. Președintul d. Costescu și judecătorul d. Carp au respins declinarea de competență și a ordonat examenul de fond; singur d. A. Eustatiu a fost, din contra, de părere a se admite excepția de incompetență.

Știm că românii au libertatea de a gândi, a vorbi, a scrie, a tipări orice doresc; libertate garantată prin Constituție. Pentru ceea ce gândim și credem, pentru ceea ce zicem nu ne - așteaptă rugul închiziției, pentru ceea ce tipărim nu ne - așteaptă revocare cu de-a sila, cum i s-a impus lui Galilei.

Se poate oare pretinde că o *aserțiune* tipărită cauzează cuiva o pagubă materială *legitimă*?

Dacă aserțiunea e adevărată, adevărul n-are, nu poate avea pedeapsă, nici poate cu drept cuvânt să păgubească pe cineva. Când o aserțiune adevărată aduce cuiva pagubă, acela merită să aibă, activitatea aceluia e atunci desigur nelegitimă, reprobată fie de legile pozitive, fie de morală, și nu vedem cum un adevăr, de orice fel ar fi și orice materie ar privi, poate fi întâmpinat de cereri de despăgubire sau de pedeapsă.

Dar aserțiunea e calomnioasă? Atunci cel atins poate cere despăgubire. Ceea ce susținem însă este că, în *materie de presă*, nu are tribunalul dreptul de-a caracteriza o aserțiune, nu are dreptul de a cerceta dacă ea este adevărată, deci exemptă de penalitate sau calomnioasă, deci meritând penalitate și dând loc la despăgubiri.

Acțiunea penală e aci cea de căpetenie; de la hotărârea ei atârnă accesoriul despăgubirii. Până a nu se decide dacă aserțiunea este sau nu o calomnie, până a nu se caracteriza ca atare, nu poate fi vorba de accesoriu, pentru că, pe cât timp o sentență nu s-a dat — și numai jurații

o pot da — există presupușcarea că aserțiunea încriminată e adevărată. Adevărul neavând pedeapsă, nu poate cauza daune legitime.

Nu ni se vorbească de cazuri analoge, de crime ce se judecă de jurați și cari dau loc la cereri de despăgubire înaintea tribunalului. Acele crime sunt fapte constante sau constatațe. O aserțiune însă, pentru a deveni calomnioasă, trebuie declarată ca atare de către cel ce se cuvine și aceasta nu se poate face decât adresând juraților întrebarea dacă aserțiunea merită sau nu numele de calomnie. Tribunalul nu poate prejudica. Precum nu poate declara de criminal pe cel ce n-a fost încă judecat de jurați, tot astfel nu poate numi calomnioasă o aserțiune care n-a fost numită astfel prin o sentență a juraților.

Precum pentru prevenire, înainte de-a fi condamnat, există presupușcarea că e nevinovat, tot astfel pentru orice aserțiune tipărită există presupunerea că e adevărată, deci nevinovată, înainte de-a se statua contrariul de judecătorii ei firești.

Tribunalul ar fi competent numai într-un caz și acesta este: ca o aserțiune *adevărată* să poată cauza o pagubă *legitimă* cuiva și să poată trage după sine o cerere de despăgubire, asemenea *legitimă*. Dar aceasta e inimaginabil. Căci dacă aserțiunea e adevărată, paguba nu poate fi legitimă și nici cererea de despăgubire; dacă nu-i adevărată, e o calomnie, dar caracterul de calomnie nu i-l pot atribui decât jurații.

Insistăm atât de mult asupra acestui punct pentru că precedentul poate avea urmări incalculabile. Orice aserțiune, orice aprecierea scrisă sau tipărită poate cauza pagube cuiva. Dar un zugrav nu are talent, își espune tablourile și-o constatăm aceasta prin critică tipărită? Proces de despăgubire. Nu-și poate desface tablourile; l-am discreditat. Dar o cântăreață nu are glas și o arătăm aceasta? Proces de despăgubire; nu se poate angaja; am discreditat-o. Dar o bancă angajează banii clienților ei în afaceri problematice ori hazardate; o descoperim? Despăgubire, căci nu mai poate face treburi. și așa *in infinitum*. Ca să arătăm ce puțin temeinică e o asemenea interpretare, vom cita un caz anecdotic din Grecia. Un cleft care pretindea a fi comis acte eroice în războiul Independenței a cerut pensie de la Cameră. Cameră ar fi fost dispusă de-a i-o vota dacă o gazetă nu s-ar fi ridicat contra. L-a discreditat. Aceasta a adresat tribunalului o cerere de despăgubire. Daca gazetarul nu scria, pensia era să se voteze; prin aserțiunea însă că n-o merită cleftul a fost păgubit. Nu știm ce va fi decis tribunalul; știm însă că cleftul i-a tras gazetarului o bătaie. Precum se vede cazul e tragic.

Nu trebuie să uităm înainte de toate că regimul libertății presei este o derogare de la dreptul comun. Presa poate comite tot soiul de delicte cari, dacă nu s-ar fi săptuit pe hârtie și prin tipar, ar fi de competență tribunalelor ordinare. Calomnie și injurie prin viu grai se judecă de tribunal; calomnie și injurie prin presă — de jurați. Pagubele ce rezultă din delictele ordinare se judecă de tribunalele ordinare; pagubele de pe urma delictelor de presă — de jurați. Constituția franceză, care prescrie anume aceasta, nu e decât consecuență cu sine însăși; ea trage numai în scris o concluzie care se nățelege de sine și care rezultă în mod firesc din chiar principiul libertății presei.

Daca Constituția noastră nu se exprimă tot astfel nu trebuie să uităm că nu intenția legiuitorului nostru a fost de a susține presa de sub judecătorii ei naturali, ci că, deprință copia cum suntem, am copiat *textul belgian*. Textul l-am copiat; controversa eventuală, intențiiile eventuale, mai mult sau mai puțin probabile, ale legiuitorului belgian nici n-au trecut prin mintea legiuitorului nostru, precum n-a gândit în acel moment la opinia respectivă a împăratului Chinei.

Repetăm încă o dată: nu vorbim aci ca amici ai libertății absolute de presă. Sunt poate lucruri pe care noi însine am voie să

le vedem respectate și a căror cruntă batjocorire , cu părere de rău, am văzut-o recompensată cu *Bene-merenti*. Nu amici ai presei; dar datori suntem a menține înțelesul pe care Constituția 'l are. Dar ne convine această libertate, dar nu ne convine — nu aceasta e în cestiune. Pe căt timp Constituția zice așa și nu altfel, pe căt timp judecata asupra cuvântului tipărit în anume condiții aparține juraților nu putem admite nici din cauză de oportunitate, nici prin explicaționi subtile competența altor judecători.

Dar — se zice — presa noastră abuzează; ea nu se mulțumește numai cu combaterea personalității publice, atinge viața privată a oamenilor. O, n-o face în măsura în care s-ar cuveni.

Într-o societate onestă, viața oamenilor, în genere, trebuie să fie astfel încât casa lor să poată fi de sticlă. Când s-ar ști din ce cuburi de pupăză iese multe din ilustrațiunile politice, ele n-ar mai fi ilustrațiuni. Licența presei, orice s-ar zice, nu e decât urmarea firească a licenței de moravuri publice și private. Într-o țară în care trădarea se decorează, afacerile Warszawsky se bucură de impunitate, reputația de-a fi viciosa și desfrânat nu închide cuiva nici o ușă, la orice palat ar fi, presa nu poate fi decât cum este. A-i închide gura prin asemenea măsuri ar fi numai a înainta ipocrizia, a arunca un văl de ochii lumii asupra putrejunii sociale.

E prea adevărat că am văzut și nume oneste tărâte în noroi pe cănd desfrâul trecea cu ochi bisericosi, mascând sub aparență ipocrite mlaștina inimiei. Dar aceasta s-a întâmplat mai

rar și, dacă s-a întâmplat, o mărturisim, oamenii onești din această țară au un defect fundamental, apatia, care se răzbună asupra lor.

Demult oamenii de bine ar fi trebuit să formeze o ligă de regenerare națională, demult ar fi trebuit să se opui licenței în toate: fie aceea în familie, fie 'n biserică, fie 'n societate, fie 'n presă. Dar, cu o nepăsare care adeseori se numește lipsă de prejudecăți, ei au îngăduit ca fundamentele morale ale vieții noastre, ca bunurile ideale ale poporului lor să fie surpăse și măcinate de demagogie și nu e decât firesc ca, în urma caosului intelectual, în urma surpării oricărei autorități de origine umană sau dumnezească , să urmeze caosul de moravuri, desfrâul, cinismul. Naturile oneste sufăr și ele, dar nu sufăr prin ceea ce fac, ci prin ceea ce-a omis a face.

[17 decembrie 1882]

[,,PE CÂND CONSTATĂM CU TOȚII...”]

Pe cănd constatăm cu toții apatia ce-o întâmpină proiectele de reformă ale d-lui C.A. Rosetti, apatia justificată prin sila pe care-o produce în spiritul reversibilul ce le propune și cavalerii de industrie cari s-au îmbogățit pe urmele lui, tot atunci foia din Strada Doamnei ne spune că

subiectul tuturor discuțiunilor publice și private este cestiunea revizuirii Constituției.

Nu e exact.

Din contra, lumea ar fi bună - bucurioasă de-a se vedea scutită de întreprinderea aceasta. Ea știe că orice propune d. C. A. Rosetti nu poate avea decât un scop, unul singur: îmbogățirea a d-alde Carada și Costinescu, perpetuarea parveniților la putere, chiverniseala elementelor corupte.

Acesta a fost din capul locului scopul propunerii.

La noi, în țara indiscrețiunii, aflii adeseori cuprinsul celor mai intime certuri politice și nu facem decât a completa știrile ce le avem dacă atribuim bunăoară d-lui C. A. Rosetti următoarele vorbe, adresate d-lui I. Brătianu.

„E prea adevărat că oamenii noștri nu sunt onești, că cel mai bun dintre ei încă tot merită carantina ori pușcăria. Dar sunt oamenii noștri. E drept că toată plebea aceasta nu știe carte; că directorii de bancă națională, prefectii, administratorii de domenii sunt recruteți dintr-absolvenții a patru clase primare, că nimic nu se poate compara cu neagra neștiință a acestor adunături. Dar, încă odată , sunt oamenii noștri. Tu vrei să te încunjuri cu alte elemente, vrei oameni mai curați și mai cu carte ? Rău faci. Pe căt trăim, cu oamenii noștri trebuie să mergem; și cu căt mai înjositori sunt, cu căt mai nemericini, cu căt mai ignoranți, cu atâtă serviciile pe cari ni le-au făcut în trecut sunt mai mari. Să nu uiți că țara aceasta a fost o țară onestă. Cum îți închipuiuiești tu că fără aceste elemente am fi putut noi ajunge undeva ?”

Nu acestea sunt poate cuvintele textuale întrebuințate între cei doi auguri , dar acesta e înțelesul și n-am făcut decât să 'mbrăcăm scheletul conversației în formă mai dramatică. Să nu se creză că cei doi oameni nu știu cu cine au și fac, nu cunosc pe deplin natura și instințele perverse ale celor de cari se servesc. „N-a sosit încă timpul de-a mă despărți de hoți" a zis într-o zi d. Ioan Brătianu, iar fratele său, Dumitru, i-a caracterizat și mai energetic.

În ce consistă dar lupta, în ce deosebirea de vederi ? D. C. A. Rosetti zice pur și simplu: aut sint *ut sunt*, aut non *sint* , vorba ce-o zicea papa despre iezuiți . Sau roșii să fie așa cum sunt, o adunătură de ignoranți și facem-trebură, sau să nu fie deloc. Puterea lor, rațiunea lor de-a fi este tocmai aceasta; în virtutea unui alt principiu nu pot exista. Precum animalele răpitoare există în virtutea rapacității lor, astfel titlul la existență al roșilor nu sunt calitățile lor cele bune, ci cele rele. Acum însă, în preziua unor nouă alegeri, a sosit timpul de-a perpetua domnia acești elemente. „Nu mai e cu putință a fi pururea în război cu țara. Nu mai e cu putință a avea la orice alegere o mână de oameni independenți în contra, cari, dacă ne-ar putea răsturna, ar putea spune adevărul. Să dăm cel din urmă război acești oameni, și zice d. C.A. Rosetti, să nimicim cetatea colegilor în care se adăpostesc , și țara a noastră va fi pentru totdeauna”.

Parcă auzim pe lady Macbeth:

Prea mă tem de temperamentul tău: prea e plin de laptele iubirii de oameni pentru a apuca drumul cel mai scurt. Ți-ar plăcea să fii mare: nu ești lipsit de ambiție; dar răutatea îți lipsește, tovarășa ambiției. (1.5)

Aceasta e unica necesitate a schimbării Constituției, rămânerea la putere a roșilor astfel cum sunt. Căci, din punct de vedere obiectiv, o schimbare a legii fundamentale nu se poate face decât prin înțelegerea între toate partidele. Pact se numește acesta și încă fundamental: aşadar trebuie să fie părți cari să pacteze . Ce pact se poate numi însă o propunere unilaterală impusă de d. C. A. Rosetti și de oamenii lui ? Cine pactează aici ? Carada de o parte, Costinescu de alta ? O, ei se 'nțeleg foarte bine oriunde e ceva de luat, încât anume pact între asemenea elemente e cu totul de prisos.

Zilele trecute pare a fi sosit însă o scrisoare de la augurul din Paris, prin care împinge partea fidelă a partidului să stăruie asupra revizuirei și să dea bold d-lui Brătianu.

Acesta e cuvântul pentru care foaia din Strada Doamnei aduce aminte în public d-lui Brătianu fraza ce a rostit, că „este în perspectivă a se întruni o Cameră de revizuire”, încât [î]i repetă proverbul că omul se leagă de limbă și adaogă:

Declaratiunea a rămas; țara a ținut și ține seamă de ea și de aceea întrebarea dacă se va revizui sau nu Constituția și însoțită pretutindeni de surprinderea pentru tăcerea ce guvernul a păstrat până acum în privința revizuirii.

Deie-ni-se voie a constata, spre marea părere de rău a confrăților, că țara nici ține, nici a ținut seamă de cele trei vorbe, spuse în treacăt, pentru că n-a avut pentru ce ține seamă de promisiuni cu mult mai importante. Poate pentru întâia dată simte și ministrul - președinte ce sătulă e țara de reforme, ce însetată după aplicarea serioasă a legilor existente, ce înclinată a vedea în orice reformă o nouă nenorocire.

Afără de aceea, dacă semnele nu însă că daca complicațiuni esteroare se vor ivi, momentul pentru a pune în cestiune drepturile regelui și drepturile alegătorilor ar fi desigur cel mai rău ales. Câte ademeniri nu s-ar putea răspândi într-o țară nenorocită și săracă daca o influență vecină ar voi să le semene? În preziua sau în timpul unui război alegeri de Constituantă ar însemna încolțirea tuturor ambicioșilor și trezirea acută a tuturor durerilor și nemulțumirilor. N-avem nevoie a adăuga că s-ar afla pururea cineva care să se folosească de ele și că speranța și interesul sunt acei sofisti admirabili, acei samsari intelectuali cari lesne conving pe oameni că interesele lor ar fi identice cu interesul istoric al țării.

[19 decembrie 1882]

[„FOI DIN GERMANIA...”]

Foi din Germania și din Franța înregistrează cu multă seriozitate, ca un semn al gravei situații politice din România, știrea că președintul Senatului nostru și-ar fi dat demisia.

Betele foi!

În adevăr, lucru miraculos, prințul Dimitrie Ghica își dăduse demisia, fără să fie cea mai mică perspectivă de cădere a cabinetului Brătianu, încât lumea, deprinsă a judeca în analogie, credea aproape că d. Brătianu trebuia să fi pătit ceva pe neașteptate, trebuia să fi căzut în dizgrație pentru ca prințul să se grăbească a-l părăsi ca pe o corabie ce arde. De astă dată ne-am înșelat însă. Prințul este numai... susceptibil. Susceptibilitatea-l făcuse să se retragă — bat-o norocul!

D. Ion Brătianu a declarat însă că niște fapte cărora nu le dăduse nici o însemnatate împinsese pe președintul Senatului la acest pas, dar, în urma explicațiunilor ce a dat, l-a convins că n-a fost cea mai mică intenție a guvernului de a-l atinge. În orice moment a păstrat toată stima și considerația pentru președintele Senatului în persoana prințului Dimitrie Ghica... (o lacrimă curse aci din ochii ministrului președint...). Eu unul aș fi nenorocit pentru această demisie — sfârși plângând.

Președintele Senatului a răspuns asemenea înduioșat.

Nici talentul oratoric — zise d-sa — nici vreo mare învățătură nu mi-a creat poziția de care mă bucur în țară.

Ce e drept e drept. Nici cea mai neagră calomnie nu va putea afirma contrariul, nu va putea spune că prințul știe multă carte sau că e orator. Nici n-am îndrăznit măcar a-l contrazice în privirea aceasta, de vreme ce știm că e susceptibil și susceptibilitatea — bat-o norocul — nu suferă contrazicere.

D-sa ne mai spune totodată

că singura sa avere e onoarea... poziția sa o datorează conduitei corecte...

Nici aci nu vom contrazice... Nu vorbim aşadar de termenul „onoare” precum [î]l înțelegem noi, ci de el aşa cum [î]l înțelege d-sa, pentru că e important de-a se ști aceasta.

Erau zile, și tocmai depărtate nu sunt, în care în acelaș Senat acelaș bărbat politic se declara cu trup cu suflet nu numai membru, dar șef al marelui partid conservator din țară. Acest partid conservator este astăzi în opozitie; pe principie însă 'l aflăm în rândurile guvernamentalilor. Mai mult încă, pentru a se ști bine ce 'nsemnează demisiunea sa, adaogă

să fie bine înțeles, că să s'auză de toți în țară, că nu mă retrăgeam ca să trec în opozitie. Numai aciai *cari nu mă cunosc îndestul* ar fi în stare să creză că aș putea face o asemenea neconsecvență și a mă pune-n contradicție cu un *princip* pe care l-am declarat în mai multe ocazii.

Numai acei cari mi-l cunosc *îndestul* ar putea să creză că d-sa — Doamne ferește — ar trece în opozitie și ar contrazice principul.

Prințipele are *principul* ... de-a nu fi niciodată în opozitie. Alb cu albi, roș cu roșii, d-sa are privilegiul de-a culege în orice împrejurări foloasele politice și de-a nu purta pierderile. Onoarea de-a fi pururea guvernamentală, alături cu cei cari nu numai vor binele țării, teoretic vorbind, ci cu cei cari-l practică prin răscumpărări, prin cumul, prin diurne, aceasta e onoarea de care se vorbește. E o purtare absolut corectă, consecventă în felul ei, care pe - alocarea se numește altfel, dar prințul — binevoiește a o numi onoare și onoare trebuie să se cheme.

Și ce-i mai impune această... onoare?

... Aș comite o trădare *cătră mine* și ... cătră țară a părăsi *postul* pe care-l am.

Nu postul, prințe ... să ne-țelegem... posturile. Plural! Pluralul fatal al unui substantiv eterogen numit „post”. Și sunt multe, multe sunt cele salariate cu diurne mari, încât produc o sumă de câteva mii de galbeni pe an.

Dar naivul cititor va 'ntreba cum un om care „n-are vreo mare învățătură”, precum singur mărturisește, poate conduce atâțea treburi mari?

Vezi că știe a iscăli și încă 'n două chipuri — și slavonește și latinește, și cu potcoave și fără. E călare pe amândouă.

Academia noastră, care și-a luat greaua misiune de-a compune un dicționar al limbei române, cătă să ție seamă de-o împrejurare. Termenii au la noi, în Orientul dunărean, un alt înțeles decât în Apus, încât să nu cumva să copieze definițiile din lexice franceze ori latine, căci s-ar păcăli.

Astfel, la vorba *cap*, în loc de-a zice că e partea în care rezidă creierii, principalele simțiri și centrul sistemului nervos, în dicționarul român trebuie specificat : *cap*, orice obiect care sună a gol.

Eroism însemnează a fi de gardă la suveran, cu jurământ de două ori depus și a-l umfla noaptea ca pe un pui de găină din pat, dându-l peste graniță.

Decorație, semn ce se conferă eroismului de mai sus, pentru a-l distinge de aşa numiții oameni cinstiți.

Desigur că și vorba *onoare* ar căpăta un sens analog.

Aceste modificări ale înțelesului lexical al cuvintelor sunt neapărate, întâi pentru a oglindi cu fidelitate ceea ce gândesc oamenii la pronunțarea lor, al doilea pentru a se ține seamă de înțelesul cari li se atribuie de cără bărbați de autoritate.

[23 decembrie 1882]

„ÎN SFÂRȘIT «ROMÂNUL» S-A HOTĂRÂT...”]

În sfârșit „Românul” s-a hotărât să vorbească.

Adevărul este că tâcerea prudentă observată de organul din Strada Doamnei de la începutul procesului dintre Societatea Creditului Funciar și d. Ciurcu, redactor al ziarului „*l'Indépendance roumaine*”, ne pusește pe gânduri. Ni se părea straniu ca aceia cari, pe când guvernul conservator se afla la putere, au făcut atâtă gălăgie în favoarea libertății tiparului să tacă ca mormântul tocmai când această libertate era amenințată în mod serios. Căci nu e de glumit: sentința celor doi magistrați ai Tribunalului din Ilfov însemnează pur și simplu, pentru orice om cu mintea sănătoasă,

ștergerea articolului din Constituțunea țărei care îndrituiește numai pe jurați să cerceteze și să judece delictele de presă. Cine oare, în adevăr, va mai avea naivitatea să se adrezeze la juriu spre a cere pedepsirea unui gazetar când instanțele civile [i]i deschid brațele „cu dragoste și iubire” și-i promit atâtă dulci satisfacțuni bănești? Cu câteva procese de presă, dacă norocul îl va ajuta, cutare patriot își va putea crea un capital destul de frumos pentru sprijinul bătrânețelor sale!

Așteptam dară cu nerăbdare ca oracolul partidului roșu să deschidă gura, spre a vedea ce are să ne spue încr-o afacere atât de gravă.

Tâcerea i-a fost îndelungată, meditațiunile au trebuit să fie adânci. Nimic mai sfânt și mai dulce pentru demagog decât libertatea de a înjura guvernul cât timp este în opozitie; nimic însă mai natural decât autoritarismul lui față cu alții din momentul ce a ajuns la putere.

Dilema în care erau puși confrății noștri la „Românul” era dificilă: să declare că tribunalele ordinare au competență să statuize asupra cererilor de despăgubiri formulate de Creditul Rural era a se pune în cea mai flagrantă contrazicere cu ei însăși, deoarece au susținut în trecut că și refuzul inserțiunii unui răspuns în ziar constituie un delict de presă, de atribuțunea exclusivă a juriului; să afirme că aceste tribunale nu pot avea nici un amestec în asemenea cestiuni era a lăsa încă jurnalelor opozitiei, cari au făcut deja atâtă zile amare consorțiuilui Brătianu - rosetti, posibilitatea de a demasca și pe viitor chivernisele, ilegalitățile, turpititudinile ce se comite de o mână de oameni în numele principiilor liberale.

Oricât de dificilă era pozițunea, trebuia să se lămurească lucrul la un fel. De aceea în numărul de alătăieri, „Românul” și-a luat inima-n dinți și, aproape de sfârșitul articolului său de fond, cu un regret vizibil, a făcut această importantă deși tardivă declarație, din care ne permitem a sublinia unele expresiuni semnificative:

Suntem astăzi ca *totdauna* pentru cea mai mare și mai nemărginită libertate a presei; însă *astăzi* ca *totdauna*, voim ca presa să fie reprezentătoare ...

Mai declarăm în modul cel mai categoric că, după Constituțunea noastră, numai juriul este competent a judeca *orice fel* de delict de presă...

D' ati și însă câte întortochieturi de frază au trebuit confrăților noștri, câte lacrimi de crocodil s-au crezut obligați să verse până să ajungă la această mărturisire furișată! Ascultați, mă rog:

O parte din presa română, în loc de a se mărtine în rolul înalt și binefăcător ce i-ar mări prestigiul și i-ar asigura autoritatea în viață publică a țărei, se coboară, din contra, atât de jos pe terenul calomniei și al injuriei personale încât degradă demnitatea presei, îi ruinează prestigiul și o face astfel să nu-și poată împlini rolul ce este menită a juca în conducerea afacerilor publice.

Ei! iluștri moraliști în ale tiparului, ia să stăm puțin la vorbă împreună ca să vedem cine e cauza acestei decadențe pe care cu jale și cu măhnire o proclamați? Cum! să vă fie oare memoria atât de scurtă încât să fi uitat că, într-o vreme nu tocmai depărtată, nu era zi de la Dumnezeu în care să nu acuzați pe Mavrogheni că fură milioanele țărei, pe Theodor Rosetti că face *gheșefuri* cu drumurile de fier, pe Boerescu, pe „baronul” Boerescu, că a vândut țara austriacilor pentru o nenorocită decorație? Cum! nu vă mai aduceți aminte că luni întregi ați imprimat în locul de onoare al ziarului vostru această calomnie idioată la adresa partidului conservator, că „țara a fost îngenucheată la picioarele contelui Andrassy”?

Cu toate acestea *hoțul* Mavrogheni, gheșefatarul Theodor Rosetti, trădătorul Boerescu au fost și sunt miniștrii plenipotențiari, funcționari voștri, ceea ce ne-a dat demult măsura respectului ce aveți pentru voi însivă.

Cu toate acestea pe contele Andrassy l-ați primit cu brațele deschise la Sinaia, ca pe cel mai cordial prieten și nu știm dacă nu i-ați atârnat de piept și marea cruce a *Stelei României!*

Când am auzit vorbindu-se pentru întâi oară de cei 20 000 franci ceruți de Creditul Rural d-lui Ciureu, pe cale civilă, nem-am zis că, dacă toți aceia cari au fost insultați, batjocorați, calomniati prin „Românul” anii întregi, i-ar fi cerut despăgubiri pe această cale, demult gazeta d-lui Rosetti ar fi încetat de a mai vedea lumina zilei și n-ar mai fi avut astăzi ocaziunea să o auzim dând exemple de moderăție în limbaj și de bună cuviință celorlațe foi. „S-a schimbat boierul!” a zis odată d. Kogălniceanu adresându-se triplului milionar Stolojan. „S-a schimbat gazetarul!” zicem și noi astăzi confrăților de la „Românul”, ale căror licențe de stil nu mai aveau nici o limită odinioară.

Ne-am mărginit a reaminti numai câteva fapte, cunoscute de altminteri de toată lumea, spre a se vedea cine e sorgintea răului, daca rău există, și cui incumbă răspunderea acestui rău.

Tinem însă, înainte de a termina, să relevăm o pudică exclamație a numitei foi.

În ce ziare austriace, franceze, belgiene, engleze — strigă ea scandalizată — se văd neomeniile de cari sunt pline unele din ziarele de la noi ?

Ne permitem a-i întoarce exclamație și a o întreba la rândul nostru:

În ce țară *civilizată* din lume s-a mai văzut ca tot ceea ce este mai ignorant, mai putregăit, mai venal și mai corrupt printre fiii ei, să se răsfețe în fruntea prefecturilor și a administrațiilor publice și să pretindă a conduce la liman bun carul statului?

Personalitățile se impun astăzi ca o necesitate politică destul de tristă, însă inevitabilă, căci asemenei oameni vor să ocupe posturile de onoare și de încredere ale țărei fără a posedă niciuna din însușirile trebuincioase, strălucind din contra prin lipsa acestor însușiri și prin apucăturile lor vițioase sau imorale. Iată de ce presa română apucă așa de des pe terenul acestor personalități: urmărind vindecarea corupțiunii moravurilor publice ce ne roade de atâtă timp, ea este nevoită să denunțe pe însiși autorii ei, în speranță că va putea stârpi răul din rădăcină pe viitor.

Acela însă cari au dat semnalul mai întâi, cari, târâtă de pasiunile lor politice, nu s-au sfîrtit să acuze pe „protivnici” de toate infamiile închipuite, făcând pe lume să credă că nu mai există om onest și patriot dezinteresat în această țară, aceia cari au împins licența polemicei până a insinuă asasinatul și a provoca detronarea suveranului, aceia nu au dreptul de a se erige astăzi în moralizatori ai presei, căci sunt condamnați mai dinainte de propriele lor păcate, de trecutul lor.

Colecțiunile „Românului” sunt de față spre a dovedi că aceia cari au uzat și abuzat mai mult de libertatea presei în România au fost redactorii de pe vremuri ai acestei foi. Era un timp când mândra deviză a organului din Strada Doamnei, *Voi este și vei putea*, fusese înlocuită cu alta, mai practică și mai semnificativă: *Calomniază și vei fi*.

[24 decembrie 1882]

[,UN CALORIMETRU SIGUR...”]

Un calorimetru sigur pentru a măsura gradul de fierbințeală și de supărare al „Românului” este tonul în care scrie. Daca unirea între grupurile opoziției și hotărârea lor de a lucra împreună în alegeri n-ar fi atât de supărătoare pentru foia din Strada Doamnei, desigur ar ignora-o sau o ar înregistra cu un ton mai cuviincios.

Dar halul la care trebuie să fi ajuns foia confrăților noștri prin această unire e astfel încât nu se sfiește de-a pune o declarație de conlucrare, concepută de oameni onești și cu oarecare vază în societatea română, în rândul manifestelor asociației Pietraru, Pătescu și Cârlova, în rândul manifestelor anonime.

Ca și când țara întreagă n-ar fi știind din ce elemente consistă partidul conservator și cel sincer liberal, ca și când membrii acestor partide s-ar recruta, pe departe măcar vorbind, din aceleasi elemente din cari recrutează roșii. Pietraru? Dar era roșu, funcționar în Ministerul de Finanțe. Pătescu? Dar era inspector școlar al guvernului roșu pe două județe și tot atât de liberal în principiile lui ca ilustrul Fundescu bunăoară.

Ne pare rău că foia din Strada Doamnei își tăgăduiește atât de lesne adeptii ei naturali, căci acei oameni, Oricât de răi să fi fost, nu erau decât fructe ale creșterii pe care „Românul” o dădea cu profuziune cititorilor săi înainte de-a ajunge un jurnal oficios și cu resurse mai calmante.

Actul convenit între barbații politici conservatori și sinceri liberali nu este un manifest și nici poate fi numit astfel. Pornind din inițiativa conducătorilor cunoscuți ai amândoror partidelor, se stabilește prin el principiul de conduită, adresat opoziției de orice nuanță, de-a vota împreună în alegările viitoare. Programul partidului guvernamental este schimbarea Constituției, negațiunea ei; noi credem însă că o schimbare e și neopportună, și nepractică, programul pozitiv al opoziției este aşadar menținerea Constituției tale - quale. Ni se pare că nimic nu e mai natural decât o unire pentru menținerea unei legi și unei organizări existente. Aci agresiunea se întâmplă din partea proiectelor Rosetti și a partidului său; pentru cel ce se apără de această agresiune terenul legii existente este un program mult mai definit și mult mai sigur decât proiectele atât de divergente de reformă ale agresorilor.

Cu toate acestea „Românului” i se pare nenaturală unirea.

Pentru a dovedi ce nenaturală ar fi „Românul” scoate pasajele, fie din discursuri, fie din jurnale, cari dovedesc din trecut certuri între conservatori și sinceri liberali. În fond nu se poate răspunde la această imputare decât prin circumstanța că asemenea incidente sunt mai mult ori mai puțin o cestiu de temperament. Din pasajele chiar citate de „Românul” și de alte foi se vede că ele sunt

dictate de-o mânie momentană, proprie temperamentului sanguinic, care în fond e generos, deși în formă e uneori aspru în fond, zicem, căutăm să dăm o explicație psicolologică.

În formă și față cu adversarii noștri un asemenea răspuns e cu totul de prisos. Când „Românul” era în opoziție, nu cu ton sanguinic, nu din mânie momentană, ci din contra, c-o perfidie flegmatică și preconcepută i se imputa regelui sustragere de bunuri publice (Piatra Arsă), i se zicea că e un pion (fără să) în minele Prusiei, în fine, broșura d-lui baron de Hahn, actual ministru, e desigur tot ce s-a putut scrie mai veninos, atât în contra regelui cât și în contra miniștrilor săi. Cu aceeași rece perfidie se numea d. Cogălniceanu maestru în sustracțiune — și cu toate acestea mai târziu a fost ministru alături cu d. Brătianu — un altul, învinuit a fi aruncat cadavrul săngerând al României la picioarele contelui Andrassy, a fost ministru alături cu d. Brătianu; mai mult, tocmai oamenii în contra căror „Românul” a strigat imputându-le crime sunt aciia la concursul căror guvernul d-lui Brătianu apelează astăzi.

Cum zicem, ceea ce în coloanele noastre s-a întâlnit accidental și prin excepție în „Românul” se întâmplă în toate zilele când era în opoziție, ba foia din Strada Doamnei este din nenorocire aceea care-a introdus acest ton în presă și în Parlament și nu e mirare daca un diapazon, cultivat în curs de douăzeci șișapte de ani în coloanele unui ziar, răsună uneori, prin contagiu nervos, și în partea adversarilor.

Admirabilă însă este aristocratizarea roșilor. Cu ce înmănușat dispreț vorbește azi „Românul” de Țicu, Pitpalac, de sfîrșita sa popa Tache etc. ?

Ca și când cine știe cine ar fi roșii? Adică ce mi-e Serurie, ce mi-e Țicu? Ce mi-e Pitpalac, ce mi-e Musceleanu?

Ca și când agitatorii electoralii de-o parte sau de alta erau de altă calitate și din altă substanță? O deosebire e fără îndoială ... dar între soarta ulterioară a acestor oameni. Daca Pitpalac ar fi fost roșu ajungea deputat. Căți Pitpalaci sunt azi în scaunele Adunării, neavând nici cultură mai multă decât acela, nici fiind de altă extracțiune! Pare că nu toată lumea știe că reteveul a fost tata bătei și că inventorul sistemului — eroul de la șapte - nuci și Zece - mese — e astăzi unul dintre stâlpii morali ai regimului Brătianu?

Istoria lui Pitpalac nu este decât un episod din marea istorie a d-lui Petre Grădișteanu.

Cu asemenea digresiuni, cu imputări pe cari „Românul” și le-ar putea face și însuși cu mai mult cuvânt decât altora, de vreme ce așchia o vede în ochii altora, bârna din ochii proprii nu, el caută a se mângâia pe sine de evenimentul unirii opoziției, care-i este neplăcut.

Am făcut de atâtea ori autopsia stării morale și materiale a țării și apăsarea insuportabilă produsă prin politica roșie e atât de simțită de toți încât numai ea ar fi fost de ajuns de-a uni toate spiritele bune ale acestei generații împrejurul unui singur steag.

Acum însă reformele propuse tind mai departe; tind la perpetuarea acestui sistem de guvernământ, la omnipotenza partidului roșu în țară. Organizația actuală, bună - rea, tot mai prezintă oarecare garanții pentru pătrunderea a o mână de oameni independenți în Adunări. Din momentul ce și aceste garanții ar fi înălțurate, nu mai poate fi vorba nici de principii, nici de partide; un stăpân autotuternic, încunjurat de creaturile lui, și o masă, inertă, intimidată de poliție și de arhistrategii gardei naționale — iată țara!

A opri realizarea unei asemenea stări de lucruri e o datorie și nu reîmprospătarea unor vechi certuri și disensiuni va opri pe cineva de la îndeplinirea ei.

[25 decembrie 1882]

1883

[„SE 'NCHEIE ...”]

Se 'ncheie și după datina noastră cu ziua de astăzi un șir de evenimente măsurate după apunerii și răsăriri de soare și fixate în memoria noastră cu cifrele acestei măsurători.

Dacă privim regularitatea fenomenelor lumii siderale și o comparăm cu nestatornicia sorții omenești, am putea crede că altceva se petrece în ceruri, altceva pe pământ. Cu toate acestea, precum o lege eternă mișcă universul deasupra capetelor noastre, precum puterea gravitației le face pe toate să plutească cu repejune în caos, tot astfel alte legi, mai greu de cunoscut, dar supuse aceleiași necesități, de la care nu este nici abatere, nici excepție, guvernează oamenii și societățile.

Oricât de mici am fi pe acest glob atât de neînsemnat în univers, a cărui an întreg de câteva sute de zile nu sunt măcar un ceas pentru anul lui Neptun de săsezece de mii de zile, totuși ce multe și mari mizerii se petrec în atât de scurt timp, cât de multe mijloace nu inventează oamenii spre a-și face viața grea și dureroasă!

S-ar crede că cu cât cunoștințele înaintează, cu cât omul căștigă convingerea despre nimicința lui și despre mărimea lui Dumnezeu ar scădea deșertăciunea care este izvorul urei și al dezbinărilor; că încredințându-se că nu numai nimic este, ci chiar mai puțin decât nimic, de vreme ce viața omenirei întregi este ceva accidental și trecător pe coaja pământului, mintea lui va fi izbită cu atâtă adâncime de acest mare problem încât să poată uita patimile mici cari-l mișcă, mai puțin însemnatore decât o picătură în ocean, decât o clipă în eternitate.

Dar nu este astfel.

Se vede că aceeași necesitate absolută care dictează în mecanismul orb al gravitației cerești domnește și în inima omului; că ceea ce acolo nu se prezintă ca mișcare e dincoace voință și acțiune și că ordinul moral de lucruri e tot atât de fatal ca și acel al lumii mecanice.

De aceea vedem că marile evenimente istorice, războaie cari zguduiuțe omenirea, deși par a atârna de decretul unui individ, sunt cu toate acestea tot atât de inevitabile ca și un eveniment în constelațunea cerească. E drept că cei vechi n-aveau cuvânt de-a pune oroscopul și de-a judeca după situația aparentă a luminilor ceea ce se va petrece odinioară pe pământ, dar cu toate acestea în naivul lor chip de-a vedea se ascunde un adevăr, acela că, precum o constelație e dată cu necesitate, tot astfel evenimentele de pe pământ se 'ntâmplă într-un șir pare că de mai nainte determinat.

Daca, după constelațunea împrejurărilor celor din urmă, am pună oroscopul anului ce vine, nu multă speranță ne-ar inspira, nu multă bucurie ne-ar face. Din nou cestiunea Orientului sau mai bine a împărăției împărăției otomane și obiectul ce preocupa lumea politică și se poate ca evenimentele din Egipt să fi fost cel de-al doilea stadiu al desfășurării cestiunii. În adevăr, după înfrângerea insurecțiunii a început și se desemnă cu claritate alianța austro-germană și a se da pe față înarmările Rusiei.

Franța, gata și fi privitoarea interesată la uriașa ciocnire dintre lumea slavă și cea germană, gata chiar a participa — *si fata favebunt* —, a pierdut însă tocmai în preziua anului nou pe bărbatul care reprezinta politica ei de acțiune. Cu toate acestea nu credem că moartea unui om, oricâtă însemnatate suspensivă ar avea pentru evenimente, să le poată înălțatura cu totul.

În acest conflict, pe care viitorul îl indică cu claritate, ce se va alege de cei mici? Poporul nostru mic este pus tocmai ca o multe de despărțire între furtuna ce vine din apus pentru a întâmpina pe cea din răsărit. Oricare ar fi soarta armelor, oricare norocul războiului, Oricât de înțeleaptă va fi politica micului popor, rezultatul evenimentelor va fi totuși stabilirea unei preponderanțe politice, pururea fatală nouă, chiar dacă nu ne-ar amenința cu nimicirea totală.

Oare în preziua unor evenimente determinante pentru soarta noastră fac bine oamenii ce ne guvernă de-a pune cestiunea revizuirii Constituției? Fac bine a propune escluderea din viața publică a elementelor celor mai luminate ale poporului, cari s-au dovedit în toți timpii și mai patriotice, prin suprimarea colegiului I?

Nu numai că nu fac bine, dar chiar șeful acestui guvern a recunoscut-o aceasta, căci însuși tindea la amânarea reformelor,

întemeindu-se pe probabilitatea evenimentelor ce bat la poarta cetății noastre. Cu toate acestea curențul fatal de înnoiuri care e caracteristic pentru epoca de spoială în care trăim împinge pe majoritate la punerea unor cestiuni ce nu pot decât să turbure țara și să accentueze deosebirile de interes și de partid între oameni.

Cu părere de rău cată să constatăm că, cu toată bătrânețea prematură a nărvurilor, inteligența politică a acestei țări arată uneori semne de copilărie. Ca un sfinx mut încă și cu ochii închiși să anul viitor înaintea noastră, dar știm bine că multe are de zis, că cumplite sunt enigmele ce le va rosti, că în prăpastie va cădea cel ce nu va fi în stare să le dezlege.

Iar Edipul destinelor noastre se uită în fața acestui sfinx și, în loc de a fi pătruns de seriozitatea adâncă, tragică poate, a fizionomiei lui, el s-apropie de monstru pentru a-i răspunde cu ... jucările noastre constituționale ... Fără îndoială ceea ce are să se 'ntâmplă se va 'ntâmplă, dar e păcat și nu e demn ca, atunci când timpurile sunt foarte serioase, un popor să joace mica comedie a luptelor sale dinlăuntru.

[1 ianuarie 1883]

[„NOUA PRESĂ LIBERĂ” DIN VIENA...”]

„Noua presă liberă” din Viena, ce ne era odată atât de contrară, e de un șir de ani încoace o susțințoare statornică a guvernului din București. Ne abținem de la orice presupuneri cari ar putea esplica această schimbare de atitudine a foii vieneze; ne mulțumim cu faptul că în toată presa europeană guvernul din București nu pare a avea un apărător mai cu stăruință decât acea foaie.

Faptul acesta va servi cititorului nostru ca un reagent pentru a curăță șururile ce le împrumutăm acelei foi de orice ingrediență sentimentală și pentru a constata pur și simplu lucrurile petrecute în Conferința de la Londra asupra cărora foaia citată pare bine informată.

Iată dar ce zice în numărul ei de vineri:

Stirile din urmă de la Conferența din Londra ne dau o imagine clară și în parte cu totul nouă a situației. Vedem din ele că puterile sunt în realitate unite față cu România și că tocmai Rusia, despre care aveam presupuneri întemeiate că încurajază într' ascuns împotrivirea României, este cea ce se opune cu stricteță pretențiilor române. Cată să conchidem dintr' aceste că d. Giers s-a înțeles asupra cestiunii dunărene cu contele Kalmoky în timpul în care s-a oprit în Viena, adică că Austria s-a învoit cu dorințele Rusiei în privirea brațului Chiliei și a obținut în schimb sprijinul în cestiunea Comisiunii Mixte.

Conferența a primit în unanimitate proiectul Barrere, deci a surpat din temelie orice speranță a României de-a atrage în parte 'și pe vreuna din puterile mari. Deși toate guvernele au admis pe timpul tratărilor între cabinele propunerea franceză, totuși oamenii din București par a fi crezut că la urmă vor căștiga sprijinul vreunei puteri mari.

De credință aceasta nu s-au ales nimic. Totodată declarațiunile pe care Granville le-a făcut reprezentantului român i-a luat României orice perspectivă de-a căștiga, cel puțin ulterior, un vot deliberativ. Propunerea de-a-i acorda numai un vot consultativ a fost pusă de Germania și susținută numai de Rusia; ba reprezentantul Rusiei s-a esprimat chiar cu multă, vioiciune în contra egalei îndreptățiri a României. În una din ședințele viitoare, când se va decide cestiunea Chiliei, Rusia, ca negustor istet, va ști să facă și se plăti votul, dar căștigul pe care politica rusească [i]l va obține nu va fi de nici un folos pentru România.

Deși Conferența nici nu gândește de-a întrebuința mijloace coercitive pentru aducerea la îndeplinire a deciziunilor ei, totuși primirea unanimă a proiectului Barrere înseamnă că România e diplomaticește învinsă. Comisia Mixtă a Dunării, În contra căreia bărbății din București s-au opus cu atâta îndărătnicie, e aprobată de Europa și toate puterile au recunoscut în mod hotărât că existența ei e de interes comun. Litigiul nu mai e între Austria și România, ci între România și puteri. Fără îndoială un căștig teoretic pe care-l știm prețui; dar o impresie morală oarecare trebuie să exercite în București faptul că, prin proprie îndărătnicie, România s-a izolat cu totul. Totuși Conferența pare a voi să asigure României o retragere onorabilă, ținându-i deschisă perspectiva unei semnări ulterioare a protocolului.

Austria a făcut asemenea ceva din parte 'și pentru a înclesni României întoarcerea. Reprezentantul nostru în Conferență a procedat cu multă, cruce și în mod conciliant. La început a declarat chiar că e în contra refuzării votului deliberativ cuvenit României; mai târziu abia s-a unit cu majoritatea. Conte Karolyi a mai declarat că, dacă România va admite propunerile austriace, Austria înclină și mai face multe concesiuni privitoare la executarea reglementelor, la manuirea poliției fluviale și la alte dispoziții. Iată o preîntâmpinare că se poate de amicală. Afară de asta se știe de un an încoace că guvernul austriac voiește a propune toate ușurările și concesiile numai pentru a ajunge la regularea definitivă a cestiunii Dunării.

Se iveste în adevăr un simptom că condescendența mare a guvernului nostru n-a rămas fără efect asupra adversarului îndărătnic din București. Deși d. Ghica, conformându-se instrucțiunilor stricte ale lui Sturza, a protestat sus și tare în mod solemn în contra deciziunilor conferinței, totuși a vorbit cu contele Karolyi în alt ton decât cel susținut de ministrul Sturza în Cameră. Sturza a vorbit eroic, Ghica elegic. A debutat cu aceeași propunere pe care noi am făcut-o acum câteva zile, că o înțelegere directă între Austria și România ar fi la urma urmelor ceea ce poate fi mai bun. Căci atunci s-ar putea rezolva repede și amicabil și alte cestiuni pendente, precum aceea a tratatului de negoț. Modul în care vorbește reprezentantul României dovedește îndeajuns că și în București se înțelege necesitatea de-a pune capăt opunerii în contra Europei unite și a stabili bune raporturi cu puternicul vecin, care nu cere nimic neechitabil și care vede sprijinile pretențiile sale prin hotărârea unei conferențe.

Multe întâmplări de după culise au contribuit în zilele din urmă a mai îmblânzii România. În București oamenii contaseră nu numai pe Rusia, ci mai mult încă pe Anglia. Acum o săptămână se zicea că guvernul englez va face să cază propunerea Barrere și va lăua partida României. Ba Anglia a amenințat chiar cu asta, dar numai în aparență și cu intenția vicleană de a și precupea adeziunea către puterile răsăritene în schimbul încuviințării planurilor sale din Egipet. Afacerea pare a fi reușit atât de bine ca și cea pe care a mijlocit-o d. de Giers la Viena. Conferința a semănat mult c-un bâlc în care se face trampă.

Rusia a abandonat România pentru că-n schimb a primit săgăduința Austriei de-a favoriza regularea brațului Chiliei;

Anglia a sacrificat Regatul pentru Egipt. România se poate măngâia doar cu faptul că-n cazul din urmă Franța a fost cea care-a plătit cheltuielile, căci în momentul în care vorbim cestiunea egipteană e poate hotărâtă în mod definitiv fără participarea Franței. Când unei puteri mari i se întâmplă asemenea lucruri, cu cât mai mult trebuie România să se supuie sorții și să-și puie întrebarea dacă n-ar fi mai cu mine ca, prin tratări cu Austria, să dea forma cea mai leșne de mistuit acestui lucru inevitabil. Daca Conferența a contribuit de-a trezi o asemenea convingere în București, atunci nu s-a convocat cu totul fără scop și în zădar; dar cum că ea n-a fost necesară, pentru că la urma urmelor totul să se aranjeze între București și Viena, ideea aceasta i se impune oricărui politician, Oricât de mândri ar fi de munca lor modernii Danaiz cari în Londra cără apă cu ciurul.

Atâtă zice „Noua presă liberă”. Daca curățim aceste řiruri de ingrediențele de bunăvoiță și măngâiere pe care foiaș vieneză le aduce guvernului din București, pentru motive asupra căroru nu insistăm, rămân faptele povestite cari, fără altă deducere logică, reprezentă prin ele însile sterilitatea totală a politicei guvernului. Izolați cu desăvârsire, căzuți sub ura Rusiei, desprețuți de Germania cu toate că un dinast al ei ocupă tronul României, stăm în fața lumii ca niște milogi de cari SE - NDURĂ Austria însăși, căutând a îndulci prin politice cel puțin hapul amar al viitoarei vasalități economice și politice.

[9 februarie 1883]

[„DACA CINEVA ÎNDRĂZNEA...”]

Daca cineva îndrăznea să zică că cestiunea dunăreană e compromisă prin actele cabinetului d-lui Brătianu i se răspunde pe toate tonurile că e de rea credință, că sunt acuzări vage, făcute din spirit de opoziție sistematică, pentru a răsturna guvernul.

Astăzi, când propunerea Barrere e primită de unanimitatea Conferenței din Londra și această din urmă discută poate până și mijloacele coercitive pentru a aduce la îndeplinire deciziunile ei, faptele confirmă acuzările multiple ale opoziției și se dovedește că nu numai guvernul a compromis cestiunea prin făgăduirile ce-au alunecat a le face Austro-Ungariei, ci a fost peste aceasta de cea mai învederată rea credință față cu opoziția când la toate descoperirile ce se făceau ni se răspunde că inventăm și că combatem numai din ambiție și ură.

Precum o descoperire nouă aruncă lumină retrospectivă asupra descoperirilor din trecut, le dă alt înțeles și arată ce legătură intimă există între ele, tot astfel faptul că Conferența din Londra a tratat România în mod vitreg, neprimind-o în sănul ei și dispunind despre ea fără de ea asupra intereselor și suveranității ei aruncă o lumină nouă asupra purtării din trecut a guvernului și ne descopere seria întreagă de greșeli cari au trebuit să dea la urma urmelor acest fatal rezultat.

Încă în iunie 1881 „Românul” spunea următoarele:

Putem recapitula precum urmează concesiunile făcute condițional de guvernul românesc după cererile stăruitoare ale *mai* tuturor cabinetelor (nu a tuturor).

I. Înființarea unei *Comisiuni Mixte* pentru supravegherea navigației și regulamentelor de poliție fluvială între Galați și Porțile de Fier;

II. Admiterea Austriei în *Comisiunea Mixtă*.

III. Prezidenția *Comisiunii Mixte* să aparțină delegatului Austro-Ungariei.

Cine știe să facă *concesiuni nemerite și la timp* merge foarte adesea cu pași mai siguri spre împlinirea scopului său decât aceia cărora le place a se făli cu o împotrivire îndărjită și zgomotoasă !

Va să zică acum doi ani deja guvernul găsise nemerit și la timp de a concede Comisia Mixtă, admiterea neriveranei Austrie în ea, prezidenția ei de drept la o masă unde nu erau decât riverani. Nici astăzi Austria nu poftăște altceva decât ce guvernul român a știut să facă, nici Conferența din Londra nu cerc în esență mai mult decât punctele de mai sus. Aceste concesiuni, cari neapărat cauță să se fi rezemând pe un text pozitiv, pe o piesă din corespondența noastră diplomatică cu cabinetul din Viena, sunt o adeziune dată acum doi ani încă la hotărârile actuale ale Conferenței.

Daca însă guvernul ar fi și încercat de-a lăua de atunci încoace o altă direcție, mai putea el să inspire cuiva încredere în urma concesiilor făcute mai sus? Daca azi ne plângem în contra areopagului european, avem oare dreptul de-a ne formaliza atât de mult de procederea lui, fie chiar neauzită în dreptul giților, când membrii aceluia areopag ne pot răspunde: „Nu facem decât ceea ce voi înșivă ați făgăduit a face?”

Astăzi d. I. Ghica e însărcinat a face și a făcut chiar declarația că

nu putem admite introducerea Austro-Ungariei într-o comisiune unde ea n-are dreptul de-a figura alături cu statele riverane. Nu există o vorbă în Tractatul de la Berlin care să justifice această pretenție. O respingem și nu vom accepta deciziunile Conferenței, care - ar tinde a ne-o impune.

La această declarație solemnă contele Karolyi poate răspunde: Acum doi ani ați admis ca Austria neriverană să fie nu numai primită în Comisia Mixtă, dar chiar s-o prezideze de drept. Așa ați înțeles Tractatul de la Berlin pe atunci; pentru a fi consecuții trebuie să-l interpretăți tot astfel și acum. Voi cu mâna voastră ați risipit orice controversă asupra Tractatului întru căt vă privește; opinia voastră este dată demult; singuri v-ați rostit sentința de vasalitate economică și politică.

Odată părăsit terenul clar al Tractatului de Berlin, se 'nțelege că o politică începută în dileme și contraziceri cătă să se încurce din ce în ce mai mult în propriile sale iețe.

„Pactul social” ne face în privirea aceasta următoarele descoperiri:

Cu tot refuzul formal al Camerei, d. Stătescu, fiind ministru de externe, propusese din proprie autoritate Austro-Ungariei de-a înlocui Comisiunea Mixtă c-o Comisiune de *supraveghere* compusă din reprezentanții statelor riverane și din doi delegați aleși în fiecare an în sănul Comisiunii.

Partea bună a acestei propuneri era că într-un răstimp oarecare Austria n-ar fi participat la această Comisiune.

Austria n-a voit să primească propunerea Stătescu.

Între acestea vine d. Sturz la putere și, firește ca un dar de bună sosire, se grăbi a face Austriei un cadou frumos.

A declarat Austria că România ar consuma ca unul din cele două posturi de delegați ai Comisiunii Europene în sănul Comisiunii de supraveghere să se încredințeze în mod perpetuu delegaților austriaci și că chiar prezidenția de drept a Comisiunii de supraveghere să

fie asemenea dată în mod perpetuu.

Efectul acestei propunerii era că delegații celorlalte puteri nu mai puteau exercita în sănul Comisiunii de supraveghere decât o delegație temporară, care nu le dădea nicicând dreptul de prezidenție.

Mulțumită ingenioasei propunerii a ministrului nostru de afaceri străine, celealte puteri se aflau reduse la o poziție dintre cele mai umilite în raport cu Austria, iar pentru România rezultatul era același sub ministerul Stătescu ca și sub ministerul Sturza: aservirea Dunării la Austria.

„Pactul social” afirma pozitiv că propunerea ce-o descoperere a fost făcută de d. Sturza în ultima sa călătorie la Viena și la Berlin, fără autorizarea reprezentanților naționale.

Și în propunerea d-lui Sturza regăsim cele trei puncte din „Românul” de la iunie 1881: I. Comisiunea Mixtă botezată „de supraveghere”; II. Participarea Austriei neriverane în ea. III. Prezidenția ei de drept.

A mai susțină astăzi, după aceste descoperirii, că cestiunea n-a fost compromisă, din capul locului chiar, ar fi o curată copilărie. Fără autorizarea Corpurilor legiuioare, fără știrea țării, aducându-se în cabinet, fără nici o cauză parlamentară învederătă, miniștri noi, asupra misiunii sau tendențelor cărora toată lumea era în întuneric, s-au făcut promisiuni contrarii textului Tratatului de la Berlin, s-au părăsit singurul teren sigur pe care țara putea păși, și astăzi am ajuns că ceea ce guvernul a lunciat a promite nici se impune vrând - nevrând. Odată porniți pe acest coborâs, fără îndoială unul din vecini nu putea sta nepăsător față cu concesiile făcute, pe sub mănă celuilalt, deci astăzi se prezintă și el cu cererea privitoare la brațul Chiliei și, din resentiment în contra duplicității guvernului român, cere excluderea reprezentantului regelui din Conferență.

Puterile celelalte, reduse prin propunerea lui Sturza de a asista ca privitorii temporari la eterna prezidenție de drept a Austriei, taxate din inițiativa noastră de a cincea roată la car, găsesc de cuvîntă că, dacă e vorba să-i facă Austriei asemenea concesiuni, s-o facă încă în socoteala lor propriă și în schimbul unor compensații pe alte terene decât după bunul plac al unui ministru din București.

Izolarea completă a României este aşadar pe deplin explicable.

[10 februarie 1883]

[„ADMIRABILA DIBĂCIE...”]

Admirabila dibăcie a oamenilor noștri de stat fu în timpii din urmă atât de mare încât toate puterile întrunite în Conferență au fost în contra noastră și singurul nostru apărător — din ironie — Austria. Cabinetul din Viena pare a nu fi numai un esențial diplomat, ci cată a fi având o vână dramatică rară, căci nu e lesne a se servi de atât de mari și de nobili actori pentru a produce un efect final atât de maestru.

În adevăr, ce-a putut fi mai frumos? Germania căreia ne-am plecat în toate cele, țara de naștere a regelui nostru, o putere ce nu are nici un interes imediat la Dunăre, e în contra primirii noastre în Conferență. Franța, căreia îi datorim nu numai cultura, dar și ideile noastre nesănătoase, din iubire pentru care am devenit niște maimuțe ale ei, îmbătrânlindu-ne înainte de vreme, pentru a aduce măcar cu ea, ea e mai papală decât papa, mai austriacă decât Austria și, fără nici un câștig pentru sine, din contra, cu perspectiva de-a pierde simpatiile pe care-a știut să le inspire în trecut, ajunge până a cere executarea în numele Europei. Italia, obiectul afectiunilor noastre, până și inutila Turcie, toate cu căte n-avem a împărți nimic nici în clin nici în mâncă, în contră-ne, iar pentru noi ... cine? Adversarul.

În adevăr, multă minte i-a trebuit guvernului nostru pentru a dezinteresa pe toate puterile în cestiunea Dunării și a da puternicei Austriei o ocazie atât de frumoasă de a juca pe generoasa biruitoare. Înădins să fi căutat cineva să facă lucrurile atât de rău, nu s'ajungea la un rezultat așa de faimos ca cel obținut la Conferență. Toată politica noastră stă în fața lumii atât de ineptă încât însuși adversarul îi s-a făcut milă de ea. Dacă am fi privitorii numai, ca la teatru, lucrul ar fi comic în adevăr, dar asupra noastră se descarcă toate, și atât de falsă, atât de izolată și poziția noastră prin inerția celor ce conduc destinele țării, atât de bine au știut pretențiile noștri oameni de stat să stârnească toată Europa în contră-ne, încât stăm uimiți și ne așteptăm la o mai mare comedie, ne așteptăm să vedem pe acești oameni pretenzând să-și facă și un merit din această nemaiauzită stare de lucruri.

Am arătat ieri că de la 1881 încă, dintr-un timp în care Dunărea putea fi scăpată, deoarece expedițiunea egipteană nu avusese loc, fără nici o silă din afară decât cea unilaterală a părții interesate, guvernul nostru oferise deja Comisia Mixtă, admiterea puternicului neriveran, prezidenția lui de drept. Mai mult. N-am fi știut nimic de anteproiect dacă „L'Indépendance roumaine” n-ar

fi avut ocazia să și-l procure. Deputați ca Dimitrie Brătianu, ca Chițu, nu știau absolut nimic despre aceasta. Ei însăși au fost uimiți de grada fatală cu care guvernul alunecase pe clina concesiunilor și d-lui Dumitru Brătianu îndeosebi ușurință — ca să nu zicem mai mult — a politicei esterioare a guvernului i-a deschis ochii, de s-a spăimântat de abisul înaintea căruia stăteam. A trebuit acest eveniment de însăpătătoare gravitate ca, la bătrânețe, să-i cază vălul de pe ochi, pentru ca să vază în fine de ce sunt capabili și înăuntru cei ce în afară lucraseră astfel. Când a spus că nu mai e om onest în țară n-a vorbit poate numai de deputații ce-i stăteau în față: ochii i s-a despăjenit, pentru a vedea luncându-înainte-i neatârnarea acestei țări de împreună cu Dunărea. Calimach Catargiu, silit de bănuiala aruncată asupra lui, descoperă duplicitatea guvernului, e amenințat cu darea în judecată și moare de supărare. Cogălniceanu, bolnav și bătrân, reîntinerește în culmea vieții sale pentru a apăra Dunărea, mișcătoarea pavăză de argint a neatârnării noastre străvechi, a căreia pierde totdeuna robie au însemnat. Iar țara aceasta, amețită ca un taur de demagogia ei internă, de zdreanța roșie a republicei de disculți, e distrasă de la cestiunea cea mare, pierde ca pe niște cărti pe joc simpatiile tuturor popoarelor europene, pentru a se ocupa de mijlocul cum să asigure reușita în alegeri a paraliticilor ei politici.

Cu aceste mizerii dinlăuntru ni s-a distras atenția până în momentul când ne vedem singuri, părăsiți de toată lumea, puși la discreția, avizată la bunăvoie unui vecin puternic, sub a cărui stăpânire consângenii noștri sunt apăsați, persecuți și oarba de conlocuitorii lor.

În fine rezultatul final al politicei noastre dunărene se rezumă în următoarele trei modificări pe care Conferența le-a introdus în ședința ei de marți, în propunerea Barrere:

nu vor fi chemați, când le va veni rândul, în Comisia Mixtă, încât nici o putere să nu dispute de un vot dublu în Comisia Mixtă;

2. Secționarea Dunării de la Porțile de Fier până la Brăila se va face longitudinal și nu transversal, pentru a se feri orice stat riveran de orice amestec străin;

3. Numirea subinspectorilor de navigație i se atribuie fiecărui stat țărmurean, care va fi astfel însărcinat cu executarea materială a reglementelor în propriile sale ape.

E lesne de văzut că președintul unic în această Comisie ar fi Austria, puterea mare pusă în fruntea unor state pe cari Conferența le-a tratat de nesuverane, nedomișând pe nici unul din ele în sănul ei. E pe de altă parte asemenea sigur că cel deținut delegat al Comisiei Europene ar fi, după ordinea alfabetică, al Germaniei (Allemagne), asupra atitudinii căruia, tocmai în anul hotărâtor pentru soarta viitoare a Dunării, nu suntem în drept de a ne face nici o iluzie.

[11 februarie 1883]

MANOPERE ELECTORALE

D. Brățianu cu Simulești și Chirțopolii săi începe a-și bate joc de lume. Consiliul comunal din Vâlcea șterge din listele electorale pe membrii familiei Lahovari, sub pretextul ridicol că n-ar fi naturalizați. Asemenea farse nedemne, prea ridicol pentru a fi jignitoare chiar, se petrec ziua-n amiază mare, asemenea copilării se patronează de guvern și de partidul său. Un Simulesc, om care în câțiva ani de prefectură înjighebează avere și plătește datorii enorme — numai din leață, se ntelege — și oameni de teapa aceasta, pentru care ocuparea unei funcții publice e o ocazie de-a se îmbogăți prin spoliare, găsesc timp pentru asemenea farse nedemne, iar d. Chițu e îndestul de naiv ca să nu zicem altfel pentru a spune că asemenea ignom [in]ii „sunt deprinderi ale trecutului și că ar fi intrat în moravuri prin școala ce conservatorii ar fi dat-o țării”.

Desi lucrul e în sine destul de absurd pentru a-i da o mai mare importanță decum i se cuvine, dar, de vreme ce adversarii de rea credință se servesc până și de asemenea invențiuni în manoperele lor electorale, vom spune numai că, abstracție făcând de demnitățile publice pe cari le-au ocupat în țară membrii ei, familia Lahovari însăși e, prin alianță și moștenire, urmașă familiei Socoteanu de peste Olt.¹

¹ Când, în urma victoriilor principelui Eugeniu de Savoia și a Tratatului de la Passarowitz, 1718, Austria a ocupat Oltenia, un Gheorghe Socoteanul — boero primae classis — de pe Jiul inferior a fost propus de către o deputație și numit comisar imperial] al provinciei Oltenia.

Reproducem aci cuvintele d-lui Alexandru Lahovari prin cari a interpelat în Cameră pe d. ministru de interne asupra cazului acestuia, care, ca manoperă electorală, e desigur monstruoasă și unică în felul ei.

„In diesem officio (Comissarius provincialis) ist durch die Deputation vorgeschlagen und von mir derweilen acceptirtet worden: der Bojar Georgiza Sokotanul, weszen Eigenschaften mir in gleichen ohnbekannt seynd; doch wird Er gerumt in der Lechenkunst wohl erfahren und ein sonsten accurater Mann zu zeyn”. (În acest oficiu de comisar al provinciei s-a propus din partea deputațiumii și a fost acceptat între acestea de către mine boerul Gheorghe Socoteanul, ale căruia calități nu-mi sunt cunoscute în afacerile acestea, însă după renume ar fi bine esperimentat în arta calculului și în genere un om integru.)

Vezi *Documente privitoare la Istoria românilor de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. VI, anii 1700—1750, p. 308, 318, 321, 326 et sq. [13 februarie 1883]

REPUBLICANII FRANCEJI

Cine sunt bărbații de stat în ale căror mâini se află astăzi încredințate destinele Franței? Cetind într-o foaie vieneză răspunsul la această întrebare, ne-am adus aminte fără voie de tagma demagogilor, anarhiștilor și cumularzilor noștri. Iată bunăoară ce ne spune foaia vieneză despre unele personaje din proaspătul cabinet francez:

D. Ferry are un ce mic și înjosit în sine și în politica sa, dar un Lucru nu i se poate contesta: are o voință de fier, este un bărbat de o mare energie. (Voiște și vei putea!) El este din Lorena și oamenii d-acolo sunt cunoscuți în Franța ca încăpățânați. Voința sa cea fermă l-a adus unde este și-l face conducătorul majorității Camerei, fără, să fie popular în realitate.

D. Ferry este omul execuțiunilor politice. Aceasta nu e afacerea cea mai plăcută, poate nici cea mai curată. Ea te silește înainte de toate să te înconjori cu oameni ce sunt de o calitate cam problematică. Pentru oarecare misiuni sunt tocmai inevitabili cerți complici, oricără de neplăcuți și compromișători ar fi. Nu poți să-ți alegi oamenii; ai trebuință de ei, pentru că nu găsești mai buni. Nici un diplomat cumsecade nu poate apăra înaintea Europei măsuri de proscriere și de aceea un Challemel - lacour devine ministru de externe. D. Challemel - lacour a fost un favorit al lui Gambetta; el a fost odinioară un publicist escelent și e un orator bun. Foile franceze au povestit că tatăl său și moșul său au ajuns toți, pentru înșelătorii și incendieri, în ocne și au murit acolo. Dar din împrejurarea că se trage dintr-o familie de criminali, nimeni nu va face o imputare nouului ministru; este o onoare pentru dânsul dacă, plecând de la începuturi așa de grozave, a știut să se urce unde este. Dar ca literat d. Challemel - lacour, cu tot talentul său, este un șarlatan. El a trăit în Germania și în Elveția, cunoaște literatura germană și filozofia, ceea ce face pe cineva să fie în Franța numai decât un bărbat celebru, un „filozof”. Ceea ce povestește domnia sa compatrioților săi despre relațiunile sale cu Arthur Schopenhauer este o minciună...

La 1870 d. Challemel - lacour deveni prefect al departamentului Rhonei și pe atunci s-a silit să organizeze un fel de terorism jacobin. Cu ocazia unor arrestări politice el a trimis vestita telegramă: „Fusillez moi ces gens la!” După război a fost condamnat la 100 000 franci despăgubiri către mai multe persoane..

Tres faciunt collegium: al treilea este d. Thibaudin - commagny, fămosul general. Si în locul lui s-ar fi luat altul, dacă se găsea. În toată armata franceză nu e un general care să vrea a face ceea ce este gata să facă d. Thibaudin.

Despre călcarea cuvântului de onoare comisă la 1870 s-a vorbit destul...

Ceilalți miniștri noi nu merită mențiune, afară doară de d. Waldeck - rousseau , care a fost ministru de interne sub Gambetta. El e un bărbat Tânăr și unul dintre gambettiștii cei mai talentați; un bun orator și jurist. Toți ceilalți din cabinet sunt mediocriți basse , ce nu dau materie nici pentru un epigram . Și apoi cu asemenea oameni să învingi criza, să fortifici Republica, să guvernezi Franța !!

Intr-adevăr, căi franceji vor mai fi cu mintea sănătoasă politică ca să se revolzeze contra unui asemenea guvern, contra unei atari politice, care experimentează în mod mizerabil cu lucruri și persoane. Niște mâini de gogomani se joacă în modul cel mai frivol cu libertatea și chiar cu existența Republicei. În Revoluția cea mare s-a cerut pentru prima oară o lege de proscripție ; atunci a fost Mirabeau care a strigat către ceata încă foarte mică a jacobinilor : „Cele treizeci de voci să tacă!” Și ele au tăcut; legea de proscriere a căzut. Dar unde este azi un Mirabeau , care prin tunătoarea sa voce să facă pe fanatici și nebuni să amuțească și să scape libertatea de cei mai periculoși dușmani ai ei, de aceia cari se folosesc de formele ei și invocă numele ei spre a o nimici ?

Demagogul uzează și abuzează de libertate ca de o armă pe care pururea e gata să o înlocuiască cu viclenia și topuzul tiranului laș .

[16 februarie 1883]

[„Dacia viitoare**», IATĂ TITLUL...”]**

„Dacia viitoare”, iată titlul unei nouă reviste politice ce apare de două ori pe lună la Paris. Prețul pe an e numai de cinci lei, dar în sine e neprețuită, neprețuită ca document, ca semn al timpului în care intrăm, ca signură a culturii și creșterii politice pe care va avea-o generația viitoare, dominantă în România, prin îngrijirile d-lui C.A. Rosetti.

Ceea ce ne uimește mai cu seamă și ne întristează când trecem peste stâlpii acestei reviste este lipsa de convingere, lipsa de energie sfântă, caracteristică pentru tinerimea tuturor popoarelor; este aerul flegmatic cu care sunt scrise monstruozitățile acestea. E ceva greoi și fără de talent în stil, ceva înjghebat și neînțreg în idei, ceva ce seamănă a negustorie cu nouă principii politice. Din nou naționalitatea se ia ca firmă de prăvălie, pentru a debita sub ea ideile nesănătoase ale radicalismului cosmopolit. Acești domnișori se pun la tocmeală cu poporul românesc, poate pentru posturile bugetare la cari aspiră în viitor.

... Suntem cu totul logici fiind socialisti - iredențiști . Dar trebuie să se știe dinainte că n-am voi cu nici un preț să se piardă munca noastră pentru formarea unui regat, imperiu sau republică română de la *Dniștrul*¹ până la Tisa, în care pătura domnitoare (română sau românizată) să urmeze a trăi trântorește , din munca poporului românesc... Pentru ce-am lucra și noi pentru Dacia viitoare daca după formarea ei am fi tot unde suntem și acum ? Putem noi îndemna pe români de pretutindene să se folosească de cele dentăi nenorociri ale străinilor [pentru] a-și da mâna, prin urmare putem cere de la mii și mii de oameni să se primejduiască pentru ca să nu fie, după realizarea Daciei, decât tot ca înainte, proletari ?

Ce-i drept putem să-i îndemnăm, dar e de crezut că nu ne vor asculta și vor face bine.

Orbit-ar-fi oare tot astfel Șincai ce, purtând în desagi istoria românilor, a murit sub un gard?

Dar există oameni între români pentru cari vorba ce se debitează de două ori pe lună pe învelitoarea acelei reviste este atât de sfântă că nu cutează s-o pronunțe, pentru a n-o vedea târâtă în noroi de sarcasme străinilor, cari n-ar avea decât a ne scoate ochii cu lipsa noastră de cultură, cu slabiciunea noastră politică înălăuntru și-n afară, cu corupțiunea care mănâncă societatea noastră, pentru a ne spune: Voi voiți un asemenea lucru? Pe când cei mai mulți dintre noi se cred nevrednici, în adâncul sufletului lor nevrednici de a ridica vălul de pe acest ideal, cunoscând că numai o altă generație, curățită prin abnegație și durere, poate îndrăzni să gândească la ea, acești domni, pentru cari istoria suferințelor noastre e un basm, pentru cari mormintele eroilor noștri sunt bune de prefăcut în pușcărie, pentru cari nimic din ce au trecut nu e vrednic de venerație , își dau aerul a ne zice: Putem scoate Dacia din buzunar, dar nu voim decât atunci când veți fi socialisti. Parcă s-ar pune în sfârșit la mezan pentr-un preț oarecare până și idealul unora din eroii și martirii noștri, a cărui realizare e mai departe decât orișicând.

Și oare Italiici i-a mers atât de ușor precum și 'nchipuiesc acești domni ?

Încă din suta a treisprezecea Dante divinul, din a cincisprezecea ingeniosul Machiavelli au pus în serviciul acestei idei enorma lor putere de cugetare, ei, capete pe cari natura o dată le formează la o mie de ani, pentru a le sfârâma pe de-apururi... și cât de târziu s-a realizat ?

În suta a nouăsprezecea abia.

Dar ce-ați învățat din trecutul greu al poporului nostru ? Fiece palmă de pământ cultivat e câștigată prin dezrădăcinare de păduri seculare și apărată cu cel mai bun sânge al strămoșilor. Toată munca aceasta e o lungă și penibilă muncă de apropriație . Din câteva ponoare de munte ale Carpaților un popor mic la număr, în contra căruia se decretează cruciade ca în contra saracenilor , urât din cauza statoniei sale în credința străbună , exclus din viața publică a Europei pentru că nu e catolic, smulge palmă cu palmă, ținut după ținut din mâinile omului dușman și a naturii dușmane și, fără cod de legi, fără școală, fără orașe, fără nici un mijloc de cultură, nici acela al limbei sale scrise, se bate cu Baiazid Fulgerul și cu Mohamet II, care calcă în contră-i pe două imperii surpate și pe paisprezece capete de regi, și când această luptă crâncenă și profund onestă durează încă în toate țările locuite de români, domnișorii molești în brațele Luteției cer ca poporul nostru să se dezintereseze de proprietatea sa ? Cine ? Țăranul din Ialomița care muncește singur până o sută de pogoaane pe an, muncă pe care musculatura a două sute de bonjuriști n-ar putea o presta ?

Buni bucurosi am trebui să fim daca români n-ar fi împiedecați în mod nedemn de către adversarii lor politici, prin persecutarea instituțiilor de cultură pe cari le posedă, prin persecutarea limbei, bisericii, naționalității lor. Emanciparea aceasta, libertatea de-a se întrece muncind, în condiții echitabile, cu adversarii lor, nu strivîți de atotputernicia și de nedreptatea statelor în cari trăiesc, iată tot la ce pot aspira români cu drept cuvânt, sub orice guvern ar trăi, și iată care ar trebui să fie misiunea generației viitoare.

¹ Românește: Nistrul.

Însă tinerii domnișori înstrăinați sunt departe de a-și cunoaște poporul lor propriu comoara de energie și de îndărătnicie

națională grămadită în el prin munca seculară, sănătatea judecății lui când vorbești cu el de asemenea lucruri. E drept că ideile demagogice, exemplele de parvenire fără muncă și merit, au alterat puțin echilibrul ideilor lui abituale, dar - din norocire s-ar putea zice - măsurile demagogice prea a inundat repede și în șivoi țara pentru ca să nu dezvlească toate retele ce-au adus și pentru ca să nu-l facă a-și pierde iluziile de ele.

Dar să lăsăm toate acestea. Orice soi de demagogie, fie roșie, fie monarhică, e într-un popor ca starea de dezagregare pentru un corp. O societate compusă nu din clase adecă din organe c-o activitate specifică ci din indivizi, e ca un corp în discompunere chimică în care fiecare moleculă, scăpând din sfera de atracție a semenului său, nu mai însemnează nimic, pentru ca totul să nu mai însemneze nimic.

Venim la un alt act datorit domnișorilor noștri, a cărui origine numai prudență nu poate fi: vorbim de adresa înmânată d-lui Clemenceau.

Dacă d. Rochefort sau d. Felix Pyat erau în Parlament desigur că unuia din ei i se adresa actul faimos, dar, în lipsa acestor ilustrații, d. Clemenceau e fericitul care are o suportă această onoare.

Nu știm în adevăr dacă cestiunea dunăreană va câștiga mult prin sprijinul binevoitor al onor. d. Clemenceau; știm însă una: cuprinsul acelei adrese e îndreptat atât de mult în contra vecinei noastre imediate, Austro-Ungaria, și în contra atotputernicei Germaniei de astăzi, și soarta Dunării atât de mult de aceste două și atât de puțin de onor d. Clemenceau încât adresa ni se pare și fără consecuție practice și fără oportunitate.

Recunoscători vom fi cu toții fără îndoială d-lui Clemenceau pentru dezinteresatul său sprijin, căci intenționarea sa e fără îndoială lăudabilă și cavalerescă, dar despre rezultatele ei practice în cestiunea Dunării avem părere de rău de-a ne îndoi.

Cată să relevăm însă un pasaj din acea adresă, care merită oarecare cenzură:

În martie 1871 colonia germană din București se adună pentru a serba înfrângerea Franței.

Studentii din București, indignați de insulta adusă doliului nostru național, căci inimile tuturor românilor săngerau de nenorocirile Franței, împresoară sala banchetului, pătrund în ea și aruncă pe ferești pe toți germanii, mai întâi pe consulul lor.

Acestea sunt — fie cu iertare — lucruri cu totul neadevărate. Colonia germană serba nu înfrângerea Franței, ci ziua nașterii bătrânlui monarh care conduce soarta Germaniei, aceasta cu permisiunea Consiliului nostru de Miniștri. În sala banchetului n-a pătruns nimenei, pe ferești n-au fost aruncat nimenea, mai puțin decât oricine d. de Radovitz; iar curajoșii aranjatori ai scandalului de stradă au fost risipiti... prin salve de tun? Ferească Dumnezeu! C-o dușă rece dată de pompierii M. Sale, cari în timp de pace au prozaica meserie de-a stinge nu numai casele, ci și focurile patriotice.

Iată adevărul. Ne-ar părea rău dacă d. Clemenceau ar fi indus în eroare de acea tiradă și ne îndoim că mișcarea ar fi avut loc dacă în fața romanilor care făceau gălăgie să aruncă pe ferești pe toți germanii, mai întâi pe consulul lor.

[17 februarie 1883]

[„SĂ NU SE SUPERE CONFRĂȚII NOȘTRI...”]

Să nu se supere confrății noștri de la „Românul” dacă le vom aminti o zicătoare țărănească: „Boul se leagă de coarne, omul de limbă”.

Pasajul din „Românul” prin care se promite înființarea Comisiei Mixte, primirea Austriei neriverane în ea precum și prezenția ei perpetuă, prin care se laudă înțelepciunea guvernului de-a face la timp concesiuni nimerite și se impută opoziționii îndărătnicie și imprudență, acel pasaj leagă de limbă și pe guvern și pe partid și pe confrății. Acel pasaj, pe care „Binele public” [i]l reproduce zi cu zi în fruntea coloanei întâi, pe care noi l-am citat asemenea în polemicele noastre cu confrății, arată învederat că cestiunea Dunării a fost compromisă din capul locului. Orice discuție ni se pare de prisos aci; ceea ce s-a tipărit nu se poate face netipărit; ceea ce s-a făcut nu se face nefăcut; c-un cuvânt: „Boul de coarne, omul de limbă”.

Dar fostă intenția guvernului bună sau lăudabilă când a alunecat a face acele făgăduințe cari compromiteau cestiunea și ne răpeau încrederea puterilor apuse? Ce să zicem? Suntem siguri că „Românul” ar pune mâna-n foc pentru a jura că intenția a fost cea mai bună. Iadul — zice Dante — e pavat cu cele mai bune intenții din lume. Cu cele mai bune intenții, dar cu o rea politică, rezultatele sunt rele, dezastroase chiar, și scuza că inima a fost curată rămâne o copilărie în viața politică.

Ar fi de recomandat să fim serioși în discutarea acestei cestiuni, d. Brătianu a fost — poate — amăgit prin fel de fel iluziuni pe cari adversarul a știut să i le farmeze dinaintea ochilor și, ca să-și prință visul de picioare, a făcut — precum se știe — o călătorie pe la câteva Curți. Acesta este momentul dramatic în care s-au făcut promisiunile adesea citate, cari sunt echivalente cu însuși primirea în principiu a anteproiectului austriac. Dar acest moment ne-a costat mult. E de prisos a spune că Franța, Rusia, Anglia — toate puterile c-un cuvânt — n-au avut decât să afle scopul acelei călătorii, precum să și văză promisiunile făcute, pentru a se dezinteresa cu totul în cestiunea Dunării și a lăsa România să alunecă pe elina ce i-o crease duplicitatea guvernului ei. Prin acel act d. Brătianu a pierdut încrederea a cinci cel puțin din șapte puteri.

Dar d-sa se supără. Urmează discursul tronului, îmbrăcat de sus până jos în zale și plăsoare de otel: țara 'l vede, quiriții aplaudă, crezând că lucru mare ce asigurări trebuie să fi având primul nostru ministru de la puterile din apus pentru a vorbi cu atâtă *emphasis*. Aș! Nimic! Scuzele plecate ale blondei sale umbricule, curbele adevărat orientale, cu fruntea la pământ, cari dedeau umbrei o formă de elipsă ne-a dovedit că discursul era un act de viteză neprecugetată, care a răsuflat în urma celei mai mici amenințări, răspândind asupra țării un aer de nespusă umilință. Acesta e al doilea moment dramatic în care țara a pierdut încrederea și a celor din urmă două puteri, încât azi le vedem pe toate în contra noastră.

Să stăm strâmb dar să vorbim drept. De la război încocă au fost o sumă de momente în cari o atitudine fermă ar fi scăpat cu toată siguranță cestiunea Dunării. Au existat momente în care interesele nici unei puteri nu fuseseră încă angajate prin acte ulterioare, în cari ele nu aveau nici o cere compensații, nici o le da, în cari Dunărea noastră nu devinește încă un obiect al politicei de compensații. Toate acele momente prețioase cabinetul d-lui Brătianu le-a lăsat să treacă neîntrebuințate sau le-a risipit în deșert fără întărire, dându-le pe mâna a diferiți copii mari cari se joacă de-a diplomația și cari de căte ori fac, fără să poate, afacerile străinilor, se cred cumplit de fini.

Nu mai relevăm modul incalificabil cu care în acest timp au fost tratat personalul nostru diplomatic, oameni de valoare unui Kogălniceanu sau a unui Callimach Catargiu. Acum, când lacul s-a limpezit, țara vede bine cine-a avut dreptate, cine nu. Toate acestea le zicem pentru

cauzul când intențiile guvernului ar fi fost bune și actele sale numai niște greșeli. Dar din cabinetul d-lui Brătianu au făcut parte oameni asupra intenției cărora chiar există grave bănuieri, oameni ce par a-și fi făcut un program din aservirea noastră economică.

Nu știm în adevăr prin ce peripeții va mai trece cestiunea. Rusia declarând însă că primește condiția cuprinsă în contrapropunerea Angliei, de care e legată aprobarea cererii sale, adeca primind ca reglementul pentru gura Chiliei să nu intre în vigoare decât cu aprobarea Comisiunii Europene de la Galați, e probabil că Conferința se apropie cu pași grabnici de sfârșitul lucrărilor sale.

Ce se va întâmpla atunci în privire-ne?

„Le Temps”, al cărui corespondent din Londra se zice că ar fi stând în relaționi cu fatalul d. Barrere, ne spune că membrii Conferenței vor semna două protocoale deosebite: unul la semnarea căruia va putea fi admisă și România, apoi un altul, în care se va declara că, dacă România va stăru în rezistență sa, puterile vor stăru asemenea în menținerea hotărârilor Conferenței.

Față cu asemenea rezultate de politică esterioră, ce să facem noi cu patriotismul, cu bunele intenții etc. ale guvernului? Să le conservăm în alcool, ca pe niște mostre organice, pentru edificarea generațiilor viitoare? E evident că n-avem ce face cu ele și că invocarea zilnică a virtuților problematice care ar fi animând pe patrioții roșii nu sunt în ochii nimării o compensație pentru pierderile reale ce le suferă țara sub acest regim.

[19 februarie 1883]

[„CAMERA A PRIMIT...”]

Camera a primit cu mare majoritate proiectul de lege al gradăriunii salariilor profesorale, un deziderat pe care corpul nostru didactic [i]l manifestase demult și în deosebite rânduri.

Principiul gradăriunii e just nu numai pentru această ramură, ci pentru toate serviciile publice de la îndeplinitorii cărora se cer cunoștințe speciale cu greu și în mult timp câștigate, fără a li se da cu toate acestea perspectiva înaintării. Spre deosebire de statele antice, statul modern e sărac. Societatea, în mișcarea ei industrială și economică, deschide o sumă de ramuri de activitate bine plătite și atrage tinerimea inteligentă la ele, încât statul, care din parte și are asemenea o sumă de lucrări tehnice și speciale de îndeplinit, e prea ades în pericol de-a fi servit prost, pentru că plătește prost.

În țările din Apus titlurile și decorațiile formează un surogat încă respectat pentru răsplătirea meritelor pe care statul nu e în stare să le recompense bănește; onorile pe care el le gradează după însemnatatea serviciilor aduse în locul unei sporiri îndestulătoare a salariilor și lucrul nu este tocmai nepractic de vreme ce pentru amorul - propriu al oamenilor din Apus o distincție mai prețioasă decât o recompensă bănească.

La noi risipa și abuzul ce s-a făcut cu aceste semne le-a luat orice valoare în ochii publicului, încât cei mai mulți oameni privesc conferirea lor mai mult ca un fel de jignire decât ca o distincție. Odată însă ce aceste semne sunt lipsite de chiar rațiunea lor de-a fi, odată ce nu se conferă pentru a distinge și măguli meritul, ci după plac și pentru cauze electorale, purtarea lor încetează de-a fi o onoare și nu mai pot fi întrebuiță ca un mijloc legitim pentru a răsplăti muncă și merite, deci statul e pus în necesitatea de a recurge la alte mijloace, mai reale, spre a face față acestei trebuințe.

În privința profesorilor o și face, de astădată prin legea gradăriunii.

Rămâne numai ca și membrii corpului didactic să se convingă că aceasta e tot ce se poate face pe cale bugetară pentru îmbunătățirea sortii lor materiale și de-acum înainte să evite ocupăriile străine sferei lor de activitate. Un profesor, cu cât o fi mai bun, cu cât se ocupă mai îndeosebi cu obiectul său și se va specializa cu atât terenul altor ocupări devine mai străin pentru el, cu atât mai apt va fi pentru catedra ce-o ocupă, dar totdeodată mai neîndemânat pentru orice soi de alte ocupări. În știință va înainta, căci nu este una din ele care să stea pe loc. Pe toate terenele se fac în piece an descooperiri nouă și chiar numai datoria de-a rămâne în currențul științei contemporane și îndeajuns pentru a-i ocupa profesorului tot timpul său disponibil și puterea sa disponibilă de muncă. Si cu cât cineva se adâncește mai mult într-o ramură de știință cu atât ea devine mai interesantă, cu atât setea de a ști se mărește. Prin chiar natura spiritului omenesc, nici una din științe nu poate avea sfârșit, de aceea perfectibilitatea fiecarei e infinită. Fiecare din ele merită ca o inteligență omenească să i se consacre ei viață

întreagă, dar se nălege că din momentul acela inteligența destinată științei trebuie pusă la adăpostul luptei pentru existență, la adăpost de vicisitudinile celorlalte clase ale societății.

Până acum profesorii erau condamnați la un fel de stagnație, căci o înaintare pe scară ierarhică nu există pentru omul special, iar munca sa, Oricăt s-ar fi perfecționat prin experiență și studiu, rămânea retribuită pururea în aceeași măsură. După legea nouă timpul de serviciu e măsura după care se judecă și se remunerează progresele în știință și metoda de predare ce se presupune că profesorii le-ar fi făcut și, dacă nu există înaintare pe cale ierarhică, cel puțin un spor al retribuției la anume perioade de ani asigură profesorului o existență lipsită de griji, liberă a se ocupa cu cercetarea și propagarea adevărului.

Dacă nu există înaintare pe cale ierarhică, căci o înaintare pe scară ierarhică nu există pentru omul special, iar munca sa, Oricăt s-ar fi perfecționat prin experiență și studiu, rămânea retribuită pururea în aceeași măsură. După legea nouă timpul de serviciu e măsura după care se judecă și se remunerează progresele în știință și metoda de predare ce se presupune că profesorii le-ar fi făcut și, dacă nu există înaintare pe cale ierarhică, cel puțin un spor al retribuției la anume perioade de ani asigură profesorului o existență lipsită de griji, liberă a se ocupa cu cercetarea și propagarea adevărului.

Dar tocmai asupra cercetării și propagării adevărului cătă să insistăm. Dacă în corpul nostru didactic există multe și onorabile excepțuni, nu putem tăgădui pe de altă parte că o seamă dintre profesori de liceu, mulți dintre cei de universitate nu sunt în currențul științei moderne. De când au ieșit de pe băncile școalei n-au mai pus mâna pe carte. Erori demult invalide prin experiență și argumente foiose până astăzi atât în preleții cât și în cărțile lor didactice. Mulți dintre cei mai bine văzuți chiar nu au sentimentul onestității literare; o sumă de cărți puse în mâna elevilor sunt plagiate nerușinante de pe cărți străine, cu atât mai scandalioase cătă plagiatorii s-au dispins până și de cunoștința elementară a limbei române, dând texte străine într-o formă nemistuită și necorectă, proprie a nimici simțul logic al școlarilor.

Mulți se ocupă cu lucruri cu total străine de sfera activității lor. Vreun text vechi, compilat acum douăzeci de ani, le

servește și azi pentru preleții și toate orele în afară din școală le consideră ca ore libere, pe care le consacra negoțului, întreprinderilor, politicei și.a.m.d. Prin provincie mai cu seamă [i]i vedem nu numai luând parte activă la politică, dar devenind șefii

factiunilor provinciale și combătând pe adversari cu un venin și cu o răutate care-a devenit proverbială tocmai pentru profesor și care le-a atras din partea publicului multe epitete. Pe cât timp se zicea că corpul didactic e uitat de Dumnezeu n-am fi crezut poate

s-avem dreptul de-a releva defectele pe care el le are în țara noastră. Dar, din momentul în care și pentru el se deschide calea unei

înaintări continue, măsura care vom pune-o va fi neapărat mult mai exigentă decât în trecut.

Profesorii trebuie să se specializeze de acum înainte. Din simpli absolvenți ai facultăților, din simpli licențiați, ei trebuie să

devie cu timpul învățați adevărăți în ramurile lor și să facă de prisos emigrarea tinerimii noastre în străinătate. La noi, unde cultura

a fost de secole înțelenită, nimeni nu are scuza că antecesorii iluștri nu i-ar mai fi lăsat nimic de lucrat; din contra, tuturor li se prezintă posibilitatea de-a câștiga prin muncă o reputație respectată.

[22 februarie 1883]

MANIFESTUL STUDENȚILOR UNIVERSITĂȚII DIN BUCHARESTI CĂTRE PRESA ROMÂNĂ

Publicăm mai la vale manifestul tinerimii universitare din București adresat presei române în cestiunea Dunării. Fără îndoială prețuim sentimentele patriotice ale tinerimii noastre și nici am dori ca ea să fie altfel în această privire decum este. Dar, ca și cu ocazia adresei înmâname d-lui Clemenceau, ne îndoim de rezultatele practice ale acestei manifestări. E poate rău de-a provoca ironia sorții și desigur o ironie e ca, imediat după înmânamea acelei adrese, d. Barrere să fie înaintat la rangul de secretar de stat de către guvernul său. Oare tinerimea noastră e convinsă că opunerea oamenilor ce ne domină și serioasă în Cestiunea Dunării, că ei sunt nevinovați ca copiii nou născuți? Puterile fac ceea ce se face în lume, fără scrupule escesive ele urmăresc pe socoteala noastră și a oricui interesele lor politice și economice; atitudinea noastră ar trebui să fie de-a nu ne face complici vinovați ai procederilor lor. În privirea aceasta însă nu avem nici un cuvânt de-a da guvernului de la noi un absolutoriu, nici credem că merită sprijinit fie chiar prin manifeste ale tinerimii. Trecutul ne învață că el nu s-ar folosi de acest sprijin decât pentru [a] masca complicitatea sa deja dovedită în această cestiune.

[24 februarie 1883]

[,CE DOREȘTE «L'INDÉPENDANCE ROUMAINE» DE LA OPOZIȚIE ?]

Ce dorește „L'Indépendance roumaine” de la opozitie? Să declarăm că Conferența de la Londra e nedreaptă cu România? Că împărația vecină, cerând Comisia Mixtă pe Dunăre, pretinde ceva excepțional, ce nu e prevăzut în Tratatul de la Paris și-n cel de la Berlin? Că jurisdicția esclusivă pe brațul Chiliei nu se poate obține decât în contra Tratatului de la Paris, care pune toate gurile Dunării fără excepție sub autoritatea Comisiei Europene? Asta s-o declarăm? Dar cine se îndoiește despre asta? Dar chiar acele puteri care tratează acum în Conferență se îndoiesc ele un moment că ceea ce pretend este mai mult decât dau tratatele? Dar dacă n-ar fi astfel, dacă totul s-ar reduce la o simplă interpretare de text, fără sporire de drepturi, fără modificarea esenței chiar a instrumentului de pace de la Berlin, ar mai fi fost nevoie de Conferență, s-ar mai ridica discuții? Fără îndoială nu.

Din nenorocire tratatele nu mai au longevitatea pe care o aveau înainte. Un drept pozitiv și codificat al gînților nu există și, chiar dacă ar exista, nu știm ce sanctiune ar avea. Tratatele se mențin în vigoare prin echilibrul real al puterilor europene, prin raporturi oarecum de greutate și de forță, și dreptul scris e mai mult arma slab și un mijloc de-a trezi conștiința aceluia echilibrul. Din punct de vedere mai înalt am putea zice că adevărul rămâne adevăr oricât de rău l-ar apăra cel care-l susține, că dreptatea rămâne dreptate oricât de puțin îscusit ar fi un avocat care luptă pentru ea. Tot din acest punct de vedere se poate zice că e fără precedent ca despre o țară pe deplin neatârnătă, despre pământul, despre apa, despre locuitorii ei alții să hotărască fără s-o întrebe, fără s-o primească chiar între ei. Am zice mai mult. Oricât de rău ar fi fost apărătorul cauzei noastre — și desigur că mai rău ca d. Brătianu n-a putut fi nimenea — nu pe apărător aveau a-l considera puterile, ci cauza însăși, care rămâne dreaptă chiar dacă cel ce-o apără e nedrept. Uneori ne vine să crede chiar că în Conferența de la Londra unele din puteri ne apără fără s-o mărturisească mai bine decum întălegem noi s-o facem și că, în conștiința lor, împărtășesc acea măreată idee de dreptate pe care cel slab încină a o avea.

Dar, cum am zis, toate aceste le spunem din punct de vedere al dreptății, ale cărei postulate n-au din nenorocire o altă sanctiune decât cel mult generozitatea firească a celor mari, o generozitate uneori alterată de interes.

Dar nu aceasta vrea „L'Indépendance roumaine”, ci mai mult:

Opoziția n-a înțeles că, unindu-se cu guvernul și ajungând prin acest act de înalt patriotism să împiedice dominația Austriei pe Dunărea română, ea scăpa fără îndoială guvernului, dar scăpa și țara.

Care guvern, fie-ne permis a întreba?

Cel din 1881, care găsea că e prudent și la timp să admite Comisia Mixtă, participarea Imperiului la ea, prezidenția permanentă? Cel de azi, care nu vrea toate acestea? Dar nu vrea? Știm noi sigur, știm pozitiv ceea ce vrea sau nu vrea guvernul nostru? Nu știm nimic. În toate cestiunile ne-am trezit cu surprinderi, ca și când încrederea țării acesteia ar trebui escamotată. Că așa este, vom cita un singur caz. Manifestul, numit al tinerimii universitare din București, pe care l-am tipărit cu oarecare rezerve în numărul nostru de ieri, e escamotat de la un număr mic de studenți de cără un agent al partidului roșu, e revăzut, fără sătirea semnătorilor sperăm, de onor. Radu Mihai, încât majoritatea studentilor a pregătit un protest în contra-i pe care-l comunicăm mai la vale, neputându-ne opri de a-i lăuda tonul serios și plin de intelligentă liniște. Va să zică nici măcar inima tinerimei nu e crutată de ademeniri, ca să zicem așa, polițienești, cu sinceritatea ei înăscută, ea să steargă greșalele guvernului, ea să steargă acel pasaj fatal din „Româul” (iunie 1871) prin care se dădea tot ce pretendă azi Imperiul în Conferența de la Londra?

Tot astfel nu înțelegem cum opozitia poate fi chemată a împărtăși răspunderea unei reale politici esterioare. Să ne unim? Dar care caz grav ne-a găsit vreodată dezbină? Când lucrurile ajung la o încordare extremă desigur că români sunt uniți, dar nu de aceasta e deocamdată vorba. Ceea ce se cere e ca opozitia, care de ani de zile, de pe când trăia Epureanu încă, a dat alarmă în cestiunea aceasta, să ajungă a împărtăși până și răspunderea morală a purtării necorecte a guvernului. Aceasta ni se pare o cerere prea mare. Exemplul onor. D. Ionescu — pe care noi îndealtmintrele nu l-am numit trădător — nu ne ademenește deloc, deși d-sa trebue să fi știind ce face și n-are nevoie de învățăminte noastre.

[26 februarie 1883]

[„E CURIOS CUM LEGILE...”]

E curios cum legile cele mai importante trec cu iuțeala fulgerului prin conștiința votatorilor noștri. Vorbim de convențiunea de estrădere cu Țările de Jos sub care vedem semnul prețiosului d. Mitileneu. În sine n-avem nimic de zis în contra unei convențiuni de estradare pentru crime comune, încheie-se ea cu Țările de Jos sau cu oricare alt stat; cestiunea e cu totul alta: ca nu sub numele și firma de estradare pentru crime comune să se strecure estradarea pentru delicte politice sau pentru fapte conexe cu crimele politice și rezultate din ele.

Nu Olanda este țara care ne-ar inspira vreo îndoială în privirea interpretării convențiunii. Există însă alte state, în care stările de lucruri sunt departe de a fi atât de fericite, pline de regulă și soliditate, precum sunt în harnica și inteligența Olandă; se poate deci ca această convenție cu totul inofensivă, dacă privim statul cu care se încheie, să devie esențial alta dacă se va încheia cu alt stat în aceeași formă și cu același text.

Art. 11 al Constituției zice:

Toți străinii aflători pe pământul României se bucură de protecțunea dată de lege persoanelor și averilor în genere.

Credem că nici o punere la cale internațională nu poate și nu trebuie să zădărnică acest principiu constituțional. Sub numirea de „străinii aflători pe pământul României” se cuprind în cazuri multe români din provinciile vecine cari nu sunt încă împămânenți.

Pentru noi însă e just ceea ce permit legile noastre, injust ceea ce ele opresc.

Dreptul de a caracteriza faptul, de a-l numi delict politic sau comun, de-a recunoaște că merită sau nu să fie pedepsit, trebuie să aparțină justiției noastre și nu interpretării străine.

Pe căt convenția aceasta nu e sanctionată încă și nici a trecut prin Senat ar fi de dorit să nu se primească decât amendată, și anume: că faptul trebuie caracterizat de justiția statului căruia i se cere estradarea, rezervă relevată și de Franța în ocazii analoge. N-am dori ca prin interpretări subtile, prin analogii etc. să se nimicească dreptul de azil de care se bucură refugiații politici în țările noastre. Toate toatele țării acesteia sunt prea slabe pentru ca-ntr-o zi să n-avem poate noi însine nevoie de dreptul de azil al străinătății. N-am voi să vedem estradați de pe pământul României, sub pretextul poate a unor delicte comune, oameni politicește oricât de vinovați, dar nevinovați și în înțelesul legilor noastre și după conștiința noastră publică.

[26 februarie 1883]

[„NE SILIM A PĂSTRA...”]

Ne silim a păstra față cu confrății de la „Românul” toate formele urbanității, deși reaua lor credință e uneori atât de revoltătoare încât silința noastră întâmpină însemnate dificultăți. Chiar confrății trebuie să înțeleagă că toate în lumea aceasta au o margine, că nu pot merge cu neadevărul atât de departe încât să ne atribuie nouă acte de cari ei și numai ei sunt vinovați în mod patent.

Să rezumăm, pentru a nu știu câtă oară, ceea ce e în cestiune.

„Românul” — nu altă foaie de-o importanță secundară și de opinii problematice — el, organul marelui partid numit liberal național, în numărul de la 2 iunie 1881, recapitulează — în numele guvernului român, să fie bineînțeles — concesiunile făcute Austriei. Iată - le textual:

I. Înființarea unei *Comisiuni Mixte* pentru supravegherea navigațiunii și a regulamentelor de poliție fluvială între Galați și Porțile de Fier.

II. *Admiterea Austro-Ungariei în Comisiunea Mixtă*.

III. *Prezidenția Comisiunii Mixte să aparțină delegatului Austro-Ungariei*. Si încă cum se fac aceste concesiuni? Nimerite. La timp. Mergând *sigur* spre împlinirea scopului. Nu ca acia — adecă cei din opoziție — cari se fălesc c-o împotrivire îndărjită și fac zgromot.

Nimeni nu presupune, credem, că opoziția ar fi fost atât de machiavelic perfidă încât să introducă acel pasaj — în numele guvernului — în prețioasele coloane ale „Românului” fără știrea redacției, cu ignorare deplină din partea onor. Costinescu și a celorlați.

Verba volant, scripta manent. Ceea ce-or fi pus la cale prin viu grai onorabilii în cestiunea Dunării s-au uitat, așa precum se uită apele acestui râu după ce s-au revărsat în mare. Ei! Cum n-avem noi ceva scris din vremea întrevederilor de la Livadia? Alta ar fi politica Țării Românești atunci!

Am reprodus aceste scripta și ce era mai natural decât să zicem: Dar oare dacă contele Kalnoky ar scoate ochii cu ele reprezentantului României din Londra?

„Românul” prinde această ocazie cu mâinile — cel ce se-neacă se prinde de-un pa — și are îndrăzneală a zice că procurăm argumente adversarului. *Noi* le procurăm? *Noi* le-am scris? *Noi* am intrat în tratări, noi cei cari iubim a ne făli c-o împotrivire îndărjită și cari facem zgromot? *Noi* procurăm acest argument — negru pe alb —, nu colecția „Românului” de la 1881?

Nu cumva acest pasaj — în numele guvernului — care nu era decât rezumatul tratărilor verbale și în scris între Viena și București era necunoscut la Viena? Nu cumva noi, publicându-l, am atras atenția asupra lui pentru că nu se știa? Ne pare rău în adevăr, dar cumplit de nerozi trebuie să-și fi închipuind „Românul” pe cititorii săi pentru a-i crede capabili de-a admite una ca asta. Foile oficioase din Viena în relație cu Ministerul de Esterne a aflat asta din „Binele public”, nu-i aşa?

Astfel de lucruri odată puse pe hârtie, adversarul le trece, însemnate de două ori cu creion roșu, în cartoanele sale, căci adversarul are desigur ochi mult mai ascuțiti pentru asemenea lucruri decât opoziția din țară, indusă în eroare de propriul ei guvern.

Și-n urma acestei descoperiri, „Românul” binevoiește a ne atribui următoarele idei:

Opoziția își zice: dacă dăm sprijinul nostru guvernului în această cestiune, poziția lui se întărește... Pentru a răsturna guvernul, pe de o parte îl împingem la rezistență, iar pe de alta să dovedim că el a compromis cestiunea pentru ca în momentul în care vom veni la putere să facem concesiunile pe cari străinii le cer.

Admirabil! Iată în adevăr rețeta cu care roșii au ajuns întotdeauna la putere.

Apoi daca pe noi, cari n-am dat nimic, n-am oferit și nu oferim nimic, ne țineți capabili de-o asemenea ignominie, de ce

puteți fi capabili d-voastră, cari ați oferit tot ? Si încă *cum*. Nimerit. La timp. Mergând *sigur* spre împlinirea scopului.

Dar aceasta e politica ce însivă ați urmat-o. Făcându-vă mai turci decât turci — „suntem turci”, esclama foaia partidului — împingeți guvernul conservator la rezistență absolută în contra punerilor la cale de la Reichstadt și în același moment erați înțelesi cu factorul de căpetenie al acestor puneri la cale. Guvernul conservator a că ut atunci jertfă bunei sale credințe, jertfă hotărârii sale de-a păzi cu sfîrșenie Tratatul de la Paris, de-a nu se amesteca în certurile celor mari, tocmai pentru a nu face din țară un obiect de compensație. Cei mari își urmează politica lor cum vor; puterea ce-o au preface adeseori voința lor în drept; dar nu noi aveam s-o facem, pentru cari ficește să de tratat ține locul armatelor ce nu le avem. Nu ne e greu a mărturisi că pentru omul onest o asemenea jertfă e usoară. Mic ori mare fie un popor, sunt bunuri morale asupra cărora nu există tranzație legitimă; și când un om de stat crede că, în contra dreptului, în contra opiniunii publice, în contra tradițiilor de onoare, totuși trebuie să transige, acel om de stat trebuie să știe cu ce preț o face: și că prețul trebuie plătit, știind-o aceasta, poate face sacrificiul cel mai înalt de care un muritor e capabil, acela de a se stinge el, om drept, purtat de-o adâncă convingere, sub pata infamiei, nefiindu-i nici măcar permis de-a se apăra dacă apărarea sa ar fi în stare a compromite cauza. Astfel, pentru sute de ani și-a întunecat numele Machiavelli, pentru că, pentru realizarea celui mai sfânt scop, propunea mijloacele cele mai infame. Si cu toate acestea era o eroare enormă, tocmai pentru că enorm era spiritul ce-o concepuse. Nu prin mijloacele propuse de el s-a realizat scopul. Energia și munca celei mai tinere dintre rasele Italiei au făcut ceea ce mijloacele lui n-ar fi ajuns niciodată să facă.

Nu ni se mai atribuie dar o politică de care suntem incapabili.

E clar că nimeni nu poate primi solidaritatea politicei esterioare a guvernului. Dacă guvernul rezistă în adevar, el nu are nici o nevoie de asentimentul opozitiei. Dacă cere acest asentiment nu face pentru a rezista.

Ceea ce vrea guvernul este de-a atrage și opozitia în labirintul duplicității lui, în care trei miniștri au jucat trei roluri diametral opuse în aparență, pe când firul Ariadnei e în mâna d-lui Brătianu, un fir care nu duce decât la o singură poartă: măntinerea la putere a Caradalelor sale, a toată demagogia, ignoranță și malonestă care ne guvernează. Nu credem că d. Brătianu mai crede în ceva. În momentul în care un avânt puternic al simțirilor noastre ne-ar arunca pe căile sale, el, augurul, ar fi cel întâi care, între intimii și comunii săi Mihăilești, ar zâmbi de sinceritatea noastră.

A ne uni cu protestari copilărești nu ni se pare nici cuviincios, nici folositor. Cuviincios nu, pentru că susținerea oricărui drept trebuie să fie demnă și nu cel ce se laudă de cu seară e vrodată de temut; folositor nu, pentru că enuncațiuni retorice nici sporesc, nici împuținează puterea de care dispunem sau acțiunea ce avem a o întimpina.

Un singur lucru însă le putem spune onor, confrății de la „Românul”. În cei din urmă ani s-au grămadit atâtea nenorociri pe capul poporului său și a bietei țării său — cu voia dumnealor — ne permitem a fi de-acum înainte mai prudenti față cu cursele fine ale d-lui Brătianu și a nu mai crede nimic din ceea ce zice. Iar confrăților le-am recomanda să nu judece pe toată lumea după sine și să binevoiască a crede că mai există și oameni prohi în țara aceasta. Dacă e vrunt partid care să fi dovedit că nu *cu orice preț* voiește să stea sau să ajungă la guvern, desigur cel conservator a dovedit-o îndestul.

[1 martie 1883]

[,,APELUL CĂTRE PRESĂ...”]

Apelul către presă al unui număr de șaptezeci de studenți a fost dezavuat de majoritatea studenților universitari printr-un protest formal, publicat și în numărul trecut al „Timpului”. „Românul” a refuzat a publica acel protest, sub cuvânt că se face politică. Adeca *Apelul la presă*, în adevar politic, l-a publicat; protestul nepolitic, menit a-i lăua și acțuiului celui deținător caracterul celu avea, nu l-a publicat, deși poartă mai mult semnături de la studenți în adevar universitari, nu de la poduri și șosele. Dar... apelul la presă e revăzut de onor. Radu Mihai, comandanță chiar printre-un fel de pseudostudent, pe când protestul e inspirat de vederi mature și corecte. Apoi cel deținător și politic, cel de-al doilea nepolitic, motiv destul pentru „Românul” de-a nu-l publica pe cel din urmă. Nouă ne pare rău că studenții, în nevinovăția și sinceritatea lor, se fac pârghie pentru... dacă ar ști ei pentru cine ? O, tineri ! al căror ideal culminează în d-alde Mihăilescu și Carada !

Din Paris aflăm asemenea amănunte asupra modului de înjghebare a adresei înmâname d-lui Clemenceau. Se răspânde vorba că studenții români vor merge la acest deputat să-l roage să intervie în favoarea României în cestiunea Dunării. Ajuși înaintea casei deputatului din Montmartre, li se vorbi despre o notă ce se redactase de cățiva studenți, în care sunt espuse „interesele vitale ale țării în cestiunea Dunării”. Introduși fiind la d. Clemenceau, li se citi acea notă, în care se pretindea că sunt espuse... interesele vitale etc., dar care în realitate era un manifest revoluționar. După ce, prin prezența lor, studenții susținuseră un manifest de care cei mai mulți nu avuseră nici o cunoștință, deputatul — încântat fără îndoială a vedea înaintea-i atâția presupuși discipoli ai doctrinelor sale — căci d. Clemenceau, e cu tot radicalismul său politic, unul din oamenii cei mai învățați din Franța —[își rugă să îscălească acel manifest.

Ce era de făcut? Să părăsească sala protestând? Bărbatul care-i primise nu știa fără îndoială nimic, că cei mai mulți dintre studenți nu avuseră idee de cuprinsul acelui așa - numite note și de culoarea ei politică ori socială. Vrând - nevrând au îscălit toți. C-un cuvânt, sprijinul bărbatului politic în cestiunea Dunării le e fără îndoială binevenit tuturor, dar cea mai mare parte dintre studenți ce-au semnat adresa n-au știut de mai nainte ce cuprindea.

[1 martie 1883]

[,,VA SĂ ZICĂ...”]

Va să zică Tratatul de la Londra e termenul tecnic sub care de-acum înainte vom avea să însemnăm vasalitatea economică și politică a României. Dacă baronul Worms nu interpela pe guvernul englez, de e adevarat că Conferența dunăreană a hotărât a da Rusiei, sub oarecare condiții, dreptul exclusiv de control asupra brațului Chiliei și că se pregătește un tratat care înălțurează art. 16 al Tratatului de la Paris, dacă lordul Fitz - maurice nu avea ocazia de-a răspunde și de-a împărtăși Camerei Comunelor articolele nouului tratat, am fi putut aștepta mult și bine vro lămurire din partea mințitorilor noștri oficioși ; singura cale pe care poporul nostru își mai poate afla soarta e aceea a interpelării în Parlamentul englez.

Guvernul și foile sale — departe de-a ține publicul român în curențul celor ce se petrec — continuă a arunca praf în ochii

lumii, ba ministrul de externe nu se sfiește a încredința pe senatorii și pe deputații convocați că viitorul tractat e favorabil României, atât de favorabil încât numai bine se poate da iama Constituției și legii electorale, neavând nici o grija despre cele din afară.

După relațiunile date Camerei Comunelor, tratatul, care va rezuma în sine lucrările Conferenței dunărene, cuprinde următoarele nouă articole:

Art. 1. Jurisdicția Comisiunii Europene se întinde și asupra distanței dintre Galați și Brăila.

Art. 2. Puterile Comisiunii Europene sunt prelungite pentru o perioadă de 21 de ani, cu prelungiri succesive din trei în trei ani, dacă unul din contractanți nu propune modificări cu un an mai naiv de espirarea mandatului Comisiunii.

Art. 3. Comisiunea Europeană nu va exercita *nici un control efectiv asupra brațului Chiliei, acolo unde amândouă țărurile aparțin același stat.* (Rusiei).

Art. 4. Partea aceea a brațului Chiliei care scaldă țărmii României și Rusiei este supusă regulamentelor cu care se administrează brațul Selinei, *sub supravegherea delegaților Rusiei și a României.*

Art. 5. Rusia și România mai naiv de-a întreprinde lucrări în brațul Chiliei vor supune planul acestor lucrări Comisiunii Europene.

Lucrările executate la Ceatal din Ismail vor fi sub controlul Comisiunii din Galați.

La caz de divergență între Rusia și România sau chiar în sănul Comisiunii în privința lucrărilor de executat, puterile vor decide.

Art. 6. Rusia păstrează dreptul de-a stabili plăți spre acoperirea cheltuielilor lucrărilor sale, dar cu condiția de-a refera puterilor.

Art. 7. Regulamentele adoptate de Comisiunea Europeană la 2 iunie 1882 sunt declarate aplicabile pentru navigația pe Dunăre între Porțile de Fier și Brăila.

Art. 8. Toate celelalte aranjamente anterioare relative la Dunăre sunt mărtinute.

Art. 9. Tratatul din Londra va fi ratificat de către puteri într-un termen de 6 luni.

Dacă privim veselia și ușurința cu care membrii majorității parlamentare de la noi au primit comunicarea unor asemenea stipulații, dacă vedem graba cu care secta Dimancilor s-aruncă din nou asupra Constituției și legii electorale ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și când situația din afară ar fi cât se poate de senină, putem zice: *volenti non fit injuria.* Oricât de mare ar fi nedreptatea ce i-ar face acestei țări prin noul tratat de la Londra, *organul voinții țării*, această adunătură de parveniți lacomi și ignoranți din care se compune partidul roșu și majoritatea Adunării, îngheță cu bucurie această pilulă, mai mult, se servește de ea pentru a căuta mijloace nouă de mărtinire la putere.

Odată vasilitatea în afară stabilită, trebuie create și înăuntru condițiile vasalității. Trebuie nimicită influența pe care o mână de oameni liberi, intelectual și material neatârnăți, o mai poate exercita asupra opiniei publice și a mersului lucrurilor; trebuie creat un aparat electoral care să-i dea guvernului pururea o majoritate servilă și înjosită, aleasă de către subcomisari de poliție; voturile proprietății istorice și ale inteligenției trebuie aruncate și stinse în multimea celor ce se obțin printr-un cinzec de vin și, odată declarându-se formal printr-un tratat că țara aceasta e o slugă, să fie și în realitate compusă din slugii străinătății; drept care s-a și hotărât ieri citirea a treia a propunerii de revizuire.

Aceasta o vrea un Dimanțea, aceasta o mai vor și alte guri de vacă, cari prin cine știe ce ironie a evenimentelor esploatează onoarea de-a purta nume mai vechi și mai române.

Volenti non fit injuria. Concesiunile nimerite, la timp și ducând sigur la scop, pe cari guvernul le-a făcut Austro-Ungariei, încă din mai 1881, când ministrul de externe declară că „putem primi Comisiunea Mixtă fără să ne abatem de la Tratatul de la Berlin, că încercarea de-a înălțări pe Austria din Comisiune ar fi zadarnică, că cestiuanea prezidenței permanente o e cestiu de curtenie și de politeță”, acele concesiuni Tratatul de la Londra nu face decât să le înregistreze în dreptul public și să le sanctioneze.

Toată rezistența deci cu care se laudă foile guvernului nu este decât un neadevar și o comedie pusă la cale nu pentru a servi de mijloc de apărare, ci cu finta unică de-a amăgi țara. Izolarea completă în care s-a aflat România în Conferența de la Londra, părăsirea ei de către toți nu ne dovedește decât un singur lucru. Demult toate puterile — una câte una — s-au convins că guvernul și Parlamentul din această țară nu numai că nu voiesc și apără nimic, ci din contra precuperește hotarele și drepturile ei de suveranitate pentru a rămâne în buget. Demult a trebuit să se convingă oricine că statul român a devenit sub acest regim un institut pentru căpătuirea și pensionarea tuturor nevolnicilor intelectuali pe cari i-a produs Oriental și cari au ajuns să stăpânească ca pe o proprietate privată, ale cărei drepturi și interese ei le speculă pentru cumul și pensii reversibile.

Cine dar să mai apere o colectivitate politică care ea însăși nu mai știe a se apăra și se lasă amăgită, esploatată, înjosită de tot ce ea are mai comun, mai ignorant și mai malonest? *Volenti non fit injuria.* O țară care vrea și suportă un guvern de Dimanici și Mihăilești aceea vrea și suportă înstrăinarea Dunării, vrea și suportă robia economică și vasilitatea politică.

/3 martie 1883/

HORATIUS - OVREU

Directorul unui liceu din Triest a căutat să arate într-o broșură că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August și amic al lui Maecenas, a fost evreu de naștere. Autorul acelei broșure spune că tatăl lui Horatiu a fost un evreu erudit din Alexandria care și crescuse pe fiul său în credință și în înțelepciunea părinților. De aceea filozofia vieții exprimată de Horatiu în versurile sale este aceeași ce se găsește în cărțile sacre ale ovreilor cunoscute sub numele de *Cărțile înțelepciunii*. Toate acestea autorul caută să le demonstreze prin numeroase citate. Afară de asta el află o trăsătură curată iudaică în epicureismul și humorul lui Horatiu și sub acest raport compară pe poetul roman cu Heinrich Heine. Într-o satiră a lui, Horatiu zice: „*Credat Iudeus Apella*” și autorul broșurei susține că *Apela* nu e altceva decât Abeles. La aceasta un glumeț a observat că Horatius Flaccus cătă să se traducă prin Horatius Flekeles.

/6 martie 1883/

[„,MESAJELE DE ÎNCHIDERE...”]

Mesajele de închidere și deschidere a seziunilor Adunărilor se fac în țara noastră în chipul următor: fiecare ministru înseamnă pe-o foaie fraza mai mult sau mai puțin lăudăroasă relativă la ramura sa de administrație pe care ar voi să o văză trecută în mesaj. Unul dintre miniștri împreunează peticele într-un întreg, dacă nu se întâmplă să o facă aceasta regele însuși. Un mesaj e aşadar departe de-a cuprinde o judecată proprie a Coroanei asupra situației sau o cerere proprie a ei — el nu e decât o laudă a

actelor guvernului și a majorității parlamentare formulată de cei interesați. Atârnă în adevăr de bunul simț al Coroanei de-a atenua lucruri ce sunt în prea mare contrazicere cu starea reală, atârnă asemenea de sentimentul de bună cuviință a consiliarilor de-a nu face din mesaj o reclamă electorală sau de popularitate, dar de considerații de simț și cuviință nu se conduce mai nimenea la noi.

Nu ne mirăm deci daca mesajul cu care s-a dizolvat majoritățile actuale e plin de laude la adresa lor. Efectul odios pe care l-a făcut îmbogățirile membrilor majorității și destrăbălarea administrației d-lui Brătianu nu se poate ironiza în adevăr mai bine decât prin complimentele ce și le adresează reciproc acești oameni, prin laude ce nu le cred nici cei ce le pronunță, nici cei ce le ascultă.

Dar, daca afirmațiunile aceluia act nu sunt în stare de-a induce pe nimenea în eroare asupra stării reale a țării, gologurile ce le prezintă reticențele lui sunt cu atât mai semnificative. Ele ne îndreptățesc la argumentele *a silentio*, la adevăruri deduse din tăcere.

Astfel, ministrul de externe este acela care nu se folosește deloc de ocazie pentru a-și adresa laude. Asupra cestuiiunii Dunării tăcere absolută.

Cu toate acestea iată un ministru care - ar fi avut multe de zis. Ar fi putut arăta de ex. că politica sa esterioară a izbutit a ne înstrăina simpatiile tuturor puterilor.

Încă din ședința a doua a Conferenței de la Londra, când lordul Granville a dat citire scrisorii d-lui Ioan Ghica prin care cerea admisarea României, s-au dat pe față izolarea deplină în care ne aflăm. Deși lord Granville, în calitate de plenipotențiar al ospitalierii Angliei, speră că se va aproba admisarea României de vreme ce e reprezentată în Comisia Europeană din Galați și va fi în cea Mixtă, totuși contele Munster, plenipotențiarul reprezentant al M. Sale germanice, s-a opus la admisarea cu drepturi egale a României. Contele era gata să recunoască că România are interese mari la soluțunea acestei cestuiuni dar Conferința cătă să-și păstreze caracterul ei european și să evite a-i da României egalitate de drepturi. Daca, măntinându-se principiul unanimității, i-s-ar da României un vot, s-ar crea o situație în care ea, prin *veto* al ei, ar putea împiedeca lucrările Conferenței. Exact în același ton au fost ținute declarațiunile celorlalte puteri. Austria recunoște că situația creată prin Tractatul de la Berlin dă drept României de-a lăua parte la dezbatere; cu toate astea, înțând seama de obiecțiunile Munster, revine de la această opinie. Franța e tot de părere că România are dreptul de-a intra, dar obiecțiunile contelui sunt serioase... Italia se află în situația celorlalte puteri, Rusia și Turcia asemenea.

Curios e dar că nici una din puteri nu ne-au contestat dreptul de-a participa la Conferință, cu toate astea afacerile noastre esterioare au fost astfel conduse încât nici una din ele n-au voit a ne primi în realitate.

Incidentul acesta din ședința a doua prevăzută rezultatul Conferenței pe care-l vedem în Tratatul de la Londra. Acel tratat dă Rusiei jurisdicția exclusivă pe brațul Chiliei, Comisiei Europene jurisdicția pe celelalte guri până la Brăila, Austriei preponderanță politică de la Brăila la Portile de Fier, c-un cuvânt supune suveranitatea acestei țări la trei stăpâni deosebiți: Europa, Austria, Rusia.

Ei bine, asupra unor asemenea lucruri, asupra Tratatului de la Londra de ex., guvernul nu găsește de cuviință de-a ne da vreo asigurare. E ca și când acest Tractat n-ar exista, ca și când țara n-ar avea nici o nevoie de-a și opinile guvernului în privirea lui pentru a ține seamă de ele în alegeri și a-și formula încrederea pentru sau în contra acelor opinii.

Acest sistem al tăcerii într-o cestiuină de existență se urmează demult și ne dovedește că și acum d. Brătianu va urma a lucra fără consentimentul Parlamentului, fără știrea și voia țării, surprinzându-ne numai cu fapte complinite, cărora să nu li se poată aduce nici o modificare ulterioară.

O tăcere analogă se păzește asupra reformelor constitutionale. Deși Camera se dizolvă în urma voturilor, asupra unor propuneri de revizuire nici o vorbă a guvernului, nici una a Coroanei nu arată opinia cabinetului în privirea aceasta.

Un singur lucru s-ar fi putut observa cu toate acestea în acest mesaj: că nimeni, absolut nimeni din toată țara n-au reclamat aceste reforme. Ele au răsărit din sorgință *a priori*, din crierii d-lui C.A. Rosetti; nici un ziar, afară de cel personal al d-sale, nu le-a susținut; guvernul n-a putut observa nici o mișcare a opiniei publice în favorul lor.

Afirmările contrarii ale „Românilor” sunt pur și simplu neadărvări spuse pentru măngâierea personală a redactorilor săi.

Cu toate astea guvernul acesta, plin de merite precum el singur zice, cătă să fi având și el o opinie în privirea revizuirii, pe care țara se cuvenea s-o cunoașcă.

Astfel, în afară de laudele banale și de puțin preț pe care guvernările găsesc cuviincios și le adresa tocmai în privirea celor două cestuiuni de căpetenie de natură a neliniști spiritele, guvernul e cu totul mut, gata să se justifice cu această tăcere când votul țării va fi contrariu aspirațiunilor de demagog cosmopolit ale d-lui C.A. Rosetti; gata asemenea a transige cu străinătatea și cu demagogia dacă-i va succede să scoată prin prefecții săi majorități servile.

S-a văzut că toate încercările opoziției de-a obține declarări clare de la guvern au fost zădărmicite prin sălbăticia majorității, că nu i s-a lăsat opoziției nici chiar puțină de-a se adresa la tron precum au încercat a o face, întâi de pe tribună, apoi prin cerere de audiență. Tăcerea guvernului în privirea celor două cestuiuni vitale în prezua alegerilor seamănă prea mult a conspirației ocultă în contra intereselor acestei țări, o conspirație agravată încă prin plecarea regelui în, momentele hotărâtoare. Țara are nevoie de tot curajul ei civic pentru a scutura din spatele ei atât vasalitatea economică cu care e amenințată cât și robia politică sub elementele demagogiei, ignorante și maloneste, ce se oploșesc sub aripile d-lor Rosetti brătianu.

[10 martie 1883]

SITUATIA DIN ARDEAL

I.P.S.S. mitropolitul românilor răsăriteni din Ardeal și Țara Ungurească, d. Miron Românlul, a adresat protoiereilor din arhidieceză o circulară. Ea oprește pe cler de-a lua parte la adunările populare care protestează cu atâtă legitimitate în contra proiectului de lege al cărui scop e maghiarizarea institutelor secundare române de învățământ.

Înainte de toate mărturisim că nu discutăm motivul care-a putut împinge pe prelatul răspândirea acestei circulare. Știam că, din nenorocire, mitropolitul românilor prea e o persoană oficială pentru a se putea susține de la influența guvernamentală și nici nu se poate pretinde ca orice mitropolit să fie ca Șaguna, care punea ordine ministeriale ungurești *ad acta*, fără a le 'nvredni' măcar de-un răspuns și care, când dreptatea era în partea poporului său, o susținea în contra a orice și a oricui. Se prea poate sădăr ca circulara aceasta să fie comandată de la Pesta, de unde i s-a și administrat mitropolitului, prin ziare ungurești, amenințări de trimitere la mănăstire.

Ceea ce ni se pare însă straniu în această circulară și lucru la care nu ne-am fi așteptat este tendența pe care I.P.S. Sa

binevoiește a o atribui adunărilor populare, tendență substituită, care dă circulării caracterul unei denunțări aproape.

Mai întâi se zice că adunările „*au un caracter politic*”.

Dacă e neapărat de-a li se atribui un asemenea caracter, am întreba de când românii în țara lor proprie și strămoșescă au căzut, prin vro sentență judiciară, sub interdicțiune politică, de când li s-a detras numai lor liberul exercițiu al dreptului întrunirilor, garantat chiar de-o Constituție ca cea ungară, în cari să poată discuta liberi și neîmpiedecați atentatul făcut asupra limbii, naționalității și bisericii lor de către reprezentanții minorității populaționii din țară?

Conducătorii — mai zice circulara — se pun pe teorii cari eschid *simțul ce se numește patriotism* și eschid respectul către *bazele actuale ale dreptului public*... Din partea inteligenței i se dă poporului în mod ostentativ impuls într-o direcție care trece marginile loialității ...

Simțul ce se numește patriotism poate să se fi eschizând; simțul ce este patriotism după cum [î]l înțelege toată lumea — exceptie făcând de maghiari — nu sufere fără 'ndoială nici o scădere prin manifestări. Căci poate fi cineva bun patriot și rău maghiar — lucrurile nu au a face una cu alta — și, viceversa, poate fi cineva fanatic maghiar și rău patriot, ceea ce maghiarii sunt în genere. Patriot e omul care contribuie la bunăstarea și înflorirea tuturor elementelor din țara sa; prin ridicarea simultană a tuturor, patria se ridică. Maghiarii, din contra, văd idealul lor de stat în ruinarea națiunilor conlocuitoare, în apăsarea lor intelectuală; ei atentează la cel mai de căpătenie instrument de cultură al unui popor, la limba lui, pentru a-i impune în schimb idioul ocult al unei mici și izolate rase, idioul cu forme organice fino - tartare , cu lexicon slavonesc. Radical deosebit în structură de către grupurile mari de limbi europene, acest idioul prezintă dificultățile unei limbi moarte fără a prezenta nici unul din foloasele ei. Cine știe limba română are calea deschisă la tezaurul intelectual al limbilor române moderne, are în fine cheia la limba latină, la civilizaționă antică. Cine știe ungurește nu știe nimic decât ungurește, un idiom nefolositor, purtat de o literatură săracă, de-o cultură științifică înapoiată, care nu deschide nici o poartă în Europa și — în treacăt vorbind — nici în restul lumii. Cu învățarea acestui idiom milioane de oameni cheltuiesc un enorm echivalent de putere intelectuală... cu ce folos? Evident că nici unul.

Se exclude respectul către *bazele actuale ale dreptului public* . . ?

Dar ce este legea naționalităților, ce autonomia confesiunilor decât *drept public*? Ce sunt aceste decât un pact între popoare și Coroană, în care cele dentăi, în schimb cu sacrificiile ce le aduc, obțin un minim de libertate pentru creșterea și cultura lor? Cine ignorează acest drept public, cine exclude respectul către el nu sunt nimenea altii decât maghiarii. Ei sunt acei ce falsifică pactul dualist; ei acei cari, prin călcări de legi fundamentale, zguduiuă încrederea popoarelor în sfîrșenia semnăturii monarhului, ei sunt aciai în fine cari, prin simțul lor revoluționar înăscut, sapă sistematic în inima popoarelor iubirea seculară către dinastie. Cât despre loialitate , ne pare că anul 1848 și 1866, memorile unui Kossuth, reminiscențele politice ale unui conte Usedom și ale principelui de Bismarck ne-ar da curioase probe pentru ilustrarea „proverbialei loialități ” a maghiarilor către Casa domnitoare căreia nu i se poate tăgădui meritul de-a-i fi mantuit de sub domnia turcilor și de a-i fi făcut posibili în mijlocul Europei.

I.P.S. Sa se mai plângă că aceste adunări „[i]l pun piedeci în cale atunci când în acord cu prea sfîntii frați episcopi ar vrea să apere cu mijloace loiale adevăratele interese naționale bisericicești ...”

Aci observăm că de mult i-s-a opus atât I.P.S. Sale, cât și în genere clerului, sofisma guvernamentală, întrebuințată de alintrelea în toate țările, că tot ce fac, fac fără ca poporul să participe. Aceasta o zicea lumea oficială și foile ungurești.

De-acum înainte imputarea de-a voi altceva decât poporul n-o mai poate face clerului nici guvernul, nici maghiarii. E clar că populaționile române cer mai mult respect pentru bunurile lor morale câștigate decum [î]l cer episcopii chiar și nu ne îndoim că vor și obține.

Dar

teoriile politice... sunt apte de-a servi în mâna celor răuvoitori ca argumente plauzibile pentru a ne denunța de adversari ai statului ...

În mâna celor răuvoitori de bună seamă. Cu ori fără umbră de adevăr, cu ori fără cauză, rău - voitorii vor crea din nimic chiar argumente plauzibile pentru ei și pentru proști spre a denunța pe români. *Stat pro ratione voluntas e regula celui răuvoitor* , care nu poate fi niciodată convins prin argumente pentru că nu vrea și fi convins.

Încă un cuvânt.

Popor autohton pe pământul părinților lor, într-o țară care *n-a fost niciodată cucerită de unguri, deși a stat în legătură cu Ungaria*, români n-au avut a mulțumi inferioritatea lor politică inegalității de condiții sociale, ci religiei lor, ritului care, în tot timpul atotputerniciei papale în Europa,

era persecutat. O dovedă despre asta e că aproape toată nobilimea actuală a Transilvaniei — exceptie făcând de două, trei familii secuiești — e de rasă română și datorește titlurile ei originare ducilor Făgărașului, domnilor Țării Românești, iar maghiarizarea ei o datorește catolizării ulterioare. Încă la 1511 Stoe de Bethlen nu era decât boier făgărașan . Pe când șeful neamului devine catolic și maghiar, neamul însuși, *gens*, e până azi țăărănesc în județ. Un Mailat , catolizat și maghiar, e președinte al Senatului din Pesta; neamul e țăărănesc până astăzi în Țara Oltului . Cădea (Căndești), familie răspândită la amândouă poalele Carpaților, în Țara Românească și-n Ardeal, devine maghiarizat Kendefy s.a.m.d.

În acel timp de luptă fără conștiință în care naționalitatea era adeseori confundată cu religia asemenea transfugiu dintr-un popor într-altul era mai lesne de executat. Dar de la reformațiune încoace, la noi îndeosebi de la Matei Basarab, care-a dat poporului unitatea de limbă și de credință, deznaționalizarea chiar individuală e aproape cu neputință. Cărțile de sub Matei Basarab sunt pentru români ceea ce Biblia lui Luther a fost pentru popoarele Germaniei; un reagent puternic ce-a făcut din poporul românesc un popor deosebit, incapabil de-a se confunda cu altele, și care, cu toată împrăștiarea sa politică, rămâne unul și același.

Prin valoarea de cultură ce-a dobândit-o limba noastră, prin claritatea ei analitică, prin legătura ce stabileste între noi și țările din apus, atentatele asupra ei devin atente în contra lumii române și a civilizaționii omenești în genere. Dar e o lege constantă a istoriei că, atunci când un popor luptă cu civilizaționă, cel ce se consumă și cade în luptă nu este civilizaționă ci poporul.

Cine nu vede însă că maghiarii își consumă cele mai bune puteri ale existenței lor pentru realizarea unei utopii, pentru a face, în câțiva ani de dualism, ceea ce n-au putut face într-o mie de ani de egemonie politică și socială? Un mecanician modern ar

putea să calculeze enorma cantitate de putere, de muncă și sudoare omenească care se risipește în zădar, nu pentru a unifica statul prin împăcarea tuturor, ci din contra pentru a spori puterea de repulsiune și de discompunere ale elementelor constitutive ale Ungariei.

Și aceasta în numele așa numitei idei maghiare de stat.

Dar o *idee de stat* nu este o teorie ce se inventă, punându-și cineva degetu 'n gură. Oricât de mare bărbat de stat și-ar închipui cineva că este, nu trebuie să uite legea: *causa aequat effectum*. Când o mie de ani de supremătie politică n-au dat maghiarilor în privirea deznaționalizării altor elemente decât un rezultat aproape *nul*, e evident că puterea lor de asimilare (*causa*) este *nulă*. O idee dreaptă de stat va fi aceea care va formula funcțiunea de dezvoltare a elementelor reale din care țara se compune, care va recunoaște ceea ce există în adevar: o țară poliglotă, locuită de rase deosebite. Precum știerea n-are cuvânt de-a înființa un departament de marină și a discuta legi de navigațune, tot astfel e nesocotit a crede că, prin simplă inspirație, un stat, prin natura și istoria lui poliglot, se poate preface în stat c-o singură limbă. A se lupta însă în contra unor puteri constante și egale cu a se lupta în contra rotațiunii pământului în jurul său, în contra consecuțiunii regulate de noapte și zi.

[12 martie 1883]

GR. M. JIPESCU , POESII BUCUREȘTI, 1883

D. Gr. Jipescu , cunoscutul autor al Opincarului , e unul din rarii scriitori care, și în proză și în versuri, mânuișă limba curată a poporului. Brosurica apărută acum cuprinde câteva poezii ținute în ton atât de original încât mai nu se pot deosebi de cele în adevar poporane .

Astfel, bunăoară, citim:

MARIA MERILOR

(Meri sau Cojocaru e sat în Dombovița)

Floricică de mărar ,
Umbilă vestea-n Cojocar
Și de-aci peste hotar
Că mândruța Merilor ,
Surioara zorilor ,
Păunița stânelor ,
Îmi taie vederile
Și-mi uscă apșoarele
Și-mi seacă inimile.
Curca Radii din pătul
Se ghemuie , stă pitul
Noaptea când aude fil !

Cucul trist , pe-un nuc uscat,
Boian, mut, nedejugat ,
Grivei , uitându-și de sat,
Amuțesc în ascultare,
Lunca, vere, conten n-are,
De-al ei cântec tot tresare.
Iar Nițu la văzul ei
Ochii-i scăpară scântei,
Unde-i unu vede trei;
Săgetat, topit, uscat,
Ale friguri l-apucat —
Zace, bietul, fermecat.

Alta:

CIREAȘA

Roșată , dulce, voioasă
Fragedă și răcoroasă,
Din muguraș în pruncie
Mă gătesc cu flori o mie.
Și, de soare sărutată,
Cresc iute, și-apoi deodata
Mă roșesc că mi-e rușină
Când frunza s' uită la mine,
Că mă vede preschimbată,
Arzând de foc, foc de fată
Și din coadă verde, lungă,
Dau să fug, să nu m' ajungă
Bâtrânețele cu vânt
Să m-arunce la pământ.

Vișina, dușmană soră ,
Pe când fetele la horă
Ca cerceii la ureche
Mă pun pereche - pereche ,
Posomorâtă'năsprită ,
Parcă din simt e sărită ,
Mă tot spună la mierlită .
Pitigoi și grangorițe ,
Că sunt bună de mâncat:
Și când e spre revârsat
Mă pomeneșc, din visare
Că mă iau, cum și se pare?
La ciocneala ! Cioc în cap !
Zac rănită, tip — da' scap ?

Ar fi de recomandat ca nimeni să nu scape ocazia de-a cumpăra această broșurică, care nu costă decât un franc. Ce puțini oameni mai scriu în adevăr românește în zilele noastre!
 [13 martie 1883]

[„ARMATA NOASTRĂ...”]

Armata noastră posedă o pletoră atât de mare de oameni speciali, cu cunoștințe profunde, strategice, tactice, fortificatorii, atâtă amar de învățătură încât ne mai putem și lipsi de câte unul din ofițerii generali, dovediți buni, dovediți șiitori de arta lor.

La urma urmelor nu ne rămâne generalul Călinescu, Serurie, întreg statul major al gardei civice, n-avem armata bravilor „apărători ai independenței”, n-avem „baioneta inteligentă” care face de prisos orice altă baionetă? Există un pericol atât de mare ca general Călinescu și vestul locotenent - colonel, doctor în drept de la Pisa și președinte Republicii Ploieștilor, să inunde această țară cu lumina cunoștințelor lor tehnice, încât d. Brătianu poate — dacă intrigile sale politice o cer — să creeze altor ofițeri generali o situație care să-i silească a se retrage.

Iată în adevăr ce s-a întâmplat:

Generalul Manu e cunoscut ca unul din cei mai capabili și mai speciali ostași. Ca inspector general al artileriei era pe deplin în rolul său, de vreme ce această armă cere cele mai multe cunoștințe speciale. Nimeni nu se îndoiește că artileria s-a resimțit de activitatea sa, căci ea e arma care s-a distins cu deosebire și în timpul războiului și în timpul manevrelor.

Iată în sfârșit un om care era la locul lui.

Dar pentru ca oamenii să nu rămâne la locul lor există d. Brătianu, care, pe lângă mica providență din cer ce dă oamenilor talent și putere de acțiune, joacă în România pe marea providență a fevruaristilor, a republicanilor convertiți, a doctorilor de la Pisa redeveniți militari, a celor eroi garibaldiani pe cari istoria-i distinge prin o profundă tăcere și a.m.d.

De două ori deja actualul ministrul de război a încercat să sape în mod subversiv poziția meritată și cu drept căștigată de d. general Manu. Întâia oară pare că s-ar fi interpus M. Sa Regele. De astă dată însă — în prezvia plecării M. Sale, fără considerare pentru starea de sănătate și de osteneală a monarhului — s-a supus semnăturii sale liste lungi de numiri (66 de decrete cu sute de nume proprii) cari la drept vorbind pun toată puterea armată în mâna d-lui Brătianu și a oamenilor săi.

Tot cu această ocazie de punere în aplicare a legii comandamentelor d. general Manu se numește cap al divizunii a 8-a, cu reședință în Roman, fiind de mai înainte sigur că generalul nu va primi această... înaintare. Căci o înaintare ierarhică este — în alt chip nici d. Brătianu n-ar fi avut curajul să însceneze lucru — dar o înaintare despre care se știa că nu va fi primită și că generalul va prefera să demisioneze.

Răul de căpetenie care dizolvă la noi orice încredere în stat și în urmă orice încredere de sine însuși, atât de necesară fiecarui om de merit, este *politica*. D. Brătianu — ajuns din nefericire ministru de război — ignorant în ale războiului, ca și în toate cele, face politică în armată. Pentru a fi recunoscut de d-sa trebuie să fie omul d-sale, trebuie să stai cu d-sa în relații analoge cu cele în care stă Carada cu firma din Strada Nouă.

Până ieri administrație și Parlament erau în mâinile d-sale; prin reforma electorală vrea să puie mâna pe Corpul electoral; prin eligibilitatea magistraturii mâna pe justiție, prin aplicarea legii

comandamentelor pune mâna pe armată — încât nu mai rămâne decât un singur lucru: mâna pe Coroană. Cine știe însă trecutul d-lui Brătianu desigur că-l știe capabil și de aceasta. Ar fi păcat numai să nu se 'nece, ca cineva, la mal.
 [15 martie 1883]

RADICALII FRANCEJI [„RADICALII DIN FRANȚA...”]

Radicalii din Franța își urmează agitațiunea pentru desființarea Senatului. Credem că nici demagogii români nu vor rămâne îndărăt mult timp. În zilele din urmă s-a mai ținut în Paris o întrunire, prezidată de senatorul Laurent - pînă, având de secretar pe deputatul Pelletan. Acesta a dat cetei unui proiect de manifest către țară, redactat de comitetul provizoriu. Proiectul a fost primit de Adunare cu vii aplauze. În acest act se zice că liga nu-și va da sentință asupra votului prin care Camera a respins revizuirea Constituției, ci se va întoarce numai spre viitor, va urmări o idee și va căuta să-i accelereze victoria. Revizuirea cată să triumfe

pentru că se zice în manifest — Constituția de la 1875 a fost stabilită de monarhiști și n-a fost întocmită spre a organiza un guvern democratic, ci din contra, spre a depune la picioarele unei oligarhie; pentru că, întrucât timp voință sufragiului universal este paralizată, nu poate reuși nici o reformă politică sau socială și nici un regim nu poate avea durată, fiind împins într-o parte și alta între două puteri ostile; pentru că adevărata cauză a eșecurilor și crizelor ce enervează democrația zace tocmai în legile constituționale, pentru că, cu un cuvânt, a amâna revizuirea va să zică a amâna politica republicană.

Statutele adoptate de Adunare indică drept scop al ligei o agitațiune legală pentru o organizare mai bună a Republicii. Comitetul central al ligei e compus din căte un delegat al fiecarui colegiu electoral și căte un reprezentant al gazdelor favorabile ligei.

[16 martie 1883]

[„N-AVEM BUCURIE...”]

N-avem bucurie de tinerimea ce studiază la Paris. E azi învederat pentru oricine că tinerii cari și fac educațiunea acolo, întorși în țară, sunt de o remarcabilă sterilitate intelectuală și că, în schimbul unei științe căt se poate de puține, vin cu pretenții exagerate, cu trebuințe insațibile, cu totul disproportionate cu puterea de producție a poporului nostru. De la un

temp încocace e și mai rău. În loc de-a munci—sunt atât de vaste regiunile de muncă intelectuală în toate direcțiunile—își umplu capul cu fel de fel de utopii politice și sociale, se erigează în mânuitorii nu numai ai poporului nostru, ci ai omenirii întregi, iar când se-ntorc înapoi doza lor de cunoștințe e atât de neînsemnată încât mai nici unul nu e în stare de-a se hrăni prin munca sa proprie, ci trebuie să aibă recurs la protecțiunile politice ale corupției noastre demagogii, trebuie să se închine la d-alde Brățianu și C.A.Rosetti cari, în schimb cu o absolută renunțare la orice demnitate personală sau convingere, le aruncă căte-un os ori două, liniștiindu-le astfel toate pretinsele focuri de beatificare a omenirii.

A pretesta principii mari pentru a obține funcții, pensii reversibile, favori, iată școala pe care a creat-o d. C.A.Rosetti în țară, urmând-o el însuși din tinerețe și până azi.

De soiul acesta e și tagma de patrioți în perspectivă care redijează „Dacia viitoare”. Supere-se cât vor pofti; noi nu vom înceta a zice că țăranul de la Dunăre ar avea alte lucruri de făcut în Paris decât de-a simpatiza cu comunarzii, de-a afișa utopii cosmopolite și de-a tăia câinilor frunze.

În numărul din urmă al așa numitei „Dacia viitoare” ne spun că

sufletul dumnealor se indignează când văd că așa numiții politici, acei farisei fără *animă*, voiesc a le da lecțiuni de sentiment românesc.

Noi suntem acei farisei fără *animă* cari am afirmat că dumnealor profanează în adevăr idealul politic al strămoșilor, punându-l ca etichetă pe marfa dumnealor proaspătă, ce se coace o dată pe săptămână.

Dumnealor ne răspund:

Ei, onorate ziar conservator, *marele* idei nu se profanează când ele se împărtășesc de junime și se îmbrățișează cu o căldură pe care numai această etate o poate s-o *aibe*; ele se profanează de aceia care nu le întrebuințează decât ca instrument politic. Strigați dar cât veți putea, insultați-ne și acuzați-ne că veți voi, fiți sicuri că nu veți reuși a ne face să deviem sau să ne oprim din calea noastră nici chiar pentru a vă arunca o căutătură de dispreț.

Cu asemenea tirade retorice, rău scrise, nu ne ia nimenea ochii. Am mai îmbătrânit pe malurile Dâmboviței. Deci, cu iertarea dumnealor, fie zis: farisei, cu ori fără de *animă*, precum știm a numără până la patru tot astfel spunem și adevărul, oricare ar fi impresiile cu care-l vor întâmpina cei atinși de el.

Ceea ce contestăm noi e că dumnealor au îmbrățoșat ceva cu căldură.

„Dacia viitoare” e rău scrisă, fără stil, fără idei, fără entuziasm, semn de bătrânețe prematură, de incapacitate de căldură.

Ca dovadă că pomadații partizani ai Comunei nu numai că nu știu nimic, dar nici nu pricep *limba* ce-o vorbește poporul din care pretind a face parte, cităm următorul pasaj:

Pe urmă acest fiu al patriei austro - ungurești mă întrebă pentru a depărta aceste triste idei: „Ce mai nou prin țară ?” fără a adăuga cel puțin epitetul „românească”, ca și când el ar fi fost din aceeași țară cu mine, el austro - ungr !

Sancta simplicitas !

Țară în gura acelui austro-ungar nu e substantiv comun, ci nume *proprietă*. Spre deosebire de Moldova, de Ardeal, de Banat, de Maramureș, ardeleanii numesc Valahia și *ținutul Făgărașului* țară. Cine trece în *ținutul Făgărașului* se zice că-a trecut în *Țară*. Cine vine din acel *ținut* se zice până azi că vine din... *Țară* și că trece în Ardeal. Numele propriu de „*Țară*” se dă dar Valahiei lui Mircea I, pe când dumnealor [i]l atribuie sentimentalismului de ocazie al unui călător.

Iara noi — nu fie cu bănat — am mai adăogi o vorbă, fără a ne preocupă mult de căutătura de dispreț.

Nu cu utopii comunarde, nu urmând pe fanariotul C.A. Rosetti, care-a corupt această țară și-a făcut din vicleșug, din tâlhăria patronată a amicilor săi politici, din fraze, mijloace de câștig, se va putea ridica vreodată acest popor.

O singură buruiană de leac există pentru acest scop: *munca*. Muncă, nu comunalism ; muncă, nu bencheturi cu gunoaiele civilizației franceze; muncă, nu pornoscopie pe bulevard; muncă, iată mijlocul care va ridica poporul nostru.

Această „Dacie viitoare” nu e însă nimic alt decât un mijloc de-a crea celor ce numără pietrele și mână muștele la apă reputațiuni usurpate, pentru ca, reîntorși în *Țară*, să aibă vreun cuvânt aparent de-a pretinde lefuri enorme de pe spinarea și din munca reală a poporului lor.

Nu credem că mai credeți în ceva, când știm pe piațul țarigrădean care vă inspiră, și numai probe de muncă serioasă, pe cari nu ni le dă mai nici unul din voi, ne-ar putea schimba convingerea.

[18 martie 1883]

[„**ROMÂNUL** CAUTĂ A JUSTIFICA...”]

„Românul” caută a justifica refuzul d-lui mareșal al Curții de-a prezenta cererea de audiență a senatorilor din opoziție M.S. Regelui. Argumentul său de căpătenie nu are meritul originalității ; e același pe care mareșalul însuși l-a dat: „că există un regulament din 1874 care prescrie că audiențe colective nu se pot acorda decât autorităților”.

Dacă ar fi să ne plătim de - acest răspuns c-un argument *ad hominem*, valabil în toate cazurile pentru redactorii „Românului”, am putea zice că am studiat cu foc coloanele din 1876 ale foii azi oficioase și că dovezile ce le-au adus tot ea când era în opoziție ne-a convertit atât de complet că rău se interpreta regulamentul încât am ajuns și noi la rara ocazie de-a deodată dreptate foii acesteia și de-a admite că bune și valabile temeiurile ce le aducea... *atunci*.

Dar, precum am zis, argumentul ar fi *ad hominem*, absolut valabil față de redactorii foii oficioase, nevalabil însă cu omul care nu s-ar fi legat prin nimic în această cestiu.

Găsim dar că acel regulament — oricare i-ar fi originea — rău și fără cale s-a interpretat în modul în care se face.

Delegațunea unui oraș care-a ars, comitetul unei societăți pentru înființarea unei Academii, nu sunt de ex. autorități ale puterii publice; cu toate acestea nu credem că d. mareșal să opue vreodată vestitul său regulament primirii unor asemenea oameni.

Pentru scopul polemic al acestor siruri ar fi fost îndeajuns de-a opune „Românului” propriile sale cuvinte de la 1876 în această afacere; dar noi nu ne sfîm a declara că rău se interpretă regulamentul față cu oameni cari prin mandatul lor au un caracter public și cărora nu li se poate tagădui dreptul de-a aduce Coroanei rugămintă în cari nu e implicat deloc interesul lor personal, ci asemenea un interes public.

Dac - am căuta să explicăm regulamentul după cum ne convine nouă ce lesne ne-ar fi a zice: Dar oare roșii la 1874 era *presentabilă* la Curte ? Apoi— slavă Domnului — i-am apucat în vremile aceleia. Mulți cari azi umblă tanțoși în cupele pe atunci îmblau iarna cu pălăria de paie și cu hainuță de dril . De ! Patria nu recunoscuse încă că patru clase primare și un curs de violoncel dău dreptul la ocuparea demnităților ei. Pe atunci existențele bântuite de furtună ale roșilor erau termometre vii pentru studii de climatologie ; azi ei sunt exemplare esculente pentru Klemmatologie . Suntem siguri că cei mai mulți din dumnealor vor prîncepe acest termen din urmă.

Ce era partidul roșu ? O adunătură de oameni ignoranți, în mare parte străini de această țară, vicioși, incapabili de muncă, maturi în cele mai multe cazuri de apucarea unor meserii maloneste sau de pușcărie, constituind în adevăr elemente de-a căror contact *colectiv* trebuia ferită nu numai Curtea, dar orice instituție.

Nu ca elemente *politice*; ca elemente social problematice, moralimente căzute, ar fi trebuit să li se închiză ușa regelui.

Iată explicarea pe care am da-o noi acelu regulament dacă ar fi vorba să răspundem numai cum ne convine nouă.

Dar zice „Românul”: „e un obicei care există și se respectă la Curțile europene”.

Curțile europene nu dovedesc însă nimic în privirea Curții noastre. Toată originea dreptului public e alta la noi, alta în Apus; la noi Domnul n-a pus nicicând ocoală de hârtie între el și cetățeanul onest.

Astăzi... roșii, doctori în științele evitate de morală, au în adevăr *privilegiul* de-a intra, pe când omului onest [i]i rămâne cel mult datoria de-a solicita intrarea, desigur nu din deșertăciune, ci pentru cuvinte cu mult mai grele.

Daca nu ne-ar fi din cauza afară silă, am spune noi cine sunt aci și... *acelea* a căror moravuri, pretinse private, sunt de-o publicitate atât de pronunțată încât ar trebui să le închiză intrarea, a căror prezență, chiar sporadică, incomodează societatea cea bună. S-a primit persoane, vulgo cu steag, la baluri și la petreceri de-o onoare... pe atât de puțină pe căt de cunoscută, și astă numai pentru că erau fici sau neveste de politicieni roșii. Si acești oameni, a căror viață sunt niște mlaștini, abia întrecute de cinismul lor public, acești oameni explică regulamente de primiri la Curte. Ei, dintre cari cei mai mulți, nu după reglemente scrise, ci după cea mai elementară cuvînță n-ar merita a trece un prag onest !

Dar să lăsăm lecțiile de respect pentru Curte, pe cari nu le dau de astă dată republicani deghizați, oameni cari au batjocorit și tron și Curte zeci de ani de-a rândul, și să venim la altele.

Deci, după d. general Florescu, zice oficiosul, *revizuirea în sine* nu e un motiv de îngrijire pentru nimeni... (ci numai în *împrejurările actuale*) ea poate și trebuie să se facă în *alte împrejurări*.

Daca confrății s-ar convinge că pentru asemenea sofisme, remarcabile prin plătitudinea și petulanța lor, nu mai găsesc în țară cititori destul de naivi, ce bine - ar fi.

Va să zică o criză organică încetează de-a fi o criză când nu mai plouă afară.

Ideea firească că criza unei schimbări a Constituției e în genere plină de pericole, dar că se agravează încă prin situația din afară, e atât de complicată pentru capetele confrăților încât se prefac a fi incapabili de-a o prîncepe.

Apoi mai citim:

E firesc ca susținătorii și amicii *subscriitorilor petițiunii de la Iași*... să nu voiască ea reforma constituțională să se facă în sens liberal...

Această frază e în adevăr culmea nerușinării gazetărești .

Va să zică susținătorii petițiunii de la Iași sunt actualii membri ai opoziției. Generalul Florescu, d-nii Kogălniceanu și Vernescu au iscălit petițiunea de la Iași. Si nu este numai un neadevăr la adresa opoziției, e o injurie, îndealtmintrelea gratuită, adusă unor oameni care sprijinesc acum guvernul d-lui Brătianu.

Promotorul acelei petițuni, autorul ei e prințul Gr. M. Sturza. Niciodată noi, oricari ar fi fost schimbările de opinii ale prințului, nu le-am reprobăt, pentru un motiv foarte simplu. A putut fi ieri conservator, poate fi azi liberal, mâni republican; o mărturisim: caracterul și dezinteresarea sa vădită ne-a opri de la orice reprobare . Am avut ocazie de-a constata că prințul Gr. Sturza, spre marea deosebire de alții, nici funcții vânează, nici se teme a pierde funcții, nici umblă după păsuieli, nici are rude de pus în slujbă, c-un cuvânt schimbările sale sunt dictate poate de bunul său plac, niciodată, absolut niciodată de interes.

În timpul din urmă prințul s-a arătat favorabil proiectelor d-lui Brătianu sau în genere n-a făcut nici o opoziție, nici chiar în cestiunea reformei constitutionale.

Apoi sunt oameni d-nii de la „Românul” când ne impută nouă în colectiv acea petiție semnată de bărbați cari au trecut de mult abîzu ce-i despărțea de d. Brătianu ?

Cestiunea cu petiția de la Iași e asemănătoare cu aceea a Convenției comerciale.

D. Boerescu era autorul ei principal, în timpi în care în adevăr se putea justifica că prin acel act câștiga România o suveranitate pe cari vecinii nu recunoșteau c-o putem exercita. După asta, d-sa devine consilierul și amicul roșilor, și astăzi ? Astăzi, tot noi să purtăm singuri ponosul, iar alții să aibă folosul ?

Să ne punem în poziția „Românului”. Să presupunem că *noi* am fi avut și suferi în trecut, prin vorbe sau prin măsuri luate bunăoară de d. Kogălniceanu, e o simplă presupunere aceasta, în timpul când d-sa a fost coleg al d-lui Brătianu. Cădea-nis-ar nouă oare de-a face ați *roșilor* o vină din acele vorbe sau măsuri pe cari i le-am presupus d-lui Kogălniceanu, astăzi când un program comun de muncă ne unește ? Fără îndoială nu. Ar fi nedrept față chiar cu un adversar atât de nedrept precum sunt roșii; ar fi o estremă lipsă de cuvînță cătră bărbatul cu care ne-am unit.

Dar roșii n-o simt aceasta. Zilnic vorbesc de Tractatul de negoț și au alături pe d-nii Boerescu și Dim. Ghica; vorbesc de

petițiunea de la Iași și ca mâni semnatarii de căpetenie ai acelei petiții vor fi alături cu ei, căci în contra lor nu sunt.

Purtarea aceasta a foii oficioase cu amicii și aliații partidului e atât de comună încât își caută pereche.

[20 martie 1883]

[„CAM ÎN AJUNUL...”]

Cam în ajunul războiului oriental un român vorbea la Berlin c-un Tânăr diplomat asupra roditoarei țări de lângă Dunăre, pe care o numea patria sa, însirând străinului fel de fel de cai verzi pe pereți despre toate căte i se păreau bune în valea de jos a clasului râu.

România? — răspunse diplomatul zâmbind. lată o vacă bună de muls. Cât despre români, îmi vine a repeta vorba generalului Jaltuchin: „Cel mai bun dintre ei e tot bun de spânzurat fără judecată”.

Cuvintele acestea ne-au rămas în minte, căci în adevăr vacă de muls pentru toată lumea, pentru coțcarii străini, pentru cei indigeni fie de un sex ori de altul, vacă cum e țara noastră rar se va mai găsi. Rău o fi fost și 'nainte, dar de când politicianul venetic, C. A. Rosetti, și-a ridicat adunăturile, cioclovinele de căte patru clase primare în sus, starea de lucruri de la noi nu-și mai poate găsi pereche.

Se vede că nu le mai ajung roșii furtișagurile făcute cu ocazia răscumpărării liniilor Stroussberg și Cernavoda chiustenge; iar le-a venit gust de gheșefturi cu milioanele și de giușoș economico-financiar. Conform regulii din Machiavelli că cine vrea să se ție la putere cată să distreze opinia publică cu întreprinderi nouă, pretinse pline de viitor, înaintea alegerilor vin cu fel de fel de iscuduri cari au un scop îndoit: întâi de-a face pe gurile căscate să li se ia vederile, apoi pentru a crea ocazii de afaceri scabroase.

Uneori oameni de-o exemplară bună credință și patrioți cum se cuvine ne zic din convingere: „Ce folos au luptele aceste politice între partide? De ce nu 'ncetează odată? De ce români nu-și dau mâna pentru a asigura prosperitatea țării lor?”

Sinceri or fi asemenea oameni, pătrunzători nu sunt.

Apoi oare cu oameni *politici* avem noi a face? Stupidul de Serurie, gheșeftarul Carada, paraliticul și ramolitul Cariadis, camardinerul Chirțopol sunt oameni politici?

Apoi oare lupte *politice* sunt cele de la noi? Politică e că o cioclovină ca actualul redactor de la „Românul”, comun, ignorant și impertinent, cu patru clase primare, din nimic, adeca din coate goale a poliției din Iași și din vivandieră a regimentului de muschetari, ajunge răscumpărător de drumuri de fier și milionar? Politică e cu linia Cernavoda chiustenge, care s-a plătit bob numărăt c-un preț întreit de ceea ce făcea, de s-au înțolit o sumă de golani roșii? Politică este spoliarea sistematică pe care-o practică această plebe nesățioasă de șapte ani de zile, fără ca să se afle în țara asta un procuror, un judecător de instrucție care să puie mâna în piept acestor oameni de nimic, să-i întrebe de unde s-a îmbogățit?

Aceasta nu mai e politică; e pur și simplu lupta a o mână de oameni în contra unor bande fără trecut și pudoare, fără scrupul, cari s-au constituit în guvern și Parlament.

Altora iar le vine a ne zice să moderăm expresiunile pe cari le adresăm acestor oameni; ni s-ar cere să fim mai înmănușați față cu cefele groase de scelerăți, bune numai să le pipăie mâna călăului. Parecă această tagmă de oameni pricepe cuvânt bun și creștinesc, parec' ar fi capabilă a înțelege exact un adevăr cât de simplu. Incapabilă de adevăr, incapabilă de-o scânteie de onestitate și de dezinteresare, numai dându-i cu boldul, ca bivolilor, această carne cu ochi, nerușinată și nesimțitoare, mai în stare a da urme de pricepere.

Acest exordiu ni s-a părut necesar pentru a indica cititorilor noua tentativă de spoliare a acestor oameni.

Dunărea e o cale de apă gata, care n-are nevoie de nici o cheltuială de construcție, o cale cum numai Dumnezeu a putut-o face. Pe trei guri puternice ea se varsă în mare. Două din acele guri sunt cu totul pe teritoriu român; pe una lucrează Comisia Europeană pentru a o ține în stare de navigabilitate. Dar ceea ce Dumnezeu dă *gratis* plebea noastră roșie vrea să ne puie să plătim de-a doua oară. Nu gurile pe cari și le-a creat Dunărea singură după capul ei sunt bune pentru colosala *marină* română, care nu mai încapă în apele noastre; Dunărea trebuie învățată minte de d-alde musiu Costinescu, [1]i trebuie altă cale de la Cernavoda la Chiustenge. Acesta-i moftul cel mai nou al patrioților.

În vremea lui Herodot, 484 înainte de Hristos, acum două mii patru sute de ani — de la Anadan babadan, cum s-ar zice —, o albie a gurilor Dunării curgea între Cernavoda și Chiustenge. De această albie s-a folosit o societate engleză pentru ca să construiască — fără terasament — acel mizerabil drum de fier care i-a costat 6 milioane și pentru care noi, grație împrejurării că suntem niște gură - cască, iar roșii niște gheșeftari, l-am plătit cu 16 milioane, adeca zece milioane peste prețul cu care-l oferise societatea engleză din capul locului.

De cum s-a operat acea scandalosă afacere am văzut pe samsarii ei mofluji ridicând magazii luxoase în capitală, de unde 'nainte n-aveau de pe ce bea apă.

Dară aceasta nu-i de ajuns.

Nu ajunge că s-a îmbogățit toate rubedeniile veneticului bizantin până întră-șaptea spîță; nu sunt de ajuns bacăsurile cu care s-a cumpărat voturile majorității Adunării; acum cele șaisprezece milioane trebuesc aruncate în apă, drumul de fier mutat din albie alături, iar în locul lui... canal la Chiustenge!

Un simplu cap de pod n-avem precum [1]i cer cele mai elementare exigențe strategice și economice spre acea pustietate, abia bună ca o mână de mocani să-și pască oile pe ea, lăsați în știrea lui Dumnezeu și în toiu lor de voinici, și acum... canal trebuie, care să coste zeci de milioane din spinarea aceluiasi tăran săcătuit care abia trăiește de la mână la gură, a aceluiasi proprietar care nu mai poate vinde nimic, pentru că nu capătă nici un preț pe grâne față cu concurența americană și rusească.

Și fără a fi publicat studii, fără a se fi ales măcar Parlamentul, fără ca acești samsari să aibă autorizarea cuiva ne spun că convingerea dumnealor, luminată prin bacăsuri, este

că acest canal se va face, că noua gură a Dunării se va crea; când, nu pot spune, dar se va face negreșit; natura-l arată, interesul României precum și interesul întregului comerț european [1]l impune.

Interesul României ! Cele două - trei vaporăse ale statului și câteva luntri pescărești , cari se pot mișca foarte bine pe gurile ce ni le-a dăruit Dumnezeu, au nevoie de-o nouă gură, pe care să n-aibă ce transportă și ale cărei venituri să fie pururea inferioare cheltuielilor de amortizare, ca la toate întreprinderile lor patriotice, ca la calea Stroussberg, ca la Offenheim , ca la toate cu-n cuvânt.

[23 martie, 1883]

„PESTER LLOYD” ȘI ROMÂNII DIN TRANSILVANIA

Cititorul ce-ar binevoi a se uita din nou la numărul „Timpului” de sămbătă 13 martie va vedea că, daca am fi fost profeti, tot n-am fi putut cita mai exact pasajele acele din circulara excelentei sale d-lui Miron Românul cari vor servi presei ungurești ca denunțări și ca puncte de acuzație. În articolul lui „Pester Lloyd” pe care-l reproducem mai la vale se va vedea că pasajele a căror enunțare din partea mitropolitului am reprobat-o noi sunt exact aceleași cu cari foia maghiară scoate ochii românilor.

Însă această foie e cunoscută ca oficioasă, inspirațiunile ei se datorează unor sorginți din sferele guvernamentale ale Ungariei. Păstrându-ne intenția de-a răspunde la articolul foii oficioase, dăm de astădată apostrofele ei ca o probă că de mult rău se poate face unui popor întreg prin câteva șiruri necumpărite și inexacte, cum poziția oficială pe care-o ocupă Escelența Sa dă unor neadevăruri o greutate pe care nici un fel de faptă și nici un fel de discurs din timpul adunărilor populare n-o justifică. „Pildele rele molipsind datinete cele bune” am văzut și pe P. S. Sa Episcopul Aradului urmând exemplul dat în Sibiu și creându-se , din senin și din nimic, un pretext de persecuție în contra aspirațiunilor legitime ale poporului român.

Deduciunile pe cari „Pester Lloyd” le face din circulara mitropolitului, punerea în paralelă a cuvintelor prelatului cu pasaje și expresiuni din „Telegraful” -Fundescu bunăoară, un pamflet cotidian fără nici o responsabilitate morală sau politică, va dovedi I. P. S. Sale că chiar dacă ar fi voit să opreasă clerul de la întruniri, conform vreunui ordin ministerial, ar fi avut dreptul să facă ca autoritate eclesiastică supremă; dar că nu trebuia, pentru a-și motiva ordinul circular fără umbră de adevăr, pus[ă] în suspiciune legitimitatea cererilor credincioșilor săi. Considerente atât de lipsite de temei încât scriitorii maghiari însăși, pentru a le da măcar aerul unei probabilități, sunt nevoiți și documenta prin citațiuni din „Telegraful” -Fundescu ori din alte foi, mai bine scrise poate, dar despre cari se știe că enunțările lor nu angajează nici o sferă politică și pe nici un bărbat politic.

Lăsăm să urmeze articolul, rezervându-ne a-l comenta în alt rând.

Meetingurile române din Transilvania au produs o mișcare care, de ce atinge cercuri mai întinse, mișcare ce merită cu atât mai mult atențunea generală cu cât stă în legătură cu aspirațiuni foarte caracteristice. Motivul manifest și imediat al acestor adunări ale românilor transilvăneni e precum se știe discuțunea în Dietă asupra proiectului de lege privitor la scoalele secundare. Conducătorilor românilor nu le era de ajuns că mitropolitul, în numele bisericii sale, a făcut obiecționi încă înaintea Parlamentului în contra acestui proiect de lege; nu, pe lângă aceasta mai trebuia și manifestaționi „spontane” ale „voiției poporului”, cari să dea aceluia protest o putere și o eficacitate deosebită. Și-n adevăr ! Daca e vorba să relevăm repejunea și precizarea cu care s-au înscenat meetingurile române din Brașov , Sibiu, Deva, Cluj, Turda, Cahalm , Făgăraș și din alte locuri, cei ce le-a pus la cale merită desigur toată lauda. Din aceasta putem deduce învățământul important că acest popor se dirige de către conducătorii Lui după voință și intenția lor c-o lesnicitate care ne pune pe gânduri. Alta e însă intențunea ce este a realiza prin aceste adunări demonstrative.

Discursurile și rezoluțiunile precum și personajele determinante din aceste meetinguri nu ne lasă nici o îndoială că avem a face cu un nou tour de force al dacoromanismului . Pentru a ne da această probă de putere proiectul de lege al scoalelor secundare a fost un pretext numai; resortul veritabil e mânuit de alte puteri cu niște scopuri foarte îndepărtate . În mijlocul certelor noastre parlamentare, adesea meschine, și împresurați de nu mai puțin însemnatele sfesi de zi, pierdem prea adeseori din vedere mersul lucrurilor din Oriental meridional , și totuși acolo s-a 'nrădăcinat pentru Ungaria, ba poate pentru monarhie (?) o cestiu de existență, care până acum nu s-a dezvoltat deloc în favorul nostru.

Despre adunările din urmă ale românilor foile noastre n-au adus decât notițe insuficiente; dar pastoralele mitropolitului, român și ale episcopului din Arad ne învăță că avem a face cu manifestaționi foarte critice. Mitropolitul constată în circulara sa că aceste adunări zgromotoase de popor au luat „o direcție și un caracter politic de-așa natură încât nu pot fi decât stricăcioase intereselor de existență ale poporului român”. El ne mai spune că „teoriile” dezvoltate în adunări stau în contracicere cu „patriotismul” și cu respectul ce li se cuvine instituțiunilor fundamentale de drept public. Conducătorii adunărilor populare duc poporul „pe-o clină repede” și-l împing „într-o direcție care trece marginile loialității”.

Să fie bine înțeles ! Mitropolitul român este acela care vorbește astfel în circulară cătră clerul său propriu. Avem așadar un martor clasic pentru aserțiunile gravante pe care capul bisericei române ortodoxe le-a scris — desigur după informațiuni amănunțite asupra celor petrecute și cu intențunea cea mai bună. Indignarea cu care-a fost primită această admonițiune de cătră inteligența română ne întărește în credința veracității acestor enunțări, cari îndealtămintrele nu se confirmă și din alte sorginți competente (?). Pietrele aruncate în fereștele rezidenței metropolitane , precum și atacurile fără moderăție a presei române de dincolo și de dincolo de Carpați, impertinentul „protest în zale” cu care-a umplut lumea tinerimea română din Sibiu, îndreptat în contra „neadevărurilor tendențioase” cuprinse în pastorala de mai sus dovedesc nu mai puțin turburarea întinsă și adâncă, pe cari le-a produs descoperirile mitropolitului în inițiatorii și complicitii noului scandal dacoroman . Împrejurarea că procurorul a procedat în contra unora din personajele compromise sporește numai seriozitatea situației.

Pentru cel ce cunoaște stările de lucruri de dincolo de Țara Moților, precum și din învecinata Românie, fenomenele din urmă nu-i produc nici o surprindere, ci i se prezintă numai ca niște efecte ale unor cauze de mult

cunoscute și ades deplorate. La aceste sorginți dar trebuie să ne ducem pentru a ne forma o idee limpede și o judecată exactă asupra mișcării Românilor din Transilvania.

Rădăcinile mișcării de azi ajung până 1848, ba în parte chiar dincolo de-acea eră; dur dorințele și reclamațiunile românilor din Transilvania, au primit o formă mai concretă de la 1867 începând. Fără consultarea și consentimântul celor mai mari locuitori ai Transilvaniei, precum conducătorii numesc foarte impropriu poporul lor, s-a făcut atunci pactul dualist între Ungaria și Austria și, ca consecuență ulterioară a lui, realizarea uniunii legale a Ungariei cu Transilvania

Români transilvăneni se 'nsfioară atât de acel pact nefast cât și de uniune, pe care-o numesc fuziune inadmisibilă și stăruie într-o politică de pasivitate, încât nu iau parte la alegerile în Parlament, nici la alte acțiuni politice de însemnatate de drept public și toate legile și instituțiunile pe care legislatura ungurească le-a creat de la anul 1867 încăpătă români le consideră numai ca de facto și impuse, iar nu ca existând de jure și durabil - obligatorii.

În această politică de abstință, care nu e în fond decât o stare perpetuă de război în contra legislaturii țărei proprii, se crește tinerimea română din Transilvania; ei [i]i servesc sferele inteligente ale acestui popor; această politică o predică toate scrierile și foile românilor, atât de la noi cât și de dincolo, din Regat; aceasta e atmosfera politică în care, de două decenii, trăiesc peste două milioane și jumătate de cetăteni ai statului nostru. Și această atitudine a românilor se 'ntărește încă prin aceea că, conducătorii de azi o pun înainte ca sfânt patrimoniu al marelui mitropolit Șaguna.

Acest întâi archiepiscop și mitropolit român - ortodox, care-a murit în anul 1873, a lăsat (după cum arată d. Slavici) următorul testament poporului său:

„Nici o înțelegere cu maghiari! Orice înțelegere directă între români și maghiari implică în sine ideea unei acțiuni în contra dinastiei. Toate speranțele românilor se 'ntemeiază numai pe împăratul!“

După aceste idei conducătoare ale politicei române moderne conflictul între rase trebuie să mănuște în permanență, ba scelerateța unei asemenei politici de asimilare merge atât de departe, încât încercările unei înțelegeri pacifice între popoare se consideră ca un act în contra dinastiei. Loialitatea simulată către dinastie nu e în realitate decât o ilustrație a cuvântului: „Voim săpân pe împăratul pentru a nu avea nici un săpân“.

Din acest izvor răsar apoi ca necesitate naturală toate acele regreteabile și culpabile induceri în eroare ale poporului românesc, care din natură chiar e obicinuit de-a se lăsa influențat și dus de bună - voie de alții. Și când, acum vro doi ani, începuse a miji și printre români din Transilvania un simț mai bun, o pricepere mai sobră a stării de lucruri, conducătorii au pus cea mai puternică pârghie morală pentru ca, în conferința generală a delegațiilor români din mai 1881, să fortifice din nou punctul de vedere al pasivității. Prea bine le-a succes încă; căci cine poate nega că majoritatea precumpăratoare a așa numitei inteligențe române: preoți, institutori, advocați, cărturari, neguțători, proprietari ș.a.m.d. e plină cu totul de ideile unei aversiuni ostile în contra legilor fundamentale ale țării noastre. Mitropolitul Miron Roman o spune aceasta fără pospăi, și el trebuie să-și fi cunoscând oamenii.

Dar încotro țineste această atitudine hotărât ostilă a românilor transilvăneni? Să se ia sama numai la deciziunile conferenței generale din 1881 și să s'asculte cele mai nouă discursuri și rezoluții ale meetingurilor și oricine se va convinge că pretinsa pasivitate politică are în fond ținte foarte active.

Înainte de toate e vorba de restabilirea uniunii personale între Transilvania și Ungaria sau de recăștigarea autonomiei transilvane; apoi stabilirea acelei egale îndreptățiri pentru români ca, în toate regiunile locuite de ei, numai limba română să fie legal permisă în administrație și jurisdicție

(N. B. Aci „Pester Lloyd“ se cam întrece. Nu numai, ci și limba română. Nu nur, ci auch).

De acestea se leagă instituirea unei reprezentanțe române naționale care, după cum se pretinde, ar fi existat din bătrâni și pe care maghiarii și sașii au înălțat-o în mod criminal.

Se 'ntelege că și părțile rupte în mod arbitrar, partes adnexae, trebuie escutate principatului Transilvaniei, pentru ca în chipul acesta să fie gata bastionul pentru Dacia viitoare.

Toate dorințele aceste modeste se găsesc pe larg în Memorandumul românilor din Transilvania, care-a fost scos la lume, înzestrat c-un aparat istoric în aparență plin de greutate și care în multe locuri din străinătate a făcut deja efect, și ceea ce-i lipsește acestei scrieri ca ascuțis și limpezime aceea ne-o spun fără sfială Irredenta română și presa ei din România și din Paris. Ce zicea, în decembrie anul trecut, cu ocazia iubileului Habsburgilor, „România liberă“? „Austria a sprijinit cu umerii săi clădirea dărâmată a statului unguresc, s-a făcut complice cu despotismul hunic și a menținut până în zilele noastre sclavia naționalităților (în Ungaria). Oare dreptatea eternă va mai îngădui mult timp această pată pe care-o aruncă existența acestui imperiu parazit pe fruntea secolului libertății și civilizației?“

Un demn pendent la această obrăznicie este faptul că în scoalele României se învață că „Patria Română“ cuprinde regiunile „Temesiana“ (Banatul Temișorii), Transilvania, Maramureșul, Crișana (regiunea Mureșului și a Crișului) și Bucovina. În fine foile asimilătoare de lângă Dâmbovița ajung atât de departe, încât nu mai numesc Transilvania decât „România de peste Carpați“.

În adevăr trebuie să se mire cineva de linistea și de răbdarea sferelor noastre conducătoare, și duioasă ne-a părut mai cu seamă, demult încă, acea grija cu care Ministerul nostru de Esterne și diplomația noastră au căutat a ridica de subsori megalomania dacoromână. Nu numai că țărilor vasale Turciei li s-a creat o poziție suverană ca Regat român și s-a introdus în sirul statelor europene, mai cu seamă prin solicitarea și sprijinul nostru, dar am sacrificat (și aceasta e și mai rău) interesele noastre cele mai vitale politice și economice la Dunărea de Jos și am adus cele mai grele rane țării noastre proprii din curăță îngăduință și din grija pentru neastăpăratul megaloman.

Și pentru toată iubirea și toate sacrificiile culegem azi răsplata sub forma politicei de asimilare a unei Iridente române și a afiliațiilor ei de la noi. Am uitat că în Orient nu obține cineva succese prin îngăduire și bunăvoiță, ci prin putere și strășnicie. Nu se va face oare odată uz de această veche experiență față cu agitatorii și provocatorii români de dincoace și de dincolo de Carpați?

[23 martie 1883]

[„SE 'NTELEGE CĂ, DUPĂ MANIFESTUL...”]

Se 'nțelege că, după manifestul partidului roșu, publicat în Monitorul- fundescu , toate în țara aceasta merg strună și de minune, încât daca le-ar da cineva crezare, România s-ar fi aflând în apogeul fericirii și al gloriei. Cel ce bunăoară nu vede că am pierdut mii de oameni pe câmpul de luptă, obținând drept unic rezultat cedarea Basarabiei, că azi, când țara e independentă și fostul voievod rege, se cere ca o târzie compensație a recunoașterii acestor titluri Dunărea

romană; cine nu observă că, în acelaș timp în care politicianii se îmbogătesc, toate clasele acestui popor, de la Vlădică până la opincă, dau îndărăt, acela nu poate decât să aplaudă la toate laudele pe care partidul roșu, cu cunoscutul său esces de modestie, și le aduce singur prin acel manifest.

Oricât am face din acest act obiectul cercetărilor noastre amănușite, nu vom găsi nimic nou, afară doar de unele nume iscălăite sub dânsul, pe care ne obișnuiștem să le vedea într-altă parte, dar pe care le întâlnim alături cu onor. Costinescu. Aceleași glorificări vechi și de atâtea ori răsturnate a faptelor partidului, aceleași acuzări neadăvărate ori nedrepte la adresa opoziției, c-un cuvânt un act cărpic din petece de reviste insipide ale „Românului”, lipite cu plătitudinea abituală a acestor oameni pe căt de lipsiți de talent pe atât de insinuanți în vorbe și de incapabili de adevăr.

Astfel emancipare economică se numește de ex. răscumpărarea hărtiilor Stroussberg făcută c-un preț îndoit decum se cotau, un fapt care afară de îmbogățirea a o sumă de patrioți prin joc de bursă n-a avut alt rezultat decât sporirea enormă a capitalului datoriei publice.

Tot în rândul emancipării economice se trece răscumpărarea liniei Cernavoda chiustenge , plătită de trei ori pe atâtă pe căt face și decum ceruse societatea engleză din capul locului. Se vorbește, desigur pentru oamenii din provincie, de-un port la mare pe care l-am fi având, așcă tot de așa - numitul port de la Chiustenge care, pentru toate spiritele cunoscătoare , nu există până acum decât în fantasia scriitorilor „Românului”.

În fine vine o polemică lungă la adresa opoziției, cu privire la legea electorală în care iar nu se face decât a se repeta toate neadăvărurile zise și rezise până acum . Se vorbește și aci despre lesniciunea cu care s-ar fi corumpând colegiile superioare restrâns, ca și când rezultatele pe care ni le-a dat sufragiul universal în cele din urmă alegeri comunale, așcă abținerea absolută a imensei majorități a alegătorilor și participarea la ele numai a politicianilor și gardelor civice, nu ne-ar fi dat un tablou fidel și o idee exactă despre mizeria și servilitatea unor alegeri făcute în asemenea condiții. Sofismele spuse deja de d. C.A. Rosetti în articolele sale asupra acestei cestiuni se repetă pentru nu știm a câtă oară, ca și când realitatea, așcă practicarea reformei în alegerile ce-au avut loc n-ar fi dovedit că guvernamentali și numai guvernamentalii pot ieși din urne și că la urma - urmelor luptă se reduce în asemenea caz la intrigile din chiar partidul roșu, la certe meschine dintre Serurie și Sarkez . Sarkez și Serurie, la apostrofe comune și înjurături de uliță între gheșefi și căpătuși și cei care căută să căpătui. Alegerile comunale din București, care au umplut consiliul cu capete de post și oameni de facem-treburi, de tot ce marele oraș are pe de o parte mai mărginit, pe de alta mai puțin onest, membrii comitetului central roșu nu sunt în stare a le considera ca o adevărată și sănăeroasă dezmințire la teoria demagogică a d-lui C.A. Rosetti că colegii numeroase ar fi dând reprezentanți mai buni.

Se 'nțelege cumcă ceea ce vede toată lumea, scopul și esența acestei reforme, nu numai că nu e mărturisită, ci se tagăduiește chiar. Întărirea sistemului parlamentar o numesc dumnealor, când în realitate reforma nu-nsemnează decât punerea întregului corp electoral la dispoziția d-lui Ioan Brătianu, pentru ca să facă cu dânsul orice va pofti.

Am văzut deja cum d. Brătianu, pentru a se menține cu orice preț la putere, pune pe rând mâna pe toate ramurile administrației publice, numind pretutindenea în frunte creaturile sale. Astfel am văzut cum plecarea regelui n-a servit decât pentru a-i pune în mâna armă întreagă , în care azi deosebitii Pilati au cele mai mari roluri. Pentru a da asalt ultimelor rămășițe de independență a alegătorilor din colegiul I și II am văzut plouând pe capetele lor nevinovate sute și iar sute de decorații; depreciarea unui semn public de onoare i s-a părut d-lui I. Brătianu un preț foarte ieftin când e vorba ca, prin ultima lovitură dată organizării noastre, să-și cumpere absolutismul său politic.

Iar absolutismul său politic nu se pune deloc la cale pentru a realiza vreo mare idee de care căpătânele strâmte ale roșilor nici nu sunt capabile, ci numai pentru a menține pe de-a pururea o bandă de exploataitori în posesiunea resurselor statului. Al doilea imperiu în Franță s-a servit în adevăr cu elemente incalificabile, dar totuși nu se poate tagădui că guvernul avea și în afară și în lăuntru mari idei. În nimic nu va semăna guvernul personal al d-lui Brătianu cu acela al lui Napoleon III decât în corupțiunea și în înjosirea elementelor sale guvernamentale.

Față cu guvernele econoame , modeste, harnice ale Domnilor români de la 1821—1857, față cu guvernul de emancipare politică și socială a lui Vodă Cuza se va 'ncepe de-acum înainte, în zilele lui Carol îngăduitorul, a doua ediție a domniei fanarioșilor. Înjosirea de caracter și lingăuirea slugoilor pe care d. Brătianu i-a ridicat va fi singurul titlu de recomandare; orice merit, orice mișcare onestă a inimii și a conștiinței, orice virtute care dă vieții publice energie și claritate va fi proscrisă din mijlocul acestor oameni de rând, atât de rând precum numai infecțiunea proverbială a Orientului i-a putut produce.

Ave Cesar!

Când citim manifestul acestui comitet central ceea ce ne mai izbește este că o seamă dintre membri sunt oameni care au dovedit o mare înclinare la întreprinderi financiare hazardate, care să-i facă să se îmbogăți repede și fără muncă. Văzând în frunte pe fondatori de-ai *Creditului Mobilier*,

pe antreprenori de-ai armatei, pe advocați ai statului etc., ne putem închipui ce teren al negrei specule și al jocului de bursă va fi România daca d. Brătianu va izbuti să ajungă la îngenunchearea deplină a acestei nefericite țări.

[25 martie 1883]

[„ORICÂTE MERITE ȘI-AR ATRIBUI...”]

Oricâte merite și-ar atribui roșii în politica interioară și esterioră, totuși nu vor putea tagădui și nici tagăduiesc un lucru care absoarbe toată valoarea laudelor și veracitatea protestărilor de patriotism. Acest lucru e: corupțiunea adâncă a oamenilor din care partidul se compune. Corupțiunea aceasta e și publică și privată; și forul și căminele sunt prilejul ei. Viețile private

ale marii majorități a roșilor — excepțiunile confirmă regula — sunt incalificabile din punctul de vedere al ideilor abituale de morală ale poporului nostru; viețile lor publice sunt de o lipsă de scrupul și de cuviință precum nu se mai află în nici o parte a lumii. E numai natural ca, într-o țară centralizată cum e a noastră, toată lumea să se resimtă de moravurile odioase ale tagmei și putrejunea, pornită din sfere guvernamentale și legiuitorale, să se 'ntinză ca o boală contagioasă asupra poporului întreg.

Azi nu mai e om, de orice temperament și de orice opinie ar fi, care să 'ndrăznească a pune la îndoială acest adevăr neesceptând pe însiși capii partidului.

Singur d. Ioan Brățianu simte că acest rău fundamental [i] face imposibil pe el și pe ai săi în opinia țării. E de mirat lucru, însă nici un teren al vieții publice n-a rămas nepângărit de apucăturile comune ale acestei plebe de sus. Începând cu Cozia, locul de repaos al celui mai mare Domn al Țării Românești, prefăcut în pușcărie pentru a crea o sinecură unei rude a Simulescului, nu cunoaștem instituție a cării esență și rațiune de-a fi n-ar fi fost dezonorată de acești oameni.

La palat se numește în bătaie de joc adjutant regal un erou de la 11 februarie și de la Ploiești; funcțiunile cele mai însemnate din armată se ocupă, asemenea în bătaie de joc, de fevruriști, pentru a insufla se vede oștirii întregi spiritul de onoare și de fidelitate care-a domnit în acea noapte; președintele Cameră e asemenea un fevruarist, căruia nu i-ar încredea cineva păzirea unui pui de găină, necum a intereselor unei țări; deputații guvernului în fine sunt recruteți din tot ce e mai ignorant și mai puțin moral în țară.

O împrejurare desigur curioasă e că nimenea nu tăgăduiește starea de decadență în care se află partidul, nici ei singuri.

Nu vorbim aci de ceea ce-a declarat d. Dimitrie Brățianu, despre *hoții ce merită pușcăria și gheșefătarii ce merită carantina*; nu de ceea ce-a declarat d. Ioan Brățianu însuși, în Senat, că nu mai poate sătura *poftele nesățioase ale amicilor săi politici*; afirmări pe căt de cunoscute pe atât de adevărată.

Nu de asta vorbim numai.

Nu e unul dintre ei, oricăr de mic și de nerod, care c-un zâmbet triumfător să nu declare că așa este; că, în adevăr, moralmente — imposibili sunt roșii, dar că tocmai într-o această consistă *spiritul lor politic*. Omul care s-ar zbate din răsputeri în contra unei asemenea morale și a unei asemenea maniere de a vedea nu e decât pur și simplu un om... mărginit. C-o zâmbire ironică, cum n-o găsim decât în încăperile politiei, la inocențele californiane prinse în flagrant delict cu degetele în buzunarele altora, ci exprimă această convingere de atât timp și cu atâtă stăruință încât ea a început a pătrunde până și în spirite pe deplin corecte ale unor oameni ce n-au a-și imputa nimic.

Astfel un deputat, din cei mai scrupuloși în toate afacerile, ba chiar în toate nimicurile vieții sale publice și private, nezicea într-un rând următoarele:

Ce să-i faci ! Natura omenească e natură omenească. În faza în care - am intrat nu mai întrebă daca cutare sau cutare fură. Cestiunea onestității e secundară în viața publică de azi și, la dreptul vorbind, onest nu e decât cel ce e născut astfel. Dar averile acestea, ce nu sunt nici moștenite, nici muncite, ci făcute peste noapte și din nimic, sunt furate într-un chip sau într-altul; dar societatea lor privată în care se perândează reciproc într-o absurdă promiscuitate, e o societate profund imorală ? Dar partidul nu consistă decât din virtuți în discompunere cari neînsănătoșesc țara ? Ei și ? E cu putință ca acești oameni să se regenereze ? Fără îndoială nu. Ei nu pot decât să degenereze fizic, precum au *degenerat* moralicește, și anume în copiii și nepoții lor, cari, de nu vor ajunge a umplea temnițile , desigur se vor stinge în institute de alienație și în spitale. Dar pe căt timp aceste elemente există la lumina soarelui, oricăr de rele ar fi, oricăr de înjosite — ceea ce nimeni nu contestă — ele au o rațiune a lor de a fi și trebuie să ținem seamă de ele.

Aceasta era părerea unui om cu totul sincer și dezinteresat. Cu atât mai mult e politica unui om nesincer ca d. Ioan Brățianu. D-sa e pe deplin convins de putrejunea morală a partidului, că nu e cu putință imaginațiune care să descrie instinctele brutale și vicioase ale tagmei, că nu se află preot care să poată atinge cu vorba adâncul mișeliei lor, nu moralist care să poată ghici substanța sperjură din care sunt compuse aceste hoituri cu asemănare de om. Căci, în adevăr, rușine i-ar fi oricărui om c-o umbră de scrupul ca, după ce-au călcat, la 11 februarie, un jurământ de onoare de două ori depus, să se mai îndese în fruntea afacerilor țării; rușine unui altuia ca, după ce s-au îmbogățit prin specule, să-și lase nevasta și copiii, cu cari trăise în săracie, pentru a se înhăita cu curțizane; rușine unui al treilea de-a ocupa înalte demnități, de-o importanță morală eminentă, când viața sa constă din tranzacții zilnice cu devergondajul . Dar roșii par a nu cunoaște rușinea. De-o corupțiune atât de naivă sunt încât li-i silă de ființa lor proprie când o văd reprodusă în exemplare analoage și mai toți dintre ei înfundă cu copiii lor institutele statului, pentru a scăpa cât de curând și a nu le mai duce grija.

Ei bine, le știe acestea d. Ioan Brățianu și cu toate astea își zice:

„Daca n-ar exista asemenea oameni deșertăciunea mea s-ar fi putut urca atât de sus într-o țară serioasă? Acești oameni [f]mi sunt trebuincioși . Eu le dau ce vor, ei îmi dau ceea ce-mi trebuie: o poziție și un renume nemeritat . Suntem chit. Oameni cu scrupule morale, naturi de elită cari gândesc ce nu numai a face altora rău, dar și viețui chiar implică deja o vină, a căror instințe sunt corecte ca cumpăna cu care se cântăresc piesele de aur, asemenea naturi nu-mi trebuesc. Ceafa groasă de mucenic îngrișat a lui Warszawsky, iată ce-mi trebuie mie. Înainte cu ei”.

D. Brățianu nu înțelege că regimul sub care trăiește un popor nu poate continua a fi o imposibilitate morală. Ținta d-sale politică este aşadar de a merge înainte cu aceste elemente cari, moralmente imposibile și intelectual sterpe, au devenit cu toate astea atât de puternice, prin chiar activitatea d-sale, încât o luptă în contra lor prezintă rizicul de a fi pierdută.

D.C.A. Rosetti simte același lucru, dar soluționarea problemului este alta pentru d-sa. Fără îndoială vede că aceste elemente sunt imposibile — cel mai imposibil dintre toți d-sa însuși. Cu toate acestea, vrând - nevrând , cultura a făcut oarecare progres în țară; cu simple mofturi ca luarea Transilvaniei nu se mai pot lua ochii nimării. Fiindcă însă tot sistemul de idei abituale de morală și de onestitate ale poporului nostru e diametral opus actelor și purtării roșilor, d-sa își propune de-a săpa teoretic însuși fundamentele moralei și pentru aceasta găsește un sprijin în tinerimea aceea care, la Paris, își culege preceptele la Mabille .

Morală cuviinței, după acești domnișori, e un moft; altruismul e tot. Faptele omenești și cugetele lor nu sunt nici bune nici rele; ele sunt moralmente indiferente. Pozitiv morale sunt cele altruiste . Cineva poate avea cele mai negre vicii; pe căt timp

e alturist e om cum se cade. Venus vulgivaga , dacă e altruiste , chiar *foarte* altruistă , e o femeie din ... societate. Patriotism și naționalitate sunt niște mofturi. Nu există decât apăsători și apăsați, din cari cei dentăi trebuie nimiciți, cei din urmă ridicăți. E indiferent cine locuiește în România. Dar mongoli , dar zuluși , lucru nu are absolut nici o importanță. Toată lumea trebuie convertită la altruism prin mijloace ca împărțirea averilor, ca poliandria și poligamia și.a.m.d. Cam aceste sunt principiile „Daciei viitoare” și ale roiu lui de tineri ce vor fi cinea în curând țara cu prezența lor. Precum există acide în stare a discompune orice corp organic, astfel există negațiuni capabile a nimici întreg complexul de idei abituale ale unui popor și, precum totdeauna orice descompunere produce o mișcare iregulară, tot astfel aceste idei, culese din moralul Mabilului , rod adânc rădăcinele chiar ale vieții noastre publice. Se negă patria, se negă naționalitatea, se negă familia, averea, tot ce dă consistență unui organism politic — și asta este ceea ce vrea d. C.A. Rosetti. Căci numai atunci când elementele viitorului vor fi și mai perverse decât roșii aceștia devin posibili, devin comparați cu anarhiștii și nihilistii, oameni de ordine, o societate oricât de rea, dar tot nu aşa de rea ca deplina anarhie și deplinul desfrâu. Decât comunism mai bine cazarism , își va zice fiecine și prin cazarism , la care tinde acum d. Brătianu se susține orice guvernabil care va și să sperie lumea ca umbra roșie a Comunei universale.

Astfel, unul dintr-o direcție, altul din cealaltă, sapă încet pe sub pământ toate temeliile istoriei și statului român, ca doi săpători de mine cari, pornind din direcții opuse, încep a auzi întreolaltă târnăcoapele cu cari minează . Ținta comună a amânduror, de-o știu sau de n-o știu, este la urma urmelor nimicirea naționalității române.

[30 martie 1883]

[„TOATE PROTESTAȚIUNILE GUVERNULUI...”]

Toate protestațiunile guvernului și foilor sale în cestiunea Dunării nu sunt decât fătărnicii . Am arătat că, încă acum doi ani, „Românul” declarase în numele guvernului că e la timp și cu cale de-a concede Austriei Comisiunea Mixtă, prezenția permanentă și votul preponderant. În urma zgomotului ridicat de foile opoziționii guvernul s-a hotărât să urmeze aceeași politică sub alte aparențe: d. Dim. Sturza nu e decât continuatorul fidel al politicei lui Boerescu, și a face toate concesiile este de pe acum hotărârea statonnică a cabinetului.

Protestațiunile din cei din urmă timpi nu sunt decât pur și simplu *reclame electorale*. Odată alegerile terminate în favorul guvernului, el nu va mai găsi nici o predică în cale pentru a admite în întregul lor stipulațiunile Tratatului de la Londra.

Alegători din colegiul I și al II-lea ! Știți care e *meritul* pentru care ați fost acoperiți cu decorați ? Acel merit e să alegeti deputați cari să primească fără discuție cesiunea Dunării române în mâni străine. Precum trădarea de tron e înălțată și decorată, astăzi meritul de căpăteneie pe care guvernul nostru [i] răsplătește este trădarea de țară.

Mai mult; diplomația însăși [i] dă guvernului nostru acest termen, care se acordă condamnaților la moarte, și nu va face pași definitivi pentru obținerea concesiunilor decât după ce alegerile vor fi terminate, majoritatea asigurată.

Cine se mai îndoiește despre aceasta n-are decât să citească depeșa din Londra pe care-o reproducem aici.

Iată în adevăr ce i se depeșează ziarului „Le Temps” de către corespondentul său:

Conform cu informațiunile mele precedente, lord Grandville a fost însărcinat din partea Conferenței Dunării de-a notifica statelor riverane deciziunile Conferenței și de-a face pe lângă România demersuri amicale, dar stăruitoare, pentru a o determina să adere la deciziunile reunii europene.

Notificarea adresată statelor riverane s-a făcut acum zece zile. Cât despre demersurile ce privesc România — demersuri ce trebuie sprijinite colectiv de către toate puterile — ele au fost amâname în comună înțelegere pentru şase săptămâni, adeca până după alegerile pentru Parlamentul român cari vor avea loc. Motivul acestei amânări este că puterile, dorind pe d'o parte de a nu aduce un element străin de agitație în dezbatările electorale, judecă pe de altă parte că e preferabil de-a aștepta, pentru a lucra pe cale diplomatică, ca puterile guvernamentale și legislative să fie definitiv constituite, după cum va fi rezultatul nouălor alegeri.

Din sorginte autorizată aflu că reprezentantul României a mulțumit plenipotențiarului francez din conferență pentru modificările aduse proiectului primitiv al Comisiunii Europene și a căror inițiativă el a luat-o.

De acord cu depeșa de mai sus, „Le Temps” scrie:

Se știe că Conferența, despărțindu - se , a lăsat un termen deschis de șase luni pentru ratificarea Tratatului de la Londra și a protoocoalelor ce-i sunt anexate; totodată i-a lăsat președintelui facultatea de-a o convoca pentru-o ultimă dată, spre a împlini această formalitate. Aceste deciziuni au fost inspirate de ideea curtenitoare de-a rezerva României un mijloc pentru a reîntră în concertul european. „Times” crede a ști că lord Grandville nu va uza de această facultate înaintea esperării termenului semestrial și, daca până în acel moment adeziunea României nu va fi sosit la Foreign - office , conferența se va reuni de drept și va sănătionaliza rezoluțiunile sale precedente, cu toată abstențunea guvernului român. „Times” atribuie guvernului român intenția de-a se strecu, din afacere făcând distincție între Tratatul de la Londra și anexele lui. Dar ziarul englez observă cu drept cuvânt că această distincție e inadmisibilă în practică, pentru că adoptarea reglementului care-a instituit Comisiunea Mixtă formează tocmai unul din articolele Tratatului. Evenimentele vor da probabil dreptate, previziunile lordului Granville și sfârșitul agitațiunilor electorale va aduce fără îndoială în Regatul dunărean o apreciere mai justă a cestiunii; demersul pe care l-a făcut ministrul României la Londra, după instigația guvernului său, spre a mulțumi reprezentanților noștri din Conferență pentru modificările introduse după inițiativa lor în proiectul primitiv al Comisiunii permite în adevăr să sperăm că cabinetul din București, scăpat de toate preoccupațiunile străine (electorale !), va da cea mai deplină dreptate operei diplomației europene.

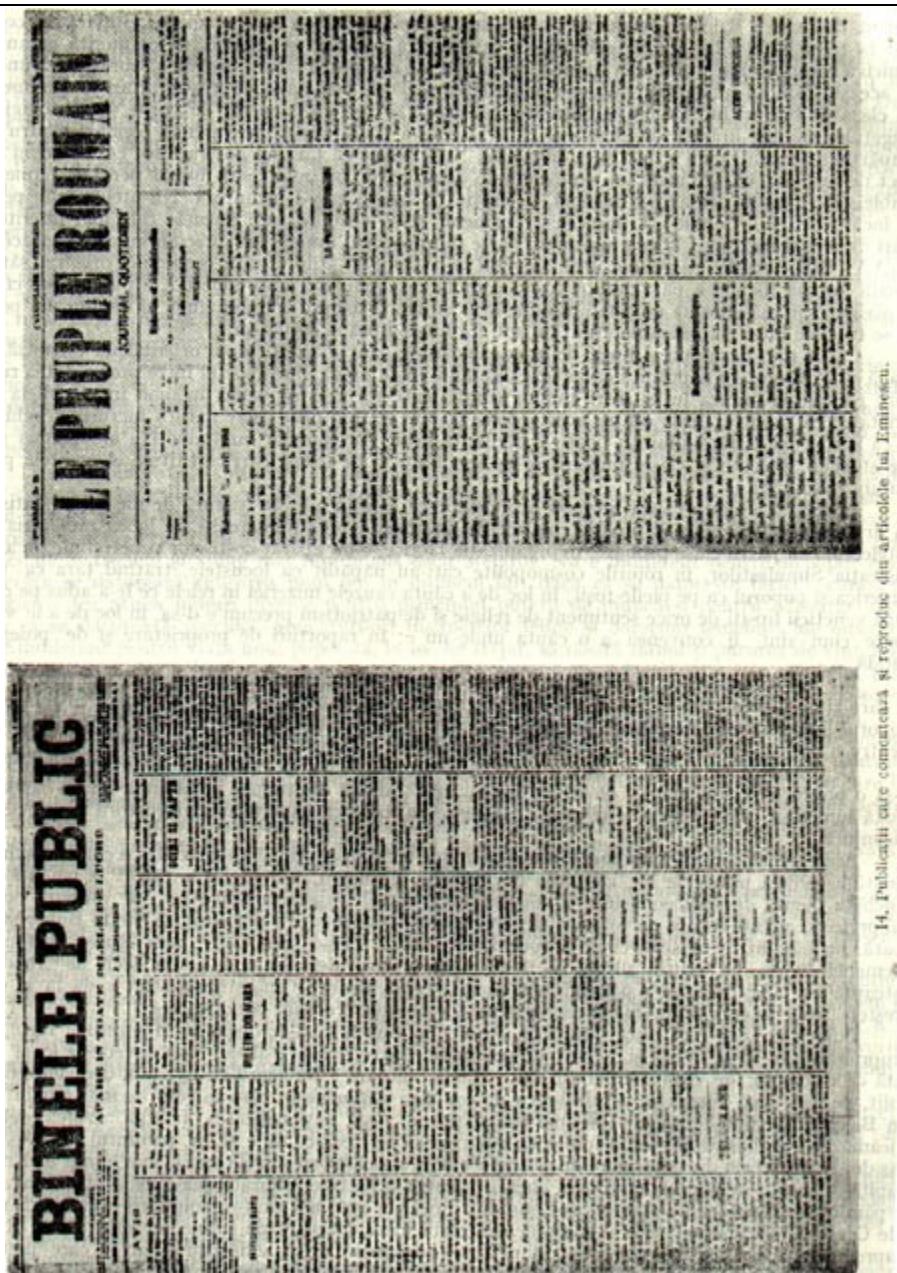
Înaintea și în timpul alegerilor publicul e dar prevenit de-a nu crede absolut nimic din toate protestațiunile foilor guvernamentale întru cât vor privi cestiunea Dunării.

[1 aprilie 1883]

[„ÎN MAREA ÎNTRUNIRE...”]

În marea întrunire a opoziției unite care s-a ținut la Iași d. G. Vernescu a atras atențione culegiului I și al II[-lea] asupra unui pericol social pe care tagma patriotică ar voi să-l evoce din senin: le-ar conveni adecă dumneilor o nouă cestiune rurală, o nouă împroprietărire.

Pentru a explica starea înapoiaită în care se află țăranul, d. C.A. Rosetti nu recurge la cauzele patente și cari scot ochii orișcui; nu acuză bugetul cheltuielilor urcat cu 40% de către ani, pentru a hrăni pe toți nevolnicii intelectuali și fizici ai partidului său; d-sa nu înțelege că, daca pensii reversibile se mănâncă, daca hârtii Stroussberg se cumpără cu preț îndoit, daca Costineștii se-nțolesc

14. Publicații care consemnat și reproduc din articolele lui Eminescu.

și Caradale huzuresc de bine, daca Cernavodă - chiustenge se plătește cu preț întreit pentru ca rudele sale să aibă de unde se 'mbogăți , toate lucrurile acestea trebuie plătite la urma urmelor cu 'n echivalent de muncă fizică a cuiva, în ultima linie a țăranului. D-sa nu binevoiește a înțelege că ceea ce bat la tâlpi hoții d-lui Dimitrie Brățianu cari merită pușcăria și gheșefărăii ce merită carantina, amicicii a căror lăcomie d. Ioan Brățianu a declarat a n-o mai putea sătura, trebuie să corespunză undeva în această țară cu sudoarea reală, cu încordarea reală de brațe a unui creștin uitat de Dumnezeu; că clasa de hoituri improductive din care face parte și d-sa ca negustor de vorbe și pomanagiu al bugetului trebuie hrănită de cineva și că acel cineva își înjumătățește pâinea copiilor pentru a o împărți cu feneanți cum e d-sa și cu alte liife . Nu înțelege că țăranul nostru e tot cel de acum trei - zeci de ani, dar că sarcinile lui a devenit de douăzeci de ori mai mari numai pentru a ținea cu îmbielșugare toată demagogia lacomă, necinstită și lenesă care-l încunjură. Nu 'ntellege că, pentru a încălța vitele, trebuie să muncească oamenii și să renunțe, sub formele cele mai diferite de dări directe și indirekte, la cea mai mare parte din produsul muncii lor, precum au arătat-o aceasta d. A.V. Millo, condei cu condei, prin bugetul ce-a făcut în studiul său economiei oricărui sătean. Toată sarcina socială a parvenișilor roșii, a miilor de cumularzi improductive, e purtată de cineva și această sarcină enormă nu poate rămâne fără influență asupra traiului zilnic al omului din popor, ci se traduce între cei patru pereți ai lui sub formă de lipsă și de datorii.

Creier plin de utopii și lipsit de orice cunoștințe exacte, politicianul oriental nu poate să 'nțeleagă că e absolut cu neputință ca nevoia țăranului să se nască din raportul între proprietatea rurală care recurge la munca lui și între munca rurală, care recurge asemenea în mod inevitabil la proprietate; că raportul firesc dintre aceste două trebuie să fie, prin chiar natura lucrurilor, echitabil și că starea rea a țăranului nu poate fi atribuită decât cheltuielilor improductive ale tagmei roșii, ale statului, precum și clasei numeroase de ignoranți și de lenesi cari constituie elementele partidului guvernant.

În loc de a căuta cauza mizeriei acolo unde ea este în adevară văzută de medici și statistici : în drumuri de fier ce nu-și produc cheltuielile, în armata prea numeroasă, în lenea proletariatului intelectual cu patru clase primare, în organizația factice, c-un aparat costisitor și netrebnic, în administrația Simuleștilor, în roiuile cosmopolite cari-au năpădit ca locustele , tratând tara ca pe-o America și poporul ca pe pieile - roșii ; în loc de a căuta cauzele mizeriei în relele ce le-a adus pe capul țării veneticii lipsiți de orice sentiment de religie și de patriotism precum e d-sa, în loc de a le vedea toate cum sunt, îi convinea a o căuta unde nu e: în raporturi de proprietate și de posesiune rurală.

Iar mai trebuie o împroprietărire acestui om care n-are o palmă de pământ sub soarele țării și care trăiește din pomenele bugetului. Proprietarii sunt, se 'nțelege , de vină, pentru că nu insultă poporul lor românesc oferindu-i pământ de pomană, ci-l cred destul de vrednic și destul de onorabil pentru a plăti c-o parte mică a produsului capitalul de pământ ce-l ia pe seama lui.

D. C.A. Rosetti ar voi ca întreg poporul să ajungă în starea de-a produce acea silă morală ce d-sa o produce ca pomanagiu; ca nimeni să nu mai trăiască din munca și virtutea lui de bărbat, ci toată lumea să ceară *panem et circenses*, să devie parazită ca cămătarii și negustorii de vorbe ce-l înconjură.

Anul trecut țăranii inundaseră București spre a cere pământ. Camera a ales o comisiune însărcinată a cerceta plângările lor, compusă din d-nii G. Vernescu, Aurelian, Cantilli, P. Carp și Lecca. Ancheta făcută de acea comisiune a constatat că țăranii fuseseră instigați ... de primari, notari, subprefecți, agenți fiscali, de toți acești paraziți cari - iug măduva din oase, să vie la București, să ceară, nu pământ de la stat, ci pe proprietățile private. Li s-a spus că ... *tata Ruset* făgăduiește asemenea lucru, din avutul altora, se 'nțelege , căci dintru ale sale nu le-ar da decât pe „Doamne - așteaptă ” și cinstiția ieșire a pârului prin căciulă. *Tata Ruset* ? Om care n-a știut a da la ai săi o creștere utilă și cum se cuvine și care pretinde a da creștere unui popor întreg!

Cumă aceasta este ținta d-lui C.A.Rosetti și cumă nu i-ar displăcea o continuă regulare a proprietății din 15 în 15 ani și o continuă confuziune între al meu și al tău ne-o dovedește foaia redijată de discipolii , de copiii sufletului său: „Dacia viitoare”. De acord cu bătrânlul demagog cosmopolit, pe care ne-a succes de a-l dezbrăca de coaja sa *nățională* în care se gera de mai român decât un Basarab băștinaș , această tinerime neagă patria, negă naționalitatea, familia, averea, religia; cheamă pe vagabonzi din toată lumea să 'mpărțească aci ceea ce nu e al lor, pământul smuls pas cu pas de străbuni prin dezrădăcinare de păduri seculare și apărat cu săngele lor cel mai bun și mai nobil. Capitalul enorm de energie națională cheltuit pentru a preface înfirătoarele pustietăți ale avarilor în pământ românesc e după dumneelor bun de aruncat în apă; noi am fost squaterii și pionierii , nobilele Caradale sunt numai bune să moștenească. Iată ideea măreță pe care-o reprezintă *tata Ruset*, împreună cu acea tinerime care ține pe țară atâtea zeci de mii de chile de grâu pe an și care pretinde a reprezenta viitorul țării când caută a semăna cu panglicarul țărigrădean din Strada Doamnei.

[7 aprilie 1883]

[„PRIN DISCURSUL ȚINUT LA ATENEU...”]

Prin discursul ținut la Ateneu d. C.A. Rosetti a continuat a afirma că colegiile superioare sunt corruptibile din cauza micului număr; că se fac întregiri , se speculează voturile ș.a.m.d. Nu noi vom fi aceia cari să contestăm cu desăvârșire aceasta, căci pădure fără de usecături nu se poate. Oratorul de la Ateneu cată să fi cunoscând pe amicii săi politici din colegiul I și să fi știind, în calitate de fost staroste, cam ce fel de deprinderi și ce spirit negustoresc vor fi adus și în colegiul I, al proprietății istorice, oamenii banului și ai diferenței, odinioară stărostiți de d-sa, după ce ei au cumpărat moșii. Cât despre trecut și de oamenii cari au rămas din trecut, d. C.A. Rosetti însuși nu va tăgădui că, daca aceștia nu s-ar fi distins prin nimic alt, prin caracter neatârnat și prin dezinteresare în afacerile publice s-au distins desigur.

Și tocmai la elementele acestea și la cele asimilate lor ne adresăm noi și solicităm în toate zilele de la ele ca, în numele libertății și intereselor acestui popor întreg, să nu renunțe la sfera lor de influență politică și socială la care Constituția le dă un drept; să nu facă ca votul lor cel dezinteresat să cață în aceeași urnă, să aibă aceeași valoare și aceeași greutate cu votul oricărui venetic, oricărui negustor de vorbe, oricărui politician de meserie.

De șase sute de ani — am zis — viața României e legată de proprietatea istorică, de proprietarii istorici. De șase sute de ani aceștia, în tempi de cădere, aproape numai ei au ținut sus ideea statului și a naționalității române. Respectul de sine, disprețul, poate naiv, dar justificat în contra înnoitorilor străine au făcut cu putință ca poporul să se redeștepte din somnul de o sută de ani, somn care s-a început când cel din urmă din Basarabi au căzut pe eșafod și care s-a sfârșit abia în secolul nostru.

Da ! Familiile vechi sunt menite a se stinge, pentru că n-a vrut Dumnezeu ca un copac al pădurilor sale să crească până la cer. Da ! în locul stejarului secular stejarul cel Tânăr se - naltă în sus — neam vine și neam trece — aceasta e legenda veacurilor. Dar nu e indiferent pentru un popor ce răsare în locul stejarului, nu [e] indiferent când plantele parazite, oricât de trecătoare ar fi ele, își înfig rădăcinile în trunchi și ajung mai repede sus decât stejarul. Nu e indiferent pentru un popor cărui *principiu* se datorează ridicarea unui om în mijlocul lui: daca ea se datorează tăriei, curajului, energiei — tot atâtea numiri diverse pentru principiul puterii de muncă și pentru bărbătie — sau daca ea se datorează speculei, apucăturilor, instințelor feline și oarecum femeiești ale omenirii. Nu e indiferent pentru viața unui popor ca, în loc de stejar, să răsără slabul și pururea de vânt legănatul mesteacăn. Nu e indiferent daca cei ce se ridică au sau nu rădăcini adânci în pământul țării. Nu e, c-un cuvânt, indiferent daca soarta unei țări e condusă de oamenii ei proprii sau de aristocrația diferențelor de preț și diferențelor de opinii, de aristocrația cursului de bursă și a limbuitei.

De aceea credem a putea afirma că în colegiul I se află încă, cât timp nu știm, multe elemente independente, dezinteresate, având cultura necesară și timpul necesar de a se ocupa cu controlul afacerilor țării, și că aceste elemente nu trebuesc să renunțe cu nici un preț la dreptul pe care li-l dă Constituția de a exercita un asemenea control. Și fiindcă onor. d. C.A. Rosetti citează pe d. George Cantacuzino, care ar fi având mai multe moșii decât toți proprietarii la un loc, zicem și noi: Da! n-ar exista nici un inconvenient dacă d. George Cantacuzino ar intra de-a dreptul în Senat, fără a mai fi ales de cineva, și nu e nimenea în țara aceasta care n-ar avea încredere în exactitatea și în corectitudinea cu care d. George Cantacuzino ar exercita acest control asupra afacerilor țării, cari, întru cât sunt publice, sunt și ale sale. Singurul principiu care s-ar opune unui

asemenea fapt este principiul de stat, că legile nu se fac pentru persoane — luate individual — ci pentru grupuri de persoane și grupuri de interese.

Cazurile de coruptibilitate pe care ni le citează d. C.A. Rosetti nu probează nimic. Excepțiuni au existat totdeauna. Pot fi și în acest colegiu oameni care și speculează voturile; dar nu credem că în genere se face aceasta. Și, în adevăr, am văzut în trecut că atotputernicia unui guvern ar fi în țara aceasta absolută, gardele d-lui Serurie și delegații subprefecților ar alege pururea pe toți favoriții guvernului eventual dacă nu exista acest colegiu întâi, singurul capabil de a rezista, chiar în contra elementelor sale proprii.

Proba ce s-a dat cu ocazia revizuirii art. 7 e îndeajuns, credem, a dovedi greutatea și direcția de mișcare a acestui colegiu, căci suntem aproape siguri că, dacă el nu există, nu numai *categoriile Costinescu*, ci toți străinii ar fi aici cetățeni români.

Dar să lăsăm aceste adevăruri generale, pe care d. C.A. Rosetti le combate cu îndărătnicie, voind să arătă că albul e negru și negrul e alb. Dacă nu admite ceea ce zicem mai sus nu cunoaște istoria țării ce pretinde că e să și nu voiește să vază adevărul. C-un om însă care nu vrea să vază, discuțiunea e aproape de prisos.

Vom face numai o comparație, pe care-o vor înțelege toți. O roată care se învârtește împrejurul axei sale descrie de ex. o cale de un metru pe secundă, însă o cale ce se-ntoarce în sine însăși, încât, pentru a constata cătă distanță ar fi parcurs în linie dreaptă, am trebui să măsurăm circumferința

roții și s-o multiplicăm aceasta cu numărul secundelor. Un alt corp împins înainte să zicem că ar face asemenea un metru pe secundă. La roată nu vedem distanța ce ar fi parcurs-o; la un corp împins o vedem. Tot așa e cu coruptibilitatea d-sale. Ea e mai mare în colegiul III și al IV-lea, dar — vorba noastră — se învârtește în cercul ei strâmt și, dacă am vedea de câte ori se învârtește, am observa că distanța ce-ar parcurge e mult mai lungă decât aceea pe care a parcurs-o celălalt corp a cărui împingere a costat oarecare muncă.

Pe un alegător din colegiul I [î]l corupi împingându-l cu făgăduință că pui pe nepotu - său în slujbă. Un nepot prost — o salba dracului — mai mult într-o funcție a statului. Numărul lor e legiune, căci nu e singura cale a nepotismului.

Tot atât de leșne corupi o mie de oameni învârtindu-i cu vorba că n-o să-i iai o zi la gardă ori la alte prestații.

Cestiunea principală nu este asta. Cestiunea e ca omul de stat care dirige să aibă bunul simț de a se servi cât se poate de puțin de asemenea mijloace, de a se fieri chiar cu totul de ele.

Iar coruptibilitatea în sine și ca rău constant atârnă cu totul de alte împrejurări: atârnă de adâncimea culturii, de valoarea pe care oamenii o dau adevărului recunoscut. Coruptibilitatea de moravuri și superficialitatea de educație merg aproape mână 'n mână.

Figura cu roata, împrumutată mecanicei, ne dă ocazia de-a repeta un adevăr foarte vechi: nici o lege electorală, nici o constituție, nici o punere la cale omenească nu e capabilă să ridice în mod spontan treapta de cultură în care se află un popor, precum nici o vorbă, nici un volum scris nu e în stare să înmulțească puterea unui copil. Acest spor nu se câștigă decât prin *muncă*. O muncă crescând în progresiune mică, dar continuă, va spori puterile copilului la maximul posibil; o muncă intelectuală, crescând asemenea în progresiune, va spori cultura unui popor la maximul ei și prin aceasta capacitatea lui de a înțelege interesele publice. Dar pentru aceasta trebuie timp, una la mână; economie de forțe, două la mână.

Cine însă cheltuiește forțele naționale pentru a întreține cu ele clase întregi de Caradale și de Serurii, de oameni improductivi, incapabili de muncă și avizați la buget și la favori guvernamentale, acela nu poate pretinde să aibă ce cheltui pentru cultura poporului său.

Blocul de marmură din care - ai tăiat un satir nu mai e bun să tai din el pe Minerva.

[14 aprilie 1883]

„D. C.A. ROSETTI A REÎNCEPUT...”]

D.C.A. Rosetti a reînceput să scrie în „Românul”, de astă dată cu multă nervozitate și cu un zel aproape febril. Ne pare rău că pentru asemenea escitații nervoase nu avem alt mijloc de recomandat decât gheată, gheata rece a reflecțiunii și a neîncrederei. În numărul de azi al „Românului”, d-sa, revenind la utopia sa revizionistă, ne spune că colegiul I ar câștiga foarte mult primind pe al II-lea în sănul său, l-ar mobiliza și l-ar lumina și alte lucruri de soiul acesta. Am avut cu toate astea onoarea a spune d-lui C.A. Rosetti că cultură și moralitate nu se improvizează în întruniri electorale, ci se câștigă prin muncă neconitenită, prin neconitenită absorbiție de adevăruri ce privesc natura în genere și inteligența omenească îndeosebi și că misiunea de-a lumina poate să și-o aproprieze d-sa, care are nenorocire de-a învăță pe oameni lucruri ce sigur nu le pricepe, dar noi aşteptăm această lumină și această moralizare de la timp, de la școală, de la capetele eminente pe care poporul nostru va fi în stare să le producă din sănul său, nu însă de la combinațiuni legislative și electorale, oricără de inginoase ar fi ele.

Dar în genere curioasă rămâne toată maniera sa de-a vedea, precum și săriturile sale sofistice. Ieri încă colegiul I era coruptibil, azi el e cel mai patriot și cel mai moral și se face apel la el de-a ridica la sine și de-a moraliza și celealte colegii.

Colegiul I e corupt, zicea d-sa. Dar, pentru că să-l moralizeze, d-sa nu trimită în el pe oameni care ar fi obținut doctoratul sau licența în vreo ramură de știință și de la care să-și putea spera că ar aduce lumină în colegiu, nu, ci împinge în el pe țărani, lipsiți de învățătură, cu 600 de lei venit anual adică elemente mai sărace, mai puțin luminate și desigur mai coruptibile decât cele actuale. D-sa e acela care are rarul curaj de a zice: „Colegiu corupt, alege - mă pe mine și pe ai mei, pentru că noi — rezultă din corupțiunea ta — să te moralizăm desfășându-te”. Aceasta e o mare insolvență spusă oamenilor celor mai neatârnăți din țară și celor care au posibilitatea să-și aducă culturi înalte, dar d. C.A. Rosetti cunoaște regula lui Machiavelli: „Cine vrea să-șale lumea, să n-o ia subțire, ci gros, ca să-i ia ochii”.

Și foarte gros a luat-o d. C.A. Rosetti, împreună cu d. Brătianu. Cititorul ar face bine să ne dea crezare și să știe că toată revizuirea aceasta e un moft pus la ordinea zilei pentru a excita pe de-o parte patimile mulțimii, pe de alta susceptibilitatea claselor culte, pentru a vârbi ura și discordia între fiii unei și aceleiași țări și a întuneca conștiința noastră în cestiunea Dunării.

Revizuire se zice, *Dunăre se 'nțelege* ; lege electorală se zice, Polonie se 'nțelege .

Oare n-am văzut apărând în „Românul”, ca din senin, acum în prezua alegerilor, cestiunea unui canal Cernavoda chiustenge ? Cu toate acestea lucrul e foarte simplu. Nu e vorba numai de-a se da preponderanță unei puteri vecine asupra Dunării noastre; nu, e vorba chiar de a-i asigura această preponderanță, creând pentru negoțul ei o anume gură a Dunării, din banii noștri, din sudoarea aceluiasi țărăne care d. C.A. Rosetti se preface a-l iubi atât. Pe când țara întreagă e răscolită de patimi escită în mod artificial, ceea ce se tratează în acest moment și ceea ce se preocupește e Dunărea. Comedia revizionismului , cu păpușile ei și cu panglicarii ei politici, e în față scenii ; îndărătul acestei scene se pierde Dunărea. De mult ziarele din Paris ne-a spus-o aceasta; termenul de şase luni pentru ratificarea Tractatului de la Londra nu e nimic alt decât termenul cerut pentru a face alegeri în România, a ameti țara cu cestiuni interne de-o asprime socială, încât asupra intereselor sale imediate alegătorul să piarză cu totul din ochi interesul cel mare al suveranității statului român pe Dunărea sa.

Dar revizuirea nu este solicitată în mod serios?

Ba foarte serios, numai în mod incidental. Odată Dunărea pierdută, odată vasalitatea în afară stabilită, trebuie stabilită și vasalitatea din lăuntru. Când, în urma sacrificării suveranității noastre în afară, guvernul din București n-ar mai fi decât delegaționea unei puteri străine ... în Polonia, și Corpul electoral trebuie lucrat și împărțit astfel încât opozitie să nu mai fie cu putință. Deja trei din colegii sunt aproape pururea guvernamentale; toate trebuesc guvernamentalizate . Daca până în ziua de azi se mai aflau în colegiul I resurse pururea puternice pentru a determina înclinațiunile și declinațiunile politice noastre esteroare e vorba acum ca acest colegiu să se desființeze și ca busola politică a guvernului vasal să-arată pururea spre nord - vest

Iată firele cari mișcă păpușăria . Si nu e opinia noastră aceasta, ci opinia foilor bine informate din Franța și în fine părerea sferelor diplomatice. În străinătate s-au promis totul ... după alegeri, de vreme ce guvernul vrea ca aceste alegeri să fie cele din urmă, să fie mormântul tuturor alegerilor adevărate.

Se vede că arta de-a guverna e în România sinonimă cu arta de-a amăgi poporul, de-a cloroformiza cu utopii demagogice, pentru a amputa una câte una bucățile vii ale țării. Si buni chirurji sunt în privința aceasta cei doi părinți ai demagogiei noastre, anarhistul din Strada Doamnei și autoritarul de la Florica. Dar la toate tiradele neuropatice — se știe că d. C.A. Rosetti sufere de amețeli, cum a spus-o la Ateneu — răspundem în mod constant:

Nu credem că mai credeti în ceva!

[16 aprilie 1883]

[„E ÎNVEDERAT CĂ REFORMA ELECTORALĂ...”]

E învederat că reforma electorală, în favorul căreia s-a declarat în sfârșit și d. Ioan Brătianu, nu tinde la alta decât a pune sufragiul întreg în mâna armatei sale de funcționari și de a face ca sufletul de om în țara asta să nu mai poate trăi decât grație acestei hidre improductive cu zeci de mii de capete care se numește mecanism guvernamental.

D.C.A. Rosetti însuși se plângă mai deunăzi că așteptăm totul de la guvern, nimic de la inițiativa proprie.

Guvernul, zicea acum câteva luni „Românul”, devine un fel de mașină pneumatică care absoarbe toate puterile vii ale națiunii și nu lasă loc la nici o dezvoltare individuală, la nici o inițiativă liberă. Este natural ca într-o asemenea stare de lucruri să se vorbească în orice moment și la orice ocaziune de *vizirat*. Nici nu poate un șef de guvernământ să fie altfel decât atotputințe . Chiar fără voia sa, el este silit să aibă înrăuriri pretutindenea, căci toate instituțiunile, de orice natură, depind de dânsul.

Dar ce însemnează desființarea colegiului I decât a pune la dispoziția guvernului până și acea mână de oameni cari n-au nevoie să ceară nimic de la el, de vreme ce cultura și averea lor [i]i face neatârnăți?

Numărul funcționarilor a crescut din nefericire sub guvernul liberal în progresiune geometrică.

Numai atomizarea comunelor rurale a făcut că, unde odinioară era un primar, sunt azi patru, unde era un scriitor sunt opt.

Răscumpărarea drumurilor de fier și luarea Regiei din partea statului a 'nmulțit cu zecile de mii — după mărturisirea d-lui Brătianu însuși — funcțiunile dependente direct de la stat.

S-au luat de la străini și s-au dat la români, zice d. Brătianu.

Așa este, nimeni n-o contestă.

Dar oare asta să fie cestiunea principală?

Lăsând la o parte drumurile de fier, cari, dacă azi lucrează cu pagubă, se speră că odinioară cel puțin vor lucra cu câștig, restul de funcționari de la Regie și de la alte resorturi sunt oameni a căror activitate — oricât de onorabilă ar fi — este improductive. Putea-va cineva să numească „produciune” Regia de ex., a cărei unică activitate consistă în a înzeci prețul tutunului de la mâna producătorului până la mâna consumatorului? Ei bine, iată mii de oameni cărora Dumnezeu le-a dat musculatură pentru ca, mișcând-o să producă muncă mecanică, cărora le-a dat creier, pentru ca, mișcându-l , să producă muncă intelectuală și cari n-au altă treabă pe pământ decât ca, printr-o organizație foarte complicată și cu o sumă de resorturi, să scumpească în mod artificial tutunul.

Daca această sumă de oameni luăți unul câte unul ar face toți astronomie bunăoară, știință care și ea, în puritatea ei, e improductive, totuși țara aceasta ar fi cu mult mai folosită. Echivalentul de muncă fizică care întreține suma aceasta de oameni s-ar traduce în ei într-un echivalent de muncă intelectuală, fără folos imediat, dar desigur mai prețioasă și mai esențială decât ... scumpirea tutunului.

Și daca întrebăm cine ține în spinare această sumă de oameni care nu ne face nici măcar bucuria de-a contribui prin lucrarea ei intelectuală la ridicarea nivelului de cultură a poporului nostru, vom trebui să răspundem neapărat: Cine alt decât producătorul mare și cel mic, țărănele mare și cel mic, asupra cărora se răsfrâng în linia din urmă toate greutățile sociale.

Și apoi se mai miră cineva că amândouă clasele de producători, proprietarul mare și țărănele, dau îndărăt, că li se substituie străinii, cari își fixează în imobile averile făcute prin cămătărie , că țara întreagă amenință a se împărți în două mari

grupuri de oameni: funcționari *români* și proprietari străini?

Cum să poată fi altfel când statul însuși este acela care tinde a detrage pe român de la orice muncă serioasă și productivă, când pentru fiecare absolvent a patru clase primare există directorate de bancă și sinecure publice bine plătite, când guvernul este acela care favorizează coruperea oamenilor prin crearea de posturi bugetare din ce în ce mai numeroase?

Pe lângă armata permanentă, care, din cauza relei noastre situații internaționale, căă să fie mare în raport cu puterea noastră economică și consumă 40% a bugetului ordinat, cheltuiți în mod improductiv, d. Brătianu tinde parecă a preface și restul țării într-o armată de funcționari salariați și votatori în care să se 'nregimenteze toată suflarea omenească.

Cine știe ce curat mașinală e activitatea imensei majorității a celor ce zgârie hârtie și cine ține seamă de faptul că orice lucrară mașinală și improductivă târpește pe oameni nu se va mira de aerul de secături pe care-l are aproape toată generația noastră guvernantă. Mintea unor asemenea nenorociți degenerăză precum ar degenera musculatura unui om care ar ședea toată viață în pat. Moleșirea instrumentului intelectual, lenea de-a gândi proprie tuturor biurocratilor și, ca rezultat final, incapacitatea de-a munci în mod productiv, iată rolul atotputerniciei statului precum o visează d-nii roșii.

Și nu e de ajuns puterea monopolizatoare care o are deja statul până azi; d. Brătianu mai tinde a absorbi și a majoriza pe de-a pururea și puținele elemente independente din colegiul I, cari, de rău de bine, ne-au dat până acum pe oamenii serioși și căroii eruditie mai solidă și a căror dezinteresare e garantată până la un grad oarecare prin neatârnarea lor economică.

Dacă privim cum soarele, mișcând uriașul său corp arzător, trimite enorme cantități de căldură și lumină universului, cum acea căldură absorbită de aer se preface în vânturi, absorbită de suprafața mării se preface în nouri și ploaie, absorbită de uscat se preface în păduri și câmpii înfloritoare, în viață și mișcare, vom vedea că esența proprie a universului văzut e mișcare, e munca.

De aceea, tot ce se mișcă și muncește se dezvoltă, tot ce nu muncește degenerăză.

Statul român numai, ca o excepție de la regula universală, pare a fi acea curioasă instituție care vrea să monopolizeze totul și să ia oamenilor orice motiv de mișcare și de muncă, dând fiecărui absolvent a patru clase primare câte-o țâță a bugetului ca răsplată pentru perpetua înșirare de slove negre pe hârtie albă.

Pentru a realiza pe deplin acest ideal vrea revizuirea Constituției și legii electorale, iar, pentru a face presiune asupra alegătorilor, ministrul președinte se coboară însuși la rolul de agitator, de unde ne fericește cu cele mai curioase teorii asupra istoriei române sau a dreptului român vechi, pe cari le cunoaște atât de bine ca și pe ale Chinei.

La Ateneu, înconjurat de sute de lefegii cari nădăjduiesc întru d-sa, nu s-a sfii a calomnia pe adversarii săi politici. Despre Lahovărești a zis de ex. că n-au tradiții în țară, că nu cunosc țara nefiind de la descălecare. Ca și când Brătianu ar fi din zilele lui Radu Negru! Măsura simțului istoric și a tradițiilor d-lui Brătianu este prefacerea mormântului lui Mircea I în pușcărie pentru a crea o sinecură unei rude a Simulescului. Cu asemenea antecedente d. Brătianu este desigur cel din urmă care - ar avea dreptul de-a vorbi de tradiții.

Iar, pentru a dovedi că se razină pe elemente independente, d-sa citează trista figură a prințului Dimitrie Ghica:

„Esprim în fața lumii, înaintea d-voastră, omagile mele principelui Dimitrie Ghica, care la toate ocaziunile cele mari a uitat de unde vine, care e clasa din care iese, cari - i sunt amicii de inimă, și a dat totdeuna concursul său acolo unde-a văzut că un interes mare național e în joc și poate fi în pericol”.

La această laudă adusă celui ce cumulează lefuri de 35 000 pe an vom cita ca răspuns câteva pasaje din „Românul” d-lui I.C. Brătianu pentru a ilustra proverbul latin: *Tempora mutantur et nos mutamur in illis.*

Guvernul Golescu - brătianu a angajat afacerea (Stroussberg).

Guvernul Dumitru Ghica - boerescu a efectuat-o, a subscris contractul, a dat afacerea ...

Ei sunt cei cari au compromis afacerea și, pe lângă dânsa, încă și ceea ce cu nici un preț nu trebuiau să compromiță, precum au făcut cu faimoasele două chei cari trebuiau să fie închisă lada cu avereia țării prin Jacques, prin Brandt, prin renumitul **Abron**, prin trăznitoarele epistole puse în dosar, prin manoperele d-lui Boerescu și prin faimoasele raporturi duble, unul public și altul secret, al. d-lui Văcărescu ...

Ce se cuvine d-lor miniștri *Dumitru Ghica*, Boerescu și c. sub adiministrarea cărora s-au făcut **mișeliile** în traseuri, în proiecte, în planuri, în construcții și în toate celelalte **uriașe și rușinoase hoții** atât de bine cunoscute și dureros plătite de țară? („Românul”, 24 și 25 aprilie 1875).

...D. Boerescu, ministru, deputat și membru al mai multor societăți financiare și comerciale; d. Dumitru Ghica, deputat, președinte al Camerei și-n același timp președinte al consiliului de administrare la Societatea Bleichroder?

Ce fel? D. Dumitru Ghica, președinte al Camerei și-n același timp președinte al Societății Bleichroder, care ne-a 'nșelat și ne storce mereu la milioane, și d. Boerescu găsește că aceasta este cu totul corect? („Românul”, 8 iunie 1875).

Judecat după șirurile de mai sus ale „Românilor” prințul Dumitru Ghica își dă concursul acolo unde... se fac mișeli, uriașe și rușinoase hoții, el prezidă Societatea Bleichroder, care ne-a 'nșelat, cu - un cuvânt el e oriunde... „un interes mare național e în joc și poate fi în pericol”.

[23 aprilie 1883]

[„E SĂTULĂ ȚARA DE VORBE...”]

E sătulă țara de vorbe, de îmbogățirea peste noapte a geștețarilor prin răscumpărări și cumul de corăbii pe uscat și de canaluri între Cernavoda chiustenje, de imoralitatea erijată în titlu de merit pentru a guverna România; sătulă de îmbunătățiri reale, cari nu au de scop decât perpetuarea la putere a unui partid de feneanți și de samsari ai intereselor publice.

Mai mult; toată lumea simte că schimbarea ce se propune legii electorale are un scop îndoit: întâi, de a distraje atenția țării de la cestiuinea Dunării tocmai în momentul când s-au întrunit Comisiunea Europeană și când se vorbește de nouă tratări ce s-ar fi început între Viena și București; al doilea, de-a nimici cele din urmă rămașițe de independență și de control cari le mai dădeau alegerile până acum.

Până acum colegiul al IV-lea și al III-lea erau aproape pururea *zestre* guvernamentală; unul e condus la urnă de subprefecți, celălalt de șefii gardei civice; colegiul al II-lea e asemenea espus presiunilor celor mai nerușinante și tentațiunilor morale; cestiunea e deci a se nimici și colegiul I, cără a o mână de oameni independenți cari mai au îndrăzneala de-a judeca singuri actele guvernului și de-a împiedica uneori ca țara să devie cu totul terenul de exploatare al străinătății, exercitată prin samsarii dinăuntru.

Deși dar, în împrejurări ordinare, orice guvern are majoritatea asigurată în urma nenumăratelor mijloace de influență de care dispune; deși colegiul al IV-lea și al III-lea sunt aproape în totalitate guvernamentale, iar al II-lea devine cu înlesnire guvernamentală; deși existența colegiului I

mai nu are un alt rol în țara aceasta decât a face cu putință să pătrunză puțină lumină și neatârnare de caracter în Parlamentul de mașini votatoare, guvernul actual nu se mulțumește cu atâtă. Lui nu-i trebuie nici un control și nici o opozitie; vrea să dispună în stăpân absolut, necontrolat de nimene, de buget, de Dunăre, de interese interne și externe; el vrea atotputernicia înăuntru pentru a masca servilismul în afară.

Ziare franceze cari au dovedit că sunt bine informate în privința cestiunii Dunării, „Le Temps” între altele, ne-a spus curat că termenul de șase luni acordat de puteri pentru ratificarea Tractatului de la Londra nu e nimic alt decât timpul material pe care l-a cerut de la ele guvernul de samsari ce domnește asupră-ne pentru ca în cursul acestei jumătăți de an să ucidă colegiul I, să șteargă din legea electorală chiar posibilitatea unei reprezentanțuni independente și apoi să primească tot ce străinătatea va impune, cu un Parlament compus din cumularzi, păsuși și funcționari.

„Să treacă alegerile în care vom ști a distrage atenția tuturor prin cestiuni interioare; să obținem majoritatea pentru revizuire și va fi bună și pentru Dunăre. Îngăduiți-ne dar până vom amăgi țara și vom pune mâna pe ea și - atunci să vedeti ce slugi plecate va avea străinătatea în noi. Atunci vă dăm Dunărea, vă dăm poduri peste ea pentru traficul internațional, plătite tot din sudoarea poporului nostru, vă dăm construcții de canaluri de la Cernavoda la Chișinău, vă dăm tot ce poftiți.”

Iată limbajul pe care-l ține guvernul în străinătate, iată pe ce mâni am ajuns. Toate agitațiile, toată reforma constituțională nu e decât apucătura unor samsari ai intereselor țării, cari știu să amețească prin mizerii interne pe oamenii pe care vor să-i înșele și să-i păgubească.

E ca și când un samsar, solicitând să cumpere moșia unui om, i-ar fi dat acestuia o doftorie drastică pentru ca, amețit de tăieturile din lăuntru, să îscălească de nerăbdare și de durere vânzarea.

Ei bine, toate acestea le-am pus în vederea alegătorilor; le-am spus să nu se uite în gura panglicarului țarigrădean din Strada Doamnei, pentru care și țara aceasta și poporul acesta și interesele materiale și morale ale românilor întregi nu sunt decât o marfă de vânzare, un obiect de speculă pentru a-și îmbogăți rudele și partizanii, un obiect de trafic zilnic și de câștig zilnic.

Nu vom zice că nimenea nu ne-a ascultat. Vom constata cu durere însă că — precum în județul Sucevii două treimi din alegătorii înscriși în liste sunt funcționarii plătiți din buget — țara întreagă găsește sub o plasă complicată de interese ce atârnă de guvern și de administrație și că în cele mai multe părți nu mai poate rezista.

Nu mai poate, nu mai poate. Visul inoculat de acest venetic, cumpărătoarea *en gros* de conștiință, opinii și caractere, au ajuns la un grad ce ne însăjumă și ne face a pierde speranța în orice dezvoltare sănătoasă a poporului nostru.

În ce stare a ajuns bietul poporului nostru?

În colegiul I și II sunt o sumă de oameni ce au procese cu statul. E natural. A cincea parte a teritoriului e a statului; el e vecinul de moșie al tuturor, toți sunt vecinii lui de moșie. O sumă de oameni sunt arendașii lui pentru proprietăți mici și mari. De aci o sumă de procese și de tranzacțuni de împăcare. Încheierea acestor tranzacțuni s-au suspendat până în preziua alegerilor. Acum sunt citate o sumă de oameni la administrația Domeniilor spre a li se oferi... împăcare și a le cere în schimb... votul. Colegiul III e săptămână de șefii de gardă civică și votează pe plutoane și în pas gimnastic pe candidații guvernului. În fine halul la care-a ajuns colegiul IV nu mai e de descris. Acela despre care s-ar crede că e cel mai luminat, fiind împrejurul capitalei, colegiul IV de Ilfov, n-a ales pe un sătean, nu pe un Opran, care, dacă nu o altceva, e om cinstiț cel puțin, a ales deputat pe un individ anume Toma Filitis. Știe lumea cine e acest individ? Aceasta e proprietarul care la 1864, miroșind că se va face împroprietătirea, le-a luat *tuturor* clăcașilor de pe moșia sa pământurile ce le aveau în posesiune ereditară, iar la 2 mai a declarat că *el nu are clăcași pe moșie*.

Deși Codul Caragea și toate legiuirile ulterioare priveau pământul țărănesc ca *posesiune ereditară, inalienabilă din familia săteanului, testată ultimogenitului*, a fost cu putință ca acest om, însemnat de Dumnezeu cu ciungia, să escamoteze posesiunile țărănilor. Nici un bulgăre din pământul muncit de ei în sute de ani nu li s-a dat; țărani de pe acea moșie sunt simpli salahori, espuși condițiilor oricât de grele, pentru că nu au razimul unui pământ propriu. Și pe acest străin, pe acest spoliator fără de conștiință și rușine, l-a ales poliția d-lui Radu Mihai în colegiul al IV-lea de Ilfov!

Da, o minciună este colegiul IV, o minciună atâtă făcută din alte două, o minciună, în fine voiți să faceți din colegiul I.

Iată ce zice „Națiunea” d-lui Dimitrie Brătianu în privința aceasta:

La colegiul al IV-lea birourile sunt în toată țara ale guvernului. Și cum putea fi altfel? „Delegații au fost duși, nu știm de cine, ca niște vite la tăiere”. Nu noi am zis-o, ci d. C. A. Rosetti și avem dreptul a-l crede pe cuvânt.

În capitală d. Romul N. Opran a fost eliminat. Candidatura d-sale a fost retrasă pentru că să facă loc d-lui Toma Filitis. Unii pretind că delegații ar fi cerut această schimbare. Neexactitate! Ce-i drept, o parte din ei cereau pe un sătean; dar dorința celor mari a fost altfel, Agenții d-ai poliției se vedea întruna printre ei. Recomandăm guvernului pentru o medalie mai cu seamă pe d. Christescu (agent al poliției secrete). D-sa a fost: aproape neîntrerupt la postul său.

Am mai văzut în curtea primăriei doi domni — desigur nu ai opozitie — care **împărțeau paralele delegaților** după ce ieșeau din sala unde votaseră. Și se mai miră d. Rosetti că, domnii candidați nu și-au expus profesiunea de credință către delegați! Ce trebuie să aude să facă aceasta când aude la îndemnă argumene *sunătoare* pentru convingerea celor la care se adresau?

Partid liberal, lege liberală, alegeri libere!...

E invaderat că, în asemenea stare de decadență, alegerile pentru Cameră nu păreau ieși decât cum au ieșit.

De aceea facem apel încă o dată la colegiul I și al II-lea pentru Senat. *Patres conscripti!* Părinți înscriși în analele și documentele domnești ale acestor țări, părinți ai patriei, aveți îndurare de țara voastră! Nu lăsați ca demagogia compusă din venetici și din cavaleri de industrie să strivească cea din urmă rămășiță de libertate și de neutărire a acestui popor; nu lăsați ca un popor, azi încă liber, să nu mai fie mâni decât o turmă necuvântătoare mânătă de poliție și de funcționari; scăpați ceea ce mai este de scăpat: dreptul vostru de-a controla această companie anonimă de bandiți care a pus mâna pe țara voastră.

[29 aprilie 1883]

[„CÂND OPOZIȚIUNEA...”]

Când opozиiunea a 'ncercat , în Senat și în Cameră, să implore pe M. Sa Regele a garanta libertatea alegerilor ea a avut fără îndoială cuvânt. Ea știa cu ce guvern are de-a face țara, știa că cetățenii au să se aștepte din partea societății anonime nu numai la presiuni, amenințări și corupție, ci la mai mult, la atentate asupra vieții.

De la un capăt la altul al țării furtul de bilete din urne, violarea secretului voturilor și scrierea lor sub controlul agenților administrativi, bătăile și încercările de ucidere au fost la ordinea zilei; neleguiuri s-au comis începând de la ministrul președint până la scriitorul din sat. Toată haita flămândă de indivizi cari nu știu a munci și a căror unică speranță este un guvern ignorant ca cel roșu, care să-i hrănească din buget, s-a zvârlit asupra țării ca lupii în turma de oi; începând cu capitala și sfârșind cu nordul estrem al țării, pretutindeni presiuni, pretutindeni corupție, pretutindeni neleguiure.

Dar să 'ncepem cu capitala și cu județul Ilfov.

Deja la alegerea colegiului I pentru Cameră s-au început călcările fățișe de lege.

Alegerea a fost nulă, pentru că majoritatea e de 223 plus unul, adecă de 224, iar d. Câmpineanu a avut un vot mai puțin decum se cere.

Dar au votat pentru d. Câmpineanu oameni cari n-aveau dreptul.

Cel întâi, d. Eugeniu Stătescu. D-sa a votat în calitate de proprietar în comuna Balotești (plasa Snagov). Acea proprietate de *zestre* nemaifiind a d-sale, nu mai putea vota în calitate de proprietar al unei moșii *străine*. Indignarea alegătorilor, văzând că *însuși ministrul justiției*, consilierul M. Sale, fraudează legea c-un cinism nemaipomenit, a fost atât de mare încât din toate părțile răsună strigătul: „Afară, mișcule! Afară, nerușinatule!“.

Un alt alegător al d-lui Câmpineanu e d. Nicolae Gavril, alias Nicolake Chelu , samsar cunoscut din vremea afacerilor Mihăescu - warszawsky . Acest d. a avut o casă în București, strada Belvedere ; dar acea casă s-a espropriat de către Direcționea Căilor Ferate, a fost dărâmată și locul e proprietatea statului.

În fine, cele trei voturi peste 220 ale d-lui Câmpineanu erau signalele de înc ale unei corăbii, ele aparțineau la trei miniștri: Aurelian, Stătescu, Câmpineanu însuși.

La colegiul II de Ilfov pentru deputați alegătorii au protestat alegerea de la 22 aprilie, pe următoarele cuvinte:

Îndată după instalarea biouroului provizoriu, începându-se votarea pentru bioul definitiv, secretul votului și legalitatea operațiunii au fost cu desăvârșire nimicite, fiindcă:

În loc de-a se scrie buletinele de către alegători, iar cei fără știință de carte să se adreseze altor alegători, de încredere, agenții electorali îi trămitea într-o sală depărtată, unde este secretariatul general al primăriei, și acolo scriitorii oficiali le scria buletinele de votare.

Alți aginți , violând asemenea secretul votului, amenințau pe alegători și le impuneau a le arăta buletinele, dându-le altele, scrise de mai 'nainte .

La paravanele din sală agenți turburători se instalaseră cu forță, ca să poată amenința sau vorbi cu oricine voia să intre spre a-și scrie votul.

După paravane agenți polițienești și comunali făceau pe scriitorii permanenți , notând pe cei ce-ar fi votat în contra candidaților oficiali și scriind buletinele chiar celor ce știau scrie.

Cei cari au cutezat să ceară secretul votului, să garanteze conștiința alegătorilor, aceia au fost îmbrânciți și insultați.

În fața acestora, mulți din alegătorii liniștiți s-au retras, coprinși de indignare văzând că nu mai era o operațiune demnă, serioasă, legală, ci o formalitate întristătoare.

În urma prezentării acestui protest, d-l Em . Pache Protopopescu a declarat că și retrage candidatura, deoarece votul nu era liber.

La colegiul al IV-lea de Ilfov delegații au fost duși nu știm de cine ca niște vite la tăiere, precum a zis-o d. C.A. Rosetti. D. Romul N. Opran a fost eliminat. Candidatura d-sale a fost retrasă, pentru că să facă loc d-lui Filitis. Agenți d-ai poliției se vedea întruna printre delegați. În curtea primăriei doi domni, desigur nu ai opozиiei, împărțeau parale delegaților după ce ieșeau din sala unde votaseră.

Astfel d. Filitis a fost *numit* deputat pentru că poliția voia să-i plătească cele *sase* voturi cu care a contribuit în colegiul I.

La Galați săngele cetățenilor a curs în ziua de 24, a votării colegiului III. Bâtele și ghioagele plumbuite au fost singure libere să spargă capetele cetățenilor și să arunce spaimă până în sânul familiilor în dimineața zilei de 24, zi neagră pentru alegerea colegiului III, bătăușii îñarmați cu ghioage plumbuite stâlceau pe cetățeni în curtea localurilor de alegere, pe stradă și chiar în domiciliu , spărgându-le capul sub ochii agenților poliției, cari stăteau impasibili .

Șiroaie de sânge curgeau din capetele cetățenilor și în masă s-au dus alegătorii la primul procuror, arătându-i capetele.

Toată noaptea de 24 spre 25 bătăușii au cutrieran suburbiele cu ciomegele în mâinii aruncând groază în cetățeni.

Înșiși membrii biouroului definitiv de la secțiunea II, primind amenințări, nu mai avură siguranță a veni să-și exercite misiunea a doua zi, la 25, și suspendară votarea, cerând siguranța vieții de la autoritățile superioare.

Alegătorii erau secuiestrați de teroare pe la casele lor.

Urna ce conținea buletinele zilei de 24, învelită în pânză și acoperită de sigiliele alegătorilor, stătea sub paza sentinelelor. Bandele de bătăuși rămaseră singure stăpâne pe situațione în ziua de 25. Atunci se făcu planul a se inventa un nou biuру nelegal ; pe la orele 2 p.m. se votă fără control și se proclamară niște închipuiri aleși ai colegiului III.

Numele cetățenilor cu deosebire stâlcii de bătăuși plătiți sunt următoarele:

1. Tudor Mihail are capul spart drept în creștet.
2. Haralamb Dobrea are capul spart de șapte centimetre și sâangele-i curgea șiroaie.
3. Tudor Mihăilescu are piciorul zdrobit și umflat.
4. Vasile Tudor are la spate și picioare răni mai mari decât pumnul.
5. Mihail Teodor este zdrobit la ureche și umărul stâng al obrazului.
6. Ștefan Ivan este stâlcit la spate și mâni.
7. Niculae Manoli , din Vadu Ungurului, e bătut în mod grav.
8. Tachi Gănescu acoperit de răni și vânătăi pe spate și mâni.
9. Comerçantul G.V. Radu a fost bătut de banda bătăușilor și hainele rupte bucăți.
10. D. Tudor Petrovici a fost bătut și umplut de vânătăi de banda electorală.

Numele capilor de bătăuși până acum cunoscute sunt:

1. Ilie Tepeluș 2. Ioan Pelin 3. Vasile Bojoagă 4. Ștefan Căldărușu 5. Dimitrie Anagnost 6. Gh . Ionescu 7. C. Cealăcu
8. Const. Radu (Mocanu) 9. N. Tămpeanu 10. Ștefan C. Râmniceanu 11. Ivanciu Gheorghiu .

La Râmnicul Vâlcii, încă înainte de alegeri, manifestul partidului liberal era iscălit de unsprezece persoane, din cari șase funcționari, agenți direcți ai guvernului, și doi membri din consiliul comunal ales de prefect.

Astfel funcționarii și agenții direcți ai guvernului ingerau prin manifeste de partid asupra alegătorilor supuși administrației lor. Neavând decât dreptul de-a vota a doua zi conform convingerii lor, ei se erijară în adversari politici ai administrațiilor lor, de la cari primesc leaș.

Aci mijloacele cele mai mișeștești se întrebuiențără numai să scoată din urnă deputații guvernamentalii și mai cu osebire pe cei doi cununați ai Simulescului, d-nii I. Vilacrose și dr. N. Măldărescu .

Toți funcționarii administrativi și serviciul telegrafic chiar erau la dispoziția d-lui I. Vilacrose ; ore întregi ședea cu șeful stației închis la aparatul telegrafic, vorbind cu diferiți alegători de la Drăgășani

Horez, Ocna; și particulari cari veneau cu telegramă trebuiau să aștepte până când isprăvea d. Vilacrose.

Dar Râmnicul Vâlcii, pașalâcul Simulescului, e terenul clasic al tuturor neleguiurilor .

Acolo au fost scăzuți fără voia lor la foncier , pentru a fi declasați în colegiul II, oameni cu averi cunoscute, iar, ca compensație pentru scoaterea adevăraților proprietari mari din colegiul I, autentici și din vechime înscriși în acel colegiu, s-au introdus o sumă de *funcționari ai prefecturii* ce n-au decât 20 până 30 de pogoane. Acolo, din majoritatea obținută de d. dr. Măldărescu, care era de 34, 27 de înși sunt funcționari ai guvernului, încât în realitate d-sa n-a avut decât 7 voturi. Și acest d. doctor, cununat Simulescului, va veni în Cameră să combată *corupțiunea* din colegiul I, introdusă de el înșuși.

Ce-au fost, asemenea, majoritatele în alegerile din județul Suceava?

Colegiul I. 34 alegători, dintre care 31 funcționari, 6 rude cu funcții fără vot.

Colegiul II. 39 alegători, dintre care 17 funcționari, 5 rude cu funcții fără vot.

Colegiul III. 93 alegători, dintre care 57 funcționari.

Total 166 alegători, dintre cari 98 de funcționari.

Scăzându-se numărul funcționarilor din numărul total, rămân 68 alegători independenți de administrație și de buget.

Unde vorbesc țifrele orice comentar este de prisos.

Proteste energice semnate de-o sumă de alegători au venit din Iași, din Giurgiu, din Bacău, din Brăila, din Craiova, de pretutindenea c-un cuvânt, în contra violațiunii secretului votului, în contra ingerențelor turbate ale agenților administrativi.

În județul Botoșani, la Curtești , la Călinești , la Deleni , la Botoșani, alegerile col . IV au fost violente în mod nemaipomenit.

După ce două sate, Călinești și Grigorești , au votat în cea mai mare parte pe aceiași delegați, rămânând candidaților impuși de subprefectură numai câțiva alegători, s-au furat din urnă voturile adevărate, s-au aruncat bilete false cu numele guvernamentale și s-a făcut râs de adevăr! Așa îs că delegaților votați de aproape unanimitatea alegătorilor nu știm dacă le-a rămas un vot măcar!

123 de locuitori au protestat, trimițând în reședință 15 delegați cu protest iscălit de obștie !

Țăranii zic în suplică:

Voturile noastre, la alegerea de delegați la care am fost chemați în zilele de duminică și de luni 10—11 aprilie curent, au fost furate din cutia de vot, în care au fost puse și înlocuite cu altele, scoțându-se violențe delegați pe care nici *i-am visat*, pe cari nu-i știm, străini, veneti pe care nu-i votim.

Cu toți, sute de oameni !, am votat într-un fel; și din cutie apoi am văzut că iese altfel !

Unul venea... și punea, douăzeci de voturi pentru oamenii rămași acasă !

S-au luat voturile puse de noi și s-au pus hârtii prefăcute, false !

La ce ne mai întreabă cari sunt dorințele noastre, voințele noastre în alegeri, când pe urmă se calcă în picioare și se fură și se pune în loc altele, mincinoase.

Nu voim să ne poarte ca boii ! Suntem români și cerem dreptate *ca să nu ne-o facem și singuri!*

În fine punctul culminant al infamiei electorale ni se relatează din Romanați , acest brav județ care s-a purtat atât de bărbătește încât merită numele său de *Roma nati* (născuți la Roma).

Administrația, cu dări în judecată și persecuții neauzite, a crezut de cuviință să-și atragă voturi pentru candidații ei. Tânărul St. Panait, cetățean proprietar în orașul Corabia, având vederi politice contrare guvernului, subprefectul plășii Oltenii de Jos, Gr. Leoveanu, cu reședința în Corabia, a crezut de cuviință să arresteze pe numitul, sub cuvânt că este condamnat la o amendă de 32 franci, și să-l trimiță la reședința județului, în Caracal, distanță de 40 kilometri pe jos, legat de gât și mâini cu lanturi, escortat de 2 călărași. Călărașii au avut ordin să-l poarte prin toate comunele unde aveau hârtii de dat pe la primării, astfel că percursorul a fost de peste 5 poști.

Aceasta e chiar uvertura operei *Pahod na Sibir!!*

Pretinde-vor niște Adunări alese în asemenea condiționi că sunt expresiunea adevărată a țării?

Constatăm că suntem în plină revoluție de sus.

Condiția de existență a unei societăți omenești este *paza legii pozitive*.

Când în alte țări ori în alți timpi se calcă legea, totuși se admite o ficțiune care să legitimeze călcarea.

Când romanii, după bătălia de la Cannae, au fost siliți să înarmeze pe sclavi și pe pușcărișii în contra lui Hannibal au zis, în cel mai suprem pericol pentru țară, „*să presupunem că acești oameni sunt liberi*”, căci după lege numai cei liberi aveau dreptul de-a muri pentru patrie.

Fără nici un pericol, în timp de liniște internă și externă, legea electorală, cu toate dispozițiile ei penale, e luată în bătaie de joc de administrația unei țări întregi, de la ministrul de justiție începând, până la cel din urmă zgârie - hârtie.

Dar călcarea de lege fățișă comisă de-o pătură de oameni în detrimentul țării întregi e o stare permanentă de revoluție.

Putrezit-au îndestul mărul acestei țări pentru a cădea în poalele unei puteri străine? Face acest guvern *lovitura sa de stat* cu ucideri, intimidări și corupțiune în folosul vreunui cuceritor?

Iată cestiuinea ce ni se impune cu necesitate.

Precupeți de hotare și de sânge omenesc, samsari vânzători intereselor țării cătră regele Stroussberg și cătră toți străinii, roșii pot afirma că au adus țara aceasta la apogeul corupționii, destrăbălării, orgiei guvernamentale.

Ave Caesar!

[3 mai 1883]

[„DUPĂ CE ILIE ȚEPELUȘ...”]

După ce Ilie Țepeluș, Ion Pelin și Vasile Bojoacă au demonstrat cu ghoagele plumbuite cetățenilor din Galați că e bună revizuirea și după, ce au spart opinia adversarului de „impreună cu capul, „Românul” mai citește asupra celor stâlcii moliftele mari de „ducă-se pe pustii”. Vorba ceea: unde-i doare pe ei, unde-i pipăie d. C.A. Rosetti?

După ce de la un capăt al țării la celălalt s-a petrecut în aceste alegeri toate presiunile și infamiile câte sunt numai cu puțință, după ce lista de alegători n-a fost în cele mai multe județe decât o listă de funcționari, după ce s-au introdus în liste oameni cari n-au dreptul de a vota, după ce, în ajunul alegerilor, s-au făcut nenumărate schimburi în funcțiuni numai pentru a obține voturi în favorul guvernului, după ploaia de decorații, după bătăi și schinguiuri, după ce în toată țara secretul votului a fost o minciună și alegerile s-au făcut în condiții diametral opuse legilor în vigoare, încât cele mai multe sunt lovite de nulitate, după ce în sfârșit aceste alegeri n-au fost decât o *lovitură de stat* îndeplinită prin brutalitate și corupțiune, „Românul” ne cântă că țara s-a esprimat în libertate și voiește revizuirea:

Noi zicem că (colegiile I și II) au voit să afirme că simt trebuința de a se întruni cu confrății lor proprietari din este două colegii, fiindcă cunosc că este între dânsii deplină identitate în idei și interese.

Se 'nțelege .

La Suceava, unde din 166 de alegători 98 sunt funcționari, interesele celor 68 de alegători independenți și ideile lor sunt identice cu a celor 98 de lefegii ai bugetului. La Râmnicul Vâlcii, unde din 34 de voturi obținute de candidatul guvernului 27 erau ale lefegilor, interesele și ideile protejaților Simulescului sunt identice cu interesele proprietății istorice.

În realitate secretul loviturii de stat a d-lui Brătianu consistă într-aceea că a prefăcut într-o sumă de județe majoritatea alegătorilor în funcționari, că logofătul Coate goale, individul cu patru clase primare și un curs de violoncel, Caradaua vulgară e stăpânitoarea României moderne. Aceste clemente cari n-au nimic și nu știu nimic, cari fug de muncă ca diavolul de tămâie, acestea constituie cadrele și armata marei partide naționale liberale.

A le asigura acestora stăpânirea deplină în România este scopul loviturii de stat. Un stat guvernat de Coate goale și Zgârie - hârtie e însă un stat pierdut. Cinic, meschin vânzător de cumul și căștig, ilicit înlăuntru, slugarnic în afară, acest element al unei biurocratii inepți, ignorante și comune este nu numai rămășiță, dar totodată matca în care se puiește cea mai stângace din toate formele de guvernământ: absolutismul.

Daca e vorba de vigoarea organică a unei comunități omenești, e mai bine ca aceasta să fie un trib de ciobani liberi, fără cultură, pururea gata de luptă, mai bine un trib de mulgători de iepe, cutreerândă deserturile, migrând de-a lungul râurilor, ademenit de constelațiile de la amiazăzi, decât o turmă de oameni guvernări de un roi de coate goale în care paragrafii reglementelor traduse din franțuzește se bat în capete și unde totul, demnitatea omului și a statului, să atârne de judecata unui imens număr de cioclovine bugetare.

Da! O lovire de stat este; o lovire de stat executată de paraziți în contra elementelor producătoare și cu rădăcini în această țară; o lovire făcută în interesul străinilor, cari se vor bucura văzându-ne de-a pururea condamnați și conduceți de Simulești, Chirțopoli și Cercheji ; o lovire de stat în care Caradaua comună și Seruriul comun va domni de mâna cu Ilie Țepeluș și Ion Pelin; o lovire de stat impertinentă în jos, umilită și linguisitoare în sus, lovirea de stat a ciociniciei speculante și invidioase în contra tuturor elementelor libere și producătoare ale acestei țări.

Daca revizuirea se va face, libertatea s-a dus din România. *Verba docent, exempla trahunt*. Degeaba am mai predica

evangelia libertății; nu va mai fi materialmente cu putință ca naturi independente și întregi să poată sparge pătura de slugi ale guvernului, slugi cari, *daca ar îndrăzni să voteze în contra candidatului oficial vor fi imediat date afară*, după cum zice Chirțopol.

Și caractere libere nemaiputând să trunde, ele nu vor mai putea servi de prototip și de exemplu purtări politice a poporului. Paguba produsă neatârnării caracterelor este însă atât de mare și de esențială încât n-am mai vedea nici un mijloc de a restituire această pierdere. Deja lumea își adaptează moravurile după virtuți patente ca acele ale unui P. Grădișteanu sau Costinescu ! Își poate închipui cineva ce va fi când numai asemenea virtuți în discompunere vor reprezenta cariatidele ce susțin bolta moralei și demnității publice.

[5 mai 1883]

APOSTOL MĂRGĂRIT

„Journal d'athènes” primește din Salonic știrea că Apostol Mărgărit e pus în temniță. Haina dare de seamă a organului grecesc e următoarea:

Faimosul Apostol Mărgărit, care și-a câștigat o tristă notorietate *speculând românismul*, a fost adus în lanțuri din Monastir (Bitolia) și a fost internat imediat în închisoarea guvernului. Cuvântul exact pentru care acest *renegat al elenismului* a fost arestat și întemnițat nu se știe încă. Se zice cu toate astea că el însuși ar fi provocat arestarea și întemnițarea sa, pentru a amăgi cu mai multă dibăcie încă pe acei români cari, din București, visează la românizarea *greco - românilor* (?) din Macedonia și pentru a obține alte sume de bani. Se adaugă asemenea că se așteaptă trimiterea a sume mari din București, cari vor servi să *cumpere autoritățile otomane* pentru ca ele să elibereze pe acest cavaler de industrie.

Aflu asemenea din scrisori primite din Bitolia că acest îndrăzneț speculator călătorește prin satele locuite de *greco - români*, le povestea sătenilor izbânciți românilor de la Plevna și-i invita de-a alege căte-un băiat din fiecare sat și de a-l trimite la școala militară din București. Terminându-și studiile, acești tineri vor putea să se întoarcă în satele lor, unde se vor pune în capul concetănenilor, pentru a-i conduce în război în contra *turcilor* (?) cu scopul *de-a uni Macedonia cu România* (? !). Daca aceste informații sunt exacte, nu mai e îndoială că faimosul emisar, în loc de-a fi stricăios elenismului, e și mai stricăios românilor, a căror bună credință o exploatează prin asemenea insanități.

Expresia de *greco-român* e atât de impropriu ca și afirmarea că iedul e fiul zimbrului. Nu există greco-român, precum nu există greco - spaniol sau greco - englez. Români din triunghiul tracic sunt tot atât de români și tot așa de puțin greci ca cei din Maramureș de ex. E o violență comună a numi pe-un popor radical deosebit de cel grec vlahofon, ba greco-român, ba câte toate. Ca și când cercetările unui Miklosich, Tomaschek, Thunmann și alții se pot escamota prin neadăvâruri grecești. *Greco-român* și por- de căine sunt combinații ibride de noțiuni diametral opuse și au aceeași nuanță de înțeles ironic. Ori e cineva grec, ori e român; una din două: amândouă deodată nu poate fi nimenea.

Dar articolul foii grecești nu e, precum se poate vedea, decât o denunțare spre a pone gripe Apostol Mărgărit în fața autorităților otomane. Rolul de *denunțător* [!] ia asupra - și corespondentul din Salonic al foii grecești, un rol pentru care nu invidiem pe greci, încinați îndeal mintrele din natură la asemenea *onorabilă* ocupație.

Denunțarea, voind a fi vicină, nu e decât absurdă.

A trimite băieți la școală militară din București și a crea din ei cadre în contra *turcilor* pentru a *uni Macedonia cu România* e o aserțiune atât de încoronată încât nimeni nu e îndestul de simplu de-a o crede.

Dar a trimite băieți în școala militară și a face din ei ofițeri cari să lupte *alături cu turcii în contra grecilor*, când acestora le-ar veni pofta să realizeze harta etnocratică a d-lui Paparrigopoulos, iată o idee cu mult mai probabilă, pe care-o recomandăm tuturor macedoromânilor.

Nu unirea cu România o vrea cineva, ci concordia deplină între albaneji, turci și macedoromâni, pentru a apăra patria lor tracică de apetiturile de cucerire din Atena.

Foaia afiră că Apostol Mărgărit a specula românismul. Daca Mărgărit ar fi grec, am crede-o. Am crede că face *acolo* ceea ce un C.A. Rosetti face *aci, la noi*: specula cu toate ideile și cu toate sentimentele. Chiar numele etnic al poporului nostru e o marfă pentru acest venetic ce se vinde cu 20 de bani numărul. Dar Mărgărit fiind român, avem cuvântul să admitem că e de bună credință.

Pentru noi nu există îndoială că acei cari fac pe spioni chiar *gratis* și fără nici un interes, de vreme ce e în natura lor de-a face, trebuie să-l fi denunțat în mod mincesc pe Mărgărit, inducând în eroare bună credință autorităților turcești. Turcul, neâncrezător din cauza multelor nenorociri

ce-au căzut asupra patriei lui, încină lesene a se crede trădat, pe când adevărații, perpetuii, statonicii trădători ai Împărației otomane au fost și sunt până în ziua de azi, în cele mai multe cazuri grecii. Chiar ambasadorii ai Porții de naționalitate greci au trădat fără muștrare de cuget interesele suveranului lor căruia-i depusese jurământ de credință.

Graeca fides nulla fides.

Români Peninsulei Balcanice sunt cunoscuți din evul mediu ca romaioctoni, ca esterminatori de greci. Pentru a fi ceea ce au fost părinții lor n-au nevoie de alt decât să rămână români. Cineva nu poate renega ceea ce nu-i al său; un român nu poate renega elenismul; el nu se poate decât lepăda de ceea ce nu mai nu e al său, dar și diametral opus întregiei lui naturi. Abia există în lume vreo deosebire mai mare decât între caracterul drept și deschis al românilui și cel pervers și parazitic al grecului.

[5 mai 1883]

[„EXISTĂ DOUĂ FELURI DE ARGUMENTE...”]

Există două feluri de argumente, unele *ad rem*, cari afiră sau neagă însăși esența lucrului în discuție, altele *ad hominem*, cari sunt pe deplin valabile pentru persoana căreia te adresezi. Pentru catolic bunăoară e îndestul de a cita autoritatea

papei, daca el crede în ea, pentru a înfrânge observațiunile ce ni le-ar face; pentru-un moametan e destul a cita Coranul . O vorbă a papei, un citat din Coran sunt în cazul acesta argumente pe deplin valabile pentru oamenii cu cari discutăm și, daca ei neagă ceea ce noi cităm textual de ex., atunci sunt de rea credință și nu merită să discutăm cu ei.

S' ascultăm înainte de toate unele argumentațiuni ale „Românului”.

Daca s-au comis ilegalități în alegeri am zis și o repetăm:

Culpa este a celor ce s-au supus acestor ilegalități.

Culpa este a celor ce nu le-au constatat, nu le-au denunțat justiției, nu le-au înălțat prin puterea unirii celor mai mulți pe terenul legalității.

Argumentația aceasta e [de] tot hazul.

Daca Ilie Țepeluș i-a spart capul cuiva cu ghioaga plumbuită, culpa nu e a lui Țepeluș, ci a celui ce s-a lăsat să-i spargă capul.

Daca un subprefect mână pe delegați la alegeri ca pe vite la tăietoare , culpa nu-i a subprefectului, ci a delegaților.

Daca un primar fură biletele autentice din urne și le înlocuiește cu altele false, culpa nu-i a primarului, ci a biletelor care s-au lăsat a fi furate.

Daca un pungaș șterge ceasornicul din buzunar, culpa nu-i a lui, ci a ceasornicului.

Argumentația „Românului” e absurdă; e bună pentru triburile sălbaticice, unde toți cătă să se apere în contra tuturor și mai cu seamă în contra acelora care s-ar constitui în bandă guvernamentală.

Într-un stat ca oamenii cei întâi chemați a păzi cu sfîrșenie legile după înțelesul și litera lor sunt guvernul și organele lui. Când guvernul le calcă, când organele lui își bat joc de legea electorală și de voința alegătorilor, când de sus pornește nelegiuirea , corupția și presiunea, puțini vor fi cei în stare să reziste, cu atât mai puțini cu cât statul va fi mai centralizat, cum e al nostru, cu cât va dispune de mai multe funcții, cum dispune al nostru, cu cât se va fi schimbat într-un azil de nevolnici reversibili, fizici și intelectuali, tot ca al nostru.

Dar imputarea „Românului” e un cerc vicios. Pentru a constata, a denunța, a înălțatura ilegalitățile ai nevoie de autoritățile publice. Cetățeanul le sesizează pe ele; ele legalizează semnăturile, ele fac cercetările legal valabile. Dar când ele sunt amestecate până peste urechi în alegeri, când agenții administrației și ai justiției sunt tocmai ei aciai care formează și dirig bande de bătăuși, când tocmai ei sunt cei care falsifică alegerile de la un capăt al țării la altul, cui să te adrezezi care să dea valoare oficială constatărilor sau denunțărilor de abuzuri?

Cetățenii din Galați i-au depeșat d-lui prim ministru curat:

Alegeți deputat pe cine vreți, dar, pentru numele lui Dumnezeu, cruceați-ne viața, d-le prim ministru !

În asemenea împrejurări mai e cu puțină de-a înălțatura prin *unire* bandele de ucigași?

Când însă guvernul, cu tot aparatul său de oameni, calcă sistematic legile în picioare cu unicul scop de a falsifica voința alegătorilor la opiniunea cărora pretexțează a apela, când el nu așteaptă

în liniște să vază care-i opinia alegătorilor, ci voiește ca, cu de-a sila și în ruptul capului, să iasă din urne partizanii unor idei preconcepute, e evident că el face o lovitură de stat în toată forma, el este acela care dă cetățenilor exemplul disprețului legilor; că el, cel chemat a le păzi, este cel dentăi care le calcă în picioare, dând astfel lumii întregi dreptul de a le călca asemenea. Revoluția de sus, nelegiuurile de sus justifică revoluția și nelegiuurile de jos.

Dar să ne întoarcem de unde - am plecat.

Se poate ca noi să nu fi demonstrat îndeajuns de clar pentru inteligența redactorilor „Românului” infamiile comise cu ocazia acestor alegeri; se poate asemenea ca argumentarea noastră să nu fie concluzantă pentru a dovedi că Adunările ce se vor convoca sunt legalmente *incapabile* de-a rezolva cestiunea revizuirii. Catolici fiind confrății, le trebuie un edict al papei, maometani fiind, vor pasaje din Coran. Daca ceea ce noi zicem nu obligă pe „Românul” de - a - și să schimbe opinia, ceea ce zice organul d-lui Dimitrie Brățianu, fratele ministrului președinte, va fi desigur un adevăr indiscutabil pentru confrății, de vreme ce — la venirea acestui bărbat din Constantinopol — era privit ca unicul ce rămăsese credincios drapelului liberal, unicul care era cheia boltii partidului.

Ei bine, d. Dimitrie Brățianu, indignat de candidaturile oficiale, a stigmatizat la Argeș purtarea ministeriului, adecă a frățâne-său, declarând că „nu primește a reprezenta județul Argeș cu prețul candidaturii oficiale”.

Iar „Națiunea” de la 5 mai cuprinde următorul memorabil pasaj:

S-a, zis de multe ori că Constituția noastră a fost un compromis și, plecând d' aci , unii susțin că, împrejurările ce esistau la 1866 nemaiexistând astăzi, a sosit timpul d' a *modifica dispozițiunile care au fost rezultatul compromisului*.

Nu suntem de această părere.

La popoarele libere Constituția nu pot fi decât *niște compromise*, căci trebuie să aibă în vedere toate interesele, atât aceleia ale majorității că și ale minorității. La noi n-a fost, nici nu este cestiune de carte (decreitate de guverne absolute ori de autocraci). Aci națiunea, prin mandatarii săi speciali și împreună cu tronul, își regulează legea legilor.

Este dar absolut ilegitimă o modificare constituțională ce s-ar face de un singur partid sau de-o coterie ce ar impune țării pe mandatarii ei prin presiune și ingerință electorală.

O asemenea revizuire a pactului fundamental ar constitui un act ilegal și în contradicție cu principiile primordiale ale sistemului parlamentar și constituțional întru - un stat democratic ca al nostru.

Prin urmare este datoria atât a opoziției că și a adevăraților liberali d' a nu se face complicită unei revizuiri constituționale ce s-ar vota de o Cameră constituantă care nu reprezintă decât voința atotputernică a guvernului.

Coranul a vorbit.

O modificare a Constituției făcută de un singur partid e absolut ilegitimă.

Ea ar fi un act ilegal.

E datoria adevăraților liberali de a nu se face *complicii* revizuirii.

Nu poate fi cineva *complice* decât la *crime*.

E o crimă a revizui Constituția în asemenea împrejurări.

Nu noi o zicem; d. Dumitru Brățianu, care fără 'ndoială e un *adevărat liberal*, proclamat ca atare de „Românul”, este cel ce spune acestea.

Pe catolici [i]i convingem cu cuvintele papei, pe maometani cu Coranul. Oare confrății de la „Românul” nu sunt obligați a da crezare cuvintelor „Națunii”? Cuvintelor fostului lor președinte de Cameră, fostului președinte de Consiliu, fratelui ilustru al ilustrului Ioan Brățianu? Da, după toată probabilitatea omenească vor da crezare și minune ar fi dacă d. C.A. Rosetti nu s-ar convinge de puternicele cuvinte de mai sus: că *ilegitimă, ilegală* e o revizuire votată de o Cameră „care nu reprezintă decât voința atotputernică a guvernului”.

[7 mai 1883]

PARIS, 19 MAI

„Journal des débâts”, constatănd strălucita izbândă electorală a cabinetului român, recunoaște că rivalitățile partidelor și dislocația parlamentară făcuse trebuințoasă revizuirea Constituției. Acest ziar adăogă:

Amenințată deodată de Austria și Turcia, izolată în niște state slave din Balcani, România nu poate evita numeroasele primejdii ce o înconjură decât cu condiția ca să reducă la strictul minimum luptele parlamentare și de a da un ajutor devotat cabinetului I. Brățianu.

(Iată o aprețiere care va unge la inimă pe patrioți, N.R.)

[10 mai 1883]

[„SILA MORALĂ...”]

Sila morală pe care-o produce menajeria de curiozități zoologice din Dealul Mitropoliei ne face să ne 'ntrebăm cu drept ce caută acolo o seamă de oameni de o reputație curată și mai cu seamă la ce mai reclamă asupra monstruozităților din așa-numitele alegeri puse la cale de Tepeleș, Pelin et Compania?

La ce urechi se adreseză bunăoară fraza:

Votarea pe față a domnului prefect Chirițescu este în toate privințele condamnabilă și neadmisă de lege. ?

Ca și când într-un singur județ din țară alegerile n-ar fi fost făcute sub exercitarea unor acte *în toate privințele condamnabile*.

Ca și când mai există lege în țara aceasta.

Ca și când adunătura acestei majorități ar fi consistând din alți indivizi decât din cei numiți de oameni ca Chirițopol și Simulescu.

Unde e sancțiunea acestor descoperiri? Cine să le judece?

Filitis Ciungu, care-a frustrat pe țărani de posesiunile lor ereditare, care a plătit cu bani voturile ce i s-au dat acum? Vilacrose — ales de Simulescu — individ cretinizat în templele Venerei vulgivage?

Dioscurii emancipați Epurescu - fundescu?

Dolichodactilul milionar Costinescu?

Aceste vase prin care o societate coruptă își scurge urâciunea și decrepitudinea morală au ele măcar o umbră de înțelegere pentru adevăr, o umbră de apreciere în materie de drept și de morală?

Locul de reflecție ce li se cuvine acestora este, după cuvântul sfânt al d-lui Dimitrie Brățianu, *pușcăria* pentru unii, *carantina* pentru alții.

Ei bine, înaintea acestei pușcării, numită astfel de chiar cel ce-o prezida, înaintea acestei carantine zoologice pline de contagiul malonestații și a minciunii mai vine cineva să arate nelegiurile din alegeri; înaintea lor, cari nu sunt decât gangrena produsă de acele nelgiuri? Dar trebuie să fie cineva budist pentru a crede că Dumnezeu n-a putut fi cu totul nedrept și că-a putut să pună și în putrefacție o scânteie de adevăr. Omul pozitiv știe că cretinizarea morală exclude orice sentiment de bine și orice putere de judecată dreaptă și că numai cele două institute recomandate de d. Dimitrie Brățianu pot scăpa societatea română de asemenea creaturi.

Numai *exempli gratia* cităm aci povestirea alegerilor din Galați făcută de d. Nicu Catargiu. Acest bărbat bătrân și onest și-a făcut narațiunea să simplă fără a avea o umbră de speranță măcar de-a vedea validate, în urma descoperirilor sale, vreuna din așa-numitele alegeri.

Numai pentru a ilustra cuvintele mesajului:

„... mulțumesc țării pentru *liniștea și ordinea* ce-au domnit *pretutindeni* în tot timpul perioadei electorale...”

Reproducem în cele următoare descrierea alegerii din Galați.

[17 mai 1883]

[„ÎNFIINȚAREA UNEI MITROPOLII...”]

Înființarea unei mitropolii romano - catolice în București ne-a dovedit fără îndoială o lipsă de tact din partea Scaunului papal.

Creștinii eterodocși, mai ales cei de confesiune catolică, au fost în toate timpurile nu numai tolerați, ci chiar și îmbrățișați pe pământul românesc. Vechea episcopie a Milcovului o singură dată a fost amenințată, sub Despot Vodă Herculidul, care nu era de legea țării (ci calvin), s-a bucurat însă totdeauna de protecția Domnilor pământeni ai Moldovii. Tot astfel

episcopia catolică din Târgoviște. De - asemenea guvernul imperial austriac, luând măsuri pe la începutul secolului trecut pentru strămutarea la Craiova a Scaunului episcopal de Nicopoli, n-a întâmpinat nici o rezistență în Oltenia. În timpul nostru, în sfârșit, biserică papală a înființat în țară mai multe aşezăminte de învățământ, fără ca prin aceasta să fi deșteptat vreo prevențune în opinia publică

a țării. Ba, atunci când monseniorul Paoli a pus în lucrare proiectul său de a zidi o catedrală catolică în București, românii ortodocși au contribuit deopotrivă cu străinii catolici aflați în țară pentru ca aceștia să-și poată vedea cât mai curând dorința împlinită. Au fost dar românii atât de toleranți încât au privit cu un fel de mulțumire cum încet - încet se organizează în mijlocul lor o biserică a cărei membri sunt aproape toți străini, a cărei preoțime e adusă din alte țări, al cărei cap atârnă de o putere străină și nu are datoria de-a se supune legilor țării. Tari în credința lor, românii nu s-au temut de biserică papală și-au respectat pe aceia cari, deși eterodocși, tineau să se închine în felul lor.

Înființind metropolia de la București Scaunul papal i-a silit pe românii ce țin la unitatea confesională a neamului lor să înceapă o luptă hotărâtă în contra bisericii catolice. Căci dintr-o luptă două unea: ori noua metropolie s-a înființat fiindcă s-au sporit creștinii de rit latin în România — și atunci e rău; ori s-a înființat fiindcă se sperează că ei se vor spori pe viitor — și atunci e și mai rău. Interesul nostru național este ca noi și numai noi să ne sporim în țara pe care noi și numai noi am apărat-o timp de veacuri, noi și numai noi am pregătit-o prin curături pentru cultură; trebuie dar să combatem pe toți cari lucrează în vederea unui element străin.

Dar lipsa de tact a Scaunului papal e mult mai gravă.

Moldova a avut trei Domni eterodocși; unul a înființat episcopia romano - catolică a Siretului, altul și-a dat silință să lătească protestantismul în Moldova, iar despre al treilea, Gaspar Vodă Grațian, care trecuse chiar (cu învoiearea papei) la confesia ortodoxă, cronicarul zice următoarele: „Acest Gaspar Vodă niciodată post nu au avut, ci, pre ascuns, în toate posturile mâncă carne.”

Popor ce veacuri de-a rândul a luptat pentru lege, românii au identificat religia cu naționalitatea și-i socotesc străini pe toți cei ce nu sunt de legea neamului românesc, străini și chiar mai puțin curați, mai prejos de noi. Ei totuși au primit cu entuziasm pe Domnitorul de confesie romano - catolică. Ce-i drept, speranța poporului român a fost, și este, că dinastia întemeiată de acest Domn nu va fi catolică, ci românească, adeca ortodoxă; timp de șaptesprezece ani însă niciodată nu s-a simțit în țară că avem domn eterodox. Chiar atunci când nu mai rămăsese nici un mijloc neierat de care actualii consiliari ai Majestății Sale să nu se fi folosit ca să combată tronul, cestiușa confesională a rămas neatinsă. Nu ne aducem aminte ca binemeritatul literat Orășanu să fi zis vreodată în vreuna din eminențele sale satire că Domnul e papistaș ; nu s-a folosit de această armă, pentru că știa că s-ar fi indignat chiar și patronii săi, cari altfel aplaudau orice atac făcut contra tronului.

Înființându-se metropolia catolică din București, spiritul public al poporului român a trebuit să se schimbe și astăzi e cu puțință ca să se atace tronul din punctul de vedere confesional.

În toate timpurile, Scaunul papal i-a socotit pe principii catolici drept agenți ai propagandei catolice.

Străbunii noștri au fost persecuati de către regii catolici ai Ungariei *nu pentru că erau români*, ci pentru că papa îi amenința pe regi cu escomunicarea dacă vor fi îngăduitori cu schismaticii. O mare parte din românii din munții despre nord a părăsit, sub Bogdan Vodă Dragoș, patria lor, a Maramureșului, pentru că un rege catolic voia să le impui confesiunea catolică. Fratii noștri rămași în Ardeal au suferit veacuri întregi cele mai mari asupriri anume pentru că nu erau catolici. Habsburgii, luând stăpânirea asupra Ardealului, izbutesc în scurt timp a desființa metropolia ortodoxă de la Alba-Iulia, pe-al cărei titular [f]i sfințea de drept mitropolit din București. Prin asta produc între români dezbinarea confesională care i-a slabit atât de mult. Tot acei Habsburgi, luând stăpânirea Olteniei, încep să organizeze propaganda catolică și desigur ei ar fi izbutit să provoace o dezbinare confesională în Oltenia dacă Tractatul de Belgrad nu-i silea să se retragă.

Astăzi însă, după o sută și cincizeci de ani, Scaunul papal urmează mai departe cu lucrarea începută atunci.

Și care este momentul ales pentru aceasta ?

Avem un Domn romano -catolic și cu părere de bine a fost primit în mijlocul nostru augustul moștenitor presupțiv , al doilea Domn romano -catolic . Luând dar drept punct de plecare cele din trecut, Scaunul papal speră că protecția de care s-a bucurat biserică papală până acum va fi și mai întinsă pe viitor.

„Vom avea de astăzi încă două biserici: una a țării, alta a Curții; doi capi bisericești, unul părinte sufletesc al țării, iar altul al familiei regale și a celorlalți străini așezăți în țară: între țară și dinastia este un abis netrecut .”

Astfel ar vorbi astăzi consiliarii Maiestății Sale (d. Câmpineanu de ex.) dacă s-ar afla în opozitie și n-ar lipsi a produce efectul dorit asupra mulțimii lesne de condus la care s-ar fi adresând.

Nouă însă, șaptesprezece ani de domnie ne-au dat convingerea că Maiestatea Sa a intrat în țară cu hotărârea de a duce mai departe tradițiunile bunilor Domni pământeni, ale lui Mircea

și Ștefan, ale lui Matei Basarab, tradițiuni pre cari Constantin Vodă Brâncoveanu le-a sfîrșit prin martiriul său; și niciodată în timp de șaptesprezece ani nu am slăbit în această convingere, niciodată nu ni s-a dat ocazia să regretăm Domniile pământene.

Iar astăzi înființarea metropoliei catolice din București ne pune în nedumirire , pentru că ne cunoaștem adversarii și ne temem ca un cumva ei, într-un viitor mai apropiat ori mai departat, să recurgă la armele de cari astăzi nu se folosesc pentru că sunt la guvern și nu în opozitie.

Metropolia romano - catolică a fost creată anume spre a slăbi pozițunea dinastiei de Hohenzollern în România: ea este una dintre măsurile prin care Austro-Ungaria, în deosebit Ungaria și mai îndeosebi poporul maghiar, voiește să-și asigura o înrăurire determinantă asupra popoarelor din Orient.

Coroana Ungariei este dată de un papă; cel deținut rege al Ungariei a fost pus între sfinti și regii Ungariei toți au fost maiestăți *apostolice*. La anul 1526 coroana sfântă a Sfântului Ștefan a trecut la Habsburgi, cari, chiar mai nainte de-a fi purtat această coroană fuseseră cavaleri ai papismului , pentru al căruia triumf s-au luptat în Germania, în Țările de Jos, în Spania și în Orient timp de veacuri îndelungate. Tradițiile familiei de Habsburg, identice cu cele coroanei ungare, sunt dar acelea al căror fir

se urmează acum prin România în Orient: metropolitul romano -catolic din Bucureşti este, întocmai ca prezentul Comisiunii Mixte, un agent al puterii austro-maghiare.

Domnul Kállay , unul dintre cei mai însemnați oameni politici ai maghiarilor, cunosător al stărilor de lucruri din Orient, ne-a spus acum câteva zile că poporul maghiar este menit a fi mijlocitor între Apus și Răsărit.

Ideea nu e nouă, nu pentru întâia oară emisă. Acum vo cincizeci de ani, „cel mai mare maghiar”, comitele Szecheny , a scris o carte întreagă asupra ei. De-atunci încoa maghiarii își dau toată silința să-o vulgarizeze atât în Ungaria cât și în Europa.

Dar în timpul din urmă convingerea că maghiarii sunt incapabili a împlini această misiune se răspândește în sfere din ce în ce mai largi. Popor turanic , ci nu sunt capabili a primi nefalsificată cultura rasei noastre și, în același timp, n-au nici o legătură cu popoarele din Orient.

Întocmai dar precum papa a proclamat dogma infalibilității , pe când ea era pusă la îndoială de cătră catolici chiar, d-l Kállay proclamă că poporul maghiar e menit a duce cultura în Orient, când acest popor însuși începe a se îndoi mult și bine despre capacitatea lui în această privire.

Opințiile ce le face guvernul Ungariei spre a zădărni încercările de dezvoltare a popoarelor nemaghiare sunt pentru omul cu judecata lămpede tot atât deochezi că maghiarii sunt un popor ce se simte amenințat în existența sa.

Aceasta ne-o mărturisesc maghiarii însăși, atât prin ziarele lor cât și în Parlament.

În același timp d-l Tisza își dă toată silința să câștige o înrăurire determinantă asupra bisericii sârbești din Ungaria. Actualul mitropolit sârbesc din Carlovăț e numit și impus. Acum câteva săptămâni acest mitropolit a consacrat pe mitropolitul anticanonic din Serbia, iar mai zilele acestea d-l Tisza, primind o deputație a bisericii sârbești, accentuează rangul de patriarh al mitropolitului sârbesc de la Carlovăț .

Sinodul „patriarhal” se va întârzi aşadar pe viitor la Buda-Pesta și aici se va muta mai curând ori mai târziu și scaunul „patriarhal”.

Maghiarii au dar relații cu Orientul, căci al doilea patriarh e la Buda-Pesta, iar jurisdicționarea acestui patriarh se întinde peste otarele Ungariei, deocamdată până în Serbia liberă, unde el a consacrat pe actualul mitropolit al independentului regat sârbesc.

ACESTE RELAȚII CU POPOARELE DIN ORIENT SUNT ÎNSĂ MAI MULT ORI MAI PUȚIN PROBLEMATICE: maghiarii voiesc să aibă relații directe și de câțiva ani încoa ne-o spun mereu prin foile lor. Mitropolia romano - catolică înființată acum din nou e menită a le crea aceste relații.

Aceasta o vor maghiarii și tot aceasta o voiește și dinastia Habsburgilor.

Răspândirea confesiunii romano - catolice a fost pentru Casa de Austria în toate timpurile o *cestiune de putere*, mai ales astăzi. Căci tot pe temelii confesionale se poartă lupta care de aproape trei sute de ani s-a încins între cele mai însemnate două dinastii din Germania, cea de Habsburg și cea de Hohenzollern. Această luptă se urmează în Germania sub forma de „Kulturkampf”, iar la noi se începe acum prin înființarea mitropoliei catolice. Politica Habsburgilor se bifurcă în următoarea dilemă: ori izbutesc să propage catolicismul în România — și atunci și-au ajuns scopul — ori întâmpină rezistență hotărâtă la români, și atunci înstrăinează țara de domnul ei, care e un Hohenzollern, și atunci au ajuns un alt scop, tot atât de important.

Nu-i vom învinovați pe maghiari, nici pe Habsburgi, pentru această politică agresivă: orișcine e răspunzător înaintea istoriei de mijloacele cu cari și urmărește scopul și nu anticipă nici mersul, nici părerea istoriei.

Repetăm însă: a fost o lipsă de tact din partea Scaunului papal de a da mâna de ajutor la punerea în lucrare a acestui plan. Căci, provocați fiind, noi vom fi datori a ne apăra și biserică papală va pierde poziția pe care a avut-o până acum în țara noastră. Nu tăgăduim că Austro-Ungaria va putea găsi situaționi în care ne va impune ceea ce până acum am dat de bună - voie ; un lucru însă nu va putea să ni-l impună nici o putere din lume: bunăvoița cu care i-am întâmpinat pe catolici până acum . Aceasta au pierdut-o, ni se pare, pentru totdeauna. Din ziua în care s-au făcut complici unei acțiuni îndreptate contra dinastiei și contra neamului românesc au pierdut orișice drept la simpatiile noastre, ne sunt deopotrivă cu păgânii și cu toți cei fără de lege.

Noi, poporul latin de confesie ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanțul dintre Apus și Răsărit; aceasta o simțim noi însine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim și, dacă dinastia va împărtăși direcția de mișcare a poporului românesc, o vom și face.

Oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă în țara noastră, când e vorba de legea părinților noștri, care ne leagă de Orient, și de aspirațiunile noastre, care ne leagă de Occident și pe cari sperăm a le vedea întrupate în dinastie, vrăjmașii, oricari ar fi ei, ne vor găsi uniți și tot atât de tari în hotărârile noastre ca și în trecut.

[20 mai 1883]

[„DIN CAUZA UNEI SELECTIUNI ...”]

Din cauza unei selecții mărginile la un număr mic de indivizi, împreună cu sleirea progresivă a productivității pământului pe care trăiesc, se nasc, mai cu seamă în locuri izolate de munte, gușătii cretinizați — neaude - neavede-neagreul pământului, mai mult bușteni decât oameni. Atât organele simțurilor cât și iritabilitatea musculară sunt degenerate la acești oameni: nici impresii din afară, nici motive din lăuntru nu sunt în stare a-i mișca în mod normal.

Se vede că d. Ion Brătianu a comandat Chirțopolilor săi ca cu asemenea indivizi să-i populeze simulacru de Adunare din Dealul Mitropoliei; căci te trec fiorii când vezi menajeria ce se crede chemată a modifica legea fundamentală a țării și care în realitate n-a fost înjghebată decât pentru a se opera o lovire de stat.

Mulți roșii sunt de-o decrepitudine fizică vădită, mulți n-au două dramuri de creieri veritabili în cap; dar pentru cei mai mulți cretinismul *moral* e semnul distinctiv al existenței lor.

Nu avem deloc de gând de-a ne supăra pentru asta. Nimici nu se mai supără pe bolnavii incurabili . Simptomele patente ne împing însă a serie řiruri ca o încercare de studiu psihopatic nicidcum ca o apostrofă politică.

Cum să numim în adevăr pe aceste bipede cari n-au nici rușine, nici onoare, nici remușcare, cari, incapabile de bine și adevăr, nu pot fi puse în mișcare de nici un motiv abstract și uman, ci numai de nesațiu pântecelui și de viciile cari - i măñâncă

pe la toate încheieturile ?

Cine cunoaște de ex. pe acest Dimancea, foarte măgințit și foarte impertinent, care nu pricepe nimic și s' amestecă în toate, care nu-și datorește cariera sa decât împrejurării că e nepot al d-lui Brătianu, cine cunoaște pe Vilacrose, înțeleptit, precum am zis, în sacerdoțiul templelor Venerei vulgivage, pe ultrarevizionistul și ultraliberalul d. Ștefan Belio, cunoscut pentru fel de fel de ultrarevizuiri de altă natură, cine cunoaște pe luceferii negri Epurescu - fundescu, născuți amândoi sub zodia ciorilor, și vede această introlucare prezidată de cel mai fără de scrupul, cel mai cinic și mai sofist dintre ei, de veneticul care plătește cu ură binefacerile patriei sale adoptive — n-ar mai fi adoptat-o ! — acela își poate face o idee de situația în care se află omul cuvântător rătăcit din fatalitate în acea menajerie.

Închipuiască-și cineva la **ce rol** ar fi fost redusă opozitia rămânând în acea mișină .

Închipuiască-și cineva că oameni onești și serioși erau trimiși acolo ca să vorbească — cu cine ? Să convingă — pe cine ?

Pe-un Dimancea, pe-un Epurescu, pe Vilacrose, pe dolichodactilul Costinescu, pe mucenicul Simeon ?

E cu puțință a vorbi cu asemenea oameni, necum a-i convinge ? Sunt ei oameni ? Sunt în stare să aprecieze un adevăr, să înțeleagă o idee, să simtă greutatea unui lucru, când ei n-au

Dumnezeu, n-au scupule , n-au conștiință ? Când nici o izbire morală nu mai e 'n stare a-i face să roșească ?

E ca și când Laplace ar fi trimis să explice mecanica cerească și ordinea divină a lucrurilor din lume înaintea unei adunări de idioți !

Lucrul cel mai bun pe care opozitia putea să-l facă era să nu recunoască această introlucare , s-o părăsească înainte de-a se constituie. Ceea ce s-a făcut. Astfel oamenii mai întregi și mai luminați din țară au scăpat de sarcina penibilă de-a sta de vorbă și de ceartă cu toată strânsura comună, ignoranță și malonestă din care se compune majoritatea roșie. Mai au gust să înjure și să întrerupă ? Înjure-se încai ei în ei, înjure reciproc pe cei ce-au fost în stare a produce asemenea caricaturi morale cum sunt ei. Cu oameni în puterea cuvântului nu sunt vrednici să vorbească și nu vor mai vorbi.

Și d. Ioan Brătianu gândește să prefacă strânsura aceasta în Adunare ordinară ? Va să zică vrea d-sa să mai domnească patru cinci ani cu o majoritate compusă din... scursăturile coruptiei sale administrative ?

Nul și neaventit e tot ce fac, tot ce zic acești oameni.

Pușcăria și carantina propuse de fostul lor președinte de Consiliu și fost președinte de Cameră, de fratele drept al actualului prim ministru , iată ce merită acești oameni, iar nu să dicteze legile unei țări.

Zilnic *hidoasa pocitură*, precum numește nemuritorul Alecsandri pe reptilul care a mușcat țara aceasta de călcău ei achilic , ne vine cu rețete revizioniste în „Pseudo - românul ”, adecă ar vrea să discute. Ca și când oameni ca pocitura, al căror creier, prin preformațiune ereditară, e predestinat a produce neadevăr și vicleșug, pot să discute cu noi onest și fără sofisme vre-o cestiune din lume.

Bună—rea fie Constituția, n-o discutăm cu oameni cari n-au dreptul de-a o discuta cu noi. Pact între țară și dinastie, Constituția e un instrument de pace internă, întărit prin jurământul regelui, e proprietatea țării. Numai reprezentanții țării, nu reprezentanții lui Pelin și Țepeluș, au dreptul de-a o schimba. Nu avem a discuta cu furi și gazde de furi prețul și calitatea unor lucruri cari nu sunt ale lor.

Nu cei amenințăți cu pușcăria și carantina de propriul lor șef pot modifica o iota măcar din ceea ce constituie legământul între țară și Coroană. Nu apetiturile gaștei , pe care d. Ioan Brătianu însuși a declarat în Senat a nu le mai putea sătura, pot să determine direcțiunea de mișcare a unei țări cari a trăit și s-a mișcat de la 1200 și până azi, în timpi pe când cele mai multe din mutrele confiscate ale acestei introlucări se aflau încă peste Dunăre, încinse cu tei și vânzând bragă.

Nu poate țara aceasta, pururea liberă și pururea vârtoasă prin caracterul poporului ei, să îngăduie a fi cretinizată cu de-a sila prin legi inspirate bilateral de demagogia cosmopolită și de tendențele absolutismului personal. Nu discutăm libertatea noastră și a poporului nostru cu cîrdul de ciori pe care le-am emancipat. Între liber și libert nu există punere la cale în privința dreptului public, căci condițiile sunt absolut inegale . Cel de-al doilea numai de căștagat.

[21 mai 1883]

[„PARTIDA ȘTEFAN BELLIO ...”]

Partida Ștefan Bellio , C. A. Rosetti, Dimancea, Costinescu, Epurescu, ca să nu mai cităm decât cele mai mari ilustraționi ale ei, neîncetă a aruncat prin ziarul „Românul” invective opozitionii unite, care n-a priceput și nu pricepe, n-a simțit și nu simte, n-a prețuit și nu prețuiește binefacerile nespuse ale revizuirii constituționale.

Acești îndărătnici nu vor să recunoască moralitatea și curătenia unei reforme electorale votate sub auspiciile de mai sus. În fața neomeniei acestor retrograzi , organul d-lui Ștefan Bellio , C. A. Rosetti, Costinescu, Dimancea, Epurescu e *tutti quanti*, sleind se vede toate argumentele serioase, recurge și la câteva glume de bun - gust , comparând pe senatorii și deputații ce s-au retras din această nobilă și onestă societate cu cuirasieri din *Marea Ducesă de Gerolstein* , foarte viteză în cuvinte, dar la luptă neajungând niciodată la timp . Mai întâi de toate, acei cuirasieri nu se află în *Marea Ducesă de Gerolstein* , dar în altă operetă bufă , numită *Les Brigands* (sau *Tâlharii*).

Daca d-nu Rosetti cita pe Corneille și pe Racine, i-am fi iertat asemenea confuziuni , dar în materie de literatură bufonă [f]l credeam că-și cunoaște mai bine autorii clasici. Odată restabilită exactitatea citării , ne vom încărca și noi cu „Românul” a spune că opozitia, care reprezintă după dânsul pe cuirasieri, într-adevăr poate prea târziu a sosit; de aceea *Les Brigands* sau *Tâlharii* sunt stăpâni pe situație și au drept, o mărturisim și noi, să râză de jandarmi, întocmai ca tovarășii lor din opereta lui Offenbach.

[21 mai 1883]

[„CÂND ACUM CÂTEVA LUNI...”]

Când acum câteva luni de zile d. C. A. Rosetti trimise de la Paris poruncă către credincioasele și supusele sale slugi din Dealul Mitropolii pentru revizuirea Constituții, el denunță colegiurile **restrânse** ca niște focare de imoralitate și de corupțiune.

Corupțiune ! imoralitate ! repetară d' atunci pe toate tonurile vestalele de la „Românul”, care se vede că nu cunosc sau au uitat zicătoarea românească despre dracul care râde de porumbe negre. Corupțiune ! imoralitate ! răspund foitele marelui partid al patrioților cu lefuri multe. Corupțiune ! imoralitate ! iată cuvintele care în discuțiunile zilei, după vechiul obicei al jurnalului d-lui Rosetti, au să ţie loc de argumente, de probe, de logică și de bun simț ; ele vor înlocui vestitul: *ești austro-maghiar din 1868 și bătaia de picior a consulului prusac, sau România aruncată la picerile conteului Andrassy din anii 1871—75.*

Un lucru care totdeauna a deșteptat mirarea noastră este disprețul adânc pentru publicul cititor ce se dovedește în aceste procedări de polemică; nemărginită încredere ce are d. Rosetti în ignoranța și usurința clienților „Românului”; desăvârșita lipsă de respect pentru acel popor cu care stă la vorbă, pe care pe față-l tămâiază, și pe care-l numește suveran, dar pe care-n fapt [f]l batjocorește ca curtezanii de opere bufe pe regele Hurluberlu I-ul sau Cacatoes al XIII-lea.

Cum nu se teme ca nu cumva printre cititorii jurnalului său să se găsească vrun om în fire și cu mințile întregi care să-și zică: „Dar proști ne mai crede d. Rosetti pe noi români când vine de ne vorbește de compătiune și imoralitate !” Cum poate să creză d-lui că noi, în această țară, nu ne cunoaștem unii pe alții ? Că nu știm cine este cinsti și cine nu ? Că n-am auzit unde se află stările scandalioase și lefurile cumulate ? În ce parte dezinteresarea și în ce parte specula nerușinată a tot ce este mai sfânt ?

Ne zice d. Rosetti: colegiurile restrânse sunt imorale și corupte; colegiile numeroase sunt azilul virtuții și al independenței.

Dar, pentru Dumnezeu, am înțelege aceste afirmații daca legea electorală n-ar fi creat decât colegiuri restrânse; în lipsa unui punct de comparație, iluziunile ar fi permise; și am înțelege ca să se facă o încercare nouă, o experiență a cărei rezultate fiind necunoscute încă ar putea da legitime speranțe de îndreptare a relelor existente.

Dar acesta este cazul ? Oare cu legea din 1866 n-am experimentat și colegiile numeroase ca și cele restrânse, cele cu vot direct ca și cele cu două graduri de votație ? Nu le cunoaștem pe toate ? Nu le-am văzut funcționând ?

Ce ne zice d. Rosetti ? Colegiurile restrânse sunt imorale; colegiurile numeroase sunt azilul virtuții; colegiurile restrânse permit falsificarea voinței națiunii; cu colegiuri numeroase vom avea o adevărată reprezentare națională.

Și, ca o ironie a destinului, tocmai în momentul când d. Rosetti ne făcea un tablou încântător al veacului de aur ce ne așteaptă când vom avea numa colegii numeroase, tocmai a doua zi după apelul ce face alegătorilor coleg. [al] IV-lea ca să trimeată țărani în sănul Adunării legiuioare, colegiul cel mai numeros, colegiul țărănilor, colegiul celor patru milioane de săteni, stâlpul și temelia casei românești trimite în Cameră pe d. Ștefănică Bellio la Teleorman, pe d. P. Grădișteanu la Tecuci, cum trimisese odinioară pe d. Oscar Eliat la Râmniciu Vâlciu. Iată adevărații reprezentanți ai țărănilor; iată adevărată expresiune a clasei muncitoare din România, adevărații propovăduitori ai regimului de virtute care va înlocui vecchea corupțiune !...

Față cu sploziunea (ca să vorbim ca stilistă de la „Românul” !) de ilaritate care izbucni la știrea că sub regimul libertății alegierilor d. Ștefănică Bellio este alesul colegiului țărănesc din Teleorman credeți oare că „Românul” a rămas fără cuvânt ? Nu: alții poate s-ar fi încurcat în splicațiunile lor; organul d-lui Rosetti își aduse aminte de vorba românească: „Nu crede bărbătele

ce vezi tu, crede ce-ți zic eu” și, fără nici o sfială, nici una nici două, el ne dăruí nouă, opozanților, reaționarilor, pe d. Ștefănică Bellio.

Dar vai ! d. Bellio, socrul de ieri, de azi și de mâine, reclama, se supără: el și răspunse scurt și coprinzător : „D-le redactor, rău m-ați trecut între reaționari și antirezizionisti : sunt ultraliberal și ultrarezizionist”.

Ai dreptate, d-le Ștefănică Bellio ! Așa e: noi români suntem imorali, desfrânați. D-ta ai să ne îndreptezi. Nu știm ce este munca, probitatea; o să ne înveță d-ta. Lascăr Catargiu, generalul Manu, G. Vernescu, Al. Lahovari, Gr. Păușescu, Al. Știrbei etc. sunt niște nenorociți, corupți și corupători ; o să-i faci dumneata oameni de treabă; ei reprezintă trecutul, d-ta ești viitorul; ei au jefuit pe țărani, [i]i vei apăra d-ta.

Du-te dar la Adunarea din Dealul Mitropoliei; nu vei mai avea nenorocirea d' a găsi acolo pe acei oameni corupți: ei au fugit și v-au lăsat liberi să moralizezi Țara românească. Te vei întâlni acolo cu d. Petre Grădișteanu, reprezentantul țărănilor din Tecuci; cu d. Stolojan, care a tratat în Cameră pe d. Skileru de cămătar care despăie și ruinează pe țărani; cu Skileru, care a aruncat în fața lui Stolojan milioanele câștigate în timpul ministeriului său; cu Mihăescu - warșawsky și alți atâția, și cu toți împreună veți lucra la regenerarea morală a Țării românești; veți stârpi corupțiunea și imoralitatea; din ticăloși și necinstiti ce eram până acum ne veți face oameni de treabă...

Numai, pentru Dumnezeu ! deși ultraliberal și ultrarezizionist, moderează-te puțin, ca nu cumva, din mult zel, să ne moralizezi prea mult și să nu ieșim toți după chipul și asemănarea d-tale.

[24 mai 1883]

[„DACĂ VORBIM DE ADUNĂTURA...”]

Dacă vorbim de adunătura de parveniți lacomi, ignoranți și malomești din care se compune partidul d-lui C.A. Rosetti, „Pseudo - românul” ne răspunde că: *Națiunea ar trebui să fie putredă de corupțiune* pentru a suferi o asemenea stare de lucruri.

Negamus consequentiam.

Incult este poporul nostru — e adevărat — și, pentru că e incult, se ridică gunoaiele sociale deasupra lui; corupt nu este încă.

Blestemul semidoctismului, a culturii superficiale consistă în admiterea formelor esteroioare ale civilizației fără a fi pătruns fondul și ideile ei.

Un popor își selectează oamenii săi conducători după un principiu oarecare; acel principiu e fundamentum divisionis, e punctul de vedere din care el judecă oamenii și împrejurările. În evul mediu, când țara trăia în război, vitejia era principiul în virtutea căruia un om se putea ridica din mijlocul poporului în sus; azi principiul în virtutea căruia oamenii ar fi să se ridice ar trebui să fie munca fizică și cea intelectuală; dar munca, nu aparențele muncii; producerea reală, nu specula, gândirea proprie,

nu plagiatul, onestitatea, nu aparențele onestității, virtutea, nu pretextarea virtuții.

Dar pentru ca un popor să prețuiască, exact valoarea muncii fizice și a celei intelectuale se cere un grad de cultură pe care al nostru nu-l are încă. O spunem încă o dată: naiv și indolent ca toate popoarele tinere, se află în epoca cea mai rea, de tranziție între barbaria sănătoasă și cultura sănătoasă; judecata sa veche s-a dezechilibrat fără a fi înlocuită printr-o judecata nouă, deci înclină a lua aparențele drept fond, a crede că d. C.A. Rosetti e român pentru că se numește „Românul” și a-l crede patriot pentru că d-sa singur se proclamă patriot.

Astfel trădătorul numindu-se erou, plagiatorul, geniu, pungașul mare finanțier, panglicarul om politic, cămătarul negustor, speculantul de idei om cu principii și speculanta de sineși femeie onestă, judecata poporului nostru s-a falsificat din ce în ce și, la formarea sferelor sale ideale, el a pierdut pretutindenea punctul de plecare sănătos, principiul genetic, fundamentum divisionis.

Atât de putred și de mincinos e mediul pe care d. C.A. Rosetti l-a creat împrejurul său încât e de-ajuns ca cineva să intre în contract cu roșii, să vrea să voteze pentru un roșu, spre a deveni necinstit.

Fiindcă ne place totdeuna a ilustra teoriile noastre cu exemple concrete, vom cita scandalosa alegere a d-lui Tache Giani la Dâmbovița. Acest fost ministru de justiție, acest om învățat la

Paris, de la care s-ar fi putut aștepta o corectitudine formală măcar în purtarea politică, ne dovedește pur și simplu că e un speculant venetic, lipsit de orice scrupule, prin modul în care a fost ales.

Între alegătorii săi vedem:

17 funcționari ai guvernului

2 alegători fără cens legal și în fine, ca culminație :

6 alegători *fără nici un cens*.

De acești din urmă ne vom ocupa în special.

Întâi sunt cei trei frați Chrysenghis, nepoți a d-lui Giani, câteștrei cu studii făcute în străinătate, cărora cultura și creșterea lor aleasă le-a permis a vota în *conștiință* pentru unchiul lor în virtutea unui act *fals* de cumpărătură a unui pământ al bisericii din comună Bâldana.

Apoi vin frații Dimitrie și Scarlat Ghica — fișii d-lui John Ghica (sau a *printului*, cum [î]i place a se numi fostul *bei* de Samos). Acești d-ni nu posedă o *palmă* de pământ în Dâmbovița și cu toate acestea au votat ca proprietari ai unor părți din Ghergani.

O probă.

La tribunalul județului Dâmbovița sunt înregistrate, în noiemvră 1881, *două acte de renunțare* ale fraților Scarlat Ioan Ghica și Dimitrie Ioan Ghica — identice în privirea formei, neidentice în privirea cuprinsului, căci prin fiecare din ele frații renunță, în favoarea tatălui, la părțile lor respective din Ghergani. Iată actul nr. 592.

Act de renunțare

Subsemnatul Scarlat Ioan Ghica declar prin aceasta că moșia Crângul-lupului, care face parte din moșia Gherganii, ce se făcuse donațiune mie de către părintele meu Ioan Ghica prin actul transcris de tribunalul Dâmbovița la no ..., astăzi *de-a mea bunăvoie și fără nici o rezervă*¹ din parte-mi, în coîntelegeră cu părintele meu, declar că renunț la această donațiune, considerându-se actul cu *nul și de nul efect*.

Asemenea, ca procurator al d-lui Ioan Ghica, autorizat cu procură autenticată de tribunalul Ilfov, secția de notariat sub no. 1292/ 81, declar că d. Ioan Ghica, convenind cu mine asupra renunțării ce fac la donațiunea imobilului vorbit mai sus, *acceptă această renunțare cu beneficiul ce-i acordă*.

Spre credință s-a făcut acest act, care se va autentifica după cererea noastră de Trib. Dâmbovița, *făcând anotație și în registru în care se află transcrisă donațiunea*.

(Semnat) Scarlat I. Ghica

În actul de renunțare no. 593, d. Scarlat Ioan Ghica, ca procurator **al** fratelui său Dim. Ioan Ghica, face o declarație analogă în privința moșiei Săbieștii, tot parte din Ghergani, ce-i fusese donată acestui din urmă.

Aceste acte, prețioase amândouă, sunt autentificate de Trib. Dâmbovița. Declarația legală de autenticitate e semnată de președintul Nanu *Giani*, de d. A. Botea, de grefierul A. Stoenescu.

Actualul ministru plenipotențiar din Londra, d. Ion Ghica, donase fililor săi aceste părți de moșie *tocmai pentru ca ei să aibă dreptul de-a vota în colegiul I*.

Vânzând însă moșia Boldul (din R. Sărat) ovreiului galician Solomon Zibalis, o avere dotală a trebuit asigurată în Ghergani, deci acele donațiuni, *făcute pentru a confieri drepturi politice*, trebuiau desființate, Gherganii descărcați de ele.

Odată însă donațiunile *nule și de nul efect*, dreptul politic rezultând din ele e asemenea nul și de *nul efect*. Frații Scarlat și Dimitrie de doi ani înceoace nu mai aveau dreptul de-a vota în colegiul I de Senat și Cameră la Dâmbovița.

Iată la ce hal ajunge cine intră-n cîrd cu C.A. Rosetti, Giani, Carada, Cariagdis și cum i-o mai fi chemând. La escrocherie politică, la uzurpare de drepturi. Si aceasta s-a 'ntâmplat în județul în care-a trăit omul cel mai drept, dușmanul a toată necinstei și a toată înselăciunea, sfânt - adormitul renăscător al poporului românesc, Matei Vodă Basarab.

Iată cum se aleg revizionistii la noi! Iată cum vrea *revizuirea*! Iată cum, mâna mânjind pe mâna și amândouă obrazul, Guliță ajunge deputat al colegiului II de Dâmbovița.

Acest deputat are obiceiul de-a cita des Englîtera. „La noi, în Englîtera, e aşa ş-aşa și pe dincolo”.

Un țăran din Ghergani găsise niște ouă de cioară. „La noi, în Englîtera, un asemenea ou costă 6 până la 7 franci.”

La *noi*, în România, sămânța de ciorovină și mai ieftină: doavadă multimea de pui zburătăciți în Dealul Mitropoliei. Asta e pozitiv.

Dar oare la *voi*, în ... Englîtera, votează cineva în colegiul I pe baza unor acte de donațiune *nule și de nul efect*? La *voi*, în ... Englîtera, fură cineva dreptul unui județ *eminamente istoric* de-a se reprezenta în Sfatul țării în favorul unor venetici pripășită ca Tache Giani? La *voi*, în ... Englîtera, Cariagdis [î]i cheamă pe lordul - mayor al Londrei, C.A. Rosetti pe șeful partidului liberal? La *voi*, în ... Englîtera, plebea Tarigradului domnește în toate și peste toate?

¹ nici ... electorală?

„Ori te poartă cum *ti-e* vorba, ori vorbește cum *ti-e* portul”.

Daca la voi, în Englită, predominarea îndelungată a onestei rase anglo - saxone și ținerea morțisă la tradițiile trecutului, la legea și limba strămoșilor, au făcut din acea țară cea mai puternică din lume, tot astfel și la noi, în România, predominarea poporului român, a tradițiilor lui de drept și istorice va duce această țară la culmea puterii pe care i-au menit-o Dumnezeu.

Așa e, d-le C.A. Rosetti !

Faceți averi, vă creați gloriole de-o zi, vă credeți mari în închipuirea d-voastră! Dar va veni o zi în care o ușoară suflare a pieptului acestei țări va spulbera toată pleava din Bizanț, în [care] nici prin vis nu va trece generațiilor viitoare ca un C.A. Rosetti a fost *posibil* măcar pe pământ românesc.

Precum marii și înțeleptii egipteni, gonind pe hyxoși , au nimicit orice urmă ce-o lăsase pe pământul sfânt al râului cu izvoarele necunoscute, tot astfel o generație mai bărbătă va zdobi toate urmele ce le faceți pe acest pământ.

[26 mai 1883]

[„MIERCURI SEARA...”]

Miercuri seara metropolitul romano -catolic s-a întors de la Roma și a fost primit cu mare pompă la gara Târgoviști. Peste cincizeci de preoți catolici, elevii seminarului de la Cioplea și câțiva dintre notabilii comunității romano - catolice din București l-au felicitat pe *viitorul prelat român* și cu ocaziunea aceasta s-au văzut cele dentăi pălării late în București. De la gară, monseniorul Paoli s-a întors la Bărătie , unde-și are *deocamdată* reședința. Alaiul de vreo șaptezeci de trăsuri a trecut de-a lungul podului Mogoșoaiei și, desigur, trecând prin lumina lămpilor electrice de la palat, manifestanții și-or fi zis cuvintele: Alea jacta *est*. Erau multe flori, cununi, ghirlande mari, buchete de tot felul, multă veselie era și multă speranță oglindită în deosebitele fețe.

Puțin timp după încheierea Tratatului de la Berlin monseniorul Paoli a fost la Viena, unde împăratul Francisc I l-a primit în mai multe rânduri. Întorcându-se din această călătorie, zelosul prelat s-a apucat de zidirea catedralei și, pe când se pușeșeră temelile ei, în cercurile mai intime ale bisericii române unite din Ardeal se vorbea despre înființarea unui seminar român romano -catolic în București. Era vorba să se adune pentru acest seminar profesori *români*, formați la Blaj, la Iezuiții din Pesta, în seminarul Sfânta - barbara din Viena ori în colegiul *De propaganda fide* din Roma, c-un cuvânt cei mai distinși dintre preoții românilor greco - catolici .

Acest plan produsese oarecare amărciune chiar în cercurile chemate a da elementele pentru realizarea lui, căci, deși buni catolici, *cei mai mulți dintre preoții români unii sunt încă și mai buni români*. Astfel tocmai din aceste cercuri a străbătut știrea că monseniorul Paoli primește din Viena o însemnată subvenție anonimă și că în curând se va înființa în București o metropolie romano - catolică .

Deși aflaserăm încă de pe atunci despre toate aceste, nu le-am dat nici o importanță; la urma urmelor era mai bine ca țara să fie surprinsă, oarecum speriată, pentru ca deodată să-și adune toate puterile.

Răspândindu-se, în sfârșit, știrea despre înființarea metropoliei din București, două dintre ziarele capitalei, „Binele public” și „România liberă”, au grăbit a da expresiune simțimântului de jignire pe care știrea aceasta l-a produs în țară.

Abia acum, după ce-am fost atinși de amărciunea colegilor noștri *liberali*, noi, organ al elementelor conservatoare, ne-am pronunțat și noi asupra atitudinei ce credem că trebuie să se ia față cu propaganda catolică.

Și astă dată însă am fost cei mai moderați; un singur cuvânt aspru nu se găsește în articolul nostru de atunci; din contra: am stărtuit asupra primejdiilor ce-ar putea să rezulte pentru noi din lupta pentru religie, dacă în această luptă ne-am lăsa să fim împinși spre intoleranță , fie religioasă, fie națională.

Oricicine, citind cu luare aminte acel articol al nostru, va fi simțit că unul dintre motivele pentru care combăteam intoleranța era cu desăvârșire politic: *avem o dinastie populară, dar încă străină și de tot Tânără*.

Îndeosebi astăzi nu avem nici un interes particular de a susține această dinastie; o susținem numai pentru ca soarta țării noastre e legată de dânsa.

Nu ni se poate dar zice c-am fost reaționari, „ruginiți ” ori pasionați în cestiunea metropoliei catolice; aspri am fost numai față cu noi însine și-am cerut prin câteva articole de-a rândul ca episcopatul nostru să combată *propaganda anticreștină* , să ia măsuri severe contra fețelor bisericesti *cu purtări scandaloase* și să stăruiască pentru ridicarea nivelului de cultură al preoțimii noastre, să-i deie dar bisericii *țaria de care va avea trebuință în lupta ce-o așteaptă*.

Aflăm însă că episcopatul nostru este hotărât a începe o acțiune anticatolică .

Fără îndoială preoții sunt cei dentăi chemați a apăra biserică; nu putem însă aproba hotărârea episcopatului nostru de-a se pune el însuși în fruntea mișcării. Lupta, după părerea noastră, trebuie să fie purtată de credincioși, cu binecuvântarea numai a capilor bisericesti. Aceasta cu atât mai mult cu cât capul statului este catolic. Popor ortodox în puterea cuvântului, noi nu voim să știm nici de cezarismul , în care biserică nu are nici o importanță în viața politică, nici de cezaro - papismul *muscălesc*. Avem doi capi, unul lumesc, altul bisericesc; fieștecare independent, nici unul slugă celuilalt, și ordinea publică a țării noastre ar fi amenințată când acești capi ar începe a se combate unul pe altul.

Văzând dar atitudinea episcopatului, ne-am crezut datori a lăsa la o parte toate rezervele și-a pune în vederea tuturor cumcă: mișcarea anticatolică ce se produce în țară prezintă pericolul că poate să fie exploată ca un instrument în contra dinastiei și, prin urmare, mișcarea ar putea deveni fatală pentru țara noastră. Monseniorul Paoli, am zis, este *președintele unei Comisiuni Mixte în materie de conștiință religioasă*, un agent al Curții din Viena care și-a pus alternativa: ori fac propagandă în Orient, ori slabesc poziția dinastiei Hohenzollern în România.

„Timpul” e *perfid*, își permite a zice reptilul fondurilor secrete, „Gazette de Roumanie”.

Suntem perfizi noi, care spunem adevărul; nu sunt însă perfizi aceia cari 'l știu mai bine decât noi și-l ascund.

Iată, după „Orthodoxul”, informațiunile pe care i le dă capul nostru bisericesc Sfântului Sinod în cestiunea în care noi suntem acuzați de perfidie:

Cu această ocazie saret de datoria mea a informa pe Sf. Sinod că eu, din motivul celor publicate în jurnale, respectiv de impunerea unei jurisdicții papale în capitală sub titlu de arhiepiscopat, în contra tratatelor din vechime și a uzului țării, am abordat pe d. ministru președinte al Consiliului și am spus drepturile sfintei noastre biserici, apărătoare energice chiar de sultanii Imperiului otoman, și l-am rugat să-mi dea informație dacă este vreo stăruință oficială în această afacere și dacă nu cumva guvernul a luat vreun angajament. D. ministru m-a asigurat că nu este nimic și nu se face nimic.

Tot astfel am fost asigurat și de către d. ministru al cultelor că nu este nici o amenințare în contra drepturilor noastre ecclaziastice și nici se poate să fie.

Nu m-am mărginit aci.

Temându-mă să nu se fi luat vreun angajament mai nainte, am rugat pe d. V. Boerescu, fost ministru de externe, să-mi dea cuvenitele informații. De cără domnia sa nu mai puțin am fost asigurat că, deși s-au făcut oarecare încercări în această privință, totuși guvernul n-a putut și nici poate lua vreun angajament, căci o asemenea cestiune nu poate fi tratată decât de cără puterile centrale ale statului, adică, de către Adunările țării în unire cu guvernul.

Guvernul nu știe aşadar nimic.

Fără de știrea și învoirea lui se fac toate.

Dar cine știe atunci?

Maiestatea Sa Regele, ar zice *perfizi*, carele cu ocazia revizuirii voiește să-i deschiză catolicismului o poartă largă în Constituția noastră.

Acum catolicismul, mai târziu coloniile străine; încep - încep țara aceasta trebuie să fie pătrunsă de-un spirit mai sănătos și altotită cu elemente mai sănătoase.

Am dorit să știm dacă d-l Brătianu e de părere că este bine să se vorbească astfel în țară?

Ce se petrece aici?! Este d-l Ioan Brătianu tras pe sfoară ori *intelligentul* d-l Ioan Brătianu are de gând să tragă pe sfoară pe Austria și pe papa? Cum l-a mai tras și pe principalele Gorciacoff!

Foia franțuzească cea loială ne spune că e vorba ca, în loc de un episcop *in partibus*, să-l avem pe monseniorul Paoli drept concetățean, iar, în loc de franciscani, să li se dea ciangăilor din Moldova preoți *români*, crescând în seminarul ce se va înființa în București, fără îndoială cu cheltuiala statului, *din veniturile moșilor luate de la mănăstirile noastre*.

Noi știm mai mult: monseniorului Paoli și sufraganilor săi le sunt rezervate locuri în Senat; seminarul va avea rang *academic* și se va înființa în București o capelă în care serviciul divin se va celebra în românește, conform cu ritul oriental, de cără niște preoți români uniți cu biserica papală. Papa nu voiește să ne ia naționalitatea, ci *religia* strămoșească ...

Ce vor însă cei din Viena și cei din Pesta?!

În numărul de la 1 iunie, „Allgemeine Zeitung” din Munich publică, sub titlul: *Propaganda catolică la slavii de sud* un articol cu desăvârșire asemănător celui publicat de noi sunt acum opt zile. Citind acest articol, orișicine ar fi dispus a crede că el a ieșit tot din pana noastră, dacă s-ar vorbi și de noi într-însul. Ne mărginim a indica cititorului că-l vom comunica curând în traducere.

Habsburgii au făcut și fac propagandă catolică; o fac din Bosnia și-o fac din București.

După părerea foii germane, la slavii de sud ea va produce o turburare, dar succese nu va putea să aibă; după părerea noastră, la noi ea va avea chiar mai puține succese, dar va putea să slăbească poziția unui rege catolic.

A fost deci o lipsă de tact politic din partea Scaunului papal de-a fi dat mâna de ajutor pentru punerea în lucrare a unui plan ca acesta; am zis-o în rândul trecut și o repetăm și acum.

Papa ne împinge — din nefericire — spre Rusia și silește pe un rege catolic să lupte de 'mpreună cu noi contra bisericii și cărei fiu este — ori să se despartă de-o țară care l-a iubit și-a fost totdeauna gata să-și dea sângele pentru mărire lui.

Astfel toată seria de fapte și de combinații enumerate concurg în mod concentric pentru a ne dovedi că pasul pe care biserica Apusului o face în împrejurările de față în Orient este lipsit de tactul politic îndealtmintrelea atât de propriu acelei biserici.

[29 mai 1883]

[„D. DIMITRIE IOAN GHICA...”]

D. Dimitrie Ioan Ghica ne-a trimis o întâmpinare relativă la afirmarea noastră că frații Dimitrie și Scarlat I. Ghica au votat în colegiul I de Dâmbovița fără să fi avut dreptul acesta.

Dacă d. Dimitrie I. Ghica se mărginea pur și simplu la restabilirea faptelor și la protestațiunile ce-ar fi avut a le face în numele său am fi fost fericiti să publicăm întâmpinarea d-sale tale - quale, cu beneficiu de inventar se 'nțelege', adică cu rezerva de a ne face observațiunile noastre.

Dar, cu acea abilitate atât de comună în țara noastră, d-sa s-a folosit de exordiu sau introducerea întâmpinării pentru a face oarecare observații estetico - stilistice la adresa „Timpului”, lucru la care fără îndoială nu avea nici un drept. Exordiul discursurilor și scrisorilor are cu totul altă menire și trebuie să se ție de obiect ca și restul.

Am răspuns aşadar d-lui Dimitrie Ion Ghica că, dacă binevoiește să șterge acele observații, suntem gata a-i împlini cererea cu cea mai mare bucurie, dar, dacă stăruiește că acel pasaj să rămâne, ne dispensează, spre marea noastră părere de rău, de datoria, îndealtmintrelea plăcută, de-a da satisfacere unui bărbat care s-ar crede nedreptățit prin ſirurile noastre.

Că nu primim lectii de stil decât doar de la *maîstri* de stil se 'nțelege de la sine. În epoca de grecituri stilistice, de forme fără fond și de vorbe fără 'nțeles', noi am crezut că, scriind românește drept și fără înconjur, numind lucrurile pe numele lor și alegând cei mai exacti echivalenți lexicali, atât pentru ideile căt și pentru resentimentele noastre, vom contribui la însărișoșa spiritul public de plăcădere cu care l-a 'mbolnăvit demagogii ignoranți și perversi de la organele roșii. Când un om care

lucrează tot în direcția noastră, a adevărului, ne-ar da consilii, le-am primi; de la oricine nu le primim.

În urma acestei rezerve d. Dimitrie I. Ghica și-a retras articolul, pentru a-l publica în ... „Românul”, ni se pare. N-avem nimic de zis; liber să facă ce poftă este.

Dar înainte de-a și-l retrage noi l-am citit.

Observăm, una la mână, că noi am spus despre *amândoi* frații că au votat fără drept. Unul din ei a răspuns, celălalt n-a răspuns. Așadar afirmarea noastră, întrucât e nerelevată, se confirmă în parte cel puțin prin tacerea celuilalt.

Observăm, două la mână, că d. Dimitrie I. Ghica afirmă cumcă în locul moșiei la care-a renunțat i s-a donat alta, Colacul, tot din trupul Gherganilor.

Cu privire la aceasta am citit chiar două acte făcute la legația din Londra, după petiția dată ministrului nostru de acolo de cără el însuși, acte autentificate în fine de Trib. Dâmbovița.

Așadar Colacul este a-d-sale, și în virtutea Colacului a votat.

Dar, colac necolac, și proprietatea aceasta are un cusr.

E o moșie a statului vândută d-lui Ion Ghica pentru a fi plătită în rate. D-sa își rezervă pentru sine prin acel act dreptul de-a tăia pădurea. Pădurea se taie și se vinde, dar, dacă nu ne 'nșelăm, din costul moșiei nu i s-a plătit statului până acum nici o rată.

Plus moșie *minus* datorie egal 0 (a - a = 0).

E curioasă proprietatea aceasta!

D. Dimitrie Ioan Ghica va concede că un act poate fi îmbrăcat în toate formele legii și cu toate acestea *contrar spiritului ei*.

În orice caz legea noastră electorală a voit ca proprietari *reali* să voteze în colegiul I, nu proprietari fictivi cu un drept de alegere usurpat prin acte economicoase.

Oare așa se face la ... noi, în Englîteră?

[31 mai 1883]

[,,REPRODUCEM MAI LA VALE...”]

Reprodus mai la vale admirabilul manifest al d-lui Dumitru Brătianu, publicat în numărul de azi al „Națiunii”. Admirabil ca formă și ca cuprins. În rând cu descrierea energetică a domniei și manoperelor speculanților roșii, găsim și o critică la adresa opoziției unite. Alianța opoziției unite

nu servă decât a paraliza adevărata acțiune și a liberalilor și a conservatorilor și a împiedeca prin urmare întărirea sau mai bine reconstituirea partidului liberal și a partidului conservator; fără de cari partide regimul parlamentar nu poate rădăcini.

Fiecare are logica punctului de vedere pe care-l ocupă. Nu discutăm deci ceea ce zice d. D. Brătianu la adresa noastră; vom afirma numai că *alianța* în contra domniei unei societăți de exploatare și a unui guvern precum le descrie d-sa însuși în șirurile de mai la vale a fost o datorie imperioasă ce li se impunea tuturor.

[1 iunie 1883]

[,,MAI JOS URMEA ZĂ...”]

Mai jos urmează cuvintele rostită de M. Sa cără comisiunea numiților din Dealul Mitropoliei. Ni se spune prin ele că *iubire de patrie* bate în pieptul celor pe cari fostul lor șef și președinte, d. Dumitru Brătianu, i-a amenințat cu pușcăria și carantina, a căror lăcomie chiar d. Ioan Brătianu a declarat a n-o mai putea sătura.

Iubire de patrie și maturitate pentru Văcărești sunt identice în zilele M. Sale, în cari toate cuvintele și-au schimbat înțelesul, de au azi o semnificație diametral opusă la ceea ce-o aveau odinioară în gura și conștiința acestui popor onest. Președintul Republicii Ploieștiilor e model de fidelitate, binemeritatul Orășanu model pe poet al Curții, C.A. Rosetti sufletul ideii monarhice ... Radu Anghel și Costinescu culmea iubirii de patrie.

[3 iunie 1883]

[,,DUP-O TĂCERE ÎNDELUNGATĂ...”]

După o tacere îndelungată s-a pronunțat, în fine, și „Românul” în cestiunea Mitropoliei romano - catolice din București. În două articole deosebite se încearcă a slăbi adevărurile stabile de noi.

Acum câteva săptămâni, înalt Preașfinția Sa Părintele Mitropolit Primat l-a întrebat pe *amicul său* politic, d-l I.C. Brătianu, dacă sunt ori nu întemeiate știrile răspândite în privirea înființării unei mitropolii romano - catolice în București și ... a primit răspunsul că „*Nimic nu se face*”.

N-avem dar nici un cuvânt de-a felicita pe capul nostru bisericesc pentru amicii politici pe cari și i-a ales.

Tot astfel „Românul” ne spune în numărul de la 1 iunie că „nu va discuta cestiunea în sine”. Nu-i putem felicita nici pe cititorii „Românului” pentru organul pe cari l-au ales.

Oare de ce nu discută „Românul”?

Organele de publicitate sunt create anume pentru a discuta cestiunile de interes public. Fiecare partid își arată prin ele vederile, pentru ca opinia publică să fie lămurită asupra scoperilor ce urmărește fiecare din ele.

Îndată însă ce un partid are vederi pe care le știe în *opozitie cu simțimântul public*, organul lui nu discută cestiunile în sine. D-l I.C. Brătianu ține să fie popular, însă se ferește de-a spune adevărul,

pentru că știe că scoperile ce urmărește sunt în opozitie cu conștiința noastră publică și de aceea nici „Românul” nu are voie să

discute *cestiunea în sine*.

Colegii noștri din Strada Doamnei merg însă și mai departe. Ei își dau silință să ascunză adevărul.

La București — zic ei — există, din *timpi foarte depărtați*, o episcopie catolică. Acum, după ceea ce spune „Timpul”, acea episcopie se va preschimba în mitropolie.

Situată de drept și de fapt a acelei autorități ecclaziastice întru nimic *nu spune* că s-ar schimba din ceea ce era până acum.

E inexactă informația ce-o dă „Românul” cititorilor săi despre *spusele* noastre.

La București n-a existat *niciodată* o episcopie catolică.

Monseniorul Paoli a fost episcop nu de București, ci de *Nicopoli*.

Împăratul Carol VI a mutat reședința episcopiei paulicane de la Nicopoli la Craiova, iar în urmă, de la Craiova, reședința s-a mutat la București, dar aceasta nu în *timpi foarte depărtați*.

Tot atât de puțin adevărat este că episcopia se va *preschimba* în mitropolie.

S-a *înființat* o *mitropolie de București* al cărei sufragan poate fi unul de Nicopoli.

N-am spus, în sfârșit, că *situată de drept și de fapt* a acestei autorități ecclaziastice întru nimic nu se schimbă.

Monseniorul Paoli a fost episcop *in partibus infidelium*, iar, după dreptul canonice al bisericii apusene, asemenea episcopi se numesc pentru acele țări ale necredincioșilor în care cultul catolic este îngăduit, fără ca biserica papală să aibă o poziție oficială în organismul statului.

Acum monseniorul Paoli nu este mitropolit *in partibus infidelium*, ci mitropolit de Scaun sistematizat: el a fost în trecut un reprezentant al Scaunului papal și vorba e ca pe viitor să fie un dignitar bisericesc *român*. Am zis dar că pe viitor vor fi în România două biserici, doi capi bisericești.

Știind că se adreseză la un public alcătuit de oameni cari nu cunosc îndestul istoria țării lor, „Românul” își da silință să falsifice adevărul istoric și să-i inducă totodată în eroare asupra *situăiei de drept și de fapt* a noului mitropolit catolic.

Dar nici atât nu e destul.

Am insistat într-un articol pentru măntinerea toleranței atât religioase cât și naționale, iar într-altul am zis:

Orișicine, citind cu luare aminte acel articol al nostru, va fi simțit că unul dintre motivele pentru care *combatem intoleranța* era cu desăvârșire politic: **avem o dinastie populară, dar încă străină și de tot Tânără**.

Tot pentru acest cuvânt am dezaprobat atitudinea episcopatului nostru în cestiunea mitropoliei catolice, căci, ziceam noi, nu e bine ca să înceapă capul nostru bisericesc o luptă în care poate să-vedea silit să se despartă de cel lumesc.

E bine, ori nu, să se înființeze o mitropolie catolică în țara noastră? Iată o cestiune pe care încă noi n-o discutăm în sine, în mod absolut pentru toți timpii și pentru toate împrejurările. Ceea ce afirmăm însă e: că rău, cu desăvârșire rău facem permisând acest lucru într-un timp în care avem un rege catolic și un moștenitor prezumtiv care e asemenea catolic și de la care, popor tolerant ce suntem, nu cerem renegarea. Prințipele Anton de Hohenzollern, capul augustei noastre dinastii, german de viață veche, a trebuit să renunțe la tronul unei țări germane pentru că era catolic; noi, români, suntem mai toleranți ca ... germanii și, îndeosebi noi, cești de la „Timpul”, stăruim să și rămânem toleranți, mândri de conștiința noastră națională, plini de respect pentru a celorlalți.

Acesta este punctul nostru de vedere.

Îndeosebi astăzi n-avem nici un interes *particular* de-a susține această dinastie; o susținem numai pentru că, *soarta țării noastre e legată de dânsa*.

Cu toate aceste „Românul” vine să le spui cetitorilor săi că exploatăm simțimântul național.

Despre partidul *conservator* zice „Românul” una ca aceasta?!

Ia să vedem cine surpă poziția dinastiei de Hohenzollern în România!?

De câte ori s-a produs în țară vreun curent contra d-lui I.C. Brătianu, întreținuții și amicii săi politici și-au dat silință de a dirige acest curent în contra Coroanei.

Astfel, în cestiunea Strousberg, în care s-a aruncat toată vina asupra Domnului, pentru că înselătorul era german. Sunt încă vîi în amintirea tuturor cuvintelor d-lui Câmpineanu despre abisul dintre țară și Coroană Republica de la Ploiești și scandalul de la sala Slătineanu sunt lucruri pe cari noi, oamenii cu principii monarhice, ni le reamintim mereu ca un fatal *memento*.

Deci vom răspunde celor de la „Românul” următoarele:

„Voi ati făcut dinastia de Hohenzollern *impopulară* și, dacă este adevărat ceea ce zicea d-l Câmpineanu și ceea ce făcea d-l Candiano - popescu, conservatorii au săvârșit un act *impopular* când au scăpat situația prin sprijinirea dinastiei, un act care i-a făcut pe un timp îndelungat pe conservatori chiar *impopulari* și *imposibili*. Și tot voi ati făcut, în urmă, ca nimeni să nu mai fie pe viitor dispus a menține această dinastie, când vi s-ar mai prezenta vro ocazie de a o răsturna”.

V-ati ajuns scopul: partidul *conservator* nu mai are nici un interes **particular** de-a susține dinastia, pe al cărei întemeietor l-ati împins în o direcție radicală; o susținem numai pentru că interesele țării sunt legate de dânsa.

Și nu are viitor dinastia care se reazimă pe elementele republicane, căci ele o susțin numai câtă vreme le vine lor la socoteală, câtă vreme au interese *particulare* de-a o susține; asta voiam s-o zicem!

Rău face „Românul” când umblă cu sofisme; am zis-o cu perdea și n-ar fi trebuit să ne silească a vorbi mai pe față.

Sunt lucruri ce nu, se pot încerca în țara aceasta fără de a produce o adâncă zguduire: unul dintre acestea este schimbarea relațiilor religioase.

De aceea în punctul acesta politică de partid să nu facem.

Am zis că, oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă, politica bifurcată a Austro-Ungariei ne va găsi strâns uniți - și-am zis-o aceasta din convingere.

Domnul I.C. Brățianu va fi având motive politice de a-i face concesiuni Scaunului papal în forma și Austro-Ungariei în fond; mai curând însă ori mai târziu va trebui să se încrengăze că nimeni nu poate în țara aceasta îndrăzni ceea ce se plănuiește.

După informațiile noastre, monseniorul Paoli a fost ținut timp îndelungat *in petto* și n-a fost creat în congregație publică decât în urma unui aranjament avut cu guvernul român.

Iată și punctele principale ale acestui aranjament:

[1)] biserica romano - catolică va fi recunoscută drept *a doua biserică constituită* în România; 2) mitropolitul catolic DIN București va avea sufragani în România și în Bulgaria, însă, va fi proclamat *cetățean român* și va avea poziția mitropolitilor noștri ortodoci; 3) seminarul romano - catolic de la Cioplea va fi prefațut în seminar romano - catolic *român*.

Dacă „Românul” poate să declare că aceste informații sunt inexacte, vom înceta și noi să ne mai preocupa de cestiunea mitropoliei romano - catolice din București.

Este monseniorul Paoli tot *in partibus infidelium* ori nu?

Iată întrebarea la care cerem un răspuns precis. Și, dacă este *in partibus infidelium*, prea puțin ne pasă, poarte chiar titlul de papă. Dacă nu este însă *in partibus*, noi, conservatorii, avem în statul român rolul de a apăra tradițiile neamului nostru și, mai presus de toate, pe cele religioase și ne vom folosi în această apărare de toate mijloacele, în puterea cuvântului: *de toate*. Căci nu apărăm numai religia, ci totodată și dinastia noastră, și monarhia.

Vrednicul de amintire Alexandru Ioan I. Cuza n-a fost răsturnat de conservatori: conservatorii s-au mărginit a nu-l susține când adversarii lui politici au voit să-l răstoarne. Și motivul care i-a îndemnat pe conservatori a consimțit la răsturnarea unui monarh era cu desăvârșire monarhic: le părea că o dinastie străină va fi mai trainică decât una pământeană. De aceea ei nu au consimțit decât după ce *răsturnătorii*, *oamenii cu idei republicane*, au luat angajamentul de a *sprijini* dinastia străină. Acei răsturnători au pornit, dar n-au sprijinit dinastia decât *conditional*, câtă vreme aveau interes *particular* de a o sprijini și și-au dat totodată silința de a slăbi poziția ei. În două rânduri s-au încercat să-l răstoarne; în două rânduri s-au expus conservatorii pentru ea.

Acum, dacă monseniorul Paoli nu este *in partibus*, vorba e să se facă o a treia încercare, mai bine pregătită.

D-l Brățianu va încerca să-i creeze mitropolitului catolic în statul român o poziție analoagă cu a primatului nostru; această încercare va produce în țară un curent puternic contra celor ce o fac. Spre a-și scăpa dar popularitatea, d-l Brățianu iar va îndrepta acest curent contra Coroanii, zicând că Majestatea Sa a stăruit în interesul coreligionarilor săi.

O va zice și va fi crezut.

Iară conservatorii nu se vor mai putea expune pentru dinastia de Hohenzollern fără de a se pune în contrazicere cu ei însăși, de vreme ce ei susțin primatul exclusiv al ortodoxiei.

Iată situația de care ne temem și de care trebuie să se teamă și d-l Brățianu dacă ține în adevăr la țară.

Noi credem că d-l Brățianu, care este foarte bun șef de partid, dar un foarte slab om politic, este împins de alții și sperăm că în curând va înțelege că-i vorbeam ca amici când îi zicem: „Bagă de seamă; faci treburile Austriei!”.

O ultimă observație.

Descoperind cititorilor noștri că îndărătul înființării mitropoliei catolice este mâna politicei orientale a Austriei, am spus că această din urmă putere ne împinge *din nefericire* într-o sferă de acțiune opusă ei, spre Rusia. Unii au crezut a putea explica cuvântul pus în parantez ca și când ar coprinde o aluzie răuvoitoare la adresa Imperiului Nordului. Nu. Ne ferim în toate ocaziile de-a atinge fie cât de puțin susceptibilitatea puternicilor noștri vecini. Ceea ce am voit să zicem este că, deosebiți prin limbă și rasă de popoarele înconjurătoare, deși suntem un popor mic, vom să trăim în sfera noastră *proprie* de activitate și că în orice caz e o nefericire pentru noi — un corp mic —

de-a fi împinși sub radiul de atracție al unui corp incomparabil mai mare. E o nefericire pentru cel mic de-a avea nevoie de sprijinul celui mare.

Cu toate acestea, când toate interesele morale și istorice ale poporului ne-ar sili să recurgem la un asemenea sprijin, mintea sănătoasă ne-ar îndemna să-l facem fără părere de rău.

[5 iunie 1883]

[,,AR FI FOST DREPT...”]

Ar fi fost drept, credem, ca eroul cel mai sublim al națiunii, ca marele Ștefan Vodă, campionul creștinităii, admirat de Europa întreagă în toată a doua jumătate a secolului al cincisprezecelea, să ar fi cuvenit zicem că acest mare geniu român, revenit între noi în imagine plastică, în carne și-n oase de bronz, să treacă la nemurire în ochii celor vii fără a fi exploatațat în trecerea sa.

Dar regimul roșu nu a voit așa și a trebuit ca, după pielea de bronz a lui Ștefan cel Mare, să-și tragă el o porțiune de glorie și de mărire pe seama sa.

Alții au luat inițiativa erigerii unei statue lui Ștefan cel Mare, alții și-au depus obolul spre realizarea acestei pioase fapte; iar, când lucrul a fost de tot gata, când n-a mai rămas decât târnosirea, cum am zice, a statuiei prin adunarea inimelor românilor în jurul ei și tămâiarea ei cu amintirea faptelor eroului național, atunci iată deodată un guvern hrăpitor că îmbrâncește pe ctitori și ia el asupră - și să prezinte publicului scumpa imagine.

Mai mult decât atâtă: porniți pe această pantă a hrăpirii, miniștrii duc la Iași pe deputații și senatorii creați de dânsii, duc diferiți impiegați, spre a oficializa sărbătoarea.

Pun apoi în gura Majestății Sale vorbele următoare:

„Încredințez Iașilor, leagănul Unirii, această statuă! ...”

Cum? M. Sa, după guvernul roșu, poate încredința cuiva un lucru ce nu este al său?

Atunci avea fiecăruia nu mai e sigură a sa și dintr-un moment într-altul trebuie să se aștepte cineva să i se smulgă în silă și să se facă uz de dânsa de către guvern cum ar voi.

Aceasta este consecuența logică, fatală a înșușirii guvernului de a face inaugurarea statuie de la Iași și de a da ieșenilor, ca de la sine, un lucru ce nu-i aparține.

Într-adevăr, faptul acesta este cu atât mai cutesător cu cât, daca s-ar cerceta liste de subscrisoare pentru erigerea statuie lui Ștefan cel Mare, nu se va găsi să fi pus vreun ban într-acest scop unul măcar din toți cei ce au pus înainte individualitatea lor la inaugurare și au căutat să culeagă lauri de pe scumpa memorie a sublimului domn român!

Istoria ne spune că, în toată glorioasa lui domnie, neobositul și neînvinșul erou, care a avut pe rând să lupte cu toate limbele străine ce ne înconjurau, a dus o viață de griji și de amărăciuni.

Trecând în mormânt, scăpase de ele; readus pe pământ, reînviat în memoria noastră, fatalitatea se vede că cere să i se verse cupa amărăciunii și în simpla figurațiune, spre a-i chinui sufletul pe unde se va fi aflând astăzi.

Putea fi ceva mai cuvințios și mai corespunzător simțământului de venerațiune ce viază în tot românul pentru memoria lui Ștefan Vodă decât să participe poporul, în masa lui cea mai compactă, la serbarea numelui marelui domn și să-i depună închinările lui de aproape?!

Ei bine, amesticul arbitrar al guvernului a depărtat acea masă mare populară care era gata să se rădice spre a merge la Iași, a tinut în rezervă chiar și partea cea mai cu greutate a populației ieșene și, în jurul statuie, pe lângă vreo trei sute de oficiali și oameni ai poliției bucureștene, aduși pe socoteala statului, n-a strălucit decât miile de jidovi, atrași de solemnitatea spectacolului, spre imagine spăimântătoare a stării de jale în care a ajuns patria eroului sărbătorit!

Daca acum vom părăsi terenul arbitraului guvernamental spre a caracteriza procedarea guvernului ca act de administrație publică, ea ne înfățișează o tendință centralizatoare care dă dezmințire patentă principiilor profesate de către roșii pretenși liberali.

Principiul descentralizator prescrie a se lăsa localităților dreptul de acțiune, a le permite să trăiască în ele însese, a li se acorda autonomie; și pentru o afacere de caracter local se cuvenea ca guvernul, care nu cauță centralizarea, să lase localității onoarea organizării serbării și să n' asiste el decât ca invitat, ca oricare particular.

Nu-și are logica aci obiecțiunea că, spre a da un caracter național serbării, guvernul a luat în mâinele sale organizarea ei.

Caracterul național este însăși fapta erigerii statuie. Nu e nevoie de stampila d-lor Rosetti brățianu pentru a se naționaliza o figură ce se venerează de către tot românul.

În fine, spre a nu-și dezminți nărvărurile, vameșii și fariseii au turburat spiritul ce reînviază între noi după mai mulți seculi de repaus și 1-au privat de contactul entuziașt al tuturor românilor, adoratori ai săi.

[12 iunie 1883]

[,,MAI LESNE SE TORC...”]

Mai lesne se torc puizeriile, pe cari cineva le are în cap în loc de creieri, decum se toarce cânepa reală.

La această idee ne-au adus o foaie ungurească oficioasă, „Nemzet” — care, amețită de rolul Porților de Fier, ca arteră de transport, preface deja tot Oriental în țară ungurească, face din Buda capitala universului și poartă făclia civilizațiumii până-n Siberia, la fino-tatari ... frații veritabili ai maghiarilor.

A duce civilizațunea în Orient?

Dar pentru a o duce, trebuie cineva s-o aibă. Civilizațunea ungurească e egală cu zero; zero ridicat la orice potență posibilă rămâne tot zero.

Cumă ungurii, ca toate popoarele de stepă, sunt cavaleroși și nu tocmai răi la inimă n-am avea de tăgăduit. Dar sunt și rămân turci. Turcul vulgar era om onest și ospitaliar, dar, din cauza unei constante incapacități de cultură, i s-au superpus în Constantinopole fel de fel de mameleci din toate neamurile posibile și imposibile, cari, împlinind formalitatea tăierii împrejur, se moametanizau, căștigând prin asta pretextul și ocazia de-a fura și de-a slei împărăția până la măduva oaselor. Aceste elemente, pentru a-și păstra dominațunea prin măținerea întunerecului, escitau fanatismul religios și de rasă al bietului popor turcesc în contra conlocuitorilor lui istorici, până ce lumea, dezgustată de acest simulacru de organizare, a cărui principiu de stat era nedreptatea, fanatismul și apăsarea, a condamnat unanim împărăția la pieire.

Era un popor cu mari calități, dar — conform teoriei corelației creșterii și scăderii, descoperită de Darwin — defectele corespunzătoare acelor calități erau egal de mari.

Cam în starea asta se află ungurii, căci spunem sincer: poporul acesta pare încă atât de inepț în toate privirile încât ne vine să râde când românii pretind a vede-a în ei niște adversari serioși. Maghiarul e un adversar comic, e ca Tersites din *Iliada* lui Homer.

Fără îndoială, pentru a duce civilizațunea în Orient, maghiarii vor fi căutând a căștiga simpatiile popoarelor dunărene, căci civilizațune cu de-a sila nu se poate; dor de zor nu se știe pe la noi.

Elementul cel mai numeros, mai avut și mai luminat de lângă Dunăre sunt însă români.

Să vedem acum în ce chip d-nii maghiari căută a căștiga simpatiile românilor din Ardeal pentru ca, mediat, să le căștige pe-ale noastre.

Într-o adunare pseudoarheologică ținută la Deva, în 30 mai, un domn.... *doctor* (?) anume Solyom Fekete (pare o traducere din Salman Schwartz) — îndealămintrelea președinte de tribunal, obligat până la oarecare grad de-a fi om serios — a susținut că în comitatul Unedoarei — în care nu sunt unguri — români ar fi schimbat numurile localităților și că ei s-ar fi substituit ungurilor. Spre ex.

Numele	Josani ar fi	- Közeptelek
„	Densuș	- Dömsös
„	Uroiu	- Aranyos
„	Crăscior	- Körös-csor
„	Câmpul lui Neag	- Nyak-mező

§.a.m.d.

Aceasta o susține un așa-numit învățător pentru un ținut în care populația, de aproape 200 000 de suflete, e exclusiv

românească și de lege răsăriteană, pentru un ținut din care a ieșit familia Corvinilor, probabil și a Basarabilor și a dinaștilor din Moldova chiar.

Căci iată ce zice Miron Costin în această privire:

Marca muntenilor prezintă un *corb (corvus)*
Tradițunea despre începutul lor e următoarea:

Pe când românii locuiau încă în Făgăraș, o frumoasă copilă căzând în dragoste cu Domnul Ardealului și simțindu-se grea, principale [f]i dă un inel de aur și o trimită înapoi la părinți, poruncindu-i de-a reveni după ce va naște, cu copilul și cu semnul.

Fata naște pe *Negru* și, luându-1 în brațe, întovărășită de un frate al ei, purcede în drum. Dar într-o dumbravă sora și fratele adorm de oboselă, lăsând inelul drept jucărie în mâinile copilului, ca să nu plângă.

Prin o minunată întâmplare, un *corb* flămânzit, privind de pe stejar cum strălucește ceva în mâinile copilului se aruncă, ia inelul și-l înghețe.

Copilul împătrășește de ghearele corbului; muma sare în picioare, frate - său se trezește și ambii privesc cu durere pierderea inelului cu care era legată parola principelui.

Dar nici însuși corbul nu se mișcă, întepenit prin efectul unei mâncări atât de nenaturale; unchiul copilului încordează arcul, se apropie, lovește; și corbul cade jos cu săgeata.

Pipăind inelul în gătul pasărei, Tânărul [f]i lasă acolo, păsește vesel înapite și, aducând pe soru-sa cu copilul la Domnul Ardealului, [f]i dă în mâna inelul și-i oferește și pe minunatul corb.

De atunci Tara Românească are un *corb* în sigiliu.

Principale Ardealului dăde lui Negru titlul de voievod.

Crescând mare, prin mijlocirea tătâne-său, Negru capătă voivodatul Făgărașului.

Acesta a fost fondatorul Țării Românești ...

Corbul e marca dinastiei *Corvinilor* dincolo de Carpați, a dinastiei *Basarabilor* dincoace. Abia în secolul nostru poetii Văcărești au acvilizat corbul și Domnii de la 1821 înceoace l-au substituit în marca țării.

Dar legenda de mai sus nu dovedește numai legătura între Corvini și Basarabi, ci mai mult: perzistența miturilor de origine arică în memoria poporului nostru.

Legenda lui Costin e legenda Sakuntalei, dramatizată în limba sanscrită de Kalidasa. E aceeași poveste — numai în Sakuntala corbul e înlocuit printr-un pește din râul Ganga.

Dar ce știu ungurii?

Li s-a superpus ca element de cultură tot veneticul, incapabil de-a fi profesor de patru clase primare dincolo de Laita și, fiindcă acest soi de oameni privesc știința și istoria ca un fel de marfă care trebuie aprețată după gusturile primitive ale ungurilor, de-același volume de plagiate și de neagră ignoranță se scriu de către d-alde Hundsdorfer (răsbotezat în Hunfalvy) prin cări, fără nici o probă pozitivă, prin reticente și sofisme, se tăgăduiește continuitatea românilor în Dacia.

Parec' ar simți că Unedoara e leagănul dinaștilor români, de-același s-aruncă cu toată furia de maghiarizare asupra acestui ținut. E probabil că și dinaștii Moldovei sunt originari din Hațeg. Nepotul de soră a celui din urmă Piast, Ludovic I, rege polon și maghiar, a donat la 1363 satul Zalazd din ținutul Hunedoarei contelui Vladislav, fiul lui Mușat din Almagiu, și fiilor săi Petru, Ioan, Alexandru și Mușat. Un Petru Mușat e domn în Moldova (1375—1392) și întemeietorul dinastiei din care, ca culminație, a răsărit Ștefan V Mușat cel Mare. Chiar maramureșenii par a fi din Hațeg. Ce e Maramureș decât o combinare între numele român al Porții de Fier (Marmura) și numele Murășului, care curge la nordul ținutului?

Astfel sub un Piast și mai târziu sub un Jagelon (din Litvania) care, pe lângă Coroana Poloniei, era ales — prin influența lui Ioan Corvin — rege al Ungariei, românii se ridică și se răspândesc în Carpați și în promontoriile lor, ba le dău ungurilor chiar pe regele Matei I — și tocmai acest ținut, ilustrat prin strămoșia a trei dinastii române, să fie acela în care poporul nostru să se fi substituit maghiarilor? Vârfurile cele mai înalte ale Părincului (Paniculum), Schelvoiului, Cârjei și Retezatului au nume ungurești?

La banchetul dat în onoarea acelei adunării pseudoarheologice un alt întelept — îndealmintrelea notar public, cu clasicul nume Sandor Iosef, a ridicat un toast—într-un ținut *curat românesc, bineânțeles* — zicând: „Să trăiască tot ce e maghiar! Să piară tot ce nu e maghiar!” Invers: „Să piară tot ce e maghiar! Să trăiască tot ce nu e maghiar!” Onorabilul Sandor va recunoaște că se potrivește să-șă.

La intrarea ciangăilor imigranți în Deva, niște ciobani se uitau, desigur râzând, căci românul și de felul lui râzător, la sărăcimea care trecea pe drum. Un alt ungur, notar la fondurile orfanilor (români bineânțeles), fonduri care se fură regulat în Ungaria, le zise răstindu-se, „în lături, călăilor!”.

Iată în ce mod maghiarii vor să ducă civilizațunea în Orient!

Dar ca probă de marea ignoranță a adunăturilor cari guvernează Ungaria vom cita faptul următor:

În ținutul Solnoc - dobâca, populat în majoritate de români, li s-a împărtit comunelor câte-un dicționar român - maghiar de nume proprii ca să serve pentru a traduce numele noastre de botez în echivalente curat ungurești.

Se știe ce rol joacă Mineiele adică *Viețile Sfinților* și *Calendarul* în viața poporului nostru.

Datina e ca copilul să primească numele sfântului în a cărui zi s-a născut, încât onomastica și ziua de naștere cad astfel firește în una și același zi. Numai din respect deosebit pentru voința nașului românul se abate de la această regulă. E natural aşadar ca numele de botez ale românilor să fie foarte variate, ceea ce înlesnește constatarea identității mai mult decât dacă pe toți i-ar chima Janos și dă totodată un teren vast fantaziei poporului, care scurtează aceste nume sau le adaoge cu sufixe dezmidierătoare.

Nu lungim aceste șiruri spre a arăta cum traducerea aproape a oricărui nume probează ignorarea celor mai elementare cunoștințe de istorie și de limbistică. Înșirăm numai mai la vale aproape totalitatea acelor termene, din cari se va vedea că aproape toate sunt fals traduse. Numai

câteva probe: Anania, nume biblic de bărbat, e tradus prin numele femeiesc Anna; Ephraim, numele unei gînți ebraice, se traduce cu tartaricul Elemer; Hierotheus cu Rudolf; Eustachius cu Albert; Zenobia, regina Palmyrei, cu tartaricul nume de barbat Zeltan ș.a.m.d. Cîitorul le poate vedea pe toate sub un titlu special.

Și acești oameni săraci, ignoranți, malomeni în politică și în știință, vor să ducă civilizațunea în Orient ?!

[15 iunie 1883]

TRADUCERI UNGUREȘTI

Relativ la cele scrise mai sus reproducem, rectif când se-ntelge traducerea pe care un maghiar a făcut-o numelor de botez ale românilor din Solnoc:

<i>Afimia</i>	din Euphemia (bineprevestitoare) se traduce cu. Amalia;
<i>Anania</i>	nume biblic de bărbat, se traduce prin Anna. Prorocul Anania, ungurindu-se, devine androgin.
<i>Artemie</i>	(de la <i>artemia</i> sănătate, întremare) se traduce prin <i>Aurel</i> .
<i>Ariton</i>	(Chariton, Gratosus) se cheamă Ambruș (Ambrosius).
<i>Dochia</i>	(gr. Eudokia, buna favoare) ungurește = Dorrotya. Pe Eudochia, nevasta împăratului Teodosiu, autoarea poemei <i>Homeroenkentra</i> , o chema Dorottya ?
<i>Despa</i>	(<i>Despina</i> , Despoina — stăpână, împărăteasă, fiica lui Neptun și a Cererii) se cheamă pe ungurește Döme, adică Dumitru.
<i>Efrem</i>	numele biblic Ephraim se traduce cu numele tartar Elemčr.
<i>Eufrosina</i>	(de la gr. <i>euphrosyne</i> , veselie, plăcere, Hilaria, una din cele trei grații) se cheamă ungurește Erszebet.
<i>Firona</i>	(Verona) nume de femeie se traduce prin numele bărbătesc Ferenc (Francisc).
<i>Gajta</i>	(Agathe, Bona) se traduce cu Gizella.
<i>Gherman</i>	(lat. germanus, frate drept) se cheamă Gyero.
<i>Gerasim</i>	(gr. Gerasmios, Spectabilis) se cheamă Gyárfás.
<i>Gapia, Agapia</i>	(gr. agape, iubire) se cheamă Agnes.
<i>Istratie</i>	(gr. Eustratios, bine oștitorul) se cheamă ung. Szende (blând).
<i>Ifimie</i>	(gr. Euthymios, cel cu miină bună) se botează Imre (Emeric).
<i>Iroftie</i>	(Hierotheus) se traduce cu Reszo (Rudolf).
<i>Istafie</i>	(gr. Eustachius, cel ce dă bune roade) se cheamă Albert
<i>Isai</i>	(nume biblic Iesaias) se cheamă István (Stefan).
<i>Ilontie</i>	(Leontius) se traduce cu Lajos (Ludovic).
<i>Iov</i>	(nume biblic: Hiob) se traduce cu Ioszef.

Până și cartea lui Iov, acea parte pesimistă a *Bibliei* din care se vede că lumea e deșartă ca învățatura ungurească, nu scapă de traducere.

<i>Condratie</i>	(St. Quadratus, episcop în Atena pe la a. 126, discipol al apostolilor, autor al unei <i>Apologii a creștinilor</i> adresată împăratului Adrian) se numește Kálmán
<i>Melentie</i>	(gr. Meletios, silitorul) ung. Máte
<i>Melentia</i>	(Meletia) ung. Martha
<i>Minodora</i>	(purtătoare de dar) ung. Minna
<i>Macoveiu</i>	nume ebraic <i>Maccabaeus</i> , ung. Marton (Martin)
<i>Maxim</i>	(Maximus) ung. Miksa
<i>Mirilă</i>	diminutiv de la Mirea, ung. Karoly
<i>Martial</i>	(Martialis) ung. Marte (Martinus)
<i>Nichita</i>	(Niketas, învingătorul, Victor) ung. Nandor (Ferdinand)
<i>Nastasia</i>	(Euthanasia) ung. Anna
<i>Olimpiu</i>	(Olympios — cerescul) ung. Otto
<i>Pantea</i>	(Panteleemon gr.) Pantaleon
<i>Pintea</i>	(item de la Pintilii - Panteleemon) ung. Petö
<i>Porfir, Porfirie</i>	(Porphyraios, de purpură) ung. Péter

<i>Pelagia</i>	(pelagia marina, ergo Marina) ung. Panna
<i>Parasca</i>	(Paraskeve, pregătire,, sf. Vineri), ung. Piroșca (Rosa)
<i>Paraschiva</i>	(item Paraskeve) ung. Piroșka
<i>Rafila</i>	(Rachela, nume biblic) ung. Rosza
<i>Spiridon</i>	(Speiridion) ung. Simon
<i>Sofron</i>	(sophron, înțelept) ung. Szombor
<i>Sofrona</i>	(sophronia gr. înțelepciune) ung. Sara
<i>Zamfira</i>	(de la Sappheiros, Zamfir, piatră nestimată albastră) ung. Samu
<i>Sema</i>	(Xenia, peregrina, alienigena = străină) ung. Szeren
<i>Tifor</i>	(-chifor, Nikephoros, purtător de biruință — Victor) ung. Tibor
<i>Tanasia</i>	(Euthanasia), ung. Anna

<i>Trifan</i>	(triphanos, triluciu) ung. Tamas (Toma)
<i>Titiana</i>	(fem. de la <i>Tatius</i> și <i>Tatianus</i> Tatiana, nume italic) ung. Terez
<i>Telentie</i>	(Terentius, nume latin) ung. Lorincz (Laurentius)
<i>Trif</i>	(Trif-an, triphanos, triluciu) ung. Tihamer, nume tartaric
<i>Tira, Tirila</i>	(Kyrillus) ung. Karoly
<i>Titian</i>	(Tatianus) ung. Tizian
<i>Tiim</i>	(-chim, -achim, Ioachimus, nume biblical) ung. Ieno
<i>Usztnina</i>	(Augustina) ung. Iulia
<i>Villa</i>	(slav. vila nympha) ung. Sibylla
<i>Vârtan</i>	Vârtoc (slav de la vurut, hortus — Olitor) ung. Vidor (Vasile)
<i>Vasilică</i>	(Vasil-ică, Vasile, bazileus, rege) ung. Laszlo (Vladislav)
<i>Zenobia</i>	(numele vestitei împărătese a Palmyrei prință de Aurelian și purtată în triumf; asemenea numele unui oraș al Siriei lângă Euphrat întemeiat de ea) ung. Zoltan (fiul lui Arpad).

Am propune autorului maghiar să s-apuce de traducerea de opere istorice și geografice după același metod și cu aceleași cunoștințe lingvistice. Ne-am pomeni atunci că pe Caesar 1-a chemat Șulem-Fekete, pe Alexandru al Macedoniei Elemer, iar pe Napoleon Rosza Sandor.

[15 iunie 1883]

[,,SERBAREA GUVERNAMENTALĂ...”]

Serbarea guvernamentală care s-a ținut la descoperirea statuie lui Ștefan V cel Mare (1456—1504) a dat ocazie la oarecarei estragări din partea roșilor, cari n-au rămas fără, urmări de nu grave, supărătoare cel puțin.

Serbare *guvernamentală* zicem, pentru că din capul locului s-a băgat de seamă că roșii n-au îndestul tact pentru a nu se servi chiar de-o asemenea ocazie în favorul panglicării revizioniste și a frazelor sforătoare și că se adună împrejurul bronzului ce reprezintă pe marele Domn nu spre a-1 glorifica pe El, ci spre a lustrui nălățările lor sub razele numelui său.

De aceea lumea mai bună n-a venit la serbare.

Regele a fost primit în Iași de către paragrafele bugetului statului, despărțite în plutoane de funcționari, de către viitorul foarte problematic al școalelor primare și de către cățiva negustori izraeliți.

Societatea ieșană în înțelesul adevărat al cuvântului s-a abținut cu totul de la serbare, lăsând câmp deschis lumii oficiale și oficioase.

Și la ce să fi venit oare? S-audă pe d-nii Cariagdi, Grădișteanu și C. A. Rosetti vorbind despre Ștefan Vodă, a cărui istorie o cunosc tustrei la un loc atât pre căt cunoaștem noi istoria Chinei? S-auză pe un d. Verussi, pictor de profesie și ofițer al stării civile din grăția stăpânirii, zicând că un scaun din satul Vănătorii Neamțului și tronul lui Ștefan Vodă? S-auză valuri de ignoranță revărsându-se asupră-le, din partea unor oameni cari n-au ochi ca să priceapă suta a cincisprezecea și pe oamenii ei și cari, fără umbră de respect pentru. adevăr, drapează pe gigantul trecutului în hainele pestrițe ale unei păpuși? Să vîi să vezi cum asemenea inteligențe laudă în față pe Ștefan și fac aluzie, în dos, la contemporanii de care atârnă favorite publice? Pentru asta să fi venit cineva, că s-auză nesfînțindu-se religia trecutului prin platitudini moderne?

Cu toate ca discursurile aveau acrul unor improvizări nemistuite, nedemne de numele eroului, foile din Buda au luat în serios aiurările unui d. Grădișteanu bunăoară, au scris filipice

au neliniștit până și pe calmii oficioși din Viena, ba i-a dat chiar foii din Strada Doamnei ocazia ieftenea de-a declara cu emfază:

Vom fi învinși, dar, căzând astăzi cu onoare, națiunea română va reînvia mâni și-n acest *mod va re 'nvia* în toată întregimea ei.

„În acest *mod va re 'nvia*” e locuțiune clasică. Se vede că există mai multe moduri pentru a muri și a învia.

Alții dintre oratori au numit Iașii cetatea lui Ștefan cel Mare, deși chiar copiii sătul că Iașii sunt scaunul lui Lăpușneanu și că Suceava era cuibul Domnului Moldovei. E ca și când s-ar numi București cetatea lui Radu Negru, deși acesta la Câmpulung rezida.

În fine clasicul d. Grădișteanu spune că — într-o explozie *de dragoste* — „bea în sănătatea femeilor române, căci atât valoarează un popor căt valoarează femeile sale”.

A exploda pentru atâta lucru dovedește un grad aproape necuvios de combustibilitate. În orice caz în acest toast ar fi putut — d-sa îndeosebi — să lase cu totul afară numele unei Auguste persoane, care va fi puțin cam... uimitor de onoarea ce i-o face d. Grădișteanu.

D-sa nu uită nici pe consiliarii tronului — pe *bătrâniță* cum îi numește — dintre cari unul, d. Ioan Brătianu, a dat o dovadă strălucită de respect față cu *cele rămase din bătrâni*, prefăcând mormântul lui Mircea cel Mare în pușcărie pentru a crea o sinecură unei rude a Simulescului. Apoi onorabilul mai vorbi și de alți oameni, de cari n-avea nici un drept de-a vorbi:

Sunt unii cari lipsesc de la această solemnitate — nu sătul pentru ce și nici voiesc să cercetez — români sunt și ei; să nu-i uităm, Maiestate... Ei te iubesc ca noi toți (de ex. ca baronul de Hahn, Candiano, Orășanu) căci ei văd în Maiestatea Ta nu pe regele României, ci pe *regele românilor*, cu concursul *cărora Maiestatea Ta vei recăpăta pietrele prețioase* ce mai lipsesc însă din coroana lui Ștefan cel Mare.

În adevăr lipsește Basarabia din acea coroană!

Si tu, Doamne Ștefane, stăteai mult și rece asupra acestei adunări de precupeți de hotare și n-ai izbit cu ghioaga Ta răpuitoare de eroi în capetele acestor reptile, acestor agenți provocatori ai străinătății.

O Doamne, Doamne, că mare mult ne-ai uitat!

Tu, scutul Creștinătății și cetatea Crucii, ai ascultat pe un C. A. Rosetti care-și bate joc de legea Ta strămoșească și care ca mâni se va îngropa ca patrupede, fără preot și fără lumină.

Tu, care de patruzeci de ori, în patruzeci de bătălii te-ai aruncat în rândul întâi al oștirii, căutând martirul pentru țară,

asculți oameni pentru cari patria și naționalitatea sunt o marfă pe care-o precupoșesc ?

Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca și acelea ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătorescă încă mii de ani prin univers după stingerea lui; tu, care, însuți nemuritor, ai crezut în nemurire și, lumină din lumină, ai crezut în Dumnezeul luminii, s' asculți pe acești oameni incapabili de adevăr și de dreptate, pe acești traficanți de credințe și de simțiri ?

În adevăr, ce fericire pentru *toți* români, ce onoare de-a fi cetățeni într-o țară în care d. Grădișteanu, strălucitor prin morală și dezinteresare, ajunge om mare ! Ce fericire pentru *toți* români a vedea mâna regelui lor strângând pe-a onorabililor eroi din glorioasa noapte de 11 februarie ?

Ce fericire pentru *toți* de-a se vedea cetățenii unui stat în care fidelitatea februaristă se decorează, în care se pun semne de onoare pe piepturile celor ieșiți cu succes din academia Văcăreștilor !

Ar fi pentru *toți* români o onoare, o fericire nespusă de-a trăi într-o țară guvernată de semenii morali ai d-lui P. Grădișteanu.

Sunt naivi cari cred că a urmări o *idee* politică cu orice preț și rău; că nu e indiferent principiul de viață în virtutea căruia un popor se constituie, că e mai trainic un popor inculț, sărac, dar onest, decât unul, oricât de cult, dar nelegiuț și lipsit de orice scrupule. Sunt de ex. oameni cari cred că e mai bine a renunța la un plan decât de a-l urmări prin mijloace care - ar face ca un popor întreg să aibă aceeași concepție de onestitate și jurământ care au preponderență în glorioasa noapte. Chiar Ștefan Vodă va fi avut ideea naivă, el care punea ideea mai presus de toate. Dar el nu știa nimic — d. Grădișteanu e un înțelept și un virtuos. După ce țara noastră s-a moralizat atât de mult, în zilele lui Carol îngăduitorul, ar trebui să mai atragem și pe alți români în sfera noastră de profundă moralitate și de profundă onestitate publică și privată.

Poate că numai oameni răi or fi zicând că cei ce speculează patriotismul și naționalitatea la umbra mormintelor, cei ce, pentru a stoarce aplauze, compromit pozițiunea conaționalilor din alte țări, ar fi agenți provocatori ai străinătății, plătiți sau plătibili, de vreme ce asemenea oameni sunt venali !

Ei, dar români sunt păță și nu vă vor asculta. Alte mâini, mai pure, alte inimi, lămurite în flacără durerii și a abnegației, vor ridica semnul tainei cei mărturisite înaintea unui popor

ce-și așteaptă mântuirea, nu mâni de negustor de vorbe și de principii, nu mâni de speculanți de sentimente.

Cât despre Austria, știm că, cu tot zgomotul gazetelor sale, ea nu va da nici o importanță aiurărilor unor oameni ușori și amețăi. Viena ne cunoaște mai bine decum ne cunoaștem noi însine și n-o induc în eroare asemenea declamațiuni goale.

Numai unele rectificări ne permitem.

O foaie din Viena („Deutsche Zeitung”) numără pe d. Grădișteanu între familiile din Moldova. A păzit Dumnezeu Moldova de - asemenea virtuți.

Zgomotul foilor ungurești sună ca totdeauna a deșert, pentru că presa lor înclină a exagera toate. La Viena rezidă din contra o politică calmă și de veacuri bine sfătuță, o dinastie străveche, care, în decursul lungii sale vieți istorice, va fi trecut cândva și prin apele demagogiei și va ști, din Regestae dacă nu din practică, la câtă umilire ajunge o coroană și un popor, care, ca noi, coboară în noroiul desfrâului și al neadevărului .

[18 iunie 1883]

[„MONITORUL” DE IERI, DUMINECĂ...”]

„Monitorul” de ieri, duminecă, publică următorul comunicat, privitor la toastul d-lui Grădișteanu:

Ziarele din țară și cele din străinătate se ocupă de oarecare cuvinte pronunțate cu ocazia festivităților ce au avut loc la Iași, la inaugurarea statuie lui Ștefan cel Mare. Cuvintele aceste, *în parte exagerat, în parte neexact reproduse*, au fost pronunțate *prin surprindere* d-o persoană care n-avea nici un rol oficial la acea solemnitate. În tot cazul, guvernul, îndată ce și-a dat seamă de caracterul ce-ar fi putut să li se atribuie, a opri publicarea lor în „Monitorul oficial”. Ele ar fi trecut negreșit nebăgat în seamă dacă ziarele *ostile* țării nu le-ar fi eslopată.

Dacă fiecare cetățean adevărat iubitor de țară trebuie să regrete orice cuvinte nesocotite cari pot turbura bunele relații internaționale, mai ales cu puterile vecine, fie aceste cuvinte zise chiar de-o singură persoană, guvernul nu poate decât a dezaproba în modul cel mai energetic și pe cale oficială, asemenea manifestări și tendențe, orideunde ar proveni ele, pe cari dealtmîntrelea bunul simț al națiunii le-a judecat deja.

Cu această ocazie ne-aducem aminte de-un curios incident. Pe la 1867 apărea în București o foaie umoristică, „Scrânciobul”, redijată de spiritualul d. Grădișteanu. Pe-atunci, d. Brătianu încuraja încă insurecțiunile din Bulgaria și, ca și acum, partidul roșu se lăuda cu așa ceva ca luarea Transilvaniei. D. Grădișteanu nu era încă roșu; s-a făcut mai pe urmă, mai ales de când a început a-i trebui foarte mulți bani. Spiritualul domn a publicat atunci în „Scrânciobul” o caricatură în care întreg partidul său actual era reprezentat desculț, cu părul ieșit prin căciulă, în frunte cu Papiu mergând să ia Transilvania.

Ideea unui politice poate fi periculoasă pentru poporul întreg, poate fi inopportună, nepractică, superfluă chiar, ea poate fi politicește indiferentă. Dar atât de grozav de ridicolă precum o găseea d. Grădișteanu nu este și n-a fost niciodată. Din contra, sincer și dezinteresat mărturisită, este o idee respectabilă. Furia cu care a ridiculizat-o d-sa atunci a indignat atât de mult pe ardelenii aflațori în București încât au, dus acel număr al „Scrânciobului” cu procesiune în fața Academiei și l-au ars pe rug în prezența publicului. *Liber igni, auctor patibulo dignus*.

Oare acelaș d. Grădișteanu care și-a bătut joc de ideea unității la 1867 este azi sincer ? E alt caracter și altă inteligență în acest domn decum era acum cincisprezece ani ? E d-sa azi capabil a avea alt cult pentru o idee decum [î]l avea atunci ? Credem că nu.

Cunoscând o dată maniera de-a fi a d-lui Grădișteanu și știind că d-sa, în același chip în care și-a bătut joc de-o idee, e în stare s-o preconizeze, însă desigur nu *gratis*, ci în schimb c-o plată oarecare pentru limba sa de *advocat*, ne întrebăm cine să-l fi pus să rostească memorabilele sale declamațiuni din Iași ?

Evident guvernul; acelaș d. Brătianu care la 1867 înarma insurecțiunea bulgară și aiura de luarea Ardealului ca și când ar fi fost vorba de-a se lua un dejun la Florica.

Așadar: pus de guvern a vorbit dezinteresatul d. Grădișteanu.

De-aci urmează că comunicatul pe care l-am publicat mai sus nu este pus de bunăvoie unde stă, ci în urma unei impuneri din afară, a unei presiuni formale din partea legației imperiale și regale.

D. Brățianu a făcut pururea paradă de vorbe, ca și cu vestitul mesaj, iar în urma unei asemenea parade vin scuzele umilite ale blondului d. Stătescu, cari restabilesc, prin adâncă și

servilă umilință, echilibrul deranjat prin cuvinte îndrăznețe. Astfel, obraznici în cuvinte, Iași în acte, d-lor espun țara la umiliațiuni .

Cu unica țintă de-a câștiga popularitate și de-a ajunge la putere au exploatat în mod cinic ideile, nemature sau neopertune , cari sunt în stare a încălzi inima poporului nostru, iar ajunși odată la guvern le renegă.

Toată lumea înțelege ca un guvern să fie silit și să se simtă obligat de a fi prudent; dar ceea ce nu prîncepe nimenea e acea fanfaronadă ticăloasă, urmată de scuze și de umiliațiuni cari nu se răsfrâng numai asupra dumnealor, cari nu au ce pierde, ci cad asupra națiunii întregi.

De aceea nu este exact ceea ce afirmă comunicatul, că toastul din Iași a fost rostit prin *surprindere* de cătră o persoană care n-avea nici un „rol oficial la acea solemnitate”. D. Grădișteanu e, atât prin prezentul cât și prin trecutul d-sale, expresiunea cea mai pură a regimului actual, a fost patru ani de-a rândul oratorul și liderul guvernului Brățianu în Senat și e azi deputat în Cameră, unde în cestiunea revizuirii va juca fără îndoială acelaș rol de apărător al guvernului ca și-n Senat.

Conform ceremonialului stabilit de d. mareșal al Curții M. Sa este *atât* de scrupulos în această privință încât nici măcar pe niște bieți moșnegi înlăbiti în grijile țării și ale neamului românesc, cum sunt Lascăr Catargiu, Florescu și Kogălniceanu, nu vrea să-i primească fără observarea *ad literam* al acelui reglement ceremonial , conform, zicem, acelui ceremonial *strict de la care nu există abatere posibilă* pentru nimenea, *oricine ar fi acela*, onorabilul d. Grădișteanu a fost *însărcinat să poarte un toast în sănătatea Maiestății Sale, Reginei*, lucru care n-a putut fi încredințat, după toate regulile etichetei și ale bunei cuvinte , decât personajului celui mai important și celui mai *respectabil* din acea respectabilă adunătură care are onoarea a înconjura pe M. Sa Regele. Mai mult încă. În fața tuturor, M. Sa Regele a binevoită a strângă mâna acelui onorabil ... orator.

Astfel, când guvernul este *inter pocula și* e vorba să s-arunce praf în ochii lumii, lasă cu bucurie s' alunecă vorbe nesocotite și provocări ridice; dar când s-a risipit și fumul gloriei și fumul vinului, când guvernul se regăsește față-n față cu varga ridicată a legațiunii imperiale, atunci, se 'nțelege , prin comunicate umilisime și *impuse*, caută a retracta pe cât poate, c-un aer servil și nedumerit , declamațiunile cari i-a scăpat la chef de șampanie.

Un adevăr am voi să-i rămâie cititorului din toate acestea: că d. Grădișteanu a vorbit ca *reprezentant al guvernului*; că comunicatul care l-a dezmințit e datorit presiunii Austriei.

[21 iunie 1883]

[„MÂINE VOM PUBLICA...”]

Mâine vom publica articolul din „Neue freie Presse” privitor la toastul ridicat de d. Petre Grădișteanu. Ne rezervăm a mai vorbi asupra acestui incident characteristic; deocamdată observăm numai că, prin retractările și scuzele sub forma de comunicate făcute de guvern prin „Monitorul” de ieri, cestiunea pare terminată pe calea diplomatică între guvern și Imperiul austriac, însă nu o credem terminată între guvern și țară. Guvernul va avea să dea seamă opiniunii publice, întâi: pentru declamațiunile nesocotite ale oficialului d. Petre Grădișteanu, declamațiuni cari nu sunt cătuș de puțin ale unei persoane private, cum zice mincinos comunicatul. D. Petre Grădișteanu a avut situațiunea de leader al majorității în fostul Senat, astăzi este deputat în Constituantă și unul din purtătorii steagului moralității rosettești în cestiunea revizuirii. El este Benjaminul președintelui Consiliului, va să zică nu este o persoană privată și fără nici un rol oficial la acea solemnitate și, oricât de binevoitor ar fi d. Grădișteanu pentru guvernul de astăzi, nu credem să sufere în tâcere disprețuitoarele cuvinte ale „Monitorului”. A doua minciună a comunicatului , cumcă cuvintele d-lui Grădișteanu n-au fost nici esagerate nici neexacte reproducuse, ca martori avem sutele de persoane cari le-au auzit, ca probă scrisă „Monitorul” însuși, care, vorbind despre toastul d-lui Grădișteanu, vorbește de cuvinte bine - simțite , cu aplauze frenetice . În sfârșit, avem chiar mărturia personajului în cestie și scrisoarea care a trimis-o „României libere”. Dar cea ce dă o neasemănătă importanță acestui discurs de sfârșit de masă este prezența Regelui la banchet. Orcine știe că, atunci când se întâmplă ca un suveran sau un președinte de republică să asiste la o solemnitate de felul acesta, toate discursurile și cele mai neînsemnate toasturi cari au să fie ridicate sunt comunicate guvernului, numărul și textul lor

este hotărât dinainte și nimănui nu-i este permis nici a improviza o cuvântare care n-ar fi fost autorizată dinainte, nici a schimba ceva în textul discursului său. În Franță, care este o republică, aşa se petrec lucrurile. D. Grevy n-a consimtuit să asiste la banchetul de inaugurare al noului Hotel de Ville decât după ce a fost complecta înțelegerea între guvern și municipalitatea Parisului asupra coprinderii discursurilor ce trebuia rostită și nu era vorba atunci decât de cestiuni curat interioare. La noi, o țară mică, înconjurată de puternici și uneori indispuși vecini, un Petre Grădișteanu își permite a atinge și compromite cele mai delicate cestiuni ale politicei esteroare și a le rezolva în fața guvernului și a regelui *ex abrupto* și cu vreo zece pahare de șampanie în creieri. Și aceia cari încojoară pe Regele, atât de severi asupra etichetei în altă împrejurări, în cari ar fi rezultat mult bine și puțin rău și a se da o usoară atingere, permite în față lui să se calce toate regulele, nu numai ale etichetei monarhice, dar chiar ale celei mai simple bune - cuvinte ; și toată tagma oficială adunată în această sărbătoare găsește firesc și cuvîncios ca să luăm Basarabia, Banatul, Bucovina, Transilvania la sfârșitul mesiei , cu armata de sticle goale și de pahare sparte. Ca d. Grădișteanu să fi fost special însărcinat de mareșalul Curții și de minister să închine în sănătatea femeilor române și celei mai nobile din ele, a augustei și respectatei soții a Regelui, asta e o cestie de etichetă interioară pe cari familiarii palatului o combină, o hotărăsc după cum cred mai bine. Dar nu tot asa merge când același d. Grădișteanu, din ce în ce mai aprins, sare și peste hotarele țării și peste marginile celei mai vulgare prudente ; căci aceste hotare sunt păzite în timp de răzbel de armate și de întăriri serioase și, în timp de pace, de bunele cuvinte diplomaticice. Care este rezultatul unor asemenea destrămări guvernamentale ? Rezultatul cel întâi și cel mai trist este de a profana și pângări un ideal frumos, o idee patriotică și măreță, care desigur pentru moment e respinsă de toți oamenii politici și chiar de patriotii înțelepți, dar care are dreptul să doarmă tainică și linistită în cugetul cătorva nobili visători. A o lăua cu brutalitate din casta ei locuință și a o da pe mâna oficialilor este tot atâtă ca și cum ai tări o virgină în saturnalele curțizanilor. Altă consecință este: de a reprezenta poporul român ca un popor revoluționar, neliniștit, care se uită necontenit peste hotarele vecinilor săi și nu aspiră decât la răsturnări și la anexiuni , pe când

în adevăr acel popor pacinic n-are alte aspirații în afară decât a păstra ce are și înăuntru de a fi ceva mai puțin jefuit de banda guvernamentală.

Acei dar cari în fapt dau Basarabia, dau Dunărea, dar în cuvinte anexează toată românia de la Nistru până la Tisa comit o îndoită crimă, întâi: de a înstrăina ce avem; al doilea: de a scuza până la un oarecare punct pe vecinii noștri de cotopirile lor, fiindcă le dau pretext prin fanfaronadele lor mișești, la cari ei cei dintâi nu cred, le dau pretext de a încălca drepturile noastre pentru a-și apăra propriile lor hotare. Acest pretext este bun și diplomația străină știe minunat să se serve cu dânsul, deși ea cunoaște mai bine cât de puțin are a se teme de România lui Ion Brătianu și a lui Petre Grădișteanu. Lașitate în acte, obrăznicie în cuvinte: iată deviza guvernului actual, pe care viitorimea i-o va lipi pe frunte.

[22 iunie 1883]

[„O PROBĂ PENTRU CELE AFIRMATE...”]

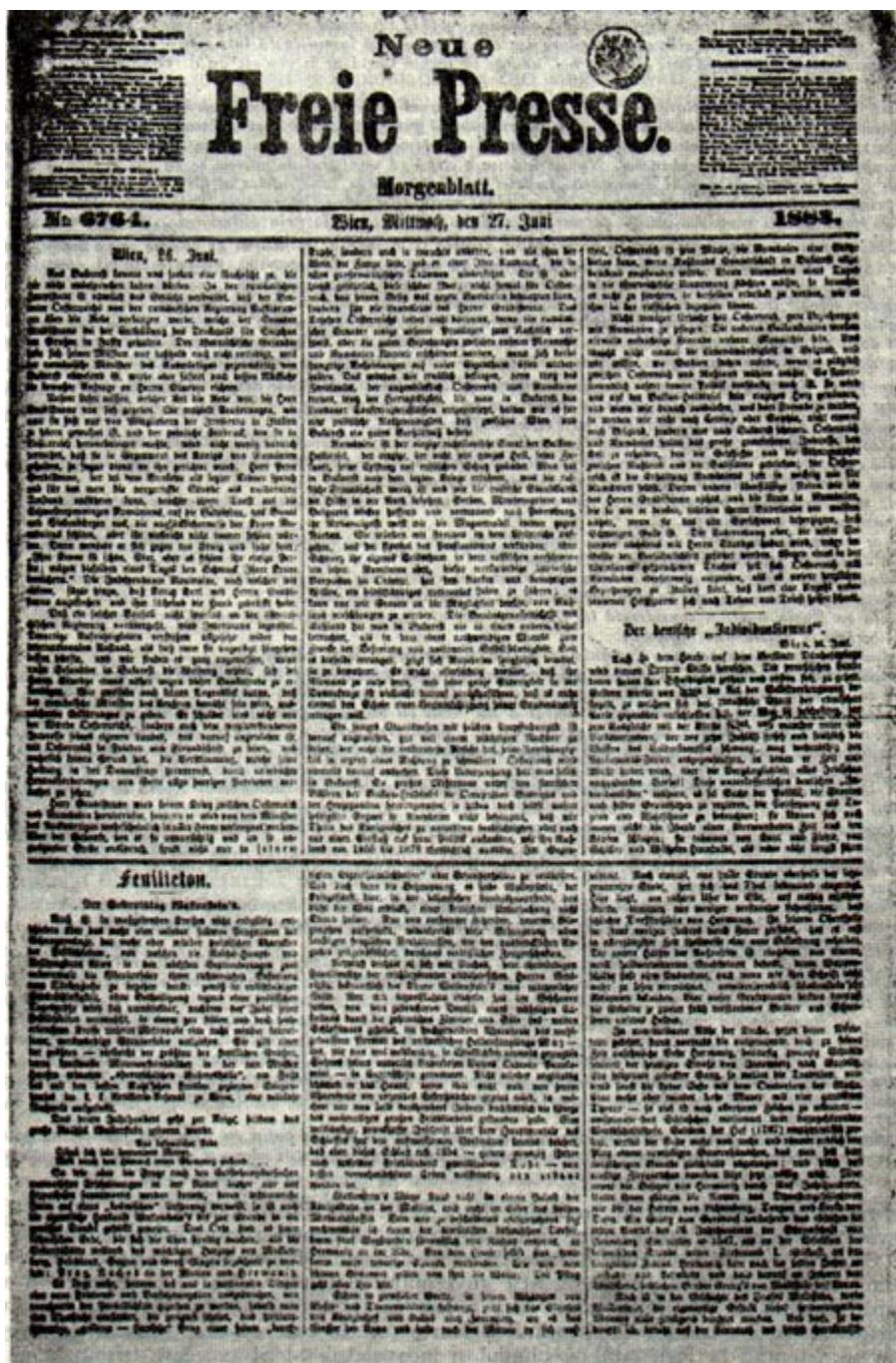
O probă pentru cele afirmate în numărul nostru de alătăieri cu privire la toastul d-lui Grădișteanu și totodată o verificare a aserționii că guvernul austriac ia cam *peste picior* elucubrațiunile acestui buchet de virtuți în descompunere ne dă „*Neue freie Presse*” prin articolul pe care-l publicăm imediat la vale.

Constatăm că foaia vieneză, cu sânge rece, discută declamațiunile acestui domn cunoscut în România prin nestatornicia sa politică și prin venalitatea sa advocătească.

Dar iată articolul în întregul lui:

În capitala României s-a răspândit faima că reprezentantul Austriei va cere explicații guvernului român asupra unui discurs ținut de d. Grădișteanu la Iași cu ocazia dezvălirii statuiei lui Ștefan cel Mare, Reprezentantul Austriei nu „s-a achitat încă de misiunea sa numai pentru că ministrul de externe lipsește pentru moment din București, dar întrebarea relativă i se va pune d-lui Sturza numai decât îndată ce se va fi întors la post.

Cititorii noștri știu de ce soi a fost discursul care a izbucnit din d. Grădișteanu. S-au afirmat lucruri pe cari nu ne obicinusem a le auzi decât de la membrii Irredentei din Italia, iar impresiunea penibilă pe care-a trebuit s-o producă 'n Austria se adaoge încă prin faptul că în prezența regelui s-a ținut discursul, ba chiar lui i s-a adresat. D. Petre Grădișteanu, care a vorbit cel din urmă la banchet - în favorul căruia însă ora înaintată se poate invoca ca circumstanță atenuantă — a

15. Editorialul WIEN, 25 IUNI, publicat în „Neue freie Presse”, 15/27 iunie 1883, tradus de Eminescu [„O PROBĂ PENTRU CELE AFIRMATE...”], „Timpul”, 23 iunie 1883.

ridicat un toast în sănătatea provinciilor surori Bucovina, Banatul și Transilvania, cari ar fi lipsind încă, din nefericire, Coroanei României, dar cari poate nu-i vor lipsi totdauna. Apoi, adresându-se către rege, zise: „Frumoasă este coroana voastră, Sire, dar mai lipsesc încă câteva mărgăritare din ea; fie ca ele să înmulțească într-o zi podoaba Coroanei Voastre!” „L'Indépendance roumaine”, după care cităm și noi, adaoge că regele Carol ar fi ciocnit cu d. Grădișteanu și i-ar fi strâns mâna zâmbind.

Cumcă o asemenea întâmplare nu poate lucea fără urmă pe lângă guvernul austriac înțelege oricine. Asemenea acte de sinceritate prea izbesc în buna cuviință internațională pentru ca să le lași să treacă fără reprimandă și găsim cu cale și în regulă ca reprezentantul nostru din București să primească avizul de-a se informa mai de-aprove de la d. Sturza asupra acestui discurs de banchet. Nu ne îndoim o clipă că ministrul de externe se va sili a face declarații cari să satisfacă. El o datorește nu numai demnității Austriei, ci și interesului bine înțeles al țării sale, care e avizată a trăi în pace și prietenie cu Austria și care desigur n-are nici un motiv de-a vedea sporindu-se prin provocări nesocotite

ale unor patrioți prea aprigi acea rea voință pe care România a produs-o deja prin atitudinea ei în cestiunea dunăreană.

D. Grădișteanu nu va provoca nici un război între Austria și România; ministrul de externe se va lepăda de dânsul fără îndoială. Dar ideea pe care-a rostit-o cu atâtă nesocotință, la un loc atât de nepotrivit, nu bate câmpii numai în capul d-sale, ci în multe altele și, atunci când vinul i-a dezlegat limba, a dat numai expresiune unei idei care ne revine în toate visurile megaloromâne. Dar e foarte periculoasă această frumoasă idee; nu atât pentru Austria, care va ști desigur să-și măňtie posesiunile în contra României, ci pentru compatrioții d-lui Grădișteanu mai cu seamă. Vaza Austriei nu sufere tocmai mult daca un senator român mănâncă la desert câteva provincii, dar bunele relațiuni între monarhia noastră și România se pot zgudui daca s-ar repeta prea des asemenea aluziuni flămânde la proprietatea noastră.

Ne-ar părea foarte rău de una ca aceasta, căci, cu toată disensiunea care desparte pentru moment Austria de România, cu toată îndărătmicia ce se opune la București în contra deciziunilor Conferenței de la Londra, credem că e o necesitate politică ca între Viena și București să existe relațiuni bune.

România e singurul stat al Peninsulei Balcanice care nu e slav; singurul care nu-și întemeiază toată speranța, tot viitorul, toată existența pe sprințul Rusiei. După cel din urmă război Bucureștii s-au putut convinge că plătește amicitia rusească, cum diplomația rusească răsplătește ajutorul dat la vreme de nevoie.

Sârbi, muntegreni și bulgari privesc cu speranță și încredere la Petersburg; spiritul lor național arată, ca acul magnetic, pururea spre miazănoapte.

Ei s-ar confunda bucuroși în imperiul universal pe care-l predică apostolii panslavismului; ar privi fără durere cum naționalitatea lor proprie dispără în cea rusească.

România însă, remarcabil avanpost latin în Orient, are voința tare și îndreptățită de-a duce o viață proprie națională; numai cu îngrozire se gândește la eventualitatea de-a fi înghițită de Rusia.

Alianța cu Rusia n-a fost considerată la București din alt punct de vedere decât ca mijloc necesar pentru a ajunge la scopul eliberării și autonomiei naționale.

De când le-a căștigat pe acestea, România se silește cu îngrijire a le și păstra.

Ea veghează cu zel ca nimici să nu i se prea apropiie și toată posomorârea în cestiunea dunăreană se reduce poate la faptul că ea nu vrea să sufere nici măcar aparențele unei șirbiri a suveranității sale.

Un stat Tânăr cu asemenea sentimente e avizat a sta bine cu un vecin puternic care n-are nici cea mai depărtată intențiuie de-a-i șirbii independență, în orice privire ar fi. Convingerea aceasta o au chiar bucureștenii. Oricât de mare - ar fi neîncrederea pe care ocuparea Bosniei și Herțegovinei a produs-o între popoarele slave ale Peninsulei Balcanice, nici cei mai aprigi adversari ai noștri din România n-au afirmat că am fi având de gând a anexa părți ale Regatului sau c-am fi aspirând măcar a exercita o influență, asupra politicei lui precum a exercitat-o într-adevăr Rusia de la anul 1855 până la 1879.

Din contra; Austria e acea putere care poate oferi un sprijin României când patronatul Rusiei prea s-ar face simțit la București.

Dacă România va fi silită într-o zi să se refugieze în brațele Austriei nu va avea teamă de a fi sugrumată în ele, precum i s-ar putea întâmpla în cele rusești.

Dar nici Austria nu are motive mai mici de-a cultiva relațiuni bune cu România. Celelalte state balcanice nu vor fi nicicând amice sincere ale monarhiei noastre. Pe noi nu ne înșeală nici măcar amabilitatea din Belgrad și știm unde ar inclina Serbia dacă ar trebui să aleagă ca din senin între Austria și Rusia.

Oricât de slavofil ar fi deocamdată politica noastră internă, ea nu va căștiga nici o inimă în Peninsula Balcanică și, dacă e vorba să căutăm a căștiga amici pe acolo, desigur nu ne vom îndrepta privirile nici la Cettinie nici la Belgrad, ci numai la București.

Austria și România au marele interes comun de-a măntine pana pe care istoria și etnografia a întepenit-o între Rusia și slavii de sud; pentru Austria conservarea României e aproape tot atât de importantă ca și pentru România însăși.

Așa ceva nu se schimbă întru nimic prin discursuri superflue a d-alde d. Grădișteanu și acei oameni din România care gândesc ca d-sa ar fi mult mai folositori patriei lor dacă s-ar convinge de vechiul proverb german: „Tăcerea e de aur”.

Cât despre conversația pe care reprezentantul nostru o va avea în curând cu d. Sturza, am dori ca ea să fie insuflată de spiritul conciliației.

Din cauza unui toast spus în stare cheflie Austria se va certa tot atât de puțin cu România precum nu se turbură relațiunile noastre cordiale cu Italia pentru că o seamă de sanguinici nesocotii răgușesc strigând după Treti și după Triest.

Am reprobus în întregul său articolul din „Neue freie Presse”. Tonul său liniștit, frazele sale binevoitoare la adresa guvernului României, care fac contrast cu atitudinea întregei prese de pește Carpați, nu ne lasă nici o îndoială asupra originei lui oficioase. „Neue freie Presse” este un împăciuitor. El vrea să înlesnească guvernului românesc calea esplicațiunilor și a scuzelor. După războinicul P. Grădișteanu, care a fost înșărcinat să măngâie sentimentul unui șovinism factice și să încâzească nițel primirea foarte rece la care cu drept cuvânt regele și guvernul său se așteptau la Iași, iată pe blandul și încovoiatul d-l Sturza care trimite înainte pe „Neue freie Presse” ca să-i ceară audiență de la ministrul de la Ball Platz.

Nu luăți în seamă pe acest nesocotit, zice d-l Sturza prin organul său „Neue freie Presse” noi suntem buni amici ai Austriei, buni vecini. Vedeti, n-avem decât un singur inamic, un singur adversar comun: pe Rusia. Iertăți-ne, iertăți-ne! Iartă-i, zice „Neue freie Presse”, și de astă dată. Mă port eu garant pentru dânsii. Nu vor mai face. Se vor purta bine d' aci înainte.

Această rusofobie cu timp și fără timp este semnul caracteristic al articolelor inspirate de Ministerul nostru al Afacerilor Străine. D-l Sturza pare îscălit în acest articol ca și când l-ar fi redactat în persoană. Noi vom zice d-lui Sturza: înțelegem până la un punct oarecare necesitatea de a împăca susceptibilități diplomatice pe care singuri le-ați provocat prin imprudența voastră.

Ați vrut în fața lui Ștefan cel Mare să ridicăți piticia voastră până la înălțimea marelui Domn și, neputând a-i aduce prinos mari și nobile fapte, i-ați adus declamațiuni seci și provocări după masă, fără să vă gândiți că după beție vine deșteptare și că beția cuvintelor e mai periculoasă decât a vinului. A doua zi v-ați trezit cu doftorul la căpătăi și cu d-l reprezentant al Austriei în salonul Ministerului Afacerilor Străine. Mergi dară d-le Dimitrie Sturza, mergi după obicei, îngenuunche-te într-un comunicat umil, cere iertăciune, arde la București ceea ce ai adorat la Iași !

Astfel nu făcea Domnul Ștefan când sărea din Suceava și da piept la patru hotare. Dânsul nu vorbea multe, mai cu seamă după masă, dar nici hanul tătarilor, nici califul musulmanilor, nici regele Poloniei, nici regele Ungariei nu l-au văzut cerând iertare decât de la Dumnezeu. Dar aste timpuri sunt trecute ! . . .

Să caute d-l Dimitrie Sturza să împace pe acei pe cari cu nesocotință i-a atins. Însă îi dăm o povăță amicală: închinându-se Austriei și cerând iertare cum i se cuvine, să se ferească să atingă pe ceilalți vecini ai noștri, tot atât de dărji și de puternici; să nu mai inspire multe articole în felul celui din „Neue freie Presse” căci de ! Cine știe ! Să nu fie silit mâine să facă scuze și Rusiei...

[23 iunie 1883]

[,,COMPARAT CU TONUL LINIȘTIT...”]

Comparat cu tonul liniștit și plin de demnitate pe care organe oficioase și neoficioase din Viena l-au avut fată cu extravagantele din Iași ale d-lui Grădișteanu tonul articolului de mai la vale din „Pester Lloyd” este impertinent, iar ideile sunt tixite de cele mai sfrunțate neadevăruri istorice și politice.

Pe acest ton sunt din nefericire ținute toate apreciațiunile căte ne vin din partea maghiarilor sau mai bine a gazetarilor pseudomaghiari de origine semitică.

Pentru a aprecia după adevărata lui valoare psicologică articoul din „Pester Lloyd” am trebui să fîm semitologi. Dar valoarea lui *istorică și politică* ne rezervăm plăcerea de-a o discuta punct cu punct, căci, daca nu putem descoperi originea etnopsicologică a impertinenței parveniților ovrei, cunoaștem însă bine istoria română, maghiară și polonă și ne rămăsim a nimici punct cu punct toate neadevărurile politico - istorice afirmate de „Pester Lloyd”.

Deocamdată iată articoul foii *oficioase* din Pesta:

Toastul pe care senatorul Grădișteanu l-a ținut la banchetul festiv din Iași merită o atențune oarecare nu numai prin cuprins, ci și prin corelațiunea împrejurărilor în cari s-a rostit, daca nu de altceva măcar pentru a arăta printr-un exemplu eclatant și în lumina adevărului cam ce fel de relaționi de „*bună vecinătate*” sunt cele dintre monarhia noastră și statul român.

Ni se zice ca o scuză în adevăr că nu prea trebuie să ținem seamă tocmai de cel din urmă dintre toastele unui banchet, de vreme ce dispozițiunea cheflie a celor de față trebuie să fî ajuns la culme.

Dar ne mai aducem aminte și de zicătoarea, asemenea adevărată, *in vino veritas*¹ (în vin adevărul) și observăm anume că graiul cel neîngrădit al senatorului șovinist n-a făcut alt decât a spune-n gura mare ceea ce mișca inima celor de față.

Între cei de față se află însă și regele Carol al României. Prezența lui devine, în fața acestui toast, de-o semnificație caracteristică prin împrejurarea că dânsul a ciocnit *grațiozamente* cu oratorul, i-a strâns zâmbind mâna și abia după aceea a părăsit sala.

Discursul senatorului constituie însă o provocare directă la adresa Austro-Ungariei.

D. Grădișteanu a îndrăznit a ridica un toast.

„Pentru provinciile surori ale regatului nostru (român) și anume pentru *Bucovina, Transilvania și Banat*, cari, din nenorocire, lipsesc încă dintre odoarele Coroanei noastre (române), dar care nu vor lipsi poate pentru totdeauna”.

Apoi se adreseză direct către Rege și zice:

„*Frumoasă și Coroana Voastră, Sire, dar [zi] lipsesc încă unele mărgăritare. Fie ca într-o zi ele să măreasă podoaba ei.*”

După această tiradă nerușinată, Regele în adevăr s-a retras, dar se ținelege că, în împrejurările amintite mai sus, proprii a ne pune pe gânduri.

Cine crede că senatorul Grădișteanu n-a esprimat decât părerea sa individuală și se măngâie cu speranța ce-o au mai mulți oficioși din Viena că relațiunile asupra banchetului sunt inexacte sau că avem a face numai „c-o colosală lipsă de

tact a oratorului”, iar nu c-o dușmănoasă demonstrație politică contra împărăției vecine; cine are această naivă credulitate cu acela în adevăr nu vom discuta.

„*Credința omului e împărăția sa cerească*”, zice proverbul german.

Noi din Ungaria însă avem motive de-a ne păzi bine.

1. „Pester Lloyd” atribuie un înțeles cu totul greșit locuțiunii *in vino veritas*. Ea a luat naștere în Polonia sub influență latină medie și nu înseamnă de loc că „la vin spune omul adevărul”.

Din contra, nu există stare mai amăgitoare în privirea caracterului decât cea de beție. Cel sincer devine mincinos, cel fricos se laudă cu curajul, cel vesel devine plângător, cel tăcut vorbăreț.

Deci: *in vino non est veritas*.

Proverbul are cu tot alt înțeles. La germani, la slavi, la români din suta a șaptesprezecea asemenea existau între amici dueluri de beție, lupte frâțești de încercare în bătută din cari să se vază care pe care-l va culca mai întâi la pământ.

Deci *in vino veritas* însemnează „nu-ți amăgi pe amic la băutură; pe când el bea în realitate tu nu turna vinul pe mâneacă, pe gulerul cămășii sau pe după spate, pentru ca el să bea mai mult decât tine și să-l biruiești prin înșelăciune. — Adevăr la vin !” Cantemir (Descriptio Moldavie) descrie un duel de acest soi, petrecut la Focșani între un moldovean și un muntean, zice el. O probă că în asemenea ocazii omul își schimbă firea și d. Grădișteanu însuși. Senatorul acesta e același Grădișteanu care, la 1867, își bătea joc prin coloanele și caricaturile „Scrânciobului” tocmai de ideea pe care la chef a preconizat-o . (Nota red. T.)

Ridicarea monumentului pentru Ștefan Vodă cel Mare al Moldovei n-a fost nimic decât o demonstrație șovinistă. Istoria e în perplexitate dacă e vorba să se dovedească în ce consistă mărimea acestui vasal al coroanei Ungariei

(?!).

Infidelitate, nestatornicie, pradă, exploatare crudă a unor ocazii întâmplătoare sunt departe de-a da cuiva dreptul la un epitet glorificator.

Dar în această, privire cei din București și lași pot face ce poftesc.

Mai puțin cuviincios e însă când în instituțele de învățământ ale României se predau neadevaruri istorice patente (?). Astfel citim în mult întrebunțatul manual al lui Treb. Laurian asupra Iстории românilor (ediția a patra p. 310 et sq.) că Ștefan Vodă a nimicit oastea craiului unguresc Mateius (Corvinus) la Baia în Moldova și l-ar fi pus pe fugă pe rege (25 noiembrie 1467), deși tocmai contrariul e adevărat (?) și, deși Ștefan Vodă a fost acela care a cerut prinț-o solie iertare regelui și a jurat credință suveranității coroanei Ungariei (?), regele Matei a mărtinut nestrămutată această suveranitate, asemenea predecesorilor săi, și e caracteristic pentru istoriografia șovinistă și tendențioasă din România că acest raport juridic de vasalitate a amândoror Principatelor dunărene către Coroana Ungariei se reface cu bună știință (?!).

În lumina unei asemenea desfigurante istoriografii Ștefan Vodă din Moldova și Mihai Viteazul din Țara Românească au fost ridicăți prin panglicării la rolul de reprezentanți ai unei politici independente și naționale române și politica aceasta se pune înaintea tinerimei ca întă vrednică de dorit a tuturor aspirațiunilor.

Din nenorocire scrutarea și istoriografia maghiară a neglijat până acumă a da atențione deplină raporturilor de stat și relațiunilor Coroanei Ungariei către foaștele ei țări vasale (Bosnia, Serbia, Bulgaria, Țara Românească și Moldova).

Secțiunea istorică a Academiei Maghiare de Știință precum și Societatea Iсториografică ar așa multe probleme interesante, politicește chiar însemnante, a căror soluțione abia s-a 'ncercat până acum în mică parte.

Dar să ne întoarcem la faimosul toast al d-lui Grădișteanu. Am zis mai sus că nu vedem în el emanațiunea unei „colosale lipse de tact”, nu vederile individuale ale unui politician cu mintea pe dos sau palavrele unei inspirațuni de șampanie.

Noi vedem în acest toast și-n purtarea Regelui confirmarea unui program politic care de mult nu mai este un secret pentru noi. Acest program se predică pe față în școli, se predică în întruniri și în Camera Deputaților, se proclamă zi cu zi în gazetele de orice nuanță, începând de la cele mai radicale și sfârșind cu cele mai strict conservatoare și strict oficioase.

În iulie 1881 scria „Republika Ploieștiilor”:

„Visul de aur al românilor este de-a înțemeia un puternic stat român care s-ajungă de la Nistru până la Tissa, de șa marginile Galăiei până la Dunăre, și care să cuprindă Basarabia, Bucovina, Transilvania, Moldova, Țara Românească și Banatul Temișorii... Aceasta e coroana pe care voim a o pune pe capul regilor sau a conducătorilor noștri”.

(Ne mirăm de enormă îndrăzneală a d-nilor de la „Pester Lloyd” de-a cita anume o foaie care n-a existat niciodată în România, și foaia și citația par a fi invențiuni gratuite. Nota red. T.)

Oare acest program nu este identic cu cel proclamat de d. Grădișteanu în fața Regelui ?

Se 'nțelege ; c-o deosebire caracteristică: Basarabia, această a patra dintre mărgăritarele ce lipsesc Coroanei române, senatorul anexioman n-a pomenit-o deloc.

În Iași substratul politic e rusofil (?), aci domnește evangelia despre protecțiunea puternică a țarului drept - credincios căruia România trebuie să i se arunce în brațe din momentul în care s-ar isca un război între Rusia și Austro-Ungaria.

Astfel ne vestiră foile române mai deunăzi și-n acest chip s-au motivat necesitatea fortificațiunii României în contra Austro-Ungariei (?) și sporirea artileriei române. E vorba ca Regatul României să devie un aliat căutat și, fiindcă domnii de lângă Dâmbovița n-au pierdut încă cu totul spiritul de afaceri al Fanarului, își zic în socoteala lor că cele trei mărgăritare ce mai lipsesc și pe cari le posedă Austro-Ungaria au o valoare mai mare și sunt mai apetisante decât mărgăritarul basarabian pe care, în cazul unei fidele alianțe [i]l așteaptă ca prezent de la mărinimia rusească.

Asemenea fantazii i se par copilăroase apusanului dar în Orient altfel stau lucrurile. Aci fantazia și apetiturile au cârma 'n mână. Pasiunea dominează, rațiune și dreptate sunt vorbe fără de 'nțeles . Cine măsură Oriental cu măsura europeană se 'nșală . Acest fapt constatat prin experiență trebuie relevat îndeosebi și cu privire la România.

Atât la noi cât și în Viena suntem în prada unei grave erori în privirea României; roadele s-arată pe zi ce merge.

Pentru numeroasele servicii pe cari monarhia noastră le-a adus în multe rânduri vecinei României n-am cules în schimb decât batjocură, dispreț și amenințare directă.

Această purtare a României față cu noi nu s-a ameliorat de când noua coroană romană împodobește creștetul unui Hohenzollern.

Europa a rămas până acum străină de politica nouului regat și va rămânea și de acum înainte cu toată pretențioasa latinitate a românilor (?).

Zi cu zi se vestesc șicane nouă la cari sunt expuși în România cetățenii noștri, negoțul și comunicațiunea noastră, produsele industriei noastre.

Oare starea aceasta de lucruri să se declare în permanență ?

Cu cât mai mare e îngăduirea ce-o exercităm față cu neastămpărații oameni de lângă Dâmbovița cu atât li se umflă creasta, cu atât mai nerușinante sunt pretențiunile și cererile lor.

Iar ceea ce se vorbește sau se scrie în București, în lași, oriunde în România în contra Ungariei și a Austriei aflată cale în Transilvania și în Ungaria de sud - est și e întămpinat cu aprobare din partea multora, cu simpatie deplină.

Să nu ne înșelăm prin corespondențe oficioase de domolire și să ne lămurim o dată faptul că în România se face o politică care e dușmănoasă monarhiei noastre. (?)

Consecuțele unui asemenea fapt urmează de sine.

[24 iunie 1883]

AUSTRIA ȘI GUVERNUL NOSTRU

„Neue freie Presse” de la 22 iunie vine și confirmă știrea că guvernul austro-ungar nu s-a mulțumit cu comunicatul din „Monitorul oficial” român privitor la rodomontadele roșii din Iași. Numita foaie scrie, între altele:

Întâmplările de la banchetul din Iași preocupa neconenit lumea diplomatică. Cabinetul vienez a declarat oficial că nu se poate mulțumi cu comunicatul apărut în „Monitorul oficial” din București și, în sensul acesta, la 20 iunie deja, ministrul de externe a însărcinat pe ambasadorul austro-ungar, baronul Mayr, să ceară de la guvernul român declarații pozitive și precise.

După cum ne încredințează foaia vieneză, mai ales cei din Pesta sunt îndărjiți, nu atât contra celor vorbite de d. Grădișteanu, ci contra discursului pronunțat la Iași de d. C. A. Rosetti, care a numit pe regele Carol „Rege al românilor”. Regele a răspuns la acest discurs, ce s-a reprodus și în „Monitorul oficial”, ca fiind unul din discursurile oficiale.

Acum mărgăritarele d-lui Grădișteanu și Rigatul d-lui Rosetti reclamă de la guvernanții noștri tot atâtea genuflexiuni și umile rugăciuni de iertare !

[26 iunie 1883]

+++++

1888**ICONARII D-LUI BELDIMAN**

O foaie eclesiastică din capitală a propus, în unul din numerile sale, ca să se ia măsuri serioase pentru a se răspândi în țară icoane fabricate la noi, fie pe cale litografică, fie cromolitografică, pentru a înlocui în casele țăranilor mulțimea de icoane străine care se văd pe păreți. Tot obiectul acesta îl tratează și d. A. Beldiman, fost ministru plenipotențiar la Sofia, într-un articol publicat în „Voința națională” — însă d-sa, descriind acest inconvenient, îndeal mintrelea cunoscut de toată lumea, [f]i atribuie totodată o importanță politică, pe care desigur în ochii unei judecăți sănătoase n-o poate avea.

E exact că țara e plină de asemenea icoane, a căror loc de fabricație e Rusia. Dar numai satele? În oricare monastire ar merge d. Beldiman va găsi sute de obiecte bisericești, nu numai icoane, fabricate

16. ICONARIU D-LUI BELDIMAN, „România liberă”,
13/25 noiembrie 1888.

în Rusia, parte cumpărate, parte dăruite. Constatăm încă de toate că chipurile de sfinți, de mănăstiri rusești etc., c-un cuvânt de zugrăvituri bisericesti, sunt fără proporție mai numeroase decât portretele împăratului și împărătesei.

Care să fie cauza acestei răspândiri a unei arte primitive în populația română? Noi credem că nu o alta decât lipsa absolută a unei industrii similare în țara noastră. În Rusia, unde fabricațiunea de icoane e foarte răspândită de vreme ce, din cauza caracterului cam bigot al populației, mai în fice stabiliment chiar în cele ale autorităților publice vezi icoane și candele, se poate prea lesne și e chiar probabil ca să existe în unele cazuri o supraproducție de asemenea obiecte de valoare problematică, și fiindcă orientul nostru este ținta de export — mlaștina de scurgere — a tot ce supraproducția europeană are de prisos, e aproape natural ca și rușii să caute să răspândească operele lor de artă problematică în satele noastre. Înainte icoanele religioase ce se vindeau în România erau aproape exclusiv fabricate la Gherla (Transilvania). Aceste erau în adevăru produse românești, dar să mărturisim adevărul, erau foarte primitive. Fabricate de țărani simpli și naivi, fără nici o cultură

artistică, ele erau combătute de chiar unii episcopi din Transilvania, cari se sileau a introduce chipuri ceva mai bine făcute, pentru a deprinde ochii cu forme corecte, mai cu seamă pentru că în genere se credea în ipoteza ca femeile în stare puerperală ar putea naște, uitându-se la asemenea icoane, tipuri monstruoase. Se știe că produsele grecești din Orient sunt cam tot atât de primitive ca și icoanele din Gherla, și ca și produsele rusești de prin anii 1840—50, cari erau de o slăvenie fenomenală.

Se vede însă că această industrie, care înainte era exercitată și în Rusia după metoda maiorului Papazoglu, a luat în urmă oarecare dezvoltare, mai ales prin inventiunea cromolitografiei, încât se pot produce icoane - de nu artistice - cel puțin suportabile, superioare și produselor orientale și celor din Gherla. Noi credem că numai superioritatea relativă a articolului rusești a fost cauza răspândirei, iar nicidecum tendințe politice.

Nu-i vorba, nu e absolut cu neputință ca să nu fie amestecat și gândul vreunei pansiavist fanatic în istoria aceasta, dar în genere ne vine totuși a crede că supraproducția și interesul negustorilor de icoane și superioritatea acestora asupra caricaturilor bizantine sunt adevărată cauză a răspândirei.

A atribui o gravitate politică serioasă acestui lucru, precum o face d. Beldiman, e o exagerație și o gogorită din cale afară fantazistă. Desigur nu aceste sunt mijloacele pentru a cuceri un popor. Răul ce se naște din lipsa fabricației acestor obiecte s-ar putea vindeca lesne, căci cromolitografii de pe tablouri clasice italiene ale figurilor sfinte precum le face un Rafael, un Correggio, un Murillo ar goni lesne și caricaturile orientale și cele moscovite. Din nenorocire însă chipurile de sfinți în biserică orientală sunt făcute după un tipar anumit, încât toți mucenicii cu chipuri uscate de pustnic au fiziognomii tradiționale. Sfântul Nicolae are aceeași barbă și aceeași cheilie pe toate icoanele Orientalului. Aceste chipuri artistul nu are voie să le schimbe și pe când tablourile din Roma și Florența, chiar cele adânc religioase, sunt reproducerea omului în cele mai nobile forme ale existenței lui, icoanele orientale rămân reproducerea unor mumii și schelete, cari au mult asemănare cu chipurile țepene și convenționale din zugrăviturile străvechi ale egiptenilor. În ele nu e artă, e manieră.

D.A. Beldiman fiul e un om cu cultură modernă; d-sa e un produs al civilizației germane, al școalelor din Berlin. Ar trebui deci să constată cu spiritul critic care e caracteristic școalei germane, că nu politica rusă, despre care ne abținem a vorbi nefiind în cestiune, ci confesiunea religioasă a rușilor e singura cauză a răspândirii acelor caricaturi — căci de! pictură în puterea cuvântului n-ar putea-o numi nici d. Beldiman. Din nefericire formalismul și persistarea staționară în obiceiuri vechi și adesea netrebnice sunt cu mult mai răspîndite în biserică orientală, decât în aceea a Occidentului. Acolo artele au găsit o încurajare sporică; penelul lui Rafael, arhitectura unui Michelangelo, muzica unui Palestrina au fost în serviciul bisericii; acolo arta oratorică și-a avut eroii ei și daca vom judeca bine, vom vedea că chiar cultura universitară superioară se datorește, cel puțin în începuturile ei, bisericii. Se poate ca rolul ei să fi trecut în zilele noastre, în care nu mai avem idealuri și când arta însăși a devenit un instrument al utilitarismului. Dar daca acel rol a trecut, el a fost realizat măcar prin epoce de glorie artistică și științifică, pe când biserică orientală a vegetat într-un formalism gol și sterp.

Acesta e răul specific și istoric oarecum care face cu putință propagarea slăveniei moscovite la noi, și acesta trebuie combătut. Cât despre politica rusească, credem că știe a-și alege mijloace mai inteligente pentru propagarea tendințelor ei. E „Adevărul” de ex., care reprezintă admirabil unele tendințe ale acelei politice, pe care însă nu găsim nici o necesitate de a le critica, de vreme ce sentimentul de conservare al românilor ni se pare îndestul de puternic pentru a rezista la asemenea încercări.

Dar altă enormitate la sfârșitul articolului d-lui Beldiman.

Este sau nu adevărat că înaintea alegerilor d. prim ministru s-a întâlnit la Ruginoasa cu principele Urusoff ?

Ei bine, nu știm și nici nu e nevoie să știm dacă primul ministru s-a întâlnit sau nu cu prințul Urusoff. Prințul — fost ministru plenipotențiar în țară — are fără îndoială multe cunoștință și în București și în Iași, dar ceea ce putem asigura e că scopul venirii sale în România numai scop politic n-a fost.

M.E.

[13 noiembrie 1888]

IAR ICONARII

D. Alexandru Beldiman junior ne face onoarea de a reveni asupra vestitei cestiuni a iconarilor, răspunzând la articolul publicat în „România liberă”. Domnia sa ne impută că am fi schimbat și terenul și obiectul în discuție, că am vorbit numai de icoanele bisericesti — atinse de domnia sa numai în treacăt — pe când cestiunea ce i se pare importantă e răspândirea portretelor cromografice ale împăratului rusești și a membrilor familiei sale.

Permită-ni-se de a fi în privința aceasta de o opinie contrară.

Icoanele bisericesti, introduse din cauza identității confesiunii și ritului religios, sunt incomparabil mai pernicioase prin răspândirea lor, decât icoanele de caracter politic. Importul celor deținute datează de zecimi de ani și a preparat spiritele pentru răspândirea celor din urmă, căci, pe când influențele politice sunt în genere schimbăcioase și trecătoare, influența religioasă și confesională persistă adeseori secole întregi și determină cea mai intimă și mai adâncă convingere a conștiinței unui popor.

Portretele împăratului pot fi și ele stricăcioase, dar împăratul nu e nemuritor; din momentul în care va avea soarta comună a tuturor oamenilor portretele sale nu vor mai însemna nimic, prea puțini își vor mai aduce aminte de numele lui chiar, și va fi primit de generația următoare ca o rămășiță fără de înțeles a trecutului. Din contra icoanele bisericesti persistă pe cât timp poporul tine la confesiunea religioasă moștenită și de aceea și în trecut în numele religiei s-au întreprins invaziile rusești în Principate și în Peninsula Balcanică, precum mii de alte crime și nedreptăți s-au comis în cuprinsul istoriei omenirei în numele religiei și sub preteze religioase. Suntem siguri că dacă n-ar exista comunitatea religioasă cu rușii, nu s-ar afla nici urmă de iconarie rusească în țară la noi.

De aceea ar trebui să se creeze, nu cu mari sacrificii, o industrie similară la noi care să poată concura cu produsele rusești și să le înlocuiască.

Dar pericole în adevăr grave nu se vor produce niciodată în mod serios prin icoane. Cauzele cari ar putea slăbi siguranța statului Român sunt cu totul de altă natură: sunt economice și sociale.

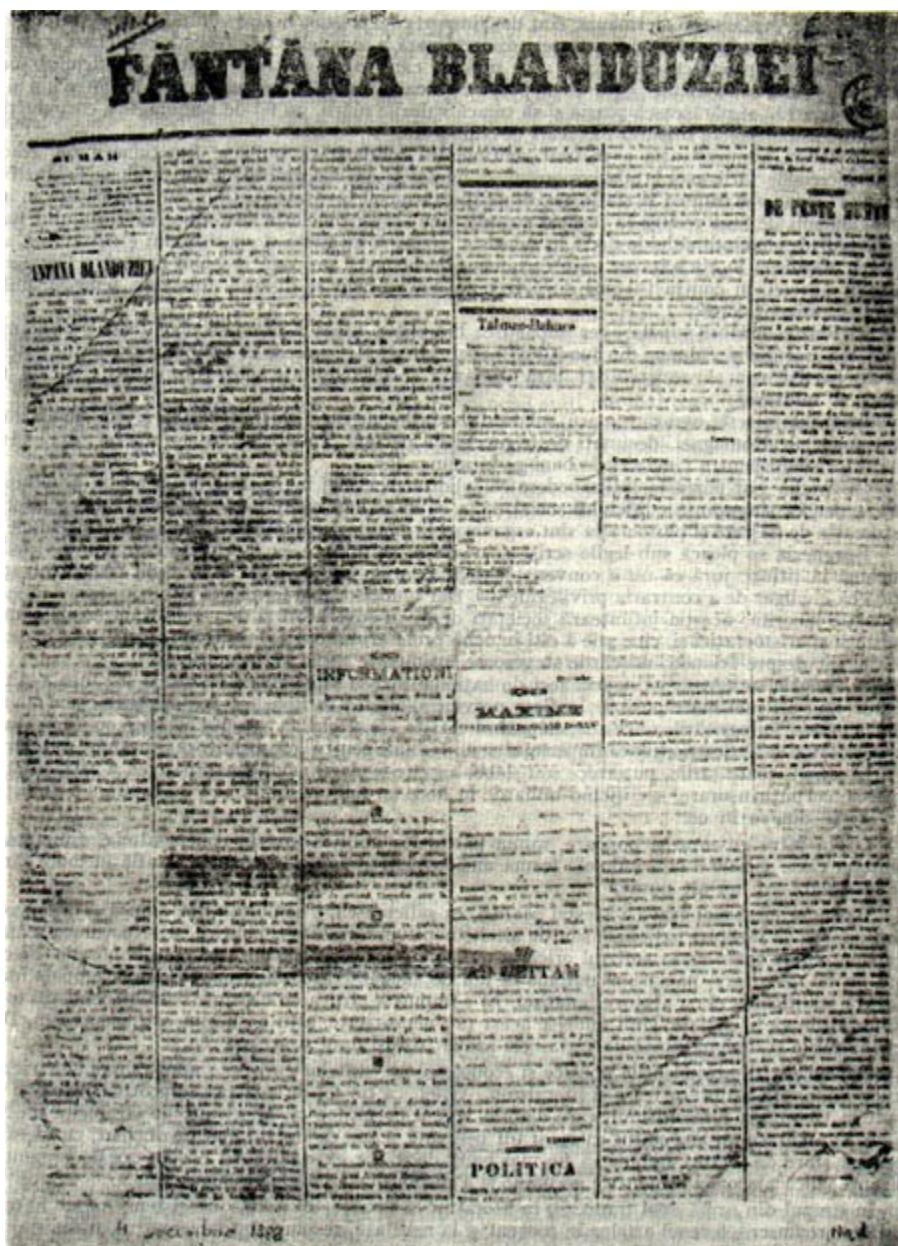
Daca vom continua ca în trecut, a nu realiza nici o reformă pentru ridicarea claselor muncitoare, daca prin măsuri

înțelepte nu vom îmbunătăți starea țăranului, ci-l vom lăsa să vegeze în mizeria actuală, daca nu se va introduce o echitate mai mare în relațiunile lui de muncă, se poate întâmpla ca efecte esteroare să aibă oarecare influență asupra celor nemulțumiți. Dar printr-o stare economică și de cultură mai dezvoltată și având bunul trai necesar, desigur că încercări esteroare de a-i ademeni prin icoane și portrete n-ar avea nici un succes.

[20 noiembrie 1888]

FÂNTÂNA BLANDUZIEI

În sănul națiunilor civilizate există foarte mulți cari cred că organizația socială și cea politică nu e conformă cu preceptele unei rațiuni normale, nici cu rezultatele date de științele experimentale, fizice și naturale, și că o asemenea situație nu poate fi continuată în mod stăruitor și consecvent în direcția apucată. Cu toate că învățătura și civilizația se răspândesc aproape în toate țările europene și transatlantice, că descoperiri nouă pe terenul industrial sporesc condițiunile bunului trai, omenirea e mai nemulțumită decât orișicând.

17. FÂNTÂNA BLANDUZIEI. „Fântâna Blanduzici”, ziar săptămânal în limba română, în 4 decembrie 1888.

Daca ne vom uita în Germania, stat de o importanță politică ridicată în linia întâia, vom observa că nici legile excepționale, nici puterea discreționară a organelor polițienești, nici chiar starea de asediul, nu pot suprima cu desăvârșire acea mișcare care roade din temelie stâlpul edificiului social. Afară de aceea un rău ascuns, care nu se poate explica cu toată lămurirea cerută, împinge mii și iar mii de indivizi să-și părăsească patria și să treacă valurile mării, un fel de hemoragie a corpului național ce se împotrivește oricărei încercări de vindecare.

În Rusia administrația a pierdut sentimentul solidarității publice, funcționari nu gândesc nici la interesele țării, nici la ale poporului, ci numai la ale lor proprii; toate mijloacele sunt bune pentru ei: chiar venalitatea și traficarea dreptății. Oamenii învățați cauță o armă desperată în nihilism. Oamenii de stat recurg la leacuri stranii: unul vede binele în introducerea regimului parlamentar, altul, neavând nădejde decât în asiatism, reclamă întărirea despotismului ereditar; un altul crede cu stăruință în eficacitatea unui tratament derivativ și propagă războiul în contra Germaniei, Austriei, Turciei, în contra tuturor daca trebuie. Și, pe când se discută asemenea remedii, militarismul și mizeria cresc.

În Franță oratori populari cer împărțirea bunurilor. Clasa a patra se pregătește a pune mâna pe puterea statului și a alunga din funcții și sinecure burghezia, care, de la 1789, singură deține puterea. Vechile partizi vor să reziste, dar fără speranță și fără unitate, prin comploturi clericale, monarhice și militare.

În Italia mizeria agrară e mare, salahorii lanurilor de orez din Lombardia și din singurătățile mlăștinoase ale României, decimați de friguri și de pelagră, emigreză în stoluri, iar, daca rămân în țara lor, vând pentru cincizeci de bani pe zi muncă lor.

În Anglia s-ar părea la întâia vedere că soliditatea e mai mare. Dar, privită mai de aproape, se va vedea că singurătățea edificiului social e din ce în ce mai compromisă. E adevărat că biserică, aristocrația de naștere și plutocrația sunt organizate în mod puternic și au o idee exactă de interesele lor.

Burghezia se pleacă sub legile scrise și nescrise; se preface cu fățârnice c-ar fi evlavioasă și se - nchină la titluri, jură că nu e convenabil decât ceea ce satisfacă pe cei zece mii de aristocrați și afirmă că e vulgar de a contraria privilegiile lor. Dar muncitorul și fermierul rămân în afară de această conjurație ipocrită; aceștia înfîințează societăți de liberi - cugetători și de republicani, aratătă pumnii regalității și aristocrației și, cine știe a citi în ochii proletarului englez, vede că furtuna va fi amenințătoare. Cât despre Irlanda, mișcările săngeroase întâmplate acolo sunt cunoscute.

În Austria sau Austro-Ungaria zeci de naționalități se luptă unele cu altele și cauță a-și face reciproc răul cel mai mare posibil, în fiecare provincie, adesea în fiecare sat, majoritățile chiar relative cauță a nimici minoritățile; acestea, neputând rezista, se preface să supune, dar cu turbarea în inimă și dorind chiar destrucțunea Imperiului ca mijloc unic pentru a ieși dintr-o situație nesuferită.

În sfârșit, toate țările, puternice sau slabe, au câte-o plagă nevindecată și cred a afla, dacă nu scăparea, cel puțin ușurare, sacrificând miliarde în fiecare an militarismului, cu o spaimă să-o anxietate care crește din ce în ce.

Lupta între guverne și popoare, mânia partidelor politice una în contra alteia, frâmântarea diferitelor clase sociale e fără îndoială forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate țările, deși în fiecare are un alt nume.

Dar o formă și mai gravă a acestei boale e cea sufletească, e nemulțumirea adâncă și melancolia, independente de legături naționale sau de altele, neprivind granițele politice și situația socială, și care umplu cu toate astea sufletul oricărui om care e la nivelul civilizației contemporane. Fiecare simte un fel de iritate, pe care o atribuie la mii de cauze accidentale, mai totdeauna eronate dacă nu cauță justificarea ei cu ajutorul analizei. El e împins a critica cu asprime dacă nu condamnă toate manifestările vieții sociale. Unii numesc acest rău nervozitate, alții pesimism, alții scepticism. Dar, oricât numurile și designațiunile ar varia, ele acopăr totuși unul și același rău.

Din nefericire neajunsurile politice și economice ale statelor europene n-au rămas fără o înrâurire determinantă asupra artelor și literaturii. Astfel, ca un fel de adăpost împotriva realității s-a născut în Germania romanticismul, care descria veacul de mijloc cu colori atât de strălucite precum desigur în realitate nu le-a putut avea, și tot pentru a scăpa de un prezent insuficient, cu ideea ca orice altă stare de lucruri trebuie să fie mai bună decât cea existentă, s-a născut școala romantică în Franță, fiindcă a școalei romantice germane și a disprețului byronian pentru lume.

În timpul din urmă apoi francezii, în literatură și în arte, au admis un sistem, numit naturalist, care circumscrise terenul artelor în prezent și la realitate, respingeîntoarcerea trecutului și orice aspirație spre viitor, spre un ideal mai bun.

Dar și naturalismul reprezintă poate tablouri de fericire și părțile frumoase ale vieții? Nu, C-un exclusivism care i se impută, el se leagă numai de părțile cele mai urâte și mai lipsite de mângâiere ale civilizației, se silește a arăta pretutindenea corupția, suferința, lipsa consistenței morale omul murind într-o societate în agonie. Cât despre arta modernă, chiar daca nu se poate opri de-a recunoaște frumusețea și-a copia, cauță a o mânji, amestecând ideea că forma nobilă și pură, servă

pentru scopuri puțin înalte și cari o profanează. Corul e batjocurat în maiestatea frumuseței prin trăsături de senzualitate și de libertinaj, cari nu lipsesc în mai niciunul din tablourile contemporane.

Cât despre filozofie, pesimismul e la modă: Schopenhauer e Dumnezeu, Hartmann profetul său. Pozitivismul lui Auguste Comte nu face nici un progres; filozofii francezi nu mai studiază decât psihofiziologie, filozofia engleză nu mai merită numele de metafizică și se ocupă de chestii practice de ordin secundară, nu de soluțiunea unor probleme universale. Numai Germania are o metafizică vie, dar și aceea e întunecoasă și desesperată.

Nu noi vom contesta meritele extraordinare ale marelui filozof german. În adevăr, el a risipit prin criticele lui energice domniașinea acelui filozofem compus din o goală și stăpână frazeologie pe care Hegel o introducește și care a stăpânit spiritele în curs de un sfert de secol. Dar afară de acest merit au înălțat prin critica lui și alte sisteme, ce exercitau o domniașină mai restrânsă la unele universități, precum aceleia ale lui Schelling, Fichte, Schleiermacher etc. Era necesar să se purifice atmosfera științifică de miasmele unei frazeologii în care cuvinte abstractive lipsite de cuprins și neînsemnând aproape nimic pretindeau a rezolva problemele universului. Însă tocmai această critică meritoasă a frazeologiei deșerte a descoperit și contradicțiunea constantă între ideile noastre și formele civilizației, ne-au descoperit necesitatea de a trăi în mijlocul unor instituții ce ni se par minciinoase și ne-a făcut pesimisti. În acest conflict pierdem adeseori bucuria de a trăi și dorința de a lupta; acesta e izvorul relei dispoziții care muncește pe oamenii culți din mai toate țările.

Arta antică însă, precum și cea latină din veacul de mijloc erau lipsite de amăriaciu și de dezgust, erau un refugiu în contra grijelor și durerilor. Literatura și artele sunt chemate dar să sanifice inteligențele de această boală psicologică a

scepticismului, și de aceea, în amintirea acelei arte, care putea face asemenea minuni, am pus acestei foi numele „Fântâna Blanduziei”, numele izvorului ce răsărea de sub un stejar în vecinătatea orașului Tibur, izvor care întinerea și inspira și despre care Horațiu spune (în piesa d-lui Alecsandri):

Fântâna Blanduziei ! vei deveni tu încă
Celebră 'ntre izvoare când voi cântă stejarul
Ce 'nfige rădăcina-i adânc în alba stâncă,
Din care ieși vioie și vie ca nectarul.

Dacă în autorii anticitații, plini de adevăr, de eleganță, de idei nemerite și cari vor rămâne pururea tineri, găsim un remeđiu în contra regresului intelectual, nu vom uita că și în timpurile noastre există un asemenea izvor pururea reîntineritor, poezia populară, atât cea de la noi cât aceea a popoarelor ce ne încunjură. De aceea am dat și acestei literaturi un loc larg în coloanele noastre.

Pentru ca foaia să intereseze pe toți cititorii, i-am dat varietatea necesară și sperăm că concursul unui public binevoitor nu ne va lipsi.

E.

[4 decembrie 1888]

FORMĂ ȘI FOND

Puțini se îngrijesc de fenomenul, constatat prin date statistice, că populația română scade la număr, că are în fiecare an plus al mortalității asupra natalității și că gurile ce le lasă astfel românilor sunt suplantate parte prin imigrarea de elemente străine, a căror curgere din occident e neconitență, parte prin sporirea parazitică a dementului evreiesc.

S-a crezut acum câteva decenii că introducerea formelor exterioare de cultură apuseană va putea suplini lipsa de cultură solidă și substanțială și neajunsurile răsărite dintr-o dezvoltare neregulată a trecutului nostru istoric. Experiența însă a dovedit că introducerea de forme lipsite de cuprins sunt departe de a prezenta o compensație exactă a sacrificiilor pe cari le cere înființarea, că poporul sărăceaște prin risipa de muncă, cu totul disproportională cu folosurile ce le poate culege din aceste inovațiuni. A fost dar natural ca, în urma acestei extenuații de putere, multe reale endemice și altele de caracter epidemic să se iovească și să decimeze populația. Astfel rasa română scade și străinii sporesc. Numărul infirmilor la recrutarea a crescut din an în an, țara a fost bântuită de pelagră, de intoxicație palustră, de anghină, vârsat, toate astea în urma influenței pernicioase cu o exercită asupra sănătății mlaștinile, locuințele insalubre și neaerate, hrana neîndestulătoare și munca excesivă.

Ar trebui în sfârșit să se da un atac eroic cauzelor cari produc degenerescența și diminuarea populațiunilor, ar trebui ca interesul general să nu ni se pară o utopie, o acțiune zadarnică sau o idee nerealizabilă. Nepotrivite vor fi fost pentru noi încătările forme a civilizației pripite, introduse ca o plantă exotică pe pământul nostru, dar cu încetul și cu stâruință cultura se va acclimatiza și, din cosmopolită, va deveni națională.

Nu numai reforma legilor agrare e necesară pentru ridicarea stării igienice și materiale a cultivatorilor, ci o serie de măsuri bine și înțelept chibzuite, care să ţe seamă de toate neajunsurile populațiunii. Dacă s-a făcut un început bun cu propunerea de reforme, mai trebuie să le urmeze acestora dispoziții cari să augure sanificarea deplină a relelor ce bântuie în mod constant satele și cari, continuând cu asprimea de acum, ar putea pune în cestiune însăși existența poporului.

M.E.

[11 decembrie 1888]

1888

Acum, când anul încină spre sfârșit, credem de cuviință, deși evităm orice aprecieri hazardate, să dăm o scurtă dare de seamă asupra stării în care se află diferitele state ale continentului nostru.

În Franță tonul fundamental al orchestrei politice îl dă generalul Boulanger.

El pretinde a simți o iubire aprinsă pentru Republică, însă afirmă totodată că ea e siluită de Camere, de miniștrii, de preșident; deci cere revizuirea Constituției și o Constituantă. El impută Camerelor corupție, dar pentru agitația sa proprie nu se sfiește a recurge la ajutoarele pecuniere ale inamicilor Republikei. El promite a fi Gambetta și Bonaparte într-o persoană și-n adevăr are câte ceva comun cu ei amândoi. Ca și Gambetta nu e duelist, ca și Bonaparte n-are talent oratoric, ci-și citește discursurile de pe o bucată de hârtie cu ochelarii pe nas. Deci nu se poate ști de ce e mai bun: de dueluri ori de discursuri. Dar jură că va ajunge pe Gambetta și pe Bonaparte în părțile lor bune, în arta lor politică superioară și într-o strategie care să întreacă pe tuturor.

Rochefort, care a combătut până acum orice personalitate ce a deținut puterea, mai întâi pe napoleonizi, apoi pe Gambetta, Grevy și acum pe Sadi Carnot, e azi conducătorul boulangismului. Dacă-i faci imputări, declară că el l-a inventat pe generalul și că tot astfel îl poate răsturna când va voi.

Republica pare a exista mai mult prin adversarii ei, care unul față cu altul sunt neîncrezători. Imperialiștii sunt împărțiti în victoriști și jeromiști; roialiștii în philipiști și albi de Spania. După acești din urmă Don Carlos ar putea fi în același timp rege al Spaniei și al Franței.

Dar răul fundamental de care sufere Republica pare a rămâne dorul de „revanche” pe care-l are în inimă. Dorința de răzbunare a prefăcut Republica a treia într-un gigantic stat militar, cu un buget al războiului și al marinei de aproape un miliard pe an, încât are 72 de baterii de câmp mai mult decât Germania.

Dar menirea unei republike ar fi să debordeze chiar de pace și de bun trai, să aibă escendente bugetare, să plătească datorile statului, să scază dările, pentru a câștiga majoritatea imensă a populației, pe lucrător, pe țăran, pe meseriaș?

La asemenea argumente dorul de răzbunare răspunde: Franța a creat America de Nord, Grecia, Belgia și Italia și să nu

poată redobândi Alsacia - lorena ? Şi iarăşi se aruncă miliardele în gura militarismului, încât astfel opiniunea publică ezită a alege între dorința de pace și cea de răzbunare. Himeră alianței rusești aprinde și la zelul războinic, deși această alianță șchiopătează din toate punctele de vedere. Cât despre Rusia, unele indicațiuni vor ajunge a determina starea în care se află. Din banii ei de hârtie se afirmă că a șasea parte ar fi bani falși, pentru că funcționarii emit și cheltuiesc din nou biletelor confiscate. Astfel, în vîrtejul luptei de control, probitarea nu poate exista. Chiar Petru cel Mare, cu energia lui extraordinară, n-a putut să-i puie capăt corupționii administrative, cum n-a putut cuceritorul Bizanțului. Mohamed II, când se convinse de venalitatea unui cadiu, puse să-l execute și să-i tragă pielea peste scaunul judecătoriei, pentru a-l preveni pe succesor. Totuși pașalele se grămădeau după acest post și rămăseseră, ca și mai înainte, tot venali.

Politica rusă seamănă c-o clădire care în orice parte are alt aspect. Înlăuntru patriarhală, în afară turburătoare, afirmând iubirea de pace și totuși grămadind trupe în apropierea frontierelor. În același timp simulează și putere asiatică și durează că ferate spre Samarkand, cu două ramuri spre Persia și Afganistan, ca și când India i-ar fi ținta; ca și când nu s-ar ști că Bizanțul rămâne visul ei de aur și Oriental Europei ținta de acțiune.

Germania, de când e imperiu, adecă de la începutul nouăi sale existențe, de optprezece ani, a contractat datorii de 1 150 milioane. Noul împărat, ostaș din creștet până în talpă, e cu toate aceste inspirat de dorința de a menține pacea, deși amicizia de astă primăvară cu vecinul de la nord nu prea pare întemeiată. Cele trei corpuri de armătă de la Vilna, Varșava și Kiev, împreună cu cele două armate de rezervă de la Petersburg și Moscova, seamănă prea mult cu o amenințare a Triplei Alianțe.

Se pare că în Anglia șeful partidului conservator, Salisbury, și-ar fi propus să rezolve în sfârșit cestiunea agrară din Irlanda avansând fermierilor prețul de cumpărătură a pământului ce-l cultivează, până la concurența de cinci mii de lire sterline. Cât despre înarmările puterilor continentale, Anglia, avându-și interesele angajate în Asia, desigur că nu se va amesteca. De când Prusia a dat exemplul înarmării generale, toate țările au imitat-o și s-au întrecut în această privință. Anglia însă nu voiește să introducă serviciul obligatoriu pentru toți și înarmarea generală, pentru a deveni prada militarismului; rămâne deci la sistemul ei vechi de angajament cu plată.

Parlamentul din Italia asemenea a votat o sumă de 126 de milioane pentru cheltuieli extraordinare de război, numai Parlamentul n-a găsit încă resursele pentru a acoperi anuitățile unei asemenea datorii. Comisiunea credea că ministrul de finanțe ar putea realiza suma anuităților necesare, șase milioane pe an, prin economii din alte paragrafe, însă acest expedient pare cu neputință.

Astfel, în toate unghurile continentului lumea e neliniștită prin grija unui viitor încărcat de furtună și numai solicitudinea dovedită de unii monarhi de a apăra și susține interesele păcii ne pot da încredințarea că și în cursul anului viitor ne vom putea bucura de bunurile ei.

E.

[25 decembrie 1888]

1889

ZIUA DE MÂNE

Anul acesta care declină spre sfârșitul său n-a prezintat semne caracteristice distinse cari să-l deosebească cu mult de premergătorii lui. El trece fără mult folos pentru popoare, dar și fără nenorocire și calamități, căci binele suprem al păcei s-a păstrat — deși cu multe sacrificii — și Europa a fost scutită de a fi aruncată în peripețiile funeste ale unor război de exterminare. Cu toate că un suveran ajuns la adânci bâtrânețe și altul, atins de-o boală ce n-avea vindecare, au fost supuși ineluctabilei legi a naturii de care toți oamenii fără deosebire sunt stăpâniți, totuși puterea politică n-a făcut decât să-și schimbe deținitorul, fără a-și schimba direcționarea, încât în realitate lucrurile stau cam tot astfel precum stăteau și în trecut pe vechiul nostru continent; iar națiunile continuă a munci azi precum au muncit ieri, așteptând să se producă circumstanțe și condiții de trai mai favorabile și mai bune.

Statele diferite ce trăiesc cu neliniștea zilei de mâine s-au înarmat și se pregătesc a face față evenimentelor ce sunt cu putință.

Germania e înarmată ca și când ar presimți grave evenimente. Rusia se reculege mereu, zicând însă tare ceea ce vrea, dar și mai tare ceea ce nu vrea. Austro-Ungaria începe a avea din nou încredere în sine însăși. Fără îndoială va rămâne încă mult timp în Tripla Alianță, dar alianța a 'ncetat de fi pentru ea sinonimă cu supunerea. În Cislaitania contele Taaffe guvernă în mod echitabil, ținând sămăd de interesele tuturor naționalităților, orice ar zice germanii austriaci. Cât despre d. Tisza noi știm ce face în Transilvania. În Serbia, Scupeina a votat cu mult entuziasm noua Constituție, lucrată de marea comisiune instituită de regele Milan pentru acest scop. În Grecia se fac încercări de-a se ameliorează situația materială și morală. Turcia își merge calea ei veche, ceea ce n-ar fi tocmai rău dacă n-ar crește mereu încurcătura finanțelor sale.

Silințele diplomației de-a o atrage în Tripla Alianță n-au avut succes, încât marele vizir, căștigat pentru ea, s-a văzut în necesitatea de a-i întoarce spatele pentru a se mărtine la putere.

Italia oficială continuă a face cauză comună cu Alianță, cel puțin pe cât probează aparențele. Anglia s-a grăbit a lua parte la campania de pe țărmul oriental al Africei. Spania, stăpânită de un

guvern liberal, lucrează în tăcere și repară puțin urmările dezastroase ale ultimelor sale revoluțiuni consecutive. Poate că nu e tocmai departe ziua când va juca din nou în Europa rolul care i se cuvine. Portugalia, Elveția, Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia și Norvegia sunt țări care consacră puterile lor în mod exclusiv numai dezvoltării bunului trai dinlăuntru și prosperității publice, fără a se neliniști de cele ce se petrec dincolo de granițele lor.

Intrăm deci în anul nou cu prevederile cele mai pacifice și aceste prevederi se vor realiza fără îndoială; ele se vor realiza cu atât mai mult cu cât în acest moment nimenea nu e în stare de-a face război. Aproape toate națiunile sunt preocupate de mari probleme politice, economice și sociale, de soluțiunea cărora atârnă viitorul lor. Deci le e cu neputință de-a se gândi la altceva. Apoi necesitatea păcii e atât de mare încât nici un suveran n-ar îndrăzni să ia asupra - și răspunderea de-a desfășura flagelul îngrozitor al războiului. Răspunderea ar fi atât de zdrobitoare încât nimeni nu consumte și nu vrea să și-o asume.

E.

[1 ianuarie 1889]

DIN MANUSCRISE

[„**BINELE PUBLIC**», REPETÂND ASERTIUNEA...”]

2264

„Binele public”, ^{34r} repetând aserțiunea ¹ „Românului” că noi am fi declarat „cumcă în țara aceasta, de la Cerneți până la Focșani și de acolo până la Dorohoi, nu există decât două tabere: albi și roșii”, ne impută că uităm pe liberalii independenți.

Întâmpinarea noastră ar putea fi laconică ². N-am făcut nicicând declarația ce ne-o atribuie „Românul” și „Binele public”, n-am tăgăduit existența *de facto* a nici unuia din grupurile politice, prin urmare tot ce zic ziarele în cestiune în privirea aceasta se asemănă ³ cu lupta lui Don Quixote cu morile de vânt, e o polemizare cu creațiuni proprii ale fantaziei lor, cu adversari ce singuri și-i imaginează, singuri combat ⁴. Asta ne aduce aminte de Pepelea care, având chef de ceartă și neavând de cine se legă, își scotea căciula, o punea dinainte pe-un genunchi și 'ncepe a o mustra, închipuindu-și că mustră pe cine știe cine ⁵.

Daca n-am ^{35r} avea ⁶ decât să respingem polemice sterile care combat idei ce nu noi le-am emis ⁷ și declarații ce nu noi le-am făcut ⁸, n-am avea decât să somăm pe confrății noștri ca să dovedească *când* și *unde* am susținut ideile ⁹ ce ni se atribuie, pentru a face ca discuția să înceeteze de la ¹⁰ sine, lipsindu-i punctul de controversă, axa împrejurul ¹¹ căreia argumentarea rațională e silită a se învîrți ¹².

Dar ¹³, pe lângă aceste substituiri gratuite de idei ce nu se află nicăieri ¹⁴ în coloanele foii noastre, mai sunt o sumă de presupuneri, de recriminări tot atât de puțin fundate, a căror esență se rezumă în acuzarea că partidul ¹⁵ conservator e reațional, dorește reintroducerea privilegiilor, înlăturarea Constituției §.a.m.d.

Pe acest ^{36r} teren întâlnim o sumă de subtilități, de deosebiri care se asemănă cu tăierea unui fir de păr în două și cu certele între cele două biserici pentru cuvântul *filioque*. Astfel se fac din Tânără armăsari ¹⁶, nemaivorbind de variile acuzări care n-au absolut nici un cuvânt de existență, în care nu e nici un atom de adevăr.

Englejii au recunoscut demult că logomahia prea subtilă asupra principiilor de guvernământ și de organizare e un semn sau de nematuritate sau de decadență politică ¹⁷.

1. *deasupra lui vorba* și 2. *initial* ar putea fi foarte laconică *apoi* ar putea fi de tot laconică 3. *după* asemănă și 4. *initial* cu gogorițe pe care singuri și le imaginează, singuri le combat 5. *initial* Astfel românul când are chef de ceartă își scoate căciula și o pune pe genunchi și 'ncepe să o mustre *apoi* Astfel românul când are chef de ceartă și n-are cu cine se certă își scoate căciula și-o pune pe genunchi și 'ncepe să certă cu ea, imaginându-și „că se ceartă” că mustră pe cine știe cine — împăratul - roșu din poveste. 6. *initial* Daca am avea 7. *initial* ce noi nu le-am emis 8. *initial* declarații ce nu le-am făcut 9. *după* noi și 10. *supraintercalat* 11. *după* oarecum și 12. *initial* argumentația reală că să se învârtească 13. *după* Ni se pare că punctul „e” acesta e elucidat. N-am susținut ceea ce ni se atribuie, deci nimeni nu ne poate imputa ceea ce nici am zis nici am făcut și 14. *initial* Dar pe lângă aceste insuără gratuite care nu sunt cuprinse nicăieri. 15. *initial* al căror esență e ca partidul] 16. *initial* Din < nimicuri > pitici se creează uriași, din Tânăr armăsar 17. *după* etnică *apoi* națională și

[„**PRICEPEM DURERILE...**”]

2264

Pricepem durerile ^{208r} ce-i pricinuiesc „Românului” adunăile ¹ de la Iași, deși nu înțelegem acuzațiile ce le ridică în contra persoanelor care au luat parte la acele adunări, nici în contra rezervelor ce le-au ridicat de față cu diletantismul administrativ al d-lui C. A. Rosetti. Deja faptul

deținut de sub numele de "Adrianu Dumitrescu", care nu era efectiv membru într-o grupă clandestină, dar într-o altă organizație, care nu era deosebit de cunoscută și care nu avea în componență un membru înalt de rang, ca și cum să nu există chiar și o grupă clandestină. [„BINELE PUBLIC și REPETIND ASERTIUNEA...”], BAR, ms 2264, 34, folio 1, paginat de Eminescu 1.

că în Țara Românească protestațiile n-au fost atât de energice ca în Moldova trebuia să convingă pe confrății noștri că altele sunt raporturile aci, altele dincolo și că nu se pot regula din topor și după un singur calup. Proprietarii zic cu drept cuvânt că nu li se poate contesta lor, purtătorii ideilor de eliberare a poporului, voința de-a face totul pentru îmbunătățirea sortii țăranului, dar pentru îmbunătățirea, nu pentru demagogizarea lui. Nu vom releva toate căte s-au zis în acea adunare, căci multe sunt fără temei, multe eronate. O dovedă despre relele rezultate ale legii tocmelelor este sărăcirea țăranului din Moldova și, ca o urmare neapărată, ce se putea prevedea cu siguranță matematică, sărăcirea constantă a proprietarilor tocmai a celor mari și înrădăcinăți și ridicarea în locu-le a altor elemente nouă, cari sunt de departe de-a avea calitățile celor vechi.

1. *initial* Pricepem durerile „Româului” ce-i pricinuiește [adunările]

„D. ROSETTI VREA CA NEGUSTORII...”

D. Rosetti ^{381r} vrea ca negustorii, care, afară de puțini olteni, ardeleni¹ și macedoromâni, sunt străini în țară, să fie politicește și social egali cu românii. Nu degeaba li se zice burtă verde. E *costumul* bulgar*.

1. după și șters

[„CU GHEȘEFTARI...”]

2264

cu gheșeftari ^{285r} ca Carada, cu eroi ca Candiano, cu oameni de onestitatea lui S. Mihăescu. Mai¹ bine rob în țara dreptilor² decât om mare în țara în care malonestitatea, trădarea³ nocturnă⁴, vicleșugul și pehlivănia sunt merite și titluri de înaintare. Toată mândria noastră de rasă⁵, tot săngele strămoșilor, toată vigoarea și înțelepciunea lor⁶, naivă și Tânără, buna⁷ lor credință și dreptatea lor neclintă protestează în contra pângării istoriei noastre naționale de către un asemenea venetic.

1. după Mai șters 2. după dr[epților] șters 3. malonestitatea, trădarea nocturnă, deasupra lui pungășia șters 4. supraintercalat cu cerneală violetă 5. de rasă deasupra lui noastră, șters apoi supraintercalat cu cerneală violetă 6. inițial toată vigoarea lor, toată înțelepciunea lor 7. după buna șters

[„MAI BINE...”]

2257

Mai bine ^{244v} *rob* sub dominațiunea unui popor onest¹ decât *egal* cu aceste canalii fizic și moral decrepite.

1. inițial Mai bine rob sub un popor onest

[„LEGEA TOCMELELOR...”]

2264

Legea tocmelelor ^{207r} trebuie schimbată, trebuie create neapărat condițiile bunului trai al țăranilor, căci altfel chiar existența națională a României¹ e amenințată. În loc de-a ne certa pe barba lui Ștefan Vodă am face poate mai bine a ne certa pe afarea obiceiului pământului din vremea lui, care-i asigura puterea militară formidabilă de care se bucura într-o vreme atât de depărtăță îndrăznețul Domn al Moldovei. De aici am afla că munca omului de țară n-a fost nicicând robită, ci rezultatul unei tranzacțiuni în genere avantagioasă pentru el; că, chiar pământurile pe care le avea în arendă, le - avea din neam în neam, nu pe un răstimp scurt; că beția era pedeapsă ca un lucru de rușine și de batjocură, în loc ca² exploatarea și lățirea sistematică a³ acestui viciu prin colportori⁴ jidani să fi fost⁵ un izvor de venituri; că⁶ proprietatea era sfântă, deși nu era decât *jus utendi*, nu un⁷ *jus abutendi*. A trăi cu⁸ ideile în vremea Regulamentului Organic, a celei întâi legiuiri, introduse de străini, în țările noastre, și a uită că datoria noastră națională, a tuturor, e de-a ne cotorosi de toate urmele păgâne a unor legiuiri dictate de spiritul despotismului muscaleșc⁹.

1. după țară e amenințată șters 2. după de-a forma un izvor de veni[t] șters 3. după ace[stui] șters 4. după jida [ni] șters 5. inițial să fie 6. după pentru șters 7. după jus șters 8. după în vremea Regula[mentului] șters 9. inițial legiuiri muscalești dictate de spiritul<ui> despotismului și de robia tătară.

[„D. M. KOGĂLNICEANU DÂND PUBLICITĂȚII...”]

2264

D. M. Kogălniceanu ^{345r} dând publicitatea și a doua parte a scrisorii sale asupra *Cestiunii dunărene*, în care reprezintă cu multă viociune și cu admirabilă claritate conflictul dintre vederile sale pozitive și atitudinea îndoieinică și echivocă¹ a fostului ministru de externe Boerescu, va fi bine să ne reamintim amănuntele cestiunii².

Pretențiunile actuale ale guvernului austro-ungar sunt cunoscute. Pentru aplicarea³ regimentelor de navigație, poliție fluvială și supraveghere de la Porțile de Fier până la Galați ea cere instituirea unei *Comisii Mixte* compuse din riverani, între cari se numără fără cuvânt și ea, sub⁴ prezidiul permanent al Austriei și ... cu vot preponderant, la care în urmă pare a fi renunțat.

Nimic din toate acestea în Tratatul de la Berlin.

Art. 55 al aceluui instrument zice:

Regulamentele de navigație, de poliție fluvială și de supraveghere de la Porțile de Fier până la Galați vor fi elaborate de *Comisiunea Europeană* asistată de delegații statelor riverane și se vor pune în armonie cu aceleia ce au fost sau vor fi edictate pentru parcursul în jos de Galați.

În adevăr la 2 iulie 1878 baronul de Haymerle a făcut propunerea în Congresul de pace (Protocol nr. 11) ca

un⁵ comisar delegat de *Comisiunea Europeană* să priveze executarea acestor regulamente,

șperând poate^{344r} că acel comitet delegat va fi pururea cel austriac (cu⁷ calitatea de inspector general), dar această propunere a fost respinsă de Congres.

După propunerea baronului de Haymerle, regulamentele aveau să se elaboreze de Comisia Europeană; executarea lor⁸ se cuvine statelor sătmărene; *supravegherea executării se cuvine unui delegat al Comisiei Europene*.

Congresul⁹ respingând supraveghearea din partea unui singur delegat, o păstrează aşadar¹⁰ întregei Comisii Europene.

Însă deja la 1879, pe când d. Kogălniceanu era ministru de interne, află că cabinetul din Viena corespunde¹¹ cu cel din Pesta asupra unor avantaje ce ar avea să le ceară de la Europa¹²

343

În anul 1882 î. Regnul a avut o serie de plenarde la Paris. Acestea sunt
de plenare în Camere europene interne și deputaților regiunilor
de majoritate, unde fără destulă vîrstă de vîîz - fără (în
anul 1875) [la adunare, care a locuit în decembrie 1878], camere europene, deputa-
toare statulice și de delegați a statelor de la eliberare și în
în adunare. Acestea au menit să se învadă să se mențină
în adunare un antiproiect de reglementare care să integreze și
făcă o confondate a tractatelor de la Paris, și se constată
niciunul în elaborarea antiproiectului. Se va consemna din
delegați și statul monarhie a avut fără a răsuflare [3] în
a Paris un delegat subiect ungu, votaș progresiv, în numele
monarhiei și eliborează antiproiectul, și să se aducă în adunare
a monarhie și consemnat niciunul în elaborarea îi
și proiectul de reglementare și se eliberează, răsuflare
se nume monarhie și se prezintă prezentul și se
se prezintă.

19. L.D.N. COGĂLNICĂEANU DIN S.R. PUBLICITĂȚII, "I. BAB. 2261-343

pe Dunărea de Jos. Avantajul de căpătenie¹³ era dreptul de supraveghere, inspectoratul general, respins de Congres. O depeșă vagă și întunecoasă a d-lui Bălăceanu din Viena reproduce o conversație cu baronul de Haymerle în decursul căreia răposatul cancelar zicea că

daca guvernul român nu ar consimți a se uni cu vederile guvernului imperial (fără a spune ce vederi) acesta se va adresa *aiurea*.

Acest *aiurea* era Sofia. I se promitea guvernului bulgar că reședința inspectoratului general va fi la Rusciuc, care va

deveni un centru de activitate în detrimentul Giurgiului.

În aprilie^{343r} 1880 d. Kogălniceanu e numit ministru plenipotențiar la Paris. Mai nainte de plecarea sa Comisia Europeană intrase în dezbaterea reglementelor de navigațune pentru partea dintre Porțile de Fier și Galați (conform art. 55).

În adevăr, încă în decembrie 1879, Comisiunea Europeană, stabilind¹⁴ că are dreptul și datoria de-a elabora reglementele în cestiune, decisese cu unanimitate ca un comitet ales din sănul său să elaboreze un anteproiect de regulament; ca acest anteproiect să se facă în conformitate cu Tractatul de la Paris; ca comitetul¹⁵, însărcinat cu elaborarea anteproiectului, să fie compus numai din delegați ai statelor *neriverane* a acestei părți a râului.

D. baron de Haan, delegatul¹⁶ austro-ungar, votează propunerea ca numai *neriverani* să elaboreze anteproiectul, intră în calitate de *neriveran*¹⁷ în comitetul însărcinat cu elaborarea și... ? Si prezintă un anteproiect prin care Austria se botează riverană, ba încă *arhiverană*, cerând prezidenția permanentă și vot preponderant.

Acest anteproiect de arhiveranitate¹⁸ fiind supus Comisiunii Europene¹⁹ în ședința de la 4 iunie 1880, ea-l respinge pe motivul foarte bătător la ochi și învederat că, Austria nefăcând parte din statele riverane, nu poate face parte din Comisia²⁰ de supraveghere împreună cu riveranii, ba încă cu prezidenția perpetuă și cu vot preponderant — colac peste pupăză, cum s-ar zice.^{342r} La 7 iunie²¹ se primește în unanimitate propunerea delegatului rus: ca să se invite delegații statelor riverane a veni în sesiunea viitoare a Comisiunii Europene, spre a lucra împreună la regulamentele la²² facerea cărora o 'ndreptășește și o îndatorează art. 55 al Tractatului de la Berlin.

În 23 iunie, prețiosul d. Boerescu, alăturând două memorii ale colonelului Pencovici, delegat român în Comisia Europeană, trimite o circulară²³.

Ideile colonelului^{341r} Pencovici, pe care a fost însărcinat însă din partea guvernului central de a le susține ca pe niște idei ale sale personale, nu ale guvernului, sunt: 1) libertatea completă a navigației, 2) Comisia de supraveghere să fie compusă *numai* din riverani (România, Serbia, Bulgaria).

[Pentru că — afirmă categoric d. Kogălniceanu — ministerul din Viena păstrează scrisori *autografe* ale d-lui Boerescu prin care acesta acceptă Comisiunea Mixtă, scrisori pe cari nu le publică pentru că^{346r} nepublicarea [i]i raportă] mai mult decât publicarea.

După toate cele de mai sus, d. Kogălniceanu conclude că Dunărea 'i pierdută. D-sa își încheie scrierea în modul următor²⁴:

1. inițial *atitudinea dub* [itativă] apoi *nesigură* și *chiorășă* 2. inițial să ne amintim cum stă cestiunea *detali* [at] 3. inițial Pentru *aplicarea și supravegherea* 4. după cu șters 5. după *un comis/ar* șters 6. textele culese aici cu corp 8 apar în ms. barate cu creionul 7. după *sub titlul de* șters 8. inițial *aplicarea lor* 9. după *L/aj* șters 10. supraintercalat 11. după *cores/punde* 1 șters 12. după *Euro* [pa] șters 13. inițial *Acest avantaj* 14. după *decisese cu unanimitate* 1 șters 15. după *în/sărcinat* 1 șters 16. după *vo/tează* 1 șters 17. inițial *întră ca neriv* [eran] 18. deasupra lui *arhiveranitate* șters 19. după *Euro* [pene] șters 20. după *comisia* șters 21. urmează *se respinge anteproiectul și [se primește ...]* șters 22. după *la care-o îndreptășește* șters 23. urmează „*Vă trimiț două memorii ...* pentru uzul personal al d-voastre șters, ca fiind un citat (probabil poetul le dădea la tipar direct după volum) 24. prin raport la textul publicat în „*Timpul*” urmează în ms. o lungă lacună, maleficială desigur, căci textul a fost redactat, cum stau mărturie, până în detalii, ultimele, cuvinte păstrate pe 346r, pe care, pentru a le da un sens, le-am complinit cu paragraful respectiv din articolul tipărit; suita fragmentelor din manuscris a fost restabilită cu ajutorul textului din ziar; ca și alteori, ea vădește o greșită legare a paginilor: 345, 344, 343, 342, 341, 346; ca aproape peste tot în ms., urmând un citat din carteia lui Kogălniceanu, Eminescu nu-l mai reproduce

[„NOUĂ NI SE PARE...”]

2264

Nouă ni^{206r} se pare că un cap sănătos judecă cu totul altfel.

Cât a costat lucrul¹ ? Șase² milioane. Cât produce ? Nimic. Ceea ce acest lucru, care au costat șase³ milioane și care nu produce nimic, ar putea produce în mâinile mele, a statului, e

treaba mea și nu a vânzătorului. Toate drepturile acestea sunt legate în mod indisolubil de linia Cernavodă - chiustenga.

Cine-o vinde aceasta se 'nțelege că vine totdeodată⁴ drepturile ce le are Compania pe căt timp e proprietară a liniei. Poate Compania, încetând de-a fi proprietară a liniei, să dispui de portul Constanța ? Nu. Poate, nemaifiind proprietară, să espoateze 90 de ani linia ? Asemenea nu. Poate, în asemenea condiție, să ia lemne din pădurile statului ? Asemenea nu. Toate acestea se țin de linie, sunt drepturi legate de calitatea de concessionar al drumului de fier, nu de persoana cutare ori cutare. Ar fi în adevăr curios ca cineva să cumpere o grădină⁵ de veci și după asta să mai aibă a⁶ cumpăra îndeosebi dreptul de a sădi sau de-a tăia copaci și dreptul de-a ieși și a intra pe poartă.

1. după lucrul șters 2. după 6 șters 3. după 6000 șters 4. după și accesoriile apoi tot ce e atașat succesiv șterse 5. deasupra lui casă șters 6. după a cumpăra șters

[„MAI SUS AR FI OBLIGATE...”]

2264

mai¹ sus^{312r} ar fi obligate a face mari concesii ideii monarhice arioeuropene, care nu e nici despotică, nici demagogică, ci o stare de drept, în care libertatea² de conștiință a persoanei³ și a grupului etnic primează⁴ orice considerație de stat. Prea e turanic sistemul de guvern din Rusia, prea domnește cezaro - papismul d-lui Pobedonoszow, prea se conservă o idee de stat străină nobilei și personalei⁵ rase arioeuropene⁶. Numai mongolii ascultă de un om mai mult decât de conștiință lor și fac din

capul statului cap al bisericii, din stăpânul ordinei materiale a lucrurilor stăpânitor al ordinei morale.

Cât despre România, ca e, cum⁷ o definește d. C. A. Rosetti, „O republică cu titlul de monarhie”. Nu moștenirea istorică a neamului românesc, cu tradițiile lui monarhice din suta a treisprezecea începând, ci un teren de exploatare, în care America superpusă, America greco-ovreiască stăpânește asupra poporului istoric, constituită în republică de gheșeftari și cavaleri de industrie. și ea⁸ ar trebui să facă concesii mari principiului monarhic și fiziocromatic al predominării politice a rasei române, a rasei istorice din această țară, în fața amestecăturii cosmopolite a actualilor ei stăpânitori.

1. după România și Rusia mai* șters 2. după conștiinț [a] șters 3. deasupra omului șters 4. după e de-o valoare șters 5. deasupra lui individualistei șters 6. după arioeu [rope] șters 7. după ceea ce șters 8. deasupra lui aceasta șters

[,,CU RUSIA...”]

2264

Cu Rusia^{393r} autocrată și cezaro - papistă a d-lui Pobedonoszow nu ne putem înțelege. Numai c-o Rusie Pierind cnu [t]ul * în Sofia,

Da, e firesc. Emancipați-vă de ruși și atunci vom sta de vorbă. Bulgarii mulțumiți cu starea de vasalitate și ** chiar vasalitatea

Trebuie să cază în mâinile noastre.

[RĂSPUNSURI I] [,,DEJA GERARD HAMILTON...”]

2264

Deja^{12r} Gerard Hamilton, vestitul fost membru al Parlamentului din Irlanda, între multele mijloace de combatere a politicei¹ citează și asta: „E rar ca în cursul unei dezbatări vrovnul să nu aducă ceva de nesușinut ; cu puțină artă vei arăta că aceasta este opinia întregului partid”.

Așa o pată partidul² conservator și șefii lui cu d. C. A. Rosetti.

Dintr-un scandal povestit de *Fantasio* (un pseudonim al cărui nume adevărat d. C. A. Rosetti [î]l știe fără îndoială) d. C. A. Rosetti conclude asupra moralității³ partidului conservator zicind⁴ :

„Timpul” este organul direct și oficial al acestei partide; denunț opiniunii publice moralitatea și respectul ce au pentru adevăr și onoarea familiei șefii partidei conservatoare reprezentate oficial prin ziarul „Timpul”... Așadar calomnia și faptele degradatoare sunt o plăcere pentru d-voastră; așadar este⁵ o speranță plăcută pentru partita d-voastre de-a se cunoaște de toți⁶...

Fără^{13r} aprindere⁷, d-le C. A. Rosetti, și nainte de toate nu generaliza. Cum și de ce te adrezezi d-lor Lascăr Catargiu, general Florescu și c.l. pentru lucruri cari⁸ nu-i privesc nici în clin, nici în mâncă ? Ce au a împărți acești bărbați politici cu fiica d-tale ori⁹ cu scandalurile ce se povestesc în București? Nimic, absolut nimic. Un articol semnat de-un pseudonim¹⁰ al¹¹ căruia echivalent se poate aflaoricând [i]l privește pe *autor*, pe cel care a scris și iscalit, nu pe alt om, necum pe alți oameni, necum un partid întreg. Nu generaliza, căci generalizarea e o sofismă. Nimeni din¹² partidul conservator nu e dator să-ți afirme sau să-ți tăgăduiască cele spuse de cronica din „Timpul” afară de un singur om, autorul, și acela a făcut-o¹³ după măsura de convingere ce-o are înșuși despre istoria ce-a povestit-o.

Daca e^{14r} o calomnie ceea ce *Fantasio* a scris, e o calomnie și mai mare¹⁴ ceea ce zici, d. C. A. Rosetti, arățind¹⁵ că parcă partidul, șefii lui, ar fi scornit așa ceva ca să te ponegrească pe d-ta. D-ta știi bine că acest zvon a îmblat prin București, știi bine că *Fantasio* nu l-a inventat, știi bine că el a reprobus numai ceea ce lumea își șoptea, fără s-o afirme negru pe alb. „*De prin lume adunate și iarăși la lume date*” zice Anton Pann despre povestile lui; tot așa poate zice *Fantasio* despre cronicile sale¹⁶.

„Românul”¹⁷, pentru^{15r} a justifica asemenea întinderea responsabilității scriitorului cronicei și asupra partidului¹⁸, adecă sofismă generalizării¹⁹, publică un pasaj din declarațiunea făcută în „Timpul”:

Se instituie pe lângă redacțiune un comitet etc. cu misiunea de-a veghea ca *ideile susținute în ziar* să fie conforme cu tendențele partidului²⁰

Ideile ? Dar ce idei a esprimat *Fantasio* ?

Ideile susținute în ziar privesc apreciările²¹ asupra politicei țării, nu pe²² X sau pe Y din scandalurile ce se povestesc în București și²³ pe cari cronistul le reproduce dacă vrea²⁴.

Dar să^{16r} revărsăm oarecum raze și asupra pretensei crime ce i se atribuie lui *Fantasio*²⁵.

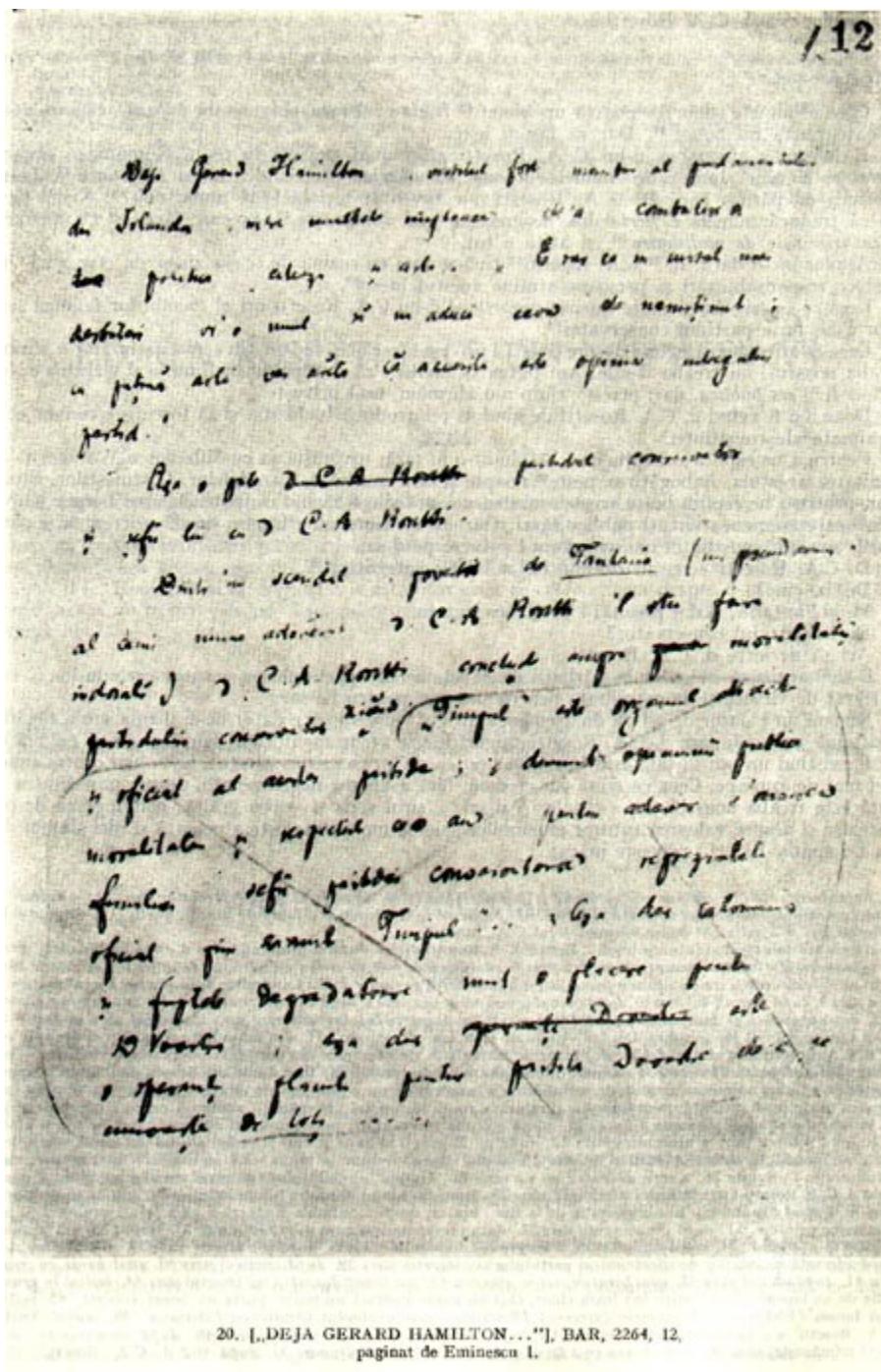
Scripta manent^{17r} — ceea ce a scris²⁶ e față și numai de aceasta poate fi vorba, de nimic încolo. *Fantasio* povestește²⁷ despre două femei învederat²⁸ rele că s-ar fi păruit pentr-un ibovnic²⁹. Acestea și lucrul rezumat oarecum în toată cruditatea lui; *Fantasio* s-a rostit mai elegant; precum n-a povestit de la sine, el nici n-a numit *a nume* pe nime³⁰, pentru că nici nu se cade. A cita numele proprii a virtuților cu tarif ar însemna a face reclamă pentru ele. *Fantasio* a pus așadar un X, un Y, un Z, litere ce se 'ntrebă înțează în algebră pentru însemnarea valorilor dubii³¹.

D. C. A. Rosetti pune mâna pe o asemenea literă algebraică și recunoaște în ea pe fie-sa. Să fie dumnealui sănătos daca presupune așa ceva³² — dar nu ne privește. Nu stă *a nume* (adecă cu nume propriu) citat în „Timpul”³³ nimenea³⁴, n-avem nici a afirma, nici a tăgădui supozitiaile d-lui C. A. Rosetti.

O fi ^{18r} având poate ³⁵ cuvinte să se recunoască pe ³⁶ sine ori pe cineva din familie fie 'n farsele lui Meilhac și Halevy ³⁷, fie 'n tablouri caricate, fie 'n scandaluri povestite în gazete, dar cuvinte cari - să ne ierte - nu ne privesc.

În a doua scrisoare d.³⁸ C. A. Rosetti mai descoperă alte indicii în cronica "Timpului" despre cărți pretinente că-1 îndreptătesc o presupunere că sub semnul algebraic fie-sa și înțeleasă, și anume³⁹ pasajul:

D-na X, al cărui nume sonor poartă bonetul frigian⁴⁰

20. [„DEJA GERARD HAMILTON...”], BAR, 2264, 12,
paginat de Eminescu I.

Ce zice aci d. C. A. Rosetti ?

Numai *una* este în România femeia căreia, în fericita înviare a națiunii la 1848 (vorbă să fie) i⁴¹ s-a dat numele de „Libertate - sofia”¹².

Care e ^{19r} numele sonor ce poartă un bonet ⁴³ frigian? Fraza chiar e un *lapsus*, căci un nume nu poate purta un bonet ⁴⁴. Dar să lăsăm astea.

E inexactă afirmarea d-lui C. A. Rosetti că numai pe una în toată România o cheamă *Libertatea*. E plină lumea de numele grecesc *Eleutheria* , care e identic cu *Libertatea*⁴⁵. Lefter și Lefterii cătă păru-n cap. D. C. A. Rosetti n-a inventat nici la 1848 nimic nou⁴⁶ . N-a⁴⁷ făcut decât să traducă numele Lefteria din neogrecesc⁴⁸ în românește⁴⁹ , precum făcea și cu versurile în *Ceasurile sale de mulțumire*⁵⁰ , și atâtă e tot.

Așadar înc-o dată: d.⁵¹ C.A. Rosetti⁵² țină-se mai cu seamă de ce s-a zis și de cine a zis; nu amestecă responsabilități și persoane străine acestui lucru⁵³ .

Ceea ce ^{20r} s-a zis dar nu este *numele propriu* al d-lui C.A. Rosetti ori al membrilor familiei sale, și *cine a zis* nu e partidul conservator⁵⁴ .

Ceea ce ^{21r} afirmăm categoric despre d-sa [î]l privește; ceea ce credem sau ceea ce știm, fără a afirma, e treaba noastră, nu treaba d-sale. Am putea să credem că — republican fiind — și virtuțile CE le⁵⁵ apără ar fi⁵⁶ *res publica*, dar, precit⁵⁷ timp n-o afirmăm, nu-l privește.

Doar n-o fi având d. C.A. Rosetti de *gând* să reintroducă Inchiziția și să tortureze convingerile neesprimate ale conștiinței?

Pentru a ne explica corupția ce-a răspândit-o în țară, tovărășia sa cu Mihăilescu - warszawsky , impunitatea acestuia, îmbogățirea peste⁵⁸ noapte și fără muncă a Caradalelor, Costineștilor, Stolojenilor , pentru a ne explica toate acestea mintea noastră și-o fi făcând ea ipotezele ei și asupra cuibului din⁵⁹ care asemenea virtuți publice răsar. Dar, pe cât timp nu afirmăm ceea⁶⁰ ce credem și știm, lucrurile apartin conștiinței noastre și nu-l privesc pe d-sa.

D. C.A. Rosetti^{22r} cere „o dezmințire nobilă⁶¹ , categorică”⁶² .

De la cine?

De la Fantasio? A dat precât [î]l iartă convingerea.

De la partidul conservator?

Aci să ne ierte d. C.A. Rosetti.

D-sa⁶³ apelează^{23r} în zadar la bărbații de căpătenie din partidul conservator cerându-le... ce? Un atestat de virtute și de moralitate pentru sine sau pentru fie-sa.

Nimeni nu e dator de a-i da un asemenea atestat, nimeni nu e dator de-a afirma sau a tăgădui supozițiunile ce⁶⁴ și le face d. C.A. Rosetti singur despre vreun membru al familiei sale și ne îndoim că ar fi existând un om în țara asta⁶⁵ care i-ar putea da un asemenea atestat, fie⁶⁶ chiar dintre amicii săi cei mai de aproape. Ceea ce știm sau credem, fără a afirma negru pe alb, despre moralitatea sa privată este treaba noastră, nu a d-sale. A d-sale e și rul scris și vorba grăită; convingerea despre valoarea sa și despre valoarea tuturor efuziunilor sale de moralitate este a noastră și nici suntem datori a i-o spune, nici [î]l privește măcar .

*Reproducem aici, în ordinea convențională a paginării caietului manuscris, suita de redactări care, prin reducții și sintetizări constituie materia celor două RĂSPUNSURI publicate de Eminescu în „Timpul” din 27 martie (Un răspuns d-lui C.A. Rosetti) și 6 aprilie (Al doilea răspuns d-lui C.A. Rosetti). 1. inițial mijloace de-a combate atare politică 2. după d. C.A. Rosetti șters 3. după part [idului] * șters 4. după parti[dului]] șters; zicând supraintercalat 5. după speranța d-voastră șters 6. citat barat de poet cu creion albastru, ca de altfel toate celelalte citate din acest articol; cu același creion albastru poetul face și numerotarea paginilor 7. Fără aprindere deasupra lui Du calme șters 8. după pe șters 9. după și cu d[ta]șters 10. după pseu și pseud șterse succesiv 11. după care se [poate] șters 12. după absolut nimeni șters 13. deasupra lui o va face sau nu șters 14. și mai mare deasupra lui îngrozitoare șters 15. inițial ceea ce faci d-ta, ar[ătând] apoi scorin [d] 16. urmează Dar să ve [nim de unde am plecat] șters 17. după Așadar, spre a reveni de unde am plecat, d. C.A. Rosetti face un apel < zădarnic> zadarnic la bărbații de căpătenie din partidul conservator cerându-le ... ce? Un atestat de < bunăpurtare > virtute, o afirmare de ceea ce cred ei despre < fie-sa> fiica d-sale ori despre d-sa însuși. Nimeni nu e dator de-a da un asemenea atestat de moralitate < și credem că nu e [om]> poate nici este om în țara aceasta care i-l-ar putea da de bună credință șters pentru a fi reluat în final 18. inițial „Românul”, pentru a putea lărgi responsabilitatea scriitorului cronicei și - asupra alt[ora] 19. adecă sofisma generalizării supraintercalat 20. citat barat cu creion albastru 21. după politica țării și aprecierea șters 22. după pe X șters 23. după și cari șters 24. inițial cronistul nostru le-a reprobus năumai în interesul știurilor diverse 25. inițial Dar să venim la crima ce i se atribuie lui Fantasio, care îndealtmintrelea-l privește 26. a scris deasupra lui s-a scris în „Timpul” șters 27. după al cărui pseudonim, al unui nume adevărat d. C.A. Rosetti 'l știe fără nici o îndoială șters 28. femei învederat deasupra lui muieri șters 29. inițial pungaș apoi cicisbeu 30. inițial < Fantasio> El n-a povestit de la sine; era un zgromot ce îmbla din gură 'n gură prin București. El n-a numit a nume pe nime. 31. după necunoscute șters 32. daca presupune așa ceva supraintercalat 33. inițial Nu stă a nume fie-sa scrisă în „Timpul” 34. supraintercalat 35. deasupra lui dumnealui șters 36. după și-n farsele șters 37. după Haley șters 38. după adresată membrilor de căpătenie ai partidului conservator șters 39. după anum [e] șters 40. citat barat cu creion albastru 41. după i-a dat șters 42. citat barat cu creion albastru 43. un bonet deasupra lui bonetul șters 44. inițial în genere e chestie de un lapsus (de-a susține în> fraza chiar, căci un nume abstract nu poate purta un bonet concret. 45. inițial E plină lumea < Elef [teria] > de numele < grecesc> Eleutheria , care e absolut identic cu *Libertatea*. 46. inițial Așadar d. C.A. Rosetti n-a inventat nici aci nimic. 47. după Grec precum este de origine șters 48. după neog [receptive] șters 49. după ro [mânește]] șters 50. inițial ceea ce-a făcut și în *Ceasurile sale de mulțumire* 51. după țină d. C.A. Rosetti [i] șters*

52. inițial d. C.A. Rosetti egalitarul 53. inițial nu amestec responsabilități străine, pe care le-o fi privind corupția publică și politică răspândită în țară de d-sa, nu defectele vieții sale private oricare ar fi ele 54. urmează Și atâtă susceptibilitate? Un partid să ia răspunderea pentru ce s-ar scrie în < satire> pagina de satire? Despre femei „din popor” chiar „Românul” cuprinde adeseori știri curioase, dar d. C.A. Rosetti nu e din popor, e din Fanar, deci din societate, și aci se schimbă regulele. Permită-ne a i-o spune că societatea în care intră cei ce și-au călcat „onoarea militară și jurământul militar” la 11 februarie, societatea fără onoare și fără jurământ nu este aceea care poate pretinde < respectul cuiva> un tratament deosebit și vorbele de moralitate și onoare pe care d. C.A. Rosetti le întrebuițează cu profuziune nu le prea înțelege — permită-ne a i-o spune - nici nu le-a înțeles vreodată. șters 55. deasupra lui le va fi apăr[ind]] șters 56. ar fi

deasupra lui sunt *șters* 57. *după* precum *șters* 58. *după* Carada[lelor] *șters* 59. *după* privat *șters* 60. *după* aceste lu [cruri] *șters* 61. *după* categorică *șters* 62. *citat anulat cu creion albastru* 63. *inițial* Așadar, spre a reveni de unde am plecat, spunem că d. C.A. Rosetti 64. *după* d-lui C.[A. Rosetti] *șters* 65. *inițial* ne îndoim că ar fi un om în țara asta 66. *după* de nu *șters*

[„D. C.A. ROSETTI FACE DIN NOU APEL...”]

2264

D. C.A. Rosetti ^{197r} face din nou apel la mai mulți din membrii cei mai influenți ai partidului conservator în privirea cronicelor *Fantasio* și voiește a implica responsabilitatea politică a acestor bărbați cu responsabilitatea jurnalistică a cronicarului „Timpului”¹. Și², cu aceasta restricție chiar, numai³ ceea ce s-a spus în „Timpul” despre d-ta ori ai d-tale⁴, *a nume*, clar, categoric, aceea te privește, d-le Rosetti⁵, și ai dreptul a insista, dar ceea ce *crede* cineva despre d-ta sau ce *stie fără a afirma*⁶, aceea nu te privește pe d-ta, precum ceea ce substituie d-ta unui X din „Timpul” nu ne privește pe noi.

1. *inițial* în responsabilitatea jurnalistică a spiritualului cronicar al „Timpului” 2. *după* D. C.A. Rosetti cu asta bate ca la o ușă cu toba, ce nu i se deschide, și se adresează la oameni cari nici într-o privire, nici în privirea culturii, nici în privire socială, nu sunt de-o seamă cu d-sa, cerându-le oarecum un testimoniu de bună purtare privitor la un membru al familiei sale. Egalitate da, d-le C.A. Rosetti, dar această egalitate nu merge în infinitum *șters* 3. Și, cu această restricție chiar, numai *supraintercalat* 4. oi ai d-tale 5. d-le Rosetti *supraintercalat* 6. *deasupra lui* spune *șters*

[„MARFA PATRIOTISMULUI...”]

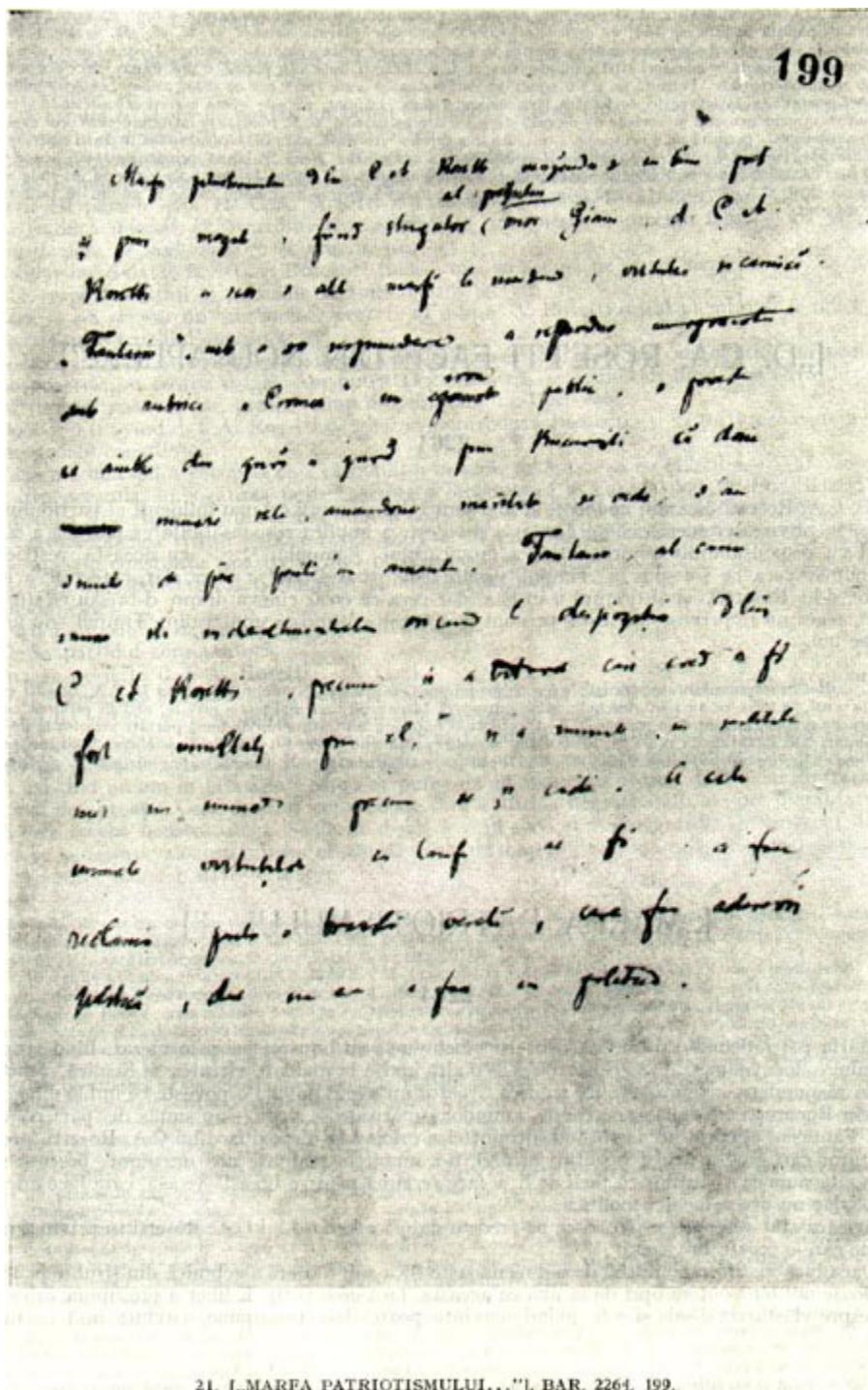
2264

Marfa patriotismului ^{199r} d-lui C.A. Rosetti vânzându-se cu bun preț și prin mezat, fiind strigător al prețului¹ onor. Giani, d. C.A. Rosetti a scos o altă marfă la maidan, virtutea sa casnică. *Fantasio*, sub a sa răspundere, a reprobus sub² rubrica *Cronica un zvon*³ public, o poveste ce îmblă din gură 'n gură prin București, ca două muieri⁴ rele, amândouă măritate se vede, s-au smuls de păr într-un amant. *Fantasio*, al cărui nume sta îndealtă într-o oricând la dispoziția d-lui C.A. Rosetti, precum și a tuturor cari cred a fi fost insultați prin el, n-a numit în realitate nici un nume, precum se și cade. A cita numele virtuților cu tarif ar fi a face reclamă într-o breaslă veselă, care face adeseori politică, dar nu are a face cu politica.

Acstea sunt ^{198r} singurele explicații ce ne credem datori a le da d-lui C.A. Rosetti în privirea nouăi mărfi pe care-o scoate în gazetă.

Daca însă insistă numai decât de a-și recunoaște fiica sub o literă algebraică din șirul unor istorii scandalioase noi nu-l putem opri de la una ca aceasta, facă ce-o poftă. E liber a presupune orice poftă despre văstarele d-sale și o fi [având] cuvinte poate de-a presupune, cuvinte însă ce nu ne privesc.

1. al prețului *supraintercalat* 2. *după* un zgromot *șters* 3. *deasupra lui* zgromot *șters* 4. *după* muieri *șters*

21. [„MARFA PATRIOTISMULUI...”], BAR, 2264, 199.

[„FANTASIO PUNE...”]

2264

Fantasio pune^{200r} un *x*, un *y*, un *z*, în sfârșit una din literele¹ cari se 'ntrebuințează în algebră pentru a însemna mărimile *dubii*². D. C.A. Rosetti pune mâna pe-o asemenea literă și recunoaște pe fie-sa. O fi având cuvinte să-și recunoască familia și-n farsele lui Meilhac și Halevy, și-n tablourile³ maîstrilor olandeji, și-n scandalurile povestite de gazete, dar cuvinte cari, să ne ierte d. C.A. Rosetti, nu ne privesc. Destul avem a lupta cu imoralitatea adâncă, cu lipsa sa de podoare publică, pentru ca să mai cercetăm și cuibul privat⁴ din care aceste calități ale sale pot răsări⁵.

În o a doua scrisoare, adresată membrilor de căpetenie din partidul conservator, d. C.A. Rosetti mai află și alte indicii în cronica lui *Fantasio*, despre⁸ cari pretinde că-1 îndreptățesc a prezuma că sub semnul algebraic^{201r} fie-sa e înțeleasă și anume pasajul

D-na X., al cărei nume sonor poartă bonetul frigian.

Ce zice aci d. C.A. Rosetti:

Numai *una* este în România femeia căreia, în fericita înviare a națiunii la 1848, i s-a dat numele de „Libertate - sofia”

Aceasta este absolut inexact. Sunt o sumă de femei în România pe cari le cheamă Eleutheria și o sumă de oameni pe cari [îi] cheamă Lefter. Și acesta este singurul nume pe cari un grec putea să-l dea fie-sei, pentru că numai un grec poate avea imprudență să dea un asemenea nume⁷ de vreme ce romani erau de felul lor satirici, ca și românul, și unui om care și ar fi numit fiica astfel i-ar fi zis: *Cave, pater, ne Libertas tua res⁸ publica fiat*

1. după cifrele și 2. deasupra lui < necunoște și 3. deasupra lui pictura și 4. supraintercalat 5. ale sale pot răsări deasupra lui publice răsar și 6. după cari și 7. inițial și acesta este adevăratul nume, pentru că numai un grec poate da fie-sei un asemenea nume, Romanii 8. după respublica fiat și

[„D. C.A. ROSETTI POATE FI...”]

2264

D. C.A. Rosetti ^{212r} poate fi din parte-ne din societatea și familia celora cari la 11 februarie și-au călcat jurământul militar și onoarea militară, printr-un act de nespusă lașitate și de negrăită tradare, oameni de¹ cari mâna călăului chiar s-ar dezonaora atingându-i.

Și un asemenea om ne vorbește de moralitate și respect, de adevăr și de onoare! Măcar atâtă podoare ar fi trebuit să-i rămâie să nu pomenească idei² sfinte pe cari nici e în stare să le priceapă, necum să le practice.

1. după pe cari și 2. deasupra lui lucruri și

[„DIN STRĂINĂTATE...”]

2264

din străinătate, ^{239r} pentru că reflectă pentru¹ cei guvernați corupțunea adâncă a clasei guvernante și pentru că în adevăr din cuiburi infecte de² corupție casnică nu poate ieși nici moralitate publică. Cine se recunoaște sub litere algebraice pe sine însuși și pe ai săi are poate rațiuni îndeajuns de-a se recunoaște, dar rațiuni cari pe noi nu ne privesc.

Fiind tocmai în Săptămâna patemelor ne aducem aminte de cuvântul din Evanghelia lui Luca, cap. XXIII , v. 3. „Iară Pilat l-au întrebat pre el zicând: „Tu ești împăratul jidovilor? El răspunzând au zis lui: *Tu zici!*”

În „Timpul” s-a vorbit poate³ ceva despre niște muieri rele — indiferent fiind numele lor propriu—iar d. C.A. Rosetti are bunătatea de-a recunoaște pe una în public!⁴ *Tu zici!*⁵ Noi n-avem nici a afirma, nici a tăgădui nimic în privirea aceasta; și e curat afacerea d-lui C.A. Rosetti de a-și recunoaște chipul și ^{210r} asemănarea fie în tablourile maiștrilor olandeji, fie în farsele lui Moliere, fie în articolele „Timpului”. [Î]l privește.

Altceva ne privește în numele d-lui C.A. Rosetti. D-sa se numise pe sine și pe-ai săi în *societate*, adeca în societatea cea bună românească, cum am zice. Permită-ni-se aci a ridica o strictă rezervă. Familiile bune românești datează multe din suta a treisprezecea și a paisprezecea după Hristos și au fost alături cu cei dentăi Basarabi și Dragoșizi. Acestea au ridicat între⁶ ele și alte familii prin încuscire, dar aci se sfărșește totul. Nu toți pungașii pe cari i-au adus fanarioții, nu toți Cârjalii și Caragialâi, nu toate stârpiturile Fanarului și ale Orientului, nu toți bandiții lui Pazvan și Ypsilant⁷ pot pretinde a fi din societatea română. Din societatea românilor „Românului” de cari era încunjurat d. Chițu la banchet da; dar nu din societatea românilor adevărați și în sensul propriu al cuvântului⁸. Aci, în orice mocan din Săcele ori din Rucăr e mai multă nobleță de rasă omenească, mai

multă capacitate de adevăr, mai multă curăție de ^{217r} moravuri private și publice decât în întreagă ⁹ pătura superpusă de ¹⁰ plebe străină și semistrăină care stăpânește azi România. D. C.A. Rosetti va fi făcând parte din societatea celor cu cari s' aseamănă , s-adună, se potrivește, din societatea *română* nu face parte, să ne ierte dnia-lui. Ce-ar zice oare răp . Nasturel - herăscu daca d. C.A. Rosetti s-ar pretinde dintr-o societate cu el? El ai ¹¹ căruia strămoși fusese cancelari sub Mircea cel Mare, sub Matei Basarab, sub cel din urmă din Basarabi — Constantin Vodă? Ce-ar zice când i s-ar spune că un grec, un venetic fanariot se pretinde a fi din societatea română?

1. după imoralitatea claselor *șters* 2. *deasupra lui* din *șters* 3. *supraintercalat* 4. are bunătatea de-a recunoaște pe una în public? *deasupra lui* găsește că una din ele e fie-sa. *șters* 5. după Te privește! *apoi* Nu ne privește *succesiv* *șters*. 6. după printre *șters* 7. nu toți bandiții lui Pazvan și Ypsilant *supraintercalat* 8. *inițial* și propriu vorbind 9. *supraintercalat* 10. după de greco - bulgari ce stăpânește azi România *șters* 11. după care [fusese] *șters*

[,,MORALA PUBLICĂ...”]

2264

Morala ^{211r} publică ¹ își are și ea legile ei, a căror alterare nu poate aduce ² decât o deplină încurcătură, o deplină vițări a simțului public în genere, a celui individual în parte. În adevăr, într-un timp în care vedem strălucind sub Steaua României pe conspiratorii de la Ploiești pe de-o parte, pe autorii scabroaselor afaceri pe de alta, când va să zică înalta trădare e răsplătită ca o virtute, iar scabroasele afaceri îl sfîntesc ³ pe-un individ și-i acordă imunitatea de-a ⁴ conduce singur cercetarea în contra sa, aberația trebuie să ajungă și mai departe, trebuie ca omul onest și considerat să fie bănuit, de vreme ce ⁵ s-o fi erijat unde-va principiul ⁶ că țara aceasta trebuie coruptă până-n măduva ei, pentru ca să fie coaptă a cădea în ⁷ brațele deplinei anarhiei și și mai departe.

1. Morala publică *deasupra lui* Lumea morală 2. *deasupra lui* fi *șters* 3. după acoperă *șters* 4. *inițial* de - a - și 5. după s-a erij [at] *șters* 6. după în afară *șters* 7. după în mâinile vrunui cuceritor *șters*

LA ADRESA D-LUI NICU XENOPOL

2264

Criticul ^{214r} — *non emunctae naris* — de la „Pseudo - românul” ¹, d. Nicu Xenopol ², scrie un lung articol în „Telegraful — Fundescu” în care se *preface* a se fi mînhnit ³ pe-o dare de seamă a mea asupra ⁴ *Novelelor* lui Slavici în care am relevat ⁵ și insolențele criticului de la „Românul”. Insolențe , zicem, pentru că nu putem a îngădui ⁶ ca oameni cari abia și-au *șters* praful de pe coate de-a doua

zi să 'nceapă cu acea obraznică suficiență caracteristică grecilor și evreilor de-a se pronunță ⁷ negativ asupra ⁸ scrierilor unor ⁹ oameni pe cari nici nu sunt în stare a-i pricepe.

Se *preface*, zicem, a se supăra pe partea ¹⁰ substanțială a dării noastre de seamă ¹¹ .

Într-această ^{214v} unică privire vă doare pe toți, fie faraonul hel dentă de la „Tel[egraf]ul]” fie criticul *non emunctae naris* de la „Pseudo - românul” ¹² .

1. după „Românul” *șters* 2. d. Nicu Xenopol *deasupra lui* cari *șters* 3. *deasupra lui* supărat *șters* 4. după din *șters* 5. *inițial* în care i-am relevat 6. *inițial* pentru că nu vedem pentru ce am îngădui 7. *inițial* de-a contesta 8. după despre *șters* 9. după unor *șters* 10. *inițial* pe darea noastră de seamă ¹¹ 11. *urmează* pe când *șters* 12. după „Românul” *șters*

[,,D. XENOPOL NE VA DA DECI VOIE...”]

2264

D. Xenopol ^{214v} ne va da deci voie a releva o cestiune care nu privește publicul. Orice - ar inventa și dumnealui și „Telegraful” despre terminația numelor sau despre originea mea, asta nu oprește pe părintele meu de-a fi fost *boier* moldovenesc, nici fie cu bănat, proprietar de moșie, alegător în colegiul I și în rând cu neamuri cari fără îndoială se pot urmări pîn-în ¹ timpul lui Alexandru cel Bun. Pe de altă parte, orice aș zice în bine sau rău despre d. Nicu Xenopol, asta nu oprește ca părintele său să fi fost îngrijitor al ² temniței din Iași și ³ străin, ni se pare ovrei de origine, în orice caz român [nu]. Ierte-mă d. Xenopol, dar realitățile acestea, or fi având importanță ori nu, e totuși o realitate ⁴ cunoscută de toată [lumea] în ^{210v} sfera noastră, care nu se poate schimba. Așadar, tot ce scornește despre originea mea sunt pure minciuni, iscodite de-o fantazie bolnăvicioasă , precum și trebuie s-o aibă un redactor al „Pseudo-Românului”. Singura invenție pe seama mea ⁵ , neadevărată dar având o umbră de probabilitate, e că aș fi armean de origine ⁶ , un lucru care nu m-ar supăra deloc, de vreme ce armenii ⁷ sunt mai vechi în țara noastră decât chiar Dragoș al Maramureșului ⁸ . Dar chiar această supozitie e gratuită; și se bazează. pe faptul că sunt originar din Botoșani, [în care] colonia armeană e din secolul al treisprezecelea.

1. *inițial* până la 2. după de *șters* 3. după și ovrei de origine *șters* 4. *inițial* dar lucrurile acestea, < or> or fi având importanță ori nu,

rămân lucruri reale 5. *inițial* în seama mea 6. *inițial* de origine armean 7. *după* cu ade [vărat]* șters 8. *după* și decât ro [mânnii] șters

[„MI-AM ADUS APOI AMINTE...”]

2264

Mi-am adus ^{217r} apoi aminte de suplantarea romanilor în Bizanț de către greci și de mizeria¹ morală și intelectuală care s-a încubat acolo timp de-o mie de ani. Peste el vin turcii cari se² contagiază de putrefacțiunea acestui imperiu și — cu toată zestrea lor umană de probitate³ și vitezie — putrezesc în⁴ câteva ^{212v} sute de ani ca de ciumă. Cum? Această mizerie seculară, această corupție seculară, această pungășie și acest spionaj secular să fi trecut fără a lăsa urme în organizația fizică și morală a unei ființi atât de impresionabile precum e omul? O mie cinci sute de ani de putrejune bizantină să nu fi trecut în sufletul, în creierul, în vertebratele fanarioșilor? Aceste stârpituri fizice, mioape, înclinate a avea o cocoasă, să nu fie și ca suflet miopi, să năibă cocoasa morală corespunzătoare? Căci ceea ce această canalie intelectuală nu poate prinde niciodată este *adevărul*.

că un ^{216r} grec — în calitate de⁵ *ambasador* al Moldovei — au precupere Bucovina, pe când Domnul albanez ș-a lasat să-i taie capul pentru ea⁶. Că un grec au vândut jumătate⁷ țara Moldovei și⁸ că iarăși greci a fost acia cari au vândut din nou petecul ce nu se dăduse vândut. Încât

m-am convins că tot răul, toată mizeria, toată infamia de care e pătată viața noastră publică grecilor se datorește. Daca se va lăua pe rând numele ofițerilor cari⁹ în noaptea de 11 februarie și-au călcat jurământul și onoarea militară se va afla că sunt greci de origine. Se va zice că mulți s-au asimilat cu români, mulți sunt buni patrioți, bun român. Ei bine, aşa fie. Însă aci, etnologic vorbind, am zice cu Sf. Augustin: *pater semper incertus*. Etnologic vorbind oamenii aciai nu sunt greci: sunt albanezi ori în genere ilirii și tracii cei peninsulari cari¹⁰ s-au grecit, au trecut drept greci, dar n-au fost greci. Am zice că grecul se ^{214r} distinge prin miopie fizică, abstracție făcând de daltonismul intelectual pentru tot ce e virtute, pentru tot ce e onestitate, pudoare. De ce grecii sunt miopi? Pentru că în anticitate ochiul lor nu putea prinde nici toate culorile, chiar Homer nu le cunoaște pe toate, pentru că zestrea lor fiziologică e din altă epocă a pământului și ochii lor fizici au fost epuizați de civilizația bizantină și nu mai pot ține pas cu dezvoltarea înainte a altor ochi omenești. La toate rasele îmbătrânește și decrepitate miopia se va găsi des.

Nu se pot altoi, pentru că uscătura nu se poate altoi. Sunt stârpituri morale, stârpituri fizice, stârpituri intelectuale, catări etnici.

fizic stârpituri, ^{217r} intelectual catări¹¹, incapabili a prinde niciodată! Când pune-o viață *-n două pieioare — miop, cu privirea ascuțită și vicleană, înclinat a avea o cocoasă fizică, i-a dat totodată și cocoasa morală în suflet, i-a [dat] suflet de grec mizerabil pentru vecii vecilor. Privirea popoarelor arice e sau clară și curajoasă sau adinc¹² tristă. Englezul are ochi sinceri*. Slavul ochi triste. Nici unul din popoare nu are ochi de pungași și de spioni cum le are un Roset ori un Pantazi Ghica.

1. *după* corupția șters 2. *după* putrezesc șters 3. *inițial* cu toate calitățile lor um[ane] *apoi* capitalul lor uman de onesti [tate] 4. *după* repede șters 5. în calitate de supraintercalat 6. *de la* pe când Domnul până aici supraintercalat 7. *după* B[asarabia] șters 8. *după* pe bani șters 9. *urmează* au luat puterea șters 10. *urmează* au trecut de greci dar n[-au fost greci] șters 11. *inițial* moralicește catări *apoi* catări moralicește 12. *după* melan [colică] șters

[„NU GĂSIM O ZICERE...”]

2264

nu găsim ^{242r} o zicere care să coprindă pe acest ?, ba încă, deși avem în limba noastră vreo vorbă împrumutată de la greci care să aibă în sine pe ?, rumâni nu-l citesc decât ca pe t¹ sau, cari voiesc să se poicească, acela-l citesc și ... Această slovă sau glăsuire ? este născută în brațele căldurii și molicuinii Asiei și Africei, unde oamenii vorbesc din gât mai mult și din vârful limbii cei lățite de căldură. De acolo au venit și grecii în² Grecia și de-acolo au și adus-o. În tot locul unde oamenii sunt sănătoși și toate organele vorbirii și le au întregi, desăvârșite și sănătoase, acolo acest fel de glăsuire cu 9 nu este socotit decât ca un lefet sau o greșală a naturii; un acest fel de om ce pronunțiază așa trebuie să aibă felurimi de adjective spre batjocură, precum peltic, gângav și altele. Cum poți dumneata să gândești că poate nația noastră să se 'nobileze prin lefeturile și greșalele naturii?

1. *după* th șters 2. *deasupra* lui din șters

[„ÎN DISCURSUL ȚINUT LA 1 MAI...”]

2264

În discursul ^{292r} ținut la 1 mai în Adunarea deputaților d. Kogălniceanu a constatat din nou că, încă de la 26 februarie (10 martie) 1881¹, d. V. Boerescu adresase reprezentanților României din străinătate o circulară prin care le zicea „că toate puterile au primit Comisiunea Mixtă²”.

Ei bine, nu era exact³.

23. [...] ÎN DISCURSUL TINUT LA 1 MAI..."], BAR, 2264, 292,
paginaț de Eminescu 1. -

S-a văzut în urmă că nu numai puterile nu primiseră Comisiunea⁴ Mixtă, dar o respinsese și D.V. Boerescu afirmase⁵ ceva inexact, dăduse o informație luncioasă⁶ reprezentanților României, pentru a-i face să luncesc ei însăși pe terenul anteproiectului⁷.

Toate puterile s-au și rostit în favoarea Comisiunii Mixte și a intrării Austriei în această Comisie, zicea d. Boerescu. Astfel fiind, noi am rămânea izolați dacă am stări în opiniuinea emisă în sănul Comisiei Europene de către delegatul nostru. Suntem dar în plecare a adera la rândul nostru la formarea Comisiunii Mixte și a reîntră⁸ așa în acord cu celelalte state.

Toate acestea ^{293r} erau din cuyânt în cuyânt inexacte.

Fără-a respinge pe față cererile Austriei, unele din puteri⁹ erau adânc nemulțumite de atitudinea șovăitoare a guvernului român și-l suspectau a fi, pe sub mână, în înțelegere cu Viena. Pe când reprezentanții noștri din străinătate încercau ca bună credință¹⁰ să pledeze în favorul drepturilor țării, miniștrii străini le râdeau în față¹¹, presupunind că aceste vulpi orientale, după ce stiau¹² de înțelegerea cu Viena, voiau să-și dea aerul de-a protesta în contra pretențiilor austriace spre a amăgi¹³ c-un cusur subțire puterile¹⁴ apusene și pe Rusia mai cu seamă. De esces de sinceritate Europa să-sa nu ne-a crezut

nicicând capabili; secta¹⁵ etnică ce ne guvernează au îngrijit, de patruzeci de ani încocace, ca și românilor să le iasă în străinătate reputația de care 'nainte aveau a se bucura numai consângeni d-lui C.A. Rosetti¹⁶.

Astăzi d. Stătescu^{294r} afirmă cu aceeași gravitate pe care și-o dădea d. Boerescu¹⁷ „că toate puterile au aderat la propunerea Barrere¹⁸”. Oare după ce afirmarea celui întâi ministru al cabinetului Brătianu s-au dovedit a fi nu numai inexactă, dar poate¹⁹ cu intenție inexactă²⁰, afirmarea²¹ celui de-al doilea să²² fi meritând mai multă crezare?

D. Stătescu ne zice în adevăr²³:

Nu țin la eticheta lucrului, căt la lucru chiar. Daca eticheta a devenit odioasă și este o sperioare atât de mare încât ar fi destul să o aplice cineva unui lucru bun²⁴, pentru ca el să devie neacceptabil ; ei bine, putem să modificăm eticheta. În loc de Comisie Mixtă s-o numim Comisie de supravegheare.

Când prin²⁵ urmare d. Stătescu declară a ținea atât de mult la Comisiunea Mixtă a propunerii Barrere încât^{295r} puțin [î]i pasă cum ar chema-o , numai²⁶ Comisiune Mixtă să fie, oare să nu fîn drept a repeta acuzarea ce-o face d. Kogălniceanu²⁷, ca d. ministru de externe „nu se poate degaja²⁸ de actele predecesorului său²⁹”?

Față însă c-o asemenea împrejurare și cu faptul³⁰ că guvernul actual, departe de-a voi să apere Dunărea, a spus chiar inexacități³¹ reprezentanților din străinătate, ce³² sfat³³ mai poate da țara, care³⁴ să nu fie în pericolul de-a încăpea pe mâna relei -credințe ? Dar o notă analogă cu cea de la 26 februarie 1881 e în stare a răstălmăci și a falsifica votul cel mai clar și mai hotărît³⁵ ; în stare a obliga țara la lucruri pe care ea nici de gând n-a avut să le conceadă; în stare, c-un cuvânt, să substituie o politică străină și³⁶ interesul străinilor țării și intereselor noastre³⁷.

Trăim în epoca suplantării³⁸ generale.

Precum poporului^{296r} românesc i se substituie pe aceeași expresie geografică Caradalele și străinii în genere, tot astfel³⁹ interesului nostru național i se substituie propunerea Barrere și vederile⁴⁰ Austriei. Lucrul nu e decât firesc și în ordinea decadenței noastre naționale⁴¹. Această substituție⁴², acest *qui pro quo* formează chiar obiectul zilnicelui bucurii a „Pseudo Românului”⁴³.

Ce rămâne însă de făcut decât⁴⁴ de-a exprima pur și simplu absoluta neîncredere într-un guvern care, prin neadevăruri spuse în favorul unei politici⁴⁵ străine, a încercat să compromită cu intenție, dacă n-au și izbutit a compromite, cestiunea Dunării? Ce rămâne de⁴⁶ făcut față d-un⁴⁷ guvern care înațiente de toate e de rea credință ?

El vine și strigă: „Arde casa! Ce sfat îmi dai?” Sfatul ar fi să ia apă s-o stingă, dar acesta l-ar da cel ce nu știe cu cine are a face. Individul ce strigă „Arde!”⁴⁸ n-are, în cazul nostru⁴⁹ , nevoie de nici un sfat, el⁵⁰ singur^{297r} a pus foc casei și dacă, naiv și de bună credință , i-ai da consiliul să toarne apă⁵¹ , el se va preface că te ascultă cu cea mai mare grabă, dar va turna... undelemn. Ce sfat i se poate da⁵² omului în care n-ai încredere și care-a dovedit în mod irecuzabil că nici o merită⁵³ ? Doar acela să scape lumea⁵⁴ de el înațiente de toate; apoi vom vedea ce e de făcut.

Dar se 'nțelege că acest sfat nu le place roșilor. Când le spunem⁵⁵ vorba ce Shakespeare o pune uneori⁵⁶ în gura persoanelor sale: „*Mergi⁵⁷ de te spânzură, căci și-ai încheiat socotelele cu lumea⁵⁸ !*” atunci sentimentul cam⁵⁹ friguros al nimicniciei⁶⁰ intră în d. C.A. Rosetti, 1⁶¹ -apucă istericalele⁶² și 'ncepe a aiuri⁶³ .

„Nu există partid conservator, pentru că⁶⁴ nu vrea să ne scape [de] cordeaua de matasă⁶⁵ ! Dacă ar exista, ne-ar^{298r} întinde o propunere și nu ne-am zugruma⁶⁶ . Dar nu există, nu⁶⁷ există pentru că ne lasă⁶⁸ să ne zbatem și nu ne tăie funia⁶⁹ .

Cam aceasta este argumentarea „Pseudo-Românului” de alătării, mortificat de rezerva absolută pe care și-a impus-o partidul conservator în cestiunile esterioare față c-un guvern în care n-are nici o încredere⁷⁰ . Dar oare cel ce nu face ceea ce faceți d-voastră nu⁷¹ există? Oare e un cuvânt

acesta⁷² ? Daca noi nu ne croim pensii reversibile, am murit⁷³ ? Daca nu ne creăm lefuri de zeci de mii de franci din buget ni s-a luat pânza de pe față⁷⁴ ? Dacă nu proclamăm republica la Ploiești și nu amenințăm cu asasinatul am dat ortul popei⁷⁵ ? Oare numai aceea se numește existență care se manifestă prin minciună și malonestitate⁷⁶ , precum se manifestă existența voastră⁷⁷ de străini pripășiți în România?

1. după 1884 șters 2. citat barat cu creion albastru 3. deasupra lui adevărat șters 4. după Com[isiunea] șters 5. cuvântul a mai fost scris de două ori dar șters 6. deasupra lui falsă șters 7. inițial pentru a-i induce în eroare și a-i face să lunece pe terenul anteproiectului 8. după reint [ra] șters 9. inițial cele mai multe dintre puteri 10. supraintercalat 11. inițial le râdeau cu milă în obraz 12. după pe sub mână șters 13. deasupra lui pentru a trage pe sfoară șters 14. după, ac[este] șters 15. după d-alde C.A. Rosetti și șters 16. inițial de patruzeci de ani și mai bine, ca în străinătate să le iasă și românilor numele pe care nainte l-aveau numai grecii. Se știe că au a se <plângere numai grecii> bucura numai grecii. < Lumea> Lumea cunoaște că „grec” în franțuzește e sinonim cu pungaș (înțeles figurat i se da cuvântului „grec” în franțuzește> Oricine știe ce înțeles figurat i se dă în franțuzește vorbei „grec” 17. inițial cu aceeași greutate cu care afirma d. Boerescu 18. citat barat cu creion albastru 19. supraintercalat 20. după falsă șters 21. după pentru a < face> înaținta interesele unei puteri străine șters 22. după merită mai multă crezare șters 23. deasupra lui într-un răsuflăt șters 24. după chiar șters 25. deasupra lui prin șters 26. după zică-i chiar „Madame Donau ”, precum a botezat-o publicul bucureștean șters 27. după Cog [âlniceanu] șters 28. după de tot șters 29. citat barat cu creion albastru 30. inițial, față cu faptul 31. deasupra lui neadevăruri șters 32. după pentru a face să lunece pe < terenul> < terenul> terenul concesiilor șters 33. după poate să [dea] șters 34. după ce vot mai poate da șters 35. inițial cel mai hotărât 36. după celei șters 37. după ei șters 38. inițial suplantațunii 39. inițial Precum poporului românesc i se suplantează și i se substituie Caradalele și toți străinii, tot astfel 40. deasupra lui interesele șters 41. urmează și de stat șters 42. după atitudine șters 43. urmează Ce bucurie pe el că partidul șters 44. inițial Ce rămâne în adevăr de făcut încât 45. deasupra lui puteri șters 46. după în adevăr șters 47. d-un supraintercalat 48. urmează Sfătuți-mă ! șters 49. în cazul nostru supraintercalat 53. după căci șters 51. inițial i-ai da sfatul să toarne apă 'n foc 52. după dar șters 53. inițial ca n-o merită. 54. inițial Sfatul să se spânzure și să scape lumea 55. după spunem șters 56. inițial Shakespeare < spune> pune adeseori 57. după Ești copil șters 58. deasupra lui noi șters 59. după intră, șters 60. deasupra lui cânepei șters 61. inițial și-l apucă 62. inițial istericalele grecești 63. urmează Atunci turbă grecul din el șters 64. pentru ca deasupra lui

căci *șters* 65. cordea de matasă *deasupra lui* de ștreang *șters* 66. *înțial* ne-ar întinde bățul unei propunerii pozitive și nu ne-am îneca 67. *după* nu există *șters* 68. *după* lăsăm *șters* 69. *înțial* ne zbatem în spânzurătoare și nu ne taie ștreangul 70. *frază scrisă printre rândurile textului înțial* Dar măñânce-vă ciorile și ajunge-ăți în neant. < Ajungere-ăți în realitate unde sunteți> Dar ajungere-ăți unde sunteți deja moralicește 71. *după* c-un cuvânt *șters* 72. *aceste două interrogative sunt scrise pe marginea din stânga; înțial înlăuntru textului* cel ce nu face ceea ce faceți voi nu există? *apoi* Dar oare cel ce nu face ce face d-voastre nu există; *textul a fost transcris pe margine pentru lizibilitate* 73. *deasupra lui* nu existăm *șters* 74. ni s-a luat pânza de pe față *deasupra lui* am < murit> murit *șters* 75. *după* popii *șters* 76. *deasupra lui* pungăsie *șters* 77. *urmează* putredă *șters cu care se și încheia fraza*.

[„ÎNCĂ UN CUVÂNT ȘI ÎNCHEIEM.”]

2264

Încă un ^{302r} cuvânt și încheiem.

Fără îndoială — din toate reiese aceasta — că d. Boerescu, preocupat pururea de specule de bursă, de înfîntări de Credite Mobiliare, de forma¹ differitelor decorații², de persoana sa³, vestită de la Convenția comercială încioace, nu e decât ceea ce-l arată a fi fizionomia sa confiscată, un viclean fără⁴ idei mari și organice, un oportunist, un negustor de expediente, un om incapabil poate de-o hotărâre energetică și clară. Nu noi ne vom erige vrodată în apologetică acestui „faiseur” politic, care are darul de-a compromite aproape⁵ orice cestiune pe care va pune mâna. Și tocmai pentru aceasta adevăratul său partid politic ^{303r} nu poate fi compus din oameni ai tării. Ovraiași pomadați și frizați, galopini de bursă, gheșeftari și antreprenori în doi peri, iată elementele pe cari le⁶ încurajează și cari l'încunjură; cu⁷ aceștia; singurii ce⁸ sunt tot atât de ușori ca caracter și inteligență, d-sa face politică, economie națională, istorie ... literatură chiar.

Dar, pe de altă parte, crede⁹ că d. Kogălniceanu¹⁰ — cu toată importanța ce-o dădeau Mircea și Ștefan cel Sfânt Dunării și porturilor ei — crede în adevăr că numai cestiunea economică e cea care-o împinge pe Austria spre Orient, că numai preponderanța economică o silește la subrepțiuni ca acea a d-lui¹¹ baron de Haan? Știm prea bine că inima d-lui Kogălniceanu i-a¹² lăsat-o moștenire părinții din părinți, că nu din pură întâmplare se numește patriotică¹³, ca aceea a Pherekyzilor și Gianiilor ... dar¹⁴ patriotismul¹⁵ însuși nu poate merge uneori atât de departe încât, asupra intereselor economice, să întunece pe cele politice? Desigur că, întru căt s-atinge de campania sa personală, niciodată om politic n-a nimicit pe adversarul său în modul în care-a făcut-o d. Kogălniceanu și fără îndoială buna dreptate, bunul simt, ^{304r} claritatea de vederi e în partea sa; nehotărârea, bizanti [ni]smul „șiretlicul prost”, cum zice autorul foarte nimerit, în partea guvernului și a d-lui Boerescu.

Dar nouă ni se pare — poate ne amăgim în privirea aceasta și de¹⁶ aceea nu dăm părerii noastre o formă categorică — ni se pare că, mai cu seamă în timpul de față, nu e cestiune *numai* de Dunăre. Există oameni — d-nii Hitrowo și Skobelef bunăoară — cari nu au tocmai darul discrepanții și a căror vorbe sunt de natură a pune interesele economice în linia a două. Nu zicem că linia a două nu trebuie apărată; ea e sprințul, rezerva, scăparea liniei întâia de luptă, a celei politice, însă e foarte prudent a nu uita de dragul castelului brâul puternic de întărituri politice, cari ele formează obstacolul întâi menit a sfârâma asaltul¹⁷ impetușul al inamicului. Care e inamicul? Asta e cestiunea¹⁸.

Poate că ^{305r} n-a sosit momentul în care s-avem a alege, între două reale esențiale, pe cel mai mic. ^{305r} Dar, dacă acel moment ar sosi, e sigur¹⁹ d. Kogălniceanu că tot acea politică ar urma-o în cestiunea dunăreană precum o urmează azi? Patriotismul d-sale cunoscut ne face a ne îndoi daca, în asemenea momente, ar fi tot atât de sigur pe vederile sale ca și astăzi.

1. *după decorațiile* *șters* 2. *înțial* obiecte de timichigerie < cu care-și> cu care-i place a-și împodobi pieptul său 3. de persoana sa *sintagmă anulată de poet, reintrodusă de noi din necesități contextuale* 4. *după* comun *șters* 5. *până aici începutul frazei anulat de poet, reintrodus de noi din necesități contextuale* 6. pe cari le *deasupra lui* ce le încura [jează] *șters* 7. *după de la aceștia fostul ministrul* *șters* 8. *deasupra lui* cari *șters* 9. *după* crede *șters* 10. *după* Cu o [gălniceanu] *șters* 11. *după* baronu [lui] *șters* 12. *după* e moștenită *șters* 13. *înțial* că nu este din pură întâmplare în pieptul său și nu din pură întâmplare se pretinde patriotică 14. *modificat din* Dar 15. *după* patr [iotismul] *șters* 16. *după* nu punem ideea noastră în[tr-o formă categorică] *șters* 17. *după* uriașul *apoi* impetu [osul] *șters* 18. *urmează* Amândoi însă, *după* a noastră părere, acela care promite a fi mai slab. Ne-ar duce prea departe dacă am arăta toate cuvintele pentru cari credem că unul va fi < desigur> mai slab decât celălalt *șters* 19. *urmează* că *eliminat aici ca o simplă anticipare a lui că următor*

[„NU DREPTUL FRANCEZ...”]

2264

Nu dreptul ^{314r} francez *concret*, formulele de drept francez trebuia să ni le - aducă; nu canalul Senei, [ci] formulele după cari se construiește un canal, pe cari să le adaptăm căderii râurilor noastre și să le traducem aici în cifre concrete.

[„LEGE MODIFICATOARE ...”]

2264

Lege modificatoare ^{390r} legii de perceptie de la 11 mai 1867 (26 m.* 1868) art. 25 al. 4.

Dreptul agenților fiscale de-a urmări contribuțiunile datorate statului, împreună, cu zecimile adiționale, încețează la finele anului al 3-lea de la începutul fiecărui exercițiu.

Inalienabilitatea teritoriilor țărănești, abuzuri — lege nouă
Legea tocmai [elelor] agricole — „ „ „

[„S-A ORÂNDUIT...”]

2264

S-a orânduit ^{357r} procuror al C[urții] Populeanu să facă o anchetă. D. P[opuleanu] ca caracter care merită încredere; dar ne întrebăm, auzind că d. Kiri [tescu] este menținut în funcțiune, deși ministru [rul] s-a convins din cele petrecute că e încă o mișie a lui: A vrut serios ministrul [ul] să facă o cercetare

și ***, [sau să-și] cocoloșească și să-și spele favoritul? O să poată să descopere cineva mărginit de mijloacele ce un prefect fără scrupul și fără rușine dispune? Pișca - stârjenul, Pișca - Șerban Vodă. Ce-o să poată să descopere un om cât de onest — prefect fără scrupul și fără rușine.

[„PROROC MINCINOS S-AR FI NUMIT...”]

2257

Proroc mincinos ^{372r} s-ar fi numit acela care acum șase ani ar fi prezis următoarele lucruri:
Ca după șase ani bugetul cheltuielilor se va urca cu 40%.

Că funcțiile se vor înmulții la îndoile de ce au fost.

Că ele vor atârnă așa de mult una de alta încât autoritățile supreme să poată impune la câteva zeci de mii de oameni, până ajutorul de scriitor din sat, purtarea sa politică.

Ca, după un sistem regulat, se vor opri procente din leafa fiecăruia pentru scopurile partidului.

Ca din ce în ce va deveni mai greu de - a - și agonisi mijloace de subzistență în neatârnare de guvern și că sporirea lefilor va spori numărul celor ce caută posturi și supunerea lor către oamenii care pot distribui aceste posturi.

[„ONORABILUL JOSUA QUINCY...”]

2257

Onorabilul Josua Quincy ^{372r} povestea, într-o prelecțiune ținută la Boston, ca a văzut pe cineva dând în New York, cu ocazia alegerii de deputat în Congres, 25 de¹ dolari pentru-un singur vot și, mirându-se onorabilul că un om putea plăti atâtă pentru-un singur vot², i s-a dat asigurarea că, dacă acest candidat va fi reales, va face o speculă cu mult câștig; în sesiunea din urmă primesc 30000 de dolari pentru că izbutise³ a trece un bill și putea plăti un preț bun⁴. Există oameni care, printr-un serviciu de 5—6 ani ^{373r} în Congres, s-au făcut enorm de bogăți, care, fără a poseda o⁵ mie de dolari, au ieșit din Parlament c-un sfert de milion de dolari.

(„New York Daily Times”)

1. supraintercalat 2. inițial pentru-un vot 3. după iz /butise/ șters 4. după pr/ef/ șters 5. după un dolar șters

[„ADMITÂND CHIAR CĂ LAUDELE...”]

2264

Admitând chiar că laudele ce și le¹ administrează partidul roșu prin organele sale proprii ar fi laude sincere și că defăimările ce le aruncă asupra opoziției conservatoare mai cu seamă² ar fi crezute³ căcar de ce le aruncă, lucru de care că să ne îndoim în cele mai multe cazuri, rămâne totuși întrebarea ce valoare pot avea laude aduse de amicii, adesea de complicitii săi proprii, ce crezare cătă a se da defăimărilor unor adversari fără scrupule în alegerea mijloacelor lor de combatere. Pe de altă parte întrebăm — abstractie făcând de orice vederi⁴ de partid — ca fel de testimoniu de⁵ săracie intelectuală și-ar da acest organ dacă am găsi că administrația unui Chirilopol e bună, stilul unui Fundescu⁶ ori Bibicescu escelent, versurile lui Serurie vrednice de laurul pururea verde ori politica unui Pherekydis eminentamente românească? Nimic nu degradează atât de mult intelectual

24. „ONORABILUL JOSUA QUINCY...” I. BAR. 2257, 372.

ca admirarea și lăudarea răului. Helvetius zice cu drept cuvânt: *Le degré d'esprit nécessaire pour nous plaire est une mesure assez exacte du degré d'esprit que nous avons*. Daca n-am fi în stare a cunoaște sau a ^{326r} prețui binele, calea-vale; lucrul se scuză până un oarecare punct. Ceea ce e bun și frumos în felul său la aparițiunea lui în lume e atât de nou și de străin prin originalitatea sa încât la întâia vedere nu cere numai s-avem minte sănătoasă, dar să ne și deprimem cu acest lucru nou; se cere deci oarecare cultură în specialitatea aceluia lucru. Dar venerarea celor rele, false, stupide sau absurde chiar nu are nici o scuză; prin asta se dovedește în mod irevocabil că ești un dobitoc și că vei rămânea dobitoc până sfârșitul vieții, pentru că mintea nu se 'nvață', ci se moștenește de la mama. *La faveur prodiguée aux mauvais ouvrages est aussi contraire aux progrès de l'esprit que la déchainement contre les bons* zice Voltaire, iar Göthe zice: Obscurantismul veritabil nu consistă în oprirea răspândirii adevărului, clarității, folositorului, ci în aceea că i se dă curs și trecere minciunii.

*Văzut-am laurii sfinți ai gloriei
De frunți comune pângăriți.*

De aici ^{327r} se vede de ce obrăznicie e capabil un cap de rând când ai comis greșeala de a-l proclama mare spirit. A o face aceasta e un mijloc care nu se scuză prin nici un scop. Ș-apoi să vezi cu ce air distingue un asemenea păcătos privește asupra celor [mai] mari oameni cari au existat vrodată. Prea jos pus de natură pentru a se bucura de nespus de rara aparițune a unui spirit în adevăr mare, privește c-un fel de aer de superioritate asupra acestui om mare, ca asupra unuia ce-l trece cu vederea de sute de ori și în [ale] cărui încercări slave de diletant arăți cu rece prețuire de nimic, jumătate ironic, jumătate cu milă⁷. Acest air distingue față cu meritul adevărat e o apucătură cunoscută a⁸ tuturor șarlatanilor călări și pe jos, dar își⁹ ajunge pururea scopul față cu capete slave. Distins, fastidios, desprețuitor ...

*Arață mândri și nemulțumiți:
Îmi par de bun neam și din bună familie.*

Nu-i ajungi cu prăjina la nas.

1. *supraintercalat* 2. mai cu seamă *supraintercalat* 3. după asemenea *șters* 4. după p[artid] *șters* 5. după și-ar da această foie daca *șters* 6. după Fund[escu] *șters* 7. după mil [ă] *șters* 8. după a. șarlatanilor *șters* 9. după nu-și *șters*

[,,PRIMI INTER PARES...”]

2257

primi inter pares ^{280r} — coordinate cu supraordinate — precum temperatura cată¹ a se echilibra² și tocmai din aceasta se naște mișcare, tot astfel un popor se cultivă, caută și ieși la suprafață și dintr' aceasta se naște mișcarea sa de emancipare, pe care nimeni n-o poate opri.

Daca opinia Ung[ariei] despre noi e atât de rea precum afectează a [o] avea, cu atât mai bine pentru noi. Orice eroare asupra puterilor³ noastre⁴ este în paguba adversarului. Daca nu⁵ sunt în eroare asupra noastră, și limbajul vehement al foilor lor ascunde numai, c⁶-o manieră lăudăroasă, frica și slăbiciunea care le stau ca un cui la inimă, iar cu atât mai bine pentru noi, căci atunci știm că, oricît⁷ va striga, ține⁸ în taină seamă de noi. A ne întrece însă⁹ în epitele înjurioase cu ei mai avem poate talentul, dar n-avem înclinarea. Un lucru li-l putem mărturisi numai: Beuge *machen gilt mehr*. Daca lupta e necesară, nu injuriile vor fi armele celui victorios.

Ce mi-e rusul, ce mi-e ungrul? Ia pe unul dă în altul, vorba ceea.

Da, aşa e.

Casa de Austria, care le-a dat r[omânilor] totul în trecut ca¹⁰ răsplătă pentru purtarea lor eroică în război și iubirea lor¹¹ de neam în timp de pace, în¹² această Casă de Austria, care nu i-a nedreptățit ca alții, ei speră, ei cred, ei se 'ntemeiază. Ei privesc supremăția ungurească ca un accident nenorocit pentru ei în dezvoltarea istorică a monarhiei, ei speră chiar în ramificarea monarhiei, unde principiul¹³ unității va face ^{281r} concesii raționabile principiului decentralizării, bazat pe grupuri naționale coordonate și nu supraordonate. Politica românilor din Austria e politica *austriacă* și ar fi bine daca M. Sa ar da¹⁴ o atenție binevoitoare numirii mitropolitilor și episcopilor, pentru ca nu prin ei să se introducă sămburii de politică maghiară între români. Împărat sau rege, rege sau împărat, e indiferent cum monarhul românilor ardeleni va avea buna grație de-a se numi.

Dar să stea în¹⁵ legături mai directe cu unul din cele mai credincioase și mai tinere popoare, care n-are vro¹⁶ istorie glorioasă îndărătul său și care bucuros ar fi să facă din istoria săngelui sau vărsat și a culturii sale câștigate o victorie a Casei de Austria.

C-o Transilvanie mulțumită vrem Dacia? Dar modești ne cred maghiarii. O, noi mergem mai departe. C-o Transilvanie mulțumită vrem Imperiul Roman al Orientului. Căci o formă oarecare trebuie să ia în viitor Peninsula Balcanică daca e vorba să nu cază pradă cuceririlor din răsărit. Dar va fi o confederație dunăreană¹⁷, dar un Imperiu Roman al Orientului, lucrul îmi e indiferent. Dintre popoarele coordonate superioritatea va fi a acelui care va munci și va cugeta mai mult, și lucrul se 'ncheie aci.

România a plătit-o aceasta și a plătit-o scump: întâi, ca avantagie economice concese pe zece ani negoțului austriac, al doilea, prin discreditarea și căderea unui partid onest, al treilea, prin venirea în locul aceluia partid a tuturor adunăturilor orientale din țară.

1. *deasupra lui* cătă *lăsat neșters* 2. *deasupra lui* egali[za] *șters* 3. după noastră, *apoi* adversa [rului] *șters* 4. după adversarului e în pag[uba] *șters* 5. după nu s-ar [înșela] *șters* 6. după sentimentul *șters* 7. *deasupra* lui oricât *șters* 8. *inițial* trebuie să [tină] 9. *supraintercalat* 10. după pe *șters* 11. după d[lor] *șters* 12. *inițial* deci în această 13. după unita [tea] *șters* 14. după lăsă seama *șters* 15. după d[irect] *șters* 16. *deasupra lui* nici o *șters* 17. după balcanică *șters*

[,,AR FI O EVIDENTĂ NEDREPTATE...”]

2257

ar fi o ^{279r} evidentă nedreptate de-a ne plângă de lucruri pe cari le-am suferit chiar de la acei cu cari acum avem un program comun¹ de muncă², precum și o lipsă extremă³ de delicateță.

1. după de [muncă] *șters* 2. după mu [ncă] *șters* 3. după de [delicateță] *șters*

[,,FELUL MEU, GURĂ MARE...”]

2257

Felul meu, ^{279r} gura mare fără de lucru mare, nu e de tine, tu ai stăpân și vrei să te 'nțelegi cu. Mine asupra unor¹ lucruri cari sunt ale stăpânului. Ce folos d' aci? Mai bine mă 'nțeleg eu de-a dreptul cu stăpânul tău, care este s' al meu, asupra unui² lucru care-i al lui, nu-i al tău.

— Da' cine și dincotro?

1. *deasupra lui* unui [lucru] *șters* 2. *după* lucrului lui *șters*

[„**MAI MULTI POLITICIANI...**”]

2257

Mai mulți ^{279r} politiciani mai de mâna a doua cari cred că tot ce zboară se mânâncă a și intrat în vorbă cu d. Melchior Lonyay. Mai pe urmă d. Melchior Lonyay, care confundase atât de lesne lucru. cuprins cu lucru cuprinzător, a confundat și mai rău lucrul altuia cu-al său propriu și, într-o vecinică confuzie între al meu și al tău, s-au irosit * cu totul din politică¹

1. *urmează încă un rând, indescifrabil; pe verso se află scris Melchior Lonyay 1872*

[„**DE NU MAI VIN..”**]

2257

De nu ^{279v} mai vin [ca] odată tatarii cu arcuri usoare, azi vin rușii cu tunuri Krupp. Astă-i crima¹.

1. *descifrare ipotetică a întregului fragment*

[„**NOI [Î]I ASIGURĂM...**”]

2257

Noi [î]i ^{279v} asigurăm că români, să vrea numai, în trei zile și s-ar părea că de când e lumea și pământul n-a existat pînă de ungu în Ardeal. Dar nu vor, și știu ei bine de ce nu vor.

[„**CE AȘTEPTĂM NOI...**”]

2257

Ce așteptăm ^{279v} noi decât să vină* Rusetachi ***, care - ar vrea să dea numelui nostru *** un caracter grecesc.

[„**UITE, UITE...**”]

2257

Uite, uite — a prins ^{281v} mămăliga coajă, nu-i glumă. Apoi pare că ne cam știm de multișor cu d-nii unguri, slavă Domnului. Le-am apucat*** alături.

[„**DE DRAGUL...**”]

2257

De dragul ^{281v} unui țigan n-are să-și schimbe Ardealul numele.

[„**DAR DE VREME CE...**”]

2257

Dar de ^{281v} vreme ce noi vrem nu numai să supunem popoarele pământului, ci să și le fericim totodată și, știind focul fraților maghiari de-a se¹ reîmprospăta prin elemente omogene, deasemeni nobilii descendenti, vom aduce pe turci din Imp[eriul] bizantin — pe toți cu mic cu mare — și i-om aşeza în Ungaria, asemenea pe tatarii din² Dobrogea.

1. *după aduce șters* 2. *după și pe cerchezi șters*

[„**SĂ NU SE CREAZĂ...**”]

2264

Să nu ^{286r} se crează deci că ungurii au mai puțină dușmănie ¹ în contra elementului românesc decât alte neamuri străine. Din contra, la ei dușmănia crește în ² patratul nepuținței. Cu cât nepuțința de-a maghiariza pe români e mai simțită cu atâtă învierșunarea e mai mare. Daca dincolo de Carpați elementul românesc ar fi considerat precum se cuvine, egal îndreptățit cu celelalte naționalități, liber în dezvoltarea lui materială și intelectuală, alipirea morală a lui „Pesther Lloyd” ar ³ avea poate ceva ademenitor pentru români. Dar, în starea de dușmănie în care se află lucrurile, înseamnă a ⁴ contra noastră însine, a da sprijn celui ce lovește în noi, a iubi pe cei ce ne urăsc. Creștinesc precept, dar neurmat de nimenea, nepractic.

1. după ură șters 2. deasupra lui cu șters 3. după ar fi poate apoi s-ar putea recomanda ca considerație succesiv șterse 4. după a întări pe șters

[„DEOSEBIREA ÎNTRE CELE DOUĂ SOCIETĂȚI...”]

2264

Deosebirea între ^{257r} cele două Societăți e aşadar esențială. Cea din București urmărește în adevăr emanciparea economică, nu s-a amestecat nicicând în jocul de ambiții din ¹ care consistă în mare parte ² viața politică la noi, s-a păzit chiar de acest teren pe ³ care a lupta și poate o datorie, dar ⁴ a încetat de-a fi o onoare, și-a ⁵ mărginit de bunăvoie ⁶ câmpul ei de activitate ⁷, abstracție ⁸ făcând de partide ⁹, de guverne, de ¹⁰ luptele pentru funcții, onoruri și diurne. Clubul din Iași are altă origine și altă menire. Fondat după inițiativa unor cumularzi și vânători de diurne de cari lumea se miră de unde au atâtă bani de cheltuit, a fost întrebuițat ca un mijloc viguros în alegeri, „negoț și industrie” au fost pretextul aparent, inscripția ¹¹ pentru ¹² cei naivi, influența electorală - scopul veritabil și unic al activității Clubului. Odată viciat în originea sa, nu ideile sunt lucrul de căpătenie pentru el ¹³.

1. după vul [gare] apoi vulgare șters 2. în mare parte supraintercalat 3. după sing [ur] * șters 4. după pentru șters 5. după și șters 6. deasupra lui ca însăși șters 7. deasupra lui luptă șters 8. după acel al demolării economice a poporului șters 9. deasupra lui partizi șters 10. după de persoane și de locuri șters 11. după tabla șters 12. după pentru șters 13. nu ideile sunt lucrul de căpătenie pentru el șters dar restituții aici aici rățuni contextuale

[„SCRIIND ACELE ȘIRURI...”]

2270

Scriind acele ^{62r} șiruri pline de amărăciune ne-a trecut prin minte raportul ambasadorului bizantin, Priscus, trimis la Curtea lui Attila. Acolo găsi un roman care fusese adus ca prizonier, dar își recăstigase libertatea și se afla ¹ bine. Acesta spuse uimitorul Priscus: că aci nu e eternă șicană, ca-n Imperiu, că judecățile sunt strict drepte, că judecătorii nu sunt venali, că generalii ² nu mănâncă continue bătăi ca ai romanilor, încât prin aceasta birurile să devie în permanență insuportabile. Ceea ce cineva câștigă cu muncă onestă, de aceea se poate bucura în liniște, cu totul opus stărilor de lucruri din Imperiu. Un alt scriitor vechi, Salvian, observă că acei romani care fug la goți nu se tem de nimic mai mult decât ca să redevie romani. Ba chiar toți oamenii mici ar căuta refugiu la goți dacă ș-ar putea lua cu ei puțina avere ce-o posedă. Căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, să asuprească pe cei mici. (Salvianus: *Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincuntur a nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse quam apud nos Romani? Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt; sed ut ad eos configant, nos relinquunt.*)

1. modificat din se află 2. după bătăile c[ontinue] * șters

[„BIZANTINUL PRISCUS ...”]

2270

Bizantinul Priscus ^{63r} fu trimis la anul 448 la Curtea lui Attila, regele hunilor, în Ungaria de azi. Prisci excerpta.

[„SALVIANUS, PREOT DIN MARSILIA...”]

2270

Salvianus, preot ^{63r} din Marsilia, născut la 390 dintr-o familie galică. Noul Ieremia. Din numeroasele sale uvraje a rămas ¹ un tractat, *De gubernatione Dei* (V, 8), în care spune că barbarii au fost însărcinați de Dumnezeu ca să pedepsească lumea romană.

1. inițial n-a rămas decât

[„DAR, SE VA ZICE...”]

2264

Dar, se va ²⁶² zice, ce au făcut conservatorii în timpul acesta? Conservatorii? De¹ câte ori un guvern liberal-autoritar sau liberal-roșu încărca țara cu zeci sau cu sute de milioane de datorie nouă, ei căutau să plătească din pământ, din iarbă verde. Disconcertați ei înșii de-o mișcare

25. [„SCRIIND ACELE ȘIRURI...”], PAR, 2290, 62.

al cărei efect a fost prefațarea poporului românesc într-un popor de aspiranți la funcțiuni, adecă la boierii, cei² ce înțelegeau lucrul se luptau ca o barcă împotriva valurilor mării, căci revoluția socială, de departe de-a se fi isprăvit, c și azi în fierbere³ și nu⁴ va începta poate⁵ decât cu pieirea Românci⁶,

1. după Palialive şters 2. după ei în[telegeau] şters 3. după clocote şters 4. după dovada articolele „Românului ” şters 5. supraintercalat 6. urmează căci în revoluția socială ce s-apropie străinii numără aproape un milion, grație cosmopolitismului care-a inspirat toate legile noastre organice traduse din alte limbi şters

[„CU UN STAT CA AUSTRIA...”]

2264

Cu un stat ^{318r} ca Austria, din cauza ungurilor, a¹ maloneștilor de unguri — e absurd, domnilor. Nu dați vina Casei de Austria pentru prostul tratament ce au a îl suferi românii din Ardeal. Știți prea bine că dualismul i-a fost imp[us] Austriei de din afară; știți prea bine că Pacea de la Praga și d. de Bismark îndeosebi au castrat Austria prin dualism pentru a-i face acțiunea² impotentă în *Confederațiunea germanică*.

În de altă mintirea germană din Austria au putut cere ce li se cuvine pentru că sunt liberali și demagogi. Daca ungurii sunt politicește *malonești*, daca calcă legea naționalității și articolul din Constituție, daca supun împăratului spre îscălare decrete și³ legi care sunt în flagrantă inconsecvență cu ceea ce împăratul i-a făgăduit lui Șaguna, cu ceea ce e înscris în legile fundamentale al Ung[ariei], cum împăratul este de vină? Pozi [tia]

1. după din Ungaria, șters 2. supraintercalat 3. după care șters

[„ROMÂNUL DIN AUSTRIA...”]

2264

Românul din ^{382r} Austria¹ a ținut cuvântul ap[ostolului] Pavel: Oricine să 'ncrece a fi liber, dar daca ești slugă, fi slugă cu credință. Dar stăpânul e stăpân pe mine fizic, pe puterea mea fizică, pe viața mea fizică cel mult²; nu e stăpân pe **sufletul** meu, care este a lui Dumnezeu, nu pe limba mea, care e limba *în care grăiește sufletul meu*.

Neplăcut ca împăratul le-a pus vataf pe ungur.

Românul va zice: Frate, iartă, dar nu sunt stăpân pe puterea mea, ci numai pe sufletul meu. Te iubesc și totuși dau în tine.

Italiani, bosniaci.

1. din Austria supraintercalat 2. pe mine fizic, pe puterea mea fizică, pe viața mea fizică cel mult *deasupra lui* pe viață și pe avutul meu șters

[„ARE ROMÂNUL O VORBĂ...”]

2267

Are Românul ^{87v} o vorbă populară: Ai împrumutat nuiele să faci gard? Gardul putrezește, da' datoria nu putrezește. Ai împrumutat de la împăratul Constituție să faceți stat? Statul putrezește, da' obligațiunile nu putrezesc.

Ați combinat obligații către Coroană și naționalități să faceți stat maghiar. Statul maghiar putrezește, naționalitățile nu putrezesc.

[„[CEL] CARE-ȘI VA MUȘCA MÂNILE...”]

2264

[Cel] care-șă ^{288r} va mușca mâinile c-a făcut o asemenea lege *El* va fi cel care se va rușina de-o astfel de lege *El* va fi; cel care se va simți umilit că a putut măngâia cu sufletul său astfel de speranță *El* va fi; cel care-șă va recunoaște nepuțința contra dreptului și contra voinței națunii *El* va fi; cel care va trebui să mărturisească imposibilitatea de-a planta pe democraticul pământ românesc sistemele împrumutate de la vechile state feudale ca Germania *El* va fi; cel care-n fine va pierde din aceste cauze orice prestigiu, orice autoritate și *cea mai de pe urmă rămășiță de considerație în țară* *El* va fi.

[„«ROMÂNUL» DE LA 22 FEVRUARIE 1874...”]

2264

„Românul” ^{289r} de la 22 februarie 1874 publica următoarea respectuoasă cerere guvernului:

Art. 79 (Codul Penal) prevede pedepse aspre contra celor cari, prin presă, ar comite vreo ofensă, contra persoanei M. Sale Domnitorului sau contra „vreunui alt membru al familiei Domnitorului”.

Însă M. Sale Domnitorul fiind fără îndoială din cea mai numeroasă familie princiară din Europa și presa democratică română neavând nici un exercițiu în genealogia familiilor princiară, guvernul este rugat foarte respectuos să binevoiască a publica prin ^{290r} „Monitorul oficial” un tablou lămurit de membrii vechei și ilustrei familii a M. Sale Domnitorului Carol I al României (Karl - eitel - friedrich -Zephirin - ludwig, principe de Hohenzollern sigmaringen etc. etc. etc.).

La 24 februarie reapare aceeași ¹ respectuoasă cerere, cu o observație importantă tipărită cu litere de-un deget:

O familie atât de numeroasă ca a M. Sale Domnitorului Carol I dobândește necontenit noi membri, fie prin nașteri, fie prin căsătorii, pe cari presa română este în imposibilitate de-a-i cunoaște.

Guvernul mai este dar respectuos rugat să ne ție necurmat prin „Monitorul oficial” în currențul tuturor nașterilor de ambele sexe și al tuturor căsătoriilor ce se vor săvârși în ilustra familie a M. Sale Domnitorului Carol I.

1. după aceași șters

[RĂSPUNSURI II] [„DAC' AR FI FĂCUT-O...”]

2264

Dac' ar fi ^{372r} făcut-o cu intenție, cu intențiunea de-a ne indigna până în adâncul inimei, de-a ne face să voim pornografia, plagiul ¹, minciuna și tradarea, atunci și-ar fi ajuns scopul și ar fi în adevăr un mare om politic. Din nenorocire nu credem c-a făcut-o cu intenție.

După asta nu ² mai lipșește decât ca ateistul C. A. Rosetti să se facă mitropolit primat și madame ³ Pupăză damă de onoare.

1. după minciuna șters 2. după numai șters 3. madame supraintercalat

[„DEȘI NIMIC ALT DECÂT...”]

2264

Deși nimic ^{373r} alt decât nepotul sărboteiului tafecciu care-a vândut creștetul sfânt al domnului Tudor ¹ în mâinile grecilor, se pretinde acum de boier mare, la care alții n-ar fi vrednici a fi slugi măcar.

Dar acest autor a mers și mai departe. S-a declarat întâi el însuși renăscător ² al dramei și poeziei române, a pus în foaie ³ în margini negre de doliu numele tuturor oamenilor cuviințioși ⁴ cari nu voiau să ⁵ se aboneze la asemenea literatură și să-i fie intim în familiile lor, a făcut albie de câine pe nemuritorul nostru Alecsandri, necum pe alții. Si răspălată?

Bene-merenti clasa I — după recomandarea ilustrului Urechia ni se pare.

1. inițial Deși nimic alt decât nepotul tafecciuului sărb care-a vândut pe Tudor, capul sfânt 2. după refor [mator] șters 3. în foaie supraintercalat 4. oamenilor cuviințioși deasupra familiilor oneste șters parțial 5. după să primească asemenea lucru șters

[„EXISTĂ ACI ÎN BUCUREȘTI...”]

2264

Există aici ^{375r} în București un soi de smintit de care se păzește toată lumea — sărb de neamul lui, și anume străneputul ¹ aceluia sărbotei trădător, Macedonski, care-a vândut creștetul sfânt al lui Tudor pe mâna adunăturilor de vagabonzi ale grecului Ypsilante ². Acest individ - smintit în opinia oricărui om —, deși nepot de sărb prost, se pretinde neam de boier de Tara Românească, ca și când n-ar fi existând nimene — în satul lui Cremene — care să știe vorbirea acestei țări. Dar nu numai atât. El, în gândul lui de dobitoc, e mai mare poet decât Alecsandri și, ca s-o dovedească, înjură pe venerabilul ³ bătrân în modul cel mai neomenos: el e mai învățat decât toată Academia la [un] loc, deci face Academia albie de câine. Ca să dăm o probă de producțuniile clasice ale acestui idiot cerem scuze cititorilor noștri că ⁴ cităm o probă din necuviințele lui poreclite ⁵ literare.

Urmează apoi ^{376r} scene intime din institutul de morală, în care autorul se rătăcește.

Ei bine — care e răspălată? Bene-merenti cl. I - Un escroc, un plagiator, un pornograf — decorat!

Ei bine! Să mai primească ⁶ sau să mai poarte cineva o medalie pe care-o poartă un asemenea om de nimic! Daca se poate una ca aceasta!

Ba sărbul a găsit și un lăudător - un grec — Giuvaras

Escrocheriile din Dobrogea.

1. prefixul stră - supraintercalat 2. inițial pe mâna lui [Ypsilante] apoi pe mâna grecului; lui Ips [ilante] apoi pe mâna < pușlămalelor > ad[unăturilor] lui Yps [ilante] 3. după băt [râmul] șters 4. deasupra lui să șters 5. după lit [erare] șters 6. Să mai primească sau supraintercalat

[„NOUL BIZANT...”]

2264

Noul Bizanț ^{376r} s-a cretinizat moralicește și intelectual sub domnia turcului și trebuia să se *cretinizeze*. Grecul, popor negustoresc de țărm de mare, nu muncește și nu știe a munci. El trăiește din tranzacții — umilit cu turcul, obraznic cu creștinul supus.

[„NOROCUL NOSTRU...”]

2264

Norocul nostru ^{377r} în epoca fanarioșilor a fost că nu toți pretenșii greci erau în ¹ realitate greci. Cei mai mulți dintre ei aveau numai limba grecită, însă era ori albaneji ori bulgari. Dar amândouă popoarele au sânge tracic în ele, sunt înrudite cu noi și s-au asimilat lesne. Grecul veritabil ² nu se va asimila niciodată.

1. *deasupra lui* rel șters 2. după ad[evărat] șters

[„MAIORESCU”]

2264

Maiorescu ^{12v}
Caracteristica lui *Anghel* [:]
E instr [uit]
E *gentil* (Ramshorn)
E *nobil*
E d-ai noștri

Cine vorbește
Dimancea
Epurescu
Guluță Effendi

[„CONS[ILIUL] COMUNAL”]

2264

Cons[iliul] comunal	Cam[era] de Comerț	Cons[iliul] județean
<i>Cariagdi</i>	<i>Socec</i>	<i>Voreas</i>
Anton Mavrus	Preș. Cost. Atanasiu-	Aurelian președ [inte]
Dr. Sergiu	Cugler	Alexandrescu
Gr. Serurie	Nae Ionid băcanul	
Nae Manolescu		
Porumbaru		
Marin Christu ¹		
Triandafil		
Toroc Mișu		
Stancu Bechianu		
V. Hernea		
P. Buescu		
(Lahovari)		

1. *urma pană*, Buescu șters pentru a fi reluat mai jos

[„CE SPUNE ÎN TOATE DISCURSURILE D-LUI ?”]

2264

Ce spune ^{315r} în toate discursurile d-lui? Să mă lovească pe mine.

Dictatura.

A doua zi după lovitura de stat Cuza a 'ntâlnit pe M. K. —*pied de nez* (sfărlează) — lovitura de stat este a lui Cuza. Ca să facă fapte mari.

Toată lumea a fost cu dumnealui.

Da drepturi națiunii întregi.

Voi este ^{315v} să 'mpingă * lucrurile și să facă dictatură în favoarea mea. Lovitura de stat — pentru a da puterea altuia.

[„CONDIȚIUNILE CELE MAI PROPRII...”]

2264

Condițiunile cele ^{313r} mai proprii unei națiuni în cutare situație.
Oameni cari nu citesc nici o carte, nici un jurnal.

Lahovari, mult talent, cu multă instrucție.

Cari sunt tradițiunile d-lui Lahovari? Sunt tradițiuni românești? Nepotul caimacamului de la Craiova din timpul Zaverei nu știe românește, vorbește rău românește. Când vorbește Lahovari

rom[înește]*** ***

când nici ^{313v} nu știe rom[înește].

De convenție numai¹.

Un regim foarte liberal și poziție parlamentară.

Dionisie Fotino.

Epoca apelpisișilor.

Zavera . Caimacam la Craiova.

De la acești d-ni nu pot s' aștept un program, numai d. Cogălniceanu putea să facă un program de guvernare, are cunoștințele cerute.

1. *initial* Convenție numai

[,,DACA ȘINCAI...”]

2263

Daca Șincai ^{46r} ținea la pântece desigur Iosif II, care-a vorbit cu dânsul, l-ar fi făcut profesor * aulic * la Viena; se 'ngrozește *. Dar Șincai era român, era mândru. Șincai n-a fost la Roma și la Iosif II ca să se vânză *; a murit sub un gard.

[,,E CURIOS...”]

2275B

E curios ^{82r} că 'ntr-o rasă pură nu există invidie. Fiecare se bucură de ridicarea unuia dintre ei. E d-ai noștri, cum s-ar zice. Iluzionismul¹ identității merge atât de departe încât evreii prefac pe orice om mare în jidă. Mie mi s-a 'ntâmplat să aud pe unul zicând că Brahm, fiul neutru lui *

Brahm, n-ar fi decât Abraham și în consecuență de-al nostru și Napoleon I al francezilor ar fi iudeu . Horatius Fleckeles .

1. *modificat din* Iluzia

[,,DACA MAGHIARII...”]

2264

Daca maghiarii, ^{385r} atunci când erau mari și tari, n-au putut deznaționaliza pe nimenea, cu atât mai puțin vor putea-o astăzi, când sunt sub o dominație de nu străină, desigur însă grozav de neutrală, și care nu poate să-i încurajeze la persecuția naționalităților decât în detrimentul lor. Căci¹ ori[ce] persecuție e o sumă² [de] putere *vie* cheltuită în zădar care, întrebuiușă în³ munca pentru ridicarea rasei⁴ maghiare, ar fi roditoare, pe când astfel e *stearpă* și n-are alt rezultat decât a împiedeca și pe ceilalți în dezvoltarea lor.

1. după Orijenii 2. o sumă supraintercalat 3. după pentru șters 4. după poporului șters

[,,A SPUNE GRECULUI...”]

2257

A spune ^{415r} grecului că e român înseamnă a-l lăuda și a-l împinge¹ să fie om cumsecade. Dar a spune românului că nu e român e o insultă gravă, demnă numai de un grecotei malonest² cum e redactorul „Pseudo³ - Românului”.

1. după sfătuil] șters 2. supraintercalat 3. supraintercalat

[,,AUSTRO-UNGARIA AR TREBUI...”]

2257

Austro-Ungaria ^{244r} ar trebui să simtă că Tratatul de la Londra e o *cursă* ce i s-a pus de către celealte puteri și că *c'est un jeu au plus fin.*

[„EMANCIPAREA ECONOMICĂ ȘI INTELECTUALĂ...”]

2257

Emanciparea economică ^{244r} și intelectuală a întregului popor românesc.

Nu ne mai trebuie epitrop în nimic și nicăieri. Nu trebuie nici unguri epitropi, nici germani, nici ruși. Încolo admitem orice formă de conviețuire cu alte popoare, fie aceea o conviețuire cu maghiarii sub Coroana Sf. Ștefan, fie cu¹ toate celealte popoare în Imperiul habsburgic sub

Coroana de Austria — idealul² unității *politice* ne e cu desăvârșire indiferent. Un singur lucru putem pretinde de la oricine: să respecte naționalitatea noastră cum o respectăm noi pe a lor. Crede oare Austria să câștige preponderanță pe Dunăre permitând ungurilor infamiile căte se comit?

Precum nu ^{245v} admitem în dezvoltarea muncii noastre și a economiei noastre epitropia unui negoț exercitat de străini, precum nu admitem în dezvoltarea noastră intelectuală epitropia unei limbi străine — pe chiar sora franceză, necum nemțeasca, slavoneasca sau ungureasca — având noi epitropi naturali limba latină și³ fiica ei, limba românească din suta a șaptesprecea, tot astfel... precum nu adm [item] în bis[erica] noastră⁴ epitropia Bizanțului sau a Romei, tot astfel evident că nu admitem nici epitropie pe Dunăre și sfătuim pe tot românul să facă asemenea nouă. Pe tot românul, oriunde ar fi⁵, sub a oricui stăpânire s-a afla.

1. după *cu nemții* șters 2. după *un [ideal]* șters 3. după *și limba* șters 4. urmează, decontextualizată, trimiterea subliniată *Pasajul din Jiricek Traci* 5. inițial de oriunde ar fi

[„UN POPOR SE NAȘTE...”]

2257

Un popor ^{245v} se naște prin *reacțiunea* unei rase în contra unei dominațiuni străine:

rușii — tatarii
ungurii — români
spaniolii — olandejii

Naturile generoase țin cu cel slab și vin în ajutorul lui. Astfel se sporește puterea acestuia. Contra lui Mohamed pol[onii] și ung[urii] n-au luat parte din invidie.

[„STĂPÂNUL POLITIC...”]

2257

Stăpânul politic ^{245v} a trupului și a raporturilor lui de avere poate fi și un Habsburg, colo un Romanov, dincolo un Rachenberg sau un Obrenovici; pe sufletul lui, pe limba lui, pe inima lui e stăpân Dumnezeu și el, și nimenea 'ncolo .

[„CITIM ÎN «JOURNAL DES DÉBATS »:...”]

2264

Citim în ^{320r} „Journal des débats”:

Se știe că ratificarea Tratatului de la Londra, care regulează cestiunea Dunării, a fost amânată pentru sase luni, pentru a da statelor riverane timpul de-a consimți la aranjamentele care au fost luate în această privință de cătră puteri. Se asigură pe de altă parte că cabinetul din Londra a făcut cei deținători pași la București pentru a îndemna pe guvernul român de-a adera la deciziunile Conferenței. Reprezentanții marilor puteri vor sprijini pașii guvernului britanic și nu mai e nici o îndoială [că] negociațiunile începute vor izbuti a da¹ un rezultat satisfăcător. România nu va putea în adevăr să se retranșeze în indefinit într-un non possumus din care ar sili-o să iasă interesele ei proprii chiar. Știm, e drept, că România are multe

remonstrări (greifs) de făcut; dar e tot atât de puțin just de-a pretinde că interesele ei ar fi fost cu totul ignorate

26 [CITIM IN « JOURNAL DES DÉBATS »...], BAR, 2264, 320.

la Londra de cătră puteri: ele au ținut seamă de aceste interese în măsura în care a fost cu putință de-a o face. În această cestiuțe a Dunării, cari era de natură a inspira o seamă de îngrijiri și care-a fost rezolvată într-un mod² atât de pacnic, erau trei grupuri de interese deosebite pe cari era vorba de-a le acorda. Erau mai întâi interesele Rusiei și ale

Austriei, care ^{321r} se contraziceau în mai mult de-un punct și în privirea cărora înțelegerea s-a putut face spre satisfacerea amânduror părților interesate. Apoi veneau interesele micilor state sărmărești, precum România, Serbia și Bulgaria; și în fine veneau interesele generale și particulare³ ale marilor puteri, care asemenea nu se puteau neglija. Am avut deja ocazia de-a spune⁴ cum Conferența a știut să iasă din această situație delicată și grea. Se ținelege că ea nu putea să dea satisfacere tuturor intereselor; dar, acordând Austriei și Rusiei oarecare avantaje pe care nu le

putea refuza, le-a și impus, în favorul statelor țărmurene unele concesiuni cari merită a fi apreciate.

Una din principalele⁵ remontrări ale României era că Austria va fi reprezentată în mod permanent în Comisiunea Mixtă a Dunării. Această Comisiune având a se compune din delegații statelor țărmurene, la care - ar fi venit să se adauge un delegat al Comisiei Europene, ales după ordine alfabetică, Austria era cea deținătoare a puterei designată a-și trimite reprezentantul și, prin acest fapt, ea ar fi fost de două ori reprezentată în Comisia (Mixtă) de navigație pe Dunăre⁷, care nu trebuie confundată cu cea europeană. Deci România, văzând în această prerogativă acordată Austriei o amenințare a independenței ei,^{322r} această putere a renunțat la dreptul unei duble reprezentanții. lată o concesiune serioasă, care - ar trebui să satisfacă⁸ pe cei din București. Dar mai sunt și altele, mai puțin importante. S-a prevăzut de ex. cazul când România nu s-ar înțelege cu Rusia asupra planului de lucrări ce sunt a se întreprinde în brațul Chiliei și Conferența a decis ca diferendul să fie supus direct puterilor, cari vor avea să judece în ultimă instanță. În fine România și Serbia ridicaseră obiecțiuni în privirea numirii subinspecțorilor și a diviziunii fluviului din punct de vedere administrativ. Asupra acestor două puncte puterile sunt în mod egal dispuse de-a le acorda satisfacerea legitimă la care au drept.

Executarea Tratatului de la Londra nu va întâmpina deci nici un obstacol serios și, chiar dacă dificultățile, ridicate de elaborarea acestui tratat ar fi cu mult mai numeroase, totuși nu desperă de rezultatul final. Ne aducem aminte de îndoilele ce născuse⁹, acum câțiva ani, executarea Tratatului de Berlin. Părea la întâia vedere că acest tratat va fi nerealizabil, dar puțin câte puțin dificultățile au fost aplanate și Tratatul de la Berlin a putut fi executat, în dispozițiunile sale principale,^{323r} în mai puțin timp decum cutezam a spera. Tot astfel va fi și cu Tratatul de la Londra, care, nu e decât o anexă a Tratatului de la Berlin.

1. inițial vor izbuti la un rezultat [satisfăcător] 2. după mo[d] șters 3. după parțial[e] șters 4. după zice șters 5. după prin[cipalele] apoi prin[cipalele] șters 6. după întâi șters 7. de navigație pe Dunăre suprainercalat 8. după satisfa [că] șters 9. în ms se născuse

[,,PRINȚUL DIM. GHICA...”]

2264

Prințul Dim. Ghica,^{313r} un interes mare național în joc, o impresie tristă, nu amară, principiuri, nu program. Care este programul ?

O repetiție din ceea ce a zis la Iași. A dezvoltat un program ? Nu este un om politic Un advocat foarte distins. Om politic [este cel] care studiază toate condițiunile unei societăți și-și face un program al său.

La care instituție numele său e lipit *, fie socială, politică sau economică? Omul politic e cel care are idei. Să cunoști Codul.

Ca să fii om de stat nu e destul să știi Codu [I].

1. după V, adăugat ulterior.

[,,ÎN FOILE AUSTRIACE...”]

2264

În² foile austriace^{209r} e aproape un mot d'ordre de-a pretinde că Austria urmărește ordinea în Orient. Valetul Austriei din România, d. Vasile Boerescu, botezase chiar partidul conservator, fără să-l întrebe, cu numele specios de partid al ordinei. Nu trebuie să uităm că acest mare om de stat ne-a înzestrat cu Codul Napoleon, prin care s-au desființat toate îngrădirile datoriei codificate

a pământului pentru păstrarea proprietății în mâinile pământenilor. Iată ce zice d. ex. *Codul Caragea*, cap. III, §

Cei ce vând lucru nemîșător, atunci numai poate să-l vânză la alții, când mai nainte vor da de știre celora ce au cădere sau³ epitetul lor.

Se protomisesc la cumpărătoarea celor nemîșătoare:

- a) rudele de sus și de jos;
- b) rudele de alătura până la a patra spătă când sunt și părtăși sau devălmași ;
- c) rudele de alătura până la a patra spătă când sunt și vecini;
- d) cei ce sunt numai rude de alătura până la a patra spătă;
- e) cei ce sunt numai părtăși sau devălmași ;
- f) cei ce sunt numai vecini: (1) cei ce se vecină în lung; (2) cei ce se vecină în lat; (3) cei ce se vecină la un colț.

Am fi vrut să știm cum ar fi putut cumpăra străinii moșii și case sub asemenea legiuire.

1. acest text are semnele grafice ale unei note de subsol: linie orizontală scurtă și asterisc 2. după Atât șters 3. după sau protomis șters

[,,CÂND OPOZIȚIUNEA A 'NCERCAT ...”]

2264

Când opozitioanea ^{322r} a 'ncercat în¹ Senat și în Cameră să implore pe M. Sa Regele a garanta libertatea alegerilor ea a avut fără 'ndoială cuvânt. Ea știa cu ce guvern are a face țara, știa că cetățenii au să se aștepte din partea societății anonime² nu numai la presiuni, amenințări și corupție, ci la mai mult, la atentate asupra vieții.

De la un capăt la altul al țării furtul de bilete³ din urne, violarea secretului voturilor⁴ și scrierea lor sub controlul agenților administrativi, bătăile și încercările de ucidere au fost la ordinea zilei; nelegiuri s-au comis, începând de la⁵ ministrul - președintele până la scriitorașul din sat. Toată haita flămandă de indivizi cari nu știu a munci și a căror unică speranță este un guvern ignorant ca cel roșu, ce⁶ să-i hrănească din buget, s-a zvărlit asupra țării ca lupii în turma de oi, începând cu capitala și sfârșind cu nordul estrem al țării, pretutindeni presiuni, pretutindeni corupție, pretutindeni nelegiuri.

1. după atât șters 2. inițial societății anonime de bandiți 3. deasupra lui voturi șters 4. deasupra lui votului apoi voturilor șters 5. supraintercalat 6. deasupra lui care șters

[,,ALTFEL «N. FR. PRESSE»...”]

2264

Altfel, „N. fr. Presse” ^{381r} se însălă când admite un antagonism real între slavii de sud și români. Avem¹ cu totii sânge tracic în vinele noastre.

T/ r români
T/ s bulgari, sârbi
T/ t albaneji
Un substrat comun *etnic și linguistic*. Un radical comun drept *bază*

1. după suntem șters

[,,CEL MAI AUTORIZAT...”]

2264

Cel mai autorizat ^{323r} din șefii opozitioanelor, d. Florescu, s-a asociat la aceste energice cuvinte ale primului ministru și a zis că-n „ziua de pericol toți, români fără excepție vor uita vechile lor disensimente, pentru a se întruni într-un singur partid, partidul național.” („Journal des débats”)

(Demisia din armată a generalului Manu; Eraclie Arion)

[,,ÎN LOC DAR DE-A GĂSI...”]

2264

În loc ^{287r} dar de-a găsi necuvioios articolul în cestiune s-ar fi căzut mai bine ca indulgența lui relativă să dicteze tacere celoră cari s-au crezut în drept de-a se simți atinși. Ceea ce-am indicat noi, mai mult ironic și în paralelă cu un caracter de comedie, nu este *singura* indicație despre care am putea vorbi; sunt și altele, cari ar putea să fie și mai simțitoare pentru susceptibilitățile diverse¹.

Asemenea nu ne-am fi crezut în drept a accentua o numire atât de nemerită din partea unui stat străin; l-ar privi aceasta pe acel stat străin. Dar în privirea țării noastre suntem în dreptul nostru de-a pretinde ca asemenea alegeri² delicate să cază asupra unor oameni despre cari, dacă nu se vorbește nimic de bine, măcar de rău să nu aibă nimeni a vorbi.

Oricine ne va putea crede că d. Ștefan Belu e pentru noi o persoană indiferentă și om ca oricare altul, încât, pe câtă vreme

1. urmează Asemenea nu ne-am fi c[rezut] șters 2. după numiri șters

[,,ANGLIA ȘI RUSIA...”]

2257

Anglia și Rusia ^{278r} în Asia.

Cestiunea Orientului european. Întru cât e solidară Germania cu Austria nu știe nimenea. Pommercher Musketier . Franța și Italia în Tunis. Spania. Egipetul.

Danemarca, Suedia și Norvegia, Portugalia, Olanda, Belgia și Svețera. Olanda. Boerii¹. Vechile privilegii ale boerilor.

Propunerea Schaeppmann (62: 16) analogă cu Bradlaugh.

Belgia ministeriul Frere Orban . 1 600000 majori. 116000 Parlament 1/ 10. Consiliile provinciale, 1 / 6 ² .

1. *grafic mai veche pentru buri , populaie olandeză din Sudul Africei 2. după 7/ 10 șters*

[,,DE ACOLO AU IEȘIT TREI DINASTII ROMÂNE...”]

2264

De acolo ^{379r} au ieșit trei dinastii române: Basarabii, Mușatii și Corvinii . De acolo cel mai mare erou cu care se leagă ungurii, Ion Corvin, și cel mai mare rege al lor, Matei cel Mare, care-a luat Viena. Vor să strice *** degeaba li-i Soc. istorico - arheologică . Școala preparandă .

[,,UNIAD IOAN”]

2264

Uniad Ioan, ^{389r} vestit om despre care legenda spune multe. Născut la Uniad la 1387¹ .

Tatăl său un om însemnat.

Ioan s-a distins deja sub Sigismund (de Luxemburg).

Împăratul Albrecht l-a numit la 1438 ban de Severin, unde are ocazie a-și câștiga glorie împotriva turcilor.

După moartea lui Albrecht, Uniad se declară pentru Vladislav I în contra văduvei regale Elisabeta.

1442 împreună cu Nicolae Uilac (Nicolaus Olacus) deveni voievod al Ardealului și câștigă o biruință strălucită asupra turcilor.

1. *după 183[7] șters*

[,,ȘTEFAN V MUȘAT...”]

2264

Ștefan V Mușat ^{387r}

ca culminație a trei dinastii române

[,,CA TOȚI ROMÂNII ADEVĂRAȚI...”]

2263

Ca toți ^{6v} români adevărați Ștefan Vodă era ardelean de origine și anume mureșan. Ca și Uniad Corvinul , ca și Basarabii toți. Dar ce e Maramureș decât o combinație de cuvinte între Marmura (numită Poarta de Fier) și Mureș, râul care trece prin ea.

[,,DEȘI ÎN REALITATE...”]

2257

deși în realitate ^{416r} poporul maghiar n-a ajuns niciodată la predominare în țara lui proprie, nici în trecut, nici azi. Îndată după stingerea dinastiei lui Arpad, s-a succes până în ziua de azi o serie de dinastii străine recrutate¹ de departe și de aproape, încât singura dinastie națională cu care se laudă este familia arhiromânească a Iancului, voievodul Ardealului, a Corvinilor. Bonfiniu deducea familia dintr-o *gens* de patricii de la Roma; realitatea este însă că Corvinii erau boieri români de neam, iar îndeosebi tatăl voievodului Iancu ținea în căsătorie pe o flică din familia Paleologilor din Constantinopole. De aproape înruditi cu Basarabii, ba poate ei însăși Basarabi, aveau în marca lor un Corb c-un² inel în gură. Acest corb cu inelul în gură este însă identic cu corbul legendei lui Radu Negru. Radu Negru, zice Miron Costin, a trecut din Țara Făgărașului munții și-n șesul Tării Românești a găsit³

1. *după din toate șters 2. după cu un șters 3. a găsit deasupra lui s-a 'nsurat șters*

[,,ACEȘTI OAMENI...”]

2257

Acești oameni ^{244r} o simt aceasta și de aceea joacă rolul de **agenți provocatori**: Grădișteanu, virtutea în descompunere. Cariagdi, Carada. **Agenți provocatori ai Rusiei**.

[,,AM FI CURIOȘI...”]

2257

Am fi curioși ^{245r} cine întreabă pe d. Grădișteanu care sunt nestematele românilor ? Tot așa de bine, la o privință, pe a regelui Spaniei, dar pe noi nu ne privește. D. G[rädișteanu] nu este nici român, nici neromân — cătă ce este d. Grădișteanu.

[,,ARE OMUL UN STĂPÂN...”]

2257

Are omul ^{245r} un stăpân și acela e **infinitul**. Dezvoltarea omului nu merge în infinit, ci până la o proporțională . Nici un copac nu crește până la cieri.

[,,D. GRĂDIȘTEANU N-ARE NIMIC DE PIERDUT...”]

2257

D. Grădișteanu ^{245r} n-are nimic de pierdut, absolut nimic, nici chiar renumele de om cu castitate de moravuri și cu onestitate de conștiință. D-sa nu are decât de câștigat... cât se poate de mult și f *tout prix*.

[,,CINEVA POATE FI OBLIGAT...”]

2257

Cineva poate ^{245r} fi obligat prin locul nașterii sale de-a servi în armata ungurească, adecă de a-și da puterile, trupul și viața fizică pentru statul ungur, dar *limba* ungurească nu e nimenea dator² de-a o învăța, nimeni dator, nici sie însuși, nici lui Dumnezeu,

1. după de-a [servi] șters 2. deasupra lui obligat șters

[,,ÎNAINTEA BUBUITULUI ...”]

2257

Înaintea ^{245v} bubuitului **** se pleacă Universul. Se pleacă [acă] o oaste dușmană, se pleacă regele dușman.

Birui-vor * Domnii sodomiei bizantine și ai cezaro - papismului cu capul de popă și trupul de priap ?

[,,DISPREȚUIEȘTE ORICE SOI DE SPECULĂ...”]

2257

Disprețuiеște orice ^{245v} soi de speculă: fie specula de idei a politicianului , a gazetarului venal, fie specula de bani a cămătarului și¹ a negustorului uzură , fie specula de tine însuți, a lingărie și a cocoteriei . Munca, iubit popor românesc, iată sufletul și creațoarea ² tuturor lucrurilor mari.

1. după fie șters 2. supraintercalat

[,,MUNCA, IUBIT POPOR ROMÂNESC...”]

2263

Munca, iubit ^{43r} popor românesc.

Iar tîie ^{43v} îți zic:

Munca, iubit popor românesc,

Există un secret — Dumnezeul lumii
mecanica universului

[„O ORGANIZARE ÎNTRE ROMÂNI...”]

2257

O organizare ^{246r} între români asemenea Soc[ietății] francmasonilor și a iezuiților, ca a bisericii catolice. Pretutindene oameni ***, cari să ţie registru de tot sufletul românesc. Cel slab trebuie încurajat și **lăudat** pentru ca să devie bun; trebuie trezită deșertăciunea lui, *decorat* la nevoie, trezite mii de speranțe în el, în caz de estremă nevoie **ajutat** chiar. Să se simtă că Soc[ietatea] **Matei Basarab** reprezintă **o putere enormă**.

[„DECI NU [ESTE] EXACT...”]

2257

Deci ¹ nu ^{415r} [este] exact ceea ce afirmă M[onitorul] că cuvintele din Iași au fost rostite prin surprindere de către o persoană care n-avea nici un rol oficial la acea solemnitate.

1. după Asemenea șters

NOUA ROMĂ

2263

A se ^{42r} convinge turcii că Imperiul trebuie restaurat, prin introducerea limbilor naționale în biserică și prin trezirea patriotismului local, escitat și în contra rușilor, și în contra austriacilor. Grecii trebuie eliminați cu totul din guvernarea bisericiei române și substituți prin *arabi* în Orient prin *români* în Europa. Odată un *român* patriarch, el va numi români episcopi în ținuturile locuite de ei, albaneji episcopi unde țările sunt locuite de albaneji.

Datoria publică turcească, acoperită în Anglia prin subscrîpțuni benevoile. Convins poporul englez că turcii *trebuie* *economicește emancipați*. Datoria publică odată plătită, se va institui un Reichsrechnungshof care va ține pururea în cumpărătura echilibrul bugetar.

Patriarhii or înființa la¹ Const[antinopol] o Academie de limbi orientale. Gaster românește. Se vor preda pentru turci științele necesare și pentru celelalte naționalități asemenea. Liceu septilingy. Limba română și greacă² și cea bulgară obligatorii. Funcționarii obligați a ști toate limbile județului pe care îl administrează. La** mănăstire română, la Ierusalim strană română.

1. după o A[cademie] șters 2. după cea [geacă] sau [bulgară] șters

[„V-O SPUN FRANC, D-LOR...”]

2263

V-o spun ^{43r} franc, d-lor, servesc pe **români** din partidul conservator, nu pe greci. Pe acele rămașițe de *boieri români* din vremea domniilor noastre legitime, ale Basarabilor și a Mușatinilor. Scuip în toți Domnii fanarioți, scuip în toți grecii [pe] cari i-au adus. Mi-e rușine că a fost cu putință ca toată plebea și toată canalia bizantină s-ajungă a domni în această țară, mi-e scârbă de ei și-i urăsc.

[„CU AJUTORUL AUSTRIEI...”]

2263

Cu ajutorul ^{43r} Austriei. Trebuie cumpărată* alianță cu națiile apusene: Franța, Anglia, Italia — trebuie ca Austria să susție pe turci în Europa *à tout prix*, trebuie ca un austriac să fie în România, să abdice Carol în taină în favorul Casei de Austria — să-l vedem de e patriot. Silit să dea o formală abdicare în mâna unui partid oarecare — se va alege momentul în care această abdicare să fie utilizată - momentul morții de ex. — și adusă Casa de Austria aci.

Nu facem ^{44r} guvernul decât dacă ne dă un **act formal de abdicare** în mâna.

Nu putem lăsa soarta istorică a țării pe asemenea mâni.

[„ARDELENII SĂ NU SE FACĂ...”]

2263

Ardelenii să ^{44r} nu se facă ¹ cetăteni români, ci să rămâie supuși austriaci, ca să se poată 'ntoarce cu toate drepturile în Austria. Să ceară românilor consul general² la București. Eu sunt născut în Bucovina, tată-meu e bucovinean, un grec ca Vogoridi n-a fost în stare a-l ³ face cetățean.

Societatea: **Carpații și Balcanii**, societatea tuturor românilor veniți în țară.

1. *înîțial* să nu fi fost [făcuți] 2. *supraintercalat* 3. a-l *repetat din inadvertență la început de rând*

[„NOI NU SUNTEM NEMULȚUMIȚI...”]

2263

Noi nu ^{44v} suntem nemulțumiți în contra Rusiei, nu avem nimic de zis în contra tendențelor *ei*, dar în orce caz nu ne place nici despotismul monarchic, nici cezaro - papismul bisericesc. Desfăcându-se [d]intr-o legislație nici legitimă și nici umană — aceste două rămășițe a instinctelor tartarice cari se găsesc numai la turci și la mongoli — popoarele orientale ar avea o garanție că amestecul viitor al Rusiei în afacerile lor va fi un amestec dictat de legile umanității și echității. Până-atunci colosul de fier cu picioarele de lut reprezintă un pericol social și politic pentru Europa întreagă și nu numai pentru noi, popoare romanice sau germanice, ci chiar pentru slavii cari au istoria lor proprie și cultura proprie.

Degeaba. Tatarul ^{45r} slavizat din Rusia poate fi vită, omul arioeuropean nu e dobitoc. În el reacțiunea e pururea deplină. Cu cât vrei să-i impui ceva mai mult cu atât natura omenească se revoltă în el. Dragostea * de legea Sfântului George și legea * de bravură și temeritate ne-au înnobilat pe toți. Nu suntem vite de jug, nu suntem sclavi abjecti a nici unui papă, a nici unui cezar. E un raport între noi și-ntre cei ce din mila lui Dumnezeu poartă comanda lumii — un raport de proporționalitate de putere, de echitate, de dreptate. Nu fantasia bolnavă a unui umil pomanagiu încoronat prin mila diavolului, nu ea va dicta voința noastră către viață, dorința noastră către lumină.

[„POLONILOR...”]

2263

Polonilor, veniți ^{46r} la ruteni, țineți la ruteni, trăiți la ruteni, ei sunt singurii cari vă deschid calea de libertate. A-i combatte va să zică a-i susține, a-i face simpatici Rusiei tartare.

Ruteni, țineți la Casa de Austria.

CU PATERNITATE INCERTĂ

1882

[„ÎNAINTE DE SĂRBĂTORI...”]

Înainte de sărbători se răspândi vorba că d-nu C.A. Rosetti și-ar fi dat demisia de la Ministerul de Interne.

Însuși „Românul”, organul d-lui ministrului de interne, a publicat această știre sub rubrica „Informațiunilor”, dar fără nici un comentariu. Și, deși „Monitorul oficial” n-a confirmat-o, acest fapt se poate considera ca sigur.

Și oricine simte că el prezintă o importanță cu totul excepțională.

Este adevărat că, sub guvernul actual, retragerea unui ministru are aceeași însemnatate ca schimbarea unui subprefect.

Cățăi oameni vin și revin la ministeriu fără să se știe nici pentru ce au venit, nici pentru ce se duc, nici pentru ce iar revin.

Dar nu e vorba de un ministru oarecare.

Este vorba de d-nu C.A. Rosetti, făcătorul și întemeietorul partidului liberal și unul dintre cele două capete ale acestui partid bicefal.

D-nu C.A. Rosetti este I.C. Brătianu, adică primul ministru; și d-l I.C. Brătianu, adică primul ministru, este C.A. Rosetti, a zis „Românul”.

Și cine nu știe că aceste două persoane au fost totdeauna nedespărțite în acțiunea lor politică și au format amândoi o singură individualitate politică!

De aceea toți se întrebă: ce însemnează retragerea d-lui C.A. Rosetti?

În zadar am căutat, în organele oficioase, un răspuns la această întrebare. N-am aflat nimic sigur și nu putem nici astăzi răspunde decât cu presupuneri.

Două sunt mai ales zgomottele cari au dobândit oarecare tărie.

Se zice mai întâi că între d-l C.A. Rosetti și d-l I.C. Brătianu există o deosebire fundamentală de idei în privința organizării interioare a țării.

Este adevărat că amândoi s-au adăpat de la izvoarele cele mai necurate ale demagogiei franceze și au fost uniți trup și suflet pe căt a fost vorba să facă opozitie.

Dar, odată ajunsă la guvern, nu se mai înțeleg deloc: unul se deșteaptă și devine conservator, ba, după alții, chiar retrograd; iar celălalt a rămas tot demagog!

Această explicație prezintă multe probabilități.

Pe când d-nu C.A. Rosetti se afla încă președinte al Camerei legiuitorale, țara întreagă fu câțiva timp mișcată de propunerea nesocotită de a se declara magistratura electivă, aceea ce, dacă s-ar fi realizat, ar fi produs o perturbație generală care ar fi avut drept rezultat dezorganizarea completă a acestei a treia putere din stat.

Abia veni la minister și țara fu din nou neliniștită prin circulările sale arbitrarie, care dezbină pe proprietari și arendași de țărani în relațiunile lor agricole. Și apoi depuse, între altele, legea consiliilor județene, ce cuprinde în sine votul universal și legea tocmelelor agricole, prin care se face imposibilă orice învoială dintre proprietar și muncitorii de pământ și se dă o lovitură de moarte agriculturii.

Se pretinde că d-nul C.A. Rosetti ar întâmpina dificultăți în admiterea acestor legi și că, de aceea, se și retrase de la minister.

Daca aceasta ar fi adevărata cauză, demisiunea d-lui C.A. Rosetti și-ar avea importanță sa politică, căci, printre însa, s-ar dovedi că d. Brătianu respinge acum ideile demagogice și anticonstituționale cari au format crezul său politic și cărora numai d. C.A. Rosetti le-a rămas credincios.

Cât pentru noi, nu putem primi de adevărată această ruptură dintre d. Rosetti și Brătianu; nu ne putem închipui pe d. Rosetti fără d. Brătianu, nici pe d. Brătianu fără d. Rosetti; nici putem crede că d. Brătianu să[-șil] fi schimbat acum, la bătrânețe, ideile ce a profesat toată viața sa, și să fi renunțat pentru totdeauna la visul încântător de a experimenta asupra țării noastre ideile extravagante ale socialismului.

Și pe urmă nici intră în deprinderile radicalilor de a avea idei de organizare lămurite. Din contra, având idei nerealizabile și văzând că ele nu pot să treacă în fapte și în instituții, radicalii le schimbă cu însenare după timpuri și împrejurări, sau cel puțin le amână de azi pe mâne.

De aceea noi credem că, dacă deosebire de vederi există între dd. Rosetti și Brătianu, această deosebire există numai asupra aplicării.

Se pare că d. Rosetti, mai nerăbdător și poate mai stăruitor în ideile sale, aflându-se la putere, crede momentul priincios pentru a-și pune în aplicare vederile politice și că d. Brătianu, mai sficios, și voind să treacă și om de stat, nu crede încă momentul venit de a ataca bazele pe cari repauză societatea noastră și se opune la legile inopertune și cutezătoare ale colegului său, de teamă mai ales de a nu speria lumea și de a pierde, pentru totdeauna, puterea.

Oricum ar fi, o deosebire de vederi există, și ea se pare că e prima cauză a retragerii d-lui C.A. Rosetti.

Alta se șoptește că ar mai fi cauza retragerii d-lui C.A. Rosetti.

Se mai afirmă că d-l C.A. Rosetti s-ar fi retras dezgustat de a vedea cu „ochii săi” corupțunea funcționarilor administrativi adunați prin prejurul stupului cu miere al bugetului și pe cari însă nu i-ar fi putut depărta fără pericolul de a nimici cu desăvârșire „marele partid”. Nu e vorba, aceasta dorință ce se atribuie d-lui C.A. Rosetti, de a fi voit să aducă oarecare moralitate în partidul său, mai nu s-a simțit; căci, afară de cele petrecute cu primarul de la Câmpina și de demisiunea prefectului de Vâlcea, această dorință, de va fi avut-o vreodată, a rămas în stare platonică. D-l Rosetti are însă împrejurul său și ține încă prin prefecturi oameni înfierați de opiniunea publică pentru abuzuri și prevaricări.

Și cu toate astea cele petrecute de la o vreme înceoace dă oarecare temei acestor zgomote.

Toată lumea și - aduce aminte de retragerea d-lui I.C. Brătianu din capul guvernului. D. I.C. Brătianu însuși a espluat cauzele retragerii sale; d-sa, amărât, dezgustat de corupțiunea ce se încingea în partidul său și simțindu - se neputincios de a o înfrâna, a veștejito cu o energie și o indignare pe care abia o ating ziarele opozitiei, și a declarat că se retrage pentru totdeauna!

Lumea aștepta să văză ce se va face: Veni -va un bărbat mai răbdător decât d. I. Brătianu, care să suferă corupțiunea pe care acesta nu o putuse suferi și să caute a trăi bine cu dânsa, sau un om mai energetic decât d. I. Brătianu, care să poată a o înfrâna?

În aceste împrejurări veni din Constantinopol d. D. Brătianu, care, din cea dintâi zi, risipi nedomiririle; el apostrofă majoritatea cu cuvintele îngrozitoare „Hoții la pușcărie și speculatorii la carantină”.

Dar, din acea zi, și-a tăiat aripele, și, după ce a lâncezit două - trei luni de zile în guvern, s-a văzut silit, de o putere nevăzută dar irezistibilă, ca să se retragă!

Corupțiunea crescândă a partidului, care zdrobise pe fratele său, l-a zdrobit și pe d-sa; d. D. Brătianu a fost tot atât de neputincios în fața ei ca și fratele său d. I. Brătianu!

Acești doi bărbați căzuți, nimeni nu mai era în stare să constituie guvernul, și partidul liberal era în ajunul de a cădea, cu toate majoritățile sale, supt cea mai rușinoasă inculpare, formulată de doi din capii săi: corupțiunea!

Atunci au căzut cu rugăciuni către d. I. Brătianu, atunci au făgăduit că se vor pocăi. Și d. I. Brătianu se hotără în fine să fie, dar de astă dată nu voi să mai fie singur; luă în minister pe d. C.A. Rosetti, celălalt cap al partidului, zicându-și, desigur, că amândoi vor avea mai multă putere contra viermelui ce roade partidul liberal.

D. D. Brătianu veni și el să întărească pe coreligionarii săi politici, ca președinte al Camerii, și spuse lămurit, în discursul de mulțumire, că cestiunea de căpătenie era înfrânaarea corupțiunei!

Și cu toții se pusere la lucru, și d. Rosetti începu cu primarul de la Câmpina. Toată lumea zicea: I. Brătianu este neputincios; D. Brătianu și mai neputincios; dar cu Rosetti nu se joacă, are să taie în carne vie!

Dar imediat auzim de certuri în adunările partidului, vedem interpelări în cari d. C.A. Rosetti este bătut!

În urma acestor fapte, când auzim că d. Rosetti se retrage nu suntem autorizați a crede că aceeași cauză care a depărtat pe d. I. Brătianu și pe D. Brătianu [î] ucide și pe d-sa; nu suntem autorizați a crede că se retrage pentru că se vede neputincios de a îndeplini scopul pentru care venise?

Dar, daca aceasta este cauza căderii d-lui Rosetti, atunci se dovedește că nici cei trei bătrâni ai partidului împreună nu pot să-l lecuiască de boala lui, se dovedește că corupțiunea partidului liberal este boală fără leac.

Și atunci ne întrebăm ce va face d. Brătianu: se va îmblânzi d-sa, așa încât să poată să trăiască cu corupțiunea pe care să a declarat neputincios de a o vindeca și cu care declarase, acum un an, că nu poate trăi? Va mai consuma d-sa să serve de paravan tuturor turpitudinilor ce se petrec sub ochii săi?

În această privință să așteptăm faptele pentru a ne pronunța.

Oricum ar fi, căderea d-lui Rosetti aduce o zdrujincare guvernului din care anevoie se va dezmetici.

Căci, daca adevarata cauză sunt legile depuse și măsurile luate de d-sa, unde mai este unitatea de vederi a partidului liberal, atât de trămbițată de ziarul „Românul”?

Iar daca, din contră, cauza căderii este corupțiunea nevindecată a partidului său, atunci d. Rosetti a căzut nu pentru mult rău ce a făcut țării de când e la minister, ci pentru puțin bine ce a încercat să facă!

[5 ianuarie 1882]

[„UNA DIN ACUZAȚIUNILE...”]

Una din acuzațiunile ce se aruncă necontentit partidului conservator de cătră organele partidului roșu este că acest partid ar urmări cu stăruință *restabilirea privilegiilor* foastelor clase privilegiate. Această acuzație ridiculă, și pe care nici cei ce o repetă mereu n-o iau în serios, formează pentru onor[ății] noștri confrăti de la „Românul” baza chiar a polemicelor lor. De căte ori într-o discuție rămân fără de cuvânt, de căte ori au trebuit să de a face o diversiune, de-a fugi de necesitatea de-a răspunde la oareșicare cestiuni indiscrete, vorbesc de privilegiuri; demonstră cu gravitate și cu argumente metafizice că așa e natura omului; că oricine s-a bucurat vreodată d-un privilegiu și l-a pierdut nu poate să nu dorească a-l redobândi. *Privilegiu! clase privilegiate!* acesta răspunde la tot, ca cuvintele magice *Sans dot!* ale nemuritorului Moliere.

Ei bine, lucru ciudat, daca e un om care a creat în această țară democratică privilegiuri în folosul său propriu și al familiei sale, acest om este tocmai d. C.A. Rosetti, fondatorul, directorul și inspiratorul „Românumul”!

Aceasta o vom demonstra lesne, nu cu vorbe pompoase sau cu declamaționi, ci cu fapte și cu țifre precise.

Într-adevăr, ce este „privilegiu”?

Acest cuvânt derivă din două cuvinte latinești private, *lex*; adică o lege făcută nu pentru obștea cetățenilor, nu pentru folosul tuturor, ci pentru interesul unui particular, unei persoane private. De aceea ziceau strămoșii noștri în limba lor energetică: *Privilegia odiosa sunt.*

Ei bine, cum să numim legea care a fost votată anume pentru a redeschide rândurile oștirii unui membru al familiei d-lui C.A. Rosetti și prin care i s-a recunoscut două graduri peste cel ce-l avea în momentul când ieșise din oștire?

Iată o lege de *privilegiu*; căci a fost făcută pentru un particular și numai pentru dânsul; căci a fost făcută în contra dispozițiilor legii generale care regulează poziția ofițerilor. Această lege este și *nedreaptă*, căci, prin darea unui grad superior acestui *privilegiat*, a închis drumul ofițerului care, după regulele comune, ar fi avut drept la acest grad; și în sfârșit fiindcă acordă drepturile și privilegiurile aceluia grad unui om care în curs de mai mulți ani părăsise cariera militară și care, în virtutea acelei legi de *privilegiu* dobândează dreptul să comande la alți ofițeri mai vechi, d-a-i pedepsi chiar, d' a cere supunere și ascultare de la acei cari, pe când d-sa se ocupa de interesele sale particulare, rămăsese în front, suportând toate greutățile și toate mizeriile unui serviciu penibil.

Ciudatădemocrație, în care rudenia cu un om puternic dă asemenea privilegiuri! Ciudatăegalitatepentru toți ofițerii

cari n-au fericirea d' a face parte din familia marelui pontif al democrației și al egalității!

Să trecem la al doilea exemplu.

Care era altădată principalul și cel mai odios privilegiu al clasei de sus?

Acea clasa privilegiată nu plătea *capitația*, nici prestația pentru drumuri ca restul națiunii.

Nedrept privilegiu într-adevăr! Și care bine s-a șters din legiuiriile tuturor popoarelor moderne. A visa restatornicirea acestor privilegiuri din alte vremuri ar fi copilăresc! Ar fi absurd!

Să vedem acum: cât plătea pe vremea aceea un cap de familie (plugar sau muncitor)? 30 l[ei] vechi capitalie; plus 6 zile prestație pentru drumuri cari pe vremea aceea erau prețuite a 6 l[ei] v[echi] (v. Regulam [entul] organic, partea finanțiară). Iată dar suma ce o plătea un plugar, ce n-o plătea un boier: 36 l[ei] v[echi].

Dar a nu vărsa casa fiscului o sumă de bani, sau a lua din acea casă o sumă echivalentă, nu este tot una? Evident că da: Cine nu înțelege că a avea un venit de 1000 l[ei] mai puțin sau o cheltuială de 1000 lei mai mult pentru fisc este unul și același lucru?

Ei bine, legea care-a creat pentru d. C.A. Rosetti o pensiune capitalizată și reversibilă este o lege care-a constituit în favorul d-sale și al familiei d-sale un privilegiu identic cu acela de care se bucurau foaștele clase privilegiate. Daca d. Rosetti, slujind statului un timp oareșicare, ar fi primit o pensie în condițiunile în care o primește orice funcționar, atunci într-adevăr d-sa ar fi democrat și apostol al egalității; legea comună, legea tuturor ar fi și legea d-sale.

Dar a primi pe fiecare an, din punga statului, din banii săracului, o sumă însemnată, și aceasta în virtutea unei legi făcute numai pentru d-sa, aceasta se numește *privilegiu*, căci este o lege făcută pentru un particular, *privata lex*.

Să calculăm acum câte familii privilegiate reprezintă numai persoana d-lui C.A. Rosetti, inimicul privilegiurilor, apostolul egalității.

Cum am văzut, toată darea plătită de-o familie pe vremea privilegiurilor era de 36 lei vechi pe an.

D. Rosetti a primit:

1) Pensia capitalizată cu efect retroactiv în valoare 158000 l[ei] n[oi], a cărei dobândă legală este de 15 800 l[ei] n[oi] sau l[ei] vechi 42 600 pe an.

2) 3 000 l[ei] v[echi] pe lună pentru viitor, sau 36 000 l[ei] v[echi] pe an.

Total 78 660 lei vechi pe an.

Adică suma luată de d. Rosetti singur din punga țării pe fiecare an reprezintă privilegiul a 2175 familii boierești din vremea Regulamentului.

Într-adevăr 2175 familii care nu plătesc fiscului suma de 36 l[ei] v[echi] pe an reprezintă pentru fisc o pagubă de ... 78 660 l[ei] v[echi].

d. C.A. Rosetti primește pe fiecare an suma de78 660 l[ei] v[echi].

Rezultatul este matematic identic.

Așadar singur d. Rosetti, inimicul privilegiurilor, reprezintă și concentrează în persoana și în familia d-sale privilegiurile a 2175 familii de boieri din regimul Regulamentului.

Iată cine acuză pe conservatori că visează restatornicirea desființărilor privilegiuri.

Nu suntem oare în drept să zicem: „Păzește, Doamne, țara și visteria de asemenea democrați, căci de aristocrați se va păzi singură”?

A! daca amicii politici ai d-lui Rosetti ar fi făcut o contribuție voluntară între dânsii; dacă toți aceia pe care i-a ridicat protecțunea d-sale ar fi manifestat recunoștința d-lor prin adunarea unei sume de bani cât de mare, n-am avea nimic a zice; afaceri de familie. Dar a lua banii țăranului, banii adversarilor politici, a face generozități din punga altora, aceasta este o manifestă călcare a drepturilor minorității. Majoritatea de azi dispune de punga țării; dar numai pentru cheltuielile care ne privesc pe toți: administrație, justiție, datorie publică, oștire, drumuri etc. însă a lua banii noștri, ai conservatorilor, cari credem că d. C. A. Rosetti a fost și este un element funest și corupționator în organismul statului nostru; că politica ce-a susținut, că modul cum a susținut-o au făcut un rău, ireparabil poate, moravurilor noastre politice și moralității publice, aceasta este o adevărată deturare de bani publici, o spoliație a minorității. Și, de câte ori va veni biletul galben al perceptorului cu amenințări de sechestrul și de urmărire, de atâtea ori, aducându-ne aminte că o părticică, cât de mică, a banilor ce plătim fiscului, va intra în punga d-lui Rosetti, vom repeta: Spoliație! Privilegiu! D. Rosetti este acela care a restabilit privilegiul în țara aceasta!

Ne înselăm! D. Rosetti este într-adevăr neîmpăcat inimic al privilegiurilor, și iată cum a dovedit-o.

Există mai în toate țările din lume, în Franța republicană ca și în China, un privilegiu de-o natură specială. Acest privilegiu consistă în dreptul pentru câțiva cetățeni d' a purta pe persoana lor un semn exterior prin care se deosebesc de ceilalți muritori; în China de ex. o pană de păun, sau un nasture de stică; la noi o panglicuță roșie și albastră. Mare privilegiu într-adevăr! Violație a principiilor de egalitate! Cum? Cutare chineză să aibă la căciulă o pană de păun și altul numai de cocoș? Aceasta a revoltat sentimentele democratice ale d-lui Rosetti. Sunt în contra privilegiurilor, a zis d. Rosetti; nu pot primi *privilegiul* d' a purta la piept o panglică roșie și albastră pe când alții cetățeni n-au același drept! Și acest bărbat antic a refuzat marele cordon al *Stelei României*, al *Coroanei României* etc.

Ei bine, noi reaționarii am ruga prea umilit pe d. șef al partidului democratic să binevoiască a considera că un privilegiu încă mai nesuferit este acela al unui cetățean care are dreptul să meargă pe fiecare lună la visterie să primească sub nume de recompensă o sumă de 3000 l[ei] v[echi], pe când alții cetățeni, conservatori, sinceri liberali, fraționiști etc. fac operațiunea inversă, adică scot din punga lor banii cu cari se plătește recompensa aceluia democrat într-adevăr *privilegiat*.

Privilegiu pentru privilegiu. Am ruga pe d. Rosetti să aleagă privilegiul cel inofensiv, adică acela d' a purta oricătre panglici, de orice culori și dimensiuni; căci, cât de scumpă să fie panglica,

am putea să-l îmbrăcăm de sus până jos cu panglici multicolore și tot nu ne-ar costa 78 660 l[ei] v[echi] pe an!

Poate să râză d-lui de acest privilegiu!

Car il a de l'amour pour les réalités .

Noi reaționarii vom zice: Așa trebuie patria să răsplătească pe aceia care s-au jertfit pentru binele public: cu o panglicuță, nu cu bani, căci altminterea politica devine speculă și patriotismul negustorie.
[12 ianuarie 1882]

[,ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DIN 15 IANUARIE...”]

În ședința Camerei din 15 ianuarie curent d. deputat A. Vizanti a atras atenția guvernului asupra zgomotelor răspândite în public în privința neregularităților ce se fac la Casa de Depuneri și Consenșațiuni cu împrumuturile pe efecte. În special onorabilul deputat a criticat dispoziția luată de consiliul de administrație al acelei Case de a se primi acțiunile Băncii Naționale pe valoarea de una mie. D. Vizanti a făcut să reiasă că, în cazul unei panice finanțiere care ar cuprinde piața, cum din nenorocire se întâmplă astăzi în Franța, Casa ar fi expusă la pagube simțitoare prin scăderea acestor efecte la cursul normal, care este de 500.

În fața unor observații atât de judicioase s-a scutat îndată „financiarul”, Gr. Eliad, cel cu cheul de la Brăila, și inevitabilul d. Fleva, spre a taxa de „nepatriot” pe onorabilul interpellator. D. Fleva a început chiar, cu competență-i recunoscută, o fantastică desertație finanțieră, spre a proba d-lui Vizanti că acțiunile Băncii n-au să scadă niciodată deoarece d-sa posedă mai multe mii în pozunarul d-sale.

În fața unui argument peremptoriu de felul acesta și a asigurărilor date de dd. Brățianu și Chițu că Consiliul de administrație al Casei de Depuneri e foarte sever, mai cu seamă că face parte dintr-însul și „teribilul d. Poroineanu.”, d. Vizanti s-a declarat satisfăcut.

Iată-ne dar cu desăvârșire asigurați.

[19 ianuarie 1882]

[,PENTRU A PATRA OARĂ...”]

Pentru a patra oară majoritatea guvernamentală a Senatului, împinsă negreșit de o voință ocultă, are curajul să invalideze pe alesul colegiului I din Iași, onorabilul d. Holban.

N-am fost niciodată amicii politici ai d-lui Holban; nu ne putem împiedica însă de a ne exprima dezgustul ce simțim în fața manoperelor de tot felul întrebuințate de guvern spre a ajunge la acest rezultat.

Iată un cetățean pus afară din lege, considerat ca un paria politic, căruia i se interzice dreptul de a intra în reprezentanța națională, cu toată voința energetică și reiterată a mandanților săi, fiindcă astfel este bunul plac al d-lui I. C. Brățianu! Pentru ca să se vadă că nu exagerăm nimic și că această alegere trebuia să fie casată cu orice pret, punem sub ochii cititorilor noștri propriile cuvinte ale unui membru al partidului chiar, d. N. Voinov .

Daca îndrăznesc a lua cuvântul în contra raportului onor. majorității a comisiunii, a zis d-sa, fără îndoială că, am convingerea deplină că nu am să ajung la reformarea concluziunilor aceluia raport. *Știu că este o hotărâre deja luată ca alegerea d-lui Holban să fie casată nu numai pentru întâia oară, dar și pentru a doua, a treia și a cincea oară...*

Cum vedem, niciodată exclusivismul guvernamental nu s-a manifestat cu mai multă putere ca în cazul de față. Este suficient să expunem prețurile mizerabile pe care s-a intemeiat majoritatea Senatului spre a invalida alegerea pentru că țara întreagă să vadă în ce mod este respectată voința cetățenilor sub regimul actual.

Din 62 de votanți necontestăți d. Holban a intrunit 33 de voturi, iar adversarul său, d. general Racoviță, numai 29. La vot se prezentase însă și un oarecare Weissengrūn , care fusese respins de birou pe motiv că sentința tribunalului de Iași, care-l înscrisese în liste, fusese investită cu formula executorie în timpul vacanțelor.

Primul motiv de invalidare a fost dară că rău a procedat bioului refuzând dreptul de vot acestui domn.

Cel de-al doilea motiv, descoperit în pripă de administrație, care se vedea bătută, a fost că dd. Al. Negruțiu , Panait Balș și Costache Angonescu erau înscrise și în liste electorale ale altor districte și, astfel, nu aveau dreptul să voteze în Iași...

D. N. Voinov însă, care a apărut cu multă căldură alegerea, a dovedit în mod indubitabil , de o parte că d. Weissengrūn era decis să voteze pentru d. Holban, după cum [î]i scrisese, și prin urmare singurul care avea dreptul să se plângă de excludere era candidatul opozitiei, iar de alta că cele trei persoane contestate figurau pe liste definitive ale Iașilor, unde chiar domiciliază și nimeni nu le putea interzice dreptul de a vota acolo.

S-a probat însă mai departe că, chiar în cazul extrem când s-ar considera că au votat pe nedrept dd. Negruțiu , Angonescu și Balș, totuși majoritatea absolută era în favoarea d-lui Holban și alegerea trebuia validată .

Acest rezultat însă nu convenea majorităței , care, cu toată exhortația elocuentă a d-lui Voinov, s-a grăbit să admită concluziunile raportului, prin 31 voturi în contra a 11.

Nu mai vorbim de modul cum s-a făcut alegerea în sine, căci e cunoscută demultu sistema de influență morală a d-lui Brățianu. O simplă întrebare însă am voi să-i facem:

A fost un timp când d-sa nu găsea expreziuni destul de severe, epite destul de energice pentru a înfiera candidatura oficială și ingerența administrației în alegeri. Am voi să știm cum oare trebuie calificată candidatura d-lui general Racoviță, șeful diviziei teritoriale a Iașilor? Ce fel să denumim alegerea d-lui colonel Pascu, aflat sub ordinele directe ale candidatului, ca președinte al biroului provizoriu?

Nu știu dacă este bine a dori candidatura oficială, a zis d. Voinov; dar, dacă am avea-o, atunci să avem cel puțin curajul a declara în mod oficial candidatura, iar nu fățiș...

Franchisea reclamată însă de onorabilul senator n-a convenit niciodată partidului ce ne guvernă. Aceasta nu împiedică pe

d. Brătianu să afirme că alegerile se fac în cea mai deplină libertate și că elementul militar, pe care tinde a-l amesteca în politică, se bucură de cea mai completă independință în privința votului - ceea ce i-a atras această apostrofă indignată a d-lui Iorgu Radu:

— Apoi să nu mori de necaz!

[28 ianuarie 1882]

[„AVEM A ÎNREGISTRA...”]

Avem a înregistra dureroasa știre a încetării din viață a d-lui Ioan Constantin Cantacuzino. Născut la 1824, puțin în urma restabilirii domniei naționale, de la anul al 23-lea al vieții a intrat în serviciul statului, într-un timp în care trebuința de oameni luminati era mai mare. Începând prin a fi judecător la Tribunalul Ilfov, a fost de-a rândul judecător la Tribunalul de Comerț, apoi director la Ministerul de Justiție, președinte la Curtea de Apel din București și, în fine, cel din urmă președinte al Înaltei Curți de Justiție din Muntenia; în calitatea aceasta l-au aflat Unirea Principatelor și suirea pe tron a lui Vodă Cuza. Sub Alexandru Ioan I a fost în trei rânduri ministru de justiție, asemenea sub locotenenta domnească, precum și în zilele regelui Carol. Împreună cu P[rea] S[finția] s[a] Părintele Episcop Melchisedec a fost trimis în misiune la St Petersburg. Ales fără întrerupere în Adunările legiuitorare, când în Senat, când în Cameră, de la chiar în temeierea acestor Corpuri, activitatea sa publică a fost întreruptă prin o gravă boală, a cărei prelungire în curs de mai mulți ani s-a încheiat prin încetarea din viață. A fi contemporanul activ al celor mai însemnate evenimente din viața poporului său, a contribui într-un grad mai mare decât alții la actele de eliberare și ridicare a țării din trista părăginire a secolului trecut e un monument îndestul pentru viața unui singur om.

Non omnis moriar, multaque pars mei

Vitabit Libitinam ...

„Nu de tot voi mori; partea mai bună mea va scăpa de mormânt” zice Horaț, și aceasta e mângâierea celor cari prin viață lor pun piedici statonice pasului nimicitor al vremei, precum și al celor cari rămân în urmă-le pentru a-i plângă și a-i imita.

[29 ianuarie 1882]

[„ÎN ZIARUL NOSTRU...”]

În ziarul nostru din 7 februarie a apărut un articol privitor la cererea de audiență a delegațiunii proprietarilor din Moldova. Prin acest articol ziarul nostru, în deplinul său drept de apreciere, găsea că n-a fost nemerit refuzul de a se primi acea delegațiune de către M. S. Regele, refuz care s-a comunicat prin d. mareșal al Curței.

Modul de a espune aprecierile noastre a părut d-lui mareșal că conține intenționi răuvoitoare pentru d-sa personal și-a cerut redacțiunei ziarului nostru explicațiuni în această privință. Ne credem datori, pentru stabilirea adevărului, a declară că articolul nostru din 7 februarie n-a avut cătușii de puțință de a atinge persoana d-lui Theodor Văcărescu, pentru care avem cea mai deplină stîmă.

Și pentru că veni vorba de acest incident regretabil, am vrea ca să terminăm cu dânsul și de aceea vom zice două cuvinte asupra comunicatului pe care ni l-a dat „Monitorul”.

Am publicat înadins acest comunicat fără nici un comentariu ca să se vază că, cu toate scuzele arătate de „Monitor” în acel comunicat, impresiunea produsă în public prin opunerea guvernului de a lăsa pe reprezentanții agricultorilor din 14 districte ale țării de a se apropia de tron și a spune M. S. Regelui păsurile și nevoile agriculturie a fost foarte penibilă și că toată lumea a condamnat acest act cel mai puțin lipsit de tact.

Încolo, scuzele guvernului sunt că ceremonialul Curții domnești, după spatele căruia s-a pus guvernul, nu este de curând, că el a fost făcut sub guvernul d-lui Lascăr Catargiu și tot sub guvernul d-lui Lascăr Catargiu s-a aplicat pentru prima oară delegațiilor de la Mazar Pașa. Comunicatul pare că ne zice: Voi ați făcut acest ceremonial, voi l-ați aplicat: supușeți-vă legii pe care înșivă ați făcut-o. Cam aceste ne zice comunicatul și iacă răspunsul nostru: Oricare ar fi data acestui comunicat, guvernul conservator n-a luat nici o parte la facerea lui. Mai mult decât atât, guvernul conservator n-a oprit niciodată pe nimeni de a se apropia de persoana M. S. fie chiar ca delegat al mai multor cetățeni și de a invoca protecțiunea M. S. pentru interesele lor amenințate.

[12 februarie 1882]

[„DACA INSISTĂM ASUPRA ȘEDINȚEI...”]

Daca insistăm asupra ședinței Adunării de la 25 februarie o facem, întâi, pentru că ne lasă timp cestiunea tocmelelor care vine abia luni în discuția adunării, al doilea, pentru că arareori ni s-a dat un asemenea buchet de turpitudini ca în acea interesantă ședință, încărcată cu toată imoralitatea partidului roșu. Numai o asemenea ședință la care se pot aplica vorbele lui Goethe:

„Einer dieser... Ehrenmanner
„Wird vom andern abgethan;
(Unul din acești... onorabili
[î]l dă pe bete pe celalt;)

numai o ședință în care corb la corb scoate ochii, în care vezi pe Mărgăritescu, antreprenor de unt de rapiță, la drumul de fier, sărind în ajutorul unui Grigorie Eliad, antreprenor de cheiuri pe uscat

și de șosele pe apă, unde un Dimancea caută a pune bețe în roțile discuției, ne poate da o idee despre căderea morală a partidului roșu. Aci Fleva dă în Eliad și Eliad în Fleva, aci se latră cu turbare gheșeftarii aleși în Adunare pentru ca în numele țării și a alegătorilor lor să-și facă treburile.

Căci iată în adevăr ce ne descopere d. Nicorescu în privința obligațiunilor ce-și ia un Eliad în calitate de deputat.

D. Eliade, care la 13 martie 1876 cedase Financiarei această antrepriză, vine la 2 martie 1881, când s-a făcut propunerea de tranzacțiune, și face ministerului o notificație *prin care se împotrivește la tranzacțiune*. Însă aceasta nu era decât o *împotrivire simulată*, care poate avea de scop să mai impui sindicatului încă o tranzacțiune, căci în adevăr la 15 octombrie trecut, atunci când s-a cerut la Tribunalul comercial de Ilfov omologarea tranzacțiunii încheiate între masa falimentului și Ministerul de Finanțe, tot atunci s-a cerut omologarea unei a doua tranzacțiuni, încheiată între masa aceluiași faliment cu d. Gr. Eliade.

Iată ce zice masa falimentului într-o adresă către judecătorul comisar, de la 29 septembrie 1881:

„Lucrarea cheiului mergând neregulat, Societatea Financiară, în scopul de a impiedica periclitarea garanțiilor ei date, s-a văzut nevoită, să ia în mână construcțiunea cheiului. Pentru acest sfărșit s-a încheiat o convenție între d. Gr. Eliade și Societatea Financiară, din 13 martie 1876, prin care se stipula următoarele:

Societatea se îndatoră să termine cheiul din portul Brăila, *în comptul și pericolul d-lui Gr. Eliade*, făcând cheltuielile necesare și având în schimb dreptul să primească toate sumele rezultând din întreprindere

Masa falimentului nu poate ieși din situația încurcată în care se află decât cu participarea d-lui Eliade.

D. Gr. Eliade recunoaște pe masa falimentului deplină proprietară pe lucrările efectuate, material și mașini, de la cheiul Brăila.

Recunoaște masei dreptul esclusiv de a regula cestiunea cheiului din portul Brăila și de a transige cu Ministerul Lucrărilor Publice și primăria Brăila asupra construcțiunii și tuturor punctelor privitoare la întreprindere, obligându-se *să intervină în această cauză pe lângă zisele autorități spre a se obține acest rezultat.*

Afară de acestea, masa falimentului mai declară că „consideră pe d. Gr. Eliade achitat de suma de 4,375,000 lei pe care el o recunoaște de bună datorie a sa și pe care i-o reclamă sindicatul în capital și dobânzi.”

Este de remarcat că această, sumă de 4,375,000 lei, de care se declară achitat d. Eliade nu are, în tranzacția de care e vorba, nici un echivalent; afară numai dacă nu se consideră ca atare *obligațiunea ce-și ia d. Eliade* de a interveni pe lângă zisele autorități spre a obține o tranzacțiune în cestiunea cheiului Brăila.

Iată aşadar un *deputat* care se obligă *formal* de-a interveni — negreșit cu influența sa de deputat și de membru în partid, căci în calitate de negustor de spiroase intervenții sa ar fi de prisos — se obligă, zicem a interveni pe lângă ministeriu pentru a obține o tranzacțiune în favorul unei societăți falite.

Cititorul își aduce aminte asemenea că, drept garanție, s-a afectat moșia Călugărenii, prețuită pe 1,400,000 fr. Ei bine cum s-a făcut acea prețuire? Aci lăsăm. cuvântul d-lui Al. Lahovari ca să ne-o spui.

La 1873 jumătate moșie a fraților Vartiade a fost apreciată aproape 500,000 lei, o apreciere *foarte rea, foarte exagerată* și aș cere ca acei cari au făcut acea apreciere să se pedepsească.

În 1876 s-a făcut progres.

Cealaltă jumătate de moșie s-a prețuit aproape 900,000 lei. Vedeți că progresul merge înainte. În locul garanției lui Rosenthal se depune cealaltă jumătate de moșie a fraților Vartiade, evaluată la suma de 876,000 lei.

Așadar, și în 1873 și în 1876, prețurile au fost exagerate; acele prețuri au fost făcute de primăria de Brăila, și nu poate fi responsabil nici ministerul de la 1873, nici cel de la 1876. Nu e responsabil nici un guvern; dar în fine aceasta a fost una din cauzele pentru care contractul cheiului Brăila a devenit o afacere detestabilă. Este evident că, dacă garanția ar fi fost suficientă, statul putea să râdă de propunerile concesionarului sau ale Societății Financiare.

Dar aci stă nenorocirea acestor afaceri; *se găsește totdeauna un expert complezent care dă o prețuire întreită și împărtită*, și pe o garanție astfel împărtită se face un avans care nu mai poate fi acoperit; atunci concesionarul, după ce a luat banii... vorbesc în general, nu vorbesc de specia d-lui Eliad..., când el știe că garanția sa este inferioară banilor luăți, este la largul său și poate râde de stat sau de comuna cu care a contractat.

Dar despre această moșie afectată ca garanție și prețuită exagerat de *onorabila* comisie a comunei Brăila, d. Cantilli ne mai spune ceva și mai curios. Iată ce anume:

Vartiade prin testamentul său lasă moșia Călugărenii la trei fii ai săi, din care unul murind [î]l moștenește muma și o lasă, cu condițiunea ca *această moșie să nu se poată înstrăina, și aceasta sub legea Caragea la 1861*.

Iată, cum se exprimă testamentul: „Iar Călugărenii va rămânea pentru cei trei băieți, de al căruia venit se vor folosi dimpreună, cu muma sa, și să nu poată vreo altă să se împrumute asupra moșiei sau să o înstrăineze etc.”

Aci d. Cantilli, care *apără tranzacțiunea*, ne va da voie să-i spunem că cestiunea e foarte simplă. Sau moșia e proprietatea absolută a garanților, și atunci statul are de unde se despăgubi, sau nu este a lor, și atunci acel care-a afectat ca garanție cătră stat un lucru ce nu era al lui, minor sau major fiind, a comis un act sau de abuz de încredere, sau de escrocherie, pentru a induce statul în eroare și a-l face să plătească sume în vînt. *Tertium non datur*. Nu rămâne decât alegerea între procesul civil și cel corecțional. și statul ar câștiga ori pe unul ori pe altul.

Dar d. Eliade ne mai spune ceva în treacăt:

Când primarul din Brăila a venit și mi-a propus să-i dau 35,000 franci ca să-mi plătească un cupon am spus d-lui Lascăr Catargiu, față, cu Măria Sa, că primarul [i]mi cere bani ca să-mi plătească cupon-ul. *Acel primar a fost trimis înaintea justiției,*

Și într-adevăr primarul de Brăila de-atunci, care era deputat din majoritate, a fost dat în judecată, arestat chiar preventiv, luat de pe băncile Camerei. Oare ați? S-ar mai da în judecată, s-ar mai aresta preventiv, s-ar mai smulge de pe banca Adunării *un deputat al majorității?* Ca mai ba. Azi își fac mendrele în Adunare și votează cu un *singur* vot, al *antreprenorului*, tranzacții în favorul aceluiași antreprenor.

Iata dar chipurile în cari în România, în epoca liberalismului, se fac averi. Se dezvoltă o industrie — poate originală — dar în orice caz *sui generis*: industria cheiurilor pe uscat, industria voturilor prin surprindere, a garanților prețuite înzecit, industria minorilor, industria testamentelor invocate *post festa*. O țesătură întreagă de nesoliditate morală, de tertipuri și panglicării acoperă țara aceasta și fiecare ochi în țesătură aceasta e sau un deputat roșu sau un afiliat de-al lor.

Și în fața acestor nouă și ciudate feluri de industriei cari creează averile roșilor, d. Gr. Eliade zice:

Ziua și noaptea am alergat și dormeam în trăsură; mi-am dat sudoarea, săngele meu pentru această avere.

D. Gr. Eliad și-a dat săngele pentru avere!! Nu înțelegem în adevăr cum și-a vărsat prețiosul său sânge în serviciul societății. Se vede că hemoragiile rușinoase se numără, de la venirea roșilor la putere, între sacrificiile pentru apărarea demnității personale și a intereselor publice!

[4 martie 1882]

[„D. VASILE BOERESCU A DEPUS...”]

D. Vasile Boerescu a depus pe biroul Senatului, în ședința din 16 martie curent, o propunere pentru înființarea a două posturi de agregați pe lângă Facultățile de drept din București și Iași.

Am căutat în expunerea de motive a acestui desiderat motivele pe cari s-a întemeiat onorabilul senator și n-am găsit nici unul, căci simpla sa afirmațune cumă la facultățile noastre s-ar fi simțind necesitatea înființării agregațiilor nu ni se pare, ca să ne servim de limbajul juridic, un argument decisiv în cauză. Sântem dispuși, din contra, să primim propunerea sub beneficiu de inventar, când vine mai cu seamă din partea unei persoane direct interesată în cestiu cum este d-sa. Profităm totuși de ocaziune spre a zice cuvântul nostru asupra stării învățământului în general și asupra celui superior în particular și să vedem până la ce punct măsura proiectată e de vreun folos.

Toată lumea va recunoaște, credem, împreună cu noi, că progresul realizat în ramura instrucțiunii publice, ca în multe altele din nefericire, e numai la suprafață. Ne-am mulțumit, de obicei, cu aparențele și n-am căutat niciodată dacă realitatea lucrurilor corespunde sau nu cu ele. Ne-a fost de-ajuns ca eticheta să fie sonoră și nu ne-am îngrijit să vedem daca produsul, daca *marfa* e bună. Aceasta explică dragostea nemăsurată ce am avut și avem pentru luxul costisitor și zadarnic, pentru ceea ce francezul numește *le clinquant* : ca să ne servim de o expresiune cunoscută, am alergat întotdeauna după lucrurile superflue și n-am băgat de seamă că ne lipsesc cele necesare. Exemplele cu Școala Normală Superioară și cu Facultatea de Teologie, de curând înființate, sănt cunoscute de toți și nu știm cine ar fi în stare să ne dovedească folosul pe care-l aduc statului aceste două instituții. Zicem *folosul*, căci considerațiunile de vanitate națională ne lasă îndiferenți. Care va fi, în adevăr, profitul moral ce am putea trage din faptul că ne-am îmbrăcat cu pene străine spre a surprinde buna credință a celor naivi? Negreșit, spiritele superficiale se vor minuna văzând pe hârtie starea înfloritoare a învățământului în țară și vom avea placerea facilă de a fi cîtași, sub acest raport, printre națiunile cele mai culte. Noi însă, cari nu ne plătim cu cuvinte, voim altceva decât satisfacția unei unui amor - propriu copilăresc. În locul unei edificii imens prin proporțiunile lui, dar subred la bază, preferim o clădire mai modestă, însă așezată pe puternice temelii.

Or, un lucru este constant: am pus fel de fel de ornamente, unele mai bizare decât altele, pe frontispiciul edificiului școlar și am lăsat să se dărâme temelia, pe care am fi putut-o întări așa de ușor. Am rămas încântați contemplând învelitoarea casei și nenumăratele cariatide ce o susțin și n-am văzut că restul e în ruină și amenință să, se prăvălească dintr-un minut într-altul. Starea instrucțiunii primare, prin sate mai cu seamă, e vrednică de jale: bieții învățători n-au locale unde să-și adăpostească școlarii; lemnalele le lipsesc și copiii tremură de frig; lefurile li se achită la câte trei luni o dată și atunci Dumnezeu știe cu câtă bătaie de cap și după câte străgăniri ! Fiul țăranului va rămânea astfel încă multă vreme în ignoranță adâncă a părintelui său, căci stăpânirea se vede că

are altceva de făcut decât satisfacerea acestei trebuințe necesare și imperioase. Să se întrebe cei interesați și se va vedea atunci la ce se reduce tot progresul trâmbițat de statisticile oficiale.

Dacă învățământul primar e atât de deplorabil cel secundar nu lasă mai puțin de dorit. Constatăm însă aci o tendință oarecare de ameliorație, datorită nu guvernului, ci elementelor tinere cari au primit săngele din vinele îmbătrâname ale corpului profesoral. Din nefericire incuria guvernamentală a venit să paralizeze și aci generoasele lor silințe. Programele s-au modificat și se modifică cu repeziciunea figurelor din caleidoscop și nici un profesor nu mai e sigur de cursul ce va fi chemat să predea, de astăzi până mâine. Localele se află într-o stare de dărăpânare neierată. Nici o îmbunătățire în colecțiuni, în muzeu, în materialul școlar în genere.

Retribuțiunile profesorilor, cu toată legea de gradăjune, cu toate reclamațiunile adresate Ministerului și Camerelor, au rămas tot cum erau acum cincisprezece ani, deși prețul obiectelor de subsistență s-a împătrit : leafa unui profesor de gimnaziu de astăzi e de trei ori mai mică decât a unui inspector de poliție.

Dacă trecem la învățământul superior priveliștea e încă și mai tristă. Rezultatele produse până acum sănt cu desăvârșire umilitoare. Oricât ne-ar costa mărturisirea, trebuie să recunoaștem că facultățile cu cari ne mândrim în fața străinilor sănt departe de a fi la înălțimea misiunii ce le este încredințată. Personalul lor, în mare parte, se recomanda prin o completă inaptitudine. La facultățile de litere și de științe cursurile se țin, de ordinar, în fața unor săli văduve de auditor. Rarii studenți ce le frecuentează sănt atrași mai mult de bursele ce le plătește statul decât de dragostea lecțiunilor. Catedrele au devenit astfel niște adevărate sinecure.

Singură Facultatea de Drept putea fi o excepție la regula comună, atât prin valoarea incontestabilă a corpului profesoral cât și prin ardoarea cu care tinerimea urmărea cursurile la început. Din nenorocire instituția decade pe fiecare zi din cauza incalificabilei procedării a profesorilor. Nu o dată presa s-a făcut ecoul plângerilor unanime ale studenților. Irregularitatea în cursuri a devenit proverbială. Absențele profesorilor se numără cu lunele, grație culpabilei lor nepăsări, epoca esamenelor e un moment de teroare pentru studenți, cari, cu pieptul palpitând de grijă și emoție, aleargă când după unul, când după altul, fără

să parvie a aduna nenorocita comisiune prevăzută de lege spre a-i asculta. Examenele se amâna indefinit și adeseaori trece o sesiune întreagă fără nici un rezultat. În asemenei condițiuni ne putem lesne închipui îndelunga răbdare a bieților tineri, cari, zilnic hărțuiți și enervați prin atâta așteptare, nu știu când are să se sfârșească martirul la care sănt expuși. Pare că profesorii au adoptat într-adins această tactică, spre a-i dezgusta de învățământul patriei lor. S-au văzut exemple numeroase n cari studenți plini de viitor și de bună - voință , au pierdut în cele din urmă răbdarea și au plecat, cu cele mai mari sacrificii, în străinătate, spre a-și obține acolo diplomele destinate a le deschide porțile viitorului.

Și convicțiunea noastră este că neglijența corpului profesoral al acestei facultăți, atât de capabil și de luminat de altminteri, trebuie privită cu mai multă severitate decât insuficiența membrilor celorlalte institute universitare, cari au fost chemați la nobila funcțiune de-a instrui tinerimea într-un moment când personalul didactic era atât de sărac.

Așadară, când sănt atâtea reforme, atâtea îmbunătățiri de introdus în toate ramurile învățământului, să ne fie permis a nu înțelege utilitatea înființării agregațiilor, care constituie un adevărat lux, de care universitatea noastră nu simte nici o trebuință pentru moment. Proiectul d-lui Boerescu ne aduce aminte involuntar propunerea giuvaergiului dintr-o comedie a lui Molire: *Vous etes orfevre , M. Josse !* Sântem ispiții a striga onorabilului profesor. Se vede cât de colo că d-sa pledează *pro domo sua*.

Posturile de agregați ce se propune a se crea pe viitor vor fi niște mijloace de căpătuire a *copiilor de casă* ai cătării om influent al zilei; ele vor constitui o sarcină zadarnică pentru buget, fără nici un profit aprețabil pentru instrucțiunea publică și, din acest punct de vedere, sântem cu totul în contra înființării lor.

[23 martie 1882]

[„FIINDCĂ VORBIRĂM...”]

Fiindcă vorbirăm de învățământ, fie-ne iertat a publica tabloul dat de Ministerul Instrucțiunei Publice relativ la absențele profesorilor din școalele secundare ale statului în cursul anului școlar 1880—1881 și 1881—1882 până la 15 februarie curent. El este foarte instructiv și denotă gradul în care instrucțiunea publică este căzută la noi. Pin parte-ne, mulțumim Ministerului

pentru lumina ce aduce în acesta cestiune atât de gravă. L-am ruga însă, pentru a fi complet, să binevoiască a ne comunica o atare statistică și despre lipsurile profesorilor de la facultăți, cari se știe că au devenit un adevărat scandal.

NUMIREA ȘCOALEI	Nr. profesorilor	abs. făcute		Totalul absențelor
		în curs. an. sc. 1880—81	în curs. an. sc. 1881—82 p. la 15 f. a.c.	
Liceul Sf. Sava	30	306	204	510
“ Matei Basarab	28	297	217	514
“ Craiova	27	108	112	220
“ Iași	28	678	274	952
“ Botoșani	20	445	178	623
“ Birlad	22	248	319	567
Gimnaziul Cantemir, Buc.	12	86	60	146
“ Lazăr	16	107	113	220
“ Mihai-Bravul	16	95	91	186
“ Ștefan cel Mare, Iași	15	121	71	192
“ Alexandru cel Bun, Iași	19	229	129	358
“ Galați	11	42	61	103
“ Bacău	8	54	53	107
“ Unirea, Focșani	10	72	26	98
“ Real din Brăila	16	73	45	118
Seminarul Socola Iași	16	207	170	377
“ Buzău	9	103	51	154
“ Curtea de Argeș	13	113	103	216
“ Galați	9	59	32	91
“ Râmnicu-Vîlcea	11	89	80	169
“ Huși	9	35	39	74
Școala com. reală, București	14	68	76	144
“ ” Cuza, Galați	12	41	41	82
“ ” Iași	8	7	31	38
“ ” Craiova	9	28	29	57
“ centrală de fete, Buc.	13	170	125	295
“ ” ” Iași	12	18	23	41
“ ” ” Craiova	12	52	47	99
Externatul secundar de fete, București	12	18	44	62

[23 martie 1882]

[„LA 13 MARTIE 1882...”]

La 13 martie 1882 a murit în Râmnicul Vîlcea d-l Constantin Lahovari, fost senator Născut la 1814, răposatul se coborea din niște familii care din timpuri depărtate au fost în serviciul țărei, mai cu seamă în Oltenia și în județul Vîlcea. La 1832

Constantin Lahovari, ca cea mai mare parte din junimea de atunci, intră în armata română, care se reforma după aproape un secol și jumătate, timp în care românii uitaseră cu totul meseria armelor. El fu dară unul din acei ofițeri care puseră atunci temelia acestei instituțiuni ce mai târziu era ursită a reîntineri gloria strămoșească. La 1848 fu coprins, ca mulți, de nobila idee a libertății politice și a neatârnării naționale și îmbrățișă cu căldură și sinceritate acele idei din cari alții trebuiau în urmă să, facă o speculă. Constantin Lahovari servi în armata lui Magheru, împărți toate restrîștele ei, se retrase cu dânsa în Transilvania înaintea forțelor rusești. Exilat în urma acestor evenimente, el reîntră în țară când se domoli furtuna politică. Sub domniile următoare el ocupă cu probitate funcțiunile de prefect al județului Vâlcea, membru al Curții din Craiova și în mai multe rânduri reprezintă în Senat județul său. Om onorabil în toată puterea cuvântului, membru din partidul conservator, ceea ce n-au inclus niciodată la dânsul sentimentele cele mai liberale și patrioticice, el nu lasă decât regrete tuturor acelor ce l-au cunoscut.

[3 aprilie 1882]

[„ÎNTR-UN STIL BLAJIN ...”]

Într-un stil blajin, inspirat numai de dragoste și de iubire, „Românul” de la 5—6 aprilie curent se plâng că presa din opoziție se mulțumește să acuze pe guvern că tot ce a lucrat pentru țară de sase ani e rău, fără să arate prin ce mijloace să-riu putea face mai bine. O sfătuiește apoi, tot cu același ton ademenitor, să lase criticele sterile de o parte și să-și exprime limpede și curat vederile ei asupra îmbunătățirilor ce ar trebui introduse.

Mărturisim că această dojenire politicoasă a bătrânlui organ de publicitate ne-a făcut o impresiune cu atât mai plăcută cu cât era neașteptată. Nu prea eram, ce e dreptul, obicinuți cu asemenea fraze pline de miere și de nectar din partea confrăților noștri. Polemicele lor, din contra, se recomandă, de ordinar, printr-o acrimonie și o rea credință cari desfă orice veleitate de discuție.

Deși s-a zis demult că excepția confirmă regula, vom considera că o datorie de confraternitate să le răspundem cu aceeași blândețe, în speranța că o vor adopta ca normă de conduită în viitor.

După ce arată că opoziție se mărginește numai să atace faptele ministrilor actuali, „Românul” se întreabă cu mirare:

Dar oare n-au făcut ei bine că, după sute de ani de amortire, au avut încredere în națiune și au făcut un rezbel?

DD. Rosetti brătianu au făcut, în adevăr, războiul și probă despre aceasta sănt, vai! milioanele cheltuite și cei zece mii de bravi căzuți pe câmpiiile Bulgariei. Nu credem însă că au dreptul să se fălească cu campania întreprinsă și să se învăluie în „cutele gloriosului drapel al armatei”, după cum le-a observat cu atâta elocuență d. Blaremburg.

Nimeni nu va contesta că împrejurările în cari s-a început războiul erau din cele mai ginggașe. Națiunea întreagă, și armata în special, tremură indignată ascultând bârfelele aruncate asupra neamului român de gazetele ungurești și ovreiești. Sentimentul unanim era că, în fața atitudinei inexplicabile a Turciei, intrarea noastră în campanie se impunea cu o necesitate neînlăturabilă. Și putem afirma că orice partid s-ar fi aflat la putere în asemenea momente n-ar fi fost în stare să opreasca în drumu-i curentul patriotic care străbătea țara de la un capăt la celalt.

Meritul dară al acestor oameni de stat a fost nu de a face războiul, ci de-a ceda unei cerințe generale, pentru că nu puteau face altfel.

Socoteala însă ce le va lăua istoria nepărtinitoră nu va fi atât de simplă pe cât își închipuiesc. Nu știm dacă coroana ce le va pună pe cap nu va fi plină de spini. Ceea ce constituie greșeala lor de căpetenie — și, în politică, greșeala se numește *crimă* — este că, o dată intrați în acțiune, nu s-au pricoput să profite de evenimentele în mijlocul căror lucrau. Au făcut războiul, au risipit sângele generos al celor mai valoroși copii ai patriei; însă, prin neprevaderea, prin slăbiciunea, prin neglijența lor, au lăsat să se răpească mărgăritarul prețios al țărei, Basarabia, tot atât de scumpă românilor pe cât este de scumpă Alsacia - lorena pentru francezi.

Nu erau destule deja provinciele smulse de la sănul patrie - martire: [i]i trebuia încă și acest sacrificiu pururea dureros?

Paharul amar pe care îl perfectă cunoștință de cauză l-au impus României ar trebui să le mai taie pofta, credem noi, de a vorbi de meritele lor. Din nenorocire, gura le e plină neconitenit de laude pe cari și le atribuie singuri, fără să se gândească un moment cât e de trist reversal medaliei.

Nu le recunoaștem, aşadară, dreptul de a se făli cu acest război, care a dovedit lumei patriotismul și bravura strămoșească a oșteanului român, însă, în același timp, a dat pe față pentru totdeauna ușurința de caracter și inaptitudinea iremediabilă a celor cari erau la guvern.

Cât despre prestigiul țărei în urma acestui război și a proclamării regatului, am avut cu toții trista ocazie să vedem cum [i]l înțeleg ei. Faptele sănt prea recente și ne doare din inimă ca să mai insistăm asupra lor.

Iată ce ar trebui să adăoge confrății noștri, dacă sănt în adevăr de bună credință, în urma întrebării mirate de care am vorbit.

„Nici o țară n-are o libertate mai absolută”, mai declară „Românul”. Fie-ne iertat să adăogăm noi: libertatea sărăciei și a jafului.

Cine ar putea săgădui că astăzi, oricări ar fi aparențele înșelătoare, mizeria bate cumplit la ușa țăranului? Simptomele caracteristice sănt proporțiunile neauzite pe cari de cățiva ani le-a luat brigandajul, ca în epocele cele mai funeste. Trebuie să fi ajuns cuțitul la os pentru ca drumul mare să se umple de răifăcători.

Confrății noștri ne vor zice că exagerăm lucrurile și ne vor da, ca probă că țara merge bine, pe cățiva *gheșeșturi* (întrebuințăm cuvântul pentru că a intrat în obiceiuri) cari și-au rotunjit cu o facilitate nepomenită averile pe socoteala ei. Din nenorocire, marea majoritate a națiunei sufere, căci impozitele sănt grele și se împlinesc cu călărași. O frămânare adâncă, deși

latentă, se află de celalaltă parte a Milcovului, unde nemulțumirea e generală și nu așteaptă decât o ocazie spre a prorupe.

Ce a făcut guvernul ca să preîntâmpine aceste nemulțumiri, de cari nu ne îndoim că este informat? Unde-i sănt măsurile luate ca să poprească valurile amenințătoare ale potopului ovreiesc cari au înghițit deja parte din cele mai frumoase și istorice orașe ale patriei lui Ștefan și amenință să înghiță și pe celelalte?

Când marii proprietari moldoveni s-au prezentat la Maiestatea Sa spre a expune păsurile țărei, guvernul a silit pe rege să le refuze audiența cerută, ca o probă, negreșit, a „libertăței absolute” de care ne bucurăm.

Ah! dară adversarii noștri se cred dibaci zicându-ne: „toate bune. Sânt, o recunoaștem, multe și numeroase rele de vindecat. Arătați-ne leacul.”

Răspunsul e simplu.

Tendințele partidului ce se intitulează liberal, dară care, pentru noi, este pur și simplu demagogic, sănt radicalmente opuse vederilor noastre. Școala d-lui Rosetti voiește comoțiunile violente, superpunerea nesocotită a intereselor, predominarea numărului fără cens și fără capacitate. Noi urmărim, din contra, stabilitatea în instituțiunile ce țara și-a dat, siguranța proprietăței, influența legitimă a meritului și a inteligenței, respectarea cu sfîrșitul a Constituției.

Cum dară ne vom înțelege? Or programa a căreia realizare o urmăresc e bună, și atunci sfaturile noastre sănt fără folos, de vreme ce sănt deciși mai dinainte să nu ție nici o socoteală de ele; or este rea și vătămătoare, și în acest caz nu pricepem ce mai caută la putere?

Ne cred dânsii atât de naivi încât să le încredințăm *leacurile* noastre? De când oare medicul conștient și prevăzător își lasă doctoriile destinate să aline durerea bolnavului pe mâini netrebnice, cari pot să le compromită, efectul? Și apoi, ținut-au vreodată seamă de leacurile ce li s-au recomandat?

De șase ani de când sănt la guvern ei [f]iși exercitează empirismul lor asupra forțelor vii ale națiunii, slăbind-o și dezorganizând-o, fără să știe în mod hotărât unde au să ajungă. De câte ori vreun organ al opoziției le afirmează că măsura la care tind e periculoasă, ei strigă: „Vom lumenă!” și-și astupă urechile ca să n’audă. Ca să nu le cităm decât un exemplu, ținut-au oare socoteală de manifestația clară și categorică a opiniei publice în contra electivităței magistraturei?

Nu e de ajuns să declare că voiesc și doresc discuțiunea, ci trebuie ca declarațiunea lor să fie sinceră. Toată lumea însă s-a convins cu prisos că sinceritatea de care fac atâtă paradă. În vorbe e un mijloc ingenios, deși puțin recomandabil, spre a amăgi pe cei lesne crezători.

Piară țara, numai dânsii să fie la guvern: iată deviza lor.

[9 aprilie 1882]

[„ASEARĂ, 11 APRILIE...”]

Aseară, 11 aprilie, a fost o numeroasă adunare politică în sala Herdan, la care-a luat parte mulți alegători din București din toate colegiile și mai multe delegațiuni din partea județelor.

Precum orașele noastre au un miez comercial, dar periferiile sănt satele ce odinoară înconjurau centrul și cari acum s-au contopit cu el, elementul național și în București, urmășii lui Bucur Ciobanul, nu sănt a se căuta în strădule strălucite ale centrului, ci în satele alipite de oraș, în părțile lui cari erau odinoară agricole.

Începând cu această clasă puternică și sănătoasă de oameni și încheind cu fii de Domni români, putem zice că în adunarea de ieri toate clasele fără deosebire erau reprezentate.

O învederată animație domni când d. Lascăr Catargiu deschise ședința, nu spre a croi figuri și vorbe frumoase, ci pentru a spune pe scurt, cu tonul lui de absolută sinceritate și bună credință, relele ce bântuie țara și cari o așteaptă în urma nesăbuitelor opintiri de înnoiuri ale partidului de la guvern.

Pentru a lămuri în amănunte cestiunile la ordinea zilei d-sa dete cuvântul d-lui Iancu Lahovari. Tema era desigur bogată, pentru că lungă este „Tabla mișeliilor” partidului roșu, încât

în privirea ei s-ar putea cita cântecul spaniol: „De-ar fi marea o cerneală, iară cerul o hârtie, n-ar ajunge să se scrie”.

Și-n adevăr, d. Iancu Lahovari începu prin a cita acuzarea zilnică ce-o fac roșii, că în țară ar fi existând apăsați și apăsațori, exploatați și exploataitori. Dar, daca ne uităm împrejurul-ne, vedem oare pe pretenții exploataitori, vedem pe proprietari mari ori pe arendași îmbogățindu-se? Se 'mbogățește, pe de altă parte, țăranul? Merge negoțul, merg meseriile, pe cât sănt românești, bine? Din contra, toate dau îndărăt; o singură meserie merge bine, un singur negoț, cel de fraze patriotice, cel politic. În sferele acestei industriei se ridică oameni din nimic și devin milionari, marfa vorbelor ridică palate unor însi cari ieri n-aveau nici măcar o căsuță modestă. Ceea ce progresează în adevăr nu este nici agricultura, nici industria, nici grapa, nici dalta, ci bugetul cheltuielilor statului. D. Iancu Lahovari citează în treacăt bugetul, în adevăr infim, al domniilor române: douăzeci de milioane în amândouă țările, cari nici nu se cheltuiau măcar toate, căci fiece an se 'ncheia cu economii și cu escedente. Ei bine, sub regimul financiar de atunci numărul populației era acelaș ca și azi, puterea lui de producție aceeași, ba poate mai mare și, cu toate acestea, fără ca populația să fî sporit, fără ca puterea ei de producție să se fi augmentat, fără ca modul de-a munci să se fi îmbunătățit, se iau azi de pe spatele acelui popor 121 milioane, ba în realitate 140 de milioane pe an. Rezultatele sănt învederă: populația, în loc de-a spori, scade; în loc de-a păși înainte, dă mereu îndărăt, și cine se înmulțește sănt străinii cari înlătăresc pe român. E un popor ce moare de fericirea de-a fi guvernat de roșii, încât, daca lucrurile vor merge tot în direcția aceasta, în curând nu vor mai avea pe cine să facă fericiti. D-sa încheie arătând toate inconvenientele electivității magistraturii.

Adunarea ceru în unanimitate s'auză pe d. Maiorescu. Aspectul salei se schimbă. Oratorul veni în mijloc și adunarea formă de jur împrejurul lui un cerc.

Care e progresul real făcut de țară, întrebă dumnealui, pentru a îndreptăți la sufrajul universal, la electivitatea magistraturii? Daca dintre recruți, floarea tinerimii din sate, abia 6 la sută știu a citi, care e procentul celor ce știu a citi în populația întreagă? Unul sau doi la sută. Oricât de bună și inteligentă ar fi multimea, are ea mijlocul de-a controla viața publică neștiind nici citi,

nici scrie ? Punându-se în mâna ei soarta județelor, prin sufragiu universal propus, ce va fi astă decât a da județele în realitate pe mâna amăgitorilor , pe mâna clasei negustorilor politici ? Școala și biserică trebuie să dea poporului cunoștințele și creșterea trebuitoare pentru a ști să îngrijescă fiecare mai bine de sine însuși și de aci va veni și judecata pentru îngrijirea intereselor publice. Electivitatea magistraturii, ce se propune, e o reformă republicană, care există numai în America. Dar americanii , cari se compun din o mare amestecătură de popoare și unde împământenirea e imediată, chiar și când e vorba de viață practică de stat abdică lesne de la principiile *a priori*. Când e vorba de chineji nu mai stă teoria „de om și om". Aci vor să opreasă imigrățunea, ei cari îndealmintrele nu opresc imigrățunea nimării. Așadar și noi, când e vorba, pe alt teren, de electivitatea magistraturii, să ne întrebăm ce-ar fi ea în practică ? Ar fi punerea justiției în mâna acelor deputați atotputernici cari azi țin județele ca într-un fel de arendă, împreună cu toate funcțiunile administrative. Reforma mai e apoi și republicană, pe când poporul românesc de la începuturile lui e monarchic. Chiar existența sa politică cere ca el să fie monarchic, căci o republică între două mari monarhii ar fi jucăria acestora și totdeauna s-ar găsi fațăjuni politice în țară ce s-ar lăsa întrebuințate de străini în contra a chiar intereselor statului.

În fine, d. Al. Lahovari luă cuvântul, pentru a supune votului întrunirii o moțiune. Cu tonul său energetic rezumă din nou ceea ce zisește antevorbitorii săi. D. C. A. Rosetti, care n-are un petec de pământ în țară, ne face legi de agricultură, d-nialui, care n-a citit în viață-i o carte de drept, ne face legi de organizare judecătorească și licențiați de Paris n-au rușine de a-și pune îscăliturile sub un proiect, nu al d-lui Rosetti, ci a copilului d-lui Rosetti. D-sa, ateu după principiile revoluției ce le profesă, ne va face legi pentru organizarea bisericii. Astfel un om, până ieri fără avere, fără știință de carte, fără talent oratoric măcar, pune mâna pe-o țară întreagă și face ce-i place cu ea. Electivitatea magistraturii ar fi o calamitate nemaipomenită. Azi un partid dispune de averea noastră publică, de 121 milioane pe an. Atunci ar dispune tot partidul politic de averea noastră privată, de onoarea noastră, de tot ce e protejat de justiție.

D-sa dete apoi citire următoarei moțiuni:

În proiectele asupra electivității politice a magistraturii și a introducerii sufragiului universal în alegerea consiliilor județene, supuse la dezbaterea Camerei, adunarea vede o *primejdie* pentru țară și o *călcare* a *Constituției* și invită, opozitia a le combate în Corpurile legiuitorare și în genere a organiza o rezistență legală în toată țara în contra unor asemenea tendențe ale partidului de la guvern

Adunarea votă cu unanimitate moțiunea și se despărți strigând : „Trăiască regele ! Jos fanariotul !".

[13 aprilie 1882]

[„BĂTRÂNUL ORGAN AL PARTIDEI LIBERALE...”]

Bătrânul organ al partidei liberale, în numărul de joi, 6 mai, revine la ideea lui favorită, că în țară nu există decât o singură partidă, aceea pe care o reprezintă acest organ, și că partida conservatoare nu are principii, căci principiile și ideile sale s-au învechit și nu mai sunt conforme cu spiritul națiunii.

Un fapt de mare, de foarte mare însemnatate s-a constatat în România.
Faptul acesta este că n-avem decât o singură partidă !

Și mai jos adaogă:

Așadar partidei conservatoare [i]i lipsesc toate elementele cari constituie o partidă și care-i dau putință de-a veni la guvern.

Ca să susție această concluzie, „Românul" spune mai întâi un neadevăr patent, că adică, în cestiunea Dunării, partidul conservator nu a exprimat o idee lămurită și precisă.

Apoi face, după cum voiește d-sa, istoria faptelor întâmpilate de la 1848 încocace și, după ce demonstrează că este neapărată trebuință, pentru țară, ca să existe o partidă conservatoare, ceea ce este adevărat, sfărșește îndemnând:

Pre cei cari au suflet din partida cea veche să-și lase morții și să caute elemente noi pentru a face o partidă conservatoare națională și progresistă .

Pentru că partida de la guvern nu mai poate merge înainte, deoarece unii au ostenit iar alții au nevoie de noi puteri ca să răstoarne instituțiile existente:

Cei din partida noastră cari au ostenit sau s-a bolnăvit să reîntre îndată în focarul națiunii, spre a dobândi de a dânsa idei și puteri noi, *pentru luptele cele noi ce vom avea neapărat pentru noua reconstituire a statului român*.

Că în partidul liberal, astfel cum este înjhebat, sunt unii cari voiesc să răstoarne instituțiunile actuale ale țării, supt pretext de reorganizare, iar alții, mai practici, aceia pe care „Românul" [i]i numește osteniți, cred că momentul n-a venit încă ca să arunce țara în ghearele demagogiei, aceasta o știm de mult; aceasta o probează pe fiecare zi certele din sănul partidului și antagonismul surd dar adânc dintre dd . Rosetti și Brătianu; ba încă noi am denunțat, pentru prima oară, țării acest pericol și, pe cât a stat în puterea noastră, i-am deschis ochii asupra planurilor nesocotite ale partidei de la putere.

Și oricine vede cât deabil este articolul de care vorbim al „Românului", care, pe de o parte, spune țărei că nu există partid conservator și prin urmare să se arunce în brațele d-ei sale; iar, de altă parte, gădilă egoismul acelora cari se cred în stare de-a crea partide politice. Căci din nenorocire sunt mulți cari caută satisfacțunea intereselor lor personale la adăpostul unui partid organizat și puternic și sunt câțiva cari, în îngâmfarea lor oarbă, [i]i închipuiesc că vor inventa proza și se depărtează de partidul conservator, cu speranța de-a crea ei alt partid conservator.

Și pentru abilitatea aceasta nu putem decât să felicităm pe confrății noștri.

Dar să se susție ca partidul conservator nu există, că principiile și ideile lui sunt învechite și că principiile propagate de „Românul” sunt ideile progresului, aceasta este un neadevăr pe care nu putem să-l trecem sub tăcere și pe care trebuie să-l dezmiștăm îndată. Principiile noastre în adevăr le-am formulat în modul cel mai lămurit și mai categoric prin programele partidului.

Și de astă dată, ca să nu ne repetăm, vom împrumuta expresiunea principiilor noastre celui mai mare gânditor din Franția, celui mai mare publicist din secolul nostru.

D. H. Taine adresează, în prefața unei opere nemuritoare, pe care a publicat - o anul trecut, demagogilor din țara sa aceste câteva cuvinte pline de o tărie nestrămutată și de o ironie amară:

Mai am părerea de rău de-a prevedea că această operă va displace la mulți din compatrioții mei. Scuza mea este că mai fericiti decât mine, ei au mai toți principii politice și se servesc cu ele ca să judece trecutul. Eu nu aveam, și chiar am întreprins să scriu carteaua mea tocmai ca să cauț. Până acum am găsit d-abia unul, așa de simplu încât se va părea copilăresc și abia îndrăznesc; să-l anunț. Cu toate acestea trebuie să o fac; pentru că toate părările ce voi arăta izvorăsc din el, și, adevărul lor se măsoară cu adevărul lui. Acest principiu stă, întreg în această, observație că o societate omenească, mai ales o societate modernă, este un lucru vast și complicat. Prin urmare este anevoie de-a o înțelege. De aceea este anevoie de-a o mânuire bine. Rezultă de aci că un spirit cultivat este mai capabil de treaba aceasta decât un spirit inculț, și un om special decât un om care nu e special. Din aceste două adevăruri nasc multe alte consecințe: dacă cetitorul va voi să se gândească nu va avea bătaie de cap să le descurce singur.

Iacă principiile partidului conservator rezumate de unul din bărbații cei mai eminenți ai acestui secol și care s-a ocupat în special cu ideile politice ale Franței, de unde a împrumutat și demagogii noștri pe ale lor.

Cititorii noștri și aduc aminte în adevăr că ceea ce am susținut mereu prin coloanele acestui ziar este ca oamenii luminați ai națiunii, proprietari, comercianți, profesii liberale, trebuie să aibă o înrăurire mai mare asupra afacerilor publice decât oamenii mai puțin luminați. Că prin urmare suveranitatea este o funcțiune publică pe care fiecare să o poată exercita în interesul tuturor și pe care un cetățean să o exercite cu atât mai mult cu cât este mai capabil. Aceasta este ideea Constituției noastre și aceasta este ideea partidului conservator, după cum era și natural.

Deoarece partida liberală, nu numai prin organul ei „Românul”, dar chiar prin legi propuse în Corpurile legiuioare, susțin o idee opusă, ca adică suveranitatea este un drept al fiecărui, că toți caută să o exercite deopotrivă sau, după expresiunea d-lui Taine, că cel inculț poate să mânuiască interesele societății ca și cel cult, și omul care nu e special ca și omul special. și tocmai de aceea demagogii noștri cer ca să se înființeze sufragiul universal și să se aleagă judecătorii !

Iacă ideea fundamentală care desparte în toate țările și care a despărțit în toate timpurile partidele politice. și când „Românul” spune că nu există partid conservator, pentru că d. Lascăr Catargiu, în Senat, și d. Lahovari, în Cameră, nu au spus ce propune partidul conservator asupra cestuii Dunării, mai întâi arată că nici nu pricpe cari sunt ideile ce constituiesc partidele politice și pe urmă afirmă un neadevăr:

Partidul conservator a spus ideea lui în privința cestuii Dunării încă demult, după cum vom arăta în numărul viitor al „Timpului”.

[8 mai 1882]

[„CITITORII NOȘTRI...”]

Cititorii noștri au auzit vorbindu-se negreșit de o adunare a sătenilor, botezată cu pomposul nume de congres agricol, ce trebuia să aibă loc la 29 august expirat în Curtea de Argeș.

Daca a fost ceva sau nu n-am putea-o spune deocamdată, căci n-a transpirat nimic până acum. Știm numai că inițiativa întrunirii a fost luată de deputatul Schiler, reprezentant al Gorjului în Cameră.

Scopul acestui meeting extraordinar și cu totul contrarui obiceiurilor țărei nu prea este expus cu destulă claritate în apelul publicat de comitetul organizator. Vorbe late și sforăitoare căte poftești ; nimic însă precis, nimic determinat.

Daca trebuie să dăm crezământ unor zgomote ce circulă, „congresul” ar fi provocat de d. C.A. Rosetti însuși, care și-a pus în cap să fie cu orice preț Mesia țăranului român. Prezența d-lui Smedeanu între membrii organizatorii ar dovedi cu prisos că impulsuinea a fost dată de oficina politică din Strada Doamnei.

De mult urmărim pas cu pas fiecare mișcare a celebrului agitator de mase, pentru ca să căutăm a limpezi lucrul și de astădată.

D. Rosetti și-a început agitația prin faimoasele circulări ministeriale prin care subprefecții și ceilalți agenți administrativi erau invitați să îndemne pe țărani să nu mai muncă și să nu-și mai execute angajamentele luate față cu proprietarii. Efectele acestor îndemnuri nesocotite s-au tradus, după cum se știe, printr-o turburare adâncă adusă raporturilor dintre moșieri sau arendași și cultivatori, turburare de care aceștia din urmă mai ales au avut să sufere.

Din această cauză legea de tocmei agricole propusă de fostul ministru de interne a întâmpinat o energetică rezistență atât în Cameră cât și în Senat și a fost cu totul modificate în părțile ei cele mai esențiale.

Bătut pe acest teren după o luptă din cele mai înverșunate, directorul „Românului” a căutat primul pretext venit spre a se retrage din minister, unde se afla deja în divergență de opinii cu d. Brătianu, și a reînceput lupta în ziarul său.

Legea de tocmei agricole era destinată să fie primul inel al lanțului de reforme politice și sociale ce concepuse d. Rosetti pentru fericirea țăranului român. După dânsa avea să vie aceea asupra monopolului cărciumelor prin sate și aceea asupra modificării legii consiliilor județene și comunale.

Deocamdată lucrul s-a înmâlcit asupra acestor două legi din urmă. Negreșit, se așteaptă redeschiderea Corpurilor legiuioare spre a putea fi readuse la ordinea zilei.

În adăstare, d. Rosetti nu-și pierde vremea. Deodată cu campania întreprinsă în „Românul” în contra legii electorale,

pe care o acuză de toată imoralitatea ce domnește în alegeri, d-sa adună pe țărani și, sub pretext de a-i face să se cunoască mai de aproape, tinde la o adevărată mișcare agrarie în contra unui inimic nevăzut.

Negreșit, țărani sunt liberi să se întrunească sau nu, deoarece acest drept este garantat tuturor românilor de Constituție. O întunire în masă însă, în condițiile proiectate, prezintă ceva de anormal și fiecine este în drept să se întrebe care este scopul ce se urmărește. Cuvintele vage de „înfrățire” și de „banchet țăranesc” nu sunt îndeajuns ca să justifice această excepțională convocare a elementului rural. Sub aceste expresiuni se ascunde o tendință pe care ne credem în drept a o bănu, de vreme ce nimeni nu voiește să ne dea cheia enigmei.

Daca n-am cunoaște pe d. Rosetti și apucăturile sale revoluționare n-am avea nici o grija și am aplauda chiar adunarea proiectată, în speranță că ar putea să iasă dintr-însa o ameliorare a soartei săteanului, atât de oropsit și atât de batjocorit de acest guvern pretins liberal.

Din nenorocire ceea ce voiește acest om politic nu mai e un mister pentru nimeni astăzi. Am avut adeseori ocaziune să arătăm că agitațiunile Irlandei i-au deșteptat gustul de a provoca — păstrându-se orice proporții — o frământare socială și la noi. O revoluție fie căt de mititică e un ideal care se potrivește de minune cu educaținea politică a fostului mazzinist.

Convicția noastră fiind ca asemenei agitațiuni sterile pot să constituie un adevărat pericol la un moment dat, ne credem datorii să cerem explicații asupra „congresului” de la Curtea de Argeș, căci voi am să cunoaștem hotărât care este scopul pentru care a fost convocat.

Mișcarea din Irlanda este justificată până la un punct oarecare prin raportul anormal dintre munca și capital, dintre sătean și proprietar. Din fericire pentru noi suntem departe de a ne găsi în această situație. Proprietarul român este interesat ca țărani să nu fie în mizerie, căci de bunăstarea acestuia este legată prosperitatea moșiei sale. Sunt negreșit excepții nenorocite, proprietari fără suflet și fără Dumnezeu cari s-au jurat să fie călăii cultivatorului sătean. Am dovedit adesea cu exemple că un Pișca sau un Leca nu sunt modele de dezinteresare și că soarta țăraniilor de pe moșiile acestor faimoși patrioți n-ar fi tocmai de invidiat.

Acstea triste excepții însă nu fac decât să confirme regula care este solicitudinea pe care întotdeauna proprietarul român a avut-o pentru cultivatori.

Adevăratul împilător al țăraniului nu este decât administrația, decât guvernul care-l exploatează și-l sugrămă în modul cel mai neomenos. Am arătat altădată că, în schimbul birurilor enorme ce plătește stăpânirii, nu i se dă absolut nici un echivalent; siguranța averii și a vieței sale este o minciună; instrucținea publică se află numai pe hârtie; biserică este dărămată sau văduvă de servitori; spitale nu există decât în imaginația comitetelor permanente; căile de comunicație sunt în starea cea mai deplorabilă.

Când dară ni se vorbește de nevoile și de păsurile țăraniului, când sunt tendințe de a-l desface din masa națiunii și de a-l organiza în castă, suntem în drept să ne întrebăm cu îngrijire în contra cui va fi îndreptată această forță compactă și puternică ce se organizează.

Cerem explicații, căci ne plac situațiunile limpezi. Vorbele deșerte și-au făcut vremea. Voim ca țara să știe lămurit ce scop se urmărește și cari sunt tendințele întunirii de la Curtea de Argeș.

[5 septembrie 1882]

[„CINE SE MAI ÎNDOIEȘTE...”]

Cine se mai îndoiește de bunele intenții ale „corpului ponderator” de pe Boulevard n-are decât să citească proiectul de răspuns la mesajul tronului redactat de ilustrul și simpaticul d. Vasile Boerescu. Ce vast câmp de activitate acest raportor - model a deschis Senatului tocmai acum la sfârșitul legislaturei ! Ce de reforme în perspectivă!

Nici una din importantele cestiuni politice, sociale, religioase, economice și financiare n-a fost uitată Ar trebui evident ani întregi pentru ca fiecare dintr-âNSELE să fie studiată cu seriozitatea necesară Ceea ce însă ar putea să sperie o activitate Tânără și fără experiență, pare o jucărie pentru maturii membri ai celei d' a doua jumătăți a Parlamentului, a căror febrilă activitate nu cunoaște nici margini, nici obstacole.

În ajunul morții sale, Senatul voiește să-și dea sufletul cu demnitate; ambiții senile îl frământă și-l galvanizează la apropierea alegerilor.

Să ascultăm numai expunerea reformelor proiectate în ultima oră, spre a ne convinge că de bogat și de variat este programul ce-i prezintă *leaderul* său.

În primul rând figurează încurajarea și dezvoltarea agriculturăi, comerțului și industriei române.

Cliseul este deja cunoscut: el zice totul și nu zice nimic în același timp, ceea ce constituie un neînsemnat mijloc de recomandăție către alegători fără multă trudă și bătăie de cap.

Imediat însă după această idee fundamentală a răspunsului - program vine o tiradă cu totul originală și neașteptată; o punem în întregul ei sub ochii cititorilor, căci mărgăritarele sunt foarte prețioase:

... Totodată, prin propagarea *moralei religioase* și întinderea instrucției în toate clasele societății, vom ridica nivelul moralei și al culturii intelectuale, vom răspândi simțimântul *buñului trai* și vom deștepta conștiința dreptului și a datoriei, mai ales între populațiunile rurale, cari merită mai cu deosebire a fi obiectul solicitudinei noastre.

Daca am voi să fîm dificili cu. savantul raportor, l-am întreba ce are a face cestiunile de agricultură, de comerț și de industrie cu morala religioasă? Dar în fine aceasta poate fi o simplă scăpare de condei fără nici o importanță practică.

Observăm totuși că, până aci, răspunsul înăotă în vag, se pierde în generalități cari au aerul a spune ceva, pe când în realitate nu spun nimic.

Venind la marile lucrări economice ce sunt de realizat, d. Vasile Boerescu declară că „cele mai dintâi, acele cari merită preferință”, sunt cele relative la înmulțirea căilor de comunicație, județiene și comunale, cari să lege între dânsenele toate orașele, toate satele, toate centrurile de producție și de consumație.

Aci programul ia o formă pozitivă și lămurită; ceea ce nu s-a putut face în șapte ani de domnie absolută și necontrolată a partidului de la putere se va face în câteva săptămâni, și alegatorii din toată țara vor fi mulțumiți. Daca, peici pe colea, va mai

rămânea neexecutat câte un crâmpei de cale sau câte un pod de cea mai imperioasă necesitate, grija va fi lăsată pe seama viitoarei legislaturi, care altminteri n-ar mai avea cu ce să se ocupe.

În ceea ce privește dară mijloacele de comunicațune aflate astăzi într-o stare atât de înapoiată, români să nu mai aibă nici o grija, căci d. Boerescu [î] asigură cu mâna pe conștiință că totul va fi îndreptat spre satisfacțunea obștească.

Trecând din domeniul economic în acela al reformelor interioare, zice raportul, câmpul nu este mai putin vast. Cu o bunăvoiință exemplară, d. Vasile Boerescu înregistrează totă seria de reforme și de clișeuri cari ilustrează mesajele d-lui Brătianu de la venirea sa la guvern, dar pe cari țara n-a avut încă fericirea de a le vedea realizate: reforme în justiție, în administrație, în instrucție, în finanțe, în mai tot mecanismul nostru administrativ.

Daca trebuie să credem cuvântul fostului ministru al afacerilor străine, care și-a mâncat credința aşa de des, fie zis în treacăt, toate aceste reforme vor trebui să asigure principiul *stabilității* și al *independenței*, ele vor fi de natură să întărească „principiul autorității și al proprietății, să garanteze interesele publice și private, drepturile și datorile fiecărui, exercițiul tuturor libertăților, *încurajarea meritului și capacitatei*”; în fine „să ridice nivelul *morală publică*”.

Ceea ce e curios de observat de câțiva timp este trebuința ce se simte în sferele guvernamentale de a se vorbi de *morală publică*. Se vede că această nenorocită morală publică a suferit grave atingeri, căci toată lumea caută să-i redea prestițiul pierdut. Reuși-vor însă a o face tocmai aceia care, cu o amabilitate de un caracter american aşa de pronunțat, s-au tratat de *hoți* între ei și s-au amenințat reciproc cu pușcăria? Nu o credem; și de aceea lăsăm națiunii sarcina de-a pune în paralel vorbele și făgăduințele lor de astăzi cu faptele și cu turpititudinile de ieri. O dată acest paralel făcut, socotim că el va avea de rezultat condenația desăvârșită a oamenilor și a partidului actual de la guvern.

[3 noiembrie 1882]

[„VIZITA MINISTRULUI DE ESTERNE...”]

Vizita ministrului de externe al Rusiei, d. de Giers, la Varzin, săhăstria abituală a principelui Bismarck, a dat loc la multe conjecturi mai mult sau mai puțin ingenioase. Însemnatatea călătoriei ministrului rusesc la Curțile Europei, neșeptând Vaticanul, cătă în adevăr să fie destul de mare, deși organele opiniei publice n-au aflat tocmai mult în privirea ei.

Se știe că d. de Giers este om al păcii, că rolul său de bărbat de stat de până acum a consistat în a păstra legăturile dintre cele trei imperii, un rol adeseori zădărcinit atât prin evenimentele ce se petrec în lăuntrul Rusiei cât și prin nestatornicia constelației europene.

El reprezintă în Rusia pe adversarul politicei panslaviste de agresiune, a tendențelor de cucerire atât de pronunțate în contele Ignatief, care e antipodul său politic. Daca sferele din Petersburg au găsit de cuviință de a-i încredința o misiune în călătorie ce-a întreprins-o, asupra înțelesului ei nu poate fi nici o îndoială.

Poate că Rusiei să nu-i fi rămas nimic alt de făcut decât de-a se asigura de pace și a reîncheia legăturile pe cari le-a avut mai nainte cu Austria și Germania.

Acum un an lumea apuseană n-avea nici o grupare determinată; Franța avea încă mâinile libere și putea să ofere alianță ei și Rusiei, și Angliei și Italiei. Dar afacerile din Tunis au adus o turburare în relațiile dintre cele două puteri latine; Italia s-a simțit jignită de procederile: Franței, o mânăabilă a izbutit a săpa un abiz între cele două națiuni surori și Italia s-a alăturat, vrând - nevrând, la alianța austro-germană.

Mișcarea lui Arabi în Egipt, intervenția unilaterală și neautorizată a armatei engleze, drepturile pe cari cabinetul din Londra caută a le deduce din înăbușirea insurecției egiptene, toate aceste au izbutit a răci și relațiile dintre Anglia și Franța și a prefacă pe cele două puteri amice în puteri rivale.

Anglia a ocupat gurile Nilului, canalul Suez, Marea Roșie, pozițiuni pe cari desigur NU de bunăvoie le va părăsi vreodinioară. Chiar dacă Franța ar anexa Tunisul la Algeria, dacă Italia ar lua Tripolis și Spania Marocul, toate acestea nu opresc preponderanța Angliei pe Marea Mediterană, pe care-o domină prin Cipru și Egipt, prin forturile de la Alexandria și Damasc.

Dar chiar dacă ar izbuti o înțelegere între Franța și Anglia în privirea regimului din Egipt și dacă compensațiunile oferite ar fi suficiente pentru a înăbuși deocamdată rivalitatea, oricând se vor putea naște puncte nouă de conflict. În timpul din urmă se iveste o nouă complicație în Madagascar, o insulă de mărimea teritorială a imperiului german la coasta răsăriteană a Africei și în drumul spre Indiei. Republica Franceză pretinde a i se recunoaște suveranitatea asupra insulei, ceea ce indigenii au refuzat prin ambasada trimisă la Paris. La amenințarea Franței cu intervenție armată ambasada a alergat în Anglia, care se vede a fi gata să trimite vase de război în porturile insulei, pentru a opune o contragreutate vaselor franceze ce sunt să se trimită acolo.

Din toate acestea însă rezultă clar că Franța e izolată de când țărmiile de nord ai Africei au devenit prada comună care seamănă perpetuă neînțelegere între popoarele apusene. Slăbiciunea tuturor, dezbinările latente fac să accentue și mai mult unica alianță reală, acea dintre Germania și Austro-Ungaria; Germania îndeosebi are ocazie și timp de-a ajunge puterea întâia din Europa, de-a ținea în mâinile ei cumpăna echilibrului european. Rusia, izolată și ea prin neputința politică la care e condamnată Franța, încearcă să încheie din nou legăturile vechi cu Germania, cari [î] asigurau odinioară un vot atât de greu în concertul european.

Nimeni nu știe până astăzi care va fi fost obiectul deliberațiunilor dintre cancelarul Germaniei și ministrul Rusiei, însă situația generală lasă să se conchide că Rusia trebuie să fie asemenea jignită de progresele Englteriei în Orient, căci această din urmă pare să se erige în moștenitorul universal al Împărației turcești, un rol pe care mai până ieri [î] însușise Rusia. Crede ea a putea căștiga pe Germania și Austria în contra Angliei, folosi-se-va Anglia însăși de situație pentru a intra în concertul austro-italo-german și să-și asigure astfel atât posesiunile nouă cât și pacea universală printr-o alianță quadruplă? Iată întrebării al căror răspuns numai viitorul ni-l poate da.

[24 noiembrie 1882]

UN NOU ZIAR [„DE LA 1 Ianuarie Viitor...”]

De la 1 ianuarie viitor va începe a ieși în Iași, sub direcțunea unuia din bărbații noștri politici, d. George Mârzescu, un

ziar cotidian sub numele „Pactul social”.

Din programul acestui ziar vedem că el va susținea revizuirea Constituției, spre a fi pusă în armonie cu regalitatea, va cere ca încoronarea regilor să se facă pe viitor în Iași și că tot acolo Camerele de revizuire să-și ție ședințele. În privința acestor Camere ideea ziarului este că ele trebuie a se dizolva în orice caz îndată ce lucrarea pentru care au fost alese se va isprăvi.

„Pactul social” va susținea ca în Constituție să se determine binele prerogativele regale, pentru ca în evenimentele grave ce pot izbucni puterea executivă să nu-și mai adăpostească responsabilitatea la spatele reprezentanții naționale. Va cere ca raporturile de unitate dogmatică a bisericii române cu patriarhii din Constantinopol să fie bine determinate, pentru a nu li se da o interpretare prea întinsă; va cere înființarea unui Consiliu de Stat; va susține ca împământirea să fie de două feluri, mică și mare, și că numai aceasta din urmă să atragă plenitudinea drepturilor politice; dreptul de a posedă imobile rurale să fie considerat ca un drept politic; va susține inamovibilitatea magistraturei, reforma legei electorale în cens, ca deputatul să nu mai fie sclavul alegătorilor, va susține ca ministeriale toate să nu mai fie absorbite de șeful cabinetului și reduse la rolul de simple biurouri ale sale; va susține ca legislația noastră să fie pusă în armonie cu Constituția; va stăru pentru libertatea în alegeri; va cere ca benedicția religioasă să fie obligatorie pentru căsătorii; va cere înființarea unei societăți de credit funciar rural în Iași, va cere ca dreptul la pensiune să fie reglementat prin Constituție etc.

„Pactul social” promite a fi un ziar nepărtimitor și în nici o legătură cu partidele existente în țară.

Cunosând pe d. Mârzescu ca un om de valoare nu putem decât augura mult bine pentru ziarul ce va ieși sub a sa direcție. Îndeosebi ne pare bine de apariția acestui organ de publicitate în Iași, unde ziaristica este foarte rău reprezentată de un timp încă.

[17 decembrie 1882]

[„MULTI ÎNCLINĂ A CREDE...”]

Mulți încina a crede că cestiunea moralității unui regim e indiferentă pentru buna sau reaua politică pe care el o face. Cu toate acestea nu-i :așa. Minuni să facă un regim din momentul în care fapte și afirmații autorizate dovedesc disoluția lui morală, el pierde orice fel de autoritate în ochii guvernătorilor săi și oriunde domnește cuviința în viața publică un asemenea regim cade fără îndoială.

Oricât de mult succesul uiemește ochii oamenilor, oricât sunt dispuși a uita păcatele în favorul faptelor de oarecare importantă, o corupție fățișă [i] face a nu crede în valoarea acestor fapte, a nu le lua în serios. De căte ori dar foile partidului roșu vorbesc cu mare zgromot de pretinsele acte mari ale guvernului, răspunsul pe care lumea cu drept cuvânt [i]l dă e: Cum se poate ca mari și naționale să fie faptele unor oameni care n-au avut nicicând în vedere binele general, ci au vânat cu o imperturbare aproape unică în felul ei numai intereselor lor private?

Cine mai cutează astăzi să tagăduiască stricăciunea adâncă a elementelor din cari se compune partidul guvernamental? Sunt cunoscute cuvintele neparlamentare chiar cu cari d. D. Brătianu, fratele ministrului - președinte, au apostrofat majoritatea, se cunosc cauzele acestei prime rupturi în șururile roșilor. A ajunge să zici că nu mai [e] un om onest în această țară este fără 'ndoială culmea ce-o atinge deceptiunea unui om politic; a amenința pe mandatarii națiunii, pe oamenii ei de supremă încredere, cu carantina și pușcăria și a nu afla nici o contrazicere în privirea aceasta, iată ceva care se 'ntâmplă numai la noi.

Ce sunt dar criticele cele mai aspre ale gazetelor, ce epitele cele mai odioase, ce în fine chiar desfrâul cuvântului scris alături cu acele declarații, făcute franc înaintea țării și putem zice a lumii întregi, că cei mai mulți dintre deputații guvernamentali sunt buni de carantină și pușcărie și că nu se mai află om onest în această țară? Cetitorul abia și face o închînuire de efectul acestor cuvinte. Până și ziarele din Statele Unite au reprobus discursul fostului președinte al Camerei.

Întrebăm acum, oare națiunea care are asemenea guvernări, precum [i] merită, are dreptul de-a exista pe fața pământului? Oare, la un moment dat, aceste cuvinte nu se vor cita ca o dovadă că românii sunt incapabili de a se guverna singuri, că nu merită o neațănrare de care nu se folosesc decât pentru a spolia poporul și a face instituțiile de batjocură?

Avem astăzi înainte-ne un alt specimen de declarație politică, scrisoarea adresată de d. Alex. Sihleanu ziarului „Națiunea”. D. Sihleanu a fost vicepreședinte al Adunării, este membru în comisia bugetară și.a.m.d. Vre o mare lumină de biserică nu e și adeseori am avut ocazia a vorbi cam în glumă despre acest domn cu idei foarte extreme și de-un liberalism cu totul exagerat. Dar un lucru nu i se poate tagădui: se bucură de numele unei perfecte onestități, ceea ce în țara noastră e o calitate.

Ei bine, ce ne zice d-sa?

Blastămă ceasul în care-a crescut în onestitatea, virtutea, sinceritatea, francheța, probitatea, capacitatea politică a guvernătorilor actuali. Când cinea blastămă ceasul în care-a crescut în acele virtuți e evident că contrariul există. Guvernătorii sunt aşadar maloști, vicioși, nesinceri, improbi, incapabili. Acestea le-o spune fostul lor vicepreședinte.

A trebuit să-și acopere fața, zice, și să fugă ca de contagiu de-o majoritate guvernamentală, când, într-o noapte a anului trecut, la Senat, șeful partidului a declarat că nu mai poate sătura nesațul membrilor majorității și că de aceea se retrage.

Va să zică și d. Ion Brătianu a făcut asupra partidului său o enunțare analogă cu cea făcută de fratele său, ca ceea ce-o face azi d. Sihleanu.

Spună-ni-se, ar putea să existe țară în care o majoritate astfel caracterizată de oamenii ei proprii să poată pretinde a guverna? Există țară în care un guvern să se poată întemeia pe asemenea elemente?

Desigur nu. Numai la noi a fost cu puțință ca după o asemenea declarare și după retragere, ilustrul cancelar să se 'ntoarcă la guvern în capul acelorași oameni, ca să continue același regim al virtuții.

Degeaba se impută dar presei opozitiei tonul ei vehement. Chiar dacă s-ar feri de orice expresie mai colorată, n-ar avea decât să reproducă cu fidelitate cuvintele președintelui și a vicepreședintelui Adunării ori acele ale șefului de partid și de cabinet, pentru că culmea calificațiunilor în rău să fie ajunsă. Dacă față cu noi foile guvernamentale pot striga calumniare audacter *semper aliquid haeret*, putea-vor oare afirma că și d. Ioan Brătianu calomiază? Si încă pe cine? Pe colegii, pe amicii săi politici.

[30 decembrie 1882]

1883

[„ASTĂZI LA 12 ORE...”]

Astăzi la 12 ore și jumătate M. Sa Regele va da citire în persoană mesajului de dizolvare a Corpurilor legiuitoroare.

E drept că M. Sa nu va avea în fața-i opozitunea, ci numai pe membrii majorității. Alătării au demisionat opozitunea din Cameră, ieri din Senat. Atât în adunarea așa numiților părinți conscriși cât și în târgul de interes din Dealul Mitropoliei opozitunea a încercat să dovedească inopportunitatea revizuirii în împrejurările actuale, a încercat să adrezeze un cuvânt măcar tronului, pentru a-l ruga că, în momente când neatârnarea țării în afară și instituțiile din lăuntru sunt în invederat pericol, cel puțin libertatea alegerilor să fie garantată, de astădată măcar, — poate ultima dată în care mai există alegători în România cari sunt în stare a-și da seama de gravitatea cestiunilor și a situației. Toate în zădar.

Oameni bătrâni, mult timp și în deosebite rânduri consiliari ai tronului, cunoscuți pentru inteligență politică probată și de-un caracter probat, sunt delegați de opozitie ca să ceară o audiență M. Sale, să espue pericolele situaționii, să ceară un cuvânt care să liniștească țara. Un regulament oarecare, care nu e *lege*, care nu poate prejudica nici unul din drepturile cetățenilor, necum acelea ale reprezentanților națiunii, care nu poate reglementa legea fundamentală, Constituția, ce dă oricărui cetățean dreptul de-a se plângă direct suveranului, un asemenea regulament se opune de mareșalul Curții ca piedecă și M. Sa va pleca imediat după dizolvarea Adunărilor fără ca o țară întreagă adânc agitată de cestiunile de existență care i se pun, să poată auzi un cuvânt care s-o asigure în contra maltratărilor oamenilor ce-o guvernă.

Pentru d. Brățianu a venit timpul acțiunii clandestine. Prin reforme electorale de natură a lovi în drepturile și influența claselor luminate, a celor care rezumă în ele conștiința istorică și de drept al acestui popor, d-sa speră a ameții capul acestei națiunii, pentru ca, atunci când ea va fi orbită de durerile ei din lăuntru, maistrul chirurg care-a amputat deja Basarabia să amputeze și Dunărea în tot lungul ei.

Să nu ne mai îndoim că d. Brățianu care la început părea contrar revizuirii și care poate și azi e în teorie contra, o primește ca espedient practic pentru a distraje atenția țării de la cele ce fără sătirea, ba fără prezență chiar a Parlamentului, se vor face în cestiunea Dunării. Petecul roșu al reformelor electorale scos din buzunarul de demagog desculț al veneticului C.A. Rosetti va ameții

ochii și mintea acestei țări când se va înstrăina de sub a ei suveranitate apa ei de căpătenie și brâul neatârnării ei, Dunărea.

Și pentru ca această amețeală să fie completă, pentru ca celor persecuati să nu le rămâne nici tronul, azilul acela care preface statul într-o instituție dumnezească, bărbatul care-l ocupă pleacă în străinătate, încât, dacă țara în momentele acelui interregn s-ar grămădi la treptele tronului cerând dreptatea ce i se cuvine, când și-ar ridica ochii ar vedea cu uimire că persoanei suveranului i s-a substituit altii și că mutra de maimuță a unui piață roșu rânește cu ironie din înălțimea pângărită.

În timpul în care regele va lipsi se va face cea din urmă și cea mai desprăzuită încercare de-a stoarce, dintr-o țară liberă încă, o adunare de creaturi capabile de-a transige asupra tuturor intereselor ei. Organizatorii alegerilor d-lui Brățianu, Chirțopolii, Anastasii și Simulești, sunt cunoscuți îndestul prin actele lor de călăi pentru ca [să] nu se desemne în ochii fiecaruia mizeriile și atrocitățile viitoarelor alegeri.

Pe mâna acestor oameni de rând, fără conștiință și fără podoare, se lasă țara întreagă, cu siguranță că, atunci când acești bandiți vor atenta la onoarea și la averea oamenilor, aceștia vor fi prea mult preocupăți de soarta lor proprie pentru a mai gândi la păstrarea hotarelor țării.

Nu! Rezistența cu care se laudă precupețul de hotără de la Livadia nu va avea niciodată loc; niciodată dorobanțul nu-și va încărca arma pentru a apăra Dunărea; războiul pe care străinătatea ni-l declară se va purta acum; mandatul de executare cu mâna armată [ii] are d. I. Brățianu; opozitie este oastea care, om cu om, va fi atacată de creaturile sale nenumărate până ce, în sfârșit, va cădea ceea ce ilustrul C.A. Rosetti numea Plevna reacțiunii, până ce, cu paralizarea celui din urmă om liber, țara aceasta se va putea precupeții petec cu petec în schimbul favorii oferite de străinătate de-a rămânea Caradalele esploatatoare pe de-a pururea.

De dimineață se cunoaște ziua. Deja Senatul, fără a cunoaște Tratatul de la Londra sau modul cum guvernul a apărăt cestiunea Dunării, a dat un vot de încredere propus de acel cadavru moral, ale cărui virtuți în discompunere au dezonorat orice guvern căruia i-au servit.

Senatul deci, aproband purtarea d-lui Brățianu, care și azi este exact aceeași individualitate ceea ce era și la 1881, n-a făcut decât să consimtă la antiproiectul modificat de delegatul Franței, ale cărui puncte de căpătenie guvernul a găsit că e nimerit și la *temp* de-a le concede acum doi ani încă D. Brățianu va îngriji ca Adunările viitoare să aibă exact fizionomia Senatului actual.

/6 martie 1883/

[„ONORABILII CONFRĂȚI...”]

Onorabilii confrăți de la „Românul” au sarcina ingrată de-a lua apărarea prințului Dumitru Ghica, căruia noi i-am bănuit purtarea d-sale din Senat și n-am prea pus vorbe pe hârtie cari să-i placă, ci le-am pus aşa grămadă, cum le spune

românul când se supără, i-am vorbit de bojoc bunăoară, n-ar fi cu supărare cinstitei fețe a măriei sale că de! nu se cade să zici aşa vorbă din topor când stai față cu - un om de neam, și cam după neam merg toate.

Dar ne-am gândit și noi că unu-i adevărul, oricum l-ai spune, și, văzând purtarea prințului în aceste zile de cumpăna, neam zis: Ei, cui nu i-ar plăcea să trăiască mereu ca găina la moară și ca popa la zile mari? Dar nu merge; mai sunt și altele în lumea asta.

Ori tăceați, ori ziceați ceva mai bun decât tăcerea, iată sfatul ce l-am da confrăților de la „Românul”.

Căci față cu prințul îndeosebi, poziția noastră este, din nefericire pentru d-sa, atât de lesnicioasă încât par că ne-ar zice: Vino lupe de mă mănâncă de-a gata.

Iată ce ne 'nșiră „Românul”:

E un merit ca un conservator să adopte principiile liberale, să se conforme ideilor secolului SI să meargă cu progresul.

Dar oare, dacă ar întărca murgana, tot cu progres - ar merge? Și-o să 'nțarce-odată, pasămite că nu sunt în toate zilele Paștile și atunci s-or convinge și confrății că unii sunt prietenii mesei alții ai nevoii.

Dar să lăsăm aceste că înainte mult mai este.

Ce mai zice „Românul”?

Cine a uitat că ilustrul Thiers a fost unul din cei mai îndărjiți conservatori ... și totuși, în ultimii ani, Thiers a fost sușiiitorul cel mai devotat, chiar întemeietorul Republicei. Zisul-i-a cineva pentru aceasta „c-a avut un bojoc servil în locul inimii” cum se degradă la noi „Timpul” a o zice unu din patrioții cei de mai de frunte ai României? Nu! compatrioții l-au respectat ... și amar l-au plâns când au ajuns la capătul zilelor.

Și nouă ne-ar veni a plâng... dar de halul în care a ajuns prințul. Ni se pare că-i o mică deosebire. Nu-i vorbă, e mai de neam prințul decât bătrânul Thiers, dar în celealte nu prea e potriveală, între a primi faptul îndeplinit al Republicei și între a ajunge staroste de Fundești, vătaf de romai cum s-ar zice, e o deosebire cât cerul de pământ, pe care vom dovedi-o mai la vale.

Ia s-o luăm pe rând.

Față cu propunerea de reformă a Constituției, opoziția s-a opus din răsputeri să facă, ca și de astă dată, lucrurile să se petreacă cum s-au mai petrecut înainte. O constituție și de-a puterea [a] fi privită ca un pact între partide, iar partidele reprezentând ele însile grupuri de vederi și de interes ale unui și acelaiaș popor, e învederat că împăcarea și înțelegerea între ele și o împăcarea de vederi și interes în care mai lasă unul, mai lasă celălalt, pentru că lucrul să se hotărască cu judecata, nu cu lopata.

Așa s-a urmat totdeuna la noi și, când mi s-a urmat așa, bucluc a fost să-am mers din rău în mai rău.

Și acum e vorba de modificarea Constituției, a acelui pact statutoric între toate partidele, între toate interesele pe de-o parte, între Coroană și puterea statului pe de alta. Dar d. Brătianu vrea acum ca nu toți, ci numai oamenii d-sale, parveniți de ieri, de alătări, Fundeștii și Caradalele, toată plebea aceasta înțolită nu prin muncă, ci prin politică și numai prin politică, să realizeze o reformă care să-i dea toată țara pe mână, cu mic cu mare.

D. Brătianu are mania de-a persecuta pe omul liber și neatârnat, pe omul care are curajul de-a spune verde ce are la inimă, pe omul ce trăiește din seul lui și nu i-i rușine să zică: Iartă-mă, nu e cum spui d-ta, ci cum spun eu. Aceasta-i sportul d-lui Brătianu, patima d-sale de vânătoare, pentru ca, deșert cum e, nu vede că paralizarea oricărui om liber e o pagubă pentru țară și, despot cum e, ar vrea ca toată lumea să fie păpușă în mâna d-sale, adică toată lumea să fie ceea ce e bezdeaua astăzi.

Ei, nu merg lucrurile așa de lese!

În ședința Senatului de la 4 martie, d. general Florescu a spus cu tonul său bărbătesc, impede, fără încunjur ceea ce vrem, ceea ce țara vrea.

Opoziția s-a adresat la guvern, s-a adresat la majoritatea Senatului și a implorat atât pe Senat cât și pe guvern să înlăture cestiuinea revizuirii, căci numai astfel am putea corespunde la apelul de înfrâjire făcut de președintele Consiliului, care, în contracicere cu sine însuși, aruncă între noi tăciunile discordiei. M. Sa Regele are drept după Constituție a nu adera la această inopportună, ca să nu zic periculoasă, operațiune a revizuirii Constituției. Patru deputați și senatori, d-nul Kogălniceanu, d. Vernescu, d. Catargiu și cu mine, vechi consiliari ai tronului, am cerut audiență ca să spunem M. Sale că în împrejurările de față, e bine să se amâne revizuirea Constituției și daca M. Sa nu ne-ar fi aprobat, căci nu avem pretenție de a fi infalibili, să rugăm respectuos ca cel puțin să ia măsuri pentru ca să ne asigure libertatea alegerilor. Dar nu numai n-am fost primiți, dar încă ni se răspunde de mareșalul palatului că nici nu supune M. Sale cererea noastră, fiind contrarie unui oarecare articol din regulamentul Curții.

Iată răspunsul textual care l-am primit ...

Aș, răspuns! A mai putut cineva să citească vreun răspuns! Cui [i]i sări țandăra aci decât prințului Dimitrie Ghica? A avut cineva cap să vorbească de răul d-sale!

Regulamentul nu-i dă voie să vă dau voie să vorbiți. Nu pot lăsa să se amestece în dezbatările noastre tronul! Nu pot permite asemenea discuții! etc. etc.

Ho, țară! că doar nu dau tătării!

Apoi ia să vedem, mă rog, oare în ocazii absolut și exact analoge cu cea de față, fost-a tot acest d. Dimitrie Ghica atât de... susceptibil. Se știe că susceptibilitatea e slăbiciunea d-sale, bat-o norocul!

În 1879 revizuire. Pericole din afară.

Astăzi revizuire. Pericole din afară Exact aceeași situație.

La 8 martie 1879 cu ocazia discuțiunii asupra citirii a două a propunerii de revizuire, opoziția, în cap cu nimeni altul decât cu prințul Dimitrie Ghica, depune pe biroul Senatului o moțiune pe care-o publicăm într-altă parte în întregul ei pentru iubitorii de asemenea lucruri, dar din care estragem aci următoarele:

3. Principala din aceste garanții (pentru revizuire) este punerea națiunii, a tuturor partidelor și grupurilor politice din țară, în pozițiunea d' a putea liber și independent a-și alege mandatari în viitoarele Camere de revizuire.

4. Această asigurare, datorită liberei expresiuni a votului, nu se poate avea decât: fiind în capul guvernului un minister compus din reprezentanții deosebitelor partide din țară.

5. Cu un asemenea minister și în asemenea condiționi națiunea a procedat la facerea Constituției din 1866 și astfel acestui fapt, că pactul nostru fundamental a fost nu expresiunea unui partid, ci o lucrare națională la care-a luat parte toate

partidele politice, sub conducerea unui guvern format de reprezentanții acestor partide, acestui mare fapt se datorează respectul ce națiunea română păstrează pentru această Constituție . . .

6. În asemenea condiționi și cu un asemenea minister se cuvine dar a se face și revizuirea acestei Constituții, care iarăși trebuie să fie rezultatul liber și ne]mpiedecat al vieții naționale, iar nu . . . expresiunea unui singur partid condus de-un minister esclusivist . . .

Senatul, rostind în fața țării și a tronului aceste principii, înaintea dizolvării sale de drept, crede a împlini o ultimă și mare datorie de constituționalism.

Cine credeți d-voastră c-a iscălit cel întâi această ultimă și mare datorie *de constituționalism*?

Cine alt decât prințul Dimitrie Ghica ?

Va să zică pe-atunci se cereau garanții de libertatea alegerilor, se cerea un guvern compus din reprezentanții tuturor partidelor, nu expresiunea unui singur partid, condus de-un minister esclusivist . Mai mult: se făcea apel la *tron*, ca o ultimă și mare... etcetera .

Și s-a citit propunerea în Senat și a fost pusă la vot chiar !

Cine le cerea toate acestea ?

Prințul Dimitrie Ghica.

Astăzi... ?

... nu pot permite asemenea discuție! nu pot lăsa să se amestece tronul în dezbatările noastre.

Dar ceva și mai nostrim .

Precum [i]l vedem azi ocupând între nenumăratele prezidenții posibile și imposibile și pe aceea a comitetului nostru roșu, tot astfel, la 1879 ce putea fi decât... *tot prezent*, dar al comitetului central al opoziției, se 'nțelege .

În această calitate adreseză urbi *et orbi* alegătorilor din toată țara un apel pe care îngăduitorul cititor [i]l va găsi într-altă parte, dar din care estragem aci următoarele:

Trebuie să căutăm salvarea intereselor noastre sociale și politice în unirea și cooperarea noastră a tuturor . . .

Cunoaștem cu toții starea grea și nemulțumitoare în care se află astăzi țara atât sub raportul politic esterior cât și sub raporturile interioare. *Ne temem cu toții că alte pericole și mai mari s-ar putea ivi pe viitor, de natură a compromite chiar existența noastră națională.* (Ca azi !)

Opoziția din Senat, conservatoare și liberal moderată și de toată nuanțele politice moderate strâns împreună, a făcut în ziua de 8 martie un apel la unirea tuturor partidelor . . .

La acest apel nu a voit să răspunză partidul radical! . . .

Aceasta trebuie să ne 'ngrjească ... Reprezentația viitoare a țării să fie expresiunea *nu a unui singur partid, ci a tuturor intereselor și opiniunilor* țării.

Garanția pentru libertatea viitoarelor alegeri nu o mai putem avea în compozitia și imparțialitatea guvernului actual, nici în deprinderile sale.

Același guvern, aceeași compozitie, aceeași lipsă de imparțialitate, aceleși precedente fatale în politica dinlăuntru și din afară și cu toate acestea ? . . . Cu toate acestea...

e un merit ca un conservator să adopte principiile liberale.

Curios merit !

De unde, sub acel apel la alegători, prințul era subsemnat, încă alături cu d-nii G. Gr. Cantacuzin, Al. Orăscu, gen. Tell, gen. Florescu, pr. Știrbei, Dim. Vioreanu, G. C. Filipescu, V. Boerescu, azi ?

Azi îl vedem tot *prezident*, se 'nțelege , dar iscălit alături cu d. Fundescu, care și-a mâncat biserică, cu onor. Costinescu, a căruia îmbogățire din nimic și peste noapte ar merita ceretări din partea judecătorului de instrucție, cu d. Teodor Chirita , ceprăzar și vizituu la droșca cu care-a fost deportat Vodă Cuza, cu onor. Sergiu (recte Sarkez), cu plagiatorul și cumulardul dr. Romnceanu , cu vestitul Scurie , başbulucbașa al masalagilor , în sfârșit cu toată tagma

Ei, degeaba ! La rău hal a ajuns prințul Dumitru Ghica. La aşa, hal încât vulpea cea fină de C. A. Rosetti râde 'n pumn de această comedie, dar telegrafiază foarte serios: „*Ca propuitor al revizurii*, nu pot și nu trebuie să fiu membru al nici unui comitet electoral”, deci nici al celui prezidat de prințul.

Un singur sfat mai rămâne să-i dăm prințului. Acu, de ! s-a măntuit și trebuie să se obișnuiască cu împrejurările în comitatul electoral pe care-l prezidă se vorbesc mai multe limbi pe care prințul nu le-o fi pricepând , de pildă româica și onor. Fundescu. D. dr. Barbu Constantinescu care, în calitatea sa de filolog și filantrop, s-a ocupat și de această ramură obscură a limbilor arice, i-ar putea da lectiuni prințului, foarte folositoare pentru a se înțelege în noul mijloc social în care-a intrat.

[16 martie 1883]

Nu este cestiune cu care să se laude guvernul roșu mai mult decât cu cestiunea financiară. În toate situațiunile financiare pe care le prezintă pe fiecare an Adunărilor, în toate expunerile ce fac la proiectele lor de legi financiare, în toate discursurile lor din Cameră, în raporturile lor asupra bugetelor și acum chiar, în manifestul pe care îl adresează alegătorilor, defăimează pe partidul conservator și asurzesc lumea cu laudele ce-și adresează. Sustin cu sfruntare: Am moștenit de la conservatori financiile statului zduncinante, le-am adus în stare înflorită; ei echilibră bugetele lor cu împrumuturi, noi avem bugete cari ne dau pe fiecare an excedente ; ei sporeau impozitele, noi le micșoram . De nenumărate rânduri li s-a răspuns și li s-a demonstrat netemeinicia arătărilor lor.

Fiindcă însă în „Românul” de mai zilele trecute se revine iarăși asupra același acuzațiuni și laude, ne propunem azi a face un extract din chiar situațiunile prezintate de dânsii, pentru a arăta alegătorilor cu țifre împrumuturile reale ce roșii au făcut în timpul guvernării lor pentru a acoperi cheltuielile lor bugetare nemăsurate și atât de mult sporite prin pensiuni reversibile, cheltuieli diplomatice și lefuri la favoriți, precum și suma colosală la care au suiat datoria publică.

Din nenorocire pentru țară suntem siguri ca această stare de lucruri se va termina prin o catastrofă; cu disparițunea numerarului și înlocuirea lui cu bilete de hârtie se mai acoperă încă pentru moment prăpastia vîstieriei, dar publicul a început să se resimtă. Nu este o operațiune pe care dânsul are a o face care să nu-l îndatoreze la un impozit de cel puțin 2%, și nu un impozit anual, ci un impozit care se reproduce la fiecare operațiune. Agio pe care îl are aurul în piețele noastre este astăzi de 2 1/ 4%; tendințe sunt de a-l vedea sporind, iar nicicun scăzând. Compare-se această stare cu epoca de sub conservatori, când, ca să se cumpere aur, se plătea cel mult 1/ 4%.

Dar, cu vestita scădere a rublelor , câte sume d. Sturza n-a luat din buzunarele oamenilor, cu ce impozit colosal nu i-a lovit ! Bietul contribuabil primea de la stat rubla cu. 4 lei și statul i-o repremea cu 3 1/ 2 lei; adică statul subpunea în profitul său pe bietul contribuabil la peste 14%. Scump plătește nenorocitul alegător fericirea de a fi țara administrată de d-nii Sturza, Câmpineanu, Gogu Cantacuzino și *tutti quanti* ! Iacă impozitele ascunse puse de dânsii; de cele pe față nu mai vorbim.

Dar să venim la cestiunea echilibrării bugetului prin împrumuturi anuale. Și aci aceeași procedare. Nu împrumuturi făcute pe față, ci împrumuturi făcute pe furis; doar nu se vor descoperi de burtă verde .

Ca să ne dăm seama lesne de fapt, să aplicăm sistema la particular. Dacă am un venit prezumăt de 1 000 galbeni pe an pot cheltui fără pagubă aceeași sumă, cu condițiune ca mia de galbeni să intre exact în casa mea până la finele anului. Dacă însă nu ar intra până la finele anului 1 000 galbeni ci numai 750 și cheltuiala mea anuală nu se poate înălțatura, pot recurge la expedientul de a mă împrumuta timpural suma ce-mi lipsește, de 250 galbeni, cu condițiune însă ca îndată ce voi încasa acești bani să achitez împrumutul ce făcusem, de 250 galbeni. Daca însă, în loc ca să plătesc în anul în care îmi intră acei buni datoria ce contractasem , [i]i întrebuinez la alte cheltuieli, de lux sau de desfășări ale mele, pentru care bugetul meu anual nu-mi dă resurse, risipesc averea mea și mănânc capitalul meu.

Acest adevăr, simplu de pricoput de fiecare, a servit de principiu la prescripțiunile legii noastre de contabilitate , care regulează afacerile financiare ale statului și prescrie ca rămășițele să nu serve la echilibrarea bugetului. Pe baza acestui principiu d-l general Manu, pe care „Românul” îl citează în numărul său de alătări, a făcut o critică d-lui ministru de finanțe din 1876, când a combătut împrumutul ce cerea. Unindu-ne cu cîtațiunea „Românului”, să ne dea voie acest ziar, care vede paial în ochiul adversarului său și nu vede bârna din ochiul său propriu, să-l aplicăm și la cestiunea roșilor de la 1877 încoa.

Este dar constant că rămășițele din venituri ale anului precedent, când se încasează în anii următori, se fac venit al acestor ani, însă nu pentru echilibrarea acestor bugete, ci pentru plata mandatelor reportate și neplătite din acei ani, și excedentul care ar rămâne pentru plata datorilor ce ar fi fost contractate spre a face față momentan la neajunsul din venituri. A face altfel este a se împrumuta și a se împrumuta ascuns pentru cheltuieli bugetare și a spori datoria publică.

Iacă sumele împrumutate astfel de guvernul roșu și care în definitiv au constituit datoria de 30 milioane pe care nu i-a fost rușine a o pune cu perfidie în spinarea moștenirii de la guvernul conservator:

În anul 1877 rămășițe împlinite	lei	4 689 337
Se scad credite reportate și plătite	lei	<u>1 381 355</u>
Escedent pe care roșii l-au <i>împrumutat</i> pentru a plăti cheltuielile lor bugetare din 1878	lei	3 307 982
În anul 1878 rămășițe împlinite	lei	7 959 394
Se scad credite reportate și plătite.....		<u>1 837 718</u>
Escedent pe care roșii l-au <i>împrumutat</i> pentru a plăti cheltuielile lor bugetare din 1879	lei	6 121 676
În anul 1879 și trei luni din 1880 rămășițe împlinite ...	lei	12 901 028
Se scad credite reportate și plătite		<u>5 322 261</u>
Escedent pe care roșii l-au <i>împrumutat</i> pentru a plăti cheltuielile lor bugetare din 1880.	lei	7 578 767
În anul 1880-1881 aprilie rămășițe împlinite	lei	16 456 224
Se scad credite reportate și plătite		<u>1 974 901</u>
Escedent pe care roșii l-au <i>împrumutat</i> pentru a plăti cheltuielile lor bugetare din 1881	lei	14 481 323
În anul 1881—1882 aprilie rămășițe împlinite lei		<u>6 476 018</u>
Se scad credite reportate și plătite		<u>1 944 912</u>
Escedent pe care roșii l-au <i>împrumutat</i> pentru a plăti cheltuielile lor bugetare din 1882	lei	4 531 106
În anul 1882—1883 aprilie rămășițe prevăzute în buget spre a se încasa în 1883	lei	<u>5 000 000</u>
Roșii au făcut dar în cursul a șapte ani un <i>împrumut</i> real de	lei	41 020 854

La care adăogând împrumutul cu bilete ipotecare de...lei și cel de la Casa Rurală cu ocazia convertireilei	26 200 000 4 000 000 71 220 854
<i>Împrumut de</i>	
ceea ce reprezintă un împrumut anual de peste 10 milioane.	
Consecuța firească a acestui mod de administrare este sporul peste măsură a datoriei publice. Într-adevăr, iacă situația deplorabilă a acestei datorii: la finele anului 1877, prin urmare la epoca pe care roșilor le place a o desemna ca epoca când au moștenit pe conservatori, datoria publică era	
De	515 490 270
La 1 aprilie 1882 această datorie publică este de	592 191 007
plus renta, parte emisă și parte a se emite de peste	134 000 000
Adică un spor de	<u>727 191 007</u>

Bilanțul roșilor este dar în timp a ultimei guvernări a lor de şapte ani:

Împrumuturi făcute peste 71 milioane.

Datoria publică sporită cu peste 211 milioane; și în schimbul acestor bani ce ne-au dat? Inundarea țării cu bani de hârtie.

Față cu aceste țifre *exacte* mai lăudați-vă! Masca vi s-a rupt.

[3 aprilie 1883]

[„ÎNTR-UNA DIN REVISTELE NOASTRE...”]

Într-una din revistele noastre de acum o săptămână zisem că rămășițele de venituri ale anului precedent, când se incasează în anii următori, se cuvine fără îndoială să fie înscrise ca venituri ai acestor ani; însă *nu* pentru echilibrarea bugetelor curente, ci pentru plata mandatelor reportate și neplătite din trecut, iar escedentul ce-ar rămânea cată a se întrebuița pentru plata datoriilor ce-ar fi fost contractate provizoriu și cu care s-au făcut față la neajunsul momentan care-a avut loc asemenea în trecut.

Guvernul actual n-au urmat astfel.

În loc de-a plăti cu rămășițele împlinite fie mandate reportate, fie datorii contractate provizoriu, adeca în loc de-a plăti cu rămășițe de venituri rămășițe de cheltuieli, d-lor au plătit cu ele cheltuieli curente, nepreocupându-se deloc de împrejurarea că aceste sume, încasate ca venit percepuit asupra trecutului, corespundeau cu datorii temporare contractate în trecut.

Dar se 'nțelege că cine ia un fond destinat pentr-un anume scop, pentru plata unei anume datorii din trecut, și-l întrebuițează într-altă parte sau [i]l privește ca un spor de venit și ca un motiv pentru sporirea cheltuielilor sale *actuale*, acela rămâne dator cu fondul acesta abătut de la destinația lui.

Astfel an cu an, cheltuind rămășițele pentru alte destinații decât cea firească, a plătirii rămășițelor de cheltuieli, guvernul s-au împrumutat în realitate pân' acum cu 71 220 854 lei, ceea ce reprezintă un împrumut anual de peste 10 milioane.

Consecuța firească a fost sporirea datoriei publice.

La 1877 totalul datoriei publice era 515 490 270;

Astăzi, emitându-se renta pe deplin, va fi de 727 191 007.

Deci o sporire enormă a datoriei publice în câțiva ani, cu suma de aproape 212 milioane și împrumuturi făcute de peste 71 milioane.

Aceste cifre, a căror exactitate e confirmată de situațiunile oficiale publicate pân' acum, nu se pot tăgădui de nimenea.

Un buget e ca o ecuație. Suma termenelor din membrul întâi, venitul, trebuie să fie egală cu suma termenilor din membrul al doilea, cheltuiala, pentru ca ecuaționea să fie exactă. Daca însă cheltuielile s-au făcut toate în realitate, adeca toți termenii din membrul al doilea s-au sleit, fără ca veniturile să se fi încasat toate, cestiuinea ce ni se impune este daca termenii neîncasăți sunt încasabili, daca ei reprezintă drepturi reale și constatare ale statului, a căror percepere a fost întârziată momentan sau amânată din cauze anormale. Daca rămășițele sunt reale, ecuaționea rămâne exactă; un deficit real nu e cu puțință. Ceea ce se poate ivi este un deficit momentan, care s-acopere lesne c-un împrumut provizoriu, dar care împrumut trebuie plătit numai de către termenii restanți au fost încasăți, întâmplă-se aceasta în orice moment ulterior.

Neînțînd seamă de acest principiu și luând aparențele unor strâmtorări momentane drept realitate constantă, s-au născut legenda Strat, a căreia veracitate a contestat-o din capul locului nu numai foia aceasta, dar și Parlamentul de pe atunci.

Pentru a ne lămuri lucrul prin o figură, să ne 'nchipuiam bugetul unui an sub forma unei cumpene cu cele două talere sau terezii. Pe unul din talere se pun deodată cheltuielile, devreme ce ele sunt de mai 'nainte sigure, pe talerul opus se pun veniturile ca contragreutăți, în măsura în care se 'ncasează. Se poate deci ca la sfârșitul anului veniturile să nu se fi încasat toate, se poate ca NU toate contragreutățile corespunzătoare să se fi așezat în talerul opus, și cumpenele nu sunt în echilibru. Cestiuinea e însă: *există* în realitate acele contragreutăți? Evident că existau și o dovedă despre aceasta e că s-au încasat în anii următori sub forma de rămășiță. Era vorba însă ca cu aceste rămășiță să se echilibreze cumpăna anului trecut; nu aceea a anului următor. Însă, oricât de dezechilibrată s-ar fi arătat cumpăna unui an trecut prin întârziare de încasări, dumnealor, în loc să acopere golurile prin rămășițele ce se încasau în mod retardat, iau aceste venituri târzii, cari nu sunt decât echivalentul unor cheltuieli trecute, și le trec în bugete curente, le privesc ca pe un spor de venit curent, care le dă ocazie de-a spori și cheltuielile curente, iar datoria din trecut rămâne datorie.

Vom da un exemplu și mai clar. Să ne 'nchipuiam că în anul 1870 statul, pentru a zidi o școală care costă 1 000 franci, a vândut un pământ cu 1 000 franci. Cumpărătorul pământului întârzie cu plata din cauze independente de voință lui; statul se 'mprumuta c-o 1 000 de franci în aşteptarea de a încasa suma de la debitor și zidește școală. Iată o datorie contractată pe deplin acoperită prin creația datornicului. În 1871 vine alt guvern și zice: datoria contractată de stat pentru a zidi școală rămâne datorie, iar mia de franci, luată de la debitor, se consideră ca un spor de venituri al anului 1871 și se cheltuiște pentru altceva. Iată politica financiară a roșilor. Neplătind nici o obligație din trecut cu rămășițe încasate cari priveau trecutul, au ajuns să ridice legenda Strat în acuzătoare perpetuă a finanțelor predecesorilor lor, contând se 'nțelege pe aversiunea pe care-o are

publicul mare pentru orice cestiune de cifre.

Dar creditul statului s-a urcat, ni se zice. Permite-ni-se a observa aci că ridicarea creditului unui stat se datorește arareori guvernărilor, în împrejurările cele mai dese însă unor considerațiuni cu totul [de] altă natură Statul Peru a câștigat un credit public enorm în urma descoperirii sedimentelor de guano , care-a scăzut în măsura în care sedimentele au fost esplorate și esportate . Dar în genere sunt o sumă de împrejurări care contribuie la urcarea sau scăderea creditului unui stat fără ca el să aibă vreun merit la aceasta și prea adeseori situațiunea politică generală e determinantă în asemenea lucruri. În preziua unui război creditul tuturor statelor se scumpește; când sunt perspective de pace, el se ieftenește .

Daca ar fi să căutăm mai deaproape cauza sporirii creditului României, le-am spune confrăților că, întru cât privește poporul nostru, n-am avea tocmai multe motive de-a ne bucura. Creditul mai poate spori și în cazul când piețele străine ar spera a vedea România prefăcându-se într-o colonie internațională de elemente economic mai înaintate, cari vor putea plăti în viitor

ceea ce românul n-ar putea plăti azi, adecă când acesta ar zice: Datoriile contractate le va plăti viitorul proprietar suplantat, daca nu le va putea plăti actualul proprietar al României. Lucrul e indiferent pentru venetici, precum și pentru capitalurile internaționale, nu e însă indiferent pentru acela care nu înțelege rațunea de-a fi a unei Români fără români, fără acest element etnic specific, altul decât cele ce-l încorajă. Se 'nțelege că o Turcie populată de germani și-ar plăti lesne datoriile, dar credem că lucrul n-ar fi indiferent pentru turi.

Ei bine, imigrațiunea neconveniență de elemente străine este una din cauzele constante ale urcării creditului statului român. Dar n-avem nici un motiv de-a ne bucura de această împrejurare.

Dar să venim acum la maniera de-a discuta a confrăților.

Teoria pe care am espus-o mai sus le dă ocazie să zică:

Acstea cuvinte dovedesc grosolană *ignoranță* a organului conservator în ceea ce privește administrarea finanțelor și contabilitatea etc.

Să admitem un moment că în adevăr n-am cunoaște deloc legea de contabilitate. De când necunoașterea unor dispoziții de administrație financiară constituie o stare de ignoranță ? Ignoranța consistă în a nu cunoaște legile naturii și legile minții noastre proprii astfel cum ele se reflectă în științele exacte, nu însă a nu cunoaște paragrafe de dispoziții eventuale, croite de oameni, cari azi sunt unele, mâne altele. Dar se 'nțelege , cele patru clase primare cari redijează „Românul” vor prinde mai bine ce e știință, ce neștiință.

Amintim confrăților ceva, îndealtmintrelea cunoscut de toată lumea, că *adevărul* este acela care doare pe oameni, nu neadevărul. Când se preface și atât de naivi de-a ne numi pe noi ignoranți, o să zâmbim: afirmarea nu ne supără. Oricât de mică închipuire ne-am face despre valoarea sau întinderea cunoștințelor noastre, ceea ce știm e ca fiecare din noi, individual vorbind, a muncit mai mult în privința asta în viață sa decât tot personalul de redacție al „Românului” la un loc.

Și în fine, c-un aer triumfător, „Românul” conchide să citim art. 63 et sq. din legea contabilității generale a statului unde se spune că „după ce exercițiul unui an bugetar și închis, rămășițele lui se trec ca venituri în anul viitor”.

Exact ceea ce am zis și noi în numărul de la 3 aprilie și la începutul acestor săptămâni... numai cu un adăos: „se trec ca venituri ale anului viitor, cu rezerva de-a se plăti cu ele datoriile corespondente din trecut”.

[12 aprilie 1883]

[„DE MULTE ORI AM SUSȚINUT...”]

De multe ori am susținut în acest ziar că partidul pretins liberal constituie o adevărată societate de exploatare a credibilității publice, care vinde publicului naiv vorbe frumoase și fraze sfărăitoare și primește în schimb realități sunătoare sub formă de lefuri, diurne, pensiuni, recompense, misiuni etc. Am avut curiozitatea să răsfoim bugetul, sau mai bine zis numeroase și variate bugete, și iată rezultatul necomplet încă, fiindcă multe ne-a scăpat, al investigațiunilor noastre.

Supunem această mică lucrare statistică bieților contribuabili cari, suntem siguri, au primit pentru sărbătorile Paștilor biletul galben cu 4 și 6 zecimi adiționale ale d-lui perceptor al guvernului liberal și ultraliberal de avere publică și, pe când săracul muncitor adună leu cu leu ca să poată potoli setea Gargantua nemilosiv , sunt alți contribuabili, mai favorizați de soartă, cari nu numai sunt păsuți, dară cărora li se distribuie diurne, pensiuni, lefuri, jetoane de prezență și neprezentă , tantieme etc. ale deosebitelor stabilimente de favoritism create tot cu banii celor dintâi anume pentru acești din urmă, pentru a-l îmbogăți și a le îngădui mijlocul de a-și zidi palaturi pentru dânsii și rudele lor. Dăm un mic rezumat de acești favorizați, în capul cărora nu vom uita a pune, *a tout seigneur tout honneur* pe baizadeau Mitică.

1. Luminăția sa printul Dim. Gr. Ghika

1. Efor la spitalele civile din București	6 000
2. Președintele consiliului d' administrație și al comitetului	
dirigent al Societăței d' asigurare Dacia - românia :	
a) Tantieme în consiliul d' administrație	6 548

b) [Tantieme în] comitetul dirigent.....	15 280
c) Jetoane de prezență.....	<u>600</u>
	22 428
3. Președinte în consiliul d-administrație al căieci ferate Lember Cernovitz-Iași, jetoane de prezență	1 000
4. Președinte în consiliul d-administrație al Societății de Construcții, jetoane de prezență	1 000

5. Președinte în consiliul d-administrație a1 Creditului Fonciar Rural, jetoane de prezență	3 000
6. Președinte în consiliul d-administrație al Regiei Tutunurilor și al Sărei, jetoane de prezență	800
7. Președinte în consiliul d-administrație al Domeniilor Statului, jetoane de prezență	800
8. Președinte al Senatului cu diurnă, în perspectivă	
9. Președinte al Societății Funcționarilor Publici, jetoane de prezență	<u>60</u>
	35 088

2. Dimitrie Kariagdi

1. Primar al Capitalei	12 000
2. Pensionar al statului	11 000
3. Deputat cu diurnă de doi galbeni pe zi, socotită pentru 6 luni ...	4 050
4. Președinte al Creditului Fonciar Urban	3 000
5. Președinte al Societății pentru învățătura Poporului Român	<u>?</u>
	30 050

3. Petre Aurelianu

1. Ministrul de culte și instrucție publică	30 000
2. Directorul Școalei de Agricultură	8 880
3. Profesor la Herestrau	4 996
4. Deputat cu diurnă de 2 galbeni pe zi pentru 6 luni	4 050
5. Membru al Academiei	?
6. Membru în consiliul d-administrație al Societății Unirea, jetoane de prezență	600
7. Membru în consiliul d-administrație al Societății Economia, jetoane de prezență	400
8. Președinte al Consiliului general Ilfov	?
9. Membru în consiliul d-administrație al Regiei Tutunurilor și al Sărei, jetoane de prezență	800
10. Membru în consiliul d-administrație al Societății Geografice	<u>?</u>
	49 726

4. Dimitrie Sturdza

1. Ministrul de externe	30 000
2. Senator cu diurnă, în perspectivă	?
3. Director al Creditului Fonciar Rural	18 000
4. Membru al Oficiului Statistic	300
5. Membru în consiliul d-administrație la Regia Tutunurilor și al Sărei, jetoane de prezență	800
6. Președinte al Academiei	?
7. Administrator al averei prințului Mihail Sturdza (punem și acest din urmă condei, fiindcă nu e permis ca un om al căruia timp trebuie să fie deplin absorbit cu atâte slujbe publice gras plătite ca să mai găsească timpul a se ocupa cu administrarea unei averi străine !)	<u>30 000</u>
	79 100

5. Doctorul Râmniceanu

1. Membru la Comitetul permanent d' ilfov	8 400
2. Deputat cu diurnă de 2 galbeni pe zi pentru 6 luni	4 050
3. Medic la Școala Militară	3 600
4. Profesor de patologie	5 000
5. Doctor la Spitalul de copii	<u>8 400</u>
	29 450

6. Gogu Cantacuzino

1. Director la Regia Tutunurilor și al Sărei	20 400
2. Membru la Consiliul d' administrație la Casa de Depuneri	800
3. Membru la consiliul d' administrație al Domeniilor Statului	800
4. Membru la consiliul d' administrație la Creditul Fonciar Rural	<u>3 000</u>

25 000

7. Colonel Nicolae Bibescu

1. Vicepreședinte al Senatului cu diurnă, în perspectivă ...	?
2. Pensionar al statului	9 000
3. Efor la Așezămintele Brâncovinești	12 000
4. Membru în consiliul d' admimstrație al Casei de Depunerii	<u>800</u>
	21 800

8. Pană Buescu

1. Deputat cu diurnă de 2 galbeni pe zi pentru 6 luni	4 050
2. Director al Societăței d' asigurare Unirea	12 000
3. Profesor la Herestru , cu leafă și diurnă	4 996
4. Membru la Comitetul teatrelor	3 600
5. Consilier ajutor la municipalitate	<u>8 000</u>
	32 646

9. Theodor Ștefănescu

1. Director la Școala de Comerț, anual lei	600
2. Profesor	4 400
3. Director la Banca Națională	12 000
4. Tantiemă de la Banca Națională	12 000
5. Cenzor la Fabrica de hârtie (jetoane)	1 000
6. Epitrop la biserică Negustorii	<u>??</u>
Total	30 000

Această listă nu este completă; e greu a-i urmări în nenumăratele sinecuri în care se ascund patrioții noștri și desigur că am făcut multe omisiuni fără voie. Vom publica pe curând o listă nouă și rugăm pe publicul contribuabil, din al căruia sănge se îngășă aceste lipitori, să ne trimeată toate informațiile trebuințioase. Cum vedem patriotismul a devenit un adevărat comerț și încă din cele mai lucrative, care, pe lângă altele multe, mai are și acest avantajiu că nu plătește nici chirie, nici patentă, nici zecimi, fie comunali fie județene, nici are trebuință de vreun capital fie intelectual, fie bănesc.

Bon appétit , Messieurs .

[23 aprilie 1883]

[„REPREZENTAȚIA DE ASEARĂ...”]

Reprezentăția de aseară de la Teatrul Național, dată în beneficiul d-lui Ștefan Iulian, a reieșit pe deplin. Sala era plină de un public ales.

Succesul serei l-a avut în mare parte beneficiul și d-ra A. Welner , căreia trebuie să-i recunoaștem zilnic un progres mare.

În comediea *Iulian e blond sau brun?*, ambii, atât simpaticul Iulian, în rolul lui Sitaridis , cât și d-ra Amelia , în rolul Sevastiței , soția lui, au avut momente din cele mai frumoase. De altminteri și publicul a știut a-i răsplăti prin salve de aplauze, chemându-i de vreo trei ori. Comedia aceasta, de d. St. Velescu, a plăcut publicului.

Nu trebuie să uităm pe d. Mateescu, care și-a îndeplinit ca totdeauna cu talent și conștiințiozitate datoria. Numai talentului său se datorește necăderea comediei *Vila regală*, a cărei nesfărșite monoloage plăcuse publicul.

Atât pentru azi.

[5 mai 1883]

[„NU SE POATE TĂGĂDUI...”]

Nu se poate tăgădui că d-l Dimitrie Brătianu știe să centreze termenii, să ne dea chintesență situației anormale de astăzi în câteva cuvinte numai.

D-sa făcuse un apel către dl. I. Marghiloman — numit senator la Argeș — și către prințul Dimitrie Ghica — numit la Olt — ca să desiste de la niște mandate stoarse prin ingerințe guvernamentale.

D. Marghiloman și dăt urmăre acestui apel, adresând alegătorilor colegiului **II** de Argeș o scrisoare ale cărei cuvinte sunt cântărite c-o fină ironie:

Vă mulțumesc pentru onoarea ce mi-ați făcut numindu-mă reprezentantul d-voastră, reprezentant însă al unui județ *pe care nu-l cunosc*, care, probabil, *tot atât de puțin mă cunoaște*, aș fi espus ori să nu împărtășesc sentimentele mandanților mei, ori să tălmăcesc rău opiniourile lor. Datoria mea este deci să declin mandatul cu care m-ați onorat ... *deși nu-l solicitasem*.

D. Dimitrie Ghica însă - prințul - a crezut că poate ignora cu desăvârșire îndemnul pe care i-l făcuse d. Dimitrie Brătianu, a crezut că nu este deloc *sub demnitatea* sa de-a fi *numit* senator de agenții guvernului. Astfel asupra domniei sale se îndrepează concentric atât îndemnul d-lui Dimitrie Brătianu cât și ironia scrisorii de mai sus și ni-l arată într-o curioasă lumină.

Numitul de la Olt prezidează Senatul și judecă acum în afacerea sa proprie.

Ca să vedem indecența cu care prințul judecă oameni mai *statorni* în principii și necăpătuți prin cumul de funcții vom

cita faptul următor.

La adresa prin care biuroul aşa numitului Senat l-a invitat pe d. Dim. Brătianu să ia parte la dezbaterei d-sa a răspuns cu următoarea scrisoare:

Domniei sale d-lui Președinte al Senatului
Domnule Președinte,

Regret că s-a validat alegerea colegiului I de senatori de Argeș, alegere viciată prin ingerințele guvernamentale, în contra căreia am protestat verbal și prin scris. Protestarea mea s-a publicat și în urmă am refuzat de-a primi mandatul de senator ce mi-a trimis președintele biuroului electoral.

Răspunzând la adresa no. 663 cu care m-am onorat, politeta-mi face datoria să vă rog, domnule președinte, să cereți de la Adunarea ce președete încuviințarea d' a declara vacant colegiul I de Senatori din Argeș. Să nu se creză însă prin aceasta că eu văz espreșuna voinții țării în o Adunare a cărui membri în cea mai mare parte sunt aleși în condițiuni și mai rele decât aceleia în care am fost ales eu și din care s-au retras mai toți aceia cari reușiseră a pătrunde într-însa țară și a fi delegați ai guvernului.

Primită vă rog, d-le președinte, asigurarea înaltei mele considerațuni.

D. Brătianu

Cu-n cuvânt:

O Adunare ai cărei membri sunt aleși prin ingerințe guvernamentale și din care s-au retras toți aceia cari reușiseră a pătrunde într-însa țară și a fi delegați ai guvernului, o asemenea Adunare nu este espreșuna voinței țării.

Nefind espreșuna voinței țării, nu are dreptul a revizui Constituția.

Scrisoarea e corectă în toate formele ei; nici un cuvânt în ea pe care lexiconul bunei-cuvințe nu l-ar admite.

Cu toate acestea prințul Dimitrie Ghica n-a voit să dea citire scrisorii pentru că... *termenii din ea sunt prea aspri.*

Ni se pare cu toate acestea că, în timpul din urmă, epiderma prințului s-a solidificat atât de mult încât poate suporta termeni mai aspri decât cei de sus. Escesul de susceptibilitate pe care-l manifestează e pur și simplu o prefacătorie.

O observație finală.

Zilnic „Românul” revine la rețetele sale de modificare a Constituției și ceară a dovedi ba că opoziția se contrazice, ba că d. Kogălniceanu îndeosebi a arătat necesitatea modificării ș.a.m.d.

Ne-ar fi ușor a discuta teoretic cu confrății și de a le arăta *in nuce* dezvoltarea dreptului public și privat, la români bineînțeles, din începuturi și până la 1700, când, împreună cu dinastia legală, s-au stins și sufletul dreptului Românesc.

Ne-ar fi lesne a arăta cari sunt cerințele timpului modern, cari direcția de mișcare pe care poporul nostru ar trebui să o aibă în viață sa publică.

Dar toate acestea sunt în realitate de prisos. Cele două bâlciori de conștiințe, din Dealul Mitropoliei și din muzeul de mumii și de exemplare zoologice împăiate, *nu au dreptul de-a revizui nimic*. Bună, rea, nu-i privește Constituția cum pe noi nu ne privește China. N-au ajuns încă Tepeluș și Pelin să stabilească legea fundamentală a României.

Nu noi o zicem aceasta: *Papa dixit*. Singurul care, după „Românul”, a rămas fidel drapelului de la 1848, d. Dimitrie Brătianu o zice. Nelegitimitatea celor două bâlciori ne dispensează de-a mai vorbi în sens pozitiv în cestiuinea revizuirii, o dispensă de care [ne] folosim cu părere de bine, căci nu este nici comod, nici plăcut de-a discuta cu oameni *atât de ignoranți și atât de sofisti precum sunt confrății de la „Românul”.*

[19 mai 1883]

[„ÎN CE UN MINISTER...”]

În ce un minister L. Catargiu, Chr. Tell, N. Blaremburg, Vernescu, general Mann, A. Lahovari ar fi mai extraordinar decât a fost ministerul pe care țara l-a privit cu mirare și care a fost întocmit sub prezidenția d-lui I.C. Brătianu, cu miniștri ca d.B. Boerescu, Stolojanu, N. Crețulescu și generalul Lecca?

Mai ar fi această deosebire în favoarea celui dintâi că, deși între bărbații de mai de sus au putut fi divergențe de păreri, totuși nici unul din ei n-a arătat pe celalt, nici n-a redactat vreun act de acuzație, cum s-a întâmplat d-lui N. Crețulescu și G. Lecca, Stolojanu și B. Boerescu.

Cel puțin între bărbații denunțați de pseudo-„Românul”, în lipsă de o unitate absolută în trecutul politic, există o legătură puternică care este stima reciprocă a unor pentru ceilalți, legătura ce nu îndrăznic să afirmă că a existat între ministrul atotcredincios, atotputernic a lui Vodă Cuza și între maiorul care a arătat noaptea în Palat pe acest Domnitor, între ministrul lui Lascăr Catargiu, d. B. Boerescu, și între d. Stolojanu, redactorul actului de acuzație a ministerului Catargiu.

Venerabilul director al „Românului”, care a prezidat la aceste împerechieri puțin oneste, este cel din urmă care ar trebui să-și acopere pudica-i față în prevederea unui minister care ar întruni pe membrii opoziției unite. Cel puțin aceștia ar avea, pentru a motiva înțelegerea lor, în opoziție ca și la guvern, o cauză comună, puternică și un scop onorabil: apărarea regimului constituțional în contra tendințelor de guvern personal ale d-lui I. Brătianu și scăparea principiilor sociale de încercările demagogice - socialiste ale d-lor Schilera - rosetti.

Întreprinderea este destul de onorabilă și primejdia destul de mare pentru a lăsa cu totul în umbră niște divergențe mai mult decât secundare în fața unor asemenea interese de căpetenie.

[19 mai 1883]

TRANSCRIERI

ÎNTREBĂRILE DIN PARTEA BUCOVINEI ȘI RĂSPUNSURILE DIN PARTEA BOIERILOR LA 1782

2307

(NB : Pe-o pagină ^{28r} sunt scrise întrebările, pe-a doua, paralel cu ele, răspunsurile.)

19 puncturi de întrebări din partea Bucovinei, cum se arată mai gios pe număr.
Întrebări din partea Bucovinei. — Răspunsurile din partea Divanului Moldaviei.

No. 1 (Î) Târgurile cele trei, ce sunt în Bucovina și piste tot pe moșiile stăpânerilor săi, după cum mai întâi au fost hotărâte, de se vor găsi în vreun izvod și sunt hotarnici asupra lor ?

No. 1 (R) În vremile vechi ale¹ stăpânerii Moldaviei au fost condici, întră care se afla înscris nu numai pricinile orașelor, ci și hotărăile lor cum și alte pricini a țării, cari din vremelnică întâmplări și prăzi și din robii ce sunt știute de toate megieșile țării Moldaviei, toate acele condici s-au prăpădit și nu se află, fără numai din testamenturile și hrisoavele ce au dat luminații Domnii din² locul domnesc danii, ce s-a putea înțelege, după cum vor fi scriind-o, cum și din hotărările cari mai pe urmă din poruncă domnească s-au făcut, după vreme, după știința stăpânerii.

2. (Î) Moșiile ce se stăpânesc din vremile vechi și moșiile ce le au dăruit Domnul de-ai fost obicei să se arăte prin scrisori și semnele hotărălor și de se poate găsi în arhiva Iesului hotarnici și scrisori de acest felu ?

2. (R) Tot locul țării Moldaviei *dintru început loc domnesc au fost și, la locurile unde s-au socotit ca să fie târguri, le au numit și le-au făcut târguri cu loc împregiur îndestulare orășenilor și în condicile vechi ce s-au pomenit mai sus ori fi fost și semnele hotărălor, măcar că și din locurile târgurilor, încă și târguri întregi mai pe urmă, stăpânerilor Domni au dat danie cui au vrut cu îspisoace gospod de stăpâniere, cum și toate moșiile ce se stăpânesc din vremile vechi și mai pe urmă de luminații Domnii sunt date danii cu hrisoave domnești după slujba și cinstea fieștecaruia*, pe căt au vrut Domnul și la unele din testamenturile Domnilor au fost arătate și semnele hotărălor, iar nu la toate; iar la *condicile cele vechi, care s-au prăpădit*, după cum mai sus s-au pomenit, or fi fost pre larg înscris atât pricinile căt și semnele hotărălor tuturor moșiilor, însă din întâmplări tulburărilor multe îspisoace vechi și mai nouă s-au prăpădit și pe urmă după încredințate dovezii și vrednici mărturii de stăpâniere ^{29r} au rămas temeinică stăpâniere fieștecaruia, iar arhiva Moldaviei de hotarnici, de scrisori și de alte pricini nu se află din vremelnică întâmplări precum, mai sus să arătat.

3. (i) Veniturile podurilor și alte venituri ce au fost domnești, de le au stăpânat Domnii însuși sau cu scrisori le-au dat altora ?

3. (R) Veniturile podurilor și alte venituri de moșii, ce au fost domnești, în cătă vreme au fost domnești s-au strâns și veniturile lor pe sama domnească de cei rânduți de Domnii pristavi, iar după ce dintr' acele moșii cu poduri și cu alte venituri li au dat luminații Domnii dintru început și pân' acum danie cui au vrut, au luat acei cu daniile și veniturile podurilor și alte venituri și se stăpânesc și pân' acum de acei cari le au.

4. (i) Un stăpân de moșii ce nu are copii sau moștenitori, de are putere a face cu moșiile sale ce-i va fi voia, adică de au putut luce un străin să-l facă moștenitorul pe moșile lui fără voia Domnului țării și când vreunul fără moștenitor moare și pe altul n-au făcut moștenitorul pe moșile sale și nici diată n-au făcut, cui se cade să rămâne moșile acele ?

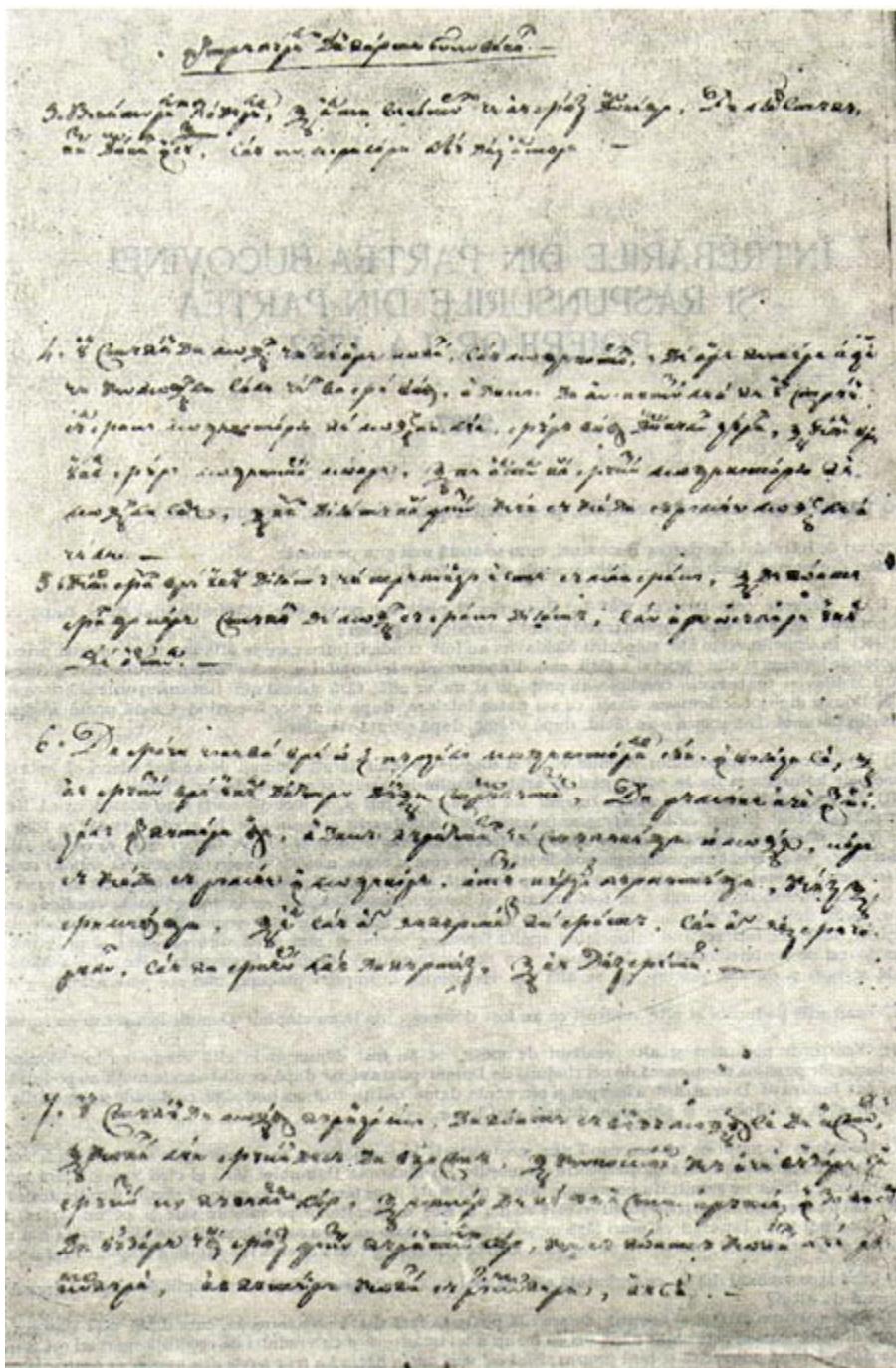
4. (R) Cel nu are copii sau alți moștenitori este volnic a face moștenitorul pe moșile sale și pe un străin, fără de a luce voie și de Domnul țării. Iar când va muri fără moștenitori, adică de nu va avea rude și nici pe altul străin n-a apucă a-l face moștenitorul ³ pe moșile lui, nici diată nu va face, atuncea moșile și toată avereia lui rămân a stăpânerului țării.

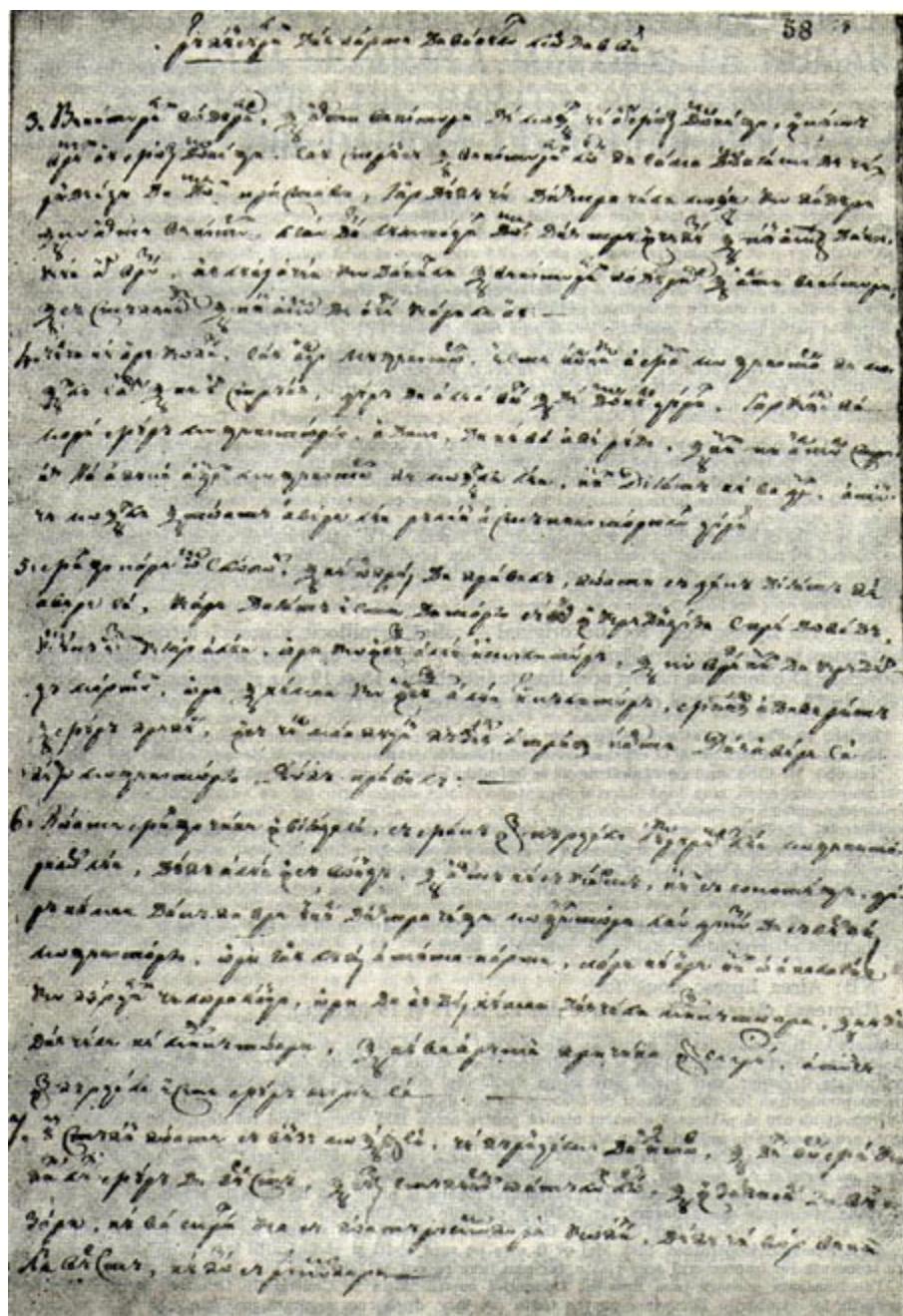
5. (î) Când face vreunul diată, ce trebuie întă este să mai facă și de poate fiștecare stăpân de moșii să facă diată sau are osebire unul de altul?

5. (R) Fiștecare om slobod și neoprit de pravilă poate să facă diată pe averea sa, care diată este datoriu să o încredințeze spre dovdă, cumcă este chiar a lui, ori cu însuși a lui iscălitură și cu vrednici de credință marturi ori și numai cu însuși a lui iscălitură fiind adeverită și fără prepus; *însă cel mai puțin păzind a tria parte din averea sa pentru moștenitoriu după pravilă*.

6. (î) De face cineva vreo împărtășală moștenitorilor săi, în viața sa, și au făcut vreunul (?) dintre dânsii strâmbătate, de rămâne acea împărtășală în puterea ei, adică: părintele ce stăpânește o moșie, care se cade să rămâie în moștenire atât părții bărbătești cât și femeiești, și el sau au depărtat pe fată sau au dat feciorului, sau pe fecior l-au depărtat și au dat fetei?

6. (R) Poate fiștecine în viața sa să facă împărtășală lucrurilor lui moștenitorilor lui, după a lui însă voință și altă nu se cauță nici se socotește, fără numai dacă pe vreunul dintre cești moștenitori l-au făcut ^{30r} desăvârșit moștenitoru ori

28. RĂSPUNSURILE DIN PARTEA BOIERILOR ... BAR, 87, 58

i-au lăsat atâtă parte care nu are nici o analogie cu părțile celorlalți, ori de au dat numai din cele mișcătoare și nu și din cele nemișcătoare și nu va arăta *pricina în scris*, atunciă împărtășala este fără sătoria sa.

7. (I) Un stăpân de moșia părintească de poate să vânză moșia sa de istov și copiii lui făcându-se de vârstă și cunoscând că acea vânzare s-au făcut cu păgubirea lor și cără de nu și este arătat în zapisul de vânzare ce-au fost făcut părintele lor, ca să poată copiii lui răscumpăra — au putere copiii⁴ să răscumpere, au ba?

7. (R) Un stăpân poate să vânză moșia sau cea părțintăescă de istov și de i vor fi copiii lui fără de vîrstă și sub stăpânirea tatălui lor și în zapisul de vânzare nu va fi scris ca să poată răscumpăra copiii, după ce vor veni la vîrstă, nu pot să răscumpere.

8. (î) Un stăpân de moieșie, căzând la datorie sau având altă trebuință și voiește să vânză moia sa de istov, de este dator prin știrea giudecății să facă, știre neamului său și răzășilor și-a cere de la neam sau răzăși de voiesc să dea prețul moieșiei, și vînzind⁵ moia de tot după vremi moștenitorii lui să dea acel preț ce au dat neamul lui sau răzășii⁶ sau străinii părintelui lor și să răscumpere moia și până la câtă vreme pot să aibă volnică răscumpărare?

8. (R) Cel ce va cădea la datorie sănătății pentru altă trebuință va vrea să vânză moșia sa are datorie să întrebe mai întâi *pe fiul său, însă*

de vor fi de vârstă, și pe neamuri și pe răzăși și, când nu vor vrea acia să o cumpere, atunci poate să o vânză și la străini. Iar când nu va înștiința pe fiți, de vor fi de vârstă sau neamurile sau răzăși, după ce vor afla de vânzare au voie până în patru luni după pravilă și până în șase luni să tragă (?) și să răscumpere. Iar de nu vor afla de⁷ vânzare nici or⁸ ști nemică și până zece ani au voie să tragă giudecată și să răscumpere, însă încredințându-se giudecătoriul că n-au aflat mai înainte și sorocul acest de zece ani este la cei ce nu vor fi înstrăinați din pământul lor; iar când moșia se va vinde pentru datorii din porunca dreptății la mezat, atunci n-are datorie să întrebe nici pe fiți nici pe neamuri, nici pe răzăși, nici pot să mai răscumpere, fiind vânzare cu publicație.

9. (Î) Când o moșie au pus oareșicine zălog cu soroc, cu această hotărâre că nu va plăti banii la sorocul arătat, să rămâie moșia de istov neputând să mai răscumpere; de rămâne acest fel de interesat contract în puterea sa sau zapisele ce se fac între cumpărători și vânzători și nu se fac înaintea giudecății, de rămân în puterea lor au ba?

9. (R) Moșia ^{31r} sau orice lucru nemijlocit ce va pune zălog cu hotărât soroc, ca neplătind banii să rămâie de istov de mi va da stăpânul al doilea zapis cu desăvârșită vânzare sau acel ce ține zălogul de nu va avea carteia giudețului, întru care se arată că s-au dat acel zălog de istov, atunci zapisul cel de zălojitură nu are nici o tărie și oricând ori acel ce au pus zălogul, ori moștenitorul și neamurile lui pot să dea banii și să ia zălogul, iar zapisele ce se fac între cumpărători și între vânzători, de nu vor fi făcute nici înaintea giudecății ⁹ de oareșcare pricini și vor fi încredințate cu îscălituri a oamenilor vrednici de credință — au tăria lor.

NB : Aici lipsesc două foi din original — adică nemijlocit urmează întrebările 10, 11, 12, 13, fără răspuns în paralel, întrebările 14, 15, 16 și 17 lipsesc cu totul, asemenea răspunsurile 14, 15, 16, iar de la 17 e numai o parte; apoi lipsesc întrebările 18 și 19 dar răspunsurile sunt. Deci urmează întrebările 10, 11, 12, 13 și răspunsurile 17 o parte, 18 și 19.

Întreb. 10. Când din întâmplare nu poate cineva să arate dovezi și scrisoare pe moșia ce o stăpânește, dar stăpânește moșia sa cu odihnă, până la câți ani poate să slujască stăpâneria lui spre dovadă că este dreaptă a lui?

[Întreb.] 11. Când unul au stăpânit moșia sa cu odihnă peste suma amilor hotărâți și după vremi vine altul cu bune scrisori asupra acelui moșii, cine după obiceiul pământului rămâne stăpâneritoru; cel ce au stăpânit atâtăi ani sau cel ce poate cu scrisori dovedi că ar fi moșia a lui?

[Întreb.] 12. De este vreme prescripție, adică până la patruzei ani sau mai mult au mai puțin, atât la boieri sau la mănăstiri sau mazili ruptași totdeuna (?) sau au vreo deosebire, fiindcă osebit este cunoscut că în vremile tulburărilor scrisorile boierilor au căzut în mâinile mazililor și a mazililor în mâinile boierilor și acum mulți ca aceștia, cari fără dreptate țin scrisorile, cu cari se folosesc atât cu vânaturile, că și cu slobozirea ce s-ar cădea să aibă cel adeverat stăpân.

[Întreb.] 13. Și fiind cunoscut că în vremile tulburărilor mulți mazili ruptași s-au făcut stăpâni pe moșii, cu unii ca aceștia după obiceiul pământului ce se cade să se facă?

NB : Aicea lipsesc două foi!

(Urmează răspunsurile, o parte din 17, iar 18 și 19 întregi.)

...luminate cărti ³² ce s-au dat de opștie au rămas locul al lor și rămân și vânzările de la unul la altul iarăși temeinice și stăpânoare și atât vânzătoriul cât și cumpărătoriul nu rămân îndatorită cu vreo dare stăpânlui tării pentru loc, iar la cheltuielile târgurilor, cari vor fi prin știrea rânduitului dregător, au să răspundă numai târgoveții birnici tării, iar boierii cu prerogativa lor sunt apărăți de toate și în tot locul, și cel ce au fost mai înainte de tăran și pe urmă s-au făcut târgoveți nu are să plătească nimică pentru aceea fără numai birul lui după cîșlă fiindcă târgovețul tăran birnic nu are deosebire de ceilalți tărași afară de bresle.

R. 18. Armenii și jidovii n-au avut după dreptate voie a cumpăra moșii la tăra, de veci nici au, iar casă i dugheni în târguri au putut și pot cumpăra, însă armenii numai pot cumpăra și vii.

R. 19. Dumbrăvile și rediurile sunt a stăpânlui locului și nime fără de învoiala stăpânlui moșiei nu este volnic a lui lemn sau nuiile sau a darma; iar codrii și pădurile sunt slobode și are voie fierbătene a tăia și a lua orice fel de lemn, neoprit de nime și fără de plată, însă numai locuitorii tării aceștia, iar cei de prin locurile megișilor sunt opriți după firmanul împăratesc, însă [de] or fi sate pe supt codri și păduri alții străini nu sunt volnici a tăia lemn pentru trebuința lor împregiurul acelor sate, iar mai înuntru pot să tăie și să ia.

Din luminata poronă prea Înnalțat Domnului nostru Măria Sa Constandin Dimitriu Moruz Vveod s-au făcut răspunsurile la întrebările Bucovinei pentru toate pre larg, după cum se arată mai sus.

Let : 1782: fevr. 19.

Iscăliți boierii Divanului

Ioan Cantacuzino vel Logofăt	Ștefan sturza vel Vornic
Neculaiu Rosăt vel Vornic	Gheorghe Sturza vel Vornic
Lascarachi Rosăt vel Vornic	Scarlatachi Sturza Hatman

ALTE ȘEPTE PONTURI DE ÎNTREBĂRI DIN PARTEA BUCOVINEI, CUM SE ARATĂ MAI GIOS PE NUMĂR. ÎNTREBĂRILE DIN PARTEA BUCOVINEI. RĂSPUNSURILE DIN PARTEA DIVANULUI MOLDAVIEI.

2307

Î. 1. Se vorbește ^{33r} că mai înainte din vremi hotărăile Câmpulungului ruseșc au mers mai mult spre hotărăile Galitei spre cuturi și acei stăpâni de acolo pe 'ncet, pe 'ncet în puterea lor s-au lătit?

R. 1. Hotarul Câmpulungului ruseșc mai înainte vreme după știință au fost hotar Cirimul Negru, și din întâmplările tulburărilor, nefiind căzuta purtare de grija despre Moldova, găsind prilej leșii, s-au întins și s-au lătit cu stăpâneria până la Cirimul

Alb, și acei stăpâni leși de acolo cu învechirea stăpânerii au rămas stăpâni în puterea lor. Iar în arhiva țării leșești trebuie să se afle înscris hotărâle vechi până unde au fost și de-acolo s-a putea îndrepta.

Î. 2. Poate că acest ocol al Câmpulungului rusesc mai înainte au fost loc domnesc și când l-au luat alții în stăpâneria lor?

R. 2. Ocolul Câmpulungului rusesc din început au fost loc domnesc precum și tot pământul Moldaviei și pe urmă Domnul ce au stăpânit după vremi au dat danie, după cum s-au arătat mai pre larg la al 2-lea pont la copia cu 19 ponturi.

Î. 3. Atât mazilii cei vechi cât și lăciitorii zic că hotărâle Moldaviei mai înainte se stăpânea până la Sarafinești de către Horodinca și pârâul Sarafinețului până în Nistru, iar acum cei din Galitia au luat o bucată mare de loc. De nu este vreo dovdă sau cu ce au luat moșii acea bucată de loc?

R. 3. Hotărâle Moldaviei mai înainte după știință au fost până la Sarafinești de către Horodinca și pârâul Sarafinețului până în Nistru și din întâmplările tulburărilor s-au lătit leșii cu stăpâneria după cum s-au arătat mai sus la pontul întâi.

Î. 4. De au fost slobod sau de este și acum obicei ca moșii să se împărtască la răzăși în bucătele mici și de-au avut fiește care putere pe părticica sa a face crîșme, velniți, mori, prin care se aduce mari stricăciune locuitorilor?

R. 4. Moșii răzășești ^{34r} s-au împărțit și se împart și acum în părticile mici pe căi răzăși sunt și se cuvine fiește căruia partea sa și pe părticica sa este volnic a face fieștecare crâcimă, fiindcă nu aduc stricăciune, cum și mori pot să facă, de nu va îneca una pe alta; iar, când va îneca una pe alta, atunci nu pot să facă fieștecine moară pe părticica sa, ci numai câte mori vor încăpea pe toată moșia ca să nu aducă încăetură una alteia, întrând la acele mori părtași toți răzășii căti or fi, fieștecare după analogia părticicăi sale, prințând și la cheltuiulă asemenea.

Î. 5. Cum se orânduiesc mazilii i ruptașii la Moldova să dea birul lor; pe particulele de moșie ce au, sau pe avereia lor, și ce privilegii au aceștia și ce sunt datori atât stăpâneriorului țării sau cât răspublicui să slujască?

R. 5. Dajdia mazililor i a ruptașilor nu se socotește după părțile de moșie ce au, ci se aşază după putință, însă mai cu ușurare decum plătesc ceilalți birnici, fiindcă se află în slujbe împărtășești și domnești fără plată, făcând slujba lor tot aici în țară. Privileghia ruptașilor este fiind aleși din țărani cu birul lor deosebit și la desetină au deosebire până la 30 bucati să plătească boierești, iar ispravnicilor sunt supuși la toate și la greșelelor lor au voie ispravnicii să-i și pedepsească. Iar privileghia mazililor este, fiind aleși și mai socotiti decât ruptașii și la desetină pe căte bucate vor avea drepte a lor să plătească boierești și ispravnicii n-au volnicie să rânduiască mazilii la vreo slujbă fără carte domnească de poruncă înscris ca să rânduiască și din mazili cum și la greșalelor lor n-au volnicie ispravnicii a-i pedepsi, fără numai îi trimite la Divan cu faptele lor înscris și de la Divan li se hotărâște pedeapsa lor.

Î. 6. Ce sunt acei ce se numesc aici sleahțici?

R. 6. În pământul Moldovei nimene nu s-au numit nici se numesc cu nume de sleahțici, iar unii ce sunt de neamuri vechi, cari strămoșii și moșii lor au stătut boieri după vremi, care se cheamă neamuri, și aceștia sunt deosebiți și mai cinstiți din mazili având încredințate dovezi de la Divan și de la Domni de alegerea neamului lor și privileghia acestora este să nu plătească dajdie și desetină, să plătească boierește, la unele din poronci și la slujbe, care sunt mai mari se rânduiesc cu deosebite cărti domnești scrise cătră însuși ei iar, nu cătră ispravniți.

Î. 7. Ce orânduială au argații, de poate fieștecare boieriu sau mazili să tie argații căti îi va fi voie și aceștia, de au vite, arături și fânațe, prin care fac și deosebită gospodărie, de sunt slobozii de bir și de alte orânduieli?

R. 7. Atât boierii ^{35r} și mazilii pot să tie argații căti li-a fi de trebuința cu tocmai și birul argaților, fiind însurăți, plătesc după cislă la satul unde este legat cu birul, iar, fiind holtei și șezând în casa stăpânlui, nu se supără cu birul; iar boierii au deosebit și liude scutelnici dați de la Domnie pentru slujba casălor după stepina boierii fiește căruia, cari scutelnici nu se supără nici la o rânduială, ce ar fi pe țară.

Din luminată porunca prea înămlită Domnului nostru Măria Sa Constantin Dimitriu Moruz Vveod s-au făcut răspunsurile la întrebările Bucovinei pentru toate pre larg, după cum se arată mai sus.

Iscăliți boierii Divanului Let 1782 fevr. 19

Ioan Cantacuzino vel Logofăt, Ștefan Sturza vel Vornic, Nicolai Rosăt vel Vornic, Gheorghe Sturza vel Vornic, Lascărachi Rosăt vel Vornic, Scărătăchi Sturza Hetman

1. inițial a, transformat în ale cu creionul roșu cu care s-au făcut toate intervențiile din acest text, inclusiv sublinierile 2. după danii șters 3. după pe șters 4. inițial au copiii lui putere 5. inițial văzând 6. după st[rămii]] șters 7. supraintercalat 8. după or șters 9. inițial giudețului

[DIN LEGIUIREA CARAGEAJ

[ANAFORA OBȘTEASCĂ A PĂRINȚILOR ARHIEREI ȘI A DUMNEALOR BOIERILOR]

2257

... Alcătuirea ^{440r} acestei pravili este o deslușire a Pravilelor împărtășești (Codex Justinianaeus)¹ și a vechilor și a canonisitelor obiceaiuri ale pământului, nefiind împotriva celor vechi urmate până acum.

[PENTRU LUCRURI]

[§ 3.] Verice se clădește pe pământul nostru fără știrea și voia noastră se face al nostru.

[§ 4.] Orice se sădește fără voia și știrea noastră, în pământul nostru, al nostru se face.

[CAP. 9 PENTRU CLACĂ]

§ 1. Claca este ^{439r} un chip de clădire în Țara Rumânească și se întocmește când stăpânul moșiei primește pe clăcaș, adecă pe săditoriu, să sază pe moșia lui.

§ 2. Datoriu este clăcașul să lucreze stăpânlui moșiei: 12 zile pe an, și, de se va tocmai de acum înainte vreunul din stăpâni moșilor cu clăcașul pe *mai puține zile*, tocmai aceea să nu aibă sărie, iară, câte tocmai sunt făcute până acum pe *mai puține zile decât 12*, acele să se păzească.

§ 3. Care din stăpâni moșilor cu vicleșug se va tocmai cu clăcașii altuia să-i facă lui clacă mai *puține zile* decât 12 și-i va trage pe moșia sa, acesta — când se va vădi — să piarză, *privilegiul* clăci și să plătească și stăpânlui moșiei claca clăcașilor ce au tras.

§ 4. Clăcașul, afară de claca de 12 zile, să are stăpânlui moșiei încă o zi primăvara sau toamna, să-i dea și un car de lemne la Crăciun, cărându-le ori la moșia lui sau aiurea, unde are stăpânul trebunță de dânsel, până la un loc cu depărtare de șase ceasuri.

§ 5. De no ^{444r} va avea stăpânul nimica a lucra, atunci să-i dea clăcașul *un leu* de fiecare zi.

§ 6. *Să nu fie volnic stăpânul să aducă pe clăcaș de la moșia ce locuiește pe alta să lucreze*, fără numai când moșia ⁸ [î]i va fi cu depărtare *cel mult de trei ceasuri*.

§ 7. Clăcașul să nu poată să facă curătură (despădurire) fără voia inscris a stăpânlui, *cuprindătoare unde și cât loc să care*, iară, urmând împotrivă, să-și piarză osteneala și să ia curătura stăpânlui moșiei.

§ 8. *Stăpânul să nu poată să ia curătura clăcașului ce o are de la părinți sau o face cu voia stăpânlui*.

§ 15. Clăcașul, fugind de pe moșie sau *murind fără de moștenitori, de nu e dator visteriei*, să stăpânească stăpânul casa lui, grădina lui și curăturile lui.

[§] 16. Clăcașii ^{443r} să dea stăpânlui moșiei:

Din douăzeci vedre din vinul său o vadă domnească (5%)

Din zece clăi de grâu, de orz, de mei, una (10%).

Din tot pogonul de porumb patru banițe de porumb bătut sau opt cocoloși cu banițe de ocă 22 (5%).

Din toate celelalte roduri de la zece ⁴ una (10%). Toate acestea cărându-le la casa stăpânlui ce are pe moșie

Cap. G ^{441r} PENTRU MOȘTENIRE

§ 2. Dreptările mortului ce se moștenesc sunt:

1. Toată, averea lui, afară din boierii, din privilegiurile persoanei sale și afară din pedeapsa pentru vinele persoanei sale.

Cap. 1 ^{442r} PENTRU DOBÂNZI

§ 2. Să nu plătească nimeni pentru alte datorii dobândă mai multă decât unul la zece⁵ într-un an.

[PENTRU VÂNZĂRI] ^{445r} Partea III Cap. 2

§ 7. Cei ce vând lucru nemîscătoriu atunci numai pot să vândă la alții când mai nainte vor da de știre celor ce au cădere sau protimis (sau epitropilor lor) și acia, nev [rând] să cumpere, vor îscăli zapisul vânzării.

Se protimisesc la cumpărătoarea celor *nemîscătoare*:

a. Rudele de sus și de jos;

b. Rudele de alătura până la a patra spătă când sunt și părtăși sau devălmași;

c. Rudele de alătura până la a patra spătă, când sunt și vecini;

d. Cei ce sunt numai rude de alătura până la a patra spătă;
e. Cei ce sunt numai părtăși sau devălmași;
[f.]⁶ Cei ce sunt numai vecini: (întâi) ce se vecină în lung, (al doilea) ce se vecină în lat, (și al treilea) cei ce se vecină la vreun colț.

Iară când doi își sau mai mulți se vor întâmpla să aibă deopotrivă cădere și vor vrea toți să cumpere, deopotrivă împărțesc și lucrul ce se vinde.

1. *completarea lui Eminescu; de asemenea toate sublinierile din această transcriere îi aparțin 2. șters în manuscris 3. după moșia] șters 4. după 10 șters 5. deasupra lui 10 șters 6. în ms ., din inadvertență, e*

[„PUTEM RECAPITULA...”]

2264

Putem recapitula ^{394r} precum urmează concesiunile făcute condițional de guvernul românesc, după cererile stăruitoare ale *mai* tuturor cabinetelor:

I. Înființarea unei *Comisiuni Mixte* pentru supravegherea navigației și regulamentelor de poliție fluvială între Galați și Porțile de Fier;

II. *Admiterea Austriei* în Comisiunea Mixtă.

III. *Prezidenția* Comisiunii Mixte să aparțină delegatului *Austro-Ungariei*.

Cine știe să facă *concesiuni nimerite și la timp* merge foarte ades cu pași mai siguri spre împlinirea scopului său decât aceia cărora le place a se făli c-o *împotrivire îndărjită și zgromotoasă*.

(„Românul”, 6 iunie 1881)

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE

Cuprinde edițiile din publicistica lui Eminescu în care sunt incluse articole din perioada 1882—1883, 1888—1889 precum și lucrările consacrate publicisticii din acești ani sau în care se fac referiri la ea. Bibliografia generală a publicisticii lui Eminescu se va da în ultimul volum din această secțiune.

I

1. Eminescu, Mihail, *Opere complete* cu o Prefață și un studiu introductiv de A. C. Cuza. Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1944, p. 396-398.
2. Eminescu, M., *Scrisori politice*. Ediție comentată de D. Murărașu. Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1931, p. 301—336; Ediția a II-a. Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1935], p. 321—350; Ediția a III-a. Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1937], p. 387-422.
3. Eminescu, M., *Opere IV*. Ediție îngrijită de Ion Crețu. București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 346-571.
4. Eminescu, M., *Opera politică. Volumul II; 1880—1883*. Ediție îngrijită de I. Crețu. București, Editura Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 394-555.
5. Eminescu, Mihai, *Despre cultură și artă*. Ediție îngrijită de D. Irimia. [Iași], Editura Junimea, 1970, p. 115—122, 218, 258-259, 293-297.
6. Eminescu, M., *Scrisori de critică teatrală* cu un studiu introductiv și note de Ion V. Boeriu. Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 153-154.
7. Eminescu, M., *Articole și traduceri*. I. Articole literare, cronică dramatice, E. Th. Rotscher, *Arta reprezentării dramatice* (traducere). Ediție critică de Aurelia Rusu. Introducere de Aurel Martin. București, Editura Minerva, 1974, p. 155-170, 268.
8. Eminescu, Mihai, *Icoane vechi și icoane nouă* (Pagini de ziar). Antologie, studiu introductiv, note și glosar de Gh. Bulgăr și Al. Melian. [București], Editura Eminescu, 1974, p. 212-233.
9. Eminescu, Mihai, *Scrisori pedagogice*. Ediție critică de Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi. Cu un cuvânt înainte de Mihai Bordeianu. Iași, Editura Junimea, 1977, p. 211—214.
10. Eminescu, M., *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indice de Magdalena D. Vatamaniuc. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 51, 109-113, 125, 143, 144, 243-245, 294, 411, 479-489, 563, 617, 619-621.
11. Eminescu, Mihai, *Economia națională*. Antologie, studiu introductiv, note și comentarii de Vasile C. Nechita. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 225-255.

II

12. Xenopol, N., *Un critic de la „Timpul”*: d-l Mihai Eminescu. TEL, XII (1882), nr. 2968, 2 apr., p. 2—3.
 13. Moscu, S., *Un răspuns*. TEL, XII (1882), nr. 2973, 8 apr., p. 3.
 14. Macedonski, Al., *Viața de apoi*. LIT, III (1882), nr. 7, iul., p. 393-397.
 15. Nicoleanu, L. Gh., *Eminescu și „Fântâna Blanduziei”*. I. FBL, II (1889), nr. 1, 1 oct., p. 1.
 16. Petru Petrescu, N., *Din jurnalul lui Eminescu*. F, XXXVI (1900), nr. 1, 2/14 ian., p. 6—7, nr. 2, 9/21 ian., p. 13—14.
 17. Juvenal, *Eminescu gazetar politic*. ȚAN-B, I (1911), nr. 2, 15 nov., p. 157—158.
-
18. Ibrăileanu, G., *Spiritul critic în cultura românească*. Ediția a II-a. Iași, Editura Românească, 1922, p. 153—192; Ediție selectivă, introducere, note și tabel cronologic de Const. Ciopraga. Iași, Editura Junimea, 1970, p. 119—142; *Mihai Eminescu. Studii și articole*. Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Mihai Drăgan. Iași, Editura Junimea, 1974, p. 29—34; *Opere I*, Ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru. Prefață de Al. Piru. București, Editura Minerva, 1974, p. 102-126.
 19. Lăzăreanu, Barbu, *Max Nordau, Eminescu și Petronius*. ALA, III (1923), nr. 115, 4 febr., p. 4.
 20. Morariu, Leca, *Eminescu și Max Nordau*. JL, XII (1923), nr. 4—5, apr.—mai, p. 126—127.
 21. Lovinescu, E., *Istoria civilizației române moderne. II. Forțele reacționare*. București, Editura Ancora, [1925], p. 139—153; [Ediția a II-a]. Ediție, studiu, introductiv și note de Z. Ornea. București, Editura Științifică, 1972, p. 298-305.
 22. Maiorescu, Titu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*. București, Editura Librăriei Socec & Co, Societate anonimă, 1925, p. 104—287.
 23. Gh. B.-D. [G., Bogdan-Duică], *Eminescu la „Timpul”*. BME. II, (1931), nr. 7, p. 121-122.
 24. Călinescu, G. *Viața lui Mihai Eminescu*. București, Editura Cultura Națională, [1932], p. 367—375; Ediția a IV-a revăzută. București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 277—282,

25. Murărașu, D., *Naționalismul lui Eminescu*. [București], Editura Bucovina I. E. Torouțiu, [1932], p. XXIX—XXXIV.
26. Torouțiu, I. E., *Studii și documente literare Vol. III „Junimea”*. București, Institutul de arte grafice „Bucovina”, 1932, p. 114—115; *Studii și documente literare Vol. IV „Junimea”*. București, Institutul de arte grafice „Bucovina”, 1933, p. 143-171.
27. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu. I. Filozofia teoretică. Filozofia practică*. București, Editura Cultura Națională, [1934], p. 92-222; *Opere 13. Opera lui Mihai Eminescu (2)*. [București], Editura Minerva, 1970, p. 125-223.
28. Iorga, N., *Istoria literaturii românești contemporane I. Crearea formei*. București, Editura Adevărul, 1934, p. 124—166.
29. Torouțiu, I. E., *Studii și documente literare. Vol. V „Junimea”*. București, Institutul de arte grafice „Bucovina”, 1934, p. 121.
30. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu. II. Cultura. Descrierea operei*. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1935, p. 5—129; *Opere 12 Opera lui Mihai Eminescu (1)*. (București), Editura pentru Literatură, 1969, p. 337-523.
31. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu V. Analize. Eminescu în timp și spațiu*. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1936, p. 299-311; *Opere 13. Opera lui Mihai Eminescu (2)*. [București], Editura Minerva, 1970, p. 556-566.
32. Kirileanu, Gh. T. *Despre articolele lui Eminescu din „Timpul”* (1882). BME, VIII (1937), nr. 15, p. 1-3.
33. Massoff, Ioan, *Istoria Teatrului Național din București 1877—1937*. București, Editura Librăriei Universala, Alcalay & Co, [1937], p. 135-140.
34. Cioculescu, Șerban, *Ziaristul. RFR*, VI (1939), nr. 7, 1 iul., p. 118-133.
35. Maiorescu, T., *Însemnări zilnice*. Publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu, II (1881-1886). București, Editura Librăriei Socec & Co S.A., [1939], p. 46, 149-150.
36. Cioculescu, Șerban, *Viața lui I. L. Caragiale*. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1940, p. 127—129, 246-249; Ediția a II-a revăzută. [București], Editura pentru Literatură, 1969, p. 95—97, 204-207.
37. Brătescu-Voinești. I. Al. *Din pragul apusului*. București, Cartea Românească, (1943), p. 184—185.
38. Cioculescu, Șerban, *Din reacțiunile lui Eminescu la „Timpul”*. VRE, XV (1943), nr. 714, 5 sept., p. 8.
39. Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*. [București], Casa Școalelor, [1944], p. 105, 257—261,
40. Vârtoșu, Emil, *O satiră în versuri din Moldova anului 1821*. SMIM, II (1957), p. 465—540.
41. Pop, Augustin Z. N., *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p. 400-416, 432-444.
42. Perpessicius, *Eminescu și cazul de la liceul „Matei Basarab”*. VR-2, VII (1964), nr. 4—5, apr.—mai, p. 184-189; *Eminesciana*. Tabel cronologic Dumitru D. Panaiteanu. București, Editura Minerva, 1974, p. 289—301; *Eminesciana*. Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Dumitru D. Panaiteanu. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 298—309, 459—468, 530-532.
43. Massoff, Ioan, *Eminescu și teatrul*. [București], Editura pentru Literatură, 1964, p. 153—167.
44. Crețu, I., *Pseudonime și semne convenționale folosite de Eminescu*. RITL, XIV (1965), nr. 1, [ian.—mart.], p. 197-201.
45. Dragomirescu, M. I., *Publicistica lui Eminescu*. LL, IX (1965), p. 109—131,
46. Marino, Adrian, *Viața lui Alexandru Macedonski*. [București], Editura pentru Literatură, 1966, p. 169—199.
47. Crețu, I., *Mihail Eminescu. Biografie documentară*. [București], Editura pentru Literatură, 1968, p. 231—370.
48. Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 208-229, 258-265.
49. Pop, Augustin Z. N., *Eminescu la Constanța*. TOMIS, IV (1969), nr. 9, sept., p. 7; *Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*. București, Editura Eminescu, 1983, p. 96—100.
-
50. Massoff, Ioan, *Teatrul românesc. Privire istorică. Volumul III. Teatrul din București în perioada 1877—1901*. [București], Editura pentru Literatură, 1969, p. 45—53.
51. Bucur, Marin, C. A. Rosetti. *Mesianism și donquijotism revoluționar*, București, Editura Minerva, 1970, p. 392—428.
52. Netea, Vasile, C. A. Rosetti. București, Editura Științifică, 1970, p. 334-336.
53. Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici. Opera literară* [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 8-10, 41-42.
54. Bulgar, Gh., *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*. București, Editura Minerva, 1971, p. 235—240.
55. Munteanu, G., *Constante ale gazetăriei eminesciene*. TRIB-1, XVI (1972), nr. 33, 17 aug., p. 5; nr. 34, 24 aug., p. 6.
56. Munteanu, George, *Hyperion I Viața lui Eminescu*. București, Editura Minerva, 1973, p. 282—365
57. Piru, Al., *Analize și sinteze critice*. Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1973, p. 160—161.
58. Muscă, Vasile, *Gândirea social-politică eminesciană*. ECHINOX, IV (1974), nr. 4, apr., p. 12—13.
59. Gafita, Mihai, *Fața ascunsă a lunii. Studii de istorie literară epoca 1870—1900*. [București], Editura Cartea Românească, [1974], p. 201-275.
60. Vintilă, Petru, *Eminescu. Roman cronologic*. [București], Editura Cartea Românească, [1974], p. 500—562.
61. Vatamaniuc, D., *Un alt arbore genealogic*. MANUSCRIPTUM, VI (1975), nr. 1, [ian.—mart.], p. 38—43.
62. Liu, Nicolae, *Eminescu și „Fântâna Blanduziei”*. ST, XXVI (1975), nr. 2, febr., p. 8—10.
63. Pascu, Ștefan, *Eminescu, om politic*. MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 1, [ian.-mart.], p. 31.
64. Rașcu, I. M., *Eminescu și cultura franceză*. Ediție îngrijită de Albert Schreiber și D. Murărașu. Prefață de D. Murărașu, București, Editura Minerva, 1976, p. 55—191.
65. Vatamaniuc, D., *Blajul, vatra străbunilor lui Eminescu*. MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 1, [ian.—mart.], p. 127-138.
66. Bucur, Marin, *O sursă documentară în scările politice ale lui Eminescu. „Țăranul” de A. V. Millo*. CME, IV (1977), p. 185-195.

67. Eminescu în documente de familie. Ediție de Gh. Ungureanu. Documente literare. București, Editura Minerva, 1977, p. 411-414.
68. Karagici, Vuk Stefanovici, Cântece populare sârbești. Traduceri în românește. Prefață, ediție îngrijită și note de Gh. Cardaș. București, Editura Minerva, 1977, p. XVIII. XXI-XXVI, p. 386-387.
69. Călinescu, G., Mihai Eminescu. Studii și articole. Ediție îngrijită, postfață și bibliografie de Maria și Constantin Teodorovici. Iași, Editura Junimea, 1978, p. 142—152.
70. Bucur, Marin, Pseudonimul „Fantasio” și Eminescu. RITL, XXVII (1978), nr. 1, ian.—mart., p. 55—60.
71. Slavici, Ioan, Opere IX. Memorialistică. Varia. [Ediție de C. Mohanu și D. Vatamaniuc]. București, Editura Minerva, 1978. p. 93-98, 116-134, 156-175, 781-787.
72. Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979. p. 312-332.
73. Nechita, Vasile, Teoretician al economiei naționale. CRO-1, XV (1980), nr. 2, 11 ian., p. 7.
74. Rusu, Aurelia, Două dintre articolele din „Timpul”. ST, XXX (1980), nr. 1, ian., p. 17—19; nr. 2, febr., p. 43, 53; Lectiuni și convergențe. București, Editura Eminescu, 1984, p. 69—87.
75. Vatamaniuc, D., Mistuitoarea dragoste de țară. MANUSCRIPTUM, XII (1981), nr. 2, [apr.-iun.], p. 35-41.
76. Vatamaniuc, D., Gazetarul și morala publică. MANUSCRIPTUM, XII (1981), nr. 3, [iul.-sept.], p. 8-11.
77. Vatamaniuc, D., „Cestiunea Dunării” și suveranitatea națională. MANUSCRIPTUM, XIII (1982), nr. 1, [ian.-mart.], p. 24-30.
78. Vatamaniuc, D., Eminescu, Locke și Montalembert. ST, XXXIII (1982), nr. 6, iun., p. 8—10.
79. Copoiu, N., Despre gândirea istorică a lui Mihai Eminescu. LUC-B, XXV, (1982), nr. 31, 31 iul., p. 1, 3.
80. Vatamaniuc, D., Morala gazetarului - articole polemice. MANUSCRIPTUM, XIII (1982), nr. 2, [apr.-iun.], p. 10-16.
81. Vatamaniuc, D., Reflexii polemice. MANUSCRIPTUM, XIII (1982), nr. 4, [oct.—dec.], p. 8—10.
82. Vatamaniuc, D., Literatura universală în manuscrisele eminesciene și în proza sa politică. VR-2, LXXVIII (1983), nr. 3, mart., p. 1—12.
83. Oprea, AL, Dosar al gândirii social-politice eminesciene (I—XIII). LUC-B, XXVII (1983), nr. 15, 16 apr., p. 1, 6; nr. 16, 23 apr., p. 1, 7; nr. 17, 30 apr., p. 1, 6; nr. 18, 7 mai, p. 10; nr. 19, 14 mai, p. 1, 7; nr. 21, 28 mai, p. 1, 7; nr. 23, 11 iun., p. 1, 7; nr. 24, 18 iun., p. 1, 7; nr. 25, 18 iun., p. 3; nr. 26, 2 iul., p. 1, 7; nr. 27, 9 iul., p. 1, 5; nr. 28, 16 iul., p. 1, 11; nr. 29, 23 iul., p. 6.
84. Vatamaniuc, D., „Luceafărul”. 100 de ani de la apariție. ST, XXXIV (1983), nr. 4, apr., p 4-6.
85. Vatamaniuc, D., Din nou despre „Cestiunea Dunării” și suveranitatea națională. MANUSCRIPTUM, XIV (1983) nr. 3, [iul.—sept.], p. 20—25.
86. Vatamaniuc, D., Eminescu și „Memorialul” românilor transilvăneni din 1882. ST, XXXIV (1983), nr. 9, sept., p. 13.
87. Mușat, Mircea [și] Ion Ardeleanu. De la statul geto-dac la statul român unitar. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 290-320, 348-431.

88. Oprea, Al., în căutarea lui Eminescu gazetarul. București, Editura Minerva, 1983, p. 115—234, 295—304.
89. Murărașu, D., Mihai Eminescu. Viața și opera. București, Editura Eminescu, 1983, p. 253-300, 398—399.
90. Georgescu-Vîște, Ion și Victor Săhleanu, M. Eminescu, științele vieții și problemele medico-sanitare. În Momente din trecutul medicinii, Studii, note și documente. Sub redacția dr. C. Brătescu. București, Editura Medicală, 1983, p. 479-496.
91. Vatamaniuc, D., Un an mai târziu. RITL, XXXI (1983), nr. 4, [oct.—dec.], p. 136.
92. Pop, Augustin Z. N., Înțregiri documentare la biografia lui Eminescu. București, Editura Eminescu, 1983, p. 99—100..
93. Vatamaniuc, D., Ipostaze. MANUSCRIPTUM, XV (1984), nr. 2, [apr.-iun.], p. 138-143.
94. Vatamaniuc, D., Eminescu și Macedonski. ST, XXXV (1984), nr. 6, iun., p.6—8.
95. Bădescu, Ilie, Sincronism european și cultură critică românească. Contribuție de sociologie istorică privind cultura modernă românească. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 80-84, 236—244, 251-262, 278—314.
96. Lovinescu, E., Mihai Eminescu. Ediție critică, prefață, note, variante, bibliografie și indice de Ion Nută. Iași, Editura Junimea, 1984, p. 47-49, 191-280.
97. Vatamaniuc, D., Eminescu și cultura și civilizația popoarelor orientale. VR-2, LXXX (1985), nr. 1, 1 ian., p. 11—31.
98. Ungheanu, Mihai, Exactitatea admirăției. [București], Editura Cartea Românească, 1985, p. 293—331.

ADDENDA ȘI CORRIGENDA

TEXTE

GOSPODĂRIA STATULUI

2264

La Români ^{396r} trebuiește denumită cu terminul tecnic, inventat de Roscher „Raubsystem”, sistem de răpire, adică de-o exploatare care nimicește reproducerea¹ economisită privat, adică de acel² plus care se adaoge la capitalul de reproducție și care face ca aceasta din urmă să fie mai mult decât producțunea care-a precedat-o ³.

De aceea fiecare producțune la noi stagnază și, fiindcă o stagnație e cu neputință înmulțindu-se trebuințele — adecă dezvoltarea subiectivă a dorințelor omenești-, de aceea realizarea acestor trebuințe începe din ce în ce a nu mai sta în proporție cu producerea; omul consumă din ce în ce mai mult decât produce, într-o ș-aceeași măsură — și, producțunea, pierzând și capitalul ei primivit, dă îndărăt. Lipsa de putere de abstractiune, care-i carac[ter]istica fracțiunilor și guvernelor de la noi, dă statului aspectul unei instituiri⁴ calculate numai pentru domeniul⁵ de față; nici viitor, nici trecut măcar, nu joacă vreun rol în această luptă pentru esistență, a cărei tendință e succesul momentan, a cărei producțune [e] de la mâna la gură. E o stare asemenea aceleia a unei națiuni migratoare⁶ pripășită pentru un timp⁷ oarecare pe o întindere de pământ, care, nepăsătoare pentru trecut, care-i este indiferent, și pentru viitor, pentru care nu are grija, cearcă a stoarce din prezent toate bucuriile pe care acesta le ^{396v} poate da, chiar dacă prin aceasta prezintul⁸ ar deveni incapabil de a forma temeiul unui viitor stabil. E ca și un om care⁹ stoarce din averea [sa] toate plăcerile ce i le-ar putea procura, va să zică o risipete cu nesocință, fără a-i trece prin gând măcar că chipurile¹⁰ în care trece toată ființa sa individuală și care reprezentă eternitatea ascunsă în persoana lui trecătoare, copiilor¹¹ lui, vor îmbla odată mizeri și dezmoșteniți pe acest pământ. În¹² necunoașterea radicală a armoniei intereselor generațiunea prezintă își consumă ca o flacără tot oloiu, toate¹³ izvoarale de esistență, prin aceea că le-ncarcă cu o consumație relativ¹⁴ prea mare, astfel încât generația ce-i urmează se va stinge, ca putere de stat, ca un grăunte lăsat pe un pământ cu desăvârșire sărăcit, necapabil¹⁵ de-a-1 hrăni.

1. deasupra lui capitalul șters 2. după car[e] șters 3. deasupra lui antecedat-o șters 4. corectat din instituții 5. deasupra lui prezent șters 6. după călăt[ore] șters 7. deasupra lui moment șters 8. după exact șters 9. după care cheltuieste toată averea sa fără a se gândi parțial șters 10. deasupra lui icoana șters 11. după și șters 12. inițial O necunoaștere radicală 13. după cu [o consumație] șters 14. după prea șters 15. după și șters

[„DACĂ ROMÂNIA E DESTINATĂ PIEIREI...”]

2264

Dacă România ^{397r} e destinată pieirei, după cum ne-o arată jurnalele opozitiei, atunci venirea orișicui la putere¹ este indiferentă, căci tot ce pierde și organic (ceva neorganic nu poate pieri), tot însă ce-i organic e destinat unei² pieiri neînlăturătoare și moartea sa este o cestiu de timp, prin urmare în sine astă moarte nu poate fi nici oprită, nici accelerată, căci, c-un cuvânt, de privim trecutul, vedem că nimic nu s-a putut întâmpla altfel decum³ s-a întâmplat într-adevăr, vedem că cauza e identică cu necesitatea, când însă știm că orice trecut a fost odinioară viitor, că prin urmare și viitorul nostru va deveni odată trecut, cu același caracter de necesitate întrinsecă, atunci ne convingem că pentru⁴ un stat la care pornirea spre pieire se constată, după cum e al nostru, și a cărui nimicire e decisă de nepăsarea internă și de interesul esterior, ba din

a⁵ cărui boală și decadență locuitorii ce dau tonul își fac materie predilectă de discuție, nu spre a le îndrepta⁶ (căci cine vrea să-ndrepte nu așteaptă să vie la guvern pentru aceasta), ci spre a denigra o putere neputincioasă în asemenea materie, pentru a uza de foloasele materiale ale acesteia, unuia asemenea stat zic îi este indiferentă schimbarea de guverne, și fiecare face bine care-naintea diluiului general cearcă ^{397r} a trăi căt se poate de bine și cu placere, asemenea*** în vremea ciumei⁷ din Florența. Într-adevăr statul e un organism ca orișicare altul, ca statul albinelor, al furnicelor și ca corpul de exemplu. Dacă un organ nu-și îndeplinește funcțiunea sa este probabil că nu el este de vină, ci o cauză esterioră⁸, venită⁹ de din afară. Este știut în fiziolgie că boalele se nasc din reacții în contra lumei esteriori, ce influențează sau au influențat asupra organismului, iar nu din natura întrinsecă a acestuia. Asemenea, dacă un organ al societății, de es. judecătorii, nu funcționează după legi, ci după natura inerției lor, adică după natura rea a omului particular, cauza este că corpul întreg se află într-o nesalutarie reacție contra puterilor naturei, corpul întreg al statului e bolnav. De aceea¹⁰ este pe deplin îndreptățită partida care-și apară cu orice mijloace starea ei la putere, căci o altă, care promite mai mult poporului, ^{398r} designă că-1 însăși.

Naționalismul este un semn rău la un popor. Nimeni nu ține atâtă la esistența sa decât acela ce are s-o piardă în curând (și aceasta se simte instinctiv) și nimeni nu-ngrijește mai¹¹ mult pentru¹² ținerea la un loc a individului său decât cel ce are să se desfacă prin moarte. Nicări nu se manifestă voința de viață mai tare decât acolo unde viața este pericolată sau prin boală internă sau prin pericol exterior.

1. la putere supraintercalat 2. supraintercalat 3. de supraintercalat 4. supraintercalat 5. din a deasupra lui la [a] șters 6. urmează ci numai șters 7. inițial la ciuma 8. după sau șters 9. după sau șters 10. De aceea deasupra lui Naționalismul] șters 11. după de sănătatea sa] șters 12. după de sănătatea sa] șters

[„DAS MORGENBLATT DER «N[EUEN] FR[EIE]»

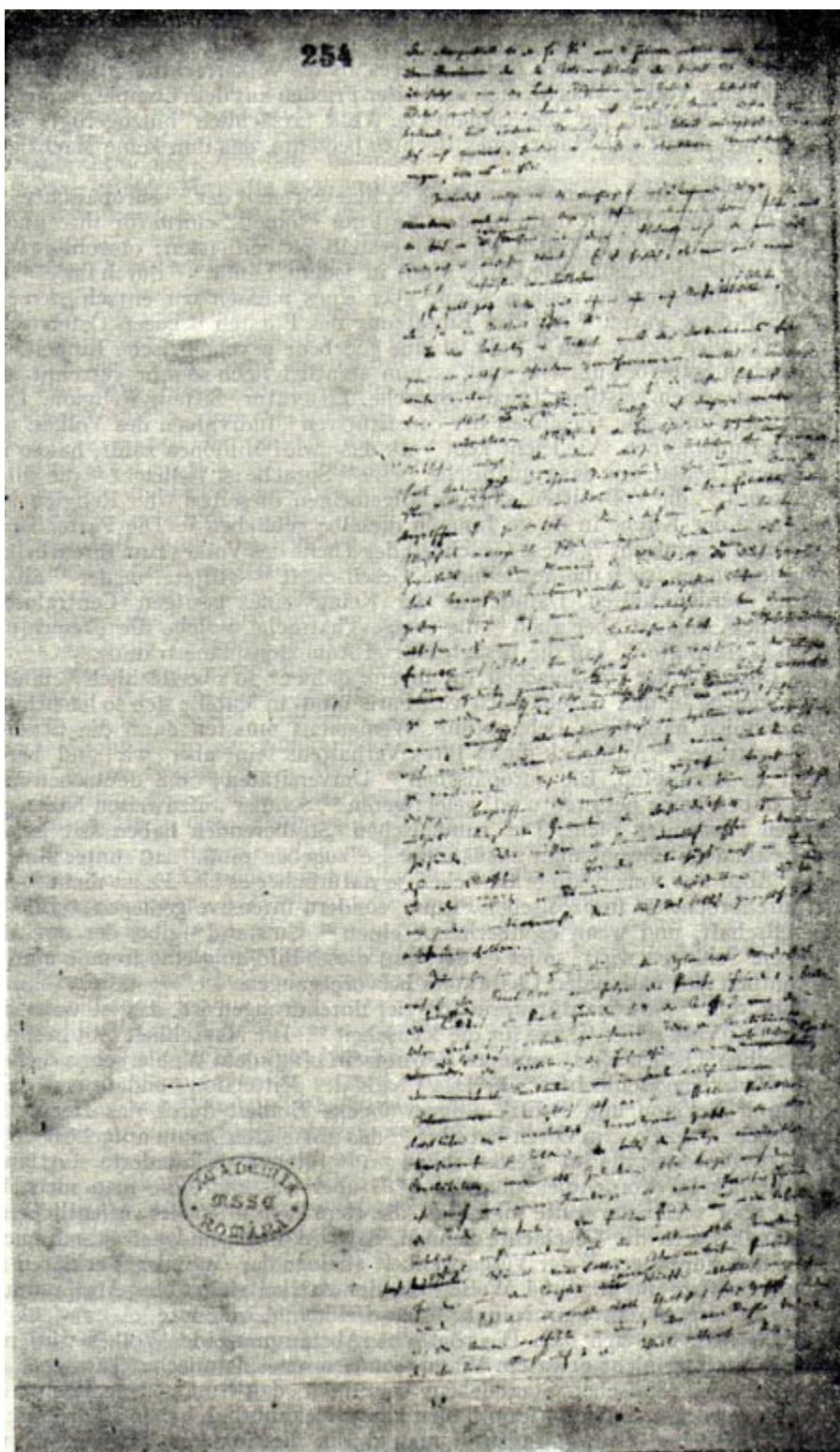
PR[ESSE»...”]

2258

Das Morgenblatt ^{294r} der „N[euen] fr[eien] Pr[esse]“ vom 2. Februar enält einen Leitartikel, der¹ die Culturverhäl[t]nisse² sowohl der Rumänen überhaupt, wie des Landes Rumänien im Besonderen behandelt. Der Artikel verdient eine Erwider[un]g, nicht sowohl des Tones, dessen er sich bedient, und [der] unserer Meinung, für ein Blatt europäischen Namens sich nicht geziemt, sondern vielmehr der objektiven Unwahrheiten wegen, die er enthält³.

Die⁴ Behandlung v[on] Tatsachen⁵ des Volkerlebens hat zwei wesentlich verschiedene Grundformen, aus denen sich 2 Anschauungsweisen ergeben, von denen die eine für die richtige Erken[nt]niss der Dinge nachtheilig⁶ werden dürfte⁷. Die eine Ansicht ist diejenige welche einen subjektiven Maßstab der Beurtheil[un]g an gegebene Tatsachen anlegt. Die andere welche die Tatsachen ohne innere⁸ Eingenommenheit betrachtet u[nd] in⁹ ihrem Seinsgrunde ihre innere Berechtigung zu sehen sich bemüht¹⁰. Um aber ein Volk welches in seiner Entwicklung¹¹ begriffen ist, zu verstehen, kann u[nd] darf man nicht an ihm den Maßstab europäischer Zustände anlegen, sondern man muß im Gegentheil in dem Momente der Beurtheil[un]g¹² seine¹³ durch Gewohnheit beeinflußte Anschauungsweise zu vergessen suchen, sein geistiges Auge auf einen Augenblick entwöhnen, davon¹⁴ absehen, daß man in einem Culturstaat lebt, der eine¹⁵ Jahrhundertela[n]ge Entwicklung nach sich hat, um nicht ohne es zu wissen, in^{16***17} geläufig gewordene Complex¹⁸ v[on] Begriffe[n] u[nd] Anschauungen tief verwebt* zu werden mit welchen eine richtige Beurtheil[un]g schlechtwegs^{19***20} wird. Jedes neue Volk ist ein wurzelhaft* neues²¹ Sein²², mit²³ einem unbekannten, zu erörternden Inhalte. Nur im gänzlichen Vergessen derjenigen Begriffe, die einem seine Zeit u[nd] seine Gemeinschaft mitgibt, liegt die Garantie des Verständnisses fremder Zustände. Wir müssen im Voraus²⁴ offen bekennen, daß ein Deutscher u[nd] ein Fremder überhaupt nicht im Stande ist, die Zustände im Rumänien so derzustellen, daß diese²⁵, wie jedes naturgemäße Sein, durch sich selbst gerechtfertigt erscheinen sollen.

Zum ersten sind die Fürstenthümer kein diplomatisches Meisterstück*, noch ist ihre Constitution eine Folge des Pariser Friedens; sondern die betreffenden²⁶ Artikel im Pariser Frieden sind der Ausfluß der schon seit lange vorhanden gewesenen Idee der Constituir[un]g. Die [sic!] Gedanke²⁷ der Constituirung der Fürstenthümer in einen einheitlichen Staat²⁸, die²⁹ Absicht sich von der russischen Protektion loszulösen um ein neutrales Territorium zwischen den drei Kaiserreichen

31. [„DAS MORGENBLATT DER *NEUEN FREIE PRESSE...“]. BAR, 2258, 254,
articol redactat de Eminescu în germană.

zu bilden, selbst³⁰ die heutige rumänische Constitution waren als Gedanken schon lange vorhanden ehe noch von einem Krimkriege, od[er] einem Pariser Frieden die Rede sein konnte. Der Pariser Friede war³¹ in den besagten* Artikeln nichts anderes als die volkerrechtliche Anerken[nun]g längst gehegter³² Wünsche eine Volkes. Was im diesem Pariser Frieden aus dem Complex seiner³³ Wünsche absichtlich ausgelassen worden, hat das rumänische Volk tatsächlich hinzugefügt, indem es die Union vollführte, u[nd] damit sich³⁴ nur eines Rechtes bediente, das ihm keine Macht auf der Welt absprechen kann.

Daß³⁵ die Partei ^{254v} Bratiens unverstandene Schlagwörter der europäischen Radicalen nachbetet³⁶ u[nd] in S[einer] Hoheit dem Fürsten Karl nur³⁷ einen Schirm für ihre an dem Staate zu verübenden Plünderungen sah, wollen wir dahingestellt bleiben lassen; obwohl es fraglich ist³⁸, ob man materielle Vortheile die eine jede Partei u[nd] in jedem Lande*³⁹ durch ihr[e]⁴⁰ Gelangung* zur Macht genießt, Plünderungen nennen kann; aber eines müssen wir entschieden⁴¹ in Abrede stellen; daß nämlich diese Partei⁴² mit der Einsetzung des Fürsten⁴³ gegen Österreich gerichtete Annexionspläne verbunden hatte. Ein⁴⁴ Volk ist eine gegebene psychologische Einheit, ein Subjekt mit einem einheitlichen Selbstbewußtsein, mag es nun staatlich noch so sehr getrennt sein. Dieses Selbstbewußtsein hat seinen geistigen Inhalt: Sprache, Litteratur, Sitten, Religion. Diese Einheit hat zu ihrer Voraussetzung⁴⁵ eine Gleichheit der constitutiven* Individuen des Volkes, u[nd] gerade so ist es auch beim rumänischen. Vielleicht kein Volk das zwölfe Millionen zählt, hat so wenig* Verschiedenheit in seinen Theilen, wie das rumänische. Seine⁴⁵ Sprache ist vielleicht⁴⁶ die einzige, welche kaum* Dialekte kennt⁴⁷, die Volkssitten sind im allgemeinen dieselben, die Religion ist mit aller formalen⁴⁸ Spalt[un]g der Kirche in ihrem Inneren dieselbe geblieben⁴⁹. Die Partei Bratiens hatte es sich nur* zur Aufgabe gemacht⁵⁰, diese Gleichheit der Theile des Volkes zum öffentlichen Bewußtsein zu bringen, indem es [sic!] die academische Gesellschaft⁵¹ stiftete, in der⁵² alle Theile des Volkes repräsentirt werden sollten. Damit war der Keim* eines gestigten Centralorganes u[nd] nicht Erobererpolitik⁵³. Das ist aber auch⁵⁴ die einzige Thatsache, welche die Fremde[n]⁵⁵ machen konnte zu glauben berechtigte⁵⁶, daß die besagte Partei Annexionspläne träume.

Ob nun die Bild[un]g der rumänischen Intelligenz dahier* so oberflächlich⁵⁷ u[nd] inhaltslos ist, daß man eine gleiche in den Cafehäusern von Paris u[nd] in Mabille sich so leichthin * aneignen könnte, ist eine ziemlich hasardirte Behauptung. Wenigstens müssten dann die Studienzeugnisse dieser Leute⁵⁸ ein getreuer⁵⁹ Ausdruck dieses Verhaltens sein; aber wir sind berechtigt das gerade Gegentheil zu behaupten. Die europäischen⁶⁰ Universitäten⁶¹ die deutschen sowohl wie die französischen, haben keine besseren u[nd] gelehrigeren⁶² Schüler aufzuweisen haben [sic!], selbst in den inländischen Elementen nicht. Die rumänischen Studierenden haben seit jeher glänzend [die] Prüfungen bestanden; obwohl man ausnahmsweise zugeben muß, daß unter ihnen auch hie u[nd] da ein leerer Kopf war, was desto erklärlicher, je natürlicher es ist. Es ist nicht⁶³ fortwährend von der Roheit durchbrochener französischer Firmiss, sondern intensive gediegene* Bild[un]g in der rumänischen Gesellschaft, und wenn es überhaupt einen⁶⁴ Umstand* gibt, der auf den ganzen Culturzustand einen Schatten wirft, so ist es der, daß diese Bild[un]g eine fremde u[nd] nicht eine aus der⁶⁵ Bestimmtheit des nationalen Charakters hervorgegangene ist.

Daß das ^{255r} Volk vom⁶⁶ Nationalitätenprinzip* tief durchdrungen ist, das ist wahr, ist aber ein Vortheil sowohl für das Volk selbst⁶⁷, wie für die Menschheit⁶⁸. Die Menschheit lebt in ihren Völkern, wie ein Ganzes in seinen Theilen u[nd] von dem Bewußtsein u[nd] dem Wohlergehen dieser hängt die Entwicklung des Menschengeschlechtes ab. Das Chaos des Mittelalters endete erst dann, als die der Menschheit durch Religion und Politik aufgezwungene Einheit durch das Hervortreten der Nationalitäten gebrochen wurde. Im Osten hat aber⁶⁹ das Mittelalter kaum aufgehört, u[nd] darum ist es natürlich, daß Processe die im Westen schon im⁷⁰ 16ten J[ahr]hunderte stattfanden, dort⁷¹ sich erst⁷² jetzt entwickeln. Vornehme Schmähung*⁷³ über Zustände, die man nicht begreift, ist nichts seltenes⁷⁴ - aber verlangen sollte man, daß die Repräsentanten der öffentlichen Mein[un]g Europas wenigstens insofern die Geschichte kennen, daß sie überwundener Standpunkte bewußt sein sollen, um aus den Vorgängen⁷⁵ der Vergangenheit analoge der Gegenwart erklären zu können.

Unverzeihlich ist aber die Art und Weise, wie der Artikel sich über Abst[ammung] u[nd] Sprache des Volkes äussert, so daß man beinahe in Zweifel kommen könnte, ob es wirklich ein *deutsches* Blatt ist⁷⁶, das man vor sich hat. Die römische Abstammung des Volkes wird negirt. Nun ist aber diese Abst[ammung] nicht etwa ein Wahn, sondern eine historische Tatsache, u[nd] noch dazu so tief im Wesen des römischen Staatslebens begründet, daß⁷⁷ man keine Rechtfertigung für eine so urtheilslos hingeworfene Behaupt[un]g finden kann. Bekanntlich haben alle römischen Kriege einen⁷⁸ volkswirtschaftlichen Grund. Indem⁷⁹ man durch die äusseren Thatsachen, welche der Ausdruck interner* Ursachen⁸⁰ waren, hindurchsieht, so wird man gewahr, daß die Veranslassung der römischen Kriege weder Rachesucht* noch Eroberungslust, sondern die fortwährende Übervolkerung der Stadt u[nd]⁸¹ Latiums waren. Es wurde erobert, um zu colonisiren. So wurde Daciens erobert u[nd] colonisirt, die römischen Kunststrassen* in Siebenbürgen, die Trajanschanze in Rumänien, die Überreste der⁸² Stembrücke über die Donau, die Namen⁸³ der ältesten Städte im colonisierten

Daciens⁸⁴ sind⁸⁵ unabweisbare Belege für die Colonisation Daciens durch den Kaiser Trajan, u[nd] der beste Beweis ist wo[h]l das rumänische Volk selbst. Denn es ist nicht wahr, daß die Volkssprache⁸⁶ aus keltischen⁸⁷ Elementen besteht u[nd] mit slawischen und gothischen, zum⁸⁸ ganz unerkennbaren Theile auch mit romanischen Bruchstücken versetzt ist. Die rumänische Sprache ist formal die reinste romanische die es überhaupt gibt; u[nd] daß sie es ist, ist⁸⁹ nicht vielleicht eine selbstgefällige Behaupt[un]g rumänischer Litteraten, sondern die kritische Begründung dieser Tatsache verdankt* [sich] fremden, besonders deutschen Gelehrten. Diez, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller, Mussafia ^{255v} u. a. gediegene Porscher u[nd] Fachmänner, machen eine nähere Erörterung über diesen Gegenstand⁹⁰ geradezu unnöthig. Ferner ist es nicht wahr, daß die rumänische Schriftsprache aus italiänischen, französischen u[nd] sogar spanischen Wörtern gebildet ist u[nd] nur von den Einge weihen verstande wird. Paralell mit der geistigen Entwicklung eines Volkes nehmen auch die Comunicationsmittel der Sprache, die Worte u[nd] deren Combinationen zu, anders ausgedrückt: die Sprache bereichert sich. Das ist zuerst ein rein natürliches Product, welches die Leute so gebrauchen, wie es unmittelbar aus dem Geiste hervorgeht, ohne viel darüber nachzudenken, u[nd] ohne daß die Kunst irgend einen Einfluß auf⁹¹ ihre⁹² Bildung hätte⁹³. Dieser Sachverhalt ändert sich aber bald. Sowie die allgemeine Bild[un]g des Volkes zunimmt⁹⁴ theilt sich die Arbeit auch nach diesem Puncte; nur ein Theil des Volkes beschäftigt sich ausschließlich mit der Cultur u[nd] befördert sie schnell; der andere Theil bleibt zurück. Der gebildete u[nd] ungebildete Theil des Volkes fangen⁹⁵ bald an sich durch die äusseren Zeichen des Gedankens zu unterscheiden, wie sie sich durch den⁹⁶ Gedankenschatz selbst unterscheiden. Sobald sich aber die gebildete Sprache vom gemeinschaftlich[en] Stämme losgelöst hat, verfolgt sie ihren eigenen Weg; verarbeitet durch⁹⁷ Kunst, Wissenschaft, durch die feineren Formen der menschlichen Verhältnisse in den höheren Sphären der Gesellschaft, entfernt sie sich immer mehr u[nd] mehr von der Volkssprache, u[nd] nimmt einen von diesser verschiedenen Character an, obwohl sie aus ihrem Schosse hervorgegangen ist. Diess ist auch das naturgemäße V[er]h[alt]niss der rumänischen Schrift- zu der Volkssprache; denn⁹⁸ nicht der Wort⁹⁹ sondern der Gedankenschatz ist das, was einstweilen für den Ungebildeten unverstanden bleiben muß, nicht die äusseren¹⁰⁰ Zeichen, sondern die Begriffe. Das Wahre an der ganzen Assertion* ist die sporadisch gepflogene aber falsche Idee einer Regeneration

der rumänischen Sprache durch die lateinische*. Dieser ist aber nun¹⁰¹ überwundener Standpunct. Die ernste u[nd] bedeutsamste Richtung in der rumänischen¹⁰² Litteratur überhaupt* sucht die Bereicherung der Sprache nicht in der Reception von Fremdwörtern, möge diese auch aus verwandten Sprachen vor sich gehen, sondern im Gebrauch des Wortschatzes der in [der] Sprache des Volkes aufbewahrt liegt, u[nd] besonders in der organischen Entwicklung der Sprache selbst.

Der Bauer ^{256r} ware verthiert u[nd] ohne Menschenbewußtsein ! Daß er arm u[nd] verkommen, das geben wir schon zu. Die Ursachen sind vielfache u[nd] tiefliegende, weil sie einen düsteren¹⁰³ historischen Hintergrund haben. Aber¹⁰⁴ nicht die Leibeigenschaft des Bauern, die in *der Form*, wie sie in Europa da war, in Rumänien nie existiert hat, ist die Ursache seiner Verkommenheit¹⁰⁵, sondern die fortwährenden fremden Invasionen. Die Auspress[un]g durch fremde Elemente hat ihn so arm u[nd] elend, aber d[a]rum* auch so tiefssinnig u[nd] ernst gemacht. Daß er nicht verthiert ist, beweist die überaus reiche u[nd] schone Volkspoesie u[nd] die Fülle der bissigen Satyre, mit welcher er [sich] über die Fremden ergeht*. Es ist ein origineller und frischer Geist in diesem Volke, der durch all seine Verkommenheit u[nd] Armuth hindurchleu[ch]tet*, u[nd] niemand hat ein Recht es verthiert u[nd] ohne Menschenbewußtsein zu nennen, am wenigstens aber Subjekte, die es gar nicht kennen. Die¹⁰⁶ Autoritäten auf¹⁰⁷ welche der Artikel seine Aussagen stütz scheinen im Allgemeinen nicht besonderen Wert zu haben. Ein österreichischer Beamter aus Czernowitz characterisiert die dortigen Landedelleute¹⁰⁸ in einer Weise, die mehr für ein pathologisches* Symptom unrichtiger innerer* Seelenzustände angesehen würde, als für eine ernste, objektive Erkenntniss. Bekanntlich sind die Landedelleute in der Bucovina das gebildete u[nd] vorurtheilsfreiste Element, das es überhaupt im Lande gibt. Und auf solche, nichts weniger als geistreiche Aphorismen begründet man Anklagen gegen eine Nation !

Die Parteikämpfe in Rumänien sind der eigentlichste u[nd] getreueste Ausdruck der verschieden[en]-artigen fremden Einflüsse auf den noch unselbständigen nationalen Geist. Wir bedauern¹⁰⁹ sie, aber wir [finden] sie nichtsdestoweniger gerechtfertigt, weil sie an sich so natürlich u[nd] so leicht erklärbar sind, daß man höchstens ihre unabweisbare psychologische Notwendigkeit beklagen als ihre Träger anklagen sollte¹¹¹.

Der Mittelstand ist in seinen Keimen natürlich da, ist aber zumeist *nicht* jüdischer Herkunft. Daß aber vom Keim bis zur Entwicklung noch viel, nämlich* diese selbst liegt, das¹¹² wollen wir nicht läugnen, nur¹¹³ muß man sich einmal über die Ursache [n] klar werden, die einen Mittelstand im Lande nicht aufkommen lassen. Dar Tod der gewerblichen¹¹⁴ Mittelklasse in einem in der Entwickl[un]g begriffenen Lande ist die fremde Industrie. Gewerbe u[nd] Industrie können nun einmal nicht concurren; der Kampf zwischen beiden ist zu ungleich, als daß das erstere

sich¹¹⁵ der letzteren nachhaltig entgegenstellen konnte. Nun hat man aber diesen Tod der wirtschaftlichen Entwickl[un] dadurch¹¹⁶ gegeben, daß man durch einen Artikel des Pariser Vertrages¹¹⁷ den Schutzzoll im Vorhinein¹¹⁸ ausschließt. Dieses nun ist das fatale Moment im¹¹⁹ besagten* Vertrage, welches den rumänischen Staat zu einem*** macht; man hat ihm Leben gegeben aber die wesentlichsten Bedingungen des Lebens entzogen abgesprochen¹²⁰. So wurde die Bildung eines zwischen den Bauern u[nd] der höhern Klasse der Gesellschaft vermittelnden [Standes] gehemmt, das politische Gleichgewicht im Innern ist unmöglich, so daß überall die Paralysierung der Existenz das Endresultat eines solchen Sachverhaltes ist.

Die Entwickl^{256v} [un]g der Industrie ist nun in einem Lande etwas absolut notwendiges, indem sie aber unmöglich wird solange¹²¹ mit Jahrhunderten fortgeschrittene Länder ihr Concurrenz machen, so folgt daraus daß das Schutzsystem vernünftig angewendet etwas notwendiges ist bis wann die nationale Industrie, auf einem gewissen Puncte der Entwickl [un]g angelangt, die freie Concurrenz unter- (aus-) halten kann. Unter dem Schutzsystem hat sich die Industrie Deutschlands entwickelt. Indem man einerseits die inneren Hindernisse beseitigte¹²² andererseits die Concurrenz mit fremden, viel fortgeschrittenen Ländern abschwächt, gelangte Deutschland mittelst eines vernünftigen Schutzsystems eine der bluhendsten Industrien zu haben. —Die V[er]w[a]lt[un]g*, die natürlich die Aufgabe hat die Bedingungen zur Entwickl[un]g des Gewerbes u[nd] der Industrie zu schaffen, sieht sich durch den¹²³ besagten Artikel in eine Zwangslage versetzt, die es [sic!] nicht ab[zu]schütteln vermag; u[nd] will sie es dennoch thun, so droht man ihr z. B. mit der Macht der ganzen österreichischen¹²⁴ Monarchie.— An der Nichtentwickl[un]g des Mittelstandes in Rumänien, ist nicht das Land u[nd] die Nation sondern ganz Europa Schuld; welches zu Gunsten¹²⁵ selb[st]süchtiger Interessen¹²⁶ nicht ansteht (-stand) die innere wirtschaftliche Entwickl[un]g eines Landes verkümmern zu lassen, dessen kraftige¹²⁷ Existenz von grosser Wichtigkeit für die Welt sein könnte. Es ist wahr, Österreich hat das grösste Interesse daran, daß der Schutzzoll in den Donauländern nicht eingeführt werde, weil seipe industriellen Producte so reichlichen Absatz dort finden, u[nd] die Sperrung der Donauhäfen¹²⁸ ein empfindlicher Schlag für den österreichischen Handel wäre¹²⁹. Aber dieser Schlag ist nur ein¹³⁰ momentaner; die Sicherheit* die ein innerlich kräftiger Staat von Osten her* bietet, könnte nicht genug theuer bezahlt werden, und* wo die Gegenwart, die nur ein Moment mit der Zukunft, die kein Ende hat, in die Wa[a]ge fällt, werden wir diese der ersten opfern.

1. *înainte de* über Rumänien *șters* 2. *după* der *șters* 3. *după* Zuvörderst wollen wie die oberflächliche Art (*după* Beweis *șters*) [und] Weise zu caracteris mit der man Dinge und Zustände (caracteris mit der man Dinge und Zustände *șters*) characterisieren suchen, mit der [man] sich an ein categorisches Urtheil über Dinge u[nd] Verhältnisse wagt, die man nicht sonderlich zu verstehen scheint. Es ist fraglich, ob man mit einem einfache[n] Behaupten d[er] Tatsachen. Es gibt zwei Arten, mit denen man eine Sachen und Verhältnisse (und Verhältnisse *supraintercalat*) behandeln u[nd] über sie ein Urtheil fällen kann. *tăiat de Eminescu cu linii oblice* 4. *înainte de* In *șters* 5. *după* eines *șters* 6. *după* ist *șters* 7. werden dürfte *supraintercalat* 8. *supraintercalat* 9. *supraintercalat* 10. zu sehen sich bemüht *supraintercalat* 11. *după* bis *șters* 12. *după* die *șters* 13. *supraintercalat* 14. *înainte de* sein *șters* 15. *supraintercalat* 16. *după* das allgemeine *șters* 17. *scris deasupra* 18. *supraintercalat* 19. unmöglich *șters* 20. mit welchen eine richtige Beurtheil[un]g schlechtwegs *** *supraintercalat* 21. *după* Begriff *șters* 22. *scris deasupra* 23. *înainte de* oder besser gesagt ein System von Begriffen mit einem neuen, unbekannten *șters* 24. *după* darauf *șters* 25. *scris deasupra lui* sie *șters* 26. *supraintercalat* 27. Die Gedanke *scris deasupra lui* Die Idee *șters* 28. einheitlichen Staat *scris deasupra lui* einiges Land *șters* 29. *înainte de* die rumänische Constitution, wie sie heute vorliegt, waren [im] Jahre 48 *șters* 30. *înainte de* die *șters* 31. *scris deasupra lui* *** *șters* 32. *scris deasupra lui* bestehender *șters* 33. *scris deasupra lui* dieser *șters* 34. *supraintercalat* 35. *înainte de* Wir wollen nicht darüber streiten. Wir wollen nicht darüber streiten *seine* Hoheit den Fürsten Karl bewogen hat die rumänische Krone anzunehmen oder ob die Verfass[un]g der Schild des inneren *șters* 36.

după um şters 37. u[nd] in S[einer] Hoheit dem Fursten Karl nur *supraintercalat* 38. *supraintercalat* 39. după v[on] ihrer Macht şters 40. *scris deasupra lui* das şters 41. *scris deasupra lui* absolut şters 42. diese Partei *supraintercalat* 43. după ein „Werkzeug für gegen Österreich gerichtete Annexionspläne. An şters 43. *scris deasupra lui* *** şters 45. *scris deasupra lui* Die rumänische şters 46. *supraintercalat* 47. *scris deasupra lui* hat şters 48. *supraintercalat* 49. după und das Bewußtsein şters 50. după das Bewußtsein 51. *scris deasupra lui* Verein şters 52. *scris deasupra lui* welchem 53. *propoziție intercalată* 54. aber auch *supraintercalat* 55. după glauben şters 56. *scris deasupra lui* machen glauben neşters 57. după ist şters 58. după ein A şters 59. *supraintercalat* 60. după Schul şters 61. după sowoh[!] şters 62. u[nd] gelehrigern *supraintercalat* 63. după französischer Firniş şters 64. după Unglück şters 65. după nationalen şters 66. după dem şters 67. *supraintercalat* 68. după Die Form des Zusammenlebens der Menschheit ist eben ihre Trennung in Volker, u[nd] die Entwicklung des Menschengeschlechtes ist an die Verschiedenheit der Volker gebunden şters 69. după*** şters 70. *supraintercalat* 71. *înainte de* *** şters 72. sich erst *scris deasupra lui* sich şters 73. după von şters 74. *scris deasupra lui* zeigt daß man über schon şters 75. *scris deasupra lui* Procesen şters 76. *supraintercalat* 77. după es eine şters 78. după national-ökonomischen 79. *înainte de* Durch die äusseren şters 80. *înainte de* Triebe şters 81. după Italiens şters 82. după Bruck şters 83. după vieler şters 84. colonisirten Dacien *scris deasupra lui* Rumänien şters 85. după *** şters 86. *scris deasupra lui* *** şters 87. după *** şters 88. după Theil mit *supraintercalat* și şters 89. *înainte de* weiss man dafür şters 90. după u[nd] gar dazu mit dieser u[nd] in diesem şters 91. după die şters 92. *supraintercalat* 93. *supraintercalat* 94. *scris deasupra lui* wächst şters 95. după sich şters 96. după Inhalt şters 97. după die şters 98. după es şters 99. după schatz şters 100. *supraintercalat* 101. *supraintercalat* 102. *supraintercalat* 103. *scris deasupra lui* schwarzen şters 104. *supraintercalat* 105. *scris deasupra lui* Verarmung şters 106. *înaintea*. lui Wer von şters 107. după die şters 108. cupă u[nd] das Volk şters 109. după diese şters 110. după *** şters, *scris deasupra lui* Existenz şters 111. după Der Mittelstand şters 12. după will şters 113. *înainte de* aber şters 114. *supraintercalat* 115. *supraintercalat* 116. *supraintercalat* 117. după das Schutzsystem für die Turkei şters 118. *scris deasupra lui* Voraus şters 119. după *** şters 120. *supraintercalat* 121. după ihr Länder

şters 122. *supraintercalat* 123. după ob şters 124. *supraintercalat* 125. zu Gunsten *supraintercalat* 125. după *** şters 126. după *** şters 127. *în original*; Lebenskräftige *scris deasupra lui* Lebens- şters 128. după wäre şters 129. *supraintercalat* 130. *supraintercalat*

[„FOAIA DE DIMINEAȚĂ A LUI «NEUE FREIE PRESSE»...”]

Foaia de dimineață a lui „Neue freie Presse” din 2 februarie conține un articol de fond care tratează situația culturală atât a românilor în genere cât și a țării, România, în special. Articolul merită o replică, mai puțin din cauza tonului de care se folosește și [care] după părerea noastră nu se potrivește unui ziar de nume european, ci mai ales din cauza neadevărurilor obiective pe care le conține.

Tratarea unor date din viața popoarelor are două forme fundamentale, deosebite în esență, care duc la 2 moduri de a privi lucrurile, dintre care unul s-ar putea să devină dezavantajos pentru cunoaștere. Una dintre modalități este aceea care aplică faptelor date criteriul subiectiv de judecare. Cealaltă care privește faptele fără vreo părtinire interioară și se străduiește să le găsească justificarea întrinsecă în însăși condiția lor de existență. Pentru a înțelege însă un popor în dezvoltare nu trebuie aplicată la el unitatea de măsură a stărilor europene ci, dimpotrivă, în momentul judecării sale trebuie să încerci a uita modul tău de a privi lucrurile, influențat de obișnuință, să-ți dezobisnuiesti pentru o clipă ochiul spiritului, să faci abstracție de faptul că trăiești într-un stat de cultură, care are în spate o dezvoltare seculară, spre a nu fi profund marcat, fără să știi, de un complex de noțiuni și concepții devenite uzuale cu care o judecare adecvată să devină din capul locului imposibilă. Fiecare popor nou este o existență autentic nouă, cu un conținut necunoscut care trebuie dezbatut. Numai în uitarea completă a acestor noțiuni pe care îi le transmite timpul tău și comunitatea ta să garanția înțelegerii unor stări de lucruri străine. Trebuie dinainte să recunoaștem deschis că un german sau un străin în general nu este în stare să prezinte situația din România astfel încât ea să apară, ca orice existență naturală, justificată prin sine.

În primul rând principalele nu sunt o capodoperă diplomatică și nici constituția lor nu este o consecință a păcii de la Paris; ci articolele respective ale Păcii de la Paris sunt rezultatul unei idei de constituire de mult existente. Ideea constituuirii principalelor într-un stat unitar, intenția de a se desprinde de protecția rusească, spre a forma un teritoriu neutru între cele trei imperii, chiar constituția românească de azi — toate acestea au fost prezente ca idei mult înainte de a putea fi vorba de vreun război în Crimeea sau de o Pace de la Paris. Pacea de la Paris în articolele pomenite n-a fost altceva decât recunoașterea internațională a legitimității dorințelor de mult resimțite ale unui popor. Ceea ce în Pacea de la Paris a fost eludat voit complexul dorințelor sale, poporul român a adăugat în fapt prin realizarea Unirii, folosindu-se astfel doar de un drept pe care nici o putere din lume nu i-1 poate contesta.

Că partidul lui Brătianu repeta lozinci neînțelese ale radicalilor europeni și n-a văzut în Înălțimea Sa Prințipele Carol decât o pavăză pentru jafurile pe care urma să le comită asupra statului — să lăsăm asta în suspensie; cu toate că este îndoileinic dacă avantajele materiale de care fiecare partid în fiecare țară beneficiază prin ajungerea sa la putere se pot numi jafuri; un lucru însă trebuie să-1 tăgăduim cu hotărâre: că tocmai acest partid ar fi legat de înscăunarea Prințipelui planuri anexioniste îndreptate împotriva Austriei. Un popor este o unitate psihologică dată, un subiect cu o conștiință de sine unitară, oricărui împărțit ar fi din punct de vedere statal. Această conștiință de sine își are conținutul său spiritual: limba, literatura, obiceiurile, religia. Această unitate are drept premisă o uniformitate a indivizilor care constituie poporul, și întocmai aşa este și la cel român. Poate nici un popor care numără douăsprezece milioane nu are părțile sale atât de puțin diferite ca cel român. Limba sa este poate singura care aproape că nu cunoaște dialecte, obiceiurile populare sunt în general aceleași, religia a rămas, cu toată sciziunea formală a bisericii, aceeași în sinea ei. Partidul lui Brătianu nu-și propuse altceva decât de a aduce la conștiință publică această uniformitate a părților poporului, ceea ce în sine nu este o politică expansionistă. Dar acesta este oricum singurul fapt care ar putea îndreptăți străinătatea să credă că acest partid ar visa planuri de anexiune.

Dacă apoi cultura intelectualității românești este atât de superficială și lipsită de conținut încât ușor ai putea să îți-o însușești în cafenelele pariziene sau la Mabille — este o afirmație destul de hazardată. Ar trebui atunci măcar certificatele de studii ale acestor oameni să fie o expresie fidelă a unui astfel de comportament; dar suntem în măsură să susținem de-a dreptul contrariul. Universitățile europene, atât cele germane cât și cele franceze, nu au elevi mai buni și mai studioși nici măcar printre elementele din țară. Studenții români dintotdeauna au trecut strălucit examenele, cu toate că trebuie să recunosc că în mod excepțional a mai fost printre ei din când în când și câte-un cap sec, lucru pe căt de firesc, pe atât de explicabil. Nu doar lustru francez prin care străbate permanent grosolană, ci cultură intensă, solidă este în societatea românească, și dacă totuși există un fapt care aruncă o umbră pe întreaga situație culturală atunci este acela că această cultură, este una străină și nu ieșită din configurația caracterului național.

Că poporul este adânc pătruns de principiul naționalității — este adevărat, dar este un avantaj atât pentru poporul însuși cât și pentru omenire. Omenirea trăiește în popoarele ei precum un întreg în părțile sale, iar de conștiința și

bunăstarea acestora depinde dezvoltarea speciei umane. Haosul evului mediu s-a sfârșit abia atunci când unitatea impusă omenirii de religie și politică a fost sfârmată prin apariția naționalităților. În Răsărit însă evul-mediu nu prea s-a sfârșit și este firesc deci ca unele procese care în Occident au avut loc deja în secolul 16 să se desfășoare acolo abia acum. Disprețuirea distinsă a unor stări de lucruri pe care nu le pricpe este ceva des întâlnit — dar ar trebui să se ceară ca reprezentanții opiniei publice europene să cunoască măcar într-atât istoria ca să fie conștienți de anumite puncte de vedere depășite și să poată explica prin evenimentele trecutului ceea ce se petrece analog în prezent.

De neierat este însă, felul în care articolul se exprimă despre originea și limba poporului, așa încât s-ar putea însă dubii dacă este într-adevăr un ziar *german* cel pe care îl ai în față. Originea romană a poporului este negată. Dar această origine nu este de fel o halucinație, ci un fapt istoric și pe deasupra unul atât de adânc înțemeiat în viața statului roman încât e imposibil de găsit o justificare pentru o afirmație azvârlită cu atâtă lipsă de judecată. Precum se știe toate războaiele romane au un temei economic. Pătrunzând faptele exterioare care au fost expresia unor motive interne, ne vom da seama că mobilul războaielor romane n-a fost nici setea de răzbunare, nici pofta de cucerire, ci continua suprapopulare a orașului și a Latiumului. S-au făcut cuceriri spre a coloniza. Așa a fost cucerită și colonizată Dacia. Soselele romane în Transilvania, Valul lui Traian în România și rămășiile podului de piatră peste Dunăre, numele celor mai vechi orașe din Dacia colonizată sunt dovezi incontestabile ale colonizării Daciei de către împăratul Traian, iar ceea mai bună dovdă este poporul român însuși. Căci nu este adevărat că limba poporului constă din elemente celtice amestecate cu frânturi slave și gotice și, într-o măsură cu totul neglijabilă, și române. Limba română este, formal cea mai pur romanică din căte există; și că așa stau lucrurile nu este deloc o afirmație vanitoasă a unor literați români; înțemeierea critică a acestui fapt se datoră unor învățăți străini, mai ales germani. Diez, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller, Mussafia și alții cercetători și specialiști serioși fac de-a dreptul superfluă o dezbatere mai amănunțită a acestui subiect. Apoi nu este adevărat că limba română cultă ar fi formată din cuvinte italienești, franceze și chiar spaniole și că n-ar înțelege-o decât inițiații. Paralel cu dezvoltarea spirituală a unui popor sporesc și mijloacele de comunicare ale limbii, cuvintele și combinațiile între ele, altfel spus: limba se îmbogățește. Aceasta este mai întâi un produs pur natural pe care oamenii îl folosesc așa cum răsare nemijlocit din spirit, fără să mai reflecteze asupra acestui lucru și fără ca arta să aibă vreo influență asupra formării ei. Dar această situație se schimbă curând. Pe măsură ce sporește cultura generală a poporului, se divide munca și în această privință: numai o parte a poporului se ocupă exclusiv de cultură și o promovează, rapid; cealaltă parte rămâne în urmă. Partea cultă și cea necultă a poporului încep curând să se deosebească prin semnele exterioare ale gândirii, așa cum se deosebesc prin tezaurul însuși de idei. După ce limba cultă s-a desprins însă de trunchiul comun, își urmează propriul drum; prelucrată de artă, știință, de forme mai rafinate ale relațiilor umane în sferele mai înalte ale societății, ca se îndepărtează din ce în ce mai mult de limba populară și capătă un caracter deosebit de-al acesteia, cu toate că a ieșit din sănul ei. Aceasta este și raportul firesc al limbii române literare față de cea populară, căci nu tezaurul de cuvinte, ci cel de idei este ceea ce deocamdată este menit să rămână neînțeles de către cel incult, nu semnele exterioare, ci noțiunile. Adevărat în toată assertiunea aceasta este că s-a cultivat sporadic ideea, greșită, a regenerării limbii române prin cea latină. Dar acesta este acum un punct de vedere depășit. Direcția serioasă și cea mai însemnată a literaturii române cauță îmbogățirea limbii nu prin receptarea unor neologisme, fie chiar din limbi înrudite, ci prin folosirea tezaurului lexical păstrat în limba poporului și în special prin dezvoltarea organică a limbii însăși.

Țăranul este, zice-se, brutat și fără conștiință umană! Că este sărac și decăzut, asta desigur recunoaștem. Cauzele sunt multe și adânci, pentru că au un fundal istoric sumbru. Dar nu iobăgia țăranului — care în *acea* formă în care s-a găsit în Europa n-a existat niciodată în România — este cauza decăderii sale, ci neîntreruptele invazii străine. Stoarcerea sa de către elemente străine l-a făcut atât de sărac și mizer, dar de aceea și atât de melancolic și grav. Că nu este brutat o dovedește poezia populară deosebit de bogată și frumoasă și multimea satirelor mușcătoare cu care îi tratează pe străini. Este un spirit original și proaspăt în acest popor care străbate prin toată decăderea și sărăcia lui și nimeni nu are dreptul să-l numească brutat și fără conștiință umană, cu atât mai puțin indivizi care nici nu-l cunosc. Autoritățile pe care își sprijină articolul declarațiile în general nu par să aibă o valoare prea mare. Un funcționar austriac din Cernăuți îi caracterizează pe nobili de țară de acolo într-un mod care s-ar părea că e mai degrabă un simptom patologic al unor stări sufletești deregulate decât o informație serioasă, obiectivă. Cum se știe nobilimea de țară din Bucovina este elementul cult și cel mai lipsit de prejudecăți care există, în toată țara. și pe astfel de aforisme nicidecum spirituale se construiesc acuzații împotriva unei națiuni!

Luptele între partide în România sunt expresia cea mai proprie și fidelă a diferitelor influențe străine asupra spiritului național încă nematurizat. Noi le regretăm, dar le găsim totodată justificate pentru că sunt în sine atât de firești și de ușor explicabile încât am putea cel mult deplângă necesitatea lor psihologică incontestabilă iar nu să-i acuzăm pe cei care le poartă.

Pătura de mijloc există desigur în germene, dar în mare parte ea nu este de origine evreiască. Nu vrem să negăm că de la germene la starea evoluată este mult, și anume tocmai evoluția însăși, dar trebuie să ne dăm seama cu claritate de cauzele care nu permit să se ridice o pătură de mijloc în țară. Moartea clasei de mijloc meșteșugărești într-o țară pe cale de dezvoltare este industria străină. Meșteșugul și industria nu pot concura; lupta între ele este prea inegală ca primul să se poată opune în timp celei de-a doua. Dar moartea i-a fost pricinuită dezvoltării economice tocmai prin faptul că unul din articolele Tratatului de la Paris exclude din capul locului vama de protecție. Aceasta este momentul fatal în tratatul pomenit, care face din statul român

[cuvânt indescifrabil]; i s-a dat viață, dar totodată condițiile

esențiale pentru a trăi i-au fost refuzate. Astfel a fost frânătă formarea unei [pături] care să medieze între țărani și clasele superioare ale societății, un echilibru politic pe plan intern nu este posibil, aşa că, peste tot rezultatul final al unei astfel de stări de lucruri este paralizarea existenței.

Dezvoltarea industriei este desigur ceva absolut necesar într-o țară, dar ea devenind imposibilă atâtă vreme cât îi fac concurență țări avansate cu secole, rezultă că un sistem de protecție aplicat judicios este ceva necesar până în clipa când industria națională, ajunsă la un anumit punct de dezvoltare, să fie în stare a suporta concurența liberă. În condițiile sistemului de protecție, Germania și-a dezvoltat industria. Înlăturând pe de-o parte piedicile interne și atenuând pe de alta concurența cu țări străine mult mai avansate, Germania a ajuns cu ajutorul unui sistem de protecție să aibă una din industriile cele mai înfloritoare. Administrația, a cărei sarcină este desigur de a crea condițiile pentru dezvoltarea meșteșugului și a industriei, se vede supusă prin articolul pomenit unei constrângeri pe care n-o poate înlătura; și dacă vrea totuși s-o facă, atunci va fi amenințată, de exemplu, cu întreaga putere a monarhiei austriece. De nedezvoltarea păturii de mijloc în România, nu țara și națiunea, ci toată Europa e de vină; care, de dragul unor interese egoiste, n-a ezitat să se atrofieze dezvoltarea economică internă a unei țări a cărei vitalitate ar putea fi de mare importanță pentru lume. Este adevărat, Austria are cel mai mare interes ca vama de protecție să nu fie introdusă în țările dinăuntru, pentru că, produsele sale industriale găsesc acolo o desfacere atât de bogată, iar închiderea porturilor dinăuntru ar fi o lovitură sensibilă pentru comerțul austriac. Dar această lovitură este doar una de moment; securitatea pe care o oferă un stat din răsărit puternic în interior s-ar putea să fie de neprețuit, și unde cade pe cântar prezentul, care e doar o clipă, cu viitorul care n-are sfârșit, îl vom sacrifica pe acesta celui din urmă.

[„ÎNCÎT BUNĂTATEA D-SALE...”]

2264

încât bunătatea ^{205v} d-sale de a se arăta dispus să esplice consunța* *ad litteram* din întâlnirea în idei a două genii e în cazul nostru cel puțin de prisos.

[„IAR CÎND SE VOR ÎMPLINI...”]

2264

Iar când ^{388r} se vor împlini aceste toate? Legenda zice când Buga va suna de seară, când sfânta mănăstire Putna se va lumina din morminte!

[„CONVENTIA CU AUSTRIA...”]

2261

Convenția cu ^{62r} Austria. Act de tradare, cu 8 zile înainte *** de a pune * [în] exploatare proiectul, material nedumerire. Brăt. proiectul deviză * — convențione comercială (palat și colibă) legea aceasta simplă. Prs. unei adm. drum. de fier pătruns * de toată valoarea acestei convențiuni — chestie de tapaj, bețele-n roată.

Brăt.

Cons. conv. împrumut oraș. București. Casa de Depuneri. esport. însemnate.

[„RIGA”]

2264

Riga. ^{212v}

Dar cine nu vede intenția de batjocură? D. C. A. Rosetti pare că nu știe că, precum din *lex* se face *lege*, din *rex* trebuie să se facă *rege*¹. O știe... dar rigă se zice la figurile de pe cărțile de joc. Ca și riga de treflă, ca riga de cupă, voia să se numească și să fie Regele României.

1. g latin înaintea lui *e se* pronunță *ge*: *intelligere*-întelegere, *collegere*-culegere, *regem*-rege, *legem*-lege.

[„D-VOASTRĂ NU VREȚI LIBERTATEA...”]

2267

D-voastră nu ^{162r} vreți libertatea, vreți egalitatea, cea mai mare dușmană a libertății. Aceasta o vor toți străinii. Ce să

vrea un grec ca C. A. Rosetti decât să fie egal cu românul fără a fi îndeplinit condițiile de muncă ale românului? Ce să vrea un țigan ca Fundescu sau ca Epurescu decât să fie egali cu românul, fără a fi capabil de-a avea creierul sau musculatura românului?

[„NIMIC DIN CE E CARACTERIZAT...”]

2264

Nimic din ^{391v} ce e caracterizat nu e *adaptabil*. Carbonul¹ cristalizat în hexacontetraedri, care se numește diamant nu se adaptează el, ci maistrul politor trebuie să adapteze a[r]hitectura* lui ca să-1 facă să răsară cât se poate de curat în fețele² și apa sa. Carbonul în formă de cărbune se adaptează la orice uz. C-un cuvânt ^{392r} canalia e totdeauna adaptabilă. În inadaptabilitate consistă caracterul și adevărul. Cei inadaptabili trebuie să dea într-o lume direcția mișcării și a cristalizației, nu canalia moale și corumabilă³ ca ceară.

1. *deasupra lui* Diamantul lăsat neșters 2. *deasupra lui* luminile lăsat neșters 3. *modificat din coruptă*

[„A FURA ZIUA...”]

2264

a fura ^{391r} ziua lui Dumnezeu și munca românului

[„ÎN SUTA A XV...”]

2257

În suta ^{415r} a XV avanscena teatrului Universului este ocupată de *români*. Români sunt poporul cel mai însemnat al Europei. Ioan și Matei Corvin în Ardeal, Banat și Ungaria, Mircea și Vlad Dracul în Țara Românească, Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare în Moldova.

[„PÎNĂ ÎN SUTA A ȘAPTESPREZECEA...”]

2257

Până în ^{415v} suta a șaptesprezecea sub Matei Basarab români erau relativ unul *din* popoarele cele mai culte din Europa și incomparabil mai cult decât germanii sau ungurii, tot astfel în suta a XV români au fost unul din cele întâi popoare militare și războinice. Două state puteau să-i întreacă: Spania și Turcia.

[„D-LOR NE-NTREABĂ...”]

2264

D-lor ^{284r} ne-ntreabă ce ne pasă nouă. Dar cum să nu ne pese când tot românul veritabil e ardelean de origine. Vorbeam aci de cei veritabili (nu de Cariagdi, Pherekydes, C. A. Rosetti).

[„NE PARE RĂU...”]

2257

Ne pare ^{247r} rău că interesul¹ de-a apăra țara noastră de bănuială* ne silește a spune câteva adevăruri, dar Regele nostru ... nu e ca toți oamenii². *Probă: Candiano. Macedonski*.

1. *după* trebuie[ie] șters 2. *deasupra lui* e un bărbat cam propriu în feliul său șters

[„MIȘCAREA LUI LUTHER...”]

2257

Mișcarea lui ^{415v} Luther în Germania. Calvinismul și Calvin în Transilvania. Reacțiunea românilor. Traducerea Bibliei superioară lui Luther. Unitatea limbei orare și scrise.

COMENTARII

GOSPODĂRIA STATULUI

Se păstrează în manuscrisul **2264, 396rv**, cu intervenții din timpul elaborării.

Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum”, **XI**, nr. 1 [ianuarie—martie] 1980, p. 18.

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Fragmentarium*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 228-229.

Eminescu elaborează acest text, cum arată scrisul, în epoca studiilor universitare la Viena. Face parte dintr-un grupaj de foi, de același format și calitate a hârtiei, care cuprinde și o listă de lingerie dată la spălat în lunile septembrie, octombrie și noiembrie, scrisă în germană, fără să se indice și anul. Sumele de plată sunt însă trecute în şilingi, moneda națională austriacă. Elaborarea textului trebuie situată, dacă ținem seama de aceste elemente, între septembrie 1870 și iunie 1872. Poetul lipsește din Viena, în acest interval, numai în timpul pregătirii și ținerii serbării de la Putna din iulie-august 1871.

Wilhelm Roscher, economist german, funcționează la Universitatea din Gottingen și Lipsca și se face cunoscut, cum arată Eminescu în editorialul „*Româniul nu are cuvânt...*” din 15 ianuarie 1882, prin tratate care serveau ca manuale de studiu în instituțiile superioare de învățământ din Germania (v. *supra*, p. 33—35).

Eminescu aplică teoriile profesorilor săi în materie de economie politică la realitățile social-politice din România.

[„DACĂ ROMÂNIA E DESTINATĂ PIEIREI...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 397rv —398r**, cu intervenții din timpul elaborării.

Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum”, XI, nr. 1, [ianuarie—martie] 1980, p. 17—18. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Fragmentarium*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 229-230.

Textul este elaborat ca și cel anterior, în epoca studiilor vieneze. Face parte din același grupaj de pagini, cu o *grafie* identică.

Considerații asupra instabilității regimului politic din România după instaurarea monarhiei în 1866 și asupra campaniei de presă a Partidului liberal împotriva guvernului conservator venit la conducerea țării în martie 1871. Documentul cel mai important, care se întâlnea în presă, îl constituia *Petition de la Iași*, întocmită de Grigore M. Sturdza și prezentată Adunării deputaților în martie 1871 (22, p. 48—65). Aici se exemplifică și cu modul necorespunzător cum funcționa justiția. *Petition...* oferea presei, cum spune Eminescu, „materie predilectă de discuție”, „înaintea diluviului general”.

Când vorbește de ciuma din Florența, Eminescu are în vedere evenimentele din 1348 descrise de Giovanni Boccaccio în *Decameronul*.

[„DAS MORGENBLATT DER «NEUEN FREIE PRESSE»...”]

Se păstrează în manuscrisul **2258, 254rv—256r**, cu intervenții din timpul elaborării.

Este publicat în traducerea lui Gerhardt Csejka în „Manuscriptum”, X, nr. 3, [iulie—septembrie] 1979, p. 16—22. Nu se dă și descifrarea sa, ci se reproduce, în fotocopie, textul german.

Eminescu redactează acest răspuns polemic în epoca studiilor la Berlin, când funcționează și ca secretar la Agenția română de aici. Folosește coli ministeriale și scrie numai pe jumătatea lor, ceea ce rămâneând albă, cum procedă și în întocmirea actelor oficiale. De altfel expunerea sobră și sistematică lasă impresia că stăm mai curând în fața unui raport documentar și informativ decât a unui articol polemic cu foaia vieneză.

Problema fundamentală pe care o pune Eminescu în discuție privește modul de interpretare a fenomenelor istorice din Europa. Poetul face distincție între evoluția țărilor din apusul și răsăritul continentului. Această distincție îl situează printre premergătorii cercetărilor mai noi în această direcție (95, p. 1—46).

Eminescu respinge teza ziarului vienez, potrivit căreia România reprezenta o „capodoperă diplomatică”, teza invocată și astăzi în unele cercuri politice ostile poporului român. Tratatele internaționale, ține să precizeze poetul, nu fac decât să consemneze stări de lucruri *de facto* care nu mai puteau fi ignorate.

Dezvoltarea poporului român în condițiile social-politice din răsăritul Europei explică unitatea sa în spațiul geografic pe care îl locuiește, limba, cu puține dialecte, și cultura cu o largă bază, populară. Eminescu se situează în demonstrația sa pe linia Școlii ardelene, fără exagerările reprezentanților acesteia de mai târziu.

Condițiile social-politice din spațiul Europei răsăritene explică și psihologia țăranului român. Vitregia evenimentelor istorice și sărăcia care îl apasă nu i-au anihilat spiritul vioi și nici capacitatea creatoare. Poetul invocă, ca o mărturie de necontestat, creația noastră populară.

Eminescu vorbește aici, pentru prima dată, de prezența a două culturi, una a intelectualității, de proveniență străină, și alta populară, care determină caracterul ei național. Se impune atenției și distincția între tinerii trimiși la studii în străinătate. Dacă aici cei care își petreceau timpul în cafenele sunt prezenți ca excepții, mai târziu ocupă locul central în publicistica eminesciană și sunt supuși unei critici virulente și necruțătoare.

Eminescu avea opinii rele despre partidele politice din România, cum se desprinde și din alte însemnări din manuscrise. Poetul le face vinovate că serveau interesele puterilor străine.

Programul de viitor, schițat de Eminescu, prevede măsuri protecționiste pentru apărarea producției naționale. Se cuvine observat însă că propune asemenea măsuri temporar, până la înlăturarea concurenței străine. Aici vorbește poetul, pentru prima dată, de importanța dezvoltării industriei în țările agrare.

Eminescu pune în discuție în polemica sa cu ziarul vienez câteva din tezele pe care le dezvoltă în publicistica de mai târziu.

[„ÎNCÎT BUNĂTATEA D-SALE...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 205v**, într-un grupaj de file, rămase, în parte, albe. Este scris pe ultima filă, de-a curmezișul, în dreapta, jos. Primele două file sunt ocupate cu însemnarea *Iar în privirea ciudatei bunevoințe*, din epoca ieșeană (OPERE, IX, 484).

Reprezintă un fragment dintr-un articol de G. Zotu, pe care Eminescu și-l notează, probabil, din memorie. Poetul integrează textul într-o transcriere completă în articolul *Observații critice*, publicat în „Curierul de Iași”, în 12 august 1877. „Arătând această perfectă consunță ad litteram — se arată aici — între d. Maiorescu și Mill, noi am fi dispusi a o explica printr-o întâlnire de idei a două genii, *daca nu ne-ar fi cam greu a înțelege o asemenea întâlnire chiar în cuvinte, chiar în puncte și virgule*” (OPERE, IX, 415).

Eminescu invoca acest citat în polemica sa cu G. Zotu pe marginea *Logicii* lui Maiorescu purtată în presă, în august-septembrie 1877 (OPERE, IX, 409, 414-417, 422-424, 485-486).

[„IAR CÎND SE VOR ÎMPLINI...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 388r**, paginat de Eminescu: 5. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Fragmentarium*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 237.

Final pregătit pentru articolul *[„La anul 1774...”]*, publicat în „Curierul de Iași” în 16 septembrie 1877 (OPERE, IX, 429—431) și înlocuit cu textul: „*Aprinde-se-vor candelete pe mormânt? Lumina-se-va vechiul portret?*”.

Buga este unul din clopoțele cu care înzestrează Ștefan cel Mare mănăstirea Putna în 1482 și de care se leagă diferite legende cu circulație în lumea satelor bucovinene¹.

¹Dimitrie Dan, *Mănăstirea Putna* — Cu două apendice — Ediția Academiei Române. București, Inst. de Arte Grafice „Carol Gobli” S-r St. Răsidescu, 1905, p. 31. Clopotul cântărește 1565 kg și este supus unor „repoleiri” în 1760. 1793, 1818. A fost lucrat de Mihail Făgărăș, „maistru clopotar”.

[„CONVENTIA CU AUSTRIA...”]

Se păstrează în manuscrisul **2261, 62r**, în primă redactare.

Eminescu își face aceste însemnări pe ultima copertă a unui caiet tipărit de Librăria Socec & Co din București. Sunt precedate, pe fila **61v**, de 10 versuri dintr-o versiune a poeziei *Scrisoarea II*, pe care Perpessicu o datează ca fiind din 1880 (OPERE, II, 261).

Dezbaterile din Adunarea deputaților și din Senat în legătură cu încheierea Convenției comerciale cu Italia, din decembrie 1880, readuc în discuție și Convenția comercială cu Imperiul austro-ungar din 1875. Eminescu se ocupă de ea în articolul *[„Convențiunea de comerț...”]*, din 20 decembrie 1880, și o prezintă ca un act politic în afirmarea independenței naționale (OPERE, XI, 449—450).

I.C. Brătianu, primul ministru al guvernului liberal, deținea și Ministerul Finanțelor în decembrie 1880, încât se explică de ce răspunde de încheierea tratatelor de comerț.

[„RIGA”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 312v**, în primă redactare.

Eminescu comentează schimbarea titlului de domn în cel de rege în editorialul *[„D. Vernescu a interpelat...”]*, publicat în 3 martie 1881, cu prilejul ridicării României la rangul de regat (OPERE, XII, 90—91). „Românul” răspunde în editorialul *București*, 27 martie/8 priar 1881, în care reproduce cea mai mare parte a comentariului poetului pe această temă¹.

Textul reprezintă, probabil, conceptual fragmentar al unui răspuns pregătit pentru oficiosul liberal.

¹ ROM, XXV (1881), 28 mart., p. 281.

[„D-VOASTRĂ NU VREȚI LIBERTATEA...”]

Se păstrează în manuscrisul **2267, 162r**, intercalată între însemnări de fizică și matematică.

Eminescu pune în discuție problema egalității într-un context asemănător în editorialul [„*A aștepta să culegi...*”] din 16 aprilie 1881 (OPERE, XII, 135-136).

[„NIMIC DIN CE E CARACTERIZAT...”]

Grupăm, cu acest titlu, însemnări din manuscrisul 2264, scrise cu creionul:

391r —392r [„*Nimic din ce e caracterizat...*”]

391r [„*A fura ziua...*”]

Prima însemnare se tipărește în volum în M. Eminescu, *Fragmentarium*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 292.

Concepțe pentru exemplificarea teoriei predominării și selecției negative expusă în editorialul [„*Căutând a explica...*”] din 6 august 1881. „Nu superioritatea organică învinge — scrie Eminescu — ci adaptabilitatea c-un mediu dat de timp, istoricește, dat de spațiu, geograficește. Dar naturile viguroase vor căta să întipărească mediului caracterul lor, cele slabe se vor adapta ca ceară unui mediu nedemn chiar, încât slăbiciunea e din acest punct de vedere un titlu la existență. De mult gândeam la o asemenea modificare a teoriei luptei pentru existență, văzând cazurile în care decrepitudinea și paraziții ajung să exploate și săpăni elemente sănătoase și puternice”. (OPERE, XII, 279—281). Eminescu oferă aici „o vizionă materialistă asupra societății” (95, p. 261).

[„ÎN SUTA A XV...”]

Grupăm două însemnări din manuscrisul 2257, scrise cu aceeași cerneală și grafie greu lizibilă:

415r [„*În suta a XV...*”]

415v [„*Până în suta a șaptesprezecea...*”].

Fila este paginată de Eminescu pe verso: 3.

Însemnarea din urmă se tipărește în volum în M. Eminescu, *Fragmentarium*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 562—563.

Domnitorii invocați de Eminescu în aceste însemnări se întâlnesc frecvent în articole. Dinastile domnitoare din cele trei provincii românești sunt prezentate în editorialul [„*Adevărul că, în decursul...*”] din 9 august 1881 și tot aici se aduce în discuție și puterea militară a lui Matei Basarab (OPERE, XII, 283—286).

[„D-LOR NE-NTREABĂ...”]

Se păstrează în manuscrisul 2264, 384r; cu creion pe verso-ul unei *Dovezi* trimisă de Garda civică, rămasă cu rubricile necompletate.

Însemnare pregătită de Eminescu, după câte s-ar părea, pentru articolul [„*O neînțelegere...*”] din 14 august 1881. Aici respinge opinia ziarului „Bukarester Tagblatt” care încina să-i considere transilvăneni pe Carada, Cariagdi, Giani (OPERE, XII, 293).

[„NE PARE RĂU...”]

Se păstrează în manuscrisul 2257, 247r; însemnare scrisă pe verso-ul unei *Dovezi* de 1a Gardă civică, cu rubricile necompletate; o propoziție indescifrabilă.

Eminescu manifestă mari rezerve față de Carol I, între altele și pentru faptul că se încadrează de persoane cu trecut antidinastic. Problema aceasta este pusă de Eminescu în discuție și în însemnarea [„*Regele a comis greșala...*”], din manuscrisul 2264 (OPERE, XII, 497).

Însemnările sunt utilizate în editorialul [„*„Pseudo-Românul” ca să explice...*”] din 27 august 1881 (OPERE, XII, 312).

[„MIȘCAREA LUI LUTHER...”]

Se păstrează în manuscrisul 2257, 415v, paginată de Eminescu: 3.

Se tipărește în volum în M. Eminescu, *Fragmentarium*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 246.

Concept utilizat în editorialul [„*Cu timpul a început a se recunoaște...*”] din 10 octombrie 1881 (OPERE, XII, 363-364). Luther este menționat și în articolul *Situația din Ardeal* din 12 martie 1883 (v. *supra*, p. 268—270).

CORRIGENDA

Completează comentariile din OPERE, XIV, 1024, 1025, 1026, 1027, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037 și OPERE, VII, 399-400.

Eminescu acorda o atenție deosebită lui Henry Charles Carey (1793—1879), economistul american, întrucât se preocupă de integrarea tuturor categoriilor sociale în munca productivă. Tratatul său, *Principles of Political Economy*, în trei volume, tipărit la Philadelphia în 1837—1840, este tradus în germană, *Die Grundlagen der Socialwissenschaften* (Deutsch herausgegeben von Carl Adler. Band 1-3. München, 1863—1864). Eminescu cunoaște și al doilea tratat al lui Carey, *Principles of Social Science*, tot în trei volume, tipărit la Philadelphia în 1858—1859. Tratatul este tradus în franceză, *Principes de la science sociale* (Traduits en français par M. M. Saint-Germain-Leduc et Aug. Planche. I—III. Paris, 1861). Să mai notăm, în sfârșit, și ediția lui M. Mc Kean, *Handbook of Social Science*, după care se dă și o traducere în germană, *Lehrbuch Volkswirtschaft und Socialwissenschaft* (Vom Verfasser autorisirte und mit Zusatzen erganzte deutsche Ausgabe von Carl Adler. München, 1866).

Eminescu își propunea să întocmească un dicționar de economie politică în care să ia ca bază primul tratat al lui Carey. „Pe Carey îl cumpăr [în] ediția mare — notează în manuscrisul 2264, 319v — [î]l leg cu hârtie intercalată, șterg toate pasajele netrebuie din el, traduc justă linie tot ce e sănătos ca idee. Tot așa fac și cu List și cu alți economisti ce-mi convin. Fac un mic dicționar de Grundbegriff der N[ationalen] Oeconomie cu un sistem prevăzător de rezultante ale ideii generale *Producțiune*”.

Tratatul lui Carey de economie politică stă în atenția lui Eminescu în mai multe articole publicate în „Timpul”, *Situatiunea din Franța* din 18 noiembrie 1877, [„Atât «Cumpăna» cât și «Apărătorul» găsesc...”] din 30 octombrie 1881 (OPERE, XII, 383—387), [„Adunările legiuitoare sunt convocate...”] din 31 octombrie 1881 (OPERE, XII, 387—389). „Pentru noi — scrie Eminescu în articolul din 30 octombrie 1881 — e exactă definiția lui Carey «Valoarea e măsura economizării de muncă»”, „Poetul integreză în acest editorial și un citat din tratatul lui Carey privind comerțul. Atrage atenția, tot acolo, și asupra ediției lui Carl Adler, în trei volume, tipărită la München în 1863—1864 și laudă buna traducere germană.

Eminescu nu realizează dicționarul de economie politică la care se referă în însemnarea transcrisă mai sus, însă își face numeroase extrase din cel de-al doilea tratat al economistului american. Aceste extrase se păstrează dispuse în manuscrisele 2267 și 2270, două caiete consacrate problemelor de fizică și în manuscrisele miscelanee 2257 și 2264. Extrasele le-am tipărit în OPERE, XIV, în secțiunea *Articole și excerpte*, orânduite tematic și fără să indicăm sursele folosite de poet, întrucât la acea dată n-am avut acces la toate edițiile tratatelor economistului american. Schițăm un tablou al acestor extrase făcute de Eminescu din tratatul *Principles of Social Science* păstrând titlurile date de noi și completându-le cu alte câteva după sintagma inițială. Cum Carey își împarte materia pe volume și o tratează în capitoare și paragrafe, orânduim și noi extrasele în succesiunea din cele trei volume și facem trimiteri la acestea, la capitolul și paragraful respectiv și la pagina din volumele XIV, VII și din cel de față. Aici se găsesc și indicații privind manuscrisele în care se păstrează extrasele. Adoptând acest sistem, putem fi urmăriți fie după ediția americană, fie după traducerile în alte limbi.

Din *Principles of Social Science* vol. I:

1) [„Economia politică...”]	9) [„Fierul e izvorul...”]
Cap. I, § 5, XIV, p. 947	Cap. II, § 1; XIV, p. 936, 938
2) [„Simbria naturală...”]	10) [„Prețutindenea s-arată...”]
Cap. I, §5; XIV p. 941	Cap. II, § 1; XIV, p. 944
3) [„Din considerații de natură practică...”]	11) [„Cu cât o făptură e mai imperfectă...”]
Cap. I, § 5; XIV, p. 950	Cap. II, § 2; XIV, p. 959
4) [„Sociologia...”]	12) [„Varietatea sau diversitatea...”]
Cap. I, § 7; XIV, p. 911-912	Cap. II, § 2; XIV, p. 958
5) [„Foaia e pentru plantă...”]	13) [„Populația Franței...”]
Cap. I, § 7; XIV, p. 972	Cap. III, § 1; XIV, p. 950
6) [„Păgânul, închinătorul de idoli...”]	14) [„Fenomenele universului văzut...”]
Cap. I, 7; XVI, p. 930-931	Cap. III, § 1; XIV, p. 956
7) [„Toate generațiile...”]	15) [„În perioada silurică...”]
Cap. I, § 7; XIV, p. 931	Cap. III, § 1, 2, 3; XIV, p. 959, 965-970
8) [„S-a dezvoltat o literatură...”]	16) [„În stomahul planetei...”]
Cap. II, § 1. XIV, p. 930	Cap. III, § 1; XIV, p. 959

17) *Teoria lui Ricardo*

Cap. IV, § 1; XIV. p. 942

18) [„Şesul nemăsurat...”]

Cap. IV, §7; VII, p. 399-400

19) *Despre muncă*

Cap. VI, § 6; XIV, p. 938

20) [„Mașina societății consistă...”]

Cap. VIII, § 10; XIV, p. 908-909

21) [„Darea cea mai mare și mai grea...”]

Cap. X, § 4; XIV, p. 946

22) [„Unii economisti...”]

Cap. X, § 7; XIV, p. 936

23) [„Plantatorul era îndealtmintrelea...”]

Cap. XI fără paragrafe; XIV, p. 942-943

24) [„Cădereea orașelor din Irlanda...”]

Cap. XII, § 4; XIV. p. 944

25) *Transport*

27) [„Sistemul are tendință...”]

Cap. XVII, § 9; XIV, p. 949-950

28) [„Oricare care a avut ocazia...”]

Cap. XVII, § 9; XIV, p. 949

29) [„Dacă Mac Culloch ne arată...”]

Cap. XVII, § 9, XIV, p. 946-947

30) [„Țăranul în Anglia...”]

Cap. XVIII, § 4; XIV, p. 941

31) [„E timp ca oamenii de stat...”]

Cap. XVIII, § 6; XIV, p. 911

Din *Principles of Social Science* vol. II:

32) [„Onorabilul Josua Quincy...”]

Cap. XXVIII, § 15; v. supra, p. 358

Din *Principles of Social Science* vol III

33) [„Centralizare și absentism...”]

Cap. XLIV, § 11; XIV, p. 944

34) [„Un fapt vrednic de însemnat...”]

Cap. XIV, § 2; XIV, p. 944-946
 26) [„Moara e netrebuincioasă...”]
 Cap. XVII, § 9; XIV, p. 948

Cap. XLVI, § 2; XIV, p. 977.

Din manuscrise nu putem cunoaște statutul ce-1 au aceste extrase în textul original și nu ne putem face o părere nici asupra criteriilor care stau la baza selecționării lor. Este interesant să constatăm, astfel, că extrasele de la pozițiile 6, 12, 17, 18, 22, 28, 29, 31, 32, 33, 34 sunt note de subsol în care Eminescu reține numele autorilor, titlul publicației respective și pagina. Un exemplu ilustrativ oferim și în acest volum. Extrasul [„*Onorabilul Josua Quincy...*”] este însoțit de o trimitere la publicația „*New York Daily Times*”, încât s-ar putea crede că poetul o consultă direct, pe când în realitate preia textul, cu indicația bibliografică din tratatul economistului american. Carey integrează în expunerea sa citate ample din lucrarea lui E. Peshine Smith, *Political Economy*, pe care n-o cunoaștem decât în ediția franceză a lui Camille Baquet, *Manuel d'economie politique* (Paris, 1854). Mare parte din extrasele făcute de Eminescu aparțin, în realitate, lui E. Peshine Smith și sunt preluate prin intermediul tratatului lui Carey. Se găsesc în această situație și extrasele pentru care trimite la David Ricardo, John Stuart Mill, Matthias Jakob Schleiden, Marc-Rene-Anne-Marie de Montalembert, Francois-Xavier-Joseph Droz, S. Laing, precum și la diferite publicații, ca „*New York Daily Times*”.

Constatările noastre lasă deschisă problema consultării directe a lucrărilor pe care le citează Eminescu în manuscrisele sale. Să precizăm, deocamdată că Eminescu își face aceste extrase să-i servească ca argumente în susținerea unor teze din publicistica sa. Unele din ele sunt utilizate în acest scop și poetul le anulează, cum se vede și din reproducerea din volumul de față (v. *supra*, p. 359). Suntem îndreptățiti să susținem, cum facem și cu alt prilej, că manuscrisele lui Eminescu se impune să fie private, chiar și numai sub aceste aspecte, ca instrumente de lucru.

După stabilirea statutului extraselor de mai sus, au mai rămas doar câteva texte din această categorie, incluse în OPERE XIV, pentru care se cer investigații viitoare.

OPERE XI

Investigațiile întreprinse ulterior tipăririi volumelor OPERE XI și OPERE XII ne-au condus la identificarea în publicațiile străine a unui mare număr de articole traduse de Eminescu de aici, precum și a unora din cele integrate în editorialele sale sau la care face trimiteri. Publicațiile străine folosesc datarea după calendarul gregorian. Dăm în paranteze drepte și datarea după calendarul iulian folosită în presa noastră în secolul trecut.

Completează *Comentariile* la următoarele articole din acest volum:

FRANCIA : ARTICOLUL VII (p. 495)

Dezbaterile din Senatul francez, la care se referă Eminescu, sunt prezentate de „*Journal des débats*” în editorialul *Paris. Mardi, 9 Mars* publicat în 26 februarie/10 martie 1880¹. De aici își extrage poetul informațiile privind poziția lui E. Renan, H. Taine și a celorlalți intelectuali francezi privind modificarea legii instrucției publice.

¹ JDEB (1880), [26 febr.] 10 mart., p. 1.

[„**LE NORD**», ZIAR DE ÎNCREDERE...”] (p. 499)

Editorialul *Bruxelles, 19 mars 1880*, pe care îl reproduce Eminescu în traducerea sa, se publică în ziarul „*Le Nord*” în 8/20 martie 1880¹. Poetul reține numai prima secțiune a editorialului ziarului din Bruxelles, pe care o traduce integral.

¹ LNO, XXVI(1880), nr. 80, [8] 20 mart., p. 1.

[„**JOURNAL DE[S] DÉBATS**» ÎN NUMĂRUL SĂU DE LUNI...”] (p. 500)

Eminescu reproduce, în traducerea sa, editorialul *Paris. Samedi, 20 Mars*, publicat în „*Journal des débats*” în 9/21 martie 1880¹. Corectăm, astfel, datarea 10/22 martie 1880, indicată de poet pentru apariția editorialului în publicația franceză.

¹ JDEB, (1880), [9] 21 mart., p. 1.

[„**LA REPUBLIQUE FRANCAISE**» SCRIE...”] (p. 500)

Înlocuirea lui N. Calimaki-Catargi cu C. A. Rosetti, ca reprezentant al României la Paris este anunțată de ziarul „*La Republique française*” într-un articol, [„*On annonce qu'a la suite...*”], publicat în 10/22 martie 1880¹. Ziarul revine asupra acestei informații într-o corespondență, *Bucarest, 11 Avril*, în care arată că N. Calimaki-Catargi urma să se întoarcă la Paris².

¹ REFR, X(1880), nr. 3039, [10] 22 mart., p. 1.

² *Idem*, nr. 3054, [26 mart.] 6 apr., p. 1.

[„**ACUM DOUĂ SĂPTĂMÎNI...**”] (p. 500—501)

Extrasul cu care își încheie Eminescu articolul este făcut din editorialul *Paris. Samedi, 20 Mars*, publicat în „Journal des débats” în 9/21 martie 1880¹. Poetul traduce editorialul cu câteva zile mai înainte (p. 74-75) și reia aici numai finalul.

¹ JDEB, (1880), [9]21 mart., p. 1.

[„PUBLICUL NOSTRU...”] (p. 501)

Paul Leroy-Beaulieu se ocupă de răscumpărarea de către stat a căilor ferate franceze în articolul *[,Une des commissions de la Chambre...]*, publicat în „Journal des débats” în 11/23 martie 1880¹. Fraza: „Afară de Belgia, în privința relei administrației și exploatarii a căilor ferate de către stat mai este încă un exemplu foarte însemnat: Australia” nu este în textul original și Eminescu o introduce ca legătură între ultimele fragmente. Deși traducerea poetului se înșăfătează ca un text continuu, ea se constituie, în realitate, din trei fragmente: („Una dintre comisiile... o jumătate de milion”, „Este știut... călătorie de încercare”, „Statul australian. . . și de transporturi”).

¹ JDEB, (1880), [11] 23 mart., p. 1.

CUM SE PETREC ALEGERILE ÎN ANGLIA, CUM ÎN ROMÂNIA ? (p. 505)

Eminescu își extrage informațiile privind alegerile din Anglia și numărul deputaților în Camera Comunelor din articolul *Paris, 30 Mars*, publicat în „Journal des débats” în 19/31 martie 1880¹.

¹ JDEB, (1880), [19] 31 mart., p. 1.

[„«LE NORD» ORGANUL CANCELARIEI...”] (p. 508)

Fragmentul reprobusit de Eminescu din ziarul „Le Nord” reprezintă a doua secțiune, din cele patru ale editorialului *Bruxelles, 10 Avril*, publicat în 30 martie/11 aprilie 1880¹. Informațiile de aici completează pe cele din articolul anterior cu privire la alegerile din Anglia.

¹ LNO, XXVI (1880), nr. 102, [30 mart.] 11 apr., p. 1.

[„UN INCIDENT FOARTE NEPLĂCUT...”] (p. 513)

Eminescu construiește, pe baza telegramei *Constantinopole, le 24 Avril, soir*, publicată în „Journal des débats” în 14/26 aprilie 1880¹, un scenariu spre a ilustra situația în care se puneau unii diplomați români prin lipsa de tact politic. Din compararea textului francez cu articolul lui Eminescu se desprinde că și fragmentul de frază: „s-a declarat *satisfăcut* prin această explicație, exprimându-și părerea de rău c-a făcut niște pași *nejustificați*” reprezintă o traducere și nu comentariu al poetului, cum a fost interpretat în absența originalului francez.

¹ JDEB, (1880), [14] 26 apr., p. 1.

[„ASUPRA LUCRURIILOR CE SE PETREC LA NOI...”] (p. 514)

Corespondența reprobusită de Eminescu este datată *Bucharest 13/25 Avril* și se publică în „L'Indépendance belge” cu titlul *Nouvelles de Roumanie*, în 19 aprilie/1 mai 1880¹. Corespondența menționează că M. Kogălniceanu era și editor al vechilor cronicilor românești. Poetul reproduce corespondența integral, poate și pentru aceste informații de ordin cultural.

¹ INDB, L1 (1880), nr. 122, [19 apr.] 1 mai, p. 3.

[„«JOURNAL DES DEBATS» ÎN NUMĂRUL SĂU...”] (p. 514—515)

Ziarul francez publică editorialul *Paris. Samedi 1er mai* în 20 aprilie/2 mai 1880¹. De aici extrage Eminescu fragmentul pe care îl integrează în articolul său.

¹ JDEB, (1880), [20 apr.] 2 mai, p. 1.

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI...”] (p. 515)

Corespondența la care trimite Eminescu, *Bucarest 13/25 avril*, se publică în „L'Indépendance belge” în 19 aprilie/1 mai 1880¹. Poetul o reproduce în articolul [„Asupra lucruriilor ce se petrec la noi...”] din 25 aprilie 1880, cu care ne-am ocupat mai sus.

¹ INDB, LI (1880), nr. 122, [19 apr.] 1 mai, p. 3.

POLITICA NOULUI CABINET ENGLEZ (p. 521)

Politica externă a guvernului englez este comentată de ziarul „Le Temps” în al doilea editorial, *[„C'est une chose curieuse...”]*, publicat în 12/24 mai 1880¹. Eminescu arată în prezentarea introductivă motivele pentru care îl preia din ziarul francez. Poetul reproduce articolul integral.

¹ TEMPS, XX (1880), nr. 6974, [12] 24 mai, p. 1.

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE LA 6 IUNIE...”] (p. 527)

Depeșa studenților români către Henri Rochefort se publică, cum arată Eminescu, în ziarul „Le Mot d'ordre” în 25 mai/6 iunie 1880¹. Este inserată la rubrica *Dernière heure*.

¹ LMDO, IV (1880), nr. 158, [25 mai] 6 iun., p. 1.

[„ASUPRA ALEGERILOR JUDEȚENE...”] (p. 531)

Eminescu reține din editorialul *Bruxelles, 25 Juin 1880*, publicat în „Le Nord”, în 14/26 iunie 1880, a treia secțiune, *[„Des elections pour les conseils généraux...”]*, consacrată vieții politice din țara noastră¹. Textul este reprodus integral.

¹ LNO, XXVI (1880), nr. 178, [14] 26 iun., p. 1.

[„AM POMENIT ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE ALALTĂIERI...”] (p. 531)

Comentariile ziarului „Le Temps” privind aplicarea hotărârilor Conferinței de la Berlin sunt cuprinse în al doilea editorial, *[„On dit que le gouvernement ottoman...”]*, publicat în 14/26 iunie 1880¹. Din prezentarea introductivă, cu care însă este articolul din ziarul francez, se desprinde că Eminescu avea motive să formuleze rezerve cu privire la hotărârile Conferinței de la Berlin.

¹ TEMPS, XX (1880), nr. 7007, [14] 26 iun., p. 1.

[„CU TOATE CĂ...”] (p. 531—532)

Ziarul „Le Nord” se ocupă de remanierea guvernului liberal, condus de I. C. Brătianu, în editorialul *Bruxelles, 29 Juin 1880*, publicat în 18/30 iunie 1880¹. Articolul reprodus de Eminescu formează a cincea secțiune, *[„Des informations de Bucarest...”]*, din editorialul ziarului din Belgia.

¹ LNO, XXI (1880), nr. 182, [18] 30 iun., p. 1

[„DIN SORGINȚI OFICIOASE...”] (p. 544)

Problema revoluționarilor ruși care activau pe teritoriul țării noastre este discutată în editorialul *Bruxelles, 1er août 1880* publicat în „Le Nord” în 21 iulie/2 august 1880¹. Ziarul din Bruxelles consacră acestei chestiuni o secțiune, *[„On sait qu'il a été question...”]*, a editorialului său.

¹ LNO, XXVI (1880), [21 iul.] 2 aug., p. 1.

[„PE CÂND FOILE AUSTRO-GERMANE...”] (p. 545)

Eminescu reproduce un fragment din editorialul *Bruxelles, 8 août 1880* publicat în „Le Nord” în 28 iulie/9 august 1880¹. Poetul transcrie acest fragment, *[„Les résultats pratiques de l'entrevue...”]*, ca o ilustrare a tezei sale cu privire la păstrarea strictă a neutralității țării noastre.

¹ LNO, XXVI (1880), nr. 222, [28 iul.] 9 aug., p. 1.

[„ÎN PRIVINȚA CESTIUNII DUNĂRII...”] (p. 546—547)

Opiniile publicațiilor „Grenzbote” și „Allgemeine Zeitung” în chestiunea dunăreană sunt comentate de ziarul „Le Nord” în editorialul *Bruxelles, 11 août 1880* publicat în 31 iulie/12 august 1880¹, Eminescu urmărea cu atenție discuțiile din proza

străină, cum vom vedea și mai departe, cu privire la chestiunea dunăreană.

¹ LNO, XXVI (1880), nr. 225, [31 iul.] 12 aug., p. 1.

[„ASUPRA CESTIUNII DUNĂRENE CITIM...”] (p. 547)

„Journal des débats” publică articolul reprobus de Eminescu ca al doilea editorial, [„*Les opérations periodiques de la commission européenne du Danube...*”], în 31 iulie/12 august 1880¹. Poetul se oprește la acest editorial pentru faptul că prezenta și opiniile presei germane („*Grenzbote*”, „*Neue freie Presse*” în chestiunea dunăreană.

¹ JDEB, (1880), [31 iul.] 12 aug., p. 1.

SCHOPENHAUER ÎN FRANȚA (p. 552)

Circulația operei lui Schopenhauer în Franța este comentată de Ad. Le Beroulet, în cronica sa literară, *Courrier littéraire*, publicată în „*Le Temps*” în 13/25 august 1880¹. Aici prezintă traducerea lui J. A. Cantacuzino, *Aphorismes sur la sagesse dans la vie*. Jules Clartie face remarcile ironice la adresa lui Schopenhauer, pe care le relevă Eminescu, în

cronica vieții pariziene, *La vie de Paris*, publicată în același ziar în 12/24 august 1880². E. Caro tratează despre pesimismul lui Schopenhauer în două capitole din carteia sa *Le pessimisme au XIXe siècle*, publicată în 1878³.

¹ TEMPS, XX (1880), nr. 7066, [13] 25 aug., p. 3.

² *Idem*, nr. 7065, [12] 24 aug., p. 3.

³ E. Caro, *Le pessimisme au XIXe siècle*. Leopardi-Schopenhauer-Hartmann, Paris, Librairie Hachette et Cie, 1878, p. 117-151, 211-246.

[„ASUPRA CESTIUNII DUNĂRENE...”] (p. 553)

„Journal des débats” publică acest al doilea editorial, [„*On a traité ici...*”], în 23 august/4 septembrie 1880¹. Eminescu omite numai fraza introductivă. Articolul „*Grenzbote*” este prezentat de poet în 5 august 1880 (p. 285).

¹ JDEB, (1880), [23 aug.] 4 sept., p. 1.

[„DESIGUR CĂ RELAȚIILE...”] (p. 554)

Corespondența *Lettres de Russie. Saint-Petersbourg, 5 septembre*, reprobusă de Eminescu, se publică în „*Le Temps*” în 28 august/9 septembrie 1880¹. Poetul omite începutul și un aliniat final. Articolul prezintă interes pentru cunoașterea raporturilor dintre Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist.

¹ TEMPS, XX(1880), nr. 7081, [28 aug.] 9 sept., p. 1,

[„«BUKARESTER TAGBLATT» NU OBOSEȘTE...”] (p. 556—557)

Pozitia Franței în „chestiunea orientală” este prezentată de ziarul „*La liberte*” în articolul *La France et l'Europe* publicat în 30 august/11 septembrie 1880¹.

¹ LLIB, (1880), [30 aug.] 11 sept., p. 1.

[„CU PRIVIRE LA MEMORIUL ANONIM...”] (p. 558)

Memoriul guvernului român în chestiunea dunăreană ESTE comentat de ziarul „*Le Parlement*” în editorialul, *Paris. Vendredi 2-1 Septembre*, din 12/24 septembrie 1880¹. Ziarul francez pune la contribuție o corespondență austriacă [„*La Correspondance autrichienne...*”]. Sunt extrase din editorialul ziarului francez numai două fraze („nu ține îndestul... ale Austro-Ungariei”, „cine-i cuminte... Portile de Fier”).

¹ LPAR, II (1880), nr. 263, [12] 24 sept., p. 1.

[„CESTIUNEA DUNĂREANĂ PREOCUPÎND...”] (p. 558)

Eminescu reproduce prima secțiune a editorialului *Bruxelles, 27 Septembre 1880*, [„*Le «Times» prend la défense...*”] publicat în „*Le Nord*” în 16/28 septembrie 1880. Polemica ziarului „*Le Nord*” cu publicația engleză reflectă poziția Imperiului țarist în chestiunea dunăreană.

¹LNO, XXVI (1880), nr. 272, [16] 28 sept., p. 1.

BALANȚA COMERCIALĂ (p. 573)

Editorialul *Berlin, 5. November. Die Bedeutung der internationalen Handels-Bilanz*, se publică în ziarul „Die Post” în 25 octombrie/6 noiembrie 1880¹. Editorialul din ziarul german este reprodus integral.

¹POST, XV (1880), nr. 395, [25 oct.] 6 nov., p. 1-2.

[„AGENTIA HAVAS NE NOTIFICĂ...”] (p. 574)

Eminescu integrează în discursul critic al doilea editorial, *[„L'Autriche poursuit sur tous les points...”]*, publicat în „Le Temps” în 29 octombrie/10 noiembrie 1880¹. Ziarul francez face o bună caracterizare a politicii Curții din Viena în chestiunea dunăreană.

¹TEMPS, XX (1880), nr. 7143, [29 oct.] 10 nov., p. 1.

[„E O FIERBERE ÎN UNGARIA...”] (p. 578)

Articolul reprezintă, ca și cel de mai sus, al doilea editorial, *[„On ne peut retirer le traité de Berlin...”]*, publicat în ziarul „Le Temps” în 6/18 noiembrie 1880¹. Sublinierea din partea finală aparține poetului și prin ea caută să atragă atenția asupra politicii Curții din Viena în Balcani.

¹TEMPS, XX (1880), nr. 7151, [6] 18 nov., p. 1.

[„ASUPRA PRETINSULUI PROTEST...”] (p. 579)

Comentariul ziarului „Le Temps” privind libertatea navigației pe Dunăre este cuprins în articolul *[„Un corespondent nous fait part de quelques observations...”]*, publicat în 11/23 noiembrie 1880¹. Curtea din Viena căuta pe toate căile să-și asigure controlul pe Dunăre de la Turnu Severin la Marea Neagră, deși nu era și aici țară riverană.

¹TEMPS, XX (1880), nr. 7150, [11] 23 nov., p. 1.

[„«L'INDÉPENDANCE BELGE» ANUNȚĂ...”] (p. 579)

Corespondența din Viena se publică în „L'Indépendance belge” cu titlul *Vienne, 20 novembre. Nouvelles d'Autriche. Corresp. particulière de „L'Indépendance”* în 13/25 noiembrie 1880¹. Eminescu dă un extras din corespondența din ziarul belgian („Se crede... în această afacere”).

¹INDB, LI (1880), nr. 328, [13] 25 NOV., p. 2.

[„OBICINIȚI A ȚINEA PE CITOR...”] (p. 591)

Situația internă din România este comentată de ziarul „Le Nord” în ultima secțiune din editorialul *Bruxelles, 18 decembre 1880 [„Dans une des dernières séances de la Chambre des députés de Roumanie...”]*, publicat în 7/19 decembrie 1880¹. Eminescu reproduce textul integral. Se cuvine reținut faptul că ziarul din Bruxelles trimite și la articolele poetului din „Timpul” cum face și cu alte prilejuri.

¹LNO, XXVI (1880), nr. 354, [7] 19 dec., p. 1.

OPERE XII

Completează *Comentariile* la următoarele articole din acest volum:

ȘCOALA NORMALĂ SUPERIOARĂ SECȚIA BUCUREȘTI [1] (p. 517)

Eminescu trimite pentru plagiatul lui I. Crăciunescu la lucrarea lui J.-M. Guardia, *L'Education dans l'école libre* și arată că profesorul bucureștean pune la contribuție, fără să mărturisească, *Cap. III. Le professeur*. Poetul indică și pagina,

însă trimiterea sa este incompletă de vreme ce citatul se extinde și pe pagina următoare. Fragmentul al doilea, marcat prin punctele de suspensie, face parte din Cartea a II-a, *Le maître. Cap. I. Le corps enseignant*². Se cuvine observat și faptul că

textul francez reproducă de Eminescu cuprinde omisiuni de cuvinte și chiar părți de frază.

¹J.-M. Guardia, *L'Éducation dans l'école libre*. L'ecolier. — Le maître. — L'enseignement. Paris, G. Pedone Lauriel, Editeur, 1880, p. 225-226.

² *Idem*, p. 194.

ȘCOALA NORMALĂ SUPERIOARĂ SECȚIA BUCUREȘTI [2] (p. 520—521)

Cartea lui Robert le Barrois D'Orgeval, *La Propriété littéraire*, se publică în 1868¹ și tratează această problemă în legislația din Franța, Anglia, America, Austria, Belgia, Spania, Italia, Portugalia, Germania și Rusia. Se încheie cu prezentarea convenției internaționale privind proprietatea literară încheiată între Franța și alte țări.

¹ Robert le Barrois D'Orgeval, *La Propriete littéraire. En France et à l'étranger. Son histoire. Sa législation suivie des conventions internationales. Conclues jusqu'à ce jour avec les principaux Etats de l'Europe*, Paris, E. Dentu, Libraire-Editeur, Ernest Thorin, Libraire-Editeur, 1868, 199 p.

LOUISE MICHEL (p. 523)

Ziarul „Gaulois” publică interviul *Chez Louise Michel* în 13/25 ianuarie 1881¹. Eminescu transcrie numai un fragment.

¹GAUL, XIII (1881), nr. 500, [13] 25 ian., p. 1-2.

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU PENULTIM...”] (p. 535)

Problema ridicării României la rangul de regat este comentată de „Le Nord” în mai multe articole. Eminescu reproduce acest editorial, *Bruxelles, 14 Mars[„La reponse faite...”]*, publicat în 3/15 martie 1881¹. Aici se consemnează și „povestirea” ziarului „Neue freie Presse” în chestiunea proclamării regatului.

¹LNO, XXVII (1881), nr. 74, [3] 15 mart., p. 1.

[„ZIARELE FRANCEZE...”] (p. 537)

„Journal des débats” publică editorialul *Paris. Dimanche, 27 Mars [„Le Parlement roumain...”]* în 16/28 martie 1881¹. Eminescu omite începutul. *Scrisoare deschisă*, adresată de Lascăr Costin lui A. D. Holban, apare în „Românul” în 22 februarie 1881².

¹JDEB, (1881), [16] 28 mart., p. 1.

² ROM, XXV (1881), 22 febr., p. 171.

[„DIN MEMORIILE...”] (p. 539)

Editorialul din „Journal des débats”, *Paris. Samedi, 2 Avril [„La proposition Windthorst...”]*, integrat de Eminescu în articolul său, se publică în 24 martie/5 aprilie 1881¹. Poetul îl reproduce integral.

¹JDEB. (1881), [24 mart.] 5 apr., 1.

MOARTEA ÎN DINASTIA RUSĂ (p. 539)

Eminescu pune la contribuție numărul special din suplimentul literar al ziarului „Figaro”, publicat în 7/19 martie 1881¹. Publicația franceză consacră acest număr asasinării țarului Alexandru al II-lea. Aliniatul cu oare deschide Eminescu traducerea („Dinastia Holstein-Gottorp... bombele nihiliștilor”) reprezentă o parafrasare a expunerii din „Figaro” privind evenimentele din Rusia. Aparține poetului și trimiterea din final („În numărul viitor... acestui țar”).

¹FIGLIT, VII (1881), nr. 12, [7] 19 mart., p. 2.

ASASINAREA LUI PETRU III (p. 539)

Biografia se publică tot în suplimentul literar al ziarului „Figaro”, din 7/19 martie 1881¹. Aparține lui Eminescu fraza introductivă („După cum am spus... de Petru III”) care nu se află în textul francez.

¹FIGLIT, VII (1881), nr. 12. [7] 19 mart., p. 2.

MOARTEA CATARINEI II (p. 539)

Eminescu reproduce și această biografie din suplimentul literar al ziarului „Figaro” din 7/19 martie 1881¹. Operează însă în text mai multe omisiuni între care și indicația colecției în care se tipărește lucrarea lui Ch.-Fr.-Ph.-Masson de Blamont, *Memoires secrets sur la Russie*.

¹ FIGLIT, VII (1881), nr. 12, [7] 19 mart., p. 2.

ASASINAREA LUI PAUL I (p. 540)

Este a patra biografie reprodusă de Eminescu din suplimentul literar al ziarului „Figaro” din 7/19 martie 1881¹. Poetul nu marchează trecerea la cea de-a doua secțiune a expunerii („Prințul Platon Zubof și generalul Bennigsen...”) și nu subliniază cuvintele lui Suvorov, prin care făcea aprecieri cu privire la unele măsuri ale țarului.

¹ FIGLIT, VII (1881), nr. 12, [7] 19 mart., p. 2.

MOARTEA LUI ALEXANDRU I (p. 540)

Biografia, a cincea, a țarilor ruși, este reprodusă de Eminescu din același supliment literar al ziarului „Figaro” din 7/19 martie 1881¹. Poetul omite finalul, în care se prezintă legăturile țarului cu Franța.

¹ FIGLIT, VII (1881), nr. 12, [7] 19 mart., p. 2.

MOARTEA LUI NICOLAE I (p. 541)

Biografia lui Nicolae I este întocmită după broșura *Les dernières heures de la vie de l'empereur Nicolas I*, tipărită la Viena în 1855. Eminescu preia însă biografia din suplimentul literar al ziarului „Figaro” din 7/19 martie 1881¹. Omite finalul de concluzii privind situația din Rusia. Această pagină din „Figaro littéraire” este semnată: *Scriptor și se constituie într-un reportaj asupra asasinării lui Alexandru al II-lea*, cu incursiuni și în istoria familiei domnitoare din Rusia țaristă.

¹ FIGLIT, VII (1881), nr. 12, [7] 19 mart., p. 2.

BISMARCK CA SOCIALIST (p. 546)

Eminescu traduce din editorialul *Fürst Bismarck als Socialist*, publicat în „Allgemeine Zeitung” în 13/25 aprilie; 1881¹, numai începutul. Se oprește la această parte întrucât aici se fac aprecieri asupra opinioilor cancelarului german cu privire la progresul societății omenești.

¹ AAZ, (1881), nr. 115, [13] 25 apr., p. I.

[„TRĂIM ÎNTR-O ȚARĂ CIUDATĂ...”] (p. 554)

Cuvântarea lui D. Brătianu este comentată de „Figaro”, cum arată și Eminescu în 9/21 mai 1881¹. Poetul reține numai reflecțiile ziarului francez cu privire la nivelul dezbatelor din Parlamentul român.

¹ FIG, XXVII (1881), nr. 141, [9] 21 mai, p. 1.

SITUAȚIA ÎN RUSIA [„GUVERNUL RUSESC...”] (p. 562)

Evenimentele din Rusia sunt prezentate de ziarul „Kolnische-Zeitung” într-o corespondență, *Russland. Petersburg, 10 luni*, publicată în 30 mai/ 11 iunie 1881¹. Eminescu parafrasează textul din ziarul german.

¹ KZEIT, (1881), nr. 160, [30 mai] 11 iun., p. 2.

[„«L'EUROPE DIPLOMATIQUE» PRIMEȘTE...”] (p. 571)

Corespondența din Petersburg, *Lettre de Russie. Saint-Petersbourg, 14/26 Juin 1881*, se publică în „L'Europe diplomatique” în 21 iunie/3 iulie 1881¹. Eminescu omite începutul și sfărșitul.

¹ EDIPL, VI (1881), nr. 27, [21 iun.] 3 iul, p. 3.

[„DEMAGOGII SUNT ACEIAȘI...”] (p. 574)

Eminescu prezintă opinile presei franceze cu privire la manifestațiile prilejuite de festivitățile din 14 iulie pe baza a două editoriale, unul din „*Figaro*”, *Memoire d'aujourd'hui*, publicat în 3/15 iulie 1881¹ și altul din „*La République française*”, *Paris, 11 Juillet*, apărut în 30 iunie/12 iulie 1881². Poetul integrează în parafrarea sa și fragmente, în traducere, din textele franceze („*fêtes nationales comme un des plus puissantes moyens d'éducation publique*”).

¹FIG, XXVII (1881), nr. 196, [3] 15 iul., p. 1.

²REFR, XI (1881), nr. 3514, [30 iun.] 12 iul., p. 1.

[„ZILELE DIN URMĂ SE COMENTASE...”] (p. 576)

Întâmplările relatate de Eminescu sunt comentate de ziarul „*Egyetértés*” în două corespondențe, *Bukarest, Jul. 17* și *Bukarest, Julius 29*, din 8/20 iulie și 20 iulie/1 august 1881¹. Ziarul maghiar ia atitudine, într-un articol, *Budapest, Julius 28*², împotriva poziției adoptată de „*Timpul*” în chestiunea dunăreană. Unele articole la care se referă ziarul aparțin poetului.

¹EGY, XV(1881), nr. 198, [8] 20 iul. p. 1; [20 iul.] 1 aug., p. 1.

²Idem, nr. 207, [17] 29 iul., p. 1.

[„D. MINISTRU PREZIDENT...”] (p. 576)

Cuvântarea lui Kálmán Tisza se publică în „*Pester Lloyd*” în 6/12 iulie 1881¹; este comentată în editorialul din același număr.

¹PEL, XXVIII (1881), nr. 196, [6] 12 iul., p. 12.

[„ÎN «PESTHER LLOYD» GĂSIM...”] (p. 592)

Entrefiletul [„*Zur Donanfrage...*”], reprodat de Eminescu, se publică în „*Pester Lloyd*” în 18/30 august 1881¹.

¹PEL, XXVIII (1881), nr. 238, [18] 30 aug., p. 2.

[„ZIARUL «UNGARISCHE POST» ADUCE AMĂNUNTE...”] (p. 592)

Informațiile privind conflictul de graniță sunt extrase de Eminescu dintr-o corespondență din „*Ungarische Post*”, *Klausenburg, 29. August*, reprodată în „*Pester Lloyd*” în 18/30 august 1881¹.

¹PEL, XXVIII (1881), nr. 238, [18] 30 aug., p. 3

[„«CORESPONDENȚA POLITICĂ» DIN VIENA...”] (p. 593)

Eminescu trimite la ziarul vienez însă reproduce integral o corespondență, *Wien, 30. August*, publicată în „*Pester Lloyd*” în 19/31 august 1881¹.

¹PEL, XXVIII (1881), nr. 239, [19] 31 aug., p. 2.

[„MAI ZILELE TRECUTE ERA VORBA...”] (p. 595)

Eminescu revine asupra informațiilor din „*Corespondență politică*”, cu care se ocupă în articolul din 23 august 1881 (p. 307—308). Aprecierile la adresa României sunt cuprinse în editorialul *Budapest, 3. September*, publicat în „*Pester Lloyd*” în 22 august/3 septembrie 1881¹.

¹PEL, XXVIII (1882), nr. 243, [22 aug] 3 sept., p. 2.

[„PRIN MARTIE...”] (p. 598)

Editorialul *Paris. Dimanche, 27 Mars. [„Le parlement roumain...”]*, comentat de Eminescu în articolul [„*Ziarele franceze...*”], din 25 martie 1881 (p. 108—110), se publică în „*Journal des débats*” în 16/28 martie 1881¹. Poetul reia textul integrat în articolul din 25 martie 1881, însă operează cîteva omisiuni.

¹JDEB, (1881), [16] 28 mart., p. 1.

[„«LE RENSEIGNEMENT PARISIEN» SCRIE...”] (p. 610)

Aprecierile ziarului francez în chestiunea dunăreană sunt cuprinse în editorialul *Paris, 5 octobre. La question du Danube*,

publicat în 14/26 octombrie 1881¹. Eminescu omite, cum precizează, citatul făcut de ziarul francez din „Românul”, oficiosul guvernului liberal.

¹REPAR, I (1881), nr. 151, [14] 26 oct., p. 1.

[„DEȘI ÎN CESTIUNEA DUNĂRII...”] (p. 613)

Chestiunea dunăreană este comentată de ziarul „Renseignement parisien” în editorialul *Paris, 3 novembre 1881. La sentinelle du Danube*, publicat în 26 octombrie/6—7 noiembrie 1881¹. Eminescu omite două citate din „Românul”, comentate favorabil de ziarul francez. Poetul presupunea că acesta stătea în relații cu guvernul român.

¹REPAR, I (1881), nr. 160, [26 oct.] 6-7 nov., p. 1.

[„„JOURNAL DES DÉBATS” SCRIE...”] (p. 616)

Ziarul francez consacră chestiunii dunărene editorialul *Paris, Lundi 14 novembre [„Les déclarations faites par M. de Kallay...”]*, publicat în 3/15 noiembrie 1881¹. Eminescu reproduce editorialul integral. „Journal des débats” remarcă, pe bună dreptate, preocuparea Imperiului austro-ungar de-a ține în izolare miciile state vecine de politica europeană.

¹JDEB, (1881), [3] 15 nov., p. 1.

[„„LE RENSEIGNEMENT PARISIEN”...”] (p. 617)

Eminescu extrage fragmentul pe care îl comentează din articolul *La Roumanie et l'Autriche*, publicat în ziarul francez în 5/ 17 noiembrie 1881¹. „Le Renseignement parisien” își schimbă titlul în „L'Echo de France” în 6/18 noiembrie 1881².

¹REPAR, I (1881), nr. 170, [5] 17 nov., p. 1.

²ECFR, I (1881), nr. 171, [6] 18 nov., p. 1.

[„„L'ECHO DE FRANCE” URMEAZĂ...”] (p. 619)

Ziarul francez face în articolul *La Roumanie et le Danube*, publicat în 11/23 noiembrie 1881¹, o sinteză a informațiilor din „Messager de Vienne”, „La France”² și alte publicații privind chestiunea dunăreană. Eminescu omite, cum precizează, („După ce foaia franceză... urmează”) citatele din „Românul” și din „Timpul”. Ziarul francez face o caracterizare a articolului lui Eminescu *[„Imblă vorba...”]*, publicat în „Timpul” în 4 noiembrie 1881 (p. 392, 394) și reproduce două fragmente în traducere franceză. „D'autre part « Timpul » — scrie „L'Echo de France” — organe de l'opposition conservatrice s'écrire ironiquement:

On trouve des hommes à l'esprit délié qui sauront trouver un moyen d'appliquer la formule du comte Andrassy sur l'identité des intérêts de la Roumanie et de l'autriche-Hongrie?

Quelle belle ère de prospérité pour la Roumanie. Nos ports seraient régis par des capitaines impériaux-royaux et leur autorité des phanariotes”. Am reprodus rândurile de mai sus ca o ilustrare a ecoului stârnit de articolele lui Eminescu și în presa străină din afara hotarelor țării.

¹ECFR, I (1881), nr. 175, [11] 23 nov., p. 1.

²LFRA, (1881), [10] 22 nov., p. 2-3 (*La question du Danube*).

[„DE CÂTE ORI POZIȚIA...”] (p. 613)

Eminescu are în vedere editorialul *Berlin, 8. November. Der Reichskanzeler*, publicat în ziarul „Post” în 28 octombrie/ 9 noiembrie 1881¹, pe care îl traduce, cum vom arăta mai departe.

Merită să rețină atenția interpretarea ce-o dă informațiilor din ziarul german.

¹POST, XVI (1881), nr. 308, [28 oct.] 9 nov., p. 1.

[„ARTICOLUL DIN «POST»...”] (p. 615)

Comentariile ziarului „Post” privind retragerea lui Bismarck sunt cuprinse în editorialul *Berlin, 8. November. Der Reichskanzeler*, menționat mai sus. Eminescu îl traduce integral.

Comentariile ziarului berlinez prezintă interes îndeosebi pentru cunoașterea opiniei publice germane față de politica lui Bismarck.

[„„LE NORD” SCRIE...”] (p. 622—623)

Colecția ziarului „Le Nord” pentru iulie-decembrie 1881, păstrată în fondurile de la Versailles ale Bibliotecii Naționale a Franței, recuperată din rădăcina unui ziar, se prezintă cu numeroase decupări de texte pentru reproduceri sau altă destinație. Pentru acest motiv articolul de față nu a putut fi identificat.

[„LE NORD» ZICE CĂ...”] (p. 625)

Eminescu reproduce integral o secțiune din editorialul *Bruxelles, 10 decembre 1881* [„*Bien qu'aucune modification...*”], publicat în ziarul din Bruxelles în 29 noiembrie/11 decembrie 1881¹.

„Le Nord” prezintă și ziarele românești, [„*Les journaux roumains...*”] și în numărul din 21 noiembrie/3 decembrie 1881, se ocupă de articolul lui Eminescu [„*Cestiunea Dunării...*”] din 6 noiembrie 1881. (p. 395-396) și arată că în cestiunea dunăreană guvernul liberal avea două morale: una în politica internă și alta în cea esternă².

¹ LNO, XXVII (1881), nr. 345. [29 nov.] 11 dec., p. 1,

² *Idem*, nr. 337, [21 nov.] 3 dec., p. 1.

[„CONTELE HOYOS SOSIND LA VIENA...”] (p. 628)

Eminescu reproduce articolul *Wien, 23 December* din „*Fremden-Blatt*”¹ care face referire și la editorialul *Paris, 20 Decembre* [„*Il ne paraît pas que la déclaration...*”], publicat în „*Journal des débats*” în 9/21 decembrie 1881². „*Fremden-Blatt*” rezumă opiniile ziarului francez.

¹ FREM, XXXV (1881); nr. 354, [12] 24 dec., p. 1.

² JDEB, (1881), [9] 21 dec., p. 1.

VICTOR HUGO (p. 642)

Festivitățile consacrate sărbătoririi lui V. Hugo sunt prezentate de „*Journal des débats*” într-un articol, *La fete de Victor Hugo*, publicat în 16/28 februarie 1881¹. Informațiile din „*Timpul*” sunt însă extrase dintr-o sursă neidentificată.

¹ JDEB, (1881), [16] 28 febr., p. 2.

SUFRAJUL UNIVERSAL (p. 642)

Editorialul lui E. Zola, *Le suffrage universel*, din care reproduce „*Timpul*”, se publică în „*Figaro*” în 27 iulie/8 august 1881¹. Zola nu este un scriitor prețuit de Eminescu și paternitatea traducerii nu poate fi demonstrată cu certitudine. Poetul preia însă și texte ale altor scriitori, față de care avea rezerve, dacă acestea îi serveau în demonstrarea tezelor sale.

¹ FIG, XXVII (1881), nr. 220, [27 iul.] 8 aug., p. 1.

[„PRINTR-O INDISCREȚIUNE...”] (p. 642)

Documentele prezentate de Eminescu se publică în „*Egyetértés*” sub formă de corespondențe, *Budapest, Szeptember 20 și Wien, 13. September*, în 9/21 septembrie 1881¹. Sunt reproducute integral.

¹ EGY, XV (1881), nr. 260, [9] 21 sept.. p. 1.

CADRUL ISTORIC AL PUBLICISTICII LUI M. EMINESCU *

CRONOLOGIE

1821

Revoluția de emancipare națională și socială condusă de T. Vladimirescu.

18—19/30—31 ianuarie Conform unui plan stabilit între *Comitetul de oblăduire*, instituit la București la moartea domnitorului Alexandru Suțu și Tudor Vladimirescu, acesta pleacă în Oltenia, unde

* BIBLIOGRAFIE

- *** *1848 la români. O istorie în date și mărturii*. Ediție Cornelia Bodea, vol. I—II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- *** *Români la 1859. Unirea principatelor române în conștiința europeană. Documente externe*, vol. I—II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- *** *Independența României. Documente*, vol. I—IV, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.
- *** *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe*, vol. I—II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- *** *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971.
- *** *Istoria lumii în date*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972.
- *** *Istoria României*, vol. III, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1964.
- *** *Independența României*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.
- *** *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1983.
- *** *Unirea Principatelor și Puterile europene*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984. M. Mușat și I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Nicolae Corivan, *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Beatrice Marinescu, *Romanian -british political relations. 1848—1877*, col. *Bibliotheca historica Romaniae. Studies*, 66, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1983.
- Şerban Rădulescu-Zoner, *Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale, 1878—1898*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982.
- Gh. Platon și V. Cristian, *Istoria modernă a României*, Compendiu pentru uzul studenților, Iași, Universitatea Al. I. Cuza, Facultatea de Istorie și Filozofie, 1980.
- C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, București, Editura Sport-Turism, 1979.
- A. Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.
- Gh. Cristea, *Contribuții la istoria problemei agrare în România. Învoielile agricole (1866—1882). Legislație și aplicare*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.
- Paraschiva Câncea, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat*, București, Editura Științifică, 1974.
- Constantin Vlăduț, *Ion Câmpineanu*, București, Editura Științifică, 1973.
- A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, București, Editura Științifică, 1971.
- C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, Editura Albatros, 1971.
- C. Căzănișteanu, Dan Berindei, M. Florescu și V. Niculae, *Revoluția română de la 1848*, București, Editura Politică, 1969. Nicolae Ceachir, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, București, Editura Politică, 1968. Traian P. Lungu, *Viața politică în România la sfârșitul secolului al XIX-lea. (1888—1899)*, București, Editura Științifică, 1967.
- C. Gane, P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării, București, Editura Ziarului Universul, 1936.
- C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I—IV, București, Editura Ziarului Universul, 1927—1932.
- T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României 1866—1900*, București, Editura Socec, 1925.
- E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, București, Editura Ancora, 1925.
- C. I. Băicoianu, *Dunărea. Privire istorică, economică și politică*, București, Tipografia „Eminescu”, 1915.
- Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834—1848*, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1915.

va declanșa revoluția de emancipare națională de sub dominația otomană Revoluția izbucnește în condițiile intensificării mișcări de eliberare națională a popoarelor din Peninsula Balcanică supuse Porții și adâncirii antagonismului dintre Imperiul țăriș și Imperiul otoman.

23 ianuarie/3 februarie *Proclamația de la Tismana-Padeș*. Tudor Vladimirescu lansează un apel către populație în vederea unei cât mai largi participări la revoluție. Proclamația, accentuând latura socială a revoluției, dar în fapt referindu-se critic mai ales la regimul politic și la boierii care nu vor adera la mișcare, are un larg ecou în rândul țăranilor care participă la revoluție, considerând-o drept o mișcare general antifeudală. Perspectiva unui război țărănesc va duce la încordarea raporturilor dintre Tudor și boierii, afiliați ori nu Eteriei, dispusi să sprijine numai o mișcare de eliberare națională.

21 martie/2 aprilie Tudor, în fruntea forțelor revoluționare, intră în București; evenimentul fusese precedat în cursul lunii de o succesiune de proclamații în numele Adunării norodului (armata revoluționară), singura în măsură să confirme pe noi mandatari ai puterii executive. Primit de boieri cu ostilitate ca instigator al țăranilor împotriva regimului feudal, Tudor constrâns

de dezavuarea mișcării de către țarul Rusiei și de împăratul Austriei precum și de pericolul unei invaziilor otomane, consumate, în vederea unei conciliere, să chemă pe răsculați „la ordine”, la respectarea „rânduieilor” țării. În numele Obștești Adunării T. Vladimirescu întreține o intensă corespondență diplomatică: memorii către împărații Rusiei și Austriei, menite să justifice și să legitimeze revoluția, petiții către Poartă și pașalele de la Dunăre cerând restabilirea vechilor raporturi de suzeranitate stipulate în capitulații în virtutea cărora principatele beneficiau de dreptul de-a-și alege domni pământeni și de un grad mai mare de autonomie.

8/20 aprilie Are loc întâlnirea dintre Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei, organizație secretă greacă al cărei program prevedea declanșarea unei insurecții generale antiotomane în Balcani susținută îndeaproape de armata țaristă. Deși mișcarea eteristă fusese la rândul ei dezavuată de țar, Al. Ipsilanti spera încă în realizarea planului inițial. Se stabilește doar un acord parțial asupra desfășurării acțiunilor militare și asupra țelurilor urmărite.

1/13 mai Trupele otomane pătrund în țările române pentru a reprima revoluția. Acțiunile lor militare sunt însoțite de represalii asupra populației civile.

27 mai/8 iunie În urma sentinței unui tribunal militar instituit de Ipsilanti, Tudor Vladimirescu este executat la Târgoviște, acuzat pe nedrept de trădarea cauzei antiotomane; trupele de panduri se împrăștie, o parte din ele rezistând totuși în continuare turcilor până la 17/29 iulie, când sunt definitiv învinse la Slobozia; trupele eteriste fuseseră zdrobite la Drăgășani în 7/19 iunie.

1822

2 martie Nota Imperiului țarist, Austriei și Angliei către Poartă prin care se reclamă evacuarea principatelor și instaurarea unei administrații civile.

17 aprilie La Constantinopol, convocați de Poartă, delegații marilor boierimi din principate revendică restabilirea pe tron a Domnilor pământeni, excluderea grecilor din funcțiile civile și ecclastice, rezervarea funcțiilor publice exclusiv pentru români, restabilirea și sporirea vechilor privilegii ale boierimii dar și introducerea unor reforme de inspirație burgheză.

1/13 iulie Ca urmare a revoluției lui Tudor și a cererilor marilor boierimi sunt restabilite domniile pământene, prin Ioniță Sandu Sturdza în Moldova și Grigore Dimitrie Ghica în Țara Românească.

septembrie Se redactează în Moldova *Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obștei Moldovei*, proiect de constituție parțial liberală, expresie a revendicărilor boierimii mijlocii, adoptat de Domnitor și înaintat Portii, ceea ce atrage reacția puternică a boierimii mari; un contraproiect de constituție preconiza o republică aristocratică și îi califica pe petiționari drept *cărvunari și ciocoi* (în sensul de oameni cu stare materială recent constituită). Imperiul țarist, sprijinitor al marilor boierimi, dezaproba vehement orice schimbare în vechile rânduieuri ale țării, iar Imperiul otoman, care avea să sprijine parțial revendicările boierimii mijlocii și mici, respinge proiectul, ceea ce îl determină pe Ioniță Sandu Sturdza să amâne aplicarea lui. Această „constituție” SE înscrie în seria numeroaselor proiecte similare prezentate îndeosebi Portii, Imperiului țarist dar și altor puteri europene (209)

proiecte de reformă între 1769 și 1830, multe vizând întărirea autonomiei sau chiar obținerea independenței).

1823

februarie Mihai Sturdza, în numele marilor boierimi moldovene emigrați în urma evenimentelor din 1821, adresează reprezentantului diplomatic al Curții imperiale ruse la Iași o serie de memorii prin care blama mișcarea cărvunarilor sprijinită de Domnitor, în numele principiilor conservatoare (termen folosit și definit acum pentru întâia oară), derogând prin aceasta de la principiul de interes național al neintervenției puterilor străine în politica internă.

1826

25 septembrie/7 octombrie Se încheie *Convenția ruso-turcă de la Akkerman*, care stipulează, în ceea ce privește principatele, alegerea de către Divanuri pe o durată de 7 ani a Domnitorilor care să aibă asentimentul puterilor semnatare, anularea pe timp de 2 ani a tributului către Poartă și libertatea comerțului sub rezerva asigurării cu grâne a Imperiului otoman; Divanurile erau chemate să elaboreze măsuri de ameliorare a administrației; se permite întoarcerea în țară și repunerea în drepturi a boierilor refugiați în urma revoluției din 1821. Prevederile asupra reorganizării interne vor fi zădărmicite de izbucnirea războiului rus-turc din 1828-1829.

1827

Se fondează la Golești, din inițiativa lui Dinicu Golescu, Ion Heliade-Rădulescu și Stanciu Căpățâneanu, *Societatea literară*, cu un vast program de promovare a culturii naționale și având în vedere și o serie de reforme politice de esență liberală.

1828

Apare la Sibiu *Gramatica românească* a lui Heliade-Rădulescu, prin care autorul promova înlocuirea alfabetului chirilic prin cel latin și acceptarea neologismului romanic ca mijloc de îmbogățire și modernizare a lexicului.

25 aprilie/7 mai În urma declanșării războiului rusu-turc, trupele Rusiei țariste trec Prutul. După îndepărarea Domnilor pământeni se va instaura în principate până în aprilie 1834 o administrație militară rusă condusă succesiv de contele Pahlen, generalul Jeltuhin și generalul Kiselev.

1829

Printre primele periodice românești apărute în principate, „Curierul Românesc” (București 1829—1848) cu suplimentul literar „Curierul de ambe sexe” (1837—1847), editate de I. Heliade-Rădulescu și „Albina Românească” (Iași 1829—1850, 1858) cu suplimentul literar „Alăuta românească” (1837—1838), editate de Gh. Asachi, vor contribui alături de alte publicații la precizarea poziției ideologice a burgheziei în ascensiune.

2/14 septembrie *Pacea ruso-turcă de la Adrianopol* marchează accentuarea protectoratului Rusiei țariste în principate. Se reconfirmă autonomia administrativă a acestora cu limitarea drepturilor de intervenție a Turciei și se stipulează numirea pe viață a Domnitorilor, desființarea monopolului otoman asupra principalelor produse ale țărilor române, libertatea comerțului, dreptul de liberă navigație pe Dunăre și Marea Neagră a vaselor românești, fixarea graniței pe talvegul Dunării și pe brațul Sf. Gheorghe; Imperiul țarist anexeză Delta Dunării, iar Poarta restituie Țării Românești raialele Brăila, Giurgiu și Turnu și Moldovei lacul Brateș; se hotărăște elaborarea Regulamentelor organice. Ocupația rusă este menținută până la plătirea de către Poartă a despăgubirilor de război. Una dintre principalele consecințe ale Tratatului este intrarea principatelor în sfera relațiilor economice capitaliste.

1830

30 martie Se încheie la București lucrările de elaborare a *Regulamentelor organice*, alcătuite, conform instrucțiunilor amănunțite primite de la Petersburg, de către un Comitet de reformă compus din două secțiuni, munteană și moldoveană, sub președinția consulului general rus. Regulamentele revizuite și aprobate de puterea protectoare prevedeau: separarea puterilor; — puterea executivă era reprezentată de către Domnitor — ales pe viață din rândul boierimii mari, de către Adunarea Generală Extraordinară —, secundat de Sfatul Administrativ Extraordinar, format din 6 miniștri numiți; puterea legislativă aparținea atât Domnitorului, care avea inițiativa *legilor, cât și Adunării Civice* (Obișnuita Obștească Adunare), alcătuită din 42 de deputați în Tara Românească și 35 în Moldova, sub președinția de drept a mitropolitilor; articolele 52 și 54, afectând grav autonomia principatelor stipulau: „Orice act sau hotărâre a Obișnuitei Obștești Adunări și a Domnului care vor fi împotriva privilegiilor Prințipatului și a tractatelor sau hatișerifurilor întărite pentru folosul acestui Prințipat, precum și împotriva drepturilor Curții suzerane și a Curții protectoare trebuie să se socotească desputernicite și neînținute în seamă”. „Obișnuita Obștească Adunare are căderea să arate prin anaforale năpăstuirile și plângerile țării; și încă de va fi trebui să le facă cunoscut la amândouă Curțile însemnând milioacele ce va chibzui mai bine pentru a lor îndreptare”; se dispunea separarea justiției de administrație, organizarea instanțelor judecătorești și autoritatea lucrului judecat; definirea în linii mari a atribuțiilor organelor centrale, a căror competență e general teritorială, a instituțiilor de servicii publice specializate etc. În aprilie se anexează la Regulamente legea privind organizarea armatei naționale. Se mai dispunea abolirea monopolului breslelor și preconizarea unor măsuri de protecție și încurajare în vederea dezvoltării industriei; dezvoltarea comerțului și prin desființarea vămilor interne; crearea unei bănci naționale; adoptarea principiului modern al bugetului statului bazat pe fixarea cheltuielilor publice în funcție de veniturile fiscului, pe aprobarea lui de către Adunarea Obștească și pe controlul veniturilor și cheltuielilor de către un organ special; introducerea capitației (impozit pe cap de familie) și abolirea diferitelor categorii de privilegiuri fiscale exceptând boierimea și clerul; fixarea suprafeței de pământ (arătără și islaz) pentru țărani clăcași, în funcție de numărul maximal de vite ai fiecărei familii. Prin stipularea dreptului absolut al marilor proprietari asupra unei treimi din pământ, țărani încetează să mai beneficieze de diversele drepturi de folosință urmând a deveni simpli chiriași, proprietari exclusiv asupra forței lor de muncă. Se impun clăcașilor, în afara dijmei, 12 zile de clacă pe rezerva proprietarului măsurate nu calendaristic, ci după norma de muncă fixată de Regulament și care nu se putea îndeplini decât în 2—3 zile. Proprietatea absolută, desființarea drepturilor de folosință și tocmele libere pentru prisoase (islaz pentru plusul de vite și plus de arătără pe bază de învoială nelegiferată) consacră procesul de transformare a domeniului feudal în proprietate de tip burghez și implicit apariția unei relații de producție incipient capitaliste. Regulamentele dând celor două principate o organizare aproape identică, și reprezentând interesele de clasă ale marii boierimi și totodată interesele politicii puterii protectoare, vor fi promulgate în Tara Românească la 1/13 iulie 1831 și în Moldova la 1/13 ianuarie 1832, și vor rămâne în vigoare, exceptând durata revoluției de la 1848, până în 1858.

1831

29 noiembrie Are loc prima ședință a Adunării Obștești a Țării Românești; în Moldova, prima ședință a Adunării Obștești are loc un an mai târziu, la 27 noiembrie.

1834

17/29 ianuarie Se semnează la Petersburg convenția rusu-turcă prin care Imperiul Otoman recunoaște Regulamentele Organice, care suferiseră, în cursul discuțiilor de confirmare, modificări importante eludând drepturile puterii suzerane prin transferarea lor indirectă puterii protectoare constant preocupată de-a aservi complet principatele. Reducerea rolului milițiilor numai la asigurarea ordinii interne, sustragerea sudișilor (locuitori ai principatelor aflați sub protecția unor puteri străine)

judecății tribunalelor țării, dar mai ales articolul adițional: „în viitorime orice modificații ar voi să facă mai în urmă Domnul la Regulamentul organic nu se vor putea înființa și a se pune în lucrare decât după o îndăins dezlegare a Înaltei Porți și cu primirea Curții Rosii” sunt măsurile care ilustrează politica reală a Imperiului țarist în țările române. „În mod excepțional” primii domnitori ai principatelor sunt numiți de semnatarii convenției.

22 martie/3 aprilie Sunt numiți „pe viață” de către Poartă, la propunerea Rusiei țariste, domnitorii Al. D. Ghica (1834—1842) în Țara Românească și Mihail Sturza (1834—1849) în Moldova. Perioada domniilor regulamentare incluzând și domnia alesului Gh. Bibescu (1842—1848) în Țara Românească va fi caracterizată prin amestecul brutal și permanent al puterii protectoare în viața politică și economico-administrativă a principatelor. Independent de gradul de obediță al domnitorilor, puterea protectoare va întreține și va agrava dificila acomodare cu regimul constituțional atât a puterii executive cât și a celei legislative, ceea ce va paraliza în mare măsură activitatea organelor centrale în vederea dezvoltării economice a principatelor și modernizării lor. Implicit se va contura și va lua proporții opoziției mai mult sau mai puțin precaută a domnitorilor și a marii boierimi implicate în activitatea politico-legislativă la adresa protectoratului abuziv. Ea se va manifesta și în rândul boierimii mici și mijlocii și al intelectualității în contextul revendicărilor burghezo-democratice ale acestora.

1838

noiembrie Partida națională din Adunarea Obștească a Țării Românești, condusă de I. Câmpineanu, care opuse o înverșunată rezistență la votarea articolului adițional din Regulamentul Organic se întânește în vederea redactării manifestului program *Declarația de principii a partidei naționale sau Act de unire și independență*, se consideră ilegale numirea ca domnitor a lui Al. Ghica și Regulamentul organic și se cere adoptarea unei noi constituții și unirea principatelor sub o domnie ereditară, vizându-se deopotrivă independența. Ion Câmpineanu, animator al *Societății filarmonice* al cărei scop, nemărturisit, era de-a milita pentru revendicări și reforme burghezo-liberale, va redacta și un proiect de constituție prevăzând între altele emanciparea clăcașilor fără împroprietărire și vot universal. Memoriile menite a aduce la cunoștința cercurilor politice franceze, engleze și otomane acestea deziderate vor urmări și un eventual sprijin prin care I. Câmpineanu să devină domnitor.

1840

Apar la Iași, sub direcția lui M. Kogălniceanu, „Dacia literară”, moment important în structurarea ideologiei pașoptiste, în promovarea culturii și literaturii naționale și „Arhiva românească”, prima publicație consacrată studiilor și documentelor istorice.

1842

În Dieta Transilvaniei se votează legea, nesanctionată, care prevedea introducerea progresivă, într-un interval de 10 ani, a limbii maghiare ca limbă oficială a Transilvaniei, măsură care atrage protestele românilor și ale sașilor.

1844

9/21 ianuarie — 29 octombrie/10 noiembrie Apare la Iași hebdomadarul „Propășirea” („Foaie Științifică și Literară”), editat de M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Ion Ghica și P. Balș, în care publică N. Bălcescu *Puterea armată și arta militară de la fondarea principatului Țării Românești și până acum*.

1845

Apare la București, până în 1851, „Magazin istoric pentru Dacia” sub direcția lui Aug. T. Laurian și N. Bălcescu.

1846

1846—1847 Se încheie o convenție între Țara Românească și Moldova privitoare la desființarea vămii dintre ele, care intră în vigoare la 1 ianuarie 1848.

1848

Se desfășoară revoluția română parte integrantă a marelui seism politic care a zguduit continentul de la Paris la Iași și București („primăvara popoarelor”).

februarie—martie La Paris în cadrul mai multor ședințe comune revoluționarii munteni și moldoveni între care N. Bălcescu, A. Golescu-Negru, I. Alecsandri și V. Mălinescu vor stabili un program comun de luptă, în esență burghezo-democratic, și desfășurarea simultană a revoluției în ambele principate. Aceste deziderate nu se vor împlini, prin măsurile autorităților, revoluționarii moldoveni nereușind să ajungă în timp util la Iași. Revoluționarii munteni vor acționa și în vederea stabilirii unor posibilități de colaborare cu mișcarea revoluționară din Transilvania.

27 martie/8 aprilie — 29 martie/10 aprilie Începe revoluția română. După difuzarea de către revoluționari a unui manifest-

apel are loc la Iași, cu asentimentul domnitorului M. Sturdza, o adunare populară care hotărăște redactarea de către un comitet din sănul adunării a unei petiții urmând a fi înaintată Domnitorului. *Petiția proclamațiune. a boierilor și notabililor moldoveni*, redactată de V. Alecsandri, deși moderat liberală, va fi numai parțial acceptată de Domnitor care, în seara zilei de 28 martie/10 aprilie, va reprima armat revolta. Unii conducători ai revoluției vor fi arestați și exilați: M. C. Epureanu, Al. I. Cuza etc., alții se vor expatria. Activitatea revoluționarilor moldoveni va continua și în țară și în emigrație mult radicalizată. Mișcări țărănești ca ecou al revoluției vor frâmânta Moldova mult timp după înăbușirea acesteia.

3/15—5/17 mai Precedată de o succesiune de proclamații și de o adunare pregătită de la Blaj, 18/30 aprilie) are loc Marea Adunare de la Blaj, pe Câmpia Libertății; 40 000 de participanți adoptă cele 16 articole ale programului social și politic al revoluției din Transilvania. Se protestează vehement împotriva art. 7 din proiectul de constituție maghiară revoluționară, care prevedea încorporarea Transilvaniei în Ungaria. Două delegații urmău să prezinte doleanțele românilor Curții din Viena și dietei principatului Transilvaniei. Alături de tribunii cauzei românilor din Transilvania Simion Bărnuțiu, Gh. Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, T. Cipariu, I. Buteanu, Avram Iancu, Andrei Șaguna etc. participă la adunare revoluționari munteni și moldoveni. Concomitent cu Marea Adunare de la Blaj are loc prima adunare de la Lugoj (4/16 mai—5/17 mai) formulând revendicările naționale ale românilor din vestul Transilvaniei, radicalizate ulterior (la congresul de la Timișoara, 13/25 iunie și a doua adunare populară de la Lugoj, 15/27 iunie).

17/29 mai Ignorând voința populației românești majoritare în Transilvania, dieta din Cluj votează încorporarea principatului Transilvaniei în Ungaria (vot sănționat de împăratul Ferdinand I la 29 mai/10 iunie), ceea ce provoacă încordarea relațiilor dintre revoluționarii români și cei maghiari.

9/21 iunie *Adunarea de la Islaz*. Ion Heliade-Rădulescu citește proclamația reprezentând proiectul unei constituții liberale înaintată. Se formează un guvern provizoriu. Adunarea marchează începutul revoluției în Tara Românească. Minuțios pregătită, începând încă din martie, de un comitet revoluționar, ulterior largit prin revenirea revoluționarilor munteni de la Paris, comitet care va adopta proclamația către popor și va fixa programul și măsurile organizatorice în vederea unei optime desfășurări a acțiunii, revoluția trebuia să izbucnească simultan (la 9/21 iunie) la București, la Telegra în județul Prahova, la Islaz în județul Romanați și la Ocnele Mari în județul Vâlcea. Măsurile pentru preîntâmpinarea revoluției luate de autorități vor zădărni perfecta simultaneitate a acțiunilor, ceea ce nu va afecta desfășurarea cu succes a mișcării care se va bucura de adeziunea maselor populare și a unei însemnate părți a armatei.

11/23 iunie Se declanșează revoluția la București. Domnitorul Gheorghe Bibescu semnează constituția revoluționară și recunoaște guvernul provizoriu revoluționar de la București. Protestul la adresa noii constituții și a noului regim instituit la București, urmat de retragerea din capitală a consulului țarist, îl determină să abdice și la rândul său să părăsească țara (13/25 iunie). Poarta, unde comitetul revoluționar avea un abil ambasador în persoana lui I. Ghica, va adopta o atitudine de expectativă față de desfășurarea evenimentelor din Tara Românească.

14/26 iunie Un prim complot având în frunte pe mitropolitul Neofit, menit a restabili vechile rânduieli, eşuează. Se constituie guvernul provizoriu, din care fac parte: mitropolitul Neofit, I. Heliade-Rădulescu, Șt. Golescu, Chr. Tell, Gh. Magheru, Gh. Scurtu, I. Câmpineanu, C. V. Filipescu, Ion Voinescu II, Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu-Negru, C. A. Rosetti și I. C. Brătianu și care

avea să conducă Tara Românească timp de trei luni, dând curs celor mai urgente măsuri prevăzute în constituția liberală. Se iau măsuri în vederea reorganizării armatei permanente și organizării gărzilor naționale și trupelor neregulate.

19 iunie/1 iulie Trupele țariste concentrate încă din februarie pe malul stâng al Prutului pătrund în Moldova.

19/31 iulie Suleiman pașa cu o oastă de 20 000 de ostași trece Dunărea. Influențat de deplina adeziune a maselor la schimbările survenite în viața politică a țării, Suleiman pașa va angaja tratative cu noile autorități.

2/14—16/28 septembrie Are loc a treia adunare de la Blaj, impusă de situația creată românilor prin anularea de către Curtea din Viena a tuturor cuceririlor revoluției maghiare. În efortul de-a se reorganiza militar spre a rezista Habsburgilor, guvernul și Camera revoluționară maghiară continuă a nesocotii, a sfida chiar, drepturile naționale și sociale ale altor naționalități. Români își reafirmă doleanțele naționale și sociale. Adunarea recunoaște ca suzerană în principatul Transilvaniei numai Curtea din Viena (care va dovedi de altfel cu ocazia ocupării Transilvaniei de către armatele imperiale, în noiembrie, că nu e dispusă să țină seama de revendicările naționale ale românilor). Se va forma o armată țărănească organizată pe legiuni, care va trece la luptă împotriva administrației maghiare și a gărzilor nobilimii.

13/25 septembrie În urma intrării în București a trupelor conduse de Fuad efendi (la intervenția cabinetului de la Petersburg, Suleiman pașa fusese revocat și poziția Portii se radicalizase), revoluția este lichidată. Căpii revoluției se văd siliți să părăsească țara. Se vor organiza în emigrație și vor susține o intensă activitate menită să atragă atenția Europei asupra situației principatelor.

15/27 septembrie Trupele țariste sub comanda lui A. N. Luders trec Milcovul și pătrund în Muntenia.

ianuarie—iulie Moții conduși de Avram Iancu vor rezista eroic în fața armatelor revoluționare maghiare care reocupă Transilvania și Banatul dezlănțuise o săngheroasă campanie de represalii împotriva românilor. Intrarea trupelor țariste în Transilvania și Ungaria (iunie) va marca începutul ofensivei contrarevoluționare și o tardivă alianță între Avram Iancu și guvernul maghiar (iulie) mijlocită de Bălcescu nu va mai putea modifica cursul evenimentelor.

19 aprilie/1 mai Se semnează la Balta-Liman convenția rusu-turcă consemnând pe plan politic internațional înăbușirea revoluțiilor din principatele române și prevăzând: numirea Domnitorilor de către sultan pe 7 ani (Barbu Dimitrie Știrbei în Muntenia și Grigore Alex. Ghica în Moldova);

dizolvarea Obșteștilor Adunări și înlocuirea lor prin Divanuri legislative compuse nu numai din membri de drept, ci și din membri numiți de Domnitor; menținerea principatelor sub ocupație țaristă, în scopul împiedicării oricărei mișcări insurecționale (ocupația avea să dureze trei ani, pe cheftuiala principatelor — 42000000 ruble aur); se prevede înființarea unor comisii speciale însărcinate cu revizuirea Regulamentelor organice în sensul ameliorării situației care generase revoluția; se indică celor doi Domnitori ai principatelor să ia măsuri în vederea reglementării legislative a raporturilor dintre boieri și țărani.

1853

21 iunie/3 iulie Fără a fi declarat război Portii armatele țariste trec Prutul declanșând *Războiul Crimeei*, conflict între Imperiul otoman, Franța și Anglia de o parte, și Rusia țaristă de alta, pentru avantaje economice și politice în Orient și în sud-estul Europei. De schimbarea echilibrului de forțe pe care se speră s-o antreneze conflagrația se leagă intensificarea activității politico-diplomatice a revoluționarilor români exilați, menită să contribuie, alături de generala mișcare unionistă care cuprinsese principatele, la crearea climatului favorabil realizării statului național român modern.

1854

aprilie—septembrie După o serie de acțiuni diplomatice ale marilor puteri, menite să determine Curtea imperială rusă să evacueze principatele, armatele austro-turce ocupă Muntenia și Moldova.

Politica Austriei habsburgice în perioada ocupației (1854—1857) va ilustra intenția de-a transforma o stare vremelnică într-o luare în stăpânire statonnică.

1855

1/13 octombrie Apare ziarul unionist „Steaua Dunării”, editat de M. Kogălniceanu și reprezentând principala tribună pentru susținerea campaniei în favoarea autonomiei și unirii principatelor.

1856

13/25 februarie —18/30 martie Se desfășoară lucrările *Congresului de pace de la Paris*, ca încheiere a Războiului Crimeei. În privința principatelor române se stipulează: suprimarea protectoratului rusesc, menținerea suzeranității otomane, punerea principatelor sub garanția puterilor europene (Franța, Anglia, Austria, Prusia, Rusia, Turcia și Sardinia); se decide convocarea Adunărilor sau Divanurilor ad-hoc, cu o componentă care să reflecte cât mai exact interesele tuturor claselor sociale, chemate să se pronunțe asupra viitoarei organizări a principatelor; se instituie o comisie a puterilor, cu sarcina de a ancheta situația din principate și a propune bazele viitoarei organizări;

se recomandă în mod special studierea reglementării relațiilor agrare; se decide ca armatele austriece să părăsească principatele; se stipulează restituirea către Moldova a județelor Cahul, Bolgrad și Ismail. Congresul proclamă neutralitatea Mării Negre și libera navigație pe Dunăre; se hotărăște crearea unei comisii permanente alcătuită din reprezentanți ai statelor riverane Würtemberg, Bavaria, Austria și Turcia și comisari ai principatelor Moldova, Țara Românească și Serbia, cu atribuția de a elabora un regulament de navigație și de poliție fluvială și de a dispune și executa lucrări necesare navigației; la intervenția statelor neriverane se creează o comisie europeană provizorie (după doi ani atribuțiile ei urmând a fi preluate de comisia statelor riverane) formată din reprezentanți puterilor semnătare ale tratatului, numai cu atribuții tehnice și anume a face navigabile gurile Dunării de la Isaccea la Marea Neagră. În timpul Congresului s-au primit din principate memorii de protest împotriva menținerii suzeranității turcești și a neluării în considerație a dezideratului unirii, care constituise unul din subiectele preliminariilor de pace.

17 iulie Poarta, cu asentimentul Austriei, numește pe Th. Balș, apoi de la 17 februarie/1 martie 1857 pe N. C. Vogoride, caimacanii ai Moldovei și pe Al. Ghica caimacan al Țării Românești. Se speră ca aceștia îndeaproape influențați de cele două puteri să stăvilească valul unionist care cuprinsese principatele.

1857

Autoritățile turcești concesionează unei companii engleze construirea liniei ferate Cernavodă—Constanța.

6/18 februarie Apare la București ziarul unionist „Concordia” redactat de C. A. Crețulescu, organul oficios al mișcării unioniste.

iunie—iulie Se întorc din exil, în urma unui decret de amnistie, revoluționarii de la 1848 care vor contribui la perfectarea organizării și intensificarea mișcării unioniste.

23 iulie/4 august În urma alegerilor pentru Divanul ad-hoc al Moldovei, falsificate de caimacamul Vogoride cu complicitate turco-austriacă, la care, în semn de protest, unioniștii nu participă, Franța, Rusia, Prusia și Sardinia decid ruperea relațiilor diplomatice cu Turcia, care refuza anularea alegerilor.

25 iulie/6 august — 28 iulie/9 august Întâlnirea, la Osborne, între Napoleon III și Regina Victoria se finalizează printr-un compromis: Anglia, care susținuse Turcia, consimte la anularea alegerilor din Moldova, iar Franța renunță de a mai sprijini

realizarea completă și imediată a unirii.

9/21 august Sub direcția lui C. A. Rosetti apare ziarul „Românul”, principala tribună de luptă a partidei naționale din principate.

12/24 august Sub presiunea celorlalte puteri, Turcia anulează alegerile pentru Divanul ad-hoc al Moldovei; noile alegeri au drept rezultat o zdrobitoare majoritate unionistă.

22 septembrie/4 octombrie —21 decembrie/2 ianuarie 1858 în Moldova, **30 septembrie/12 octombrie —10/22 decembrie** în Țara Românească se desfășoară lucrările Divanurilor (Adunărilor) ad-hoc, încheiate cu rezoluții similare, care reclamă: autonomia și neutralitatea principatelor sub garanția colectivă a celor 7 puteri, unirea lor într-un stat cu numele România, domn ereditar dintr-o familie domnitoare europeană, Adunare reprezentativă. Se exprimă dorința de a reuni cele două Adunări consultative, cele mai democratice reprezentative din Europa la acea dată, într-o singură Adunare Constituantă. Cu acordul puterilor, Adunările vor fi dizolvate printr-un firman turcesc.

1858

10/22 mai —7/19 august Se desfășoară la Paris lucrările *Conferinței* reprezentanților celor 7 puteri privitoare la reglementarea, prin *Convenția de la Paris*, a situației principatelor, care se încheie printr-un compromis între puteri. Principatele vor purta titulatura de *Principatele Unite ale Țării Românești și Moldovei*, având fiecare Domnitor pământeian ales, guvern și Adunare legislativă proprie; o Comisie Centrală pentru elaborarea legilor de interes comun și Curtea de Casătie (supremă instanță judiciară) a ambelor principate vor avea sediul la Focșani; monopolurile, titlurile și privilegiile boierilor vor fi abolite (cum de altfel statuaseră chiar ei în Adunările ad-hoc); se instituie responsabilitatea ministerială și este fixată modalitatea alegerii deputaților pe baza unui cens foarte ridicat; se recomandă elaborarea unei noi reglementări legislative a relațiilor dintre proprietari și țărani.

Conferința va respinge Regulamentul de navigație și poliție fluvială elaborat, conform hotărârii Tratatului de la Paris, de comisia statelor riverane, în fapt de Imperiul austriac, care prin prevederile sale afecta principiul liberei navegații pe Dunăre asigurând Imperiului habsburgic deplina supremărie pe întregul curs al fluviului. În consecință nu se va admite nici dizolvarea Comisiei europene — prorogată pe câte un an până în 1866, apoi pe 5 ani până în 1871 — Comisia europeană căreia i se va lărgi competența constituind în fața tendințelor Imperiului habsburgic garanția reală a liberei navegații pe Dunăre.

1859

24 ianuarie/5 februarie Adunarea electivă din Țara Românească, sub presiunea minorității liberale și a maselor populare (se apreciaște că nici un text din Convenție nu era incompatibil cu dubla elecție a șefului puterii executive), proclamă în unanimitate ca Domnitor al Țării Românești pe Alexandru Ioan Cuza, ales, tot în unanimitate, Domnitor al Moldovei la 5/17 ianuarie. În etapa imediat următoare se vor depune eforturi susținute atât pe plan intern cât și extern în vederea desăvârșirii unirii, a înfăptuirii statului unificat administrativ și a modernizării tuturor sectoarelor vieții publice. O deosebită atenție se va acorda organizării armatei.

26 martie/7 aprilie —25 august/6 septembrie Puse în față faptului împlinit, puterile garante întrunite în conferință la Paris recunosc dubla alegere a lui Al. I. Cuza.

29 aprilie —11 iulie Se desfășoară războiul franco-piemontezo-austriac, de care își leagă mari speranțe popoarele din sud-estul Europei în problema emancipării naționale. În Principatele Unite Al. I. Cuza, cu concursul liberalilor radicali, acționează. În vederea obținerii independenței și chiar a eliberării provinciilor românești din Imperiul austriac.

1860

8/20 octombrie împăratul Austriei Franz Iosif I promulgă actul cunoscut sub numele de *Diploma din octombrie*, prin care se instituie guvernarea constituțională și se acordă Transilvaniei statut autonom în cadrul Imperiului habsburgic.

1861

23 octombrie/4 noiembrie Ia ființă la Sibiu Asociația Transilvană pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) care va juca un rol de prim ordin în viața culturală și în lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania.

20 noiembrie/2 decembrie Sublima Poartă recunoaște unirea politico-administrativă a Principatelor, rezultat al eforturilor tinerei diplomați românești sub directa conducere a domnitorului în vederea desăvârșirii unirii personale. La sugestia Austriei recunoașterea se limitează la durata domniei lui Al. I. Cuza. Firmanul suspendă Comisia Centrală de la Focșani și prevede posibilitatea înlocuirii ei cu o a doua Adunare legislativă, Senatul.

1862

22 ianuarie/3 februarie — 24 iunie/6 iulie Primul guvern unitar român, presidat de conservatorul Barbu Catargiu.

24 ianuarie/5 februarie Se deschid lucrările primului parlament al Principatelor Unite, în prezența căruia Alex. I. Cuza proclamă unirea definitivă a Principatelor, cu capitala la București. Adunarea, conform stipulațiilor electorale din Convenția de

la Paris, preponderent conservatoare, va duce o politică ostilă reformelor Domnitorului, în special celei agrare, în conjunctura în care liberalii, divizați, nu puteau constitui o contraponere eficientă. Ea va vota, în iunie 1862, un proiect de lege agrară ultrareacționar, inspirat dintr-unul similar elaborat de Comisia de la Focșani în 1860 și nesancționat nici atunci de Domnitor. Liberalii, al căror proiect de reformă fusese respins de Adunare, vor recurge la organizarea unor mișcări revendicative țărănești.

24 iunie/6 iulie — 11/23 octombrie 1863 în urma asasinării lui Barbu Catargiu se instaurează guvernul presidat de liberal moderat N. Kretzulescu. Fostul prim-ministru se situașe pe poziții social-politice ostile reformelor liberale și se bucurase de o mare influență în rândul cercurilor conservatoare.

1803

3/15 iulie — 17/29 octombrie 1864 Se reunește la Sibiu Dieta Transilvaniei, în care, prin abținerea ungurilor, pentru întâia oară, românii dețin majoritatea, și care va vota legea egalei îndreptățiri a populației române și pe cea privitoare la folosirea limbii române în viață publică.

toamna La Iași Societatea literară Junimea, din inițiativa lui Titu Maiorescu, V. Pogor, Theodor Rosetti și P. P. Carp.

11/23 octombrie — 26 ianuarie/7 februarie 1865 Guvern presidat de M. Kogălniceanu, liberal democrat și independent, care va seconda pe Alex. Ioan Cuza în perioada cea mai fertilă în realizări social-economice din cursul domniei sale.

decembrie Se votează legea privind secularizarea averilor mănăstirești, care prevede trecerea în proprietatea statului român a bunurilor mănăstirești atât închinate cât și neînchinate; aveau să intre în patrimoniul național moșii reprezentând peste un sfert din teritoriul țării, în schimbul unei despăgubiri care n-a mai fost plătită niciodată.

1864

16/28 martie M. Kogălniceanu prezintă proiectul legii rurale, pe care, contrar uzantelor, îl publică și în „Monitorul oficial”, dându-i astfel o largă publicitate. După discutarea lui în secții, Adunarea legislativă va da vot de blam guvernului, dar Domnitorul nu va aproba demisia cabinetului Kogălniceanu, decis fiind să recurgă la lovitura de stat.

15/27 aprilie M. Kogălniceanu supune Adunării un proiect de lege electorală care comportă o de mult dorită de Domnitor lărgire a bazei electorale și implicit o modificare în sens democratic a componenței social-politice a Adunării.

2/14 mai Cuza dizolvă Adunarea legislativă. La proclamația dată cu acest prilej Domnitorul anexează textul unui proiect de constituție: *Statut dezvoltând Convenția de la Paris sau Act adițional la Convenția din 7/19 august 1858*, pentru care obținuse în prealabil acordul puterilor garante. Dacă pe plan intern lovitura de stat va avea consecințe pozitive — crearea premiselor unei mai intense angajări pe calea modernizării multilaterale punându-se capăt dominării politice conservatoare-

și negative — consfințirea domniei autoritare, nici înainte, nici după lovitura de stat Domnitorul necăutând să-și lărgească baza politică și afectarea libertăților publice — pe plan extern ea va consolida poziția de autonomie a țării, marile puteri fiind puse pentru a doua oară în fața faptului împlinit și implicit a recunoașterii lui. Măsura constituia soluția Domnitorului la criza politică declanșată în fapt aproape de la începutul guvernării sale. Promotor al reformei agrare și lărgirii bazei electorale, dar situându-se în alte privințe pe poziții liberal moderate prinț-o mai justă apreciere a conjuncturii politice interne și internaționale, Domnitorul colaborase totuși atât cu conservatorii cât și cu liberalii radicali. Domnia excesiv autoritară instituită ulterior loviturii de stat va aliena pentru totdeauna nu numai relația cu principalele fracțiuni politice din țară dar și cu conservatorii și liberalii moderati ca M. Kogălniceanu, care consideraseră lovitura de stat doar ca pe o etapă necesară soluționării principalelor probleme cu care era confruntată țara.

10/22 — 14/26 mai Are loc plebiscitul pentru aprobarea *Statutului*, opera personală a lui Al. I. Cuza, convins că țara nu era încă pregătită pentru regimul constituțional parlamentar, și a noii legi electorale. Statutul modifica dispozițiile Convenției de la Paris în sensul extinderii drepturilor puterii executive în detrimentul celei legislative. Puterea legislativă era exercitată de Adunarea legislativă, Senat și Domnitor, care avea doar el inițiativa legilor, elaborarea lor fiind încredințată Consiliului de Stat, organ consultativ al Domnitorului; Senatul sau Corpul ponderator era format din 9 membri de drept și 64 numiți; responsabilitatea guvernului față de Parlament era desființată. Legea electorală dădea posibilitatea participării la viața politică mai ales a burgeziei mici și mijlocii, prin statuarea a două colegii teritoriale, unul pentru județe, altul pentru orașe; legea prevedea, înălăturul fiecărui colegiu, două categorii de alegători, alegătorii primari, cu un cens foarte scăzut (48 lei), și alegătorii direcți, aleși de cei dintâi, care la rândul lor îi alegeau pe deputați; eligibili trebuiau să îndeplinească condiția de a ști carte, restricție importantă în epocă.

16/28 iunie Cu prilejul călătoriei lui Alexandru Ioan Cuza la Constantinopol se semnează *Actul adițional la Convenția din 7/19 august 1858*, în care se stipulează dreptul principatelor de a-și modifica legile de administrație internă fără aprobarea puterilor.

14/26 august Alex. Ioan Cuza promulgă prin decret *Legea rurală* prin care se legifera desfințarea clăcii și a celorlalte servitui feudale în schimbul unei despăgubiri acordate proprietarilor de moșii în decurs de 15 ani (despăgubire care nu reprezenta, ca în cazul unei împroprietării, prețul pământului, ci prețul capitalizat al prestațiilor feudale) și trecerea în stăpânirea țăranilor a unor însemnate suprafețe de pământ, corespunzătoare diferitelor categorii de săteni; în urma aplicării acestei legi au fost împroprietări 463 544 de țărani care au primit 1810311 ha din moșiile particulare și ale statului. Legea a reprezentat cea mai importantă reformă social-economică din secolul XIX pe linia transformării capitaliste a agriculturii; oportunitatea ei va fi acceptată chiar de conservatori, a căror atitudine retrogradă reclamase intervenția repetată în problemă a înseși marilor puteri și care, pe de altă parte, vedea în ea și sursa unor viitoare avantaje ale moșierimii; într-adevăr noua reglementare a raporturilor

agrare atribuia prea puțin pământ de hrană țăranilor, suprafața prevăzută nedepășind decât neglijabil pe cea acordată în folosință de legiuiriile anterioare; prin fracționare aceste loturi se vor pulveriza într-o generație; vechiul drept de folosință a pământului de către însurăței și valizi neîmproprietăriți era desființat (aceștia urmând conform legii să fie împroprietăriți); nereglementându-se devălmășia obligatorie a pășunilor, ci comasarea și delimitarea acestora pentru împărțirea lor între locuitorii acelaiași sat, aceștia le transformă în terenuri de cultură, ceea ce avea să ducă la necesitatea, pentru săteni, de a apela la învoieli libere și pentru pășune; aceste lacune și deficiențe ale reformei agrare atrag necesitatea legiferării tocmelilor agricole, căci învoiala liberă, prevăzută de lege, dădea naștere la abuzuri; Kogălniceanu simțind nevoia unei reglementări, în spiritul legiuirii lui Grigore Ghica, va dispune supravegherea tocmelilor de către administrație.

1865

26 ianuarie/7 februarie — 14/26 iunie Guvern C. Bosianu, constituit după demisia cabinetului Kogălniceanu.

5 iunie Iosif Vulcan fondează la Pesta revista literară și enciclopedică „Familia” care din 1880 va apărea la Oradea.

20 august/1 septembrie Se promulgă decretul imperial de închidere a Dietei din Sibiu și de anulare a legislației elaborate de aceasta în perioada 1863-1864; la 8/20 noiembrie se deschide la Cluj

noua Dietă a Transilvaniei în care nobilimea maghiară își asigurase o situație preponderentă și care va vota la 24 noiembrie/6 decembrie încorporarea Transilvaniei în Ungaria.

1866

1866—1868 Criza europeană provocată de creșterea puterii Prusiei și de declinul Imperiului austriac (războiul austro-prusian și austro-italian din iunie-iulie) constituie conjunctura prielnică intensificării luptei de eliberare națională. Liberalii radicali, cu asentimentul Domnitorului Carol, consideră situația propice pentru o intervenție militară în provinciile românești din Imperiul habsburgic, pe fondul unor răscoale ale românilor de acolo. Dar, cu tot ajutorul acordat de România luptei de eliberare a maghiarilor și în ciuda tratativelor duse cu ei la București, aceștia refuză constant să cadă de acord fie și asupra autonomiei Transilvaniei. Conjunctura se arată favorabilă și obținerii independenței, vizându-se unirea eventuală a popoarelor din zonă într-o confederație balcanică, dar cu marcate rezerve din partea românească, care privea cu aprehensiune o schimbare a echilibrului existent între cele două imperii din Orientul European. În timpul guvernărilor liberale și conservatoare din deceniul următor se va duce o politică de stimulare a focarelor de agitație din Imperiul otoman, fruntașii mișcării de eliberare a bulgarilor pregătind o eventuală insurecție pe teritoriul României.

11/23 februarie Alexandru Ioan Cuza este silit să abdice. Se instituie o locotenенță domnească formată din N. Golescu, Lascăr Catargiu și N. Haralambie, care va numi un guvern provizoriu.

11/23 februarie-10/22 mai Guvern* I. Ghica

interne	D. Ghica
externe	I. Ghica
finanțe	D. A. Sturdza, P. Mavrogheni
justiție	I. Cantacuzino
culte	C. A. Rosetti
război	D. Lecca
lucrări publice	D. A. Sturdza

Cuza se autoexilează la Viena, apoi la Florența și moare la Heidelberg în 1873. Detronarea lui fusese determinată în principal de doi factori: 1. opoziția grupărilor conservatoare și radical liberale coalizate („monstruoasa coaliție”, a cărei platformă politică începând din 1860 era răsturnarea guvernelor moderate ale lui Cuza apoi, de la sfârșitul lui 1862, când se încheie alianța propriu-zisă, înlăturarea Domnitorului, înlocuirea lui cu un principă străin și restaurarea regimului constituțional, făcându-și o intensă propagandă externă pentru obținerea acordului puterilor garante la perpetuarea Unirii după eliminarea lui Al. I. Cuza; cât de riscantă era înlăturarea Domnitorului se vede între altele din veleitățile Porții la o intervenție militară și din reactualizarea unui proiect mai vechi al lui Napoleon III, care oferea Austriei Principatele în schimbul Veneției). 2. criza regimului personal instituit prin lovitura de stat, manifestată prin opoziția crescândă a Adunărilor legiuitorale la ingerințele puterii executive.

26 februarie/10 martie - 1/13 aprilie Au loc lucrările Conferinței din Paris a celor șapte puteri garante privitoare la problema Principatelor, cărora le este recunoscută unirea și după înșetarea guvernării lui Alex. I. Cuza, precum și dreptul de-a alege un principă străin dintr-o dinastie europeană.

28 februarie/12 martie Adunările votează proiectul de organizare a gărzii civice, în scopul menținerii ordinii; garda urma să fie formată din locuitori ai orașelor, între 20 și 40 de ani, neieșiti la sorti pentru armata permanentă.

18/30 martie Este promulgată legea tocmelilor agricole (proiectată în termeni mai favorabili țăranilor, încă din ultimele luni ale guvernării lui Cuza). Se prevedea că toate tocmelele agricole trebuie legalizate de autoritățile comunale; neînțelegerile provenite din neîndeplinirea contractelor de lucrări agricole erau scoase de sub prevederile dreptului comun, legea stabilind ca ele să fie judecate de consiliul communal, care avea și datoria de a-și pune imediat în aplicare hotărârile, putând recurge la sprijinul vătășeilor și al dorobanților. Legea îi obliga pe țărași să respecte învoielile contractate liber, însă sub constrângerea economică creată de insuficiențele împroprietăririi,

* Mioara Tudorică și Ioana Burlacu, *Guvernele României între anii 1866—1945* în „Revista arhivelor”, an XLVII, vol. XXXII, nr. 2, 1970.

și avea în esență menirea să le asigure marilor proprietari mâna de lucru necesară, în această fază de tranziție precipitată de la relațiile feudale la cele capitaliste.

1/13 aprilie Se constituie la București, din inițiativa lui C. A. Rosetti, *Societatea Literară Română*, for cultural panromânesc cu misiunea de a fixa ortografia și de a elabora o gramatică și un dicționar.

2/14—8/20 aprilie Se desfășoară plebiscitul pentru alegerea prințului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României.

28 aprilie/10 mai își începe activitatea noua Adunare legislativă (devenită ulterior Constituantă), majoritar conservatoare din cauza disensiunilor dintre principalele grupări liberale: moderății care sprijiniseră domnia lui Cuza și care vor fi împiedicați de toate grupările politice să intre în Adunare, moderății munteni grupați în jurul lui Ion Ghica, frații unea liberă și independentă din Moldova condusă de N. Ionescu și liberalii radicali grupați în jurul lui Ion Brătianu și C. A. Rosetti. Adunarea va aproba alegerea lui Carol de Hohenzollern consacrată prin plebiscit. Christian Tell, I. Heliade-Rădulescu, N. Ionescu și alții se opun, preconizând o domnie pământeană.

10/22 mai Domnitorul Principatelor Unite, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, Carol I, depune jurământ de Domnitor constituțional în fața Adunării deputaților, a locotenentei domnești și a guvernului provizoriu. Se înfăptuia astfel un mai vechi deziderat, formulat și în Adunările ad-hoc, dictat de necesitatea de a impune și consolida existența politică a Principatelor pe plan internațional.

11/23 mai —14/26 iulie Guvern de coaliție L. Catargiu

interne	L. Catargiu
externe	P. Mavrogheni
finanțe	I. C. Brătianu
justiție	I. Cantacuzino
culte	C. A. Rosetti
război	I. Gr. Ghica
lucrări publice	D. A. Sturdza

1/13 iulie Se promulgă noua Constituție a României (în vigoare cu modificări —1879, 1884, 1917 — până în 1923); în virtutea ei statul ia oficial numele de România cu steagul albastru-galben-roșu; se instituie regimul monarhiei constituționale fără a se menționa dependența de Imperiul otoman. Domnitorul, șef al puterii executive și al armatei, e socotit inviolabil (nonresponsabil), responsabilitatea revenind miniștrilor numiți de el, și deține drept de veto absolut în sanctionarea legilor votate în prealabil de parlamentul alcătuit din Adunare și Senat; patru colegii censitare, primele două exclusiv moșierești, aleg Adunarea și două colegii, deosebite de primele, Senatul (doar 0,7% din populația țării figurând în rândul alegătorilor); se consfințesc: inviolabilitatea proprietății private, libertățile cetățenești, libertatea presei și a întrunirilor politice. Constituția avea la bază un proiect al căruia model era constituția belgiană în vigoare, la acea dată cea mai liberală constituție din Europa. Proiectul prevăzând o singură Adunare legislativă aleasă de trei colegii censitare și drept de veto suspensiv pentru Domnitor, va întâmpina o puternică opoziție conservatoare. Neînțelegerile pe marginea proiectului duc la constituirea unui „comitet compromisoriu”. Conservatorii reușesc să impună sistemul bicameral, dorit și de Domnitor și de puteri, și dreptul de veto absolut (de care de altfel Carol nu se va folosi niciodată), liberalii — largile libertăți individuale. Legea electorală era inclusă în Constituție pentru a nu putea fi modificată de Adunările ordinare, ci numai de o Constituantă. Liberalii mai obțin dreptul exclusiv al Adunării de-a vota bugetul. Sistemul electivității magistraturii este respins dar și în amovibilitatea magistraților. Articolul 7 din proiect, prevăzând că religia nu constituie un obstacol la naturalizare iar împămânenții se pot bucura de drepturi politice, întâmpină din motive economice opoziția Adunării și se votează o nouă redactare a articolului prevăzând că numai străinii de rituri creștine pot dobândi împămânenirea. Cu tot ascendentul politic acordat marii proprietăți funciare, Constituția din 1866 este o constituție esențialmente burgheză, întemeindu-se pe principiile proclamate de Revoluția Franceză. Regimul parlamentar astfel instituit intră în categoria sistemelor reprezentative parlamentare bazate pe preponderența guvernului, adică a puterii executive asupra celei legislative. Regele dispunea de formarea guvernului și de dizolvarea Adunărilor iar guvernul, prin ingerințe în alegeri, obținea Adunări majoritar guvernamentale, simple organe de ratificare a activității legislative a acestuia; soarta guvernului depindea de Domnitor, de la care

primea puterea și care singur putea să i-o retragă devenind astfel arbitru al luptei dintre partide. Totuși mecanismul nu funcționa după bunul plac al șefului statului, măsurile pe care le lua depinzând și de presiunea crescândă a forțelor de opoziție — aici rezidă explicația reală a manifestărilor antidinastice ale unor grupări politice ținute prea mult timp departe de putere —, marea libertate a presei și a întrunirilor permisându-i să sondeze opinia publică și să sesizeze momentul în care era necesar să desemneze un nou șef de guvern.

15/27 iulie —28 februarie/12 martie 1867 Guvern de coaliție I. Ghica

interne	I. Ghica
externe	Gh. Știrbei
finanțe	P. Mavrogheni
justiție	I. Cantacuzino
culte	C. A. Rosetti; I. Strat

război Ion Gr. Ghica; N. Haralambie; Th. Gherghel
lucrări publice D. A. Sturdza

7/19 august Concesionarea liniei ferate București—Giurgiu companiei engleze John Trevor Barclay — John Stainforth.

11/23 octombrie Firman al Portii de investitură a lui Carol I, prin care Turcia recunoaște unirea definitivă a Principatelor și recomandă chiar ereditatea tronului.

1867

februarie în urma înțelegem de la hotelul Concordia între liberalii radicali, liberalii fraționiști independenți și liberalii moderați grupați în jurul lui M. Kogălniceanu se constituie coalitia — dominată de liberalii radicali - Care va răsturna guvernul I. Ghica și va deține puterea sub trei guverne liberale. Liberalii radicali — gruparea cea mai unitară, organizată și disciplinată, pe cale de a deveni un partid puternic, pregătit pentru conducere — constituise la București Societatea Amicilor Constituției, al cărei Comitet politic central coordona activitatea a numeroase comitete județene și locale și asociații secrete de tip revoluționar în tradiția mazziniană și carbonară, recurgând la agitația politică de masă și la presiunea populară asupra puterii. Programul lor politic de perspectivă preconiza, explicit sau nu: trecerea către o agricultură de tip capitalist, nu numai în ce privește relațiile, ci și prin organizarea ei modernă (investiții, modernizare tehnică, irigații etc.) pentru a asigura țărănimii statutul de pătură socială cu o pondere politică pe măsura rolului ei economic real, abolirea legii tocmaiilor agricole și a arendășiei, reducerea fiscalității excesive, constituirea de credite pentru țărani pentru a-i sustrage exploatației uzurare, consolidarea și extinderea micii proprietăți, răspândirea învățământului elementar și profesional la sate, ridicarea nivelului sanitar în vederea creșterii demografice a țărănimii — toate aceste măsuri urmărind consolidarea statului Român modern și salvagardarea națiunii în ansamblul ei; sprijinirea printr-o politică protecționistă a dezvoltării industriei, comerțului și institutelor de credit naționale opunându-se ideii de dezvoltare naturală preconizată de conservatori, și celei a liberului-schimb, posibil numai între țări cu o dezvoltare economică de același grad. Această politică economică va favoriza dezvoltarea și consolidarea micii burghesii autohtone.

Frația liberală și independentă condusă de N. Ionescu, care controla Moldova și care va rămâne tot timpul la scară provincială, era tributară ideilor sociale ale unor dintre conducătorii revoluției social-politice din Transilvania, în special ale lui Simion Bărnuțiu; manifesta tendințe republicane, urmarea îngădăirea elementelor alogene pentru dezvoltarea potențialului economic al națiunii, precum și redistribuirea întregii proprietăți funciare, promovarea liberului-schimb în detrimentul protectionismului, considerat, împreună cu prohițiile și monopolurile, neprielnice dezvoltării industriei și împovărtătoare pentru consumator.

Liberalii moderați împărtășeau în mare ideile fundamentale ale liberalismului, mai ales pe cele economice, dar nu și tehnicele radicale de organizare și luptă politică.

17 februarie Se încheie acordul austro-maghiar asupra creării statului dualist Austro-Ungaria, împărțit în Cisleitania (Austria, cu capitala la Viena) și Transleitania (Ungaria, cu capitala la Pesta). Conte Andrassy Gyula devine prim-ministrul Ungariei.

1/13 martie Apariția bimensualului „Convergiri literare” la Iași, apoi la București (1875—1944).

1/13 martie —16/28 august Guvern de coalitie liberală C. A. Kretzulescu

interne	Ion C. Brătianu
externe	Şt. Golescu
finanțe	Al. Vasescu
justiție	C. A. Kretzulescu; Șt. Golescu
culte	D. Brătianu
război	Th. Gherghel; G. Adrian
lucrări publice	D. Brătianu

8 iunie împăratul Austriei, Franz Joseph I, se încoronează rege al Ungariei și sănătionează legea încorporării Transilvaniei în Ungaria; la 12 iunie va abroga legile votate în Dieta de la Sibiu privitoare la egală îndreptățire a națiunii și a limbii Române.

august. Societatea literară, devenită Societate Academică, își inaugurează lucrările în sala Ateneului.

17/29 august —30 aprilie/12 mai 1868 Guvern de coalitie liberală Șt. Golescu

interne	Şt. Golescu; I. C. Brătianu
externe	Al. Teriachiu; Șt. Golescu
finanțe	Ludovic Steege; Gr. Arghiropol; I. C. Brătianu
culte	D. Gusti
justiție	A. I. Arion; Gr. Arghiropol; A. I. Arion
război	G. Adrian
lucrări practice	D. Brătianu; Panait Donici

1868

1/13 ianuarie Apare la Sibiu revista „Transilvania”, publicația ASTREI.

3 ianuarie Apare la Pesta, editată de Alex. Roman și I. Poruțiu, revista „Federatiunea”.

1/13 mai — 15/27 noiembrie Guvern de coaliție liberală N. Golescu

interne	I. C. Brătianu; A. I. Arion
externe	N. Golescu
finanțe	I. C. Brătianu
justiție	A. I. Arion; C. Heraclide
culte și instrucție	
publică	D. Gusti
război	G. Adrian; I. C. Brătianu
lucrări publice	Panait Donici

În timpul celor trei guverne de coaliție liberală (1/13 martie 1867—16/28 noiembrie 1868) se desfășoară o intensă activitate legislativă; în domeniul agrar se reglementează aplicarea cu strictețe a tocmaiilor agricole, organizarea poliției rurale și obligativitatea asigurării ei în scopul apărării proprietății, modificarea legii vânzării domeniilor statului, prin care se favorizează moșierimea de toate categoriile, în special cea mică și mijlocie, și burghezia interesată în agricultură, se legiferează construirea drumurilor publice, acordarea pensiilor, organizarea ministerului de finanțe, a activității judecătorești, a armatei (prevăzându-se mobilizarea întregului potential uman capabil de apărarea țării, cu cheltuieli reduse), înființarea unui impozit asupra băuturilor alcoolice, desființarea monopolului de stat asupra tutunului (pentru încurajarea exportatorilor), reglementarea perceperei impozitelor, adoptarea unui nou sistem monetar și fabricarea monedei naționale (se adoptă leul ca unitate monetară și sistemul monetar zecimal, bazat pe bimetallism). Se promulgă legea asupra construirii și exploatarii liniei ferate Suceava-Roman, concesionată unui consorțiu anglo-austriac. Concesionarea liniei Roman-Vârciorova, în condiții oneroase pentru statul Român, consorțiuului prusac Strousberg, impusă guvernului de Carol I, interesat de pătrunderea capitalului german în România și care va dispune, contrar prevederilor constituționale interzicând accesul străinilor în funcțiile publice, și numirea germanului Ambroș în funcția de comisar pentru supraveghere al statului Român, va întâmpina o puternică opozitie în Adunări. Proiectul de lege electorală pentru interpretarea celei în vigoare și care urmărea prin întărirea colegiului III și desființarea Senatului consolidarea poziției burgheziei în Adunările legislative nu va fi sănctionat de Senat.

16/28 noiembrie — 1/13 februarie 1870 Guvern D. Ghica, de coaliție între conservatori și liberalii moderati

interne	M. Kogălniceanu; D. Ghica
externe	D. Ghica; M. Kogălniceanu; N. Calimachi-Catargiu
finanțe	Alex. G. Golescu
justiție	V. Boerescu; D. Ghica; Gh. Gr. Cantacuzino
culte și instrucție	
publică	Al. Papadopol-Calimah; Al. Krezulescu; G. Mârzescu
război	A. Duca; G. Manu

Liberalii radicali, care controlaseră trei guverne de coaliție, sunt siliți să se retragă de la conducere în primul rând sub presiunea puterilor garante, nemulțumite de: interesul radicalilor față de situația Românilor din Transilvania, tendința de emancipare a țării de sub suzeranitatea otomană, favorizarea acțiunii revoluționarilor bulgari pe teritoriul României, măsurile de îngrădire a poziției economice a evreilor; în al doilea rând, din cauza neconcordanței de vederi cu Domnitorul în privința organizării armatei și a neregulilor în funcționarea concesionării căilor ferate. În fapt radicalii urmăriseră să subordoneze monarhia scopurilor lor politice și, nereușind, vor dezlănțui un larg curent de opozitie antidinastică, mai ales în rândul păturilor sociale orașenești. Guvernul D. Ghica, deși venit la putere și cu asentimentul liberalilor radicali, va retrage din Adunări proiectele lor de legi, va dizolva Camera și va organiza noi alegeri care, strâns controlate de M. Kogălniceanu, ministru de interne, vor da o majoritate antiradicală.

7 decembrie Parlamentul maghiar votează legea naționalităților și legea învățământului, prin care se proclamă existența în Ungaria a unei singure națiuni, cea ungară, și a unei singure limbi oficiale, maghiare.

12/24 decembrie Se deschide agenția diplomatică Română la Viena, însărcinată cu reprezentarea intereselor României pe lângă guvernele de la Viena, Berlin și St. Petersburg.

1869

26 ianuarie/7 februarie Conducătorii politici ai românilor din Banat și Ungaria, reuniți la Timișoara, pun bazele Partidului Național al Românilor din Banat și Ungaria, de orientare activistă.

23—24 februarie — 7—8 martie Conducătorii politici ai Românilor din Transilvania, reuniți la Miercurea, întemeiază Partidul Național al Transilvaniei, de orientare pasivistă.

1870**2/14 februarie — 24 martie/5 aprilie** Guvern Alex. G. Golescu

interne	Al. G. Golescu
externe	Al. G. Golescu
finanțe	I. Cantacuzino
justiție	D. P. Vioreanu
culte și instrucție	G. Mârzescu
război	G. Manu

lucrări publice D. Cozadini

După demiterea guvernului urmează aproape o lună de criză ministerială, simptom al crizei generale a regimului monarhiei constituționale.

20 aprilie/2 mai—14/26 decembrie Guvern conservator Manolache Costache Epureanu

interne	M.C. Epureanu
externe	P.P. Carp
finanțe	C. Grădișteanu
justiție	Al. Lahovari
culte și instrucție	V. Pogor; P.P. Carp
război	G. Manu
lucrări publice	Gh. Gr. Cantacuzino

19 iulie Izbuinește războiul franco-prusian, care avea să se încheie la 26 februarie 1871 cu înfrângerea Franței.

8/20 august Se declanșează și este imediat înăbușită mișcarea antidiinastică de la Ploiești, condusă de Al. Candiano-Popescu, care proclamă detronarea lui Carol și instituirea republiei. Evenimentul

se înscrise în lunga serie de violente manifestări antidiinastice ale liberalilor radicali și fraționiști care, împreună cu alte elemente de opoziție, urmăresc, în speranță că Germania va fi înfrântă în războiul cu Franța, răsturnarea Domnitorului. Se recurge la campanii de presă, propagandă în străinătate, acțiuni conspirative de proporții (se plănuise declanșarea simultană a revoluției republicane în 7 orașe, între care București și Craiova). Propaganda antidiinastică se folosea și de falimentul companiei Strousberg, devenit obiect al unei anchete parlamentare.

noiembrie-decembrie Domnitorul Carol trimite suveranilor puterilor garante o scrisoare prin care le semnalează dificultățile întâmpinate în guvernarea țării din cauza instituțiilor ei prea liberale și le cere ca la viitoarea conferință de la Londra să ia în considerare modificarea în sens restricțiv a sistemului politic din România. Concomitent Carol pregătește un memoriu preconizând înființarea unui Consiliu de Stat cu largi atribuții, restrângerea prerogativelor Camerei și a dreptului de vot, crearea unui Senat permanent cu membri numiți, limitarea libertății presei, desființarea gărzii civice. Alcătuit cu concurs conservator, memoriu este ferm respins de guvernul Ion Ghica. El va fi urmat, în ianuarie 1871, de o scrisoare a principelui Carol către un prieten fictiv, publicată în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg și în care Domnitorul critica sever realitățile politice românești și își exprima intenția de a renunța la tron.

18/30 decembrie —11/23 martie 1871 Guvern Ion Ghica

interne	I. Ghica
externe	N. Gr. Racoviță; N. Calimachi-Catargiu
finanțe	D. A. Sturdza
justiție	D. Cariagdi
culte și instrucție	N. Gr. Racoviță
război	E. Pencovici
lucrări publice	D. Berindei

Guvernul îi e impus Domnitorului de către Corpurile legiuitoroare și reprezintă coaliția tuturor fracțiunilor din Cameră ostile monarhiei.

1871

6/18 martie în urma unei anchete parlamentare, Camera adoptă hotărârea ca cei implicați în falimentarea concesiei Strousberg să fie urmăriți pe cale judiciară, în ciuda amenințărilor lui Strousberg că va ști, cu ajutorul guvernului german, să obțină despăgubirile considerabile pe care le reclama.

10/22—11/23 martie La sala Slătineanu, cu ocazia celebrării de către colonia germană din București a aniversării împăratului Wilhelm I și victoriei Prusiei în războiul franco-german are loc o violentă manifestare antigermană și antidiinastică, poate nu organizată de liberalii radicali, așa cum aveau să-o afirme în repetate înduri, ci de conservatori, dar în atmosferă întreținută timp de doi ani de grupările antidiinastice. Manifestarea, protestul consulului german și atitudinea primului ministru îl determină pe Domnitor, hotărât să părăsească țara, să abdice. Parlamentul, convocat în ședință secretă de fostul locotenent domnesc Lascăr Catargiu, se declară pentru menținerea principelui Carol pe tronul României, evitând astfel să expună țara unor grave complicații externe.

11/23 martie—4/16 aprilie 1876 Guvern conservator Lascăr Catargiu

interne	L. Catargiu
externe	G. Costa-Foru; L. Catargiu; V. Boerescu; L. Catargiu; I. Bălăceanu;
finanțe	P. Mavrogheni; G. Gr. Cantacuzino; I. Strat
justiție	N. Kretzulescu; G. Costa-Foru; Manolache Costache Epureanu; Chr. Tell; Al. Lahovari
culte și instrucție publică	G. Costa-Foru; Chr. Tell; V. Boerescu; T. Maiorescu; P. P. Carp
război	Chr. Tell; I. Em. Florescu
lucrări publice	N. Kretzulescu; G. Gr. Cantacuzino; Th. Rosetti; Al. Lahovari

Guvernul, o dată cu instalarea căruia se încheie perioada de instabilitate guvernamentală și parlamentară, de acomodare atât a grupărilor politice cât și a Domnitorului cu regimul monarhiei constituționale, rezulta din coalizarea fracțiunilor conservatoare: V. Boerescu și Dimitrie Ghica (cu

ziarul „Presa”, devenit organul întregii coaliții), M. Costache Epureanu, I. Em. Florescu, Gr. M. Sturdza, Chr. Tell, N. Kretzulescu, P. Mavrogheni, G. Costa-Foru, Junimea (P. P. Carp, Th. Rosetti, Ion Strat, Titu Maiorescu etc.) și Juna dreaptă (Al. Lahovari, G. Gr. Cantacuzino, I. Cantacuzino etc.). Din cauza deosebirilor de vederi și interesă și a veleităților de putere, coaliția rămâne o alianță la vârf a unor grupări politice care nu reușiseră încă să constituie un partid bine organizat, cu șef unic și un puternic organ de presă. Dincolo de nuanțele diverse, conservatorii militau pentru dezvoltarea organică și naturală a societății Românești, reprobând o evoluție precipitată și vizând adevararea treptată a țării, prin stabilitate, ordine și dezvoltare culturală, la instituțiile constituționale. O tendință radicală se va manifesta prin *Petitia de la Iași*, redactată de un „comitet politic al conservatorilor liberali”, presidat de Gr. M. Sturdza, care cerea: suprimarea sau îngrădirea a numeroase libertăți politice, modificarea sistemului electoral prin mărirea censului la toate colegiile, investirea Domnitorului cu dreptul de a numi 16 senatori, reînființarea pedepsei cu moartea, colonizarea cu germani etc. Petitia, neluată în considerare de guvernul Lascăr Catargiu, era semnată de 80 de conservatori, între care figurau, cu anumite rezerve, și junimistii (cu excepția lui P. P. Carp).

13 martie Se semnează la Londra de către cele 7 puteri europene tratatul cunoscând revizuirea stipulațiilor Tratatului de la Paris (1856) privitoare la regimul Mării Negre și al Dunării. Se reafirmă principiul închiderii strămoșilor și se acordă Imperiului țarist, care denunțase încă din 1870 principiul neutralității Mării Negre, dreptul de-a deține flotă de război nelimitată și arsenale pe litoral. Se hotărăște prelungirea Comisiei Europene a Dunării cu 12 ani, condițiile reunii proiectatei Comisii riverane urmând a fi stabilite printr-o înțelegere a statelor riverane, inclusiv România și Serbia. Se manifestă și cu acest prilej tendința Austriei de-a obține un drept exclusiv asupra Dunării pe tot parcursul ei. Deși forul internațional refuzase să ia în discuție doleanțe de mai mică importanță ale României (consacrarea numelui țării de ex.), el reafirma principiul neintervenției în afacerile interne ale statului național Român.

18 martie Are loc insurecția proletariului parizian, răsturnarea dominației burgheziei și instaurarea Comunei, proclamată oficial la 27 martie. La 21—28 mai Comuna este înăbușită în sânge de către guvernul Thiers, refugiat la Versailles.

august Se înființează societatea de asigurare Dacia, din inițiativa lui V. Boerescu și G. Costa-Foru.

14/26—15/27 august Are loc serbarea de la Putna. Tineri din toate provinciile Românești, constituți într-un Congres al studenților Români de pretutindeni, au celebrat, într-o atmosferă de entuziasă solidaritate națională, 400 de ani de la sfântirea ctitorie lui Ștefan cel Mare. Serbarea s-a bucurat de sprijinul financiar al lui Dimitrie Brătianu și V. Boerescu.

8/20 noiembrie Se desfășoară la Iași Congresul presei de nuanță liberală, presidat de A. D. Holban, în vederea stabilirii unei conduite comune în presa fracțiunilor față de problemele cu care era confruntată țara. Congresul precedă o largă fuziune între fracțiunile liberale.

decembrie Se înființează Școala Superioară de Război.

1872

6/18 mai Se deschide agenția diplomatică Română la Berlin.

13/25 septembrie Se inaugurează oficial liniile Pitești—București—Buzău, Galați—Tecuci—Roman și Gara de Nord. Se deschide linia ferată București—Ploiești.

1873

16/28 martie Se deschide agenția diplomatică Română la Roma.

6 iunie Se încheie convenția de la Schonbrunn (Viena) între Alexandru II, împăratul Rusiei, și Franz Joseph I, împărat al Austriei și rege al Ungariei. La **23 octombrie** aderă la convenție și Wilhelm I, împăratul Germaniei, constituindu-se *Alianța celor trei împărați*. Guvernul conservator român încercă o apropiere de cele trei puteri în vederea obținerii independenței pe cale

diplomatică. Liberalii radicali se opun, considerând că acestea reprezintă pentru România o primejdie mai mare decât Imperiul otoman în agonie și preconizând o solidă consolidare financiară a țării și pregătirea armatei pentru acțiune militară.

2/14 noiembrie Se remite reprezentanților puterilor garante la București nota ministrului de externe V. Boerescu privitoare la dreptul României de a angaja negocieri cu caracter economic cu alte state.

1874

24 martie/3 aprilie Se deschide agenția diplomatică Română la St. Petersburg.

aprilie Se înființează societatea de asigurare România, sub conducerea conservatorului moderat Dim. Ghica.

26 noiembrie Parlamentul maghiar votează o nouă lege electorală, prin care se fixează pentru Transilvania un cens foarte ridicat care va exclude din rândul alegătorilor pe aproape toți români.

1875

ianuarie--martie Se constituie coaliția de la Mazar Pașa (casa maiorului englez statonnicit în România, Stephen Lakeman, fost ofițer în armata otomană sub numele de Mazar Pașa), prin care se pun bazele Partidului Liberal, mai târziu Național-Liberal, încheindu-se astfel o activitate începută din 1871. La 24 mai/5 iunie formațiile I. C. Brătianu — C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, Ion Ghica, A. G. Golescu, G. Vernescu, frații unea liberă și independentă de la Iași și conservatorul dizident M. C. Epureanu, subscrivînd programul cerând: respectarea Constituției inclusiv a legii electorale de către puterea executivă (Domnitor și guvern), o politică externă care să țină seama de interesele țării (mai ales economice); îmbunătățirea situației populațiilor rurale prin împroprietărirea unor categorii de populație, înființarea de școli la sate și aluziv intrarea tocmeilor agricole în competența dreptului comun, organizare și justiție în armată și abolirea legii miliților asupratoare pentru populația rurală, scădere sarcinilor contribuabiliilor prin scăderea cheltuielilor „publice”, descentralizarea administrației, magistraturii, clerului și corpului didactic, și avertizând că respectarea principiilor pactului fundamental poate „feri țara și instituțiile ei atât de excesele despotismului că și de comotiunile violente ale răzbunărilor populare”. Se alege un comitet format din 25 de membri, al cărui nucleu este puternicul grup al radicalilor.

22 iunie În urma proiectului avansat de V. Boerescu încă din 1873 și a unor complicate tratative cu Poarta și cu celelalte puteri garante, se semnează la Viena *Convenția comercială Româno-austro-ungară* pe 10 ani, pe principiul liberului-schimb, păgubitoare din punct de vedere economic, dar reprezentând o victorie politică în direcția dobândirii independenței. Convenția, votată de Camere în iulie, va fi aspru criticată de liberali care vor demisiona în masă din Corpurile legiuitoare în semn de protest.

9 iulie Izbucnește la Nevesinje, în Herțegovina, răscoala antiotomană care, în august, se va extinde și în Bosnia. Serbia și Muntenegrul trimite voluntari și arme. Se declanșează astfel criza orientală, care va dura până în 1878 și în contextul căreia guvernul Român va face demersuri diplomatice pentru obținerea neutralității și independenței României. Domnitorul Carol va considera posibilă numai rezolvarea pe calea armelor, cu concursul popoarelor direct interesate.

septembrie Au loc festivități organizate de Habsburgi la Cernăuți în vederea sărbătoririi a un secol de la încorporarea Bucovinei în Austria, prilej cu care se inaugurează și Universitatea din Cernăuți. Partidul Național-Liberal Român organizează manifestări în memoria Domnitorului Grigore Ghica, care protestase cu prețul vieții împotriva anexiunii.

decembrie Se înființează societatea de asigurare Unirea, din inițiativă liberală, fără sprijinul marilor comercianți și bancheri. Dintre cele trei societăți de asigurare înființate în acești ani, burghezia mare sprijinea Dacia și România, cea mijlocie și mică — Unirea.

1876

15/27 martie Apare la București cotidianul „Timpul”, organ oficial conservator (1876—1884, 1889—1900, 1919—1922), preluând rolul „Presei” lui V. Boerescu, care trecuse în opoziție. Nucleul organizatoric care va asigura apariția ziarului și-i va imprimă orientarea ideologică îi numără pe: Lascăr Catargiu, I. Em. Florescu, P. Mavrogheni, G. Manu, C. Sutu, Al. Lahovari, T. Maiorescu, Th. Rosetti, A. Știrbei, V. Pogor, G. Filipescu, N. Drosu, Gr. Păucescu, G. Băleanu, I.. Paciurea, A. Catargiu, P. Milló și Gr. Triandafil.

15/27 martie Se semnează la București Convenția comercială și de navigație româno-rusă, pe 10 ani.

31 martie/12 aprilie În urma destrămării coaliției conservatoare (paralel cu întărirea celei liberale), guvernul conservator Lascăr Catargiu demisionează, cu asentimentul Domnitorului, care vedea în conservatorii o piedică în dobândirea independenței pe calea armelor. *Legislația conservatoare* (1871—1876): legea împrumutului domenial (împrumut intern dobândit prin ipotecarea a 381 domenii ale statului); legea pentru reînființarea monopolului tutunului; legea pentru instituirea taxei de timbru și înregistrare; legea asupra licențelor din domeniul comerțului și industriei băuturilor alcoolice; legea asupra convertirii datoriei flotante într-un împrumut perpetuu cu dobândă de 5%; legea pentru rezilierea concesiei Strousberg și pentru preluarea concesiei de către bancherii G. Bleichroder și A. Hansemann; legea pentru construirea liniei ferate de joncțiune Iași-Ungheni și legea joncțiunii cu căile ferate din Austro-Ungaria prin Predeal; legea pentru mai buna organizare a cadrelor superioare ale armatei; legea pentru modificarea legii de organizare a puterii armate din 1868 (se dispune organizarea armatei teritoriale unice, puternic centralizată, după model german); legea consiliilor județene (pentru punerea în acord a legii similare din 1864 cu Constituția și legea electorală); legea sistemului electiv comunal (două colegii censitate la sate, patru la orașe; primarul fiind numit de puterea centrală se realizează o centralizare autoritară a administrației); legea de modificare a legii tocmeilor agricole care specifică în ce cazuri poate fi autorizată încheierea unei învoieli, precizând că numai învoiile astfel prevăzute pot fi legalizate de consiliile comunale și executate de administrație; se introducea clauza de solidaritate, se transformau dobânzile în obligații de învoieli agricole și se impunea obligativitatea ținerii unei evidențe scrise a învoieliilor, pentru evitarea abuzurilor; măsurile, mult mai avantajoase pentru țărani, din proiectul de lege propus de Senat și sprijinit de L. Catargiu și M. Kogălniceanu, au fost respinse de Cameră, în ciuda marei număr de deputați liberali, Cameră va introduce răspicat și prevederea conform căreia se putea apela la sprijinul dorobanților pentru constrângerea țărănilor; legea asupra alegerii mitropolitilor și episcopilor în vederea constituției Sinodului Bisericii ortodoxe române; legea creditului funciar rural, credit funciar moșieresc constituit prin asocierea marilor proprietari, baza primei mari instituții de credit modern din România; crearea creditului funciar urban; legea vamală cu clauze protecționiste și orientată în direcția emancipației economice față de Poartă; se adoptă tarife generale; legea pentru încurajarea industriei zahărului etc. Legea pentru acoperirea deficitului bugetar din 1875 (prin emiterea de bonuri de tezaur de 16000000, plata lor urmând să se facă din împrumutul de 42 500 000 pe care guvernul fusese autorizat să-1 contracteze în străinătate pentru construcții feroviare) și legea privind construirea la București a unei școli militare pregătitoare,

ambele adoptate de Cameră, vor fi votate de Senat în timpul guvernului M. Costache Epureanu. Alte proiecte, ca înființarea Băncii Naționale, vor întâmpina o puternică opoziție liberală și nu se vor putea materializa.

4/16 aprilie — 26 aprilie/8 mai Guvern de tranzitie I. Em. Florescu

interne	I. Em. Florescu
externe	D. Cornea
finanțe	Chr. Tell
justiție	D. P. Vioreanu; D. Cornea
culte și instrucție	Al. Orăscu
război	I. Em. Florescu
lucrări publice	Th. Gherghel

27 aprilie/9 mai — 23 iulie/4 august Guvern de coaliție liberală M. Costache Epureanu

interne	G. D. Vernescu
externe	M. Kogălniceanu
finanțe	I. C. Brătianu

justiție	M. Pherekyde
culte și instrucție	Gh. Chițu
război	G. Slăniceanu
lucrări publice	M. Costache Epureanu

Sub acest guvern se votează credite pentru Ministerul de Război, necesare pregătirii armatei. Coaliția liberală de la Mazar Pașa începe să se destrame, o dată cu venirea la putere, liberalii radicali căutând să se debaraseze de elementele moderate.

25 mai/6 iunie Tineretul liberal se organizează în Uniunea Democratică Română, sub conducerea lui Eugen Stătescu, apropiat prin idei de I. C. Brătianu.

iunie Alegerile pentru Cameră ca și cele parțiale pentru Senat, din mai, dau o majoritate zdrobotoare radical liberală, cu toată opoziția ministrului de interne G. Vernescu. G. Chițu și Simeon Mihăilescu sunt aleși cu unanimitate, iar C. A. Rosetti și N. Fleva aproape cu unanimitate.

16/28 iunie Se remite Imperiului otoman și celorlalte puteri garante memoriul guvernului român, redactat de M. Kogălniceanu, prin care se cere: recunoașterea oficială a numelui de România, recunoașterea rangului diplomatic al agentului Român din Constantinopol, dreptul de a emite monedă cu efigia Domnitorului, dreptul de a acorda decorații și de a încheia convenții comerciale, reglementarea mai multor probleme de frontieră (printre care fixarea hotarului pe talvegul Dunării), dreptul de liberă navigație pe Dunăre, inviolabilitatea teritoriului Român, încheierea cu Imperiul otoman a unor convenții: comercială, de extrădare, poștală și telegrafică, ceea ce implica egalitatea între parteneri. Paralel cu acest memoriu Ministerul de Interne elaborează și pune în circulație materiale de propagandă pentru neutralitatea României. M. Kogălniceanu propune formarea unei comisii parlamentare căreia să-i fie supuse actele diplomatice, întrucât problemele externe erau foarte presante și hotărările trebuiau luate, cu toată răspunderea, nu numai de guvern, ci și de parlament.

30 iunie Serbia și Muntenegru declară război Imperiului otoman cu sprijin rusesc neoficial. România oficial adoptă o politică de neutralitate, neoficial, deschide granițele pentru populația civilă din Serbia și permite trecerea spre Serbia a sute de voluntari ruși.

iulie-august Deputatul Pantazi Ghica prezintă Adunării propunerea îscălită de 30 de deputați de a se institui o anchetă parlamentară pe lângă fiecare minister și prefectură; după discutarea în secțiuni, propunerea revine în Cameră semnată de 80 de deputați în frunte cu E. Stătescu;

se cere punerea sub acuzare a 11 miniștri conservatori, pentru violarea Constituției, abuz de putere, îngădirea libertăților și risipa banilor publici. Primul-ministrul M. C. Epureanu, exceptat de la darea în judecată, nereușind, ca și Domnitorul de altfel, să opreasca acțiunea, își dă demisia;

Camera numește o comisie de anchetă formată din 7 membri: Anast. Stolojan, raportor, N. Ionescu, E. Stătescu, N. Fleva, D. Giani. D. Brătianu — președinte și N. Voinov — vicepreședinte demisioanează și sunt înlocuiți cu G. Misail și E. Costinescu. Camera respinge propunerea de arestare a foștilor miniștri conservatori.

8 iulie Are loc întâlnirea secretă de la Reichstadt, între Franz Joseph I și Alexandru II, secondați de ministrul de externe contele Andrassy și de cancelarul A. M. Gorceacov, în vederea stabilirii poziției celor două imperii în conflictul oriental. În eventualitatea înfrângerii Turciei, urma să se acorde Serbiei, Muntenegrului și Greciei independența și extindere teritoriale, iar Bulgariei, Rumeliei și Albaniei autonomia. Constantinopolul devinea oraș liber. Imperiul habsburgic urma să împartă cu Serbia și Muntenegru, Bosnia și Herțegovina, iar cel țarist să ocupe sudul Basarabiei și regiunea Batum din Armenia.

24 iulie/5 august — 24 noiembrie/6 decembrie 1878 Guvern I. C. Brătianu

interne	G. D. Vernescu; I. C. Brătianu; C. A. Rosetti; M. Kogălniceanu
externe	N. Ionescu; I. I. Câmpineanu; M. Kogălniceanu
finanțe	I. C. Brătianu; D. A. Sturdza; I. C. Brătianu; I. I. Câmpineanu
justiție	E. Stătescu; I. I. Câmpineanu; E. Stătescu
culte și instrucție	Gh. Chițu; I. C. Brătianu
război	G. Slăniceanu; A. Cernat; I. C. Brătianu; A. Cernat
lucrări publice	D. A. Sturdza; G. D. Vernescu; I. Docan; P. S. Aurelian; I. C. Brătianu

august La Sibiu are loc, din inițiativă austriacă, întâlnirea dintre o delegație guvernamentală română condusă de I. C. Brătianu și împăratul Franz Joseph I, prilej cu care partea română asigură Imperiul de dorința României de a duce o politică de bună vecinătate.

29 septembrie/11 octombrie Are loc întrevedere rusu-română la Livadia, (Crimeea), la care participă din partea română primul-ministru I. C. Brătianu, ministrul de război G. Slănicianu ș.a., și din partea rusă împăratul Alexandru II, cancelarul Gorceacov, ministrul de război D. A. Miliutin și general Ignatiov, ambasadorul rus la Constantinopol. Se discută eventualitatea trecerii armatei ruse pe teritoriul Românesc în cazul unui război rusu-turc. Cum trecerea armatei țărănește era inevitabilă, România urmărea să nu devină teatru de război, să obțină garanții în privința suveranității ci și a integrității teritoriale. Întâlnirea coincide cu o concentrare masivă a armatei române. Paralel se continuă demersurile diplomatice pentru recunoașterea de către puterile occidentale a neutralității absolute a României. După întâlnirea de la Livadia, se vor continua tratative secrete neratificate de St-Petersburg, până la sfârșitul anului Imperiul țărănește nefiind încă sigur de declanșarea războiului cu Poarta.

octombrie—noiembrie Se votează păstrarea mai departe a rezervelor sub arme și un credit de 4000000 pentru completarea armamentului.

11/23 decembrie Se deschide conferința reprezentanților puterilor europene la Constantinopol care, în vederea evitării conflictului militar, cere Portii să facă concesii popoarelor din Imperiu. În aceeași zi, pentru torpilarea conferinței, se promulgă, cu încurajarea Angliei, o constituție cu aparențe liberale, elaborată de Midhat Pașa. România și Serbia sunt declarate provincii privilegiate ale Imperiului otoman, ceea ce declanșează vehemente proteste din partea Parlamentului Român concretizate în moțiuni votate și trimise Portii și marilor puteri. Tratativele dintre puteri vor continua în vederea salvăgădării păcii, însă fără succes.

1877

15 ianuarie Se încheie la Budapesta convenția secretă rusu-austro-ungară Rusia consimte la ocuparea Bosniei și Herțegovinei de către Habsburgi, în schimbul neutralității în cazul unui război rusu-turc. Se stipulează ca cele două imperii să nu admită crearea unui mare stat slav în sudul Dunării.

aprilie—iunie Corpurile legiuitorare votează o serie de legi impuse de iminența războiului; legea rechizițiilor militare; mobilizarea și constituirea miliților în corpuși active; modificarea legii gărzilor orășenești; suspendarea oricăror procese și urmăriri judecătoarești pentru militarii aflați sub steaguri; executarea de către comunele rurale a lucrărilor agricole pentru rezerviști chemați sub arme; acordarea de credite suplimentare Ministerului de Război; recrutarea corpului ofițeresc; legiferarea dreptului ofițerilor români din armate străine de a servi în armata Română și de a obține cetățenia română și dreptul la pensie. Pentru acoperirea deficitului bugetar și crearea de resurse suplimentare s-au luat unele măsuri financiare: taxa de 5% asupra salarizării, sporirea costului biletelor de tren și a taxei de timbru și înregistrare etc. S-au votat credite pentru armată până la un total de 19 833 131 lei, care urmău să acoperă cu bonuri de tezaur; cum procedaseră și alte guverne în situații similare se dispune emiteră de bilete ipotecare (prima hârtie monedă din România) în valoare de 26 260 000 lei, garantate cu proprietățile libere ale statului cu valoare cel puțin dublă, o măsură pozitivă care n-a adus inflație, înlesnind în schimb finanțarea războiului. Întrucât încasările statului prin plățile făcute de armata rusă au fost excedentare în a doua jumătate a anului 1877, biletele ipotecare au fost puse efectiv în circulație în 1878, cu ele achitându-se în primul rând rechizițiile pentru armată

3/15 aprilie M. Kogălniceanu preia din nou Ministerul de Externe.

4/16 aprilie Se semnează la București Convenția politică româno-rusă prin care guvernul român acceptă trecerea trupelor țărănești pe teritoriul Românesc, iar cel țărănește se angajează să garanteze integritatea și suveranitatea României. La convenția de principiu avea să se anexeze o convenție specială (26 de articole) care prevedea între altele; legătura dintre armata rusă și autoritățile locale să fie mijlocită numai de comisarii români; toate cheltuielile să revină guvernului rus și să se plătească în aur; aprovizionarea trupelor să se facă la prețuri convenite; transportul trupelor să beneficieze de o reducere de 40%; unitățile militare imperiale să nu treacă prin București.

6/18 aprilie Se publică decretul de mobilizare generală a armatei Române încheiată la 15/27 aprilie. Trupele Române ocupă poziții defensive pe Dunăre. Totalul forțelor mobilizate se ridică la 100000 de oameni din care 58700, efectivul armatei de operații (1 602 ofițeri) cu 12300 de cai și 190 de tunuri. Sunt mobilizați pentru instruire 14000 de tineri din contingentul 1877.

10/22 aprilie Relațiile diplomatice dintre România și Poartă se întreprind.

11/23 aprilie Trupele țărănești trec frontieră României înainte ca Adunările să fi votat Convenția Româno-rusă; trecerea și înaintarea nu fuseseră în prealabil comunicate guvernului, care se alarmează. Pe 12/24 aprilie guvernul dă un comunicat prin care se anunță intrarea trupelor rusești pe teritoriul României și se dau indicații prefeților cu privire la atitudinea pe care trebuie să o adopte; populația de la Dunăre e sfătuită să se retragă în interiorul țării. Armata rusă din Balcani va avea un efectiv de 330 000 de militari, cea turcă 200 000, plus flotila de pe Dunăre.

12/24 aprilie Imperiul țărănește declară război Poartă, căutând să lase impresia că este mandatar al marilor puteri. Începe ofensiva din Caucaz. Domnitorul Carol și primul-ministru vor insista în cursul mai multor discuții purtate în aprilie-mai cu marele duce Nicolae, comandantul suprem al trupelor de operații din Balcani, ca armata Română să aibă peste Dunăre o bază proprie de

acțiune și conducere națională, pentru ca la încheierea păcii contribuția României la victorie să poată fi apreciată în mod corect. Rusia țaristă va refuza inițial propunerea de colaborare militară, apoi, într-o a doua fază, va lăsa să se înțeleagă că ar dori o asemenea cooperare, cu condiția ca armata Română să fie comandată de marele duce Nicolae.

14/26 aprilie Corpurile legiuitorare se întrunesc în sesiune extraordinară pentru a aproba Convenția româno-rusă și a lăsa unele măsuri financiare cerute de necesitățile războiului. În mesajul de deschidere prezentat de Domnitor se amintește că toate stăruințele depuse pe lângă Poartă și celelalte puteri în vederea asigurării neutralității României au rămas fără rezultat; națiunea Română nu mai poate conta decât pe ea însăși; trecerea armatelor ruse fiind imperios necesară și hotărâtă, guvernul s-a preocupat de menținerea instituțiilor și drepturilor politice, de garantarea hotarelor țării și de luarea unor măsuri pentru ca trecerea trupelor să fie cât mai puțin împovărătoare pentru populație; în acest scop s-a impus încheierea Convenției româno-ruse. În urma unor aprinse discuții, Convenția a fost votată la 16/28 aprilie, cu o majoritate constituită din reprezentanți ai tuturor grupărilor politice.

21 aprilie/3 mai După ratificarea Convenției româno-ruse artleria turcă bombardează nu numai Brăila, unde erau trupe rusești, ci și Calafatul, Bechetul, Oltenița și Călărașii, unde trupele nu ajunseseră deși, la cererea Porții, guvernul Român, în speranța recunoașterii neutralității, acceptase să retragă trupele de pe linia Dunării. Poarta, declarând pe Români drept rebeli, notifică pe cale diplomatică că sultanul dispune detronarea principelui vasal din România. Kogălniceanu va protesta pe lângă cabinetele europene, menționând că toate acestea nu sunt de natură a menține neutralitatea României.

26 aprilie/8 mai Artleria română de la Calafat deschide focul asupra Vidinului, ca replică la bombardamentele turcești.

29 aprilie/11 mai Adunarea votează intrarea în război a României împotriva Imperiului otoman, lăsând guvernului libertatea de a alege momentul declarării independenței de stat. Senatul ratifică hotărârea pe 30 aprilie/12 mai.

9—10/21—22 mai Întrunit în sesiune extraordinară, Parlamentul Român proclamă independența de stat a României. Declarația de independență este citită de ministrul de externe M. Kogălniceanu. Se recomandă guvernului să facă demersurile diplomatice necesare recunoașterii și garantării noii stări de fapt pe plan internațional. Marile puteri nu vor recunoaște noul statut al României așteptând încheierea războiului. În aceeași zi, ca prime acte ale statului suveran român, Parlamentul votează înființarea ordinului Steaua României și anularea tributului către Poartă (914000 lei), acesta urmând a fi afectat întreținerii armatei. Dezbaterile s-au desfășurat într-o atmosferă de mare entuziasm popular.

17/29 mai Se constituie comitetul din Sibiu pentru ajutorarea soldaților români răniți în război. 350 de comitete similare declarate ilegale de autorități se vor organiza și vor activa în provinciile Românești din Imperiul austro-ungar.

19/31 iulie După un prim atac asupra Plevnei, respins cu mari pierderi pentru armatele țariste, marele duce Nicolae trimite Domnitorului Carol următoarea telegramă: „Turcii adunând cele mai

mari mase de trupe la Plevna ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrație și, dacă se poate să treci Dunărea cu armata după cum dorești între Jiu și Corabia. Demonstrația aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele”. Analizând situația creată, guvernul Român și Marele Cartier General au acceptat ca armata Română să participe la marea bătălie de la Plevna, urmând să se discute detaliile de cooperare, cu stabilirea precisă a naturii relațiilor dintre cele două armate. Primele unități Române trec Dunărea și preiau paza podului de la Zimnicea.

23 iulie/4 august În urma trecerii Dunării se reorganizează întreaga armată activă Română; armata de operații de sub conducerea generalului Al. Cernat e destinată acțiunilor din jurul Plevnei.

9/21 august În urma tratativelor purtate la Gornai-Studen între Domnitorul Carol și țarul Alexandru II, în vederea reglementării cooperării celor două armate, cu respectarea individualității și unității de comandă a armatei Române, se hotărăște ca la Plevna să se constituie din trupele Române și ruse un singur corp, armata de vest, sub conducerea Domnitorului Carol, având drept șef de stat-major pe generalul Zotov. Paralel cu începerea acțiunilor militare se continuă tratativele diplomatice cu cabinetele europene.

27 august/8 septembrie - 31 august/12 septembrie Patru asalturi succesive asupra Plevnei se soldează cu cucerirea redutei Grivița 1, din sistemul de apărare al Plevnei, și cu pierderea a 24% din efectivele româno-ruse angajate în cucerirea Plevnei. Plevna — punctul critic al frontului din Balcani — va fi încercuită și asediată.

7—9/19—21 noiembrie După lupte grele trupele române cuceresc cetatea Rahova.

15/27 noiembrie Se reia activitatea Adunărilor legislative. În cursul dezbaterilor s-a evidențiat necesitatea și importanța strategică a trecerii Dunării de către trupele Române în urma înfrângerii rușilor în fața Plevnei. Parlamentul este informat că, în eventualitatea eșecului campaniei ruse în sudul Dunării, otomanii intenționau să dicteze condițiile de pace la București, impunând stabilirea unei linii fortificate pe Prut, apărătă de garnizoane turcești pe cheltuiala României, căreia i s-ar fi dublat tributul anual. M. Kogălniceanu informează că puterile europene s-ar fi opus acestor acțiuni, pe motiv că România însăși declarase război și se proclamase independentă; se impunea deci ca armata Română să contribuie efectiv la înfrângerea trupelor otomane. În cursul sesiunii parlamentare **noiembrie—iulie** 1878 se promulgă următoarele legi: deschiderea de credite extraordinare pentru armată; legea pentru asigurarea pensiei de urmaș pentru văduvele, copiii și părinții soldaților Români căzuți pe front sau deveniți invalizi; legea pentru înființarea pe seama statului a patru orfelinate pentru copiii victimelor

războiului; legi pentru deschiderea unor credite extraordinare destinate întreținerii prizonierilor turci conform regimului de prizonierat din statele civilizate; credite pentru asanarea locurilor infestate de epidemii; plata rechizițiilor militare; scutirea pe viață a rezerviștilor luptători de unele contribuții către stat; scutirea de impozite directe pe 1877 a populației din Calafat, Bechet, Giurgiu și Slobozia, care suferise cel mai mult de pe urma bombardamentelor otomane; măsuri în vederea aplicării articolelor 5 și 6 (împroprietătirea însurăteilor și valizilor), din legea rurală 1864, luate în urma interpretărilor și moțiunilor parlamentare cu privire la situația țărănimii, care ducea tot greul războiului (măsuri care vor face posibilă împroprietătirea ulterioară a 48 342 familii țărănești). În aceeași sesiune sunt puse în discuția Adunării următoarele proiecte de lege, ulterior votate: reorganizarea agentiilor diplomatici, prin care se modifica denumirea și definirea funcțiilor reprezentanților români în străinătate în funcție de nouă statut al țării; reglementarea responsabilității ministeriale; interpretarea legii electorale din 1866 în sensul întăririi Colegiului III, în care să intre numai burghezia urbană (liberalii radicali avuseseră intenția să modifice legea electorală în sens mult mai democratic, dar puternica opoziție conservatoare era un semn că nu sosise încă momentul unei asemenea reglementări); legea prin care bancherilor care aveau relații cu străinătatea li se scădeau patentele de la 1400—300 la 900—200 de lei, egalizându-le astfel cu cele ale bancherilor cu activitate internă; legea asupra organizării comunale, cu prevederi administrative și electorale care să facă din comune nucleul organizării politice generale (în locul celor două colegii ale legii din 1874 se propunea un singur colegiu și se întărea descentralizarea); legea pentru instituirea unui consiliu superior al armatei sub președinția ministrului de război, menit să asigure, prin mijlocirea unei comisii permanente cu atribuții legislative și de control, o conducere colectivă a armatei.

28 noiembrie/10 decembrie Trupele Române cucerește puternicele redute de la Opanez, din sistemul de apărare al Plevnei, luând prizonieri 7000 de ostași turci. După o tentativă nereușită de a sparge încercuirea printr-un atac puternic, generalul Osman Paşa se predă colonelului român

Cerchez și semnează capitularea armatei turce de la Plevna, compusă din 40 000 de soldați, 10 generali, peste 130 de ofițeri superiori, 2000 de ofițeri inferiori și dotată cu 74 de tunuri.

1878

Apare ziarul „Binele public”, editat de gruparea liberalilor moderati din jurul lui G. Vernescu.

Prin desprinderea unei părți din fracțiunea liberă și independentă se formează la Iași gruparea liberalilor moderati, sub conducerea lui G. Mârzescu, V. Conta, Gr. Cobâlcescu, Gr. Buică, D. Brândza și.a., cu organul de presă „Steaua României”. Conservatorii considerau drept adevarat conducător al grupării pe M. Kogălniceanu.

Se constituie în jurul ziarului „Timpul” prima organizație conservatoare care își desfășoară activitatea în baza unui statut. Acesta cuprindea prevederi privitoare la modalitatea de subvenționare a „Timpului”, acorda drept tuturor susținătorilor materiali ai ziarului de verificare a gestiunii și de fixare a orientării lui prin desemnarea, din rândul lor anual a 4 reprezentanți care să colaboreze cu 3 delegați ai fondatorilor ziarului (A. Știrbei, P. Mavrogheni, C. Suțu, T. Maiorescu, Th. Rosetti) în cadrul comitetului de redacție al cotidianului. Nu toți conservatorii vor fi mulțumiți de orientarea ziarului; P. Mavrogheni și P. P. Carp combat linia agresivă contra Domnitorului și colaborarea cu M. Costache Epureanu.

ianuarie Consiliul de Miniștri al României îl trimite pe colonelul Eracle Arion la Cazanlâc spre a trata cu delegații Portii condițiile armistițiului și preliminariile păcii între România și Imperiul otoman; se preciza că va fi nul și neavenuit orice act care ar privi România și la a cărui elaborare ea nu va fi participat; directorul cancelariei diplomatici a Marelui Cartier General al armatei imperiale ruse îl pune în vedere primului-ministrului român să transmită la St. Petersburg vederile sale privind bazele păcii. Curtea imperială rusă transmite guvernului român prin intermediul generalului Ion Ghica, agentul diplomatic Român la St. Petersburg, „intenția de a relua partea Basarabiei până la Chilia; în compensație România va primi Delta Dunării și Dobrogea până la Constanța”, guvernul țarist precizând că este pentru o înțelegere bilaterală La Viena ambasada imperială rusă afirma că retrocedarea a fost convenită între guvernul român și cel rus; M. Kogălniceanu protestează, precizând că știa din iulie 1877 de înțelegerea de la Reichstadt, prin care retrocedarea era convenită între cele două guverne imperiale și nu între guvernul țarist și cel Român. La mijlocul lui ianuarie generalul Ignatiev are o întrevedere la București cu I. C. Brătianu și M. Kogălniceanu pentru reglementarea raporturilor între România și Rusia, dar problemele litigioase nu pot fi soluționate, rămânând ca ele să fie supuse discuției marilor puteri. În contextul încordării relațiilor dintre Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist, care nu mai era dispus să respecte înțelegările bilaterale anterioare războiului, se speră că integritatea teritorială a României să nu fie afectată. Conflictul dintre cele două imperii va fi aplanat de cancelarul Bismarck care va pacifica și relațiile încordate dintre Anglia și Rusia țaristă.

12/24 ianuarie După un atac violent, trupele române ocupă Smârdanul, punct important al sistemului defensiv al Vidinului.

15/27 ianuarie Artleria română de pe amândouă malurile Dunării deschide foc masiv asupra Vidinului.

19/31 ianuarie Se semnează armistițiul rusu-româno-turc.

februarie—iunie Se dezvoltă în prezența ministrilor interpelări parlamentare provocate de știrea că unele din condițiile de pace avansate Portii ar afecta integritatea teritorială a României. Primul-ministru declară că „niciodată națiunea română nu va consimți nu la cesiunea, dar nici la schimbul unei părți din teritoriul său”. În Corpurile legiuitorare se votează moțiuni în sensul acesta, comunicate agentilor diplomatici Române. Dezbaterile continuă și în luniile următoare în ședințe publice, dar mai ales secrete, și iau o turură critică în aprilie, când deputați și senatori critică concentrările de trupe țariste în preajma Bucureștilor și

amenintările cancelarului Gorceacov de a ocupa țara și a dezarma armata Română în cazul când guvernul ar mai protesta împotriva prevederilor Păcii de la San-Stefano. Proclamația lui Gorceacov ilustrează cu prisosință intențiile guvernului de la Petersburg. „Locuitorii ai Bucureștiului, complicațiile politice survenite în ultimul timp fac indispensabilă ocuparea temporară a orașului București de către trupele armatei

imperiale ruse. Generalul locotenent contele Olsufiev este numit guvernator militar iar colonelul Tugenhold, locțiitor al guvernului militar al orașului, iar pe toată durata ocupației este declarată starea de asediu. Armata imperială nu vine ca inamic...” Se hotărăște rezistență militară în Oltenia și nord-vestul Munteniei și retragerea Domnitorului și guvernului la Craiova. În perspectiva Congresului de pace de la Berlin, Corpurile legiuioare încurajează activitatea diplomatică a guvernului în direcția admiterii României la lucrările Congresului. În acest context, I. C. Brățianu cere Camerei să voteze retragerea acțiunii intentate foștilor miniștri din guvernul conservator.

19 februarie/3 martie Se semnează la San-Stefano preliminariile de pace ruso-turce, prin care se recunoaște independența României, Serbiei și Muntenegrului și autonomia Bulgariei, Bosniei și Herțegovinei; Dobrogea este cedată Rusiei, care își rezerva dreptul de a o remite României în schimbul județelor din sudul Basarabiei; articolul 8 prevede că trupele de ocupație ruse din Bulgaria își vor păstra comunicațiile prin România.

vara Intră în vigoare regulamentul pentru executarea articolelor 5 și 6 din legea rurală din 1864, articole privitoare la împroprietărea însurățeilor și valizilor, de pe moșiile statului, acțiune pregătită încă în 1876, dar întreruptă de izbucnirea războiului.

1/13 iunie—1/13 iulie Se desfășoară lucrările Congresului internațional de pace de la Berlin, consacrat revizuirii Tratatului de la San-Stefano. România participă numai cu titlu consultativ, prin audierea unei delegații alcătuită din I. C. Brățianu și M. Kogălniceanu, care înaintase în prealabil Congresului un memoriu cuprinzând cererile României; Congresul recunoaște independența României și dreptul ei asupra Dobrogei — inclusiv Mangalia și Silistra — și Delta Dunării; județele Bolgrad, Cahul și Ismail sunt reanexate de Imperiul țarist; recunoașterea independenței României era condiționată pe de o parte de acceptarea acestor modificări teritoriale, pe de altă, ca și cea a Serbiei, de prevederea ca drepturile politice și civile să nu fie condiționate de cultul religios. Această imixtiune în treburile interne ale unor state independente se datora în mare parte presiunilor exercitate, pe durata întregii crize orientale, de Alianța izraelită, care urmărea apărarea intereselor populației evreiești din întregul Imperiu otoman și care, în acest scop, zădărniccea încheierea de convenții comerciale și de credit între statele balcanice în plină conflagrație și Europa occidentală. În 22 iunie M. Kogălniceanu transmite în tară că delegația română a refuzat să se supună verdictelor Congresului și că „țara are întreaga libertate de a se pronunța”. Lucrările Congresului vor reglementa regimul Dunării în sensul dorit de Austria - constant preocupată din interese economico-politice de a monopoliza fluviul și în plus îngrijorată de noua situație de stat riveran creată Rusiei țariste. Se menține regimul de liberă navigație în virtutea căruia se impun dărmăcure tuturor forturilor de pe malurile fluviului în aval de Portile de Fier și interzicerea navigației bastimentelor de război pe aceeași portiune. Austro-Ungaria obține dreptul de-a efectua lucrările de la Portile de Fier și de-a percepe taxele necesare pentru acoperirea cheltuielilor. Comisia Europeană, din care urma să facă parte și România, este menținută, extinzându-i-se competența până la Galați, în completă independență față de autoritatea de stat. Brățul Chilia intră sub controlul absolut al Rusiei. Membrii Comisiei Europene asistați de reprezentanți ai statelor riverane le revine sarcina de-a elabora un regulament de navigație și poliție fluvială aplicabil numai pe portiunea Portile de Fier—Galați și asemănător celui deja existent pentru Dunărea maritimă.

11 septembrie Agenția diplomatică Română de la Viena este ridicată la rangul de legație, prima legație Română din străinătate. În următorii doi ani statul Român va avea legații la: Petersburg, Atena, Belgrad, Sofia, Roma, Bruxelles, Berlin, Londra, Paris.

15/27 septembrie Se deschide sesiunea Corpurilor legiuioare, destinată mai ales dezbaterei prevederilor Tratatului de la Berlin. La 27 februarie/11 martie 1879 Adunarea deputaților votează o moțiune (cu o majoritate de 71 de voturi contra 19) în care se declară oportunitatea revizuirii articoului 7 din Constituție, privitor la condițiile de împământare și implicit de dobândire a drepturilor politice. Parlamentul va mai legifera: legea referitoare la neînstrăinarea pământurilor țărănești primite în 1864, datorată inițiativelor lui C. A. Rosetti (posesorii loturilor țărănilor împroprietăriți trebuiau să restituie aceste loturi în schimbul unei despăgubiri invers proporțională cu beneficiile aduse în perioada înstrăinării); legea suplimentară privitoare la consulațele Române precum și la administrația centrală a Ministerului Afacerilor Străine; legea privind înființarea Academiei Române. Se respinge proiectul privitor la largirea acțiunii de împroprietărire de pe moșiile statului a țărănilor care luptaseră în războiul de independență.

octombrie În urma evacuării sudului Basarabiei Rusia recunoaște independența României.

8/20 octombrie Dobrogea și Delta Dunării intră oficial în componența României; autoritățile Române preiau administrația noii provincii la 14/26 noiembrie.

25 noiembrie/7 decembrie-10/22 iulie 1879 Guvern I. C. Brățianu

Interne	I. C. Brățianu
externe	I. I. Câmpeanu
finanțe	D. A. Sturdza
justiție	Eug. Stătescu
culte și instrucție	G. Cantili
război	I. C. Brățianu; N. Dabija
lucrări publice	M. Pherekyde

decembrie Comisia Europeană desemnată să traseze în Dobrogea granița româno-bulgară votează ocuparea de către România a avanpostului de la Arab-Tabia, în virtutea prevederilor Tratatului de la Berlin, care stipula desființarea sistemului defensiv al

Silistrei; trupele Române ocupă fortificația, dar se retrag peste doi ani, când, în urma încordării relațiilor diplomatice dintre România și Imperiul țarist, comisia revine la sfârșitul lui 1879 asupra hotărârii luate.

1879

Începe construirea liniei ferate Buzău—Mărășești, prima executată de statul Român (va fi inaugurată la 18/30 octombrie 1881).

Se termină construirea căii ferate Ploiești-Predeal.

Se deschide la București sucursala agenției de presă Havas, prima agenție de presă din România.

mai încep alegerile pentru Adunarea Constituantă (Camerele de revizuire), care urma să modifice Constituția din 1866 conform prevederilor Tratatului de la Berlin.

22 mai Parlamentul ungur votează o nouă lege școlară (legea Trefort) vizând maghiarizarea populațiilor din Transilvania prin instituirea obligativității predării limbii maghiare pe teritoriul aparținând Ungariei.

11/23 iulie - 9/21 aprilie 1881 Guvern I. C. Brătianu

interne	M. Kogălniceanu; I. C. Brătianu; Anast. Stolojan; Al. Tenachiu
externe	V. Boerescu
finanțe	D. A. Sturdza; I. C. Brătianu; I. I. Câmpineanu; I. C. Brătianu
justiție	Anast. Stolojan; D. Giani
culte și instrucție	N. Kretzulescu; V. Boerescu; V. Conta
război	D. Lecca; G. Slăniceanu
lucrări publice	I. C. Brătianu; N. Dabija

5/17 august Se încheie convenția româno-austro-ungară privind joncțiunea celor două rețele feroviare la Vârciorova.

7 octombrie Tratat secret de alianță germano-austro-ungar împotriva Rusiei țariste și a Franței, baza blocului militar al puterilor centrale.

13/25 octombrie Se votează legea de revizuire a articolului 7 din Constituția României, care prevede acum că „Diferența de credințe religioase și confesiuni nu constituie o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita”, legea de revizuire mai stabilind modul de împărtășire, care era individual, naturalizarea în bloc neacordându-se decât evreilor care participaseră la războiul de independență, în număr de aproximativ 900. Se urma astfel linia unei evoluții firești a legislației naționale, dar cu sentimentul că România fusese supusă unor grave ingerințe în treburile sale interne.

26 noiembrie/6 decembrie Italia recunoaște independența României.

1880

Chestiunea Dunării Dacă după Congresul de la Berlin Austro-Ungaria fusese preocupată de-a întări autoritatea Comisiei Europene în opoziție cu interesele Petersburgului și amânase crearea Comisiei riveranilor, începând din 1880 va acționa în vederea obținerii controlului între Porțile de Fier și Galați prin intermediul preconizării comisiei. Conflictul româno-austro-ungar va domina timp de trei ani toate dezbatările Comisiei Europene a Dunării legate de reglementarea navegației în aval de Porțile de Fier. În sesiunea mai-iunie 1880 a Comisiei un comitet alcătuit din delegații Austro-Ungariei, Germaniei și Italiei prezintă un anteproiect de statuare a regimului de navigație între Porțile de Fier și Galați prevăzând crearea unei comisii mixte însărcinată cu executarea și supravegherea aplicării regulamentului de navigație și poliție fluvială pe Dunărea de Jos, compusă din căte un delegat al fiecărui stat riveran și unul al Austro-Ungariei cu funcția de președinte permanent și dispunând de vot preponderent Comisiei Mixte urmând să-i fie subordonați nu numai inspectorii și subinspectorii însărcinați cu controlul navegației, ci și căpitanii tuturor porturilor prin scoaterea lor de sub autoritatea teritorială. Tot în competența ei urma să intre și aprobarea construirii oricărui fel de stabiliment pe malurile fluviului precum și judecarea în ultimă instanță a diferitelor contestații și litigiilor legate de navegația fluvială. În plus Comisia Mixtă putea modifica „după nevoie” orice clauză a regulamentului de navigație. Anteproiectul odată aplicat ar fi afectat grav suveranitatea statelor riverane. Neobținând adeziunea unanimă în Comisia Europeană a Dunării prin opoziția României, demersul Austro-Ungariei va rămâne fără rezultat. România susținea teza că supravegherea aplicării regulamentului de navigație fluvială să intre în competența Comisiei Europene iar executarea acestuia să rămână un atribut al fiecărui stat riveran în parte. Căutând, în condițiile internaționale existente, să nu ajungă la o ruptură cu Puterile Centrale, guvernul Român va angaja tratative directe cu dubla monarhie, în schimbul acceptării acesteia în Comisia Mixtă, căutând să obțină renunțarea la votul preponderent. Austro-Ungaria, încurajată de Germania, nu va înțelege să cedeze în fața României.

ianuarie Fracțiunea liberală condusă de Gh. Vernescu, liberalii sinceri, de orientare politică mai conservatoare, părăsește partidul liberal, constituindu-se ca gruparea politică autonomă, cu organ de presă „Binele public”. Programul noii formațiuni publicat în aprilie și semnat și de N. Ionescu, șeful fracțiunii libere și independente de la Iași, prevedea: respectarea Constituției, îmbunătățirea soartei tăranilor prin învățământ și justiție, fondarea unor instituții de credit rural pentru sprijinirea marilor producători de cereale preocupați de prelucrarea industrială a produselor agricole, descentralizare, formarea unui corp competență de funcționari, trecerea efectivă la învățământul primar gratuit și obligatoriu, promovarea învățământului profesional, îmbunătățirea situației corpului didactic. Colaborarea strânsă a fracțiunii libere și independente cu conservatorii

anunță viitoarea fuzionare a grupării G. Vernescu cu conservatorii.

Încep lucrările de rectificare și adâncire a cursului Dîmboviței — conform planurilor arhitectului Gr. Cerchez — încheiate în 1883. Dispar brațele secundare și ostroavele, se taie coturile iar tranșeaa adâncă săpată de la Ciurel la Abator va feri orașul de inundații.

16/28 ianuarie Legea pentru înființarea Casei de Economii.

29 ianuarie/10 februarie Se votează legea privind răscumpărarea de către statul român de la Societatea acționarilor a căii ferate Roman—Vârciorova după tratative îndelungate și sub presiunea Germaniei care condiționa recunoașterea independenței de acceptarea răscumpărării căii ferate, preluată după falimentul Strousberg de un grup de bancheri din anturajul cancelarului Bismarck.

3/15 februarie Conservatorii, la inițiativa lui M. Costache Epureanu, încep să-și organizeze structurile de partid, publică un statut și un program (de altfel foarte vag) și înființează la București un Club politic central, al căruia președinte este M. Costache Epureanu și, în perspectivă comitete locale (structuri organizatorice de inspirație liberală). Clubul va subvenționa și editarea ziarului „Timpul”, al căruia prim-redactor este numit M. Eminescu. M. Costache Epureanu neprezentând, prin oscilațiile lui între partide, suficiente garanții de stabilitate politică, nu reușește să atragă înălăuntrul noii structuri de partid câteva dintre cele mai marcante personalități conservatoare printre care P. P. Carp, D. Ghica, G. Gr. Cantacuzino și Gr. M. Sturdza. Gr. M. Sturdza va constitui Partidul Democrației Naționale, având drept organ de presă „Democrația națională” și preconizând o politică externă orientată în direcția unei alianțe cu Imperiul țarist. V. Boerescu și Dim. Ghica, conservatori moderăți, evoluaseră anterior, prin concepțiile lor economice, către partidul liberal și intraseră în sfera de influență a lui I. C. Brătianu. Junimiștii au manifestări

parlamentare proprii și atitudine rezervată față de acțiunile extra-parlamentare ale conservatorilor, inclusiv constituirea Clubului conservator, la care totuși aderă în bloc.

8/20 februarie Germania, Anglia și Franța recunosc independența de stat a României.

25 februarie/9 martie O comisie de anchetă a Senatului își dă verdictul, declarându-l nevinovat pe Simeon Mihălescu, acuzat de-a fi aprobat furnizorului armatei ruse Warszawski să facă transporturi peste Dunăre cu atelaje românești rechiziționate și țărani proprietari ai acestora.

9/21 martie Legea pentru organizarea Dobrogei

30 martie/11 aprilie Adunarea deputaților, la propunerea lui D. Giani, votează acordarea lui C. A. Rosetti a unei pensii de 1 000 de lei pe lună, reversibilă, la moartea titularului, asupra soției, plus suma de 150 000 lei plătibili imediat cu titlu retroactiv (propunerea mai fusese făcută în 1868, dar C. A. Rosetti refuzase).

17/29 aprilie Din inițiativă guvernamentală se votează legea pentru înființarea unei bănci de scont și emisiune, Banca Națională a României, cu un capital de 12 000 000 lei, cu privilegiul exclusiv de a emite monedă; o treime din acțiuni sunt deținute de stat, restul de particulari, între care un loc important ocupă oameni de afaceri legați de cercurile partidului liberal. Primul director al Băncii, Teodor Mehedințeanu, va fi urmat de Eugeniu Carada.

21 noiembrie/3 decembrie Se semnează la Sigmaringen actul de familie prin care prințul Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, nepot de frate al lui Carol I, devine moștenitorul presupus al tronului României.

decembrie Se publică comunicatul privitor la devalorizarea cu 12,5% a rublei și retragerea cursului ei legal în România, urmând ca până la 31 decembrie 1881 rublele în circulație să fie primite de casele statului, pentru demonetizare.

3/15 decembrie Atentatul lui I. Pietraru asupra lui I. C. Brătianu; vor fi implicați în proces membri ai Partidului Democrației Naționale, ceea ce-l va determina pe Gr. M. Sturdza să dispună dizolvarea grupării și desființarea organului ei de presă, „Democrația națională”.

1881

Chestiunea Dunării. În contextul apropiерii între Imperiul austro-ungar și cel țarist, finalizată prin alianța celor trei împărați, guvernul român va căuta să prevină o înțelegere pe seama României pe de o parte prin grăbirea proclamării regatului — care va avea loc în martie și nu în mai — iar pe de alta printr-o poziție mai conciliantă în chestiunea Dunării. În martie România acceptă crearea Comisiei Mixte sub rezerva subordonării acesteia Comisiei Europene. Dar dacă actul adițional referitor la regimul Dunării maritime intrunește unanimă adeziune (deși, României lezându-i-se suveranitatea i se aplică un regim diferit de cel aplicat Rusiei sau, anterior anului 1878, Imperiului otoman), problema Comisiei Mixte rămâne iar în suspensie din cauza opoziției Marii Britanii delegatul englez, colonelul Siborne condiționând acceptarea creării comisiei riveranilor în formulă austro-ungară de posibilitatea Comisiei Europene de-a cenzura orice decizie a preconizatului organism la cererea guvernelor interesate, poziție evident menită să extindă autoritatea Comisiei Europene.

Anteproiectul Barrère. În acest context delegatul Franței în Comisia Europeană, Camille Barrere, propune o soluție de compromis între proiectul austro-ungar și cel englez. În Comisia Mixtă care urma să rămână sub președinția reprezentantului

dublei monarhii urma să mai figureze încă un membru al Comisiei Europene ca delegat al acesteia. În ordinea alfabetică a nomenclaturii franceze a statelor (Allemagne, Autriche-Hongrie, France...) fiecare stat reprezentat în Comisia Europeană ar fi făcut parte timp de 6 luni și din comisia statelor riverane. Astfel Austro-Ungaria și România ar fi avut periodic în Comisia Mixtă câte două voturi. Oricum regulamentul pentru sectorul Porțile de Fier—Galați urma a fi aprobat de Comisia Europeană. Proiectul favoriza tot Austro-Ungaria deoarece în cursul primului an de funcționare a Comisiei Mixte, când s-ar fi luat cele mai importante decizii, Germania și Austro-Ungaria ar fi fost delegatele Comisiei Europene în Comisia Mixtă. Între timp România, în necunoștință de cauză până în septembrie cu privire la proiectul Barrere — negocierile secrete între Franța, Austro-Ungaria și Anglia pe baza

proiectului începuseră în iulie —, urmarea evoluția relațiilor dintre Austro-Ungaria și Anglia, susținând pe cale diplomatică dreptul fiecărui stat riveran de-a executa regulamentul de navigație în apele sale teritoriale. Înținând seama de condițiile internaționale și de experiența Congresului de la Berlin, guvernul procedase cu multă prudență în demonstrarea punctului său de vedere fără să cedeze în fondul problemei Austro-Ungariei. În țară, în urma desvăluirilor din presă (aprilie) cu privire la concesiile făcute de guvern Austro-Ungariei, se dezlănțuie furtunoase dezbateri în jurul chestiunii Dunării. Mesajul tronului din 15/27 noiembrie, în care guvernul, sub presiunea opiniei publice, își preciza, de data aceasta public, poziția față de chestiunea Dunării, făcând aluzie directă la greutățile create de autoritățile austro-ungare comerțului român de vite „sub pretext de epizotie”, provoacă întreruperea relațiilor diplomatice între cele două state. Guvernul va prezenta scuzele publice reclamate de Austro-Ungaria fără a abdica însă de la opoziția făcută creării Comisiei Mixte.

Apare „Națiunea”, organ de presă al fracțiunii liberale condusă de Dumitru Brățianu cu vederi deosebite de cele ale guvernelor I. C. Brățianu; până în 1884 gruparea nu va susține necesitatea înălțării guvernului, ci va critica corupția și incompetența administrației, instabilitatea ministerială, excesul de centralizare, abuzul de putere — care provoacă disensiuni înălțării partidului — și va propune ca puncte de program: dezvoltarea industriei autohtone prin aplicarea protectionismului vamal, îmbunătățirea producției agricole țărănești prin sprijinirea ei de către stat, dezvoltarea învățământului rural. Din 1884 fracțiunea va milita pentru răsturnarea guvernului, acceptând ideea alianței tactice cu alte grupări de opoziție, liberale ori conservatoare, fără contopirea cu ele; o primă apropiere este aceea de gruparea M. Kogălniceanu.

Politica guvernamental-liberală de protectionism vamal, excluzând reinstituirea regimului de *porto franco* pentru care militau gălătenii, provoacă în orașul de la Dunăre o puternică campanie antigovernamentală al cărei ecou se va face ziarul „Vocea Covurluiului” organ de presă al unei puternice formații conservatoare.

Se înființează Bursa din București, prima bursă de valori din România.

1/13 ianuarie Titu Maiorescu publică în „Deutsche Revue” un articol care exprimă tendințele junimistilor de orientare a politicii externe a României către puterile centrale, poziție indicând iminentă ruptură de partidul conservator și o apropiere de politica externă a lui I. C. Brățianu. La rândul său, I. C. Brățianu, abil în a dezorganiza opozitie și a-și asigura colaborarea forțelor ei mai redutabile, îi va „menaja” pe junimisti încă din 1879. Proiectele lor de legi (legea majoratului prevăzând inalienabilitatea și indivizibilitatea micii proprietăți țărănești prin moștenirea ei numai de către fiul mai mare sau reprezentantul său direct — decembrie 1879 — sau legea pedepsirii celor care-și interpuneau numele la cumpărarea de imobile rurale pentru persoane care nu aveau acest drept — decembrie 1880 —) nu vor fi direct respinse, ci trimise „spre discutare” în secții, promotorii legilor respective putând spera în continuare dezbaterea și legiferarea lor.

27 ianuarie/8 februarie I. C. Brățianu încearcă să formeze un guvern de coaliție cu junimistii, pentru proclamarea Regatului. Junimistii, fără popularitate și aderență, și deci neputându-se lipsi, în cazul unei guvernări, de sprijinul conservatorilor din Parlament, prezintă cererea Clubului conservator, cerere respinsă sub motivul că nu era adresată întregului partid, care, abordat, ar fi reclamat într-o coaliție guvernamentală poziții cheie în mecanismul politic, inaceptabile pentru I. C. Brățianu.

13/25 martie Titu Maiorescu dezvoltă în Parlament o interpretare adresată primului-ministrului în legătură cu necesitatea luării de măsuri severe împotriva mișcării socialiste. Socialiștii, care încercaseră în aceeași lună să aniverseze 10 ani de la proclamarea Comunei din Paris, fuseseră supuși unor severe reprezuni: arestări, expulzări, destituiri din funcții. Titu Maiorescu consideră că a venit timpul ca guvernul să imprime politică interne o direcție mai compatibilă cu consolidarea monarhiei și vedea în ideologia socialistă, fără a-i înțelege, ca mulți alți oameni politici, rațiunile sociale, o primejdie împotriva ordinii stabilite. Dacă N. Ionescu făcea distincție între nihilisti și socialisti, apreciind că mișcarea socialistă nu primejdia instituțiile țării, P. P. Carp recunoștea în nașterea socialismului simptomul unui dezechilibru social remedial prin reformele socio-economice conservator-junimiste care stăteau sub imperativul stăvilirii procesului de proletarizare a țării. Mișcarea socialistă din România apăruse din anii anteriori războiului de independență și se dezvoltase treptat paralel cu dezvoltarea proletariatului. La Iași, București și în alte orașe activau cercuri sociale. Se depuneau eforturi în vederea creării unei organizații politice pentru gruparea forțelor revoluționare și intensificarea activității acestora. Dr. Russel publică în 1880 *Un studiu -psihanalitic urmat de câteva comentarii psihice* — program al mișcării cuprinzând

revendicări democratice pașoptiste dar preconizând desființarea proprietății private și trecerea mijloacelor de producție „în proprietatea colectivă a grupurilor agricole și industriale ale muncitorilor”. Pe linia orientării către principiile socialismului științific era promovată ideea caracterului logic al dezvoltării sociale, se făceau aprecieri critice asupra statului și partidelor burgheze, constituției în vigoare etc. Prin strădaniile cercurilor sociale apăreau ziarele „Basarabia” — 1879, „România viitoare” — 1880, „Înainte” — 1880, toate suprimate de guvern până în 1881. Din 1880 se va intensifica procesul pătrunderii marxismului în gândirea socialistă din România. Măsurile represive luate de guvern împotriva mișcării sociale din Iași în martie 1881 vor stânjeni temporar dezvoltarea ei dar în același timp vor atrage atenția opiniei publice asupra noului curent ideologic.

14/26 martie Parlamentul votează transformarea României în Regat, acțiune precipitată de I. C. Brățianu datorită în special chestiunii Dunării; pentru conservatori măsura era oportună în contextul mișcării sociale (de care ei legau și atentatul lui Pietraru asupra primului-ministru și, pe plan extern, asasinarea țarului Alexandru II --1/13 martie).

30 martie/11 aprilie P. P. Carp prezintă în Parlament, cu ocazia discutării bugetului, liniile directoare ale programului politic junimist, marcând și prin aceasta tendința de separare a junimistilor de conservatori. Definind democratizarea României ca o democratizare forțată, de sus în jos, nu efectul dezvoltării sociale, P. P. Carp consideră momentul 1881 ca punct maxim al democratizării. Se impune în etapa imediat următoare imperativul consolidării acestui stadiu prin măsuri organizatorice: garantarea micii proprietăți prin legea majoratului și modificarea legii tocmaielor agricole, în vederea constituiri unei trainice țărănimii capitaliste; reorganizarea meșteșugărilor în corporații, pentru asigurarea dezvoltării unui precapitalism industrial; inamovibilitatea magistraturii, în scopul scoaterii acestia de sub fluctuațiile și înrăuririle politice; condiții severe de admisibilitate pentru funcționarii de toate gradele; scutirea comunelor rurale de povara multelor sarcini fiscale și administrative, care impiedicau concentrarea forțelor interne în vederea dezvoltării lor organice. „Noua eră” de reorganizare socială a României este considerată de junimisti indispensabilă dezvoltării intensive și consolidării regimului existent. Unele dintre propunerile lui Carp vor intra în viitoarea legislație liberală.

aprilie—iunie Se votează legea asupra soldei militare, însotită de un minuțios regulament, codul de justiție militară și regulamente pentru organizarea școlilor militare. Bazată pe principiul unei accentuate centralizări, organizarea armatei, în care regele avea un rol hotărător, era de inspirație prusacă.

7/19 aprilie Se votează legea prin care președintele Consiliului de Miniștri putea fi ministru fără portofoliu; opoziția vedea în lege manifestarea tendinței de întărire a autorității centrale, ea reprezentând într-adevăr începutul politicii de mână forte, ilustrată și de votarea, în aceeași zi, a legii pentru expulzarea străinilor, destinată în special eliminării militanților socialisti.

10/22 aprilie—8/20 mai Guvern Dumitru C. Brățianu

interne	Eug. Stătescu
externe	D. Brățianu
finanțe	N. Dabija; D. A. Sturdza
justiție	M. Pherekyde
culte și instrucție	V. A. Ureche
război	C. Slăniceanu
lucrări publice	N. Dabija

Schimbarea de guvern datorată demisiei lui I. C. Brățianu era probabil o manevră politică menită să deschidă calea către o guvernare radical liberală omogenă.

30 aprilie/12 mai — 2/14 mai Are loc la Sibiu conferința cercurilor electorale românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, în care se hotărăște unificarea într-un partid a românilor din Imperiu - Partidul Național Român din Transilvania; programul proclamă ca tactică politică „activismul” (participarea la viața politică) și propune ca obiective recăștigarea autonomiei Transilvaniei, dobândirea dreptului de a folosi limba română în administrație și justiție, revizuirea legii naționalităților, extinderea dreptului de vot. Vincentiu Babeș este ales președinte, Gheorghe Barițiu este însărcinat cu redactarea unui memoriu. Guvernările maghiare încearcă să opună acestui partid unul moderat, condus de mitropolitul Miron Românu și înființat în martie 1884, cu „Viitorul” ca organ de presă proguvernamental.

mai—iunie Se creează Casele de credit agricol, stăvilirea ruinării țărănilor prin exploatarea uzurării (dobânzile ajunseseră până la 50%) întrând în vederile liberalilor încă din 1878. În fapt, noua lege va fi mai puțin favorabilă țărănilor cât arendașilor, numai ei având posibilitatea de a împrumuta pe baza ipotecării inventarului agricol și a recoltei.

10/22 mai Sărbătorirea publică a proclamării Regatului.

9/21 iunie — 19/31 martie 1888 Guvern I. C. Brățianu

interne	C.A. Rosetti; I. C. Brățianu; Gh. Chițu; I. C. Brățianu; Radu Mihai; C. Nacu
externe	Eug. Stătescu; D. A. Sturdza; I.I. Câmpineanu, I. C. Brățianu; M. Pherekyde
finanțe	I. C. Brățianu; Gh. Chițu; G. Lecca; C. Nacu; D. A. Sturdza
justiție	M. Pherekyde; Eug. Stătescu; Gh. Chițu; Eug. Stătescu; Gh. Chițu; N. Voinov; I. I. Câmpineanu; C. Nacu; Eug. Stătescu; D. Giani
culte și instrucție	V. A. Ureche; P. S. Aurelian; Gh. Chițu; D. A. Sturdza; C. Nacu
război	I. C. Brățianu; G. Angelescu; I. C. Brățianu; Șt. Fălcoianu; I. C. Brățianu; Al. Angelescu; I. C. Brățianu
lucrări publice	N. Dabija; D. A. Sturdza; Radu Mihai; P. S. Aurelian
agricultură, domenii, industrie, comerț	I. Câmpineanu; A. Stolojan; I. C. Brățianu; V. Gheorghian; N. Gane

iulie Se înființează Creditul Mobiliar Român și Societatea de Construcții și Lucrări Publice.

august Conflict de frontieră între România și Austro-Ungaria, în comitatul Trei-Scaune. Se instituie o comisie mixtă de arbitraj.

11/23 august Se publică în „Monitorul oficial” *Regulamentul de aplicare a legei pentru înființarea de spitaluri rurale*.

noiembrie În urma agravării fricțiunilor pentru conducere înăuntru partidului conservator, demisionează din partid, în bloc, junimistii și partizanii lor. Tendențele de apropiere ale grupării junimiste, sub conducerea lui P. P. Carp, de liberalii de la guvern se accentuează. P. P. Carp, numit în noiembrie 1882 ministru plenipotențiar la Viena, ca expert în relațiile Orient-Occident și

implicațiile lor în zona balcanică, pune bazele unei alianțe secrete între România și puterile centrale. Până în 1884 încercările de a constitui o coaliție guvernamentală între liberali și junimiști vor eşua din motive complexe, care, într-o perspectivă mai largă, se concentrează în jurul faptului că I. C. Brătianu nu poate să cedeze junimiștilor poziții de putere care i-ar fi alienat, prin rezultatele lor, sprijinul partidului său, cel care îi asigura anvergura politică și baza electorală necesară stabilității regimului și căruia se vedea silit de altfel să-i facă concesii continue; cât despre junimiști, ralierea lor relativă la linia guvernamentală se va datora unei platforme ideologice comune.

11/23 noiembrie „Telegraful” informează cititorii că M. Eminescu urma să fie înlocuit la conducerea „Timpului” cu Gr. Păucescu, probabil datorită orientării spre liberali a junimiștilor.

1882

Chestiunea Dunării. În sesiunea Comisiei Europene a Dunării din primăvara anului 1882 reprezentantul României, colonelul Pencovici, este singurul care se mai opune proiectului Barrere. Cunoscând dorința puterilor europene de-a proroga mandatul Comisiei Europene, care, conform hotărârii Conferinței de la Londra, expira la 24 aprilie 1883, Austro-Ungaria condiționase adeziunea ei de acceptarea mult discutatei Comisiei Mixte aşa încât marile puteri cedaseră. Delegatul României va prezenta un contraproiect care avea la bază dreptul statelor riverane de-a executa regulamentul de navigație și poliție fluvială combinat cu cel de larg control și supraveghere „al Europei” și care ferea statele țărmurene de orice amestec în afacerile lor interne. Cum prin poziția României Comisia Mixtă nu va întruni nici de astă dată unanimitatea voturilor, regulamentul, conform dorinței statelor intereseate în depășirea impasului, urma să facă obiectul unei conferințe a marilor puteri care trebuia să se întânească oricum, conform Tratatului de la Berlin, pentru a decide soarta Comisiei Europene.

La 24 ianuarie/5 februarie 1882 C. A. Rosetti părăsește guvernul, iar în 31 martie/11 aprilie își dă demisia din funcția de președinte al Camerei. Ceea ce avea să fie, din 1884, frația

rosettistă începe să se manifeste cu o nuanță de dizidență încă din 1876. Prezentarea în cursul anilor a unor proiecte de legi radicale (colegiu unic, electivitatea magistraturii, modificarea legii tocmelilor agricole, libertatea presei și a individului etc.), măsurile de aceeași orientare pe care le ia, în calitate de ministru de interne, în anii 1878—1881, precum și frecvențele proteste împotriva abuzurilor guvernamentale, îl fac pe C. A. Rosetti progresiv îndezirabil ca factor de guvernământ. Începând din 1882 scrie articole critice la adresa guvernului (în dezacord cu acesta și din cauza orientării politicii externe către puterile centrale), rămânând însă în partid și prieten public al lui I. C. Brătianu, deși acesta se arăta puțin dispus să facă concesii ideologiei radicale de inspirație pașoptistă. În noiembrie 1884 C. A. Rosetti afirmă că nu se mai consideră membru al partidului încă din 1881, iar o scrisoare din ianuarie 1885 atestă și ruperea relațiilor personale cu I. C. Brătianu. Gruparea rosettistă (G. Panu, Gr. Sururie, D. Giani, Pană Buescu, P. Grădișteanu, V. A. Ureche etc.) se destrăma în aprilie 1885, după moartea lui C. A. Rosetti.

Începe campania de presă în jurul modificării legii electorale, declanșată de „Românul” lui C. A. Rosetti, care se pronunță pentru colegiu unic. D. Brătianu propune în „Națiunea” contopirea colegiilor I și II, conservatorii și liberalii sinceri se opun oricărei modificări a constituției.

Joncțiunea la Predeal a liniilor ferate din Regat cu cele din Transilvania.

Apare la Sibiu, în română, maghiară, germană și franceză, *Memorialul explicativ* al lui G. Barițiu, prima publicație de acest fel adresată străinătății și care cuprindea atât prezentarea istorică a problemei românești din Transilvania, cât și motivarea cu argumente a revendicărilor românilor.

24 ianuarie Se înființează la București, cu sprijinul lui C. A. Rosetti, societatea „Irredenta română” („Carpății”), care avea să demaste și să combată până în 1918 politica de deznaționalizare a popoarelor nemaghiare din Ungaria.

14/26 mai Se votează modificarea legii tocmelilor agricole. Proiectul, depus în ianuarie de C. A. Rosetti, a fost obiectul unor vii discuții, mai ales în jurul oportunității unei legi speciale într-o chestiune care ar fi putut rămâne în competența dreptului comun. În fapt, inexistența unei mici proprietăți țărănești consolidate, care să se poată sustrage subordonării economice față de marea proprietate, impunea existența unei legi speciale, care să preîntâmpine abuzurile, punct de vedere susținut de C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, P. P. Carp și I. C. Brătianu. Principalele modificări ale legii vor viza: suprimarea responsabilității solidare a țăranilor contractanți și a executării silite prin organe militaro-politiești, reducerea termenului pentru tocmelile privitoare la muncile agricole de la 5 la 2 ani, rezervarea a 2 zile pe săptămână pentru munca țăranului pe ogorul său. Față de proiectul C. A. Rosetti se mai introduceau următoarele prevederi:

multiplicarea categoriilor de îmvoieli asupra cărora se aplică legea, prelungirea termenului tocmelilor pentru fânețe de la 2 la 5 ani; în cazul în care proprietarul întârzie ridicarea dijmei (ceea ce împiedica ridicarea recoltei țăranului) primarul și doi consilieri comunali erau obligați să opereze dijmuirea în timp util, pentru a împiedica deteriorarea produselor.

1/13 iulie Statul român răscumpără calea ferată Cernavodă-Constanța și portul Constanța de la compania engleză căreia îi fuseseră concesionate de Turcia.

noiembrie—aprilie 1883 Legislație. Modificarea legii recrutării din 1876, pentru cuprinderea unui număr cât mai mare de cetățeni în armata permanentă, avându-se în vedere toate categoriile sociale și profesionale; repunerea în vigoare, cu modificări, a legii comunale din 1864: constituirea colegiului comunal unic, statuarea alegerii primarilor din comunele urbane și rurale de către consilierii comunali. Intră în dezbatere proiectul pentru modificarea sistemului de alegere a consilierilor comunale. La 22 decembrie/2 ianuarie este prezentată în Parlament propunerea de revizuire a Constituției pentru stabilirea unei concordanțe între textul constituțional și noua situație a statului român, devenit regat, după ce în prealabil se constituise o comisie parlamentară pentru stabilirea articolelor din Constituție care urmău să fie revizuite, dezbatările dezvăluind că nu există o opinie unitară în această privință între membrii partidului liberal; se preciza că devenise necesară și modificarea sistemului electoral, impusă de

necesitatea unei mai largi participări la viața politică. Se constituie Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor; se promulgă legea pentru modificarea sistemului de alegere a consiliilor județene; numărul de colegii se reduce la trei, prin contopirea colegiilor I și II, se accentuează separarea funcțiilor administrative de diverse alte atribuții oficiale, precizându-se că nu sunt eligibili salariații statului și comunei, primarii,

persoane care aveau contracte pentru lucrări ale județului; se precizează atribuțiile consiliului județean și lucrările pentru care era necesară aprobarea guvernului; se promulgă legea asupra administrației armatei, cu noi regulamente privind funcționarea serviciului de intendență și al celui sanitar; se promulgă legea pentru remunerarea corpului didactic, prin care se măreau salariile și se fixau gradurile de vechime, care permiteau majorarea retribuției din 5 în 5 ani, cu 15, 30, 45 și 60%; se stabilesc condițiile de pensionare.

decembrie „Timpul” și „Binele public” anunță concomitent că înțelegerea dintre conservatori și liberalii sinceri era un fapt împlinit. Unificarea opoziției va fi precipitată de anunțurile „Românului” privitoare la intențiile liberalilor guvernamentalilor de a modifica Constituția. Încă de la începutul anului 1881 conservatorii salutau, prin „Timpul”, constituirea clubului „Binele public” și prezența la inaugurare a conducătorilor fracțiunii libere și independente. În 1882 „Timpul” și „Binele public” își prezență și aprobă reciproc articole de critică la adresa guvernului.

1883

Chestiunea Dunării. Are loc Conferința de la Londra (februarie-aprilie), la care participă numai marile puteri, reprezentanții statelor riverane, România, Serbia, Bulgaria, nefiind acceptați decât cu vot consultativ. Guvernul român protestează, declarând că nu se simte obligat să se supună hotărârilor Conferinței. Prin Tratatul încheiat la 10 martie se hotărăște prelungirea mandatului Comisiei Europene încă 21 de ani și extinderea competenței acesteia până la Brăila. Brațul Chilia va fi practic scos de sub autoritatea Comisiei Europene. Se adoptă pentru portiunea Portile de Fier — Brăila regulamentul de navigație și poliția fluvială elaborat în sesiunea din primăvara anului 1882 de Comisia Europeană. Proiectul Barrere ce constituia ultima parte a documentului va suferi unele modificări: se prevede ca statele membre ale Comisiei Mixte să nu mai poată fi reprezentate în acest organism și ca delegate ale Comisiei Europene și se statuează ca numirea și remunerarea subinspecțorilor de navigație să intre în competența autorităților teritoriale. Guvernele de la București și Sofia refuzând să ia în considerare prevederile Tratatului, acestea nu au putut fi puse în practică. O dată începând negocierile între București, Berlin și Viena referitoare la aderarea României la Tripla Alianță, Austro-Ungaria va înceta să mai insiste asupra creării Comisiei Mixte.

1/13 ianuarie Se constituie la Paris un grup revolutionar român (Vintilă C. A. Rosetti, Alex. A. Bădărău, Constantin Mille, Vasile G. Morțun și alții de inspirație socialistă, care editează, începând de la 1/13 februarie, „Dacia viitoare”).

25 februarie/9 martie Are loc la Sibiu, sub președinția lui G. Barițiu, o adunare de protest împotriva celei de a doua legi școlare promulgate de guvernul maghiar, care accentuează caracterul maghiar al învățământului secundar.

20 aprilie/2 mai În urma emiterii în 7/19 martie a decretului de convocare a Camerelor de revizuire, încep alegerile parlamentare, în contextul intensificării mișcării de opoziție; se formează o coaliție electorală între conservatori, liberalii sinceri și liberalii moldoveni („opozitia unită”); din 134 de mandate de deputați și 50 de mandate de senatori opoziția obține 12 mandate. Camerele de revizuire se deschid la 10/22 mai.

iunie Se constituie un comitet de conducere a opoziției fără contopirea formațiilor politice coalizate. I. M. Florescu este însărcinat cu președinția unui subcomitet care avea să redacteze programul opoziției.

3/15 iunie La Iași se inaugurează statuia lui Ștefan cel Mare, în prezența Regelui. P. Grădișteanu ține un discurs cu aluzii la provinciile românești încorporate de imperiile vecine. Austro-Ungaria cere explicații. „Monitorul oficial” dezmine parțial, atribuind aserțiunile mai grave exagerărilor presei.

26 august/7 septembrie Are loc, la Gastein, întâlnirea dintre I. C. Brătianu și cancelarul Bismarck, urmată de întâlnirea, la Viena, cu contele Kalmoky, ministrul de externe al Austro-Ungariei, în vederea încheierii tratatului de alianță româno-austro-ungar, care se va semna la 18/30 octombrie și la care Germania va adera în aceeași zi. Apropierea României de Puterile Centrale constituie reacția la politica activă a Imperiului țarist în sud-estul Europei. Alianța va obliga guvernul român la acceptarea unor relații economice preferențiale cu Austro-Ungaria și Germania. Deși

convenția va rămâne secretă, linia generală a guvernului în politica externă și implicațiile ei economice devin obiectul unor violente atacuri din partea opoziției, care se va ocupa intens de situația românilor din Transilvania.

15/27 septembrie Apare în „Buletinul oficial” anteproiectul majorității liberale privitor la modificarea legii electorale și la regimul presei; anteproiectul este atacat în lunile următoare, de pe poziții opuse, de conservatori și de liberalii rosetiști.

1884

martie Se constituie, prin fuzionarea conservatorilor, a liberalilor sinceri și a fracțiunii libere și independente, Partidul Liberal-Conservator. „Timpul” și „Binele public” își încetează apariția și sunt înlocuite prin ziarul „România”.

14/26 aprilie Apare la Sibiu ziarul politic și cultural „Tribuna”, condus între 1884 și 1886 de I. Slavici; ziarul a avut un rol

important în lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania.

19/31 iulie Apare la Iași ziarul „Lupta”, organ al grupării liberal-radicale condusă de G. Panu.

9/21 iunie Se adoptă modificările intervenite în Constituția României. Noua lege electorală mărintind ponderea burgheziei bancare, industriale și comerciale în Adunările legiuioare, prevedea: mărirea numărului deputaților de la 130 la 183 și al senatorilor de la 70 la 140, reducerea numărului colegiilor pentru Cameră (de la 4 la 3) prin unirea colegiilor I și II, preponderent moșierești și scăderea censului la colegiul I (1 200 lei, cu prevederea că venitul poate fi nu numai rural, ci și urban, ceea ce înlesnea intrarea în acest colegiu al burgheziei mari); colegiul II exclusiv orașenesc cuprindea: alegătorii cu impozit minim de până la 25 de lei votând indirect, printr-un reprezentant la 50 de alegători, și alegătorii direcți, cu un venit de la 25 la 1 200, precum și categoria alegătorilor scuții de cens; colegiul III cuprindea alegătorii de la sate, de la un impozit oricât de mic până la 1 200 lei venit, care votau prin delegați. Colegiul I pentru Senat cuprindea alegători cu un venit de minimum 2 000 de lei anual, la care se adăugau unele categorii scutite de cens; colegiul II cuprindea alegători cu un venit de între 1 000 și 2 000 de lei și posesori ai unor diplome de doctor în științe. Noua Constituție modifica în sens parțial liberal, parțial restrictiv, și regimul presei, interzicând arestul preventiv dar prevăzând judecarea delictelor de lez-majestate de către tribunalele ordinare, ceea ce constituia o îngădare a libertății comparativ cu judecarea de către jurați precum și suprimarea prevederii de desființare permanentă a cenzurii. Se modificau titulaturile conform noii situații de Regat a țării, se desființa garda civică, se prevedea aplicarea Constituției în Dobrogea prin legi speciale, inalienabilitatea pe 32 de ani a pământurilor foștilor clăcași, ale însurățeilor și ale țăranilor care cumpăraseră pământ de pe moșii statului.

10/22 iunie Se votează legea creării Domeniului Coroanei (12 proprietăți ale statului, însumând 128 286 ha). După adoptarea noii Constituții și a acestei legi liberalii radicali, în frunte cu C. A. Rosetti, demisioanează din Corpurile legiuioare, ceea ce consacră ruptura definitivă dintre C. A. Rosetti și I. C. Brătianu. „Românul” rămâne organul de presă al liberalilor radicali. I. C. Brătianu va edita cotidianul „Voința națională”.

20 august/1 septembrie Apare la București, din inițiativa lui Luigi Cazzavillan, ziarul de informații „Universul”, primul mare cotidian românesc, care avea să apară, cu unele întreruperi, până în 1953.

noiembrie Au loc alegeri din care rezultă un parlament fără opoziție prin neparticiparea coaliției conservator-liberale și invalidarea unor mandate; singura grupare tolerată de I. C. Brătianu în parlament sunt junimistii, cu care va spera în continuare să poată colabora. Evidența tendință de întărire a regimului autoritar va provoca o intensă campanie antadinastică a opoziției de toate nuanțele, care avea să dureze până la căderea guvernului. Noul parlament, în decursul activității sale (1884—1887), va dezbată și legifera printre altele: legea asupra impozitului funciar, menită să stăvilească absenteismul și arendășia, cu nefaste consecințe economice prin diminuarea venitului național; legea primei de export pentru fabricanții de spirt din cereale și coniac din vin și legea pentru încurajarea producției țesăturilor, sforilor, corderiei și sacilor de iută; legea pentru organizarea monetăriei statului, a fabricii de timbre și a depozitului general al timbrelor; legea „depozitului legal”, prin care fiecare tipografie avea obligativitatea să trimită trei exemplare din fiecare

tipăritură bibliotecilor centrale din București și Iași și Bibliotecii Academiei Române; legea pentru încurajarea și dezvoltarea exploatarii apelor minerale și a produselor lor; legea pentru introducerea unui nou tarif protecționist asupra importului, pentru încurajarea industriei române (legea va provoca declanșarea războiului vamal cu Austro-Ungaria care interzice formal importul de animale și introduce taxe vamale prohibitive la articolele provenite din România); legea privitoare la compoziția camerelor de comerț, care lărgea corpușul eligibilelor, dar menținea rolul prefectului în alegeri; trecerea de la recrutarea după starea civilă la recrutarea după vârstă și mobilizarea militarilor și gloatelor prin decret regal, fără aprobarea Corpurilor legislative; legea monopolului de stat al tutunului; promulgarea unui nou Cod de comerț, în locul celui din 1840; lege relativă la instituirea unei comisii pentru verificarea pământurilor date în conformitate cu articolele 5 și 6 din legea rurală (verificarea aplicării *legii* din 1878); legea de încurajare a industriei, prin avantaje însemnate (scutiri de impozite și de taxe vamale pentru mașini sau materii prime inexistente în țară, reduceri pe căile ferate etc.) acordate pentru înființarea de întreprinderi industriale cu un capital minim de 50 000 sau minimum 25 de lucrători timp de minimum 5 luni; legea pentru alegerea consiliilor comunale, care stabilea modul de alegeri și categoriile de eligibili, plus atribuțiile autorității comunale.

decembrie Se constituie la București Cercul studiilor sociale, organizat de socialisti și la care aderă pentru un timp și intelectuali de orientare burghezo-liberală; cercul publică, din februarie 1885, ziarul „Drepturile omului”, care începând din noiembrie, militează pentru întemeierea unui partid al muncitorilor și, în perspectivă, participarea la viața parlamentară.

1885

ianuarie Junimistii preiau ziarul „România liberă”. Apărut la 15/27 mai 1877 sub direcția lui A. T. Laurian, ca organ de presă al unui grup de tineri liberali, ziarul adoptase treptat o orientare nuanțat conservatoare. Gruparea își definește poziția critică față de liberalii guvernamentali dezavuând lipsa unui program politic, stagnarea dezvoltării social-politice și, ulterior, politica financiară și monetară a guvernului, părăsirea principiilor liberale, abuzul de putere al primului-ministrului și mai ales al colaboratorilor săi; opoziția era și ea criticată pentru lipsa de omogenitate în componență și de unitate a principiilor programate.

1/13 mai Decret regal prin care se ia act de Tomos-ul prin care Patriarhia de la Constantinopol recunoaște autocefalia bisericii Regatului României.

20 mai/1 iunie România denunță convenția comercială cu Austro-Ungaria din 1875, prin politica vamală a partenerului, nefavorabilă economiei românești; reîntră în vigoare tariful vamal protecționist din 1874. Se declanșează conflictul vamal româno-austro-ungar care va dura până în 1891.

18 august La ființă Societatea pentru cultura maghiară transilvăneană (E.M.K.E.), ca o contrapondere a ASTREI, cu scopul de a promova politica de maghiarizare.

noiembrie La naștere formația politică Opoziția Unită din care fac parte Partidul Liberal-Conservator L. Catargiu — G. Vernescu, — care în aceeași lună anunțase depășirea simplei alianțe printr-o contopire, cu enunțarea unui program comun în care conservatorii consimțeau la descentralizarea administrativă și la libertatea presei, — și Partidul Național-Liberal D. Brătianu, M. Kogălniceanu, C. Boerescu și G. Mârzescu; unitatea de acțiune a acestei coaliții se va realiza abia în martie 1887.

1886

toamna Alegeri comunale importante pentru opozitie, de vreme ce autoritățile comunale care urmău să fie alese aveau calitatea de a controla modul de desfășurare a alegerilor parlamentare din 1887.

1887

Gruparea junimistă începe să se desmembreze, o parte din membrii ei (V. Pogor, Leon și Iacob Negrucci, T. Rosetti) aderă la opozitie liberal-conservatoare, N. Gane și V. Bossi se aliază cu liberalii guvernamentalii, iar P. P. Carp, după ce încercase o apropiere de conservatori, cu condiția

neacceptată, a ieșirii acestora din coaliția cu liberalii (Opoziția Unită), rămâne să ducă o politică personală împreună cu un număr de partizani (T. Maiorescu, Al. Marghiloman, D. A. Laurian etc.).

mai La Sibiu are loc conferința Partidului Național Român, la care se adoptă pentru întreg partidul tactica politică a „pasivismului”, prin hotărârea de a nu participa la alegeri nici în Transilvania, nici în Banat, Crișana și Maramureș; biruința liniei politice a celor grupați în jurul ziarului sibian „Tribuna” este marcată prin alegerea lui Gh. Barițiu ca președinte al partidului și a lui Ioan Slavici ca secretar.

octombrie Se constituie formațiunea politică Liga de Rezistență, prin unirea disidenței liberale, condusă de Nicolae Fleva, Al. Djuvara și Take Ionescu, cu fracțiunea tinerilor conservatori din jurul ziarului „Epoca”, condusă de Nicolae Filipescu; Liga de rezistență este sprijinită de liberalii radicali și socotită redutabilă de către junimiști; I. C. Brătianu după ce pierduse sprijinul elementelor valoroase ale partidului liberal își pusese mari speranțe în tinerii liberali care îl părăseau acum; o dată formată, Liga de Rezistență intră în coaliție cu Opoziția Unită.

1888

24 ianuarie/5 februarie — 25 ianuarie/6 februarie Alegerile aduc în parlament 54 de membri ai opozitiei, printre care Lascăr Catargiu, D. Brătianu, Gh. Vernescu, N. Fleva, Al. Marghiloman, Take Ionescu etc. Opoziția Unită își intensifică acțiunile antigovernamentale. I. C. Brătianu încearcă iarăși mai multe formule de guverne de coaliție, dintre care una cu junimiștii, toate nereușite.

20 martie începe violenta răscoală țărănească (Muntenia martie-aprilie, Moldova aprilie-iunie), care va cuprinde 27 dintre cele 32 de județe ale țării, cea mai mare mișcare de acest fel din ultimul sfert al secolului al XIX-lea; dacă primele impulsuri nu sunt cu totul străine de propaganda politică a opozitiei, amploarea răscoalei va fi determinată în mod organic de gravele neajunsuri sociale și economice care apăsau în mod cronic țărănește, în ciuda încercărilor de remediere din ultimele două decenii, care, toate, evitaseră soluționarea radicală a problemei țărănești.

23 martie/4 aprilie—11/23 noiembrie Guvern junimist Th. Rosetti

interne	Th. Rosetti
externe	P. P. Carp
finanțe	M. Ghermani
justiție	Al. Marghiloman
culte și instrucție	T. Maiorescu
război	G. Barozzi
lucrări publice	Al. Știrbei
agricultură, domeniul,	
industria, comerț	T. Maiorescu; P. P. Carp

Noul guvern preia puterea în urma demisiei primului-ministrului I. C. Brătianu, tot mai izolat din punct de vedere politic și probabil puțin dispus să-și asume luarea măsurilor represive după izbucnirea răscoalelor țărănești. În timpul guvernării junimiste, și ulterior de altfel, diferențele între cele trei grupări conservatoare (liberali-conservatori, conservatori puri și junimiști) se vor accentua, instaurându-se o perioadă de instabilitate guvernamentală ce avea să dureze trei ani.

3/15 mai Se semnează la Viena tratatul privind aderarea Italiei la Tratatul secret de alianță din 18/30 octombrie 1883 încheiat între România, Austro-Ungaria și Germania.

15/27 august Apare la București cotidianul de orientare democratică „Adevărul” (1888—1916, 1919-1937, 1946-1951).

14/26 octombrie Alegerile pentru Corpurile legiuitorare dau o compoziție preponderent conservatoare parlamentului; ele sunt precedate, pentru prima oară în viața noastră politică, de publicarea în „Monitorul oficial” a programului partidului la putere.

12/24 noiembrie - 29 martie/10 aprilie 1889 Guvern Th. Rosetti

interne	Th. Rosetti
externe	P.P. Carp
finanțe	M. Ghermani

justiție	Gh. Vernescu
culte și instrucție	T. Maiorescu
război	C. Manu
lucrări publice	
agricultură, domenii	Al. Marghiloman

4/16 decembrie Apare la București foaia literară „Fântâna Blanduziei”, condusă de un comitet de redacție în frunte cu M. Eminescu.

1889

Se iau măsuri pentru redresarea financiară a țării prin retragerea biletelor ipotecare și introducerea etalonului de aur, renunțându-se astfel la bimetallism, a cărui consecință imediată era *agio-ul* și corelativa inflație (prețul mondial al argintului scăzuse considerabil, ceea ce făcea ca valoarea nominală a monedei românești să scadă sub cea reală).

ianuarie Statul român răscumpără căile ferate concesionate, devenind proprietarul întregii rețele feroviare de pe teritoriul românesc (1 377 km).

29 martie/10 aprilie—3/15 noiembrie. Guvern conservator Lascăr Catargiu

interne	Lascăr Catargiu
externe	Al. Lahovari
finanțe	Gh. Vernescu
justiție	N.L. Gherassi
culte și instrucție	V. Boerescu
război	C. Barozzi
lucrări publice	Al. Lahovari
agricultură, domenii,	
industria, comerț	Gr. Păucescu

Demisia guvernului Th. Rosetti se datorase între altele neînțelegerilor dintre miniștrii cabinetului asupra oportunității dării în judecată a ultimelor guverne I.C. Brătianu, acțiune ferm respinsă atât de junimisti cât și de rege.

aprilie Din inițiativa junimistă, se votează legea pentru înstrăinarea unor bunuri ale statului și răscumpărarea embaticurilor, care suprime statului facultatea de a vinde bunurile sale în corpuri întregi și prevedea ca la vânzarea fiecărei moșii a statului 2/3 să fie parceleate în loturi mici de 6 ha și 1/3 în loturi de 10—25 ha.

15/27 iunie Moare M. Eminescu.

OXANA BUSUIOCLEANU

32. Alexandru Ioan Cuza
(BAR, Cabinetul de stampe)

33. Mihail Kogălniceanu
(BAR, Cabinetul de stampe)

34. Locotenenta domnească (Lascăr Catargiu, Nicolae Golescu, Nicolae Hărăombie) și guvernul provizoriu din 1866 (Ion Ghica, Dimitrie Ghica, Petru Mavrogheni, Ion Cantacuzino, Dimitrie Lecca, C. A. Rosetti, D. A. Sturdza
(BAR, Cabinetul de stampe)

35. Prințipele Carol (pictură în ulei de Nicolae Grigorescu)
(BAR, Cabinetul de stampe)

36. Lascăr Catargiu
(BAR, Cabinetul de stampe)

37. Alexandru Lahovari
(BAR, Cabinetul de stampe)

38. Petre P. Carp
(BAR, Cabinetul de stampe)

39. Titu Maiorescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

40. Manolache Costache Epureanu
(BAR, Cabinetul de stampe)

41. Vasile Bocrescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

42. Nicolae Ionescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

43. George Verescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

44. Ion C. Brătianu
(BAR, Cabinetul de stampe)

45. Dimitrie Brătianu
(BAR, Cabinetul de stampe)

46. Constantin A. Rosetti
(BAR, Cabinetul de stampe)

47. Eugeniu Carada
(BAR, Cabinetul de stampe)

48. Eugeniu Stătescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

49. Dimitrie Gianni
(BAR, Cabinetul de stampe)

50. Gheorghe Chițu
(BAR, Cabinetul de stampe)

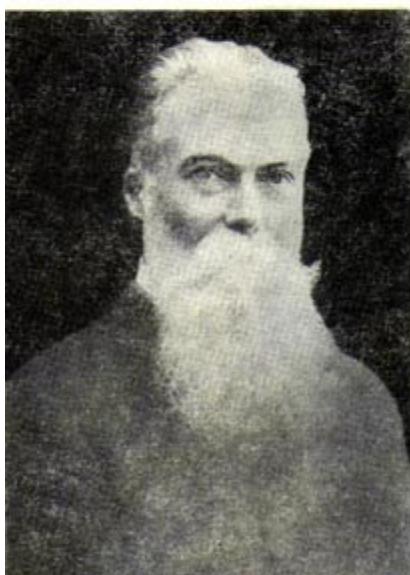
51. Vasile Alexandrescu-Urechia
(BAR, Cabinetul de stampe)

52. Dimitrie Cariagdi
(BAR, Cabinetul de stampe)

53. Mihail Pherekyde
(BAR, Cabinetul de stampe)

54. Emil Costinescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

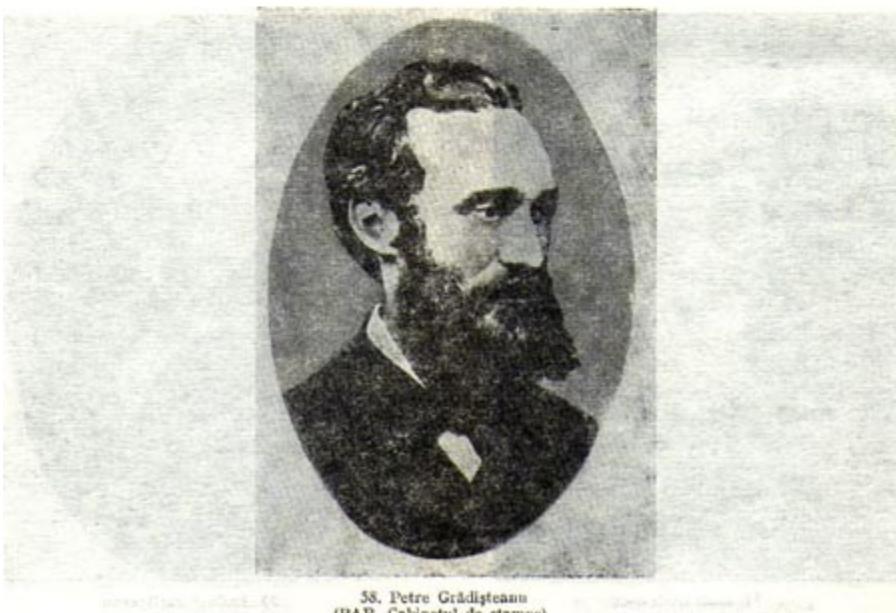
55. Radu Pătrăilăgeanu
(BAR, Cabinetul de stampe)

56. Grigorie Serrurie
(BAR, Cabinetul de stampe)

57. Simion Mihăescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

58. Petre Grădișteanu
(BAR, Cabinetul de stampe)

59. Ion Fundescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

60. George Mirrescu
(BAR, Cabinetul de stampe)

61. Nicolae Dimancea
(BAR, Cabinetul de stampe)

62. Franz Joseph I
(BAR, Cabinetul de stampe)

63. Alexandru II
(BAR, Cabinetul de stampe)

64. Napoleon III
(BAR, Cabinetul de stampe)

65. Otto Eduard Leopold Bismarck
(BAR, Cabinetul de stampe)

66. Benjamin Disraeli, Iord Beaconsfield
(BAR, Cabinetul de stampe)

67. Alexandre Mihailovici Gorceakov
(BAR, Cabinetul de stampe)

68. Andrássy Gyula
(BAR, Cabinetul de stampe)

69. Osman Nuri Pasa
(BAR, Cabinetul de stampe)

70. William Ewart Gladstone
(BAR, Cabinetul de stampe)

71. Léon Gambetta
(BAR, Cabinetul de stampe)

72. Adolphe Crémieux
(BAR, Cabinetul de stampe)

INDICELE NUMELOR DE PERSOANĂ¹

A

Abdur-Rhaman 25, 137
 Acropolita, George 166, 225
 Adler, Carl 574
 Adrian, G. 603
 Agarici, Ioan 308
 Aksakov, Ivan 130
 Albrecht II 136
 Albrecht VI 377
 Alessandri, Ioan (Iancu) 396
 Alessandri, Vasile 7, 41, 50, 85, 96,
 207, 202, 331, 368, 431, 452, 487,
 526, 534, 547, 593, 596
 Alexandrescu, Grigore M. 85, 433,
 144, 480, 493
 Alexandrescu, Grigore N. 364
 Alexandru (fiul lui Vladislav) 314
 Alexandru Basarab *rex Basarabie* I
 Alexandru I (Battenberg) 27
 Alexandru II (Romanov) 583
 Alexandru II (Romanov) 24, 583,
 608, 611, 612, 614, 621
 Alexandru III (Romanov) 27
 Alexandru III *rex Mare (Maeson)*
 64, 146, 154, 165, 188, 316
 Alexandru III (Rolando Bandinelli)
 223
 Alexandru cel Bun 179, 352, 433,
 529, 568
 Alexesu, G. 126, 462, 463
 Altona XII 27
 Alphei 49
 Almsian (fiul lui Vladislav) 223
 Aman, Theodor 102, 103, 453
 Amboon 289, 605
 Anagnosti, Dimitrie 292
 Anastasi 406
 Anastasiu 235
 Andrásy, Gyula A. 24, 43, 93,
 248, 250, 303, 386, 604, 611
 Angelescu, Al. 622
 Angelescu, Gheorghe 44, 622
 Anghel, Radu 221, 309, 334
 Angonescu, Costache 390
 Anshert 223—225
 Apolodor din Damasc 117
 Arabi Paşa *rex Mihămed Mahmud*
 Paşa 551
 Ardeleanu, Ion 555, 591
 Arghropol, Grigore 605
 Arion, A. I. 603

Arion, Grădini 376, 537, 615
 Arion, Eustatiu 506
 Aristeon 164
 Arimărescu (maiior) 74, 445
 Arpad 316, 377
 Asachi, Gheorghe 591
 Asan I 224, 225
 Asănești (familie domnitoare) 222
 Aspietes, Constantine 224
 Atanășescu, Dimitrie 479
 Atanasiu-Cugler, Cost. 269
 Attila 188, 364
 August (Caes. Iulius Caesar Octavianus Augustus) 267
 Aurelian (Lucius Domitius Aurelianus) 316
 Aurelian Petre S. 155, 156, 170,
 197, 198, 236, 284, 291, 368, 413,
 432, 470, 485, 489, 495, 611, 622
 Avram, H. 49
 Avram, S. 49

B

Babes, Vincentiu 621
 Bacalata, Constantin 391
 Bach, Alexander hârboar von 199
 Bacon, (pseudonim) 460
 Basarab I 75, 257, 446
 Baicam, Elie 89
 Bain, Alexander 524
 Bală (voievod) 213
 Balș, Mihail 139, 466, 467
 Balș, Panait 390, 595
 Balș, TB. 598
 Baquet, Camille 575
 Barbeș, Auguste 55
 Barbu, George 26, 519, 531, 596,
 621, 623, 624, 627
 Baronius, Cezar 223
 Barozzi, Constantin 627, 628
 Barrère, Camille 37, 38, 62, 90, 92,
 93, 98, 99, 104, 108, 109, 143,
 149, 164, 227, 252, 253, 255, 260,
 261, 355, 434, 455—457, 619, 622,
 624, 625
 Barrois d'Orgeret, Robert le 582
 Barthélémy de Saint Hilaire, Jules 25
 Basarab I 39
 Basarabescu, N. 6, 10, 99, 453,
 454, 502

Basarab (familie domnitoare) 39,
 77, 80, 89, 112, 160, 284, 285, 313,
 314, 349, 351, 376, 377, 380
 Basileu II Bulgaroctonul *rex Vasile*
 II Bulgaroctonul
 Basilius (arhiepiscop) 225
 Basta, Gheorghe 74
 Bastiat, Frédéric 182, 481
 Bandosiu de Flandra (Balduin) 226
 Bădărău, Alex. A. 624
 Bădescu, Ilie 536
 Băican, C. I. 591
 Bălăceanu, Constantin 60, 342
 Bălăceanu, Ioan 607
 Bălășescu, Nifon 479
 Bălcescu, Nicolae 50, 443, 595—597
 Bălean (familie) 142
 Băleanu, G. 610
 Bărbat (voievod) 174
 Bărețiu, Simion 160, 472, 596, 604
 Bechianu, Stancu 369
 Bela III 90
 Bediman, Alexandru 325—328, 522,
 523
 Bellio(Belu), Stelian 301—304, 376, 515
 Benjamin de Tudela (Navarra) 166
 Benignen, Levin 583
 Berindel, D. (ministru) 607
 Berindel, Dan 591
 Berouillet, Ad. Le 579
 Bianu, Ioan 89, 544, 548
 Bibescu, Gh. 593, 596
 Bibescu, Nicolae 414
 Bibescu, Ioan G. 197, 358, 485
 Hilcescu, George 21
 Bismarck, Otto 26, 57, 100, 153,
 217, 241, 243, 269, 366, 402, 488,
 533, 584, 586, 615, 618, 624
 Blanqui, Jérôme Adolphe 433
 Blanqui, Louis Auguste 36—38, 50,
 433
 Blaierenberg, Nicolaie 396, 416, 542
 Bleichröder, Gerson 289, 610
 Blumenfeld (doctor) 49
 Boccaccio, Giovanni 570
 Bedea, Cornelia 391
 Boerescu, Constantin 626, 628
 Boerescu, Vasile 8, 9, 21, 23, 35,
 44, 46, 60—65, 81, 104, 105, 108,
 110—112, 131, 248, 275, 282, 289,
 307, 340, 342, 353, 355, 356, 374

¹ Indicele cuprinde numele de persoană din text și comentarii, nume înregistrate în atestarea consacrată. Atunci când aceasta nu a putut fi stabilită cu instrumentele de lucru ce ne-au stat la dispoziție, păstrăm forma, din text. Am păstrat formele onomastice create de Eminescu după numele persoanelor cu care polemizează (Costești, Fundea, Mihăilești, Pătărlăgeni). Acestea nu semnifică caracterologice pentru anumite categorii sociale.

- 393, 394, 401, 402, 408, 416, 442, 443, 507, 510, 529, 537, 542, 544, 606—610, 617, 618
- Boeriu, Ion V. 533
- Bogdan Dragos și Dragos
- Bogdan-Duică, Gheorghe 534
- Bojeagă, Vasile 292, 294
- Boldur, Lăpușu, Teodor 113, 114
- Bolintineanu, Dimitrie 479
- Boliniac, Cezar 23, 58, 441, 453, 454
- Bonifaciu (marchiz) 224
- Bordeianu, Mihai 533
- Bosiana, Constantin 601
- Bossi, A. 626
- Botca, A. 305
- Boué, Ami 479
- Boulangier, Georges-Ernest-Jean-Marie 332
- Bradlaugh, Charles 25, 376, 397
- Brahm (Abraham) 370, 371
- Brandt 289
- Braun, Wilhelm 535
- Brătescu, C. 536
- Brătianu, Dumitru 9, 23—25, 28, 133, 134, 148, 149, 152, 165, 173, 194, 245, 255, 280, 284, 290, 297, 298, 309, 386, 404, 415, 465, 510, 512, 517, 524, 547, 584, 605, 608, 611, 620, 621, 623, 626, 627
- Brătianu, I. C. 9, 21, 23, 28, 35, 36, 39, 43, 44, 46, 48—50, 60, 64, 66, 104—107, 115, 122, 123, 130, 131, 144, 149, 152, 154—156, 163, 164, 170, 172, 181, 191, 194, 195, 205, 208, 213, 214, 218—221, 230, 233—236, 238, 239, 243, 246, 248, 250, 253, 259, 260, 262, 264, 265, 267, 268, 271, 272, 274, 275, 279—281, 284, 287—289, 294, 297, 301, 302, 307, 309—312, 317—320, 335, 383, 386, 389, 390, 396, 399, 400, 402, 403—407, 416, 430, 436, 442, 453, 457, 470, 471, 487, 490, 492, 494, 496, 505, 506, 518, 520, 533, 540, 545, 562, 563, 567, 572, 579, 596, 603, 605, 609—612, 615—625, 627, 628
- Brătianu, Ion S. 232, 494
- Brătieni (familie) 289
- Brândză, Dimitrie 89, 613
- Brennus 38
- Brincoveanu 142
- Brincoveanu, Constantin 300, 351
- Brincoveanul, Emanuel 117
- Brücke, Ernst 529
- Brühl (doctor) 209
- Buckle, Henry-Thomas 172
- Bucur Ciobanul 397
- Bucur, Marin 555
- Buescu, Pană 369, 414, 623
- Buică, Gr. 613
- Bulgăr, Gheorghe 533, 535
- Buol-Schauenstein (conte) 44
- Burcă, G. 462
- Burile 225
- Burlacu, Ioana 602
- Burlă, Vasile 444
- Busuiocănu, Oxana 4, 628
- Buteanu, Ioan 596
- Byron, George Gordon 85
- C**
- Cairoli, Benedetto 27
- Calligari, V. E. 56, 441
- Callimaci-Catargi N. 44, 60—62, 235, 239, 436, 576, 606, 607
- Calindru și Kalenderu, Ioan
- Caloian, Ionă 166, 225, 226
- Calotescu-Varter, Cezar 523
- Calvin, Jean 569
- Camphausen, Otto von 43
- Campini 115, 124
- Candea (Căndea) 270
- Canianu, Mihai 525
- Canadiano-Popescu, Al. 10, 51, 190, 310, 317, 339, 481, 509, 528, 533, 534, 569, 606
- Canovas del Castillo, Antonio 27
- Cantacuzino, Gheorghe Grigore 44, 285, 408, 409, 414, 606—608, 618
- Cantacuzino, Ioan (logofăt) 422, 423
- Cantacuzino, Ioan Constantin 390, 541, 602—604, 606, 608
- Cantacuzino, J. A. 579
- Cantemir, Dimitrie 324, 521
- Cantilli, Grigore 284, 392, 617
- Cantilli 113
- Carada, Eugeniu 51, 96, 101, 108, 112, 115, 119, 120, 142, 158, 160, 172, 173, 176, 234, 245, 246, 265, 271, 275, 294, 305, 339, 378, 573, 619
- Caradale 33, 57, 108, 115, 116, 148, 159, 160, 167, 234, 264, 284, 286, 346, 347, 356, 406, 407
- Caragea, Ioan Gheorghe 142, 159, 191, 290, 392, 424, 536, 537, 549
- Caragiale, Ion L. 522, 534
- Caragialii 351
- Caravelot și Karavelov, Petko
- Cardas, Gheorghe 555
- Carey, Henry Charles 487, 530, 574, 575
- Cariagdi, Dimitrie 119, 160, 211, 275, 305, 316, 369, 378, 413, 534, 538, 546, 569, 573, 607
- Carlos 332
- Carnot, Marie-François-Sadi 332
- Caro, Elme Marie 580
- Carol I (Carol Îngrijitorul) 30, 57, 96, 98, 137, 143, 157, 160, 186, 189, 279, 317, 322, 323, 325, 367, 380, 390, 441, 475, 518, 533, 539, 562, 564, 565, 573, 602—607, 609, 613, 614, 619
- Carol I Robert 39
- Carol VI 310
- Carp, Petre P. 7, 24, 30, 56, 160, 284, 431, 591, 600, 606—608, 615, 618, 620—623, 626, 627
- Carp (judecător) 243
- Caruso, S. 437, 438
- Catargiu 49
- Catargiu, A. 610
- Catargiu, Barbu 159, 600
- Catargiu, Lascăr 6, 7, 92, 112, 124, 208, 304, 319, 344, 391, 392, 397, 400, 407, 416, 431, 434, 451, 502, 526, 543, 602, 603, 607, 608, 610, 618, 626—628
- Catargiu, Nelu 298
- Catrina a II-a și Ecaterina 11
- Catilina, Lucius Sergius 205
- Cato (Gaton) cel Bătrân (Marcus Porcius Cato Maior) 55
- Cazzavillan, Luigi 625
- Căldăraru, Stefan 292
- Călinescu Alexandru 271
- Călinescu, George 13, 434, 449, 488, 532, 534, 555
- Căpățineanu, Stanisic 593
- Căzănișteanu, C. 591
- Cămpineanu și Cimpineanu
- Căriciumărescu 127, 173
- Căriciumărescu 66
- Cărăuș, 21, 249
- Ceacir, Nicoline 591
- Cealău, C. 292
- Ceanara 432
- Cedremos 106
- Cercheș 294
- Cerchez, Grigore 618
- Cerchez, Mihail C. 615
- Cernat, Alexandru 611, 614
- Cerevin (prefect) 27
- Cesar (Caius Iulius Caesar) 128, 346
- Challamel-Lacour, Paul 256, 501, 502
- Chamarelos, Leon 224
- Chirilă, Teodor 468
- Chirileanu (prefect) 125, 298
- Chirileopol 158, 162, 233, 235, 275, 295, 298, 358
- Chirileopol 24, 134, 159, 197, 255, 294, 301, 406
- Chițimia, Ion C. 471
- Chiță, Gh. 9, 23, 156, 170, 235, 331, 389, 611, 622
- Chiță, Maria P. 430
- Chiță, Petru 430
- Choniates, Nicetas 166, 223, 224
- Christescu (agent) 290
- Christescu, N. 5—7, 11, 12, 429, 430, 500
- Christu, Marin 369
- Chrysenghis (fratii) 305
- Cialdini, Enrico 27
- Cioacăescu, Simona 4
- Cioacăescu, Șerban 534
- Cioacăescu 197

- Ciocârlia 197
 Ciofraga, Cost. 554
 Cioran, Mihai 459–461
 Cipariu, Timotei 396
 Circa, Iriniște 79
 Cissey 241
 Ciulea, Ion 304
 Ciupercescu 49
 Ciureu, Alexandru 239, 240, 243,
 247, 248, 497–499
 Cimpăneanu, Ion I. 218, 291, 299,
 310, 409, 508, 591, 595, 596, 611,
 617, 622
 Cinciu, Paraschiva 591
 Cîrjaliu [Cărjaliu] 159, 351
 Claretie, Jules 379
 Clémenceau, Georges 258, 259, 261,
 265
 Climescu, L. 89
 Cobălcescu, Grigore 615
 Codrescu, I. 508
 Cogălniceanu (familie) 49
 Cogălniceanu, Grigorie 437, 438
 Cogălniceanu, Ioan 40
 Cogălniceanu, Mihail *vsz* Cogălniceanu, Mihail
 Comănescu, A. 136
 Comnen, Emanoil *vsz* Manuel I Comnen
 Comneca, Anna 166
 Comte, Auguste 331, 524
 Constantinescu, Barbu 79, 408, 545
 Conta, Vasile 21, 107, 108, 458, 615, 617
 Copoiu, N. 555
 Corian, Nicolae 591
 Corjescu, Costache 49, 437, 438
 Corneille, Pierre 303
 Cornea, D. 610
 Correggio (Antonio Allegri) 327
 Corvin Ioan *vsz* Iancu de Hunedoara
 Corvini 161, 313, 314, 376, 377
 Cosma, Partenie 26
 Costa-Fora, Anca 4
 Costa-Fora, C. G. 520, 522, 607, 608
 Costescu (judecător) 243
 Costin, Lascăr 382
 Costin, Miron 58, 168, 215, 313, 314,
 377, 319
 Costinescu, Emil 10, 58, 120, 194,
 222, 228, 231, 245, 246, 263, 276,
 279, 285, 295, 298, 301, 302, 309,
 408, 446, 493, 508, 536, 611
 Costinștei 116, 148, 214, 282, 346
 Coșbuc, George 450
 Cousinery, Esprit Marie 479
 Cozadini, D. 56, 606
 Cralea, Marcu *vsz* Marco Cralevici
 Crăciunescu, I. 581
 Creangă, Ion 83, 89, 448, 449
 Cretulescu, Constantin *vsz* Kretulescu, Constantin
 Creția, Aurelia 4
 Creția, Petru 4
 Crețu, I. 472, 473, 495, 553, 554
 Crețulescu, Nicolae 416
 Crețulescu 123, 142
 Cristea, Gheorghe 432, 434, 459, 591
 Cristian, V. 591
 Cojea, Gerhardt 12, 570
 Cumberis 213, 489
 Curpă, I. 89
 Cursarie, M. 180
 Cuviosul Simeon *vsz* Mihăilescu, Sil-
 mon
 Cuza, A. G. 553
 Cuza, Al. I. 6, 42, 48, 63–65, 96,
 120, 191, 279, 311, 370, 390, 408,
 435, 442–444, 483, 499, 509,
 533, 541, 596, 599–602
- D**
- Dabija, N. 616, 617, 621, 622
 Damé, Frédéric 72, 444
 Damocles 69
 Dan, Dimitrie 571
 Dan, Petru 519
 Daniilescu, Gheorghe 455
 Dante Alighieri 89, 134, 194, 201,
 257, 259, 450
 Darius (Dacic) 154
 Darwin, Charles Robert 172, 313
 Daudet, Alphonse 86, 88, 449
 David (fratele țarului bulgar
 Simeon) 166
 Deák, Ferenc 199
 Docolal 77
 Delfimul *vsz* Popasu, Pantelie
 Densusianu, N. 89, 450, 479
 Depreis, D. 27
 Derby, Edward-Geoffroy lord 43
 Despot Vodă *vsz* Ioan Iacob Era-
 șilid
 Dexippus 532
 Dice, Friedrich Christian 363, 566
 Dilke, Charles 138
 Dimancescu, Nicolae 214, 222, 235,
 266, 301, 302, 369, 392, 492, 534
 Dumanci 266
 Dumitrescu, Angel 79
 Dumitru, Claudia 4
 Djuvara, Al. 627
 Dobrea, Haralamb 292
 Dobromir 223
 Docan, I. 611
 Donici, Alexandra 85
 Donici, D. 437
 Donici, Panait 603
 Dragoș (voievod) 39, 215, 299, 352
 Dragoș (familie) 351
 Dragomirescu, M. I. 554
 Drăgan, Mihai 554
 Dross, Nicolae 437, 438, 610
 Droz, François-Xavier-Joseph 375
 Duca, A. 606
 Dumont, Étienne 37
- E**
- Ecaterina II 583
 Eliad (Eliade), Grigorie 65–68, 127,
 173, 389, 391–393, 444
 Eliad, Ion *vsz* Heliade Rădulescu,
 Ion
 Eliat, Oscar 303
 Elisabeta (regina Angliei) 185
 Elisabeta (soția împăratului Albrecht)
 377
 Emil (pseudonim) 502
 Enric (fratele lui Bandosin de Flan-
 dra) 225
 Epureanu, Emanoil (Manolache)
 Costache (Kostaki) 30, 196, 262,
 396, 606–611, 615, 618
 Epureanu (Epureanu) 222, 235, 298,
 301, 302, 369, 492, 534, 568
 Eracilid din Efes *vsz* Heraclit din
 Efes
 Erbicăescu, Constantin 522
 Erodot (poreclă) 548
 Erostratii 53
 Esca 225
 Eszler 199
 Endochia Augusta (împărăteasă) 315
 Eugeniu de Savoia 255
 Eunapius 532
 Eustatius, A. 243
- F**
- Falk, Adalbert 43
 Fantasio (pseudonim) 77, 84, 93,
 344, 346, 347, 349, 350, 446, 528
 Făgăraș, Mihail 571
 Fălcoieni 123
 Fălcoianu, Ștefan 504, 622
 Fekete, Francisc Solyom 313, 519
 Ferdinand I 596
 Ferdinand de Hohenzollern Sigma-
 ringen 619
 Feromon (actor) 47
 Ferry, Jules François Camille 256,
 501, 502
 Fichte, Johann Gottlieb 331, 524
 Filibiliu, I. 71, 72, 74, 78, 79, 444,
 445, 447
 Filip II (al Macedoniei) 146, 165
 Filipașcu, Alexandru 538
 Filipescu, C. V. 596
 Filipescu, G. 610
 Filipescu, Grigore C. 403
 Filipescu, Nicolae 627
 Filipescu-Vulpe 114
 Filipetti 142
 Filitti, Ioan C. 391
 Filitti, Toma 290, 292, 298, 512

- Fischer, L. V. 207, 487
 Fitzmaurice, Edmond George 265
 Flavius Joseph 209
 Flava, Nicolae 40, 67, 68, 142, 158, 160, 389, 392, 444, 446, 508, 540, 611, 627
 Flievi 40
 Fiorescu, Ioan Emanuel 92, 239, 274, 319, 344, 376, 407, 408, 451, 504, 545, 607, 608, 610, 624
 Florescu, M. 591
 Fonte (ministru) 27
 Fotino, Dionisie 370
 Francisc I 83, 136
 Francisc Iosif I și Franz Joseph I
 Franklin, Benjamin 121
 Franz Joseph I 27, 306, 399, 605, 608, 611, 612
 Frederic II 185, 214
 Frère-Orban (Hubert Joseph Walther) 376, 338
 Freycinet, Charles de Saulces 92, 153
 Frideric I 223–225
 Frideric II (Frideric cel Mare) 26
 Frideric Wilhelm III 26
 Frideric Wilhelm IV 26
 Fritze, Ludwig 519
 Fusa efendi 597
 Fuchs, August 363, 366
 Fundescu, Ion C. 5, 10, 95, 97, 122, 152, 249, 271, 278, 298, 301, 351, 358, 360, 408, 452, 451, 508, 516, 529, 531, 568
 Fundeaști 115, 407
- G**
- Gafită, Mihai 355
 Galiani, Ferdinand 220, 491
 Galilei, Galileo 189, 243
 Galin (actor) 47
 Galin, Émile 520, 522
 Gambetta, Léon 27, 35, 43, 256, 332
 Gane, C. 591
 Gane, Nicolae 7, 85, 431, 448, 449, 622, 626
 Ganem, H. 536
 Garat, Dominique-Joseph 65, 444
 Garfield, James Abraham 28
 Gaspar Gratianni 299
 Gavril (țar) 223
 Gavril, Nicolae alias Chelu, Nicolae 291
 Gănescu, Tachi 292
 Gebauer 60
 Geoffroi de Villehardouin 224, 225
 George Sand 449
 Georgescu-Viste, Ion 556
 Geroldi, C. 532
 Ghazi Mătar Paşa 25
 Ghenadie (episcop de Argeș) 25
- Gheorghe din Moldova (George Kernbach) 523
 Gheorghian, V. 107, 174, 622
 Gheorghiu, A. 1. 438
 Gheorghiu, Ivancu 292
 Gherghel, Th. 604, 605, 610
 Gherman, Menelas 627, 628
 Ghica III, Grigorie 609
 Ghica, Alexandru Dimitrie 595, 598
 Ghica, Dimitrie 105, 239, 246, 252, 273, 289, 374, 406–408, 412, 415, 508, 510, 536, 545, 602, 606, 607, 618
 Ghica, Dimitrie Ioan 305, 308, 516
 Ghica, Grigore Alexandru 123, 439
 Ghica, Grigore Dimitrie 23, 592
 Ghica, Ion 23, 188, 236, 253, 267, 482, 495, 516, 595, 596, 602–604, 607, 609
 Ghica, Ion Grigore 603, 604
 Ghica, Pantazi 152, 159, 353, 470, 611
 Ghica, Scarlat Ioan 305, 308
 Giani, D. 91, 96, 101, 106, 108, 112, 113, 119, 158, 169, 208, 304, 305, 347, 573, 611, 617, 619, 622, 623
 Giani, Nanu 303
 Giani, 108, 113, 116, 160, 356
 Giers, Nicolai Karlovici de 241, 252, 402, 403
 Gigot, Albert 241
 Girardin, Émile 28
 Giurescu, Constantin C. 591
 Giurescu, Dina 591
 Gladstone, William Ewart 25, 57
 Goethe (Göthe), Johann Wolfgang 360, 391, 524, 541
 Gogu, Niculae 478
 Goldsner, Herjuc 174, 178
 Golescu, Alex. G. 596, 606, 609
 Golescu, Dimitri 593
 Golescu, N. 289, 602, 605
 Golescu, Șt. 596, 605
 Golesăi 142
 Gorceaște, Alexandru Mihailovici 27, 153, 307, 470, 611, 612, 615
 Gorjan, Ioan Gherasim 98, 453
 Gracian, Baltazar 208, 487
 Grandea, Grigore Haralamb 102, 452, 455
 Granville, George Leveyon Gower 252, 267, 282
 Grădișteanu, C. 606
 Grădișteanu, Petre 30, 112, 239, 250, 293, 303, 304, 316, 317–325, 378, 446, 519–521, 538, 623, 624
 Grădișteanu 123
 Grădișteanu 123
 Grecescu, Alexandru A. 477
 Grévy, Jules 320, 332
 Grigorești 222
 Grigorie VII (Hildebrand) 223
- Guardia, J.-M. 581, 582
 Guilelm de Tyrus 223
 Guiscard, Robert 223
 Guiteau, Charles 28
 Gulină Effendi 369, 534
 Guriă, G. 534
 Gusti, D. 605
- H**
- Haan 60, 62, 342, 356
 Habsburgi 89, 90, 212, 278, 299, 300, 307, 372, 513, 514, 597, 609, 612
 Hahn, Erdmann von și Sturdza, Dimitrie A.
 Halévy, Ludovic 128, 344, 346, 349, 463, 515
 Hamilton, Gerard 57, 297, 344, 345, 441, 488, 528
 Hannibal 293
 Hansemann, A. 610
 Haralambie, N. 602, 604
 Hartmann, Eduard von 331, 324, 380
 Hasdeu, B. P. 87, 89, 450
 Haymerle, Henric-Carol baron de 24, 46, 60, 61, 340, 342
 Hegel, Friedrich 331, 523
 Heine, Heinrich 267
 Helfert, Joseph Alexander 209, 488
 Helfmann, I. 27
 Heliade Rădulescu, Ion 24, 30, 85, 491, 593, 596, 603
 Helvetius, Claude Adrien 134, 360, 463, 530
 Henke, V. R. 97, 452
 Henric de Valenciennes 166, 225
 Heraclic, C. 605
 Heraclit din Efes 107
 Herbert (conté) 243
 Herescu-Năsturel, Constantin și Năsturel Herescu, Constantin
 Hernea, V. 369
 Herodot 165, 276
 Hiotu, Vasile 504
 Hipocrat (Hippokrates) 185
 Hitrova 357
 Hodoș, Al. 523
 Hodoș, Iosif 26
 Hodoș, Nerva 523, 544
 Hohenzollern (casă) 187, 300, 307, 310, 311, 325, 514
 Hohenzollern, Anton de 310
 Holban, Alexandru D. 389, 390, 431, 541, 582, 608
 Holstein-Gottorp (dinastie) 383
 Homer 172, 313, 333
 Hopf, Karl 223
 Horatius, Quintus Flaccus 267, 331, 371, 391, 305, 535
 Hoyos, Ladislau 24, 587

- Höfler, Karl Adolf Konstantin 492, 493
 Hugo, Victor 190, 587
 Hunfalvy, Paul 314
 Hurmuzachi, Endoxim 6, 256, 474, 501
 Husanu, Ionel 554
- I**
- Iagello (desastre) 314
 Iancu, Avram 159, 596, 597
 Iancu de Hunedoara 215, 314, 315, 376, 388, 568
 Ibrăileanu, Gărbău 354
 Ignatiev, Nikolai Pavlovici 27, 57, 403, 612, 615
 Inocențiu III (Lotario dei conti di Segni) 166, 225
 Ioan 224
 Ioan (fiul lui Vladislav) 314
 Ioan Asan I 225
 Ioan Asan II 224
 Ioan, D. 508
 Ioan Iacob Eracil 298
 Ioan Tzimiskes 223
 Ioanuții verii Caloian, Ionuț
 Ion Diaclu 506
 Ionescu (agent fiscal) 176
 Ionescu de la Brad, Ion 432
 Ionescu, Dumitru (Tache) 627
 Ionescu, Gh. 292
 Ionescu, Nicolae 24, 28, 115, 262, 470, 603, 604, 611, 618, 620
 Ionescu 222
 Iorga, Nicolae 554
 Iosif II 185, 209, 214, 370
 Ipocrat verii Hipocrat
 Ispătianu, Alexandru 591
 Ispătianu (Ispătian), Constantin 101, 119, 159, 351, 368, 472
 Irimia, D. 553
 Isaak Angelos 224, 225
 Ispirescu, Petre 59
 Iuga Vodă 80
 Iulian, Ștefan 414, 415, 547
 Juvenal (Decimus Iunius Juvenalis) 55
 Ivan, Ștefan 292
- J**
- Jacques 289
 Jagelion verii Jagello
 Jelțihiș, P. F. 275, 593
 Jipescu, Gr. M. 270, 506
 Jiquidă, Constantin 523
 Jireček, Konstantin 108, 223, 372
 Johannes verii Ioan
 Johannes (Kalojannes) verii Ionuț
 Caloian
- Juvenal verii Juvenal
 Juvenal (pseudonim) 553
- K**
- Kalenderu, Ioan 164
 Kalidasa 314, 519
 Kallay, Benjamin 300, 586
 Kálmány, Gustav (conte) 38, 243, 252, 264, 624
 Kalopetru verii Petru
 Kanitz, Felix Philipp 479
 Karadžić, Vuk Stefanović 555
 Karavelov, Petko 24
 Károly de Nagykároly, Alajos 252, 253
 Kaufmann, 21, 23
 Kinnamos, Joanes 223
 Kirileanu, Gh.T. 12, 554
 Kirilcescu (prefect) 126, 357
 Kisloff, Pavel Dimitrievici 393
 Kogălniceanu, Mihail 6–9, 30, 40, 42, 44–46, 56, 60–62, 113, 114, 131, 191, 222, 248, 250, 253, 259, 274, 275, 320, 340–342, 353, 355–357, 370, 407, 416, 431, 433–436, 442, 443, 447, 459, 519, 527, 529, 533, 535, 554, 577, 593, 598, 600, 601, 604, 606, 609–617, 620, 623, 626
 Kohn 49
 Kosuth, Lajos 269
 Kretzulescu, Al. 606
 Krejulescu, Constantin A. 101, 206, 598, 605
 Krejulescu, N. 600, 607, 608, 617
 Krum 226
 Kun, Robert 519
- L**
- Lahovari 222, 255
 Lahovari, Al. 23, 24, 30, 39, 92, 228, 256, 304, 370, 392, 398, 400, 416, 434, 451, 501, 534, 535, 606–608, 610, 628
 Lahovari, Constantin 395, 542
 Lahovari, Emanuel 501
 Lahovari, Iancu 397, 398, 501
 Lahovari, Ion N. 504
 Lahovari, Nicolae 501
 Lahovărești (familie) 289
 Laing, Samuel 575
 Lakeman, Stephen Bartlett 45, 132, 152, 208, 391, 609
 Lamartine, Alphonse 55
 Landau 21, 23
 Laplace, Pierre Simon 302
 Laurent-Fichat, Leon 272
 Laurian, August Treboniu 23, 100, 324, 472, 514, 626
- Laurian, Dimitrie A. 79, 514, 627
 Lăpușneanu, Alexandru 317
 Lăzăreanu, Barbu 554
 Leake, Martin William 479
 Lecca (familie) 181
 Lecca, Dimitrie 23, 284, 508, 602, 617
 Lecca, G. 44, 181, 401, 416, 436, 622
 Lecomte de Noy, E.A. 23
 Lejan, Guillaume 97, 452, 479
 Leliu (pseudonim) 502
 Leopardi, Giacomo 580
 Leoveanu, Gr. 293
 Leroy-Beaulieu, Paul 192, 231, 454, 494, 577
 Lesseps, Ferdinand vicomte de 113
 Letz, Dimitrie 504
 List, Friedrich 34, 35, 110, 432, 574
 Liu, Nicodae 555
 Locke, John 131, 132, 464, 555
 Locusteanu, N.B. 508
 Lomakin (general) 27
 Lónyay, Menyhért, 361, 531
 Loris Melikof 27
 Lovinescu, Eugen 554, 556, 591
 Lucellus, Lucius Licinius 114
 Ludovic I de Anjou 39, 314
 Ludovic XV 220
 Luiz de Portugalia 27
 Lungu, Traian P. 591
 Luther, Martin 53, 270, 369, 573
 Lüders, A. N. 597
- M**
- MacCulloch, John Ramsay 575
 Macedonski, Alexandru 152, 368, 452, 472, 533, 534, 553, 554, 556, 569
 Macedonski, Dimitrie 159, 368, 534
 Machiavelli, Niccolò 153, 192, 237, 264, 275, 286, 504
 Madjari, George 478
 Magheru, Gheorghe 395, 596
 Mailath, Ștefan 270
 Maiorescu, Titu Liviu 5, 6, 8, 23, 24, 30, 58, 86, 89, 92, 95, 97, 160, 222, 369, 388, 430, 449, 451, 472, 473, 483, 487, 514, 515, 534, 541, 543, 554, 571, 591, 600, 607, 608, 610, 615, 620, 627, 628
 Malthus 532
 Malthus, Thomas—Robert 74
 Manzini, Pasquale Stanislav 24, 27
 Mandrea, G. 470, 482
 Maniu, Vasile 127, 463, 514
 Maniu, Ioan 79
 Manole, Diamandu 503, 506
 Manolescu, Grigore 523
 Manolescu, Nae 369
 Manoli, Niculae 292
 Manu, Gheorghe 271, 304, 376, 409, 416, 506, 534, 537, 545, 606, 610, 628

- Manuel I Comnen, 223
 Marat, Joachim 488
 Marco Cralevici 477
 Margaritis 165
 Marghiloman, Al. 627, 628
 Marghiloman, I. 415
 Maria-Luisa de Habsburg-Lorena 488
 Marian, George 5, 429, 430, 433
 Marinescu, Beatrice 591
 Marinescu, D.N. 523
 Marinescu, G. 523
 Marino, Adrian 554
 Marionrama 514
 Markbreiter, Moritz 210
 Martens, Feodor Feodorovici 160, 472
 Martin, Aurel 553
 Martinez de Campos, Arsenio 27
 Marx, Karl 502
 Massoff, Ioan 554, 555
 Masson de Blamont, Ch. Fr. Ph. 383
 Mateescu, Mihail 415
 Mat-i Basarab 40, 53, 71, 73, 74, 80, 90, 101, 234, 270, 300, 303, 351, 379, 444, 516, 569, 572
 Matei Corvin 314, 324, 376, 568
 Mandalev, Henry 432
 Mavrogheni, Nicolae 549
 Mavrogheni, Petre 5, 44, 177, 248, 476, 602–604, 607, 608, 610, 615
 Mavrus, Anton 369
 Mayr (baron) 325
 Mazar Papa *vs* Lakeman, Stephen Bartlett
 Măldărescu, N. 292, 293
 Mălinescu, V. 596
 Mărgărit, Apostol 165, 293, 479, 512, 537
 Mărgăritescu, D. 67, 391
 Mărgăritești 66, 222
 Mărescu, George 403, 404, 544, 606, 615, 626
 McKean, M. 574
 Mezena (Calus Clitus Maeoenas) 267
 Mehedințeanu, Th. 619
 Mehmet Ali (Mohammed Ali) 128
 Meilhac, Henri 128, 344, 349, 463, 513
 Melchisedec (episcop) 390
 Melian, Al. 553
 Menandrus 532
 Menese (pseudonim) 502
 Michaud, Joseph François 224, 225
 Michel, Louise 582
 Michelangelo (Michelangelo, Bounarotti) 327
 Micle, Veronica 463
 Midbad, Ahmet 612
 Mihai, Radu 262, 263, 290, 622
 Mihai Viteazul 73, 74, 89, 188, 324, 445
 Mihail (din neamul lui Ioan) 224
 Mihail (fiu al lui Ștefan Vojislav) 223
 Mihail IV Paphlagonianul 223
 Mihail, Tudor 292
 Mihăilescu, Șt. C. 79
 Mihăilescu, Tudor 292
 Mihăilescu, Simeon, 10, 51, 99, 101, 108, 127, 133, 134, 148, 159, 160, 172, 221, 263, 291, 301, 304, 339, 347, 328, 340, 611, 619, 167, 197, 264, 266
 Miklosich, Franz 166, 293, 363, 366
 Milan *vs* Oberzorici, Milan
 Milințin, Dmitri A. 612
 Mill, John Stuart 86, 87, 184, 449, 481, 524, 371, 375
 Mille, Constat 624
 Millo, A.V. 41, 167, 284, 435, 474, 533
 Millo, Matei 211
 Millo, P. 610
 Miulescu, N. 99, 102, 453–455
 Mirabeau, Honoré Gabriel Riqueti conte de 256
 Mircea cel Bătrân 39, 75, 76, 81, 89, 98, 124, 139, 179, 188, 215, 234, 273, 289, 299, 317, 351, 356, 446, 568
 Miron, Dionisie 523
 Miron Romanul 63, 71, 268, 277, 278, 442, 444, 503, 621
 Misail, G. 611
 Mitileneu, Mihail 263
 Mohamed 372
 Mohamed Mahmud Paşa 128, 403
 Mohamed II 179, 236, 332
 Mohamed, Constantin 508, 555
 Moldoveneanu 133
 Molière, Jean Baptiste Poquelin 93, 351, 387, 394, 444
 Molinari, M. Crest de 491
 Moltke, Helmuth Karl Bershard 153, 172
 Monmac, Theodor 209, 210
 Monnalement, Marc-René-Anne-Marie de 132, 464, 535, 575
 Montemore (conte) 25
 Montesquieu, Charles de Secondat (baron de la Bréde et de) 33, 87, 449
 Morariu, Leont 554
 Morțun, Costache 49, 437, 438
 Morțun, Vasile G. 624
 Moruz, Constantin Dimitriu 422, 423
 Moseu, S. 452, 553
 Movilești 119
 Mroviniski 27
 Muntaner, Ramon 166
 Munteanu, G. 555
 Murărașu, D. 553–556
 Mureșanu, A. 207
 Murillo, Bartolomé Esteban 327
 Muscă, Vasile 555
 Mussafia, Adolfo 563, 566
 Musset, Alfred de 86
 Mustafa III 479
 Musat (fiu lui Vladislav) 314
 Musat, Mircea 555, 591
 Musatini 77, 112, 376, 380
 Müller, Max 563, 566
 Münster, contele 267
N
 Naci 113
 Nacu, C. 622
 Napoleon I 88, 185, 188, 316, 332, 371
 Napoleon III 187, 219, 279, 598, 602
 Năstase, L. 444
 Năsturel-Herășcu, Constantin 351
 Nechita, Vasile C. 553, 555
 Negru Vodă *vs* Radu Negru
 Negruțiu, Al. 390
 Negruțiu, Costache 85
 Negruțiu, Iacob 431, 448, 626
 Negruțiu, Leon 431, 626
 Nemanja *vs* Ștefan Nemania (mare doce) 560
 Neofit (mitropolit) 596
 Nero (Tiberius Claudius Drusus Germanicus) 129
 Netca, Vasile 555
 Neținu 154
 Nicetan Choniates *vs* Choniates, Nicetas
 Nicolae (mare doce) 186, 613
 Nicolae I 583
 Nicolae, V. 591
 Nicolae-Văleanu, Iranciu 432
 Nicolau (avocat) 513
 Nicoleșanu, L.G. 523, 553
 Niebuhr, B.G. 532
 Nicorește, Nicolae 65–67, 127, 128, 392, 444
 Nordau, Max 523–525, 554
 Nuță, Ion 556
O
 Obedeanu, G. 188, 452
 Obolenky (prinț) 372
 Obrenović (familie) 372
 Obrenović, Miloš 333
 Offenbach, Jacques 128, 303, 463, 515
 Offenheim (bancher) 276
 Olahus, Nicolaus (Nicolae Olah) 377
 Olseniev (general) 616
 Onu (ambasador) 113
 Opran, Pera 112
 Opran, Romulus N. 290, 292
 Oprea, Al. 4, 553, 556
 Oprescu, Eugenia 4
 Orășanu, Al. 408, 610

- Orășanu, N.T. 19, 240, 299, 309, 317, 464, 475, 497, 498, 528, 533
 Oleanu, 239
 Ornea, Z. 354
 Orzaru, Tudor 76
 Oscar (pseudonim) 302
 Osman Păpa 100, 186, 614
 Oțetea, Andrei 591
- P**
- Palaiu, St. 293
 Păciurea, L. 610
 Păhien, Fedor Petrovici 393
 Paleoleg, Manuel 40
 Paleobiologie (familie) 377
 Paleologu, Mihail 504, 522
 Palestrina, Giovanni Pierluigi da 113, 327
 Panaiteanu, Dumitru D. 534
 Pandrav, D. 158
 Pandrav 159, 160
 Pașu, Anton 76, 98, 155, 344, 446, 471, 523
 Pașu, Gheorghe (Gufă) 107, 174, 476, 623, 625
 Pașu (prelat) 299, 306, 307, 310, 311, 314, 316
 Papadopol-Călimău, Al. 606
 Papucrigopolu 166, 179, 295
 Papazoglu, I. 327
 Papînta, I. 432
 Papîu-Hilariu, Alexandru 318, 596
 Parrell, Charles Stewart 25
 Pastu (colonel) 390
 Pascau, Ștefan 555
 Pașcanu 37
 Patricius, Petrus 532
 Paul I 340, 583
 Pauly, Francescua 532
 Parvani 159
 Parvanoglu Osman (Parvan) 351
 Pătrălăgeanu Radu 152, 214, 235
 Pătrălăgeanu 115, 214, 222
 Pătescu (inspector școlar) 249
 Păunescu, Grigore G. 5–7, 11, 12, 92, 304, 429, 430, 446, 451, 500, 504, 610, 622, 628
 Pedona Lauriel, G. 582
 Peiu Alexandru 66
 Peilletan Charles-Camille 272
 Pelin, Ioan 292, 294, 298, 302, 512
 Pencovici, Alexandru 165, 179, 474, 477, 480
 Pencovici, Eustațiu 60–62, 342, 527, 607, 622
 Pepito (actor) 47
 Periano, Constantin 504
 Perier (actor) 47
 Perovskala 27
- Perpessicius 2, 444, 447, 471, 487, 554, 571
 Petru-Petrescu, N. 553
 Petronius 554
 Petrov, C. 89
 Petrovici, Tudor D. 292
 Petru (înălț. Vladislav) 314
 Petru (țar) 223–225
 Petru III, 583
- Petru cel Mare 183, 332
 Petru Delian (Deljan) 223
 Phrantzes, G. 166
 Pherckydes, M. 49, 50, 78, 119, 142, 158, 358, 369, 611, 617, 621, 622
 Pherckyza 160, 356
 Piată 314
 Picot, Emile 479
 Piccolomini, Aenea Silvano (Papa Pius II) 215
 Pietraru, I. 21, 23, 249, 619, 621
 Pilaj 279
 Pinetă, Mihail 512
 Pintea, Gherasim 508
 Pîru, Al. 554, 555
 Pînăstrării 78
 Pîrca 125, 127, 181, 358, 401
 Pîrca 127
 Planche, Aug. 574
 Plato 107
 Platon, Gh. 591
 Platov Zubov 583
 Pobedonostcov, K.P. 84, 343, 527, 528
 Pogor, Vasile 437, 438, 495, 497, 600, 606, 610, 626
 Pogor, Vasile (năål) 49, 548
 Pop, Augustin, Z.N. 533, 554, 556
 Popașu, Pantelie 205, 207, 208, 486–488
 Popașu, Nicolae, 26, 508
 Popașu, Radu 523, 524
 Popescu, I. 523
 Popescu (Manichena) 224
 Popovici, C. 478
 Popoleanu, 126, 127, 357, 462, 463, 530
 Poroneanu, C. 389
 Porumbaru 369
 Porștiu, I. 605
 Poujoulat, Jean-Joseph-François 224
 Ponqueville, François-Laurent 479
 Priscus 188, 364, 482, 532
 Prazaek (ministrul) 26
 Procopiu, N. 523
 Protagoras din Abdera 107
 Protopopescu, Em. Lache 292
 Purice (aprodul) 119
 Pyat, Felix 258
- Q**
- Quadratus (Condratius, episcop) 315
 Quesnay, François 87
 Quincy, Josua 133, 358, 359, 530, 573
- R**
- Răchenberg (familie) 372
 Racine, Jean 303
 Racoviță, Dumitru 390
 Racoviță, N.G. 607
 Radowitz, Joseph Maria von 259
 Radu, Al. 489
 Radu, G.V. 292
 Radu, I. 174
 Radu, Iorgu 390, 541
 Radu Negru 30, 289, 313, 314, 317, 377
 Radu Șerban 127
 Rafael, Sanzio 59, 79, 327
 Rađeđi 123
 Rașcanu 513
 Rașcan, I.M. 555
 Rațiu, Ileana 4
 Rațiu, Ioan 531
 Raynouard, François-Juste-Marie 563, 566
 Răducanu, Dan 432
 Rădulescu, Andrei 549
 Rădulescu, I.S. 323
 Rădulescu-Pogoneanu, I.A. 554
 Rădulescu-Zonea, Șerban 434, 436, 591
 Rămniceanu verii Rămniceană Grigore
 Rămniceanu, Ștefan C. 292
 Renan, Ernest 137, 466, 576
 Renault, Léon 241
 Ricardo, David 36, 433, 574, 575
 Rîngălescu, Avram 49
 Roberts, D.F. 25
 Robert de Clari (Clary) 224
 Robin, F. 523
 Rochefort, Henri 27, 258, 332, 502, 578
 Roessler (Rössler), Robert 215, 224
 Roman, Alex. 605
 Romanescu, Aristiza 523
 Romanov (familie) 372
 Rămniceanu, Grigore 82, 408, 414, 546
 Roscher, Wilhelm 34, 431, 432, 559, 570
 Rosenthal 49, 437
 Rosenthal, I. 66, 392
 Roset (familie) 353
 Roset-Rosmananu, Nicolae 41, 431

- Rosetti, C.A. 7, 9, 23–25, 28, 30, 33, 35–37, 39, 41, 47, 48, 50, 51, 55–58, 64, 65, 73–75, 78–80, 83, 84, 87, 91–94, 96–98, 101, 111, 113, 115, 119, 120, 122, 127, 128, 130, 131, 137, 142, 144, 149, 152, 153, 158–160, 163, 169, 170, 172, 174, 178, 179, 183, 186, 190, 194, 196, 205, 207, 208, 210, 218, 219, 221, 230, 234, 240, 245, 246, 248, 249, 257, 268, 272, 273, 275, 279, 281, 282, 284–287, 290–292, 294, 295, 297, 302–306, 309, 312, 316, 317, 325, 337, 339, 343–347, 349, 351, 355, 356, 362, 368, 385–388, 396–401, 405, 406, 408, 416, 430, 431, 433, 434, 439–441, 445–451, 453, 459, 470, 472, 481, 488, 490–492, 494, 505, 509, 510, 515, 526–528, 531, 533–535, 540, 543, 553, 568, 569, 576, 596, 598, 602–604, 609, 611, 616, 619, 622, 623, 625
- Rosetti, Liberatea–Sofia 92
- Rosetti, Radu 432
- Rosetti, Teodor 5, 44, 74, 80, 82, 92, 112, 177, 248, 448, 451, 476, 497, 541, 600, 607, 608, 610, 613, 626–628
- Rosetti, Vintilă C.A. 624
- Rosăt, Lascărachi (vornic) 422, 423
- Rosăt, Neculai (vornic) 422, 423
- Röder *vsz* Roesler, Robert
- Rosovanu, G. 437
- Rosny Léon de 24
- Rotaru, Rodica 554
- Rothschild 199
- Rötscher, E. Th. 553
- Ruffo, Fahrizio 448
- Rusakov 27
- Ruset *vsz* Rosetti, C.A.
- Rusel, Nicolae 21, 620
- Rusu, Aurelia 553, 555
- S**
- Sadi Ionescu, Al. 544
- Sagata Prăxedes Mateo 27
- Said Paşa 137
- Saint-Germain-Leduc, 574
- Sallybury, Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecil marchiz de 333
- Sallustiu(Caius Sallustius Crispus) 205
- Salvianus 189, 364, 482, 532
- Samuil (tar) 225
- Sarasa, Pablo Martin Meliton y Navasques 58–60, 441
- Sarkez *vsz* Sergiu Dimitrie
- Say, Jean-Baptiste 151, 491
- Săbiușă (poreclă) 113
- Săhleanu, Victor 556
- Scarvulis 97
- Schaeppmann, Hermanus 376, 538
- Schechter, Hercu 49
- Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph 331, 324
- Schilleru (Skilera) 304, 400, 416
- Schiller, Friedrich 487
- Schleiden, Mathias Jakob 575
- Schleiermacher, Friedrich Ernst 331, 524
- Schlicke, Bernhard 525
- Schmeitner, Ernst 519
- Schöfeld, Israel Iancu 49
- Schopenhauer, Arthur 256, 331, 488, 502, 524, 541, 579, 580
- Schreiber, Albert 555
- Schwartz, Salman *vsz* Fekete, Francisc Solyom
- Scutari, Gh. 596
- Scutari, I. 446
- Semiramida 101
- Seneca 129
- Sergiu, Dimitrie 279, 369, 408, 534
- Serurii 222, 286
- Serurie, Gr. 38, 64, 108, 221, 222, 250, 271, 275, 279, 285, 294, 358, 369, 408, 492, 623
- Seymour, Frederick Beau-Champ Paget lord 128, 138
- Siguro, Leon 224
- Shakespeare, William 355, 356
- Siborne(colonel) 619
- Sigismund II August 548
- Sigismund de Luxemburg 357
- Sihleam, Alex. 80, 194, 404, 405, 544
- Simeon I 166, 226
- Simeon Mucoșul, Simeon Stilpnicul *vsz* Mihăilescu Simeon
- Simonescu, Dan 471
- Simu, Ion 487
- Simulescu 188, 234, 255, 280, 289, 292–294, 297, 317
- Simulești 24, 255, 284, 294, 406
- Skilera *vsz* Schilleru
- Skobelef, Mihail Dimitrievici 27, 50, 357
- Slaveicov, Petko 24
- Slavici, Ioan 7, 9, 84–86, 95, 97, 278, 351, 446, 448, 449, 470, 473, 482, 488, 508, 514, 522, 524, 529, 540, 554, 555, 625, 627
- Slăniceanu, Gh. 115, 238, 239, 496, 611, 612, 617, 621
- Smedeanu 400
- Smith, Adam 231, 494
- Smith, E. Peshine 575
- Socoteanu (familia) 255
- Socoteanul, Gheorghita 233, 256, 501
- Spanciuc (pseudonim) 502
- Spencer, Herbert 163, 473, 524
- Spinoza, Baruch 65
- Spitzer, Heinrich 209, 210
- Stainforth, John 604
- Stan, A. 591
- Stan Oprea (pseudonim) 502
- Stătescu, Eugen 25, 28, 30, 39, 40, 44, 105, 122, 156, 233, 234, 291, 318, 355, 611, 617, 621, 622
- Stelje, Ludovic 605
- Stendhal (Henri Beyle) 448
- Stoian Béthlen 270
- Stoenescu, A. 303
- Stolojan, Anastase 23, 120, 208, 248, 304, 416, 508, 611, 617, 622
- Stolojeni 346
- Strat Ion D. 44, 101, 114, 604, 607, 608
- Stroussberg, B.H. 8, 39, 75, 114, 116, 123, 128, 160, 192, 195, 230, 275, 276, 279, 282, 289, 294, 310, 460, 605, 607, 610, 618
- Ștevru, Dimitrie A. 9, 106, 108, 156, 161, 163, 164, 169, 170, 187, 236, 250, 252–254, 282, 317, 320–323, 409, 413, 471, 473–475, 521, 533, 602–604, 607, 611, 617, 621, 622
- Știrza, Gheorghe (vel vornic) 422, 423
- Șturdza, Grigorie Mihail, 37, 41, 112, 275, 431, 439, 526, 570, 608, 618, 619
- Șturdza, Ioniță Sandu 592
- Ștefădan, Mihai Grigore 112, 413, 593, 595, 596
- Șturza, Scarlatachi (hatman) 422, 423
- Ștura, Stefan (vel vornic) 422, 423
- Ștura–Scheianu, Dimitrie 439, 548
- Suleiman Paşa 597
- Suvorov Aleksandr Vasilevici 383
- Șuțu, Alexandru 591
- Șuțu, C. 610, 615
- Sviatoslav 223
- Svoimir 223
- Șzapary 204
- Ștefănescu, Istvan 300
- S**
- Șaguna, Andrei 268, 278, 366, 508, 596
- Șapira 49
- Șellabor 27
- Șerban Vodă *vsz* Radu Șerban
- Șincai, Gheorghe 159, 257, 370, 535
- Șigman, Ivan 223
- Ștefanici (familie domnitoare) 233

- Stefan cel Mare (Stefan V Mușat) 10, 111, 119, 124, 168, 189, 215, 234, 300, 312, 314, 316–319, 321, 323, 324, 340, 356, 377, 319, 320, 338, 368, 371, 608, 624
 Stefan Nemania 223, 225
 Stefan Voivod 223
 Ștefan Ștefănescu, Theodor 414, 546
 Șirbei 123, 142
 Șirbei, Alexandru 304, 408, 610, 615, 627
 Șirbei, Barbu Dimitrie 52, 74, 439, 597
 Șirbei, Gh. 604
 Șoțu, Frușina 123

 T
 Taafe, Edouard conte de 26, 57, 136, 202, 333
 Tache (popa) 250
 Tacu, D. 431, 437, 438
 Taine, Hippolyte Adolphe 399, 400, 543, 576
 Tanda (pseudonim) 446
 Tămpeanu, N. 292
 Teclu, Neculai 501
 Tell, Chr. 408, 596, 603, 607, 608, 610
 Teodor Angeles 166
 Teodor, Mihail 292
 Teodorescu, G. Dem. 79
 Teodorovici, Constantin 355
 Teodorovici, Maria 355
 Teodan (mitropolit) 90
 Teriachiu, Al. 21, 605, 617
 Tetzis 97, 213, 489
 Teulescu, Petru 504
 Tewfik Rashed Arás 100
 Theiner, Augustin 225
 Theophan 166
 Theophylactos (arhiepiscop din Ohrida) 166, 223
 Thibaudin Commagney, Jean 256, 501
 Thiers, Adolphe 219, 407, 545, 608
 Thorin, Ernest 582
 Thusmann, Johann 295, 479
 Timur-Lenk (Tamerlan) 73, 76, 446
 Tisza, Kálmán 199, 300, 333, 385
 Tocilescu, Grigore 489
 Tocqueville, Alexis-Charles-Henri-Maurice-Ciérel de 83, 448
 Tomaschek, Wilhelm 295
 Toroc, Mihu 369, 534
 Toronjii, I.E. 534
 Traian (Marcus Ulpius Traianus) 57, 58, 157, 165, 563, 566
 Trefort, August 215, 617
 Trevor Barclay, John 604
 Triandafil, Grigore 369, 534, 610
 Tudor, Vasile 292

 Tudorilea, Mișa 602
 Tugenhold (colonel) 616
 Tzeng 27

 T
 Tepelus, Ilie 292, 294, 296, 298, 302, 511, 512
 Tinca, N. 523

 U
 Uhrinovschi, Iosif (Ohrinovski) 34, 432
 Ungheanu, Mihai 356
 Ungureanu, Gh. 355
 Uniad Ioan vezii Iancu de Hunedoara
 Urechia, V.A. 28, 73, 155, 156, 165, 368, 470, 489, 621–623
 Urusoff 327, 328
 Usedom (conta) 217, 269

 V
 Vancea, Ioan 531
 Varlaam 80, 90
 Varlaam (schimnic) 495
 Vartiadi (frății) 66, 67
 Vartiadi, P. 66
 Vasescu, Al. 605
 Vasile II Bulgaroțeanu 223, 223, 225, 226
 Vasile Lupu 41, 213, 439
 Vasiloni, Victor 432
 Vatamanic, Dimitrie 4, 13, 473, 508, 526–530, 536, 537, 549, 554–556, 570
 Vatamanic, Magdalena D. 553
 Văcărescu, Theodor 391, 439
 Văcărescu (poetă) 314
 Văcărescu, St. 413, 547
 Ventura, Grigore 131
 Vernescu, G. 6, 21, 24, 31, 32, 56, 220, 274, 282, 284, 304, 407, 416, 483, 492, 496, 509, 534, 572, 609–611, 615, 618, 626–628
 Verneuil (actori) 47
 Verusiu, Petru 107, 174, 316, 476
 Vetzis vezii Tetzis
 Victor-Emmanuel II 27
 Victoria (regina Angliei) 398
 Vidrașcu, Alexandru 198, 485
 Vieuxtemps 60
 Vilacrosse, I. 292, 293, 298, 301
 Vintilă, Petru 535
 Vioreans, D.P. 408, 606, 610
 Vitellius, Aulus 214
 Vizantii, Andrei 389
 Virtosu, Emil 554

 Vlad Dracul 568
 Vladovschi, Petru 333
 Vladimirescu, Tudor 33, 74, 115, 117, 119, 121–123, 142, 159, 368, 459–461, 534, 591, 592
 Vladislav (fiul lui Mușat din Alma-gia) 314
 Vladislav (zar) 223
 Vladislav I 377
 Vladislav II (de Boemia) 223
 Vlahuță, Al. 492
 Vogoride, N.C. 381, 598
 Voinescu II, Ion 596
 Voivod, N. 389, 390, 308, 611, 612
 Voltaire (François-Marie Arouet) 78, 360
 Vulcan, Iosif 601

 W
 Waldeck-Rousseau, Pierre (ministrul de interne) 256, 501, 502
 Wachmann, Eduard 49
 Warszawsky, A.M. 99, 115, 120, 125, 208, 244, 281, 291, 304, 346, 619
 Weiss, Ioan 220
 Weissengrund 390
 Welner, A. 414, 415
 Wieniawski 60
 Wilhelm I 26, 607, 608
 Windthorst, Ludwig 582
 Winkelried 209
 Wolkenstein-Treitsburg, Anton von (conta) 38, 78, 90, 92, 93, 450, 451
 Worms (baronul) 265

 X
 Xenopol, Nicu 9, 95–97, 351, 352, 448, 449, 451, 452, 528, 529, 553

 Y
 Ypsilant vezii Ipalanti, Constantin
 Yung 241

 Z
 Zancov, Kirilak Antonov 24
 Zarifopol, Pavel 437, 438
 Zenobia (regina Palmyrei) 315, 316
 Zibalis, Solomon 305
 Zoiărescu (agent fiscal) 176
 Zola, Émile 86, 93, 95, 587
 Zotu, G. 571
 Zwomir vezii Svonimir

Sfârșit de volum

